كتاب التذكرة
بأحوال الموتى وأمور الآخرة

Bütün Yönleriyle

ÖLÜM VE AHİRET HALLERİ

et-Tezkira

fi Ahvali'l-Mevta ve Umuri'l-Ahira

İMAM KURTUBİ
Tercüme: Dr. Turgut Akyüz

İMAM KURTUBİ

Bütün Yönleriyle

ÖLÜM VE AHİRET HALLERİ

et-TEZKİRA

fi Ahvali'l-Mevta ve Umuri'l-Ahira

Tercüme
Dr. Turgut Akyüz

Ravza Yayınları: 526

BÜTÜN YÖNLERİYLE ÖLÜM VE AHİRET HALLERİ
İmam Kurtubi

© Ravza Yayınları
Sertifika No: 16480

ISBN '978-625-7980-11-1

Eserin Arapça Adı
et-Tezkira fi Ahvali'l-Mevta ve Umuri'l-Ahira

Yayın Yönetmeni
Ömer Faruk Kasadar

Tercüme
Dr. Turgut Akyüz

Tashih
Ahmet Yasin

Sayfa Düzeni
DBY Ajans

Kapak Tasarım
Yunus Karaaslan

1. Baskı: İstanbul, 2020

Baskı/Cilt
Ravza Yayıncılık ve Matbaacılık
Kale İş Merkezi No: 51-52
Davutpaşa / İstanbul
Tel: 0212 481 94 11

Büyük Reşitpaşa Cad. No:22/42
Vezneciler - Eminönü / İstanbul
Tel. 0212 528 46 17
Fax. 0212 514 27 31
www.ravzakitap.com
ravzasiparis@hotmail.com

İçindekiler

İKİNCİ BÖLÜM
KABİR HAYATI

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
KIYAMETİN KOPMASI VE YENİDEN DİRİLİŞ

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
MİZAN BAHSİ

BEŞİNCİ BÖLÜM
CENNET VE CEHENNEM BAHİSLERİ

ALTINCI BÖLÜM
FİTNELER, SAVAŞLAR VE KIYAMET ALAMETLERİ

YEDİNCİ BÖLÜM
MELÂHİM BAHSİ

İmam Kurtubî

Asıl adı Muhammed olup babasının adı ise Ahmed'dir. Kurtubî olarak meşhur olmuştur. Kurtuba'da doğmuştur ama doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Kurtuba, yaklaşık 800 yıl İslam hâkimiyeti altında yaşayan Endülüs'ün en önemli ilim ve irfan merkezi şehirlerinden birisidir.

Kurtubî, ilim hayatına Kurtuba'da başladı ve burada Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed el-Kaysî, Rebî' b. Abdurrahman b. Ahmed el-Eş'arî, Ebü'l-Hasan Ali b. Kutrâl el-Ensârî gibi âlimlerden ders aldı. Kurtuba'nın 633 (m:1236) yılında İspanyollar tarafından işgal edilmesi üzerine İskenderiye'ye göç etti. Burada İbnü'l-Müzeyyen diye anılan Ahmed b. Ömer el-Kurtubî ve Ebû Muhammed Abdülvehhâb b. Revâc, Ebû Muhammed Abdülmu'tî el-Lahmî'den faydalandı. Şehâbeddin el-Karâfî ile Feyyûm'a seyahat etti. 647'de (1249) Mansûre'ye uğradı ve burada Ebû Ali Hasan b. Muhammed el-Bekrî'den ders okudu. Kahire'de bir müddet kalan Kurtubî, Saîd bölgesinde Münyetü Benî Hasîb'e yerleşti ve hayatının kalan kısmını burada sürdürdü. Mütevazi kişiliği ve sade yaşayışıyla tanınan, zühd hayatına önem veren İmam Kurtubî 9 Şevval 671'de (29 Nisan 1273) Münyetü Benî Hasîb'de vefat etti ve burada defnedildi.

Tefsir, hadis, kıraat, fıkıh gibi alanlarda çok iyi yetişmiş olduğunu eserleriyle ortaya koyan Kurtubî'yi Zehebî "ilimde derya" olarak nitelendirmiş, diğer müellifler de hakkında benzer ifadeler kullanmışlardır. Kurtubî eserlerinde Ehl-i sünnet'i savunmuş, başta Mu'tezile olmak üzere İmâmiyye, Râfiziyye, Kerrâmiyye gibi fırkaları eleştirmiştir.

Eserleri:

1. el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân. Kurtubî'nin en önemli eseri olup geniş hacmine rağmen ilim çevrelerinde büyük ilgi görmüştür. Bu eser Türkçe'ye de tercüme edilmiştir.

2. el-Esnâ fî Şerhi Esmâ'illâhi'l-Hüsnâ.
3. el-İ'lâm bimâ fî Dîni'n-Nasârâ Mine'l-Fesâd ve'l-Evhâm.
4. el-İ'lâm fî Ma'rifeti Mevlidi'l-Mustafâ 'aleyhi's-salâtü ve's-selâm.
5. Urcûze fî Esmâ'i'n-Nebiyyi sallallâhü te'âlâ 'aleyhi ve sellem.
6. et-Tezkire fî Ahvâli'l-Mevtâ ve'l-Ahire.
7. Kam'u'l-Hırs bi'z-Zühdi ve'l-Kanâ'a ve Reddü zülli's-Sü'âli bi'l-Kesb ve's-Sınâ'a.
8. et-Tezkâr fî Efdali'l-Ezkâr.
9. Kasîde fi'stılâhi'l-Hadîs
10. el-Misbâh fi'l-cem' Beyne'l-Ef'âl ve's-Sıhâh
11. et-Takrîb li-Kitâbi't-Temhîd.
12. Şerhu't-Tekassî.

"Tezkira" Kitabı Hakkında

Kitabın asıl adı "et-Tezkira fî Ahvâli'l-Mevtâ ve Umuri'l-Âhira" olup kısaca "et-Tezkira" veya "Tezkira" olarak bilinmektedir. İmam Kurtubi meşhur tefsirinde bu eserine çokça atıf yapmıştır.

Eser, ölüm ve ölümle ilgili meseleler ile başlamaktadır. Ölümü istemenin yasaklanması, ölüm esnasında olan olaylar, ölümle kabir hayatı arasındaki durumlar, kabir hayatı, kabir suali, kabirde müminlerin durumu, öldükten sonra ruhların nerede olacağı, kıyamet ve sonrası, haşr, hesap, mizan, sırat, cennet ve cehennem, savaşlar, fitneler, kıyamet alametleri ve benzer konular kitapta işlenmektedir.

Bu eser, ülema arasında büyük kabul görmüş; İmam Suyuti ve İmam Şa'rani gibi büyük alimler tarafından ihtisar edilmiştir. Her iki kitapta Türkçe'ye çevrilmiştir. İmam Kurtubi'nin bu muhteşem eserini tam tercümesi elinizdeki eserdir ve bu Türkçe'de ilk kez yayınlanmaktadır.

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla...

Giriş

Allah'ın rahmetini ümit eden, günahlarından tevbe eden ve Rabbine muhtaç kul olan Muhammed b. Ahmed b. Ebu Bekir b. Ferh el-Ensari el-Hazreci el-Endülüsi el-Kurtubi -Allah kendisinin, anne babasının ve tüm müminlerin günahlarını afetsin, âmin- der ki:

Yücelerin yücesi, dostların dostu, yaratıp yaşatan, kullarına ölümü ve fenayı (yok olmayı) hüküm olarak koyan, ceza gününde tekrar diriltecek olan, "her nefse kazandığının karşılığını verip" onları birbirinden ayıracak ve hüküm verecek olan Allah'a hamd olsun. Allah Azze ve Celle Kitabı'nda şöyle buyurur:

إِنَّهُ مَن يَأْتِ رَبَّهُ مُجْرِمًا فَإِنَّ لَهُ جَهَنَّمَ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَى
وَمَنْ يَأْتِهِ مُؤْمِنًا قَدْ عَمِلَ الصَّالِحَاتِ فَأُولَئِكَ لَهُمُ الدَّرَجَاتُ الْعُلَى
جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ جَزَاءُ مَن تَزَكَّى

"Kim Rabbine suçlu olarak gelirse, onun için cehennem vardır; orada ne ölür, ne de yaşar. Kim de O'na iyi amel işlemiş bir mümin olarak gelirse, işte böyleleri için en yüksek dereceler vardır. İçinde daimî kalacakları, (ağaçları) altından ırmaklar akan Adn cennetleri vardır. Bu, (küfürden) temizlenenlerin mükâfatıdır." (Tâhâ, 74-76)

Kendi nefsime bir hatırlatma, ölümümden sonra da salih bir amel olması için ölüm, ölülerin durumu, haşr (insanların kıyamet günü bir araya toplanması) neşr (ölümünden sonra diriltmek), cennet, cehennem, fitneler, kıyamet saatinin alametleri hakkında özlü bir kitap yazmak istedim. İmamların kitaplarında gördüğüm ve bu ümmetin büyük

âlimlerinden bana rivayet edildiği kadarıyla nakillerde bulundum. İnşallah bu nakilleri açık ve nispet edilmiş bir şekilde göreceksiniz. Bu kitabımı da **"et-Tezkiratu bi Ahvâli'l-Mevtâ ve Umûri'l-Âhirati / Ölülerin Halleri ve Ahiretteki Durumları Hakkında Hatırlatma"** olarak isimlendirdim. Kitabı bölümlere ayırdım. Her bölümün arkasından da faydanın tam olması ve daha çok faydası olması amacıyla açıklanması gerekenleri açıklamak, hadisten anlaşılması gerekenler veya anlaşılmamış bir ibarenin açıklanması için fasıl veya fasıllar koydum. Nitekim Resulullah sallallahu aleyhi ve sellemin hadisinde anlayışlı olmak, kastedilen mana, övülen görüş, Makam-ı Mahmud'da ve şahit olunan o günde var olan ameldir. Allah Azze ve Celle bu çalışmamı Kerim rızası için hâlis kılsın, ihsanı ve cömertliği ile rahmetine yaklaştırsın. O'ndan başka Rab yoktur ve O'ndan başka ibadet edilen yoktur. O, bütün noksanlıklardan münezzehtir.

Birinci Bölüm

ÖLÜM BAHSİ

Mal veya Bedene Gelen Bir Zarardan Dolayı Ölümü Temenni Etmenin Yasaklanması

Müslim Enes'ten (r.a) rivayet ediyor. Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

وعن أنس -رضي الله عنه- قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم:
"لا يتمنين أحدكم الموت لضر نزل به، فإن كان لا بد متمنيًا، فليقل: اللّهم
أحيني ما كانت الحياة خيرا لي، وتوفني إذا كانت الوفاة خيرا لي"

"Biriniz başına gelen bir zarardan dolayı kesinlikle ölümü temenni etmesin. Eğer (ölümü) İstemekten başka çare yoksa: 'Allahım, benim için hayat hayırlı ise beni yaşat, ölmem daha hayırlı ise beni öldür' desin!"[1] Bu hadisi Buhârîde rivayet etmiştir.[2]

Yine Müslim'de gelen rivayette Resulullah (s.a.v) şöyle buyuruyor: **"Biriniz ölümü temenni etmesin. O kendisine gelmezden önce, onu dua etmesin; çünkü biriniz öldüğü vakit ameli kesilir. Bir müminin ömrünü ancak hayır ziyadeleştirir."**[3]

Buhârî'in rivayet ettiği hadiste de şöyle buyurulmaktadır: **"Sakın ola ki sizden biriniz ölümü temenni etmesin. Şayet o iyi bir kimse ise umulur ki o kimse hayrını çoğaltır. Şayet günahkâr birisi ise umulur ki o da günahlarından dolayı tevbe eder."**[4]

---

1 Müslim, 2680.
2 Buhârî, 5990.
3 Müslim, 2682.
4 Buhârî, 7235.

Câbir İbni Abdullah (r.a) rivayet ediyor. Resulullah *sallallahu aleyhi ve* sellem şöyle buyurdu:

"Ölümü temenni etmeyin! Muhakkak ki ölümden sonraki korku çok şiddetlidir. Bir kulun ömrünün uzun olup, Allah'ın da kendisine tevbe etmesini nasip etmesi saadettendir."[1]

Açıklama

Âlimler şöyle dediler: Ölüm, mutlak bir yokluk ve kaybolma değildir. Ölüm, ruhun bedenden sıyrılıp ondan ayrılmasıdır. Beden ile ruh arasındaki engeldir. Durumunu değiştirip bir diyardan başka bir diyara intikal etmektir. Ölüm, musibetlerin en büyüğündendir. Allah Azze ve Celle onu şu âyetinde musibet olarak isimlendirmiştir: **"Ölüm musibeti size gelip çatmışsa"** (Maide, 106). Ölüm, en büyük musibet ve en büyük ayrılıktır.

Âlimlerimiz şöyle dediler: Ölümden daha tehlikeli olanı ise ondan gafil olmak, onu hatırlamaktan yüz çevirmek, onu çok az düşünmek ve onun için çalışmayı, amel etmeyi terk etmektir. Muhakkak ki sadece ölümde; ibret almak isteyenler için ibretler, düşünmek isteyenler için düşünceler vardır.

Rivayet edildiğine göre Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: **"Şayet hayvanlar, ölümle ilgili olarak sizin bildiğinizi bilselerdi, onlardan semiz bir hayvan bulup yiyemezdiniz."**[2]

Rivayet edildiğine göre, bir bedevi, devesinin üzerinde yolculuk ederken, birdenbire deve yere yığılarak öldü. Bunun üzerine bedevi devesinden indi ve onun etrafında dönerek şöyle demeye başladı: "Sana ne oluyor, neden yerinden kalkmıyorsun? Neden dirilmiyorsun? İşte bütün parçaların yerinde, bütün organların sağlam, sana ne oluyor?! Seni ayakta tutan şey neydi?! Seni yürüten neydi? Şimdi seni yere yıkan nedir? Seni hareket etmekten alıkoyan nedir?" Sonra bedevi düşünceye dalarak ve durumuna şaşırarak devesini terk etti.[3]

Tirmizi, "Nevâdirul-Usûl" de şunu rivayet ediyor:

---

[1] Ahmed, Musned'inde rivayet etmiştir. 3/33, 14604. Heysemi: İsnadı hasendir, dedi. Mecmauz-Zevâid: 10/203. Elbâni: Zayıftır, dedi. Bkz: Da'îful-Câmi'us-Sağîr ve Ziyâdâtuhû: s. 291, Hadis no: 2006.

[2] Zevâidu Nu'aym b. Hammâd 'alâ Kitâbiz-Zuhd 2/38, 152. Ebû Nu'aym, Hilye: 6/392.

[3] Bu rivayeti Ebû Muhammed "el-'Âkibe" adlı eserinde zikreder. Sayfa: 45.

"Âdem aleyhisselâmın bir oğlu öldü. Bunun üzerine: 'Ey Havva, oğlun öldü' dedi. Havva: 'Ölüm nedir' diye sordu? Âdem (a.s.): 'Yemez, içmez, kalkmaz, oturmaz' dedi. Bunun üzerine Hz. Havva çığlık atıp bağırmaya başladı. Âdem aleyhisselâm: Senin ve kızlarının üzerine çığlık atıp bağırmak vardır. Ben ve oğullarım ise bundan beridir." dedi.[1]

Açıklama

Resulullah (s.av)'in: ***"Umulur ki o da günahlarından dolayı tevbe eder"*** kavlinde geçen "el-İsti'tâb" kelimesi rıza manasına gelir ki bu da ancak tevbe ve günahlardan dönmekle gerçekleşir.

Cevheri şöyle dedi: İste'tebe fiili birinin rızasını istemektir. Allah Azze ve Celle kâfirler hakkında şöyle buyurur: **"Eğer hoşnutluk isteyecek olurlarsa, bu istekleri de yerine getirilmeyecektir."** (Fussilet: 24)

Sehl b. Abdullah el-Tüsterî'den rivayet edildiğine göre o şöyle dedi: "Şu üç kişiden başkası ölümü temenni etmez: Ölümden sonrasını bilmeyen bir kimse, Allah'ın kaderinden kaçmaya çalışan bir kimse ve Allah'a kavuşmayı isteyen kimse."[2]

Rivayet edildiğine göre Ölüm Meleği (a.s) Halil İbrahim aleyhisselâmın yanına onun ruhunu kabzetmek için gelir. Bunun üzerine İbrahim aleyhisselâm: "Ey Ölüm Meleği! Sen, bir dostun dostunun ruhunu kabzettiğini gördün mü" der. Ölüm Meleği Rabbine yükselir. Allah Azze ve Celle şöyle buyurur: "O'na de ki: Bir dostun dostuna kavuşmayı sevmediğini gördün mü?" Ölüm Meleği geri döner. İbrahim aleyhisselâm: "Şimdi benim ruhumu kabzedebilirsin" der.[3]

Ebu'd-Derda (r.a) şöyle dedi: Hiçbir mümin yoktur ki ölüm onun için hayırlı olmasın. Kim beni bu sözümde tasdik etmez ise muhakkak ki Allah Azze ve Celle şöyle buyurur: **"İyiler için Allah katındaki mükâfat daha hayırlıdır."** (Âl-i İmran: 198) **"Küfredenler zannetme-**

---

[1] Bu rivayet "Nevâdirul-Usûl" de mevcut değildir. Rivayet, Taberani'nin "Mucemul-Evsat" adlı eserindedir: 2/361, Had. No: 2232. Ebû Nuaym, "El-Hilye": 3/148. Her iki rivayette İbnul-Macişun, O da Muhammed ibnul-Munkedir kanalıyla gelmiştir. Heysemi şöyle dedi: Bunu Taberani el-Evsat'ta rivayet etmiş olup senedinde Huseyn b. Yesar vardır ki kendisi hadiste metruktur. Mucmeuz-Zevaid: 3/5.

[2] Bkz: Suyuti, "Şerhus-Sudûr" (s. 16).

[3] Ebû Nu'aym "el-Hilye" de maktu bir senetle rivayet eder. (10/9) Bu haber, İsrailiyattandır.

sinler ki, bizim onlara mühlet vermemiz, kendileri için hayırlıdır." (Âl-i İmran: 178)[1]

Hayyân b. Esved şöyle dedi: Ölüm, sevgiliyi Sevgiliye ulaştıran bir köprüdür.[2]

Dinine Zarar Gelmesi Korkusuyla Ölmeyi İstemenin ve Ölmek için Dua Etmenin Caiz Oluşu

Allah Azze ve Celle, Yusuf (a.s)'dan haber vererek şöyle buyurdu: **"Beni müslüman olarak öldür ve salih kullarının arasına kat."** (Yusuf: 101) Meryem (a.s)'dan da şunu haber verir: **"Keşke ben, bundan önce ölseydim de unutulup gitseydim."** (Meryem: 23)

Ebu Hureyre'den gelen rivayette Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: **"Bir adam, bir kabrin yanından geçerken: 'Keşke şu mezarda yatan ölünün yerinde ben olsaydım' diyerek ölümü temenni etmedikçe Kıyamet kopmayacaktır."**[3]

Açıklama

Bu hadis ile öncekiler arasında açıklayacağımız gibi bir zıtlık yoktur: Katade (r.a)'n dediğine göre Yusuf (a.s)'dan başka ölümü temenni eden hiçbir peygamber olmamıştır. O da nimetler tamamlandığı ve ailesiyle bir araya geldiği ve Rabbi Azze ve Celle ile kavuşmayı arzuladığı zaman gerçekleşmiştir. Yusuf (a.s) **"Rabbim! Bana hükümranlık verdin ve sözlerin tevilini öğrettin."** (Yusuf, 101) demiş ve Rabbine kavuşmayı arzulamıştı.[4]

Şöyle de denilmiştir: Yusuf (a.s) ölümü temenni etmedi, O, ancak İslam üzere ölmeyi temenni etti. Yani, ecelim geldiğinde beni Müslüman olarak öldür, demektir. Tefsir ehline göre âyetin tercih edilen yorumu bu şekildedir.[5] Meryem aleyhiesselâma gelince; O, ölümü iki açıdan temenni etmiştir:

Birincisi: Meryem (a.s) dininde şerre düştüğü zannına kapınılıp kınanmaması ve dini konusunda fitneye düşmemek içindir.

---

1 İbnu Cerir bu eseri tefsirinde zikreder: 4/146.

2 Hayyân'ın bu sözünü Ebû Muhammed Abdulhak, "el-'Âkibe" adlı kitabında zikreder: (s. 32).

3 Buhârî, 7115; Müslim, 2907.

4 Bunu İbnu Cerîr tefsirinde rivayet etmiştir: (13/73).

5 Kurtubi, tefsirinde, bunun cumhurun sözü olduğunu söylemiştir. Bkz: "el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kurân (9/176). (269. Fıkra)

İkincisi: Kendisinin zinaya nispet edilerek kavminin zorluk çekip iftiraya uğramalarını istememiştir. Çünkü bu, onlar için helak edici bir durumdur. Allah, en iyisini bilendir.

Allah Azze ve Celle, Hz. Aişe (r.a) atılan zina iftirası hakkında şöyle buyurmuştur: **"İftiranın en büyüğünü yüklenene ise, büyük azâb vardır."** (Nur, 11) **"Bunu, Allah katındaki büyüklüğüne rağmen kolay sanıyordunuz."** (Nur, 15)

Meryem (a.s) hakkında, Allah Azze ve Celle'nin: **"Anası da (sıddîka) dosdoğru bir kadındı"** (Maide, 75) âyeti gereğince onun sıddîka veya da Allah Azze ve Celle'nin: **"Ona ruhumuzu göndermiştik"** (Meryem, 17) ve **"Melekler şöyle demişlerdi: "Ey Meryem! Allah seni seçti"** (Âl-i İmran, 42) âyetleri gereğince bir peygamber olup olmadığı meselesinde ihtilaf edilmiştir. Buna binaen Meryem'e atılan iftira daha büyük ve onun hakkındaki iftira daha şiddetli olurdu ki helak hak olurdu. İşte bu sınırda zikrettiğimiz iki yorumda da Hz. Meryem'in ölümü temenni etmesi kendi hakkında caiz olmuştur. Allah, en iyisini bilendir.

Hadise gelince; bu bir haberdir. Bu, insanlara, dinleri ortadan kaybolup gitme korkusu gibi bir şiddet başlarına geldiğinde gerçekleşir. Yoksa bir kişinin bedeni ya da malı konusunda başına gelen bir musibetten dolayı değildir. Bu manayı, Resulullah sallallahu aleyhi ve sellemin şu kavli açıklar: *"Allah'ım! İyilikler yapmayı, kötülüklerden el çekmeyi, yoksulları sevmeyi senden dilerim. Kullarına bir kötülük göndereceğin vakit beni o kötülüklerden uzak tut ve beni yanına al."*[1]

Hz. Ömer (r.a)'ın şu sözü de böyledir: "Allahım! Kuvvetim azaldı, yaşım ilerledi, bana tabi olanlar çoğaldı. Onlar hakkında hiçbir haksızlık ve zulüm etmeden benim ruhumu kabzet." Bu duasından bir ay geçmeden Hz. Ömer (r.a) vefat etti. Bunu yine Malik rivayet etmiştir.[2] İnşallah bu kitapta "Fitneler" bölümünde daha fazla açıklama gelecektir.

Ölümü Hatırlamanın Fazileti ve Ona Hazırlanmak

Nesai Ebû Hureyre'den (r.a) rivayet etmiştir: Resulullah Sallellahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu;

---

1 Muvatta, 1/218, Hadis no: 508. Tirmizi, 3233. Ahmed, Musned, 3484.

2 Muvatta, 1601. Sahih bir haberdir. Ebû Nuaym:, "el-Hilye" (1/54). İbnu Sa'd, "et-Tabakâtu'l-Kubrâ" (3/335).

أَكْثِرُوا ذِكْرَ هَادِمِ اللَّذَّاتِ

"Dünya lezzetlerini unutturan/keyifleri kaçıran şeyi çok hatırlayın".[1] İbni Mâce, burada ölümün kastedildiğini söylemiştir.[2] Ebû Nuaym, Yahya bin Müseyyeb ve Malik bin Enes tarikiyle Ömer bin Hattab (r.a)'dan şu rivayeti nakletmiştir: Resulullah Sallellahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdular; **"Keyifleri kaçıranı çok hatırlayın".** Ashab-ı Kiram **"Keyifleri kaçıran nedir Ey Allah'ın resulü?"** diye sorduklarında; **"Ölümdür"** buyurmuşlardır.[3] Hz. Ömer'in oğlu (Hz. Abdullah'tan) gelen rivayet ise şöyledir: Peygamber Resulullah ile oturuyorduk. Ensar'dan bir adam gelip selam verdi ve **"Ey Allah'ın elçisi! Hangi mümin en faziletlidir?"** diye sordu. Resulullah (s.a.v) **"En ahlaklı olanıdır"** buyurdular.[4] Adam devamla **"Peki en akıllı Müslüman kimdir?"** sordu. Resulullah (s.a.v); **"Ölümü en çok hatırlayan ve ölüm sonrası için en fazla hazırlık yapanlar en akıllı kimselerdir"** diye cevap vermişlerdir. "Fitneler" bölümünde bu konuya tekrar değineceğiz.

Şeddad b. Evs'den rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a.v) buyurdular ki; **"Akıllı kimse kendi nefsini hesaba çeken/kendi işleri ile ilgilenen ve ölüm sonrası için hazırlık yapandır. Aciz/acınacak kimse ise kendi arzularına uyan ve Allah'tan yanlış şeyler isteyendir."**[5]

Yine Hz. Enes (r.a) rivayet ediyor. Peygamberimiz (s.a.v) buyurmuştur: **"Ölümü çok hatırlayın. Zira böyle yapmak günahlardan kaçınmaya sebeptir ve günahlara kefarettir. Böyle yapan kimse dünyada zühd içinde yaşar"** Bir başka hadisi şerifte; **"Ölüm insana nasihat olarak yeter. Yine doğru ve yanlışı ayırmak için ölümü hatırlamak yeterlidir"** buyrulmuştur. Bir defasında Resulullah (s.a.v)'a **"Şehitlerle beraber hasredilecek kimse var mıdır"** diye sorulduğunda; **"Evet. Ölümü her gün 20 defa (veya geceleyin 20, gündüz de 20 defa) hatırlayandır"** diye cevap vermişledir.[6] Bütün bu hadisi şerifler; **"Allah, hanginizin daha güzel şeyler yapacağını ortaya çı-**

---

1 Müslim, 4/14.
2 İbni Mâce, 4258; Tirmizî, 2307.
3 İbni Mâce, 4259.
4 Ahmed b. Hanbel, 4/278.
5 Tirmizî, 2459.
6 Ahmed b. Hanbel, 4/124; İbni Mâce, 4260.

karmak için ölümü yaratmıştır"[1] ayetine işaret etmektedirler. Bu ayeti kerimeye göre; ölümü en çok hatırlayan kimse, ölüme en çok hazırlık yapan kimse olmaktadır. Ölümü hatırlayan ve ölüme hazırlık yapan kimseye ise en güzel nimetler hazırlanmıştır.

Açıklama

Âlimlerimiz, bu hadisi şerifleri şu şekilde tefsir etmişlerdir: **"Ölümü sürekli hatırlayın"** hadisi, en güzel ve kapsamlı öğüttür. Ölümü hatırlamak, arzulara tabi olmanın önüne geçer ve nefsi dizginler. Yine ölüm, gelecek endişesi taşımaya engeldir. Ölümü çok hatırlayanlar çok tamahkâr olmazlar. Yarın için çok büyük planlar yapıp, büyük beklenti içinde olmazlar. Ellerindekilerle yetinip şükrederler. Fakat gafil ve nefislerine düşkün insanlar, daha fazla nasihate muhtaçtırlar. Aslında insana **"Ölümü sürekli aklınızda tutun"** hadisi şerifi ile **"Her canlı, muhakkak bir gün ölecektir"**[2] ayeti kerimesi nasihat olarak yeter. Bu ayet ve hadisler üzerinde tefekkür etmek gerekiyor.

Açıklama

Şimdi buraya kadar anlattıklarımızın özeti şudur: Ölümü sürekli hatırda tutmak, insana bu fani âlemin hakikatini kavrama kabiliyeti bahşetmektedir. Böyle bir insan her an gerçek varlık âlemi olan ahireti hatırlamakta ve bu gerçek âlem için çalışmaktadır. İnsan; zorluk ve genişlik, nimet ve sıkıntı arasında sürekli gidip gelen bir varlıktır. Zorluk ve darlık anında ölümü hatırlayan kimse, ahiret hayatına nispetle buradaki sıkıntıların çok küçük olduğunu anlayacak ve rahatlayacaktır. Zira dünyadaki hiçbir şey; ne sıkıntı ne de nimet ebedi değildir. Her şey geçicidir. Ve ölüm, dünyadaki bütün sıkıntılardan daha zordur. İnsana nimet ve bolluk verildiğinde ise ölümü hatırda tutmak, insanın şımarmasına ve nankörlük etmesine engeldir. Zira sıkıntılar gibi nimetler de geçicidir. Bu yüzden elindeki bolluk bir gün muhakkak sona erecektir. Bunu bilen kimse şımarmaz ve gururlanmaz.

Bütün âlimlere göre; ölümün ne zaman geleceği bilinemez. Buna hiç kimse itiraz etmemiştir. Ölümün hangi sebeple ve hangi hastalıkla geleceğine dair de bir tayin söz konusu değildir. Bunun bir sebebi, insanın sürekli olarak ölüm endişesi taşıması ve her an ölüme hazırlıklı olmasını sağlamaktır.

---

1 Mülk, 2.

2 Al-i İmran, 185

Değerli bir zat olan Yezîd er-Rukâşî kendine şöyle nasihat ediyordu: **"Yazık sana! Sen ölünce cenazeni kim kılacak? Senin adına kimse namazlarını kılacak mı? Oruçlarını kimse tutacak mı? Kimse senin için Allah'a dua ve istiğfar edecek mi?"** Sonra insanlara dönerek şöyle dedi: **"Ey ahali! Niye kendinize ağlamıyorsunuz? Hayatınız sona ermeyecek mi? Ölüm hanginizin peşinde şu an biliyor musunuz? Ölüm gelmeyecek biri var mı aranızda? Birgün eviniz kabriniz olacak. Toprak da yatağınız. Böcekler size arkadaşlık edecek."** Sonra ağlamaya başladı. Ağladı ağladı. Sonra sustu. Sonra insanlara nasihat etmeye devam etti: **"İki şey, nefsin bütün arzularını köreltir ve keyfimizi kaçırır. Birisi ölüm korkusudur, diğeri ise Allah'ın huzuruna nasıl çıkacağımız ve sonumuzun nasıl olacağını düşünmektir."**[1]

Ömer bin Abdülaziz (Allah ondan razı olsun), âlimleri toplar ve onlara ölüm, kabir, kıyamet ve ahiret hakkında sorular sorardı. Âlimler anlattıkça Ömer bin Abdülaziz ağlardı. Öyle ağlardı ki orada bulunan herkes ağlardı. Onları gören sanki ortada bir cenaze var zannederdi.

Ebû Nuaym'dan rivayet edilmiştir; Süfyan-ı Sevrî, torunlarına ölümden bahsediyordu. Onların hiç etkilenmediğini ve anlattıklarını ciddiye almadıklarını görünce şu hadisi şerifi zikretti: Bir gün Resulullah (s.a.v)'in huzurunda **"Falan adam vefat etti. Çok iyi bir adamdı. Şöyle şöyle faziletliydi"** şeklinde konuşmalar cereyan etti. Resulullah, müdahale edip; **"Ölümü hatırlar mıydı bu adam?"** diye sorunca orada bulunanlar; **"Hayır. Pek öyle bir adam değildi"** diye cevap verdiler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"O halde bu bahsettiğiniz adam pek de sizin dediğiniz gibi muhterem bir adam değilmiş."**[2]

Dekkâk dedi ki: Ölümü çokça hatırlamak insana üç fazilet kazandırır. Bir günah işlediğinde hiç vakit kaybetmeden tevbe etme, kalbin kanaatkâr olması ve ibadetlerin aşkla şevkle ve usulüne uygun yapılması. Ölümü unutana da üç büyük bela verilir: Tevbeyi geciktirme ya da hiç tevbe etmeme; kanaat duygusunu kaybetme ve tatminsizlik; ibadetlerde gevşek ve gönülsüz davranma. Ey gururlu ve gafil insanoğlu! Ölümü unutma. Nasıl can vereceğini düşün. Ölümün ne kadar zor olduğunu ve ölüm anından ne derece zor şey yaşayacağını hatırından çıkarma. Allah vaadinden dönmez. Ölüm muhakkak

---

1 (Sıfetü's-Saffe, 3/206)

2 (Bezzar, 3622)

gelecektir. Allah'tan daha adil ve daha merhametli kimse de yoktur. Kalbi huzura erdirmek ve kanaatkâr yapmak için ölümden daha iyi bir nasihat yoktur. Ölümden daha acıklı ne olabilir? İnsana malını, dostlarını, makamlarını ancak ölüm unutturur. Ancak ölüm ona gerçek konumunu hatırlatır. Ölüm, keyifleri kaçırır. Basit şeyler peşinde koşmaya engel olur. Dünyadan çok şey beklemeyi önler. Öleceksin. Malını aileni başkalarına bırakacaksın. Sağlığın ve elinde olan bütün her şeyin gidecek. Yatağından yurdundan ayrı kalacaksın. Bir yolculuğa çıkacaksın. Elbiselerin, makamın, şöhretin, namın ve gururun geride kalacak; seni hepsi terkedecek. Her yerini toprak kaplayacak. Dünyada yaptığın herşey yok olup gidecek. Bedenin toprak olacak. Tıpkı bütün malın ve sahip oldukların gibi... Hani malın ve makamın? Hani ailen ve dostların? Hangisi seni ölümden koruyacak? Hangisi kabirde yanında olacak? İşte o zaman seni terketmeyecek ve yanında olacak, bir tek, seni yaratan ve sana bunları verendir. Gerçek yardımcı ve affedici O'dur.

"Dünyadan da nasibini unutma" ayeti kerimesindeki nasipden maksat kefendir. Bu ayet kendisinden önce geçen şu ayetle birlikte düşünülmeli ve ibret alınmalıdır. *"Allah'ın sana verdikleri ile ahireti elde etmek için uğraş"*[1] Bu ayeti kerimenin güzel bir tefsiri vardır: Allah'ın sana dünyada verdiği şeyleri ahireti ve cenneti elde etmek için kullan. Bunlar birer vesiledir. Mümin, dünyada kendisine verilen her şeyi, Allah'ın rızasını elde etmek için bir fırsat bilir ve bu uğurda kullanır. Yoksa bu nimetler; yiyip içelim, yaşayıp eğlenelim, zevk ü sefa sürelim, insanlara hükmedelim diye verilmemiştir. İnsan, dünyadan sadece kefeninin yanında götürür. Bir de dünyada elinde olanları kullanarak ahiret için yaptığı şeyleri.

Açıklama

Resulullah (s.a.v)'in **"Akıllı kimse, nefsini hesaba çekendir"** hadisi şerifindeki "dâne" fiili "hasebe" anlamında olup "nefis muhasebesi yapmak" anlamındadır. Bu hadisi şerife **"Akıllı kimse nefsini küçük görendir"** anlamı verenler de olmuştur. İbni Ubeyd, böyle mana verenlerdendir. Yine İbni Ubeyd, bu hadisi şerife **"Akıllı kimse nefsini kontrol altına alandır"** şeklinde de mana vermiştir. Zira "dâne" fiilinin kelime anlamı içersinde "hesaba çekmek" olduğu gibi "kontrol altına almak, küçük düşürmek ve mağlup etmek" anlamları da vardır.

---

1 Kasas, 77.

Hadisi şerife bu şekilde mana verildiğinde; ibadetlere nefsi alıştırmak ve böylece insanın kendisini ölüm sonrasına hazırlaması anlamı çıkmaktadır. Zira birgün Allah Teala'nın huzuruna çıkacağız ve nefsi de buna alıştırmak gerekiyor. İlk anlamıyla düşünüldüğünde; nefsin aşırılıklarına engel olmak ve ihmallerini kontrol altına almak anlaşılmaktadır. Kişi yaptıklarının sonunu düşünmeli ve hatalarından pişmanlık duyarak bunları düzeltmeli ve tevbe etmelidir. Allah'ı çok zikretmeli, yaptığı her işte Allah Teala'nın rızası olup olmadığını düşünerek adım atmalıdır. Ahiret gününün azığı ve hazırlığı budur.

Aciz kimse ise hadisi şerifte akıllı kimsenin zıddı olarak kullanılmıştır. Hadisi şerifte geçen "keyyis" akıllı anlamındadır. Aciz ise ihmalkâr anlamında olup; başta ibadetleri olmak üzere bütün işlerini eksik ve düzensiz yapan kimse demektir. Böyle insanlar, şehvetlerine ve nefsin diğer arzularına takılıp Allah rızası için birşeyler yapmayı unuturlar. Günah işlemeye devam ederler ve Allah'ın kendilerini affedeceklerine güvenerek (günahta ısrar edip tevbe de etmezler). İşte en büyük gaflet ve yanılgı budur. Zira Allah, bazı durumlarda Allah'ın rahmetine güvenmeyi emretmiş, bazı durumlarda ise rahmete güvenmek menedilmiştir. Hasan Basrî şöyle diyor: Bazı insanlar vardır ki; Allah'ın rahmetini suiistimal ederler. Böyleleri öldükleri zaman geride tek bir iyilikleri yoktur. Ama onlar "Biz Rabbimizin rahmetine güveniyoruz" diye de kendilerini kandırıp yalan söylerler. Hâlbuki Allah'ın rahmetine güvenselerdi ve Allah'tan güzel şeyler bekleselerdi; amelleri güzel olurdu, güzel işler yaparlardı. Zira Yüce Rabbimiz şöyle buyuruyor: **"Siz Rabbinizi böyle zannettiniz. İşte bu (yanlış anlamanız) sizi mahvetti".**[1] (Tabiinden büyük alim) Said bin Cübeyr, bu ayeti şöyle izah etmiştir: Allah'ı yanlış anlamak demek, bir kişinin günahlara devam etmesi ve Allah'ın rahmetine güvenerek yanlış işler yapmasıdır. Böyle bir adam, günahından tevbe edip hatalarını düzeltmediği gibi bir de Allah'ın rahmetini bekler de durur.

Bakiyye bin Velid, Ebû Umeyr es-Sûrî'nin bazı (tarikat) kardeşlerine şöyle yazdığını aktarıyor: Aziz kardeşim! Sen hem dünyalık peşinde koşuyorsun hem de yaptığın kötü işleri Allah'ın affedeceğini düşünerek yanlışlarını düzeltmiyorsun. Bu aynı birine demirle vurup sonra selam vermene benzer.

Bu konuda "Kabir, ahiret duraklarının ilkidir" adlı bahiste başka bilgiler de vereceğiz.

---

1 Fussilet, 23.

Ölümü ve Ahireti Hatırlatan Şeyler ve Dünyada Zühde Sevkeden Şeyler

Ebû Hureyre (r.a) anlatıyor: Resulullah (s.a.v); annesi (Hz. Amine)'nin mezarını ziyaret ederek ağladı, etrafındakileri de ağladı. Sonra "Rabbimden annem için istiğfarda bulunmak üzere izin istedim ama vermedi. Sonra kabrini ziyaret etmeme izin verdi. Kabirleri sık sık ziyaret edin. Zira kabirler, ölümü hatırlatır" buyurdular.[1]

Abdullah İbni Mesud (r.a)'dan gelen rivayette ise Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "(Cahiliye adetlerinizi unutmanız için) **Daha önce kabirleri ziyaret etmenizi yasaklamıştım. Fakat şimdi izin veriyorum** (zira artık cahiliyeye dönme tehlikesi yok). **Kabir ziyareti, insanın dünyaya dalmasına engel olur ve ölümü hatırlatır.**"[2]

Açıklama

Erkeklerin mezar ziyaretleri hakkında âlimler müttefiktirler. Fakat kadınların mezarları ziyaret etmesine dair bazı ihtilaflar mevcuttur.[3] Genç kadınların mezarlara gelmesi haram diyenler vardır. Yaşlı kadınlara ise izin verilmiştir. Fakat erkeklerin olmadığı ortamlarda sadece kadınların ziyaretine izin verilmiştir. Kadınların erkeklere karışmadan ayrı olarak ziyaret etmelerinde bir ihtilaf yoktur. Gerçeği Allah bilir fakat bizim bildiğimiz budur. Hadisi şerifte "Kabirleri ziyaret edin" emri bütün insanlar için geçerlidir ve burada kadın-erkek ayrımı yapılmamıştır. Genç kadınların erkeklerle aynı ortamda ziyaret yapmalarına izin verilmemesinin sebebi; günah işlenmesinin önüne geçilmek istenmesindendir. Zira erkeklere de kadınlara da namahreme bakmama; böyle durumlarda önüne bakma ya da başını çevirme ya da gözünü kapatma emri verilmiştir. Kadın ve erkeğin böyle ortamlarda bir arada bulunması ve birbirlerine bakması yasaklanmıştır. Allah en doğrusunu bilir.

Bazı âlimlere göre; Resulullah (s.a.v) İslam'ın ilk zamanlarında Allah'ın emriyle kabir ziyaretlerini yasaklamıştı. Sonra ilahi izin gelince; bu ruhsat erkekler gibi kadınları da kapsamıştır. Bu durumda genç kadınlara da ruhsat verilmiştir. Fakat yukarda izah ettiğimiz gibi mahremiyete riayet edilerek ziyaret etmeleri daha uygundur.

---

[1] Müslim, 7/45; Nesâi, 4/90.; İbn Mâce, 1572; Ahmed b. Hanbel, 2/441.

[2] İbn Mâce, 1571; Müslim, 7/46; Ebû Dâvud, 3219; Ahmed b. Hanbel, 1/452.; Nesâi, 4/89; Tirmizî, 1054.

[3] Müslim, 3/14 ve 40; Ahmed b. Hanbel, 6/221.; Buhârî, 3/115.

Hz. Ali (r.a)'dan rivayet ediliyor: Birgün mezarları ziyarete gitti. Önce selam verip sonra şöyle dedi: "Ey kabirde yatanlar! Ben size buradaki olayları anlatayım. Siz de bana orada olanlardan bahsedin. Buradan haber vereyim. Geride bıraktığınız mallar taksim edildi. Kadınlarınız da evlendi. Evlerinizde şu an başkaları oturuyor. Topraklarınız da başkalarına miras kaldı." Sonra Hz. Ali devamla şöyle dedi: "Eğer güç yetirebilselerdi elbette şöyle derlerdi: "Takvadan daha hayırlı bir rızık görmüyoruz."

Açıklama

Âlimlerimizi şöyle diyorlar: Kabir ziyareti kalbe iyi gelir. En iyi nasihat ve en iyi nefis terbiyesi, kabir ziyaretidir. Şayet kalp katılaşmış ve duyarsızsa şu dört şey tavsiye edilir:[1]

1. Sohbetlere katılmak ve vaaz dinlemek. Özellikle insanları günahlardan kaçındırma ve iyi işleri yapmaya teşvik etme sadedinde yapılan sohbetler dinlenmelidir. İyi kimselerin hayatı okunmalıdır. Sohbet dinlemek ve iyi insanları örnek almak insanı terbiye eder.

2. Ölümü sürekli hatırda tutmak. Ölüm insanı herkesten ayırır. Bütün lezzetlere son verir. Ölüm, herşeyin sonudur. Çocukları yetim bırakır ve kadınları dul bırakır. Anlatıldığına göre bir kadın Hz. Aişe (r.a)'ya gelerek kalbinin katılığından şikayet etti. Hz. Aişe de ona ölümü sürekli hatırından tutmasını tavsiye etti. Kadın böyle yapmaya başlayınca kalbi yumuşamış, Hz. Aişe'ye gelip teşekkür etmiştir. Alimlerimiz; ölümü hatırda tutmanın günah işlemeye engel olduğunu, katı kalpleri yumuşattığını söylüyorlar. Ölümü unutmamak, insanın şımarmasına da zor zamanlarda ümitsizliğe düşmesine de engeldir.

3. Ölüm esnasında yaşanacak olanları düşünmek. Ölüm sekeratını ve ölümden sonra bedenine ne olacağını, kabirde başına gelecekleri düşünmek; nefsin arzularını dizginler, insanın şımarmasına engel olur. Hatta insanın uykusunu kaçırır. İnsanın çok çalışmasına çok gayret göstermesine sebep olur.

Bir defasında Hasan Basri hazretleri, bir hasta ziyaretine gitti. Adam ölüm döşeğindeydi. Son anlarını yaşıyordu. Adamı can çekişirken gördü. Sonra çıkıp evine döndü. Rengi değişmişti. Ailesi, O'nu görünce endişelendi. Yemek getirdiler. Hazret; "Yemeği siz yiyin. Ben öyle

---

[1] Dört şey tavsiye edilir denilmişse de zikredilen şey üçtür. Fakat kabir ve hasta ziyareti ayrı düşünülerse dört şey sayılmış olabilir: Sohbet dinlemek, ölümü akılda tutmak, ölüm döşeğindeki hastaları ziyaret etmek ve kabirleri ziyaret etmek.

şeyler gördüm ki; o zaman gelmeden önce yemeden içmeden hazırlık yapmak gerekiyor" dedi.

Bu üç şey, kalbin yumuşamasına sebeptir. Kişi böylece günahlarına tevbe eder. Derdine çare arar ve günahlardan kurtulamaya çalışır. Günahından kurtulmak isteyen kimse ise; şeytan ve dostlarından kaçar. Çaresiz kaldığında başkalarından da yardım eder. İlki yani sohbet dinlemek, kulakları etkiler. İnsan duyduklarından etkilenir. İkincisi yani kabirleri ziyaret ise birinciye göre daha etkilidir. Zira sürekli yapılabilir. Ayrıca insan gördüklerinden daha çok etkilenir. Bir hadisi şerifte; "**Duymak görmek gibi değildir** (yani görmek duymaktan daha etkilidir)" buyrulmuştur.[1] Bu hadis, haberi vahittir. Zira tek kişi rivayet etmiştir. Ama Hz. Abbas'ın oğlu Hz. Abdullah'tan rivayet edilmiştir (Radıyellahu anhüma). Ölüm anında olanları görmek en etkili olmakla birlikte sürekli mümkün değildir. Şu halde en etkili yol kabir ziyaretidir. Bu yüzden hadisi şerifte özellikle bu zikredilmiştir. Kabirleri Allah rızası için ziyaret etmeliyiz. Maksadımız ölülerden ibret almaktır. Ayrıca kabirlerde okunan Kuran-ı Kerim'den ölüler fayda görür. Bu amaçla da kabirler ziyaret edilmelidir. Daha sonra bu konulara da değineceğiz. Mezarlara basmamak gerekiyor. Ayrıca mezarların üstüne oturulmamalıdır. (Mümkünse) ayakkabılar çıkarılarak mezarlığa girilmeli. Bu konular birçok hadisi şerifte zikredilmiştir. "**Ey kabir ehli! Allah'ın selamı üzerinize olsun**" diye selam vererek mezarlığa girilir.[2] Resulullah (s.a.v) böyle selam verirdi. Mezardakilere "Kabir ehli" diye hitap etmiştir.

Bir defasında bir adam Resulullah (s.a.v)'in huzuruna gelerek; "Aleyke's-selâm (Allah'ın selamı senin üzerine olsun)" diye selam vermiştir. Resulullah (s.a.v) adamı şöyle ikaz etmiştir: "**Böyle selam verme** (yani tekil kullanma, senin üzerine değil sizin üzerinize olsun de). **Bu ölülere verilen selamdır.**"[3] Ölüye hürmeten muhatap kabul edilip tekil şahısla doğrudan karşındaymış gibi selam verilir. Doğrudan ölüye hitap edilmesinin ve "Allah'ın selamı senin üzerine olsun" denilmesinin sebebi budur. Tanıdık ölülere ihtiram için onu karşımızda kabul ederiz ve böyle deriz. Zira ölü toprağın altında ve aşağıdadır. Oysa bu ölü hayattayken muhterem ve sözü dinlenen bir adamdır. Belki de idareci

---

1 Ahmed b. Hanbel, 1/271.

2 Ebû Dâvud, 3230; Nesâî, 4/96; İbn Mâce, 1568; Müslim,7/41; Tirmizî, 10/53; Ahmed b. Hanbel, 2/200 ve 408.

3 Tirmizî, 2722; Ebû Dâvud, 5187; Ahmed b. Hanbel, 3/472.

ya da komutandı. Arkadaşları dostları ve sevenleri vardı. Neticede ölü bir insandır ve de mümindir. O yüzden edeple ve hürmetle ziyaret edilir. Selam verilir ve dua edilir.

Açıklama

Bu konuda yukarda zikrettiğimiz hadisi şerif ile ilk başta çelişiyormuş gibi görünen bir hadisi şerif zikredilmektedir. Bu hadisi, "Hatîp" lakaplı Ebûbekir Ahmet bin Ali "Önce ve Sonra Gelenler" adlı kitabında zikretmektedir. Aynı hadis, Ebû Hafs bin Şahin tarafından "Neshedenler ve Neshedilenler" kitabından geçmektedir. Hadisi şerif, Hz. Aişe (r.a)'dan nakledilmiştir. Hz. Aişe'nin aktardıkları şöyledir: Allah Rasulü (s.a.v) ile veda haccında beraberdik. Hicun tepesine çıktık. Ağlıyordu ve üzüntülüydü. Ben de O'nunla birlikte ağladım. Sonra birden irkildi ve devesinden indi. Bana **"Humeyra deveyi tut"** dedi. Ben de deveye sıkıca sarıldım. Uzun bir süre kendi başına kaldı. Sonra yanıma geldi. Sevinçliydi. Gülüyordu. Kendisine **"Anam babam sana feda olsun ey Allah'ın peygamberi. Deveden indiğinde hüzünlüydün, ağlıyordun. Seninle birlikte ben de ağladım. Sonra geri geldin. Sevinçliydin ve tebessüm ediyordun. Ne olduğunu merak ediyorum"** diye sorduğumda şöyle cevap verdi: **"Annem Amine'nin kabrine gittim. Allah Teala'ya onu diriltmesi ve bana iman ettirmesi için dua ettim. Allah Teala da kendisini diriltti. Bana iman etti."** Bir başka rivayete göre; **"Bana iman ettikten sonra Allah, onu tekrar kabrine iade etti"** şeklinde gelmiştir.[1]

Bu son rivayet Hatîb'in rivayetidir. Süheyli "Ravzu'l-Unf" isimli kitabında belli olmayan/tanınmayan ravilerden oluşan bir sened ile **"Resulullah'ın babasının da annesi ile birlikte diriltilip iman ettiklerini"** rivayet etmiştir.

Doğrusunu Allah bilir fakat burada bir çelişki yoktur. Bu olay, iman etmeyen anne babaya istiğfarın yasaklanmasından çok sonra gerçekleşmiştir. Hz. Aişe'nin rivayetine göre bu olay veda haccında vuku bulmuştur. İbni Şâhîn de bu hadisi teyit ederek, istiğfarın yasaklanmasına dair hükmün değiştirildiği görüşünü desteklemektedir.

Ben diyorum ki Müslim'den gelen bir hadise göre bir adam gelerek Peygamberimize "(vefat eden) babam şimdi ne halde?" diye sorduğunda Resulullah (s.a.v) "Cehennemde" diye cevap vermiştir. Adamın

---

1 İbni Şahin, en-Nasıh vel-Mensuh, 656; Hatib el-Bağdadi, es-Saik ve'l-Lahik, 377

üzüldüğünü görünce; "Benim babam da senin baban gibidir" diyerek (adamı teselli etmiştir). Seleme bin Yezid'den gelen hadisi şerifte ise; "Resulullah bizi gördüğünde "Benim annem de sizin anneniz gibi buyurmuşlardır" kaydı mevuttur.[1] Bu doğru da olabilir. Zira ben, Resulullah (s.a.v)'in amcasının da diriltilip iman ettiğine dair bazı rivayetler işitmiştim.

Fakat bazı âlimlere göre bu hadisi şerifler mevzudur/uydurmadır. Zira Kuran-ı Kerim'deki beyanlara aykırıdır. Yüce Allah celle celâlühü; **"Kâfir olarak ölenlerin de (tevbesi kabul edilmez veya onlara yapılan istiğfar kabul olunmaz)"**[2] Bu ayeti kerimeye göre kâfir olarak ölmüş kişilere rahmeti ilahi erişmez. Bunlar için dua etmenin faydası yoktur. Zira ölüm esnasında bile yapılan tevbe kabul olmuyorsa; öldükten sonra tekrar diriltildiğinde nasıl tevbe olur? Buna bir başka delil de şunu getirmişlerdir. Bir keresinde Resulullah (s.a.v); **"Keşke anne babama nasıl muamele edildiğini bilebilseydim!"** dedi ve bunun üzerine şu ayeti kerime nazil oldu: **"Cehennemliklerden sen sorumlu değilsin".**[3]

Hadis hafızı İbni Dihye namıyla bilinen Ebu'l-Hattab Ömer bu hadisi şerifi şöyle izah etmiştir: Burada düşünmek gerekiyor. Resulullah (s.a.v)'e özel bir muamele gösterilmiş olabilir. Zira Peygamber Resulullah'e has olan bazı faziletler ve üstünlükler mevcuttur. Şu halde Allah Teala'nın kendisine böyle bir ihsanda bulunması mümkündür.

Özetle; Allah Teala'nın Resulullah'ın anne-babasını dirilterek iman etmelerini lütuf buyurması akla aykırı değildir. Zira Kuran-ı Kerim'de; İsrailoğullarından bir ölünün dirilerek katilini söylediği[4]; yine Hz. İsa (a.s)'ın ölüleri dirilttiği zikredilmektedir.[5]

Benzer rivayetler Resulullah (s.a.v) hakkında da varittir. Birkaç defa Peygamberimizin de benzeri şekilde bazı ölüleri dirilttiğini biliyoruz. Bütün bunlar gerçek olduğuna göre; Resulullah (s.a.v)'in anne babasının diriltilmesi ve iman etmeleri de imkânsız ya da saçma görülmüyor. Bunlar, Allah'ın peygamberimize ihsan ettiği nimetlerdir.

---

1 Müslim, 3/79; Ahmed b. Hanbel, 3/119; Ebû Dâvûd, 4692; İbn Mâce, 1573.

2 Nisa, 18.

3 Bakara, 119.

4 **"Sonra kesilen ineğin bir parçası ile ölüye vurmalarını emrettik. İşte Allah ölüyü böyle diriltir. O, size böyle mucizeler gösteriyor ki belki ibret alırsınız"** (Bakara, 73).

5 Ali İmran, 48-49.

Ayeti kerimelerdeki kafir kimselere tevbe olmaması meselesi, bu konuyla alakalı değildir. Veya bu olayların, zikredilen ayetlerin istisnası olduğu söylenebilir.

İmam Tahâvî (r.h) şöyle diyor: Bu hadisler sahihtir. Zira Peygamber Resulullah zamanında batan güneşin tekrar Resulullah'ın duasıyla tekrar doğup akşam vaktinin geciktirildiğine dair çokça rivayet vardır. Hâlbuki bu olaylar da aslında ayetlere ters düşmektedir. Oysa burada terslik yoktur. Bu, Allah Teala'nın iradesi iledir. Şu halde Resulullah (s.a.v)'in anne babasının diriltilmesi de yine ilahi takdir iledir. Bu durumda ayetlerle çelişen bir durum ya da neshedilen bir hüküm yoktur. Ayrıca unutmamak gerekiyor ki; Yunus (a.s)'ın kavmi azabı hakettikten sonra haklarındaki azap kararı ertelenmiş ve tevbeleri kabul edilmiştir.[1] Gaybı bilen Allah'tır. Hüküm de O'nundur.

Kabirlere Girildiğinde Söylenenler ve Mezarlıklarda Ağlamanın Caiz Olması

Ebû Dâvud, Büreyde b. Hasib'den aktarmaktadır: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Daha önce size kabirleri ziyaret etmeyi yasaklamıştım. Şimdi ziyaret edebilirsiniz. Kabirleri ziyaret etmek en güzel nasihat ve ibrettir".[2] Aynı tarik ile bir başka rivayet ise şöyledir: "Dileyen kabirleri ziyaret edebilir. Fakat mezarlıkta kötü veya boş şeylerden bahsetmeyin." Ebû Ömer ise Abdullah bin Abbas'tan (r.a) bir başka hadisi şerif nakletmektedir: "Mümin kardeşinin kabrinin yanından geçen kimse, kardeşine selam versin ve sonra da verdiği selamı tekrar alsın". Benzer bir rivayet de Ebû Hureyre'den mevkuf (yani aradaki ravi atlanarak doğrudan sahabeden daha sonraki nesiller tarafından yapılan rivayet) olarak zikredilmiştir. Fakat bu rivayette şöyle bir ilave vardır: "Tanımıyorsa da selam versin ve verdiği selama karşılık versin".

Hz. Aişe (r.a)'nın aktardığı bilgiler ise şöyledir: Resulullah'a: "Kabirlere girdiğimde ne diyeyim?" diye sordum.

السَّلامُ عَلَى أَهْلِ الدِّيَارِ مِنْ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُسْلِمِينَ، وَيَرْحَمُ اللهُ الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنَّا
وَالْمُسْتَأْخِرِينَ ، وَإِنَّا إِنْ شَاءَ اللهُ بِكُمْ لَلاحِقُونَ

1 Yunus, 98.
2 Nesâî, 1282

"Ey müminlerin yurdunda yaşayanlar! Allah'ın selamı, rahmeti, mağfireti ve ihsanı üzerinize olsun. Bizden önce de sonra da gelenlere Allah rahmet eylesin. İnşaallah biz de yakında size kavuşacağız." dememi emretti.[1] Müslim de aynı hadisi rivayeti ediyor. Fakat Müslim'in hadisinde şu ilave vardır: **"Hem bize hem de size Allah'tan mağfiret ve huzur içinde bir hayat diliyorum."**[2] Yine bir defasında Resulullah (s.a.v) mezarlıkta (yüksek sesle) ağlayan bir kadın görmüş ve **"Allah'tan kork (böyle yapma)ve sabret"** diye ikaz etmiştir.

Açıklama

Bu hadisi şeriflerden birçok fıkhi hüküm çıkarılmaktadır. Öncelikle buradan anladığımıza göre; kadınlara da erkeklere de mezar ziyareti serbest bırakılmıştır. Yine vefat etmiş olanlara selam verilebilir. Başlangıçta kadınların mezarları ziyaret etmeleri ve ağlamaları da yasaklanmış, fakat daha sonra buna müsaade edilmiştir. Kadınların ziyaret etmeleri ve ağlamalarına dair yasaklamalar; mahremiyet ölçülerine riayet edilmemesi ile alakalıdır. Şu halde kadınların da ziyaret etmeleri ve mezarlarda ağlamaları caizdir. Fakat burada erkeklere karışmamaları, süslenip gösteriş yapmamaları, seslerini yükseltmemeleri gerekmektedir. Bunu daha önce de zikretmiştik. Ayrıca genç kadınlar ile yaşlılar için hükümler farklıdır.

Müslümanın kabrin başında (sessiz) ağlaması caizdir. Zira bu üzüntü işaretidir. Yine ölünün arkasında da ağlanabilir. Yasaklanan şey "niyâha"dır yani açıktan matem tutmak, saç baş yolarak ağlamak ve isyan etmektir. Niyâha, bütün âlimlere göre haramdır. Böyle davranışlar hadisi şeriflerde yasaklanmıştır ve günahtır: **"Ölünün ardından ağlayan, ölüyü yücelten ya da ölünün ardından çalgı çalıp ağıt yakan bizden değildir."**[3] Bu rivayet Müslim'de de vardır.

Bağırıp çağırmadan, isyan etmeden, saç baş yolmadan ağlamak ise caizdir. Bu şekilde hem kabrin başında hem de ölünün yanında ağlamaya müsaade edilmiştir. Bu şekilde ağlamak insanlığın gereğidir. Zira bu tür ağlamak, insanın içine konulan merhametten ve acıma duygusundandır. Zira Resulullah (s.a.v) de, oğlu İbrahim vefat ettiğinde bu şekilde ağlamıştır.[4] Hazret Ömer'in de "Şu kadınlara söyleyin; Ebû Selmân'ın başında bağırıp çağırmasınlar. Üstlerine başlarına toprak saçmasınlar. Düzgün şekilde ağlasınlar" ikazında bulunduğu nakledilmektedir.

---

1 Müslim, 7/44.; Nesâi, 4/93.
2 Buhârî, 3/148.; Müslim, 6/227.
3 Buhari, 3/176; İbni Mâce, 1586; Nesâi, 4/20.
4 Buhari, 3/172.

Mümin Alnının Teriyle Ölür

Hz. Büreyde aktarıyor: Resulullah (s.a.v): **"Mümin alnında teriyle ölür"** buyurmuşlardır.[1] Tirmizî de bu hadise yer vererek "hasen" hadis olduğunu ifade etmiştir.[2]

Hz. Selmân-ı Fârisî rivayet ediyor: Nebî (s.a.v) şöyle buyurdular: **"Ölmek üzere olan kimsenin üç haline dikkat edin: Eğer alnı terliyor, gözleri yaşarıyor ve burun delikleri genişliyorsa; bu Allah'ın rahmetine delalet eder. Eğer deve gibi hırıldıyor, rengi sararmış, ağzı köpürüyorsa (veya boynu terliyorsa); bu da Allah'ın azabına delalet eder."**[3]

Tirmizî namıyla meşhur alim Ebû Abdullah el-Hakîm, bu hadisi şerifi "Nevâdirü'l-Usûl" adlı eserinde değerlende nakletmiş ve şöyle açıklamıştır: Müminin ölüm anındaki terlemesi, günahlarına kefaret olur. Bazı alimlere göre alnın terlemesi, kulun Allah'ın huzuruna çıkarken günahlarından utanması nedeniyledir. Zira o esnada sadece gözlerinde can kaldığından alnı terleyerek tepki gösterebilir. Kâfir ise utanmaktan ve hatalarının farkında olmaktan gafildir. Bu yüzden alnı terlemez. Fakat içinde bulunduğu zor durumdan dolayı hali kötüleşir.

Biz diyoruz ki; bu alametlerden üçü de aynı anda görülemeyebilir. Zira insanların durumu başka başkadır. Bu yüzden birinin görülmesi, diğer ikisinin de var olduğuna delildir. Biz kaç defa ölüm esnasında bu üç alametten sadece birinin tecelli ettiğini gördük. Bunun bir sebebi de herkesin amelinin eşit derecede olmamasıdır.

Sahabeden Abdullah bin Mesud (r.a)'ın aktardığına göre; "Mü'min alnının teriyle ölür. Ölüm esnasında alnının terlemesi, geriye kalan günahlarının silinip gitmesine vesile olmaktadır".

Müminin ve Kâfirin Son Nefeslerini Nasıl Verdiği Meselesi

Ebû Nuaym, kitabında A'meş tarikiyle bir hadise yer vermiştir. A'meş de bu hadisi İbrahim'den; İbrahim Alkame'den; Alkama de sahabei kiramdan olan Abdullah (r.a)'dan rivayet etmiştir. Bu hadisi şerifte Nebi

1 İbn Mâce, 1452.; Nesâi, 4/6.; Ahmed b. Hanbel, 5/257.
2 Tirmizî, 982.
3 Şevkani, el-Fevaidu'l-Mecmua, 834

Aleyhisselam; **"Mümin canı terliyormuş gibi kolaylıkla çıkar. Kâfirin canı ise merkep canı gibi zorluklar çıkar"** buyurmuşlardır.

Müminin ölüm anında hissettiği ve kâfire göre daha az alan sıkıntılar, günahlarına kefaret olur. Kâfirin ölümü ise ameline göre daha da kolaylaştırılmıştır. Fakat buradaki kolaylıklar; dünyada bazı iyilikler yapması dolayısıyladır. Allah, kâfirin yaptığı iyiliklere karşı ölümünü biraz kolaylaştırır. Zira kâfire ahirette bir karşılık verilmeyecektir. O yüzden yaptığı tüm iyiliklerin karşılığı; dünyadan ayrılırken kendine ödenir.

Ölüm Sarhoşluğu ve Ölüm Esnasında İnsanın Başına Gelenler

Allah Celle Celalühü; dört ayeti kerimede ölümün şiddetini şöyle bildirmiştir:

1. **"İşte ölüm sarhoşluğu gerçekten geldi."**[1]
2. **"O zalimler, ölümün boğucu dalgaları içindedirler."**[2]
3. **"Hele o can boğaza dayandığında!"**[3]
4. **"Can boğaza gelip köprücük kemiğine dayandığı zaman..."**[4]

Hz. Aişe (r.a) Resulullah (s.a.v)'in vefat anını şöyle anlatıyor: Nebi (s.a.v) vefatı sırasında önünde bir kapta su vardı. Ellerini suya sokuyor ve yüzünü ıslatıyordu. Sonra şöyle diyordu: **"Allah'tan başka ilah yoktur. Ölümün sarhoşluğu gerçektir."**[5] Sonra iki elini kaldırıp; " **Fi'r-refiki'l-a'lâ / En büyük dosta"** diyerek son nefesini verdi. Ardından elleri yana düştü.

Tirmizi ise Hz. Aişe'den şunu aktarmıştır: **"Resulullah'ın ölüm esnasında yaşadıklarını gördükten sonra, kimsenin kolay can vereceğine dair bir ümidim kalmadı".**[6]

Buhari'nin Hz. Aişe'den aktardıkları ise şöyledir: "Resulullah vefat ettiğinde dizlerimde yatıyordu. O'nu öyle gördükten sonra herhangi birinin ölüm esnasında çok sıkıntı çekmesi artık bana garip gelmiyor."[7]

---

1 Kaf, 19.
2 En'am, 93.
3 Vakıa, 83.
4 Kıyame, 26.
5 Buhari, 8/44.; Tirmzi, 978.; İbni Mâce, 6/48 ve 274.
6 Tirmizi, 986; Nesai, 4/7.
7 Buhari, 8/140; Nesai, 4/6 ve 7.; Ahmed b. Hanbel, 2/46.

Ebubekir b. Ebu Şeybe "Müsned" adlı eserinde sahabeden Cabir b. Abdullah'dan şunları nakletmiştir: Resulullah (s.a.v) buyurdular ki; **"İsrailoğullarını ibret alın. Onlarda ibretlik çok şey vardır."**[1] Ebubekir bin Ebî Şeybe, daha sonra şu olayı aktarır: Birgün Yahudilerden bir grup kabristana geldi. Dediler ki; "Gelin namaz kılıp dua edelim. Allah bize bazı ölüleri diriltsin de bize ölümü anlatsınlar". Sonra namaz kılıp dua ettiler. Derken bir adam mezarından başını kaldırıp geldi. Çıplaktı, simsiyah olmuştu. Gözlerinin arasında ve alnında secde izleri vardı. Orada bulunanlar; "bize söylemek istediğin bir şey var mı?" diye sordular. Adam da "Evet, ben yüz sene önce öldüm. Hala ölümün sıcaklığı üstümde ve ölüm esnasında yaşadıklarımın etkisi hala sürüyor. Dua edin de Allah Teala beni olduğum gibi iade etsin."[2]

Ebû Hüdbe İbrahim bin Hüdbe anlatıyor: Sahabeden Enes b. Malik bana, Resulullah (s.a.v)'in şu sözlerini rivayet etti: **"Kulun ölüm sarhoşluğu ve ölüm esnasında yaşadıkları, iliklerine kadar işler. Sonra azalar birbirleriyle selamlaşıp vedalaşarak şöyle derler; kıyamete kadar elveda".**

Haris el-Muhasibi, "er-Riâye" adlı eserinde şunları nakleder: Allah Teâlâ, İbrahim (a.s)'a şöyle nida etmiştir: **"Halilim! Ölmek nasıl bir şey?"** İbrahim (a.s); **"Yaş yüne batırılmış iğnenin geri çekilmesi gibi bir şey"** diye cevap verdi. Cenab-ı Hak; **"Bu kolay olanıdır. Çünkü biz ölümü senin için kolaylaştırdık"** buyurdu.

Hz. Musa (a.s)'ın ruhu öldükten sonra Rabbinin huzuruna getirildi. Allah Teâlâ; **"Musa! Ölümü nasıl buldun?"** diye sorunca Musa (a.s); **"Kendimi kızgın bir tavanın üstüne canlı canlı konulmuş güvercin gibi hissettim. Yanıyor fakat ölmüyor. Uçmaya çalışıyor ama uçamıyor."** Bir başka rivayette ise Musa (a.s)'ın şöyle cevap verdiği söyleniyor: **"Kendimi canlı canlı yüzülen koç gibi hissettim."**

İsa Aleyhisselam ise şöyle buyurmuştur: **"Havarilerim! Allah'a dua edin de size ölüm sekeratını kolaylaştırsın."**

Rivayetlere göre ölüm; kılıç darbesinden daha ağır, neşterle kesilmekten daha acı, tokmakla vurulmaktan daha meşakkatlidir.

Hafız Ebû Nuaym "Hilye" adlı kitabında rivayet ettiği Hadisi şerifte Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Canımı elinde tutana yemin**

---

[1] Tirmizi, 2269; Ahmed b. Hanbel, 2/159.

[2] El-Fevaid, 1/229

olsun ki; ölüm meleğinin insanı yakalaması, bin kılıç darbesinden daha ağırdır."[1]

İlerde tekrar bu konuda açıklamalar gelecektir İnşallah. Humeyd et-Tavil'in Hz. Enes bin Malik (r.a)'dan aktardığına göre Peygamber Resulullah şöyle buyurmuştur: **"Ölüm esnasında melekler, insanı tutup zaptederler. Şayet melekler bu şekilde insanı kontrol altında tutmasalardı; o insan ölüm esnasında yaşadıkları yüzünden dağları ve denizleri aşıp giderdi."** Bir başka rivayette ise şöyle buyruluyor: **"Ölüm meleği, bütün mahlukat öldükten sonra Allah'ın huzuruna gelir. Allah, O'nun canını kabzederken ölüm meleği, şu anda yaşadıklarım müminin canını alırken yaşadıklarımın aynıdır, der."** Ebubekir İbnü'l-Arabî de Şehr b. Huşeb'den bir hadis aktarmaktadır: **"En kolay ölüm, pamuk içindeki çengele benzer. Çengeli çektiğinizde muhakkak çengelle birlikte biraz pamuk gelir."**

Şehr, devamla şöyle anlatıyor: Sahabeden Amr b. As ölüm döşeğindeyken oğlu Abdullah "Baba! Hep akıllı ve ilim sahibi bir adamın ölürken yanında olmak isterdim. Çünkü bana ölümü anlatacak böyle biri olsun arzu ediyordum. Sen bana anlatır mısın?" dedi. Amr bin As; "Oğlum! Sanki alnım fırına konulmuş gibi. Sanki zehir soluyormuşum gibi hissediyorum. Ayaklarımdan bir iğne sokulmuş ve yukarı doğru ilerliyormuş gibi."

Açıklama

Ey insanlar! Şu an uykudan uyanma zamanıdır. Ölüm gelmeden önce gafil olanları ikaz etmek gerekiyor. Zira birgün hareketi sona erecek, yolculuğu bitecek ve kabre girecek. Orada hakettiği makamda olacak.

Ömer b. Abdulaziz'in, bazı dostlarına mektup yazarak tavsiyelerde bulundu. Onlara yazılan tavsiyelerden birisi de şöyledir:

"Dikkat edin! Aziz Allah celle celalühünden korkmanızı ve O'nun emirlerine riayet etmenizi tavsiye ediyorum. Kendinize dikkat edin; nefis muhasebesi yapın. İnsanın tek azığı yani tek mal varlığı takva ve vera'dır. Yaşadığınız bu dünya, içindekilerden en kısa zamanda kurtulmak isteyen bir evdir. Kıyamet günü mahşerin meydanlarında; Allah Teâlâ size bir ekmek parçasını ve bir hurma kütüğünü (veya hurmadan yapılmış küçük bir kabı) bile soracaktır. Vallahi bu durum böyledir. Kaçılması mümkün olmayan ve kesinlikle gelecek olan ölümü aklınızdan çıkarmayın. Şu ayeti kerimelere iyi kulak verin: **"Her canlı mutlaka**

---

[1] Hilye, 5/186

ölümü tadacaktır."[1] "Yeryüzünde olan herşey geçip gidecektir."[2] "Peki melekler yüzlerine ve arkalarına vurarak canlarını alırken ne yapacaklar!"[3] Ben, bu meleklerin insana ateşten topuzlarla vurduklarına dair rivayetler işitmiştim. Bir başka ayeti kerime ise şöyledir: **"(Ey Muhammed! Sana iman edenlere) söyle; sizin canınızı sizin için özel olarak görevlendirilmiş bir melek alacak. Sonra tekrar Rabbinizin huzuruna çıkacaksınız."[4]"**

(Hocalarımdan) duyduğuma göre; ölüm meleğinin başı göklerde, ayağı da yerde (yani o kadar büyük) olacaktır. Doğruyu ancak Allah bilir ama bize ulaşan bilgiler böyledir. Bütün dünya, ölüm meleğinin avucuna sığmaktadır. Tıpkı bizim elimize bir tabağı alıp yemek yememiz gibi ölüm meleği de dünyayı elinde tutar. Yine bize ulaşan bilgilere göre, ölüm meleği, dünyayı bir yumurta gibi elinde tutmakta, karayı, denizi ve dağları sürekli gözetlemekte, her evi yediyüz kere kontrol etmektedir. Yine rivayetlere göre ölüm meleğinin yardımcıları vardır. Sayısını ve güçlerini ancak Allah bilir. Onlardan biri bile izin verildiğinden bütün dünyayı ve gökyüzünü tek bir lokmadan yutacak güçtedir.

Alimlerimize göre bizim yırtıcı hayvanlardan korkmamız gibi diğer melekler de ölüm meleğinden korkup titrerler. Ölüm meleği dünyaya yaklaştığında arşı taşıyan melekler (hamele-i arş) birer kıl tanesi gibi titrerler. Ölüm meleği, insanın ruhunu; tüylerinin kökünden, tırnaklarının içinden ve hatta kanının içinden çekip çıkarır. Ölüm esnasında insanın bir tek tüyündeki korku bile dünyayı eritmeye yeter.

İşte ölüm meleği insanın canının böyle şiddetli ve güçlü çekip çıkarır. Ölüm meleği, müminin canını aldığı zaman ona iyi davranır. Müminin ruhunu misk dolu bir yere koyar. Kâfirin ruhu ise siyah ve kötü kokan bir kuyuya atılır. Bu kuyu, cehennem kuyuları gibidir.

Rivayetlerde; mümin öleceği zaman dört tane (yardımcı) meleğin geleceği zikredilmiştir. Bu meleklerden birisi sağ ayağından, diğeri de sol ayağından ruhu çekip çıkarır. Müminin canı, kaptan su damlasının dökülmesi gibi (kolaylıkla) bedenden çekilip çıkarılır. Kâfirin canı ise pamuk içindeki çengelli iğne gibi çıkar. Bu melekler, insanın ruhunu parmak uçlarına kadar çekip alırlar. İmam Gazali, "Ahiret hallerinin

1 Al-i İmran, 186.
2 Rahman, 26.
3 Muhamemd, 27.
4 Secde, 11.

izahı" adlı kitabında bu hallerden bahsetmiştir. İşte ölüm böyledir. Ey gafil ve gururlu insan! Ölüm sekeratı haktır.

Birileri "falanın şu kadar malı var, mirası şu kadar, mirasçısı şu kadar" derken, diğeri ise "Dili tutuldu. Komşusunu bile tanımıyor. Kardeşleriyle konuşamıyor" der. İşte ölünün hali böyledir. Ölüm esnasında insan etrafındakileri duyar biliyoruz; ama cevap veremez. İnsan öldükten sonra, kızı ardından "Baba! Şimdi bana kim sahip çıkacak" diye ağlar. Ölü bunu duyar muhakkak ama asla cevap veremez.

Düşün! Seni yattığın yataktan alacaklar. Soğuk bir yer olan musallaya koyacaklar. Sonra yıkayacaklar. Sonra kefenin giydirilecek. Komşuların hatta ailen bile senden çekinip sana yaklaşamayacaklar. Herkes arkadan ağlayacak. Sonra seni yıkayan kimse: "Ey bu ölünün hanımı! Artık sen buna yaklaşamayacaksın. Ey yetimler, siz de artık babanızı göremeyeceksiniz. O sizi ebediyen terk etmiştir.

Açıklama

Hz. Aişe'den gelen hadisi şerifte; Resulullah (s.a.v) vefat ederken yanında içi su dolu Rakve veya Ulbe (veya İlbe) denilen kaplardan bahsedilmektedir. İbni Fâris'in "el-Mücmel", Cevherî'nin "es-Sıhâh" adlı eserlerinden bu konuya dair geniş bilgiler vardır. Bazı rivayetlere göre bu kap, ahşaptan büyükçe bir kaptır. Bazı rivayetlerde ise deriden bir kırba olduğu anlatılmaktadır.

Bir başka açıklamaya göre; altı deri, üstü ise ahşaptan yapılmış (bir nevi kazandır). Kırba gibi ama daire olduğu söyleniyor. Buna Us da denilir. Us, büyükçe bir kaptı. Gramerci Ebû Hilal Hasan ise "et-Tahlis" adlı kitabında; Ulbe'nin bir çeşit bardak ya da sürahi olduğunu büyüğüne ise Us denildiğini yazmaktadır.

Hadisi şerifte geçen; "Ölümün sekeratı yani sarhoşluğu vardır"dan kasıt; ölüm esnasında yaşanan şiddetli ve zor şeylere delalet etmektedir.

Açıklama

Âlimlerimiz demişlerdir ki; ölüm ve ölüm esnasında yaşanan zorluklar, bütün peygamberlerin ve iyi kulların başına bile gelmiştir. O halde biz nasıl bu kadar rahat ve gafil oluyoruz? Zira ayeti kerimede:

"De ki o çok büyük ve şiddetli bir haberdir. Oysa siz farkında değilsiniz."[1] buyrulmaktadır.

---

1 Sâd, 67-68.

Âlimler, peygamberlerin ve iyi insanların bile başlarına ölüm esnasında bu denli şiddetli şeylerin gelmesinin iki hikmeti olduğundan bahseder:

1. İnsanların, ölümün çok zor ve vahim bir durum olduğunu anlamalarını sağlamak. Zira insan; bazı insanların kolaylıkla can verdiğini zanneder. Mesela aniden ölen ya da ölüm esnasından hiç hareket etmeyen birinin kolaylıkla can verdiği zannedilir. Oysa gerçek böyle değildir. Fakat peygamberler, Allah'ın sevgili kulları ve O'na yakın oldukları halde; üstelik bir de ölüm peygamberler için bu denli kolaylaştırılmışken; yine de ölümün çok sert ve acı geçmesinden bahsettikleri zaman, insanlar işte o zaman ölümün zorluğunu anlarlar. Peygamberler bile böyle can veriyorsa biz ne yaparız diye telaşa kapılıp kendilerine çekidüzen verirler. Bunun tek istisnası şehitlerdir. Onlara dair ilerde bahis gelecektir.

2. İnsanların, kendilerini kıyas etmelerini sağlamak. Zira peygamberlere ölüm kolaylaştırılmıştır ama yine de onlar ölümün şiddetli olduğundan bahsetmişlerdir. Üstelik peygamberler, en sabırlı ve tahammüllü kimselerdir. Şu halde bu büyük insanlar, kolaylaştırılmış bir ölüm karşısında bile bu kadar zorluk çekiyorlarsa, biz sabırsız insanlar kendi zor ölümümüz karşısında ne yapacağız diye düşünürüz. Oysa Allah, dileseydi; onlara hiç hissettirmezdi. Fakat şu hadisi şerif; buradaki durumu ve hikmeti izah ediyor: "İnsanlar içinde en fazla sıkıntı çekenler ve başlarına bela gelen kimseler peygamberlerdir. Sonra (iyilik) sırasına göre diğer insanlar gelirler."[1] Buhari ve diğer alimler de bu hadise genişçe değinmişlerdir. Allah, bu güzel insanların dereceleri artsın ve daha da olgunlaşsınlar diye kendilerini imtihan etmiştir. Ayrıca dünyada çektikleri sıkıntılar, onların günahlarına ve hatalarına kefaret olmuş ve üstüne fazladan sevap da almışlardır. Bu da onların derecelerini arttırmıştır. Şu halde, peygamberlerin, Allah dostlarının ve müminlerin çektikleri sıkıntılar, onlar için birer kusur değil aksine fazilet ve lütuftur. Allah'ın sevgili kulları, bu belalar karşısında Allah'a şükrederler, sabrederler; bunların derecelerinin artması için birer fırsat olduğunu bilirler. Ayrıca Allah, bu kimseleri diğer insanlara örnek göstermiştir. Böylece diğer insanlara da yol gösterilmiş; diğer insanların sıkıntılı durumlarda ne yapacaklarına dair önlerine güzel misaller konulmuştur.

---

1 Tirmizî, 2398; İbn Mâce, 2024.; Ahmed b. Hanbel, 1/174.

Mesela İbrahim (a.s), ateşe atılmakla; Musa (a.s), korkuyla ve yolculuklarla; İsa (a.s), çöllerle; bizim Peygamberimiz Muhammed (s.a.v) fakirlikle ve kâfirlerle savaşmakla imtihan edilmiştir. Bunların hepsi, onların dünyada değerlerinin ahrette ise derecelerinin artması için birere vesiledir. Buradan Allah'ın kötü kullara daha iyi davrandığı sonucu çıkarılmamalıdır. Zira kâfirlere ahirette daha şiddetlisi vardır. Üstelik kâfire dünyada verilen bela da günahlarına kefaret olmaz veya derecelerini arttırmaz; sadece ceza ve intikam olur. Şu halde müminin başına gelen kötü şeylerle kâfire verilen bela bir tutulmamalıdır.

Açıklama

Burada "Acaba bütün mahlûkat bu ölüm sarhoşluğunu yaşar mı?" diye bir soru akla gelebilir. Âlimlerimiz, Allah'ın vaadinin hak olduğu ve her canlının muhakkak öleceği, canlı olan her şeyin ruhunun kabzedileceği hususunda müttefiktirler. Fakat mahlûkatı belli ölçülere göre ikiye ayrılmışlardır: Birinci grupta insan, diğer grupta ise insan haricindeki bütün diğer canlılar vardır. İnsan da dâhil bütün canlılar ezeli değildir; yani sonradan yaratılmışlardır. İnsan haricindeki diğer canlılar ise buna ilaveten ebedi değillerdir yani ölümden sonraki hayatları ya yoktur ya da geçicidir. Buna karşılık insan ise ebedi ve bakidir. Yani ölümden sonra tekrar diriltildiğinde bir daha ölmeyecektir. Ayrıca insana duyular haricinde akıl da verilmiştir. Bu durumda canlıları, insan olan ve olmayan diye ikiye ayırıyoruz. Şu halde insan; diğer canlılardan farklıdır. Bu fark da ona farklı muamele edileceği anlamına geliyor. İmam Gazâlî, **"Her canlı mutlaka ölümü tadacaktır"**[1] ayetini şöyle izah etmiştir: "Ayetlerden anladığımız kadarıyla canlılar için üç türlü ölümden bahsedebiliriz. Birinci tür ölüm, dünya elemindekilerin ölümüdür. İkincisi, melekût (ruhâni âlem veya melekler) aleminde yaşayanların ölümü, üçüncüsü ise ceberrût (ilâhi) alemindekilerin ölmesidir. Birinci gruba Hz. Âdem (a.s) ve zürriyeti ile dünyada yaşayan bütün canlılar girer. İkinci grupta ise melekler ve cinler vardır ve onlar da ölecektir. Üçüncü âlemde ise seçkin ve büyük melekler vardır. Meleklerin dereceleri olduğuna delil olarak şu ayeti gösterebiliriz: **"Allah, meleklerden ve insanlardan bazılarını özel görevli olarak seçer"**[2] Bunlara örnek olarak dört büyük melek, arş melekleri, levhi mahfuzu yazan ve muhafaza eden melekler verilebilir. Allah

---

1 Ali İmran, 186.
2 Hac, 75.

Teâlâ, bu seçkin melekleri şöyle tasvir etmiştir: **"Allah katında olanlar, mağrur değillerdir ve Allah'a ibadetten üşenmezler. Yorulmazlar da. Gece gündüz aralıksız ibadet ve zikirde bulunurlar.**[1] **"Şayet kendimize arkadaş ya da eğlence seçecek olsaydık, bunu kendi katımızda olanlardan seçerdik."**[2] Bu büyük melekler bile Allah katındaki değerlerine rağmen öleceklerdir. Allah'a yakın olmak, ölmelerine mani değildir. Bu üç âlemdeki varlıkların ölümü bir değildir. Nasıl ki insanlar ile hayvanların duyu ve duyguları arasında farklar varsa; ölümleri arasında da farklar vardır. Yine melekler, nasıl ki insanlardan farklı davranıyor ve farklı şeyleri duyup biliyorlarsa; ölümleri de insanların ölümüne benzemez. İnsanlar arasında da derce farkı vardır; peygamberler arasında da. Bu durumda herkesin can vermesi de aynı şekilde olmayacaktır. İnsanlar ve peygamberler arasında derece farkı olduğunu, şu ayeti kerimeden anlıyoruz: **"İşte bunlar, Allah'ın elçileri ve özel görev verdikleri kimselerdir. Biz, onları birbirinden farklı yarattık ve bir kısmını diğerinden üstün kıldık. Bazı peygamberler, Allah ile doğrudan konuşmuşlardır. Bazıları ise (ölmeyip) Allah'ın katına yükseltilmiştir."**[3]

Bütün bu çeşitlilik, Allah'ın kudret ve lütfüne delalet etmektedir. Mesela Cenab-ı Hak, İbrahim (a.s) için can vermeyi kolaylaştırmıştır: "Biz bu ölümü senin için kolay kıldık İbrahim." Şu halde insanlar için, İbrahim (a.s)'ın ölümünden daha kolay bir ölüm yoktur. Bunun sebebi de İbrahim (a.s)'a verilen yüksek mevki nedeniyledir. Fakat O'nun (aleyhisselam) bu yüksek mevkii bile, ölümüne engel olmamıştır. Bu da Allah'ın vaadidir ve o değişmez. Mesela Naîm cenneti için; "Nereye bakarsan bak nimet ve büyük bir saltanat görürsün" buyurmuştur. Bu durumda en büyük cennet Naîm'dir. Bu nasıl değişmezse, ölüm hakikati de hiç kimse için değişmez. En iyisini Allah bilir.

Açıklama

Bütün bunların özeti şudur: Ölüm zor ve ağır bir iştir. İnsanın pek hoşuna gidecek türden bir şey değildir. Fakat kaçışı da yoktur. Herkesin başına gelecektir. Salih kimseler, peygamberler ve melekler dâhil herkes ölümü tadacak ve ölürken zorlanacaktır. Fakat aralarında derece farkı olabilir; yani herkesin ölümü aynı olmayacaktır. Herkes

---

1 Enbiya, 19-20.

2 Enbiya, 17.

3 Bakara, 253.

ölürken aynı zorluğu çekmeyecektir. Fakat bu, ölümün kolay olduğu anlamına gelmez.

İnsan ölürken, ölümü bütün azalarıyla ve bütün duygularıyla hisseder.

Anlatıldığına göre Hz. Ali (r.a), bir defasında su içmek istedi. Kabı eline aldı ve şöyle dedi; "Kim bilir bu kaptan kaç kişi su içti? Ve kim bilir bu su kaç canlının vücuduna girip çıktı?"

Yine bir gün iki adam bir arazi için kavga ediyorlardı. Allah Teâlâ, bu insanlara hidayet vermek istedi ve duvarın arkasından şöyle bir ses işittiler: "Siz ikiniz! Ne diye kavga edip duruyorsunuz? Ben bütün buraların eski sahibiyim. Sizden daha çok toprağım vardı. Ve şu kadar zaman buralara hükmettim. Ama sonra öldüm. Toprak oldum. Ben öleli bin yıl olmuştu. Bu toprak hala böyle duruyordu. Sonra yine sizin gibi birileri gelip kavga etmeye başladılar. Allah Teâlâ'nın izniyle onlara da aynısını anlattım. Sonra bu olay üzerinden bin yıl daha geçti. Derken yine böyle şeyler yaşandı. Ben yine onlara göründüm ve size söylediklerimi söyledim. Şimdi bana söyleyin; siz ne için ne diye kavga ediyorsunuz?"

Âlimlerimize göre, insanların bedenleri çürür ya da değişir ama ruhları aynı kalır. Çünkü ruhun mertebesi ve hükmü başkadır. Ayeti kerimede Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **"Biz toprağın neleri eksilttiğini biliyoruz. Zira olup biten herşey, bizim katımızda bir kitapta yazılmıştır ve koruma altına alınmıştır."**[1] **"(Firavun, Hz. Musa'ya) Bizden önceki nesillerin durumu nedir? Şimdi onlar nerede? Diye sordu. (Musa da) Onların durumunu Rabbim bilir. Rabbim asla unutmaz ve hata etmez diye cevap verdi."**[2]

Ölüm Müminin Günahlarına Kefaret Olur

Ölüm esnasınca çekilen sıkıntılar ile hastalıklar, müminin günahları için kefaret olmaktadır. Resulullah (s.a.v) buyurdular ki; **"Hastalıklar ve diğer sıkıntılar, mümin günahlarına kefarettir. Allah Teâlâ, müminin başına gelen her bir sıkıntı ile ateşin yaprağı yutması gibi müminin günahlarını siler."**[3]

---

1 Kaf, 4.

2 Taha, 51-52.

3 Buhari, 10/120; Ahmed b. Hanbel , 1/144.; Müslim, 16/126.

Muavatta'da, Ebû Hureyre (r.a)'dan şu hadis-i şerif rivayet edilmiştir: **"Allah bir kul hakkında hayır murat etti mi, o kula musibetler gönderir."**[1] Bir başka kutsi hadise göre ise Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: **"Ben kulumun dünyada günahı kalmasın diye, ona hastalık veririm. Ailesiyle imtihan ederim. Başka sıkıntılar mesela geçim derdi veririm. Bazen rızkından keserim. Böylece çektiği her sıkıntı ile günahlarını silerim. Eğer yine günahı kalmışsa, ölüm esnasında sıkıntılar veririm ki böylece annesinden doğduğu günkü gibi temiz olarak dünyadan ayrılır."**

Diyorum ki; sevmediği ve razı olmadığı kul ise bunun tersinedir. Onun hakkında bir haberde geldiği üzere Allah Teala şöyle buyurmuştur: **"Azap etmek istediğim kula ise sağlık ve sıhhat veririm. Hastalık vermem. Rızkı çok veririm. Geçimi kolay olur ve müreffeh yaşar. Ailesiyle imtihan etmem. Şayet yine de alacağı bir iyilik kalmışsa ölümü ona kolaylaştırırım. Böylece ahiret için alacağı bir iyilik kalmaz. Bu durumda onu ateşten koruyacak bir sebep de kalmaz çünkü bütün hakkını almıştır."**

Ebû Davud'un zikrettiği sahih bir rivayet de Ubeyd b. Halid'den gelmiştir. Ubeyd (r.a), Resulullahin (s.a.v) sohbetinde bulunmuş bir sahabedir. **"Ani ölüm, kâfir için bir felakettir."**[2]

Hz. Aişe'den gelen rivayet ise şöyledir: **"Ani ölüm, mümin için rahmet; kafir için ise felakettir."**[3]

Abdullah İbni Abbas (r.a)'dan rivayet edildiğine göre Davud (a.s) aniden vefat etmiştir.

Bir cumartesi günüydü. Hz. Ömer'in kölesi olan Zeyd bin Eslem'den gelen rivayeti şöyledir: Mümin öleceği zaman şayet günahları kalmışsa, Allah o mümine ölümü zorlaştırır. Bu sekerat, onun günahlarını siler ve cennette derecesini yükseltir. Kâfir ise şayet dünyada bir iyilik yapmışsa ve bunun karşılığını da hayattayken alamamışsa; ölüm esnasında ölüm ona kolaylaştırılır. Böylece o, dünyada yaptığı iyiliklerin karşılığını ahirete gitmeden alır. Sonra da cehenneme gider. Ebû Muhammed Abdulhak da bu rivayeti teyit etmiştir.

Ebû Nuym ise A'ameş'den bir hadisi şerif aktarmıştır. A'meş bu hadisi İbrahim'den; O da Alkame'den almıştır. Alkame ise aynı hadisi

1 Buhari, 10/103; Ahmed b. Hanbel, 2/238.
2 Ebû Dâvud, 3094; Ahmed b. Hanbel, 3/424; Tirmizî, 979.
3 Tirmizi, 979; Ahmed b. Hanbel, 6/136.

şerifi sahabeden Abdullah (r.a)'dan rivayet etmiştir. Hadisi şerif şöyledir: "**Müminin canı anlı terleyerek çıkar. Kâfirin canı ise merkebin canı gibi çekilip alınır. Fakat müminin bir günahı varsa, ölümü biraz zorlaşır. Bu zorluk, onun günahlarına kefaret olur. Kâfirin ise şayet dünyada bir iyiliği kalmışsa, ölümü biraz kolaylaştırılır. Böylece Allah Teâlâ'dan (hakkı olan şeyleri) alır (ve ahrette bir alacağı kalmaz).**" Ebû Muhammed Abdulhak da bu hadise yer vermiştir.

Abdullah İbni Mübarek (rh); Hz. Ebu Derdâ (r.a)'dan şunu aktarmıştır: En güzel ölüm, Rabbine kavuşmak isteyenin ölümüdür: "En güzel hastalık günahlara kefaret olanıdır. Fakirliğin güzeli ise Allah'a karşı olan tevazudadır."

Ölüm Esnasında
Allah'tan Korkmakla Beraber Rahmetini de Ümit Etmek

Cabir b. Abdullah (r.a)'dan rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a.v) vefatından üç gün önce şöyle buyurmuştur: "**Allah'tan hayır murat edip O'nun rahmetini ümit etmeden ölmeyin.**"[1] Bu hadisi şerifi Buhari de incelemiştir.

İbni Ebî Dünya da "Allah'a hüsnü zan beslemek" adlı eserinde benzeri rivayetlere yer vermiş ve şu ilaveyi yapmıştır: Bazı insanlar, Allah'ın rahmetine güvenmedikleri ve Allah'a karşı yanlış bir takım duygular beslediklerinden dolayı mahvolmuşlardır. Şu ayeti kerime bu duruma işaret etmektedir: "**İşte siz, Allah hakkında böyle kötü düşünce ve duygulara sahiptiniz. Rabbinizi yanlış anlamanız ve böyle kötü düşünceler içinde olmanız sizi mahvetti. Şimdi hepten zarara uğradınız.**"[2]

Hz. Enes (r.a)'dan: Resulullah (s.a.v) bir keresinde, ölmek üzere olan bir gencin ziyaretine gelmiş ve gence; "**Kendini nasıl görüyorsun?**" diye sordu. Genç de; "**Allah'tan korkuyorum zira günahlarım çok. Fakat Allah'ın rahmetine de güveniyorum**" diye cevap verdi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdular: "**İşte müminin kalbi böyle olur. Şayet bir müminin kalbinde bu iki duygu birleşirse (yani**

---

1 Müslim, 17/209.; Ebû Davud, 3097.; İbn Mace, 4167.; Ahmed b. Hanbel, 3/293.

2 Fussilet, 23.

korku ve ümit), Allah, o kulu korktuğundan kurtarır ve ümit ettiği şeye kavuşturur."[1] İbni Ebî Dünya da aynı hadisi zikretmiş; Tirmizi ise bu hadisi hasen ve garip olarak değerlendirmiştir.

Bazı kaynaklarda bu hadisi şerif; (tabiinden olan) Sabit'ten Mürsel olarak rivayet edilmiştir.

Hakim-i Tirmizi de bu hadisi şerife yer vermiştir. "Nevadiru'l-Usul" adlı kitabının 86. Bölümünde Yahya bin Habib, Adiy'den; Adiy ise Bişr el-Mufaddal'dan; O da Avf tarikiyle Hasan'dan rivayet etmiştir. Bu rivayete göre Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Yüce Rabbimiz şöyle buyurdu: Bir kula ya hepten korku içinde olmayı veya hepten güven içinde olmayı nasip etmem. Şayet kul, dünyada korku içindeyse; ahirette onu güvende kılarım. Eğer kendini güven içinde hissederse; ahirette o kul korku içinde olur."**

İbni Abbas (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) Musa (a.s)'ın duasını anlatırken, Cenab-ı Hakk'ın kendisine şöyle cevap verdiğini aktarmıştır: **"Ey Musa! Bir kul ahirette benim huzuruma çıktığında şayet takva ve vera sahibi biriyse; O kulu kayırırım, hesabını kolaylaştırırım, her işini araştırmam. Derecesini yükseltirim. Ona ikramda bulunurum. Sonra da onu cennete koyar ve hesapsızca nimet veririm."**[2]

Şu halde kim dünyadayken Allah'tan utanıp korkarsa; Allah da kıyamet günü onun bütün işlerini ortaya dökmek yerine o kulu kayırır. İşte böylece dünyada utanan kul ahirette utanmak zorunda kalmaz. Dünyada utanmayan kimse ise ahirette rezil olur.

Açıklama

Kulun Allah'a beslediği güzel duygular; ölüm anında, hayattayken olduğundan daha fazla olmalıdır. O anda kişi, Allah'ın rahmetine daha çok güvenmeli ve kendisine mağfirette bulunmasını niyaz etmelidir. Ölmek üzere olanın yanında bulunan kimseler de bu hal üzere olmalı; ölmekte olan kişiye Allah'ın rahmetini hatırlatmalıdırlar. Bir kutsi hadiste şöyle buyrulmaktadır: **"Kulum beni nasıl görüyor ve benim hakkımda hangi duyguları besliyorsa; ben de kulumu öyle görür ve ona aynı duyguları beslerim. Şu halde kulum, beni istediği gibi görsün."**[3]

---

1 İbni Mace, 4261; Tirmizi, 983.

2 Takrib, 5126

3 Buhari, 13/384; Müslim, 17/11; Tirmizi, 24/33; Ahmed b. Hanbel, 2/315; İbni Mace, 3822.

Enes bin Malik (r.a), Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor: **"Allah'a kavuşmak üzereyken güzel duygular besleyin ve Allah'ın rahmetini ümit edin. Allah'a karşı hüsnü zan beslemenin karşılığı cennettir."**[1]

Abdullah İbni Ömer (r.a) şöyle diyor: "Dinin direği ve imanın zirvesi, Allah'a karşı hüsnü zan etmektir. Kim Allah'a karşı hüsnü zan sahibi olarak ölürse cennete girer. Allah kendisini bütün korkulardan uzak tutar."

Abdullah bin Mesud (r.a) ise şöyle buyurmuştur: "Kişi Allah'a karşı hoş duygular besler ve Allah'tan güzel şeyler isterse; Allah da ona güzel şeyler nasip eder ve güzel şekilde muamele eder."

Abdullah İbni Abbas (r.a) şöyle demiştir: "Biri ölmek üzereyken yanında olursanız, o kimseye Allah'ın rahmetini hatırlatın. Allah'tan mağfiret dilemesini ve Allah'ın tevbeleri kabul edeceğini anlatın. Hayattayken ise insanları korkutun. Onlara ilahi azabı anlatın."

Abdullah İbni Mübarek, Zühd, 441

Fudayl'ın söyledikleri ise şöyledir: "Kişi sıhhatliyken korku ümitten daha faziletlidir. Ölüm geldiğinde ümit korkudan daha faziletlidir.

Mutemir şöyle rivayet ediyor: "Babam ölmek üzereyken bize şöyle nasihat etti: "Oğlum Mutemir! Bana Allah'ın rahmetinden ve kullarına gösterdiği kolaylıklardan bahset. Belki kalbim rahatlar da Allah'ın rahmetine olan güvenim artar."[2]

Husayn, İbrahim (en-Nehai)'den şunu dinlemiştir: "İnsanlar ölmek üzereyken onlara yaptıkları iyilikleri anlatın. Böylece ümitlenirler ve Allah'a olan sevgileri artar. Rahmeti ilahiyi murat ederler. Böylece tevbe ederler."[3]

Sabit el-Bünani anlatıyor: Bir genç vardı. Çok içki içerdi. Öleceği zaman annesi başında ağlamaya başladı: "Yavrum. Ben seni çok ikaz ettim ama bu huyundan vazgeçmedin." Oğlu şöyle cevap vermiştir: "Anneciğim. Benim günahım var ama bazı iyi işlerim de var. Allah'ın azabı var ama rahmeti de var. Bugün Allah'ın rahmetine güveniyorum". Sabit diyor ki: bu halde olan hüsnü zannından dolayı Allah Teala o genci mağfiret etti.[4]

---

[1] Kenzü'l-Ummal,2126

[2] İbni Ebi Dünya, 29

[3] İbni Ebi Dünya, 30

[4] İbni Ebi Dünya, 34

Bir gün Ömer İbni Zür şunları anlatmıştı. Yanında da İbni Ebî Davud ve Ebû Hanife (Allah hepsinden razı olsun) de vardı: *"Ey Rabbim! Sen bizim gönlümüzde tevhid inancı varken bize azap etmezsin. Allahım o halde bize merhamet et."*

Zeyd bin Eslem anlatıyor: "Kıyamet günü huzuru ilahiye bir adam getirilir. Allah Teâlâ, "bu adamı cehenneme atın" diye emreder. Adam da, "Ya Rabbi! Benim namazıma ve orucuma ne oldu?" Allah Teâlâ şöyle buyurur: "Sen nasıl dünyada insanların benden ümit kesmesine sebep olduysan, ben de bugün seni rahmetimden öyle uzak tutuyorum."

Ayeti kerimede bu meyanda şöyle buyrulmuştur: **"Allah'ın rahmetinden ancak zalim kimseler ümitlerini keserler."**[1] Ahiret olaylarından bahsederken, bu konuda başka açıklamalara da inşallah yer vereceğiz.

Ölmek Üzere Olana Kelime-i Tevhid'i Telkin Etmek

Ebû Said el-Hudri Radıyellahu anh; Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor: **"Ölmek üzere olan kimseye "La İlahe İllellâh" demesini tavsiye edin/hatırlatın."**[2]

Hz. Osman bin Affân (r.a) Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

"Ölüm gelip çattığında hastaya, kelimei tevhidi telkin edin. Zira son sözü "La İlahe İllellâh" olan kişi, cennete daha da yaklaşmış olur."

Hz. Ömer (r.a) şöyle buyurmuştur: "Ölmek üzere olana 'La İlahe İllellah' demesini telkin edin. Ona hatırlatın. Çünkü ölmek üzere olanlar, sizin görmediklerinizi görmektedir."[3]

Vasıla b. El-Evsa' (r.a) Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor: **"Ölmek üzere olanlara kelime-i tevhidi telkin edin ve ona cenneti anlatın. Cennetle müjdeleyin. Zira ilim ve hikmet sahibi kul bile ölüm esnasında şaşkınlaşır. Çünkü Şeytan'ın insana en yakın olduğu an ölüm anıdır. Allah'a yemin olsun ki; ölüm meleğinin ölüm esnasında insanı sıkması, bin kılıç darbe-**

---

1 Hicr, 56.
2 Müslim, 6/219; Ahmed b. Hanbel, 3/3; Ebû Davud, 3101; Tirmizi, 976; İbni Mace, 1445.
3 İbni Ebi Şeybe, Musannef, 3/237

sinden daha şiddetlidir. Yine Allah'a yemin olsun ki; kul, ölümü bütün damarlarında ve hatta tüylerinden hissetmedikçe ruhunu teslim etmez."[1]

Bu Mehul hadisi gariptir. Biz bunu sadece İsmail'den gelen tarik ile kabul emekteyiz.

Açıklama

Âlimlerimiz demişlerdir ki: Ölüye kelime-i tevhidi telkin etmek bütün Müslümanların amel ettiği me'sur bir sünnettir. Bu da her müminin son sözünün ***La İlahe İllellah*** olması ve ömrünün saadetle son bulması içindir. Ayrıca Resulullah (s.a.v)'in şu genellemesinin altına girmesi içindir: "Kimin son sözü La İlahe İlellah olursa, cennete girecektir."[2] Ebû Davud aynı hadisi şerifi Muaz bin Cebel (r.a)'dan da aktarmaktadır. Ebû Muhammed Abdulhak da bu rivayetleri teyit etmektedir. Daha sonra da değineceğimiz gibi, Şeytan ölmek üzere olan mümine musallat olur ve inancını almak ister. Bu yüzden ölmek üzere olan mümine telkin ile yardımda bulunmak gerekmektedir.

Ölüm hali üzerine çöken kişiye bir kere telkin verilir o da söylerse aciz olmaması için daha fazla üzerine gidilmez. Eğer kişi telkini tekrarlar, yahut da anlarsa bu durumda İlim ehli telkini çokça tekrarlamayı ve ısrarı mekruh görmüşlerdir. Abdullah İbni Mübarek şu tavsiyede bulunuyor: "Ölüye kelime-i tevhidi telkin edin. Eğer sizinle birlikte söylerse telkini bırakın." Ebû Muhammed Abdulhak ise şöyle diyor: "Âlimlerin, telkinde ısrarı mekruh görmeleri, ölmek üzere olan kişiyi nefret ettirmemek adınadır. Çünkü Şeytan bu anda kişiye vesvese verebilir. Siz de o kişiyi sinirlendirirseniz o kişi Şeytan'ın vesvesesinin de etkisiyle isyan edebilir. Abdullah İbni Mübarek'in tavsiyesi ve uygulaması da böyleydi."

Hasan b. İsa anlatıyor: Abdullah İbni Mübarek bize şu vasiyette bulunmuştu: "Öleceğim zaman bana kelime-i şehadeti telkin edin ama ısrar etmeyin. Eğer şehadet getirebilirsem bana başka şey söylemeyin ve beni konuşturmayın. Çünkü son sözüm şehadet olsun." Allah kalbe bakar. Fakat kişi kalbinde bulunanı da izhar etmelidir. Zira her ne kadar aslolan kalp olsa da; kişi kalbinde olanı ispat etmeye gayret etmelidir. Ayrıca kalpte olanı diğer insanlar bilmez. İnsan ölüm esnasında

---

1 Ebu Nuaym, Hilye, 5/186

2 Ahmed b. Hanbel, 5/233; Ebû Davud, 3100.

şehadeti diliyle getirmelidir ki hem diğer insanlar da bunu bilsinler hem de ibret alsınlar.

Ebu Nuaym, burada bir ayrıntıya yer vermektedir. Bu da, âlim insanlara telkinin doğrudan değil de hadisi şerifi okuyarak yapılmasıdır. Bununla ilgili şöyle bir olay anlatılmaktadır: Ebû Zür'a ölmek üzereydi. Yanında Ebû Hatim, Muhammed bin Seleme, Münzir bin Şazan ve başka âlimler de vardı. Âlimlerden birisi, telkin ile ilgili hadisi şerifi okudu fakat kimse Ebû Zür'a'ya telkin vermeye cesaret edemedi. Zira O'na hürmet ediyorlar ve son anında O'na telkini hatırlatmaktan hayâ ediyorlardı. Ebû Zür'a bunu farkedince şöyle dedi: "Dostlarım. Yaklaşın ve bana telkinle ilgili rivayetlerden bahsedin" Bunun üzerine Muhammed bin Seleme söz aldı: "Bize Dahhak Muhalled rivayet etmiştir. Ona da Ebû Asım öğretmişti. Ebû Asım, Abdulhamit bin Cafer'den; Abdulhamit, Salih'ten; Salih ise Ebû Garip'ten işitmiştir. Hadisi şerifin devamını okumayıp sükût etti. Ebû Hatim de aynı şeyleri tekrar etti. Sonra bir sessizlik oldu. Bunun üzerine Ebû Zür'a söze devam etti: Ebû Garip, bu hadisi şerifi Kesir bin Mürra'dan işittiğini söylemiştir. Kesir ise Muaz bin Cebel (r.a)'dan rivayet etmektedir: Resulullah (s.a.v) buyurdular ki; **"Son sözü La İlahe İllellah olan kimse (eninde sonunda) cennete girecektir."** Bir başka rivayet ise şöyledir: **"(Son sözü La İlahe İllellah olan) kimseye Allah cehennemde (ebediyyen kalmayı) haram kılar."** Ebû Zür'a bu hadisi şerifi okuduktan sonra vefat etmiştir.

Abdullah bin Şibrime anlatıyor: Amir eş-Sa'bî ile birlikte bir hasta ziyaretine gittik. Son anlarını yaşıyordu. Yanında bir adam vardı. Israrla telkin vermeye çalışıyordu. Şa'bi, adamı "Sakin ol. Israr etme" diye ikaz edince hasta; "Siz bana telkin verseniz de vermeseniz de ben (kelime-i tevhidden) vazgeçmem." dedi ve sonra da şu ayeti kerimeyi okudu: **"(Allah, müminlere) verdikleri takva sözünde durmalarını ihsan etti. Çünkü müminler, takvalı olmaya ve verdikleri sözde durmaya layık kimselerdi; bu ihsanı haketmiştlerdi."**[1]

Cüneyd-i Bağdadi'ye vefatı esnasında etrafındakiler; "La İlahe İllellah de" diyerek telkinde bulundukları zaman; "*Unuttuk mu ki şimdi hatırlatıyorsunuz?*" diye cevap vermiştir.

Biz diyoruz ki; kişi ne kadar zikir ya da ilim ehli olursa olsun, telkinde bulunmak gerekiyor. Çünkü yukarda zikrettiğimiz hadisi şerifte: **"Ölmek üzere olanları ziyaret edin. Ölüm esnasında yanlarında**

---

1 Fetih, 26.

olun. Onlara telkin verin ve La İlahe İllellah demelerini tavsiye edin. Cenneti müjdeleyin. Çünkü ilim sahibi erkekler ve kadınlar bile, ölüm esnasında şaşkınlığa düşerler. Şeytan'ın insana en yakın olduğu an da bu andır. Allah'a yemin olsun ki; ölüm meleğinin ölüm esnasında insanı sıkması, bin kılıç darbesinden daha şiddetlidir. Yine Allah'a yemin olsun ki; kul, ölümü bütün damarlarında ve hatta tüylerinden hissetmedikçe ruhunu teslim etmez."

Ebu Hureyre (r.a)'dan gelen rivayete göre Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Ölüm meleği bir adama gelir ve kalbine bakar. Ama imanı göremez. Sonra çenesini ikiye ayırır; dilinin bir tarafının oynadığını ve la ilahe illellah dediğini görür. Bu şehadet vesilesiyle Allah Teala kendisine merhamet ve mağfiret eder."**[1]

İbni Ebî Dünya, bu hadisi şerifi, "el-Muhtedarin" adlı eserinde zikretmektedir. Taberani de bu manada bir rivayete yer vermiştir. Cennet meselesinden bahsederken son kısımlarda bu konuya dair başka rivayetler de gelmektedir.

Ölmek Üzere Olan Kişinin Yanında Boş Konuşmaktan Kaçınma ve Hayırlı Şeyler Konuşmak

Ümmü Seleme (r.a) Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor: **"(Ölmek üzere olan) hastanın ya da ölmüş birinin yanında bulunursanız, (hayırlı şeyler konuşun ve o kişi hakkında) iyi şeyler söyleyin. Zira melekler, sizin dediklerinize güvenirler (yani sizin şahitliğinizi kabul ederler)."**[2]

Ümmü Seleme (r.a) kocası Ebû Seleme vefat ettiği zaman Peygamber Resulullah'in yanına gelip kocasının vefat ettiğini bildirdiği zaman Resulullah (s.a.v) O'na: **"Ya Rab! Onu da beni de affet. Bundan sonraki hayatımı da bana kolaylaştır."** diye arkasından dua etmesini istemiştir. Ümmü Seleme (r.a), duasının kabul olduğunu ve daha sonra Resulullah (s.a.v) ile evlendiğini söylemiştir.

Ümmü Seleme'den gelen bir başka rivayet ise şöyledir: (Kocam) Ebû Seleme öldüğünde ilk gelen Resulullah (s.a.v) idi. Ebû Seleme'nin gözlerini kapattı ve ağzını bağladı ve sonra; **"Ruh kabzedilirken göz**

---

1 Beyhaki, Şa'bul İman,9235

2 Müslim, 6/222; Ahmed b. Hanbel, 6/306; Tirmizî, 977; İbn Mace, 1477.

de onun arkasına takılır kalır" buyurdu.[1] Daha sonra ailesi geldi ve ağlayıp bağırmaya başladılar. Resulullah (s.a.v) onlara şu tavsiyelerde bulundu: **"(Ölülerinizi hayırla anın ve) kendinize de hayırla dua edin (kendinize beddua etmeyin).** Çünkü melekler, sizin sözlerinizi şahitlik olarak kabul ederler." Sonra da şu duayı yapmıştır: **"Allah'ım! Ebû Seleme'ye rahmet et. Müminler arasındaki derecesini yükselt. O'nun arkasında bıraktıklarına yardım et. Ey bütün herşeyin Rabbi! Bize de ona da merhamet et. Kabrini genişlet ve nurlandır."**[2]

Açıklama

Âlimlerimiz **"Ölmek üzere olan hastanın ya da ölünün yanında hayırlı şeyler konuşun"** hadisi şerifini şöyle izah etmişlerdir: Bu hadisi şerif bir sünneti bize öğretmektedir. O da ölülere ve ölmek üzere olanlara nasıl davranacağımızdır. Ayrıca bu hadisi şerif, müminlerin, diğer müminlere şahitliklerinin Allah katında da makbul olduğuna delalet etmektedir. Bu yüzden, ölmek üzere olan kişilerin yanında iyi insanların bulunması tavsiye edilmiştir. Zira ölmek üzere olan ya da ölmüş olan kişinin yanında bulunan bu iyi insanlar; ölmek üzere olana iyi şeyleri telkin edecekler, öldükten sonra da arkasından sünnet olan şeyleri yapacaklardır. Ayrıca iyi insanlar, ölünün arkasından iyi konuşup hayırla dua ederler. Bu da ölmüş olan kişiye meleklerin güzel muamele etmelerine ve o kimseyi sahih insanların arasına yazmalarına vesiledir. Yine ölünün ardında bıraktığı ailesi için de hayırlı şeyler istemek gerekmektedir.

Ölünün Gözü ve Ağzı Bağlanırken Söylenecek Şeyler

Sahabeden Şeddad b. Evs (r.a)'dan rivayet edilmiştir. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdular: **"Ölmüş olan yakınlarınızın yanına geldiğiniz zaman gözlerini kapatın. Sonra da onun için dua edin ve ölünün güzel amellerinden bahsedin. Zira melekler, ölünün ailesinin söylediklerine itibar ederler."**[3]

Ümmü'l-Hasan anlatıyor: Ümmü Seleme (r.a)'nın yanındaydım. Bir adam geldi ve "Falan adam ölmek üzere" dedi. Bana; Git ve bekle. O adam öldüğünde şu duayı oku dedi: "Allah'ın selamı, rahmeti ve bere-

---

1 Müslim, 6/222; Ahmed b. Hanbel, 4/125 ve 6/297; İbni Mace, 1454.

2 Müslim, 920

3 İbn Mace, 1455; Ahmed b. Hanbel, 4/125.

keti bütün peygamberlerin üzerine olsun. Alemlerin Rabbi olan Allah'a hamd ü senalar olsun."

Bu manada bir rivayet, Süfyan es-Sevri'den gelmiştir: Ölünün ağzını ve gözlerini kapatırken;

بسم الله وعلى ملة رسول الله

"Bimillâh ve alâ milleti Resulilllâh" (Allah'ın adıyla ve Muhammed ümmeti olarak) diye dua edin ve sonra da tespih ve zikirde bulunun. Bu rivayeti aktardıktan sonra Süfyan es-Sevri, şu ayeti kerimeyi okumuştur: **"Melekler de Allah'a hamd ü senada bulunup tespih ediyorlar ve yerdekiler için dua ediyorlar."**[1]

Ebu Davud, şu açıklamayı yapmıştır: Ölünün gözünün kapatılması ve ağzının bağlanması, kişi canını teslim ettikten sonra yapılır. Ben Muhammed b. Ahmed el-Makri'den işitmiştim. O da Ebû Meysere'den dinlemiş. Allah'ın sevgili bir kulu varmış. Abid ve zahit bir adammış. Onun zamanında yaşayan Cafer Muallim adlı bir adam, ölmek üzere olan bir adamın gözlerini ve ağzını daha ölmeden kapatmış. Daha sonra bu adam rüyasında ağzını bağladığı kişiyi görmüş. Vefat etmiş olan zat, kendisine şöyle sitemde bulunmuş; "Bana en ağır gelen şey, ben daha ölmeden ağzımı ve gözümü kapatmandır."

Ölüm Esnasında
Kişiye Şeytan'ın Musallat Olması ve Kötü Sondan Korkmak

Resulullah (s.a.v)'in ifade buyurduğuna göre; ölmek üzere olan kulun yanına iki tane şeytan gelir oturur. Biri sağına, diğeri soluna kurulur. Sağında oturan, babasının kılığında "Ey oğlulcuğum! şüphesiz ki sana karşı sevgi ve şefkatim vardır. Fakat sen Hıristiyan olarak öl. Çünkü en güzel din o." der. Solunda oturan ise annesi kılığında konuşur: "Ey oğulcuğum! Yahudi olarak öl. Çünkü o dinlerin en hayırlısıdır. Yoksa sana sütümü de hakkımı da helal etmem. Çünkü beni ancak böyle kurtarırsın. Kendin de ancak böyle kurtulursun."[2]

İmam Gazali "Keşfu Ulumü'l-Ahira" isimli kitabında bu rivayete yer vermiştir. Ebu'l-Hasan el-Kabisi ise İbni Ebi Zeyd'in risalesine yazdığı şerhte aynı şeyi anlatmaktadır.

---

1 Şura, 5.

2 Bu hadisin aslı bulunamamıştır.

Can boğaza dayandığı anda, kişi dünyada başına gelecek olan en kötü durumdadır. O an çok zordur. Şeytan özellikle bu anı seçerek adamlarını müminlere musallat eder. Şeytan ve adamları, bu anda kişiye musallat olup sevdiği kimseler suretinde görünerek onu kandırmaya çalışırlar. Bazıları anne babası gibi, bazıları da dostları akrabaları kılığında gelirler ve "Ey Falan! Biz senden önce öldük ve bu durumu biliyoruz. Sen bize güven. İslam dini seni ahirette kurtarmaz. Biz burada öğrendik, gerçek inanç Yahudilikmiş veya Hıristiyanlıkmış" derler. Bunu tekrar tekrar deneyen şeytanlar, amaçlarına ulaşmak için ısrar ederler. Oysa Hz. Musa (a.s)'ın dini olan Yahudilik de, Hz. İsa (a.s)'ın dini olan Hıristiyanlık da iptal edilmiştir. Bu durumlara şu ayeti kerime işaret etmektedir: **"Rabbimiz! Bize hidayeti nasip ettikten sonra kalplerimizi bir daha eğriltme. Bize rahmetinle muamele et."**[1] Bu ayeti kerimenin manası şudur; Bize hidayet verdikten sonra, ölünceye kadar bu iman üzere yaşamayı nasip et. Ölüm geldiği anda da bu imanı muhafaza etmeyi ihsan eyle. Şayet Allah, kişiye rahmetiyle muamele ederse yardım eder. Alimlerimiz, Allah'ın mümin kuluna yardım için Cebrail (a.s)'ı gönderdiğini; Cebrail (a.s)'ın da şeytanları ölünün yanından uzaklaştırdığını ifade etmişlerdir. Cebrail (a.s) ve yanında bulunan melekler, ölmek üzere olan kişiye tebessüm eder. Cebrail (a.s); "Beni tanıdın mı? Ben, Cebrail'im. Sen doğru yoldasın. Muhammed ümmeti olarak İslam dini üzerine son nefesini ver" der. Bir müminin başına gelecek en güzel şey budur. İşte bu olay, şu ayeti kerimenin tecellisi ve dualarımızın kabul olduğunun işaretidir: **"Bize katından rahmet ihsan et. Sen tevbeleri kabul edensin."**[2]

İmam Ahmed bin Hanbel'in oğlu Abdullah anlatıyor: Babam Ahmet ölmek üzereydi. Durumu ağırlaşmıştı. Komadaydı. Arada kendine geliyordu. Kendine geldiğinde; "Asla! Asla" diyordu. "Baba ne oldu? Ne görüyorsun?" diye sordum. O da; "Şeytan karşımda durup beni yanına çekmeye çalışıyor. Ben de ona itiraz ediyorum; karşı koyuyorum" dedi. Bu hal üzere de canını verdi.

Biz diyoruz ki; Hocam Kurtubalı İmam Ebu'l-Abbas İbni Ömer'den dinledim: İskenderiye'de iken kardeşim Ebû Cafer Ahmed, hastalanmıştı. Ölmek üzereydi. O'na "La İlahe İllellah" de diye telkinde bulunduk. O da "Hayır hayır!" diye cevap verdi. Sonra bayıldı. Tekrar kendine geldiğinde bu durumu kendisine anlattık. Şöyle izah etti: "Sağımda

---

1 Al-i İmran, 8.

2 Al-i İmran, 8.

ve solumda iki şeytan vardı. Biri, Yahudi olarak öl. En güzel din odur diyordu. Diğeri ise, Hıristiyan olarak da ölebilirsin. O da iyi bir dindir demekteydi. Ben onlarla mücadele ediyordum. "Hayır hayır" diye onlara dedim.

Ben bizzat kendim Tirmizi ve Nesai'nin kitaplarında şu hadisi okuyup kaydetmiştim. Resulullah (s.a.v) buyurdular ki: **"Sizden biriniz ölmek üzereyken şeytan gelip musallat olur ve şöyle der; Yahudi olarak öl. Hadi Hıristiyan ol."** Onlara ikinize de hayır cevabı verilir.

Salih kimselerden bu yönde çokça rivayet vardır. Kişiye bu esnada şehadet telkin edilirse, şeytana hayır diyebilir. Ben bu hadisi Tirmizi'de aradım ama bulamadım. Belki bazı nüshalarında olabilir. En iyisini Allah bilir.

Fakat Nesai'nin kitaplarının bazı nüshalarında bu hadisin okunduğunu dinlemiştim. Fakat sonradan yazılı olarak kendi gözümle görmedim. Benim görmediğim nüshalarda yazıyor olabilir. En doğrusunu bilen Allah'tır.

Abdullah İbni Mübarek ve Süfyan-ı Sevri, Mücahit'ten şu rivayeti aktardılar: "Ölmek üzere olan kişinin yanında bulunanlara göre, ölünün yanına (şeytanlar veya melekler) gelir. Eğer ölünün yanındakiler boş işlerle uğraşan adamlarsa, (şeytanlar musallat olur) ve o kişi boş işlerle uğraşarak ölür. Eğer zikir ehli insanlar yanındaysa (ya da yanındayken hayırlı şeylerden bahsederlerse, şeytanlar kovulur ve) o kişi zikir ehli olarak ölür."

Rabi b. Şibre, Basra'da abid bir zattı. Şam'da bir takım adamlara kavuşmuştur. Ölmek üzere olan birisine "La İlahe İllellah" de dediler fakat o; "Bana su getirin bana içecek bir şey getirin" dedi. Bir başka adama ise ölmek üzereyken "La İlahe İllellah" de demişler. O da "Deh, Yazde. Devazde (on, onbir, on iki)" diyerek öldü. Anlattıklarına göre bu adam, divan katibiymiş ve muhasebe işleriyle çok ilgilenirmiş. Başka rivayetlerde, bazılarının da şiir okuyarak can verdiği anlatılmaktadır.

Büyük fıkıh âlimi Ebubekir Ahmet b. Süleyman en-Neccad şöyle demiştir: Şiir okuyarak ölen adamın, bir kadına aşık olduğunu ve çokça şiir yazdığını duymuştum. Ebû Muhammed Abdulhak "*Âkibet*" adlı eserinde benzer bir çok olay anlatmıştır.

Biz diyoruz ki; bu türlü rivayetleri çoğaltmak mümkündür. İnsanlar dünyada ne ile meşgul olurlarsa, ölümleri de öyle olur. Biz, bazı simsarların ölüm esnasında; kendilerine "la ilahe illellah" de diye telkin edildiği zaman; "altıda bir", "sekizde bir" diyerek can verdiklerin duyduk.

Bazı vergi memurlarının, telkine cevap vermediklerini; bunun yerine; "falanın evinden şu kadar, filanın malından şu kadar" diye diye öldükleri de anlatılmıştır.

İbn Zafer, "Nasihatler" adlı eserinde şöyle anlatıyor: Yunus bin Ubeyd adlı zat, sabahın erken saatinde ve akşam geç saatte alışveriş yapmazdı. Bulutlu ve sisli günlerde de bir şey satmazdı. Birgün terazisini alıp iki taşın arasına koyarak parçaladı. Kendisine niye böyle yaptığı sorulduğu zaman; "Ben birgün bir adamın yanına gittim. Adamın eceli gelmişti. Ölmek üzereydi. adama "Lâ ilâhe illellâh" de diye telkin ettim ama diyemedi. Israr ettim. Adam; "Bana çok dua et ama ben bunu diyemeyeceğim herhalde" diye cevap verdi. Sebebini sorunca; "Ben teraziye dikkat etmezdim. İnsanlara bir şey satarken hassas davranmıyordum. İşte bu yüzden şimi son nefesimde Lâ ilâhe illellâh diyemiyorum" diye cevap verdi. İşte bu yüzden ben kendi elimle tartmadığım şeyi ne alırım ne de satarım." Yunus, bu olaydan sonra (kendi dükkanında) kendi gözüyle görmediği ve eliyle tartmadığı şeyin satılmasına müsaade etmemiştir.

Son Nefesin Kötü Olması ve İnsanların Amellerinin Son Nefeslerine Göre Kabul Olması

Ebu Hureyre (r.a)'dan rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kişi uzun bir zaman cennet ehlinin amelini işler ama sonra cehennemliklerin işlerini yapmaya başlar ve bu hal üzere ölür. Bir başkası da uzun bir zaman cehennem ehlini işlediği amelleri yapar yaşar ama hayatını cennet ehlinin amelleriyle tamamlar."**[1]

Buhari, Sehl b. Sa'd (r.a)'dan rivayet etmiştir. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Bir insan cennetliklerin yaptığı işleri yapar gibi görünür ama aslında cehennemliktir. Bir başkası da cehennemlik gibi yaşar ama aslında cennetliktir. Çünkü ameller, son nefesteki duruma göredir."**[2]

Ebu Muhammed Abdulhak şunları ifade etmektedir: Dış görünüşü düzgün ve kalbinde hastalık olmayan kimse; son nefesinde inşaallah böyle kötü şekilde ölmeyecektir. Allah bizi kötü sonran muhafaza eylesin. Allah'a şükür, bu zamana kadar kalbi temiz olan kimsenin kötü bir şekilde öldüğünü duymadık. Böyle kötü şekilde can vermek, an-

---

1 Müslim, 16/192; Ahmed b. Hanbel, 2/484.

2 Buhari, 3208, 3332, 6594, 7454.

cak kalbinde hastalık bulunanlar için mümkündür. Büyük günahlarda ısrar etmek ve farzları kasten ihmal etmek de kötü sona sebep olabilir. Çünkü günahta ısrar eden kimse, sürekli bu hal üzere olduğundan, günahından tevbe etmeden ölüm kendisini yakalayabilir. Son nefeste de zaten şeytan ona musallat olur. Ölümün dehşeti de buna eklendiğinde böyle kişilerin, kötü bir hal üzere ölme ihtimalleri yüksektir. Allah muhafaza, bir insanın ayağı sonradan da kayabilir. Zira son nefese kadar imanını muhafaza etmek önemlidir. Fakat zaman içinde yoldan sapma ihtimali her zaman mümkündür. Buna en güzel örnek İblis'tir. Rivayete göre 80.000 sene Allah'a has bir kul olmuştu. Fakat sonradan şımarmış; Allah'a isyan etmiştir. Şeytan bu başına gelenlerden dolayı insanlardan intikam almak isteyecektir. Onun yardımcıları ve adamları da onun yolundan gitmişlerdir. Şu ayeti kerime buna delalet etmektedir: **"Şeytan gibi. O, insana Allah'ı inkar etmesini fısıldar."**[1]

Rivayet edildiğine göre Mısır'da bir adam varmış. Namazında niyazındaymış. Bir mescide bağlanmış. Ezanları okuyormuş. Birgün ezan okumak için minareye çıkınca; camiye yakın evlerden birinde yaşayan bir Hıristiyan'ın kızını görmüş. Ezan okumayı bırakıp hemen o eve gitmiş ve kapıyı çalmış. Kız kendisine ne istediğini sorduğunda; seni istiyorum demiş. Kız sebebini sorunca; sana bağlandım ve aşık oldum, benimle evlenmeni istiyorum demiş. Kız ise, sen Müslümansın. Babam beni sana vermez deyince adam; o zaman ben de Hıristiyan olurum demiş. Kız da kabul etmiş. Kızla evlenmişler ve Hıristiyan adamın evinde yaşamaya başlamışlar. O günün akşamında adam bir iş için çatıya çıkmış ve ölmüş. Maalesef öldüğünde İslam dini üzere değildi. Allah böyle sondan muhafaza buyursun.

Anlatılanlara göre bir adam, bir kişi ile arkadaş olmuştu. Adamı tanıdıkça adama bağlandı. Neredeyse aralarında kötü şeyler yaşanacaktı. Sonra bu zat, durumun kötüye gitmesinden korktuğu için o adamdan uzaklaştı. Aralarında bir nefret oluştu. Fakat zamanla adam, bu eski dostunu özlemeye başladı. Tekrar adamı aramaya koyuldu ve sonunda da adamı buldu. Ama yine aklı başına geldi. Zira bu adamla ilişkisi yanlış anlaşılabilirdi. Ya da aralarındaki ilişki yine kötü bir duruma dönüşebilirdi. Bu zat, bu kötü olaylara müsaade etmemek için o dostundan tekrar uzaklaştı. Derken adamın eceli geldi. Adam bu kötü işten uzaklaşmış olarak can verdi.

---

1 Haşr, 16.

İmam Buhari, Salim b. Abdullah'dan rivayet etmektedir. Resulullah (s.a.v)'i şu şekilde yemin ederken çok gördüm; **"Kalpleri elinde tutan ve halden hale sokan Allah'a yemin olsun."**[1] Bunun anlamı şudur; insanın duyguları ve davranışları, rüzgâr gibi gelip geçer. Bir bakarsın sever bir bakarsın nefret eder. Şu ayeti kerime de bu duruma işaret etmektedir: **"Unutmayın ki, Allah; kişiyle kalbi arasına girer."**[2] Mücahit bu ayeti kerimeyi şöyle izah etmiştir; Yani Allah kişiyle aklı ve duyguları arasına girer. Böylece insan ne yaptığının farkında olamaz. Oysa kalp, insan için önemlidir: **"Bütün bunlarda, kalp (yani vicdan ve akıl) sahibi insanlar için ibret vardır."**[3] Taberi, bu ayetleri şöyle tefsir etmiştir: Allah bir şeye müsaade etmediği sürece, insanın bir şeyi anlaması ya da tercih etmesi mümkün değildir. Zira kalpler, Allah'ın elindedir. Kudret de O'nundur.

Hz. Aişe (r.anha) anlatıyor: Resulullah (s.a.v) şu duayı sıkça okurdu:

اللّٰهم يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ

"Ey kalpleri evirip çeviren Rabbim! Benim kalbimi sana itaat üzere sabit kıl." Bunun üzerine; **"Bu duayı çok yapıyorsunuz; yoksa siz de mi korkuyorsunuz"** diye sordum. Bana; **"Ey Aişe! Kalpler, Cebbar'ın elindedir. Kulunun kalbini değiştirmek istediğinde onu değiştirir."** diye cevap verdi.[4]

Âlimler demişlerdir ki: "Hidayet, Allah'ın tasarrufuna bağlı olduğuna göre ve istikamet üzere olmak da yine O'nun meşietine (dilemesine) bağlı olduğuna göre, akıbet meçhul olduğuna göre ve bizim irademiz de bunların üzerine galebe çalamadığına göre sen; imanınla, amelinle, namazınla, orucunla ve hiçbir Allah'a yaklaştıran amelinle sevinme. Zira her ne kadar bunlar senin kesbinle/kazanmanla olmakta ise de gerçekte Rabbinin yaratması ve sana olan hayrı ve ikramı sayesinde olmaktadır. Sen ne zaman bunlarla (ibadetlerinle) iftihar etmeye kalkarsan başkasının malıyla böbürlenen adamın konumuna düşesin. Bunlar senden soyulup alındığında ise senin kalbin devenin karnının boşluğu gibi boş

---

1 Buhari, 11/513; Ahmed b. Hanbel, 2/25; Nesai, 7/3; İbni Mace, 2093; Ebû Davud, 3296; Tirmizi, 1540.

2 Enfal, 24.

3 Kaf, 37.

4 Müslim, 16/204; Ahmed b. Hanbel, 3/112; Tirmizi, 3522; İbni Mace, 3834.

kalır. Nice bahçeler nadide çiçekleriyle/gülleriyle akşamladılar ancak sabahladıklarında çiçeklerinin tamamı yerle bir olmuştu. Zira oraya her şeyi yok eden bir rüzgar uğramıştı. İşte bunun gibi kulun kalbi Allah'a ibadetle selamette olur, parıldar. Günahlarla da kesif bir karanlık kaplar. İşte bütün bunlar her şeyi bilen, yaratan, her şeye hükmeden ve yenilmez galip olan Allah Teala'nın işlerindendir.

İmam Nesai, Hz. Osman (r.a)'dan şöyle rivayet etmiştir: "İçkiden sakının çünkü o, bütün kötülüklerin anasıdır. Zira sizden önce yaşayan ve ibadet eden bir adam vardı. Bir kötü kadın kendisine asıldı. Kadın, cariyesini göndererek: "Biz şehadet getirmek/Müslüman olmak için seni çağırıyoruz." Dedi. Adam cariyenin peşine takılıp gitti. İçeri girdiklerinde cariye kapıları üzerlerine kilitleyip çıktı. Adam eve girince karşısında ay gibi parlayan çok güzel bir kadın gördü. Kadının yanında bir de çocuk vardı. Ortada da içki bulunuyordu. Kadın adama şöyle dedi: "Ben seni asla Müslüman olmak için çağırmadım. Maksadım senin benimle birlikte olman, yahut şu içkiden içmen ya da şu çocuğu öldürmendir (yoksa seni rezil ederim)." (Adam, en hafif olarak içki içmeyi gördü) "Bana şu içkiden içirin" dedi. Kadın ona bir kadeh içki içirdi. Adam "artırın" dedi. Zina edinceye ve o çocuğu öldürünceye kadar içmeye devam etti. İçkiye yaklaşmayın. İçki damlalarıyla iman, aynı anda birlikte bulunmaz. Mutlaka ikisinden birisi sahibinden çıkar."[1]

Bir başka olay: Müslüman bir adam vardı. Esir düşmüştü. Hafızu'l-Kuran'dı. İki tane rahibe hizmetçi olarak tahsis edildi. Bu esir Müslüman o kadar çok Kuran okurdu ki; hizmetinden bulunduğu iki rahip de birçok ayet ezberlemişlerdi. Sonunda iki rahip Müslüman oldu; bu adam ise Hıristiyan olmuştu. Bunun üzerine iki rahip adama; "Dinine geri dön, tevbe et ve Müslüman ol. Dinini koruyamayan adama bizim ihtiyacımız yoktur, dediler. Adam inat etti ve "Hayır ben bir daha asla İslam'a dönmem" diye cevap verdi. Bunun üzerine adam öldürüdü. Bir rivayette onun kıssası anlatılmıştır. Bu konuda anlatılan çokça hikaye vardır. Allah Teala'dan selameti ve şehadt üzere ölmeyi istiyoruz.

Ölüm Gelmeden Önce Ölüm Meleğinin Habercileri

Bazı rivayetlere göre, Peygamberlerden bazıları (Aleyhimüsselam), ölüm meleğine; *"İnsanları senden haberdar edecek habercilerin var mı?"*

---

1 Nesai,8/315

diye sormuşlar; ölüm meleği de: "Evet benim birçok elçim vardır. Hastalıklar, dertler, yaşlılık, gam ve kederin artması, gözlerde ve kulaklarda meydana gelen değişiklikler gibi. Bunlardan ibret almayan ve ölümü aklına getirmeyenler, ölüm kendilerine geldiğinde çok pişman olurlar. Bu elçiler ve uyarılar peş peşe gelirler. En son ben gelirim. Benden sonra ne haberci ne de uyarıcı gelir. Ben her gün insanlara şöyle hitap ederim; *"Ey kırkına gelmişler! Şimdilik sağlığınız yerinde ve azalarınız güçlü. Bunu fırsat bilin ve ölüme hazırlanın. Ey ellisinde olanlar! Sizin hasat zamanınız yaklaşıyor. Ve siz ey altmışındakiler! Ölümü ve cezayı unuttunuz. Oysa sizi bundan sonra kurtaracak pek şey yok."*

"Size aklı başında olan birinin düşüneceği kadar ömür vermedik mi? Hâlbuki size peygamber de gelmişti!"[1] Bu rivayet, Ebu'l-Ferec İbnü'l-Cevzi'nin "Aşıklar Bahçesi ve Allah'a Giden Yol" adlı eserinden alınmıştır.

Buhari de Ebû Hureyre'den şu hadisi şerifi nakletmektedir. Resulullah (s.a.v) buyurdular ki; **"Altmış yaşına kadar ömür verilmiş bir kimseden her türlü mazeret kaldırılmıştır (yani ondan, tevbe ya da iman etmemesi hususunda hiçbir bahane kabul edilmeyecektir)."**[2] Burada özürlerin kaldırılmasından kasıt, amelleri hususundandır. Zira bu kişiye her türlü kolaylık sağlanmıştır. İnsanoğluna en büyük lütuf, peygamberlerin gönderilmesidir. Eğer bir ümmete peygamberlik gönderilmişse; onlardan asla bahane kabul edilemeyecektir (hepsi Allah'ın emirlerinden hesaba çekilecektir). Zira Cenab-ı Hak Celle Celalühü şöyle buyurmaktadır: **"Biz peygamber göndermediğimiz hiçbir kavme azap etmeyiz."**[3] **"Size elçiler gelmişti."**[4] Bazılarına göre son ayeti kerimedeki "nezir"den kasıt Kuran-ı Kerim'dir. Bazılarına göre ise, peygamberledir.

İbni Abbas, İkrime, Süfyan es-Sevri, Vekî, Hüseyin b. Fadl, Ferrâ ve Taberi gibi bazı âlimler (Allah hepsinden razı olsun); burada "nezir (ibret ve ikaz)", yaşlılıktır. Çocukluk çağı, oyun ve eğlence çağıdır. Kühl ise orta yaş yani olgunluk çağıdır. Yaşlılık ise dünyadan ayrılama zamanıdır.

---

1 Fatır, 37.

2 Buhari, 11/238; Ahmed b. Hanbel, 2/275. Bu hadisi şerife şöyle de mana verilebilir: **"Altmış yaşına gelmek, kişi için en büyük ibrettir."**

3 İsra, 15.

4 Fatır, 37.

Bazılarına göre nezir, ateşli hastalıklardır. Zira Resulullah (s.a.v); **"Ateşli hastalıklar, ölümün habercisidir"** buyurmuşlardır. Ezheri, şu açıklamada bulunmuştur: Humma'dan kasıt ateşli hastalıklardır. Kişi bunu ayaklarından ve diğer yerlerinden hisseder ve ölümü hatırlar.

Bazılarına göre ise nezir, yakın akrabanın, aile fertleryainin ve dostların ya da komşuların ölmesidir. Bunların ölümü, aslında kişiye ölümü hatırlatmalıdır.

Rivayet edildiğine göre ölüm meleği, Davud (a.s)'ın huzuruna gelir. Davud (a.s); "Sen kimsin?" diye sorar. Ölüm meleği; "Ben, meleklerin bile karşısında ürperdikleri, hiçbir kusura müsamaha etmeyen kişiyim" diye cevap verir. Bunun üzerine Davud (a.s); "O halde sen ölüm meleği olmalısın." deyince ölüm meleği; "Evet" der. Davud (a.s); "Daha ben henüz hazır değilken mi geldin?" der. Ölüm meleği; "Hani falan akraban nerde? Falan komşuna ne oldu?". Davud (a.s); "Öldüler" der. Ölüm meleği; "Peki hiç mi aklına gelmedi? Hiç mi ibret almadın?" der.

Bazılarına göre ise nezir yani ikaz, aklın kendisidir. Zira kişi, akıl sayesinde iyi ve kötüyü, doğru ve yanlışı ayırt edebilir. Şu halde aklı başında bir insan ahiretin geleceğini de hesap edip ona göre hazırlık yapabilir.

Özetle, en büyük ikaz; peygamberlerin gönderilmesidir. Sonra ise yaşlanmaktır. Hastalık da bir başka ikaz ve ibrettir. Altmış yaşına gelmiş kişi için ise en büyük ibret, yaklaşan sonun kendisidir. Zira artık ömrün sonuna yaklaşılmış; kişi dünyada göreceği her şeyi görmüş ve yaşamıştır. Artık bütün bunlardan ders alıp ölüme hazırlık yapması gerekmektedir.

Şu halde ümmeti Muhammed'e birçok ikaz gönderilmiştir:

Birincisi, Resulullah (s.a.v)'in kendisidir.

İkincisi yaşlılıktır. Kişi kırkına ulaştıktan sonra ortayaş ve olgunluk çağı sona erer. Artık yaşlılık başlar. Şu ayeti kerime bunun delilidir: **"İnsan kırkına ulaştığı zaman, Ya Rabbi! Bana nimetlerine nasıl şükredeceğimi göster diye dua eder."**[1] Âlimlere göre, kırk yaşında kişi olgunluğuna ulaşır. Artık Allah'ın nimetlerine nasıl şükredeceğini ve nasıl iyi bir kul olacağını bilmesi gerekir.

İmam Malik (r.h) şöyle diyor: "lim sahibi insanlar, bizim gördüğümüz kadarıyla, dünya için çalışırlar. İnsanlara karışırlar. Fakat kırk yaşına geldikleri zaman, dünyadan el etek çekerler."

---

1 Ahkaf, 15.

Vaktiyle ilim sahibi bir adam varmış. Bir de güzel bahçesi varmış. Arkadaşlarıyla birlikte bu bahçede eğlenirmiş. Kimseyi de bu bahçeye sokmaz imiş. Yine bir seferinde bahçeye girince bir adam görmüş. "Seni buraya kim aldı?" diye adama kızmış. Adam gelip bu alim zatın yanına oturmuş ve "Sana bir mesele danışacağım. Şimdi bir adam var. Borcu var. Ama buna rağmen kendine haksızlık yapıldığını düşünüp şikayetçi oluyor." Alim; "Hakim ona mühlet verir" diye cevap verir. Adam; "Hakim kararını vermiş. Ama adam borcunu ödememiş. Ayrıca şikayetçi olmaya da devam ediyor." Alim; "Hakim ne yapmış?" Adam; "Hakim borçluya merhamet edip yine mühlet vermiş adam hala borcunu ödemiyor. Hakim de adama 50 sene mühlet vermiş" diye cevap verir. Bu cevap üzerine alim adam çok sinirlenir. Sinirden alnından ter akar. Bahçeye giren adam da çıkıp gider. Alimin öfkesi geçince adamın peşine düşer ama bulamaz. Bekçilere sorar. Bekçilere bahçeye girip çıkanın olmadığını söylerler. Alim bunun bir ikaz ve işaret olduğunu anlar. O günden sonra ilimle ve zikirle meşgul olmaya başlar.

Açıklama

Buna benzer birçok rivayet daha vardır. Bu gibi hikayeler, ibret ve ikaz olsun diye anlatılmıştır.

Açıklama

Düşündüm ki bu hikâyeye, nasihat, öğüt, uyarma anlamında olmak üzere yaşlılıkla ilgili birkaç hikâye ekleyeyim istedim.

Şımarık zenginin birinden hikâye yoluyla anlatıldığına göre adam, ansızın sahip olduğu varlığı zamana yayarak değil de hemen anında terk eder. Kendisine bunun sebebi sorulunca, adam şöyle der:

Benim bir cariyem vardı. Ondan yararlanmaktan hiç bıkıp usanmazdım, ona tutulmuştum. Bir keresinde günün birinde saçlarını okşarken, bir de ne göreyim, saçları arasında iki beyaz kıl! Kendisine bunu söyleyince, ürkmeye, bundan ötürü rahatsızlık duymaya başladı ve bana, onları bana göster, dedi. Ben de gösterdim. Bunun üzerine cariyem: "Hak geldi, batıl yol oldu" diye söyledi. Sonra da dönüp bana baktı ve dedi ki:

"Eğer Allah, benim sana itaat etmemi zorunlu kılmasaydı, sana sığınmazdım, önünde eğilmezdim. Ne olur ya gecelerimi bana bağışla ya da gündüzlerimi, bu ikisinden birine bana bağışla ki, o zaman dilimi içerisinde ahretim için çalışıp azık edineyim."

Efendisi de ona hayır bu olamaz, bunda bana karşı bir iyilik ve ikramın yok, dedi. Bunun üzerine kadıncağız kızıp öfkelendi ve: "Oysaki Rabbim, benim kendisine kavuşmam konusunda izin verirken o, benimle Rabbim arasına mı girmek istiyor? Allah'ım! Onun bana olan muhabbetini ve sevgisini nefrete ve buğza tebdil eyle" dedi.

Adam diyor ki; ben o gün geceledim ama nasıl gecelediğimi ben de bilemiyorum. Çünkü o gittikten sonra, benim gözümde hiçbir şey görünemez olduğunu anladım. Nihayet onu satmaya karar verdim. Satmak için, onun hakkında istediğim fiyatı verecek olan adam çıkıp geldiğinde, ben de kesin satmaya karar verdiğim esnada, cariyem ağlamaya başladı. Ben, kendisine: "Bunu sen istedin" dedim.

O: "Allah adına yemin olsun ki ben, dünyada senin üzerine bir başkasını asla tercih etmiş değilim! Ama beni satarak kazanacağın paradan daha hayırlı bir işe var mısın?" diye konuştu. Ben de: "Daha hayırlı olan şey de neymiş?" diye sordum. Cariyem de: "Beni, yüce Allah'ın rızası için azat eder, beni özgür bırakırsın. İşte o, benden sana en önemli ve en değerli fiyattır, karşılıktır. Böylece senin bana verdiğin bu değer sebebiyle ben de onu tekrar sana iade ediyor, sana veriyorum" der.

Onun b sözleri üzerine ben de: "Tamam, seni azat ettim" dedim. Cariyem bana: "Allah, alışverişini kabul buyurdu ve senin varlığının kat kat karşılığını sana ulaştırdı" dedi. Ben de bundan böyle dünyadan el etek çektim. Artık en çok buğzettiğim şey, dünya ve dünya nimetleriydi."

Abdullah b. Ebi Nuh diyor ki: "Resulüllah'ın (s.a.v.) mescidinde orta yaşlarında bir adam gördüm. Adam, elinde yapraklı bir hurma dalıyla durmaksızın duvarların tozlarını silkeleyip duruyordu. Bu şahsın kim olduğunu sorduğunda, bana, onun Hz. Osman'ın soyundan gelen çocuklarındandır, dediler. Adamın epeyce çoluk çocuğu ve köleleri varmış, oldukça da varlıklı biriymiş Adam bir gün aynaya barkken, halini görünce bir çığlık atmış ve delirmiş. İşte gördüğün gibi hep mescittedir ve bunu tekrarlayıp durur. Çocukları ve ailesi gelip onu almak ve götürüp tedavi etmek, koruyup kollamak istediklerinde, o, onlardan kaçar ve Resulüllah'ın (s.a.v.) kabrine sığınır. Ailesi de bunun üzerine, ona dokunmayıp öylece bırakıp giderler. Gündüzleri hep onu izleyip durdum. Fakat adamda bir yanlış göremedim. Geceleyin adamı izledim. Herkes dağılıp gittiğinde o da Mescitten çıktı. Kendisini izledim. Nihayet adam Baki mezarlığına geldi, burada namaz kıldı ve ta, sabah tan yeri ağarana dek burada ağladı durdu. Sonra oturup dua etmeye başladı.

Bu sırada yanına bir hayvan geldi, gelen hayvan koyun muydu, geyik miydi, bir başka hayvan mıydı, çıkaramadım. Adamın yanında durdu. Nihayet hayvan ayaklarının arasını araladı. Adam da onun memesinden emmeye başladı, sütünü içti. Sonra da hayvanın sırtını sıvazladı ve hayvana şöyle seslendi:

Artık git. Allah seni bereketli ve mübarek kılsın. Hayvan da oradan hızlıca ayrıldı. Ben, hemen gizlice hareket ederek, ona hissettirmeden ondan önce mescide vardım. Böylece burada birkaç gece kaldım. Onun Baki mezarlığına gidişiyle ben de görünmeden gidiyordum. Dinlediğimde o, yakarışlarında: "Allah'ım! Benim haberim ve iznim olmadan bana bir elçi gönderdin. Eğer benden memnun ve hoşnut isen bunu bana bildir. Eğer benden memnun değilsen, beni, senin rızanı kazanmaya muvaffak eyle!" diyerek Rabbine yakarıyordu.

Adam sözlerine şöyle devam ediyor, diyor ki, artık buradan, Medine'den ayrılış zamanım gelmişti. Ona veda etmek üzere yanına gittim. Öfkeyle bana bakmaya başladı. Ben de kendisine: "Ben birkaç gecedir, Baki mezarlığında seninleyim. Sana bakarak namaz kılıyor ve ettiğin dualara da âmin diyordum" dedim.

Adam bana: "Peki, senin benimle buraya gelip gittiğini bilen ve gören oldu mu?" dedi. Ben, "hayır, olmadı" dedim. O da bana: "Öyleyse güle güle git" dedi. Bu defa kendisine, "Allah'ın sana gönderdiği elçi de kimdi?" diye sordum. Dedi ki: "Bir gün aynaya bakmıştım. Ne göreyim, yüzümde beyaz bir kıl. İşte o andan itibaren anladım ki, bu, Rabbimin bana gönderdiği bir elçidir." Kendisinden benim için dua etmesini istedim. Fakat o bana: "Ben buna ehil ve yetkili değilim Ancak gel. Resulüllah'a tevessül et, onu aracı kıl" dedi. Nihayet her ikimiz de birlikte kalktık ve Resulüllah'ın mübarek kabrine yöneldik. Adam bana: "ihtiyacın nedir, duada ne istiyorsun?" diye sordu. Ben de, "Affedilmemi istiyorum" dedim. Bunun üzerine adam hafif/kısa bir dua etti, ben de âmin, dedim. Sonrasında Resulüllah'ın (s.a.v.) kabri üzerine eğildi, bir de ne göreyim, adam ölmüştü. Ben oradan uzaklaştım ki, halk onu orada görebilsinler. Sonrasında çocukları, azatlı köleleri geldiler. Onu oradan aldılar, cenaze işlemlerini yerine getirdiler. Onun cenaze namazını kılanlarla birlikte ben de namazını kıldım.

Söylenenlere göre Yunan krallarından biri, giysileri ile ilgilenmek için bir cariye/kadın görevlendirir. Bu kadını, bilge kişilerden biri eğitmiştir. Cariye günün birinde adamın giysilerini adama giydirirken, adamın aynada kendisini görmesini sağladı. Adam aynaya bakarken,

yüzünde beyaz bir kıl görür. Bir makas istetir ve o beyaz kılı oradan kesip atar. Cariyesi de o kılı yerden alır ve öperek avucuna alır. Sonra kulağını onun üzerine eğer.

Bunun karşısında kral, kadına: "neyi dinliyorsun?" diye sorar. Kadın: "Ben, ona, kendisini kralın yakını olmaktan düşüren, uzaklaştıran, değersiz kılan şeyin ne olduğunu sordum. O da şaşkınlık uyandıran şeyler söylüyor" der. Kral, "Ne diyor?" diye sorar. Kadın: "Dilim onları söylemeye cesaret edemiyor?" der. Kral, kadına: "Söyle, cesaretini kırma! Bu, hikmet gereğidir. Sen güvendesin" der.

Kadın, o diyor ki: "Ey yakın emeller peşinden koşturup duran kral! Senin bana indirdiğin tokattan korktum da, kızlarıma yani diğer kıllara senden benim öcümü almalarını söyledim. Sen, şu anda onlarla birliktesin ve onların hepsi sana karşı saldırıya geçecekler. Bundan böyle ya yakın bir zamanda ölür gideceksin ya da senin şu şehevi duyguların, isteklerin yok olup gidecektir.. Kuvvetini yitirecek, sağlığını kaybedeceksin. Dahası ölümü ganimet sayacaksın!"

Kral bana: "Şu söylediklerini benim için yaz" dedi. Bende onun için yazdım. Adam bunun üzerinde düşünmeye başladı. Daha sonra tacını, tahtını, mülkünü terk etti. İşte bu sözden beklenen de bu idi. Kaldı ki bu anlamda bir de Beyt dile getirilmiştir:

Saçın beyazlamasını gören bir kadın ayrılığımı gösterdi bana
Yolunarak yüzüstü yere serilmesinden korkarak aldı yerden
Benim zayıflığıma ve yalnızlığıma rağmen toparlayarak kendini
Yavaş ol, nihayet arkamdan bir ordu gelip seni yakalayacak, dedi.

İsrailiyatta şöyle geçer: Hz. İbrahim Halil, oğlunu Rabbine sunmaktan dönünce, eşi Sare, İbrahim'in sakalında beyazlamış bir saç teli görür. Hz. İbrahim, yeryüzünde saçına ilk ak düşen kişidir. Sare bunu görünce rahatsızlık duydu ve eşine o beyaz saç telini gösterdi. Sare, bundan rahatsızlık duyduğu için düşünmeye başladı. Bu, İbrahim'in hoşuna giderken, eşi Sare'yi huzursuz ediyordu. Bu nedenle Hz. İbrahim'den onu yok etmesini istedi. Ancak İbrahim (a), buna yanaşmadı. Derken, ölüm meleği gelir ve: "Ey İbrahim! Allah'ın selamı üzerine olsun" diye selam verir. İbrahim'in adı İbram idi. İbrahim'in adına bir "He" harfi ekler. Bu harf, Süryanilerce tazim ve saygı manasını içerir. Hz. İbrahim, bundan ötürü çok sevinir. Bundan ötürü Hz. İbrahim: "Ey benim ve her şeyin ilahı olan Allah'ım! Sana şükrediyorum" diyerek şükrünü dile getirir.

Melek kendisine şöyle der: "Allah, seni gök ve yer halkı nezdinde saygı gören biri kıldı. Sana verdiği bu isimle seni halkın arasında vakar ve onur unvanıyla isimlendirdi. Adına gelince, artık bundan böyle sen, gök ve yer ehlince İbrahim adı ile anılacaksın. Senin yaratılışına gelince, yüce Allah, sakalında görülen beyaz saç teli sebebiyle senin üzerine vakarını ve nurunu indirdi. Şimdi b unu, hoş karşılamayan Sare'ye git, meleğin bu konuda ne dediğini ona bildir."

Hz. İbrahim de eşi Sare'ye: "Senin kendisinden rahatsızlık duyduğun, hoşlanmadığın bu şey bir nurdur ve vakardır" der. Sare ise: "Ama ben, ondan rahatsızlık duyuyorum" der. Hz. İbrahim de "Ama ben de onu seviyorum. Allah'ım! Nurumu ve vakarımı artır" diye cevaplar. Sabah kalktığında, Hz. İbrahim, sakalının tamamen beyazladığını görür.

Nebevi rivayetlerin birinde şöyle deniliyor: "**Kim, İslam'da bir beyaz kıl ile damgalanırsa bu, kıyamet gününde onun için bir nur olur.**"[1]

Rivayet olunduğuna göre Resulüllah (s.a.v): "**Şüphesiz Allah, saçına ve sakalına ak düşmüş kimseye azap etmekten hayâ eder**"[2] buyurmuştur. Bu konuda oldukça çok rivayet bulunmaktadır.

Kulun İnsanlarla Alakası Ne Zaman Kesilir?

Ebu Musa el-Eşari anlatıyor: "(Ölüm döşeğinde olan) kulun insanları tanımasının ne zaman kesildiğini Resulullah (s.a.v)'e sordum. Şöyle buyurdu: **"Ölüm meleği kendisine görününce"**.[3]

Açıklama

Burada ölüm meleği ya da meleklerin, ölmek üzere olan kişiye gelmesi anlatılmaktadır. Gerçeği Allah bilir. Bir başka hadisi şerifte bu duruma şöyle işaret edilmiştir: "**Can boğaza dayanmadığı sürece, Allah; kulun tevbesini kabul edecektir.**"[4] Ruh, gırtlağa ulaştığında,

---

1 Bu rivayetin sahih olduğu belirtilmiştir. Tirmizi, Fezailul-Cihad, h:1634-1635; Nesai, Cihad, h:3144; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/210

2 Bu, zayıf bir rivayettir. İbn Ebid-Dünya, "el-Umru veşşiyb" eserinde, s:2; İbn Hibban, "el-Mecruhin" eserinde zikretmiş, 2/267; Haris b. Ebi Usame, Müsned eserinde, s:1084; Ebu Ya'la, Müsned,2764; İbn Adiy, el-Kamil, 1/357; İbn Ebi Asım, 1/16; Acluni, Keşful-Hafa, 1/284. Elbani, rivayetin zayıf olduğunu belirtiyor.

3 İbni Mace, 1453.

4 Ahmed b. Hanbel, 2/132; İbni Mace, 4253; Tirmizi, 3537.

can çıkmak üzere iken ona ne bir rahmet ulaşır ne de hevan. O durumda ne iman ne de tevbe fayda verir. Nitekim ayeti kerimede Yüce Allah bu hükmün beyanı hakkında şöyle buyuruyor: "**Bizim kudretimizi gördüğünüzde artık size iman etmek fayda vermeyecektir.**"[1] "**Günahları işleyip de sonra ölüm anı geldiğinde, ben pişman oldum diyenlerin tevbesi kabul edilmez.**"[2] Şu halde, ruhları kabzeden (ölüm meleği) ortaya çıkmadan önceye kadar tevbe uzatılmıştır. Bu da ruhun boğazdan çıkma anıdır. Bu ise hal kişinin şahdamarı kesildiğinde olur.

Ruh, göğüs kafesinden çıkıp boğazda köprücük kemiğine dayandığı zaman; (perdeler açılır ve) ahret âlemi görülür ve yine o anda da ölüm gelir. Bunu bil ve ölüm meleği görünmeden ve can boğaza dayanmadan önce tevbe et. Bu Allah Teala'ın şu kavlinin manasıdır.

"**(Allah, günah işledikten sonra) en yakın zaman içinde tevbe edenlerin (tevbesini kabul edecektir)**"[3] buyurmuştur.

İbni Abbas ve Süddî, buradaki "en kısa sürede" ifadesini; ölüm veya hastalık gelmeden önce şekliden tefsir etmişlerdir.

Ebu Micliz, Dahhâk, İkrime, Ebû Zeyd ve bazı âlimler ise (Allah hepsinden razı oslun); "en yakın zaman" ifadesini; "Meleklerin ortaya çıkmasından ve kişinin kendi nefsine mağlup olmasından önce" şeklinde tefsir etmişlerdir.

Şair Mahmud Verrak ne güzel söylemiştir:

Nefsin için umulan tevbeyi al öne,
Ölmeden ve dilin tutulmadan önce.

Âlimlerimiz (rahime hümüllah) demişlerdir ki: "Bu vakitte dahi tevbe etmek sahihtir. Zira ümit bakidir. Fiili terk etme konusundaki azim ve pişmanlık sahihtir.

Denilmiştir ki "en yakın zaman"dan maksat günahlarda ısrar etmemek ve günah işlediği anda tevbe etmektir. Sağlıklı iken tevbe etmede acele etmek ise daha faziletli ameli Salih olarak daha üstündür. Hepten uzak tevbe ise ölümdür. Ölümden önce yapılan her tevbe ise yakın sayılır. Dahhak (r.a)'dan da bu şekilde rivayet edilmiştir.

---

1 Ğafir (Mümin), 85.
2 Nisa, 18.
3 Nisa, 17.

Hasan el-Basri'den rivayet edilmiştir: Şeytan, Allah Teâlâ'ya şöyle isyan etmiştir: "Senin izzetin üzerine yemin ediyorum ki, Âdemoğlunun ruhu bedeninde olduğu sürece, ondan ayrılmayacağım." Cenab-ı Hak şöyle cevap vermiştir: "İzzetim üzerine yemin olsun ki, ben de canı bedenlerinde olduğu sürece, kullarımın tevbesini geri çevirmeyeceğim."

Tevbe etmek her mümine Müslümanların itifakı ile farzdır. Zira ayeti kerimede şöyle buyrulmaktadır: **"Ey iman edenler! Hepiniz Allah'a tevbe edin. Umulur ki kurtluşa eresiniz."**[1] **"Ey iman edenler Allah'a Nasuh bir tevbe ile tevbe edin."** (Tahrim, 8)

Kabul Edilecek Tevbenin Şartları

Tevbenin dört şartı vardır:

1. Canı gönülden pişman olmak.

2. Derhal, işlemekte olduğu günahı terketmek (yani günah işlemeyi bırakmak).

3. Bir daha aynı günaha dönmemeye kesin söz vermek.

4. Tevbenin başkası için değil Allah Teâlâ'dan utanıldığı ve O'ndan korkulduğu için olması.

Bu şartlardan birisi çiğnendiğinde tevbe sahih/geçerli olmaz. Denilmiştir ki tevbenin şartlarından birisi de günahı itiraf etmek ve çokça istğfarda bulunmaktır. Zira çokça istiğfar etmek düğümü çözer ve tevbeyi sadece dil ile teleffuz etmekten alarak onun manasını kalbe yerleştirir. Sadece diliyle "esteğfirullah" diyen ama kalbi günahta ısrar edene gelince bunun istiğfarı da ayrıca bir istiğfara muhtaçtır. Bu durumda olanın küçük günahlarıda büyük günahlara katılır.

Rivayet edildiğine göre Hasan-ı Basri şöyle demiştir: "Bizim istiğfarımız da istiğfara muhraçtır."

Bu söz onun (Hasan-ı Basri) zamanı için söylenmiştir. Bu zamanımızda ise insanlar, zulme batmışlar ve doymaz bir şekilde ona hücum ediyorlar. Tesbih ise elindedir. Zannediyor ki onunla günahlarından tevbe ediyor. Hâlbuki bu (değil istiğfar) istihza (alay etmek) ve istihfaf (hafife almak)tır. Onlar Allah Teâlâ'nın ayetlerini oyun ve eğlence edinenlerdir.

"Sakın Allah'ın emirlerini şaka yerine tutmayın."[2]

1 Tahrim, 8.
2 Bakara, 231.

Rivayet edildiğine göre Hz. Ali (r.a); bir gün namazını bitirip hızlı bir şekilde "Allahümme inni esteğfiruke ve etubu ileyk /Allahım! Senden bağışlanmamı dilerim ve sana tevbe ederim" diyen bir adam gördü. Adama şöyle dedi: " Ey şu (adam)! İstiğfarı dille hızlıca söylemek yalancıların tevbesidir. Senin tevben de tevbeye muhtaçtır.

Bunun üzerine adam dedi ki: "Ey Müminlerin emiri! Peki tevbe nedir? Hz. Ali dedi ki: " Tevbe altı manayı içine alan bir isimdir. 1-Geçmişteki günahlarından istiğfar. 2-Pişmanlık ve zayi ettiğin farzların iadesi 3-Mazlumların haklarını sahiplerine iade. 4-Nefsinin daha önce günahlara daldığı gibi tatlara dalması 5- Nefsin daha önce günahları işlerken tattığı zevki tatlara devam ederken tatması. 6- Nefsini Allah'ın yasaklarına giderken süslediğin gibi tatlarını işlemeye giderken de süslemen ve her güldüğün (günah) için ağlamandır."

Ebubekir el-Varrâk demiştir ki: Tevbe nasuh yani samimi olarak yapılandır. O da bütün genişliğine rağmen (pişmanlık ve üzüntüden dolayı) yeryüzünün sana dar gelmesidir. Tıpkı Tebük seferinden geriye kalan üç sahabeye yeryüzü dar geldiği gibi. O üç sahabe de Ka'b b. Malik, Mürare İbni er-Rabi' ve Hilal b. Umeyye'dir.

Bazılarına göre nasuh tevbe; kul haklarını ödemek, zulüm ve günahtan vazgeçmek, farz borçları varsa kaza etmekle olur.

Kâfirin tevbesi, iman etmekle ve yaptığı herşeyden pişman olmakla olur. Yoksa sadece iman etmesi yetmez. Kâfir üzerinde Allah'ın ve kulların hakkı da vardır. Allah'ın hakları, tevbe edip pişman olduğunda ve bir daha o günahları işlemediği takdirde ödenmiş olur. Kul hakları ise ödenmelidir. Mümin tevbe ettiğinde; eğer namaz ya da oruç borcu varsa bunları kaza etmelidir. Kul haklarını ödemek, herhangi bir sebepten dolayı mümkün olmadığı takdirde; başka iyilikler yapılarak bu borçlar ödenmeye çalışılmalıdır.

Abdullah İbni Mesud (r.a)'dan rivayet edilmiştir: Bir defasında Resulullah (s.a.v) ile oturuyorduk. **"Tevbe eden kime denilir biliyor musunuz?"** diye sordu. Oradakiler; **"Hayır bilmiyoruz"** diye cevap verdiler. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kişi tevbe ettiği zaman eğer borçlu olduğu ya da zulmettiği kimseler, haklarını helal etmezse; o kişi tevbe etmiş olmaz. Kişi tevbe ettiğinde görünüşünü ve davranışını değiştirmemişse tevbe etmiş denilemez. Tevbe ettiği halde çevresini değiştirmeyen de tevbe etmiş sayılmaz. Tevbe ettikten sonra rızık kazanma yollarını değiştirmeyen kimsenin de**

tevbesi kabul olmaz. Bir kişi tevbe ettikten sonra, (haram yoldan kazandığı) evi ve eşyayı da değiştirmelidir. Yine tevbe ettikten sonra ahlakını ve kalbini düzeltmek gerekiyor. Aksi halde tevbesi kabul edilmiş olmaz." Sonra Resulullah (s.a.v); şu ilaveyi yapmıştır: **"İşte bu şartlarda ve saydığımız bu şeylerden tevbe eden kimsenin tevbesi kabul olur."**

Âlimlerimiz, bu hadisi şerifi şöyle izah etmişlerdir: Hasımların razı olması demek, onlara olan borcun ödenmesi ve yapılan zulümlerden dolayı helalleşilmesi demektir. Bu hak, mal veya diğer borçlar ya da laf söz etmek ya da gıybet gibi olabilir. Yine hakaret, kötü söz ve küçük görmek de böyledir. Kul, tevbe ettikten sonra gücü yettiği nispette helallik almaya çalışmalı ve üstünde olan borçları ödemelidir. Borçlar kişiye ödenmemişse vereseye de ödenebilir. Eğer verese de bulunamazsa, onlar adına bu mal tasadduk edilebilir.

Elbisenin değiştirilmesi ile şöyle izah edilmiştir: burada kasıt, haram yoldan elde edilen elbiselerdir ve bunlardan vazgeçilerek helal giysilerin giyilmesi gerekir.

Meclisin değiştirilmesinden kasıt ise kötü arkadaş ve çevreden ya da kötü alışkanlıklardan vazgeçilmesidir. Bunun yerine iyi arkadaşlar edinmek; ilim meclislerine katılmak uygundur.

Yediklerini değiştirmekten kasıt ta yine helal olmayan geçim kaynaklarını terk etmek ve haram olan malı elden çıkarmaktır. Bunun yerine helal işler yapmak ve helal şeyler yapmak gerekmektedir.

Zinet ve yatağın değiştirilmesinden kasıt da şüpheli, haram ya da lüks olan eşyanın ve diğer malların değiştirilmesi; yerine asli ihtiyaçların helalinden temin edilmesidir: **"(Müminler), korku ve ümitle Allah'a yalvarmak için yataklarından uzak kalırlar."**[1]

Ahlakın değişmesi ise kötü huylardan vazgeçmek, kabalık ve zalimlik gibi katı duyguları terk edip yumuşak huylu olmakla olur.

Kalbin genişlemesi infakla olur. Cimrilik, tembellik, gösteriş ve kibir gibi huyların da değişmesi gerekmektedir. Yine tevbe ettikten sonra büyük küçük bütün günahlardan da uzak durmak gerekmektedir. Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: **"Ben, tevbe edip iman eden (veya imanını tazeleyen), güzel işler yapıp sonra da tevbesini tutarak güzel bir hayat sürenin günahlarını bağışlarım."**[2]

---

1 Secde, 16.

2 Taha, 82.

Bu konudaki en temel hadisi şerif, Ebû Hureyre (r.a)'ın rivayetidir. Meşhur olan bu rivayete göre bir adam, 100 kişiyi öldürdükten sonra pişman olmuş ve bir âlime gelerek; nasıl tevbe edeceğini sormuştur. Alim de ona, bu diyarları terkederek falan diyara yerleşmesini emretmiştir. Zira orada iyi insanlar yaşıyordu ve Allah'a ibadet ile meşguldüler. Âlim ona şu nasihati yapmıştı: "Git oraya yerleş ve Allah'a ibadetle meşgul ol. Asla da geri dönme."

İmam Müslim, "Sahih" adlı eserinde şu hadisi şerifi zikretmektedir. Abdullah b. Mağful anlatıyor: Babamla birlikte (sahabeden) Abdullah bin Mesud (r.a) (yani Mesud oğlu Abdullah) ile oturmaktaydık. Babam, Abdullah bin Mesud'a; Resululluh (s.a.v)'in "**Kul hatasını kabul edip Allah'a tevbe ederse; Allah Azze ve Celle de onun tevbesini kabul eder.**" buyurduğunu işittin mi diye sordu. O da; "Evet işittim" dedi ve sonra da şunu ekledi; "Tevbe, pişman olmaktır."[1] Ebû Davud da aynı hadisi nakletmektedir.

Hz. Aişe annemiz (r.a) da, Resulullah (s.a.v)'den şöyle dinlediğini anlatmaktadır: ""**Kul hatasını kabul edip Allah'a tevbe ederse; Allah Azze ve Celle de onun tevbesini kabul eder.**"[2]

Ebû Hureyre (r.a) ve Ebû Said el-Hudri (r.a)'ın rivayetlerine göre Resulullah (s.a.v) birgün minbere çıktı ve şöyle buyurdu: "**Ruhumu elinde tutana yemin olsun ki!**" Bunu üç defa tekrar etti ve sonra sustu. Oradaki herkes (ciddi bir şey olduğunu anlamış ve) ağlamaya başlamıştı. Sonra Peygamberimiz (s.a.v) şöyle devam etti: "**Bir kul, beş vakit namazını kılar, Ramazan orucunu tutar, yedi büyük günahtan uzak durursa; kıyamet günü cennetin sekiz kapısı da önünde açılır.**" Sonra şu ayeti kerimeyi okudu: "**Eğer büyük günahlardan uzak durursanız, Allah küçük günahlarını da silecektir.**"[3]

Ayeti kerimelerden anladığımız kadarıyla günahlar, büyük ve küçük günahlar olmak üzere iki çeşittir. Bazıları ise bütün günahları büyük kabul etmektedir fakat ayeti kerime bu görüşü çürütmektedir. Özellikle Nisa suresinden okuduğumuz ayet buna işaret etmektedir. Mesela harama bakmak ve dokunmak (zinaya göre) küçüktür. Kişi büyük günahları terkettiği zaman bu küçük günahları da Allah Teala silip atar. Allah

---

1 Müslim, 17/82 ve 17/111; Buhari, 8/487; İbn Mace, 4252; Ahmed b. Hanbel, 1/376 ve 473.

2 Müslim, 17/111; Buhari, 8/487.

3 Nisa, 31.

Tala bu vaatte bulunmuştur. Fakat farzları da terketmemek gerekiyor. Yani küçük günahların affı için, büyük günahların terki yetmez. Aynı zamanda farzları da yerine getirmek gerekmektedir. Bu konuda Müslim, Ebû Hureyre (r.a)'dan şu hadisi şerifi aktarmaktadır: **"Beş vakit namazdan her biri bir önceki namazdan bu tarafa; Cuma namazı, bir önceki Cuma namazından beri; Ramazan orucu ise bir önceki senede işlenen (küçük günahlara) kefarettir. Fakat bunun şartı, büyük günahlardan uzak durmaktır."**[1]

Fakihler ve diğer âlimlerimiz; bu görüşü tercih etmişlerdir. Büyük günahlar ise sadece tevbe ile affedilebilir. Âlimlerimiz, hangi günahın büyük olduğu hususunda zaman zaman ihtilaf etmişlerdir. Fakat bunun yeri burası değildir. Daha sonra inşallah bu konuda açıklamalar gelecektir.

Mümin veya Kâfir Hiç Kimsenin Ruhu Gideceği Makamı Görmeden Kabzedilmez

Abdullah İbni Mübarek rivayet ediyor: "Müminin ölüm anı geldiğinde Ölüm Meleği gelip; "Allah'ın selamı üzerine olsun. Ey Allah'ın sevgili kulu, Allah seni rahmetiyle müjdelemiştir." Sonra da şu ayeti kerimeyi okuyarak müminin canını alır: **"İyi bir kul olarak ölenlerin ruhlarını melekler, Allah'ın selamı sizin üzerinize olsun, diyerek teslim alırlar."**[2]

Abdullah İbni Mesud (r.a) şöyle demiştir: Melekler, müminin canını almaya geldikleri zaman; "Rabbin sana selam söyledi" derler.

Bera bin Azib (r.a); **"(Müminler), ölüm anında 'Allah'ın selamı üzerinize olsun' diyerek karşılanırlar."**[3] ayeti kerimesini şöyle izah etmiştir: Mümin, Allah'ın selamını almadan, canını teslim etmez.

Mücahid (r.h); mümine, kendisinden sonra evlatlarının salih birer insan olacakları da ölüm anında müjde verilir ki gönlü rahat olarak ruhunu teslim etsin, demiştir.

Yine Ebû Hureyre (r.a), şu hadisi şerifi aktarmaktadır: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Melekler, ölmek üzere olan kişiye**

---

1 Müslim, 2/117 ve 118.; Tirmizi, 214.; İbni Mace, 598.; Ahmed b. Hanbel, 2/400 ve 414.

2 Nahl, 32; İbni Mübarek, Kitabu'z-Zühd, 443; Beyhaki, Şuabu'l-İman, 1/361

3 Ahzab, 44.

gelirler. Eğer o, iyi bir kul ise; "Ey temiz bir bedende bulunan temiz nefis! Hadi çık. Sen sevilen ve hakkında güzel konuşulan bir ruhsun. Gözün aydın. Rabbin senden razı. Sana öfkeli değil" derler. Ruh bedenden ayrılıncaya kadar da böyle demeye devam ederler. Sonra bedenden ayrılan bu temiz ruhu göklere çıkarırlar. Gökler; "bu kim?" diye sorarlar. Melekler de; "Falancanın oğlu falandır" derler. Bunun üzerine gökler kapılarını açar ve şöyle derler: "Ey temiz bir bedende bulunan temiz nefis! Sen sevilen ve hakkında güzel konuşulan bir ruhsun. Gözün aydın. Rabbin senden razı. Sana öfkeli değil." Gökler, ruhun göklerdeki yolculuğu sürdüğü sürece böyle demeye devam ederler. Şayet ölmek üzere olan kişi kötü bir kul ise melekler şöyle derler; "Sen, kötü bir bedende yaşayan kötü ruh! Rezil bir şekilde çık. Senin işin zor. Cehennem seni bekliyor" derler. Ta ki son nefesini verinceye kadar böyle demeye devam ederler. Melekler, bu kötü kişinin ruhunu alıp göklere çıkarlar ve kapıların açılmasını isterler. Gökler sorar, "bu kimdir?" Melekler; "Falan adamdır" derler. Bunun üzerine gökler: "Sen, kötü bir bedende yaşayan kötü ruh! Sana kapılarımız açmayız. Rezil hayatına geri dön" derler. Kötü kişinin ruhu bunun üzerine göklerden geri iner ve kabre (yani toprağa) iade edilir."[1]

Ebubekir bin Ebi Şeybe de bu hadisi şerife yer vermektedir: Bize Şebabe bin Yesar anlatıyor. Ona da Süvar anlatmıştır. Süvar, İbni Ebi Zi'b'den; o da Muhammed bin Amr bin Atâ'dan dinlediğini beyan etmiştir. Bu zat ta Said bin Yesar vasıtasıyla Ebû Hureyre (r.a)'dan aktarmıştır (Allah hepsinden razı olsun). Bu rivayeti, Buhari de Müslim de teyit etmektedirler. Fakat İbni Ebi Şeybe'nin bazı itirazları vardır. Ona göre bu hadisi şerif, yukarda zikrettiğimiz rivayet senedi ile sadece Müslim tarafından aktarılmıştır. Hadisi şerif şöyle devam ediyor: "**Ölmek üzere olan kişiye melekler gelirler. Eğer mümin bir kul ise, Ey temiz ruh hadi çık derler.**" Müslim'in Ebû Hureyre'den bir diğer rivayeti şöyledir: "**Müminin ruhu kabzedilince, iki melek gelip onu teslim alır ve göklere yükseltirler.**"[2]

Hammad şu açıklamada bulunmuştur: İyi insandan kasıt mümindir. Müminin ruhu misk gibi kokar. Semaya gelince, gökler onun kokusundan memnun kalırlar ve iyi biri olduğunu anlarlar. Sonra da "Bunu Rabbinin huzuruna götürün" diye müsaade ederler. Kötü ise kafirdir.

---

1 İbn Mace, 4268; Ahmed b. Hanbel, 6/140.
2 Müslim, 17/205.

Onun ruhu pis kokar. Gökler, bu kokudan rahatsız olup ona beddua ederler. Bunun yükselmesine müsaade edilmez.

Sahabeden Ubade bin Samit (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah'a kavuşmayı arzu eden kimseye kavuşmayı Allah da arzu eder. Kim ise Allah Teala'nın huzuruna çıkmak istemezse; Allah Teala da onu huzuruna çıkarmak istemez."** Hz. Aişe ve Resulullahın bazı eşleri (Allah hepsine rahmet eylesin); **"Ama hepimiz ölümden kokuyoruz!"** dediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) şu açıklamayı yapmıştır: **"Kasıt bu değildir (zira herkes ölümden korkar ve çekinir). Mümin öleceği zaman, Allah'ın kendisinden razı olduğu müjdesini duyunca, herşeyi unutur ve bir an önce Allah'ın huzuruna çıkmayı arzu eder. Bunun üzerine Allah Teâlâ da o kulu huzuruna kabul eder. Kâfire ölüm geldiğinde ise cehenneme gideceği ve gazaba uğrayacağı kendisine haber verilir. Bunun üzerine kâfir de herşeyi unutur ve ölümden kaçmaya çalışır. Allah'ın huzuruna çıkmak istemez. Allah da onu huzuruna kabul etmez."**[1] Aynı hadis şerifi Müslim, Hz. Aişe (r.a)'dan; İbnü'l-Mübarek ise Hz. Enes (r.a)'dan aktarmaktadır.

Açıklama

Aslında bu hadisi şerifler yeterince açıklayıcı ve nettir.

Bu hadisi şerifi açıklayan bir rivayet Hz. Aişe Radıyellahu Anha'dan gelmektedir. Şerîh b. Hani, kendisine Ebû Hureyre (r.a)'ın rivayeti ile ilgili sorduğunda Hz. Aişe (r.a) şöyle cevap vermiştir: Tam olarak böyle değildir. Ama yine de şunu biliyoruz; Gözler fal taşı gibi açıldığı, göğüs sıkıştığı, insanın derisi titrediği ve parmakları kilitlendiği anda, Allah'a kavuşmayı arzu eden kişiden Allah Teâlâ da razı olur. Fakat o anda (ölümden kaçmak isteyen ve) Allah'ın huzuruna çıkmak istemeyeni Allah da huzurunda istemez.[2]

Yine Hz. Aişe (r.a)'ın şunları anlattığı aktarılmaktadır: Allah bir kul hakkında hayır dilediği zaman ölmeden bir yıl önce kendisine bir melek gönderir. O melek; bu ölecek olan kişiyi ölüme hazırlar. Bu insan öldüğünden diğer insanlar "Falanca adam ne güzel öldü" derler. Böyle bir kul, öleceği zaman kendisine verilecek ecirleri haber alır ve buna çok sevinir. Bu yüzden de bir an önce Rabbine kavuşmak ister. Fakat

---

1 Buhari, 11/357.; Nesai, 4/9.; Tirmizi, 1066.; Ahmed b. Hanbel, 2/313.; Müslim, 17/9.; İbni Mace, 4264.

2 Müslim, 17/11.

Allah bir kul hakkında hayır dilemezse, o kula ölmeden önce bir şeytan musallat olur. Bu şeytan onu yoldan çıkarır. İnsanlar bu adamın arkasından "falanca ne kadar kötü öldü" derler. Böyle bir insan, ölüm esnasında kötü sonunu görür ve gitmek istemez. Allah Teala da onu huzuruna kabul etmez.

Tirmizî, "Kader" bahsinde Hz. Enes (r.a)'dan şu hadisi şerifi rivayet etmektedir; Resulullah (s.a.v) buyurdular ki: **"Allah bir kul hakkında hayır murat etti mi; onu ölüme hazırlar."** Oradakiler; **"Bu nasıl olacaktır?"** diye sorduklarında Resulullah (s.a.v) şöyle cevap vermişlerdir: **"Onun güzel işler yapmasını sağlar ve kişi bu haldeyken ölür."**[1]

Hz. Enes'dan gelen hadis ise şöyledir: **"Allah bir kul hakkında hayır murat etti mi, o kulu hoş eyler."** Oradakiler; **"Nasıl?"** diye sorduklarında Resulullah (s.a.v) şu cevabı vermiştir: **"Ona hayırlı amel yapmayı nasip eder. Böylece ölmeden önce o kul, eski hatalarını düzeltir. Etrafındakiler de ondan razı kalırlar. Böylece bu hal üzere ölür."**[2]

Katade (r.a), **"Allah'a yakın olanlara, ravh, reyhan ve naim cenneti vardır"**[3] ayeti kerimesini: "Ravh, rahmettir. Reyhan ise meleklerin ölüm esnasında sundukları güzel kokulardır" şeklinde tefsir etmiştir.

İbni Cüreyc (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) **"Ölüm geldiği zaman onlar " Rabbimiz bizi geri gönder" derler"**[4] ayeti kerimesini Hz. Aişe (r.a)'a şöyle tefsir etti: "Melekler mümin kişiye göründükleri zaman; "Seni dünyaya mı gönderelim?" derler. Bunun üzerine mümin; "Sıkıntı ve hüzün diyarına mı?" der ve sonra da; "Ben Rabbim Azze ve Celle'ye gitmek istiyorum" diye ekler. Melekler, kafire aynı soruyu sorduklarında; kafir şu ayeti kerimedeki gibi cevap verir: **"(Evet) beni dünyaya geri gönderin. Belki orada iyi bir insan olup iyi işler yaparım."**[5]

Hadisi şeriflerde zikredilen, göğe yükseltilme meselesine gelince; bu Allah'ın bir hükmüdür. Buradaki "sema" kelimesinden kasıt yedinci kat göktür ve özellikle "sidretü'l-müntehâ (sınırdaki ağaç)"dır. Gökler

---

1 Tirmizî, 2142.
2 Ahmed b. Hanbel, 4/200.
3 Vakıa, 88-89.
4 Mü'minun, 99.
5 Mü'minun, 99-100.

ile yer arasındaki ilişki buradan kurulmaktadır. Müslim'in "isra olayı" ile ilgili zikrettiği hadisi şerifte bu şekilde zikredilmektedir.

Hz. Berâ' (r.a)'dan gelen hadisi şerifte; yedinci kat gök açıkça zikredilmiştir. Daha sonra tekrar bu konuya döneceğiz.

İlim ve basiret sahibi bazı dostlarımızla **"Rahman, arşa istiva etmiştir."**[1] ayeti kerimesi hakkında müzakere ettiğimizde; İbni Abdulber namıyla meşhur Ebû Ömer'den bu hadisi şerifi aktardım. Orada bulunan kimse bu rivayete karşı çıkmamıştır. Ben de şu açıklamada bulundum; Bu rivayet sahihtir. Başka rivayetler de bu rivayeti mana olarak desteklemektedir. Tevbe ve beş vakit namaz ile ilgili rivayetler de aynı kaynaktan gelmektedir.

Bezzâr, Ebû Hureyre (r.a)'dan şu hadisi şerifi nakletmektedir: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Mümine ölüm geldiğinde melekler ellerinde cam kaplarla misk getirirler. Tereyağından kıl çekermiş gibi müminin ruhunu çekip alırlar ve "Ey itmi'nan mertebesinde olan nefis! Hadi Rabbinin huzuruna çık. Sen ondan razısın o da senden razı."[2] ayetini okurlar. Sonra müminin ruhu bu misk dolu kaba konulup yükselttirilir ve "illiyyûn" katına çıkarılır.**

Kâfire ise ölüm anında içi ateş dolu bir kap getirilir. Ruhu zorlanarak çekilip alınırken ona şöyle denir: "Ey rezil nefis! Gücenmiş ve kendisine kızgınlık duyulan halde çık ve Allah'ın azabına uğra. Ruhu çıktığında bu ateş dolu kaba koyarak cehennemin "Siccîn" katına götürürler."[3]

Ben müminin ruhu hakkında şunu derim: Müminin ruhunun çıkarılıp götürüldüğü "illiyyûn" katı, Allah'ın huzuru olup en üst mertebedir. Zira başka hadisi şeriflerde zikredilen şeyler, buradaki olayları açıklamaktadır. Olayları birlikte düşünerek bilinmeyenleri diğerleriyle açıklamak itiraz edilecek bir durum değildir.

Ruhların Göğe Yükseltilmesi Ölünün Dünyadaki Olayları Sorması ve Amellerinin Kendisine Arz Edilmesi

Ebû Eyyûb el-Ensârî (r.a) rivayet ediyor: "Müminin ruhu kabzedilince, (Allah'ın) rahmetine mazhar olmuş (ve daha önceden ölmüş olan

1 Taha, 5.
2 Fecr, 27-28.
3 Nesai, 4/8.; Ahmed b. Hanbel, 4/364.

diğer müminler) kendisini karşılar. Bu karşılaşma, tıpkı bizim dünyada birinden müjde almamıza benzer. Ona selam verip konuşmaya başlarlar. Birbirlerine "Bu kardeşinle ilgilenin de kendine gelsin. Çünkü çok zor şeyler yaşadı" derler. Sonra (yeni vefat etmiş olan mümine); "Falanca adam ne yapıyor? Falan kadın ne yapıyor? Evlendi mi?" diye sorarlar. Eğer ona kendisinden önce ölmüş birisi sorulursa; "O çoktan öldü" diye cevap verir. Bunun üzerine oradakiler; "İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn. Demek o cehenneme gitti. Orası ne kötü bir yerdir!" derler.

(Ebû Eyyûb) devamla şöyle diyor: Sonra bu yeni ölmüş kulun amelleri orada bulunanlara gösterilir. Eğer amelleri güzel ise sevinip birbirine müjdeli haberi verirler ve "Ya Rabbi! Bu, senin kullara ihsanındır. Kulların üzerindeki bu ihsanı tamamla" diye dua ederler. Şayet ölünün ameli kötü ise oradakiler; "Kuluna kolaylık göster" diye dua ederler.[1]

Ebu Derdâ anlatıyor: "Sizler ölünce amelleriniz önce ölmüş olanlara da gösterilir. Onlar ya sevinirler ya da üzülürler. Ebu'd-Derdâ, daha sonra şöyle dua etmiştir; "Ya Rabbi! Abdullah bin Revaha'nın alay edeceği günahları işlemekten sana sığınırım."

Bir başka rivayete göre ise şöyle dua etmiştir: "Allah'ım! Beni Abdullah b. Revaha'nın yanında küçük düşürecek amelleri yapmaktan koru."[2]

Abdullah Abdurrahman bin Ya'lâ, Osman bin Abdullah bin Evs'den aktarmaktadır: Said bin Cübeyr, kendisine; "Müsaade edersen kardeşim Amr bin Evs'in kızı sizinle görüşmek istiyor. Kocası da Osman'dır." der. Osman da izin verir. Said, kadına sorar; "Kocan sana nasıl davranıyor?" Kadın, "Gücü yettiği kadar iyi bakıyor" diye cevap verir. Said, kocasına dönüp şöyle der; "Osman! Bu kadına iyi davran. Babası Amr'ı rahatsız edecek şeyler yapma." Bunun üzerine ben de Said bin Cübeyr'e; "Ölüler, dirilerden haber alır mı ki?" diye sordum. O da; "Evet. Dünyada dostu ya da akrabası olan her ölüye bunların haberi gider. Eğer giden haberler iyiyse sevinir. Kötüyse üzülür. Sizden birisi ölünce daha önceden ölmüş olanlar gelip ona, "Falan ne yapıyor?" diye sorduklarında; o da "Buraya gelmedi mi?" diye cevap verince oradakiler; "Eyvah! O cehenneme gitti demek." diye üzülürler."[3]

---

1 Abdullah İbni Mübarek, Kitabu'z-Zühd, 443, Hasen bir senstle rivayet etmiştir

2 Abdullah İbni Mübarek, Kitabu'z-Zühd, 165

3 Abdullah İbni Mübarek, Kitabu'z-Zühd, 447

Hasan el-Basrî, şöyle buyurmuştur; "Mümin kulun ruhu teslim alınınca Semâ'ya yükseltilir. Daha önce vefat etmiş olan müminlerin ruhları kendisini karşılarlar ve "Falan ne yapıyor?" diye sorarlar. Yeni vefat etmiş kişi, "(O çoktan öldü) buraya gelmedi mi?" diye cevap verir. Bunun üzerine oradakiler şöyle derler; "Vallahi buraya ne geldi ne gitti. Demek ki o cehennemlikti. Yazık ona."

Vehb bin Münebbih şöyle buyuruyor: Yedinci kat gök "Beyza (bembeyaz)" adı verilen bir diyardır/duraktır. Bütün müminlerin ruhu burada toplanırlar. Dünyadan yeni ölmüş biri geldiği zaman, onu karşılar ve konuşmaya başlarlar. Ona, dünyadaki olaylardan sorular sorarlar. Özellikle, daha önce ölmüş olanlar; ailelerini merak ederler. Ebû Nuaym da bu rivayeti nakletmektedir. Allah hepsine rahmet eylesin.

Açıklama

Bütün bu rivayetler mevkuf olsa da; bu rivayeti aktaranlar, bütün bunları elbette kendi kafalarına göre uydurmuş değillerdir.

Mesela Nesâî, Ebu Hureyre (r.a)'ten şu hadisi şerifi aktarmaktadır. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Sonra daha önce vefat etmiş olan müminlerin ruhları gelir karşılarlar. (Daha önce ölmüş olanlar, bu yeni geleni görünce) çok sevinirler. Hatta sizin kaybettiğiniz değerli bir şeyi ya da bir yakınını bulmasından daha çok sevinirler. Sonra "Falan ne yapıyor? Falanca kadın ne ediyor?" diye sormaya başlarlar. Sonra da birbirlerine dönüp; "(Sordukları kişi hakkında) Ona dua edin. Dünya imtihanı zordur" derler. (Yeni vefat etmiş olan mümin), "O (sorduğunuz kişi), buraya gelmedi mi?" der. Bunun üzerine (daha önce vefat etmiş olanlar, sordukları kişinin ölüp cehenneme gittiğini anlarlar ve üzülerek), "Demek ki o, cehenneme atıldır" derler."**[1] Bu hadisi şerif şimdilik yeterlidir. İlerleyen konularda daha başka hadisi şerifler de zikredeceğiz.

Hâkim Tirmizî, "Nevâdiru'l-Usûl" adlı eserinde şu rivayete yer vermiştir: Bana babam aktardı. Babam, Kubeysa'dan; Kubeysa, Süfyân'dan; Süfyan, Ebû Ayyâş oğplu Ebân'dan; O da Hz. Enes (r.a)'dan dinlediğini beyan etmiştir (Allah hepsine rahmet eylesin ve hepsinden razı olsun). Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"(Siz ölmeden önce) dünyada yaptığınız herşey, akrabalarınıza ve dostlarınıza gösterilir. Eğer güzel şeyler yapmışsanız onlar çok sevinirler. Şayet amelle-**

1 Nesâî, 4/8-9.

rini güzel değilse, "Ya Rabbi! Onun canını, amellerini düzeltmeden önce alma" diye dua ederler."

Abdulğafur bin Abdulaziz, babasından (yani Abdulaziz'den), o da babasından aktarmaktadır. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Yaptığınız her iş, her Pazartesi ve Perşembe günleri Allah'a arzedilir. Cuma günü ise, peygamberlere, anne ve babalarınıza gösterilir. Yaptığınız güzel işler, onları sevindirir ve yüzleri sevinçten parlar. Şu halde Ey Allah'ın kulları! Allah'tan korkun ve kötü şeyler yaparak ölülerinize eziyet etmeyin."**[1]

Ebû Hureyre (r.a)'dan ise şu hadisi şerif rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a.v) buyuyorlar ki; **"Sizden biriniz ölünce, ruhu; daha önceden ölmüş olan akrabalarının ve dostlarının yanına gelir. Onlar, onu karşılarlar ve birbirlerine; "Buna dua edin. (Dünya sıkıntısı ve ölüm sekeratı yüzünden) çok zor durumda kalmış" derler. Sonra da; "Falan adam nerde? Falan kadın ne yapıyor?" diye sorarlar. Eğer o sordukları kişi hakkında güzel şeyler söylerse, oradakiler Alalh'a hamd ederler ve çok sevinirler. Şayet, sordukları kişi hakkında kötü şeyler duyarlarsa, "Onu affet" diye dua ederler. Sonra da "Peki falanca evlendi mi? Ya faalan kadın evlendi mi?" diye sorarlar."** Resulullah (s.a.v) devamla şöyle buyuruyor: **"Sonra (oradakiler) daha önce ölmüş olan bir adamı sorduklarında (yeni vefat etmiş olan kişi), "O benden önce ölmüştü. Görüşmediniz mi?" diye cevap verir. Bunun üzerine oradakiler; "Hayır. Vallahi onu görmedik." derler ve daha sonra da; "İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn (Hepimiz Allah'tan geldik. O'na aitiz ve tekrar O'nun huzuruna çıkacağız). Demek ki o cehenneme atıldı. Yazık. Çok yazık. Cehennem çok kötü bir yerdir."** Resulullah (s.a.v) sözlerini şöyle bitiriyor; **"Hatta (o yeni vefat etmiş kişiye) evlerindeki kediyi bile sorarlar."** Bu hadisi şerifi, Sa'lebî nakletmektedir. Allah kendisine rahmet eylesin.

Resulullah (s.a.v)'den yapılan bir başka rivayet de şöyledir: **"Ruhlar, birbirinin ikizi gibidirler. Birbirlerine muhabbet duyanlar, birlikte olup kavuşurlar. Birbirini tanıyamayanlar ise ihtilaf ederler ve birbirinden ayrı düşerler."**[2]

Hadisi şeriflerde geçen "mülâkî olmak" hakkında bazıları; ölülerin ve uykuda olanların ruhlarının görüşmesi derken, bazıları ise başka anlamlar da yüklemişlerdir.

---

[1] Ebû Davud, 2419; Ahmed b. Hanbel, 5/200 ve 2/484.

[2] Müslim, 16/185; Buhari, 6/369; Ebû Davud, 4813; Ahmed b. Hanbel, 2/295 ve ve 297.

Konuya Dair Başka Bir Mesele

İbni Lüheyha, Bekir bin Eşecc'den bir hadisi şerif rivayet etmektedir. Bekir, Kasım bin Muhammed'den aktarmış; Kasım da bizzat Hz. Aişe (r.a)'dan dinlemiştir (Allah hepsinden razı olsun). Bu rivayete göre Resulullah (s.a.v) şöyle buyuruyor: **"Kişi hayattayken kendi evinden neden rahatsız oluyorsa; öldükten sonra kabirde de aynı şeyler ona eziyet verir."** Bu hadisi şerif hakkında şu açıklamalar yapılmaktadır: Buna göre ölmüş olan kimse, kabirdeyken, hayatta olan yakınlarının amellerinden haberdar olur ve kötü şeylerden de rahatsız olur. Bu haber alma, ya doğrudan olayı öğrenmekle olabildiği gibi bazen işaret ya da hissetmekle de olabilir. Allah, herşeye kadirdir ve ölüye istediği gibi bu olayları bildirebilir.

Urve anlatıyor: Bir adam, Hz. Ömer (r.a)'ın yanında Hz. Ali (r.a)'a hoş olmayan sözler söyledi. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a), o adamı şöyle azarladı: "Sen ne biçim adamsın? Derdin ne? Sen nasıl Allah Resulü (s.a.v)'i üzüyorsun?"

Âlimlerimiz, bu hadisi şeriflerden yola çıkarak; ölüler hakkında kötü söz söylemenin yasak olduğunu ifade etmektedirler.

Bir başka hadisi şerifte; ölülere hakaret etmenin, ölüleri üzecek şeyler söylemenin yasak olduğu ifade buyurulmuştur. Yine aynı şekilde; özellikle ölmüş anne ve babalarımızın hayattayken yaptıkları kötü şeylerin anlatılması da men edilmiştir.

Bir başka rivayet şöyledir: Resulullah (s.a.v) Hz. Hatice (r.a)'ın vefatından sonra dostlarını ve akrabalarını ziyaret eder; onlara yardımcı olur ve hediyeler verirdi. Bunun zıddı ise kötü muamele ya da ilişkiyi kesmektir. Özetle, bütün bunlardan, ölüyü hayattayken kendisi ve ailesi ile ilgili ne rahatsız ediyorsa; öldükten sonra da ölmüş kişinin aynı şeylerden dolayı üzüleceğini anlamaktayız. Buradan anlaşılan bir başka şey de şudur; demek ki her insan için özel görevlendirilmiş bir melek vardır ve bu melek insana öldükten sonra da ailesi ve yakınları hakkında bilgi vermektedir. En doğrusunu Allah bilir.

Resulullah (s.a.v)'den gelen bir rivayet de şöyledir: **"Kişi yalan söylediğinde melek ondan iki mil uzaklaşır."**[1] Kulun işlediği her

1 Taberani, Mu'cemu's-Sağir, 2/31

günah, bu meleği aynı şekilde rahatsız etmektedir. Şu halde bir kişi, işlediği günahlardan tevbe etmeden ölürse ve günahlarına kefaret olacak başka şeyler de yoksa; (şayet bu kul mümin ise); bu melek, dünyada olan üzücü şeyleri bu adama bildirerek, onun üzülmesine; böylece kabirde iken bu üzüntülerin günahlarına kefaret olmasına vesile olmaktadır. Yine de en doğrusunu Allah bilir.

Ruhun Öldükten Sonraki Durumu ve Bedenden Çıktıktan Sonra Nerede Olduğu Meselesi

Ebu'l-Hasan el-Kâbisî şu açıklamayı yapmaktadır: Bizim mezhebimize göre, Ehli Sünnet'in gerçek görüşü şudur; Melekler, ruhu teslim aldıktan sonra Allah'ın huzuruna götürürler. Eğer kişi mümin yani cennetlik ise Cenab-ı Hak, meleklere şöyle buyurur; "Onu alıp cennetteki makamını gösterin." Ölü yıkanırken, insanın ruhu melekler tarafından cennete götürülüp makamı gösterilir. Kişi yıkanıp da kefenlendikten sonra ruhu, kefenin arasına yani cesedin yanına konulur. cenazesi taşınırken, ölmüş olan kimse etrafındaki sesleri duyar. Hakkında iyi ya da kötü konuşulan şeyleri dinler. Namazı kılınıp da kabre konulunca; ruh, bedene geri döner. Sonra da ilerde değineceğimiz üzere kendisine iki tane melek gönderilir.

Amr İbni Dinar (r.a) anlatıyor : **Kişi ölünce, ruhu bir meleğe teslim edilir. Ruh, bu meleğin kontrolünde, bedenin yıkanılışını, kefenlenmesini, kabre götürülüşünü, namazının kılınmasını, defnedilişini ve kabrinin başında oturanları izler.**

Davud, bu hadisi şerife şu ilaveyi yapmıştır: Beden, yatağın üzerindeyken ruha "**İnsanların hakkında ne konuştuklarını dinle**" denilir. Hafız Ebu Nuaym, "Amr"dan bahsederken bu rivayeti aktarmıştır.

İmam Gazali, ahiret ahvali hakkında yazdığı kitapta şöyle buyuruyor: Mümin vefat edince güzel yüzlü iki melek ruhu teslim alır. Güzel kıyafetler giymiş ve güzel kokular sürmüş bu iki melek, bu ruha cennet ipeğinden yapılmış elbiseler giydirirler. Hurmadan yapılmış bir tahta oturtulur. Bu insanın dünyada hayal edemeyeceği bir durumdur. Sonra göğe doğru yükselmeye başlar. Yükselirken, daha önce yaşamış insanları çekirge sürüleri gibi görür ve izlemeye başlar. Dünya seması bitince bir kapı açılır (birinci kat semaya gelirler) ve görevli meleğe; "Sen kimsin?" diye sorulur. Benim adım Salsâil. Falan iyi adamın ruhunu getirdim, der. Bunun üzerine kapı kendisine açılır ve oradaki görevliler, "Bu

falanca adamdır. Akidesi sağlamdır" derler. Sonra ikinci kat göğe kadar giderler. Orada bir kapı açılır ve yine kim olduğu sorulur. Görevli melek, aynı şekilde bu ruhu oradakilere de tanıtırlar. Oradakiler, "hoş geldin" deyip eklerler; "Bu adam namazını düzenli kılardı. Farzlara ve tadili erkana riayet ederdi. Sonra üçüncü kat göğe geçerler. Orada da kim oldukları sorulur ve aynı şekilde cevap verirler. Oradaki melekler de şöyle derler: "Hoş safa geldin. Sen malın hakkını veren, haramdan kaçan ve tasadduk eden bir adamdın." Sonra dördünü kata çıkarlar. Oradakilere de tanıtılan ruhu melekler; "Hoş geldin orucun hakkını veren adam" diye karşılarlar. Böylece beşinci kat göğe çıkarlar. Burada da aynı tanışmadan sonra kendisine "Safalar getirdin. Sen haccını gösterişsiz ve hakkını vererek yapmıştın" denilir. Altıncı kat göğe geldiklerinde yine kim olduğu sorulur ve görevli melek onu tanıtır. Orada bulunanlar şöyle derler: "Hoş geldin iyi adamın temiz ruhu. Sen anne babana iyi davranırdın." Daha sonra devam edip yedinci kata geldiklerinde yine melek onu, buradakilere tanıtır. Burada bulunanlar da bu ruhu güzel bir şekilde karşılarlar: "Hoş safa geldin. Sen seher vakitlerinde tevbe eden adamsın. Gizlice insanlara yardım eder, fakiri, dulu ve yetimi gözetirdin.

Buradan arşın muhafızlarının yanına yükselirler. Kapıyı vururlar. Görevli melekler kim olduklarını sorar ve ruhun muhafızı olan melek de ruhu tanıtır. Oradakiler de bu kulu; "Hoş geldin. Sen çokça istiğfar eden adam değil misin? İyilikleri emreder, kötü şeylerle mücadele eder-din" diyerek karşılarlar. Bu esnada oradaki bütün melekler etrafında toplanıp, ona müjdeli haberler verip güzel şeyler söylerler. Selamlarlar ve kucaklarlar. Sonra yoluna devam eden ruh, Sidretü'l-Müntehâ'ya kadar gelir. Orada da kapıya vururlar. Kapıyı açan melekler kim olduklarını sorarlar. Melek de kendilerini tanıtır. Oradakiler de; "Allah'ın sevgili kuluna selamlar. Hoş geldin." Derler.

Sonra ruhun önünde bir kapı açılır ve yola devam eder. Önce bir ateş denizinden sonra da bir nur denizinden geçer. Daha sonra karanlık bir denize gelir. Sonra bir su deryasından geçer. Daha sonra sırayla kar ve buz denizlerini aşar. Her denizin mesafesi, bin yıl uzunluktadır. Sonra Rahman'ın arşına ulaşır. Burada arşın muhafızı olan melekler, ellerinde büyük meşalelerle beklerler. Sayıları 80.000'dir. Her bir meleğin elinde 80.000 meşale vardır. Her meşalede ise 80.000 ay bulunur. Allah'ı hamd ve sena ederler. Eğer bu aylardan tek bir tanesi bile dünyaya yaklaşsa, ışığında tüm dünya erir gider. Sonra Hazret-i İlâhî,

bu muhafızların ardından nida buyurur: "Bu getirdiğiniz kul kimdir?" Muhafızlar, "Falan oğlu falandır" derler. Bunun üzerine Cenab-ı Hak, "Onu yakına getirin. O çok iyi bir kuldur." İki görevli büyük melek, kulu Rahman'ın huzuruna çıkarır. Rahman Celle Celalühü, o kula bazı hatalarını söyler. Kul, o an helak olacağını zanneder. Fakat sonra Allah Teâlâ, bu günahları bağışlar.

Kadı Yahya bin Eksem, öldükten sonra bir zatın rüyasına girer. O zat rüyada Kadı'ya; "Allah Teâlâ sana nasıl muamele etti?" diye sorar. Kadı şöyle cevap verir: "Şeyhim1 Beni huzur-u ilahiye götürdüler. Orada Allah Teala bana, yaptığım bütün işleri anlattı. Ben de bunun üzerine şöyle dedim; "Ya Rabbi! Peki şu hadisi şerif ne olacak?" Allah Teâlâ, "Hangi hadis?" buyrdu. Ben de şu hadisi şerifi okudum: Bana Zühri rivayet etti. Ona da Ma'mer aktarmış. Ma'mer, Urve'den; Urve, Hz. Aişe'den; Hz. Aişe, Resulullah (s.a.v)'den; Resulullah (s.a.v) de Cebrail (a.s)'dan senin şöyle buyurduğunu aktarmışlardı: Ya Rabbî, Sen "Ben, İslam üzere yaşlanan bir kula azap etmem." buyurmuşsun. Bundan sonra Cenab-ı Hak bana şöyle hitap buyurdu: "Sen doğru söyledin Yahya. Zühri, Ma'mer ve Urve de doğru söylemiş. Aişe, Muhammed ve Cibril de öyle. Hadi git bunları affettim."

İbni Nebâtî'yi de rüyasında görenler olmuş. Kendisine; "Allah, sana nasıl muamele etti?" diye sorulduğunda; Beni huzuru ilahiye çıkardılar. Rahman, bana; "Sen dünyada güzel söz söylemekle ömür tüketmişsin!" buyurdu. Ben de "Ya Rabbi, ben seni de övüyordum" diye cevap verdim. Bunun üzerine Hazret-i İlâhî, "O halde şu dünyada okuduğun şiirlerden oku bakalım" buyurdu. Ben de şu şiiri okudum: "Sizi dünyaya gönderen, sizi yaratandır. Sizi buralara yerleştiren, size konuşmayı öğretendir. Sizi tekrar yaratacak olan, sizi öldürendir. Sizi tekrar diriltecek olan, bedeninizi toprağa dönüştürendir." Bunun üzerine Allah Teala Hazretleri; "Güzel söylemişsin. Hadi git seni de affettim" buyurdu.

Mansur b. Ammar vefatından sonra bazıları tarafından rüyada görülmüştür. Ona da Allah'ın kendisine nasıl muamele ettiği sorulmuş; o da şöyle cevap vermiştir: Allah Teala'nın huzurunda beni iki melek durdurdu. Allah Teala bana "Huzuruma ne ile geldin Mansur?" diye sordu. Ben de; "Ya Rab! Huzuruna 360 hatim ile geldim" dedim. Bana; "Onların hiçbirini kabul etmedim" buyurdu. Sonra devamla; "Başka ne getirdin?" diye sordu. Ben de; "Senin huzuruna senin (rızanla ve isminle) geldim" diye cevap verdim. Bunun üzerine Allah Teala bana şöyle buyurdu: "O halde hadi git seni de affettim."

Bazı insanlar ise huzuru ilahiye çıktıktan sonra, oradan kovulacaktır. Bazıları ise hiç ulaşamayacaktır. Allah'a sadece arifler ulaşırlar.

Açıklama

Kâfirin canı sıkılarak alınır. Suratı yüz kızartıcı bir iş yapmış kimse gibi olur. Görevli melek, kâfirin canını alırken; "Ey rezil bedendeki kötü ruh! Çık hadi." der. Kâfir, bu esnada merkepler gibi haykırır. Azrail (a.s), ruhu kabzettikten sonra kötü görünüşlü, dehşet verici kıyafetlerle gelen zebanilere teslim eder. Bu zebaniler ellerinde ateşten elbiseler getirirler ve kâfirin ruhunu bu elbiseye sararlar. Kâfirin bedeni, ahirette müminden daha fazla yer kaplar ama melekler onu bu elbisede öyle bir sıkarlar ki! Sahih bir rivayete göre, kâfirin bedeni ateşte Uhud dağı kadar olacaktır (ki böylece cehennem azabı daha fazla olsun).[1]

Kâfirin canını alan görevli melek, dünya semasına doğru yükselir. Birinci kat göğe gelindiğinde oradaki melekler, kim olduklarını sorar. Kâfirin ruhunu götüren melek; "Benim adım Dakyâil" der. Bu, kafir için görevli zebaninin adıdır. Oradaki görevliler, "Yanındaki kim?" diye sorarlar. Görevli melek; "Falan oğlu falandır. Şöyle şöyle kötü bir adamdır" der. Orada bulunan görevli melekler; "Hiç de hoş gelmedin. Sana ne salam ne de merhaba yok" diye cevap verirler ve şu ayet okunur: **"Onlara göklerin kapıları açılmayacak ve cennete de giremeyeceklerdir."**[2] Bu cevap üzerine görevli melek, kâfirin ruhunu fırlatıp atar ve şu ayeti okur: **"Rüzgâr onu uzak bir mekana doğru sürükleyip götürür."**[3] Bu ayeti kerimenin aslı şudur: **"Allah'a şirk koşan kimse; gök yüzünden düşüp de bir kuş tarafından kapılan şey veya Rüzgârın uzak bir yerlere doğru (sav)urup attığı şeye benzer."**[4] Görevli meleğin fırlattığı kâfirin ruhu yeryüzüne çakılır. Burada onu diğer zebaniler teslim alıp Siccin'e atarlar. Burası cehennemin bir tabakasıdır. Geniş bir düzlük olan Siccin'de bütün kâfirlerin ruhu toplanır. Kendi şeriatleri üzerine yaşamış, cenazesi kılınmış ve defnedilmiş olan Yahudi ve Hıristiyanlar ise huzur ilahiden kovularak kabirlerine iade edilirler.

Müşrikler ise böyle bir şey asla yaşamazlar (yani huzuru ilahiye gelemezler ve) direk cehenneme atılırlar. Münafıklar da yukarda anlattığımız gibi gökten yere fırlatılırlar.

---

1 Sahih-i Müslim, 2851
2 A'raf, 40.
3 Hac, 31.
4 Hac, 31.

Günahkar müminlerin durumu ise farklı farklıdır. Mesela namazını kılmayanın durumu kötüdür. Zira namazı eksik olan hırsızdır ve böyle muamele görür. Bu müminin namazı, yamalı bir elbise gibi olur ve yüzüne çarpılır. Namazı eksik olan kişinin namazı dile gelir ve şöyle der; "Sen nasıl beni zayi ettiysen Allah da seni zayi etsin." Sonra namaz, semaya yükselir. Zekâtı eksik olan kişinin durumu da iyi değildir. Eğer gösteriş için zekât vermişse, semadan aşağıya atılır. Onu o halde görmekten veya o halde olmaktan Allah Teala bizi muhafaza buyursun. Şeklen oruç tutup da diline oruç tutturmayan ve kötü işlere devam eden kişi de aynı şekilde muamele görür. Bazı insanların hacları eksiktir. Haccı ya gösteriş için yapmıştır ya da pis/haram bir para ile hac yapmıştır. Bazıları anne babasına iyi davranmamıştır. Bunlar gibi sair iyi haller vardır ki bu muamelelerin sırlarını ve yalnızca yüce Allah'ın rızası için yapılmasının yollarını ancak alimler bilir. Bütün bu manalarla ilgili bir çok haber ve eser gelmiştir. Amellerin reddine ilişkin Muaz b. Cebel (r.a)'ın rivayet ettiği haber ve başkaları gibi.

Nefis (ruh) cesede iade edildiğinde eğer yıkanmamışsa yıkanana kadar başında bekler. Eğer ölü yıkanmış ve kefenlenmişse ölünün göğsüne dışından yapışır. Eehennelik bir ğer ölen cennetlikse der ki: Beni Allah'ın rahmetine süratle kavuşturun. Eğer bilseniz ne taşıdığınızı acele edrsiniz. Eğer ölü şaki/cehennemlik olarak müjdelenmişse o zamanda der ki: Yavaş olun. Beni hangi azaba götürüyorsunuz. Beni nereye taşıdığınızı biliyor musunuz? Kabre koyulup üzeri toprak atılmaya başlandığında kabir ona der ki: Sen benim üzerimde böbürleniyor/caka satıyordun. Şimdi de içimde hüzünlen. Sen üzerimde envai çeşit renkteki gıdaları yiyordun. Şimdi ise seni benim harnımda kutlar/böcekler yiyecek. Üzeri toprakla tamamen örtülene kadar benzer sözlerle çokça azarlanır. Sonra "Ruman" isminde bir melek ona seslenir. Bu melek ölü kabire girdiğinde yanına girecek ilk melektir. İnşaallah bunun açıklaması ileriki bölümlerde gelecektir. Allah gaybını en iyi bilen ve en iyi hükmedendir.

İnsanların Farklı Şekillerde ve Hallerde Vefat Etmesi

Allah Teâlâ, insanların nasıl vefat edeceği ile alakalı birçok ayeti kerimede gerek mücmel kapalı) ve gerekse mufassal (açık) bir çok beyanatta bulunmuştur: Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Meleklerin, ruhlarını temiz ve güzel olarak aldıkları insanlar."[1]

"De ki; hepinizin canını görevli bir melek teslim alacaktır."[2]

"Onların canını bizim özel görevlendiğimiz kimseler alır. O görevliler, işlerini asla ihmal etmezler."[3]

"Kendilerine yazık etmiş bazı kimselerin canlarını melekler aldıkları zaman."[4]

Bu ayetler, durumu özetle ifade etmektedirler. Resulullah (s.a.v) ise, bu ayeti kerimeleri ayrıntısı ile izah buyurmuşlardır. Bu konulara ilerde değineceğiz İnşallah. Bir başka ayeti kerime ise şöyledir:

"Meleklerin, kafirlerin canını alırken; yüzlerine ve sırtlarına vurduklarını bir görseydin."[5]

"Melekler, (kafirlerin) canları alırken yüzlerine ve arkalarına (şiddetle) vururlar ve "Nasılmış?" (diye sorarlar)."[6]

Bu son ayetler, Bedir'deki kâfirlerin ölümüne dair inmiştir. Âlimlerimiz bu konuda müttefiktirler. Mehdevi başta olmak üzere bazı âlimler; daha sonraki bütün kâfirlerin de bu şekilde can vereceklerini ifade etmektedirler. En doğrusunu Allah bilir.

Müslim, uzunca bir hadisi şerif rivayet etmektedir. Rivayet şöyledir; Ebu Zümeyl, İbni Abbas'tan bizzat dinlediğini ifade etmektedir. İbni Abbas şöyle anlatıyor: (Bedir) günü, bir Müslüman; önündeki bir kâfirin başına gelenlerden dolayı şaşkına dönmüştü. Olay şöyle gerçekleşmişti; müminin önünde bir kâfir vardı. Mümin birden, yukardan gelen bir kılıç sesi duydu. Sonra (gaipten) bir atlının "Hayzum geldi" dediğini işitti. Sonra birden önündeki kâfirin yere çakıldığını gördü. Kâfirin burnu parçalanmış ve yüzü darmadağın olmuştu. Ensardan olan bu sahabe gelip durumu Resulullah (s.a.v)'e anlattı. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdular: **"Doğrudur. Bu ikinci kat gökten gelen bir yardımdır."** O gün yetmiş kişi öldürdüler ve yetmiş kişi de esir alındı.[7]

---

1 Nahl, 32.
2 Secde, 11.
3 Enam, 61.
4 Nahl, 28.
5 Enfal, 50.
6 Muhammed, 27.
7 Müslim, 12/85-86; Tirmizi, 3081; Ahmed b. Hanbel, 1/30.

Ayeti kerimede Cenab-ı Hak celle celalühü şöyle buyurmaktadır: **"Kâfirlerin ölüm anında neler yaşadıklarını ve meleklerin onları nasıl tuttuklarını bir görseydin."**[1] Yani melekler, o mağrur ve inat kâfirlerin canlarını azap ederek alırlar. Daha sonra da değineceğimiz gibi hadisi şerifler, bu konuya açıklık getirmektedir.

Açıklama

Biri şöyle sorabilir: Bütün bu ayetleri birlikte nasıl düşünebiliriz? Zira ölüm meleği, aynı anda farklı yerlerdeki kişilerin canını nasıl alabilir?

Bilinmelidir ki; vefat kelimesi, bir şeyi kökünden çekip çıkartma anlamına gelir ve bazen bu işin birinci derecede sorumlusu olması hasebiyle bizzat ölüm meleğine atfedilen bir fiildir. Fakat bazen de bu iş, ölüm meleğine yardımcı olan diğer meleklere izafe edilerek de kullanılabilir. Çünkü bu melekler, ölüm meleği adına bu işleri yürüten yardımcılardır. Bazen de vefat ettirmek fiili; bu işin asıl sahibi olan Allah Teâlâ'ya izafetle kullanılır. Mesela şu ayeti kerime buna örnektir: **"Ölüm esnasında ruhları çekip çıkartan (teveffî eden) Allah'tır."**[2] **"Size hayat veren O'dur. Sonra da sizin canınızı teslim alacak olan da O'dur."**[3] **"Ölümü de hayatı da yaratan O'dur."**[4] Şu halde, ölüm meleği ve diğer yardımcıları, bütün bu işleri; Allah'ın emriyle yürütmektedir.

Kelbî, bu konuda şu izahatta bulunmaktadır: Ölüm meleği, kişinin canını bizzat çekip çıkarır. Sonra da; kişi eğer mümin ise bu ruhu rahmet meleklerine teslim eder. Eğer kişi kafir ise; ruhu azap meleklerine teslim edilir. Bu konuda Hz. Berâ' (r.a)'dan gelen bir hadisi şerif mevcuttur. Daha sonra bu konuya tekrar döneceğiz.

Resulullah (s.a.v)'den şöyle bir rivayet gelmektedir: Ölüm meleği; çobanın ıslık, kaval ya da diğer şekillerde koyununu toplayıp peşinden götürmesi gibi; ruhları çağırıp toplar. Tıpkı deve ya da diğer hayvanların yönlendirilmesi gibi; ruhlar da ölüm meleğinin çağırmasıyla gidip gelirler.

Yine Resulullah (s.a.v); ölüm meleğinin ruhları çağıracağını, Allah'ın da bu çağırılan ruhları kabzedeceğini haber vermektedir.

Bir başka rivayet de şöyledir: Ölüm meleği, Şaban'ın 15. Gecesi (Berat gecesi); oturur ve elindeki kitabı okumaya başlar. Bu gece, insanların

1 Enam, 93.
2 Zümer, 42.
3 Hac, 66.
4 Mülk, 2.

(bir yıllık) ömür ve rızıklarının tayin edildiği gecedir. Ölüm meleği, bu kitaptakileri kendisi not alır (sonra da bir yıl içinde uygular). İkrime ve bazı âlimlere göre bu gece, Berat gecesidir. Katade, Hasan ve Mücahit'e göre ise bu olay; kadir geçesinde olur. Bu görüş daha doğru görünüyor. Zira Duhan suresi 1, 2 ve 3. ayetlerde bu durum şöyle izah edilmiştir: "**Hâ, Mîm. Herşeyi apaçık ve doğru bir şekilde ortaya koyan Kitab'a yemin olsun ki; Biz, (Kuran-ı Kerim'i), mübarek bir gecede indirdik. O gece her iş; en güzel ve doğru şekilde karara bağlanır.**" Kuran'ın indirildiği gece Kadir gecesi olduğuna göre; her işin önceden tayin edildiği gece de Kadir gecesidir.[1]

Abdullah İbni Abbas, şu izahta bulunuyor: Allah Teâlâ, Şaban'ın 15. Gecesinde (yani Berat gecesinde) (o yıl içinde olacak) herşeyi tayin eder. Sonra da Kadir gecesinde, bunu kendi katındaki meleklere bildirir. İki farklı rivayetin en güzel şekilde ifade edilmesi budur.

Kişinin ölümü yaklaşınca; Sidretü'l-Münteha'dan yer yüzüne bir kağıt düşer. Kâğıtta bu kişinin ismi yazılı olur. Böylece (görevli melekler), bu kişinin ölümünün yaklaştığını ve yer yüzündeki rızkının sona erdiğini anlarlar.

Bir başka rivayet ise şöyledir: Ölüm meleği, arşın hemen altında bulunur. Eceli yaklaşanların isimlerinin yazılı olduğu kâğıtlar yukardan önüne düşer. Bu kâğıtlar, Sidretü'l-Münteha'dan gelir. En doğrusunu bilen Allah'tır.

Yine bir başka rivayete göre; ölüm meleği bir insana nazar etti mi, o insanın dünyadaki rızkı kesilir. Sonra bu kimsede ölüm belirtileri başlar. Daha sonra da ölüm meleği bu kişi hakkında yapması gerekenleri yapar.

Abdullah İbni Abbas (r.a), İsra ve Miraç meselesi hakkında Resulullah (s.a.v)'den şu hadisi şerifi aktarmaktadır: Resulullah (s.a.v) anlatıyor: "**Sonra bir başka melek gördüm. Kürsî makamında oturuyordu. Bir de ne göreyim; dünyanın hepsi iki dizi arasında duruyor. Dünyada ne olup bitiyorsa orada görünüyordu. Önünde bir de yazılı kağıt vardı. Ona bakıyordu. Bu melek, gözünü hiç önündekilerden ayırmıyordu. Cibril'e; "Bu kim?" diye sordum. Cebrail; "Bu ölüm meleğidir" diye cevap verdi. Sonra ölüm meleğine; "Sen dünyanın değişik yerlerindeki insanların ecellerini aynı anda nasıl takdir ediyorsun?" diye sordum. Bana şöyle cevap verdi: "Bak.**

---

1 Kurtubi, El-Camiu'l-Ahkam, 16/126; İbni Kesir, Tersir, 4/173

Bütün dünya benim kucağımda duruyor. Bütün mahlûkat gözümün önünde. Elim, doğudan batıya her yere uzanıyor. Bir kişinin eceli geldiği zaman ben ona nazar kılıyorum. Ben bir kula baktım mı, yardımcılarım; O'nun ölüm anının geldiğini anlıyorlar. Hemen gidip o adamı yakalıyorlar ve ruhunu çekip çıkarmaya başlıyorlar. Can, boğaza dayandığı zaman ben elimi uzatıp o ruhu teslim alıyorum."

Bir başka rivayete göre; ölüm anı yaklaştığı zaman dört melek gelir. Biri sağ ayağından tutar. Diğeri de sol ayağından. Üçüncü melek, sağ elini; dördüncüsü ise sol elini tutar. Böylece ruhu çekip çıkarırlar. Bunu Ebû Hâmid el-Gazâlî aktarmaktadır.

Gazâlî, şöyle anlatıyor: Kişiye ölüm anında melekûtî alemdeki olaylar görünür. şayet kişinin o anda aklı başındaysa (ki bu mümin kul için geçerlidir) ve dili bağlanmamışsa; melekler, ona amellerini ve kendi alemlerindeki güzel/hayret verici şeyleri gösterirler. Bu durumda o insan, durumun hakikatini idrak eder. Fakat aklı başında değilse (bu durum kafire mahsustur), dili tutulur ve bunu Şeytan'ın işi zanneder. Sonra ruh; parmak uçlarına, tüylere ve tırnaklara varıncaya kadar çekilir. Ruh, suyun damlalarının sızması gibi tamamyla çekilip alınır.

Kâfirin ruhu ise ıslak pamuk içindeki çengelli iğnenin çekilmesi gibi çıkarılır. Şeriat'in sahibi olan Resulullah (s.a.v) bu şekilde ifade buyurmaktadır. Bu esnada insan, karnına dikenlerin dolduğunu zanneder. Ya da kendini bir iğnenin deliğinden geçiriliyormuş gibi hisseder. Ya da göğün yere düştüğünü ve kendisinin de arada kaldığını düşünür. Ruh, kalpten alındığı zaman kişi konuşma melekesini kaybeder. Çoğu zaman insan; ruh göğüsten çekilip alınırken de konuşamaz. Bunun bir sebebi şaşkınlık ve korku; diğer sebebi de göğsündeki baskı nedeniyle konuşmaya takatinin kalmamasıdır.

Bazılarının ölümü şu şekilde olur: Görevli melek, ateşten bir mızrakla nefse vurur ve nefsi oradan söküp atar. Ya da bazen nefis; ölüm meleğini görünce korkudan kaçar.

Bazı insanların ise canları, yavaş yavaş çekilip alınır. Bu kişi ta can boğaza dayanıncaya kadar yukarda sayılanları hissetmez. Ama can boğaza dayandığı zaman; insanı hayata bağlayan kıl kadar bir köprü kalır. İşte bu insan da o anda; yukarda saydığımız ateşi ve zorluğu hisseder.

Bu konuda tek bir rivayet, Ebû Nuaym'dan gelmektedir. Ebû Nuaym, Abdullah bin Mahmut'tan; Abdullah da, Muhammed bin Ahmed bin Yahya'dan aktarmaktadır. Muhammed, Seleme bin Şebib'den; Seleme de Velid bin Müslim'den dinlediğini beyan etmektedir. Velid ise; Sevr bin Yezid ve Halit bin Midan tarikiyle Muaz bin Cebel'den alıntı yapmıştır. Muaz bin Cebel (r.a), şöyle anlatıyor: Ölüm Meleğinin (Allah'ın selamu üzerine olsun), dünyanın bir ucundan diğerine uzanacak kadar büyük bir mızrağı vardır. Kişinin eceli gelince, bu mızrakla kafasına vurur ve; "İşte şimdi ölümün askerleri seni ziyarete geliyor" der.

Süleymen bin Mihber el-Küllâbî anlatıyor: Enes bin Malik (r.a)'ın huzurundaydım. Bir adam geldi ve "Pirenin canını da ölüm meleği mi alacak?" diye sordu. Biraz düşünen Hz. Enes; "O'nun da canı var mı?" diye sordu. Adam da, "evet onun da canı vardır" diye cevap verince; Hz. Enes (r.a) şöyle cevap verdi; "O halde onların ruhunu da ölüm meleği alacaktır." Sonra da şu ayeti kerimeyi okumuştur: **"Ölüm esnasında bütün canları teslim alan Allah'tır."**[1] Bu rivayeti Ebubekir Hatip (r.a) aktarmaktadır.

Ölüm Meleğinin, Kâfirin ve Mümin Canını Alırken Nasıl Davranacağı Hakkında

Alimlerimiz şöyle diyor: Ölüm meleğini gördüğümüz zaman yaşayacak olduğumuz dehşeti tarif etmek mümkün değildir. Zira bu, daha önce hiç görülmedik derecede büyük bir iştir. Bunu yaşamayan bilemez. Biz, ancak hikayelerden ve rivayetlerden ibret alabiliyoruz.

İkrime Rahimehullâh'dan şunlar aktarılmıştır: Bir rivayete göre Adem Aleyhisselâm, Allah Teâlâ'ya dua ederek ölüm meleğini görmek istediğini bildirmiş; Allah Teâlâ da; "Ölüm meleğini ancak bazı özellikleriyle bilebilirsin. Yoksa onu görmeye dayanamazsın. Yine de istiyorsan onu sana peygamberlere ve Allah'ın veli kullarına geldiği şekliyle göndereyim." buyurmuştur. Önce Cebrâil ve Mikail Aleyhisselam Allah'ın izniyle Adem (a.s)'ın yanına gelmiş; sonra da Ölüm meleği gönderilmiştir. Adem Aleyhisselam bir de ne görsün! Ölüm meleği, dört bin kanadını açarak durmuştu. Sadece bir kanadı, bütün ufku kaplıyordu. Bir kanadı bütün dünyayı örtüyordu. Diğer ta doğuya doğru uzanıyordu. Bir diğeri de batı tarafi kapatmıştı. Diğer kanatları da bütün cinleri ve

1 Zümer, 42.

diğer yaratıkları kuşatmıştı. Dağları, tepeleri ve denizleri tutmuştu. Hatta o kadar ki; kanatları, mağaraları, ağaç kovuklarını ve gözle görülen her yeri de kaplamıştı. Her ne yana baksa, ölüm meleğini görüyordu. Adem Aleyhisselam, olayın dehşetiyle kendinden geçti. Birkaç gün kendine gelemedi.

İşte bu, müminlere ve peygamberlere göründüğü şeklidir. Şimdi bir de kâfire nasıl göründüğünü düşünmek gerekiyor. Bu rivayet, "vaiz" lakabıyla meşhur Ebu Haşim Muhammed bin Muhammed'in "nasihatler" adı kitabında zikredilmektedir.

İbni Abbas (r.a)'dan aktarılan rivayete göre; İbrahim Halilullah Aleyhisselam da ölüm meleğinin müminin canını nasıl aldığını görmek istemişti. Bunun üzerine ölüm meleğini İbrahim Aleyhisselam'a; kapatmasını söyledi. İbrahim (a.s), gözünü kapattı. Sonra da açması söylediğinde gözünü açtı. Bir de ne görsün! Ölüm meleği çok güzel bir görünüşte karşısında duruyor. İbrahim (a.s), bu haliyle gördüğü ölüm meleğini "bir müminin görecek olduğu en güzel şey ve yaşayacak olduğu en güzel mutluluk budur" şeklinde tarif etmiştir. İbrahim (a.s), ölüm meleğine; "Bana kâfirlerin canını nasıl almaya geldiğini gösterir misin?" diye sorduğunda ölüm meleği; "Buna dayanman mümkün değil" diye cevap verdi. İbrahim (a.s), ısrar etti. Bunun üzerine meleği, İbrahim (a.s)'dan arkasını dönmesini istedi. İbrahim (a.s), arkasını döndü. Yüzünü döndüğünde gördüğü şey; başı göğe değen simsiyah bir insana benziyordu. Tüylerinin altından ateşler fışkırıyordu. Bunun üzerine İbrahim (a.s), şöyle dedi; "Kâfire azap olarak seni görmesi yeter."

Yine rivayet edildiğine göre İbni Abbas (r.a) şöyle demiştir: İbrahim (a.s), çok ibadet eden bir zat idi. Uzlete çekip ibadet ettiği bir yeri vardı. Birgün yine ibadetini yapıp kapıyı kapatıp çıktı. Döndüğünde evin ortasında birisi duruyordu. "Seni buraya kim aldı?" diye sordu. Adam: "Evin sahibi" diye cevap verdi. İbrahim (a.s):"Bu evin sahibi benim" deyince adam; "Hayır, beni buraya evin asıl sahibi getirdi" dedi. Bunun üzerine İbrahim (a.s): "Sen hangi meleksin?" diye sordu. "Ben ölüm meleğiyim" cevabını alınca: "Bana müminin ruhunu alamaya geldiğin gibi görünmen mümkün mü?" diye sordu. Melek; "Evet" deyip birden genç, yakışıklı ve güzel giyimli biri suretinde görünüverdi. İbrahim (a.s): "Bir mümine seni bu halde görmek mutluluk olarak yeter" dedi. Daha sonra ölüm meleği, İbrahim (a.s)'ın ruhunu kabzetti.

Ölüm Meleğinin Canlıların Ruhunu Bizzat Kendisi Alır. Her Eve Günde Beş Kez Bakar. Ruhu Olan Her Varlığı Sürekli Gözetler ve Her İnsanın Yüzüne Günde Yetmiş Kez Bakar

Allah Teala şöyle buyuruyor: **"Sizin canınız özel olarak görevlendirilmiş ölüm meleği alacaktır."**[1]

Abdullah İbni Ömer (r.a)'dan nakledilmiştir: Ölüm meleği müminin canını aldıktan sonra evin eşiğinde durur ve aileye bakarlar. Onlardan kimisi ağlıyor kimisi de saçını başını yoluyordur. Ölüm meleği o zaman şöyle der: "Bu ne haldir? Vallahi ben kimsenin ömrünü kısaltmış değilim. Kimsenin canını vaktinden önce de almadım. Kimsenin dünyada takdir edilmiş rızkından da bir şey eksiltmiş değilim. Kimseye zulmetmiş de değilim. Eğer bir şikayetiniz ya da öfkeniz varsa bilin ki ben Allah'ın emriyle bunu yapıyorum. Eğer bu isyan, ölüye ise bilin ki onun elinden bir şey gelmez. Eğer Allah'a isyan ediyorsanız bu nankörlük olur. Eğer siz beni görseydiniz; (korkudan) ölünüzü unutup kendinize ağlardınız." Bu rivayet, Ebû Mutî Mekhul bin Fazl en-Nesefî'nin "İnciler ve Mercanlar" adlı eserinde zikredilmektedir.

Enes bin Malik (r.a)'dan gelen aynı manada bir hadisi şerif "Kırk Hadis" kitabında mevcuttur. Resulullah (s.a.v) buyurdular ki; **"Ölüm meleği, her bir evin kapısına günde beş vakit gelip durur. Eğer o evde, rızkı sona ermiş ve eceli gelmiş birisi varsa; o kişiye ölüm hallerini gönderir. Bu kişiye ölümün habercileri musallat olur. Şayet, bu evde ölüye ağlayan, isyan eden, saçını başını yolan birini görürse şöyle der: "Yazıklar olsun! Bu ne isyan bu ne üzüntüdür! Ben kimsenin rızkından bir şey eksiltmem, eksiltemem. Kimsenin ömrünü de kısaltamam. Ben ancak, bana emredileni yaparım (ne azını ne de fazlasını yapamam). Bana emredildiği için bu adamın ruhunu kabzediyorum. Ben bu eve tekrar tekrar geleceğim. Ta ki bu evde kimse kalmayıncaya kadar."**

Resulullah (s.a.v) devamla şöyle buyurmuştur: **"Nefsimi elinde tutana yemin olsun ki; şayet siz ölüm meleğini görseydiniz ve bu dediklerini işitseydiniz; ölüyü unutup kendinize ağlardınız. Cenaze taşınırken ölmüş kişinin ruhu bedenine yaklaşır ve oradaki insanlara; "Ailem ve evlatlarım! Benim oyalandığımız gibi dünya**

---

[1] Secde, 11.

sizi de oyalamasın. Ben haram helal bir sürü mal edindim. Sonra da bu malı başkalarına bırakıp gittim. Malı yemek bıraktığım kişiye hesabı ise bana ait. Siz de benim durumuma düşmeyin."

Cafer b. Muhammed, babasından aktarıyor: Ensardan birisi vefat edeceği sırada Resulullah (s.a.v) de oradaydı. Resulullah (s.a.v) o zatın başında duran ölüm meleğine döndü ve "**Bu dostuma güzel muamele et. O mümin biridir**" buyurdu. Ölüm meleği de kendisine şu cevabı verdi: "**Ey Muhammed! Gönlünü ferah tut. Ben bütün müminlere kolaylık gösteririm ve hoş muamelede bulunurum. Ben günde beş kez her eve, denizde ya da karada olan her deliğe bakarım ve büyük küçük herkesi gözetlerim. Ben, Allah'ın emretmediği bir canı alamam ve Allah'ın emrettiği her canı da alırım.**"

Cafer b. Muhammed devamla şu izahta bulunuyor: Bana gelen rivayete göre; ölüm meleği namaz vakitlerinde gelip evleri gözetlemektedir. Bu rivayet, Mâverdî'den alınmıştır.

Bu rivayetlerden anladığımıza göre, canlı olan herşeyin ruhunu teslim almak, ölüm meleğinin görevidir. Fakat bütün bunlar, Allah'ın izni ve yaratmasıyla gerçekleşmektedir.

İbni Atiyye anlatıyor: Bir rivayete göre, hayvanların canlarını ölüm meleği değil de bizzat Allah Teâlâ teslim alacaktır. Zira hayvanlar yok olup gideceklerdir. Fakat insanın şerefli bir konumu vardır. Bu yüzden onun ruhunu teslim almak için özel görevli bir melek yaratılmıştır. Bu meleğe de ruhları teslim alma kudreti verilmiştir. Ölüm meleğinin yanına, bu işi bilen ve kendisine yardımcı olan bir de ordu verilmiştir.

Ayeti kerimede şöyle buyurulmaktadır: "**Melekler, kafirlerin canlarını alırken bir görseydin.**"[1]

"**Onların canlarını bizim özel elçilerimiz teslim almıştır.**"[2] Bârî Teâla, her işin asıl faili ve yaratıcısıdır.

Zira ayeti kerimede bu durum şöyle ifade buyurulmaktadır: "**Allah, ölen her canlının ruhunu teslim alır. Ölmeyecek olanın ruhunu, uyku esnasında alan da Allah'tır.**"[3] "**Ölümü de hayatı da yaratan Allah'tır.**"[4] "**Hayat veren de öldüren de Allah'tır.**"[5] Ölüm meleği, bir

---

1 Enfal, 50.

2 Enam, 61.

3 Zümer, 42.

4 Mülk, 2.

5 Hac, 66; Mümin, 68; Kaf, 43; Maide, 32; Casiye, 26; Ali İmran, 156; Bakara, 28. Vd.

aracıdır. Ama ruhları asıl teslim alan Allah'tır. Ayeti kerimelerde farklı şekilde ifade edilen manaların izahı budur. Can alma görevinin ölüm meleğine izafe edilmesi; bu işle onun görevlendirilmesidir. Yoksa asıl failin o olduğu anlamına gelmez. İnsana can verilmesi hususunda da aynı şekilde bir melek görevlendirilmiştir.

Benzeri bir durum Abdullah İbni Mesud (r.a)'dan rivayet edilmiştir. Her sözü doğru olan Nebî (s.a.v) şöyle buyurmaktadır: **"Her birinizin yaratılması, anne karnında kırk gün süreyle olur. Sonra bu yaratılmış olan şey kan pıhtısına döner. Bu da kırk gün sürer. Sonra bu kan parçası, kırk gün boyunca et halini alır. Sonra Allah Teâlâ, özel bir meleği göndererek bu et parçasına can verir."**[1]

Hadisi şerifin ilk cümlesi olan "(ilk) yaratılış, anne karında (ilk) kırk günde gerçekleşir" kısmı; İbni Mesud'dan rivayet edilen bir açıklamadır. A'meş de Hayseme'den aynı rivayeti aktarmıştır (Allah hepsinden razı olsun).

A'meş anlatıyor: Abdullah (muhtemelen İbni Mesud), şu izahta bulunmuştur: Alalh Teâlâ, bir yumurtaya can vermek istediği zaman, annenin tüyünden, derisinden ve tırnağından birşeyler buna karışır. Kırk gün böyle bekleyen yumurtaya sonra annenin kanından verilir. İşte cem ani bir araya getirmek budur.

Müslim, Sahih'inde; Huzeyfe b. Üseyd el-Ğıfârî'den şu rivayeti yapmıştır: Resulullah (s.a.v)'den bizzat dinledim, şöyle buyurdu: **"Yumurta anne karnında 42 gece bekledikten sonra, Allah ona bir melek gönderir. Melek bu yumurtaya şekil verir; gözünü, kulağını, tüylerini ve derisini şekillendirir. Sonra etini ve kemiğini yaratır ve "Ya Rabbi! Kız mı erkek mi?" diye sorar."**[2]

Bir önceki hadisi şerif bu rivayeti izah etmektedir. Çünkü melek yumurtaya 40 günden sonra gönderilmektedir. Bütün bunları biraz düşünmek gerekiyor. İnsana anne karnında şekil ve can vermek, meleğe gerçek anlamda değil; sadece mecazen nispet edilmiştir. Bütün fiilleri yaratan Allah'tır. Fakat her fiil, kendisine vesile olan bir şeye nispet edilmiştir. Burada da anne karnında cenine şekil ve can verilmesinde vesile ve aracı olan, görevli bu melektir. Yoksa herşeyin gerçek yaratıcı Allah Teâlâ'dır. Nitekim şu ayeti kerime, bu hakikate işaret etmekte-

1 Buhari, 11/477; Ebû Davud, 46/83; İbn Mace, 76; Ahmed b. Hanbel, 1/430 ve 382; Müslim, 16/190.

2 Müslim, 16/193; Buhari, 11/477; Ahmed b. Hanbel, 4/7.

dir: **"Sizi biz yarattık ve size şekil veren de biziz."**[1] Bu konuda daha başka ayetler de vardır. Bütün kâinatta tek bir hakiki yaratıcı vardır o da Allah'tır. Diğer herşey vesile ve aracıdır. Hadisi şerifte geçen, meleğin gelerek cenine ruh üflemesi, sadece bir aracı sebep ve vesiledir. Diğer meselelerde de durum böyledir.

Burada bazı yanlış ve saçma görüşlere itibar etmemek gerekiyor. Aynı şekilde, ölülerin ruhunu teslim alan da Allah'tır. Hayat veren de öldüren de gerçek anlamda O'dur. Ölüm meleği ve yardımcıları ise sadece birer görünür vesiledirler. Hz. Enes'e sorulan; "Pirenin canını da ölüm meleği mi alır?" sorusuna Hazretin verdiği, "eğer canı varsa onu da ölüm meleği alır" cevabının asıl hakikati şu ayeti kerimedir: **"Ölüm anında her canlının canını alan Allah'tır."**[2]

Bir rivayete göre; ölüm meleği ile hayat veren melek arasında şöyle bir konuşma geçmiştir; ölüm meleği; "ben dirileri öldürürüm" demişti. Hayat veren melek de; "Ben de ölüleri diriltirim" diye cevap vermişti. Bunun üzerine Allah Teâlâ, her ikisine de şöyle nida etti: "İkiniz de görevinizi yapın ve işinize bakın. Dirilten de öldüren de benim. Benden başka hayat veren de can alan da yoktur." Bu rivayeti, İmam Gazzali, "İhya-i Ulumuddin" kitabında zikretmektedir.

Hafız Ebû Nuaym, Sabit el-Bünânî'den anlatıyor: "Gece ve gündüz, toplam 24 saattir. Her saat başında ölüm meleği muhakkak herkese uğrar. Eğer Allah, o kişinin canını almasını emrederse, alır. Yoksa geri döner."[3] Can taşıyan her canlıya bu şekilde muamele edilir.

Hz. Abbas'ın oğlu Hz. Abdullah (r.a), İsra ve Miraç olayını anlatırken, Resulullah (s.a.v)'in ölüm meleğine; "Dünyanın farklı yerlerindeki ruhları bir anda nasıl alıyorsun?" diye sorduğunu nakletmiştir. Bu hadisi şerif daha önce yukarda zikredilmişti.

Ebû Hüdbe bin İbrahim bin Hüdbe'den aktarılmıştır (Allah hepsinden razı olsun): Enes bin Malik (r.a), Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: **"Ölüm, her kulun yüzüne günde 70 kere nazar eder. Şayet o kul, gülümserse ölüm "Ne garip. Ben bunun canını almaya geldim o ise gülümsüyor" der."**[4]

En doğrusunu Allah bilir.

---

1 A'raf, 11.
2 Zümer, 42.
3 Ebu Nuaym, 2/286, Hasen bir senetle
4 Kezu'l-Ummal, 42185

İnsanların Canının Ölüm Meleği Tarafından Kabzedilmesinin Sebebi

Zühri, Vehb bin Münebbih ve daha başka âlimler şöyle aktarmışılardır (Allah hepsinden razı olsun): Allah Teâlâ, (Âdem'i yaratmak için) toprak getirmek üzere Cebrail (a.s)'ı yeryüzüne gönderdi. Yeryüzü, toprağını almaması için ona yalvardı ve Allah'a sığındığını söyledi. Bunun üzerine Cebrail (a.s) da geri döndü. Mikâil (a.s), da aynı şekilde toprak getiremedi. Son olarak Azrâîl (a.s) gönderildi. Yeryüzü ondan da toprağını almamasını rica edip Allah'a sığındığını söyledi. Fakat Azrâil (a.s) bunu kabul etmedi ve Allah'ın emrini yerine getirip toprağı aldı. Döndüğünde Allah Teâlâ, Azrail'e; "Yeryüzü, senin toprak almandan bana sığınmadı mı?" diye sordu. Azrail; "Evet sığındı" cevabını verdi. Bunun üzerine Rab Teâlâ; "Sen niye diğer melekler gibi, toprağa merhamet etmedin?" diye sual buyurunca Azrail; "Sana itaat etmek, ona merhamet etmeme mani oldu" dedi. Bunun üzerine Allah Teâlâ, şöyle buyurdu: "Hadi git. Seni ölüm meleği olarak tayin ettim. Canlıların ruhunu sen alacaksın." Bunun üzerine Azrail, ağlamaya başladı. Hak Teâlâ; "Niye ağlıyorsun?" diye sorunca Azrail; "Sen bu insanlar içinde peygamberler ve iyi insanlar da yaratacaksın. Ve bu insanların başına gelecek en sevimsiz şey de ölümdür. Bu yüzden onlar beni sevmeyecekler ve bana hakaret edecekler." dedi. Allah Teâlâ da; "Ben ölüm için bir sürü sebep ve hastalık yaratacağım. İnsanlar ölümü bu hastalıklardan ve sebeplerden bilecekler. Kimse seni bilmeyecek ve hatırlamayacak.

Bu rivayet, Abdullah İbni Abbâs (r.a)'dan aktarılmıştır. İbni Abbas, devamla şöyle diyor: Âdem (a.s)'ın toprağı, altı yerden getirilmiştir. Yedinci yerden toprak alınmamıştır zira bu yedinci yer cehennemdir. Ölüm meleği geldiği zaman, yeryüzü Allah'a sığınmıştı. Kuteybî'nin aktardığı rivayete göre dünya, toprağı alınırken şu münacatta bulunmuştur: "Ya Rabbi! Gökleri yarattın ama onlardan bir şey almadın. Şimdi benim toprağımı eksiltiyordun." Bunun üzerine Allah Teâlâ; "İzzetim ve celalim üzerine yemin olsun ki; ondan yarattıklarımı iyisiyle kötüsüyle sana geri iade edeceğim." buyurdu. Yeryüzü ise şöyle cevap vermiştir: "İzzetin ve celalin üzerine yemin olsun ki, ben de sana isyan edenlerden intikam alacağım."

Rivayet şöyle devam ediyor: Daha sonra yeryüzünün acı tatlı, tuzlu tuzsuz, temiz bulanık bütün sularından alınıp Adem Aleyhisselam'ın

toprağına ilave edildi. Güneşte kırmızılaşması için kırk sabah bekletildi. Bazıları ise ruh verilmeden önce 40 sene bekletilmiştir diyorlar. Melekler, gelip burayı ziyaret ediyorlar ve Âdem Aleyhisselam'a bakıyorlar ve "Bu Allah'ın yarattığı en güzel surettir" diyorlardı. Melun İblis de gelip ziyaret ediyor ve Âdem Aleyhissem'ın toprağına vurarak çıkardığı sesi dinliyordu. İblis şöyle diyordu; "Eğer bu benden üstün kılınırsa asla bunu tanımam. Eğer ben ondan üstün tayin edilirsem bunu yok edeceğim. O topraktan bense ateştenim."

Bir başka rivayete göre, Adem Aleyhisselam'ın yaratıldığı toprağı getiren İblis'tir. Cebrail ve Mikail (a.s)'dan sonra giden İblis toprağı getirmişti. Bunun üzerine Allah Teâlâ, İblis'e şöyle buyurdu; "Bu senin getirdiğin topraktan, hiç de hoşuna gitmeyecek bir şey yaratacağım."

Ruh Kabzedilirken Göz de Onu Takip Eder

(Resulullahın zevcelerinden) Hz. Ümmü Seleme Radıyellâhu anhâ, anlatıyor: (s.a.v) (kendisiyle evlenmeden önceki kocam olan) Ebû Seleme'nin (vefatından sonra) yanına geldi. Gözünü kapatıp çenesini bağladı ve sonra; **"Ruh, bedenden ayrılırken göz de onu takip eder"** buyurdu. Bu rivayet, İbni Mâce'ye aittir. Müslim, daha ayrıntılı bir şekilde rivayet etmiştir.

Müslim, Ebû Hureyre'den nakediyor (Allah hepsinden razı olsun): Resulullah (s.a.v); şöyle buyurdular; **"İnsan öldüğü zaman, gözleri faltaşı gibi açılır. Hiç dikkat etmediniz mi?"** Oradakiler; **"Evet"** diye cevap verdiler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Bunun sebebi, gözün bedenden çıkan ruhu takip etmesidir."**[1]

Açıklama

"İnsan öldüğü zaman, gözleri faltaşı gibi açılır." ve **"Bunun sebebi, gözün bedenden çıkan ruhu takip etmesidir."** hadisi şeriflerinde "ruh" ve "nefis" kelimeleri geçiyor. Farklı isimlerle zikredilen bu iki şey aslında aynı anlama delalet eder. Ruh ve nefisin aynı anlama geldiğine delil olarak bu hadisi şerifler yeterlidir. İlerde bu konuya tekrar döneceğiz.

1 Müslim, 6/223 ve 224.

Ölüler Kabirde Birbirini Ziyaret Ederler ve Bu Yüzden Ölülerin Güzel Kefenlenmesi Gerekir

Cabir bin Abdullah (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Mümin kardeşinizi elinizden geldiğince güzel kefenleyin."[1]

Sicistanlı alim ve hadis hafızı Ebû Nasr Abdullah bin Sait bin Hatim el-Vasili, "İnabe" adlı kitabında bu konuda birçok rivayet ve ayeti kerimeyi delil olarak getirmektedir. Selef mezhebi üzerine olan bu zatın açıklamaları, bütün şüpheleri izale etmeye yeterlidir.

Hz. Cabir (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ölülerinizin kefenlerini güzel yapın. Çünkü onlar kabirde birbirlerine ziyarette bulunurlar ve kefenleriyle övünürler."**

Abdullah İbni Mubarek diyor ki: "Bana göre en güzel kefen, insanın namaz kılarken giydiği elbisedir."

Cenazenin Acele Kaldırılması ve Ölünün Defnedilmeden Önce Söylediği Sözler

Ebû Said El Hudri (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Cenaze tabuta konulup da omuza alındı mı şayet iyi bir insansa; "Beni çabuk götürün, çabuk götürün" der. Eğer kötü biriyse; "Size yazıklar olsun. Beni nereye götürüyorsunuz?" der. Bu sözleri, insan hariç tüm canlılar duyar. Şayet insan duysa, düşüp bayılırdı."**[2] Daha önce de değindiğimiz Hz. Enes (r.a)'dan gelen rivayete göre; ölünün ruhu şöyle der; **"Ey ailem! Ey oğlum!"**[3]

Ebû Hureyre (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu **"Cenazeyi bir an önce kaldırın. Şayet iyi bir adamsa, bir an önce gitmesi en hayırlısıdır. Eğer kötü biriyse, onu daha fazla omuzunuzda taşınmanıza yazıktır."**[4]

Açıklama

Yukardaki hadisi şerifte geçen "düşüp bayılmak" ile ölmek kastedilmiştir (yani ölünün sesini insanlar duysa helak olurlardı anlamında).

---

1 Müslim, 7/12.; Nesai, 4/33; Ahmed b. Hanbel, 3/295 ve 229; Ebû Davud, 3132; Tirmizi, 995; İbni Mace, 1474.

2 Buhari, 1314, 1316, 1370

3 Nesai, 4/41; Ahmed b. Hanbel, 3/41 ve 58.

4 Buhari, 1315; Müslim, 944.

Acele etmekten kasıt ise ölünün bir an önce kabre konulmasıdır. Bir rivayete göre acele etmekten kasıt değil bir an önce yıkanıp kefenlenmesidir. Bunun sebebi cesedin bozulma korkusudur. Nesai'nin rivayetine göre birinci görüş daha muteberdir. Nesai şunu aktarıyor: Bize Muhammed bin Abdul'ala anlattı. O da Halit'ten dinlemiş. Halit, Uyeyne bin Abdurrahman'dan; Uyeyne de babası Abdurrahman'dan dinlediğini beyan etmektedir. Abdurrahman anlatıyor: Abdurrahman bin Semuran'ın cenazesinde bulundum. Ziyad a salın bir kenarından tutmuş yürüyordu. Abdurrahman'ın ailesi ve köleleri de saldan tutmuşlar ve yürüyorlardı. Yakınları "Yavaş yavaş götürün. Allah size berekete versin ey insanlar" diyorlardı. Bir süre gitmiştik ki yolda Hz. Ebubekir (r.a) ile karşılaştık. Katırının üstünde yürüyordu. Onların yaptıklarını görünce katırını üzerlerine sürdü ve kamçısını onlara doğru yöneltti. Bun üzerine oradakiler; "hadi acele edin" dediler. (Abdurrahman devamla diyor ki); Vallahi biz o anda Resulullah'ı gördük. Ona isyan ediyormuşuz gibi hissettik. İnsanlar hemen dağılıp gittiler. Ebû Muhammed Abdulhak da bu rivayeti doğrulamıştır.[1]

Abdullah İbni Mesud (r.a) anlatıyor. Nebimiz Muhammed (s.a.v)'e, cenazenin yanında yürüme konusunda sorular sorduk ve O da bize şöyle buyurdu: **"Çok da hızlı gitmeyin ama yavaş da gitmeyin. Eğer cennet ehli ise bir anca önce (makamına ulaştırın). Şayet kötü bir adamsa, zaten bizden uzak olsun (bir an önce kabre götürüp kurtulun)."**[2]

İbni Abdulberr anlatıyor: Vallahi ilim erbabı bu konuya dikkat ederlerdi. Acele etmek, yavaş davranmaktan faziletlidir. Fakat, cenazeyi taşıyanlara eziyet verecek şekilde hızlı gitmek de mekruhtur. İbrahim en-Nehaî, şöyle buyuruyor: "Yahudiler ve hıristiyanlar gibi matem ve yas tutarak ve göstere göstere yürümeyin. Azcık hızlı gidin."

Defin Esnasında Kabrin Üzerine Örtü Örtmek

Enes bin Malik (r.a) anlatıyor. Resulullah (s.a.v) bir cenazeye iştirak etmişti. Namazı kılındıktan sonra bir örtünün getirilmesini istedi ve kabrin üzerini örterken şöyle buyurdu "Kabre muttali olmayın. Çünkü o emanettir."

---

[1] Nesai, 4/42 ve 43; Ebû Davud, 3167; Ahmed b. Hanbel, 5/36.

[2] Tirmizi, 1011.

Sa'd b. Mailk (r.a) anlatıyor: "Resulullah (s.a.v) Sad bin Muaz (r.a) defnedilirken bir örtü getirilmesini istedi. Defin esnasında Sad bin Muaz'ın mezarının üstüne serdi. Sa'd devamla şöyle anlatıyor: Resulullah (s.a.v) Sa'd bin Muaz'ın kabrine bizzat indi ve üzerine örtü örttü. Ben de bu örtüyü tutanlardanım."[1]

Açıklama

Âlimler bu konuda değişik görüşler beyan etmektedirler. Abdullah bin Yezid, Şüreyh ve Ahmed bin Hanbel'e göre; örtüyü erkeğin kabrinin üstüne örtmek mekruhtur. Ahmed ve İshak'a göre, kadının kabri böyle örtülür. Görüşlerine itibar edilen diğer zatlar da bu görüşü tercih etmişlerdir. Fakat bazı âlimlere göre erkeğin de kabrinin üstüne örtü örtülebilir.

Ebu Sevr'in görüşüne göre; Erkeğin de kadının da kabri örtülebilir. İmam Şafi'nin görüşü de budur. Fakat kadının mezarının örtülmesi erkeğin mezarının örtülmesinden daha efdal ve daha önceliklidir. İbnü'l-Münzir de böyle demiştir.

Kadın olsun erkek olsun, bütün ölülerin kabri (açıldıktan sonra) örtülür. Bundan maksat, Hz. Enes'in rivayet ettiği hadisteki sakıncalardan korunmaktır. En iyisini Allah bilir.

Allah Teala'dan dğnya ve ahirette bizi örtmesini ve selamete kavuşturmasını istiyoruz.

Defin Esnasında ve Sonrasında Kabrin Başında Kur'ân-ı Kerîm Okumak

Okunan Kuran'ın Sevabının Ölüye Ulaşması, Ölüye Şefaat Etmesi

Bunu İmam Gazzâlî "İhya-i Ulûmiddin" kitabında ve Ebû Muhammed Abdulhak " el-Akıbe" isimli kitabında rivayet etmiştir.

Muhammed b. Ahmed el-Mervezî diyor ki; Ahmed bin Hanbel şöyle dedi: "Kabirlere geldiğiniz zaman Fatiha, Felak ve Nas surelerini ve İhlas suresini okuyun. Sevabını da ölüye bağışlayın. Çünkü bunlar ölüye iletilir."

Ali b. Musa el-Haddâd anlatıyor: Ben, Ahmed bin Hanbel ile bir cenazedeydim. Muhammed b. Kudame el-Cevheri, Kur'an-ı Kerim okuyordu.

---

1 Abdurrezzak, Musannaf, 6477

Definden sonra bir adam geldi ve Kuran okumaya başladı. Ahmed bin Hanbel, adama; "Kabir'de Kuran okumak bidattir" diye çıkıştı. Mezarlıktan çıktıktan sonra İbni Kudame, Ahmed bin Hanbel'e şöyle dedi; "Mübeşşir bin İsmail hakkında ne diyorsun?" Ahmed bin Hanbel, "Güvenilir bir adamdır ve rivayet ettiği hadisler güvenilirdir" diye cevap verdi. İbni Kudame; "kendisinden hiç hadis rivayet ettin mi?". İmam Ahmed, "evet" dedi. İbni Kudame bunun üzerine şöyle dedi; "Bana Mübeşşir bin İsmail rivayet etti. O da Abdurrahman bin Alâ bin Haccac'dan dinlemiş. Abdurrahman ise babasından dinlemiş. Babası şu vasiyeti yapmış; "Beni defnettikten sonra başımda Fatiha suresini okuyun. Ben Abdullah b. Ömer'in böyle vasiyet ettiğini işitmiştim."

Bunun üzerine İmam Ahmed, adamı geri çağırarak Kuran okumaya devam etmesini istemiştir.[1]

Bib diyorum ki ki; Bazı âlimler, kabrin başında Kur'an okunmasına (ve okunan Kuran'ın ölüye ulaşmasına) delil olarak Resulullah (s.a.v)'in bir kabre diktiği iki hurma dalını delil olarak getirmişlerdir. Bu rivayete göre Resulullah (s.a.v) bir yaş hurma dalını ikiye bölüp iki kabre dikmiş ve şöyle buyurmuştur: **"İnşallah bu dallar kuruyuncaya kadar azapları hafifler."**[2] Buhari ve Müslim de bu rivayete yer vermektedirler (Allah hepsinden razı olsun).[3]

Ebu Davud'un Müsned adlı eserindeki bir rivayeti ise şöyledir: Resulullah (s.a.v) dalın yarısını bir kabre, diğer yarısını da başka bir kabrin üzerine koydu ve şöyle buyurdu; **"Bu dallar, bu iki kabre yaş oldukları sürece ferahlık verirler."**

Âlimlerimiz, bu hadisi şeriflerden; ölü için ağaç dikmenin ve Kuran okumanın, ölüye fayda vereceği sonucunu çıkarmışlardır. Zira şayet, ağaç dikmek bile ölünün azabını hafifletiyorsa; müminin kabrinde Kuran okumak nasıl fayda vermesin?

Selefi, Hz. Ali (r.a)'dan rivayet etmiştir. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Mezarlıktan geçip de 11 "Kul hüvellâhu ehad (İhlâs-ı Şerif)" okuyup da sevabını oradaki ölülere bağışlayan kişiye, oradaki ölülerin hepsine giden sevap kadar sevap yazılır."**

Resulullah (s.a.v)'in hizmetinde bulunan Hz. Enes (r.a)'dan aktarılmıştır; Resulullah (s.a.v) şöyle buyuruyor; **"Mümin Ayetü'l-kürsî'yi**

---

1 İbni Kayyum, Kitabu'r-Ruh, 65

2 Nesai, 4/106; Tirmizi, 70; İbni Mace, 347 ve 349; Ahmed b. Hanbel, 1/225.

3 Buhari, 3/222; Müslim, 3/200.

okuyup sevabını da kabirdekilere hediye ettiği zaman; Allah Teâlâ, doğudan batıya kadar bütün kabirlerdeki müminlerin kabrine 40 nur gönderir. Sonra da bu müminlerin kabirlerini genişletir. Ayetü'l-kürsî'yi okuyan o mümine de 60 peygamber sevabı verilir; sevabın ulaştığı her ölü için bir derece yükseltilir ve yine her ölü için kendisine 10 sevap daha verilir."

Hasan el-Basrî şöyle buyuruyor: Bir mezarın başına gelip de; "Ey Allah'ım. Ey bu çürümüş bedenlerin ve dağılmış kemiklerin Rabbi! Ey bu dünyadan sana iman etmiş olarak ayrılanların Rabbi! Bunlara kendi katından bir rahatlık ve bizden de selam ulaştır." diye dua ederse; orada bulunanlara verilen sevap kadar sevap alır.

Abdullah İbni Abbas (r.a) rivayet edilmiştir. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"İnsanların ve yeryüzünde yürüyen bütün canlıların en hayırlısı, muallimlerdir (yani insanlara dini ve ahlakı öğretenlerdir). Onlara ihsan edin, yardımda bulunun. Onlarda zorluk çıkartmayın. Bir muallim, bir çocuğa, "Bismillâhirrahmânirrahîm" demeyi öğretti zaman; Allah (c.c); o çocuğa ve o hocaya hatta çocuğun anne babasına da cehennemden kurtuluş beratı verir."** Bu rivayeti, Sa'lebî aktarmaktadır.

Bu konunun temeli, sadakaya dayanmaktadır. Nasıl ki ölü adına işlenen hayırlar ölüye ulaşıyorsa (ve sadaka-i cariyeden gelen sevabın öldükten sonra devam ediyorsa), ölü adına okunan Kuran, edilen istiğfar ve dualar da ölüye ulaşır. Çünkü bütün bunlar da sadaka kabilindendir. Ve unutmamak gerekir ki sadaka sadece mal ile olmaz.

Nitekim Resulullah (s.a.v)'e namazın kısaltılması hususu sorulduğunda şöyle cevap vermişlerdir: **"(Namazın, sefer veya korku esnasında kısaltılması) Allah'ın size sadakasıdır. Öyleyse Allah'ın sadakasını geri çevirmeyin."**[1]

Yine bir defasında Peygamber Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Sizin her işiniz birer sadakadır. Her tesbih (Sünhânellâh demek) sadakadır. Her tehlîl (Lâ ilâhe illellâh) bir sadakadır. Her tekbir (Allâhu Ekber) sadakadır. Her tahmîd (Elhamdu lillâh) sadakadır. Allah'ın emirlerini anlatmak ve yaymak sadakadır. Allah'ın haram kıldığı şeyin yasaklanması için gayret göstermek**

---

[1] Müslim, 5/196; Ebû Davud, 1187; Nesai, 3/117; Tirmizi, 3034; İbn Mace, 1065; Ahmed b. Hanbel, 1/25 ve 36.

bir sadakadır. Bunların hepsine, kuşluk vakti kılınan iki rekât namaz sevabı vardır."[1]

Bütün bu rivayetlere dayanarak, âlimlerimiz; kabir ziyaretinin çok güzel bir iş olduğunu beyan etmişlerdir. Çünkü ziyaret esnasında okunan Kuran-ı Kerim'ler ölülere birer hediye niteliğindedir.

Anlatıldığına göre bir kadın Hasan el-Basrî'ye gelerek sorar; "Kızım öldü ve ben onu rüyamda görmeyi çok istiyorum. Bana kızımı rüyamda görebileceğim bir namaz tarif et." Hasan Basrî de kadına bir namaz tarif eder. Kadın rüyasında kızını görür ama kızın üzerinde katrandan bir elbise ve zincirler vardır. Ayakları da prangalıdır. Dehşet içinde uyanan kadın Hasan Basrî'ye gelir ve olanları anlatır. Çok geçmeden Hasan Basrî de kızı rüyasında görür ama kız bu sefer cennettedir. Bir tahtta oturmaktadır ve başında da bir taç vardır. Kız, Hasan Basrî'ye; "Hocam beni tanıdınız mı?" diye sorar. Hasan Basri, "Hayır" diye cevap verir. Kız; "Ben şu namazı öğrettiğin kadının kızıyım. Hani annem beni rüyasında görmüştü." der. Hasan Basri; "Fakat bu nasıl olur?" diye sorar. Kız şöyle cevap verir: "Mezarımın bulduğu kabristana bir adam geldi ve Resulullah (s.a.v)'e salâvat getirdi. O mezarlıkta azap gören 560 kişi vardı. Sonra şöyle bir ses duyuldu; "Burada getirilen salâvat hürmetine bu ölülerin azabını kaldırın.""

Bazılarına göre ise Hasan Basri, rüyasında ölmüş kardeşini görmüştü. Kardeşine; "Durumun nasıldır?" diye sordu. Kardeşi de; "Yanıma elinde ateş olan biri geldi. Tam bana vuracakken birisi bana dua etti de kurtuldum" diye cevap vermiştir.

Salih kimselerden bu konuda bir sürü rivayet gelmektedir. Ebû Muhammed Abdulhak, bu rivayetlerin çoğuna yer vermektedir. Hz. Kuteybe'nin oğlu Müslim'in oğlu Ebû Muhammed Abdullah bin Müslim de "Uyûnu'l-Ahbâr" adlı eserinde bu türden rivayetleri toplamıştır. Allah hepsinden razı olsun.

Hz. Enes (r.a)'dan rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur; **"Mezarlığa gelip de Yasin suresini okuyan kişiye Allah oradaki ölülere giden sevap kadar sevap verir ve orada bulunan ölülerin azapları da hafifletilir."**

Abdullah İbni Ömer (r.a), kabrinin başında Bakara suresinin okunmasını istemiştir. Alâ İbni Abdurrahman da mezarın başında Kur'an okunmasını mübah görmektedir.

---

1 Müslim, 5/233; Ahmed b. Hanbel, 5/167.

Nesâi de Medineli Ma'kil bin Yesâr'dan bir hadisi şerif aktarmaktadır: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur; **"Ölülerinizin kabirleri başında Yasin okuyun."**[1]

Bu rivayetler iki farklı anlamda anlaşılabilir; birincisi, burada kastedilen ölüm esnasında kişiye Kuran okumaktır diyebiliriz. İkincisi ise, burada öldükten sonra mezarın başında Kuran okumak da kastedilmiş olabilir.

Şeyhimiz (Kurtubî) şöyle diyor: Bu konuda Hz. Enes (r.a)'dan aktarılan merfu bir hadisi şerif mevcuttur. Ölüyü takip eden şeyler bahsinde bu hadisi şerife yer vereceğiz. Buna göre; Kuran okuyana okuma sevabı, ölüye de dinleme sevabı vardır diyebiliriz. Zira ayeti kerimede şöyle buyrulmaktadır: **"Ne zaman Kuran okunsa, muhakkak dinleyin."**[2]

Diyoruz ki; ölüye okuma veya dinleme sevabı ulaşabilir. ya da her ikisinin sevabı da ulaşabilir. Allah her şeye kadirdir. Sadaka, istiğfar ya da ve diğer dualar da ölüye ulaşabilir.

Resulullah (s.a.v) şöyle buyuyor; **"Allah Teâlâ buyurdu ki: Kuran okumaktan bana dua etmeye vakit bulamayanlara, dua edenlerin istediği her şeyi de veririm."**[3] Tirmizi, bu hadis hasen ve gariptir (yani çok az bilinen bir hadistir) diyor. Resulullah (s.a.v) yine şöyle buyurmuştur: **"İnsan ölünce amel defteri kapanır. Üç şey bundan müstesnadır; sadaka-i cariye, insanların istifade ettiği ilim ve kendisine dua eden hayırlı evlat."**[4] Kuran da dua olup aynı zamanda sadaka yerine de geçer. Okuyan evlat olursa hem sadaka-i cariye hem de dua olur. Dost ve arkadaş okursa; yine dua ve sadaka olarak sevabı ölüye ulaşır. Bizim bildiklerimiz budur. En doğrusunu bilen Allah'tır.

Şöyle bir itiraz mümkündür; Allah Teâlâ ayeti kerimede; **"İnsan için sadece kendi eliyle yaptıkları vardır."**[5] buyurmaktadır. Bu ayeti kerimeye göre, bir başkasının ameli, diğerlerine fayda vermez. Fakat bu ayeti kerimenin farklı yorumları vardır.

Hz. Abbas'ın oğlu Hz. Abdullah'a göre bu ayeti kerime; **"İman edip de arkalarından kendileri gibi mümin zürriyetler bırakanların**

---

1 Ebû Davud, 3105; İbni Mace, 1448; Ahmed b. Hanbel, 5/26.

2 A'raf, 204.

3 Tirmizi, 2962.

4 Müslim, 11/85; Ebû Davud, 2863; Nesai, 6/251; Tirmizi, 1376; Ahmed b. Hanbel, 2/372.

5 Necm, 39.

amellerini onların amellerine katarız. Ve hiçbirinin amelinden de bir şey eksilmez."[1] ayeti ile neshedilmiştir. Küçük yaşta ölmüş olan çocuklar, kıyamet günü gelip babalarına şefaat ederler ve Allah da onların şefaatini kabul eder. Yine çocukların ameller, babalarına; babaların amelleri de çocuklarına fayda verebilir. Şu ayeti kerime, buna delil olarak getirilmiştir; **"Babalarınız ya da oğullarınız. Hangisi size daha fazla fayda verir bilemezsiniz."**[2]

Rebî bin Enes ise; **"İnsana sadece kendi eliyle kazandıkları fayda verir."**[3] ayetini şöyle yorumlamıştır: Bu ayeti kerimede bahsedilen kişi kafirdir. Kâfiri kimse kurtaramaz.

Biz de diyoruz ki; Birçok hadisi şerif, bu anlama işarettir. Buna göre, kâfire hiçbir şey fayda vermez. Fakat mümine, evlatlarının ve dostlarının amelleri ve şefaatleri fayda verir.

Bir hadisi şerifte şöyle buyurulmuştur; **"Oruç borcu olduğu halde ölenin orucunu velileri (dostları ve mirasçıları) tutabilir."**[4]

Kendi hac yapmadan bir başkası adına hac yapmak isteyen kişiye Resulullah (s.a.v) şöyle emir buyurmuştur; **"Önce kendi haccını yap. Sonra da Şibrime için hac yaparsın."**[5]

Hz. Aişe (r.a), vefat etmiş olan kardeşi Abdurrahman için itikafa girmişti. Bunun üzerine Hz. Sa'd da, Resulullah (s.a.v)'e gelip; **"Annem vefat etti. Ben de onun adına sadaka verebilir miyim?"** diye sorunca Resulullah (s.a.v): **"Evet"** cevabı vermişlerdir.[6] Sa'd devamla; **"Ne tür bir sadaka tavsiye edersiniz?"** diye sormuş Resulullah (s.a.v) de; **"Su dağıt (ya da su kuyusu yap)"** buyurmuştur.

Muvatta'da Abdullah bin Ebubekir, babasının halasından şöyle bir olay aktarmaktadır. Anlatıldığına göre büyük annesi, yürüyerek Kuba mescidine gitmek istemişti. Yola çıktı fakat yolda vefat etti ve mescide ulaşamadı. Bunun üzerine Abdullah bin Abbası, kızına bu yolculuğu tamamlamasını söylemiştir.

---

1 Tur, 21.
2 Nisa, 11.
3 Necm, 39.
4 Buhari, 4/192; Müslim, 7/23; Ebû Davud, 2383; Tirmizi, 718; Ahmed b. Hanbel, 6/69.
5 Ebû Davud, 1793; İbni Mace, 2903.
6 Ebû Davud, 1665; Nesai, 6/254 ve 255;Ahmed b. Hanbel, 6/7; İbni Mace, 3684.

Bize göre; **"İnsana sadece kendi eliyle yaptıkları fayda verir"** ayeti kerimesinin anlamı; kötülükler için geçerlidir (yani yapılan kötülükler için başkasının faydası olmaz). Şu hadisi şerif buna delildir; Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Allah Teâlâ şöyle buyuruyor; Bir kul, bir iyiliğe niyet edip de yapmasa bile ona bir sevap yazılır. Eğer yaparsa en az 10, en fazla 700 katı sevap alır. Şayet bir kötülük yapmaya niyet eder de yapmazsa, kendisine hiçbir günah yazılmaz. Eğer yaparsa, bir günah yazılır."**[1] Ayeti kerimeler de buna işaret etmektedir; **"Kim bir iyilik ile gelirse, karşılığı on katıyla verilir."**[2] **"İnfak edenlerin misali şöyledir; bir buğday tanesi yedi başak verir. Her bir başakta ise yüz tohum biter."**[3] Bir başka ayeti kerimede ise; **"Verimli bir toprakta yetişen bir bahçe misalidir."**[4] **"Kim Allah'a borç verirse, bu borç kendisine kat kat fazlasıyla geri ödenir."**[5] Bütün bunlar Allah'ın ikramıdır. İlahi adalet bu şekildedir: **"İnsana sadece kendi yaptıkları vardır"** ayeti kerimesini de bu ölçüler içinde anlamak gerekiyor.

Bu konuda Hz. Ebû Hureyre'ye; Sen Allah Resulü'nden "Allah, bir iyiliğe bir milyon sevap verir" diye bir şey duydun mu diye sorulduğunda; Evet ben şöyle dinledim; Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Allah, bir iyiliğe bin kere bin (bir milyon) sevap yazar."**[6]

Bütün bunlar, Allah'ın rahmet ve ikramıdır. Mesela Allah, çocukları hiçbir amelleri olmadığı halde cennete koyacaktır. Bu durumda müminlere de ikramda bulunmasında şaşılacak bir şey yoktur.

Harâitî, mezarlar hakkında yazdığı kitapta; Ensar'ın (yani Medineli ashab-ı kiramın (Allah hepsinden razı olsun)), ölülere Bakara suresi okuduklarını ve bunu bir sünnet kabul ettiklerini nakletmektedir.

Bu konuda sözü çok uzatmamızın sebebi şudur. Çünkü büyük fıkıhçı, kadı ve âlim bir zat olan Abdulaziz b. Abdüsselam ölüye Kur'an okumanın fayda vermeyeceği yönünde fetva vermiş ve delil olarak da Necm suresindeki; **"İnsana ancak kendi kazandıkları vardır."**[7] ayeti

1 Müslim, 2/147 ve 148.; Buhari, 1/98.; Tirmizi, 3973.; Ahmed b. Hanbel, 2/317.

2 Enam, 160.

3 Bakara, 261.

4 Bakara, 265.

5 Bakara, 245.

6 Ahmed b. Hanbel, 5/521 ve 2/296.

7 Necm, 39.

kerimesini göstermiştir. Vefat ettikten sonra bazı dostları kendisini rüyasında görmüşler ve: "Üstad! Dünyada ölüye okunan Kur'an'n faydası olmaz diye fetva verirdin. Şimdi durum nedir?" diye sormuşlar. Üstad şöyle cevap vermiştir; "Evet, dünyadayken ne yazık ki öyle derdim. Fakat şu an ondan döndüm. Zira Allah'ın bu konudaki izzet ve ikramını ve onların (okunan Kur'anların) ulaştığını gördüm."

Her Kul Yaratılmış Olduğu Toprağa Gömülür

Resulullah (s.a.v) şöyle buyuruyor: **"Allah, bir kulun bir yerde ölmesini takdir buyurduğu zaman; o kulun oraya gitmesi için bir sebep (ya da ihtiyaç) yaratır."**[1]

Tirmizi, bu konuda Ebû İzzet'ten de bir rivayet olduğunu söylüyor. Tirmizi'ye göre bu hadis hasen fakat gariptir (yani ravisi pek tanınan biri değildir). Zira Akamiş oğlundan bu rivayetten başka bir hadisi şerif rivayet edilmiş değildir.

Ebu İzzet'în rivayeti şöyledir; Resulullah (s.a.v) buyurdular ki; **"Allah, bir kulun bir yerde ölmesini takdir buyurduğu zaman; o kulun oraya gitmesi için bir sebep (ya da ihtiyaç) yaratır."** Tirmizi'ye göre bu rivayet hasen ve sahihtir. Zira Ebû İzzet, Resulullah (s.a.v)'in sohbetinde bulunmuştur. Asıl adı Yesar bin Ubeyd'dır.

Şu şiiri okuyun:

Kişinin ölümü bir beldede olduğu zaman,
Onu bir ihtiyaç çağırır ve o da uçar hemen.

Ebu Abdullah Hakim et-Tirmizî, "Nevâdiru'l-Usul" adlı kitabında Ebû Hureyre (r.a)'dan gelen bir başka rivayete yer vermektedir. Resulullah (s.a.v) bir keresinde Medine'nin etrafından dolaşırken Ebû Hureyre'nin de aralarında olduğu bir grup ashap ile karşılaştı. Birden karşılarına yeni kazılmış bir kabir çıktı. Resulullah (s.a.v) **"Bu kabir kimindir?"** diye sual buyurdular. Oradakiler; **"Habeşistanlı bir adamındır"** diye cevap verdiler. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu; **"Lâ İlâhe İllellâh! Bu adam dünyanın her yerini dolaştı. Ama en son gelip yaratılmış olduğu toprağa defnedildi."**

Abdullah İbni Mesud (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bir kulun eceli, dünyanın herhangi bir yerinde takdir**

[1] Tirmizi, 2146; Ahmed b. Hanbel, 5/227.

edilmişse; o kulun oraya gelmesi için bir sebep var edilir. Kul, ecelin takdir olduğu yere gelince Allah ruhunu kabzeder. Kıyamet günü toprak şöyle der; Ya Rabbi! İşte bu bana verdiğin vaadin tecellisidir."[1]

Açıklama

Âlimlerimize göre bu rivayetlerin amacı, kula sürekli ölümü hatırlatmaktır. Böylece kul gafletten uyanır; vazifelerini yerine getirir diye ümit edilmektedir. Zira kul, ne zaman nerede öleceğini bilemez. Bu yüzden sürekli hazırlıklı olmalıdır.

Biz, bize yazılanı yürüdük süratlice.
Onlarda onlara yazılanı yürüdüler süratlice.
Bize verilen rızıklar çok dağınıktır,
Bizden kime o rızık gelmezse, o ona gider.
Kimin ölümü bir toprakta yazıldı ise,
Ondan başka yerde asla ölemez.

Eskilerin anlattığına göre; Süleyman (a.s), bir gün bir adam ile oturmaktaydı. Adam; "Ey Allah'ın peygamberi! Benim Hindistan'da bir işim var. Rüzgâra emretsen de beni oraya hemen şimdi götürse olur mu?" diye sordu. Bu esnada Süleyman (a.s), karşısında ölüm meleğini gördü. Ölüm meleği tebessüm ediyordu. Süleyman (a.s), sebebini sorunca; Ölüm meleği şöyle cevap verdi: "Ne garip! Ben bu adamın ruhunu, şu saatlerde Hindistan'da alma emri aldım. Fakat adamı senin yanında buldum (bu adam Hindistan'a nasıl gidecek diye düşünüyordum)." Süleyman (a.s)'ın emriyle rüzgâr, bu adamı Hindistan'a götürdü. Ölüm meleği de ruhunu orada teslim aldı. Allah her şeye kadirdir ve her şeyin en iyisini bilir.

Kulun Bedeninde Kabrinde Üstüne Atılacak Topraktan Bir Miktar Bulunur

Ölünün Rızkı ve Eceli ile "Sizi Belli Belirsiz Bir Et Parçasından Yarattık" Ayetinin Anlamı

Ebû Hureyre (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Doğan herkesin üzerine, gömülecek olduğu topraktan bir parça atılır."[2]**

---

1 İbn Mace, 4263.
2 Ebu Nuaym, Hilye, 2/280

Ebu Asım en-Nebîl şöyle diyor; Ebubekir ve Ömer (r. anhüma)'dan da buna benzer rivayetler mevcuttur. Bu iki zat, Resulullah (s.a.v)'in terbiyesinde yetişmiş kimselerdir. Ebû Asım en-Nebîl, bu rivayeti "İbni Şirin"den bahsederken Ebû Hureyre aracılığıyla nakletmektedir. Fakat bu hadisi şerif gariptir (yani ravisi çok fazla hadis rivayet eden birisi değildir). Zira biz bu hadisi sadece Ebû Asım en-Nebîl'den dinledik. Basralı olan bu zat, güvenilir bir hadis ravisidir.

Mürre de İbni Mesud'dan aktarmaktadır (Allah hepsinden razı olsun). Abdullah İbni Mesud şöyle anlatıyor; "Rahimde insanın yaratılmasından sorumlu melek, anne rahminde bir parça alır ve "Ya Rabbi! Belli mi belirsiz mi?" diye sorar. Allah Teâlâ; "Belirli olsun" deyince melek; "Rızkı ve eceli nedir? Toprağı nerden olsun?" diye sorar. Allah Teâlâ; "Asıl kitaba (yani levh-i mahfuz'a) bak" diye emreder. Melek bunun üzerine levh-i mahfuza bakar. Orada kulun rızkı, eceli, ameli ve toprağı yazılıdır. Sonra melek, bu kulun defnedilecek olduğu topaktan bir avuç alır ve kulun mayasına karıştırır."

Buna delil olarak şu ayeti kerime delil olarak getirilmiştir; **"Biz, sizi bu topraktan yarattık. Sonra yine oraya döndüreceğiz."**[1]

Alkame, Abdullah'tan şunu aktarmaktadır: Yumurta, ana rahmine düşünce, melek onu eline alır ve "Ya Rabbi! Belli mi belirsiz mi?" diye sorar. Allah Teâlâ, "Belirsiz olsun, insan olmasın" derse, melek onu kanın içine atar. Eğer "Belirli olsun" derse; melek, "Kız mı erkek mi? Cennetlik mi cehennemlik mi? Eceli nedir? Rızkı nedir? Toprağı nerden olsun? Kabri nerede olsun?" diye sorar. Allah Teâlâ da; "Git asıl kitaba bak. Orada her şey yazıyor" diye emreder. Sonra da bu yumurtaya; "Rabbin kim?" diye sorulur. Yumurta, Allah diye cevap verir. Sonra; "Sana rızık veren kim?" diye sorulunca yine Allah diye cevap verir. Sonra da şekle sokulu ve hayat verilir. Doğar. Yaşar. Rızkını yer. Eceli geldiğinde ölür ve toprağının alındığı yere defnedilir.

Muhammed b. Şirin anlatıyor: Allah; Muhammed (s.a.v) ile Ebubekir ve Ömer (r.a)'ı aynı topraktan yaratmıştır (zira aynı yerde medfundurlar). Bu yüzden ahlakları da aynıdır.

Biz diyoruz ki; İsa (a.s) da aynı topraktan yaratılmıştır. Bunu daha sonra açıklayacağız. Şu ayeti kerimeler, konunun anlaşılması için yeterlidir:

---

[1] Taha, 55.

"Ey insanlar! Eğer Allah'ın sizi yeniden dirilmesi konusunda bir şüpheniz varsa; bilin ki biz, sizi ilk defa toprakta yaratmıştık."[1] "O, sizi çamurdan yaratmıştı."[2] "Sonra, insanın zürriyetini basit bir suyun özünden yarattık."[3]

Ölüyü Kabre Kadar Takip Eden ve Kabirde Yanında Kalan Şeyler

Enes bin Malik (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ölüyü üç şey takip eder. İkisi geri döner ama birisi (kabirde) ölüyle birlikte kalır. Ölüyü takip eden bu (üç şey); ailesi, malı ve amelidir. Ailesi ve malı geride kalır. Ameli ise ölüyle birlikte gider."[4]**

Enes bin Malik (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:**"Yedi şeyin sevabı, ölü kabirdeyken de devam eder. İlim öğretmek, nehir kazmak (ya da su kanalı açmak), su kuyusu kazmak, hurma (ya da başka ağaçlar) dikmek, cami (ya da medrese vs) inşa etmek, Mushaf (Kuran) miras bırakmak ve geride kendisi için istiğfar eden evlat bırakmak."** Katade ve Ebû Nuaym b. Hani Abdurrahman en-Nehaî'nin, Muhammed b. Abdullah el-Arzamî'den aktardığı bu rivayet hasen ama garip bir hadistir. İbni Mace de "Sünen" adlı eserinde bu hadisi şerife yer vermektedir.

Ebû Hureyre'den (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Mümin öldükten sonra da (amel defterine işlenmeye) devam eden iyilikleri vardır. Öğretilen ilim, salih evlat, miras bırakılan Kuran-ı Kerim, mescit inşa etmek, yolda kalmışlar için ev yapmak, su kanalı açmak ve sadaka-i cariye."[5]**

Ebû Hudbe b. Hudbe İbrahim rivayet ediyor. Kendisi de Hz. Enes'den işittiğini beyan etmektedir. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Şayet ölmüş biri adına sadaka verirsen, nur haleleri içinde bir melek ölünün kabri başına gelir** ve "Ey bu ıssız kabirde yatan kişi! Ailen sana bu hediyeyi gönderdi. Lütfen kabul et" der." (Enes bin Malik) devamla

---

1 Hac, 5.
2 Enam, 2.
3 Secde, 8.
4 Müslim, 18/95; Buhari, 11/362; Nesai, 4/53; Tirmizi, 2379; Ahmed b. Hanbel, 3/110.
5 İbni Mace, 242.

diyor ki; Melek, kabrin içine girer ve kabri nurla doldurur. Sonra da ölü şöyle der; Allah ailemden razı olsun. İyiliklerini kabul etsin. Bunun üzerine komşu kabirlerde bulunanlar; keşke biz de arkamızda hayırlı evlat bıraksaydık diye üzülürler.

Beşşar b. Galip diyor ki; Rabietü'l-Adeviyye'yi rüyamda gördüm. Adeviyye, çok ibadet eden anlamına gelmektedir. Ben O'nun için çok dua ederdim. Bana rüyada şöyle dedi; Hediyen bana nurlar içinde ipekten mendillere sarılı olarak geliyor. Hayattaki müminlerin duaları, ölmüş olanlara işte böyle ulaştırılır. Kabirdeki mümine biri dua edince, "Falan sana şu hediyeyi gönderdi" diye ilan edilir. Bu konuda daha birçok rivayet mevcuttur. Konunun anlaşılması için bunlar yeter.

İsmail b. Rafi'diyor ki; Kişinin arada kan bağı bulunan bir ölü adına yaptığı en küçük iyilik, bir hac, kurban ya da sadaka sevabı olarak ödüllendirilir.

Ölümle Yüzleşmenin Şiddeti

Cabir bin Abdullah (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ölümü arzu etmeyin. Zira onunla karşılaşmak çok zordur."**

Hz. Ömer (r.a), yaralandığı zaman yanındakilerden biri; "Senin bedenine ateş dokunmaz diye ümit ediyorum" dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a); "Çok yanlış bir laf ettin. Eğer, bütün dünya benim olsaydı; ölümle yüzleşmemek için feda ederdim."

Ebu Derdâ (r.a) şöyle diyor; "Üç şey beni güldürür, üç şey de ağlatır. Ölüm bizi arzularken dünyaya bel bağlayana gülerim. Kendisini kimse unutmamışken, gerçekleri unutana da gülerim. Allah'ı razı edip etmediğini bilmediği halde gülene de gülerim. Üç şey aklıma gelince de ağlarım; Allah Resulü'nün vefatı. Ölüm esnasında yaşayacak ve görecek olduklarım. Bir de kıyamet gününde, cennetlik mi cehennemlik mi olduğumuzu bilmeden Allah'ın huzuruna çıkmak beni ağlatır." Bu rivayet, İbni Mubarek'ten gelmektedir. Muaviye bin Kurra'dan de rivayet edilmiştir.

İbni Mubarek diyor ki; bana Muhammed anlattı. O da Hz. Enes bin Malik'ten dinlemiş. Enes bin Malik şöyle buyurmuştur: "İki günden ve iki geceden korkun. Zira hiçbir canlı, bu (dört) zamanda olan şeye asla şahit olmamıştır. Birincisi, (ölüm esnasında) haberci meleğin gelip sana,

Allah'ın senden razı olup olmadığını bildirdiği gündür. İkinci gün ise, Allah'ın sana amel defterini sunacağı gündür. Defterin sağ taraftan mı yoksa soldan mı verilecek bilemezsin. Korkulması gereken ilk gece, ölünün kabre koyulduğu ilk gecedir. Zira burada ilk gecesini geçirecektir. İkinci gece ise, sabahında kıyametin kopacağı gecedir.

İkinci Bölüm

KABİR HAYATI

Kabir, Ahiretin İlk Durağıdır

Kabirde Ağlamak, Kabir Hayatının Hikmeti ve Kabre Hazırlanmak

Hani' b. Osman'dan rivayet edilmiştir. Hz. Osman (r.a), bir kabrin başına gelip ağladı. Ağlamaktan sakalları ıslanmıştı. Yanındakiler, "Cennet ve cehennemi hatırlayınca ağlamıyorsun da bu kabri görünce mi ağladın?" diye sordular. Hz. Osman (r.a), şöyle cevap verdi; Resulullah (s.a.v), bir keresinde şöyle buyurmuştu: **"Kabir, ahiret duraklarının ilkidir. Eğer biri, buradan kolay kurtulursa, diğer duraklarda zorlanmaz. Fakat şayet, kabir hayatı kötü geçerse, diğer duraklar daha şiddetli olur."**[1]

Yine Hz. Osman (r.a)'dan rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a.v), şöyle buyurmuştur: **"Kabirden daha korkunç bir manzara görmedim."**[2]

Yine bir defasında Resulullah (s.a.v), bir cenazedeydi. Resulullah (s.a.v) kabrin yanı başına oturdu ve ağladı. Gözlerinden yaşlar akıncaya kadar ağlamaya devam etti ve **"Kardeşlerim! İşte hepimizin sonu budur. O yüzden hazırlık yapın."**

Açıklama

İlk mezar kazanın kim olduğu meselesinde ihtilaf edilmiştir. Bazılarına göre ilk defa mezar kazmayı öğreten (Kabil'e mezar kazmayı hatırlatan) kargadır. Bazıları ise kabir âdetini ilk başlatanların Yahudiler olduğunu söyleseler de bunun aslı yoktur. Bazı âlimlere göre aslında Kabil, mezar kazmayı biliyordu ama kardeşini gömmedi. Zira onu değersiz gördüğünden gömmeye gerek duymamıştı. Bunun üzerine Allah Teâlâ, kargayı göndererek; Kabil'e, Habil'i defnetmesi gerektiğini

---

1 İbni Mace, 4267; Tirmizi, 2308; Ahmed b. Hanbel, 1/63.

2 İbni Mace, 4267; Tirmizi, 2309.

hatırlatmıştır. Ayeti kerime şöyledir; **"Yazıklar olsun bana! Şu karga kadar olamadım. Kardeşime yaptığım bu kötülüğü gizlemekten aciz kaldım. Kabil yaptığına çok pişman olmuştu."**[1]

Kabil, Allah'ın Habil'e verdiği değeri görünce pişman olmuştu. Zira Habil'i defnetmemesi üzerine Allah, bir kargayı görevlendirerek onun defnedilmesi gerektiğini hatırlatmıştı. Fakat bu pişmanlığı tevbe anlamında değildi. Zira onu öldürdüğünden dolayı üzülmemişti. Sadece kardeşsiz kaldığı için üzülmüştü. İbni Abbas(r.a) diyor ki; Eğer kardeşini öldürdüğü için üzülseydi bu tevbe sayılırdı (ya da tevbe ederdi).

Anlatıldığına göre kardeşini öldürdükten sonra oturup ağlamaya başladı. Çünkü o anda yanına iki karga gelmiş kavga etmeye başlamışlardı. Kabil de onları izliyordu. Sonra biri diğerini öldürdü. Sonra bir çukur kazdı ve onu defnetti. Bunun üzerine Kabil de kardeşini defnetti. Bu olaydan sonra tüm âdemoğullarını defnetmek mecburi olmuştur. Ayeti kerimede; **"Sonra (Allah insanı) öldürür ve kabre koyar."**[2] Yani O'nun için bir mezar yapılmasını (emreder). Bu insanoğlunun muhterem olmasından dolayıdır. Yoksa sadece mahlûkat bedeni yemesin diye değildir. bu görüş Ferrâ'nındır.

Ebu Ubeyde bin Cerrâh (r.a) diyor ki; Kabre koydu demek kabir yapılmasını emretti demektir. Mesela Ömer b. Hübeyre, Salih b. Abdurrahman'ı öldürdüğü zaman; Temimoğulları gelip "Salih'e bizim için bir mezar yap" dediler. Kabir, yere açılmış bir çukurdur ve yerden biraz fazla yüksek olur. Taş ve çamurdan yapılması menedilmiştir (yani toprak içinde olmalıdır).

Hz. Cabir (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) mezarın (iç kısmının) taştan yapılmasını ve mezarın üstüne oturulmasını yasaklamıştır.[3] Yine mezarın üstüne (görkemli yapı) yapılmasını da yasaklamıştır.[4] Tirmizi'nin, yine Cabir (r.a)'dan naklettiği bir başka rivayete göre; Resulullah (s.a.v) kabirlerin taş ve kiremitten yapılmasını, kabirler üzerine yazı yazılmasını ve kabrin üzerine basmayı yasaklamıştır. Ebû İsa (Tirmizî), bu hadisin sahih olduğunu söylüyor.

Âlimlerimize göre, kabrin taş ve kiremitten yapılmasının yasak edilmesinin sebebi, gösterişten kaçınmaktır. Zira bu tür yapılar, dünya hayatı ile ilgilidir. Oysa kabir, zinet ya da gösteriş yeri değildir; başka bir âlemdir.

---

1 Maide, 31.
2 Abese, 21.
3 Müslim, 7/37.
4 Ahmed b. Hanbel, 3/399; Tirmizi, 1052; Ebû Davud, 4209; Nesai, 4/87.

Kavmin işlerini bir gece dahi olsa üzerine alsan,
Bil ki bundan sonra onlardan sorumlusun sen.
Kabre bir cenaze taşıdığında
Bil ki ondan sonra sen taınacaksın.

Müslim, Ebu'l-Heyyâc el-Esedî'den naklediyor. O da Hz. Ali (r.a)'dan dinlediğini beyan etmektedir. Hz. Ali, Ebu'l-Heyyâc'a şöyle nasihat etmiştir: "Bana Resulullah (s.a.v)'in verdiği bir görevi sana vereyim mi? Puta benzer bir şey gördün mü onu parçala. Fazla yükseltilmiş (ya da süslenmiş) bir kabir görürsen dümdüz et."[1]

Ebu Davud, "El-Merâsîl" adlı eserinde Abdullah bin Ebû Salih'ten şöyle bir rivayete yer vermektedir; Resulullah (s.a.v)'in kabrini, yerden bir karış ya da ona yakın bir yükseklikte gördüm. Yani mezarın toprağı, yer hizasından bir karış yüksekteydi.

Âlimlerimize göre, kabirler; insana hürmeten düzgün ve nizamlı yapılır. Fakat cahiliye (İslam dışı) dönemlerde olduğu gibi fazla gösterişli ve yüksek yapılması da yasaklanmıştır.

Saraylarda yaşayanlar öldüğünde onları görüyorum.
Kabirlerin üzerinde dağ gibi bina yapıyorlar.
Onların işi gücü fakirlere karşı böbürlenmek,
Velev ki kabielerinde bile olsalar.
Yemin olsun ki eğer onların üzerinden toprağı atsan,
Fakirlerden başka zengin bulamazsın.

Hey Sen! Nerede biriktirdiğin kazandığın onca mal! Hani sen bu malları zor ve sıkıntılı günler için saklamıştınya! Şimdi nerdeler? Ölüm hiç aklına gelmiyordu. Sen hep fakirlikten korkardın. Oysa bu günden daha fakir ve daha zor bir günün yok.

Şimdi uzun bir yolculuğa çıkıyorsun. Yanına ailen akrabaların ve dostların yok. İşte asıl şimdi yardıma muhtaçsın.

Hani sen gururluydun. Hani rahatın yerindeydi. Hani kimseye muhtaç değildin. Oysa şimdi yapayalnızsın. Şimdi bir sürü sıkıntın var. Korkun ve endişelerin arttı şimdi. Şimdi boş ve kuru sözlerin sana faydası olmaz. Seni sadece gerçek alacakların yani Allah için yaptığın iyilikler kurtaracak.

---

1 Müslim, 7/36; Ebû Davud, 3202; Nesai, 4/88 ve 89.

Ey gafil! Daha ne kadar bu hakikatleri görmezden geleceksin? Sen bu işleri kolay basit mi zannediyorsun? Ölüm ve ölüm sonrasındaki işler geçip gider mi diye düşünüyorsun? Şimdi rahatsın ama bu hal böyle devam etmeyecek. O gün pişmanlık da fayda etmeyecek. Bu güzel günlerin de o gün hiçbir hatırı olmayacak. Birgün gelip ayakların titreyecek. Dizlerinin bağı çözülecek. Ama buna rağmen mahşer meydanına geleceksin.

Ey gaflet uykusundaki adam! Böyle başıboş bırakılacağını mı zannediyorsun? Hiç hesaba çekilmeyeceğini mi zannediyorsun. Kabirdekilere ancak amellerinin ve Allah'ın rahmetinin faydası olur. Başka hiçbirşey hiçkimsenin faydası olmaz. Allah'a teslim olup kötülüklerden kaçmaya çalışanlar ve bir de iyi şeyler yapmaya gayret gösterenlerin işi kolaydır o zaman sadece. **"İnsan ne yaparsa ancak onun faydasını görür. Birgün yapıp ettiği herşey insanın önüne serilecektir."**[1]

Efendimiz (s.a.v) bir kabrin başında durup şöyle demişti: **"Ey kardeşlerim! İşte hepimizin hali böyle. Sonumuz bu. O yüzden çok dua edin."**

"Siz de hazırlıklarınız yapın. Yol için en iyi azık ve en iyi hazırlık takvadır."[2]

Kureyş kabilesinden olan Muhammed anlatıyor: Hocamız bize şöyle nasihat ederdi; "Ey insanlar! Ben sizin kardeşinizim. Sizin iyiliğinizi istiyorum. Gecenin karanlığında kalkın ve kabrin karanlığı için hazırlık yapın. Mahşerin sıcaklığı için şimdi sıcak ve susuz zamanlarda oruç tutun. Allah Teala sizi toplamadan önce siz toplanın ve sefere çıkın yani hac yapın. Zor günlerde size faydası olmasını istiyorsanız çokça sadaka verin."

Yezid er-Rukâşî diyor ki: Ey siz kabir ehli! Ey kabirlerinde tek başlarına yatanlar! Ey kuru toprakta yatanlar! Sizin ne halde olduğunuzu bilen var mı? Amelleriniz iyi mi kötü mü, iyilikleriniz kabul oldu mu olmadı mı ben bilmiyorum. Amellerinizin iyi olmasını ve iyiliklerinizin kabul edilmesini niyaz ediyorum. İnşallah kötü işleriniz de affedilmiştir.

Yezid er-Rukâşî devamla şöyle diyor: Kabir, içinde yatan ölüye konuşur. Hatta ölünün ameli kötü ise kabir bir boğa gibi hergün ölüye bağırır.

---

1 Necm, 39-40.
2 Bkara, 197.

Mezar için Yer Seçilmesi

Ebu Davud et-Tayâlisî anlatıyor. Bana Süvar b. Meymun Ebu'l-Cerâh el-Abdî anlattı. Ona da Hz. Ömer'in ailesinden birisi anlatmış. Hz. Ömer (r.a) şöyle buyurmuştur: Resulullah (s.a.v)'den şunu dinledim; "**Kim beni ziyaret ederse**" ya da bir başka rivayette "**Kim kabrimi ziyaret ederse; kendisine şefaatçi olurum ve ahirette şahitlik ederim. Kim Haremeyn'den birinde (yani Mekke ya da Medine'de) ölürse; Allah Teâlâ, o kulu, kıyamet gününde misliyle muhafaza eder.**"[1]

Dârakutnî, Hâtib'den aktarıyor; Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "**Ben öldükten sonra kabrimi ziyaret eden kimse; beni hayatta iken ziyaret etmiş gibi kabul edilir. Haremeyn'den birinde (yani Mekke ya da Medine'de) ölen kimse, kıyamet günü emniyette olarak diriltilir.**"[2]

Abdullah İbni Ömer (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "**Medine'de ölme imkanı olan orada ölsün. Ben Medine'de ölene şefaat edeceğim.**"[3] Ebû Muhammed Abdulhak, bu rivayetin sahih olduğunu ifade etmiştir.

Muavatta'da, Hz. Ömer (r.a)'ın şöyle dua ettiği yazılıdır; Ya Rabbi! Bana senin uğrunda şehit olmayı nasip et ve benim canımı Allah Resulü'nün şehrinde (Medine'de) al.

Sa'd bin Ebî Vakkâs ve Said bin Zeyd Radıyallâhu anhüma, Akik'te vefat etmişler fakat cenazeleri Medine'deki Bakî mezarlığına nakledilmiştir. Bunun sebebi Bakî mezarlığının daha değerli ve hayırlı görülmesidir. Zira burada ashabın ileri gelenleri ve şehitler medfun idi.

Ka'b el-Ahbâr'a bazı Mısırlılar gelip bunun sebebini sormuşlardı. Ka'b; "Ben de buradan bir avuç toprak aldım. Eğer başka yerde ölürsem mezarıma koysunlar diye de vasiyet ettim. Yahmûm ile Kusayr arasında buradan daha kutsal bir toprak yoktur" diye cevap vermiştir.

Açıklama

Âlimlerimiz şöyle diyorlar; insanın yaptığı toprak, kendisine bir fayda vermez ve değer katmaz ya da onu mukaddes/muhterem yapmaz. İnsanı kurtaran şey, salih amel ve tevbedir. Yukardaki hadisi şerifler, iyi işler yapan kimseler içindir. Amelleri hayırlı olan ve tevbe etmiş

1 Teyalisi, 65; Beyhaki, Sünen-i Kübra, 5/245
2 Darekutni, Sünen, 2/278; Beyhaki, Şuabul İman, 4151
3 Tirmizi, 3817; İbn Mace, 3112; Ahmed b. Hanbel, 3/74 ve 104.

kulların, bu gibi şeylerle dereceleri artabilir. Yoksa tevbe etmemiş ve iyi ameli olmayan kişiyi, kutsal topraklarda yatmak kurtarmaz. Bu gibi müjdeler, zaten cennette derecesi olan kullara; bir ikram ve lütuftur.

İmam Malik, Hişam bin Urve'den (yani Urve'nin oğlu Hişâm'dan) naklediyor. Urve de babasından dinlemiş. Babası şöyle demiş: Bakî mezarlığına defnedilmeyi çok istiyordum. Zira başka mezarlıklarda, kötü bir adama komşu olmaktan ve iyi bir adamla komşu olamamaktan korkuyorum.

Buradan anladığımız kadarıyla; mukaddes mekanlarda ölüp oraya defnedilmenin tavsiye edilmesinin sebebi, burada güzel insanların kabirlerinin bulunmasıdır. Böylece kişi, kabirde iyi insanlarla komşuluk edecektir. Böyle bir imkan olmadığında en güzeli, insanın kendi dostlarının, yakınlarının ve ailesinin bulunduğu mezarlıklara gömülmesidir.

Açıklama

Musa (a.s)'in ölüm meleğini kovması ve yumruk atıp çıkartması ile ilgili bir rivayet vardır. Bazıları, böyle bir şeyin mümkün olamayacağını iddia etmektedirler. Yapılan bu itirazlara şöyle cevap verebiliriz.

1. Birinci itiraz; ölüm meleğinin gözü, hakiki değil hayalidir (yani bu durumda ölüm meleğinin gözünün çıkması diye bir şey olmaz). Bu görüş asılsızdır. Zira böyle bir görüş; peygamberlerin melekleri görmesinin de imkânsız kılar. Oysa peygamberler, melekleri gerçek suretlerinde veya değişik suretlerde görmüşlerdir. Eğer ölüm meleğinin gözü, hakiki değil dersek; o zaman peygamberlerin de melekleri gerçek anlamda değil hayali olarak gördüklerini söylememiz gerekiyor. Bu batıl görüş, Salimilere aittir.

2. Bir diğer itiraz ise şöyledir; burada göz manevi anlamda olup Musa (a.s), manevi anlamda tartışmada ölüm meleğini yenmiştir. Gözün çıkarılması budur. Bu görüş de bir yorumdan ibaret olup aslı yoktur.

3. Üçüncü bir görüş ise şöyledir: Musa (a.s), ölüm meleğini tanımamış ve yabancı bir adam sanarak kendisini korumak için ölüm meleğine saldırmıştır. Bu görüşün bir doğruluk payı vardır. Zira ölüm meleği; bu olay üzerine Allah'ın huzuruna dönmüş ve "Ya Rabbi! Beni hiç ölmek istemeyen bir adama göndermişsin" demiştir. Ebubekir Huzeyme'ye göre bu söz; Hz. Musa'nın ölüm meleğini tanımadığına; ölüm meleğinin de Hz. Musa'yı tanımadığına delil olabilir.

4. Musa (a.s), çabuk sinirlenen bir zat idi. Bu yüzden ölüm meleğine sinirlenmiş ve vurmuş olabilir. (Ebubekir) İbnü'l-Arabî, "Hükümler" adlı

eserine bu görüşe itiraz etmektedir. Zira peygamberler masumdurlar yani ilahi koruma altındadırlar. O yüzden peygamberlerin öfkelerini kontrol edememesi ve keyfi hareket etmesi düşünülemez.

5. İbni Mehdî (Allah rahmet eylesin) şöyle diyor: Olaydan anladığımız kadarıyla, ölüm meleği, kendi suretinde değil de başka bir surette gelmişti. Musa (a.s) da bu yüzden ona vurmuştu. Bunun üzerine melek Allah'ın huzuruna çıkmış ve Allah da gözünü iade etmiştir. Bu son olay da meleğin, farklı bir surette geldiğine delildir.

6. En doğru olan görüş de şudur; Allah Teâlâ, peygamberlerin canlarını teslim alırken; kendilerine haber verirdi. Ölüm meleği de, bir peygamberin canını alacağı zaman gelip; kendisinden izin isterdi. Buhari ve daha başka âlimler, bu görüşü destekleyen rivayetlere yer vermektedirler. Oysa Musa (a.s) örneğinde görüldüğü üzere; ölüm meleği, tanınmayacak bir surette gelmiş ve peygamberden izin istememiştir. Allah Teâlâ, Musa (a.s)'ın ölüm meleğine vurmasına ve gözünü çıkarmasına bu yüzden izin vermiştir. Böylece ölüm meleği, bu olaydan ders almış olacaktı. Buna delil olarak da kıssanın sonunda anlatılan olayı gösterebiliriz. Zira Musa (a.s), ölüm meleğine vurup gözünü çıkarınca ölüm meleği, Allah'ın huzuruna çıkıp şikâyette bulunmuştu. Bunun üzerine Allah, ölüm meleğine; Musa (a.s)' a gidip Allah'a kavuşmak isteyip istemediğini sormasını emretmiştir. Ölüm meleği de gelip Musa (a.s)'a bu teklifi iletince; Musa (a.s), ölümü tercih etmiş ve teslim olmuştur. En iyisini Allah bilir. (Ebubekir) İbnü'l-Arabî'nin görüşü budur.

Ebu Abdullah Hâkim-i Tirmizi "Nevadiru'l-Usul" adlı eserinde şöyle diyor: Hz. Ebû Hureyre(r.a) nakletmiştir. Resulullah (s.a.v), şöyle buyurmuşlardır: "**Musa Aleyhisselam zamanına kadar, ölüm meleği insanlara aşikâra gelirdi.**" Hadisi şerif şöyle bitiyor: "**Fakat Musa (a.s)'ın bu olayından sonra, insanlara gizlice gelmeye başlamıştır.**"

Ölen Kişinin İyi İnsanların Kabirlerinin Bulunduğu Yere Defnedilmesi

Ebu Said el-Mâlînî, "el-Mu'telef ve'l-Muhtelef" adlı eserinde; Ebubekir b. Muhammed b. Cefer el-Haraiti "el-Kubûr" adlı kitabında Süfyan es-Sevri'den bir hadisi şerif rivayet etmektedir. Süfyan da bu hadisi Abdullah bin Muhammed bin Ukayl'den; Abdullah, Muhammed bin Hanife'den dinlediğini ifade etmektedir. Rivayete göre Hz. Ali (r.a), şöyle buyurmuştur (Allah hepsinden razı olsun): "Allah'ın elçisi Resulullah

(s.a.v), bize; ölülerimizi hayırlı kimselerin arasına defnetmeyi emretmiştir. Zira nasıl biz hayattayken kötü kimselerden rahatsız oluyorsak, ölüler de kabirde kötü komşudan rahatsız olurlar."

İbni Abbas (r.a) da şu rivayeti aktarmaktadır: Resulullah (s.a.v), buyurdular ki; "**(Ailenizden, akrabalarınızdan veya tanıdıklarınızdan) biri öldüğü zaman, güzelce kefenleyin. Vakit kaybetmeden vasiyetini yerine getirin. Kabrini biraz derin kazın ve mezar yerini iyi insanların yattığı yerden seçin.**" Oradakiler; "**Ey Allah'ın peygamberi! Kabirde iyi komşunun ölüye faydası olur mu ki?**" diye sordular. Resulullah (s.a.v); "**iyi komşunun dünyada faydası yok mudur?**" diye sorunca oradakiler; "**Evet tabi ki olur**" diye cevap verdiler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v); "**İşte ahirette de durum aynıdır**" cevabını vermişlerdir. Bu rivayete, Zemahşeri, "Rebiu'l-Ebrar" adlı kitabında yer vermiştir. Aynı Hadisi; Ebû Nuaym, İmam Malik'ten aktarmıştır. İmam Malik de, amcası Nâfi bin Malik'den almış; Nafi, babasından; babası da Ebû Hureyre'den dinlediğini beyan etmişlerdir (Allah hepsinden razı olsun). Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "**Ölülerinizi iyi insanların arasına defnedin. Çünkü ölüler, kötü komşular yüzünden eziyet görürler.**"[1]

Açıklama

Âlimlerimize göre, ölülerin; iyi insanların bulunduğu mezarlıklara defnedilmesi müstehaptır. Ayrıca cenazede iyi insanların bulunması da güzel bir iştir. Ölü, iyi insanların bulunduğu kabirde; bu kimselerin hürmetine güzel muamele görürler ve kabirde onlarla komşuluk ederler. Bir de kötü kimselerin yanında bulunmak ölüyü kabir hayatında rahatsız edeceği için; iyi insanların arasına gömmek, bundan da korunmaya sebep olacaktır.

Bir keresinde Kurtuba'da bir kadın defnedilmişti. Ancak Allah Teâlâ bu kadını yeniden diriltti ve kadın bir gece vakti ailesine geldi. Kadın ailesine şöyle şikâyet ediyordu; Beni gömecek daha güzel bir toprak bulamadınız mı? Sabah olunca, aile fertleri hemen gidip kabrin yerine baktılar. Fakat kadının dediği gibi kötü ya da çamurlu bir yer değildi. Sonra burada kimin gömülü olduğunu sordular. İbni Amir'in cellâtlarından bir adamın burada gömülü olduğunu öğrendiler. Derhal kadının kabrini oradan alıp başka yere taşıdılar. Bu rivayet, Ebû Muhammed Abdulhak'tan alınmıştır.

---

[1] Ebu Nuaym, Hilye, 6/354

Bir bedevi, (ölmüş olan oğluna muhtemelen rüyada); "Allah sana nasıl muamele etti?" diye sorar. Oğlu da; "Beni defnettiğiniz yer haricinde bir sıkıntı çekmedim. Fakat beni günahkar bir adamın yanına gömmüşsünüz. Onun gördüğü azap, beni de rahatsız ediyor" diye cevap vermiştir.

Ölülerin Kabirde Birbirlerini Ziyaret Etmeleri ve Bu Yüzden Ölülerin Güzel Kefenlenmesinin Müstehab Oluşu

Cabir b. Abdullah (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ölülerinizi güzelce kefenleyin. Çünkü onlar birbirlerini ziyarete ve tebrik etmeye gelirler." Müslim de;** "Sahih" adlı eserinde; Hz. Cabir'den benzeri bir rivayete yer vermektedir. Bu rivayete göre Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Sizden biriniz kardeşini kefenlediği zaman eğer gücü yeterse kefenini güzel yapsın"**[1]

Abdullah İbni Mübarek diyor ki: "Kşinin namaz kıldığı elbise ile kefenlenmesi benim daha çok hğşuma gider."

Hergün Kabir Hayatında Bahsetmek ve Kişi Kabre Konulduğunda Kabrin Ölüye Konuşması

Ebu Said el-Hudri (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) bir cenazeye katıldı ve orada insanların konuştuklarını gördü. Bunun üzerine; **"Eğer, keyifleri kaçıran (ölümü) aklınızdan çıkarmasaydınız, böyle boş şeylerle uğraşmazdınız"** buyurdu. Resulullah (s.a.v) sözlerine şöyle devam etmiştir: **"Keyifleri kaçıran şeyi yani ölümü sürekli aklınızda tutun. Zira birgün herkes kabre gelir ve kabir kendisine, "Ben gurbet ve ayrılık yeriyim. Ben yalnızlık yurduyum. Ben topraktan bir evim. Ben kurtların mesken tuttuğu mekânım." der. Eğer ölen kişi mümin ise, kabri kendisine; "Hoş safa geldin. Seni sırtımda taşımaktan gurur duyuyorum" der. Sonra kabir göz aldığınca genişler ve kabirde cenneti gören bir kapı açılır. Günahkâr ya da kafir kul defnedildiği zaman, kabri kendisine; "Hiç de hoş gelmedin. Seni içimde barındırmaktan hiç memnun değilim. Şimdi sana yapacaklarımı göreceksin." der. Sonra kabir**

[1] Nesai, 4/33; Tirmizi; 990Ebu Davud,3132

öyle bir daralır ki ölünün kemikleri birbirine geçer." Ebû Said el-Hudri(r.a) şöyle devam ediyor; Resulullah (s.a.v) kâfirin kabrini anlatırken parmaklarını birbirine geçirerek bunu tarif etmiş ve sonra da; **"Daha sonra (kâfirin kabrine) 9 ya da 99 ejderha gönderilir. Bu yılanlardan biri bile dünyaya üflese; yeryüzünde bir daha hiç bir şey bitmezdi. Sonra bu yılanlar ona üflemeye başlarlar. Bu durum ta kıyamete kadar sürüp gider. Bu yılanlar onu, bu şekilde mahşer meydanına getirirler."**

Bir başka hadisi şerifte ise şöyle buyurulmuştur: **"Kabir ya bir cennet bahçesi, ya da bir cehennem çukurudur."**[1]

Hannâd bin Sırrı diyor ki: Hasan el-Câ'fî ve Malik bin Miğvel, Abdullah bin Ubeyd bin Umeyr'i kaynak göstererek şu ifadeleri bize aktarmışlardır: Allah mezara ve toprağa, ölü ile konuşması için dil ve konuşma yeteneği verir. Kabir ölüye; "Ey Adem evladı! Sen nasıl beni unutursun? Ben kurtların yurduyum. Ben yalnızlar diyarıyım. Ben korku beldesiyim" diyecektir.

Vekî', Malik bin Miğvel ve Abdullah bin Ubeyd bin Umeyr'i kaynak göstererek şöyle diyor: Kabir ağlayarak ölüye; "Ben korku diyarıyım. Ben yalnızlar yurduyum. Ben kurtların vatanıyım" diyecektir.

Ebu Ömer diye de bilinen İbn Abdilberr anlatıyor: Abdullah bin Haris, Kudüs'e gelmişti. Abdullah bin Ubeyd bin Umeyr de oradaydı. Amr bin As'ın oğlu Abdullah'ın yanına gidip oturmuşlar. Hazreti Abdullah, onlara şöyle nasihat etmiş: Kişi kabre konulduğu zaman mezarı kendisiyle konuşacaktır; "Ey Adem oğlu! Beni sana unutturan nedir? Sen bilmiyorsun ki ben korkular diyarıyım. Benim karanlık olduğumu unuttun mu? Benim her türlü hakikati ortaya çıkaracağımı ve gerçekleri bende göreceğini nasıl bilmezsin? Halbuki sen benim yanımdan az geçmedin. Benim etrafımda az dolaşmadın."

Ebu Muhammed Abdulhak, Ebu'l-Haccâc eş-Şimâlî'den şu hadisi şerifi aktarmaktadır: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Kişi kabre konulduğu zaman, kabir kendisine şöyle der; "Yazık sana Âdemoğlu! Beni nasıl unutursun? Benim sıkıntı ve karanlıklar yurdu olduğumu sana söylemediler mi? Benim kurtların mesken tuttuğu mekân olduğumu bilmiyor musun? Dönüp dolaşıp birgün bana geleceğini nasıl unuttun ki?""** Resulullah (s.a.v) devamla şöyle buyuruyor: **"Eğer kişi iyi bir adamsa, sen benim iyilikleri anlatıp**

---

1 Tirmizi, 2460

kötülüklerle de mücadele bilmiyor musun? diye cevap verir. Bunun üzerine kabri, ona şöyle der; Bedenini nurla doldurup kabrini yeşilliklerle dolduracağım. Sonra da ruhu Allah'ın huzuruna yükseltilir." Hâkim Ebû Ahmed, "el-Künâ" adlı eserinde bu hadisi şerife yer vermiştir.[1]

Süfyan-ı Sevri diyor ki: "Kim kabri çok anarsa/hatırına getirirse onu cennet bahçelerinden bir bahçe olarak bulur. Kim de ondan gafil olusa onu cehennem çukurlarından bir çukur olarak bulur."

Ahmed bin Harb anlatıyor: Toprak, insanoğlu içine konulduğu zaman şaşırır ve "Ey Ademoğlu! Ne tuhaf değil mi? Hiç çırılçıplak burada kalacağın aklına geldi mi? Oysa üstümde gezer dururdun" diyecektir.

Nice zahit ve abid insanlara; "En güzel vaaz ve nasihat nedir?" diye sorulmuş ve bu zatlar; "En güzel ibret, ölülerin yurdunda dolaşmaktır" cevabını vermişlerdir.

Hasan el-Basri diyor ki: Bir cenazeye katıldım. Namaz kılındı ve ölü mezarlığa götürüldü. Ben de katıldım. Bir kadın; "Ey kabirde yatanlar! Şu an yanınıza kimin defnedildiğini bilseniz ne kadar rahatsız olurdunuz ve yanınıza defnedilen bu adama neler yapmak isterdiniz!" diye seslenir. O sırada Hasan el-Basri, toprağın altından şöyle bir ses duyar: "Evet. Vallahi kabre öyle biri konuldu ki onun günahlarından dolayı toprak hepimize dar geldi." Bu sesi cenazeye katılan diğer insanlar da duymuş ve korkuya kapılmışlardır. Hasan el-Basrî de bu esnada bayılıp yere düşmüştür.

Kişi İyi Bir İnsan Bile Olsa Kabir Kendisini Sıkacaktır

Abdullah b. Ömer (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bu Allah'ın arşının selam verdiği ve göklerinin kapısının kendisine açıldığı kimsedir. 70.000 melek cenazesine katıldığı halde (kabri) üzerine kapandı ama sonra kurtuldu."**[2] Ebû Abdurrahman en-Nesâî, diyor ki; Burada bahsi geçen kimse Said bin Muaz'dır (Allah hepsinden razı olsun).

1 Taberani, Mucemul Kebir, 22/377
2 Nesai, 4/100.

Şube b. Hacac c Müminlerin annesi Hz. Aişe (r.a)'dan aktarıyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Kabir herkesi sıkar. Eğer bundan kurtulacak biri olsa Sa'd b. Muaz kurtulurdu."**[1]

Hannâd b. Seriyyi anlatıyor. Kendisi Muhammed b. Fazl'dan dinlemiş. Muhammed, babasından; babası da İbni Ebi Melike'den dinlediğini ifade etmiştir: "Kabir, herkesi sıkar. Sad bin Muaz (r.a)'ı bile sıkmıştır. O Sad ki; dünyadaki en hayırlı insanlardandır ve Resulullah (s.a.v)'in gözdelerindendi."

Hannâd, devamla şöyle diyor; Bana Abede anlattı. O da Ubeydullah bin Ömer vasıtasıyla Nafi'den aktarmıştı. Nafi şöyle demiş; bana ulaşan bilgilere göre, Sad bin Muaz'ın cenazesine 70.000 melek katılmıştı. Oysa daha önce kimse için bu kadar melek yeryüzüne inmemişti. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur; **"Arkadaşınız (Sa'd) kabirde bir kere sıkıldı."**[2]

Ali b. Ma'bed, "et-Taatu ve'l-Ma'siyetü" adlı kitabında Nafi'den aktardığı şöyle bir rivayete yer vermektedir. Hz. Ömer'in oğlu Abdullah (r.a)'ın hanımı olan Ebû Ubeyd'in kızı Safiye'nin yanına gittik. Korku içindeydi. Ne olduğunu sorduk. Şöyle cevap verdi; Resulullah'ın hanımlarının yanından geliyorum. Bana şu hadisi naklettiler; Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Eğer kabir azabından kurtulacak biri olsa; Sad bin Muaz kurtulurdu. Oysa o orada bir kere sıkılmıştır."**[3]

Abdullah İbni Ömer (r.a)'dan rivayet etmektedir: "Resulullah (s.a.v) kızı Zeynep'i defnettiği zaman kabrinin başına oturdu. Birden yüzü değişti. Sonra kendine geldi. Oradakiler, kendisine durumunu sorduklarında şöyle cevap vermiştir: **"Kızımın ne kadar zayıf olduğunu hatırladım ve kabirde azap görmesi aklıma geldi. Allah'a dua ettim de kendisini (kabir sıkıntılarından) kurtardı. Çünkü karin onu sıktığını içimde hissettim."**

İbrahim el-Ganevi, anlatıyor. Kendisi de bir adamdan dinlemiş. Hz. Aişe (r.a), küçük bir çocuğun cenazesinde ağlamış. Kendisine niye ağladığı sorulduğu zaman şöyle cevap vermiş; Bu çocuğa acıdığım için ağladım. Kabir onu da sıkacak.

Biz diyoruz ki; bu rivayet, mevkuf olarak Hz. Aişe'den gelmiştir fakat Hz. Aişe de bunu kendi kafasına göre söylemeyeceğine göre (bu Resulullah'ın beyanına dayanmaktadır).

---

1 Ahmed b. Hanbel, 1695
2 İbni Sa'd, Tabakat, 3/288
3 Tahavi, Müşkilu'l-Asar, 1/107

Ömer b. Şebe, "Kitabu'l-Medine" isimli kitabında Hz. Ali'nin annesi olan Fatıma binti Esed'in vefatını Hz. Ali'nin ağzından şöyle anlatıyor: "Resulullah (s.a.v) ile beraberdik. Birisi gelip; "Ali, Cafer ve Ukayl'ın annesi vefat etti" dedi. Peygamberimiz (s.a.v), **"Beni annemin yanına götürün"** diye emir buyurdular. Kalkıp gittik. Hepimiz susuyorduk; kimse konuşmuyordu. Kapıya geldiğimiz zaman, Allah Resulu (s.a.v) gömleğinden bir parça yırtıp; **"Bunu kefeninin altına koyun"** buyurdu. Sonra cenaze evden çıktı. Allah Resulü de bizimleydi. Kah geri kalıyor, kah öne geçiyordu. Mezarlığa geldiğimizde tabuttan tutup; **"Allah'ın adıyla onu mezara koyun. Bismillah"** dedi. Definden sonra da **"Allah bu güzel anneye ve güzel eşe hayırla mükâfat versin"** diye dua buyurdular. Cenazeden sonra kendisine bunların sebebini sorduğumuzda şöyle cevap vermişlerdir: **"Ateş ona dokunmasın ve Allah'ın izniyle kabri kendisine geniş olsun diye yaptım. Fatıma binti Esed hariç, kabir herkesi sıkacaktır."** Bunun üzerine; **"Oğlunuz Kasım'ı da mı?"** diye sorduk. Resulullah (s.a.v) **"(Evet, oğlum) İbrahim (bile) kurtulamayacak"** diye cevap vermiştir. İbrahim, Resulullah (s.a.v)'in küçük oğluydu.

Hz. Enes (r.a) aynı olayı şöyle anlatıyor: Hz. Ali'nin annesi Fatıma inti Esed (r.a) vefat ettiği zaman; Resulullah (s.a.v) evine gelip başucuna oturmuş ve **"Allah sana rahmet eylesin anneciğim! Sen, benim ikinci annemdin. Kendin aç kalır bizi yedirirdin. Kendin giymezdin de bize giydirirdin. En güzel şeyleri bize ayırır, kendini mahrum bırakırdın. Bütün bunları Allah'ın rızası için yapardın"** buyurmuşlardır. Sonra da üç defa yıkanmasını emretmiştir. Artan kâfurlu suyu, eline döken Resulullah (s.a.v), gömleğini çıkarıp ona giydirilmesini istemiştir. Daha sonra; Üsame bin Zeyd, Ebû Eyyup el-Ensari, Ömer bin Hattab ve Zenci bir köleyi çağırtarak kabrin kazılmasını istemiştir. Lahdini bizzat Resulullah (s.a.v) yapmıştır. Toprak tamamen çıkarıldıktan sonra Resulullah (s.a.v) kabrin içine girip uzanmış ve şöyle buyurmuştur: **"Hayat veren ve öldüren Allah'a hamdolsun. Allah hayat sahibidir ve asla ölmeyecektir. Ya Rabbi! Anneme Esed kızı Fatıma'ya mağfiret eyle. Kabir sorularına cevap vermesini kolaylaştır. Benden önceki bütün peygamberlerin hürmetine kabrini genişlet. En merhametli sensin."** Sonra dört tekbir getirmiş; Hz. Abbas ve Ebubekir ile birlikte cenazeyi kabre indirmiştir (Allah hepsinden razı olsun).[1]

---

1 Taberani, Mucemul Kebir, 24/351

Ölü Ailesinin Arkasından Ağlaması Yüzünden Azap Görür

Enes bin Malik (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kişi kabre konulup yerleştikten sonra; ailesi, "vah efendim, ah kıymetlim" diye ağladıkça; bir melek, "ailenin dediklerini duyuyor musun? Sen gerçekten efendi misin? Gerçekten şerefli misin?" diye sorar. Bunun üzerine ölü; "Keşke sussalar da hiç konuşmasalar" diye hayıflanır. Bunun üzerine kabir, kemikleri birbirine geçinceye kadar ölüyü sıkar."**

Açıklama

Allah kendilerinden razı olsun; büyük âlimlerimize göre; ölen kimse, arkasındaki dirilerin ağlayıp isyan etmelerinden dolayı azap görecektir. Fakat bu durum, ölen kimse arkasından ağlanmasını vasiyet ettiği zaman (ya da hayattayken o da kendi ölülerine ağladıysa) geçerlidir. Şayet bir kimse, arkasından ağlanmasını vasiyet etmişse (ya da arkamdan ağlamayın diye vasiyet etmemişse), bu durumda arkasından ağlayanlardan dolayı ölüye azap vardır.

Bazı âlimlere göre ise; kişi vasiyet etmese de, arkasından ağlayanların isyanları; ölüye zarar vermektedir. Buna delil olarak, yukarda geçen Hz. Enes (r.a)'ın rivayet ettiği hadisi delil getirmişlerdir.

Kayle binti Muhrime (r.a), şu hadisi şerifi rivayet etmektedir; Kayle, Resulullah (s.a.v)'in yanındayken daha önce ölmüş bir kızından bahsetti ve ağlamaya başladı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) uzun bir nasihatten sonra sözlerinin sonunda şu tavsiyede bulunmuştur: **"Ey Allah'ın kulları! (Böyle yaparak yani ağlayarak), ölülerinizin azap görmesine sebep olmayın."** Bu rivayet, İbni Ebi Heyseme'den alınmıştır. Ebubekir bin Şeybe ve daha başkaları da aynı riayete yer vermişlerdir. Özetle bu, sahih bir rivayettir. Hadisi şeriften anladığımıza göre, ölen çocuğun; annesinin kendisine ağlamasında bir kabahati yoktur. Çünkü ölen çocuk, Resulullah (s.a.v)'in yakınında olanlardan birisiydi. Cahiliye döneminde, ölen kişi; arkasındakilere kendisi için yas tutmalarını vasiyet ederdi. Burada böyle bir durum da yoktur.

Ebu Amir İbni Abdulberr, "İstîâb" adlı eserinde; Ebû Musa el-Eşari (r.a)'dan bir hadisi şerif aktarmaktadır. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Ölüler, dirilerin kendilerine ağlamasından dolayı eziyet görür. Arkasından ağlayan kişi; "Vay efendim. Vah devletlim. Vah gözümün nuru" diye ağladıkça; bir melek ölünün yakasına**

yapışıp, "Sen yedirip, içip giydiren misin? Sen efendi misin?" diye sorar."[1]

Buhari, Numan b. Beşir'den rivayet etmiştir. Abdullah bin Revaha (r.a) komadayken kız kardeşi Amre, " Vah gözümün nuru" diye ağlamaya başladı. Bir sürü şey sayıp ağladı durdu. Abdullah bin Revâha (yani Revaha oğlu Abdullah RA), kendine gelince, kızkardeşine; "Başımda ağlayıp duran sen miydin? Başımda ne söylediysen aynısını baygınken bana söylediler" dedi. bu yüzden, Abdullah (r.a), vefat ettiği zaman, kızkardeşi asla ağlamamıştır.

İmran b. Husayn (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah, ölüye, ailesinin arkasından ağlaması yüzünden azap edecektir."**[2] Bir adam, İmran'a; **"Adam Horasan'da ölüp de biz burada ağlasak da mı?"** diye sorunca İmran; **"Allah Resulü, doğru söylemiştir. Sen ise şimdi yalan yanlış, boş boş konuşuyorsun."** diye azarlamıştır.

Ben (Kurtubi) diyorum ki; ölüye olan azap, sırf ağlamaktan dolayı değildir. Bu konuyu diğer rivayetlerle birlikte düşünmek gerekiyor (yani ölüye azap edilmesinin sebebi, isyandan veya ölünün arkasından gösteriş yapmaktan ya da ölünün arkasından ağlanmasını vasiyet etmesinden dolayıdır. Yoksa sünnete uygun olarak merhamet gereği, saç baş yolmadan, sessizce ağlamaktan dolayı ölüye azap yoktur). En iyisini bilen Allah'tır.

Hasan el-Basrî şöyle diyor: "Ölmüş biri için dünya üzerindeki en kötü insan, arkasından ağlayan aile fertleridir."

Ölüyü Kabrin Sıkmasından ve Azabından Kurtaracak Şeyler

Ebu'l-Alâ Yezid b. Abdullah b. El-Beşir rivayet ediyor. O da babasından dinlemiş. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ölüm döşeğinde iken "Kul Hüvellâhu Ehad (İhlas-ı Şerif)" okuyan kimse, kabrin kendisini sıkmasından ve kabirde başına gelecek kötü işlerden emniyette olur. Melekler, bu ölüyü, elleriyle mahşer meydanına getirirler ve Sırat'tan geçmesine yardım ederler."**[3]

---

1 Müslim, 6/230; Buhari, 3/150; Tirmizi, 1006; Ahmed b. Hanbel, 1/47.
2 Buhari, 3/150; Müslim, 6/228; Tirmizi, 1004; Ahmed b. Hanbel, 1/41.
3 Ebu Nuaym, Hilye,2/213

Ölüyü Kabre Koyarken ve Lahdini Yaparken Söylenecek Şeyler

Lahit, kabrin bir kenarına yapılan şeydir. Ölünün yan tarafı üzerine yatırılması için yapılır. Eğer toprak müsaitse yapılması sünnettir. Şayet toprak müsait değilse, lahit; başka şekillerde yapılabilir. Allah Teâlâ, Resulullah (s.a.v) ve ümmeti için, böyle murat etmiştir.

İbni Mace, Abdullah İbni Abbas (r.a)'dan rivayet etmektedir. Resulullah (s.a.v) vefat ettiğinde; Ebû Ubeyde (r.a) ve Ebû Talha (r.a)'a haber gönderdiler. Ebû Ubeyde, Mekke usulü mezar yapardı. Ebû Talha ise Medineliler için mezar kazıyordu ve lahit yapmayı bilirdi. İkisine de haberci gönderdiler. Ebû Talha'yı bulup getirdiler ama Ebû Ubeyde'ye ulaşamadılar. Ebû Talha gelip, Resulullah (s.a.v)' e lahit yapmıştır.[1]

Ebu Davud, İbni Abbas'dan şu hadisi şerifi aktarmaktadır. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Mezarı çukur gibi yapmak başkalarının âdetidir. Bizim âdetimiz ise lahittir."**[2] Ebû Davud'a göre bu hadis, hasen ama gariptir.

İmam Tirmizi, "Nevadiru'l-Usul" adlı eserinde Sa'd b. Müseyye'den bir rivayete yer vermektedir. Sa'd; şöyle anlatıyor: Abdullah b. Ömer ile bir cenazede rast geldim. Cenazeyi kabre koyunca Abdullah (r.a):

بسم الله و في سبيل الله

"Bismillah. Allah'ın yolu üzere olsun" diye dua etti. Lahit kapatılırken **de:**

أللّهمّ أجرها من الشّيطان و من عذاب القبر

"Ya Rabbi! Bu kulunu şeytandan ve kabir azabından muhafaza eyle" diye dua etmiştir. Mezar tamamen kapatılınca da:

أللّهمّ جاف الأرض عن جنبيها و صعد روحها و لقّها منك رضوانا

"Allahım! Kulunun ruhuna kabri geniş eyle. Ruhunu katına yükselt ve ona rızanı ihsan et" demiştir. Bunun üzerine kendisine; "Bunları Allah'ın peygamberinden mi öğrendin yoksa kendi duan mı?"

---

1 İbn MAce, 1628.
2 Ebû Davud, 3192.; İbn Mace, 1554.; Tirmizi, 1045.

diye sordum. Bana; "Öyle olsa lafı daha da uzatırdım. Ben bütün bunları Allah Resulü (s.a.v)'den öğrendim" cevabını vermiştir.[1]

Tirmizi devamla şöyle diyor: Ben, babamdan dinledim. O da Fazl bin Dikkin'den; Fazl, Süfyan'dan; Süfyan, A'meş'den; A'meş de Amr bin Mürre'den bizzat dinlemiş (Allah hepsinden razı olsun). A'meş diyor ki; Amr ve arkadaşları, ölünün mezarı kapatılırken; " Alahım! Kulunu melun şeytandan muhafaa etyle

أللّهمّ أعذه من الشّيطان الرّجيم

diye dua etmeyi, müstehap kabul ederlerdi.

Süfyan-ı Sevri anlatıyor: Ölüye, "Rabbin kim?" diye sorulduğu zaman; Şeytan ortaya çıkar; değişik bir şekler bürünür ve kendini işaret ederek; "İşte ben senin rabbinim" der. Tirmizi diyor ki; bu çok büyük bir imtihandır (Allah hepimizi muhafaza etsin). Bu yüzden Resulullah (s.a.v) şöyle dua ederdi:

أللّهمّ ثبّت عند المسألة منطقه و إفتح أبواب السّماء لروحه

"Allahım! (Kabirde) sorular sorulduğu zaman; bu ölünün dilini (iman üzere) sabit kıl. Ruhuna göklerin kapısını aç." Şayet, Şeytan'ın böyle bir fitnesi olmasa; Resulullah (s.a.v) böyle bir duada bulunmazdı. Bu da, Süfyan'ın rivayetini desteklemektedir.

Definden Sonra Kabri Başında Biraz Beklemek ve İman Üzere Kalması için Dua Etmek

Şimâse el-Mihri anlatıyor; Amr bin As (r.a)'ın yanına gelmiştik. Ölüm döşeğindeydi. Şöyle vasiyet ediyordu: "Beni defnettikten sonra üzerime biraz toprak serpin ve kabrimin başında bir keçi kesip yüzünceye kadar bekleyin. Rabbimin bana nasıl muamele edeceğini düşünün."[2]

Abdullah İbni Mubarek benzer bir hadisi İbni Lühyia'dan rivayet etmektedir.

Abdurrahman b. Şimase şöyle vasiyet etmiştir: "İzâr'ımı sıkıca bağlayın. (Mezarımı kapatmadan önce kefenimin) üzerine biraz toprak

1 İbn Mace, 1550.
2 Müslim, 192

serpin. Zira sağ yanım nasıl toprağa değiyorsa; sol yanımın üzerinde de toprak olsun. Mezarımın üstüne taş ya da ağaç koymayın. Bir oğlak ya da kuzuyu kesip parçalayıncaya kadar başımda bekleyin. Belki sizden cesaret alırım."[1]

Osman bin Affân (r.a), anlatıyor. Resulullah (s.a.v) bir cenazeyi defnettikten sonra şöyle buyurmuştur: **"Kardeşiniz için istiğfarda bulunun ve iman üzere kalması için dua edin. Çünkü şu anda kardeşinize kabir sualleri soruluyor."**[2]

İmam Tirmizi, "Nevadiru'l-Usul" adlı eserinde; yine Hz. Osman (r.a)'dan şöyle bir rivayeti kaydetmiştir: Resulullah (s.a.v) bir cenazeyi defnettiği zaman, başında bir müddet dururdu. Bize de şöyle nasihat buyurmuşlardır: **"Ahiret hayatında (mahşerde) karşılaştıkları hariç, bir müminin karşılaştığı en korkunç şey, kabirdir."**

Hz. Enes bin Malik (r.a) anlatıyor. Resulullah (s.a.v) ashabından bir zatın başında, definden sonra bir müddet beklemiş ve şöyle buyurmuştur:

إنّا لله و إنّا إليه راجعون. اللّهمّ نزّل بك و أنت خير منزل به، جاف الأرض و
إفتخ أبواب السّماء لروحه. و أقبله منك بقبول حسن. و ثبّت عند المسآئل منطقه.

"Allah'tan geldik ve bir gün O'nun huzuruna çıkacağız. Allahım! Kulunu katına kabul et. Varılacak olan en güzel yer, senin katındır. Kabrini genişlet. Göklerin kapısını ona aç. Kulunu huzuruna kabul et. Kabir sualleri sırasında, kulunun dilini iman üzere sabit eyle."

Açıklama

Muhammed b. Hüseyn el-Âcurî, "Nasihat" adlı eserinde şöyle yazmıştır: Definden sonra kabrin başından hemen ayrılmamak ve bir müddet beklemek müstehaptır. Kabrin başında beklerken, ölüye kabir sualinin kolay geçmesi için dua edilir. el-Âcurî, şu duayı tavsiye etmiştir:

اللّهمّ هذا عبدك. و أنتَ أعلم به منّا و لا نعلم منهم إلّا خيرًا. و قدْ أجلستَه
لتسأله. اللّهمّ فثبّته بالقول الثّابت في الآخرة كما ثبّته في الحياة الدّنيا. اللّهمّ
ارحمْه و ألحقْه بنبيّه محمّد صلّ الله عليه و سلّم، و لا تحرمْنا أجره

1 İbni Mübarek, Zühd,440

2 Ebû Davud, 3205.

"Allahım! Bu senin kulundur. Sen onu bizden daha iyi bilirsin ama biz bu zatı iyi biliriz. Şimdi onu huzuruna alıp hesaba çekiyorsun. Allahım! Dünyada nasıl ona sıhhat verdiysen; şimdi de ona İslam üzere kalmayı nasip eyle. Allahım! Kuluna rahmetinle muamele eyle. Kulunu, Peygamberine (s.a.v) kavuştur. Ondan ecrini ve bereketini eksiltme."

İmam Tirmizi, diyor ki; Definen sonra ölünün başında beklemek ve dua etmek; ölüye bir yardımdır. Tıpkı cenaze namazı gibi. Cenaze namazı, ölünün arkasında olmaktır. Cenazede bulunanlar, tıpkı semadaki melekler gibi; ölüye şefaat eden askerler misalidir. Çünkü bu zaman, ölü için zor geçen zamanlardır. Ona yardım etmek gerekir. Daha sonra da değineceğimiz gibi; ölü kabre konulunca münker ve nekir gelip ölüyü hesaba çeker. Bu melekleri görünce, ölü ürperir ve endişeye kapılır.

Açıklama

Amr bin As (r.a)'ın vasiyeti şöyledir: "Ben öldüğüm zaman arkamdan kimse ağlamasın. Arkamdan ağıt yakılmasın ve ateş yakmak gibi tören de yapılmasın." Bu iki adet, İslam öncesi hayatta yaygındı. Amr bin (a.s), arkasından bunların yapılmasından endişe ettiği için; özellikle bu tavsiyelerde bulunmuştur. Resulullah (s.a.v) de özellikle bu hususlarda, ashabını ikaz etmiştir.

Âlimlerimize göre; ölünün arkasından ağıt yapmak, yas düzenlemek ya da kabrin üzerine görkemli yapılar yapmak hoş değildir ve mümine yakışmaz. Bunun yerine Allah'ı zikredip dua etmek daha güzel ve ölü için daha kârlıdır.

Ölünün ardından mescitlerde ya da belli mekânlarda toplanmak; yine aynı şekilde ölen kişinin ailesinin evinde toplanmak, ölü için özel yemek dağıtmak bidattir. Ölü için (özel olarak) toplanıp toplu Kuran okumak da bidattir.

Yine mesela ölünün ardından yedinci günde toplanmak, yedinci günde yemek dağıtmak; bunların hepsi İslam dışı hareketlerdir ve İslam dini gelmeden önce uygulanan adetlerdendir. Yani cahiliye döneminden miras kalmış kötü işlerdir.

Bütün bunların sırf Allah rızası için yapılması ya da ölüye fayda vermesi için tertip edilmesi, bunların bidat olmasını değiştirmez. Âlimlerimizden hiçbiri bunu tasvip etmemişlerdir.

Âlimlerimize göre, bütün bunlar Müslüman olmayanların adetleridir ve Müslümana yakışmaz. Nasıl ki ölünün ardından ağlamak, saç baş dağıtmak, ağıt yakmak, yas tutmak ve (ağıt mahiyetinde) şiirler yazmak yasaklanmış ise; aynı şekilde ölünün ardından özel toplantılar düzenlemek ve toplu yemek dağıtmak yasaklanmalıdır. Her insan, ailesini bu konularda ikaz etmelidir. Kadınlı erkekli toplanıp Kuran okumak da bidat görülmüştür.

Ahmet bin Hanbel (İmam Ahmed) diyor ki; Bütün bunlar, (kötü) bidatlerdendir. Bunun üzerine İmam Ahmed'e; Resulullah (s.a.v) **"Cafer'in (Tayyâr) ailesi için yemek hazırlayın"**[1] buyurmuştur, diye sorulduğu zamana şöyle cevap vermiştir: Bunu adet haline getirmediler ya da özel olarak bunun için bir toplantı yapmadılar (sadece gelen misafirlere ve komşulara yemek yedirildi).

İbni Mace, Cerir bin Abdullah'tan naklediyor: Bize göre, ölü için özel toplantılar düzenlemek ve özel olarak yemek hazırlayıp dağıtmak, ölünün ardından ağıt yakmaya ve yas tutmaya dahildir (yani yasaklanmıştır). Şücâ bin Muhalled'e göre bu görüş sahihtir. Harâitî, Hilâl bin Hibâb'dan; konuyu özetleyen şu sözü aktarmıştır: **"Ölünün şanına ve şerefi için (gösteriş amaçlı veya yas mahiyetinde) yemek yedirmek, cahiliye (yani İslam öncesi, İslam dışı) adetlerindendir."**

el-Âcurî, Ebû Musa (El-Eş'arî)'den şu olayı naklediyor: Abdullah b. Ömer (r.a)'ın kızkardeşi vefat etmişti. Ben de hanımıma; "Git ve onlara yarım et. Bu gece orda kal. Aramızda başka ev yok. Biz de komşuyuz" dedim. Hanım gitti ama kısa bir süre sonra geri geldi. Ben de kendisine; "Ben seni oraya göndermedim mi? Niye geri geldin?" diye sordum. Hanımım; "Evet gittim. Ama Ömer'in oğlu Abdullah geldi ve hepimizi evden çıkardı. "Evimde böyle toplanıp da kız kardeşimin azabını arttırmayın" diye de (bize çıkıştı)" dedi.

Ebu'l-Buhteri, bu olayı şöyle açıklıyor; İslam'dan önce, ölünün evinde geceleme adeti vardı.

Ben (Kurtubî) diyorum ki; Günümüzde, bütün bu adetler, sünnet kabul edilmekte ve yapmayanlar kınanmaktadır. Bugün bunların terki bidat kabul edilir olmuştur. Herşey değişmiş ve herşey tersine dönmüştür. İbni Abbas (r.a) bir keresinde şöyle demiştir: "Birgün gelecek, insanlar sünnetlere karşı gelecek, sünnet olan şeyler yasaklanacaktır. Böylece sünnetler ortadan kalkacak ve yerlerini İslam dışı

---

1 Ebû Davud, 3116; İbn Mace, 1610; Ahmed b. Hanbel, 1/205.

kötü bidatler alacaktır. İşte o zaman, insanlar bu bidatleri terkedenleri kınayacaklar; sünnet ile amel etmeyi ayıplayacaklardır. Böyle bir zamana denk gelirseniz; bunlarla mücadele edin. Böyle bir zamanda en güzel amel, bidatlerle mücadele etmek ve sünnetleri ikame etmeye çalışmaktır. Nitekim Resulullah (s.a.v) bana şu nasihatte bulunmuştu: **"Eğer sen, (Allah rızası için) elindeki bir şeyden vazgeçersen; Allah, o şeyden daha güzelini sana nasip eder."**[1] **"Ümmetim içinde (bir grup, kıyamet sabahına kadar) hak uğrunda savaşmaya devam edecektir. Kimsenin düşmanlığı ve mücadelesi, bunları yolundan saptıramaz (veya bu hak uğruna mücadele edenlerin varlığını ortadan kaldıramaz)."**[2]

Açıklama

Bu konuda Müslim ve Buhari, Cabir b. Abdullah (r.a)'dan bir rivayete yer vermişlerdir. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"(Ölünün arkasından) Yüzünü gözünü yırtan, üstünü başını parçalayan ve cahiliye dönemindeki (ağıt ve toplantılar) yapan bizden (ümmetimden) değildir (yani şefaatime nail olmaz)."**[3]

Bu konuda bir başka rivayet, Ebû Bürde'den aktarılmaktadır. Ebû Musa, (hastalığında) fenalaşmış ve bayılmıştı. Bu esnada başı, ailesinden bir kadının kucağındaydı. Kadın onun bu halini görünce, bağırıp çağırmaya ve ağlamaya başladı. Ebû Musa, ayıldığı zaman; "Ben sizin bu yaptıklarınızdan Allah'a sığınırım. Allah ve Resulü'nün uzak olduğu şey, benden de uzak olsun. Allah Resulü (s.a.v) saç baş yolmaktan, ağıt yakmaktan ve yas tutmaktan ümmetini men etmiştir.

Müslim, "Sahih" adlı eserinde benzer bir olaya yer vermektedir. Ebû Musa, komaya girmişti. Bu esnada hanımı, ağlamaya başladı. Ebû Musa, kendine gelince ona çıkıştı: Ben size, Allah Resulü (s.a.v)'in şu hadisini öğretmedim mi?; **"Ölünün ardından ağlayan, ağıt yakan ve saç baş yolan; benden değildir."**

Ebu Ümâme (r.a) anlatıyor: **"Resulullah (s.a.v) (Ölen kişinin ardından) yüzlerine vurana, elbisesini parçalayana ve ağıt yakana**

---

1 Ahmed b. Hanbel, 5/78, 79 ve 363.

2 Buhari, 13/193; Müslim, 1/373.; Ebû Davud, 4232.; Tirmizi, 2192 ve 2229.; İbni Mace, 10 ve 607; Ahmed b. Hanbel, 4/104.

3 Buhari, 3/163; Müslim, 2/109; Nesai, 4/19; Tirmizi, 999; Ahmed b. Hanbel, 1/442; İbni Mace, 1584.

lanet etmiştir."[1] Bu hadis, sahihtir. Bir insan, yanındaki kimse böyle ağıt yakarken ona engel olmazsa; onun tüm günahlarına ortak olur. Bu yüzden, sadece bu kötü işleri yapmamak yetmez. ailesine ve tanıdıklarına bunu anlatmak gerekir.

Ölüye Telkin Vermek Onun İhlaslı Biri Olduğuna Lahdinde Şahitlik Etmektir

Ebu Muhammed Abdulhak, Ebû Ümâme el-Bâhilî'den aktarmaktadır. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Ölünüzü defnedip mezarı kapatınca sizden birisi, kabrin başında dursun ve "(يا فلان ابن فلانة) Ey falan kadının oğlu falan!" desin. Ölü sizi duyar ama cevap veremez. Sonra da ikinci kez "(يا فلان ابن فلانة) Ey falan kadının oğlu falan!" desin. Bunun üzerine ölü kabrinde oturur. Sonra üçüncü kez "(يا فلان ابن فلانة) Ey falan kadının oğlu falan!" desin. Bunun üzerine ölü "Allah senden razı olsun. Senin söylediklerini Allah bana iletti ama siz beni duyamazsınız" der. Sonra kabrin başında duran kişi şöyle desin;**

اذكر ما خرجْتَ عليه من الدّنيا: شهادة أنْ لا إله إلّا الله و أنّ محمّدًا رسول الله. و أنّك رضيتَ بالله ربًّا و بالإسلام دينًا و بمحمّد صلّ الله عليه و سلّم نبيًّا و بالقرآن إمامًا

Dünyada yaşadığın dini hatırla. Sen Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed (s.a.v)'in Allah'ın peygamberi olduğuna iman etmiştin. Sen, Rab olarak Allah'ı; din olarak İslam'ı; peygamber olarak Muhammed (s.a.v)' i ve hidayet rehberi olarak da Kuran'ı tercih etmiştin." Daha sonra Münker ve nekir peşpeşe gelirler ve "Başında oturan kişinin söylediklerini duyduk ve senin lehinde şahit ve delil olarak kabul ettik." Birisi; **"Ey Allah'ın Resulü! Eğer annesinin ismini bilmiyorsak ne diyeceğiz?"** diye sordu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) **"O zaman annesi Havva'nın ismiyle hitap edersiniz"** buyurmuşlardır.

---

[1] İbni Mace, 1585.

Diyoruz ki; Ebû Muhammed Abdulhak, bu rivayeti bir kitaba ya da raviye dayandırmadan nakletmiştir. Normalde, her rivayeti yazılı bir kaynağa dayandırırdı. En iyisini Allah bilir. İmam Gazzâlî de bu rivayeti aktarmıştır. Bu rivayet, gariptir. Sakâfî, bu hadisi "40 hadis" kitabında tahlil etmiştir. Bu hadisi, değerli şeyh, Kureyş asıllı, alim ve hacı Ebû Muhammed Abdulvehhâb'a ve büyük fakih, alim ve müftü Ebu'l-Hasan Ali'ye arzettik. Bunun üzerine bize şu rivayeti aktarmışlardır: Bize büyük şeyh ve hafız İsfehanlı Selefi alim Ebû Tahir Ahmet bin Ahmet bin Muhammed nakletmiştir. Yine İsfehanlı Ebû Abdullah Kasım bin Fazl bin Ahmet bin Mahmut es-Sakafi ve Nişaburlu bir tüccar olan Ebul'l-Hasan Ali bin Abdurrahman bin Muhammed bin Abdân aynı rivayeti aktarmışlardır. Onlara da Ebû Abbas Muhammed bin Yakup el-Esam anlatmış. O da, ensardan Ebu'd-Derdâ bin Yâ'lâ Hâşim'den; Haşim, Humuslu Utbe bin Seken el-Fezârî'den; Utbe, Ebû Zekeriya'dan; Ebû Zekeriya, Hammad Zeyd'den; Hammad, Said el-Ezdî'den dinlediğini ifade etmektedir (Allah hepsinden razı olsun). Said, şöyle anlatıyor; Ebû Ümâme el-Bâhilî, ölüm döşeğindeydi. Yanına gittim. Bana, "Ben ölünce Allah Resulü'nün emrettiği gibi yapın" diye vasiyet etmiş ve şu hadisi şerifi aktarmıştır: **"Sizden birisi öldüğü zaman kabrini kapatınca; biriniz kabrin başında dursun ve "(يا فلان ابن فلان) Ey falan oğlu falan!" desin. Ölü sizi duyar ama cevap veremez. Sonra da ikinci kez "(يا فلان ابن فلان) Ey falan oğlu falan!" desin. Bunun üzerine ölü kabrinde oturur. Sonra üçüncü kez "(يا فلان ابن فلان) Ey falan oğlu falan!" desin. Bunun üzerine ölü "Allah senden razı olsun. Senin söylediklerini Allah bana iletti ama siz beni duyamazsınız" der. Sonra kabrin başında duran kişi şöyle desin;**

اذكر ما خرجت عليه من الدّنيا: شهادة أنْ لا إله إلّا الله و أنّ محمّدًا عبده و رسوله. و أنّ السّاعة آتية لا ريب فيها و أنّ الله باعث من في القبور

Dünyada yaşadığın dini hatırla. Sen Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed (s.a.v)'in Allah'ın kulu ve peygamberi olduğuna iman etmiştin. Yine kıyametin bir gün kopacağına ve Allah'ın kabirdeki herkesi yeniden dirilteceğine inanıyordun." Sonra münker ve nekir elele gelirler ve birbirlerine; "Bu adama, kabrinin başında telkine göre muamele edeceğiz zira Allah, onun şahitliğini kabul etmiştir" derler."

Ebu Muhammed Abdulhak, Şeybe bin Ebû Şeybe'den şunu aktarmıştır: Annem bana şöyle vasiyet etmişti: Beni defnedince kabrimin başında biraz bekle ve "Ey Ümmü Şeybe! La İlâhe İllellâh de." Böyle yaptıktan sonra kabrimin başından ayrılabilirsin. Öldüğü gece rüyamda annemi gördüm. Bana; "Oğlum. Eğer bana telkin vermeseydin işim kötüydü. Sana vasiyet ettiğim şeyi yapman, beni kurtardı" demiştir.

Şeyhimiz Kurtubalı Ebu'l-Abbas Ahmed b. Ömer şu nasihatte bulunmuştu: Ölüyü kabre koyduktan sonra, kabir suali esnasında kendisine yardım etmek ve yol göstermek gerekiyor. Ölüye şöyle telkin vermek uygundur:

قل: أللهُ ربّي و الإسلام د ينى و محمّد رسولي

"(Ey kabirde yatan) Rabbim, Allah; dinim, İslam ve Peygamberim, Muhammed de." Zira ölü kabre konulduktan sonra kabir süali hemen başlar. Hadisi şeriflerde böyle anlatılmıştır.

Burada akla şöyle bir soru gelebilir: Ayeti kerimelerde; **"Sen kabirdekilere bir şey duyuramazsın"**[1] **ve "Sen ölülere laf işittiremezsin"**[2] buyurulmuştur. Bu ayeti kerimelerdeki kasıt başkadır ve konuyla alakası yoktur (bu ayeti kerimeler, kalpleri mühürlenmiş kişilere, nasihat ve tebliğin fayda vermeyeceğini ifade etmektedir). Çünkü Nebî Sallellâhu aleyhi ve sellem, (Bedir'de bir çukura doldurulan kafirlere hitap ettikten sonra ashbaına); **"Siz, beni onlar kadar duyamazsınız. Fakat onlar cevap veremiyorlar"** buyurmuştur. Yine bir ölü için; **"O, sizin ayak seslerinizi bile işitir"** buyurmuşlardır. Bu konuya ilerde tekrar döneceğiz.

Ölünün Ailesinin Ölüyü Unutması, Dünya Arzusu ve Gaflet

Enes bin Malik (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

"Cenazeyi taşıyanların başına bir görevli melek gönderilir. Cenazedekiler kederle ve hüzünle cenazeyi taşımaya devam ederler. Ta ki kabre ulaşıncaya kadar. Cenaze kabre konulunca herkes

---

1 Fatır, 22.
2 Neml, 28.

dönüp gider. Onlar dönüp giderken, görevli melek; bir avuç toprak alıp cenazedekilerin üzerine doğru atar ve "hadi evinize gidin bakalım. Allah size ölünüzü unutturacaktır. Bir daha onu hatırlayamayacaksınız." der. Sonra cenazeye katılan herkes, alışverişlerine geri dönerler. Sanki hiç o cenazeye katılmamış gibi yaşarlar. Ölen kişi sanki, hiç onların arasında yaşamamış gibi hayatlarına devam ederler."

Bir rivayete göre Allah Teâlâ, Âdem (a.s)'ın bütün zürriyetini gösterdiği zaman; melekler; **"Ya Rabbi! Bütün bunlar yeryüzüne nasıl sığacak?"** diye sordular. Bunun üzerine Allah Teâlâ; **"Ölüm diye bir şey yaratacağım"** buyurdu. Melekler; **"O zaman da yaşamak istemezler, hayat onlara sıkıntı verir"** dedikleri zaman, Allah Teala; **"Bir de emel diye bir şey yaratacağım"** cevabını vermiştir.

Emel, hayata tutunma arzusu ve dünya nimetlerine olan hevestir. Emel, Allah'ın bir rahmetidir. Şayet o olmasa, yaşamak mümkün olmazdı. Emel sayesinde, dünya hayatı devam eder. Dünya, hayata olan bağlılık sayesinde imar edilir. Sanatkâr, sanatını; emel sayesinde icra eder. Abid kişi de emel ile ibadetine devam eder. Emel, Allah'ın bir lütfu ve ikramıdır; aynı zamanda helal ve meşru bir şeydir. Emelin kötü olanı, ahrieti unutturacak derecede aşırı olan dünyaya bağlılıktır.

Hasan el-Basri'ye göre; "Emel yani dünya arzusu ile gaflet yani unutkanlık, bir rahmettir; âdemoğluna bahşedilmiş en büyük nimetlerdir. Şayet, unutmak ve dünyaya düşkünlük olmasa; mümin sokağa çıkamaz, yolda yürüyemezdi. Yani hayat devam etmezdi. Şayet kişi, herşeyi hatırlasaydı ve dünyaya olan düşkünlüğü olmasaydı; dünya hayatı için hiçbirşey yapmazdı. Ölüm korkusunda dünyayı unuturdu."

Abdullah bin Matraf da benzeri bir izahatta bulunuyor. Üstat şöyle diyor: "Ne zaman öleceğimi bilseydim, korkarım ki aklımı kaybederdim. Allah, kullarına, ölümü unutma nimetini ihsan etmiştir. Ölüm sürekli aklımızda olsaydı, çarşı Pazar hiçbirşey kalmazdı."

İnsan Kabre Konulduğu Zaman Allah'ın Kendisine Rahmeti ile Muamele Etmesi

Atâ el-Horasani anlatıyor: **"Allah'ın insana en merhametli olduğu zaman, kabre konulup da ailesinin ve diğer herkesin; kendisini terk ettiği andır."** Bu rivayet, merfu olarak İbni Abbas'tan da nakledilmiştir.

Ebu Galib ise şöyle anlatıyor: "Ebu Ümâme ile sürekli görüşürdüm ve kendisine sorular sorardım. O zamanlar Şam'da ikamet ediyordu. Birgün Ebû Ümâme'nin komşularından hasta bir gencin yanına gittim. Gencin yanında amcası vardı. Amcası gence şöyle "Ey Allah'ın düşmanı! Ben sana anlatmadım mı? Sana şunları yapma demedim mi?" deyip duruyordu. Bunun üzerine genç, amcasına; "Amcacığım! Eğer Allah, beni bu halimle anneme teslim etse, annem bana ne yapardı?" diye sordu. Amcası da; "Ne yapacak. Seni cennete koyardı" diye cevap verdi. Bunun üzerine o genç, amcasına şöyle cevap vermiştir: **"Allah, annemden daha merhametlidir."** Sonra genç, vefat etti. Amcasıyla birlikte cenazesine gittik. Kabrin başında beklerken, amcası birden şaşırdı ve dehşete kapıldı. "Ne oldu, neyin var?" diye sorunca, bana; "Yeğenimin kabrinin genişletildiğini ve içinin nurla dolduğunu gördüm" diye cevap vermiştir.

Ebu Süleyman ed-Dârânî, şöyle dua ederdi: "Ey kulunu asla terk etmeyen dost! Ey herkesin kendisinden korktuğu Rabbim! Ey gariplerin yoldaşı! Kabirde bize merhamet et. Sen, yalnız olan herkesin yanında olansın. Kabirde de tek dost ve yardımcı sensin."

Ölüm Meleği İnsanın Yanından Ne Zaman Ayrılır?

Hz. Cabir (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v)'i şöyle buyururken işittim: **"Âdemoğlu, Allah'ın kendisini neyden ve nasıl yarattığını unutur. Kendisinden başka rab ve ilah olmayan Allah; insanı yaratmayı murat ettiği zaman, bir meleğe görev verir ve şöyle emreder; "rızkını, (yaşayacağı ve öleceği) toprağını ve ecelini yaz. Sonra cennetlik mi cehennemlik mi onu yaz." Sonra bu melek gider ve bir başka melek gelir. Bu melek, âdemoğlu buluğa erinceye kadar onu korur. Sonra bu melek de gider. Daha sonra Allah, iki melek daha gönderir (Kiramen Kâtibin meleklerini). Bunlar, âdemoğlunun iyiliklerini ve kötülüklerini kayıt altına alırlar. Ölüm vakti geldiği zaman, bu iki melek de insanoğlunun yanından alınır. Sonra Ölüm Meleği (a.s) gelir ve insanın ruhunu teslim alır. İnsan kabre konulunca, ruhu cesedine iade edilir. Bunun üzerine iki melek (Münker ve Nekir) gelir ve insanı imtihana çekerler. Sonra bu iki melek de ayrılıp giderler. Kıyamet vakti gelince, iyiliklerini ve kötülüklerini yazan iki melek (Kirâmen Kâtibin)**

tekrar gelip insanın boğazına, amellerinin kayıtlı olduğu kitabı asarlar. Sonra da insanı tutup mahşer yerine getirirler. Bu meleklerden biri, insanı tutup götüren muhafız olur; diğeri de onun (lehine ya da aleyhine) şahitlik yapacak şahit olur." Daha sonra Resulullah (s.a.v) şu ayetleri okumuşlardır: **"Sen bütün bunları unutmuştun. İşte şimdi herşeyi önüne seriyoruz. Şimdi gözlerin fal taşı gibi açılacak."[1] "Şimdi, sırayla, halden hale gireceksiniz."[2]** Resulullah (s.a.v) devamla şöyle buyurmuşlardır: **"Allah'ın huzuruna götürülmeniz, çok büyük ve zor bir iştir. O yüzden Allah'a çokça dua edin ve O'ndan yardım isteyin."[3]**

İki Meleğin Kabi Sorgusu Kabir ve Cehennem Azabından Allah'a Sığınmak

Enes bin Malik (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"İnsan kabre koyulup da tanıdıkları ayrılmaya başlayınca, ölü; onların ayak seslerini dinler. Sonra iki tane melek gelip, ölüyü kabirde oturturlar ve "Muhammed (s.a.v) denilen adam hakkında ne düşünüyorsun?" diye sorarlar. Mümin olan; "O Allah'ın kulu ve peygamberidir. Ben bunu böyle kabul ediyorum" der. Bunun üzerine melekler; "Bak. İşte bu (eğer cevap veremeseydin) seni cehennemde bekleyen yerdi. Fakat (cevap verdiğin için) Allah, sana onun yerine cennette bir yer tahsis etti" deyip, her iki yeri de gösterirler."[4]** Katade, şöyle diyor: Bize rivayet edildiğine göre, müminin kabri 40 arşın genişletilir. Müslim, 70 arşın genişletilir diyor. Daha sonra da müminin kabri, bir bahçeye dönüştürülür ve kıyamete kadar orada kalır. Müslim, tekrar Hz. Enes (r.a)'ın rivayet ettiği hadise dönüyor ve Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu yazıyor: **"Münafık ve kafir'e; "Bu adam (yani Muhammed s.a.v) hakkında ne dersin?" diye sorulduğunda şöyle derler: "Ben insanların dediklerine pek itibar etmezdim. İnsanlar bir şey deyip dururdu." Bunun üzerine melekler; "Hiç mi duymadın? Hiç mi bir şey okumadın?" derler ve ellerindeki demir kargılarla kafasına vururlar. Kâfir ya da**

---

1 Kaf, 22.
2 İnşikak, 19.
3 Ebu Nuaym, Hilye, 3/190
4 Buhari, 3/232; Müslim, 17/203; Nesai, 4/97; Ebû Davud, 3215 ve 4726; Ahmed b. Hanbel, 3/126 ve 233.

münafık olan kişi öyle bir bağırır ki; (insan hariç) bütün canlılar feryadını duyarlar."

Biz diyoruz ki; Hadisin ikinci kısmını rivayet eden kişi Müslim değil Buhari'dir. Buhari'nin rivayet ettiği hadis daha güzeldir.

Ebu Hureyre (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ölü, kabre koyulunca; eğer salih/hayırlı bir adamsa, hiçbir endişe taşımadan kabrinde bekler. Sonra ona; "Nasıl bir hayat yaşadın?" diye sorulur. Mümin kişi; "İslam üzere yaşadım" diye cevap verir. "Bu adam kimdir?" diye sorulunca; "O, Allah'ın peygamberidir. O, bize Allah'ın emirlerini öğreten kişidir. Biz O'nun söylediği her şeyi kabul ettik" der. Daha sonra o adama; "Allah'ı hiç gördün mü?" diye sorulur. Salih adam şöyle cevap verir: "Hayır görmedim. Zaten hiçbir insan O'nu görmemiştir." Daha sonra kabrinde cehennemi gören bir pencere açılır. Cehennemin ateşi öyle alevlidir ki; alevler birbirini yutacak gibi yanarlar. Adama; "İşte bak. Allah seni buradan kurtardı." denilir. Sonra cenneti gören bir pencere açılır. Adam cennetin çiçeklerine ve içindeki diğer nimetlere bakar. Sonra adam; "İşte sen burada oturacaksın. İslam üzere doğdun ve İslam üzere yaşadın. İnşallah da İslam üzere diriltileceksin" denilir. Eğer kişi kötü (yani kâfir ya da münafık ise), kabirde deheşt içinde beklemeye başlar. Sonra ona; "Nasıl yaşadın?" diye sorulur. Adam, bilemiyorum, diye cevap verir. Sonra; "Bu adam hakkında ne biliyorsun?" diye sorulur ve o da; "İnsanlar bir şey deyip duruyorlardı. Ben öylesine de bir şeyler dedim." der. Daha sonra o kötü adamın kabrinde cennete bakan bir pencere açılır. Adam oraya bakmaya başlar. Adama, "İşte senin vazgeçtiğin yer burasıdır. Allah, sana burayı nasip etmedi" denilir. Sonra cehennemi gören bir pencere açılır. Adam, cehennem ateşinin dev gibi alevlerini izler. Sonra ona; "İşte senin gideceğin yer burası. Şüphe üzere yaşadın ve şüphe üzere öldün. İnşallah bu hal üzere de dirilirsin" denilir."**[1]

Yine Ebû Hureyre (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ölü ya da sizden birisi kabre koyulduğu zaman; iki melek gelir. Yeşil ve siyah görünüşlü bu iki melekten birine Münker, diğerine Nekir denilir. Melekler, "Bu adam hakkında ne diyorsun?" diye sorarlar. Ölü de; "O, Allah'ın kulu ve peygamberidir. Allah'tan**

---

1 İbni Mace, 42/68.

başka ilah kabul etmiyorum. Muhammed (s.a.v) de Allah'ın kuludur ve peygamberidir" der. Sonra melekler; "Biz zaten senin böyle cevap vereceğini biliyorduk" derler. Sonra kabri, 70 arşın boyuna ve 70 arşın da enine genişletilir. Sonra kabri nur ile doldurulur ve ölüye; "Hadi şimdi uyu" denilir. Ölü de; "Bunu aileme haber verseydim. Müsaade edin de gideyim" der. Melekler, "Hadi sen uyu. Tıpkı ailesinin sevgisiyle uyandırılmayı bekleyen bir gelin gibi uyu. Ta kıyamet sabahına kadar." derler. Eğer ölü, münafık ise; "İnsanlar birşeyler konuşuyorlardı. Ben de öylesine bir şey söyledim. Yoksa O adamı (haşa Muhammed'i) tanımıyorum" diye cevap verir. Melekler; "Senin böyle cevap vereceğini biliyorduk zaten" derler. Bunun üzerine toprağa; "Bunu iyice sık ve yut" denilir. Toprak onu kemikleri birbirine geçinceye kadar sıkar. Bu halde ta kıyamete kadar kalır ve azap görür."[1] Bu hadis, hasen ama gariptir.

Hz. Enes (r.a)'dan rivayet edilmiştir. Resulullah (s.a.v) Neccaroğullarının hurmalığına girmişti. Birden bir ses duymuş ver irkilmişti. Bize; **"Bu ses, bu kabirlerde yatanlardan geliyor"** dedi. Oradakiler; **"Burada yatanlar, İslam gelmeden önce öldüler"** dediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):

نعوذ بالله من عذاب القبر و من فتنة الدّجّال

"Kabir azabından ve Deccal'in fitnesinden Allah'a sığınırız" şeklinde dua etmişlerdir. Oradakiler; **"Niçin Ey Allah'ın Resulü?"** diye sorunca Resulullah (s.a.v) şöyle cevap buyurmuşlardır: **"Mümin, kabre konulunca, bir melek gelir ve "Sen neye tapıyordun?" diye sorar. Şayet Allah'ın hidayet ettiği bir kul ise; "Allah'a ibadet ederdim" diye cevap verir. Sonra melek; "Bu adam hakkında ne biliyorsun?" diye sorar. Mümin, "O Allah'ın kuludur ve peygamberidir" diye cevap verir. Sonra başka sorular da sorarlar. En sonunda mümin, ateşten bir eve götürülür. "İşte bu seni cehennemde bekleyen yerdi. Fakat Allah, seni affetti ve buradan kurtardı. Bunun yerine sana cennetten bir ev nasip etti." denilir. Bunun üzerine mümin; "Bana izin verin de gidip bu müjdeyi aileme vereyim" diye izin ister. Melek ise; "Yok, sen burada otur." derler. Kâfir kabre konulunca; yine bir melek gelir ve kâfiri tutup silkeler. Sonra da; "Sen neye iman ediyordun**

---

1 Tirmizi, 1071.

bakalım?" diye sorar. Kafir; "Bilemeyeceğim (ya da cevap veremeyeceğim). İnsanlar bir şey derdi. Ben de bazen onlar gibi söylerdim" der. Bunun üzerine melek, demirden bir kargı ile ona vurur. Öyle bir çığlık atar ki, bütün canlılar bu çığlığı duyarlar."[1]

Ebu Davud, Berrâ b. Azib (r.a)'dan bu konuda başka bir hadisi şerif zikretmektedir; Bir gün Resulullah (s.a.v) ile birlikte bir cenazeye gittik. Cenaze, ensardan birine aitti. Kabrin başına geldiğimizde lahdi kapatılıyordu. Resulullah (s.a.v) kabrin başına oturdu. Biz de yanına oturduk. Hepimiz susuyorduk. Resulullah (s.a.v) elinde bir şeyle yere vuruyormuş gibi yaptı. Sonra başını kaldırıp; **"Kabir azabından Allah'a sığının"** dedi. Bunu iki yâda üç kez tekrar etmiştir. Sonra da şöyle buyurmuştur: **"(Burada yatan ölü) sizin ayak seslerinizi bile duyuyor. Siz ayrılıp gittiğiniz zaman ölüye; Rabbin kim, dinin ne ve peygamberin kim diye sorulur."** Resulullah (s.a.v) devamla şöyle buyurmuştur: **"Sonra iki melek gelip tutup onu oturturlar ve "Rabbin kim?" diye sorarlar. Ölü, "Rabbim, Allah'tır" diye cevap verir. melekler, "dinin nedir?" diye sorarlar. Adam, "dinim İslam'dır" der. Melekler, "size gönderilen bu adam hakkında ne dersin?" diye sorarlar. Adam, "O, Allah'ın peygamberidir" diye cevap verir. Melekler, "nereden biliyorsun?" diye sorunca; "Allah'ın kitabını okumuştum ve iman etmiştim" diye cevap verir. Sonra semadan bir ses; "Kulum doğru söylüyor. Onu cennete yerleştirin ve cennet elbiseleri giydirin. Kabrine cennete çıkan bir kapı yapın." diye emreder. Mümin, bu kapından cennetin kokusunu alır ve güzelliğini izler. Sonra kabri, göz alabildiğince genişletilir.**

Eğer ölen kişi kâfir ise; kabirde ruhu cesedine iade edilince yine iki melek gelip onu ayağa kaldırırlar. "Rabbin kim?" diye sorarlar. Adam "Hah hah (alay ifadesi veya şaşkınlık ifadesi olarak hıh). Şimdi ne diyeceğimi bilemedim" diye cevap verir. Melekler, "Size peygamber olarak gönderilen adam hakkında ne diyorsun?" diye sorarlar. Adam yine "Hah hah. Buna da ne cevap vereceğimi bilemiyorum" der. Bunun üzerine semadan bir ses, şöyle nida eder: "Kulum madem inkâr ediyor, onu cehenneme yerleştirin. Cehennem elbiseleri giydirin ve kabrinde cehennemi gören bir kapı açın." Cehennemin sesi ve alevleri, kabrin içine kadar gelir. Sonra kabri öyle bir sıkılır ki, admaın kemikleri birbirine geçer."[2]

---

1 Ebû Davud, 4725.
2 Ebû Davud, 4727.

Cerir'in rivayetinde şöyle bir ilave vardır: "**Daha sonra ölünün başına, gözleri görmeyen, sağır ve dilsiz biri dikilir. Elinde, demirden bir kargı vardır. O kargı ile bir deveye vursa, deve toz gibi olur. Elindeki kargıyla kâfire öyle bir vurur ki, kâfirin attığı çığlığı; insanlar ve cinler hariç bütün mahlukat işitir. Görevli, ona her vurduğunda toprağa döner fakat sonra tekrar eski haline döndürülür.**"

Açıklama

İmam Gazali (r.a) "Keşfu'l-Ulumu'l-Ahira" isimli eserinde Abdullah İbni Mesud (r.a)'dan gelen şu rivayete yer vermiştir: Resulullah (s.a.v)'e; "**Kabirde insanı insanın karşısına ilk çıkacak olan şey nedir?**" diye sordum. Şöyle cevap verdiler: "**Bunu bana ilk sen soruyorsun (Abdullah) bin Mesud! Kabirde insanı ilk karşılayacak olan Rûmân adlı bir melektir. Gelip insana; "Ey Allah'ın kulu! Hadi amelini yaz bakalım" der. Kabirdeki adam; "Yanımda kağıt kalem yok ki!" diye cevap verir. Bunun üzerine melek; "Vah vah! Kefenin kâğıt işte! Parmakların kalemin ve terin de mürekkep olsun." der. Sonra melek, adamın kefeninden bir parça koparıp eline verir. Dünyada okuma yazma bilmeyen insan bile o anda yazmaya başlar. Bütün hayatını tek bir gün gibi hatırlar ve yazar. Yazmayı bitirdiği zaman melek, bu kefen parçasını alır; katlar ve boğazına asar.**"

Resulullah (s.a.v) devamla şöyle buyurmuşlardır: "**Nitekim ayeti kerimede; "Her insanın ameleni böylece boynuna asarız"[1] buyrulmuştur. Daha sonra kabrin korkunç iki meleği gelir. Bunlar iki simsiyah melektirler. Ayak sesleri, yeri titretir. Saçları, yerde sürünür. Sesleri, gök gürültüsü gibidir. Gözleri şimşeğe benzer. Nefes alıp vermeleri, fırtına gibidir. Ellerinde, demirden topuzlar taşılar. Bu topuzlardan bir tanesini bile bütün insanlar ve cinler bir araya geldirse; kaldıramazlar. Bu topuzla, en büyük dağa vursa, tuzla buz eder. Kabirdeki ruh, bunları görünce korkup kaçmaya çalışır. Ölünün boğazından tutup yakalarlar. Öyle bir sıkarlar ki; kabirdeki kişi, can çekişiyormuş gibi olur ve hareket edemez. Sadece meleklere bakar ve onları dinler. Sonra ölüyü oturturlar ve sorgulamaya başlarlar. Öyle bir sallarlar ki ölüyü, toprak deniz gibi dalgalanır sanki. Sonra; Rabbin kim, dinin ne, peygamberin kim ve kıblen ne diye sormaya başlarlar. Allah'ın hidayet verdiği**

---

1 İsra, 13.

kimse, "Sizi bana kim gönderdi? Sizi bu işle kim görevlendirdi ise işte o!" diye cevap verir. Bu cevap, sadece seçkinlere ve âlimlere mahsustur. Bunun üzerine melekler birbirilerine; "Doğru söyledi. İşte şimdi bizim şerrimizden kurtuldu" derler.

Daha sonra kabri genişletirler ve kabrin içinde bir kubbe yaparlar. Sonra sağ taraftan cenneti gören bir pencere açarlar. Cennetten getirdikleri ipeklerle kabri döşerler. Cenent kokusu ile kabri tütsülerler. Sonra ölünün ameli güzel bir insan suretinde gelir ve ölüyle sohebt etmeye başlarlar. Ölünün amelleri, kabri nurla doldurur. Kıyamete kadar bu hal içinde yaşar ve bir an önce kıyametin kopmasını bekler."

Açıklama

Buhari, Müslim ve Tirmizi'den gelen hadislerde; kabirde insana soru soracak meleklerin adları ve sayıları, hangi soruyu soracakları bildirilmiştir. Sadece Ebû Davud'un bir rivayetinde tek bir meleğin gelip soru soracağı yazılıdır. Diğer rivayetlerde meleklerin iki tane olduğu zikredilmektedir. Fakat Ebû Davud da ikinci bir rivayetinde iki meleğin gelip ölüyü sorguya çekeceğini aktarmaktadır. Allah'a şükür bu konularda herhangi bir ihtilaf ya da şüphe söz konusu değildir.

Bütün rivayetler, ölü kabre konulup da başındaki insanlar dağıldıktan sonra; iki meleğin gelip insanı sorguya çekecekleri konusunda müttefiktirler. Bu sorgulama, bazıları için zor; bazıları için kolay geçer. Ama yine de kabirde insanın başına gelecek en hafif şey budur.

Ebu Davud'un bir tek melek zikretmesi, şu şekilde yorumlanabilir; ravi bir başka rivayetinde iki melekten bahsetmektedir. Fakat burada, tek bir melekten söz edilmektedir. Muhtemelen ravi, sadece soru soran meleği zikretmiş; diğerinden söz etmemiştir. Zira iki melekten birisi soru sorarken diğer hazır beklemektedir. Burada sadece soru soran zikredilmiş olabilir. En doğrusunu bilen Allah'tır.

Yine soru sormanın şekli ve verilecek cevaplar hakkında farklı rivayetler vardır. Fakat bu rivayetler arasında bir çelişki olduğunu düşünmemek gerekiyor. Rivayetler arasındaki farklılık; ravilerin anlatma tarzına bağlı olabilir. Ayrıca insanların durumuna göre, soru ve cevaplama şekli de değişebilir. Amelleri güzel olanlar, sorulara kolaylıkla ve net cevap verebilirler. Bazı insanlar ise amellerinden dolayı eksik ya da özet cevap verirler. Hz. Berrâ'dan gelen rivayete göre; her bir ölüye, bütün sorular sorulacaktır. Burada bir şüphe ya da itiraz söz konusu değildir.

Ölüm Anı ve Kabir Hayatı Hakkında Hz. Berrâ' Bin Azîb Radıyellâhu Anh'tan Rivayet Edilen Meşhur Hadis-i Şerif

Hz. Berrâ bin Azîb (r.a), şöyle anlatıyor:

"Bir seferinde Resulullah (s.a.v) ile birlikte ensardan bir adamın cenazesine gitmek üzere yola çıktık. O zatı defnettikten sonra Resulullah (s.a.v) kabrin başı ucuna oturdu. Biz de etrafına oturduk. Kimse konuşmuyordu. Amr bin Sabit, burada bir ilavede bulunuyor fakat bu kısım Ebû Avâne'de geçmemektedir. Bu ilaveye göre; Resulullah (s.a.v) gözlerini kaldırıp semaya bakmış ve daha sonra da tekrar yere bakmıştır.[1] Sonra da şöyle buyurmuşlardır:

"Kabir azabından Allah'a sığınırım. Kabir azabından Allah'a sığınırım" Bunu birkaç defa tekrar etmişlerdir. **"Kul, dünyadan ayrılıp da ahiret yolculuğuna başladığı zaman; bir melek gelip başucuna oturur ve "Ey tertemiz ruh! Hadi, Allah'ın mağfireti ile bedeninden ayrıl" der. Bunun üzerine ruh, su damlası gibi bedenden süzülüp çıkar."** Amr, Ebû Avâne'den farklı olarak, Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu anlatıyor: **"Fakat siz, durumu başka türlü görürsünüz. Sonra cennetten bembeyaz yüzlü melekler gelirler. Yüzleri güneş gibi parlamaktadır. Ellerinde cennetten getirdikleri kefeni ve tütsüleri taşırlar. Sonra ölünün göz ucunda dururlar. (Ölüm meleği) ölünün ruhunu göz bebeklerine varıncaya kadar (bütün bedeninden) çekip alır. Zira ayeti kerimede; "Ruhları, bizim özel görevlendirdiğimiz (melekler) alırlar. O melekler, işlerini ne eksik yaparlar ne de aşırıya giderler."[2] (Müminin ruhu) bir rüzgâr hafifliğinde çekilip alınır. Sonra görevli melekler, bu ruhu bir askere (özel görevli bir meleğe) teslime ederler. Bu melek, ruhu alıp sema ile dünya arasında bir yere çıkarır. Oradaki (görevli melekler); "Bu kimin ruhudur?" diye sorarlar. (Ölünün yanında görevli melek); "Falancanın ruhudur." der ve ölüye en güzel isimlerle hitap edip över. Bu şekilde dünya semasından çıkıp (birinci kat semaya gelirler). Böylece her katta aynı şekilde karşılanır. Son olarak yedinci kat semaya gelirler. Orada (meleklere); "Amelini, İlliyyûn'a yazın" emri verilir. "İlliyyûn nedir? Biliyor musun? O, bir kitaptır. İçinde (herşey) yazılmıştır. Başında**

---

1 Ebû Davud, 4828.; Ahmed b. Hanbel, 4/286 ve 296.

2 En'am, 61.

seçkin melekler beklerler."[1] Ve amelleri, İlliyyûn'a yazılır. Daha sonra (Cenab-ı Hak tarafından) şu emir verilir: "Onu yeryüzüne götürün. Benim vaadim böyledir. Onlar tekrar yaratıldıkları toprağa dönecekler ve oradan tekrar diriltileceklerdir." Daha sonra ruh, kabre geri döner ve bedenine iade edilir. İki melek (Münker ve Nekir) gelip onu kaldırıp oturturlar. Bunlar, heybetli ve sert görünümlü iki melektirler. Kabirdeki kişiye; "Rabbin kim? Dinin ne? Peygamberin kim?" diye sorarlar. (Mümin); "Rabbim, Allah'tır. Dinim ise İslam'dır." der. Melekler; "Size peygamber olarak gönderilen adam hakkında ne düşünüyorsun?" diye sorarlar. O da; "Bahsettiğiniz kişi Allah'ın peygamberidir" diye cevap verir. Melekler; "Nereden biliyorsun?" diye sorduklarında; "Bize deliller ve ayetler getirdi. Biz de onları kabul ettik ve hepsine iman ettik" cevabını verir. (Mümin bu şekilde kolay cevap vermesine) şu ayeti kerime delildir: "Allah, (kendisine ve peygamberine) iman edenler; hem dünyada hem de ahirette, hidayet ve kelime-i tevhid üzere sabit tutar."[2] Sonra, semadan bir ses; "Kulum bana iman ettiği için; kabrini cennet süsleriyle döşeyin, üzerine cennet elbiseleri giydirin ve cennetteki yerini ona gösterin" diye nida buyurur. Sonra kabri, gözünün gördüğünce genişletilir. Ameli, çok hoş bir insan suretinde, güzel kokular saçarak gelir ve "Müjdeler olsun sana. Allah'ın sana vaat ettiği nimetlere kavuştun. Gözün aydın. Allah, senden razı. Mekânın da cennet olacak." der. Adam, "Allah da senden razı olsun. Sen bu güzel haberi bana getirdin." Ameli; "İşte, bu sana daha önce Allah'ın bahsettiği gündür. Sana verilen vaat gerçekleşti. Ben senin iyi amellerinim. Sen, Allah'a itaat konusunda çok gayretliydin. Allah'a isyan konusunda ise dikkatli davranırdın" der. Daha sonra kabirdeki kişi; "Ya Rabbi! Kıyamet bir an önce kopsun da aileme ve malıma kavuşayım" der."

"Eğer (ölen kimse) günahkârsa; bir melek gelip başucuna oturur ve "Ey kötü ruh. Hadi çık bakalım o bedenden. Sana yazıklar olsun. Allah'ın gazabı seni bekliyor" der. Daha sonra siyah yüzlü melekler gelirler. Ellerinde demir sopalar bulunur. Sonra da ne yapmaları gerekiyorsa onu yaparlar. Sonra da ruhunu, ıslak pamuktan çengelli iğne çıkarıyormuş gibi zorla çekip alırlar. Sonra bu da bu ruhu görevli bir askere (meleğe) teslim ederler. Görevli

---

1 Mutaffifin, 19-21.
2 İbrahim, 27.

ruhu alıp yer ile sema arasında bir yere çıkarır. Burada onlara; "Bu pis ruh da neyin nesidir?" diye sorarlar. Görevli melek; "Bu falanca kötü adamdır" der ve bütün kötü özelliklerini sayar. Semanın kapısına kadar gelirler. Fakat kapılar açılmaz ve oradan bir ses şöyle nida buyurur: "Bunu götürüp toprağa sokun. Benim vaadim haktır. O topraktan yaratılmıştır. Sonra tekrar oraya dönecektir. Birgün yine oradan diriltilecektir." Bunun üzerine (melekler, bu kötü adamın ruhun) gökyüzünden aşağı fırlatıp atarlar. "İman etmeyenler, sanki gökyüzünden düşüp de bir kuşun kaptığı ya da bir rüzgârın savurup uzak diyarlara attığı bir şeye benzer."[1] Buradan düştükten sonra kabrine getirilen ruh bedenine iade edilir. Sonra sert ve zorba iki melek gelir. Ölen kişiyi tutup oturturlar. "Rabbin kim? Dinin ne?" diye sormaya başlarlar. "Bilemeyeceğim" diye cevap verir. Melekler, "Size peygamber olarak gönderilen adam hakkında ne düşünüyorsun?" diye sorarlar fakat o kimden bahsedildiğini anlayamaz. Melekler; "Muhammed (s.a.v)'den bahsediyoruz" derler. Adam, "Bir şey bilmiyorum, tanıyamadım. İnsanlar bir şey diyorlardı ama ben pek anlamıyordum" diye cevap verir. Melekler; "Demek bilemiyorsun ha!" derler. Sonra kabrini daraltırlar. Kabir, ölüyü öyle bir sıkar ki; bütün kemikleri birbirine geçer. Sonra amelleri, çirkin ve korkunç bir adam suretinde, kötü kokular saçarak gelir. Adama; "Allah senin belanı versin! Allah'ın gazabı üzerine olsun. Allah'ın azabı seni bekliyor" der. Adam, "Sen de kimsin? Neden bahsediyorsun?" diye sorar. Ameli; "Ben senin kötü amellerinim. Sen, Allah'a isyan konusunda çok istekliydin fakat itaat konusunda çok gevşektin" der."[2]

Amr, Minhal ve Zâzan tarikiyle Berrâ'dan aktardığı hadisi şerifte şu ilavede bulunmuştur. Resulullah (s.a.v) devamla şöyle buyurmuşlardır: **"(Kabir sorgular bittikten sonra kötü adamın) başına sağır ve dilsiz bir görevli dikilir. Elinde demir bir topuz vardır. Bu topuzla dağa vursa, dağ toprak olur."** Ravi, Resulullah (s.a.v)'in şöyle de demiş olabileceğini söylemektedir: **"Elinde bir kargı tutar. Demirdendir. Bununla ölüye bir vurur ki, (darbe sesini ve ölünün feryadını) cinler ve insanlar hariç herkes işitir. (Bu darbe üzerine adam ölür**

---

1 Hac, 31.

2 Ebu Davud et-Teyalisi, Müsned, 753; Ahmed b. Hanbel, 4/287; Ebu Davud, 4753; Hakim, Müstedrek, 1/37; Rüyani, Müsned, 389

ya da helak olur fakat) Sonra ruhu tekrar bedenine iade edilir ve tekrar vurulur." Bu kısım, Ebû Davud'un ilavesidir. Rivayet, Mabed el-Cühenî'nin oğlu Ali'den birçok farklı tarikle rivayet edilmiştir.

Ebu Davud, şöyle bir ilave daha yapmaktadır. Resulullah (s.a.v) şunu da ifade buyurmuşlardır: **"(Kötü ölünün) başına kör ve sağır bir melek dikilir. Elinde demir bir topuz tutar. Ölüye öyle bir vurur ki; adam paramparça olur. Sonra yeniden eski haline getirilir. Sonra melek ona tekrar vurur ve tekrar adam paramparça olur."**

Bazı rivayetlerde şöyle bir ilave de vardır: **"Görevli meleğin elinde demir bir topuz vardır. Bütün cinler ve insanlar bir araya gelseler, bu topuzu yerinden kaldıramazlar. Bu topuzla (kafir ya da münafık olan) ölüye öyle bir vurur ki, adam toprak gibi olur. Sonra tekrar eski haline döndürülür ve görevli ona tekrar vurur. Bu darbenin sesini, insanlar ve cinler hariç tüm canlılar duyarlar."**

"Sonra da; "Ona cehennemden bir kabir döşeyin ve cehenneme bakan bir kapı açın kabrinde" diye emir buyurulur. İki ateş levha getirilip kabrine döşenir ve kabrinin içinde cehennemi gören bir kapı açılır."

Bazı rivayetler, (kötü yani kâfir ya da münafık) ruh bedenden ayrılırken; **"Bu esnada sert, güçlü ve zorba melekler adam gelirler. Ellerinde ateşten mızraklar ve topuzlar, katrandan sular vardır. (ölmek üzere olan bu kötü adam) çok kaba davranırlar. Ruhunu, ıslak yünden çengelli iğne çıkarıyormuş gibi zorlayarak çekip alırlar. Bu yüzden adamın bütün damarları parçalanır. Ruh bedenden çıktıktan sonra, yerdeki ve gökteki bütün melekler; bu adamın ruhuna lanet okurlar."**

İbni Mubarek'in arkadaşı olan Abdullah Hüseyin bin Hüseyin bin Harb, "er-Rakâik" adlı eserinde; (As'ın oğlu) Hz. Amr'ın oğlu Abdullah'tan şu sözleri nakletmektedir (Allah hepsinden razı olsun): Allah yolunda şehit olan bir müminin, ilk damla kanı toprağa değdiğinde; bütün günahlarına kefaret olur. Daha sonra Allah'ın emriyle cennetten getirilen bir örtüye ruhu sarılır ve yine cennetten getirilen bir suretin üzerine bindirilir. Sonra melekler eşliğinde semaya yükselir. Her semanın kapısında hoş bir şekilde karşılanır. Bütün kapılar kendisine açılır. Bütün katlardaki melekler, ona tevbe ve istiğfarda bulup dua ve şahitlik ederler. En son Allah'ın huzuruna getirilir. Melekler; "Ya Rabbi! Bu senin yolun için mücadele ederken canını aldığın kulundur" diye kendisini

takdim ederler. Önce o secde eder daha sonra da melekler secde ederler. Burada temizlenip günahlarından arındırılır. Daha sonra diğer şehitlerin yanına götürülmesi emredilir."

Ebu Abdurrahman en-Nesâî, Ebû Hureyre (r.a)'dan aktarmaktadır. Fahr-i Kâinât Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Müminin ölümü geldiğinde, rahmet melekleri, ellerinde beyaz ipeklerle gelirler ve "Ey Allah'ın kendisinden razı olduğu nefis! Ey Allah'tan razı olan ruh! Hadi çık (bedeninden). Hadi, güzel ve hoş kokulu yerlere gel. Rabbin seni bekliyor. O, senden razı; sana öfkeli değil" derler. Müminin ruhu, bir misk kokusunun yayılması gibi bedeninden çıkar. Melekler, elden el taşıyıp onu semaya götürürler. Gittiği her yerde iltifatlarla karşılanıp ağırlanır. Sonra diğer müminlerin ruhları gelip kendisini karşılarlar. "Dünyadan tertemiz biri gelmiş" diye etrafından sevinçle toplanırlar. Sonra da bu yeni gelene; "Falan ne yaptı? Falanca kadın ne halde?" diye sormaya başlarlar. Sonra birbirlerine; "Onun için dua edelim. Dünya imtihanından yeni geliyor" derler. Sonra (dünyadan yeni gelen); "Falanca adam buraya gelmedi mi?" diye sorar. Bunun üzerine (oradaki müminler); "(Eyvah! Demek ki) o cehenneme gitti" derler.**

Eğer ölmek üzere olan kâfir ise; gazap melekleri gelirler ve "Hadi çık bakalım. Sen Allah'ı sevmezdin. Zaten O da senden razı değil" derler. Kâfirin ruhu, çok kötü ve pis kokulu birşeye benzer halde çıkar. Semanın kapısına geldiği zaman, oradaki tüm melekler; "Bu ruh ne kadar da pis böyle" derler. Daha sonra da diğer kafilerin ruhlarının yanına götürülür."[1]

Ebu Davud et-Teyalisi, anlatıyor: Bize Ebu'l-Cevzâ'dan nakleden Hammâd bin Katâde'dir. O da Ebû Hureyre (r.a)'dan dinlemiş. Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Mümin ölmek üzere iken rahmet melekleri gelip ruhunu teslim alırlar ve bir ipek örtüye sararlar. (Onu karşılamaya gelen müminler); "Ne güzel bir insan! Ne kadar da hoş kokuyor" derler. Sonra birbirlerine; "Ona iyi davranın. Dünyadan yeni geldi. Çok sıkıntı çekmiş" derler. Daha sonra da; "Falan adam ne yapıyor? Falanca kadına ne oldu?" diye sormaya başlarlar. Ölen kafir ise, yeryüzü muhafızı olan melekler; "Bu ne kadar da kötü kokuyor" deyip onu yerin en dibine kadar indirirler."** *(Tahrici daha önce geçti)*

---

[1] Nesai, 1309

İnançsızların Asılsız İddialarına Reddiye

Bu inançsız kâfirlere ve inancı bozuk fasıklara itiraz ederken; altı meseleye değinmek istiyoruz:

Birinci Mesele

Muhterem kardeşim! Biraz düşün! Allah Teala sana da bana da anlamayı nasip eylesin. Bu ve bundan önceki hadislerden anladığımız kadarıyla; ruh ve nefis aynı şeylerdir. Ruh veya nefis, bedenle bitişik olan manevi bir varlıktır. Beden ise maddidir. Ruh, bedeni idare eder. Ruh, insan kefenlenince kefenin içine sarılır. Sonra insan, ruh sayesinde semaya yükseltilir. Ruh, ölmez ve yok olmaz. Ruhun başlangıcı vardır yani yaratılmıştır ama sonu yoktur yani yok olup gitmeyecektir. Bedenden ayrılıp da semaya yükseltildikten sonra; ruh, beden olmadan da hisseder ve hareket eder. Ruhun kendine has bir şekli vardır ve bu sayede iyi ya da kötü olabilir. Fakat ruhun bu şekli, maddi değil manevidir. Ruh geçici bir özellikten ibaret olmayıp; hakiki varlığı vardır. Yoksa öfke ya da sevgi gibi gelip geçici; gerçek varlığı olmayan bir şey değildir.

Bilal'den zikredilen hadiste Vâdî (adlı biri); Resulullah (s.a.v); "Senin canını alan benimkini de aldı" demiştir. Zeyd bin Eslem'den gelen rivayete göre, Resulullah (s.a.v) de bu adama cevap olarak benzeri sözler söylemiştir. Allah hepsinden razı olsun.

Zeyd bin Eslem'in rivayet ettiği hadisi şerifte Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır: **"Ey İnsanlar! Allah, ruhlarımızı kabzedecektir. Eğer dileseydi, onu başka yerlerde tekrar bedenimize iade ederdi."**[1] Yine bir rivayete göre; **"Ruh kabzedildiği zaman, göz onu takip eder"** buyurmuşlardır. Yine şu hadisi şerifler, ruh konusunda güzel açıklamalar getirmektedir: **"İşte böylece insanın gözü, çıkıp giden ruhunun peşine takılır." "Ruhun Rabbine kavuşmasından daha güzel bir an yoktur."**

İnsanlar ruh konusunda çok tartışmışlardır. Bu bahsettiğimiz ehli sünnetin görüşüdür.

"Ölüm esnasında nefisleri teslim alan Allah'tır."[2] Alimlere göre buradaki nefislerden kasıt, ruhlardır. "Can boğaza dayandığı zaman

---

1 Muvatta, 1/11
2 Zümer, 42.

varya!"[1] Yani nefis, bedenden en son çıkarken. Buradan anladığımız kadarıyla; ruhun bir varlığı vardır; gerçektir. Tıpkı bedenin maddi varlığı gibi onun da manevi bir varlığı bulunur. Bir şekilde ruh, bir yer tutar; yani bir hacmi vardır.

Şu halde; ruhun gerçekliği yoktur ya da ruh ölümden sonra yok olup gidecektir, diyenler; iman dairesinin dışına çıkarlar. Yine tenasüh'e inananlar mümin değildir. Tenasüh; ruhun, bedenden çıktıktan sonra bir başka bedende yaşamaya devam edeceğine inanmaktır (yani, ahiret hayatını inkâr etmektir. Bu görüşe göre, ruh bedenden ayrıldıktan sonra kabre gitmez ve yeniden dirilme de yoktur. Bir başka canlının bedeninde hayatına devam eder. Bu görüşün bir diğer çeşidine göre ise; cennet ve cehennem dünyadadır. Yani ruh, ilk bedeninde iyi bir hayat yaşarsa; daha güzle bir insanın bedenine geçer. Kötü bir hayat yaşarsa; bir hayvan ya da başka kötü bir canlının bedeninden sonraki hayatına devam eder). Şu halde ruh, bir başka bedene geçmez ya da yok olup gitmez. Hadisi şeriflerde izah edildiği gibi, kabir hayatına devam eder. Burada ya azap görür ya da güzel bir hayat sürer. Bu halde kıyamete kadar yaşar. Sonra da ahiret hayatı başlar. Bu konuyu İnşallah daha ayrıntılı olarak işleyeceğiz.

İkinci Mesele

Kabir azabına ve kabir sorgusuna iman etmek, vaciptir (farzdır). Bunu olduğu gibi kabul etmek, imanın şartına dâhildir. Resulullah (s.a.v) nasıl anlattıysa o şekilde kabul etmek gerekmektedir. Dünyada nasıl aklı başında hayat sürüyorsa; kabirde de öyle bir hayat vardır. İnsan burada hisseder ve anlar. Aklı başında olur. Şeriatın hükümlerinden mesul olan her insan için kabir hayatı vardır. Kabir hayatı, kıyamete kadar sürecektir. İnsan kabirde suale çekilecektir. Bu soruları anlayacak ve cevap verebilecektir. Yine kabirde ya azap görecek ya da izzeti ikram görecektir. Bütün bunları, dünya hayatındaki gibi hissedebilecektir.

Resulullah (s.a.v)'in beyanı böyledir. Ehli Sünnet ve'l-Cemaat mezhebinin inancı da bu şekildedir. Zira ashabı kiramdan gelen rivayetler de bunu desteklemektedir. Ashabı Kiram da kabir hayatını bizim inandığımız gibi anlamışlardır. Sonraki nesil olan "Tâbiûn" da "Sahabe-i Kirâm" gibi iman etmişlerdir. Biz de onların izinden gidiyoruz.

Resulullah (s.a.v) Münker ve Nekir'in, ölüyü kabirde hesaba çekmesinden bahsederken; Hz. Ömer (r.a): **"Ey Allah'ın peygamberi!**

---

[1] Vakıa, 83.

O zaman aklım başımda olacak mı?" diye sormuş; Nebi (s.a.v): de; **"Evet"** cevabını vermişlerdir. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a); **"Eğer aklım başımda olursa; ben de onlara gereken cevabı veririm. Onlar bana (Rabbin kim?) diye sorarlarsa; ben de onlara, "Benim Rabbim, Allah da peki sizin rabbiniz kimdir?"** diye sorarım diye cevap vermiştir.

Tirmizi, "Nevâdir'ul-Usûl" adlı eserinde; Abdullah b. Ömer (r.a)'dan şu rivayete yer vermiştir (Allah hepsinden razı olsun): Bir gün Resulullah (s.a.v) kabirden bahsediyordu. Babam Ömer bin Hattab; "O zaman aklımız başımızda olacak mı?" diye sordu. Resulullah (s.a.v): **"Evet. Kabirde tıpkı şu anda olduğunuz gibi bilinciniz açık olacak"** diye cevap buyurdular.

Sehl bin Ammar anlatıyor. Vefatından sonra Harun oğlu Yezid'i rüyamda gördüm. "Orada sana nasıl muamele ettiler?" diye sordum. Şöyle anlattı: "Kabrime konulduktan sonra, iki melek geldi. Çok korkunç ve heybetli görünüyorlardı. "Rabbin kim, dinin ne, peygamberin kim?" diye sormaya başladılar. Ben de onlara ağarmış sakallarımı gösterdim ve "Bunları bana mı soruyorsunuz? Ben bunların cevaplarını tam 80 yıl insanlara anlattım" diye cevap verdim. Bunun üzerine beni rahat bıraktılar.

Berrâ (r.a)'dan gelen rivayette şöyle zikredilmiştir: **"Sonra ruhu, tekrar bedenine iade edilir."** Bazılarına göre, kabir suali sadece ruha sorulur; bedene değil. Fakat bu hadisi şerife göre, ruh, kabirde bedene iade edilir. Yani sual her ikisinedir. Doğru olan görüş budur.

Üçüncü Mesele

Bazı bozuk inançlı kimseler; kabir hayatını şu gerekçeye dayanarak reddetmektedirler: Bunlara göre güya, kabri açtığımızda ölüleri ya da kör sağır dilsiz melekleri göremiyormuşuz. Aynı şekilde, kabirleri açtığımızda ateş ya da cennet bahçesi de görmek mümkün değilmiş.

Yine bunlara göre; kabirde ölü oturtulup hesaba çekilse ya da ölüye azap edilse, kabirde ya da kabirdeki ölüde bunun izlerini görmek gerekiyormuş. Ayrıca mümin kabrinin genişletildiği ya da kâfirin kabrinin daraltıldığı meselesini de kabul etmemektedirler. Zira kabir aynı kabirdir ve ne zaman kabri açsak; kazdığımız gibi duruyor iddiasını ileri sürerler. Bütün bunlara dayanarak kabrin genişlemesinin ya da daraltılmasının mümkün olmadığını ileri sürmektedirler.

Cevap olarak diyoruz ki: Allah, her şeye kadirdir. Biz herşeyi görüp bilemiyoruz. Bütün bunlar, bizim bilgimiz dışındadır. Biz hepsine iman ediyoruz. Bütün bunlar, Allah için zor değildir. Herşeyi ilk defa yaratan O'dur. Herşeyin yaratıcısı olan Allah'a bütün bunlar zor değildir. Nasıl ki bizi anne rahminde şekilden şekile sokup basit bir sudan yarattıysa; kabirde hayat verip hesaba çekecek de O'dur. **"Allah birşeyi yaratmayı murat ettiği zaman, ona ol der. O şey de hemen oluverir. Allah için her iş böyledir."**[1]

İnsan uyuduğu zaman birçok şeyi rüyasında görür. Veya yanımızda uyuyan birinin gördüğü rüyaları biz bilemeyiz. Ama rüya gören, bu gördüklerini hatırlar ve hatta bunlardan etkilenir. Şu halde rüya; bizim için bir ibrettir. Rüya üzerinde düşündüğümüz zaman; kabirde insana iki meleğin gelip bazı sorular sorması, çok da akıl dışı değildir. Yine aynı şekilde, ana karnında insanın yaratılmasına dair olayları düşündüğümüzde; insanın başına kabirde gelecek olanlar da rahatlıkla anlaşılabilir.

Dördüncü Mesele

Bu inancı bozuk kimseler, çocukların durumunu delil getirerek yine kabir hayatı konusunda müminlerin inançlarına şüphe düşürmek istemektedirler.

Çocukların durumu da büyükler gibidir. Zira çocuklar da insan oldukları için akıl sahibidirler ve bütün bunları anlayabilirler. Onlara da kabir hayatı vardır. Tıpkı büyükler gibi, çocuklara da kabirde sual vardır. Onlar da kabirde olduklarını hissederler ve kabirdeki şeylerden etkilenirler.

Konu ile ilgili daha önce bazı hadisi şerifler geçmişti. Örnek olarak Hannâd bin Sırrı'ın rivayetine değinmek istiyoruz. Kendisine de Muaviye anlatmış. Muaviye, Yahya bin Said'den; Yahya, Said İbni Müseyyeb'ten; O da Ebû Hureyre'den aktarmıştır (Allah hepsinden razı olsun). Ebû Hureyre (r.a), şöyle diyor: "Nefes alan herkese cenaze namazı kılın. Hiçbir ameli ya da günahı olmasa da "Ya Rabbi! Onu kabir azabından muhafaza eyle" diye dua edin."

Beşinci Mesele

Bir başka itiraz da şu hadisi şerife gelmiştir: **"Kabir, ya bir cehennem çukuru ya da bir cennet bahçesi(ne dönüşür)."** Bu hadisi şerifi nasıl anlayacağımızı sorarak itiraz etmişlerdir.

---

1 Yasin, 82.

Bize göre bu hadisi şerif, mecaz anlamda olmayıp; hakikati ifade etmektedir. Kişi eğer mümin ise, kabri yeşilliklerle dolu bir bahçeye dönüşür. Daha önce Hz. Amr bin (a.s)'ın oğlu Hz. Abdullah (r.a)'nın aktardığı hadisi şerifte; bu durum ifade edilmişti. Bu rivayetlere göre kabir, yeşilliklerle döşenir; misk ve kâfur ile kokulandırılır. Ya da ateşten levhalarda kaplanır.

Bazı âlimlerimiz, kabrin cennete dönüştürülmesinin mecaz anlamda da olabileceğini ifade etmektedirler. Bunlara göre kabrin cennete dönüştürülmesi demek, kabir sualinin kolay geçmesine, kabirde güzel bir hayat sürülmesine ve kabir sıkıntılarından güvende olmaya işaret etmektedir. Buradaki cennet, gerçek anlamda cennete benzeyen bir hayattır. Yine bu âlimlere göre kabrin cehennem olması demek, kabir sualinin ağır geçmesine ve kabirde sıkıntılı bir hayat sürememeye delalet etmektedir.

Bize göre ilk görüş, daha doğrudur. Zira ahiret hayatı hakkındaki şeyler bizim bilgimizin ve idrakimizin dışındadır. O yüzden kabir ile ilgili Resulullah (s.a.v)' den nakledilen bütün rivayetleri gerçek anlamında anlıyor ve buna iman ediyoruz.

Altıncı Mesele

Ebu Ömer, "Temhid" adlı kitabında Abdullah İbni Abbas'tan şu rivayete yermektedir. Hz. Ömer, şöyle buyurmuştur (Allah hepsinden razı olsun): "Ey insanlar! Recim cezası vardır. Bu konuda asla gevşeklik göstermeyin. Bunun delili şudur; Allah Resulü, recim uygulamıştır. Ebubekir de, recmi uygulamıştır. Biz de onların izinden giderek bu cezayı uyguladık. Gün gelecek bu ümmet içinde; recmi, deccali inkar edecek adamlar çıkacaktır. Hatta güneşin batıdan doğmasını, kabir azabını ve şefaati de inkar edecek gruplar olacaktır. Daha başka damlar gelip; cehennemde günahlarını çektikten sonra cennete gitmeyi de inkar edeceklerdir."

Âlimlerimize göre bugün, Kaderiye ve Hariciler bu görüştedirler. Ebu'l-Huzeyl ve Bişr'e göre; kabir azabı ve kabir suali, sûr'a ilk üfürülmesi ile ikinci üfürülmesi arasındaki zamanda gerçekleşecektir. Belhî, Cübbâî ve oğlu; kabir azabının sadece kâfirlere olacağını, müminlerin böyle bir durumlar karşılaşmayacağını ifade etmektedirler. Birçok mu'tezilî mensubuna göre; Allah'ın meleklerine "Münker ve nekir (çirkin ve korkunç)" adlarının verilmesi de caiz olmaz. Münker ve nekir'e

bu adlar çirkin ve korkunç olduklarından dolayı değil; kabir sualinin zor geçeceğinden dolayı verilmiştir diye iddia etmişlerdir.

Salih'e göre, kabir azabı vardır ama ruhlar bedene iade edilmeden gerçekleşecektir. Bu da Kerrâmîye mezhebine mensup olanların görüşüdür.

Bazı Mutezilelerin görüşü ise şöyledir: Allah, kabirde ölüler azap edecektir. Fakat ölüler bunu hissetmeyeceklerdir. Burada gördükleri azabın acısını, diriltildikleri zaman hissedeceklerdir. Zira kişi kabirde iken sarhoş ya da baygın veya uykudaymış gibi olacaktır. Bu yüzden buradaki eziyetleri ve sıkıntıları, diriltilip de akılları başlarına geldiği zaman anlayabileceklerdir.

Dırâr bin Amr, Bişr ve Yahya bin Kamil gibi mutezile mensupları ise kabir azabını tamamen inkar etmişlerdir. Bunlara göre insan öldükten sonra ta kıyamet gününe kadar kabirde öylece bekleyecektir.

Bütün bu görüşler; saçma, gereksiz ve yanlıştır. Zira ayeti kerimede şöyle buyurulmuştur: "**(Firavun ve adamları) Sabah akşam ateşe sokulup çıkarılmaktadır.**"[1] İnşallah bu konu hakkında ilerde daha başka deliller ve izahat gelecektir.

İki Sorgu Meleğin Özellikleri ve Sorgulamalarının Keyfiyeti

Tirmizi'den gelen rivayete göre yeşil ve siyah renktedirler. Birinin adı Münker, diğerinin adı ise Nekir'dir. Allah'ın selamı ve bereketi her ikisinin üzerine olsun. Ma'mer, Amr bin Dinar'dan; Amr, Sa'd bin İbrahim'den; Sa'd da Atâ bin Yesâr'dan nakletmektedir (Allah hepsinden razı olsun). Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: "**Ey Ömer! Bir düşün bakalım! Sen birgün öleceksin. Herkesi arkanda bırakacaksın. Senin için üç arşınlık bir çukur açacaklar. Seni yıkayıp kefenleyecekler. Sonra tütsüleyecekler. Sonra sırtlarına alıp taşıyacaklar ve kabre koyacaklar. Daha sonra da üstüne toprak atıp geri dönecekler. İşte o zaman Münker ve Nekir gelecek. Bunlar kabirde insana musallat olacak iki melektir. Gök gürültüsü gibi ses çıkarırlar ve gözleri şimşek gibidir. Saçları yerde sürünerek gelirler. Ellerinden demirden topuzlar vardır. Dünyada yaşayanların hepsi bir araya gelse bu topuzları yerinden kaldıramazlar.**"

1 Ğafir/Mümin, 46.

Bunun üzerine Hz. Ömer; "**Ölmek hak ise zaten hepimiz öleceğiz. Peki o zaman da aynı böyle (insan) mı olacağız?**" diye sorar. Resulullah (s.a.v) "**Evet**" cevabını vermiştir. Bunun üzerine Hz. Ömer; "**O zaman ben onların hakkından gelirim**" diye cevap vermiştir.[1]

Birçok ravi, İbni Abbas (r.a)'dan İsra olayını anlatırken Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakletmişlerdir: "**Cibril'e "Bunlar kim?" diye sordum. "Bunlar Münker ve Nekir'dir. İnsanoğlu kabirde yalnız başına iken bunlar gelecektir" diye cevap verdi. "Bunları bana anlat" dedim. Cibril de bana, boylarını ve ağırlıklarını söylemeden diğer özelliklerini anlattı. İnsanın hayatı boyunca gördüğü en korkutucu şeylerin onlar olduğunu söyledi. Sesleri şiddetli gök gürültüsü gibiymiş. Gözleri de şimşek gibi. Ağızlarından ateş çıkarmış. Saçları ise yerlerde sürünüyormuş. Tırnakları bastıkları yeri söküp geçiyormuş. Ellerinde demir güllelerle gelirlermiş. Bu gülleri yeryüzündeki bütün canlılar bir araya gelseler kaldıramazlar. İnsan kabirde tek başına kalınca gelirler ve Allah'ın izniyle ruhunu bedenine sokarlar. Sonra da insanı tutup oturup sorgulamaya başlarlar. İnsanı öyle bir sallarlar ki; kemikleri yerinden çıkar ve sonunda düşüp bayılır. Sonra onu tekrar kaldırırlar ve "Sen artık Berzah âlemindesin. Otur da halini bir düşün. Nerdesin bir bak bakalım" derler. Sonra insanı ikinci defa tutup silkelerler ve "Artık dünyada değilsin. Her şey seni terk etti. Şimdi bize söyle bakalım. Rabbin kim? Dinin ne? Peygamberin kim?" diye sorarlar. Eğer kişi mümin ise; Allah Teâlâ, ona cevapları ilham eder. O da; "Rabbbim Allah'tır. Peygamberim Muhammed (s.a.v)' dir. Dinim İslam'dır" cevabını verir. Sonra Münker ve Nekir, bu adamı üçüncü kez tutup silkelerler ve "Doğruları mı söyledin bir daha düşün bakalım" derler. Allah Teâlâ, mümin kuluna burada yardım eder ve onun doğruları tekrar etmesine yardım eder. Allah'ın lütfu sayesinde müminin korkusu geçer. Artık Münker ve Nekir'den korkmaz. Kendine gelip Münker ve Nekir ile mücadele etmeye başlar ve onlara şöyle der; "Siz beni Allah'tan şüphe etmem ve başka birine tapmam için mi tehdit ediyorsunuz? Allah'tan başka ilah yoktur. O, benim rabbimdir. Sizin de rabbinizdir. O, herşeyin rabbidir. Peygamberim de Muhammed' dir." Fakat melekler, onu tekrar sıkıp sallarlar ve soruları tekrar sorarlar. Mümin kişi; "Benim Rabbim, yeri ve göğü yaratandır. Ben**

[1] El-Acurri, Eş-Şeria, 2/188; Abdurrezzak, Musannef; 6738

hep O'na ibadet ettim. Hep O'na iman ettim. O'ndan asla şüphe etmedim ve asla şirk koşmadım. Siz beni, imanımdan döndürmek mi istiyorsunuz? Tekrar söylüyorum. Benim rabbim Allah'tır. O bir tektir." der. Münker ve Nekir bu soruları üç defa tekrar ederler. Üçünde de aynı cevabı aldıkları zaman, öfkeleri ve düşmanlıkları geçer. Kula iyi davranmaya başlarlar. Sonunda doğru cevapları aldıktan sonra bu kula muhabbet duyarlar. Kul da onları sevmeye başlar. Aralarında bir ünsiyet oluşur. Bu öyle bir ünsiyettir ki; kul daha önce dünyada kimseyi sevmediği kadar bunları sevimli görmeye başlar. Daha sonra Münker ve Nekir birbirilerine bakıp gülmeye başlarlar ve mümine; "Evet doğru söyledin. Allah senden razı olsun. Gözün aydın. Müjdeler olsun. Cennet seni bekliyor" derler. Sonra da kabri genişletmeye başlarlar. Kabir, göz alabildiğince genişler. Kabrin içine cenneti gören bir kapı yaparlar. Cennetin kokusu kabrin içine dolar. Cennetin güzelliğini izlemeye başlar. Allah'ın izzet ve ikramını görüp sevinir. Sonra birden aklı başına gelir ve Allah'a hamdetmeye başlar. Daha sonra kabri, cennet ipekleri ve mücevherleri ile döşenir. Ayak ucuna bir lamda, bir nurdan lamba da baş ucuna konulur. Kabrinin içi ışıkla ve parıltıyla dolar. Kabrin içine daha hoş kokular da gelir. Bunları koklayan kişi kendinden geçer ve uyur. Melekler; "Hadi, gelin gibi uyu. Korkma. Endişe etme." Daha sonra da iyilikleri daha önce hiç görmediği bir güzellikte gelir. Hoş kokular sararak gelir. Melekler; "İşte bunlar senin iyiliklerin ve güzel sözlerindir. Allah, bütün güzel işlerini bu şekilde sana gösteriyor ki kabirde yalnız başına kalma diye. Amellerin, seni kıyamete kadar bütün herşeyden koruyacaktır. Sana ne bir hayvan ne da başka bir şey rahatsızlık veremez. Hadi şimdi rahat içinde uyu." derler. Amellerini ölüye teslim edip uçup giderler."

Kafir için ise tam tersi bir durum söz konusudur. Hadisi şerifte bunlar da anlatılmıştır. Fakat bu kadarı şimdilik yeter. Kâfirin başına gelecekleri bu rivayetlere bakarak tahmin etmek mümkündür.

Açıklama

"Kabrin İki Fettân'ı Münker ve Nekir" Hadisinin Anlamı

Münker ve Nekir'e "fettân" denmesi; kabirde insanları zorlamalarından ve görünüşlerinin dehşet verici oluşundandır. Bunlara Münker ve nekir adlarının verilmesi; insanoğlunun daha önce gördüğü suretlere benzemiyor olmalarındandır. Bunlar, diğer meleklere, kuşlara ve

diğer canlılara da benzemezler. Bunların kendilerine mahsus ve orijinal bir görüntüsü vardır. İnsan, bu melekleri görünce şaşıracaktır. Münker ve Nekir'in böyle yaratılmalarının sebebi; müminlerin imanını ölçmek ve münafıkların iki yüzlülüklerini ortaya çıkarmak içindir. İnsan, onların karşısında, korku ve heyecandan, ancak gerçeği söyleyebilir. Bu yorum, Tirmizi'ye aittir.

Açıklama

Akla şöyle bir soru gelebilir; aynı anda birden çok insan ölmektedir. Bu melekler nasıl oluyor da aynı anda birden fazla yerde olabiliyorlar ve birbirinden uzak birçok insanı aynı anda nasıl hesaba çekebiliyorlar? Yine akla gelen bir başka soru, amellerin nasıl insan suretine gireceği ve ölüye yoldaş olacağı meselesidir.

İlk sorunun cevabı: Bu meleklerin çok büyük olduklarına dair rivayetler daha mevcuttur. Şu halde, birden fazla kabir olsa da, bu melekler için hepsi aynı yönde sayılır. Şu halde bu melekler, bir sürü insana aynı anda hitap edip konuşabilirler. Peki bu durumda, bir ölü diğer ölünün verdiği cevabı duymaz mı? Ya da melekler, aynı anda cevap veren bütün insanların seslerini nasıl duyarlar? Bu şeklinde sorular akla gelebilir. Buna da şöyle cevap verilebilir: Allah her şeye kadirdir. Zira hadisi şeriflere göre melekler, kabirde kâfire vurdukları zaman, insan ve cinler hariç diğer bütün canlılar; bu vuruşun sesini ve kâfirin feryadını duyar. Şu halde, aynı anda hesaba çekilen ölüler birbirlerini duyabilirler. Ya da münker ve Nekir, mesela hayvanlar nasıl ki kabirdeki ölünün seslerini duyuyorsa, aynı anda birden çok sesi dinleyebilirler. Allah, dilediği herşeyi yapmaya kadirdir.

İkinci sorunun cevabı: Cevherleri de arazları da yaratan Allah değil midir? Gerçek varlıkları da, varlıkların fiil ve davranışlarını da yaratan O'dur. Şu halde, araz olan şeylere gerçek varlık vermesi niye imkânsız olsun? Bir sahih hadisi şerifte şöyle buyrulmaktadır: **"Ölüm, (Kıyamet gününde) sıska bir koç suretinde getirilir. Sonra Sırat köprüsüne yatırılır ve boğazlanır."** Hâlbuki ölüm, bir arazdır; gerçek varlığı yoktur. Bizim anladığımız manada bir varlık değildir. İzafi birşeydir. Oysa Allah, kıyamet günü ölümü bir canlı varlık olarak yaratacak ve cennet ile cehennem arasına getirip kestirecektir (yani öldürecektir).[1] İnşallah sonraki konularda akla gelen şüphe ve itirazlara da cevap vermeye çalışacağız. En iyisini bilen, Allah'tır.

---

[1] Buhari, 473; Müslim, 2849.

İnsanların Amellerine Göre Kabirlerinin Genişliği Farklı Oluşu

Buhari ve Müslim'e göre (müminlerin) kabri, "Yetmiş arşın" genişliğinde olacaktır. Tirmizi'de gelen rivayete göre; "Yetmiş arşın eninde, yetmiş arşın boyunda" olacaktır. Berrâ (r.a)'dan gelen rivayete göre ise; göz alabildiğince geniş olacaktır. Hz. Aişe'den gelen rivayete göre ise; kırk arşın genişliğinde olacaktır.

Diyorum ki; kabrin genişlemesi, kabir sualinden sonra olacaktır. Kabir, önce, mümin ya da kâfir herkesi sıkacaktır. Kâfirin kabri bu halde kalacak, müminin kabri ise genişletilecektir.

Kabrin darlığından ve kabir azabından Allah'a sığınırız.

Kabir Azabı Haktır

Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **"Kim beni unutursa ya da bana ibadetten imtina ederse; onu çok zor bir hayat beklemektedir."**[1] Ebû Said el-Hudri ve Abdullah bin Mesud (r.a)'a göre, hadisi şerifte geçen "dankâ (zor, ağır)" ifadesi, kabir azabıdır. **"Kâfire, bunun haricinde başka bir azap daha vardır"**[2] ayeti kerimesindeki, fazladan azap, kabir azabı olarak tevil edilmiştir. Zira önceki ayeti kerimede, kıyamette görecek oldukları azap şöyle ifade buyurulmuştur: **"Bırak onları! Birgün gelecek, onları çarpacak olan şeyle yüzyüze gelecekler."**[3] Burada bahsi geçen gün, dünyada hayatı değildir; ahiret hayatıdır. Şu halde ahirette görecekleri azap dışında bir azap görecek olmaları, kabir azabına işaret etmektedir. **"Fakat insanların çoğu bunu bilemezler."**[4] Zira bunlar gayptır. Gayba sadece mümin, iman eder. **"Firavun ve dostlarına, azap edilmeye başlandı. Onlar, sabah akşam, ateşe sokulup çıkarırlar."**[5] Burada kabir azabı anlatılmaktadır. Fakat insanların çoğu buna iman etmez.

Abdullah İbni Abbas; **"Hayır hayır! Yakında anlayacaksınız. Sonra yine göreceksiniz."**[6] ayetlerini şöyle yorumlamıştır: "İlk ayet

1 Taha, 124.
2 Tur, 47.
3 Tur, 45.
4 En'am, 38.
5 Mümin, 45-46.
6 Tekasür, 3-4.

(Tekasür, 3) kabir azabına; ikinci ayet (Tekasür, 4) ahiretteki azaba işaret etmektedir. Ayeti kerimede aynı şeyin iki defa tekrar edilmesinin sebebi budur."

Zerr b. Hubeyş, Hz. Ali (r.a)'dan şu olayı anlatıyor: "Hepimiz kabir azabından şüphe ediyorduk. Sonra şu ayetler gelince, hepimiz iman ettik; **"(Dostlarınızın ve çocuklarınızın) çok olması sizi oyaladı. Kabirlerdeki (akrabalarınızı bile) sayıp döktünüz. Ne yazık ki çok yakında (gerçekleri) öğreneceksiniz."[1]**

Ebu Hureyre (r.a) anlatıyor. Resulullah (s.a.v): **"Kafir için zor bir hayat vardır. Sonra kıyamet günü onu kör olarak hasredeceğiz"[2]** ayeti hakkında; **"Bu ayet kimin için inmiştir? Ve ayette geçen "zor hayat" nedir? Biliyor musunuz?"** diye sormuş; ashabı kiramı da (Allah hepsinden razı olsun); **"Allah ve Resulü daha iyi bilir"** diye cevap vermişlerdir. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) şu cevabı vermişlerdir: **"(Burada anlatılan şey) kâfirin, kabirde gördüğü azaptır. Vallahi, kabirde kafire, 99 ejderha gönderilecektir. Her bir ejderhanın dokuz kafası bulunur. Kâfire her üflediklerinde kemiklerine kadar yakıp kül ederler. Sonra tekrar eski haline döndürülür ve böylece kıyamete kadar azap devam eder. Mahşer günü ise kör olarak gelir."**

Ebû Said el-Hudrî (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kâfire kabrinde 99 ejderha musallat olur. Kâfiri yakıp kül ederler. Bu şekilde azap kıyamete kadar devam edip gider. O ejderhalardan birisi bile tek bir sefer dünyaya üflese; yeryüzünde bir daha asla tek bir ot bile bitmezdi."[3]**

Hazreti Amr bin As'ın oğlu Abdullah (r.a) ise şu hadisi şerifi rivayet etmiştir: **"Sonra kafirin kabrine emir verilir ve kabir kafiri sıkmaya başlar. Sonra ejderha başlı yılanlar gelirler ve kafirin kemiklerinde bir tek parça et kalmayıncaya kadar yerler. Daha sonra kör sağır ve dilsiz melekler gelip ellerindeki topuzlarla ve mızraklarla kafire vurmaya başlarlar."**

Açıklama

Buradaki hadisler arasında bir çelişki olduğunu düşünebilirsin. Zira bazı hadislerde, kâfire kabirde kör bir muhafızın verileceği, bazılarında

---

1 Tekasür, 1-3.
2 Taha, 124.
3 İbni Ebi Şeybe, 8/102; Ahmd b. Hanbel, 3/38;Darimi,2815

ise sağır bir görevlinin gelip azap edeceği beyan edilmiştir. Fakat unutmamak gerekir ki; bütün kâfirlerin durumu aynı değildir. Kimisi tek başına azap görür. Kimi kâfirler ise toplu azap görürler. Bazı kâfirlerin suçları, diğerlerinden daha fazla olabilir. Buna bağlı olarak, görecekleri azap da farklıdır. Ayeti kerimede; "İşte bu günahkârların inkâr ettiği cehennemdir. Orada sıcak su ile (ateş) arasından dönüp dururlar."[1] Bazı ayetlerde, cehennemdekilerin zakkum (bir çeşit dikenli, acı ve zehirli bitki) yiyeceği bildirilmektedir. Bazıları cehennemde sıcak su içecek, bazıları da ateşte azap göreceklerdir. Bazılarına ise soğukla azap edilecektir. Allah bizi kabir azabından ve cehennemden muhafaza eylesin. Bazı hadisi şeriflerde, kâfirin ve münafığın kabrinin ateşten levhalarla döşeneceği bildirilmektedir. Buradaki farklı rivayetler arasında bir çelişki yoktur. Burada kâfirlerin ve münafıkların derece derece olduğuna ve farklı şekillerde azap göreceklerine işaret vardır.

Ali b. Mabed, Ebû Hâzim'den; o da Ebû Hureyre'den aktarıyor (Allah hepsinden razı olsun): Ölü kabre konulunca Allah'ın gönderdiği özel görevliler gelip Rabbin kim diye soracaklardır. Kişi eğer iman ve sabır ehli ise Rabbim Allah, diye cevap verecektir. Dinin ne sorusuna ise, dinim İslam'dır cevabını verir. Peygamberi sorulduğunda ise Peygamberim Allah'tır cevabını verecektir. Sonra melekler ona cennet ve Allah'ın kendisinden razı olduğu müjdesini verirler. Bunun üzerine kabirdeki mümin; "Beni bırakın da gidip bunları aileme anlatayım" der. Melekler, "Hadi şimdi uyu. Bunları düşünme. Rahat ol" diyeceklerdir. Eğer ölen kişi iman ve sabır ehli değilse; Rabbin kimdir sorusuna "hâh (alay ifadesi veya hıh yani şaşkınlık ifadesi)" diye cevap verir. Bunun üzerine melekler ona ellerindeki topuzlarla ve kargılarla vururlar. Darbenin sesini ve ölünün feryadını insanlar ve cinler hariç herkes duyar. Daha sonra kâfire; "Hadi. Bir leş gibi uyu" denilir.

Kâfirin Kabirde Gördüğü Azap

Hafız Vâilî "İbâne" adlı kitabında anlatıyor: Ona da Malik bin Miğvel anlatmıştır. Malik, Nâfi'den; Nâfi de Abdullah b. Ömer (r.a)'dan dinlediğini ifade etmektedir (Allah hepsinden razı olsun): Birgün birkaç arkadaş Bedir civarında geziyorduk. Birden yerden adam bir çıktı. Boynunda zincir vardı. Simsiyah görünüyordu. Bana; "Ey Abdullah, lütfen bana su ver" dedi. Ben onu tanıyamadım. İsmimi de nerden bildiğini

---

1 Rahman, 43-44.

anlamamıştım. Yanımda Esved vardı ve bana; "Ona su verme. Hayır. O Allah'ın düşmanıdır" dedi. Sonra yer sallandı ve adamı içine çekti. Ben de hemen Allah'ın Resulü'ne koştum. Olanları ona arzettim. Bana; **"O Allah'ın düşmanı olan (Amr) bin Hişâm yani Ebû Cehil idi. Kıyamete kadar o, bu şekilde (yani susuzlukla) azap görecektir."**

Kabir Azabına Sebep Olan Şeyler

Ebû Hureyre (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Kabir azabının büyük çoğunluğu idrar nedeniyledir."**[1]

İbni Abbas (r.a)'dan rivayet edilmiştir. Resulullah (s.a.v) iki kabrin yanından geçti ve şöyle buyurdu: **"Burada yatanlar azap görüyorlar. Ama ikisi de büyük günahtan dolayı değil. Birisi söz taşıyıp dururdu. Diğeri de idrarının üstüne sıçramasından sakınmazdı."** Sonra bir hurma dalı istedi ve ikiye böldü. Birini bir kabre, diğeri de diğer kabrin üstüne dikti. Sonra; **"İnşallah bu dallar kurumadığı sürece azapları hafifleyecektir."** Her iki hadisi de Müslim rivayet etmiştir. Ebû Davud ise "Bevlden sasakınmazdı"ziyadesiyle rivayet etmektedir. Hannâd da "Bevlden istibra yapmazdı" ziyadesiyle rivayet etmiştir.

Ebu Bekre (r.a) aynı olayı aktardıktan sonra hadisi şerifin sonunda Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu anlatmaktadır: **"Burada yatan iki ölünün, azap görme sebeplerini size anlatsam şaşırırsınız. Birisi gıybet yüzünden, diğeri de idarı yüzünden azap görmektedir."** Bu rivayeti aktaran ise Ebû Davud'dur.

Müellif (Kurtubî) diyor ki: Burada kastedilen şey, idrar yapılırken tam dikkat edilmediği için geride birşeylerin kalması, bu idrar kalıntılarının abdestten sonra dışarı çıkarak abdesti bozmasıdır.

Ayrıca burada günahları küçük görmek de kabir azabına sebep olarak gösterilmiştir diyebiliriz.

Müslim, Cabir et-Tavîl'i kaynak göstererek şu hadisi şerifi rivayet etmektedir. Allah Resulü (s.a.v) Cabir'e; **"Şurayı görüyor musun? Git oradaki iki ağaçtan birer dal getir. Oraya vardığın zaman bir dal sağından bir tane de solundan kopar"** diye emir buyurur. Cabir diyor ki: Gidip bir taş aldım ve iki tane ağaç kesip geldim. Allah Resulü'nün yanına gelince de bu ağaçlardan birer dal koparıp kendisine verdim. Allah Resulü (s.a.v); **"Ben sana bir tane sağından**

---

[1] İbni Mace, 384.; Ahmed b. Hanbel, 2/336 ve 388.

bir tane de solundan dal getir demiştim" deyince Cabir; Evet Ey Allah'ın Resulü. Emir buyurduğunuz gibi yaptım diye cevap verir. Bunun üzerine Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: "**İki kabre rastladım. İçindekiler azap görüyorlardı. Allah'tan şefaat diledim. İnşallah bu diktiğim dallar yaş kaldığı sürece burada yatanların azabı hafifleyecektir."**

Bu rivayette ilave olarak dalların yaş kalmasından bahsedilmektedir. Bize göre yukarıdaki hadislerde anlatılan olaylar aynı değildir. Bizce burada iki farklı olay anlatılmaktadır. Yani buradaki hadisler arasında bir çelişki söz konusu değildir.

Ebu Davud'un Hazreti Abdullah bin Abbas Radıyellâhu Anh'ı kaynak göstererek rivayet ettiği hadisi şerif ise şöyledir: Allah Resulü (s.a.v) iki tane kabre rastlar ve şöyle buyururlar: "**Burada yatan iki kişi, sizin çok da büyük görmediğiniz günahlar yüzünden azap görüyorlar. Bir tanesi gıybet ederdi. Diğeri ise insanların sırlarını başkalarına anlatır, insanlar arasında laf getirip götürürdü.**" Allah Resulü (s.a.v) daha sonra bir hurma dalının getirilmesini emreder ve dalı ortadan ikiye ayırır. Bir parçasını bir kabre diğer parçasını da diğer kabre diker. Allah Resulü (s.a.v) devamla şöyle buyurmuşlardır: "**Allah'tan, bu iki dal kurumadığı sürece burada yatanların azabını hafifletmesini niyaz ediyorum.**"

Gıybet ve söz taşıma, şirk ve küfre göre küçük günahlardır. Yoksa aslında büyük günahtırlar.

Bazıları bu ölülerin kafir olduğunu iddia etmişlerdir.

Fakat burada yatanların kafir olma ihtimali bizce düşüktür. Zira kafirin azabı zaten ağırdır. Ne kadar hafifletilirse hafifletilsin, kafire bu hafifletme bir fayda vermez. Ayrıca burada yatanlar kafir olsalar, kafir olduklarından dolayı azap gördükleri söylenirdi. Oysa bazı günahlarından dolayı azap gördükleri ifade edilmektedir.

Bize göre bu kabirlerde yatanlar mümindir. En iyisini ve en doğrusunu tabi ki Allah Teala bilir. Ancak hadisin zahiri anlamından ilk akla gelen ihtimal budur.

Tahavi, İbni Mesud (r.a)'dan aktarıyor: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: "**Allah bizden uzak etsin! Bir adam vardı. Kabirde yüz sopa ile azap görüyordu. Allah'a yalvarıp dua etti de bir sopaya indirildi. Fakat sonra kabri azap ile doldu. Adam kendine geldiğinde; "Ban niye böyle azap ediyorsunuz?" diye sordu. Adama;**

"Sen namaz kılıyordun ama abdestin (ya da temizliğin) tam değildi. Bir de mazlumun yanından geçmiştin de ona yardım etmemiştin" diye cevap verildi."[1]

Buhari,Semura b. Cündeb (r.a)'dan rivayet etmektedir. Resulullah (s.a.v) sabah namazını kıldıktan sonra yüzünü ashabına döner ve sık sık: **"Sizden rüya gören biri var mı?"** diye sorardı. Rüya gören varsa, Resulullah (s.a.v) Allah'ın dilediği kadar tabir ederdi. Yine bir sabah Resulullah (s.a.v) bize: **"Sizden rüya gören biri var mı?"** diye sordu. Biz de; **"Gören yoktur"** dedik. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kuşkusuz ki, ben bir rüya gördüm. Bu gece bana iki kişi geldi. Elimden tutup beni Mukaddes Toprağa çıkardılar ve haydi yürü, dediler. Yürüdüm. Uyuyan bir adamın yanına geldik, o adamın yanında elinde bir kaya olduğu halde başucunda biri duruyordu. Bazen bu kayayı o adamın başına indirip onunla adamın başını yarıyordu! Taş da sağa ve sola yuvarlanıp gidiyordu. Taşı vuran adam taşı takip ediyor ve tekrar alıyordu. Ama o adamın başı eskisi gibi iyileşinceye kadar adama vurmuyordu. Adamın başı iyileştikten sonra tekrar taşı o adamın başına indiriyor, önceki yaptığı gibi yapıyordu! Beni getiren iki kişiye: "Subhanallah! Bu nedir?" dedim. O iki kişi bana: "ürü! Yürü!" dediler. Beraberce yürüdük. Sırtüstü uzanmış birinin yanına geldik. Bunun da yanında, elinde demir kancalar bulunan bir adam duruyordu. Adam çengeli takıp yüzünün yarısını ensesine kadar soyuyordu. Burnu ve gözü enseye kadar soyuluyordu! Sonra öbür tarafına geçip, aynı şekilde diğer yüzünün derisini de ensesine kadar soyuyordu. Elinde demir kancalar bulunan adam, yerdeki adamın yüzünün derileri iyileşip eskisi gibi sıhhate kavuşuncaya kadar bekliyor, sonra tekrar önceki yaptıklarını yapmaya başlıyordu. Beni getiren iki kişiye: "Subhanallah! Bu nedir?" dedim. O iki kişi bana: "Yürü! Yürü!" dediler. Beraberce yürüdük. Tandır gibi bir yere geldik. Üstü dar altı geniş, içinden birtakım gürültüler ve sesler geliyordu. Gördük ki, içinde bir kısım çıplak kadınlar ve erkekler var. Aşağı taraflarından bir alev yükselip onları yakıyordu. Bu alev onlara ulaşınca, çığlık koparıyorlardı. Beni getiren iki kişiye: "Subhanallah! Bu nedir?" dedim. O iki kişi bana: "Yürü! Yürü!" dediler. Beraberce yürüdük. Kan gibi kırmızı bir nehrin kenarına geldik. Nehirde yüzen bir adam vardı. Nehrin kenarında da yanında**

[1] Tahavi, Müşkilu'l-Asar, 4/231

birçok taşlar bulunan bir adam duruyordu. Adam bir müddet yüzüp kıyıya doğru yanaşıp çıkmak isteyince, yanında taşlar bulunan kıyıdaki adama doğru geliyor ve ağzını açıyor kıyıdaki adam da ona bir taş atarak onu bulunduğu yere gönderiyordu! Adam bir müddet yüzdükten sonra geri dönüp adama doğru yine yaklaşıyordu. Her dönüşünde ağzını açıyor, kıyıdaki adam da ona bir taş atıyor ve adam çıkmak için geldiğinde her defasında ağzına bir taş atıp yerine döndürüyordu! Beni getiren iki kişiye: "Subhanallah! Bu nedir?" dedim. O iki kişi bana: "Yürü! Yürü!" dediler. Beraberce yürüdük. Çok çirkin görünüşlü bir adamın yanına geldik. Böylesi çirkin bir kimseyi görmemişsindir! Bu çirkin görünüşlü adamın yanında bir ateş vardı. Adam ateşi tutuşturup etrafında dönüyordu. Beni getiren iki kişiye: "Bu kimdir?" dedim. O iki kişi bana: "Yürü! Yürü!" dediler. Beraberce yürüdük. Büyük ağaçları olan bir bahçeye geldik. İçerisinde her çeşit bahar çiçekleri vardı. Bu bahçenin ortasında çok uzun boylu bir adam vardı. Göğe yükselen başını neredeyse göremiyordum. Etrafında asla göremediğim kadar çok sayıda çocuklar vardı. Beni getiren iki kişiye: "Bu kimdir?" dedim. O iki kişi bana: "Yürü! Yürü!" dediler. Beraberce yürüdük. Büyük bir ağacın yanına geldik. Bundan daha büyük ve daha güzel bir ağacı hiç görmedim. O iki kişi bana: "Ağaca çık!" dediler. Beraberce çıkmaya başladık. Altın ve gümüş tuğlalarla yapılmış bir şehre doğru yükselmeye başladık. Derken şehrin kapısına geldik, kapıyı çalıp açmalarını istedik. Açtılar ve beraberce girdik. Bizi bir kısım insanlar karşıladı. Bunlar yaratılışça bir yarısı çok güzel, diğer yarısı da çok çirkin kimselerdi. Sanki böylesine güzellik ve böylesine çirkinlik görmemişsindir. Yanımdaki iki kişi onlara: "Gidin şu nehire girin!" dediler. Meğerse orada açıkta bir nehir varmış. Suyu sanki saf süt ve bembeyaz. Gidip içine girip çıktılar. Çirkinlikleri tamamen gitmiş olarak geri geldiler. İki tarafları da en güzel şekli almıştı. Beni dolaştıran iki kişi şöyle dediler: "Bu gördüğün Adn cennetidir. Şu da senin makamındır. Gözümü çevirip baktım. Bu bir saraydı, tıpkı beyaz bir bulut gibi. Beni gezdirin, içine gireyim! dedim. Şimdilik hayır! Fakat mutlaka gireceksin" dediler. Ben: "Geceden beri acayip şeyler gördüm, bu gördüğüm şeyler neydi?" diye sordum. "Sana anlatacağız" dediler ve anlatmaya başladılar: "Taşla başı yarılan o ilk gördüğün adam, Allah kendisine Kur'an'ı Kerim'i öğrettiği halde, uykuyu Kur'an'a

tercih eder, gündüz de Kur'an'ı Kerim'e göre yaşamazdı! Farz namazları da uyuyup kılmazdı! İşte bu nedenle ona kıyamet gününe kadar böyle azap edilir! Ensesine kadar yüzünün derileri, burnu ve gözü soyulan adam, evinden çıkıp yalanlar uydurup, etrafa yalan saçan kimsedir! İşte bu nedenle ona kıyamet gününe kadar böyle azap edilir! Tandır gibi üstü dar altı geniş bir yerin içinde gördüğün kadınlı erkekli çıplak kimseler, zina yapan erkekler ve kadınlardır! Kan gibi kırmızı nehrinde yüzüp ağzına taş atılan adam, faiz yiyen adamdır. Ateşin yanında durup onu yakan ve etrafında dönen çirkin görünüşlü ve kötü manzaralı adam, cehennem bekçisi Mâlik'tir. Bahçede gördüğün uzun boylu adam İbrahim aleyhisselam idi. Onun etrafındaki çocuklar ise, fıtrat üzere ölen çocuklardır. Yarısı güzel, yarısı çirkin yaratılışlı olan adamlara gelince, bunlar, iyi amellerle kötü amelleri birbirine karıştırıp her ikisini de yapan kimselerdir. Allah onları affetmiştir. İlk girdiğin ev, bütün Müslümanların evi, bu ev ise şehitlerin evidir. Ben, Cebrail'im. Bu da, Mikail'dir. Başını yukarı kaldır!" dedi. Başımı kaldırdım, bir de baktım ki üstümde bulut gibi bir şey duruyor. Bana: "İşte bu de senin evindir" dediler. Ben: "Beni bırakın da evime gireyim" dedim. O iki kişi: "Ama senin henüz tamamlamadığın bir ömrün var, şayet tamamlamış olsaydın, evine girerdin" dediler."[1]

Açıklama

Âlimlerimize göre; kabir azabı konusunda en açıklayıcı hadisi şerif, Buhari'nin rivayetidir. Kabirde ölünün uyuyacak olması, işin hakikatini değiştirmez. Zira rüya, Peygamberler için bir vahiy yoludur. Allah'ın selamı hepsinin üzerine olsun ve Allah, şefaatlerine nail eylesin. Mesela İbrahim (a.s)'ın rüyası şöyledir: **"Ey oğlum! Ben rüyamda seni kestiğimi görmekteyim."**[2] İsmail (a.s) ise şöyle cevap vermiştir: **"Babacığım! Sana ne emrediliyorsa onu yap."**[3] Tahavi'nin hadisi de bunu desteklemektedir. Bu hadisi şerifler, haricilere ve inkârcılara güzel bir cevaptır.

Tahavi, bu hadisi şerifin yorumunda bir başka duruma işaret etmektedir: Bu hadise göre namaz kılmayan kafir değildir. Zira burada

---

[1] Buhari, 854,1146,1386,2085,2791; Tirmizi, 2294.
[2] Saffat, 102.
[3] Saffat, 102.

namazı eksik olan kişiye azap edilmektedir. Namazının eksik olmasının sebebi temizliğinin eksik olmasıdır. Fakat bu kişi Allah'a dua ederek azabının hafifletilmesini istemiş; Allah da duasını kabul etmiştir. Şayet namaz kılmayan kâfir olsaydı; temizliği eksik olduğu için azap gören kişi de kâfir olurdu. Oysa kâfirin duasına cevap verilmez; **"Kâfirin duası, karanlığa (taş atmak) gibi (boştur)."**[1] Oysa bu zatın duası kabul olmuştur. Demek ki namazı eksik olan bu adam, kâfir değildir. Şu halde namaz kılmayan da kâfir olmaz.

Buhari ve Müslim'in rivayet ettiği hadisi şerif; idrardan sonra istibra yapmanın vacip olduğuna delalet etmektedir. İbni Vehb ve İmam Malik'in rivayet ettiği hadisi şerife göre; idrardan sakınmayan ve istibra yapmayan kişinin abdesti kabul olmaz.

Tenbih

Arkadaşlarımızın bazıları -onlardan biza nakşledildiğine göre- Resulullah (s.a.v)'in üzerine hurmadlı diktiği kabir Sa'd b. Muaz (r.a)'ın kabridir demişlerdir. Bu tamamen batıldır. Zira burada farklı bir durum vardır. Kabir, önce bu sahabeyi sıkmış; sonra da rahata ermiştir. Bunu Yunus b. Bekir, Muhammed b. İshak'dan rivayet etmiştir. Sad'ın ailesinden bazı kişilere; kabrin onu niye sıktığı sorulmuş; onlar da; "Bazen idrarından sakınmada gevşeklik gösterirdi" cevabını vermişlerdir. Hannad b. Sırrı ise şöyle anlatıyor: Bana Fudayl anlattı. Ona da Ebû Süfyan anlatmış. Ebû Süfyan ise Hasan'dan dinlemiş: Sad bin Muaz bir yara almış; Resulullah (s.a.v) de onun yanına tedavi için bir kadın vermişti. Öldüğü gece Cebrail (a.s) gelip; "Bu gece bir adam öldü. Arş, Allah'ın ona kavuşması ile sallandı" diye haber getirir. Bahsedilen kişi Sad bin Muaz idi. Resulullah (s.a.v) bunun üzerine kabrine gelip tekbir getirdi, dua edip kelimei tevhidi okudu. Oradakiler; "Ya Resulullah! Siz daha önce böyle yapmazdınız" diye sordular. Resulullah (s.a.v) şöyle cevap vermiştir: **"Onu kabirde öyle bir sıktılar ki saç teli gibi oldu. Ben de Allah'a dua edip ona merhamet etmesini niyaz ettim. Kabrin onu sıkmasının sebebi, idrarından sakınmamasıdır."** Salimi namıyla meşhur Ebû Muhammed Abdulgalip şöyle diyor: Kabir azabı ile ilgili rivayetler, yeterince fazladır. Bu durum hadislerle sabittir. Şüpheye de yer yoktur. Bu hadislerden bir tanesi de Sad bin Muaz (r.a) hakkında olandır: **"Toprak onu öyle bir sıktı ki; bütün kemikleri birbirine geçmiştir."** Ashabı kiram, bunun sebebinin idrardan sakınmaması olduğunu söylemişlerdir.

---

[1] Ra'd, 14.

Resulullah (s.a.v)' in; "Sonra bundan kurtuldu" ifadesi; adı geçen sahabenin, bu hatasından dolayı cezasını çektiğine işaret etmektedir. Fakat bu durum, onun azabının devam ettiği anlamına gelmez. Hadisi şerifte ifade edildiği üzere, sadece bu kusurundan dolayı kabir onu bir müddet sıkmış; ama daha sonra rahata ermiştir. Bu durum, o sahabinin faziletine de gölge düşürmez. Zira o da kuldur ve hatasından dolayı kendisine böyle muamele edilmiştir. Zaten rivayetten de anladığımıza göre; melekler, onun vefatına ve Allah'a kavuşmasına çok sevinmişlerdir. Ama yine de kul olmasının gereği olarak, Allah'ın emri tahakkuk etmiştir.

Açıklama

Ebû Hureyre (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) **"Kulunu bir gece mescidi Haram'dan alıp götüreni tespih ederiz."**[1] ayeti kerimesini şöyle izah etti: **"(Cebrâil) bir at getirmiş ve Resulullah (s.a.v)'i ona bindirmiştir. Bu atın bir adımı, ta ufka kadar gidiyordu. Cebrail atı sürüp götürdü. Derken bir kavim karşılarına çıkar. Bu kavim, bir gün ekin ekiyor; ertesi gün de hasat yapıyorlardı. Sonra tarla tekrar eski haline dönüyordu. Resulullah (s.a.v) "Ey Cebrail! Bunlar kimdir?" diye sorar. Cebrail (a.s); "Bunlar muhacirlerdir. Allah, onların ecirlerini 700 katına çıkarmıştır." "Yaptığınız her infakı Allah geri ödeyecektir. Allah, en güzel rızık verendir."[2] Derken bir kavimle daha karşılaşırlar. Bunların kafasına kayalarla vurulmakta ve paramparça edilmekteydi. Sonra kafaları eski haline tekrar dönüyor ve böylece azap devam ediyordu. Peygamberimiz (s.a.v); bunların da kim olduğunu sordu. Cebrail (a.s); "Bunlar namaz kılmaya yanaşmayanlardır" diye cevap vermiştir. Derken bir başka toplulukla karşılaştılar. Bunların sırtlarında ve arkalarında dikenli ve zehirli bitkiler vardı. Böyle azap görüyorlardı. Resulullah (s.a.v) bunların kim olduğunu sorunca Cebrail (a.s); "Bunlar zekat vermeyenler ve (akrabaya ve ihtiyaç sahiplerine) yardım etmeyenlerdir. Allah zalim değildir. Fakat bunlar hakkediyorlar" diye cevap verir. Sonra devam ederler ve bir toplulukla daha karşılaşırlar. Bu topluluğun önünde temiz et ve leş vardı. Fakat onlar temiz eti değil de leşi yiyorlardı. Cebrail (a.s); "Bunlar da temiz eşleri dururken kötü kadınlara gidenlerdir" diye açıklamıştır. Derken, yol kenarında bir takım otlar ve ağaçlar gördüler. Ora-**

---

1 İsra, 1.
2 Sebe', 39.

dan gelip geçen herkes bunlara basıyor ve koparıyordu. Resulullah (s.a.v) bunların kim olduğunu da merak etmiştir. Cebrail (a.s), şu ayeti kerime ile cevap vermiştir: "Yolları tutup da insanları doğru yoldan çevirmeye çalışmayın"[1] Sonra bir adama rastlarlar. Adam önünde koca bir yükle durmaktadır. Yükü taşıyamaz ama yine de etraftan bir şeyler alarak yüküne koymaya çalışmaktadır. Cebrail (a.s); "Bu da kendisine emanet edilen şeylere ihanet edendir" diye cevap verir. Derken karşılarına bir topluluk daha çıkar. Bunların dudakları da demir makaslarla kesilmektedir. Kopan her parça tekrar yerine iade ediliyor ve bunlar bu şekilde azap görmeye devam ediyorlardı. Resulullah (s.a.v) bunları da sormuş ve bunların da dedikodu yapan, fitne çıkaran insanlar olduğunu öğrenmiştir. Sonunda bir taşa rastladılar. Taşın içinden bir öküz çıkmış ve tekrar oraya girmeye çalışmıştır. Cebrail (a.s); bunun da söylediklerine pişman olan ve bunu düzeltmeye çalışan adam olduğunu ifade etmiştir."[2]

Ebû Harun el-Abdî, Ebû Hureyre (r.a)'dan şu hadisi şerifi rivayet etmiştir; Ashabı Kiram, Allah Resulü (s.a.v)'e; **"Ey Allah'ın Resulü! Bize İsra gecesini anlatır mısın?"** diye sormuşlar. Allah Resulü (s.a.v) ise onlara şöyle anlatmış: **"Cebrail ile birlikte yükselmeye başladık. Karşımıza İsmail adlı bir melek çıktı. Bu melek, dünya semasından sorumlu idi. Bu meleğin emrinde 70.000 melek vardı. Bu 70.000 melekten her birinin de 100.000 askeri vardı. Allah Teala, bu durumu şöyle ifade ediyor: "Rabbinin askerlerinin sayısını kendisinden başka kimse bilmez."[3]**

Cebrail yol açtı ve devam ettik. Karşımıza Adem Aleyhisselam çıktı. İlk yaratılışındaki gibi karşımızda duruyordu. Kıyamete kadar gelecek olan bütün neslinin ruhları huzuruna gelmişti. Önce müminlerin ruhları gelip huzurunda durdu. Adem Aleyhisselam; "Ne güzel ruh. Ne temiz insan. Bunu İlliyyûn'a koyun" dedi. Sonra neslinden kafir olanların ruhları huzuruna getirildi. Adem Aleyhisselam; "Ne kötü ruh. Ne kötü insan. Bunu da Siccîn'e gönderin" dedi.

Yola devam ettik. Bir kavme rastladık. Önlerinde kokmuş et vardı ve onu yiyorlardı. Bu et öyle pis idi ki kimse yaklaşamıyordu.

---

1 A'raf, 86.

2 Beyhaki, Delailü'n-Nübüvve, 2/397-403

3 Müddessir, 31.

Sonra bir başka gruba rastladık. Bunların önünde de kokmuş ve çürümüş etler vardı. Bu etten yiyordu hepsi de. Cebrail'e bunların kim olduğunu sordum. "Bunlar senin ümmetinden bir grup. Bu adamlar helal dururken haram yerlerdi" diye cevap verdi.

Yola devam ettik. Daha başka insanlara rastladık. Burada karınları ev kadar büyük insanlar vardı. Bir o tarafa bir bu tarafa yuvarlanıp kaçıp duruyorlardı. İçlerinden birisi; "Allah'ım ne olur kıyamet kopmasın" diyordu. Bir diğeri; "Firavun'un askerleri geliyor" diyordu. Bunların kim olduğunu sorduğum zaman ise Cebrail; "Bunlar senin ümmetinden olup da faiz yiyenlerdir" diye cevap verdi. "Faiz yiyenler, kıyamet günü Şeytan çarpmış gibi dirilirler."[1]

Yola devam ettik. Sırtları deve hörgücü gibi olan insanlar gördük. Bunların ağızlarına ateş parçaları atılıyordu. Atılan közler vücutlarını yakıp ayaklarından çıkıyordu. Allah'a yalvardıklarını duydum. Bunların kim olduğunu da sordum. Cebrail; "Bunlar senin ümmetinden olup da yetimlerin mallarını yiyenlerdir" dedi. "Yetimlerin (dulların, zayıfların ve savunmasız insanların) mallarını yiyenlerin karınlarına (cehennemde ateş doldurulacak ve bunlar o) ateşi yiyeceklerdir."[2]

Sonra saçlarından asılı kadınlar gördüm. Bunlar da ağlayıp yalvarıyorlardı. Kim olduklarını sorunca Cebrail şöyle anlattı: "Bunlar da senin ümmetinden. Zina eden veya zinaya teşvik eden kadınlardır."

Daha başka insanlar da gördüm. Bazılarının vücutlarından etler kesilip kendilerine yediriliyordu. Melekler; "İşte bunlar kardeşlerinin etlerini yemenin cezası" diyorlardı. Bunların kim olduğunu da sordum. Cebrail; "Bunlar insanlarla alay eden, laf ve söz atan, insanları küçük gören kimselerdir" dedi.

Ebu Davud'un Enes bin Malik (r.a)'dan rivayet ettiği bir başka hadisi şerifte ise şöyle buyuruluyor: **"Miraca çıktığım vakit demir tırnakları olan adamlar gördüm. Bunlar yüzlerini ve göğüslerini tırmalayıp duruyorlardı. "Bunlar da kimdir Ey Cebrail?" diye sordum. Bana; "Bunlar insanların etlerini yiyenlerdir (yani gıybet edip söz taşıyanlar ve insanları küçük görenlerdir)" diye cevap verdi.[3]**

---

[1] Bakara, 275.

[2] Nisa, 10.

[3] Ebu Davud, 4857.; Tirmizi, 3157.

Mümine Kabirde Verilecek Olan Müjde

Kabu'l-Ahbâr anlatıyor: Salih kul, kabre konulunca amelinden korkmaya başlar. Sonra azap melekleri ayaklarının ucuna gelir. Bunun üzerine kulun kıldığı namazlar; "Bu kuldan uzak durun" der. Bunun üzerine azap melekler, başı hizasından yaklaşmaya çalışırlar. Burada da tuttuğu oruçlar onu müdafaa eder; "Bu kula yaklaşamazsınız. Çünkü bu kul dünyada çok susuz kalmıştır." Sonra azap melekleri karnından yaklaşmaya çalışırlar. Bunun üzerine haccı ve cihadı onu müdafaa eder: "Yaklaşmayın. Uzak durun. Bu kul dünyada malını ve canını Allah yoluna adamıştır." Sonra melekler, ellerinden kula yaklaşmaya çalışırlar. Burada da verdiği sadakalar onu müdafaa edecektir.

Bunun üzerine melekler, bu hayırlı kula şu müjdeyi verirler: "Hadi rahat rahat uyu bakalım. Güzelce yaşadın ve hayırlı bir şekilde öldün."

Biz diyoruz ki; bu rivayet, daha önceki rivayetlerle çelişmez. Zira kulların hayatları farklıdır. Amelleri de farklıdır. Bu yüzden kabirde insanlara yapılacak muamele de farklıdır. En iyisini bilen Allah'tır.

Kabir Azabından ve Kabirde Karşılaşılacak Olan Diğer Fitnelerden Allah'a Sığınmak

Hz. Aişe (r.a) rivayet edior: Resulullah (s.a.v) bir defasında yanıma geldi. Yanımda Yahudi bir kadın vardı. Kadın bana; **"Siz kabirde sıkıntı çekeceksiniz"** dedi. Bunun üzerine Allah Resulü, sert bir ifadeyle kadına; **"Kabirde sıkıntı çekecek ve azap görecek olanlar Yahudilerdir"** cevabını verdi. Aradan birkaç gece geçti. Allah Resulü şöyle buyurdular: **"Biliyor musun; bana sizin de kabirde sıkıntı çekeceğiniz vahyedildi."**[1]

Yine Hz. Aişe (r.a)'den gelen rivayete göre Resulullah (s.a.v) kabir azabından Allah'a sığınmıştır.[2] Yine (Hz. Aişe'nin kız kardeşi) Hz. Esma (r.a)'dan rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Bana gelen vahye göre, müminler de kabirde sıkıntı çekeceklerdir. Tıpkı Deccal fitnesi gibi. Ama bunun nasıl olduğu vahyedilmedi."**[3]

---

1 Nesai, 4/104 ve 105.
2 Müslim, 5/85; Ahmed b. Hanbel, 6/189.
3 Nesai, 4/104; Ahmed b. Hanbel, 6/345.

Hz. Esma şöyle anlatıyor: Kabirde herkese biri gelip; "Bu adam hakkında ne biliyorsun? Bir delilin var mı?" diye sorar. Mümin ve ihlâslı kimse; "O Muhammed (s.a.v)'dir. Bizim nebimizdir. Bize delillerle ve ayetlerle gelmiştir. Biz de hepsine iman ettik ve doğru olduğunu kabul ettik" diye cevap verir. Bu sual üç kere tekrar edilir. Bunun üzerine ona; "Hadi uyu. Biz zaten senin mümin olduğunu biliyorduk. Hadi güzelce uyu" denir. Münafık olan veya şüpheci kimse ise; "Ben onu tanımıyorum" veya "insanlar bir şeyler deyip duruyorlardı. Ben de tekrar ediyordum" der. Bu kısım Müslim'den rivayet edilmiştir.

Buhari de Ebû Hureyre (r.a)'dan şu rivayete yer vermektedir. Resulullah (s.a.v) şöyle dua ederlerdi:

أللّهمّ أعوذ بك من عذاب القبر و من عذاب النّار و من فتنة المحيا و الممات و من فتنة المسيح الدّجّال.

Ya Rabbi! Kabir azabından, kabirde başımıza gelecek olanlardan, hayatta ve ölürken karşılaşacağımız sıkıntılardan ve Deccal'in fitnesinden sana sığınırım."[1] Bu konuda birçok sahih hadis mevcuttur.

Hayvanların Kabir Azabından Haberdar Olmaları

Zeyd bin Sabit (r.a), anlatıyor; Resulullah (s.a.v) Neccaroğullarından birinin duvarının yanındaydı. Katırının üstündeydi. Biz de yanındaydık. Sonra bir şey oldu. Katır neredeyse Resulullah (s.a.v)'i yere atacaktı. Bir de baktık. Altı, beş ya da dört kabir vardı. Harîrî de aynı sayıları vermektedir. Sonra Resulullah (s.a.v); **"Bu mezarların sahibi kim? Bilen var mı?"** diye sual ettiler. Bir adam; **"Ben biliyorum"** diye cevap verdi. Resulullah (s.a.v); **"Bunlar ne zaman öldüler?"** diye sordu. Adam; **"Bunlar İslam'dan önce öldüler. Müşriktiler"** diye cevap verdi. Resulullah (s.a.v) o anda şöyle buyurmuşlardır: **"Bunlar kabirlerinde azap görüyorlar. Eğer dayanabileceğinizi bilseydim; Allah'a bunların azaplarını (ve feryatlarını) sizin de benim gibi işitmeniz için dua ederdim."**[2]

---

[1] Buhari, 2/317; Müslim, 5/87; Nesai, 3/103; Tirmizi, 3595; Ahmed b. Hanbel, 6/189

[2] Ahmed b. Hanbel, 3/3, 233 ve 346.

Yine Hz. Aişe (r.a), anlatıyor: Yanıma iki Yahudi kadın geldi. Yaşlıydılar. Bana, ölülerin kabirde azap gördüklerini anlattılar. Ben inanmadım. Sonra Allah Resulü (s.a.v) geldiler. Kendisine olanları anlatım. Resulullah (s.a.v) bana şöyle cevap vermişlerdir: **"Onlar doğru söylemişler. Ölüler, kabirde azap görürler. Ve bunu bütün hayvanlar işitir."**[1] Hz. Aişe (r.a), devamla diyor ki; O günden sonra Resulullah (s.a.v) her namazdan sonra kabir azabından Allah'a sığınmış ve dua etmiştir.

Hannâd bin Sırrı anlatıyor: Bana Vekî, anlattı. O da, A'meş'den dinlemiş. A'meş, Şakîk'den; Şakîk ise Hz. Aişe'den dinlediğini beyan etmektedir (Allah hepsinden razı olsun). Hz. Aişe, şöyle anlatıyor: Bir Yahudi kadın yanıma gelip bana kabir azabından bahsetti. Tabi ben de inanmadım. Resulullah (s.a.v) gelince durumu O'na anlattım. Resulullah (s.a.v) şu cevabı vermişlerdir: **"Ruhumun sahibine yemin olsun ki; (ümmetim) kabirde azap görecekler. Ve seslerini hayvanlar duyacak."**[2]

Açıklama

Âlimlerimize göre; Peygamber Resulullah (s.a.v)'in katırı; kabirde olanları işittiği için bu şekilde davranmıştır. İşittiklerinden dolayı, hayvan ürkmüştür. Fakat bunları insanlar ve cinler işitemezler. Resulullah (s.a.v) **"Şayet siz işitseydiniz dayanamazdınız"** buyurmuşlardır. Bu sesleri ve kabirde olanları bizim işitip görememeniz, bir rahmeti ilahidir. Zira insan, buna dayanamaz. İnsan bir gök gürültüsü sesine ve şimşeğe bile dayanamaz. Korkar ve panikler. Bir deprem esnasında şaşkına döner. Resulullah (s.a.v) bir cenazede, bunu şöyle ifade buyurmuşlardır: **"İnsan bunu duysa bayılırdı (ya da helak olurdu)."**

Diyoruz ki: Daha kabir suali başladığı zaman (kötü insanların) haller bu kadar kötü ise; cezalarını çekerken halleri nice olur! Allah bizi böyle hallerden muhafaza eylesin. Allah bize böyle muamele etmesin. Allah bizim günahlarımızı affetsin ve bize merhamet etsin.

Hikaye

Ebu Muhammed Abdulhak anlatıyor: Büyük fıkıh alimi Ebu'l-Hakîm bin Raccân diyor ki-büyük alim idi. Allah kendisine rahmet eylesin-: İşbiliye'nin doğusunda bir ölüyü defnetmişlerdi. Definden sonra ölünün başında bazıları ağlamaya başlamıştı. Bu esnada bir kertenkele

---

1 Müslim, 17/204; Nesai, 4/105.

2 Müslim, 5/86; Ahmed b. Hanbel, 6/44; Nesai, 1/236.

gelerek kabrin başında durdu. Kulaklarını açıp mezara doğru yöneldi. Sanki mezarı dinliyordu. Birden arkasını dönüp kaçmaya başladı. Biraz gidip durdu ve geri döndü. Tekrar gelip kabri dinlemeye başladı. Bir müddet dinledikten sonra tekrar korkuyla geri çekildi.

Ebu Muhammed Abdulhak devamla diyor ki: İşte o anda aklıma kabir azabı ile ilgili hadisi şerif geldi: "**Kabirde ölülere azap edilir. Hayvanlar bu azabı görürler ve azap edilenin feryadını duyarlar.**"

Ebu Muhammed Abdulhak bize bu olayı anlattığı zaman biz Müslim'den bu konu ile ilgili hadisleri okuyorduk. En iyisini Allah bilir. Fakat burada bir hikmet ve ibret vardır.

Ölü Kabrin Başında Söylenenleri İşitir

Hz. Enes (r.a), anlatıyor: Ömer bin Hattab (r.a) Bedir olayını anlatırken; Resulullah (s.a.v)'in bir gün öncesinden hangi kâfirin nerede öldürüleceğini işaret ettiğini nakletmiştir. "Allah'ın izniyle, falanca kafir, yarın tam şurada öldürülecektir."[1] Hz. Ömer (r.a) devamla şöyle diyor: Vallahi, o gün, tam da Resulullah (s.a.v)'in dediği yerde öldürüldüler. Sonra bütün kafirler bir çukura atıldılar. Resulullah (s.a.v) yanlarına gelip şöyle buyurdu: "**Ey falan oğlu falan! Allah ve Resulü'nün söylediği her şeyin hak olduğunu anladınız mı? Ben, Rabbimin bana vadettiği herşeyin doğru olduğunu gördüm.**" Hz. Ömer; "**Ey Allah'ın Resulü! İçinde ruh olmayan cesetlerle nasıl konuşuyorsun?**" diye sordu. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "**Siz benim ne dediği onlardan daha iyi işitiyor değilsiniz. Fakat onlar cevap vermeye güç yetiremiyorlar.**"[2]

Yine Hz. Ömer (r.a)'dan şöyle nakledilmiştir: Resulullah (s.a.v) Bedir savaşında öldürülen kafirlerin yanına üç defa gelip gitti. En son gelip şöyle seslendi: "**Ey Ebu Cehil b. Hişam! Ey Umeyye b. Halef! Ey Utbe b. Rebîa! Nasıl? Rabbinizin size vadettiği azabın hak olduğunu buldunuz mu? Ben Rabbimin bana vaat ettiğini hak olarak buldum.**" Bunu işiten Hz. Ömer şöyle dedi: "**Ey Allah'ın Resulü! Bunlar duyuyorlar mı? Duysalar da cevap verebilirler mi? Bunlar içi boş leşler değil mi?**" Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "**Bana canımı veren ve ruhumun sahibi olana yemin olsun ki; onlar, beni sizden çok daha iyi anlıyorlar. Fakat cevap vermeye güçleri yetmiyor.**"

---

1 Müslim, 17/206; Buhari, 7/300; Nesai, 4/109; Ahmed b. Hanbel, 1/29.

2 Müslim, 2873

Daha sonra Resulullah (s.a.v) sürüklenerek bir kuyuya doldurulmalarını emretmiştir.[1]

Açıklama

Aziz kardeşim. Öncelikle Allah senden razı olsun. Bilinmelidir ki; Hz. Aişe'nin Yahudi kadının dediklerine inanmamasına delil; **"Sen ölülere bir şey anlatamazsın"**[2] ve **"Sen, kabirdekilere bir şey işittiremezsin"**[3] ayeti kerimeleridir. (O zamanlar daha kabir hayatı ile ilgili hadisi şerifler de bilinmediği için, Hz. Aişe (r.a) bu ayeti kerimelerle amel etmiştir). Ayrıca burada bir çelişki de yoktur. Bedir'de ölülere konuşmakla; ayeti kerimede ifade edilen anlam farklı şeylerdir. (Zira kabirdeki ölüye sesi işittiren Allah'tır). Şu halde, bazı durumlarda kabirdeki kişi bu sesleri işitebilir. Ama bu durum, bazı zamanlarda işitemeyecek olmasına da mani değildir. Zira daha önce geçen hadisi şerifte, Resulullah (s.a.v): **"(Kabirdeki kişi) sizin ayak seslerinizi bile işitir"** buyurmaktadır.

İbni Abdilberr, "et-Temhîd ve'l-İstizkâr" adlı eserinde, İbni Abbas (r.a)'dan şu hadisi şerifi aktarmaktadır. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Sizden birisi, dünyada tanıdığı bir mümin kardeşinin kabrini ziyaret edip de selam verince; kabirdeki kardeşi, onu tanır ve selamına karşılık verir." Ebû** Muhammed Abdulhak, bu hadisi şerifin sahih olduğunu ifade etmektedir.

Müminler, Allah'ın İnayetiyle Hem Dünyada Hem De Ahirette Kavl-i Sâbit Üzere Olacaklardır

Berrâ bin Azîb (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah, (kendisine ve resulüne) iman edenleri; hem dünyada hem ahirette istikamet (ve kelime-i tevhid) yolunda muhafaza edecektir"**[4] ayeti kabir azabı hakkında inmiştir. (Mümine kabirde) 'Rabbin kimdir' diye sorulunca; 'Rabbim, Allah'tır. Peygamberim, Muhammed'dir' diyecektir. Böyle cevap vermesi, bu ayeti kerimenin lütfu iledir."[5]

---

1 Buhari, 7/200.
2 Rum, 52.
3 Fatır, 22.
4 İbrahim 27.
5 Müslim, 17/204; Nesai, 4/101; İbni Mace, 4269.

Bir rivayete göre bu sözler; Hz. Berrâ'ya aittir. Zira Resulullah (s.a.v)'i zikretmiyor.

Ben derim ki her ne kadar bu sözler Resulullah (s.a.v)'e değil de Berrâ'ya bile ait olsa; Hz. Berrâ, böyle bir şeyi kendi kafasına göre söylemiş olamaz. (Zira bu gayp ve iman konusudur). Bu yüzden bunu, Resulullah (s.a.v)'den duymuş olmalıdır.

Yine Berrâ bin Azîb (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Mümin, kabre konulup da (ruhu bedenine iade edilip) oturtulduğu zaman; "Eşhedü ellâ ilâhe illellâh ve eşhedü enne Muhammeden Resûlullâh (Allah'tan başka ilah olmadığını; Muhammed (s.a.v)'in Allah'ın peygamberi olduğunu kabul ve ilan ediyorum)" der. Buna delil; "Allah, (kendisine ve resulüne) iman edenleri; hem dünyada hem ahirette istikamet (ve kelime-i tevhid) yolunda muhafaza edecektir"**[1] **ayeti kerimesidir."**

Ebû Dâvud da Sünen'inde aynı rivayete yine Hz. Berrâ (r.a) tarikiyle yer vermektedir: **"Mümin kabir sualine cevap olarak; "Eşhedü ellâ ilâhe illellâh ve eşhedü enne Muhammeden Resûlullâh (Allah'tan başka ilah olmadığını; Muhammed (s.a.v)'in Allah'ın peygamberi olduğunu kabul ve ilan ediyorum)" der. Buna delil; "Allah, (kendisine ve resulüne) iman edenleri; hem dünyada hem ahirette istikamet (ve kelime-i tevhid) yolunda muhafaza edecektir"**[2] **ayeti kerimesidir."**

Bir başka hadisi şerifi ise; Ebû Hureyre, İbni Abbas ve Ebû Said el-Hudri (Allah hepsinden razı olsun) rivayet etmektedir. Resulullah (s.a.v) bir cenaze esnasında şunları ifade buyurmuşlardır: **"Ey İnsanlar! Muhammed ümmetine kabir sıkıntısı vardır. Bir insan defnedilip dostları da dağılıp gidince; elinde topuz olan bir melek gelir ve onu kaldırıp oturtur. Sonra da; "Şu adam hakkında ne düşünüyorsun?" diye sorar. Mümin:**

اَشْهَدُ اَنْ لاَ اِلٰهَ اِلاَّ اللّٰه وحده لا شريك له وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

'Allah'tan başka ilah olmadığına, tek ilahın Allah olduğuna, Hz. Muhammed (s.a.v)'in, Allah'ın hem kulu hem de peygamberi olduğuna iman ettim.' der.

---

[1] İbrahim, 27.

[2] İbrahim, 27.

Melek, ona cehenneme bakan bir pencere gösterir ve "Eğer iman etmeseydin gideceğin yer buraydı" der. Kafir ve münafık ise, "Şu adam hakkında ne düşünüyorsun?" sorusuna; "Hiçbir fikrim yok. İnsanlar bir şey söylüyorlardı ama ben pek anlamadım. Zaten pek de umursamıyordum" der. Bunun üzerine kâfirin veya münafığın kabrinde cenneti gören bir pencere açılır. Melek; "Eğer iman etseydin, gideceğin yer burasıydı. Fakat inkâr ettiğin için, bunun yerine başka bir yere gideceksin" der. Sonra kâfirin ve münafığın kabrinde cehennemi gören bir kapı yapılır. Melek, elindeki topuzla kâfire ve münafığa öyle bir vurur ki; (bu darbenin sesini ve kâfirin feryadını) sakaleyn (yani cinler ve insanlar) hariç tüm canlılar işitir."

Resulullah (s.a.v)'in ashabı şöyle anlatıyorlar: Kabre konulan herkesin başına elinde topuz olan bu melek dikilir. Resulullah (s.a.v) bunları anlatırken şu ayeti kerimeyi okumuştur: **"Allah, (kendisine ve resulüne) iman edenleri; hem dünyada hem ahirette istikamet (ve kelime-i tevhid) yolunda muhafaza edecektir. Zalimleri (yani kafir ve münafıkları) ise sapıtır. Allah, dilediğini yapar."**[1]

Açıklama

Resulullah (s.a.v)'den rivayet edilenler; kabir azabının herkes için olduğunu ve sıkıntısının herkese dokunacağını göstermektedir. Burada herhangi bir şüphe ya da itiraza yer yoktur.

Ebu Muhammed Abdulhak anlatıyor: Kabir azabı sadece kâfirlere ya da münafıklara mahsus değildir. Bazı müminler de kabirde azap göreceklerdir. Zira günahkâr müminler de bu muameleye maruz kalacaklardır. Her ne kadar, hadisi şeriflerde; kâfirlerin ve münafıkların ismi geçse de; İbni Abdulberr namıyla bilinen Ömer, "Temhîd" adlı kitabında şöyle diyor: "Mümin ve zahiren şehadet getiren münafık da kabir azabına uğrayacaktır. Ayeti kerime ve hadisi şerifler ile sahabe-i kiramdan aktarılanlar buna işaret etmektedir. Ayrıca küfürde inat eden ve küfrünü açıkça izhar eden kişiye de kabir suali yoktur. Rabbin kim, peygamberin kim ve dinin nedir gibi sorular sadece iman ehline sorulacaktır. En iyisini Allah bilir. Müminler, doğruyu söyleyecekler; şüpheciler ve münafıklar ise doğru cevabı vermeyeceklerdir. Zeyd bin Sabit (r.a)'dan gelen rivayete göre; Resulullah (s.a.v)'in; **"Bu ümmet, kabirde imtihan edilecektir/sıkıntı çekecektir"** hadisi şerifini; kabir sualine

---

1 İbrahim, 27.

delalet etmektedir. Bazı sahabe, bu hadisi şerifi delil göstererek; kabir sualinin sadece mümine sorulacağını (kâfirin muhatap alınmayacağını ve kâfire böyle bir şans verilmeyeceğini) ifade etmişlerdir."

Zahiren durum öyle görünüyor. En iyisini yine de Allah bilir.

Tirmizi, "Nevâdiru'l-Usul" adlı eserinde şöyle diyor: Kabir suali, ümmeti Muhammed (s.a.v)'e mahsustur. Zira daha önceki ümmetler; Peygamberlerin davetine icabet etmeyince, haklarında hemen hüküm veriliyordu ve kâfire azap ediliyordu (bu halde öldükten sonra da azapları devam ediyordu ve ayrıca bir sual yoktu. Müminler ise kurtuluyorlardı). Resulullah (s.a.v)'in nübüvvet zamanı gelince; Allah Teâlâ, toplu helakı kaldırdı. "**Biz, seni âlemlere rahmet olarak gönderdik.**"[1] Yani Allah, Muhammed ümmetinden dünya azabını kaldırdı ve kılıç ile savaşma izni verdi. Böylece, İslam dinine girinceye kadar kâfirlerle savaşma emredildi. Eğer bir kimse iman ederse; ona eman veriliyordu. Fakat bir kimse korkudan ya da göstermelik olarak da iman edebilirdi. Bu yüzden kabirde; mümine sorgu vardır. Böylece mümin mi değil mi yani münafık mı olduğu ortaya çıkacaktır. Eğer kişi mümin ise gerçekten, kabir azabından kurtulur. Şayet samimi değilse ve şüpheci ise; kabirde bu ortaya çıkar.

Bize göre Ebû Muhammed Abdulhak'ın görüşü daha doğrudur. Zira Allah, kabirde, kâfir ya da mümin herkese iki melek gönderecek ve sorguya çektirecektir. Mümin, imanını ispat edecek ve kurtulacaktır. Münafığın yalanı ortaya çıkacak; kâfirin de de gerçek durumu belli olacaktır. Bunun üzerine melekler, münafığa ve kâfire ellerindeki topuzlarla vuracaklardır. En doğrusunu bilen Allah'tır.

Mü'minin Kabirde Karşılaşacak Olduğu Azap ve Sıkıntıdan Kurtaracak Olan Şeyler

Bunlar beş tanedir: Cihat, şehitlik, dua, hastalık ve zaman.

1. Ribât

Selman (r.a) diyor ki Resulullah (s.a.)'i şöyle söylerken işittim. "**Bir günlük ribad (sınır boyunda düşmanı gözetlemek), bir aylık oruç ve namazdan daha hayırlıdır. Eğer (orada) ölürse; yapmakta olduğu ameli ve rızkı devam eder. Fettan'dan (her türlü korku ve sıkıntıdan) emniyette olur.**"[2]

---

1 Enbiya, 107.
2 Müslim, 1913; Nesai, 6/39; Tirmizi, 1665; Ahmed b. Hanbel, 5/440 ve 441.

Ribât (cihad), ölümden sonra da sevabı devam eden en faziletli ameldir. Daha önce; öldükten sonra ölünün amel defterinin kapanacağı ancak üç şeyin sevabının kıyamete kadar devam edeceğine dair sahih bir hadisi şerif zikretmiştik. Cihat da böyle bir ameldir. İbni Mace ve Ebû Nuaym bunu destekleyen rivayetlere yer vermişlerdir. Hadisi şerifte üç şey zikredilmişti; sadaka-i cariye, ilim ve salih evlat. Fakat başka rivayetlerde; ağaç dikmek ve cihad da buna ilave edilmiştir. Buradan anladığımız kadarıyla; ölümden sonra sevabı devam eden şeyler; üç tane ile sınırlı değildir. Tirmizi, bu konuyu ifade eden şöyle bir hadisi şerif aktarmaktadır: Ubeyd, rivayet etmiştir. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: "**İnsan ölünce bütün amel defterleri kapanır (yani artık sevap ya da günah yazılmaz). Ancak Allah yolunda şehit olan hariçtir. Şehidin amelleri, kıyamete kadar artmaya ve sevap yazılmaya devam eder. Kabir fitnelerine de maruz kalmaz.**"[1] Tirmizi bu hadisi şerifin sahih ve hasen olduğunu ifade etmektedir. Ebû Davud da aynı hadisi şerifi zikretmiştir.[2] Hadisi şerifte; şehidin amellerinin ve sevaplarının sürekli katlanarak arttığı ifade edilmektedir.

Ribat; Allah'ın dini için veya meşru (mal, namus ve can) müdafaası için gayret etmektir. En efdali ise; Allah'ın emirlerinin yayılması ve Allah'ın emirlerine aykırı işlerin ortadan kalkması için mücadele etmektir. Allah katında en şerefli kimse; bu uğurda şehit olanlardır. Bu yüzden Allah Teâlâ, şehide ikram için amel defterini kapatmayıp sevap yazmaya devam etmiş ve kabirde insanın başına gelecek olan (kabrin sıkması ve korku gibi) sıkıntılardan şehidi korumuştur.

İbni Mace, Ebû Hureyre (r.a)'dan aktarıyor: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: "**Allah yolunda mücadele ederken ölen kişinin amel defteri kapanmaz. Defterine sevap yazılmaya devam eder. Nimetleri de arttırılır. (Kabir) sıkıntılarından da kurtulur. Mahşer günü de büyük korku ve telaştan emin olarak huzur içinde diriltilir.**[3]

Hafız Ebû Nuaym, Cerir bin Bekir'den aktarıyor. Aynı rivayet, Kebr bin Mürre ve Amr bin Esved'den de aktarılmıştır. Sahebeden İrbaz bin Sariye (r.a), anlatıyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: "**Bütün ameller, kişi ölünceye kadardır. Kişi ölünce amelleri sona erer. Fakat Allah yolunda mücadele eden kişi hariç. Allah yolunda müca-**

---

1 Tirmizi, 1621.; Ahmed b. Hanbel, 6/20 ve 4/157.
2 Ebû Davud, 2483.
3 İbn Mace, 2767 ve 924; Müslim, 13/60; Ahmed b. Hanbel, 5/440.

dele eden (ve bu hal üzereyken ölen) kişinin amelleri sona ermez. (Şehidin hayattayken işlediği bütün) amellere sevap yazılmaya devam eder. Rızkı da kesilmez. Taki kıyamet gününe kadar."

Bu hadis ve Fudâle bin Ubeyd'in rivayet ettiği hadise göre; bu müjdeye nail olmanın iki şartı vardır: Birincisi, Allah yolunda (malla, canla, bedenle ve ilimle) mücadele etmek. İkincisi ise bu haldeyken ölmek. En iyisini bilen Allah'tır.

Hazreti Osman bin Affân (r.a)'dan rivayet edilmiştir. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Bir gece Allah yolunda cihat etmek, bin geceyi ibadetle geçirmek ve bin gün oruç tutmak gibidir."**[1]

Übey İbni Kab (r.a), anlatıyor: Resulullah (s.a.v) buyurdular ki; **"Ramazan ayı haricinde bir ayda, Allah yolunda, karşılığını sadece Allah'tan bekleyerek, müminlerin mukaddes ve muhterem bildiği şeyler için bir gün cihat etmek; yüz senelik namaz ve oruç kadar sevaptır. Ramazan ayı içinde karşılığını sadece Allah'tan bekleyerek yapılan bir günlük cihadın değeri ise Allah katında başka hiçbirşey ile mukayese edilemez."**[2] Bir rivayete göre; **"(bir günlük cihat) oruçla ve ibadetle geçirilen bin yıldan daha hayırlıdır. Şayet mücahit, Allah'ın izniyle sağ salim evine dönerse, bin yıl işleyecek olduğu günah kadar hatası silinir ve bir o kadar da sevap yazılır. sevabı da kıyamete kadar artmaya devam eder."**

Ribat Nedir?

Ribat, Allah yolunda sebat etmek ve Allah'ın emirlerine sıkı sıkıya bağlı olmaktır. Kelime, at beslemek ve at bağlamak anlamına gelen "ribat"tan mecazen alınmıştır. Zira cihat için at beslenir ve at koşturulur. Müminlerin her türlü yardımına koşan kişi, mücahit sayılır. Atlı ya da yaya veya silahlı ya da silahsız olması farketmez. Resulullah (s.a.v) namazı vaktini beklemeyi de ribat olarak isimlendirmiştir fakat bu ifade mecazidir. En efdal ve gerçek anlamdaki cihat; ilk anlamında olandır.

2. Şehitlik

Bir adam gelip, Resulullah (s.a.v)'e: **"Ey Allah'ın Peygamberi! Herkes kabirde sıkıntı çekerken şehit niye bundan istisna tutuluyor?"** diye sorar. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Şehide, kafasının üstündeki kılıç parıltısı, sıkıntı olarak yeter."**[3]

---

1 İbn Mace, 2766; Ahmed b. Hanbel, 2/146.
2 İbni Mace, 2768.
3 Nesai, 4/99.

Mikdâm bin Ma'dî Kürb anlatıyor: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: "**Allah katında şehidin üç ayrıcalığı vardır: Önce bütün günahları affedilir. Sonra cennetteki makamını görür. Kabir azabına ve sıkıntılarına maruz kalmaz. (Kıyamet günündeki) büyük korkuyu yaşamaz. Başına yakuttan bir ihtişam tacı konulur. Bu tacın tek bir taşı bile dünyadaki herşeyden daha değerlidir. 72 tane cennet hurisi ile evlendirilir. Akrabasından 70 kişiye şefaat etmek hakkı tanınır.**"[1] Tirmizi, bu hadisin; sahih, hasen ama garip olduğunu ifade ediyor.

İbni Mace'nin rivayeti ise şöyledir: "**Kanının ilk damlası aktığında bütün günahları affedilir. Sonra da iman tacı giydirilir.**"

İbni Mace'nin rivayet senedi şöyledir: İsmail bin Ayyaş'dan Hilam bin Ammar rivayet etmiştir. İsmail de Büceyr bin Sad'dan dinlemiştir.

Tirmizi'nin rivayeti ise Abdurrahman oğlu Abdullah'tan alıntıdır. Abdullah, Hammâd oğlu Nuaym'dan; Nuaym, Bakir bin Velid'en; Bakiyye, Cübeyr bin Sad'dan; Cübeyr, Halit bin Mikdam bin Madi Küb'den bizzat dinlemiştir. Allah hepsinden razı olsun.

Müellif (Kurtubî) diyor ki; Tirmizi ve İbni Mace'nin bütün metinlerinde; "altı ayrıcalık" ifadesi geçiyor. Fakat şehide tanınan ayrıcalıklar hadiste yedi tanedir. İbni Mace'nin "iman gerdanlığı" ile toplam sekiz ayrıcalık oluyor. Neccâd namıyla meşhur Süleyman oğlu Ebubekir Ahmet, Mikdam Madi Kürb'den şu hadisi şerifi rivayet etmiştir: "**Şehidin Allah katında sekiz ayrıcalığı vardır.**"

3. Dua

Tirmizi, İbni Abbas (r.a)'dan aktarıyor: Allah Resulü'nün ashabından bir adam; hırkasını bir yere serip oturdu. Fakat kabir olduğunu bilmiyordu. Bir süre sonra bir adam gelip Mülk suresini okumaya başladı. Sahabe gelip durumu Resulullah (s.a.v)'e anlattı. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: "**(Mülk suresi) kabir azabından korur.**"[2] Tirmizi'ye göre bu hadis, hasen ama gariptir. Tirmizi'nin bir diğer rivayeti şöyledir: "**(Mülk suresini) her gece okuyan kişiyi (kabirde mülk suresi; Münker ve Nekir'e ve kabirdeki diğer sıkıntılara karşı) savunmaya gelecektir.**" Bu hadisi şeriften anladığımıza göre; her gece Mülk suresini okuyan kişi, kabir sıkıntılarından emin olacaktır.

---

1 İbni Mace, 2799; Tirmizi, 1663; Ahmed b. Hanbel, 4/131.

2 Tirmizi, 2890.

Büyük şeyh, hadis alimi ve fakih, soyu Ensar'a dayanan ama Kurtubu'da yaşayan Ebu'l-Abbas Ahmet bin Ömer anlatıyor. İskenderiye'de iken Ebû Bekir ibn'ü'l-Arabî'nin kardeşi; Ebubekir Muhammed Abdullah'dan dinlemiş. Bu zat alim ve salih bir kimsedir. Ona da Bağdatlı ama aslı Haşimoğlullarından olan Ebû Muhammed Yunus bin Ebu'l-Hasen bin Ebu'l-Berekat anlatmış. Yunus, Ebu'l-Vakt'ten; Ebu'l-Vakt, Davudî'den; Davudî, Hamevî'den; Hamevî, Ebu'l-İshak İbrahim Huzeym'den; İbrahim, Kâş şehrinden olan Humeyd'den; Humeyd, İbrahim bin Hakim'den; İbrahim, babasından; babası, İkrime'den; İkrime de İbni Abbas'tan bizzat dinlemiş (Allah hepsinden razı olsun). İbni Abbas, bir adama; "Sana Allah Resulü'nden güzel bir söz hediye edeyim mi?" diye sorar. Adam da "tabi ki" der. İbni Abbas; "Mülk suresini oku ve okumaya devam et. Bunu ailene de öğret ve okut. Hatta komşularına da anlat. Mülk suresi, kabirde seni korur ve müdafaa eder. Ahirette de sana yardım edecek ve seni savunacaktır. Hatta Allah Teala'dan, kendisini okuyanı cehennem ateşinden korumasını isteyecektir. Resulullah (s.a.v) bunun için şöyle buyurmuşlardır: **"Ümmetimden herkesin kalbinde Mülk suresinin olmasını (yani herkesin onu ezbere bilip okumasını) isterdim."**

Aslı ensara dayanan Ebû Abdullah Muhammed bin İbrahim, hocası Şerif bin Ebû Muhammed Yunus'dan aktarıyor. Ona da Ebu'l-Vakt anlatmış. Ölüm hasatlığı esnasında İhlas suresini okumak da kabir azabından korur.

4. Hastalık

Ebu Hureyre (r.a), anlatıyor; Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Hastalık çekerek ölen kimse, şehit olarak ölmüş sayılır. Kabirde sıkıntı çekmez. (Kabirde) cennetteki rızkından kendisine verilir (ve cennetteki nimetleri de sürekli artar)."**[1]

İmam Nesai rivayet ediyor: Bir adamın hastalık çekerek öldüğünden bahsedip; kendilerinin de şehit olmayı arzu ettiklerini söylediler. Birbirlerine şöyle dediler: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmamışlar kıydı? **"İç hastalıktan ölen kimseye kabir azabı yoktur."**[2]

Ebu Davud da aynı hadisi şerifi Şube tarikiyle yine Şeddad'dan rivayet etmiştir. Ebû Davud, ilave olarak; diğerinin de bu rivayeti tasdik ettiğini ifade etmektedir.

---

1 İbni Mace, 1615.

2 Nesai, 4/98.; Tirmizi, 1064.; Ahmed b. Hanbel, 4/262.

5. Zaman

Abdullah İbni Amr (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Cuma günü ya da Cuma gecesi (yani perşembeyi cumaya bağlayan gece) ölen kişi, Allah'ın izniyle kabir sıkıntılarından emniyette olur."**[1] Tirmizi, diyor ki; bu hadis, hasen ama gariptir.

Tirmizi, "Nevadiru'l-Usûl" adlı kitabında da Abdullah İbni Amr (r.a)'dan şöyle rivayet etmiştir. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Cuma günü ya da Cuma gecesi ölen kişi, Allah'ın izniyle kabir sıkıntılarından emniyette olur."**

Hafız Ebû Nuaym ise; Muhammed b. Münkedir vasıtasıyla Hazreti Cabir (r.a)'dan şu hadisi şerifi rivayet etmektedir: Resulullah (s.a.v) buyurdular ki; **"Cuma gecesi veya Cuma günü ölen kişiye kabir azabı yoktur. Bu kişi, ahiret günü de şehitlerin nişanını taşıyarak (yani şehitler gibi veya şehitlerin arasında) haşrolur."** Bu rivayet gariptir. Zira Muhammed, Hazreti Cabir'den başka hadisi şerif rivayet etmemiştir.

Açıklama

Değerli kardeşim. Allah senden razı olsun. Allah'ın rahmeti üzerine olsun. Bu bölümle daha önce geçen hadisler arasında bir çelişki yoktur. Zira kabirde ölüye sorgu sual vardır. Son zikrettiğimiz hadisler, bu gerçek ile çelişmez. Şehitlere yapılan muamele ile diğer olaylar tamamen farklıdır. Biz, kabir hayatı ile ilgili buraya kadar zikredilen herşeyi kabul ediyoruz.

Hazreti Cabir (r.a), anlatıyor; Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Ölü kabrine konuldu mu; güneşin batışı kendisine gösterilir. Ölü bunu görünce kalkıp oturur ve gözlerini ovuşturur. Sonra "Beni aslıma döndürün" der."**[2] Bu hadisi şerif, muhtemelen kabir azabına ve sıkıntısına maruz kalmayacağı müjdelenmiş olan kimseler içindir.

Açıklama

"Şehide, sıkıntı olarak, başının üzerinde parlayan kılıç yeter" hadisi şerifinin anlamı şudur; şayet bu kimse münafık olsaydı; zoru görünce kaçardı. Zira rivayetlere göre korku ve kaçmak, münafığın

[1] Tirmizi, 1074.; Ahmed b. Hanbel, 2/169,176 ve 220.

[2] İbni Mace, 4272 ve 3447.

alametlerindendir. Şu halde şehit olan kimse mümindir. Mümine yakışan, teslim olmak ve sebat göstermektir. Müminin davası, Allah'ın adını yüceltmek ve davasını üstün tutup yeryüzüne hakim kılmaktır. Savaşmakla ve şehit edilmekle; bu kişi, samimiyetini ispat etmiş olmaktadır. Şu halde böyle bir mümine, tekrar kabir suali sormaya gerek yoktur. Bu yorum, Tirmizi'ye aittir.

Biz diyoruz ki; şayet şehide kabirde sorgu ve sıkıntı yoksa; Sıddıklara (yani Allah dostlarına) da olmaması gerekiyor. Zira Sıddıklar, şehitlerden daha üstündürler. Zira ayeti kerimede, şu şekilde bir sıralama yapılmıştır: **"İşte bunlar, Allah'ın kendisine nimet verdiği; nebiler, Sıddıklar ve şehitlerle birliktedir."**[1] Burada, en üstün mertebede peygamberler vardır. Daha sonra Allah'ın veli kulları gelir. Şehitler ise bu iki gruptan daha sonradır. Şehitlikten daha aşağı bir mertebe olan Allah yolunda mücadele eden (yani savaş veya başka şekilde mücadele eden ama sağ salim evine dönen) kişiye de kabir suali ve sıkıntıları olmadığı; hadisi şeriflerde beyan edilmiştir. Şu halde aynı şekilde; Allah'ın evliya kulları da bu gibi sıkıntılardan emniyette olabilir. Yine de en iyisini ve en doğrusunu bilen, Allah'tır.

Açıklama

"Hastalıkla ölen şehit olarak ölmüş gibidir" hadisi şerifi; her ne kadar bütün hastalıkları kapsıyor gibi görünse de; **"İç hastalıklarından dolayı ölen"** hadisi şerifi ile tahsis ve takyit edilmiş yani sınırlandırılmıştır. Bu konuda iki görüş vardır:

Birincisi: "Batın" yani iç hastalıktan kasıt, bir görüşe göre ishal ve iltihaplı hastalıklardır (yani kanser ve benzeri hastalıklar). Araplar bu gibi hastalıklara "batın" der.

İkincisi: Daha çok tercih edilen görüşe göre; "batın", kusmaya sebep olan hastalıklardır (yani verem ve kanser gibi hastalıklar).

Bu gibi hastalıklar, diğer ölüm sebeplerine göre daha az görülür. Böyle hastaların, vücudu hasta olur yani ölecekleri belli olur. Ancak zihinleri yani şuurları yerinde olur. Bu yüzden, bu tür hastalık çekenler; öleceklerini anladıkları için tevbe edebilirler ve yaptıkları hataları düzeltmeye çalışırlar. Fakat aniden ölenler ya da zehirlenme gibi acıdan ya da başka sebepten dolayı şuurlarını kaybedenlerin böyle bir fırsatları olmaz. Şu halde, öleceğinin farkında olan kişinin durumu, ölümden

---

1 Nisa, 69.

gafil olandan farklıdır. Hadisi şerifle ifade edilen hikmet bu olabilir. En doğrusunu Allah, bilir.

Açıklama

Abdullah İbni Mesud (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "**Ramazan aynı ifa ederken vefat eden kişi cennetliktir. Arefe günü vefat eden de cennettedir. Sadaka verirken (yani farz ya da nafile bir hayır yaparken) ölen de cennete girer.**" Bu hadisi şerif, gariptir. Zira Himam ve Nasr hariç ravisi yoktur.

Ölüye Sabah Akşam Ahirette Gidecek Olduğu Yer Gösterilir

Hazreti Ömer'in oğlu Hazreti Abdullah (r.a), rivayet ediyor; Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: "**İçinizden ölen herkese, sabah ve akşam, sürekli, ahirette gidecek olduğu yer gösterilir. Eğer kişi cennetlik ise, cenneti yeri; cehennemlik ise cehennemdeki yerini (sabah akşam görür). Ve ölüye "İşte bu senin kıyamet günü tekrar diriltildikten sonra gidecek olduğun yerdir" denilir.**"[1]

Açıklama

Bazı rivayetlerde "**Gidecek olduğu yer kendisine gösterilir**" buyurulurken bazı rivayetlerde ise "**Gidecek olduğu yere götürülür**" ibaresi yer almaktadır.

Alimlere göre burada derece farkı vardır. Bazılarının günahları daha fazladır bu yüzden azapları da daha fazla olacaktır. Örneğin dünyadayken kimisi ölümle tehdit edilir. Kimisi öldürülür. Kimisi ise hem tehdit edilir hem de öldürülür. Kimisinin ölümü ani ve habersize olur. İşte kabirdeki azap da böyledir. Allah bizi muhafaza eylesin.

Nitekim ayeti kerimede bazı kafirler için; "**Onlar sabah akşam ateşe sokulup çıkarılırlar**"[2] buyurulmaktadır.

Bazı sahih hadisi şeriflerde müminlerin kabirde iken cennet nimetlerinden istifade edeceği ifade edilmektedir. Aynı şekilde kafirler de derecelerine göre azap göreceklerdir.

Peki her mümin kabirde iken cennet nimetlerinden istifade edecek midir? Her mümine kabirde iken cennete girmek nasip olacak mıdır?

---

1 Buhari, 3/243; Müslim, 27/200; İbni Mace, 4270; Ahmed b. Hanbel, 2/113.

2 Ğafir/Mümin, 46.

Alimlere göre sadece imanları kamil olan ve ameli salih sahibi kimseler kabirde cennete gireceklerdir. Diğerleri ise derecelerine göre cennet nimetlerinden istifade edeceklerdir. Bazı müminler ise günahları da olmasından dolayı sadece cenneti göreceklerdir ama nimetlerinden istifade edemeyeceklerdir.

Bazı alimlere göre cennete bir şekilde girecek olan her mümin, kabirde iken derecesine göre cennet nimetlerinden istifade edecek ve bir nevi cennet hayatı yaşayacaklardır. En iyisini ve en doğrusunu bilen Allah'tır.

Peki kabirdeki azap ya da nimet sadece ruha mı ya da bedene mi yapılacaktır? Bazı alimlere göre kabirde sadece ruha azap edilecek ya da nimet verilecektir. Bazı alimler ise bedenin bir kısmının da kabirde azap ya da nimete maruz kalacağını ifade etmektedirler. Bazı alimler ise kabirde ruh ile beraber bütün bedenin tekrar yaratılarak azap göreceğini ya da nimete nail olacağını ifade etmişlerdir.

Bazı alimler ise rüyada insan ruhu birşeyler görürken bedenin bundan etkilenmediğini delil göstermişlerdir. Ancak bize göre durum böyle değildir. Duyu ile ya da başka şekilde soyut ya da somut, kabirde azap vardır ve bu haktır. Ölü azabı ya da nimeti hissedecektir. Ve kabir o kadar da kolay bir iş değildir.

Abdullah bin Mesud (r.a) **"Onlar sabah akşam ateşe sokulup çıkarılırlar"**[1] ayeti kerimesini şöyle tefsir etmiştir: Firavun ve adamlarının ruhları, bazı siyah kuşların karnında olacak ve bu şekilde sabah akşam gelip azap göreceklerdir.

Şu'be ve Ya'lâ bin Atâ diyor ki: Ebu Hureyre (r.a) her sabah kalkar; "Elhamdülillah. Yine sabah oldu. Firavun ve adamları şu anda azap görüyorlar" derdi. Akşam olunca da; "Elhamdülillah. Yine akşam oldu. Firavun ve adamları şu an yine azap görüyorlar" derdi.

Ayeti kerimede; **"Sabah akşam (kabirdekilere) rızıkları (cennetten) gelir"**[2] buyurulmuştur.

Bize göre durum böyledir. İnşallah bu konuyu daha başka yerlerde yine izah edeceğiz.

---

1 Ğafir/Mümin, 46.

2 Meryem, 62.

Şehitlerin Ruhları Diğer Ruhlardan Farklı Olarak Cennette Bulunurlar

Buna Abdullah İbni Ömer (r.a)'dan gelen şu hadisi şerif delalet etmektedir: "(Allah yolunda öldürülene) İşte bu senin cennetteki makamındır. Kıyamet günü Allah, seni diriltip buraya gönderecek." Bu şehitlerin dışındakiler içindir.

Mesrûk diyor ki, Abdullah İbni Mesud (r.a)'a **"Allah yolunda öldürülenleri (şehit olanları) ölü zannetmeyin. Onlar diridirler ve rablerinin katındadırlar. Orada kendilerine verilen nimetle (yaşıyorlar)."**[1] ayetini sorduğumuzda şöyle cevap vermiştir: "Şehitlerin ruhları yeşil bir kuşun karnında bekler. Etraflarında arşa asılı kandiller vardır. Bu kandiller cennetten getirilmiştir. Orada diledikleri gibi yaşarlar. Sonra burada Allah Teala tecelli eder ve "İstediğiniz bir şey var mı?" diye sorar. Şehitler; "Daha ne isteyelim! Dilediğimiz zaman cennetten istifade ediyoruz" derler. Allah Teala, bu soruyu üç kere tekrar eder. Şehitler her seferinde aynı cevabı verirler. Fakat tekrar tekrar sorulması üzerine şehitler şöyle cevap vereceklerdir: "Ya Rabbi! Tek arzumuz ruhumuzun bedenimize iade edilmesi ve böylece tekrar şehit olmaktır." Onların orada başka birşeye ihtiyacı yoktur. Bu yüzden o halde bırakılırlar.[2]

Açıklama

İşte tam bu noktada bazı itirazlar yapılmıştır:

Birincisi: Bazıları diyor ki; **"Sizden biriniz bir mümin kardeşinin kabrinin yanından geçerse ve o kişi ile dünyada tanışıyorlarsa; kabirdeki kişi selamınıza karşılık verir"** hadisi (ölülerin kabirde olacağına delalettir)." Bize göre bu, şehit olmayanlar için geçerli olan genel bir kaidedir. Fakat şehitler bundan istisna tutulmuştur (yani ruhları, kıyametin kopmasını kabirlerinde değil cennette bekler).

İkincisi: Bir başka itiraz da şu hadisi şerif delil gösterilerek öne sürülmüştür: İmam Malik, İbni Şihâb (ez-Zührî)'den rivayet etmiştir. Zühri de Kab bin Malik (r.a)'ın oğlu Abdurrahman'dan dinlemiş. Abdurrahman'a da babası bizzat anlatmıştır (Allah hepsinden razı olsun). Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Müminin ruhu (sureti/nesemesi) bir kuş suretinde cennette bir ağaca asıl olarak tekrar**

---

1 Ali İmran, 169.

2 Müslim, 13/31; Ebû Davud, 2503; Tirmizi, 1641; Ahmed b. Hanbel, 6/186.

dirileceği günde bedenine iade edilmeyi bekler."[1] Bize göre; Cennet ağacına asılı olmaktan kasıt, cennette bir ağaç ile ruhun bağlı olmasıdır. Yani müminin ruhu kabirde iken; cennet nimetlerinden faydalanır. Dil bilginlerinin yorumu da böyledir. Cennette beklemek ise yukarda geçen hadisi şerife göre sadece şehitlere mahsustur. Ayrıca ayeti kerimelerde, diri olmak sadece şehitlere mahsustur. Hadisi şerifte geçen "neşeme" ise ruh manasındadır.

Üçüncüsü: Bir başka itiraz da şöyledir: Rivayetlere göre ruhlar semaya yükselecekler ve semada buluşacaklardır. Yine rivayetlerden anladığımız kadarıyla cennet de göklerdedir. Zira bir hadisi şerifte şöyle buyurulmuştur: "**Ramazan geldiği zaman semanın/göklerin kapıları açılır.**"[2] Bir başka hadisi şerifte ise; "(Ramazan ayı girdiği zaman) cennetin kapıları açılır" buyurulmuştur (Şu halde bütün müminlerin ruhları, göğe yükselecek yani öldükten cennete gidecektir). Bize göre; ruhların semada buluşacakları, cennette buluşacakları anlamına gelmez. Zira şehitlerin dışındaki müminlerin ruhları, bazen kabirde olabilir bazen de göklerde dolaşabilirler. Ama bu illa cennette olmaları anlamına gelmez (zira ilk başta zikredilen hadisi şeriflerde, müminin ruhunun yedi kat semayı geçip huzuru ilahiye kadar geleceği zikredilmekte fakat cennete uğrayacağından söz edilmemektedir. Sadece kabrinde cenneti gören bir kapı ya da pencere açılacağı rivayet edilmiştir). Başka rivayetlerde müminlerin ruhlarının, Cuma günleri kabre gelip cesetlerini ziyaret ettikleri zikredilmektedir. Bu yüzden Cuma günleri ve cumartesi sabahları, kabir ziyareti sünnettir.

İbnü'l-Arabi diyor ki; **"İçinizden ölen herkese, sabah ve akşam, sürekli, ahirette gidecek olduğu yer gösterilir"** hadisi şerifi, insanın öldükten sonra ruhunun kabirde olacağına ve burada azap göreceğine ya da nimetlendirileceğine delalet etmektedir. Şu halde, insan öldükten sonra kabirde bekleyecektir. **"Sizden biriniz bir mümin kardeşinin kabrinin yanından geçerse ve o kişi ile dünyada tanışıyorlarsa; kabirdeki kişi selamınıza karşılık verir"** hadisi şerifi, zaten bu durumu açıkça ortaya koymaktadır. Şu halde şehitler için anlatılan durum ile diğer müminlerin durumu farklıdır. Burada herhangi bir çelişki yoktur.

---

1 Nesai, 4/108; İbni Mace, 4271.

2 Buhari, 4/122; Müslim, 7/187; Nesai, 4/127; Ahmed b. Hanbel, 2/281.

Dördüncüsü: Bir başka itiraz: Bir hadisi şerifte şöyle buyurulmuştur: "**Üzerinde kul hakkı olan kimse, Allah yolunda şehit olsa, sonra dirilip tekrar şehit olsa hatta sonra yine dirilip yine şehit olsa; yine de bu borcu ödemediği sürece cennete giremez.**"[1] Bu hadisi şerife göre bazı şehitler cennete giremeyeceklerdir. Peki bu şehit, cennete giremediğine ve kabirde de olmayacağına göre; ruhu nerede kıyameti bekleyecektir? İşte tam bu konu ile alakalı olarak İbni Vehb, İbni Abbas (r.a)'dan şu hadisi şerifi nakletmektedir (Allah hepsinden razı olsun): "**Şehitler, cennetin kapısının önünden akan bir nehrin kenarında dururlar. (Tekrar dirilecekleri güne kadar), rızıkları sabah akşam cennetten gelecektir.**"[2] Buradaki "borç" kul hakkı olup sadece mal ile alakalı değildir. Her çeşit kul hakkı buna dahildir. Alimlere göre; bu yüzden şehitlerin dereceleri farklı farklıdır. "Hastalık çekerek ölen kişi, şehit olarak ölmüş sayılır ve (kıyamet gününe kadar) sabah akşam cennetten rızkı gelir" hadisi şerifi de bu son itiraza bir cevaptır. En doğrusunu bilen Allah'tır.

Beşincisi: Ebû Umâme (r.a), anlatıyor: Resulullah (s.a.v)'den bizzat dinlemiş. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: "**Denizde şehit düşen, karada şehit olanla aynıdır. Denizde boğularak ölen kişi ile karada kanı akarak ölen da aynıdır. İki dalga arasında kalınan an ile dünyadan ayrılık anı aynıdır. Bu ikisinde Allah'a itaat üzere ölenin durumu da aynıdır. Allah Teala, denizde şehit olanlar hariç bütün (şehitlerin) canlarını almak için bir melek görevlendirmiştir. Bu melek, karada şehit olanın canını alınca Allah Teala, borç (kul hakkı hariç) şehidin bütün günahlarını affeder. Denizde şehit olanın ise kul hakkı dahil bütün günahları silinir.**"[3] Bize göre; cenneti hak eden kişi, şehit olsun ya da olmasın; elinden geldiğince borçlarını ödemeye çalışmışsa; ahirette Allah Teala kendisine yardım edecektir. Ahirette zorunlu olan borçlar kulun hesabından alınarak ödenir. Diğer borçlar yüzünden cennete girmesine İnşallah Allah müsaade etmeyecektir. Zira kulun sahibi Allah'tır ve kulunun geriye kalan borçlarını da ödeyecektir. "**(Müminin) bıraktığı borç ve verdiği diğer zararlar; Allah ve Resulü'ne (Resul'den sonra da devlet başkanı yani halifenin) aittir. Mirası ise mirasçılarına kalır. Eğer geriye kalan borcu Sultan (devlet) ödemezse; (ahirette) Allah ödeyecek ve ala-**

---

1 Nesai, 7/14; Ahmed b. Hanbel, 5/289 ve 290.
2 Ahmed b. Hanbel, 1/266.
3 İbni Mace, 2778.

caklıyı da razı edecektir."[1] Buna bir başka delil de Abdullah bin Amr (r.a)'dan rivayet edilen şu hadisi şeriftir: **"Kul hakkı, kıyamet günü sahibinden talep edilir. Fakat şu üç durum müstesnadır: 1. Malını ve bütün gücünü, Allah yolunda harcayan (ve bu uğurda mücadele ederken borçlanan ve borcunu ödeyemeyen kimse). 2. Yanında bir mümin kardeşi vefat ettiğinde kendi elinde de olmadığı için borçla bu ölüyü teçhiz eden. 3. Evlenmeye gücü olmadığı için evlenmemesine Allah Teala müsaade ettiği halde haramdan korkarak borçla evlenen kimse. Bu üç kişinin borcunu kıyamet günü Allah Teala ödeyecektir."**[2] Lüks ve zevk için borçlanan ve borcunu ödemeyen kimse ile imkanı olduğu halde borcunu ödemeyen kimse buna dahil değildir. Bunların borçları, kıyamet gününde iyiliklerinden ödenecektir. İyilikleri yoksa alacaklının günahlarını yüklenecektir. Şu hadisi şerif; bunu en iyi şekilde izah etmektedir: "Borcunu ödemek niyetinde olanın borcuna Allah kefildir. Borcu ödememek ya da emaneti iade etmemek kastıyla alanı ise Allah rezil eder."[3] Ebû Ümâme'nin hadisine gelince; bu hadisin senedi biraz zayıftır. Fakat Abdullah bin Ömer'den rivayet edilen bir başka hadisi şerif şöyledir: **"Allah yolunda şehit olan kişinin kul hakkı hariç bütün günahları affedilir/şehitlik bu günahlara kefaret olur."**[4] Burada kara ya da denizde şehit olan için özel bir durum yoktur. Ebû Katade (r.a) ise şu hadisi şerifi rivayet etmiştir: Bir adam, Resulullah (s.a.v)'e gelerek **"Ben Allah yolunda mücadele etsem ve şehit olsam günahlarıma kefaret olur mu?"** diye sordu. Resulullah (s.a.v) de; **"Evet. Şayet Allah rızası için savaşıp, sabredersen ve kaçmayıp mücadele edersen."**[5] Resulullah (s.a.v) daha sonra adama; "Sen nasıl sormuştun?" diye sual buyurdular. Adam da; **"Ben Allah yolunda mücadele etsem ve şehit olsam günahlarıma kefaret olur mu?"** diye sormuştum, dedi. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdular: **"Evet. Şayet Allah rızası için savaşıp, sabredersen ve kaçmayıp mücadele edersen. Fakat kul hakkı hariçtir. Bunu, Cebrail (a.s) söyledi."** Bu son rivayet, Ebû Nuaym'a aittir. Ona da Basra Kadısı anlamış. Basra Kadısı da Hazreti Ebubekir (r.a)'ın oğlu Abdurrahman'dan bizzat dinlemiş (Allah hepsinden razı olsun).

---

1 Nesai, 1/234; Ahmed b. Hanbel, 2/464; Tirmizi, 2090; İbni Mace, 45.
2 İbni Mace, 2435.
3 Buhari, 5/53; İbni Mace, 2411; Nesai, 7/315; Ahmed b. Hanbel, 2/361.
4 Müslim, 13/30; Tirmizi, 1640.
5 Müslim, 13/28 ve 29; Tirmizi, 1712; Ahmed b. Hanbel, 5/304.

Bu rivayete Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: "Allah Teala, kıyamet günü kul hakkı ile geleni çağırır ve "**Ey Ademoğlu! Söyle bakalım. Diğer ademoğullarının hakkını niye yedin?" diye sorar. Adam da; "Ya Rabbi! Bilerek yapmadım. Ama boğuldum ya da başka bir belaya uğradım da ödeyemedim" diye cevap verir. Bunun üzerine Allah Teala şöyle buyurur: "Bu borcu ödemek bugün senden çok bize yakışır." Sonra da bu kulun yaptığı iyiliklere itibar edilir ve kötülükleri görmezden gelinir. Sonra da cennete koyulur.**" Bu hadisi şerif birçok farklı senet ile rivayet edilmiştir. Yezid bin Harun'dan gelen rivayette ise şöyle buyrulmuştur: "Bunun üzerine Allah Teala, (bizim bilmediğimiz) birşeyin (bir iyiliği ya da lütfu ilahi olan bir başka şeyin) getirilmesini emreder ve bunu teraziye koydurur. Bunun üzerine kulun iyilikleri ağır gelir." Bu hadisi şerif gariptir. Bize göre; kötü niyetli olmayan herkesin borçlarını Allah Teala ödeyecektir. Bazı alimlerimiz şöyle diyorlar: Müminlerin hepsinin ruhları "Me'vâ" adlı cennettedir. Me'vâ sığınak ve barınak demektir. Buraya bu adın verilmesinin sebebi; müminlerin ruhunun öldükten sonra kıyamete kadar burada bekleyecek olmasından dolayıdır. Müminlerin ruhu burada bekler ve cennet nimetlerinden yiyip içerler.

Açıklama

İbni Mesud (r.a)'ın rivayet ettiği hadisi şerifte; **"Şehitlerin ruhları yeşil bir kuşun içinde (kıyameti bekler)"** ifadesi yer almaktadır. İmam Malik'ten gelen hadisi şerifte de; **"Müminin ruhu bir kuş olarak (ölümden sonra tekrar dirilmeyi bekler)"** ibaresi geçmektedir. A'meş ise Abdullah bin Mürre'den şu rivayeti aktarmaktadır; Abdullah bin Mesud (r.a)'a (Allah hepsinden razı olsun) şehitlerin ruhlarının öldükten sonra ne olduğu sorulduğunda şu cevabı vermiştir: "Şehitlerin ruhları, Allah'ın huzurunda, arşa asılı kandiller içinde yeşil kuşlar gibi beklerler. Cennete gidip buradaki rızıklardan yer içerler ve tekrar kandillerinin içine dönerler."

İbni Şihâb ez-Zührî, Kab b. Malik'den aktarıyor. Ka'b da, babası Malik'ten bizzat dinlemiş (Allah hepsinden razı olsun); Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Şehitlerin ruhları, cennet ağaçlarına tünemiş yeşil kuşlardır."** Buraya kadar rivayet edilen bütün hadisi şerifler, aynı şeyi ifade etmektedir. Görüldüğü gibi rivayetler arasında herhangi bir çelişki yoktur. Ebû Ömer, "el-İstizkâr" adlı kitabında; Ebu'l-Hasen el-Kâbisî'yi kaynak göstererek, bazı alimlerin, ruhların, kuşlar gibi ol-

masını kabul etmediklerini ifade etmektedir. Zira ona göre bu rivayet sahih değilmiş.

Bize göre; bütün bu rivayetler sahihtir. Zira İmam Müslim, "Sahih" adlı güvenilir hadisi kitabında, bu rivayeti sahih bir rivayetler, adil ve güvenilir ravilerden rivayet etmektedir. Fakat hadisi şerifte "fi" harfi cerri (yani ismin "-de" hali) geçiyor. Fakat buradaki "fi" harfi cerri "alâ (üzerinde)" anlamındadır. Zira Firavun'un iman eden sihirbazlara vereceği ceza ayeti kerimede şu şekilde zikredilmiştir: **"Sizi hurma dallarına asacağım."**[1] Burada da "fi (-de olmak)" edatı kullanılmasına rağmen anlam "alâ (-üzerinde olmak)" şeklindedir. Şu halde müminlerin ve şehitlerin ruhları; kuşların içinde ya da kuş suretinde değil; "cennet ağaçlarının dallarına konmuş kuşların üzerine bindirilmiş" olacaktır. "Cevf (karın)" kelimesinden kasıt ise "Sırt" olabilir. Bu görüş, Ebû Muhammed Abdulhak'a aittir. Bizce en güzel görüş de budur.

Şeybe bin İbrahim, "İfsâh" adlı kitabında; bu konudaki bütün rivayetleri bir araya getirerek güzel bir özet yapmıştır. Burada Allah'ın kullarına verdiği nimetler değişik açılardan anlatılmıştır. Bu kitapta yazılanlara göre; bazı ruhlar, cennette ağaçlarındaki kuşlar gibi olur. Bazıları ise yeşil kuşların kursaklarında bulunur. Bazıları arşın altında asılı kandiller içinde yaşarlar. Bazıları beyaz kuşların içinde olacaklardır. Bazıları ise daha başka çeşit kuşlarda yaşayacaklardır. Bazı ruhlara, cennet suretlerinden şekiller verilir. Bazı ruhlar ise, işledikleri güzel amellerin şekline girerler. Bazı ruhlar ise, yeni ölenlerin ruhlarını karşılamakla görevlendirilirler. Bazı ruhlar, öldükten sonra Mikâil (a.s)'ın yanında bulunurlar. Bazılar ise Adem (a.s)'ın himayesi altında olacaklardır. Yine bazı müminlerin ruhları ise İbrahim (a.s)'ın gözetiminde kıyameti bekleyeceklerdir. En iyisini ve en doğrusunu bilen Allah'tır.

Kaç Türlü Şehitlik Vardır?
Şehitliğin Anlamı ve Niçin Şehâdet İsminin
Kullanıldığı Meselesi

Ebû Mâlik el-Eşcaî diyor ki Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kim Allah rızası için bir yola çıkar ve bu haldeyken ölürse ya da öldürülürse; şehittir. Atı ya da katırı yaralayarak ölen ya da Allah yolundayken hastalıktan ölen veya Allah yolunda mücadele ederken**

---

[1] Taha, 71.

yaralanıp da yatağında ölen de şehittir. Allah'ın izniyle de cennete girecektir."[1] Ebubekir bin Ebû Şeybe de aynı hadisi şerifi Abdullah bin Atik'i kaynak göstererek Resulullah (s.a.v)'den rivayet etmektedir.

Ebu Hureyre (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Beş türlü şehit vardır; Hastalıktan ölen. Yaralanıp ölen. Boğulup da ölen. Enkaz altında kalıp ölen. Ve bir de Allah yolunda mücadele ederken öldürülen."**[2] Tirmizi'ye göre bu hadis sahih ve hasendir.

Cabir b. Abdullah (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah yolunda öldürülen şehit hariç yedi türlü daha şehit vardır; Yaralanarak ölen. Hastalık çekerek ölen. Boğularak ölen. Yanarak ölen. Veremden ölen. Yıkık altında kalarak ölen. Ve doğum yaparken ölen kadın."**[3] Nifas esnasında ölen kadın da şehittir diyenler vardır. Ayrıca doğum yapmasa bile karnında çocuk varken (düşük veya zehirlenme gibi nedenlerden dolayı) ölen kadın da şehit hükmündedir.

Sahabeden Said b. Zeyd (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Malı için mücadele ederken öldürülen şehittir. Yine canını müdafaa ederken öldürülen şehittir. Dini ve ailesi uğruna öldürülen de şehittir."**[4] Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif hasen ve sahihtir.

Süveyd b. Mikran (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Mazlum olarak (haksız yere) öldürülen kişi de şehittir."**[5]

İbni Abbas (r.a) ise şu hadisi şerifi rivayet etmektedir: **"Yabancı diyarlarda ölmek de şehitliktir."** Dârekutnî de aynı hadisi şerifi zikretmektedir. Hazreti Ömer'den de aynı hadisi şerif rivayet edilmiştir. Ebubekir el-Harâitî ise Enes bin Malik (r.a)'dan şu hadisi şeriif aktarmaktadır: **"Yalnız başına (ya da yabancı diyarlarda) ölen kişi de şehittir."** Benzeri bir hadisi şerifi ise Muhammed bin Şirin, Ebû Hureyre (r.a)'dan naklediyor (Allah hepsinden razı olsun): **"Yalnız başına (ya da yabancı diyarlarda) ölen kişi de şehittir."**

Yine daha önce zikrettiğimiz bazı hadis-i şeriflerde; **"Hastalık çekerek ölen şehittir"** ibaresi yer almaktadır.

---

1 Ebû Davud, 2482.

2 Müslim, 13/62; Buhari, 2/139.; Nesai, 6/37.; Ahmed b. Hanbel, 2/325.

3 Ebû Davud, 3095; İbni Mace, 2803.

4 Tirmizi, 1418 ve 1419; Ebû Davud, 4747; Nesai, 7/116; Buhari, 5/123; Müslim, 2/164; İbni Mace, 2580; Ahmed b. Hanbel, 1/190 ve 79.

5 Ahmed b. Hanbel, 1/305; Nesai, 7/117.

Makil b. Yesar anlatıyor: Peygamber Resulullah Muhammed Mustafa (s.a.v) buyurdular ki; **"Sabahleyin kalkıp da üç defa; "(أعوذ بالله السّميع العليم من الشّيطان الرّجيم) Allah'ın huzurundan kovulmuş Melun Şeytan'dan herşeyi bilen ve gören Allah'a sığırım" der de Haşr suresinin son üç ayetini (Hüvellâhüllezî) okursa; Allah Teala O kul için yetmiş bin melek görevlendirir. Bu melekler, o kul için akşama kadar dua ederler. Akşam aynı şekilde bu ayetleri okursa; yine aynı melekler tayin edilir ve sabaha kadar bu kul için dua ederler."**[1] Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif de hasen ve sahihtir. Sa'lebî, Yezid er-Rakkâşî'yi kaynak göstererek Enes bin Malik (r.a)'dan şu hadisi şerifi nakletmiştir: **"Haşr suresinin son ayetlerini (لو أنزلنا هذا القرآن) ayetinden itibaren (yani son beş ayeti) okuyan kişi, o gece ölse şehit kabul edilir."**

Enes b. Malik (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ey Enes! Gücün yettiği kadar sürekli abdestli olmaya çalış. Eğer ölüm meleği canını alırken kul abdestli ise şehit olarak ölmüş olur."** Şâ'bî ise Abdullah bin Ömer'i kaynak göstererek şu hadisi şerife yer vermektedir: **"Kuşluk namazlarını kılan, her aydan da üç gün oruç tutan ve yolculukta da yolcu değilken de Vitir namazlarına devam eden kişiye şehit sevabı vardır."** Bu son rivayeti Ebû Nuym aktarmaktadır.

Allah bu hadisleri bize rivayet edenlerin hepsinden razı olsun.

Ebu Zer el-Ğıfari (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"İlim öğrenmekle (ve öğretmekle) meşgul kişiye ölüm geldiğinde eğer yine ilim ile meşgulse, şehit olarak ölmüş sayılır."** Bir başka hadisi şerife göre; **"İlim ile meşgulken ölen kişi ile peygamberler arasında sadece bir derece (fazilet farkı) vardır."** Bu son hadisi şerifi ise Ebû Ömer, "İlmin İzahı" adlı eserinde zikretmektedir.

Enes (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Samimi olarak ve içtenlikle şehitliği arzu eden kişiye şehitlik nasip olmasa bile şehitlik mertebesi verilir."**[2] Sehl bin Hanif ise şu hadisi şerifi nakletmektedir: **"Şehit olmak için samimi olarak Allah'a dua eden kimse, yatağında bile ölse şehittir."**[3]

---

1 Ahmed b. Hanbel, 5/26. Tirmizi, 2922.

2 Müslim, 13/55.

3 Müslim, 13/56.; Nesai, 6/37.; Tirmizi, 1653.; İbni Mace, 2797.; Ahmed b. Hanbel, 5/244.

Abdullah İbni Ömer (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "**Mal sahibi olup da ailesine (haram şüphesinden dolayı) yedirmekten sakınan kimsenin (kabrine) Allah; (bu kulun bedenini) yemekten imtina eden canlılar gönderecektir (yani bedeni kabirde çürümeyecektir). Böyle kimseler yataklarında da ölse kendilerine şehit sevabı verilir.**"

Açıklama

Şehit ve şahit kelimeleri aynı kökten gelmekte olup çoğulu Şühedâ'dır (şahitler ve şehitler anlamında). Cevherî gibi dil bilginleri bu görüştedirler. Allah yolunda öldürülen kimseye şehit denmesinin sebebi; bu kimsenin cennete gireceğinin vaat edilmesi nedeniyledir. Dilci İbni Fâris, "Mücmel" adlı eserinde diyor ki; Allah yolunda öldürülene şehit denir. Burada şehit, ismi meful olarak "meşhûd" anlamındadır. Zira melekler, bu kişinin cennete gitmesi için şahitlik yapacaklardır. Hatta öldükten sonra ruhları direk cennete gidecektir. "**(Şehitler) Diridirler ve Allah katında nimetler içinde yaşarlar**"[1] ayeti kerimesinin anlamı yoktur. Bu nimet, şehitler dışında kimseye nasip olmaz. Şehidin bir başka manası da "şâhit"tir. Görmek ve hazır bulunmak anlamına gelen bu kelimenin şehit için kullanılmasının sebebi; şehidin kıyamet gününe kadar cennette hazır bekleyecek olmasından dolayıdır. Bazılarına göre bu ismin verilmesinin sebebi; yeryüzünün yani toprağın da kıyamet günü cennete gitmesi için şehadet edecek olmasıdır. Zira şehit, öldürülünce toprağa düşer. Toprak insanın yaratıldığı ve tekrar döneceğinin vaat edildiği yerdir. Fakat şehit, Allah rızası için ölür. Bu yüzden durumu farklıdır. Bir başka görüşe göre Allah Teala, şehidin cennete girmesini vadettiği için Allah yolunda öldürülene şehit denilir. Zira Allah Teala, vaadinden dönmez ve kıyamet günü şehidin cennete girmesi için bizzat şahitlik yapacaktır. Zira ayeti kerimede şöyle buyurulmaktadır: "**Allah, karşılığında cenneti vererek; müminlerin mallarını ve canlarını satın almıştır.**"[2] Hadisi şerifte ise; "**Allah, kendi rızası için konuşulan herşeyi en iyi bilendir**" buyurulmaktadır. Şehidin bir anlamı da kendisini adayan kimse demektir.

Şahit olmanın üç şartı vardır ve tam bir şahitlik bu üç şart ile gerçekleşir: Bizzat görmek ve bulunmak. Gördüğünün bilincinde olmak. Ve ihtiyaç adında bu gördüklerinin gereğince amel etmek. "(Kıyamet

---

1 Al-i İmran, 169.
2 Tevbe, 111.

günü) Heryer Allah'ın nuruyla aydınlanır. İnsanların amel defterleri açılır. Sonra peygamberler ve diğer şahitler getirilir. Ve haklarında adaletle hükmedilir."[1] Bu ayeti kerimede zikredilen "şühedâ" adil yani gördüklerini ve bildiklerini olduğu gibi anlatan insanlar anlamındadır.

Açıklama

İrbaz b. Sariye (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kıyamet günü taundan/vebadan ölen hasta hakkında; şehitler ve yataklarında ölenler, Allah'ın huzurunda tartışırlar. Şehitler der ki; bu bizim gibi ölmüştür. Yataklarında vefat etmiş olanlar ise; hayır bunun bizden farkı yoktur (yani bizim gibi muamele görsünler), derler. Bunun üzerine Allah Teala, "Yaralarına bakın bakalım neye benziyor" diye emir buyurur. Vebadan ölmüş olanın yarlarına bakarlar ve bu yaraların şehitlerin yaralarına benzediğini görürler."**[2]

Hz. Aişe (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ümmetin eceli, yaralanmak ve veba ile olacaktır."**[3] Hz. Aişe (r.a); **"Yaralanmayı biliyoruz da taun nedir?"** diye sorduğunda Resulullah (s.a.v) taunu tarif etmiş ve sonunda; **"taundan ölen şehit olarak ölmüş olur"** buyurmuşlardır. Bu son kısmı, Ebû Ömer rivayet etmiştir.

İnsan Kabirde Çürür ve Kuyruk Sokumu Hariç Heryeri Toprak Olur

Ebu Hureyre (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"İnsan ölünce kuyruk sokumu kemiği hariç heryeri çürüyecektir. Sonra kıyamet günü bütün mahlukat, tekrar kuyruk sokumundan yeniden yaratılacak/inşa edilecektir."** Yine Ebû Hureyre (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Toprak, adem oğlunun bedenini yer bitirir. Kuyruk sokumu hariçtir. İnsan ondan yaratılmıştır ve yeninden ondan inşa edilecektir."**[4]

Açıklama

"Acm" ya da "acb" (kuyruk sokumu kemiği), insanın ilk yaratılan azasıdır. rivayetlerden anladığımız budur. Kıyamet gününden insan,

---

1 Zümer, 69.
2 Ahmed b. Hanbel, 4/128 ve 129.
3 Ahmed b. Hanbel, 4/417 ve 6/255.
4 Buhari, 8/551; Ebû Davud, 4743; Ahmed b. Hanbel, 2/428.

tekrar bu şekilde diriltilecektir. Yani tıpkı ilk defa yaratıldığı gibi. Bu kemiği Resulullah (s.a.v) "**Hardal tanesi kadar bir kemik**" şeklinde tarif buyurmuşlardır.

Peygamberlerin ve Şehitlerin Bedenleri Çürümeyecektir

Allah Teala şöyle buyurmaktadır: "**(Şehitler) Diridirler ve Allah katında nimetler içinde yaşarlar**"[1] İşte bu yüzden şehitler yıkanmazlar (ve kefenlenmezler; üzerindeki elbiselerle defnedilirler). Ve cenaze namazları da kılınmaz. Resulullah (s.a.v) Uhud şehitleri ve daha başka savaşlarda bu şekilde uygulamıştır. Birçok sahih hadis, bu konuya işaret etmektedir.

Abdullah b. Amr (r.a) anlatıyor: "Uhud günü şehit olan iki sahabenin kabrini sel bozmuştu. İkisi de bir tek kabre defnedilmişti. Kabirlerinin olduğu yer zaten sel yatağı olmuştu. Bu yüzden kabirlerinin yerleri değiştirilmek istendi. Kabirlerini açtıkları zaman bedenlerinin bozulmamış olduğunu gördüler. Sanki daha bugün ölmüşler gibiydiler. İçlerinden birisi yarasının üzerine elini koymuş ve halde vefat etmişti. Defnedildiğinde de böyleydi. Aradan uzun zaman geçtiği halde kabirleri tekrar açıldığında yine o halde durmaktaydılar. Sonra bir hesap yaptılar. Şehit olmalarının üzerinden tam 46 yıl geçmişti." Ebû Ömer diyor ki; bu sahih bir rivayettir. İmam Malik'in rivayetindeki senet sahihtir ve tamdır. Daha başka kimselerden de bu olay aynı şekilde aktarılmıştır.[2]

Ben (Kurtubî) derim ki; Bizden önceki ümmetlerde de durum böyleydi. Hak için mücadele eden ve Allah yolunda şehit düşen kişilere muamele böyledir. Bu bir ikram ve lütuftur. Tirmizi, Uhdûd olayını anlatan bir rivayetinde şu hadisi şerifi nakletmiştir: "**Kral'ın şehit ettiği genç biri vardı. O şekilde defnedildi.**" Bu gencin mezarı Hazreti Ömer zamanında açıldı. (bedeni bozulmamıştı ve) eli hala başındaydı. Çünkü ölürken elini başına koymuştu.[3] Tirmizi diyor ki bu hadisi şerif hasen ama gariptir.

Ashab-ı Uhdud olayı Sahih-i Müslim'de anlatılmaktadır. Bu olayı, Hz. İsa (a.s)'ın peygamberliği ile Hz.Muhammed (s.av)'in peygamberliği rasında bir zaman diliminde gerçekleşmiştir. Biz, bu olayı Buruc suresinin tefsirinde "el-Câmi li-Ahkâmi'l-Kurân" adlı eserimizde anlattık.

---

1 Al-i İmran, 169.
2 et-Temhid, 19/239
3 Tirmizi, 3340

Bir başka olay da şöyledir; Hz.Muaviye, halifeliği zamanında Medine'de kabristanın ortasından bir kuyu açtırmak ister ve bunu yapar. Fakat su, Uhud şehitlerine kadar gitmek üzeredir. Bu olay, Uhud savaşı üzerinden 50 yıl sonraydı. Hz. Muaviye, halka haber vererek buradaki mezarların başka yerlere taşınmasını emreder. Bir de ne görsünler! Şehitler hala savaş anındaki gibidirler. Sanki savaş yeni olmuştur. Hazreti Hamza'nın ayağındaki kan hala akmaktadır. Hazreti Cabir de babası Abdullah bin Haram'ın mezarını taşımak istemişti. Babasının mezarını açtı. Babası daha yeni defnedilmiş gibi canlı karşısında duruyordu.

Bu son olay, bu durumu en açık izah eden rivayettir. Bu konuda daha fazla söze ihtiyaç da yoktur.

Medine halkının hepsi şu olaya şahit olmuştur; Emevi halifesi Abdulmelik b. Mervan'ın halifeliği zamanında Medine valisi Ömer bin Abdülaziz idi. Resulullah (s.a.v)'in kabri şeriflerinin bir duvarı yıkılmış idi. Yıkılan enkazın altından bir ayak göründü. İnsanlar bunun Resulullah (s.a.v)'in ayağı olmasından korktular. Olayı duyan Said İbni Müseyyeb gelip halkı yatıştırdı ve şu rivayeti nakletti: **"Peygamberlerin bedenlerinin kabirde kırk günden fazla kalmaz ve daha sonra göğe yükseltilir."** Daha sonra Hazreti Ömer'in oğlu Abdullah'ın oğlu olan Salim geldi ve bu ayağın dedesi Hazreti Ömer'e ait olduğunu söyledi. Hazreti Ömer (r.a) da şehit olarak vefat etmişti.

Aynı hadisi şerifi Ebubekir Bezzâr de rivayet etmiştir. Bezzâr'a göre bu hadisi şerifin tek ravisi Şeddâd bin Evs'tir. Yine rivayet zincirindeki Hüseyin bin Ali el-Ca'fî de tek kişidir ve ondan başka rivayet eden de yoktur.

Rivayet senedinde bulunan Abdurrahman da Yezid bin Temim'in oğludur. Buhari ve Ebu Hatim'e göre bu kişi, pek tanınan biri değildir. O yüzden hadisleri de makbul değildir.

Biz diyoruz ki: Bu hadisi şerifi İbn Mace, başka bir rivayet zinciri ile nakletmektedir. Ebu'd-Derdâ (r.a)'nın kaynak gösterildiği bu hadisi şerifte Allah Resulü Sallellâhu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmaktadır: **"Cuma günü çok namaz kılın ve bana çok salavat getirin. Zira o gün melekler gelip beklerler ve burada edilen dualara ve getirilen salavatlara kıyamet günü şahitlik ederler. Namaz kılıp da bana salavat getirmeyenin yaptıkları, daha namazını bitirmeden bana bildirilir."**[1]

---

[1] İbn Mace, 1637.

Ebu'd-Derdâ devamla diyor ki: Allah Resulü'ne "**Ya siz vefat ettikten sonra?**" diye sordum; şöyle cevap buyurdular: "**Ölümden sonra da. Zira Allah Teala, toprağa, peygamberlerin cesetlerini çürütmeyi haram kılmıştır.**" Yani Allah'ın peygamberleri vefatlarından sonra Allah tarafından çeşitli nimetlere nail olacaklardır.

Ebu Cafer et-Taberî, aynı hadisi şerifi Ebu'd-Derdâ'dan rivayet etmiştir.

Müellif (Kurtubî) diyor ki: İmam Buhari, "Tarih" adlı eserinde, Zeyd bin Eymen'in Ubade bin Nesi'den rivayet ettiği hadisi şeriflerin rivayet zincirinde eksiklik bulunduğunu fakat Sa'd bin Ebî Hilâl'in bu zatlardan hadis rivayet ettiğini belirtmektedir.

Üçüncü Bölüm

KIYAMETİN KOPMASI VE YENİDEN DİRİLİŞ

Sûr'a Üfürülüş, Varlıkların Yok Olması, Yeniden Diriliş, Mahşer ve Cehennem

Abdullah bin Ömer (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ümmetimin içinde Deccâl çıkacak ve 40 vakit -bunun kırk gün mü, kırk ay mı, yoksa kırk sene mi olduğunu bilmiyorum- kalır."**[1] **"Daha sonra Allah Teala, Meryem oğlu İsa'yı gönderecektir. Urve bin Mesud suretinde gelecek olan İsa (a.s), Deccal'i bulup öldürecektir. Daha sonra 70 yıl geçecektir. Bu süre içinde kimse kavga etmeyecektir. Sonra Allah, kuzey tarafından serin (ya da soğuk) bir rüzgar gönderecektir. Bunun üzerine kalbinde iyilik ve iman olan tek kişi sağ kalmayacaktır. Bu rüzgar, dağın içlerinde saklanan (iman ehlinin) bile canını alacaktır. Geriye sadece vahşi hayvanlar gibi; haram helal nedir bilmeyen kötüler kalacaktır. Daha sonra Şeytan gelip bunların karşısına dikilecek ve "Bana uymaz mısınız?" diyecektir. Bunun üzerine bu kötü insanlar; "Hadi emret! Ne yapmamızı istiyorsun?" diye soracaklardır. Şeytan onlara putlara tapmalarını emredecektir. Onlar da bu güzel hayatlarını putlardan bileceklerdir. Sonra sûr'a üfürülecek ve bunu duyan herkes düşüp kalacaktır."**[2] Resulullah (s.a.v) devamla şöyle buyuruyor: **"Sûr'un sesini duyacak olan ilk adam, o esnada devesi ile livata yapan adamdır. O halde ölüp kalacaktır. Daha sonra diğer insanlar da**

---

[1] Müslim, 18/75.

[2] Ahmed b. Hanbel, 2/166.

helak olup gideceklerdir. Daha sonra Allah, bir yağmur gönderecek ve bütün (ölmüş olan) insanlar, birer ot gibi yerden bitip kalkacaklardır. "Bir kez daha Sûr'a üfürüldüğü zaman bir de bakarsın bütün herkes ayağa kalkmış öylece bakıp duruyorlar."[1] Sonra Cenâb-ı Hak, insanlara huzuruna gelmelerini emreder. "Onları (huzurumuza getirip) durdurun. Çünkü daha hesaba çekilecekler."[2] Sonra, hadi bakalım cehennemlikleri çekip ayırın diye emredilir. (Melekler) kaçta kaç alalım diye sorarlar. Her 1.000 kişiden 999'unu alın diye emredilir. Bunun sebebi şu ayeti kerimelerdir: "O gün çocuklar, saçları ağarmış yaşlılara döner."[3] "O gün ayaklardaki bütün örtüler kaldırılır (yani herşey ortaya dökülür)."[4]

Ebû Hureyre (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Sûr'a ilk üfürülmesi ile ikinci kez üflenmesi arasında 40 vardır."** Ordakiler, Ebû Hureyre'ye; "40 gün mü?" diye sordular. Ebû Hureyre cevap vermedi. "40 ay mı?" diye sodular yine "bilmiyorum" dedi. "40 yıl mı diye sordular" buna da doğru diyemeyeceğini söyledi. Ebû Hureyre (r.a), devamla diyorki: "Sonra Allah, gökten bir yağmur indirir ve bütün insanları diriltir." Sonra şu hadisi şerifi rivayet etti: **"İnsanın bir tek kemiği hariç bütün cesedi çürüyüp gidecektir."** Bir başka hadisi şerif ise şöyledir: **"O kemiği yer asla yiyemez. O, kuyruk sokumu kemiğidir. İnsanlar kıyamet gününde ondan yaratılacak."(Buhari, 120)**

İbni Vehb'ten gelen bir hadisi şerife göre; iki sur arasında geçen vakit; **"40 Cumadır."**

"Allah'ın Diledikleri Müstesna" Ayeti Kerimesi Hakkında

Yüce Allah şöyle buyuruyor: **"Sûr'a üfürüldüğü zaman göklerde ve yerde bulunan bütün canlılar ölecektir. Fakat Allah'ın diledikleri bununun dışındadır."**[5] Burada istisna tutulanlar hakkında birçok

---

[1] Zümer, 68.
[2] Saffat, 24.
[3] Müzzemmil, 17.
[4] Kalem, 42.
[5] Zümer, 68.

görüş vardır. Kimine göre bunlar, peygamberler; kimilerine göre ise şehitler ya da meleklerdir. Bazıları ise bunların, arşı taşıyan melekler ya da Cebrail (a.s) ya da Mikail (a.s) olduğunu söylüyor. Bazılarına göre ise Ölüm Meleğidir. Ayeti kerimede geçen düşüp kalmak kelimesi, ölüm anlamındadır.

Bazı alimlerimiz, Ebû Hureyre (r.a)'dan şu görüşü aktarmaktadırlar: "Bir Yahudi, Medine çarşısında; "Musa (a.s)'ı peygamber olarak seçene yemin olsun" diye yemin etti. ensardan bir sahabi, "Aramızda Allah'ın peygamberi varken sen nasıl böyle diyorsun" diyerek yahudiye bir tokat attı. Ben de bunu Allah Resulüne anlattım. Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurdular; "Allah Teala, ayeti kerimede şöyle buyurmuştur; **"Sûr'a üflendiği zaman göklerde ve yerde yaşayan herşey helak olup gidecektir. Fakat Allah'ın izin verdikleri hariç. Sonra bir kez daha sura üfürülecek ve herşey bir de bakmışsın ayağa kalkmış ve öylece bakıyor."[1] Kıyamet günü ilk dirilecek olan benim. Başımı kaldırdığımda Musa (a.s)'ı göreceğim ilk. Ama O, benden önce mi kalkmış olacak yoksa birlikte mi kalkacağız bilemiyorum. Musa (a.s)'ı o anda arşın direklerinden birine tutunmaya çalışırken görmüş olacağım. Musa (a.s), Allah'ın bu ayeti kerimede istisna ettiklerinden de olabilir."[2]**

Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif; hasendir ve sahihtir. Bûhârî ve Müslim de aynı hadisi şerife rivayet etmişlerdir.[3]

Açıklama

Âlimler, bu istisnanın kimler olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. Bazıları, bu istisnaların melekler olduğunu söylerken; melekler ya da şehitler olduğu görüşünü savunanlar da vardır. Halîmî, İbni Abbas (r.a)'dan gelen rivayeti tercih etmiştir. İbni Abbas'a göre (sura üfürüldüğü zaman ölümden) istisna tutulanlar, şehitlerdir. Zira ayeti kerimede Allah Teala; **"Şehitler diridirler ve Allah katında rızıklarından istifade ederler."[4]** buyurmaktadır. Şeyhimiz Ebu'l-Abbas'a göre; istisnanın kim olduğu konusunda kesin bir rivayet yoktur. Bütün bu görüşler birer ihtimaldir.

---

[1] Zümer, 68.
[2] Ahmed b. Hanbel, 3/41; İbni Mace, 4274.
[3] Buhari, 5/70; Müslim, 15/129,130 ve 131.
[4] Al-i İmran, 169.

Ben derm ki onlar şehitlerdir. Zira Ebû Hureyre (r.a)'dan gelen bir rivayet buna delalet ediyor. Nühâs, "Meâni'l-Kur'ân" adlı eserinde Said bin Cübeyr tarıkiyle gelen hadiste, **"Allah'ın diledikleri hariç yerde ve göklerde olan herşey helak olacaktır"**[1] ayeti kerimesindeki istisnanın şehitler olduğunu söylemiştir. Şehitler, kıyamet gününde Allah katında özel görevli olacaklar ve arşın etrafında kılıçlarını kuşanmış olarak nöbet tutacaklardır.

Hasan el-Basri'ye göre sadece meleklerden bir grup, iki sur arasında ölmeyecektir. Yahya b. Selam, tefsirinde şöyle diyor: "Bana gelen rivayetlere göre sur'a ilk üflendiği zaman ölmeyecek olanlar; Cebrail, Mikail, İsrafil ve Ölüm Meleği (Azrail) Aleyhimüsselam'dır. Sonra Cebrail, Mikail ve İsrafil Aleyhimüsselam da ölecektir. En son Ölüm Meleği kalacaktır. Allah Teâlâ, Ölüm Meleğine; "öl" diye emredecek ve sonunda o da ölecektir." Bu rivayet, Ebû Hureyre (r.a)'dan rivayet edilen uzun bir merfu hadiste anlatılmıştır.

Denilmiştir ki; ölümden istisna tutulanlar; Arşı taşıyan melekler, Cebrail, Mikail ve Ölüm Meleğidir.

Bazıları ise; cennetteki hurilerin ve gılmanların hayatta olmalarını gerekçe göstererek; kıyamet gününde ölümden istisna tutulan bazı meleklerin olmasının inancımıza aykırı olmadığını ifade etmişlerdir. Bu görüşe göre huriler ve gılmanlar, cennettedirler. Cennet ise yer ve göklerin üstündedir/dışındadır. Ayeti kerimede yerde ve göklerde olanların kıyamet günü sura üfürülmesi ile ölecekleri ifade edilmektedir.

Bu durumda arş da göklerin/semâvât'ın üstünde olduğuna göre arşı taşıyan meleklerin istisna tutulması normaldir. Cebrail, Mikail, İsrafil ve Ölüm Meleği (Azrail) Aleyhimüssselam'ın istisna tutulması da bu türdendir. Zira bunlar büyük meleklerdir ve semavatın fevkindedirler.

Musa (a.s) ile ilgili rivayet edilen hadisi şerif ise, ilk sur ile ilgili değil; ikinci defa sura üfürülmesi ile alakalıdır. Bu durumda kıyamet gününde ikinci defa sura üfürülünce ilk olarak dirilecek olan Resulullah (s.a.v)'dir. Fakat Resulullah (s.a.v) başını kaldırdığında Musa (a.s)'ı görecektir. Önce Musa (a.s) mı yoksa Resulullah (s.a.v) mi dirilecek bunu tam olarak bilmiyoruz. Fakat ilk olarak Musa (a.s)'ın diriltilmesi mümkündür. Zira Hazreti Musa (a.s)'ın bazı üstün tarafları vardır; Allah Teâlâ, Tur dağından onunla bizzat muhatap olmuş ve konuşmuştur.

[1] Neml, 87.

Ayrıca Tur'da yine Allah'ın tecelli etmesi ile bayılmıştır. Ayrıca Resulullah (s.a.v)'den daha önce peygamberlik yapmıştır.

Kadı İyaz'a göre Musa (a.s) da ölecektir. O'nun ölümden istisna tutulması düşünülemez. Hadisi şerifte anlatılan olay ise kıyamet gününün ne kadar şiddetli olacağına delalet etmektedir.

Şeyhimiz Ebû Ömer diyor ki: Yerler ve gök tümüyle yok olmayacaktır. Bilakis bir halden, başka bir hale intial edecektir. Buna şehitlerin vuruldukta ve öldükten sonra Rablerinin katında diri olmaları, rızıklandırılmaları ve ferah içinde olmaları delalet etmektedir. Bu, şehitler için böyle olunca Peygamberler için de aynı şeyin geçerli olması daha evla ve daha haktır. Nitekim Peygamberler İsra gecesinde Beytu'l-Makdis'de ve semada toplanmışlardır. Özellikle de Hz. Musa. Ayrıca Resulullah (s.a.v) kendisine selam verenlerin selamını Almak için Cenab-ı Allah'ın kendisine ruhunu iade ettiğini haber vermektedir. Bu ve benzeri hadiselerin toplamı kesin olarak bize gösteriyor ki peygamberlerin ölümü bizim idrak edemeyeceğimiz şekilde bizden gizlenmeleridir. Her nekadar onlar diri olsalar dahi. Bu tıpkı meleklerin durumu gibidir. Onlar da diri ve mevcutturlar. Fakat bizim gibi kimseler onları göremez. Ancak velilerden Allah'ın keramet ihsan ettiği kulları hariç.

Hazreti Musa (a.s) ile ilgili olayın ilk sur esnasında değil ikinci defa sura üfürülmesi esnasında olacaktır. Bir diğer hocamız Ahmed bin Ömer'e göre; bu rivayetler, ölümün mutlak yokluk olmadığı anlamına gelmektedir. Bu durumda ölün; bir durumdan bir başka bir duruma; bir alemden bir diğerine intikaldir.

Özetle şöyle diyebiliriz: Ölüm, her canlıya ulaşacaktır. Zira ayeti kerimede; **"Allah'ın veçhi hariç herşey helak olup gidecektir"**[1] Cebrail, Mikail, İsrafil ve Ölüm Meleği (Azrail) Aleyhimüssselam'ın istisna tutulması da; sura üflendiği ilk anda değil en son ölecek olmalarını ifade içindir. Yoksa bütün canlılardan sonra onlar da öleceklerdir. Zira melekler için de ölüm vardır; onlar da ebedi değildir. Cennet ehline mesela hurilere gelince; cennet zaten ebedilik yurdudur. Orası farklı bir alemdir. Bu yüzden orada durumun ne olduğunu bilmiyoruz. Zira bunu ifade eden bir hadisi şerif de yoktur.

Bazıları yukardaki ayeti kerimeyi delil göstererek; cennetin ve hurilerin de yok olup yeniden yaratılacağını ifade etmektedir. Bize göre böyle bir görüşe gerek yoktur. Ayeti kerimede; Allah Teala hariç

---

1 Kasas, 88.

herşeyin fani olduğu ve birgün helak olacağına dair ifadenin anlamı şudur; Allah Teala hariç bütün canlılar kadim değillerdir; yaratılmışlardır. Bu yüzden ebedi de değillerdir. Ayette kastedilen mana budur. Yoksa illa herşeyin fiilen yok olacağı anlamına gelmez. Bu yüzden cennetin ve hurilerin kıyamet günü helak olmayacak olması; ayeti kerimede ifade edilen manaya aykırı değildir.

Bütün Kullar Ölecek ve Herşeyin Mülkü Sadece Allah'a Kalacaktır

Buhari ve Müslim, Ebu Hureyre'den rivayet ediyorlar. Rivayete göre Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Yüce Allah (kıyamet gününde) tüm yer tabakalarını kabzasına alır ve gökleri de sağ eliyle büküp dürer. Sonra da: "İşte kâinatın Meliki, sahibi benim! Nerede yeryüzünün kralları!?" diye buyurur.[1]

Abdullah b. Ömer'den rivayete göre diyor ki Resulüllah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Yüce Allah, kıyamet gününde tüm gökleri dürer, sonra da onları sağ eliyle tutup alır. Sonra da şöyle buyurur: "Melik/Mülkün sahibi Benim. Nerede Zorbalar! Nerede büyüklük taslayanlar! Bundan sonra da yer tabakalarını sol eliyle alıp dürer. Sonra da: "Benim Melik Ben! Nerede zorbalar ve nerede büyüklük taslayanlar? !"[2] diye buyurur. Bu rivayet sadece Müslim'de yer almaktadır.

Abdullah b. Miksam'dan rivayet ediliyor. Kendisi, Abdullah b. Ömer'e bakar ve onun, aşağıdaki hadisi, Resulüllah'tan hikâye yoluyla aktarırken, nasıl aktardığına bakıp dikkat eder. Resulüllah (s.a.v.) demiş ki: "Yüce Allah, göklerini ve yerlerini iki eliyle alır v e şöyle buyurur: "Benim Allah, Ben! (Resulüllah a.s. bu ifadeleri söylerken parmaklarını yumup açıyordu). Melik der Benim, Ben!" Ravi diyor ki, nihayetinde Resulüllah'ın (s.a.v.) üzerinde durmakta olduğu minbere şöyle bir baktım/dikkat kesildim ve minber alttan hareket eder gibiydi. Öyle ki ben kendi kendime: "Bu, üzerinde duran Resulüllah'ı düşürecek mi ne?" diye hayıflandım."[3]

---

1 Buhari, Rekaik, bap: 44, h:6519; Bu hadis Buhari'de ayrıca 4812 ve 7382 numara ile de geçmektedir. Müslim, Sıfatul-Kıyame, h:2787/23

2 Müslim, Sıfatul-Kıyame, h, 2788/24

3 Müslim, Sıfatul-Kıyame, h:2788/25

Açıklama

Tüm bu hadisler, her şeyden münezzeh olan yüce Allah'ın yaratmış olduğu tüm varlıkları, hadislerde geçtiği gibi hepsini olduğu gibi yok edecektir. Daha sonra da aziz ve Celil olan Allah: "Bugün bu mülk kimindir?" diye kendi kendine soracaktır. Cevap veren olmayınca her şeyden münezzeh ve yüce olan Allah, zatı gereği kendi kendisine şöyle cevap verecektir: "Bir ve tek olan, gücü tüm güçlerin üzerinde egemen/ Kahhar olan Allah'ındır."[1]

Söylenenlere göre tüm yaratılmışların gümüş misali bembeyaz ve üzerinde hiç Allah'a karşı isyan edilmemiş olan bir arz/toprak üzerinde toplanmalarından sonra bir ünleyici: "Bugün bu Mülk kimindir?" diye seslenecektir. Allah'ın kulları da bu sese: "Bir ve tek olan, gücü tüm güçlerin üzerinde egemen/Kahhar olan Allah'ındır"[2] diye cevaplayacaklardır.

Bu rivayeti Ebu Vail, İbn Mesud'dan rivayetle aktarmaktadır. Ebu Cafer en/Nehhas da bunu tercih etmiş ve: "Bu, rivayetin İbn Mesud'a nispetle gelmesi, sahihtir Yoksa bu ifade herhangi bir kıyasa dayanılarak veya bir tevil ve yorum neticesinde alınan bir söz değildir" demiştir.

Kitabın yazarı Kurtubi ise, birinci görüşün, mülkün kime ait odluğunu soranın ve cevap verenin Allah olduğu görüşünün daha sağlıklı olduğunu kabul ediyor. Çünkü burada asıl dikkat çekilen nokta, yüce Allah vahdeti, onun bir ve tek olduğuna dikkatin çekilmesidir. Dolayısıyla mülkün, tüm varlıkların sahibini Allah olduğu gerçeğine vurgu yapılmak istenmiştir. Bu nedenle herhangi bir iddia sahibinin ve bu ifadeyi birilerine nispet etmenin sözkonusu olmayacağıdır. Zaten ortada ne kral, ne de mülkü kalmıştır, hepsi de yok olup gitmişlerdir. Her zorba ve her büyüklük taslayan da, sahip oldukları da yok olup gitmiştir. Bu nedenle artık mülkün onlara nispet edilmesi ve onlar adına bir çağrıda bulunulması da burada sözkonusu değildir. Sahih ve doğru olan görüş de budur.

Aslında bu görüş, Hz. Hasan ile Muhammed b. Kaab'ın görüşüdür. Öte taraftan bu görüş, gerçekçi olan anlatımın da bir gereği olarak: "Melik Benim, ban' Nerede yeryüzünde krallık ilan edenler!" ifadesinin açık ve net bir anlatımıdır.

---

1 Ğafir/Mümin, 16
2 Ğafir/Mümin, 16

Ebu Hureyre (r.a) tarafından rivayet edilen hadise göre: "Daha sonra yüce Allah, İsrafil'e emir buyurur. Emrin gereği olarak İsrafil, Sur'a üfler, bu üflemenin sonucunda, yüce Allah'ın diledikleri dışında göklerde ve yerde ne kadar canlı varsa hepsi ölürler. Nihayet hepsi de ölü olarak bir yerde toplanmış olarak bir araya getirildiklerinde, ölüm meleği, Cebbar olan Allah'ın huzuruna çıkar ve: "Gökte ne kadar canlı var idiyse, senin dilediklerin dışında hepsi öldüler, der.

Zaten her şeyi bilen yüce Allah, -yine de- "geride kim kaldı?" diye sorar. O da: "Geride hep Hayy olarak kalacak ve ölmeyecek olan sen kaldın, Arşı taşıyan melekler, Cebrail, Mikail, İsrafil ve bir de ben kaldım" der. Bu defa yüce Allah: "Cebrail ile Mikail de ölsünler" buyurur. Bu arada yüce Allah, arş'ı da konuşturur. Arş der ki: "Rabbim! Cebrail ile Mikail ölecekler mi?" der. Yüce Allah, ona: "Sus! Ben, Arşımın altında kim varsa, hepsine ölümü yazmışımdır. Bu nedenle o ikisi de öleceklerdir" buyurur.

Ravi devamla diyor ki, daha sonra ölüm meleği tekrar Cebbar olan yüce Allah'a gelir ve: "Rabbim! Cebrail ve Mikail de öldüler" der. Allah her şeyi bildiği halde tekrar ölüm meleğine: "Hayatta olarak kim kaldı?" diye sorar. Ölüm meleği de: "Hayy ve ölümsüz olan sen kaldın, Arşını taşıyan meleklerin kaldı, bir den" der. Yüce Allah, Arşı taşıyan melekler de ölsün" buyurur ve nihayet onlar da ölürler. Bunun üzerine, yüce Allah, Arşa, İsrafil'in elinden Sur'u alması emrini verir. Sonra da: "Artık İsrafil de ölsün" buyurur. Nihayetinde İsrafil de ölür. Bu defa ölüm meleği, tekrar yüce Allah'a gelir. Yüce Allah, her şeyi bildiği halde yine ona: "geride ölmemiş olan kim kaldı?" diye buyurur. Ölüm meleği de, "geride Hayy ve hiç ölmeyecek olan, baki kalacak olan sen kaldın, bir de ben kaldım" diye cevaplar. Yüce Allah, ölüm meleğine: "Sen de benim yarattığım varlıklardan bir varlıksın. Seni de şu gördüğün gerçek için yarattım. Sen de öl" buyurur ve böylece ölüm meleği de ölür.

Nihayet geride sadece bir ve tek olan, her şeyin kendisine muhtaç olduğu halde kendisi hiçbir şeye muhtaç olmayan, bir eş ve çocuk da edinmemiş olan Allah baki kaldı. Zaten yüce Allah: "Doğurmamış ve doğmamıştır Onun hiçbir dengi de yoktur."[1] Artık bundan böyle her şey ilk başta olduğu duruma gelmiştir. Kitap yapraklarının dürülüp toparlandığı gibi dürüldüğü gibi göklerde dürülüp toparlanır. Bunun peşinden de: "Cebbar olan Allah benim, ben!" buyurur ve: "Mülk/varlık

1 İhlâs, 3-4

bugün kimindir?" diye sorar. Ancak kendisine cevap veren yoktur artık. Şanı yüce ve isimleri kutsal olan yüce Allah: "Bir ve tek olan, Kahhar olan Allah'ındır!"[1] buyurur.[2]

Yazarımız Kurtubi diyor ki; Ebu Hureyre tarafından rivayet olunan yukarıda geçen hadis, oldukça uzunca bir hadis olup, biz sadece bunun orta kısmını aldık. Bu rivayetin son kısmı ise, bu bölümün sonunda yer alacaktır. Allah izin verirse, bu rivayetin baş kısmı da bundan sonra gelecektir. Nihayet böylece hadisin tamamı bir araya getirilmiş olacaktır. Bu rivayet Taberi, Ali b. Mauabbed/Mabed ile Salebi ve daha başkaları tarafından zikredilmiştir.

Lakiyt b. Amir'in Hz. Peygamber'den rivayet ettiği hadiste şöyle denilmektedir: "Tüm canlıların ölümlerinden sonra sizler öylece kaldığınız gibi bir müddet ölü olarak kalacaksınız. Daha sonra bir sayha/çığlık duyulacak. Senin İlahın olan Allah adına yemin olsun ki, bu çığlığın sonunda dünyada hiçbir canlı kalmaksızın hepsi de ölmüş olacaklardır. Rabbin ile beraber olan melekler de öleceklerdir. Böylece Rabbin beldeleri dolaşmaya başlayacak, oysaki tüm beldeler artık bomboş kalmıştır."[3]

Lakiyt böylece bu rivayeti zikretti. Aslında Lakiyt tarafından zikredilen bu hadis de biraz uzunca olan bir hadistir. Ebu Davud Tayalisi, bunu Müsned adlı eserinde tahric etmiştir.

Bu hadis ile ilgili olarak ilim adamlarımız: "Böylece Rabbin beldeleri dolaşmaya başlayacak, oysaki tüm beldeler artık bomboş kalmıştır" bu rivayet için şöyle demişlerdir: Böyle bir anlatım, yeryüzünde hiçbir canlının kalmadığını belirtmek ve göstermek adına, kullanılan ve zihinlere yerleştirilmesi istenen bir yaklaşım ifadesidir. Çünkü artık yeryüzü bomboş kalmıştır. Canlı adına hiçbir şey kalmamıştır. Sadece kalan baki olan yüce Allah'tır. Zaten ayette de: "Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacak. Ancak azamet ve ikram sahibi Rabbinin zatı baki kalacak."[4]

---

1 Ğafir/Mümin, 16

2 İshak b. Rahuye, Müsned, 1/87; İbn Cerir Taberi, Tefsir, 2/330, 17/110-111, 20/13, 30/186-188; Ebuşşeyh, "el-Azamatu", s:386-388; Bak: Şerhu'l-Akidetittahavi, s:265; İbn Ebid-Dünya, 55; Beyhaki, 906

3 Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/13; Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah, es-Sünne, h:1120; İbn Ebi Asım, es-Sünne, h:524, 636; İbn Huzeyme, h:122-125; Hakim, Müstedrek, 4/606; Taberani, el-Mucemu'l-Kebir, 19/211-212

4 Rahman, 26-27

Her şeyden münezzeh olan yüce Allah'ın "Mülk/varlık bugün kimindir?"[1] ayeti ile dikkat çekilen husus, artık dünya ile olan tüm bağların kesildiği, hiçbir canlının kalmadığı gerçeğine dikkat çekilmektedir. İlerde de geleceği gibi artık yüce Allah'ın o buyruğundan sonra yeniden diriliş, bir araya geliş ve haşr yerinde toplanma olayları gerçekleşecektir.

Tüm canlıkların yok edilmesinden sonra Cennet ile Ateş/Cehennem de fani mi, değil mi, bunların yok edilip edilmeyeceği konusu tartışmalıdır ve bu konuda iki görüş bulunmaktadır:

Birinci görüş: Yüce Allah, o ikisini de yok edecek ve böylece kendi zatından başka hiçbir şey kalmayacaktır. Zaten: "Evvel olan da, Ahir olan da sadece Odur"[2] ayeti, bu gerçeği dile getirmektedir.

Bir yoruma göre, cennet ile cehennemin yok olmaları caiz değildir. Çünkü o ikisi, her şeyden yüce ve münezzeh olan yüce Allah'ın onları ibka etmesiyle baki kalacaklardır, diye de söylenmiştir. Yine de en iyisini yüce Allah bilir.

Bu bölümde geçtiği gibi daha önceden buna işaret edilmiş ve orada: "Deniliyor ki, bir ünleyici, "Bugün mülk kimindir?" diye seslenecek. Cennet Ehli de ona: "Bir ve tek olan, Kahhar olan Allah'ındır" diye cevap vereceklerdir, diye geçmişti. Bunu da Zemahşeri zikretmektedir.

Açıklama

Biri çıkıp, "hadiste geçen el ifadesinin sizce yorumu ne olabilir? Gerçekte el dendiğinde bu, bizce bilinen malum organın gerçek adıdır. Dolayısıyla el ile tutmak, kabzasına almak ve dürmek ifadeleri ne gibi bir anlam taşırlar?" diye soracak olursa, Biz: "Hadiste yer alan "Sol el" ifadesi, gerçekten yorumlanması oldukça zor olan bir şeydir. Çünkü yüce Allah hakkında mutlak manada böyle bir ifadenin kullanılması muhaldir, olacak bir şey değildir" deriz.

Cevap olarak deriz ki: Arap dilinde yed/el kelimesi, beş manaya gelir. Şöyle ki:[3]

1- Kuvvet anlamındadır. Yüce Allah'ın, "وَاذْكُرْ عَبْدَنَا دَاوُودَ ذَا الْأَيْدِ" "Kulumuz Davud'u, o Zül yedi/kuvvet sahibi zatı hatırla"[4] kavlinde geçen, "Zül Yed/El sahibi" ifadesi burada, güç ve kuvvet anlamındadır.

---

1 Ğafir/Mümin, 16
2 Hadid, 3
3 Cevap olarak verilen örneklerin orijinallerini burada koymak gerektiğinden, bu nedenle aynen alınmasını uygun gördük. (Mütercim)
4 Sad, 17

2- Mülk ve kuvvet manasındadır: Yüce Allah'ın: "قُلْ إِنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللّٰهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ" "De ki: Lütuf ve ihsan Allah'ın elindedir. Onu dilediğine verir"[1] kavlinde geçen "Yed" kelimesi, mülk ve kuvvet anlamındadır.

3- Yed kelimesi nimet anlamında kullanılır. Örneğin Arapların: "يَدٌ لِي عِنْدَ فُلَانٍ" "Filancanın katında benim elim var" dediklerinde, bu, "Benim filan üzerinde çok iyiliklerim var" demektir. Bu ifade bizim Türkçemizde kullandığımız: "Elim, hep onun üstünde olmuştur" tarzındaki cümlenin aynısıdır. Bu, "Ben, her zaman onun yanında yer aldım, ona kol-kanat gerdim" demektir.

4- Sıla/ilgi manasına gelir. Yüce Allah'ın: "مِمَّا عَمِلَتْ أَيْدِينَا أَنْعَامًا" "Kendi ellerimizle o hayvanları yarattık "[2] kavlinde geçen "Yed" kelimesi bu manayadır.

Bir başka ayette de yüce Allah: "أَوْ يَعْفُوَ الَّذِي بِيَدِهِ عُقْدَةُ النِّكَاحِ" "Ancak kadının ya da nikâh bağı elinde bulunan (kocanın paylarından) vazgeçmesi başka."[3]

5- Bildiğimiz organ yani el anlamındadır. "وَخُذْ بِيَدِكَ ضِغْثًا فَاضْرِبْ بِهِ وَلَا تَحْنَثْ" "Eline bir demet sap al da onunla vur, yeminini böyle yerine getir."[4]

Hadiste geçen "Eliyle" ifadesi, "Kudretiyle" anlamındadır. Bu itibarla tüm yarattıkları onun kudreti ve ihatası, gücü ve kuşatması altındadır. Örneğin: "Filan kişi, sadece benim kabzam dahilindedir" dendiğinde bu, "Filan kişi, her bakımdan benim kudretim altındadır" demektir. Kaldı ki halkın: "Her şey Allah'ın kabzasındadır" türündeki söylemleri, anlam olarak bu, "Her şey yüce Allah'ın mülkünde ve kudreti içindedir" anlamındadır.

Kimi zaman "Kabz/tutmak, yakalamak" ve "Tayy/Dürmek" kelimeleri, bir şeyin yok olması, ortadan kaldırılması manasına da gelir. Zaten "وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ" "Bütün yeryüzü, kıyamet günü O'nun avucundadır/tasarrufundadır."[5] kavlindeki ifade, olasıdır ki, kıyamet gününde tüm yeryüzü fena bulacak, yok olacaktır" anlamında olabilir.

---

1 Ali İmran, 73
2 Yasin, 71
3 Bakara, 237
4 Sad, 44
5 Zümer, 67

Kaldı ki: "وَالسَّمَاوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ" "Gökler O'nun kudretiyle dürülmüş olacaktır"[1] kavlinde geçen "dürülme" olayı, herhangi bir ilaç yöntemiyle, bir formülle dürülmek anlamında değil de, bundan maksadın yok edilmesi, ortadan kaldırılması manasında olabilir.

Eğer hadiste geçen, "parmaklarını kapatıp açıyordu" ifadesine bakılınca bu, gerçek manada, parmakların açılıp kapatılması anlamındadır" denilirse, deriz: "Bu, Yahudilerden olan mücessimenin ve aynı zamanda Haşevilerin görüşüdür. Allah Teâlâ, bunlardan yücedir, münezzehtir. Ancak hadisin manasına gelince bu, ilgili kişinin, sözkonusu hadisi, Hz. Peygamberden (s.a.v.), onun parmaklarını açıp kapattığı şeklinde, olayı hikâye etmesidir. Yoksa sıfatlar arasında sözkonusu edilen "yed" kelimesinin manası, bildiğimiz manada, bizdeki el anlamında değildir. Bu anlamda olmadığı için, Allah hakkında parmaklarının var olduğu anlamında bir vehme yol açması da sözkonusu olamaz. Hadis, sadece, Hz. Peygamberin (s.a.v.), parmaklarını açıp kapattığını göstermektedir, başka değil. Kaldı ki Hattabi de, içinde parmaklar ifadesinin yer almış olduğu rivayetlerin hiçbir Kitap ve Sünnette, sahihliğini gösterir şekilde kesin olarak yer aldığı da görülmemiştir, demektedir.

Eğer, "parmaklar ifadesi birçok hadiste varit olmuştur. O halde senin bunlara vereceğin cevabın ne olabilir" denilirse, Buhari ile Müslim rivayette bulunmuşlar. İkisi de diyorlar ki: "Kitap Ehlinden bir adam, Hz. Peygambere geldi ve kendisine: "Sana, yüce Allah'ın gökleri parmakları üzerinde, yer tabakalarını da parmakları üzerinde, ağacı parmağında, Süreyya yıldızını da parmağında, tüm yaratılmışları da bir parmağında taşıdığını ulaştırıyorum" der. Bunun üzerine Resulüllah (s.a.v.), azı dişleri görülene dek güldü. Bundan böyle de yüce Allah: "Onlar, Allah'ı gereği gibi bilemediler. Oysa kıyamet günü yeryüzü, bütünüyle O'nun tasarrufunda olacak. Gökler de O'nun kudretiyle dürülecek. O, kudret ve egemenliğinde sınırsızdır ve onların (müşriklerin) ortak koştuklarından uzaktır."[2] (Zümer, 39/67) mealindeki bu ayeti indirdi.

Buhari ile Müslim'in Abdullah b. Ömer'den rivayetlerine göre, kendisi, Resulüllah'tan (s.a.v.) şöyle dediğini işitmiş: "Doğrusu, Âdemoğullarının hepsinin kalpleri, Rahman'ın parmaklarından iki parmağı arasındadır. Dilediği gibi onlar üzerinde tasarrufta bulunur." Sonrasında Re-

---

1 Zümer, 67

2 Buhari, Tevhid, h: 7414-7415; Müslim, Sıfatul Kıyame, h:2786/19 ve 2786/21

sulüllah (s.a.v.): "Ey kalpleri dilediği gibi tasarrufu altında bulunduran Allah'ım! Kalplerimiz, taatin üzerinde kıl."[1] Bu manada birçok hadis rivayeti bulunmaktadır.

Kendisine denmiş ki: "Unutma ki, parmaklar ifadesi, bazan bildiğimiz manada gerçek parmak anlamındadır. Yüce Allah, bu manada parmak sahibi olmaktan yücedir, münezzehtir. Bazan da bu, bir şeye güç yetirme ve kudret sahibi olma manasında olabilir. Bu, bir bakıma bir şeyi basite alma manasında kullanılan bir ifade olması hasebiyle bu anlamda kullanılabilir. Örneğin, muhatabı karşısında yapılacak bir işi, basit ve kolay bulduğu, zorlanmadan yapabileceği anlamında olmak üzere: "Bu da bir şey mi, ben onu tek parmağımla taşırım, onu yek parmağımla kaldırırım, onu serçe parmağımla tutarım" gibisinden kullanılan bir anlatım tarzı olabilir. Bu türden, bir şeyi taşıma konusunda, itaatkâr olan birinin: "Ben onu, gözüm üste taşırım; başım üstüne onu yerine getiririm" demesine benzer ki, bu ifadeleriyle o kişi, karşısındaki adama her bakımdan itaatkâr olduğunu göstermek ister. Evet, bu ve benzeri ifadeler oldukça çok kullanılır. Örneğin şair Antere'nin veya İbn Zebbabe et-Teymi'nin şu Beyti de bu manayadır:

"Mızrağı, avucumla değil, parmak uçlarımla tutarım

Karşımdaki eğilince, eğilmem onun eğilişiyle ben"

Yine diyor ki: "Atın sırtında dimdik dururum, bazı eksiklikleri varmış, önemsemem. Eğerinin, binicinin istediği tarzda olması hiç önemli değil, benim için. Burada binici, kendisinin binicilikte olan maharetini ve ustalığını dile getiriyor, hakkında söylenebileceklere aldırmıyor.

Mademki gökler ve yer, varlıkların güç bakımından en üstünü ve yaratılmışların en yücesi olduklarına göre, dolayısıyla yüce Allah'a nispetle, Allah'ın onları tutması, bizim basit olan bir şeyi parmaklarımız arasında tutmamız ne kadar basit ise, bunlar da yüce Allah için o manada çok basit ve önemsiz bir şeydir. Biz o basit şeyleri, parmaklarımız arasında nasıl evirip çevirebiliyor, onları istediğimiz şekle sokabiliyorsak, göklerin ve yerin durumu da yüce Allah'a nispetle durumları böyledir. Bu itibarla hadiste: "Sonra parmaklarını kapatıp açıyordu" ifadesine yer verilmiştir.

Kaldı ki hadisin bir rivayetinde de: "Onu dilediği gibi sarsıyordu" ifadesi, Müslim ile başkaları tarafından rivayet olunan hadisin bazı tariklerinde yer almaktadır. Yani gökler ile yer, yüce Allah'ın kudreti

---

1 Müslim, h: 2654/17

açısından, adeta bir dane gibidir. Örneğin nasıl ki biz, elimize aldığımız bir taneyi, avucumuzda dilediğimiz gibi sallayıp durur, dilediğimiz gibi hareket ettirir, kimi zaman parmaklarımızı onun üzerinde kapatır, kimi zaman açabiliyorsak, bunları yaparken, hiçbir zorluk ve sıkıntı çekmiyorsak, göklerle yerin konumu da yüce Allah'ın kudreti bağlamında böyledir.

Arap dilinde, parmak, aynı zamanda nimet anlamında da kullanılmaktadır. Resulüllah'ın (s.a.v.) hadislerinde: "Doğrusu, Âdemoğullarının tüm kalpleri, Rahman'ın parmaklarından iki parmağı arasındadır" ifadesinden kasıt, "Rahman'ın nimetlerinden iki nimeti arasındadır" manasında olabilir. Mesela, "Filanın benim üzerinde bir parmağı var" dendiğinde bu, "Onun benim üzerimde güzel bir iyiliği var" demektir. çünkü bu ifade, birine yapılan iyilik ve güzellik için söylenir. Örneğin: "Çobanın hayvanları üzerinde parmağı var" dendiğinde, bu, çobanın onları ihmal etmediği, en güzel biçimde onları otlatması gereken yerlere götürüp otlattığı manası çıkar.

Eğer: "Allah Teâlâ, hakkında mutlak bir anlatımla 'sol el' ifadesinin kullanılması nasıl caiz olabilir ki? Oysa böyle bir anlatım, Allah hakkında eksikliği gerektirir" denilirse, şöyle cevap verilir: "Bu rivayet, Salim'den rivayetle Sadece tek olarak Ömer b, Hamza'dan gelen zayıf bir rivayettir.[1] Kaldı ki bu hadisi, İbn Ömer'den Nafi ile Abdullah b. Miksem de rivayet etmişler. Fakat bu ikisinin rivayetinde "Sol el" ifadesi bulunmamaktadır.[2] Zaten Ebu Hureyre ile başkaları da Hz. Peygamberden (s.a.v.) bunu rivayet etmişler ama onlarından hiçbirisinin rivayetlerinde de "sol" ifadesi yoktur.

Beyhaki de diyor ki, "Şimal/Sol" ifadesinin geçtiği bir başka rivayet bulunmaktadır. O, burada aktarılan sıfat şekliyle değildir. Ancak o rivayette ravi olarak Mürre bulunuyor, bu, zayıf bir ravi olduğundan, hadis de bu açıdan zayıftır. O hadis, nasıl sahih olabilsin ki, ortada Resulüllah'tan (s.a.v.) gelen sahih bir rivayet bulunmaktadır. O rivayette, yüce Allah'ın her iki eli için de "Sağ" ifadesi geçmektedir.[3]

Böyle bir iddiada bulunanlar sanki ilgili lafzı olduğu gibi geldiği şekliyle serbest manada zikrediyorlar veya Arapların bir geleneği ola-

---

1 Müslim, h:2788

2 Buhari, h:7413; İbn Mace, h:198

3 Müslim, h: 1827

rak bunu zikrediyorlar. Çünkü Araplar bunu, sağın karşıtı bir ifade olarak kullanmaktadırlar.

Hattabi diyor ki: "Yüce Allah'a izafe edilen ifadeler arasında "Sol el" ifadesi yoktur. Çünkü, sol ifadesi, esasen anlam olarak eksiklik ve zaaf ifade eden manada kullanılan bir kelimedir. Öte taraftan: "Onun her iki eli de sağ eldir" rivayeti de bulunmaktadır. Bizim açımızdan "Yed/el" kelimesinin manası, insanın organı olan uzuv demek değildir. Bu, sadece bir vasıf olup, bu vasıf konusunda tevkif gerekir, hakkında konuşmamak icap eder. Biz de bunu, gelen mutlak ifadesiyle kullanırız ve fakat onun keyfiyeti, nasıllığı üzerinde durmayız. Netice olarak Kitap ve sahih olarak gelen Sünnet bu konuda ne diyorsa, onu söyler ve onun ilerisine geçmeyiz. Zaten Ehli Sünnet ve'l-Cemaat mezhebinin de görüşü budur.

Arap delinde "el-Yemin/Sağ" kelimesi, kudret, güç ve mülk manalarına gelir. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: "Veya sahip olduğunuz ile yetinmelisiniz."[1] Burada sahip oluna şey ile demek istenen, mülktür. Yine yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Elbette onu kıskıvrak yakalardık." Bu ayette geçen "kıskıvrak" ifadesi, ayette geçen "el-Yemin" ifadesi karşılığında zikredilmiştir. Zaten bu, "Kuvvet ve kudretle yakaladık" demektir. Ferra da, "el-Yemin" kelimesinin kudret ve kuvvet manasında olduğunu söylemiştir.

Kurtubi merhum da diyor ki: "İşte bu teviller dikkate alınmak suretiyle ayet ve hadis buna göre yorumlanırlar. Arap dilinde "el-Yemin" kelimesi, bazan da tebcil, tazim ve saygı anlamında kullanılır. Örneğin: "Filan kimse yanımızda yemin iledir" dendiğinde bu, "Filan kişi, yanımızda değerli olan ve saygı gören biridir" demektir.

Hadiste geçen "Onun her iki eli de sağ eldir" ifadesine gelince, bununla, o (Allah) tamdır, mükemmeldir, demektir. Araplar, sağ tarafı, sağdan başlamayı hep severler, solu ve soldan başlamayı sevmezler. Çünkü solda eksiklik vardır. Sağda ise bereket ve mükemmellik vardır.

Eğer: "İnsanlar, yerin ve göğün dürülmesi" ifadesinde, bunun neresindedirler?" denilirse, biz: "İleride Allah'ın izniyle anlatılacağı gibi, orada açıklanan şekilde olacaktır" deriz.

---

1 Nisa, 3

Berzah (Kabir) Hayatı

Fıtır diyor ki, "Mücahid'e **"Gerilerinde tekrar diriltilecekleri güne kadar (bekleyen) bir berzah vardır"**[1] ayeti kerimesini sordum. Dedi ki: "Ölümle diriliş arasıdır."

Şa'biye dendiki: "Filan adam öldü." Şa'bi dedi ki: "O, ne dünyadadır ne de ahrette. O, berzahtadır."

"Berzah" Arapların kelamında "iki şey arasındaki engel, perde" anlamına gelir. Ayeti kerimede **"(Allah, iki deniz arasında) bir berzah (engel) yaratmıştır (bu yüzden suları karışmaz)"**[2] buyurulmaktadır. Bu da berzah kelimesinin engel ve perde anlamında olduğunu ifade etmektedir. **"Gerilerinde bir berzah vardır"** *(Mü'min,100)* ayeti de bu manadadır.

İkinci Defa Sûr'a Üfürülmesi ve Kabirlerden Diriliş

Bu bölümse;yer Yüzünde ilk bitecek bitki ve İlk diriltilecek olan kimse,insanların kaç yaşında dirilecekleri ve yeniden diriltildiklerinde hangi dili konuşacakları meselesi anlatılacaktır.

Yüce Allah şöyle buyuryor: **"Allah, gökleri ve yeri hak (ve hikmet) ile (ve gerçekten) yaratandır. O gün Allah, birşeye ol dedi mi hemen oluverir. O'nun vaadi gerçektir. Emrettiği herşey de yerine gelir. Sûr'a üfürüldüğü gün herşeyin mülkü ve otoritesi de Allah'ındır. Bizim bildiklerimizi de bilmediklerimizi de bilir. Gaybı da bilir."**[3] **"Sûr'a üfürüldüğü gün, insanların arasında ne akrabalık ne de dostluk kalmaz. O gün kimse birbirini arayıp sormayacak/merak etmeyecektir."**[4] **"O gün ikinci kez sura üflenir. Bir de bakarsın (daha önce canlı olan ve ölmüş) herşey, ayağa kalkmış öylece duruyorlar."**[5] **"Sûr'a üfürüldüğü gün bölük bölük (huzurumuza) geleceksiniz."**[6]

---

1 Mü'minun, 100.
2 Furkan, 53.
3 En'am, 73.
4 Mü'minun, 101.
5 Zümer, 68.
6 Nisa, 18.

Bu ayeti kerimelerde; kıyametin kopması için "sûr" diye bir aletten bahsedilmektedir. Hadisi şeriflerde de böyle geçiyor. Bazı ayeti kerimlerde ise "nâkûr (borazan ve düdük)" ismi verilmektedir.[1] Müfessirlere göre sur veya nakur; üfleyerek öttürülen bir borudur. İki defa sur vardır. Birincide canlı olan herşey ölecektir. İkincide ise tekrar dirilecektirler.

Sûr'a tek bir kez üflenince bütün canlılar ölecektir. Ayeti kerimede **"Tek bir ses"**[2] ile ifade edilmektedir. Bu tek bir ses veya çığlık ile bütün canlılar helak olup öleceklerdir. Kıyamet aniden kopacaktır. **"Kıyamet sizi bir anda yakalayacaktır."**[3] İnsanlar normal hayatlarına devam ederken sura üflenecektir. **"Siz (pazarlarda ve sokaklarda) tartışıp pazarlık yaparken tek bir çığlık sizi alıp gidecektir"**[4] Kimse kimseye yardım edemeyecektir. Hatta kimse ne olduğunu anlamadan herşey olup bitecektir. **"(Kıyametin kopması sırasında) kimse kimseyi ikaz edemeyecektir. Kimse, ailesinin ve sevdiklerinin yanına gitme fırsatı da bulamaz."**[5]

İlk defa sura üfürülmesi ile her şey yok olacaktır. **"Kıyamet tek bir ses ile kopuverir. O anda (kainatta olan) herşey bir anda solup gider."**[6]

İkinci defa sura üfürülmesi ile yine bir anda bütün ölmüş olanlar, kabirlerinden ve yattıkları yerden kalkıp toplanacaklardır. **"(İkinci defa) sura üfürülünce herkes, kabirlerinden kalkıp Rablerinin huzuruna doğru akıp geleceklerdir."**[7]

Müfessirlere göre "sur" nurdan yapılmış bir boynuz yani borazandır. Anlatıldığına göre bütün ruhlar bunun içinde olacaktır. Sur'un canlı varlık sayısı kadar deliği vardır. Mücahid ve Buhari'nin rivayetine göre; Sur'a üfürüldüğü zaman bu ruhlar Sur'un içinden çıkıp bedenlerine gidecektir. Yasin suresi 51. Ayete göre; ruhu bedenine giden her canlı koşarak mahşer meydanında toplanacaktır. Sur'a ilk defa üfürülmesine "râcife" denilir. Buna ölüm suru da denilir. İkinci defa diriliş için olan Sur'a ise "râdife" adı verilmiştir.

---

1 Müddessir, 8.
2 Yasin, 49.
3 A'raf, 187.
4 Yasin, 49.
5 Yasin, 50.
6 Yasin, 29.
7 Yasin, 51.

Kıyamet günü tekrar dirilince kafirler ve münafıklar şaşkın şakın; **"Vay be. Bizi tekrar kim diriltti? Bizi kabrimizden çıkaran kim?"**[1] diye sorarlar. Müminler veya melekler; **"İşte bu Allah'ın vadettiği şeydir. Peygamberler daha önceden bunu haber vermişlerdi/doğruyu söylemişlerdi."**[2] Bir başka rivayete göre; soru soran da cevap verenler de kafirlerin ve münafıkların kendisidir. Bu durumda ikinci ayeti kerimenin manası şöyle oluyor; **"Bu Allah'ın bize vadettiği şey olmalı. Demek ki peygamberler gerçekten doğru söylüyorlarmış."**

Alimlerimize göre ikinci defa sura üfürülmesi, ölülerin kabirlerinden çıkmaları için bir sebep ve vesiledir. Allah Teala, ölüden geriye kalanları bedenlerine iade eder ve beden yeniden bir araya toplanır. Denizde ölenler ve yırtıcı hayvanların yediklerini bile bir araya toplar. Böylece insan tekrar eskisi gibi yeniden yaratılır. Son olarak ruhlar sura üfürülmesi ile yeniden bir araya getirilen bedene iade edilir. Böylece düşük çocuklar dahil bütün insanlar kabirlerinden kalkıp mahşer meydanında toplanırlar. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır; **"Düşük çocuk cennetin kapısında durur ve içeri girmez. "Hadi cennete gir" denildiği zaman; "Hayır! Anne babam olmadan girmem" der."**[3] Düşük çocuktan kasıt; anne karnından yaratılışı tamamlanmış ve ruh verilmiş fakat doğmadan ya da doğum esnasında ölmüş çocuktur. **"Diri diri toprağa gömülen çocuğa; hangi hatasından dolayı öldürüldüğü sorulacaktır"**[4] ayeti kerimesinden anladığımız kadarıyla; düşük çocuklar ve yetişkin olmadan ölen çocuklar da dirilecek ve mahşer meydanında toplanacaktır.

Ruh verilmeden düşen çocuklar ise diğer cansız varlıklar gibidir. Hakim Hüseyin bin Hasan, "Minhâcu'd-dîn" adlı eserinde şöyle diyor: Ayeti kerimede **"O gün Rabbiniz sizi huzuruna çağıracak ve siz de Allah'ı hamdederek bu davete uyacaksınız"**[5] ayeti kerimesinin anlamı şudur; o gün herkes eski haline dönecek ve kabrinden kalkacaktır (yani ruh verilmeden ölmüş olan düşük çocuklar haşredilmeyecektir). Kıyamet günü ilk söz; Allah'ın hamdiyle başlar. O gün son söz de Allah'ı hamd ile söylenecektir. Yani hesabın başlaması ve bitmesi Allah'ın hamdi iledir.

---

1 Yasin, 52.
2 Yasin, 52.
3 İbni Mace, 1608.
4 Tekvir, 8-9.
5 İsra, 52.

Ebû Said el-Hudri (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "**Sur'un iki sahibi, elleri ile suru tutmakta-ya da sur ellerinde iki boynuz olduğu halde kendilerine ne zaman emir verilecek diye beklemektedirler.**"[1]

Abdullah b. Amr b.As (r.a) rivayet ediyor: Bir adam gelerek Resulullah (s.a.v)'e, surun ne olduğunu sormuş; Resulullah (s.a.v) ise; "**Sur, üfleyerek (çalınan) bir borudur.**"[2] diye cevap vermiştir. Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif hasendir.

Ebu Said el-Hudri (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "**Sur'u elinde tutan melek; onu ağzına almış üflemek için emir beklerken biz nasıl yiyip içelim!**"[3] Bu söz, ashabı kirama çok ağır gelmişti. Bunu farkeden Resulullah (s.a.v); "(حسبنا الله و نعم الوكيل) **Allah bize yeter. O ne güzel dost, o ne güzel yardımcıdır.**" deyin. Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif de hasendir.

Ebu Hureyre (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "**Sur'un sahibi (yani İsrafil aleyhşsselam), bu iş ile görevlendiği günden beri; her an emir gelebilir korkusu ile bir an olsun bile başka bir işle meşgul olmadan arşın hizasında beklemektedir.**"[4]

Abdullah İbni Mesud (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "**(Emir geldikten) sonra Sur ile görevli melek gök ile yerin arasında durur ve sura üfler. Sur, bir borudur/boynuzdur. Rabbimin diledikleri hariç yerde ve göklerde yek bir canlı kalmaz. Sonra aradan Allah'ın dilediği kadar bir zaman geçer ve ikinci sur üflenir. Bunun üzerine toprakta, insanoğlundan geriye hiçbir şey kalmaz (yani herkes yok olup gider). Fakat bir şey hariç.**" Süfyan es-Sevrî; "Bu şey, kuyruk sokumudur" diyor. "**Daha sonra Allah, yerin altından bir su gönderir. Bu su, insan menisine benzer. Bunun üzerine insanların kemikleri ve etleri, yerden ot gibi bitmeye başlar.**" Daha sonra Resulullah (s.a.v) şu ayeti kerimeyi okumuştur: "**Rüzgarları gönderip de bulutları yürüten Allah'tır. Biz, bulutları ölü bir toprağa gönderip; ölü toprağa hayat veririz/kuru topraktan yeşillikler çıkarırız. İşte insanları da tekrar böyle dirilteceğiz.**"[5]

---

1 İbni Mace, 4273.
2 Ahmed b. Hanbel, 2/162 ve 192.
3 Tirmizi, 192 ve 2431.
4 Hak im,4/558;Ebu Nuaym, Hilye,4/99
5 Fatır, 9.

Resulullah (s.a.v) devamla şöyle buyuruyor: **"Daha sonra Sur ile görevli melek (İsrafil a.s), yer ile gök arasında durarak sura tekrar üfürür. Bunun üzerine her ruh, kendi bedenine geri döner. Böylece bütün bedenler dirilir ve Allah'ın emri üzerine bütün herkes; tek bir insan gibi Allah'ın huzurunda dururlar."** Abdullah İbnü'l-Mübarek bu son kısmı şöyle açıklıyor; Allah'ın huzurunda düzenli olarak (kimse kıpırdamadan ve sırayı bozmadan) dururlar ve hep bir ağızdan tek bir selam verirler.

Abdullah bin Mesud (r.a) diyor ki, "Bütün insanlar kalkarlar ve **Allah'ın emri üzerine tek bir insan gibi Allah'ın huzurunda dururlar.**"İfadesindeki bütün mahlukatın Allah'ı selamlamasının iki anlamı vardır:

1. Ayakta iken ellerini dizine koyması yani rüku anlamında. Zira ayeti kerimede bütün mahlukatın dirildikten sonra ayakta duracağı işaret edilmiştir.

2. Secde etmek şeklinde selam vermek. Zira inşaların tahiyyat kelimesinden asıl anladıkları da budur.

Ebu Hureyre (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) yanında ashabından bir grup bulunduğu bir sırada **"O gün mülk ve hüküm Allah'ındır"**[1] ayeti kerimesini izah etti. Sonra **"O gün gökler başka göklerle değiştirtilir. Yeryüzü de başka bir yere dönüşür"**[2] ayeti kerimesini okudu. Sonra şunları anlattı; Allah yeryüzünü ve gökyüzünü değiştirir/dönüştürür. **"(O gün) Orada ne bir tümsek ne de bir çukur göremezsin"**[3] Daha sonra Allah Teâlâ bütün mahlukatı tek bir seferde yeniden diriltir. Bütün insanlar bu değişmiş alemde toplanırlar. Daha önce toprağın altında yaşayan olduğu gibi; üstünde yaşayanlar da oldukları gibi hasredilirler. Sonra arşın altında bir su gelir. Buna "Hayat suyu" denilir. Gökten kırk sene bu su yağar. Bütün her yeri su kaplar ve sular herşeyin boyunu 12 arşın aşacak kadar yükselir. Daha sonra insanlar, ot gibi yerden bitmeye başlarlar. Allah Teâlâ Arşı taşıyan melekleri diriltir. Daha sonra Cebrail, Mikail ve İsrafil (a.s)'ı diriltir. İsrafil (a.s), Allah'ın emriyle suru eline alır. Daha sonra Allah'ın emriyle bütün ruhlar huzuru ilahiye gelip toplanırlar. Müminlerin ruhları nur gibi beyaz, kafirlerin ruhu ise simsiyah olur. İsrafil (a.s), Allah'ın em-

---

1 Gafir, 16.
2 İbrahim, 48.
3 Taha, 107.

riyle sura üfürünce bütün ruhlar yer ile gök arasında hareket etmeye başlarlar ve her ruh bedenine ulaşır. İnsanlardan sonra hayvanlar ve haşereler de dirileceklerdir. O gün bütün insanlar otuzüç (33) yaşında genç olarak dirilecekler. O gün bütün insanlar Süryanice konuşacaklardır. Herkes toplanarak Allah'ın huzuruna gelecektir. **"O gün herkes, kendilerini çağıranın emrine uyarak toplanırlar."**[1] **"O gün çok zor geçecek bir gündür."**[2] **"Allah, (yarattığı) herşeyi toplayacak ve geride tek bir kimse bile bırakmayacaktır."**[3] Bütün insanlar çıplak ve tıraşsız 70 yıl bekleyeceklerdir. Allah, insanların yüzüne bakmayacak ve onları hesaba da çekmeden öyle bekletecektir. Bütün canlılar ağlayacaktır. Gözlerinde yaş kalmayacak sonunda ağlamaktan gözlerinden kanlar gelecektir. "Allah için bizim hakkımızda şefaat edecek yok mudur?" diye ağlamaya ve feryat etmeye devam edeceklerdir.

Bu hadisi şerifin devamında şefaat meselesi vardır. İlerde şefaat konusuna tekrar döneceğiz.

Abdullah b. Ömer (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Gök yarıldığı; Allah'ın emrine uyarak Allah'ın vaadini gerçekleştirdiği zaman"**[4] ayeti kerimesini şöyle izah buyurmuşlardır: **"Yer yarıldığı zaman ilk dirilecek olan benim. Kalkıp kabrimde oturacağım. Başımın üstünde bir kapı açılacak ve ordan yeryüzüne bakacağım. Sonra ayaklarımın altından bir kapı daha açılacak. Oradan da yedi kat toprağa bakacağım. Daha sonra sağ tarafımda bir kapı açılacak ve oradan da cenneti ve ashabımın (ve ümmetimin) gittiği yerleri göreceğim. Sonra yeryüzü sallanmaya başlayacak ve ben "Neyin var?" diye soracağım. Toprak bana şöyle cevap verecek; "Rabbim emir verdi. İçimde olan tüm canlıları dışarı atacağım." Sonra içindeki herşeyi dışarı atacak. Ben de kendimi dışarda bulacağım. Ama hiçbir şeyim olmayacak. Aynı bu şekilde insan olacağım. "(O gün sema yani kainat) içinde ne varsa dışarı dökecektir."[5]"**

Bir rivayete göre Allah Teala, bütün mahlukat helak olduktan sonra suru (yeniden) yaratacaktır. Surun genişliği, kainattan fazla olacaktır. Ebû Hureyre (r.a)'ın rivayet ettiği bir hadisi şerifte şöyle buyurulmuş-

1 Kamer, 8.
2 Kaf, 42.
3 Kehf, 47.
4 İnşikak, 1-2.
5 İnşikak, 4.

tur: **"Surun çapı, göğün ve dünyanın çapından büyük olacaktır."** Bir başka hadisi şerif ise şöyledir: **"Surun bir ucu ta doğuda, diğer ucu ise ta batıdadır."** En doğrusunu bilen Allah'tır.

Açıklama

Sûr, bir çeşit boru veya boynuza benzeyen üflenerek çalınan bir şeydir. Sûr'a Nâkûr da denilmiştir; **"Nâkûr'a üfürüldüğü zaman."**[1]

Burada kastedilen sur, ilk surdur yani herşeyin ölüp yokolacağı üfürüktür. Bu ilk üfürülüşteki surun sesi çok korkunç olacaktır. İnsanlar bu surdan sonra 40 sene öylece ölü kalacaklardır. Sonra Allah Teala, meniye benzer bir su gönderecek ver insanlar buradan tekrar yaratılıp ayağa kalkacaklardır. Cehennemden çıkıp da cennete gidecek olanlar da bu çeşit bir suya girip çıkacaklar ve yeniden hayat bulacaklardır.

Hadisi şerifte insanların bu dirilişi; **"Yerden bakla ve diğer bitkilerin bitmesi gibi herkes yattığı yerden yeşerip ayağa kalkacaktır"** şeklinde ifade edilmiştir.

İkinci defa yani insanların dirilişi için üfürülecek sur, birincisi kadar korkunç değildir. Zira birinci sur, herşeyin yok olması ve ölmesi için idi. Oysa bu ikinci sur, sadece ruhların bedenlerine gitmesi içindir. Ve bu yüzden çok şiddetli olmayacaktır. Oysa birinci sur, yıldırımdan daha şiddetli olacak ve herşeyi korkutacak, herşeyi çarpacaktır.

"Bir de bakarsın herşey (aynı eskisi gibi) öylece durup bakıyor."[2] **"Sizin yaratılmanız ve yeniden diriltilmeniz, tek bir nefistendir/ tek bir nefse benzer."**[3]

Ehli sünnet, bu ayetleri delil göstererek; mahşer günü dirilecek olan insanlarla bugünkü insanların aynı olacağını kabul etmektedir. Yani biz bugün nasıl yaşıyorsak; ahiret için de aynı şekilde dirileceğiz. Bedenimiz ve ruhumuz aynı beden ve ruh olacak. Bazıları ise, aynı değil fakat benzer yaratılacağımız görüşündedirler. Buna göre ruhumuz aynı kalacak fakat bedenimiz yeniden ama aynı özelliklerle yaratılacaktır. Kadı Ebubekir İbni Arabi'nin görüşü böyledir.

Biz diyoruz ki: Bu konuda daha başka hadisi şerifler de vardır.

---

1 Müddessir, 8.
2 Zümer, 68.
3 Lokman, 28.

Açıklama

Bazıları, "sur" kelimesini "suver" şeklinde okuyarak; surun, suret yani şekil kelimesinin çoğulu olduğunu iddia etmektedirler. Bu görüşe göre İsrafil (a.s), insanların kalıplarına yani bedenlerine üfleyerek onları diriltecektir. Bu görüş asılsızdır. Zira hadisi şeriflerde ve gelen rivayetler; "suver" şeklinde değil "sur" şeklinde okunmuştur. Ayrıca Resulullah (s.a.v) yukarda zikrettiğimiz hadisi şeriflerde görüldüğü gibi suru "iki ucu olan, büyük, üflenen, İsrafil (a.s)'ın elinde tuttuğu, boynuz veya düdük" gibi ifadelerle tarif etmektedir.

Bazılarına göre sura iki defa üfürülür. **"Sonra sura bir kere daha üfürülür"**[1] ayeti kerimesi de buna delil gösterilmiştir.

Bazı alimlere göre ise İlk Sur'a İsrafil Aleyhisselam üfler. Yani bir tek sur vardır. Bu da kıyametin kopması içindir. İkinci sur yoktur. Herşeyin dirilmesi ise Allah'ın emri iledir. Yani ikinci surdan kasıt, ölmüş olan insanların tekrar yaratılması ve bunlara ruh verilmesidir. Bu ise Allah Teala'nın tasarrufudur. **"O gün sura üfürülür. (Bunu yapan ise) görünür görünmez herşeyi bilen (Allah Teala)'dır"**[2] ayeti kerimesi de bu ikinci görüşe delil getirilmiştir.

"Biz (insana) kendi ruhumuzdan üfledik."[3] ve **"Ben (insana) kendi ruhumdan verdim."**[4] ayeti kerimeleri de yine bu ikinci görüşe delil olarak gösterilmiştir.

Bize göre; Ka'b el-Ahbar ile Hazreti Aişe (r.a) arasında geçen konuşmalar İsrafil Aleyhissem'ın sura üflemeyeceğine delalet etmektedir. Hazreti Aişe (r.a), Ka'b el-Ahbar'a İsrafil Aleyhissem'ı sormuş; Ka'b da şöyle tarif etmiştir: Dört kanadı vardır. İkisi havada durur. İkisi de aşağı doğrudur. Bir kanadı ile arşı tutar. (Levhi Mahfuza herşeyi yazan) Kalem de onun kulağının arkasında durur. Diğer melekler gelip herşeyi ondan öğrendir. Sûr'a üfürecek olan melek de onun huzurunda bekler. Bir diğer melek de bu sura üfürecek olan meleğe yardım için bekler. Bu melek, gözlerini dört açıp sürekli olarak Allah'tan gelecek olan emri bekler. Emir geldiği zaman İsrafil Aleyhisselam kanatlarını kapatır. Melekler emrin geldiğini anlarlar ve sura üflerler.

---

1 Zümer, 68.
2 En'am, 73.
3 Tahrim, 12.
4 Sad, 72.

Bu hadisi şerifi gariptir. Zira Abdullah bin Haris'ten başka ravisi yoktur.

Açıklama

Bize göre Tirmizi ve diğerlerinin rivayet ettiği hadisi şerifler; "Sur'un sahibi" adıyla bilinen İsrafil (a.s)'ın sura tek başına üfleyeceğine işaret etmektedir. İbni Mace'den gelen hadisi şerif ise, İsrafil (a.s)'a yardım edecek başkalarının da olduğunu ifade etmektedir.

Ebubekir Bezzâr, "Müsned" adlı eserinde; Ebû Davud ise "Sünen"inde Atiyye el-Avfî ve Ebû Said el-Hudrî'yi kaynak göstererek şu hadisi şerifi nakletmektedir: Resulullah (s.a.v) surun sahibini anlatırken şöyle buyurmuştur: **"Sağında Cebrail (a.s), solunda ise Mikail (a.s) bulunur."**[1] Belki de surun birden fazla ucu vardır ve diğer melekler de buradan utup üfleyecek olabilirler. En doğrusunu yine de Allah, bilir.

Aslen Teymoğullarından (yani Kureyş asıllı) olup Kûfe'de yaşayan Ebu Sırrı bin Hannâd bin Sırrı, anlatıyor. Ona da Ebu'l-Ahves anlatmış. Ebu'l-Ahves, Mansûr'dan; Mansur, Mücahit'ten; Mücahit ise Abdurrahman bin Ebû Amr'dan bizzat dinlemiş (Allah hepsinden razı olsun). Rivayet şöyledir; "Her sabah iki melek şöyle der; "Ey iyilik yapmak isteyen kişi, devam et! Ey kötülüğe niyetlenen kişi yapma!" Sonra iki görevli melek şöyle dua ederler; "Ya Rabbi! İnfak edene fazlasını ver. Cimrinin malını ise telef et." Görevli başka iki melek ise şöyle derler;

سبحان الملك القدّوس

"Bütün noksanlıklardan uzak olan hükümdarın şanı yücedir."

İki melek ise sur ile görevli olarak nöbet tutarlar.

Ebu Sırrî, devamında bir hadisi şerife yer vermektedir. Kendisi, Vekî'den; Vekî, Ameş'den; A'meş, Mücahit'ten; Mücahit, Abdullah bin Damra'dan; Abdullah ise Hazreti Ka'b'dan bizzat dinlediğini ifade etmektedir (Allah hepsinden razı olsun). Bu riayete göre Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Her sabah iki melek şöyle der; "Ey iyilik yapmak isteyen kişi, devam et! Ey kötülüğe niyetlenen kişi yapma!" Sonra iki görevli melek şöyle dua ederler; "Ya Rabbi! İnfak edene fazlasını ver. Cimrinin malını ise telef et." Görevli başka iki melek ise şöyle derler; "سبحان الملك القدّوس." İki melek ise sur ile görevli olarak nöbet tutarlar."** Yukardaki rivayetten fazla olarak Resulullah

[1] Ebû Davud, 3980.

(s.a.v) devamla şöyle buyuruyorlar: **"İki görevli melek (ellerinde suru tutup) kendilerine ne zaman emir verileceğini beklemektedirler. Bu iki melek, emir verilir verilmez sura üflerler."**

Açıklama

Alimlerimiz, sura kaç defa üfleneceği hususunda da farklı görüşler rivayet etmişlerdir. Bazılarına göre üç defa sura üflenecektir. Birincisi, bütün canlıların ölmesi için; ikincisi ise, bütün ölmüş olanların yeniden dirilmesi için. Bu ikisi malumumuzdur. Bazılarına göre ise üçüncü sur, "korku salmak" içindir. Delil olarak şu ayeti kerimeyi getirmişlerdir: **"Sûr'a üfürüldüğü gün, Allah'ın izin verdikleri hariç göklerde ve yerde olan ne varsa korkuya kapılırlar ve boyunları bükük olarak Allah'a gelirler."**[1] Bu ayeti kerimedeki üçüncü defa sura üfürülmesi olarak kabul edilmiştir. **"Sûr'a üfürüldüğü zaman, Allah'ın izin verdiği hariç göklerde ve yerde (yaşayan) ne varsa öylece düşüp kalırlar. Sonra bir kez daha sura üflenir ve bir de bakarsın (o ölüp gidenlerin hepsi bir anda) ayağa kalkmışlar ve öylece bakıyorlardır."**[2] Ayeti kerimenin ilk kısmı, birinci sura; son kısmı ise ikinci sura delil kabul edilmiştir. böylece toplam üç defa sura üflenmiş oluyor. Ebubekir İbni Arabi'nin görüşü böyledir. İlerde tekrar bu konuya döneceğiz.

Bazılarına göre korku salmak için üflenecek olan sur ile ölüm için olacak olan sur; tek bir sur olarak kabul edilmektedir. Zira korku için üflenmesiyle ölüm için üflenmesi; aynı anda olacaktır. Yani arada zaman olmadan peşpeşe iki defa üflenecektir. Dirilme için üflenecek olan sur ise; ölüm için üflenenden belli bir zaman sonra gerçekleşecektir.

Abdullah bin Ömer ve Ebû Hureyre Radıyellahu Anhüma'dan gelen hadisi şerifler başta olmak üzere birçok hadisi şerif; sura iki kez üfleneceğine işaret etmektedir. Bu durumda üçüncü bir sura üfleme söz konusu değildir. Şu halde ayette geçen "korku" ile "ölüm" aynı şeye işaret etmektedir. Sûr'a bir defa üfürüldüğünden bütün canlılar korkuya kapılacaklar ve aniden ölüp gideceklerdir. İbni Mubarek, Hasan el-Basrî'yi kaynak göstererek şu hadisi şerifi rivayet etmiştir (Allah hepsinden razı olsun): **"İki sur arasında 40 sene vardır. Birincisinde Allah Teala, bütün canlıları öldürür. İkincisinde ise Allah, ölü olan herşeyi diriltecektir."** Daha sonra bu konuda İnşallah yine açıklama yapacağız.

---

1 Neml, 87.

2 Zümer, 68.

Ba's Nedir?
Yeniden Dirilişin Nasıl Olacağı Meselesi

Dünya Hayatında Yeniden Dirilmeye İşaret Eden Deliller ve İlk Yaratılacak Olanın İnsanın Başının Olması

Yüce Allah şöyle buyuruyor: **"Rahmetinin bir işareti olarak bulutları haberci olarak gönderen Allah'tır. Bu rüzgarlar ağır bulutları yüklenip taşıyınca ölü toprağa yağmur indirip her türlü meyveyi bitiririz. İşte ölüleri de böyle diriltiriz. Belki ibret alırsınız."**[1]

"Allah'ın rahmetinin işaretleri her yerdedir. Bakın ölü toprakları nasıl diriltiyor."[2]

Buna benzer daha başka ayeti kerimeler de vardır. Ebû Davud, Beyhaki ve daha başkaları; Ebû Rezîn el-Ukaylî'den rivayet ediyorlar; Resulullah (s.a.v)'e **"Allah ölüleri nasıl tekrar eski haline getirecek? Bunun bizim bildiğimiz örnekleri var mı?"** diye sordum. Şöyle cevap buyurdular: **"Sizin aşirete ait topraklarda gidip geliyorsun. Bir bakıyorsun kupkurular. Sonra bir de bakıyorsun yemyeşil oluverirler."** Ben de **"Evet"** dedim. Resulullah (s.a.v); **"İşte bütün bunlar, ölülerin diriltilmesi için birer örnektir"** cevabını vermişlerdir.[3]

Bize göre bu hadisi şerif sahihtir. Zira ayeti kerimelerle de uygun düşmektedir.

Lakit b. Amir'in rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah Teâlâ, semaya (kainata) arşın altından dökülen (bir su) gönderir. Allah'a yemin olsun ki ölü olan herşeyin kabri yarılıp açılır. Sonra da o ölü, baş tarafından yaratılmaya başlanır."**

Her Kul Nasıl Öldüyse Aynı O Şekilde Dirilecektir

Cabir bin Abdullah (r.a) diyor ki Resulullah (s.a.v)'i şöyle söylerken işittim: **"Her kul, nasıl öldüyse o hal üzere diriltilecektir."**[4]

Abdullah bin Ömer (r.a) ise şu hadisi şerifi dinlediğini söylüyor: **"Allah bir kavme azap etmek isteyince onları suçüstü cezalandırır. Sonra da nasıl öldüyse (ne işle meşgulken kendilerine ölüm gel-**

---

[1] A'raf, 57.
[2] Rum, 50.
[3] Ahmed b. Hanbel, 4/11.
[4] Müslim, 17/210; Ahmed b. Hanbel, 3/231 ve 366.

diyse) o şekilde dirilirler ve niyetlerine göre muamele görürler."[1] Buhari'nin rivayeti ise şöyledir: "**Allah bir kavme niyet ettikleri işi yaparken azap indirir. Sonra da yine bu şekilde diriltilirler.**"[2]

Ebu Hureyre (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Canımı elinde tutan Allah'a yemin olsun ki Allah yolunda mücadele eden kimse-Allah kimin kendisi için ne yaptığını en iyi bilendir-kıyamet günü yarasından kanlar akarak gelir. Rengi kan rengi olur. Teri ise misk gibi kokarak gelir."**[3]

Abdullah b. Amr (r.a) diyor ki Resululla (s.a.v)'e cihad ve Allah yolunda gaza hakkında sorular sordum. Şöyle buyurdu: "**Eğer sabırla mücadele edip Allah rızası için savaşırken öldürülürsen; sabırlı ve iyi bir insan olarak dirilttirilirsin. Şayet gösteriş için ya da menfaat için savaşırken öldürülürsen; gösterişli ve menfaatçi biri olarak hasredileceksin. Ne niyetle ölürsen öl; bu niyetindeki (veya amelindeki) insan gibi dirilttirilip hasredilirsin.**"[4]

Enes bin Malik (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "**Sarhoş olarak ölen (yani sarhoş olarak yaşayan kişi kuvvetle muhtemel ölüm geldiğinde de sarhoş olacaktır) kimse; Azrail karşısında çıktığında yine sarhoş olacaktır. Bu adam, Münker ve Nekir'in karşısında da sarhoş gibi davranır. Sonra kıyamet günü sarhoş olarak dirilir ve cehennemin en orta yerinde olan "Sükrân (Sarhoşlar bölümü)" adlı bir hendeğe atılır. Orada bir nehir vardır. Su yerine kan akar. Bu adamın, bu kan akan nehirden başka ne suyu ne de yiyeceği vardır.**"

Abdullah İbni Abbas (r.a) anlatıyor: Resulullah (s.a.v)'in yanında ihramlı bir zat vardı. Devesi ona vurdu ve adamı öldürdü. Resulullah (s.a.v) şöyle emir buyurdular: "**Onu su ve sedir (ağaçtan yapılan sabun) ile yıkayın. Üzerindeki ihramı ile kefenleyin ve başını tıraş ta etmeyin. Bu adam kıyamet günü (ihramlı olarak ve) telbiye getirerek dirilecektir.**"[5]

---

1 Müslim, 17/210; Ahmed b. Hanbel, 2/110 ve 136.
2 Buhari, 13/60.
3 Nesai, 6/28; Tirmizi, 1656; Ahmed b. Hanbel, 2/242.; Buhari, 6/20.; Müslim, 13/21.
4 Ebû Davud, 2502.
5 Tirmizi, 951; Ahmed b. Hanbel, 1/210, 328 ve 333.

Cabir (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "**Müezzinler, kıyamet günü ezan okuyarak; telbiye getirerek ölenler ise telbiye getirerek dirilip mahşer meydanına da böyle gelirler.**" Hafız Halîmî de bu hadisi şerifi "Minhâc" adlı eserinde rivayet etmiştir. Daha sonra bu hadisi şerifin tamamına yer vereceğiz.

Ebul Kasım İshak b. İbrahim b. Muhammed, "Dibâc" adlı kitabında yazdığına göre Abdullah İbni Abbas ve Ali b. Hüseyin yoluyla gelen rivayette Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

"Cebrail'in bana haber erdi ki "Lâ ilâhe illellâh", insana ölüm anında ve kabrinde yoldaş olur. Kıyamet gününde de yine ("Lâ ilâhe illellâh", kendisini tesbih olarak zikreden) kimsenin yanından ayrılmaz."

Abdullah İbni Ömer (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "**Lâ ilâhe illellâh demeyi adet haline getiren kimseye ölüm anında korku yoktur. Bu kişi, kabrinde de hoş muamele görür. Mahşerde de yine korku ve kötü muameleden uzak kalır. 'La ilahe ilallah' diyenler şöyle diyerek başlarından toprağı silkelerler. "Bizden hüznü gideren Allah'a hamd olsun"**[1]

Nesâî'nin rivayet ettiği hadisi şerif ise şöyledir: "**Mesleği ölünün ardından ağıt yakmak veya mersiye yazmak olan kimse; kıyamet gününde toz toprak içinde saçını başını yolarak dirilttirilir. Üzerinde Allah'ın lanetine işaret eden bir elbise olur. Başında ise ateşten bir başlık. "Vay halime. Yazıklar olsun" diye diye mahşer meydanına gelir.**"[2] Ebû Malik el-Eş'arî de aynı hadisi şerifi rivayet etmiştir.[3]

Sa'lebî, tefsirinde Ebu Hureyre (r.a)'ın şöyle rivayet ettiğini yazıyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "**(Ölünün arkasından) mersiye dizenler kıyamet gününde iki saf yapılırlar. Bir saf sağda, bir saf da solda. Bunlar her bir günü ellibin seneye eişt olan kıyamet gününde köpeğin haladığı gibi havlarlar. Sonra da cehenneme götürülmeleri emredilir.**"

Yine Ebu Hureyre (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: " **Muhakkak ki şu (ölünün arkasından) mersiye dizenler kıyamet gününde cehennemde iki saf yapılırlar. Bir saf sağda,**

---

1 Fatır, 34; Mecmeuz-Zevaid, 10/85; Beyhaki, Şuabul-İman, 1/111
2 Müslim, 6/235; İbni Mace, 1852.
3 Ahmed b. Hanbel, 5/344.

bir saf da solda. Bunlar cehennem ehline köpeğin havladığı gibi havlarlar "

Bu hadisi şerif gariptir. Zira Ebu Seleme'den bu hadisi şerifi sadece Süleyman bin Davud rivayet etmiştir.

Enes bin Malik (r.a)'dan rivayet edilen hadisi şerifte ise şöyle buyurulmaktadır: **"Ölünün arkasından ağlayanlar, kabirlerinden toz toprak içinde, koyu siyah ve yüzleri koyu yeşil renkte kalkarlar. Saçları darmadağındır. Ve üzerinde Allah'ın lanetinden dikilmiş bir elbise olacaktır. Yine Allah'ın gazabından yapılmış zincirlerle elleri bağlanmıştır. Boynuna da bu zincirden geçirilir. Başına da başka bir zincir koyulmuştur "Vah bana. Vay başıma gelenler. Ah olsun bana" diye ağlaya ağlaya kabrinden kalkıp (mahşer meydanına gelecektir). Arkasında yürüyen bir melek de "Amin amin" diyerek onu getirecek ve bu halde cehenneme atılacaktır."**

İbn Mace, İkrime ve İbn Abbas'ı-Allah her ikisinden de razı olsun ve her ikisine de rahmet eylesin-kaynak göstererek şöyle bir hadisi şerif rivayet etmektedir: **"Ölünün ardından ağıt yakmak ve ağıt yakacak kadın tutmak, İslam dışı (cahiliye dönemi) adetlerindendir. Eğer ölünün ardından ağıt yakmayı adet haline getiren kadın (ya da erkek) ölmeden önce tevbe etmez ise, kıyamet günü mezarından üzerinde katrandan elbiseler olduğu halde diriltilecektir. Daha sonra da ateşten topuzlarla dövülerek cehenneme atılacaktır."**

Allah Resulü (s.a.v) daha sonra şu ayeti kerimeyi okumuştur: **"Faiz yiyenler, kıyamet günü Şeytan çarpmış gibi dirilirler."**[1]

İbn Abbas, Mücahit, Katade, İbn Cübeyr, Rebi', Seddi, Dahhak, İbn Zeyd-Allah hepsine rahmet eylesin-gibi alimlere göre, bu böyle kimseler mezarlarından kalkamayacaklardır. Şeytanlar gelip bunları dürterek mezarlarından kaldıracaklardır. Böyle kimseler, şaşkın ve perişan halde, başlarına gelecek azap yüzlerine sirayet etmiş olarak mahşer meydanına geleceklerdir. Herkes bunlara bakacak ve dehşete kapılacaktır. Bunların faiz yediklerini herkes yüzlerinden anlayacaktır. Bunların karınları büyük olacaktır. Bunun sebebi, yaptıkları işin kötülüğü ve yedikleri şeylerin vebalinin çok ağır olmasındandır. **"İnsanları kandıranlar ve onlara ihanet edenler, kıyamet günü ihanet**

---

1 Bakara, 275.

ettikleri şey ile (mahşer meydanına) gelirler (ve herkes onların yaptıklarını görür)".[1]

Resulullah (s.a.v)'dan rivayet edilen bir başka hadisi şerif ise şöyledir: "**Kim hangi mertebede vefat ettiyse; kıyamet günü aynı bu şekilde diriltirilir.**"[2]

Resulullah (s.a.v)'in Kabri Şeriflerinden Kalkmaları

İbni Mubarek anlatıyor: Ka'b (r.a), Hz.Aişe (r.a)'ın huzuruna gelir ve Resulullah (s.a.v)'den sohbet etmeye başlarlar. Ka'b şöyle der: "Her sabah güneş doğduğunda 70.000 melek, Resulullah (s.a.v)'in kabrine gelirler. Kanatlarıyla kabre dokunup salat u selamda bulunurlar. Akşam güneş batarken de 70.000 melek daha gelip aynı şekilde kabri şerifi ziyaret edip dua ederler ve selam verirler. Geceleyin de aynısını yaparlar. (Kıyamet günü) Resulullah (s.a.v)'in kabri açıldığı zaman 70.000 melek aynı şekilde aynı şekilde gelip Resulullah (s.a.v)'in etrafından toplanıp O'nu örterler." Zira sahih rivayetlere göre insanlar, kıyamet gününde çıplak olarak hasredileceklerdir. İlerde bu konunun tekrar bahsi geçecektir. Resulullah (s.a.v) ise, melekler tarafından muhafaza edilecektir.

Tirmizî, "Nevâdiru'l-Usûl" adlı eserinde Bişr bin Halit'i kaynak göstererek şöyle bir rivayete yer vermektedir. Ona da Said bin Mesleme anlatmış. Sait, İsmail bin Ümeyye'den; İsmail, Nâfî'den; Nâfî ise İbni Ömer (r.a)'dan bizzat dinleyip aktarmıştır (Allah hepsinden razı olsun ve hepsine rahmet eylesin). Bu rivayete göre İbni Ömer (r.a), şöyle buyuruyor: "Resulullah (s.a.v) kıyamet günü kabrinden; sağında Ebubekir, solunda ise Ömer olduğu halde kalkıp gelir." İbni Ömer yani Hazreti Ömer (r.a)'ın oğlu Hazreti Abdullah (r.a), devamında şöyle diyor: "İşte biz de böyle dirileceğiz."[3]

Gecelerin ve Gündüzlerin Diriltilmesi

Cuma Gününün Tekrar Yaratılması

Ebu Musa el-Eş'arî (r.a) riayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "**Allah Teala Azze ve Celle, kıyamet gününde, günleri de**

---

1 Ali İmran, 161.

2 Ahmed b. Hanbel, 6/19.

3 Tirmizi, 3678; Ahmed b. Hanbel, 77; İbni Mace, 1/38.

eski hallerinde yaratacaktır/diriltecektir. Cuma günü ise bir çiçek suretinde diriltilecektir. Cuma namazını ihmal etmeyen kişiler, (kına gecesinde) gelinin etrafında toplananlar gibi Cuma'nın etrafında toplanırlar. Cuma günü, bu kimseler için bir kandil olur. Etrafındakiler de onun ışığında yürüyüp gelirler. Cuma namazını eda edenler/ihmal etmeyenlerin renkleri, kar tanesi gibi bembeyaz olur. Misk gibi de kokarlar. Cinler ve insanlar, bunlara hayranlıkla bakarlar. Böylece gidip cennete girerler. Aralarına kimse de karışmaz. Ancak sırf Allah rızası için ezan okuyan hariçtir. Ezan okuyanlar da bunların arasına karışıp cennete girerler."

Bu hadisi şerifi, Haşimoğullarından olan Ebu'l-Hasan Ali bin Abdullah bin İbrahim nakledİyor. Bu zat, Hazreti Abbas'ın oğlu Abdullah'ın oğlu olan Ali'in oğlu İsa'nın çocuklarındandır. Hadisi şerif, sahih bir rivayet kanalı ile nakledilmektedir.

Ebu Nuaym el-Cüveyni diyor ki: "Hiçbir gece yoktur ki şöyle dememiş olmasın: Gücünüz yettiği kadar hayır yapın. Kıyamet gününe kadar size asla dönmeyeceğim"[1]

Mümin Kişi Kabrinden Kalktığı Zaman Dünyada İken Kendisi ile Beraber Olan İki Melek ve Ameli Ona Eşlik Eder

Cabir (r.a) riayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kıyamet koptuğu zaman, insanın iyiliklerini ve kötülüklerini yazan melekler gelip kulun boğazına amel defterini asarlar. Sonra da kulu mahşer meydanına getirirler. Birisi kulun muhafızı olur. Diğeri ise mahşerde kendisine (lehte veya aleyhte) şahitlik eder."**

Bu hadisi şerife, Ebû Nuaym Sabit bin Benânî'den rivayet etmektedir. Sabit, **"Rabbimiz Allah'tır deyip de sonra bu hal üzere sebat gösterenlere melekler kol kanat gererler."**[2] ayeti kerimesini okuduktan sonra şöyle demiştir: "Bize öğretilenlere göre mümin, kıyamet günü dirilince, dünyada yanında olan iki melek, ona eşlik ederler. "Korkma. Üzülme. Mekânın cennet olacak" deyip teselli ederler. Allah Teâlâ da bunun üzerine bu kulun korkusunu izale eder.

---

1 Ebu Nuaym, Hilye, 2/310
2 Fussilet, 30.

Mellâî namıyla bilinen Amr b. Kays anlatıyor: "Mümin kıyamet gününde yeniden dirildiği zaman, amelleri güzel bir (insan) suretinde güzel kokular saçarak gelip ona eşlik eder ve şöyle der:

-Beni tanıyor musun?

Adam der ki:

"Hayır. Fakat çok güzel bir suratın ar ve çok güzel kokuyorsun.

Ameli der ki:

-Ben dünya'da da böyle idim. Ben senin Salih amelinim. Dünyada ikin ben senin sırtına bindim. Şimdi de sen benim sırtıma bin, der ve şu ayeti okur: "Takva sahiplerini heyet halinde mahşerde çok merhametli olan Allah'ın huzurunda toplarız"[1]

Kafiri ise ane kötü suratla ve en pis koku ile karşılar e derki:

-Ben dünyada da böyle (kötü) idim. Ben senin kötü amelinim. Sen dünyada iken benim sırtıma bindin. Şimdi de ben senin sırtına bineceğim. Sonra şu ayeti okur: "Onlar (kıyamet gününde) günahlarını yüklenirler. Yüklenip taşıkları şey ne kötüdür."[2]

Yer Yüzü ve Gökler Başka Bir Yere Dönüştürüldüğü Zaman İnsanlar Nerede Olacaktır?

Resulullah (s.a.v)'in hizmetkâri Sevban (r.a) anlatıyor. Resulullah (s.a.v)'in yanındaydım. Bir Yahudi din adamı geldi. Resulullah (s.a.v)'e selam verip, **"Yeryüzünün başka bir yer ile değiştirileceği ve göklerinde başka yerlere dönüşeceği gün"**[3] insanların nerede olacağını sordu. Resulullah (s.a.v) şöyle cevap buyurdular: **"Köprüye (Sırata) yakın karanlık bir yerde olacaklardır"**[4] Hadisi şerif uzundur ve daha sonra tamamına yer vereceğiz.

Hz. Aişe Radıyellâhu Anhâ rivayet ediyor. Resulullah (s.a)'e: **"Yer yüzünün başka bir yer ile değiştirileceği ve göklerinde başka yerlere dönüşeceği gün"**[5] insanların nerede olacağı sorulduğunda; **"Sıratta olacaklardır"** cevabını verdi.

---

1 Meryem, 85

2 En'am, 31

3 İbrahim, 48.

4 Müslim, 17/134.; Tirmizi, 3121.; İbni Mace, 4279.; Ahmed b. Hanbel, 6/101.

5 İbrahim, 48.

Tirmizî'nin rivayetinde ise Hz. Aişe (r.a) diyor ki: Resulullah (s.a.v)'e **"Yeryüzünün başka bir yer ile değiştirileceği ve göklerinde başka yerlere dönüşeceği gün"[1]** insanların nerede olacağı sorulduğunda; **"Sıratta olacaklardır Ey Aişe!"** cevabını vermişlerdir. Tirmizî'ye göre bu hadisi şerif bir yönden hasendir; bir başka yönden ise sahihtir.

Mücahit ise şöyle diyor: İbni Abbas; "Cehennem ne kadar geniştir biliyor musun?" diye sordu. Ben de hayır diye cevap verdim. Bana, "Evet. Haklısın. Vallahi bilmiyorsun Ben de Hazreti Aişe'den öğrendim. Resulullah (s.a.v)'e **"Yeryüzünün başka bir yer ile değiştirileceği ve göklerinde başka yerlere dönüşeceği gün"[2]** insanların nerede olacağı sorulduğunda; **"Cehennem köprüsünün üzerinde"** cevabını vermişlerdir."[3]

Açıklama

Bu ayeti kerimeler ve hadisi şerifler gösteriyor ki kıyamet günü, gördüğümüz dünya ve gökyüzü yok olup gidecek; yerine başka bir âlem yaratılacaktır. Kâinatın bu yokoluş ve yeniden yaratılışı esnasında insanlar(ın bedenleri) bir başka yerde muhafaza edilecektir. Yukardan anladığımız kadarıyla insanlar bu esnada Sırat köprüsünün üzerinde ya da yanında; cehenneme yakın bir yerde bekleyeceklerdir.

Bu ayet ve hadislerden ortaya çıkan bir başka sonuç ta şudur; Kıyamet, insanlarının bazılarının zannettiği gibi sadece dağların düzlenmesi değildir. Aksine o gün, yaşadığımız dünya ve gökler; tamamen ortadan kalkacak ve bambaşka bir âlem ile değiştirilecektir. İbni Mesud (r.a)'ın rivayet ettiği hadisi şerifin anlamı da budur. İbni Mace'nin rivayet ettiği bu hadisi şerifi, kıyamet alametleri bölümünde inceleyeceğiz İnşallah.

Abdullah İbni Abbas (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kıyamet günü yer yüzü şöyle şöyle genişletilip düzlenecek ve şöyle şöyle değişiklik yapılacaktır."[4]**

Ebû Hureyre ise şu hadisi şerifi rivayet etmiştir: **"Kıyamet günü, yeryüzü bir başka dünya ile değiştirilir. (Yeni yaratılan dünya) bir örtü gibi ortaya serilir ve yayılır."** Salebî de bu rivayete tefsirinde yer vermektedir.

---

[1] İbrahim, 48.
[2] İbrahim, 48.
[3] Tirmizi, 3241
[4] Nuaym b. Mahmud, Zeaidu Zühd, 353; Ebu Nuaym, Hilye, 6/16

Burada akla şöyle bir soru gelebilir; "tebdil" yani değiştirmenin iki anlamı vardır:

1. Tağyîr yani bozma ve şekil değiştirme: **"(Cehennemdekilerin) derileri yandıkça yenisiyle değiştirilir (yani yeniden yaratılır)."**[1] Bu ayeti kerimedeki tebdil, insanın yanan derisinin eskisi gibi aynıyla yaratılması veya bizim anladığımız anlamda (tamir) edilmesidir. Bu durumda insana yine kendi derisi verilir. Yoksa başka bir insanın ya da canlının derisi verilmez.

2. Yerine başkasını koyma: **"Ümit ediyoruz ki Rabbimiz, bize ondan daha hayırlısını verecektir."**[2] Bu ayeti kerimede tebdil; eksini alıp yerine bir başkasını koymak yani değiştokuş anlamında kullanılmıştır.

Ayet ve hadislerden anladığımız kadarıyla; yeryüzünün şekli değiştirilerek yeni bir şekil verilmeyecek; aksine yeni bir yeryüzü yaratılacaktır. Yani ikinci anlamda bir değiştirme söz konusudur.

İbni Abbas ve İbni Mesud (r.a) şöyle diyorlar: "Kıyamet günü dünya, yumurta gibi beyaz, üstüne hiç haram kan akmamış bir başka dünya ile değiştirilir."

Ebu'l-Celd Ceylân bin Ferve ise şöyle diyor: "Bu zamana kadar öğrendiklerime göre; kıyamet günü, bu dünyanın ateşte yanacağını söyleyebilirim."

Hz. Ali (r.a) diyor ki: "Kıyamet günü dünya, yumurta beyazına; gökyüzü de altın rengine dönüşecektir.

Kıyamet Kopmadan Önce Yaşanacak Şeyler

Ebû Hureyre (r.a) rivayet ediyor. "Resulullah (s.a.v) ile birlikteydik. Yanımızda başka sahabeler de vardı. Şöyle buyurdu: **"Allah Teala, önce gökleri ve yeri yarattı. Sonra da suru yaratıp İsrafil (a.s)'e teslim etti. İsrafil de suru alıp ağzına koydu. O günden beri de gözleri açık (sur ağzında) arşa bakıp ne zaman emir gelecek diye bekliyor."**[3] Ebû Hureyre (r.a), Resulullah (s.a.v)'e surun ne olduğunu

---

1 Nisa, 56.

2 Kamer, 32.

3 SEMÂVÂT, gökler olarak tercüme edilse de anlamı konusunda ihtilaf vardır. Hadisi şerif ve ayeti kerimelerde 7 adet gökten bahsedilmektedir. Kitabın baş taraflarında; bu 7 kat gökten ilkinin; DÜNYA SEMASI yani gök yüzü olduğu

sormuş ve "surun bir boynuz veya borazan" olduğu cevabını almıştır. Ebû Hureyre (r.a), Resulullah (s.a.v)'den suru tarif etmesini isteyince Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Sur çok büyüktür. Allah'a yemin olsun ki, surun genişliği, dünya ve göğün çapından büyüktür. Sûr'a üç defa üfürülecektir. Birincisi, bütün canlılara korku salmak içindir. İkincisi, bütün canlıların ölmesi içindir. Üçüncü sur ise bütün ölülerin dirilip Allah'ın huzuruna gelmesi içindir."**

Allah Teâlâ şöyle buyuyor: **"Bunların beklediği sadece tek bir sestir/çığlıktır. O ansızın gelir/hiç gecikmez."**[1] Sûr'a bu ilk defa üfürülmesi, Ramazan ayının ortasındaki bir Cuma günü gerçekleşecektir. O gün dağlar yerlerinden kopup bulutlar gibi sürüklenecek sonra da toz bulutu gibi dağılıp gidecektir. Sonra yeryüzü üstünde ne varsa fırlatıp atacaktır. **"O gün bir sarsıntıyı bir başka büyük sarsıntı izleyecektir. O gün herkesin yüreğini bir korku saracaktır."**[2] Yer yüzü o gün dalgalı denizdeki bir gemi gibi sallanacak. Hamile olanlar karnındakileri düşürecek; süt emziren anne, çocuğunu unutacaktır.

Kıyamet koptuğu zaman, şeytanlar da uçuşup kaçışmaya başlayacak ancak melekler onları yakalayacaktır. O gün, gökyüzü de bir bulut gibi dağılıp gidecektir. Yıldızlar dağılıp dökülecek, ay ve güneş sönecek; gökyüzü bir yaprak gibi dürülecektir.[3]

Açıklama

Taberi ve Sa'lebî tarafından zikredilen bu hadisi şerifi, Ebubekir İbnü'l-Arabî de "Müridlerin el kitabı" adlı eserinde tahkik etmiştir. Bu hadisi şeriften anladığımıza göre kıyamet gününün 12. ismi de "Zelzele" günüdür. Sûr'a ilk defa üfürüldüğünde ortaya çıkacak olan sarsıntıdan dolayı kıyamete bu ad verilmiştir. Bu gün bütün canlıları büyük bir korku ve dehşet verici olaylar beklemektedir. Allah Teala, Adem

---

zikredilmişti. Fakat diğer atlı kat semanın; yine bizim bildiğimiz anlamda kainat mı yoksa farklı varlık alemleri mi olduğu konusunda ihtilaf vardır. Fakat 7 kat göğün bittiği yerden sonra ARŞ'ın sınırları başladığı düşünüldüğünde; diğer altı kat gök ile kastedilen varlık aleminin; bizim bildiğimiz kainattan başka bir alem olduğunu söylemek mümkündür. Zira cennet ve cehennem de yaratılmıştır ve şu an bu semelara yakın bir yerdedir. Müminin ruhunun semalardan geçmesinin anlamı da bildiğimiz anlamda göğe yükselmek olmayıp; insanın duyu ve aklının idrak edemediği başka varlık âlemlerine intikali demektir. (Mütercimin notu)

1 Sad, 15.

2 Naziat, 6-8.

3 Bkz. Tekvir ve İnşikâk sureleri.

Aleyhisselam'a; **"Ateşin kıvılcımlanması gibi yattığın yerden kalk"** diye emir buyuracak ve bundan sonra yeni olaylar başlayacaktır. Bu olay, ilk sur ile değil sonraki sur ile birlikte gerçekleşecektir. Burada iki farklı görüş vardır:

- Birinci görüşe göre; Adem Aleyhisselam'a verilen bu emir ilk sura ilk defa üfürülmesinden sonra yani süt emziren kadınların çocuklarını bırakıp kaçacağı olaylar esnasında olacaktır.

- Diğer görüşe göre ise sura ilk defa üfürüldüğü sırada insanlar başta olmak üzere tüm canlılar korkuya kapılacaktır. Fakat Adem Aleyhisselam ile ilgili olay sonra gerçekleşecektir.

Bize göre Ebubekir İbnü'l-Arabî tarafından zikredilen hadisi şerifin sahih olup olmadığı konusu tartışmalıdır. Ebu Muhammed Abdulhak ise "Akibet" adlı eserinde şöyle bir hadisi şerif rivayet etmektedir: **"Sûr'a üç defa üfürülecektir. İlk üfürülme, bütün canlıları korkutmak içindir (diğer iki sur ise bütün canlıların kopması ve sonra tekrar dirilmesi içindir)."**

Ebu Muhammed Abdulhak Yasin suresini de buna delil göstermektedir.

Bize göre sura üç değil iki kez üfürülecektir. İnsanların korkuya kapılması da birinci sur ile olacaktır. Ayrıca bir korku suru yoktur. Hazreti Adem Aleyhisselam'a; **"Ateşin kıvılcımlanması gibi yattığın yerden kalk"** diye emir verilmesi de bu ikinci surdan sonra olacaktır.

Korku ve zelzele için ayrı ayrı surların olmasına gerek yoktur. Hatta yeryüzünün sarsılması için sura üflenmesine de gerek yoktur. Zira yeryüzü zaten sürekli olarak depremlerle ya da başka olaylarla sallanmaktadır. Buradaki zelzele, kıyametin kopması olmayabilir. Belki de bu zelzele, kıyamet alametlerinden bir tanesidir.

Alkame ve Şa'bî'ye göre bu zelzele sadece dünyada olacaktır. Yani bütün kainat sallanmayacaktır. Ayrıca bu zelzele, kıyametten önce olacaktır ve kıyametin alametlerindendir. Hasan el-Basri ve Enes bin Malik'in görüşü de bu yöndedir.

Ayrıca korku ve telaş, birinci sur değil ikinci defa sura üfürülmesi ile de olabilir. Zira insanlar kabirlerinden korku ile kalkacak ve mahşer meydanına telaşla ve endişe içinde geleceklerdir. Herkes; "Eyvahlar olsun! Bizi yattığımız yerden kim kaldırdı? Buradan niye kalktık?"[1] diyeceklerdir.

---

[1] Yasin, 52.

Bu konuda birbirinden farklı görüşler vardır. bizim tercih ettiğimiz görüş budur. En iyisini bilen Allah'tır.

Bazı alimlere göre kıyamet kopmadan önce Ramazan ayının ortasında bir deprem olacaktır. Sonra da güneş battığı yerden yani batıdan doğacaktır. Allah, en doğrusunu bilir.

Ayeti kerimede bu zelzeleyi herkesin göreceği ifade edilmektedir. Bu da bu zelzelenin kıyamet olmadığına, kıyametten önce sadece dünyada gerçekleşeceğine işaret etmektedir diyebiliriz.

Emzikli kadınların ya da hamile kadınların çocuklarını terketmeleri iki anlama gelebilir:

1. O gün korku ve telaştan herkes kendi derdine düşecektir. Yani kimse başkasını düşünecek takate sahip olmayacaktır.

2. O gün yaşanacak dehşetli olaylardan dolayı kadınlar, çocuklarını ya düşürecek ya da doğuracaklardır. Ya da herkes korkudan olduğu yere yığılacaktır.

Hasan el-Basri, kıyametle ilgili ayetleri şöyle tefsir etmektedir: **"O gün insanlara bakarsın. Sarhoş gibidirler."**[1] Yani korkudan ve başlarına gelen kötü işlerden dolayı perişan haldedirler. **"Ama aslında onlar sarhoş değillerdir"** yani içki içmiş değildiler.

Şeytan; **"Ya Rabbi bana bütün varlıkların yeniden dirileceği güne kadar müsaade ver"**[2] yani beni o ana kadar öldürme demiştir. Allah Teala ise **"Sana belli bir zamana kadar mühlet veriyoruz"**[3] buyurmuştur. İbn Abbas ve Seddi'ye göre bu mühlet, ikinci sura kadar değil birinci sura kadardır.

Açıklama

Kıyamet koptuktan sonra insanlar hesaba çekilmeden önce bütün varlıklar yeniden yaratılacak ve yeni bir alem kurulacaktır. **"Ey insanlar! Allah'tan korkun. Zira kıyamet gününün sarsıntısı çok büyüktür."**[4], **"Allah'ın azabı şiddetlidir."**[5], **"Yer yüzü sarsıldığı zaman"**[6] buyurmaktadır. Bu ayeti kerimeler birlikte düşünüldüğü zaman yeniden dirilişten sonra da bir sarsıntının olacağını söyleyebiliriz.

---

1 Hac, 2.

2 A'raf, 14.

3 Hicr, 37-38.

4 Hac, 1.

5 Hac, 2.

6 Zilzal, 1.

Bu sarsıntı, insanların korkuya kapılması için olabilir. Ya da buradaki sarsıntıdan kasıt, insanların yaşayacak oldukları büyük korkular ve üzüntüler de olabilir.

"O gün toprak, insanlara, yapıp ettiklerini birbir anlatacaktır."[1] **"O gün insanlar bölük bölük ortaya çıkacaklardır."**[2] Bu ayeti kerimelere dayanarak, zikredilen depremin ve sarsıntının, toprağın insanları dışarı fırlatması olduğunu da söyleyebiliriz. Yani toprak, içindeki ölüleri ve cesetleri dışarı atacaktır diyebiliriz.

"Sûr'a ilk defa üfürüldüğü zaman"[3] **"Bütün yeryüzü yerinden oynar ve dağlar sürüklenip gider"**[4] **"İşte o zaman hiçkimse saklanamaz."**[5] Yani toprağın altında yatan bütün ölüler diriltilir. Kimse yok olup gitmez ya da unutulmaz.

"O gün yer yüzü şiddetle sallanır. Sonra tekrar tekrar sallanır."[6] ayeti kerimelerine dayanan bazı alimler surun 3 defa olduğunu iddia etmişlerdir. İlk sur sarsıntıdır. İkincisi ise herşeyin ölmesi içindir. Üçüncü sur ise herşeyin tekrar dirilmesi içindir. Sûr'a 3 kez üfürüleceğini iddia edenlerin görüşü budur.

Mücahit ise, yeryüzünün tekrar tekrar sallanmasının bir tek sur ile olacağını ifade etmektedir. Yani kısaca sura iki defa üfürülecektir. Birinci sur kıyametin kopması içindir. İkinci sur ise yeniden diriliş içindir.

Kıyamet koptuktan sonraki alem hakkında ise ihtilaf edilmiştir. Ayeti kerimede **"Bir de bakarsın hepsi boş bir meydandadır"**[7] buyurulmuştur.

İbn Abbas'a göre "sahira" yani sahra/boş meydan, yeni yaratılmış bir yerdir. Yumurta gibi beyaz ve düzdür. Allah Teala, buraya tecelli edecektir. **"O gün yeryüzü başka bir yer ile değiştirilecektir"**[8] ayeti kerimesini de bu görüşüne delil göstermiştir.

Bazı alimler ise sahranın, şu anda yaratılmış olan yedinci bir alem olduğunu ve bütün mahlukatın buraya taşınarak burada toplanacağını

---

1 Zilzal, 4.
2 Zilzal, 6.
3 Hakka, 13.
4 Hakka, 14.
5 Hakka, 18.
6 Naziat, 6-7.
7 Naziat, 14.
8 İbrahim, 48.

ifade etmektedirler. Bu alimlere göre yukardaki ayeti kerimeden kasıt da başka bir alemin yaratılması değildir. Varlıkların başka bir aleme götürülmesidir. Ve bu alem şu anda mevcuttur.

Bazı alimler ise bütün mahlukatın, cehenneme yakın başka bir alemde toplanacağını ifade etmektedirler.

Süfyan es-Sevri ise, kıyamet günü bütün varlıkların Şam toprağında toplanabileceğini söylemektedir.

Kıyamet günü bütün canlıların toplanacağı yere sahra denmesinin sebebi şudur: Bu meydanda ne bir ağaç ne bir taş ne bir gölge ne de bir çadır olacaktır. Burada uyku yoktur. Oturup dinlenmek de yoktur. Bu yüzden bu mekana sahra yani çöl denilmiştir.

Haşr (Toplanma)

Harş dört türlüdür; ikisi dünyada ikisi ise ahirettedir.

Birincisi haşr ile ilgli olarak Yüce Allah şöyle buyuruyor: "**Ehli kitap (Yahudi ve Hıristiyan) kafirleri sürgün (haşr) için diyarlarından çıkaran Allah'tır.**"[1]

İbni Abbas diyor ki; İlk haşr, Şam'da gerçekleşmiştir. Buraki haşrdan kasıt sürgündür. Resulullah (s.a.v) (Yahudi sürgününde) "Hadi çıkın gidin" dediğinden onlar; "nereye gideceğiz?" diye sormuşlardı. Resulullah (s.a.v) de; "Mahşer yerine" diye cevap vermiştir. Buradan kasıt Şam'dır. Kıyametten önce insanlar önce burada toplanacaktır.

İkinci haşirle ilgili olarak Resulullah (s.a.v) şöyle buyuruyor: *"İnsanlar üç türlü hasredilir. a. İstekliler ve korkanlar. b. İki kişi veya üç kişi bir binek üstünde olanlar. c. Geriye kalanları cehennem yakalar. Bunlar nereye gitse cehennem peşlerinden gelir. Geceledikleri yerde cehennem de geceler. Onların söylediklerini cehennem de tekrar eder."*[2]

Katade diyor ki; İkinci haşr şöyle olur: Doğudan bir ateş gelir ve bütün insanları batıya doğru kovalar. Onlar nerde konaklarsa bu ateş de orada geceler. Geriye kalanları da ateş yutar.[3]

Kadı İyaz diyor ki; Bu ikinci haşr da dünyada kıyametten önce gerçekleşecektir. Kıyamet kopmadan önceki son alamet budur. Müslim'in

---

1 Haşr, 2.
2 Müslim, 17/194.; Buhari, 11/377.
3 Nesai, 4/115 ve 116.; Tirmizi, 3142.

rivayet ettiği hadisi şerifte de son kıyamet alameti olarak Adn bölgesinde çıkacak olan ve insanları rahatsız edip kovalayacak bir ateş olacaktır. Bir başka rivayete göre geride kalan insanları belli bir yere bu ateş toplayacak ve kıyamet bundan sonra kopacaktır. Bir başka rivayette ise bu ateş, Hicaz bölgesinden çıkacaktır. Bütün rivayetler, bu olayın kıyametten önce gerçekleşeceğine delalet etmektedir.

Huleymî, İbni Abbas'ın rivayetini "Minhâcü'd-dîn" adlı eserinde şöyle izah ediyor: İnsanların üç türlü haşredileceğine dair rivayet, üç farklı insan grubuna işaret ediyor; iyiler, kötüler ve arada kalanlar; yani günahkârlar. İyiler, ilk sınıf olup bunlara hiçbirşey dokunmayacaktır. Arada kalanlar ise, binekler üzerinde kaçmaya çalışacaklardır. Kötüleri ise ateş yakalayacaktır.

Üçüncü haşr, ahirettedir ve bizim bildiğimiz anlamdaki mahşerdir. "Biz onları mahşerde bir araya getiririz. Kimseyi de geride bırakmayız."[1] Bu konuya ilerde ayrıntılı olarak değineceğiz.

Dördüncü ve son haşr ise insanların Cennet ve Cehennemde toplanmasıdır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **"O gün Allah'tan korkanları ve Allah'ın haramlarına ve helallerine dikkat edenleri, Rahmân'ın huzurunda özel bir heyet gibi toplarız."**[2]

Bu ayeti kerimeyi açıklayan bir hadisi şerif vardır. Onlardan biris de Hz. Ali (r.a)'ın rivayet ettiği hadistir. Resulullah (s.a.v) **"O gün müminler, Allah'ın huzuruna yaya olarak değil, cennet bineklerine binerek gelirler. Hiç kimsenin daha önce görmediği kadar güzel ve süslüdürler. Altın zümrütlerle süslü bu bineklerle cennetin kapısına kadar gelirler."** Hakkında şöyle buyurmuştur:

Bineğe binmenin hikmeti şudur; o gün müminler Allah'ın emrini ağırdan almazla ve bu emre uymak için acele ederler (kafirler ise cehenneme gidecekleri için hiç gitmek istemezler ve işi ağırdan alırlar). Bu yüzden bineklere binerek koşarlar. Melekler de onlara eşlik eder: **"(O gün müminleri) melekler karşılayıp ağırlar ve "İşte bu size vaadedilen gündür" derler."**[3]

Kafirler ise şöyle hasredilecektir: **"Günahkarları susuz olarak cennete sürükleyeceğiz."**[4] **"Günahkarları, gözleri korkudan dön-**

---

[1] Kehf, 47.
[2] Meryem, 85.
[3] Enbiya, 103.
[4] Meryem, 86.

müş bir halde hasredeceğiz."[1] **"(Kıyamet günü) yüzleri üstüne kör, sağır ve/veya dilsiz olarak hasredilecek olanlar."**[2]

Enes b. Malik (r.a), anlatıyor. Bir adam gelerek "**Ey Allah'ın Resulü! Kıyamet günü kâfir, yüzünün üstüne mi hasredilecek?**" diye sordu. Resulullah (s.a.v) ise şöyle cevap buyurmuşlardır: "**(İnsanı dünyada) iki ayağı üzerine yürüten, ahirette yüzü/başı üstüne yürütemez m?**"[3]

Açıklama

Ebu Hamid el-Gazzâlî, bu konuda şöyle diyor[4]: "İnsanoğlu normal olarak, daha önce görmediği bir şey karşısında şaşırır ve aklının almadığı işi de inkâr etmek ister. Mesela biz yılanı görmeseydik; karnının üstüne ayaksız olarak yürüyeni inkâr ederdik. Bu yüzden, ahiret gününde karşılaşacak olacağımız şeylere iman etmek gerekiyor. Yılan örneğinde olduğu gibi daha önce görmediğimiz bir şeyin ilerde olacak olmasını inkar etmekten kaçınmak gerekmektedir."

Mahşer Meydanı Sahra İnsanların Bekleyeceği Yerin Mahiyeti

Vehb b. Münebbih diyor ki "Allah Teala, Beytü'l-Makdis (Kudüs) çölüne şöyle buyurmuştur: **"Arşım sana yaklaşacak ve yarattıklarımı sende toplayacağım. O gün Davud (a.s) da atına binip gelecek"**[5]

Bazı alimler; **"O gün çok yakın bir yerden verilecek olan ilana kulak ver"**[6] ayeti kerimesi hakkında şöyle diyorlar: Bu ilanı yapacak olan görevli bir melektir. Bu melek Kudüs çölünde gelip duracak ve "Ey çürümüş kemikler ve dağılmış et parçaları! Ey yırtılmış kefenler! Ey içi boş kalpler! Ey çürümüş bedenler! Ey akıp/dağılıp gitmiş gözler! Haydi, kalkın ve Rabbinizin huzurunda toplanın."

Katâde'ye göre ayeti kerimedeki ilanı yapacak olan melek, Sur'un sahibi yani İsrafil (a.s)'dır. Kab diyor ki; Kudüs çölü, semaya en yakın yer kabul edilir. Bir rivayete göre 18 bir başka rivayete göre sema ile Kudüs çölü arasında 12 mil vardır. İkinci görüş Kuşeyrî'nin görüşüdür.

---

1 Taha, 102.
2 İsra, 97.
3 Buhari, 11/377.
4 İmam Gazzali, **Ahiret Kitabı**, Trc. Ayhan AK, İlke Yayıncılık.
5 Ebu Nuaym, Hilye, 4/66
6 Kaf, 41.

Birinci görüş ise Mâverdî'ye aittir. Bir başka rivayete göre ilanı yapan Cebrail (a.s) olacaktır. En doğrusunu bilen Allah'tır.

İkrime'ye göre bu daveti ve ilanı yapacak olan bizzat Allah Teala'dır. Rahmân Teâlâ'nın nidasını bütün kulaklar işitecektir. Zira ayeti kerimede; **"Haşr, bizim için çok kolay bir iştir."**[1] buyrulmaktadır.

Burada şöyle bir soru akla gelebilir: İnsanlar o ölmüş olacaklarına göre bu sesi nasıl duyabilirler?

Cevaben şöyle diyoruz: Bu uzun bir ses olacaktır. İlk başta insanlar dirilecek ama ses devam edecektir. Dirildikten sonra bu sesi duyanlar ise korkuya kapılacaklardır.

Ayrıca buradaki ses insanların dirilmeleri içindir. Başka bir amaç için değildir. (tıpkı uykudan birinin uyandırılmasındaki gibi) insanların bu sesi anlamaları gerekmez.

İnsanlar peyderpey kabirlerinden kalkacaktır. Bu ses uzun olduğu için, kabirden kalkanlar bu sesi idrak edebilirler.

İlk defa sura üfürülmesi ile birlikte ortaya çıkacak olan ses ile her şey yok olup gidecektir. Yıldızlar dağılacak, gök bir çarşaf gibi dürülecektir. **"O gün herşey bir sesin ardına takılıp gidecektir."**[2]

"Gök yırtılıp ayrıldığında, yıldızlar dağılıp döküldüğünde ve denizler birbirine karışıp yanmaya başladığında."[3] Yani tatlı ve tuzlu bütün sular birbirine karışacaktır.

"Kabirler açılacağı zaman."[4] Yani ikinci sur ile birlikte kabirlerin içindeki ölüler kalkıp çıkacaklardır.

"Gök paramparça olduğunda Rabbinin emri ile kendisine emredileni yapacaktır."[5] Yani bir yumurta gibi geniş bir yere dönüşecek ve gümüş rengini alacaktır. **"Yeryüzü dümdüz olup serildiği zaman."**[6]

Sonunda içinde ne kadar ölü var ise ortaya çıkaracaktır. **"(Yer yüzü) içinde ne var ise dışarı atacaktır."**[7]

Sehl b. Sad (r.a) rivayet ediyor: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"İnsanlar kıyamet günü, has unun çöreği gibi bembeyaz (ve düm-**

---

1 Kaf, 44.
2 Taha, 108.
3 İnfitar, 1-3.
4 İnfitar, 4.
5 İnşikak, 1-2.
6 İnşikak, 3.
7 İnşikak, 4.

düz) bir yerde toplanacaktır. O gün orada kimsenin bir işareti (evi, elbisesi ya da başka eşyası ya da süsü) olmayacaktır."[1]

Asdullah b. Mesud (r.a) diyor ki. "İnsanlar kıyamet günü, daha önce hiç görmedikleri şekilde aç ve susuz olarak hasredileceklerdir. Çırılçıplak olacaklar ve çok uzun süre ayakta dimdik duracaklardır. Allah için yemek yedirene O gün Allah da yemek yedirir. Allah rızası için su verene o gün su verilir. Her kim Allah için ne yaparsa; o gün karşılığını alır."

Muaz bin Cebel (r.a), anlatıyor: Resulullah (s.a.v)'e; **"Sûr'a üflendiği gün grup grup (huzuru ilahiye) gelip (toplanırsınız)"**[2] ayeti kerimesinin ne anlama geldiğini sordum. Resulullah (s.a.v); **"Ey Muaz bin Cebel! Çok zor bir soru sordun"** deyip ağlamaya başladılar. Sonra şöyle buyurdular: **"Ümmetim kıyamet günü on farklı grup halinde toplanır. Bunları Allah Teala bu şekilde ayırmıştır. Bazıları maymun suretinde olacaklardır. Bir başka grup ise domuz şeklinde olur. Bazıları, ayakları havaya kalkmış/tepe üstü hasredilirler. Bunlar yüz üstü secde eder halde gelirler. Bir başka grup kör olarak hasredilir ve sağa sola boş boş gidip gelirler. Bazılarının kulağı duymaz, dili söylemez ve aklı başında olmaz. Bazılarının dili dışarı çıkmış ve kusuyor halde hasredilir. Bu grubu gören herkesin midesi bulanır. Bazılarının elleri ve ayakları parçalanmış halde gelirler. Bir grup da vardır ki, ateşten direklere asılı olarak mahşerde beklerler. Bazıları kokmuş çürümüş halde gelir. Kimileri de katrandan elbiseler giyerek gelirler. Maymun olarak haşredilenler, dedikodu yapanlar ve laf taşıyanlardır. Domuz suretinde olanlar, haram yiyenler, insanları aldatanlar, ve rüşvet gibi başka haram kazançlara tenezzül edenlerdir. Baş üstü gelenler, faize bulaşmış olanlardır. Kör olarak haşredilen kimse ise harama helal diyendir. Dilsiz olarak hasredilecek olanlar, yaptığı işlerle övünenlerdir. Dilleri dışarı çıkmış olanlar, söyledikleri ile yaptıkları birbirini tutmayan alimler ve vaizlerdir. Elleri ve ayakları parçalanmış olanlar, komşularına sıkıntı verenler olacaktır. Ateşten ağaçlara asılı olarak mahşerde bekleyecek olanlar, zalim idareciler ve onlara yardım edenler ile, zalim yöneticilere yağcılık yapanlardır. Çürümüş leş halinde mahşere getirilecek olanlar ise, şehvetlerinin peşinden koşup duranlardır. Allah'ın haramına ve farzlarına**

---

1 Müslim, 17/134.

2 Nebe', 18.

riayet etmeyen de bu şekilde çürümüş olarak hasredilir. Katrandan elbise giyecek olanlar ise kibirli ve mağrur kimselerdir."

İmam Gazzâli, ahirete dair yazmış olduğu daha önce de zikretmiş olduğumuz eserde şöyle diyor[1]: İnsanlar dünyada ne yapmışlarsa, ahirette o hal üzere dirilecekler ve yaptıklarının cezasını çekeceklerdir. Mesela dünyada iken çalgı çalmakla ömür tüketen kişi, bunun cezasını çekecektir. Bu kimse, dünyada çalmış olduğu çalgı ile tartışacak ve kavga edecektir. Adam, çalgı aletine; "Yazıklar olsun sana! Sen dünyada beni oyaladın. Ben bu yüzden Allah'a ibadet edemedim. Allah'ın emirlerini unuttum." Çalgı ise; "Allah aramızda hüküm verinceye kadar sabret. Allah, en güzel hüküm verendir." diye kendini savunacaktır.

Dünyada iken içki içen ahirette kabrinden sarhoş olarak kalkıp mahşer meydanına gelecektir.

Bazı insanlar kabirlerinden çıplak olarak kalkacak, bazıları beyaz elbise ile, bazıları da katrandan simsiyah elbise ile kalkacaktır. Bazı insanların nuru lamba gibi hafif sönük olacaktır. Kimi insanlar ay gibi, kimileri ise güneş gibi parlayacaktır.

Bazı insanların amelleri bir koç gibi, bazılarınınki ise bir at şeklinde getirilecektir.

Ayeti kerimede **"(Müminlerin ve salih amel sahibi kimselerin) nurları, önlerinde, arkalarında, sağında ve sollarında parlayacaktır."[2]**

"Derken o bir bakar, kendisini ta cehennemin ortasında görür."[3] "Gözleri cehenneme çevrildiği/cehennem gözlerinin önüne getirildiği zaman, "Ya Rabbi! Ne olur bizi bu zalimlerin yanına koyma" diye yalvarırlar."[4]

Haşr Hakkında Birbirinden Farklı Gibi Görünen Bazı Ayetlerin İzahı

Ayeti kerimelerde şöyle buyurulmuştur:

"Onları yeniden toplayacağımız gün (dünyada) bir günden daha az; sadece bir saat kaldıklarını zannederler. (Kıyamet günü, dünyada

1 İmam Gazzali, **Ahiret Kitabı,** Trc. Ayhan AK, İlke Yayıncılık.
2 Hadid, 12.
3 Saffat, 55.
4 A'raf, 47.

birbirini tanıyanlar) burada da birbirlerini hatırlayacaktır."[1] **"O gün insanları, yüzlerinin üstüne, kör, sağır ve/veya dilsiz olarak hasrederiz."**[2] Bir başka ayeti kerimeye göre insanlar kıyamet günü; **"Vay be! Bizi diriltip kabrimizden kaldıran da kimdir?"**[3]

Bu ayeti kerime ile bir önceki ayeti kerime arasında farklı bir anlam vardır. Birinci ayeti kerimede, bazı insanların sağır veya dilsiz olarak haşredilecekleri anlatılırken; bu son ayeti kerimede insanların kendilerini kimin kaldırdığını soracakları ifade edilmektedir. Yine bir ayeti kerimede kör olacakları ifade edilirken, bir başka ayeti kerimede birbirlerini tanıyacakları ifade buyuruluyor. **"(Kıyamet günü) Hem peygamberleri hem de peygamber gönderdiklerimizi sorgulayacağız."**[4] Oysa sorguya veya hesaba çekme, sözlü bir durumdur. **"O gün günahkarları korkudan gözleri dönmüş halde hasredeceğiz"**[5]

"Bir de bakmışsın hepsi, kabirlerinden kalkmış ve bölük bölük gelip Rablerinin huzurunda toplanıyorlar."[6] **"Kabirlerinden hızla çıkıp gelecekleri gün, sanki işaretli bir taşa doğru gidiyorlarmış gibi toplanırlar."**[7] Hızlı gitmek ve koşmak da yüz üstü sürünmeye aykırıymış gibi görünüyor.

Cevap olarak diyoruz ki; İnsanların hepsi, mahşer günü kabirlerinden kalktıkları zaman, durumları aynı olmayacak. İnsanların yüz ifadeleri, şekilleri, halleri ve davranışları farklı olacak. Ayrıca mahşerin her durağındaki muamele ve durum da farklıdır. İnsanlar ilk kalktıklarında korkuya kapılacaklar, sonra açlık hissedecekler, sonra beklemekten aciz kalıp yalvarıp ağlayacaklar, sonra hesaba çekildiklerinde isteseler de istemeseler de herkes ne yaptığını anlatacaktır. Şu halde ahiret günü beş farklı durak ve mertebe vardır:

1. Kabirden kalkma yani dirilme; Bu aşamada kafirler de bedenleri tam olarak dirilecekler ve **"Birbirlerini tanıyacaklardır."**[8] **"Aralarında gizlice birbirlerine dünyada (veya kabirde ölü olarak)**

---

[1] Yunus, 45.
[2] İsra, 97.
[3] Yasin, 52.
[4] A'raf, 6.
[5] Taha, 102.
[6] Yasin, 51.
[7] Mearic, 43.
[8] Yunus 45.

kaç gün kaldıklarını soracaklardır."[1] **"Herkes; "Ayakta durup öylece bakakalacaktır."**[2]

2. Mahşer meydanına götürülme; Burada da herkesin aklı başında ve bedenleri tam olacaktır. **"Haydi! Kafirleri, eşlerini ve dostlarını, Allah'a tercih ettikleri ve taptıkları diğer herşeyi toplayıp getirin. Sonra da onlara cehennemin yolunu gösterin. Daha sonra da getirip (huzuru ilahide) durdurun. Çünkü daha hesaba çekilecekler."**[3] Bu ayeti kerime bahsedilen şeyler, sağlam, gözleri gören, işiten ve cevap veren kimseler için geçerlidir.

3. Hesaba çekilme: Burada da bütün herkes, sağlıklı olacaktır. Zira hesaba çekmek için, insanların gözlerinin görmesi, kulaklarının duyması ve dillerinin konuşması gerekiyor. **"(Amel defteri için) Bu kitabın neyi var böyle! İçinde büyük küçük, önemli önemsiz herşey yazıyor (derler)."**[4] Bu ayeti kerime de, (günahkarların ve kafirlerin de) hesap sırasında duyu ve akıllarının yerinde olacağına işaret etmektedir.

4. Cehenneme götürülme anı: İşte burada, kafirlerin akılları başlarından gidecek, duyuları çalışmayacak, gözleri görmeyecek ve dilleri konuşmayacaktır. **"Kıyamet günü (kafirleri ve günahkarları) yüz üstü hasrederiz. O gün gözleri görmeyecek, kulakları duymayacak ve dilleri konuşmayacaktır. Öylece cehenneme sürülüp atılacaklardır."**[5] **"O gün günahkarlar, görünüşlerinden belli olacaklar; saçlarından ve ayaklarından tutulup cehenneme atılacaklardır."**[6] Bu son ayeti kerime, kafirlerin gözlerini veya kulaklarını kaybedeceklerine; ya da yüz üstü sürükleneceklerine işaret ediyor olabilir. Zira ayeti kerimede, kafirlerin görünüşlerinden belli olacakları ifade buyurulmaktadır. Şu halde kafirler, o gün davranışlarından ve yüzlerinden belli olacaktır.

5. Cehenneme atılmaları ve orada kalmaları esnasında başlarına gelecek olanlar: Bu durum da iki aşamalıdır:

a. Cehennemi görme anı: Mahşer meydanından çıkıp da cehenneme doğru geldiklerinde, uzaktan cehennemin sesini ve kükremesini duyacaklardır. Şu halde, cehenneme gelirken gözleri ve kulakları

---

1 Taha, 103.
2 Zümer, 68.
3 Sâffât, 22-24.
4 Kehf, 49.
5 İsra, 97.
6 Rahman, 41.

kendilerine tekrar iade edilecektir ki cehennemin azabını hissetsinler. O anda akılları da başlarına gelecek ve burada başlarına gelecek olanları anlayacaklardır.[1] İşte o esnada azap meleklerini de göreceklerdir. **"Cehenneme atılacakları zaman, rezillikten başlarını öne eğdiklerini ve göz ucuyla gizli gizli ateşe baktıklarını göreceksin."**[2] **"Ateşin başına gelip durdukları zaman "Keşke dünyaya dönsek de inkar etmeyip Allah'ın ayetlerine iman edebilsek" derler."**[3] **"Oraya giren her toplum, (kendinden önceki veya tanıdıkları) diğer topluluklara lanet eder. Cehennemde birbirlerini gördükleri zaman, sonra gelen; önce gelmiş olanlara (lanet eder ve) "Rabbimiz! Bizi yoldan çıkaran ve buraya gelmemize sebep olan işte bunlardır. Bunlara çok azap et" derler."**[4] **"Cehenneme atılan her gruba orada görevli melekler; "Ya size peygamber gelmedi mi? (ya da sizi kimse ikaz etmedi mi? Size nasihat eden yok muydu?)" diye sorarlar. Onlar da; "Evet geldi de biz pek aldırış etmedik ve inanmadık. Hatta Allah (ayet ve peygamber) göndermedi diye de karşı çıktık" derler."**[5]

b. Cehennemde oldukları zaman: Bu esnada da akılları başlarında olacak ve duyuları da tam olarak çalışacaktır. Böylece azabı hissedeceklerdir. **"(Cehennemdekiler, cennettekilere) Bize azcık su verin ya da Allah'ın size verdiği diğer nimetlerden bize de gönderin (derler)"**[6] Bu ayeti kerime, cehennemliklerin dillerinin konuştuğuna delalet ediyor. Cennetlikler de cehennemliklere şöyle cevap verirler: **"Gördünüz mü? Allah'ın vadettikleri doğru muymuş? Biz Allah'ın bize vadettiklerine kavuştuk. Ya siz? (Cehennemlikler ise) Evet (diye cevap verirler)."**[7] Bu durumda kafilerin kulakları da cehennemde duyuyor olacaktır. **"Cehennemdekiler (Cehennemin baş muhafızı olan meleğe) "Ey Mâlik! Rabbin bizi öldürsün" diye yalvarırlar. Malik ise, hayır siz böyle kalacaksınız diye cevap verir."**[8]

---

1 Cehennemliklerinin akıllarının gitmesi veya sarhoş olmaları; azabı hissetmelerine mani değildir. buradan kasıt, akli dengelerini kaybetmeleri ve saçma sapan davranışta bulunmaları; kendilerini rezil etmeleridir.

2 Şura, 45.

3 En'am, 27.

4 A'raf, 38-39.

5 Mülk, 8-9.

6 A'raf, 50.

7 A'raf, 44.

8 Zuhruf, 77.

Yine bir başka ayeti kerimeye göre cehennemlikler, görevli meleklere şöyle yalvarırlar: "**Rabbinize dua etseniz de azabımıza bir gün ara verse (olmaz mı?)**"[1]

Şu halde, cehennem de cennet de ebedidir. O gün ölüm, bir koç suretinde getirilip cennet ile cehennem arasında bir yerde; bir rivayete göre de Sırat köprüsünün üzerinde kurban edilir/kesilir. Sonra cennetliklere, "Artık ölüm yok. Gözünüz aydın!" denilir. Cehennemliklere de "Artık ölüm yok. Siz de orada ebedisiniz" denilir.

İnsanların Çıplak Sünnetsiz ve Tıraşsız Haşredilmesi

Abdullah İbni Abbas (r.a) anlatıyor. Resulullah (s.a.v) ayağı kalktı ve bize vaaz ederek şöyle dedi: "*Ey İnsanlar! Allah'ın huzurunda çıplak, sünnetsiz ve tıraşsız olarak toplanacaksınız.*" "**Biz, sizi ilk defa nasıl yarattıysak tekrar o şekilde dirilteceğiz. Bizim vaadimiz budur. Biz vaadimizi yerine getiririz.**"[2] *Biliniz ki, kıyamet gününde ilk örtüye bürünecek olan kimse İbrâhîm aleyhisselam'dır. Sonra ümmetimden bir grup getirilir ve sol tarafa ayırılır/kitapları soldan verilir. Ben, "Yâ Rabbî, bunlar benim ümmetimdir" derim. Ancak (Allah Teala) buyurur ki:"Sen onların senden sonra ne yaptıklarını biliyorsun"(Bunun üzerine) Ben de Allah'ın has kulunun (Hz.İsâ'ın) dediği gibi derim:* "**Ben, onlarla birlikteyken yaptıklarına şahidim**"[3] *Bunun üzerine Allah Teala, şöyle buyuracaktır: "Sen onların arasından ayrıldığından beri onların aralarında ayrılıklar ve dininden ayrılanlar var.""*[4]

Muaviye b.Hayde (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) eliyle Şam tarafının göstererek şöyle buyurdu: "**İşte şurdan şuraya şöyle hasredileceksiniz. Kiminiz atlı kiminiz yaya olacak. Bazılarınız da yüz üstü veya tepeüstü sürünerek gelecekler. O gün herkesin ağzında köz veya gem olacaktır (yani kimse izinsiz konuşamayacaktır). O gün yetmişten fazla farklı gruplar halinde insanlar gelecek. En iyileri ve en iyi muamele görenleri sizler olacaksınız. Kıyamet günü insanın ilk dile gelecek yeri dizidir.**"[5] İbni Ebî Şeybe'nin rivayet ettiği hadisi şerifte ise şöyle buyruluyor: "**Kıyamet günü insanın önce dizi ve avuç içi konuşacak.**"

---

1 Ğafir, 49.
2 Enbiya, 104.
3 Maide, 117.
4 Müslim, 17/194; Ahmed b. Hanbel, 1/253.
5 Buhari, 11/377.

Açıklama

Âlimler kıyamet günü ilk örtünecek kimsenin İbrahim (a.s) olmasının hikmetini şöyle açıklamışlardır: Rivayetlere göre Allah'tan en çok korkan kişi İbrahim (a.s)'dır. Ne öncesinde ne de sonrasında O'ndan daha takvalı bir kul gelmemiştir. Kalbi mutmain olsun diye kendisine böyle bir ikramda bulunulacak ve çıplak olmaktan kurtularak kendisine elbise giydirilecektir.

Bir başka görüşe göre ise bunun sebebi; namaz için cüppe giymeyi adet edinen ilk kişinin İbrahim (a.s) olmasıdır. İbrahim (a.s); Allah'ın huzuruna edeple çıkmak ve tesettürün tam olması için; namaz kılarken fazladan bir elbiseyi üzerine alırdı. Ayrıca namaz kılacağı yeri de temizler ve özen gösterirdi.

Bir diğer görüşe göre; İbrahim (a.s), ateşe atılırken elbisesi çıkarılmıştı. Fakat O, sabretmiş ve Allah'a tevekkül etmişti. Bunun karşılığı olarak kıyamet günü çıplak olmayacaktır.

Kıyamet günü mahşer meydanında ikinci olarak örtüye sarılacak olan ise Resulullah (s.a.v)'dir.

"O Gün Herkesin İşi Başından Aşkındır" Ayeti Kerimesi Hakkında

Hz. Aişe (r.a) anlatıyor. Resulullah (s.a.v)'i şöyle buyurken işittim: **"İnsanlar kıyamet günü, çıplak ve sünnetsiz olarak haşredileceklerdir."**[1] *Ben dedim ki:* **"Ey Allah'ın Resulü! Kadınlar ve erkekler bir arada olacak. Kimse kimseye bakmayacak mı?"** *Şöyle buyurdular:* **"Ey Aişe! O gün içinde oldukları durum, birbirlerine bakamayacakları kadar zor olacaktır."**[2] **"O gün herkesin işi başından aşkın olacaktır."**[3]

İbni Abbas (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v)'i şöyle buyurdu: *"İnsanlar kıyamet günü, çıplak ve sünnetsiz olarak haşredileceklerdir."*[4] Bir kadın: *"Birbirimize bakacak mıyız?"* diye sordu. Resulullah (s.a.v) şöyle cevap vermişlerdir: *"Ey kadın! O gün herkesi meşgul eden bir işi olacaktır."*[5]

---

1 Müslim, 17/193.
2 Buhari, 11/377.
3 Abese, 37.
4 Müslim, 17/193.
5 Buhari, 11/377.

Açıklama

Bu ve önceki hadisi şeriflerden anladığımız kadarıyla; insanlar kıyamet günü analarından doğdukları gibi çıplak ve sünnetsiz olarak mahşer meydanına geleceklerdir. alimlerimiz, hadisi şerifleri bu şekilde anlamaktadırlar.

Fakat burada farklı bir rivayet daha vardır. Rivayete göre Ebû Said el-Hudrî, vefat edeceği zaman kendisine yeni bir elbise getirilmesini istemiş ve onu giymiştir. Ardından da şu hadisi şerifi okumuştur: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır; **"Ölü defnedildiği elbise ile diriltilir."**[1] Ebû Ömer bin Abdulberr şöyle diyor; Bu rivayetleri şöyle anlayabiliriz. Alimler, şehitlerden daha üstündür. Bu durumda onlar da elbiseleriyle hasredilirler. Nasıl ki şehit yıkanmaz ve kefenlenmez, kanlı elbiseleriyle gömülürse; bunun sebebi ahiret günü bu halde dirilecek olmasıdır. Şu halde alimler de böyledir. Fakat burada aslolan İbni Abbas ve Hazreti Aişe'nin rivayetidir. Ebû Said (r.a), şehitle ilgili hadisi şerifi dinleyip, bunun bütün insanlar için geçerli olduğunu düşünmüş olabilir.

Bize göre; alimlerinin çoğunun görüşü, Hazreti Aişe ve Hazreti Abdullah'ın rivayetine uygundur. Zira ayeti kerimelerde şöyle buyuruluyor: **"Sizi ilk nasıl yaratmışsak o halde bizim huzurumuza tek tek geleceksiniz."**[2] **"İlk başladığınız gibi döneceksiniz/dirileceksiniz."**[3] Bunun sebebi şudur; elbise, dünya malıdır ve dünyada kalır. Ahirette, dünyadaki mal geçerli değildir. Ebû Hamdi el-Gazzâlî, Ahiret ile ilgili kitabında, Ebû Said el-Hudrî'nin rivayet ettiği hadisi şerifi tercih etmiştir. Hadisi şerif şöyledir: **"Ölülerinizin kefenini güzel yapın. Çünkü benim ümmetim, kendi kefenleriyle; diğer ümmetler ise çıplak olarak hasredilirler."** Ebû Süfyân da bu hadisi şerifi zikretmektedir.

Müellif (Kurtubî) diyor ki; Biz bu hadisi şerif ile amel etmiyoruz. Zira sıhhati hakkında bilgiye sahip değiliz. Ayrıca rivayetlerin çoğu ve ayeti kerimeler de ölülerin çıplak olarak haşredileceğine delalet etmektedir. Şayet bu rivayet sahih bile olsa; şehitler için söylenmiş olmalıdır. Şu halde bu konuda herhangi bir şüphe ya da çelişki söz konusu değildir.[4]

---

1 Ebû Davud, 3098.

2 En'am, 94.

3 A'raf, 29.

4 Hadisi şerifi şöyle de anlamak mümkündür; şehitler hariç diğer ölüler çıplak olarak haşredilecek fakat daha sonra kendilerine kefenleri örtülecektir. Zira mahşerin ilk aşaması, kabirden kalkmaktır fakat bundan sonra dört aşama daha vardır. Bütün bu aşamalarda çıplak olunacağına dair bir görüş yoktur.

Resulullah (s.a.v)'in Hazreti Ebubekir ve Hazreti Ömer ile Birlikte Haşredilmesi

Abdullah İbni Ömer (r.a) riayet ediyor. Resulullah (s.av) şöyle buyurdu: "**Kıyamet günü, Ebubekir ve Ömer radiyallau anhuma ile birlikte haşredileceğim. Sonra Mekke ile Medine'nin arasında duracağım ve Medine halkı ile Mekke halkı yanıma gelecek.**" Bu hadisi şerif gariptir. Zira Abdullah bin İbrahim, İmam Malik'ten başka hadis rivayet etmemiştir.

Kıyamet Gününü Görmek İsteyenlerin Okuyacağı Süreler ve Kıyametin İsimleri

Abdullah İbni Ömer (r.a) riayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "**Kıyamet gününü gözüyle görmüş gibi olmak isteyen "İzeşşemsü küvvirat" (Tekvir suresi), "İzassemaun fetarat" (İnfitar suresini)** ve "**İzassemaun şekkat" (İnşikâk suresini) surelerini okusun.**"[1]

Açıklama

Ben diyorum ki; bu üç sure, kıyamet gününe tahsis edilmiş surelerdir. Burada göğün yırtılıp açılacağından, güneşin dürülüp katlanacağından, yıldızların söneceğinden ve gezegenlerin dağılacağından bahsedilmektedir. Sonra bütün mahlûkât dirilecek; mahşer meydanından toplanacak, hesapları görülecek ve amel defterleri verilecek; daha sonra da kimisi saraylara kimisi ise zindanlara gideceklerdir. İnşaallah bunun izahı ileride gelecek. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"**Gök yarıldığı zaman.**" (İnşıkak,1) "**Gökyüzü yarıldığı zaman.**" (İnfitar,1) "**O gün gökyüzü beyaz bulutlar halinde yarılacak.**" (Furkan,25) Sende onu yarılmış olarak görürsün.

"**O gün gökyüzü açılır ve orada pek çok kapılar oluşur**"[2] Bu ayeti kerime de şöyle izah edilmiştir; Kıyamet anı geldiği zaman, denizler ve nehirler dâhil yer yüzündeki bütün suların yapısı bozulacak ve yanmaya başlayacaktır. Bundan sonra gökyüzü de sapsarı kesile-

---

1 Ahmed b. Hanbel, 2/27.; Tirmizi, 3333. Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif, bir yönden hasen bir başka yönden sahihtir.

2 Nebe, 19.

cek; sonra kıpkırmızı olacaktır. Daha sonra da gökyüzü parçalanacak; gökteki bütün cisimler dağılıp dökülecektir.

İbni Abbas (r.a) güneşin dürülmesini[1] şöyle izah ediliyor: Güneş o gün katlanıp arşa karışacaktır. Işığı da sönecektir. Katade, Hasan el-Basrî, Mücahit ve Ebû Ubeyde; güneşin bir sarık gibi katlanacağını ifade etmektedirler. İbni Abbas'ın görüşü de budur. Rebî'ye göre; güneş önce kıvrılacak, sonra da gökten düşecektir.

Yıldızların dağılması ve sönmesine[2] gelince; yıldızlar yerlerinden kayacak ve dağılıp söneceklerdir. Bunun sebebi şudur; kıyamet günü görevli melekler de öleceği için tabiatın düzeni de bozulacaktır. Bunun sonucunda yıldızları muhafaza eden melekler de öleceği için yıldızlar da dağılıp gidecektir. Rivayetlere göre, yıldızlar, melekler tarafından sema ile dünya arasına asılmış olarak durmaktadırlar.

"Dağlar yürütüldüğü zaman"[3] "O gün dağları yürütürüz."[4] Yani dağları oluşturan taşlar ve toprak dağılır. Dağlar un gibi akıp dağılır. Sonra da bir buluta daha sonra da bir sise dönen bütün dağlar böylece yok olup gider.

"En gözde develer sahipsiz kaldıkları zaman."[5] Yani o anın dehşetinden, mal sahipleri; en değerli malları ile bile ilgilenmezler. O gün herkes kendi derdine düşer. Ayeti kerimede geçen "Işâr", on yavru doğurmuş deve demektir ve Araplar için çok değerlidir. İşte o anda, mal sahibi olmak gibi en temel duyguyu bile kaybeden insan; korku ve telaş içinde, şaşkın şaşkın başına gelecekleri bekler. Mal sahibi olma duygusunu kaybeden insan; diğer şehvetlerini ve hırslarını, akrabalarını ve dostlarını bile unutacaktır. O gün insanlar arasında tek bir bağ kalmayacaktır. Kıyamet koparken, insan için sadece "kul olmak" duygusu kalacaktır.

"Vahşi hayvanlar bir araya getirildiği zaman"[6] Kıyametin kopma anındaki dehşetten dolayı, vahşi hayvanlar da korkuya kapılacak ve saldırma duyularını bile kaybedecekler; birbirlerine saldırmayacaklardır.

---

1 Tekvir, 1.
2 Tekvir, 2.
3 Tekvir, 3.
4 Kehf, 47.
5 Tekvir, 4.
6 Tekvir, 5.

"Denizler tutuşturulduğu zaman"[1] Yani su bile tutuşacak ve yanacak; denizler birer lava dönüşecektir.

"Her nefis eşiyle bir araya geldiği zaman"[2] Hasan el-Basrî, bu ayeti şöyle tefsir ediyor; o gün Yahudi Yahudi ile, Hıristiyan Hıristiyan ile, Mecusi Mecusi ile bir araya gelir. Allah'tan başka şeye tapanlar, o gün birlikte hasredilir. Müminler ise peygamberlerle ve diğer müminler ile hasredilirler. Münafıklar münafıklarla, şeytana uyanlar da şeytanlarla birlikte toplanırlar.

"Diri diri toprağa gömülen kız çocuğuna hangi günahtan öldürüldüğü sorulduğu zaman"[3] Ayeti kerimede bu durumun zikredilmesinin birkaç hikmeti vardır: Birincisi, müşrikler, meleklerin Allah'ın kızı olduğunu iddia ediyorlardı. Bunun için kız çocuklarına müşriklerin bu iddiaları da sorulacaktır. İkincisi ise, çocuklar masum ve günahsızdırlar. Onların da hesaba çekilecek olması, kimsenin hesaptan kurtulamayacağı anlamına gelmektedir.

"Defterler dağıtıldığı zaman"[4] Yani hesap görülüp defterler dağıldığı zaman.

"Semâ dürüldüğü zaman"[5] Yani **"Biz o gün semayı, bir kitabın sayfası gibi katlayıp toplarız."**[6]

"Cehennem tutuşturulduğu ve cennet yakına getirildiği zaman"[7] Bu ayeti kerimeden, cennetin şu an yaratılmış olduğunu anlıyoruz. Aynı şekilde cehennem de şu anda mevcuttur. Mahşer günü, cennet ve cehennem, görevli melekler tarafından çekilerek herkesin göreceği bir yere getirilecektir.

Kıyametin meşhur bir diğer adı ise "saat"tir. **"Sana o saatin ne zaman gelip çatacağını soruyorlar."**[8] Diğer adları şöyledir; "Din günü"[9], "Hesap günü"[10] "Büyük gün"[11], "Toplanma günü"[12], "Ayrılık günü"

---

1 Tekvir, 6.
2 Tekvir, 7.
3 Tekvir, 8-9.
4 Tekvir, 10.
5 Tekvir, 11.
6 Enbiya, 104.
7 Şuara, 91.
8 A'raf, 187.
9 Fatiha, 3.
10 Sâd, 53.
11 Meryem, 37.
12 Tağabün, 9.

ve "Herkesin ne olduğunu ortaya çıkacağı gün"[1], "Sıkıntı günü"[2], "Ayrışma günü"[3] yani insan bedeninin yırtıcı hayvanların midesinden ve topraktan ayrıştırılması, "Korku günü"[4], "İlan günü"[5], "Arz günü"[6], "Olay günü" veya "Büyük felakat", "Dehşet günü"[7], "Şahitlik ve hesap günü", "Sorgu günü,"[8], "Tartışma günü"[9], "Herşeyin tek tek anlatıldığı gün", "Gerçek olay", "Sıkıntılı gün", "Sûr'a üfürüldüğü gün ve çığlık günü", "Tehdit günü", "Her türlü vaadin gerçekleşeceği gün", "Herkesin yaptıklarının ve çektiklerinin karşılığını alacağı gün"[10], "Pişmanlık günü"[11], "Herşeyin değişeceği ve farklı olacağı gün"[12], "Karşılaşma, hesaplaşma ve buluşma günü"[13], "Hüküm ve son karar günü"[14], "Terazi günü"[15], "Hüsran ve rezillik günü", "En zor gün"[16], "İnsanın malını, şöhretini ve gücünü kaybedeceği gün", "Gözlerin fal taşı gibi açılacağı ve gizli hiçbirşeyin kalmayacağı gün"[17], "Çaresizlik günü"[18], "Suskunluk günü"[19], "Şefaat günü"[20], "Karar ve ilan günü"[21], "Ter dökme günü" ve "Kaçış günü"[22].

Arz Günü

Kıyamet günün bir başka adı ise "arz" günüdür. "O gün (Allah'ın **huzuruna) çıkacaksınız ve yaptıklarınız size gösterilecek. Hiçbir**

1 Rum, 14-16.
2 Rum, 43.
3 Buhari, 6/395.
4 Taha, 102.; Enbiya, 103.
5 Gafir, 32.
6 Hakka, 18; Kehf, 48.
7 Neml, 82.
8 Fussilet, 21.
9 Nahl, 111.
10 Casiye, 28; Gafir, 17; Nur, 25; Tevbe, 82 ve 95; Vakıa, 24; Fatır, 36.
11 Meryem, 39.
12 İbrahim, 48.
13 Gafir, 15.
14 Mümtehine, 3.
15 A'raf, 8.
16 Kamer, 8.
17 İbrahim, 42.
18 Gafir, 52.
19 Mürselat, 35-36.
20 Enbiya, 28.
21 A'raf, 44.
22 Abese, 34-36.

gizliniz saklınız kalmayacak."[1] **"Herşey o gün Rabbinin huzuruna getirilir."**[2] Arz'ın hakikati, herhangi bir duyu organı ile birşeyi algılamaktır. Burada iki anlam vardır; birisi Allah'ın huzuruna getirilmektir. Diğeri ise insanların yaptığı herşeyin kendisine sunulmasıdır. Bütün insanlar o halde bir tek günü 50.000 yıl olan bir zamanda beklerler. Burada ne kadar bekleyeceklerini bilmiyoruz. Ne kadar bekleneceğini ancak Allah bilir. Daha önce de geçen bazı hadisi şeriflerde; insanların bu bekleyiş esnasında çok muzdarip olacaklarını görmüştük. Sonunda insanlar, Allah'ın bir anca önce kendilerini hesaba çekmesi için şefaat dileneceklerdir.

(Ebubekir) İbn'ül-Arabî'ye göre; insanlar o gün dokuz farklı yerde Allah'ın huzuruna çıkarılacak ve şefaat isteyeceklerdir:

1. Bu konuda en sahih rivayet, Ebû Hureyre ve Ebû Said el-Hudrî (r.a)'dan geliyor. Bu rivayete göre bazıları gelip Peygamber Resulullah'a, *"Kıyamet günü Rabbimizi görebilecek miyiz?"* diye sormuşlardır. (s.a.v); *"Bulutsuz bir günde güneşe bakabiliyor musunuz? Ya da bulutsuz bir günde aya baktığında neye benzediğini tam olarak anlayabiliyor musunuz?"* diye sual buyurdular. Oradakiler hayır cevabını verdiler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: *"İşte kıyamet günü Allah Teâlâ'yı görmekte de böyle zorlanacaksınız. Sonra bir ses; "Hadi herkes dünyada neyin peşinden gidiyorsa onun yanında toplansın" diye ilan eder. Allah'tan başka putlara tapanlar ve Allah'dan başkasının peşinden gidenler; kendi putlarının yanında toplanırlar. Sonra bunların hepsi cehenneme atılır. Geriye sadece günahkar da olsa müminler ve bir de ehli kitap (Yahudiler ve Hıristiyanlar) kalır. Allah Teâlâ, önce Yahudilere; "siz neye iman ediyordunuz bakalım?" diye sual buyurur. Yahudiler, "Biz Üzeyr'e iman ettik. O'nu Allah'ın oğlu olarak kabul ettik" derler. Bunun üzerine Allah Teâlâ şöyle buyurur: "Yalan söylediniz ve ihanet ettiniz. Allah'ın oğlu yoktur. Peki sizin derdiniz neydi?" Yahudiler; "Ya Rabbi çok susadık. Bize su ihsan et" diye yalvarırlar. Fakat onlara kimse cevap vermez. Sonra Yahudilere cehennem gösterilir ve "Hala burada mısınız?" diye seslenilir. Sonra birer toz ya da bulut gibi kaybolup giderler ve cehenneme doğru savrulup giderler. Sonra Allah Teâlâ, Hıristiyanların huzura getirilmesini emreder. Aynı soru onlara da sorulur. Onlar da; "Biz de İsa* (a.s)*'ı tanrı olarak kabul ettik ve O'nun senin oğlun olduğuna iman ettik" derler. Allah Teala, onlara da "Yalan söylediniz ve ihanet ettiniz.*

---

[1] Hakka, 18.

[2] Kehf, 48.

Allah'ın oğlu yoktur." Onlar da çok susadıklarını söyleyip su isterler. Onlara cehennem gösterilip; "Hadi bakalım buyurmaz mısınız?" denilir. Bir anda onların da hepsi toplanıp cehenneme atılırlar. Böylece geriye sadece müminler kalır. Günahkâr olan müminler de kalırlar. Sonra Allah Teâlâ, müminlere daha önce hiç görmedikleri bir surette görünür. O anda Allah, kendilerine o kadar yakındır ki! Sonra Allah Teâlâ, müminlere; "Herkesin dünyada peşinde gittiği şeyin yanında olması hakkında ne düşünüyorsunuz?" Müminler şöyle cevap verirler: "Ya Rabbi! Biz bilmeyiz. Biz onların yanında hiç olmadık. Onlar dünyada bizden güçlüydüler ve biz de onlara muhtaçtık. Fakat buna rağmen onların peşinden gitmedik; onlarla dost arkadaş olmadık." Bunun üzerine Allah Teâlâ; "İşte ben sizin Rabbinizim" buyurur. Müminler; "Senden Allah'a sığınırız. Biz Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayız" derler. Bunu iki ya da üç defa tekrar ederler. Bazıları şüpheye düşüp imanlarından dönecek gibi olurlar. Allah Celle Celâlühü; "Peki Rabbiniz nasıl tanıyacaksınız? Onunla sizin aranıza bir işaret bir parola var mı?" diye sual buyurur. Bunun üzerine bütün müminler, secdeye kapanırlar. Fakat münafıklar hariç. Allah, onlara secdeyi nasip etmez. Münafıklar da secde etmek isterler ama kafalarının üstüne çakılırlar. Müminler başlarını secdeden kaldırdıkları zaman; Allah Teâlâ'yı yine daha önce görmedikleri bir surette yakınlarında görürler. Allah Teala; "Ben sizin Rabbinizim" diye tekrar buyurur. Müminler de; "Evet iman ettik. Sen bizim Rabbimizsin" derler. Daha sonra cehennemin üstüne köprü (Sırat) kurulur. Müminler şefaat isterler. Şefaatçiler; "Ya Rabbi! Yardım et" diye dua ederler."[1]

2. Hz. Aişe (r.a) riayet ediyor. Resulullah (s.a.v)'i şöyle buyururken işittim: *"Kimin hesabında ihtilaf olursa azaba uğrar" Ben de; "Nasıl olur Ey Allah'ın Resulü? Ayeti kerimede "(Müminin) hesabı kolay olacaktır ve ailesinin yanına sevinç içinde dönecektir"*[2] buyurulmuyor mu?" diye sordum. Şöyle cevap verdiler: *"Bu hesap değil; amellerin kula arzedilmesidir. Yoksa hesaba çekilen herkesin işi zordur."*[3]

3. Ebû Hureyre (r.a) riayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: *"İnsanlar kıyamet günü üç defa (Allah'ın huzuruna) çıkarılırlar."*[4]

---

1 Buhari, 11/444; Müslim, 3/17; Ahmed b. Hanbel, 2/275, 276, 293 ve 354.

2 İnşikâk, 8-9.

3 Buhari, 1/196; Müslim, 17/208; Ebû Davud, 3078; Tirmizi, 3338; Ahmed b. Hanbel, 6/47, 91 ve 127.

4 Tirmizi, 2425; İbni Mace, 4277; Ahmed b. Hanbel, 4/414.

4. Enes bin Malik (r.a) riayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: şu hadisi şerifi rivayet etmektedir: *"Kıyamet günü Âdemoğlu, bir kızı gibi Allah'ın huzuruna getirilir."*[1]

5. Ebu Hureyre (r.a) ve Ebû Said el-Hudrî (r.a) riayet ediyorlar. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "**Kıyamet günü Âdemoğlu huzura getirilir ve "Sana biz göz ve kulak vermedik mi? Mal ve evlat ihsan etmedik mi? Biz senin yükselmene ve sefa sürmene müsaade etmedik mi? Huzurumuza çıkacağın hiç mi aklına gelmedi?" diye sorulur. (Eğer) "Hayır" cevabını (verirse); "İşte sen bizi dünyada nasıl unuttuysan biz de bugün de biz seni öyle unutuyoruz.**"[2]

6. Birçok güvenilir ravi tarafından şu hadisi şerif rivayet edilmiştir: "Kıyamet günü bir kul Allah'ın huzuruna getirilir ve üzeri (kimse görmesin diye) örtülür. Allah Teala, o kula; "**Kulum falan gün şöyle şöyle yapmıştın hatırlıyor musun?" diye sual eder. Bu sualini defalarca tekrar buyurur. Kul sonunda akıbetinden korkmaya başlar. Bunun üzerine Allah Teala şöyle buyurur: "Kulum. Ben dünyada bu günahını gizlemiştim. Şimdi de affediyorum.**"[3]

7. Ebu Zer (r.a) riayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bana cehennemden en son çıkıp da cennete en çıkacak kişi gösterildi. Allah Teala, kıyamet günü bu kişi hakkında (meleklere şöyle) emir verecektir: "Büyük günahlarını silin ve kendisine küçük günahlarını bildirin.""**[4]

8. Enes (r.a) riayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Dört kişi, cehennemden çıkarılıp Allah'ın huzuruna getirilir. Birisi Allah Teala'ya iltica eder ve şöyle yalvarır: "Ya Rabbi! Beni cehennemden çıkardınya! Ne olur bir daha geri gönderme!" Allah da onları cehennemden kurtarır."**[5] "İnsanlar Allah'ın huzurunda toplanınca; müminler de cehennemi görürler. Bunun üzerine Adem (a.s)'ı bulup; **"Babamız! Sen bize şefaat et de cennetin kapısı açılsın" derler. Adem (a.s) ise şöyle cevap verir: "Zaten sizi cennetten çıkaran benim günahım değil mi! O yüzden bunu ben yapamam.**"[6]

---

1 Tirmizi, 2427.

2 Tirmizi, 2428. Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif hem sahih hem de sahihtir. Müslim de aynı hadisi şerifi etmiştir

3 Buhari, 5/96; Müslim, 17/86; İbni Mace, 183; Ahmed b. Hanbel, 2/105.

4 Müslim, 3/87; Tirmizi, 2596; İbni Mace, 4339; Ahmed b. Hanbel, 5/187.

5 Müslim, 3/53; Ahmed b. Hanbel, 3/221.

6 Müslim, 3/53.

9. Bir diğer arz da şudur: "**Allah Teâlâ, herkes dünyada peşinden gittiği şeyin yanına geçsin diye emir buyurunca; herkes kendi putunun yanında toplanır ve sonra cehenneme atılırlar. Geriye sadece müminler kalır. Günahkâr müminler de kalanlar arasındadır. Sonra da Allah Teala tecelli eder.**" Bu hadisi şerif daha önce geçmişti. Bu da bir başka arzdır. Şu halde insanlar; Allah'ın huzuruna 9 kez getirilirler.

Bu konuda başka hadisi şerifler de vardır: Ebû Bürde (r.a) riayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "**Kıyamet günü, kul dört soruya cevap veremediği sürece Allah'ın huzurundan ayrılamaz.**"[1]

Bir başka hadisi şerif; "**Kıyamet günü kul Allah'ın huzuruna getirilip durdurulur. Amelinden hesaba çekileceği gibi şan, şöhret ve makamından da hesaba çekilir.**"[2]

Adiy b. Hatim (r.a) riayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "**Allah Teâlâ, kıyamet günü hepinizle tek tek konuşacak. Aranızda bir tercüman ya da aracı olmayacak.**"[3]

Ebû Said el-Hudrî (r.a) riayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "**Kıyamet günü Nuh (a.s) huzura çağrılır. Nuh (a.s) huzura gelince şöyle der: "Buyur Rabbim! Emrindeyim!"**"[4]

Başka rivayetlerde; levh-i mahfuzun (mahlukata ait herşeyin içinde yazılı olduğu kitap) da incelenecektir. Sonra İsrafil ve Cebrail (a.s); ardından tek tek peygamberler huzura getirilip hesaba çekileceklerdir.

Tirmizi'nin bir başka rivayetine göre; kıyamet günü bir adam huzura getirilecek ve önüne 99 tane amel defteri konulacaktır.

Allah'ın huzuruna çıkma ve hesap verme; çok zor ve uzun sürecek bir olaydır. Ebû Said el-Hudrî, bu konuda şöyle bir hadisi şerif rivayet etmektedir: "**Kıyamet günü, 50.000 yıl sürecek bir zamandır.**" Ebû Said; "**Bu ne kadar uzun bir süre**" diye Resulullah (s.a.v)'e sormuş ve şu cevabı almıştır: "Mümin için bu zaman kolay ve çabuk geçecektir. Mümin için bu süre, dünyada kılınan bir farz namazı bitirmekten daha uzun değildir."

---

1 Tirmizi, 2417.
2 Müslim, 7/101.
3 Buhari, 13/423; Tirmizi, 2415; İbni Mace, 185; Ahmed b. Hanbel, 4/256.
4 Ahmed b. Hanbel, 3/32.

İlan ve Dua

Kıyamet gününün bir diğer adı da "İlan ve dua günü"dür.[1] Ebubekir İbn'ül-Arabî'ye göre "nidâ'nın sekiz anlamı vardır. Yani kıyamet günü insanlara sekiz kez hitap edilecektir:

1. Cennetliklerin, cehennemliklere hitabı: Bu hitap Allah'ın vaadi konusunda olacaktır.

2. Cehennemliklerin cennetliklere çağırması; bu bir yardım çağrısıdır. Cehennemdekiler, cennetteki tanıdıklarından şefaat ve yiyecek/içecek isteyecektir.

3. Allah'ın, bütün insanlara, gruplara ayrılmaları için emir buyurması: Yukarda geçen hadisi şerifte; Allah Teâlâ'nın mahşerde ilk olarak, bütün insanlara, dünyada peşinden gittikleri şeyin etrafında toplanmalarını emredeceği zikredilmişti. müminler, peygamberlerinin etrafında; diğerleri ise kendi liderlerinin ve putlarının etrafından toplanacaklardır.

4. Görevli meleğin, tek tek insanların amellerini ilan etmesi; Melek şöyle ilan yapacaktır: "Falanın oğlu falan. Gözün aydın. Cennetliksin. Artık sana ne üzüntü ne azap ne korku vardır. Falan oğlu falan. Sana da yazıklar olsun. Cehennemliksin. Bundan sonra rahat yüzü görmeyeceksin."

5. Ölüm bir koç şeklinde Sırat köprüsü üzerinde kesilirken yapılacak olan nida; "Ey cennetlikler. Artık ölüm yok. Cehennemlikler! Size de ölüm yok. Orada ebedi kalacaksınız."

6. Cehennemliklerin haykırışları; Cehennemlikler azabı görünce ve buradan kaçış olmayacağını da anlayınca feryat edip ağlamaya başlayacaklar. Onların bu feryatlarını herkes işitecektir.

7. Şahitlik yapmakla görevli meleklerin konuşması: Bunlar, "Allah'ın laneti, kendilerine zulmedenlere ve Allah'a karşı gelenlerin üzerine olsun" diyeceklerdir.

8. Allah Teala'nın, cennetliklere hitap buyurması; Allah Teala, cennetlikler; "Ey cennettekiler! Halinizden memnun musunuz?" diye sual buyuracak; onlar da; "Haşa. Razı olmamak için hiçbir sebebimiz yoktur" diye cevap vereceklerdir.

9. Dokuzuncu bir hitap ise cehennemliklere yapılacaktır. Bu görüş, Ebû Nuaym'a aittir. O da, Mervan bin Muhammed'den ve Ebû Hazim el-A'rec'ten dinlemiş; Bu görüşe göre, Allah Teala, günahkarlara, "Şu

[1] Gafir, 32.

şu günahı işleyenler! Nerdesiniz? diye hitap edecek ancak kimse cevap vermeyecektir. Bu görüşe delil olarak şu ayeti kerimeleri getirilmiştir: **"O gün Allah, (müşriklere) hitaben hani benden başka peşinden gittikleriniz?"**[1] **"Allah o gün (günahkârlara ve kafirlere) hitap edecek ve "peygamberlere ne cevap verdiniz" diye soracaktır."**[2]

Şahitlik

Kıyamet gününün bir diğer adının "şahitlik" günü olduğunu söylemiştik. Kıyamet günü şahitlik, dört türlü olacaktır:

1. Muhammed (s.a.v) ve ümmetinin şahitliği; **"İnsanlar için adalet örneği ve hakkın şahitleri olasınız diye sizi "orta" ümmet olarak yarattık."**[3]

2. Yer yüzünün, gök yüzünün, günlerin ve gecelerin şahitlik etmesi; zaman ve mekan da şahit olduğu herşeyi ortaya dökecektir.

3. Azaların konuşması: **"O gün, dilleri, elleri ve ayakları; insanın aleyhine şahitlik edecektir."**[4]

4. Hazreti Enes (r.a)'ın rivayet ettiği hadisi şerif: O gün insanın ağzı mühürlenecek; her organ, kendi işlediği günahı itiraf edecektir.

Buluşma ve Karşılaşma Günü

"Buluşma günü ile ikaz etmesi için (dilediğini peygamber olarak görevlendirir)"[5] Buradaki buluşmanın dört farklı anlamı vardır:

1. Sonradan ölenlerin, kendinden öncekilerle buluşması.

2. İnsanın ameli ile buluşması. Daha önce bu konularda hadisi şerifler zikretmiştik.

3. Yer yüzünde yaşayanlar (insanlar) ile semada bulunan varlıkların (melekler, cinler ve şeytanların).

4. Mahlukatın, Rabbi ile buluşması ve Rabbine kavuşması.

Buraya iki anlam daha ilave edebiliriz:

5. İnsanın ruhunun, bedeni ile buluşması.

6. İnsanın, tanıdıkları, ailesi ve dostlarına kavuşması.

---

1 Kasas, 63.
2 Kasas, 65.
3 Bakara, 143.
4 Nur, 24.
5 Gafir, 15.

Mahşer Meydanında İnsanların Karşılaşacak Oldukları Büyük Olaylar

Hâris el-Muhâsibî (r.h) "*Kitabu'Tevehhüm e'l-Ehval*" adlı eserinde şöyle diyor: "Allah, kıyamet gününde insanları çıplak bir halde toplayacaktır. Dünyada mal ve mülk sahibi olanların, ellerinde ne varsa alınır. O gün herkes, fakir ve yoksul olarak, kimsesiz, muhtaç ve çok zor bir durumda mahşer meydanına gelir. Özellikle Allah'a karşı gelen ve Allah'a ibadetten uzak olan, zalim ve gururlu kimseler; o gün tam bir rezillik içinde toplanacaklardır. Vahşi hayvanlar da kabirlerinden kalkıp mahşer meydanında toplanacaklar. Her ne kadar vahşi yaratıkları gören diğer canlılar korkuya kapılsa da; o günün dehşetinden vahşi hayvanlar da korku ve şaşkınlık içinde olacaklar; hiçbir şeye zarar veremeyeceklerdir. Şeytanlar da rezil ve perişan halde toplanıp geleceklerdir. Cinler, insanlar, şeytanlar, vahşi hayvanlar ve diğer bütün haşerat; mahşer meydanına geleceklerdir.

O gün hiçbir canlının eski gururlu ve güçlü halinden eser kalmayacak; herkes korku, endişe ve şaşkınlık içinde bekleyecektir. Yıldızlar dağılıp gidecek; ay ve güneş ışıklarının kaybedecektir. Bu yüzden her yer kapkaranlık olacaktır. Melekler de o gün mahlûkatın durumunda endişe edecekler ve Allah'a yalvarıp dua ederek, mahlukata merhamet etmesini isteyeceklerdir. Fakat daha sonra onlar da kıyametin geldiğini anlayacaklar; kendileri de Allah'a teslim olacaklardır. Sonra güneş, insanların göz ucuna gelinceye kadar yaklaşacaktır. Bir taraftan kalabalık, bir taraftan sıcak, diğer taraftan açlık ve susuzluk; insanları ve diğer canlıları perişan edecektir. İnsanlar; sıcaktan, beklemekten ve susuzluktan terleyeceklerdir. Kiminin teri, ayaklarına kadar; kimininki dizlerine kadar birikecektir. Bazıları o kadar terleyecekler ki; biriken ter bellerine; kiminkiler boynuna kadar dolup taşacaktır. Bu uzun ve zorlu bekleyiş esnasında; bazılarının teri, boylarını aşacaktır. " (Hâris) el-Muhâsibî'nin bu rivayeti; İbni Abbas (r.a)'a dayanmaktadır.

İbnü'l-Mubârek, "Rakâik" adlı kitabında şöyle anlatıyor: Cübeyr bana Dehhak'dan şunu riayet etti. İbni Abbas (r.a) şunları anlattı: "Kıyamet vakti gelip çattığı zaman Allah Teâlâ, dünya semasına emreder ve Allah'ın emriyle dünya seması yırtılır ve çöker. Melekler de yine Mevlâ'nın emriyle yeryüzüne inerler ve orayı kuşatırlar. Sonra Allah Teâlâ, sırasıyla diğer yedi göğü de helak eder. Bunun sonucunda burada bulunan melekler de yine kendilerine gelen emir üzerine yeryüzüne

inerler ve diğer meleklerin arkasında saf olurlar. Sonra en büyük melekler de bütün mülkleriyle ve emirleri altında olan diğer meleklerle yeryüzüne inerler. Semâvatın ve diğer âlemlerin de helak olmasında dolayı cehennem de görevli melekler tarafından yeryüzüne yakın bir yere getirilir. Orada toplanmış kalabalığa o kadar yaklaşır ki cehennem; bütün melekler, cehennemden gelen alev seslerini ve sıcaklığı hissederler. Buna delil olarak şu ayeti kerime gösterilmiştir: **"Ey insanlar ve cinler! (Kıyamet günü) eğer yapabiliyorsanız semanın sınırlarını aşın veya yeryüzünden bir kaçış yolu bulun da kaçın bakalım."[1] Meleklerin yeryüzüne inmesine delil bir başka ayeti kerimede şöyle buyurulmuştur: "(O gün) melekler saf saf gelip dizilir. Ve sonra Rabbin de tecelli eder."[2] "O gün gök yarılıp aşağı doğru sarkar. Melekler de çökmüş semanın etrafında toplanırlar. O gün Rabbinin arşını da sekiz melek taşıyacaktır."[3]"**

İmam Gazâlî, ahiret hakkında yazdığı eserde; Muhâsibî'nin ve Dahhâk'ın; İbni Abbas (r.a) 'ı kaynak göstererek aktardığı rivayete benzer bir başka rivayete yer vermektedir. Rivayet şöyledir: "Mahlûkatın hepsi (sema ve dünya helak olduktan sonra) bir tepede toplanır. Sonra Allah Celle Celalühü, meleklere emir verir ve melekler bu emir üzerine; cinleri, insanları ve diğer canlıları tek tek alıp yeni dünyaya taşırlar. Burası dümdüz ve bembeyaz bir yerdir. Bütün mahlûkat bu meydanda toplanırlar. İlk kat semada yaşayan Melekler de gelip arkalarında saf tutarlar. Bu katın melekleri, dünyadaki gelmiş geçmiş bütün canlıların on katı kadar sayıdadırlar. Sonra ikinci bir emirle ikinci kat semanın melekler de gelir saf tutarlar. Bu melekler, birinci halkadaki meleklerin yirmi katıdır. Sonra Allah, üçüncü kat semadaki meleklere de emreder ve bunalar da gelip saf tutarlar. Bunlar da daire şeklinde ikinci kat semadan gelen meleklerin etrafında halka olurlar. Bunların sayısı, bir önceki safın otuz katı kadardır. Sonra dördüncü kat semanın melekleri gelip saf tutar. Bunların sayısı öncekilerin kırk katıdır. Beşinci kat semadan gelen meleklerin sayısı elli kat daha fazladır. Altıncı kat semadan inip halka olan meleklerin sayısı altmış; yedinci kat semadan gelip saf tutan meleklerin sayısı ise yetmiş kat daha fazladır. Bunun üzerine toplanma yerinde kalabalık o kadar artar ki; bir ayağın üzerine bin ayak daha basmaktadır. Yani canlılar üstüste yığılırlar ve

[1] Rahman, 33.
[2] Fecr, 22.
[3] Hakka, 16-17.

içiçe geçerler. İnsanlar bu sıkıntıdan ve kalabalıktan dolayı terlemeye başlarlar. Kimi topuklarına kadar, kimisi dizlerine kadar ter içine batarlar. Daha sonra güneş de getirilip tam tepelerine dikilir. Zorluk ve sıkıntılar yetmiş kat daha artar. Şayet güneş, kıyamet günündeki haliyle bugün gelip dünyaya yaklaşsa; dünya yanıp kül olurdu. Taşlar bile yanar, nehirler buharlaşırdı."

Bazı selef alimlerinden nakledildiğine göre alimlerden bir zat, rüyasında kıyametin koptuğunu görmüş. Herkes aç susuz ve perişan halde mahşer meydanında bekliyormuş. Küçük çocuklar; büyüklere su taşıyorlarmış. Bu zat da çocuklardan su istemiş. Çocuklardan birisi; "bizim aramızda senin evladın var mı?" diye sormuş. Adam da hayır diye cevap vermiş. Bunun üzerine oradaki çocuklar; "o zaman sana su da yok" diye cevap vermişler.

Âlimlerimiz, bu gibi rivayetleri; evlenmenin ve çoluk çocuk sahibi olmanın faziletine işaret olarak kabul etmişlerdir.

Allah Resulü (s.a.v); **"O gün devesi olup (da bununla İslam'a hizmet edenler veya zekat olarak verdikleri deve) sahibine iade edilecek ve bu kişi o deve ile 50.000 sene sürede bu mesafeyi geçecektir"** buyurmuşlardır. Rivayete göre burası sırat köprüsünde sonraki karanlıktır. Bu yolculuk **"O gün daha önce kimsenin görmediği bir açlık ve susuzluk insanları beklemektedir"** diye tarif edilmiştir. İnsanların yaptıkları iyiliklere göre; **"Allah Teala, o gün başlarına gelecek kötü şeylerde onlara yardımcı olacaktır."**[1] Yani açlık ve susuzluklarını giderecektir.

Mikdad bin Esved (r.a) diyor ki Resulullah (s.a.v)'i şöyle buyururken işittim: **"Güneş, kıyamet gününde insanlara bir mile kadar yaklaştırılır."**[2] Süleym bin Amir'e göre; burada milden kasıt, gözün gördüğü mesafedir. Yani güneş, göz hizasına kadar yaklaştırılır. Resulullah (s.a.v) devamla şöyle buyurmuşlardır: **"İnsanlar, amellerine göre terlerler. Kimisinin teri sadece topuklarına çıkar. Kimisinin ise teri dizlerine kadar birikip taşar. Kiminin teri ise boyunu aşar; yani teri içinde boğulur."** Resulullah (s.a.v) bu hadisi şerifin son kısmını anlatırken eli ile ağzını işaret etmiştir. Tirmizi, şu ilaveyi yapıyor: **"Güneş, o gün insanları kavuracaktır."**

---

1 İnsan, 11.
2 Müslim, 17/196; Tirmizi, 2434; Ahmed b. Hanbel, 4/157 ve 5/254.

Ebu Hureyre (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kıyamet günü insanın teri, yetmiş arşınlık bir alanı kaplar ve (bazı) insanların ağzına ve kulaklarına kadar taşar."**[1]

Adamın birisi gelip Abdullah b. Ömer (r.a)'a "Medine halkı ölçü ve tartıya riayet etmiyorlar. Hâlbuki ayeti kerimede; **"Ölçü ve tartıda hile yapanların vay haline"**[2] ve **"O gün bütün insanlar, Allah'ın huzuruna dikileceklerdir."**[3] Buyurulmuyor mu?" diye sorar. İbni Ömer (r.a) şöyle cevap vermiştir: Allah Resulü (s.a.v) ölçü ve tartıda hile yapanların durumunu şöyle anlatmıştır; **"Kıyamet gününün korku ve dehşetinden, bunların terleri, kulaklarına kadar ulaşır."**

Yine Abdullah b. Ömer (r.a) rivayet ediyor. "Resulullah (s.a.v): **"İnsanlar o gün alemlerin Rabbi için kıyam ederler"** (Mudaffifin, 6) ayetini okudu ve sonra şöyle dedi: **"Allah'ın sizi toplayıp da elli bin yıl bekleteceği ve yüzünüze bakmayacağı günde haliniz nice olur?"**(Hakim, 4/572)

Bir başka hadisı şerifte ise şöyle buyrulmuştur: **"Cebrail (a.s), bana kıyamet hakkında o kadar çok şey anlattı ki ağlamaya başladım ve "Allah Teala, benim bütün günahlarımı affetmedi mi?" diye sordum. Bana; "O gün şahit olduğun korku ve dehşetten, Allah'ın seni affettiğini unutacaksın." diye cevap verdi."**

Açıklama

Ben derim ki Abdullah İbni Mubarek'in rivayet ettiği hadisi şerife göre; Güneşin sıcaklığı ve yakması, müminlere zarar vermeyecektir. Zira bir başka hadisi şerifte; yedi sınıf insanın, bu gün güneşten korunacağı ve Allah'ın rahmetiyle gölgede muhafaza edileceği zikredilmiştir. Adil imam, Allah'a ibadet içinde büyüyen genç, iffetli insanlar gibi.

Bir başka rivayette ise; kişinin verdiği sadaka ve yaptığı hayırların, kıyamet gününde kendisine gölge olacağı ifade buyurulmuştur.

Şu halde güneşte terleyecek olanlar; iman etmeyenler ya da akidelerinde bozukluk olanlar ile günahkar müminlerdir.

Fıkıh Alimi Ebubekir bin Bürcân, "İrşâd" adlı eserinde şu bilgilere yer vermektedir: Aziz kardeşim. Allah senden razı olsun. Burada bilinmesi gereken husus şudur; İnsanların hepsinin bir tek tepede ya da

---

1 Müslim, 17/196; Ahmed b. Hanbel, 2/418.

2 Mutaffifin, 1.

3 Mutaffifin, 6.

bir tek düzlükte toplanacağına dair bilgiler doğrudur. Burada bazı insanlar, kendilerine tahsis edilen özel içeceklerden içeceklerdir. Bazıları ise içemeyeceklerdir (Zira bu kalabalıkta insanlar çok terleyecekler ve zor durumda kalacaklar, ayrıca beklemenin etkisiyle de acıkıp susayacaklardır). Bu kalabalıkta kimi insan yolunu kaybedecektir. Kimisi de amellerinin ve imanının nuru ile rahat edecek; şaşırmayacak ve yolunu bulacaktır. Kimisi kendi terinde boğulacaktır. Allah'ın yardımı burada müminler ile olacaklardır. Kafirler ise yardımdan ve ilahi merhametten uzak kalacaklardır.

Ebu Hâmid diye de bilinen İmam Gazzâli ise şu açıklamaları yapmıştır: Mümin, dünyada hac ya da ilim ya da cihat için ter dökerse; ahirette bu ter onun yardımına yetişecektir. Bu terin karşılığında Allah kendisine şefkat gösterecek ve yardım edecektir. Ayrıca bu tür zorluklara alışan ve bu tür zorlukların farkında olan kimse, o gün daha sabırlı olacaktır. Allah'ın emirlerini yerine getirmek için gayret gösteren, Allah'ın yasakladıkları şeyler karşısında kendi nefsini kontrol ve eden başkalarıyla da Allah'ın emirlerini yerine getirmek için dünyada iken mücadele eden kimse, bu tür zorluklara alışkın olacaktır. Kıyamet günü bu zor şartlar, ne kadar uzun sürerse sürsün böyle kimseler bu zorluklara tahammül edebileceklerdir.

Ebu Nuaym, Ebû Hâzîm'i kaynak göstererek diyor ki: O gün gökten bir ses; "Hey siz dünyadan gelenler! Aranızda ateşe girmek isteyen var mı?" diye soracak ve oradaki herkes bu sesin korkusuyla telaşa kapılacaktır.

Kıyamet Gününün Dehşet ve Sıkıntılarından Kurtaracak Şeyler

Ebu Hureyre (r.a)'ın rivayetine göre Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Kim bir müminin, herhangi bir sıkıntını hallederse; Allah da o kulun kıyamet günü bir sıkıntısını giderecektir."**[1]

İmam Tirmizi "Nevâdiru'l-Usûl" adlı eserinde şu rivayete yer vermektedir: Abdurrahman b. Semura (r.a) rivayet ediyor: "Bir gün Resulullah (s.a.v) ile Medine'de Mescid(i Nebevi)'de oturuyorduk. Şöyle buyurdular: **"Garip bir olay gördüm (ilham olarak bana gösterildi). Ümmetimden bir adam vardı. Ölüm meleği ruhunu teslim almaya**

1 Müslim, 17/21; Tirmizi, 1930.

geldiğinde; anne babasına yaptığı iyilik gelip ömrünün uzamasına vesile oldu. Bir başkası da kabir azabını haketmişti. Aldığı abdestler gelip kendisini kurtardı. Yine ümmetimden birisine (ruhunu teslim ederken) şeytanlar gelip musallat oldular. Fakat Allah'ı zikretmesi onu da bu kötü durumdan kurtarmıştır. Bir başka adam daha vardı. Azap melekleri gelip başına dikildiği zaman; kıldığı namazları kendisini o meleklerin elinden kurtarmıştır. Ümmetimden birisi daha vardı. (Kıyamet günü) çok susamış bir haldeydi. Her ne zaman su içmek istese; müsaade edilmiyordu. Sonra tuttuğu oruçlar kendisine şefaat edip sudan içmesine vesile olmuştur. Ümmetimden bir başkasını daha gördüm. Tek başınaydı. Peygamberler bir halka halinde otururken bu da gelip yanlarına oturmak istedi. Fakat müsaade etmediler. Sonra aldığı gusül abdestleri gelip, elinden tutarak bu adamı benim yanıma oturttu. Bir başka adam daha vardı. Sağı solu karanlıktı. Önünü arkasını göremiyordu. Altında ya da üstünde de bir ışık yoktu. Şaşkın şaşkın bakıp dolanıyordu. Yaptığı hac ve umreler gelip onu bu karanlıktan kurtardı ve nura gark etti. Ümmetimden birisi de diğer müminlerle konuşmak istiyordu ama kimse onun yüzüne bakmıyordu. Bu adamı da akraba ve komşu ziyaretleri bu kötü durumdan kurtardı. Yaptığı ziyaretler gelip müminlere; "Bu kulla konuşun" diye şahitlik yaptı. Ümmetimden bir başkası da ateşin alevlerinden korunmak için elini yüzüne kapatmış haldeydi. Bu zatın yaptığı iyilikler ve sadakası gelip; adama gölge oldu ve ateşin zarar vermesinden kurtardı. Birisini de Zebaniler yaka paça yakalamış götürüyorlardı. Bu zat, dünyada Allah'ın emrine aykırı olan işlere karşı mücadele ederdi. Bunun vesilesiyle, zebanilerin elinden kurtulmuştur. Böylece adamı rahmet melekleri teslim almıştır. Birisi de dizleri üstüne çökmüş bekliyordu. Allah Teâlâ ile arasında bir perde vardı/Allah Teâlâ yüzüne bakmıyordu. Bu kişi güzel ahlak sahibi idi. Güzel ahlakı yardımına yetişti ve o kulu elinden tutup huzuru ilahiye götürdü. Bir adamın da amel defteri solundan verilmek üzereydi. Bu adam, Allah'tan çok korkardı. Takvası son anda yetişip amel defterini soldan alıp sağ tarafından kendisine teslim etti. Birinin de terazisinde iyilikleri hafif gelmişti. Yaptığı küçük iyilikler gelip terazinin ağır gelmesini sağladılar. Bir başkası da cehennemin kenarında duruyordu. Neredeyse cehenneme düşecekti. Allah korkusu ve Allah'a karşı olan hayâsı, onu bu durumdan kurtardı ve oradan uzaklaştırdı. Ümmetimden birisi de

ateşe atılmıştı. Bu adam dünyada Allah korkusundan ağlayan biriydi. Burada döktüğü gözyaşları gelip onu cehennemden çıkarmıştır. Birisi de tam sıratı geçerken korkuya kapıldı. Neredeyse düşecekti. Bu zat, Allah'ı severdi ve Allah'ın rahmetine güvenir, sürekli dua ederdi. Bu sayede korkusu geçmiş ve bu duaları, sıratı geçmesine vesile olmuştur. Biri daha vardı. Sıratı geçmekte zorlanıyordu. Bazen düşecek gibi oluyordu. Bu adamı da bana getirdiği salâvatlar kurtarmış ve elinden tutup adamı Sırat köprüsünden geçirmiştir. Bir başkası da tam cennetin kapısına kadar gelmişti ama kapılar kapalıydı ve açılmıyordu. Bu adamı da getirdiği kelime-i şehadetler ve kelime-i tevhitler kurtarmıştır."[1]

Bu hadisi şerif çok uzundur. İnsana öldükten sonra yardım edecek birçok başka amel daha sayılmıştır. En doğrusunu Allah Teala bilir.

Abdullah İbni Mes'ud (r.a) şu hadisi şerifi rivayet etmiştir: **"Sizden önceki ümmetlerden bir adam hesaba çekiliyordu. Adamın hiçbir iyiliği yoktu. Adamın tek iyi tarafı vardı. İnsanlarla ilgilenir, hal hatırlarını sorardı. Bir de köleleri vardı. Bunlara, insanlara sıkıntı verecek şeyler yapmamalarını, insanlara eziyet veren şeyleri yoldan kaldırmalarını emrederdi. Allah Teâlâ, meleklere şöyle emretmiştir: "Ben kullarıma karşı bu adamdan daha merhametliyim. O adam, kullarıma sıkıntı veren şeyleri ortadan kaldırmaya çalıştıysa ben de bugün bu adamı sıkıntılarından kurtardım.""**[2]

Huzeyfe (r.a)'ın rivayet ettiği hadisi şerif ise şöyledir: **"Bir adam ölür ve cennete gider. Oradakiler; "Sen ne yaptın da cenneti hakettin" diye sorarlar. Adam; "Ben pazarcıydım. İnsanlardan bir şey alıp bir şeyler satardım. İnsanlara mallarını satmada ya da borçlarını ödemede zorluk çıkarmazdım. Fakir olanlara da fazla fazla para verirdim ya da bir şey sattığımda malı fazla koyardım. Bu sayede bütün günahlarım affedildi" diye cevap vermiştir."**[3] Müslim, bu hadisi şerifi birkaç farklı şekilde rivayet etmiştir. Buhari de aynı hadisi şerifi rivayet etmiştir.

Ebu Katade (r.a), anlatıyor; Bira adamdan alacağı vardı. Adam sürekli ödemeyi geciktiriyordu. Sonunda adamı bir yerde buldu. Adam

---

1 Taberani, Mucemul-Kebir, 39

2 Buhari, 6/494; Nesai, 7/318; Tirmizi, 1307; Ahmed b. Hanbel, 2/263 ve 5/395.

3 Müslim, 1560; Buhari, 2391

ona; "Zor durumdayım (o yüzden ödemekte geciktim)" diye mazeret bildirdi. Ebû Katade (r.a) adam; "gerçekten mi?" diye sorunca adam; "Vallahi böyle" diye cevap verdi. Bunun üzerine Ebû Katade (r.a): **"Allah Resulünden dinlemiştim. "Kim bir müminin sıkıntısını giderirse Allah Teâlâ da o kulu kıyamet günü bir sıkıntıdan kurtarır" buyurmuşlardır."**[1]

Ebu'l-Yüsr diye bilinen ve asıl adı Ka'b b. Amr (r.a) olan sahabi anlatıyor: Resulullah (s.a.v)'i şöyle söylerken işittiğini rivayet ediyor: **"Kim zor durumda olana kolaylık gösterirse ya da alacağını ertelerse veya bağışlarsa; Allah da bu kulu kıyamet günü gölgesinde ve rahmetinde muhafaza eder."**[2]

Enes bin Malik (r.a) ise şöyle diyor: **"Kim kendisine borçlu olana ödemede kolaylık gösterirse; Allah Teâlâ o kula Uhud dağı kadar kıyamet günü sevap yazar ve terazisine koyar."**

Ebu Hureyre (r.a)'dan rivayet edilen hadisi şerifte ise şöyle buyurulmaktadır: **"Yedi çeşit insan, kıyamet günü, başka hiçbir gölge ve sığınağın olmadığı günde, Allah'ın muhafazası altında olacaktır: 1. Adil idareci. 2. Gençliği Allah'a ibadet içinde geçen kişi. 3. Kalbi mescitlere bağlı adam (yani cemaate gelmeyi alışkanlık haline getiren) kişi. 4. Birbirini Allah için seven ya da birbirinden Allah rızası için seven ve birbirlerinden ayrıldıklarında yine Allah rızasından başka arzuları olmayan iki adam. 5. Zengin ya da makam sahibi ve güzel bir kadının yaklaşmak istediği ama Allah korkusundan dolayı bu günahtan kaçan adam. 6. Sağ eliyle verdiği sadakadan sol elinin haberi olmayan (yani insanlara gizlice yardım eden, bununla övünmeyen ve yaptığı iyilikleri insanların başına kakmayan) insan. 7. Yalnız başına Allah'ı anan ve Allah korkusuyla ağlayan kişi."**[3]

Allah'ın gölgesi demek; Allah Teâlâ'nın rahmeti ve arşının gölgesi demektir. Hadisi şerifle ilgili açıklamalar bu yöndedir.

Enes bin Malik (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bir açı doyuran ya da çıplak bir kimseyi giydiren ya da**

---

1 Müslim, 3006; Ahmed b. Hanbel, 2/252; Tirmiz, 29/45.

2 Tirmizi, 1306; Ahmed b. Hanbel, 3/427.

3 Buhari, 3/292; Müslim, 7/130; Nesai, 8/196; Tirmizi, 2391; Ahmed b. Hanbel, 2/439.

yolda kalmış birini ağırlayan kimseyi; Allah Teala, kıyamet günü bütün korkulardan ve sıkıntılardan uzak tutacaktır."

Enes bin Malik (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu **"Kardeşine tatlı (veya sıcak) bir lokma ikram eden kişiyi; kıyamet gününde başına gelecek acı şeylerden Allah Teala bizzat koruyacaktır."**

Bu hususa Kuran-ı Kerim'den delil olarak birçok ayeti kerime zikretmek mümkündür:

"Allah'a karşı sözünü yerine getirenleri"[1], "Allah Teâlâ, kıyamet gününde başlarına gelebilecek kötü şeylerden muhafaza edecektir."[2] "Biz hiç kimsenin hakkını yemeyiz ve yapılan en ufak bir iyiliği bile karşılıksız bırakmayız."[3] "İşte böyle kimselere, kıyamet günü korku ya da üzüntü yoktur."[4]

Açıklama

Hafız Ebu Nuyam, Ebû Hureyre (r.a) 'dan gelen şu hadisi naklediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bazı günahlar vardır ki ne namaz ne oruç ne de hac, bu günahlara kefaret olamaz."** Oradakiler; "Peki bu günahların kefareti nedir/bu günahları hangi amel siler Ey Allah'ın peygamberi?" diye sorunca Resulullah (s.a.v) şöyle cevap buyurmuşlardır: **"Bu günahların kefareti, (helal) rızık elde etmek için çekilen sıkıntılardır."** Ahmet bin Yahya, (Muhamemd bin Selam'a); "Sen bunu gerçekten Yahya bin Bekir'den dinledin mi? Çünkü senden başka bu hadisi şerifi senden başka rivayet eden yok" diye sorduğunu ve şu cevabı aldığını söylüyor: "Yahya'nın yanında oturuyordum. Bir adam gelerek bu hadisin zayıf olduğunu söyledi. Yahya bunun üzerine bu hadisi şerifi okudu ve bunun İmam Malik'in de rivayet ettiğini beyan etti." Allah hepsinden razı olsun.

Hz. Muhammed (s.a.v)'e Verilen ve Mahşer Ehlinin Tümünü Kuşatacak Olan Şefaat Hakkı

Ebu Hureyre (r.a) anlatıyor: "Bir gün Resulullah (s.a.v)'e bir parça et getirildi. Et parçasını tutup bir arşın kadar yukarı kaldırdı ve şöyle

1 İnsan, 7.
2 İnsan, 11.
3 Kehf, 30.
4 Ahkaf, 13.

buyurdu: "Ben insanların efendisiyim. Peki, bunun niye olduğunu biliyor musunuz? Allah, kıyamet günü, gelmiş geçmiş bütün insanları yüksek bir düzlükte toplayacak. Sonra orada bir ilan duyulacak ve bütün gözler çakmak çakmak (şaşkınlıktan ve korkudan) parlayacak. Güneş insanların tepesine dikilecek. İnsanların çektikleri sıkıntılar tahammül edilemeyecek hale gelecek. İnsanlar birbirlerine; "Bu nedir, neler oluyor bilen var mı? Hiçbir şey bilen yok mu? Bize şefaatçi olacak birini tanıyan yok mu?" diye sormaya başlayacaklar. Birileri, "Adem (babamıza) gidin" diye (akıl verecek). İnsanlar, Adem (a.s)'a gelip; "Sen bizim babamızsın, atamızsın. Seni bizzat Allah yarattı. Sen ilk yaratılan insansın. Sana kendi ruhundan ihsan etti. Meleklere de sana secde etmeleri için emir buyurdu. Bize şefaat et. Ne halde olduğumuzu görmüyor musun? Bak ne haldeyiz! (Dua et de Allah bizi bu halden kurtarsın)" diye yalvaracaklar. Âdem (a.s) da; "Ben Allah Teala'yı hiç bugünkü kadar kızgın görmedim. O bana bir tek ağacı yasak etti de ben o yasağa da uymadım. Ben kendi derdime düşmüşüm. Nuh'a gidin" diye cevap verir. İnsanlar (çaresizlik içinde ve perişan halde) Nuh (a.s)'a gelirler: "Ey Nuh! Sen yeryüzünde ilk peygambersin. Allah seni "çok şükreden kul" diye adlandırdı. Bak ne haldeyiz! Ne kadar çaresiz olduğumuzu görmüyor musun? Lütfen bize şefaat et." Nuh (a.s) da şöyle cevap verecektir: "Rabbim bugün çok kızgın. O'nu daha önce hiç böyle görmedim. Benim bir tek dua hakkım vardı. Onu da kavmime beddua ederek kullandım. Ben kendimi bile kurtaramam. İbrahim'e bir gidin bakalım." İbrahim (a.s)'a gelen insanlar şöyle yalvarırlar: "Sen Allah'ın dostusun. O sana "dostum" diye hitap ediyor. Ne olur bize şefaatçi ol. Bak ne durumdayız." İbrahim (a.s) ise şöyle cevap v erecektir. "Rabbim bugün çok kızgın. Daha önce hiç böyle kızmamıştı." Daha sonra İbrahim (a.s) da bazı kusurlarını sayarak özrünü beyan eder ve bugün kendisine bile faydası olmayacağını söyler. İbrahim (a.s) da onları diğer peygamberlere yönlendirir. En son Musa (a.s)'a gelirler: "Sen Allah'ın peygamberisin. Allah seninle bizzat görüşüp konuştu. Ne olur sen bari bize şefaat eyle." Musa (a.s); "Rabbim bugün daha önce hiç olmadığı kadar kızgın. Ben vaktiyle bir adamı öldürmüştüm. Şimdi hangi yüzle huzuruna gideyim. Ben de bugün kendi derdime düşmüşüm. İsa'ya bir gidin sorun". İnsanlar, İsa (a.s)' ın huzuruna gelirler: "Sen Allah'ın has kulusun.

Peygamberisin. Seni özel olarak yarattı. Sen beşikteyken konuştun. Haydi ne olur bize şefaatçi ol. Bak halimize! Ne kadar kötü durumdayız." İsa (a.s) da şu cevabı verecektir: "Rabbim bugün çok öfkeli. Hiç böyle görmemiştik O'nu." İsa (a.s), herhangi bir kusurunu zikretmez fakat şöyle der: "Ben kendime yanarım. Size benden fayda yok. Başkasını bulun. (Mesela) Muhammed (s.a.v)'e gidin" der. İnsanlar gelip şöyle derler: "Ey Muhammed! Sen peygamberlerin sonuncusu. Allah, senin bütün günahlarını bağışladı. Lütfen bize şefaatçi ol. Şu halimize bir bak. Bak başımıza gelenlere." Ben de bunun üzerine oradan ayrılıp Arş'ın altına gelip dururum. Sonra Rabbime secde ederim. Bundan sonra Rabbim tecelli edip benim faziletlerimden bahseder. Sonra; "Ey Muhammed haydi başını kaldır. Ne istediğini söyle ki istediğin sana verilsin. Şefaat iste ki şefaat edelim" diye emir buyurur. Ben de başımı kaldırıp: "Rabbim. Ümmetim. Ümmetime (şefaat et)" diye niyaz edeceğim. Bunun üzerine Allah Teâlâ şöyle buyurur: "Senin ümmetimden çok sayıda insanı cennetin sağ taraftaki kapısından içeri alacağım. Orası sadece size mahsus olacak." Vallahi bu kapının iki direği arasında; Mekke ve Hicr veya Mekke ve Busrâ kadar mesafe vardır."[1] Buhari'nin rivayetinde; **"Mekke ve Himyer arası kadar mesafe vardır"** ibaresi geçmektedir.[2]

Açıklama

Bu şefaat, Resulullah (s.a.v)'e mahsustur. Bir hadisi şerifte bu durumun hikmet ve sebebi şöyle izah edilmiştir: **"Her peygamberin bir dua hakkı vardır. Bütün peygamberler bu haklarını dünyada kullanmışlardır. Ben ise bu hakkımı, (kıyamet günü) ümmetim için saklıyorum."**[3]

Buradaki şefaat, insanların mahşer meydanındaki bekleyişine son verilmesi ve bir an önce hesaba çekilmesi için olacaktır. Resulullah (s.a.v)'in; "Ya Rabbi! Ümmetim." diye buyurması; ümmetine verdiği değere ve ümmetine karşı olan sevgisine işaret etmektedir.

Hazreti Enes Radıyellâhu Anh tarafından rivayet edilen hadisi şerifte Allah Resulü Sallellâhu Aleyhi ve Sellem Efendimiz şöyle buyurmuşlardır: **"Allah Teala, kıyamet günü herkesi toplayacaktır. İnsanlar bu**

---

1 Müslim, 3/66; Tirmizi, 2434; Ahmed b. Hanbel, 2/235.
2 Buhari, 340, 4712; Müslim,194
3 Buhari, 6304; Müslim, 198.

emre uyup toplanacaklardır. Kimse geri kalmayacak ve itiraz etmeden toplanacaklardır. Sonra Allah Teala insanlara şefaat istemelerini ilham edecektir. Bunun için de önce Adem Aleyhisselam'ın huzuruna gelip şefaat talep edeceklerdir."[1]

İmam Gazzali, diyor ki; "İnsanların Hazreti Âdem (a.s)'ın yanından ayrılıp Nuh (a.s)'ın yanına gelmesi, bin yıl sürer. Her peygambere gidiş geliş bu kadar sürecektir."

Makâm-ı Mahmûd İşte Bu Şefaattir

Ebu Said el-Hudrî (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "**Kıyamet günü Adem evladı içinde en üstün olacak olan benim. O gün üstünlük ve övünme yoktur. Bir elimde "Hamd sancağını" tutacağım ve bütün diğer peygamberler de gelim bu sancağın altında duracaklar. O gün kimsenin makamı ya da şöhretinin anlamı yoktur. Yeryüzünden ilk olarak dirilecek olan da benim. Bunu övünmek için söylemiyorum. İnsanların başına üç büyük felaket gelecek ve korkudan gelip Adem (a.s)'a sığınacaklar: "Sen bizim babamızsın. Bize şefaat et." Adem (a.s): "Ben bir günah işlemiş ve bu günah yüzünden cennetten kovulmuştum. Nuh'a bir gidin." der. Nuh (a.s) da; "Ben, dua hakkımı dünyada kullanmıştım. Bu yüzden kavmim helak edilmişti. İbrahim'e bir gidin" diyecektir. İnsanlar, İbrahim (a.s)' a gelecekler ve şu cevabı alacaklardır: "Benim de üç kusurum olmuştur." Aslında O'nun kusuru yoktur. Bahsettiği şeyler, ihmal ettiği birkaç dini emirdir. İbrahim (a.s) da insanlara Musa (a.s)' a gitmelerini tavsiye eder. İnsanlar Musa (a.s)'a gelirler ve şefaat isterler. Musa (a.s) ise şu cevabı verecektir: "Ben de birini öldürmüştüm. (En iyisi) siz İsa'ya gidin." İsa (a.s)'ın cevabı ise şöyle olacaktır: "İnsanlar arasında, Allah'ı bırakıp da bana ibadet edenler olmuştur. O yüzden siz Muhammed** (s.a.v)'**e gidin." İnsanlar en son bana gelecekler ve ben de onları alıp (huzuru ilahiye) götüreceğim."**[2]

İbni Cüd'an'ın nakline göre Enes (r.a) şöyle demiştir: "Şu an karşımda Resulullah (s.a.v)'i görüyormuş gibiyim. Vaktiyle bize şunları anlatmıştı: "**Ben de bunun üzerine gidip cennetin kapısına dayanacağım ve kapıyı çalacağım. İçerden "kim o" diye soracaklar. Ben de**

[1] Müslim, 3/53 ve 54.; Buhari, 8/160.
[2] Tirmizi, 3148 ve 3615; Ahmed b. Hanbel, 1/281 ve 3/2.

"Ben Muhammed'im" diye cevap vereceğim. Kapıyı açıp hoş geldin diyecekler. Ben de secdeye kapanacağım. Allah Teala bana hitaben; "Başını kaldır. Ne dileğin varsa kabul edilecektir. İstediğine şefaat edebilirsin" buyuracaktır. İşte "makam-ı mahmud" budur. "Allah sana "makam-ı mahmud"u ihsan edecektir." (İsra, 79)[1]

Süfyan-ı Sevri diyor ki; Enes (r.a) hadisin sadece; **"Cennetin kapısına gelip kapıya vuracağım"** kısmını rivayet etmiştir.

Abdullah İbni Abbas (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Her peygamberin bir duası vardır. Fakat hepsi bu haklarını dünyada kullanmışlardır. Ben ise dua hakkımı kıyamet günü ümmetime şefaat etmek için saklıyorum. Elimde "Hamd" bayrağı olacak. Adem (a.s) de gelip bu bayrağın altında duracak. İnsanlar o gün çok sıkıntı çekecekler. İnsanlar; "Haydi babamız Adem (a.s)'a gidelim de bize şefaat etsin. Belki Allah hakkımızda bir karar verir de (böyle beklemekten kurtuluruz)" diyecekler. (Sonunda) İsa (a.s)'a kadar gelecekler: "Bizim için Rabbimize dua et de hakkımızda hükmünü versin." İsa (a.s); "Benim böyle bir hakkım yok. Bazı insanlar beni ve annemi tanrılaştırdılar." (Sonra şöyle der); "Muhammed (s.a.v)'e gidin. Bugün sadece O'nun böyle bir hakkı vardır. O'nun gelmiş geçmiş bütün günahları affedilmiştir." İnsanlar bana gelecekler ve "Ne olur bize şefaat et de Rabbimiz hakkımızda kararını versin" diyecekler. Ben de; "Eğer Allah izin verirse bunu yapabilirim." Sonra Allah Teâlâ, insanlar hakkında kararını vermeyi murat buyurduğu zaman (mahşer meydanında) şöyle bir ilan yapılacaktır: "Muhammed ve ümmeti neredeler?". Ben de ayağa kalkacağım. Ümmetim de peşimden gelecek. Abdest aldıkları yerler kıpkırmızı olacak."**[2]

Abdullah İbni Ömer rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Kıyamet günü her ümmet, kendi peygamberinin etrafından toplanacak. Hepsi de kendi peygamberlerine; "bize şefaatçi ol" diye yalvaracaklardır. (Fakat kimse bunu kabul etmeyecek ve insanlar) En son gelip Resulullah (s.a.v)'den şefaat dileyeceklerdir. İşte "Makam-ı Mahmûd" budur."[3]

---

1 Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif hasendir.
2 Teyalisi, Müsned, 2711
3 Buhari, 4718

Ebû Hureyre (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v)'e **"Allah sana "Makam-ı Mahmud"u ihsan edecektir."**[1] ayeti kerimesinin anlamı sorulduğu zaman buyurdu ki: "Bu şefaattir" [2]

Açıklama

"*Makâm-ı Mahmûd*" konusunda beş farklı görüş bulunmaktadır:

1. İlk görüşe göre Makâm-ı Mahmûd (en yüce makam veya herkesin arzu ettiği gıpta ettiği mertebe), kıyamet gününde yukarda bahsettiğimiz hadisi şerifteki şefaattir. İbni Ömer ve Huzeyfe bin Yemân'ın görüşü budur.

2. İkinci görüşe göre makâm-ı mahmûd, Resulullah (s.a.v)'e "Livâü'l-Hamd (hamd bayrağın)"nın verilmesidir. Bu görüş ile birinci görüş arasında bir çelişki yoktur. Zira yukarıdaki hadisi şerifte, şefaatten bahsedilirken; Resulullah (s.a.v)'in elinde de Livâü'l-Hamd'i tutacağı rivayet edilmiştir. Hazreti Enes (r.a)'ın rivayet ettiği hadisi şerifte şöyle buyurulmaktadır: **"Kıyamet günü ilk dirilecek olan benim. diğer insanlar dirildikleri zaman, onlara hitap edip onları yönlendirecek olan benim. İnsanlar bir araya toplanıp da ümitsizce beklemeye başladıkları zaman onlara elçilik yapacak olan da benim. Elimde de livâü'l-hamd olacak. Adem (a.s)' ın çocukları içinde o gün en şerefli konumda ben olacağım. Bunu övünmek için anlatmıyorum."**[3] Bir başka rivayette, şu ilave bulunmaktadır: **"Rabbim bana bin tane hizmetçi tahsis edecek."**

3. Üçüncü görüşü Taberi, Mücahit'tin bazı öğrencilerine atfetmektedir. Buna göre Makâm-ı Mahmûd, Resulullah (s.a.v)'in, kıyamet günü, ayrı bir tahta oturtulmasıdır. Bu görüş makbul değildir. Zira Muhammed (s.a.v) kıyamet günü diğer peygamberlerin yanına oturacaktır.

4. Bir diğer görüşe göre Makâm-ı Mahmûd; Resulullah (s.a.v)'e verilen bazı cehennemlik insanları oradan çıkarma hakkıdır. Buhari, Hazreti Enes (r.a)'ı kaynak göstererek şu hadisi şerifi nakletmiştir: **"Ben cehennemdeki insanları oradan çıkarmak için (şefaat ederim). Oradan çok kişi çıkarırım. Ama Kuran'ın orada bırakılmasını emrettiklerine bir şey yapamam."** Yani ebedi cehennemde kalacak olan-

---

1 İsra, 79.

2 Buhari, 3137; Ahmed b. Hanbel, 2/441 ve 528.

3 Tirmizi, 3610.

lar yani kafirler ve münafıkları bu şefaatin dışındadır. "**İşte bu sizin peygamberinize vaadedilen Makâm-ı Mahmûd'dur.**"

5. Bir diğer görüşe göre, Makâm-ı Mahmûd, dört farklı yerde gerçekleşecek olan şefaattir. Bu konuya ilerde özel olarak yer vereceğiz.

Açıklama

Şu halde, Makâm-ı Mahmûd'un şefaat olduğu konusunda herhangi bir itiraza yer yoktur. Bütün görüşlerin birleştiği husus buna işaret etmektedir. Asıl görüş ayrılıkları, şefaatin kaç defa olacağı konusundadır.

Nakkâş'a göre, Resulullah (s.a.v) üç defa şefaatte bulunacaktır:

1. Yukardaki hadisi şerifte geçen umumi şefaat; yani insanların bir an önce hesaba çekilmesi ve mahşer meydanında bekletilmemesi için yapılacak olan şefaat.

2. Cennete ilk olarak gireceklere yapılacak olan özel şefaat.

3. Büyük günah işleyen (ve cehenneme cezalarını çekmek üzere giden) müminlere yapılacak olan şefaat.

İbni Atiyye'nin görüşüne göre; şefaat iki kere olacaktır. Birincisi, umumi şefaattir. İkincisi ise, büyük günah işleyenlere yapılacak olan şefaattir.

Kadı İyaz'a göre Resulullah (s.a.v) kıyamet günü beş yerde şefaat edecektir:

1. Yukardaki hadisi şerifte geçen umumi şefaat; yani insanların bir an önce hesaba çekilmesi ve mahşer meydanında bekletilmemesi için yapılacak olan şefaat.

2. İyilikleri ağır gelenlerin hiç hesaba çekilmeden cennete girmeleri için yapacak olduğu şefaat.

3. Günahlarından dolayı cehennemi hak etmiş müminler.

4. Cehennemi haketmiş ve cehenneme girmiş olanlara yapılacak olan şefaat. Bunlar da Resulullah (s.a.v)'in şefaatiyle oradan çıkarılacaklardır. Melekler ve diğer peygamberler de bu durumdaki insanlara şefaat edeceklerdir.

5. Cennet ehlinin derecelerinin arttırılması için yapılacak olan şefaat.

Biz buraya bir altıncı madde eklemek istiyoruz:

6. Amcası Ebû Talib'in azabının hafifletilmesi için yapacak olduğu şefaat. Bu konuda şöyle bir hadisi şerif zikredilmiştir: Resulullah

(s.a.v)'in amcasının adı geçmiş ve bunun üzerine şöyle buyurmuştur: **"İnşallah benim şefaatim, amcama fayda verecektir. O topuklarına kadar ancak çıkan bir ateşe konulacaktır. Bu ateş, beynini kaynatacaktır."**[1]

Açıklama

İslam alimleri peygamberlerin (Allah'ın selamı hepsinin üzerine olsun ve Allah şefaatlerine nail eylesin); peygamber olduktan sonra hata işleyip işlemedikleri hususunda ihtilaf etmişlerdir. Fakat bütün alimler; peygamberlerin, büyük günah işlemedikleri hususunda ittifak etmişlerdir; bu konuda bir ihtilaf ya da şüphe yoktur.

Ayrıca peygamberler, kendilerine yakışmayan veya makamlarına halel getirecek herhangi bir küçük günah ya da hata da işlememişlerdir. Ebubekir (İbnü'l-Arabî[2])'ye göre bu konuda da âlimler arasında tam bir ittifak vardır. Değerli alim Ebubekir (İbnü'l-Arabî), bunun; peygamberlere mahsus olan mucizenin bir gereği ve sonucu olduğunu ifade etmektedir.

Taberi gibi bazı fıkıhçılar başta olmak üzere kelamcılara ve hadisçilere göre; peygamberler; küçük bazı hatalardan (zelle) masum değillerdir; yani ufak tefek kusurları olabilir. Bu durum, insan olmalarının bir gereğidir ve peygamberliklerine halel getirmez.

Hanefiler, Şafiler ve Malikilerden çoğu fakihe ve âlime göre; peygamberler, küçük hatalardan ve küçük günahlardan da masumdurlar. Zira Allah Teâlâ, bize, peygamberlerin bütün hayatını örnek almayı emretmiştir. Şayet peygamberlerin, herhangi bir şekilde hata işlemeleri mümkün olsaydı; onları örnek alamazdık. Çünkü bu durumda; peygamberlerin yaptığı şeylerin hangisinin doğru hangisinin yanlış olduğunu anlayamazdık. Bu durumda; neyi örnek alıp neyi örnek alamayacağımızı da bilemezdik.

Üstat Ebû İshâk el-İsfereyânî, alimlerin küçük günah konusunda ihtilaf ettiklerini ifade etmektedir. Âlimlerin ekserisine göre; peygamberlerin küçük hatalar işlemesi de mümkün değildir. Fakat bazı âlimler, insan olmaları hasebiyle peygamberlerin küçük günah işleyebileceklerini ifade etmişlerdir.

Fakat daha sonraki âlimlerin şöyle bir görüşü vardır: Kuran-ı Kerim'e baktığımızda, bazı peygamberlerin (Allah'ın selamı hepsinin

---

1 Buhari, 11/417; Ahmed b. Hanbel, 3/9 ve 55.

2 Muhyiddin İbnü'l-Arabi ile karıştırılmamalıdır.

üzerine olsun ve Allah şefaatlerine nail eylesin); bir takım kusurlar işlediklerini ve bu yüzden bazı ikaz ve cezalarla karşılaştıklarını görüyoruz (Hazreti Adem (a.s)'ın cennetteki yasağa uymaması, Musa (a.s)'ın bir Mısırlıyı öldürmesi ve Yunus (a.s)'ın kavmini terkedip gitmesi gibi). Bunun sonucunda tevbe ettikleri de yine ayeti kerimelerle sabittir. Fakat bu yüzden hiçbir peygamberin makamına bir halel gelmemiştir. Zira onlar da bizim gibi insandırlar. Bunlar birer hatadır ve peygamberlerin (Allah'ın selamı hepsinin üzerine olsun ve Allah şefaatlerine nail eylesin) sabırsızlıkları ya da unutkanlıkları yüzünden meydana gelmiştir. Aslında ayeti kerimede sayılan bu suçlar; normal gündelik hayatta her insanın işlediği hatalardandır. Onlar ise ömürlerinde birkaç defa işlemişlerdir. Ayrıca peygamberlerin hepsi (Allah'ın selamı hepsinin üzerine olsun ve Allah şefaatlerine nail eylesin); bu hatlarında ısrar etmemişler ve çok tevbe etmişlerdir.

Açıklama

Abdullah İbni Mubarek anlatıyor: Bize Said oğlu Rüşdeyn, Abdurrahman vin Ziyad ve Duhan el-Hıcrî'yi kaynak göstererek Ukbe bin Amir (r.a) 'dan şu hadisi şerifi rivayet etmiştir; Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"İsa (a.s): "Size ümmi bir peygamber göstereyim" diyerek insanları bana gönderecek. İnsanlar da bana gelecekler. Allah Teâlâ bana ayağa kalkmam için müsaade buyuracak ve ben de kalkıp dikileceğim. O esnada üzerimde; saçlarımın ucundan ayak tırnaklarıma kadar parlayan bir nur olacak. Üzerimdeki güzel kokuyu herkes duyacak. Rabbim bana şefaat etmem için izin verecek/şefaatte bulunmamı emredecek. O esnada kâfirler; "Müminler kendilerine şefaat edecek birini bulmuşlar da biz ne yapacağız?" diyecekler. Sonra da; "Bize olsa olsa İblis şefaat eder" diyerek İblis'in yanına gelecekler: "Müminler kendilerine şefaat edecek birini bulmuş. Bizi bu hale düşüren sensin. Haydi, sen de kalk ayağa da bize şefaat et" diyecekler. Bunun üzerine şeytan da ayağa kalkacak. Fakat o kadar kötü kokacak ki; kâfirler cehenneme gidinceye kadar bu kokuyu hissedecekler. Nitekim ayeti kerimede; "İnsanların hakkında hüküm verdiğimiz gün şeytan şöyle diyecek; size gerçek şeyleri vadeden Allah'tır. Ben ise size bir şeyler vadediyorum ama bütün bu vaatlerimden de döneceğim"[1] buyurulmuştur."**

1 İbrahim, 22.

Resulullah (s.a.v)'in Şefaatiyle En Çok Sevinecek Kişi

Ebu Hureyre (r.a) anlatıyor: Allah Resulüne; **"Kıyamet günü senin şefaat etmene en çok sevinecek olan kimdir?"** diye sorduğumda şöyle cevap buyurdular: **"Senin hadis öğrenmeye ne kadar arzulu olduğunu biliyorum. Bu yüzden bu soruyu ilk senin soracağını da biliyordum. Kıyamet günü benim şefaat etmeme en layık ve en çok sevinecek kimse; samimi olarak "lâ ilâhe illellâh" diyen kimsedir."**[1]

Zeyd bin Erkam (r.a)'ın rivayet ettiği hadisi şerifte ise şöyle buyuruluyor: **"Kim samimi olarak, kalpten, "lâ ilâhe illellâh" derse, (eninde sonunda) cennete girecektir."** Allah Resulüne; **"Samimi ve kalpten demenin"** ne olduğu sorulduğunda şöyle cevap buyurmuşlardır: **"Samimi olarak "lâ ilâhe illellâh" demek, Allah'ın haram kıldığı şeylerden uzak durmak ve bunları işlemekten korkmak, haram şeylerden rahatsızlık duymaktır."** Bu son rivayet, Tirmizi'ye aittir. Tirmizi, Nevâdiru'l-Usûl adlı eserinde bu hadisi şerife yer vermiştir.

Amel Defterlerinin Etrafta Uçuşup Sahiplerini Bulması
Amel Defterlerinin Soldan veya Sağ Taraftan Verilmesi
Amel Defterini Sağından Alacak İlk Kimse
Hesap için İnsanların Beklemesi
Adil İdareci ve Adil Hâkim

"O gün her insan, tabi olduğu imam (lider) ile birlikte çağırılır."[2]

Hz. Ömer (r.a)'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Allah sizi hesaba çekmeden önce siz kendinizi hesaba çekin. Nefis muhasebesi yapın. Kendinizi büyük hesaba hazırlayın. Böyle yapanların hesabı kolay geçer."[3]

Ata el-Horasani ise şöyle diyor: "İnsanlar, kıyamet gününde, yaptıkları iyi ve helal şeylerden bile hesaba çekilecektir. Buradan Allah'a hesap vermenin ne kadar çetin olduğunu anlıyoruz." (Ebu Nuaym, Hilye)

---

1 Buhari, 11/417; Ahmed b. Hanbel, 2/373.
2 İsra, 71.
3 Tirmizi, 2459

Hz. Aişe (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kıyamet günü hesaba çekilecek herkes, azap görecektir."** Bunun üzerine; **"Ey Allah'ın Resulü! Ayeti kerimede; "Amel defteri sağ tarafından verilecek olan kimsenin hesabı kolay geçecektir."[1] buyurulmadı mı?"** diye sordum. Şu cevabı verdiler: **"Bu ayeti kerimede bahsedilen şey, amel defterlerinin insanlara dağıtılması ile alakalıdır. Yoksa hesabı görülen kimsenin işi çok zordur/hali perişandır."[2]**

Hz. Ömer bin Hattâb'ın rivayetine göre Hz. Aişe (r.a) idarecilerden ve hâkimlerden bahsederken şu hadisi şerifi rivayet etmiştir: **"Adil idareci ve devlet adamı kıyamet günü hesaba çekilir. Hesap o kadar çetin geçer ki; yarım hurma hakkında gösterdiği ihmal bile önüne koyulur."[3]**

Ebû Hureyre (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"İnsanlara, kıyamet günü, amelleri üç defa arz edilir. Birincisi, Allah'ın hesap sorması ve şahitlerin dinlenmesidir. İkinci kısımda ise insanın mazeretleri dinlenir. Bu esnada, o insana ait defterler, ordan oraya uçuşur ve elden ele gezer. Sonra (üçüncü aşamada) kimisi bu defteri sağ eliyle, kimisi de sol eliyle yakalar."[4]**

Ebû Musa el-Eş'arî (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"İnsanlar, kıyamet günü üç defa Allah'ın huzurlarına çıkarlar/amelleri üç defa kendilerine arz edilir: İlk ikisi, mücadele ile (Allah'ın hesap sorması ve sonra kulun cevap vermesi) ile geçer. Üçüncüsünde ise amel defterler sağa sola uçuşmaya başlar (ve sahiplerini bulur; sahipleri de sağından ya da solundan bu defterleri alırlar)."**

Tirmizi'nin rivayet ettiği bir başka hadisi şerif ise şöyledir: **"Övülmeyi en çok hak eden Allah'tır. O'nun kadar başka övülmeyi hak eden hiç kimse yoktur. Mazeret beyan edilecek en güzel kimse de Allah Teala'dır. Müminler için üçüncü arz en büyüğüdür. O anda herkes kendi derdine düşer. Allah o gün kimi hesaba çekerse, o yerin dibine geçer. Utancından teri ayaklarının üzerine**

---

1 İnşikak, 7-8.

2 Buhari, 1/196; Ebû Davud, 3093.; Ahmed b. Hanbel, 6/47,91 ve 127; Müslim, 17/208; Tirmizi, 3338.

3 Teyalisi, Müsned, 1546, Ahmed b. Hanbel, 6/75

4 Tirmizi, 2425; Ahmed b. Hanbel, 4/414; İbni Mace, 4277.

akar. Sonra da Allah kulunu affeder ve kendisinden razı olduğunu ifade eder."[1]

Enes bin Malik (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bütün amel defterleri arşın altında saklanır. Mahşer günü, Allah'ın emriyle bir rüzgâr gelir ve defterleri sağa sola uçuşturmaya başlar. İnsanın amel defterindeki ilk cümle şu ayeti kerimedir: "Hadi oku kitabını. Bugün sen, kendine hesap olarak yetersin."[2]"**

Hz. Aişe (r.a) diyor ki: Cehennem aklıma ve ağlamaya başladım. Resulullah (s.a.v) bana; **"Niye ağlıyorsun?"** diye sordu. Ben de; **"Aklıma cehennem geldi de o yüzden ağladım. Siz o gün ailenizi ve sevdiklerinizi hatırlayacak mısınız?"** diye cevap verdim. Şöyle cevap buyurdular: **"Üç yer vardır ki o anda kimse kimseyi hatırlamaz: 1. Terazi kurulduğu zaman; o anda herkes günahları mı sevabı mı ağır gelecek onun endişesini taşır. 2. Amel defterleri dağıtılmaya başlandığı zaman; insan defterinin sağından mı yoksa solundan mı yoksa arkadan mı verileceğini düşünür. 3. Cehennemin iki tepesi arasına kurulan Sırat kurulduğu zaman; o anda herkes geçip geçemeyeceğinin derdine düşer."[3]**

Zeyd bin Sabit (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bu ümmet içinde amel defterini ilk defa sağından olacak kişi Ömer b. Hattab'dır. O gün Ömer (veya amel defteri), güneş ışığı gibi parlayacaktır."** Oradakiler; **"O anda Ebubekir nerede olacak?"** diye sordular. Resulullah (s.a.v) şöyle cevap buyurdular: **"O esnada melekler, kendisine cenneti gezdiriyor olacaklar."**

Muaz bin Cebel (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah Teâlâ, kıyamet günü, çok yüksek ama yumuşak bir sesle şöyle hitap buyuracaklardır; "Ey kullarım! İşte Allah benim. Benden başka bir ilah yoktur. Ben bütün merhamet sahipleri içinde en merhametli olanım. Benden daha iyi ve güzel hüküm veren hiç kimse de yoktur. Ben en iyi ve en hızlı hesap görenim. Ey kullarım! Bugün korkmayın. Üzülmeyin. Delillerinizi getirin ki hesabınız kolay olsun. Şimdi hepiniz hesaba çekileceksiniz. Hepinize herşey sorulacaktır. Meleklerim! Haydi, kullarımı safa sokun. Ayak parmakları aynı hizada olsun."**

---

1 Buhari, 8/295; Müslim, 17/76; Tirmizi, 3530; Ahmed b. Hanbel, 1/381.
2 İsra, 14.
3 Ebû Davud, 4729; Ahmed b. Hanbel, 6/75 ve 245.

Dârekatnî naklediyor. Hazreti Enes (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kıyamet günü mühürlü bir amel defteri getirilir ve Allah'ın huzuruna arz edilir. Allah Teâlâ; "Şunu şunu atın. Şunlar şunlar kalsın" emrini verir. Melekler; "Senin izzetine yemin olsun ki bu defterde gördüğümüz her şey hayırdır" derler. Hâlbuki Allah, en iyisini bilendir. Meleklere şöyle buyurur: "Bu gördükleriniz benim rızam için yapılmamıştır. Bunları atın gitsin. Ben sadece benim rızam için yapılan amelleri kabul ederim."**

Dârekatnî, sahihin bu hadisi şerifi Ebû Hureyre (r.a)'dan da rivayet etmiştir.

Ebu Hureyre (r.a): **"O gün her topluluk kendi önderiyle, peşinden gittiği insanlarla birlikte huzura çağırılır"**[1] ayeti kerimesi hakkında Resulullah (s.a.v)'den şu hadisi şerifi nakletmektedir: **"Sizden biriniz huzuru ilahiye çağırılır ve kitabı (amel defteri) kendisine sağ tarafından teslim edilir. Bedeni de 60 arşın genişletilir. Yüzü beyazlar. Başına inciden taç konulur. Sonra da arkadaşlarının yanına döner. Arkadaşları şöyle derler; "Ya Rabbi! Bize de bundan nasip et. Bize de böyle bereket ver." Mümin arkadaşlarına; "Her mümine bunun aynısıyla muamele edileceğini müjdeleyin" der. Kafirin yüzü ise simsiyah olur. Onun da bedeni 60 arşın genişler ve başına ateşten bir taç konulur. O da bu halde arkadaşlarının yanına geri döner. Onu görenler; "Böyle birşeyin başımıza gelmesinden Allah'a sığınırız. Ya Rabbi! Bize bunu nasip etme. Bize böyle bir şey verme" derler."** Resulullah (s.a.v) devamla şöyle buyuruyor: **"Kâfir bu halde arkadaşlarının yanına dönünce oradakiler; "Allahım! Bunu bizden uzak tut" derler. Kafir de şöyle cevap verir: "Allah da sizi de benden uzak tutsun. Her kâfire aynı bu şekilde muamele edilecektir."**[2]

Rivayet edildiğine göre İsa (a.s) bir seferinde bir kabre rastladı. Ayağıyla kabre vurup; "Ey bu kabirde yatan adam! Hadi kalk bakalım Allah'ın izniyle" dedi. Adam dirilip; "Ey Allah'ın peygamberi! Buyur ne istiyorsun? Ben 70 senedir burada hesap için ayakta bekliyorum. Sonra bana aniden bir ses gelip kalkmamı ve seninle konuşmamı istedi" dedi. İsa (a.s); "Sen günahları çok olan bir adamsın. Ne yaptın da bu kadar günahkar oldun" diye sordu. Adam; "Ben sırtımda ve omu-

---

1 İsra, 71.

2 Tirmizi, 3136.

zumda odun taşırdım. Helalinden kazanırdım ve sadaka da verirdim; insanlara yardım ederdim" diye cevap verdi. İsa (a.s); "Sübhanellah! Bir oduncu. Helalinden yiyor ve sadaka veriyor. Ve bu haldeyken 70 yıldır hesap vermek için ayakta bekliyor." Adam devamla şöyle dedi; "Rabbimin beni cezalandırmasının sebebi şudur; Rabbim bana şöyle buyurdu: "Hani sen bir keresinde bir dalı koparmış ve parçalamış; sonra da başka bir yere atmıştın. Bunu yaparken de güya benim seni görüp görmeyeceğimi denemek istemiştin. Oysa sen de biliyorsun ki Ben herşeyi bilen ve gören Allah'ım."

Açıklama

"Biz her insanın amelini boynuna asarız/sırtına yükleriz."[1]

Zeccâc diyor ki; Burada her insanın amelinin bir pranga ya da gem gibi insanın boyuna asılacağı ifade edilmiştir. İbrahim bin Ethem'e göre; kıyamet günü her insanın boynunda bir ip veya gem asılı olacak; amel defterleri de oraya asılacaktır. Bu defter, insan öldüğünde katlanıp saklanır. Tekrar dirilince de açılıp önüne konulur. **"Hadi oku bakalım burada yazılanları."**[2] İbni Abb (a.s), ayeti kerimede kastedilen şeyin amel ve amel defteri olduğunu doğrulamıştır. "Kıyamet günü insanın amellerinin yazılı olduğu şey getirilip önüne serilir."[3]

Hasan el-Basri diyor ki; Okuma yazma bilmeyen insan da o gün amellerinin yazılı olduğu defteri okuyacaktır.

Aziz kardeşim! İyi düşün! Kendini hesaba çek. Düşün ki o gün amellerinin yazılı olduğu defter elden ele dolaşıp sonra sana gelecek. Teraziler kurulacak. Sonra isminle bizzat sana hitap edilecek ve huzuru ilahiye çıkarılacaksın. Herkes seni izleyecek. Senle aynı olan adamı asla seninle karıştırmayacaklar. Hatta baba dede adınız aynı da olsa kimseye yanlış defter verilmeyecek. Huzuru ilahide ismin okundu mu amelin sana ait olduğunu kalbin hissedecek bilecek. Azaların da her şeyi bilip söyleyecekler. Kaçışın ya da itirazın olmayacak. Bunları ben yapmadım, burada adı geçen ben değilim, bu amel defteri benim değil diyemeyeceksin. O esnada herkes gözlerini sana çevirecek ve seni izleyecek.

Unutma! Bir gün seni yaratan, sana her şeyi veren Rabbinin huzuruna gelip dikileceksin. Elindeki defterde senin hakkındaki her şey yazılı olacak. O gün yaptığın gizli işler de ortaya çıkacak. O gün bunları sen

---

1 İsra, 13.
2 İsra, 14.
3 İsra, 13.

okuyacak ve itiraf edeceksin. Oradaki herkes yaptığın herşeyi senden dinleyecek. O gün, yaptığın en küçük hataları bile hatırlayacaksın.

Güzel ve hayırlı bir iş başlatmış ya da Allah için yaptığı işi en güzel şekilde yapan adam, özel olarak ismiyle ve babasının ismiyle çağırılır. Onun vesile olduğu insanlar da peşinden gelir. Huzura geldiği zaman amel defteri bembeyaz bir yazıyla yazılmış olarak önüne konulur. Defterin kendisi de bembeyazdır. Kitabın ön kısmında kötülükleri, son kısmında iyilikleri yazılıdır. Önce kötülüklerini okumaya başlar. Okudukça rengi atar. Sararır. Kızarır. Kitabın sonuna gelince şu yazıyı okur: "İşte bunlar senin kötülüklerindir. Fakat hepsi de affedilmiştir" Bunu okuyunca çok sevinir. Sonra kitabın sayfalarını çevirir ve iyiliklerini okumaya başlar. Okudukça sevinci daha da artar. İyiliklerini okumayı bitirdiği zaman en son şu cümleyi okur: "İşte bunlar yaptığın güzel işler. Hepsinin sevabı kat kat arttırılmıştır." Sevinçten yüzü bembeyaz parlar. Sonra başına bir taç giydirilir. Üzerine ipek bir elbise giydirilir. Bu elbise bütün azalarını kaplar. Boyu 60 arşın uzatılır yani Hazreti Adem (a.s)'ın boyu kadar olur. Sonra; "Hadi şimdi dostlarının yanına git ve bu güzellikleri anlat" denilir. Sonra bu adam, bu halde dostlarının yanına gelir ve "ben kimim bilin bakalım" der. Onlar; "Allah senden razı olsun. Bir yerden tanıyor gibiyiz ama sahi sen kimsin" derler. Adam; "Ben falanım. Falanın oğluyum. Tanımadınız mı? Allah beni size müjde vermem için gönderdi" der. **"Amel defteri sağından verilenler (tanıdıklarına); "alın okuyun kitabımı. Ben gerçekten (zor) bir hesaba çekileceğimi sanmıştım" der."[1] "İşte bu insan, cennetin en güzel yerinde güzel bir hayat sürecektir. Orada dallarından sarkan meyveler vardır. Onlara; "Hadi yiyin için. Helali hoş olsun. Rahat olun. İşte bu geçmişte yaptıklarınızın karşılığıdır" denilir."[2]**

Kötü işlerde önde giden insan ise aynı şekilde ismiyle huzura çağrılır. Bu kötü adama uyanlar da onunla birlikte gelirler. Önüne simsiyah bir kitap konulur. İçindeki yazılar da simsiyahtır. Kitabın baş kısmında iyilikleri, son kısmında ise kötülükleri yazılıdır. İyiliklerini okumaya başlar. Okudukça kurtulacağını sanır. Fakat son kısma gelince şu yazıyı okur: "İşte bunlar senin iyiliklerindir. Ancak kabul edilmemiştir (veya karşılığını dünyada almışsındır)." İşte o anda üzüntüden yüzü simsiyah olur. Sonra kitabı çevirir ve kötülüklerini okumaya başlar. Okudukça

---

1 Hakak, 19-20.

2 Hakka, 21-24.

içi daha da kararır. Üzüntüsü ve ümitsizliği artar. Son kısımda şu cümleyi okur: "İşte bunlar senin kötülüklerindir. (kötülüklerin arttırılmayacak ancak) azabın şiddetli olacak." Cehennemi görür ve ateşe bakmaya başlar. Gözleri ateşe bakmaktan yemyeşil olur. Üzerine katrandan bir elbise giydirilir. "**Kitabı sol tarafından verilen; "Keşke bana amel defterim hiç verilmeseydi" diyecektir. "Keşke hiç hesaba çekilmeseydim. Keşke bunları bilmeseydim. Keşke ölüp yok olsaydım. Keşke öldükten sonra dirilmeseydim. Malım beni kurtarmadı. Gücüm şöhretim de beni terk etti. Her şeyim elimden gitti." diye hayıflanır. (Ama artık çok geçtir ve şöyle emredilir); "Hadi alın şunu. Yakalayıp bağlayın. Götürüp cehenneme atın. Sonra da yetmiş arşınlık bir zincire vurun."**[1]

Açıklama

Hadisi şerifte insanların isimleriyle ve babalarının adlarıyla; "Ey falanın oğlu falan" diye çağırılacağı ifade buyurulmuştur. Bu yüzden isimlerin de güzel olması gerekir ki; kıyamet günü insan isminden utanmasın. Ya da orada olanlar ayıplayıp kınamasınlar.

Ebu'd-Derdâ (r.a) 'ın rivayet ettiği hadisi şerif, bu konuya açıklık getirmektedir: "**Kıyamet günü Allah'ın huzuruna isimlerinizle ve babanızın isimleriyle çağırılacaksınız. O yüzden (çocuklarınıza) güzel isim verin/kendi isminizi de (güzel değilse) güzeliyle (değiştirin).**"[2]

Kararan ve Aydınlanan Yüzler Büyük ve Küçük Günahlar

"O gün bazı yüzler bembeyaz olur. Bazı yüzler ise simsiyah kesilecektir."[3] "Amel defterleri ortaya serildiği zaman günahkarların, başları öne eğik; korku ve telaş içinde; "**Vay başımıza gelenler! Bu ne biçim kitap. Büyük küçük hakkımızda ne varsa hepsi burada yazıyor" dediklerini göreceksin."**[4]

Abdullah İbni Ömer (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v): "**O gün bazı yüzler bembeyaz olur. Bazı yüzler ise simsiyah kesilecektir."**[5]

---

1 Hakka, 25-30.
2 Ebû Davud, 4927.
3 Ali imran, 106.
4 Kehf, 49.
5 Ali imran, 106.

Ayeti hakkında "Yani Ehli Sünnet'in yüzleri bembeyaz olur. Ehli bidatın yüzleri ise sisiyah olur." Buyurdu. (Deylemi, 8987)

Bu ayette kasdedilen yüzü beyazlayacak olanların Ehli Sünnet, yüzü kararacak olanların ise ehli bidat olacakları görüşü İbni Abbas ve başkalarının görüşüdür. (İbni Ebi Hatim, Tefsir,3/729)

İmam Malik ise yüzleri kararacak olanların heasına uyanlar olduğunu söylemiştir. Hasan-ı Basri ise onların munafıklar olduğunu söylemiştir. Katede, yüzleri kararacak olanların mürtedler olduğunu, Ubey b. Ka'b ise kafirler olduğunu söylemişlerdir.

Ey Allahım! Senin dostlarının (evliyaullahın) yüzlerinin aydınlandığı günde bizim yüzlerimizi de aydınlat. Düşmanlarının yüzünün kararacağı o günde bizim yüzümüzü karartma. Seçilmiş kulları, nebilerin ve resullerin hakkı için. Ey büyük fazl sahibi Allah'ım. Bunu fazlınla ver. Ve ey kerem sahibi bize ikram et.

Büyük ve Küçük Günahlar

Hz. Ömer (r.a), Ka'b'a dedi ki: "Bize hairet olayından bahset." Ka'b: "Evet, ey mü'minlerin emiri! Kıyamet günü olduğunda Levhi Mahfuz kaldırılır. Mahlukattan o hariç kimse kalmaz. Ameline bakar. Sonra içerisinde kulların amellirinin bulunduğu sahifeler/defterler kendisine verilir. Bunlar Arş'ın etrafında neşredilir. Bu Allah Teala'nın şu ayetinde bulunmaktadır:

"Artık kitap (amel defteri) ortaya konmuştur; suçluların, onda yazılı olanlardan korkuya kapılmış olarak, "Vay halimize! Bu nasıl kitapmış! Küçük-büyük hiçbir şey bırakmaksızın hepsini sayıp dökmüş!" dediklerini görürsün. Böylece yaptıklarını karşılarında bulmuşlardır. Rabbin hiç kimseye haksızlık etmez."[1]

Es'adi diyor ki: Şirkin dışındakiler küçük günahtır. Büyük günah ise şirktir."

Abdullah İbni Abbas demiştir ki: "Küçük günah tebessüm etmektir. Büyük günah ise gülmektir." Yani bunlar Allah'a isyan konusunda olursa demektir.

Rivayet edildiğine göre Resulullah (s.a.v) küçük günahlarla ilgili olarak bir misal verdi ve şöyle buyurdu: **"Sizin küçük zannettiğiniz**

---

1 Kehf, 49

günahlar neye benzer biliyor musunuz? Bir topluluk bir çölde kalmıştır. Herkes bulabildiğini getirip ortaya bırakır. Kimisi bir dal getirir, kimisi birkaç dal getirir. Sonra bunları tutuşturup bir ateş yakarlar ve ekmeklerini pişirirler. İşte küçük günahlar da böyle birikir ve insanı helake eder. Allah'ın affı hariç. Küçük günahlardan korkun. Allah katından bunları da getirip önünüze koyan ve hesap soran bulunur."[1]

İki büyük alim Ebu Muhammed b. Abdulvehhab el-Kureyşi ve İmam Ebul Hasan eş-Şafii bu rivayete yer vermişlerdir.

Hadisi şerifin Sehl b. Sad (r.a)'dan gelen bir başka rivayeti de şöyledir: **"Küçük veya önemsiz görülen günahlardan sakının. Küçük günahlar, çölde odun toplayan bir topluluğa benzer. Herkes elinde birer ikişer odunlar gelir. Sonunda ortaya büyük bir ateş yakacak kadar odun toplanır. Herkes bu ateşte ekmeğini/yemeğini pişirir. İşte küçük günahlar da böyledir. Eğer küçük günahlardan Allah sizi hesaba çekecek olursa helak olursunuz."[2]**

Alimlerden bir kısmına göre; bütün günahlar büyüktür. Yani günahın küçüğü olmaz. Sen günahın küçüklüğüne değil, kime karşı isyan ettiğine bak. Dolayısıyla Allah Teala'nın buyruklarına muhalefet yönüyle kebairdir/büyük günahtır.

Sahih olan büyük ve küçük günahlar vardır. Fakat burası bunun izah yeri değildir. Bunları "Camiu Ahkami'-l-Kur'an"da Nisa suresini tefsir ederken bu kısmı açıklamıştık.

Hesabın Mahiyeti ve İnsana Sorulacak Sorular

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"İnsan, kulak, göz ve kalbi ile yaptığı herşeyden hesaba çekilecektir."[3] "Sonra tekrar bizim huzurumuza döneceksiniz ve size yaptığınız herşeyi tek tek anlatacağız."[4] "Rabbime yemin olsun ki öldükten sonra tekrar diriltileceksiniz ve yaptıklarınızın hepsi size gösterilecek."[5] "Zerre miktarı iyilik yapana bunun karşılığı ve-

---

1 Ahmed b. Hanbel, 5/379
2 İbn Mace, 4243; Ahmed b. Hanbel, 1/402 ve 5/331.
3 İsra, 36.
4 Yunus, 23.
5 Teğâbün, 7.

rilir. Zerre kadar kötülük yapan da bunun cezasını çekecektir."[1] **"O gün size verilen bütün nimetlerin hesabını vereceksiniz."**[2]

Ebu Hureyre (r.a), anlatıyor. "**O gün size verilen bütün nimetlerin hesabını vereceksiniz.**"[3] ayeti kerimesi nazil olduğu zaman insanlar Resulullah (s.a.v)'e gelip; "**Ey Allah'ın peygamberi! Hangi nimetlerden hesaba çekileceğiz?**" diye sordular. Resulullah (s.a.v); "**Bütün hepsinden" buyurdular."**[4]

Yine Ebu Hureyre (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Allah Teala'nın kıyamet günü kula soracağı ilk soru şudur; "**Biz sana sağlam bir beden ve sağlıklı bir ömür vermedik mi? Sana soğuk su içirmedik mi?"**

Abdullah b. Ömer (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "**Kıyamet günü kula, attığı her adımı hangi maksatla attığı sorulacaktır."**[5]

Ebû Berze el-Eslemi (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "**Kıyamet günü kul, şu dört soruya cevap vermediği sürece yerinden kıpırdayamaz: 1. Ömrünü ne için ve nerede tükettin? 2. Bedenini ve sağlığını nerede kullandın? 3. Allah'ın huzuruna hangi amel ile geldin? 4. Malını nereden kazandın ve nereye harcadın?"**[6] Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif hem hasen hem de sahihtir. İbni Ömer (r.a) da bu hadisi şerifi İbni Mesud (r.a)'ı kaynak göstererek rivayet etmiştir.

Abdullah İbni Ömer (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "**Kıyamet günü Allah Teala, kullarından birisini huzuruna emreder. Kul gelip huzuru ilahiye durdurulur. Allah Teâlâ, bu kula; amellerini sorduğu gibi makamını ve şöhretini de soracaktır."**

Safvan b. Mihraz diyor ki: İbni Ömer (Abdullah) (r.a)'a: "**Allah Teâlâ niyetler hakkında ne yapacak? Bu konuda bir hadisi şerif duydun mu?"** diye sorduğum zaman şu hadisi şerifi bizzat Allah Resulü'nün ağzından dinlediğini ifade etmiştir: "**Kıyamet günü mümin**

---

1 Zilzâl, 7-8.
2 Tekâsür, 8.
3 Tekâsür, 8.
4 Tirmizi, 3357.; İbn Mace, 4157.; Ahmed b. Hanbel, 1/154 ve 5/429.
5 Ebu Nuaym, Hilye, 1/376
6 Tirmizi, 2417.

bir kul Allah'ın huzuruna getirilir. Üzerine de bir örtü örtülür. Allah Teâlâ, işlediği günahları kula itiraf ettirir; "Şu günahı da işlemiştin hatırlıyor musun?" Kul; "Evet Rabbim biliyorum" der. Allah Teâlâ da; "Ben bu işlediğin günahı dünyada kimsenin duymasına müsaade etmemiştim. Şimdi de bunu affediyorum" der. Sonra da iyiliklerinin yazılı olduğu defter kendisine teslim edilir. Kâfir ve münafıklar ise herkese teşhir edilir. Bir ses; "İşte bunlar günahkârların önde gidenleridir. Hepiniz duyun ve ne yaptıklarına bakın" diye ilan eder."[1] "İşte bunlar Allah'a isyan edenler ve dinin hükümlerini inkar edenlerdir. Allah'ın laneti böyle zalimlerin üzerine olsun."[2]

Hz. Ali (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kıyamet günü Allah Teâlâ, mümin kulu insanlardan uzak bir yerde hesaba çeker. Günahlarını tek tek sayar. Onları en büyük melekler ve peygamberler bile göremez, duyamaz. Zira bu kulun günahlarını kimsenin görmesini istemez. Kulun günahları gizlice hesaba çekilir. Sonra da Allah Teâlâ, bu kulun yaptığı kötü işlere; "Haydi bakalım. Siz de iyiliğe dönüşün" diye emir buyurur."**

Müslim de aynı manada bir hadisi şerife yer vermiştir. İlerde bu hadisi şerife de yer vereceğiz.

Rivayet edildiğine göre Ebû Hureyre (r.a) şöyle demiştir: "Kıyamet günü bir kul, Allah'ın huzuruna getirilip; kimse görmesin diye bir çadıra konulur. Sonra da burada amel defteri kendisine verilir. "Hadi oku bakalım kitabını" denilir. İyiliklerini okudukça sevinir. Ama arada yaptığı kötülüklere rastlayınca rengi değişir. Allah Teala; "Ey kulum! Bunları hatırladın mı?" buyurur. Kul; "Evet Rabbim. Hatırladım" der. Allah Teala bunun üzerine şöyle buyurur: "Ben hepsini senden daha iyi biliyorum. Hadi git. Hepsini affettim." Bu kul, iyiliklerini hatırladıkça şükredip secde etmeye başlar. Kötülükleri aklına gelince ise istiğfar eder ve secde eder. Fakat bu anda olanları diğer canlılardan kimse göremez. Adam çıkıp geldiği zaman herkes; "Vay be! Ne güzel kul. Hiç hatası yokmuş" der. Oysa çadırın içinde olanlardan kimsenin haberi yoktur."[3]

Ebu Zer (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kıyamet günü bir kul, Allah'ın huzuruna getirilir ve "Bu kulun kü-**

---

1 Ahmed b. Hanbel, 2/74; İbn Mace, 183.
2 Hud, 18.
3 Ahmed b. Hanbel, Zühd, 964

çük günahlarını ortaya dökün ve büyük günahlarını bekletin" diye emredilir. Sonra kula; "Sen şu gün şu saatte şu şu işleri yaptın mı?" diye sorar. Kulun zaten inkâr edecek hali yoktur. Önündeki kitabı da okumaya başlar ve Allah'ın kendisini affetmesini ümit eder. Allah kulunu affetmek isterse; "Bu kulun günahlarını silip yerine iyilik yazın" diye emreder. Bunu gören kul; "Ya Rabbi! Benim burada yazmayan başka günahlarım da var" der." Ebû Zerr diyor ki; Resulullah (s.a.v) bunu söylerken gülüyordu. Devamla şu ayeti kerimeyi okumuşladır:[1] **"İşte bunlar, Allah'ın kötülüklerinin yerine iyilik yazdığı kimselerdir."[2]**

Açıklama

Hadisi şerifteki "Kıyamet gününde kulun ayağı sorguya çekilneceye kadar yerinden oynamaz" ifadesi umumi bir ifadedir. Fakat burada bazı istisnalar da vardır. Nitekim hadisi şerifte; **"Ümmetimden 70.000 kişi, hiç hesaba çekilmeden cennete gireceklerdir"[3]** buyurulmuştur.

Daha önce de zikrettiğimiz bir hadisi şerife göre Allah Teala, Resulullah (s.a.v)'e: **"Ümmetinden hesaba çekilmeyecek olanları cennete sağ kapıdan götür"** diye emir buyuracaktır.

Ayeti kerimede; **"Günahkârlar yüzlerinden (veya üzerlerindeki diğer belirtilerden) hemen belli olurlar; saçlarından ve ayaklarından tutulup götürülürler"[4]** buyurulmaktadır.

Hadisi şerifte; **"kula yaptığı ameller"** sorulur buyurulmaktadır. Yani o gün boş laf fayda etmez. Kul, samimiyetini ispat etmek için amellerini yani inandığı şeyleri ya da söylediklerini yaptığını göstermek zorundadır. **"İşte bunlar sözlerinde duran kimselerdir"[5]**

Bu durumda samimi olanlarla olmayanlar ayrılacaktır. Nitekim ayeti kerimede, Allah'a verdikleri sözlerinde durmayanlar ve söyledikleri ile yaptıkları birbirini tutmayanlar şöyle ifade buyurulmuştur: **"Siz, insanlara iyilik yapmalarını emrediyorsunuz da kendiniz buna uymuyor musunuz?"[6] "Ey iman edenler! Yapmadığınız şeyleri niye**

---

1 Ahmed b. Hanbel, 5/157 ve 207.
2 Furkan, 70.
3 Buhari, 5752; Müslim, 220
4 Rahman, 41.
5 Bakara, 177.
6 Bakara, 44.

başkalarına anlatıyorsunuz. Yapmadığı işleri söylemek (kendi yapmadıklarını insanların yapmasını istemek veya yapmadıklarıyla övünmek) Allah katında çok büyük bir günahtır."[1]

Büyük günahların örtülmesi ve küçüklerin hasenata çevrilmesi; Allah ile kul arasında olan işlerde geçerlidir. Kul ile kul arasında olan yani kul hakkı meselesinde; kısas gereklidir. Bu durumda kişi, ya kul borcu olduğu kimseye iyiliklerinden verecek ya da onun kötülüklerini borcu miktarınca yüklenecektir. Daha sonra bu konuya ayrıntılı olarak İnşallah değineceğiz.

Taberi, Nühâs ve başka âlimlere göre; Allah, kıyamet günü insanı aklına gelen şeylerden, yapmaya gücü yetse de yetmese de hesaba çekecektir. Kalbine getirdiği şeyleri yapmış ya da yapmamış olsun fark etmez; bunların hepsinden hesap verecektir. Delil olarak şu ayeti kerime gösterilmiştir: **"Kalbinizden geçenleri ortaya dökün ya da gizleyin farketmez. Allah, bunların hepsinden sizi hesaba çekecektir."**[2] Bu meseleyi, ilgili ayetin tefsirinde izah emiştik.

Abdullah İbni Mesud (r.a) diyor ki; Allah Teâlâ, kulun dünyada ortaya çıkarmadığı günahlarını, ahirette de ortaya çıkarmayacaktır. Bu görüşün kaynağı şu hadisi şeriftir: **"Allah, kulun dünyada başkalarına göstermediği (veya ceza vermekte acele etmediği) günahını; kıyamet günü de gizleyecektir."**[3]

Ebu Hureyre (r.a)'ın bize aktardığı bir başka hadisi şerifte şöyle buyurulmaktadır: **"Kim, bir müminin günahını başkalarına anlatmaz (veya affederse); Allah da kıyamet günü o kulun günahlarını örtecektir."**[4] Bir başka rivayet ise şöyledir: **"Kim bir müminin kusurunu örterse, Allah Teâlâ da kıyamet günü o kulun bir kusurunu örter."**[5]

İmam Gazali diyor ki; Bu hadisi şeriflerde kastedilen mana, kişinin kendisine karşı işlenen suçları ve hataları hem affetmesi hem de başka yerlerde anlatmamışıdır. Yani gıybet etmemesi; başkalarının yanında anlatmamasıdır. Bu da çok güzel bir davranıştır. Allah Teala da bu kula kıyamet gününde aynı şekilde muamele edecektir.

---

1 Saf, 2-3.

2 Bakara, 284.

3 Ahmed b. Hanbel, 6/145; Müslim, 16/143.

4 Müslim, 16/135; Buhari, 5/97; Tirmizi, 1426; İbn Mace, 2544; Ahmed b. Hanbel, 4/159.

5 İbn Mace, 2546.

Açıklama

Allah Teâlâ'nın dünyada gizlediği kulun günahlarına, ahirette ceza vermeyecek olması; Ehli Sünnet'in görüşünün sahih olduğuna delildir. Ehli Sünnete göre; Allah Teâlâ, müminlere vaadettiği cezaları hafifletebilir ya da kaldırabilir.

Ebubekir İbnü'l-Arabî diyor ki: Dünya hayatında büyük ve cömert adamlar, affetmekle meşhurdular. Affetmek, büyüklüğün şanındandır. İkram etmek de büyüklük alametidir. Şu halde sultanlar sultanı olan ve en büyüklerden de daha büyük olan Allah; affetmeye ve kullarına ikramda bulunmaya daha layıktır. Şu halde Allah Teâlâ, kulları hakkında hayır diler. Bu yüzden iyiliklere fazla fazla sevap verilir. Kötülüklere ceza verilirken ise cezada hafifletmeye gidilir. Allah Teâlâ, kulun cezalarını hafifletmek veya derecesini arttırmak için bahane arar. Fakat bu durum kâfirler için geçerli değildir; sadece müminler için geçerlidir. Ayeti kerimede bu duruma işaret edilmiştir: **"Allah Teâlâ, kendisine şirk koşulmasını asla affetmeyecektir. Bunun dışında dilediği kullarını affeder."**[1] **"Allah'ın azabı şiddetlidir. Ama o tevbeleri kabul eder ve (dilediği) günahları affeder."**[2]

Allah'ın dilemesi iki türlüdür; birincisi, başta Resulullah (s.a.v) olmak üzere Allah Teâlâ'nın dilediği kullarına verdiği şefaat hakkı. Diğeri ise kendi takdiri ile affetmesidir.

Allah Teâlâ Kıyamet Günü Kul ile Aracı Olmadan Konuşacaktır

Adiy bin Hatim (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah Teal, (kıyamet günü) istisnasız hepiniz ile arada bir tercüman ya da aracı olmadan konuşacaktır. Sağına bakacak ve orada daha önce yaptığı (iyi şeyleri) görecek. Soluna baktığında da ise daha önceden yaptığı (kötü şeyleri) görecektir. Önüne baktığında ise yüzüne çarpan ateşi görecektir. Yarım hurma ile de olsa kendiniz ateşten koruyun (yani yarım hurma miktarınca da olsa iyilik yapın sadaka verin)."**[3]

İbni Hacer; A'meş, Mürre ve Hayseme'yi kaynak göstererek yine Adiy (r.a)'dan şu ilaveye yermektedir: **"Güzel bir söz ile de olsa kendinizi**

---

[1] Nisa, 48.

[2] Ğafir, 2.

[3] Müslim, 7/101; Ahmed b. Hanbel, 4/377; Buhari, 13/423.

ateşten koruyun." Buhari ve Tirmizi de bu ziyadeyi zikretmektedirler. Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif hem hasen hem de bir başka açıdan sahihtir.

Enes bin Malik (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Kıyamet günü bir kul getirilip Allah'ın huzuruna dikilir. Allah Teâlâ; **"Ben sana onca nimet verdim. Sana ihtiyacın olanı ve fazlasını da verdim. Peki, sen ne yaptın?" diye sual buyurur. Kul; "Ya Rabbi! Ben onları ektim biçtim ve çoğalttım. Müsaade edersen gidip hepsini sana getireyim" der. Allah Teâlâ; "(Onu sormuyorum) bu nimetlerle ne yaptın (onu söyle)?" buyurur. Kul şöyle cevap verir: "Allah'ın huzuruna boş gelen kulun gidecek olduğu yer cehennemdir."**[1]

(Ebubekir) İbnü'l-Arabi, "Müritlerin el kitabı" adlı eserinde bu hadisi şerifi değerlendirmiştir. (Ebubekir İbnü'l-Arabi) ilave olarak; **"Kul bunu söylerken utancından yere geçer"** demekte ve bu hadisi şerifin; Hasan (el-Basri)'nin "Mürsel (aradaki ravi sahabeyi atlayarak doğrudan)" olarak rivayet ettiği hadislerden olduğunu ifade etmektedir. Herevî de, kulun o anda utancından kurbanlık kuzu gibi bekleyeceğini ifade ediyor.

Ebu Ubeyde'ye göre hadisi şerifte geçen "bezc veya bezec" kelimesi, kuzu anlamındadır. Cevheri'ye göre ise keçi yavrusu (yani oğlak) anlamına gelmektedir.

Biz diyoruz ki; yukardaki hadisi şerifte bahsedilenler, müminlerden hesaba çekilecek olanlardır. Daha önce zikrettiğimiz gibi bazı müminler, hesaba çekilmeden doğrudan cennete gideceklerdir. Şu halde bu durum, hesaba çekilmeden cennete gidecek kullar için geçerli değildir. Değerli kardeşim! Şu halde sen bile bile yaptığın günahlardan kork. Zira Allah Teala kıyamet günü sana şöyle soracak; "Sen kullardan utanır onların yanında iyi görünürdün. Ama sonra gizli gizli günah işlerdin. Kullardan utanıyordun da benden niye utanmazdın? Ben seni her yerde görmüyor muydum? Oysa ben diğer kullardan daha merhametli ve sana daha yakın değil miydim? Ben senin bu günahlarını, utanma diye ve belki düzelir vazgeçersin diye kimseye göstermemiş; seni rezil etmemiştim. Oysa sen ne yaptın? Bu günahlarda ısrar ettin. Tekrar tekrar aynı günahı işledin. Ben sana bunca nimet vermişken sana ne oldu da böyle yapıyorsun?"

---

1 Trimizi, 2427.

Abdullah İbni Mesud ise şöyle diyor: "Hepiniz, kıyamet günü, Allah'ın huzurunda, parlayan ayın altında duran adam gibi, tek başınıza duracaksınız. Allah Teala, hepinize; "Ey Adem'in oğlu! Söyle bakalım; dünyada neler yaptın? Peygamberlere ne cevap verdin? Kabul ettin mi etmedin mi? Ben sana göz vermiştim de sen onlarla helal olmayan bakmıştın! Oysa ben o gözlerin ne gördüğünü biliyorum. Ben senin kulaklarınla duyduğundan da haberdar değil miydim?" Bu şekilde bütün azalarını sayar. Hayâ ve utanma duyguların aleyhine şahitlik yapacaklar. Sen inkar etsen bile organların, yaptığın her şeyi itiraf edecekler. Böyle rezil duruma düşmekten Allah'a sığınırız. Allah Teâlâ, mümine, günahlarını başkalarına açıklamama vaadini vermiştir. Yani müminin günahları başkalarına gösterilmeyecek ve mümin rezil olmayacaktır."[1]

Peki, kafirlerin durumu ne olacaktır? Bu konuda ihtilaf vardır. Münafık ve kafirin durumuna özel olarak ilerde değineceğiz.

Cinlerin Ahiretteki Durumu

Şöyle bir soru akla gelebilir: Allah Teâlâ, bütün kulların hesaba çekileceğini ve yaptıklarının karşılığını göreceğini vaat etmiştir. Sonra da cenneti ve cehennemi insanlarla dolduracaktır. Ama cinlerin ne olacağı bildirilmemiştir. Onlar hesaba çekilecek mi? Allah onlarla konuşacak mı?

Cevap olarak şöyle diyoruz: Allah Teâlâ, cinlerin de insanlar gibi mükellef olduklarını ve bu yüzden hesaba çekileceklerini ifade buyurmuştur. Ayeti kerimede şöyle buyuruluyor: **"Ey cinler ve siz ey insanlar! Size peygamber gelmedi mi? Ayetlerimi size okumadılar mı? Size bugünü daha önceden haber vermediler mi? Onlar; "Evet Rabbimiz! Söylediklerinin hepsi doğrudur" derler."**[2]

Şu halde cinler de hesaba çekilecektir. Ve hesaba çekileceklerine göre akıllı varlıklardır ve Allah'ın emirlerinden sorumludurlar. Peygamberler insanlardan olduğu için genelde insanlardan bahsedilmiştir. Bunda bir gariplik yoktur. Genelde insanların zikredilmesi, cinlerin hesaba çekilmeyeceği ya da cennete veya cehenneme gitmeyecekleri anlamına gelmez. Tıpkı hadisi şeriflerde genelde erkeklerden bahsedil-

---

1 Abdullah İbni Mübarek, Zühd, 38

2 En'am, 130.

mesi gibi. Zira kabir suali veya diğer meselelerde zikrettiğimiz hadisi şeriflerde, hep adam ibaresi geçmektedir. Bu durum, kadınların kabirde hesaba çekilmeyecekleri ve diğer ahiret hallerini yaşamayacakları anlamına gelmez. Bütün mahlukat içince insanlar ve cinler "sakaleyn (iki varlık âlemi)" olarak adlandırılmıştır. Yani cinlerin ve insanların diğer mahlûklar içinde özel bir yeri vardır.

Şu halde cinler de hesaba çekilecekler, sonunda cennet ya da cehenneme gideceklerdir. Buraya kadar bahsettiğimiz ve bundan sonra bahsedeceğimi şeylerin tamamı, cinler için de geçerlidir. **"İşte bunlar, haklarında Allah'ın vaadinin gerçekleştiği kimselerdir. Onlar daha önce yaşamış olan cin ve insan kavimlerindendirler."**[1] **"Biz cehennem için insanlardan ve cinlerden çok kimse yarattık."**[2]

Kul Hakkı ve Kısas Yani Kul Hakkının Tahsil Edilmesi

Ebu Hureyre (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kıyamet günü, bütün kul hakları tahsil edilecektir. Hatta boynuzsuz koyunun hakkı boynuzlu koyundan alınacaktır."**[3]

Yine Ebu Hureyre (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kardeşine borcu olan ya da zulmeden kimse; dinar ve dirhemin olmayacağı gün gelmeden şimdi hemen burada helalleşsin. O gün, kardeşinize olan borcunuz, iyiliklerinizden ödenir. Eğer iyiliğiniz yoksa kardeşinizin günahları da sizin günahlarınıza eklenir."**[4]

Yine Ebû Hureyre (r.a) (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"İflas eden kimdir biliyor musunuz?"** diye sordular. Oradakiler; **"İflas etmiş, malını ya da parasını kaybetmiş ya da batırmış adama derler"** diye cevap verdiler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdular: **"Kıyamet günü ümmetimden bir adam gelir. Namazı, orucu ve zekâtı tastamamdır. Ama birine kötü söz söylemiş, birine iftira atmış, birinin malını yemiştir. Kiminin de kanını akıtmış, kimini dövmüştür. Bütün bu haklar, yaptığı iyiliklerden alınıp karşı tarafa ödenir. Sonunda yaptığı bütün iyilikler alacaklılara dağıtılır. İyilikler biter ama alacaklılar bitmez. Sonra alacaklı**

1 Ahkaf, 18.
2 A'raf, 179.
3 Tirmizi, 2420; Ahmed b. Hanbel, 2/323 ve 411.
4 Buhari, 5/101; Ahmed b. Hanbel, 2/506 ve 435.

olanların günahları bu adama yüklenir. En sonunda da cehenneme gider. İşte iflas etmiş adam budur."[1]

Abdullah İbni Ömer (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "**Kim dünyada mal veya para borcu ile ölürse; para ve malın olmayacağı günde bu borçlar, o kulun iyiliklerinden ödenir. Mümin (meşru bir bahaneden dolayı) ödeyemediği borçları ve kullara verdiği diğer zararlar ise Allah ve Resulü'ne aittir."**[2]

Abdullah b. Üneys (r.a) diyor ki, Resulullah (s.a.v)'i şöyle buyururken işttim: "**Allah Teala kulları veya insanları toplar. İnsanlar çıplak ve sünnetsiz toplanırlar. Yanlarında mal mülk ev eşya iz işaret hiçbir şey yoktur. Allah Teala kullara şöyle seslenir: "Bütün mal ve mülk bana aittir. Herşeyin gerçek mirasçısı da benim. Gerçek alacaklı da benim. Kullarımın borcunu ödeyecek olan da benim." Bu hitabı insanlar, yakınlarında ve uzaktan duyarlar (yani ilahi hitap her yönden gelip insanları kuşatır). Cennetlik kimse, cehennemlik bir adama bir itip kakma kadar bile zulmetmişse bunu ödemeden cennete giremez. Cehennemlik kimse de cennetlik kimseye olan en küçük borçlarını bile ödemeden cehenneme gidemez."** Biz de; "**O gün çıplak ve sefil halde olmayacak mıyız? Borcumuzu nasıl ödeyeceğiz"** diye sorduk. "**İyiliklerinizi ve kötülüklerinizi (değişerek helalleşeceksiniz)"** diye cevap vermişlerdir.[3]

Bu hadisi şerifi Cabir bin Abdullah (r.a) da rivayet etmiştir.

Hazreti Berrâ (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "**Borçlu, borcu için kıyamet günü esir tutulur."**[4]

Hadis Hafızı Ebû Nuaym, Zâzân Ebu Ömer'i kaynak göstererek şunları anlatıyor: İbn Mesud (r.a)'ın huzuruna girdim. Hizliler ve Yemenliler de vardı. Onları yakınına oturttu. Ben de kendisine "Ben yabancıyım diye mi uzağa oturttunuz?" deyince beni yanına çağırdı. Ta yanına gittim. Abdullah İbn Mesud (r.a) ile aramızda sadece bir kişi vardı. Kendilerinden şunları dinledim;

Kıyamet günü bir köle ya da cariyenin emri altında bütün insanlar toplanır. Sonra bir ses, sırasıyla insanları ortaya çağırır. "Ey insanlar! Bu falan oğlu falandır. Hakkı olan gelsin alsın" denilir. Bir kadın, oğlu

1 Müslim, 16/13; Tirmizi, 2418.
2 İbn Mace, 2414; Ahmed b. Hanbel, 2/82 ve 70.
3 Ahmed b. Hanbel, 3/495.
4 Nesai, 7/315; Ebû Davud, 3341.; Ahmed b. Hanbel, 5/20.

veya kardeşinin ya da kocasının hakkını talep etmek için gelir (fakat bu hak o kadına verilmez. Hakkın sahibi çağrılır). İbn Mesud (r.a) daha sonra şu ayeti kerimeyi okumuştur: **"O gün insanların arasında ne kan bağı ne de arkadaşlık olacaktır. O gün kimse kimseden yardım isteyemez. Kimse kimse için hesaba da çekilmez."**[1]

Sonra bu adamda alacağı olanlar gelir. Adama; "Hadi bunların haklarını öde" denilir. Adam; "Ya Rabbi! Neyim varsa dünyada bıraktım. Ben bunlara ne vereceğim?" diye mazeret bildirir. Allah Teala, meleklere emir buyurur: "Bu adamın iyiliklerinden alıp alacaklı olanlara dağıtın." Yine de alacaklı kalırsa; eğer adam salih ve hayırlı bir insan ise Allah Teala, bu salih kimsenin iyiliklerine verilecek olan sevabı arttırır ve kul borçlarını fazlasıyla öder. **"Allah Teala, kullarına, bir tohum tanesi kadar bile haksızlık etmez. Kulun bir tek iyiliği bile olsa Allah Teala bu iyilik karşılığında kendi katından çokça sevap verecektir."**[2]

Eğer kötü bir insan ise; "Ya Rabbi! Ben herşeyimi dünyada bıraktım. Bunlara ne vereyim der?" Adamın iyilikleri varsa alacaklılara dağıtılır. Ama alacaklılar bitmezse Allah Teala, meleklere; "Bu alacaklıların kötülüklerinde ve günahlarından alıp bu adamın günahlarına ekleyin" diye emir buyurur. Sonra da bu kötü kimse cehenneme atılır.

Abdullah İbni Mesud (r.a) diyor ki, Resulullah (s.a.v)'i şöyle buyuruken iştim: **"Kıyamet günü, evladın da anne babaya borcu varsa; bu borç için evlat esir tutulur. "Ben sizin evladınızım. Benden de mi alacaklarınızı istiyorsunuz?" demesi fayda etmez."** (Ebu Nuaym, 4/202)

Rezîn, Ebu Hureyre (r.a)'ı kaynak göstererek şu ifadelere yer vermektedir: Kıyamet günü bir adam, kendisini hiç tanımayan bir diğer adamın yakasına yapışır. Yakasına yapıştığı adam; "Senin derdin ne? Ben seni hiç tanımıyorum! Sen ne istiyorsun?" der. Yakasına yapışan da; "Sen beni günah işlerken ve kötü şeyler yaparken görmüştün de bana engel olmamıştın" diye davacı olacaktır.

Abdullah İbn Mesud (r.a) da şunları anlatmıştır: Kıyamet gününde kadın, babasından, oğlundan ve kocasından alacağı olduğu için sevinir. Çünkü o gün ne kan bağı ne de başka bir bağ vardır. O gün kimse kimseye hakkını bağışlamayacaktır.

---

1 Müminun, 101.

2 Nisa, 40.

Cabir bin Abdullah (r.a) diyor ki: Bir keresinde deniz aşırı bir yolculuktan dönmüştüm. Allah Resulü (s.a.v)'i ziyaret edeyim dedim. Allah Resulü (s.a.v), bana; **"E! Anlat bakalım Habeş diyarında ne gördün?"** diye sual buyurdular. Ben de şöyle anlattım; Bir gün yaşlı bir kadın gördüm. Başının üstünde su dolu bir kap taşıyordu. Sonra bir genç gelip kabı tutarak yaşlı kadını itti. Kadın yere düştü. Kabı da kırıldı ve içindeki su döküldü. Kadın, o gence şöyle sitem etti: "Birgün bizden öncekiler ve bizden sonrakiler bir araya toplanacaktır. O gün insanların elleri ve ayakları da konuşacaktır. İşte o zaman seninle benim aramda da hüküm verilecektir. Bakalım o gün ne yapacaksın?" Allah Resulü (s.a.v), bunun üzerine şöyle buyurdular: **"O kadın doğru söylemiştir. Allah Teala, zayıfın güçlüye ezdirildiği ve zayıfın hakkının güçlünden alınmadığı bir topluma (ne dünyada ne de ahrette) huzur vermeyecektir."**[1]

Açıklama

Bazı Mutezililer başta olmak üzere Ehli Sünnet inancı dışındaki bazı mezhepler; yukardaki hadisi şerifleri inkâr etmektedirler. Bunların görüşlerine göre; Allah Teâlâ'nın, insanların günahını sebepsiz yere silmesi, günahlarını affedip yerine iyilik yazması ve işlemediği iyiliklerin sevabını vermesi; (Hâşâ) kullarına zulümdür. Delil olarak da; **"Kimse, kimsenin günahını yüklenmeyecek"**[2] ayetini öne sürmüşlerdir.

Cevap olarak diyoruz ki; İslami hükümlerde esas olan hadis ve ayetlerdir. Delil olmadan bu konularda akıl yürütülemez. Akıl, bu gibi meselelerde şeriatin hükümlerine tabi olmalıdır. Aklımızın idrak edemediği herşeyi inkar etmeye kalkarsak; dinn birçok emrini inkar etmek zorunda kalırız. Allah Teâlâ, kullarına zulüm etmez. Kulun Allah rızası için işlemiş olduğu ameller asla silinmez ve kötülüklere sadece bir günah yazılır. Ama iyiliklerin sevapları arttırılabilir ve Allah, kula işlemediği ya da işlenmesine sebep olmadığı günahları da yüklemez. Yine Allah Teâlâ, iyilik yapmaya niyet edene bir iyilik yazar; bu iyiliği yaparsa iki iyilik yazar. Yani hayır düşünmek de iyiliktir ve sevaptır. Ama günah işlemeye niyet edene günah yazmaz fakat bundan hesaba çeker. Taki o günahı işlerse ancak günah yazar. Yine Allah Teala, kullarının iyilik yapmasına engel olmaz. Olursa da yine bu iyiliğin sevabını o kula yazar. Fakat kötülük yapmasına dilerse engel olur ve bu yapamadığı kö-

1 İbn Mace, 4010.
2 En'am, 164; İsra, 15.; Fatır, 18.

tülükten hesaba çekecek ama günah yazmayacaktır. Şu halde Allah'ın adaleti, kulların iyiliğinden yana ağır basmaktadır.

Şu ayeti kerimeler; yukardaki hadisi şerifleri desteklemektedir:

"Biz kıyamet günü gerçek terazileri kurarız. Bu teraziler sağlam ve hassastır. O gün kimseye bir haksızlık edilmez/herşey dosdoğru tartılır ve ölçülür."[1]

"Onlar, kıyamet günü kendi yüklerinin yanında (günah işlemelerine sebep oldukları) diğerlerinin günahlarını da yükleneceklerdir."[2]

"Onlar, kendi günahlarının hepsini yükleneceklerdir. Buna ilaveten (bilerek veya) bilmeyerek yoldan çıkardıkları insanların da günahları kendilerine yüklenecektir."[3]

Şu halde kulları, kendi işlemedikleri veya sebep olmadıkları günahı üstlenmezler.

Açıklama

Şu halde her mümin, kendi nefsini hesaba çekmelidir. Nitekim Hazreti Ömer (r.a) şöyle diyor: *"Allah sizi hesaba çekmeden önce siz kendi hesabınızı yapın. Allah Teala, amellerini tartmadan önce siz kendi iyiliklerinizi ve kötülüklerinizi tartın."* Kulun kendini hesaba çekmesi demek, günahlarına tevbe etmesi ve eksiklerini tamamlaması ve kul haklarını ödemeye çalışmasıdır. İşte böyle kimse, cennete doğrudan, hesaba çekilmeden girecektir.

Aksi halde kıyamet günü, zulmettiklerimiz gelip saçımızı başımızı tutacaktır. Birisi gelip, bu adam bana zulmetti diye kolumuzdan tutup çekecektir. Bir diğeri, bu bana kötü sözler söylemişti diye davacı olacaktır. Kimisi, bu adam benimle alay etmişti; kimisi bu benim gıybetimi yapmıştı, kimisi, bu adam çok kötü bir komşuydu; bir başkası, bu adam alışverişte beni kandırdı; bir diğeri bana yalan söyledi ya da emanetime sahip çıkmadı diye davacı olacaktır.

Gücümüz varken yardım etmediğimiz inşalar da kıyamet günü gelip; "Ya Rabbi! Bu adama bana zulmedilirken veya haksızlık yapılırken gördü. Bana yardım etme imkanı vardı ama etmedi. Ben bundan davacıyım" diyecektir. Mümin kardeşinin gıybeti edilirken onu savunmayan da ahiret günü hesaba çekilecek ve gıybeti yapılan o kul; "bu benim

1 Enbiya, 47.

2 Ankabut, 13.

3 Nahl, 25.

gıybetim yapılırken dinledi ve beni savunmadı" diye davacı olacaktır. Yine bir başkası; "Ya Rabbi! Bu adam beni günah işlerken veya bir hata yaparken gördü. Ben bilmiyordum. Ama o bildiği halde beni ikaz etmedi. Benim günahlarımı buna yükle" diye davacı olacaktır.

Açıklama

Hadisi şerifte geçen "**Allah, kullara yakınlarından ve uzaktan gelen bir sesle hitap eder**" ifadesi geçmektedir. Burada bizim anladığımız manada sesler veya harfler geçerli değildir. İlahi hitap, bizim bildiğimizden farklı bir şekilde gerçekleşecektir. Yine Allah Teâlâ'nın, yüksek mertebelerde görev yapan meleklere hitabı da bizim anladığımızdan farklıdır.

Yine ayeti kerimede; Allah'ın, bal arasına vahyettiği ifade edilmektedir. Buradaki vahiy ve konuşma, peygamberlere olan hitaptan farklıdır.

Bazı hadisi şeriflerde; insanlar adlarıyla mahşer meydanına çağrılır veya kullara adlarıyla hitap edilir gibi ifadelere de şahit olmaktayız. Burada dikkat edilmesi gereken bir başka husus ta şudur; meleklerin yapmış oldukları işler de bazen Allah'a atfedilmektedir. Şu halde burada, kullara yapılan hitaplar, melekler tarafından da gerçekleştirilebiliyor olabilir. Aslında meleklerin fiillerinin de asıl sahibi Allah Teâlâ'dır.

Allah Teâlâ, Hazreti Musa (a.s)'a; "**Allah, benim**"[1] diye hitap buyurmuştur. Burada Allah Teâlâ'nın, bir insana doğrudan ve açıkça hitap ettiğini görüyoruz. Şu halde Allah, dünyada kullarına hitap ediyorsa; ebedi hayat olan ahirette hitap etmesinde anlaşılamayacak bir durum yoktur.

Ayrıca biz Kuran'ı kerim okurken; yukarıdaki ayeti kerimeyi yani "**Allah, benim**"[2] de okuyoruz. Ama buradaki söz, bizim değil Allah Teâlâ'nın sözüdür. Şu halde kıyamet günü meleklerin yaptıkları hitap da aslında Allah'ın kelamıdır. Emir ve hüküm veren O'dur. Melekler sadece birer elçidirler.

Açıklama

Hayvanların haşredilmesi ve aralarında kısas yapılması hususunda ihtilaf vardır:

İbni Abbas (r.a)'a göre; hayvanların ve diğer canlıların haşrından kasıt, ölümleridir (yani öldükten sonra tekrar diriltilmeyeceklerdir).

---

1 Taha, 14.
2 Taha, 14.

Dahhâk'a göre İbni Abbas (r.a)'ın bir başka görüşü daha vardır. Buna göre hayvanlar da kıyamet günü yeniden dirilecekler ve hesaba çekileceklerdir.

Ebu Zer, Ebû Hureyre, Amr bin (a.s), Hasan el-Basri ve daha birçok alime göre (Allah hepsinden razı olsun); hayvanlar da hasredileceklerdir. Ayeti kerimede; **"Vahşi hayvanlar bir araya toplandığı zaman"**[1] ve **"Sonra hepsi Allah'ın huzurunda toplanacaklardır"**[2] buyurulmaktadır.

Ebu Hureyre diyor ki; Allah Teâlâ, kıyamet günü bütün hayvanları, kuşları ve diğer bütün canlıları haşredecektir. Zira hadisi şerifte, boynuzsuz koyunun boynuzlu olandan intikam alacağı ifade buyurulmaktadır. Sonra da Allah Teâlâ, insan dışındaki diğer canlılara ve hayvanlara "haydi şimdi toprak olun" diye emir buyuracaktır. Diğer canlıların toprağa dönüşeceğine delil olarak şu ayeti kerime getirilmektedir: **"İşte o anda kâfir "keşke toprak olsaydım" diyecektir"**[3]

İbni Ömer ve İbni Amr (r.a)'a göre; hayvanlar toprağa dönüştükten sonra bu tozlar kâfirlerin üzerine atılacaktır. Ayeti kerimede; **"İşte o gün bazı insanların yüzlerini toz toprak içinde görürsün"**[4] buyurulmaktadır.

Bazı âlimler; hayvanların da diriltilip mahşer meydanında bulunacağına şu ayeti kerimeyi delil göstermişlerdir: **"Yerde yürüyen her canlı ve kanadı olup uçan herşey de sizin gibi topluluklar halindedirler."**[5]

Fakat bu görüşe bir itiraz vardır. Bu itirazı yapanlara göre; hesap sadece insanlar için geçerlidir. Ayeti kerimede bahsedilen vahşi hayvanların bir araya toplanması işi, kıyamet esnasında bütün canlılar ölmeden önce meydana gelecek bir olaydır. Hadisi şerifte bahsedilen boynuzsuz koyunun boynuzlu koyundan hakkını alacağı ifadesi ise bir teşbihtir. Burada kastedilen asıl aman, hesabın çok şiddetli geçecek olmasıdır.

Burada bir başka hadisi şerifi zikretmek istiyoruz: **"Canlı olan her şey, Cuma günü kulaklarını açıp kıyamet gününün beklemektedir."**[6]

---

1 Tekvir, 5.
2 En'am, 38.
3 Nebe, 40.
4 Abese, 40.
5 En'am, 38.
6 Ahmed b. Hanbel, 2/486.

"Müezzinin ezan okuduğunu duyan cinler, insanlar, ağaçlar, taşlar ve diğer şeyler; kıyamet günü müezzinin lehine şahitlik yapacaklardır."[1]

İmam Malik, "Muvatta'" adlı eserinde; İbni Mace ise "Sünen" adlı kitabında Ebû Said el-Hudrî'yi kaynak göstererek rivayet etmiş oldukları ve daha önce bizim de zikrettiğimiz hadisi şerifte; kabirde, azap melekleri ölüye vurduğu veya kabir ölüyü sıktığı zaman, meleklerin vurmasının çıkardığı sesi ve ölünün feryadını, bütün canlıların duyacağı ifade edilmektedir. Şu halde akıl sahibi olmasalar da hayvanlar da algı ve idrak sahibidirler yani duyarlar veya görürler. Buna göre bütün canlılar mahşer meydanında toplanacaklardır. Ve hayvanlar da insanlar gibi hesaba şahit olacaklar, insanlardan alacak oldukları haklar da insanlardan talep edilecektir. Hayvanların da ilahi hitaba muhatap olacaklarına dair birçok ayeti kerimeyi delil getirmek mümkündür:

"Allah'ı zikretmeyen hiçbir şey yoktur."[2] "Göklerde ve yerde yaşayan herşey, istese de istemese de Allah'a secde ve itaat eder."[3] "Bilmez misin; göklerde ve yerde olan herşey Allah'a secde etmektedir. Güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar ve bütün hayvanlar böyledir."[4] Ayeti kerimelerde geçen secdenin itaat ve tespih anlamı vardır. Bazı canlıların tespihi sözlü iken bazılarının tespihi bizim bilmediğimiz başka bir şekildedir. **"Her meselenin kararı Allah'a aittir ve herşeyin bilgisi de O'ndadır. Allah Teala, sadece hakikati söyler."[5]**

Allah'ın nuru ve nazarıyla bakan kimse hakikati idrak edebilecektir. Kıyamet günü olacak olanları, dünya hayatı ve buradaki duyularımızla değil; Allah'ın ihsan edeceği idrak ile elde edeceğiz. Oradaki yaşadıklarımız (ve mahşerde ya da kabirde verecek olduğumuz cevaplar da) beşeri akıl ile mümkün değildir. Bütün bunlar, Allah'ın hiadey ve inayeti ile olacaktır. Allah'ın yardım etmediği ve ve bu iyilikleri nasip etmediği kimseler, o gün bu hakikatleri idrak edemeyecek ve bu güzellikleri göreyemeyeceklerdir. **"Allah'ın nurundan mahrum kalan kimse hiçbirşekilde hidayete eremez ve hakikatten uzak kalır."[6]**

---

1 Buhari, 2/87; İbni Mace, 723.
2 İsra, 44.
3 Ra'd, 15.
4 Hac, 18.
5 En'am, 57.
6 Nur, 40.

Bize göre hem Ebu Hureyre, hem de Ebu Said el-Hudrî-Allah her ikisinden de razı olsun-tarafından rivayet edilen hadisler doğrudur. Yeryüzü (ve toprak, ağaç, taş gibi yeryüzündeki herşey), kıyamet günü üzerinde olup biten herşeyi anlatacak ve yaşanılan herşeyi ortaya dökecektir. Ayrıca yeryüzü, kıyamet günü insanlar hesap verirken, söylenilen şeylerin doğru olup olmadığına da şahitlik edecektir.

Lebis bin Selim, Ebu Zerr (r.a)'ı kaynak göstererek şu hadisi şerifi rivayet etmiştir: "**Kıyamet günü Allah Teala, boynuzsuz koyunun hakkını, boynuzlu koyundan alacaktır.**" Bu hadisi şerifi İbn Vehb de rivayet etmiştir.

Ebu Zerr (r.a), bu hadisi şerif ile alakalı olarak şunları anlatmıştır: Vallahi kıyamet günü her türlü anlaşmazlık gündeme gelir ve büyük küçük her olay karara bağlanır. Hatta bir koyun, diğerinden hakkını ister. Cansız varlıklar da insanların ve hayvanların yaptığı herşeye şahitlik edecektir.

Şu'be de, A'meş'i kaynak göstererek yine Ebu Zerr (r.a)'dan şu hadisi şerifi rivayet etmiştir: Efendimiz (s.a.v), iki koyun görür. Koyunalrdan biri diğerine boynuz atar. Bunun üzerine Allah Resulü (s.a.v); "**Ey Ebu Zer! Söyle bakalım şu iki koyun niye birbiriyle dövüşüyorlar?**" diye sorar. Ebu Zerr (r.a), hayır diye cevap verir. Bunun üzerine Allah Resulü (s.a.v), şöyle buyurmuşlardır: "**Fakat Allah Teala, biliyor. Ve kıyamet günü bu ikisinin kavgası hakkında hüküm verecektir.**"

Ebu Davud diyor ki: Ebu Zerr (r.a), bu hadisi şerif ile ilgili şu açıklamada bulunmuştur: Allah Teala, bir koyunun hakkını diğerinden alır. Sonra her ikisine de toprak olmaları için emir verir. Böylece onlar yokolup giderler. "**(Kafir başına gelecekleri anladığı zaman) Ah. Keşke ben (de hayvanlar gibi) toprak olup (yokolsaydım da bu azabı yaşamasaydım) diyecektir.**"[1]

İmam Kuşeyri diyor ki: Vahşi ve evcil bütün hayvanlar ve sürüngenler, kıyamet günü Allah'ın huzurunda toplanırlar. Sonra secdeye kapanırlar. Melekler; "Kalkın. Bugün secde günü değil. Bugün hesap ve ceza günü" derler. Hayvanlar; "Bu bizim yaptığımız şükür secdesidir. Ademoğullarının başına gelecek olan ceza bizim başımıza gelmediği ve yokolup gideceğimiz için Allah'a şükrediyoruz" derler. Melekler; "Zaten Allah Teala sizi sevap ya da ceza vermek için değil, insanların yaptıklarına şahitlik edin diye buraya getirdi" diyeceklerdir.

---

1 Nebe, 40.

Açıklama

Bazı âlimlere göre; oruç, kişiye özeldir ve ecri Allah'a aittir. Resulullah (s.a.v) bir kutsi hadisi şerifte, Allah Teâlâ'nın kendisine şöyle vahyettiğini ifade buyurmaktadır: "Oruç bana özel bir ibadettir. Sevabını bizzat ben vereceğim."[1] Bu alimlere göre; kul hakkı olan kimselerin oruç sevabı, başkalarına verilemez. Bu durumda kul borcu, kulun diğer amellerinden ödenir. Yine bu görüşte olanlara göre; orucun sevabı gizlidir ve kulun amel defterinde yazılmaz. Bu yüzden, alacaklı olan insanlar; kulun oruç sevabına dokunamazlar. Bu durumda; kulun sevabı bitince, alacaklı olanların günahları; borçlu kimseye yüklenecektir. Şayet borçlu kimsenin orucu tamsa; bu sevap diğer kullara verilemeyeceğine göre; oruç sevabı gelip kişiye şefaat edecektir. Yani oruç, kişiyi cehennemden kurtaracaktır.

Kadı Ebubekir İbnü'l-Arabi, "Müritlerin el kitabı" adlı eserinde bu görüş hakkında şöyle diyor; Bu çok güzel bir görüş ve tevildir. İnşallah bunların dediği gibi olur. İnşallah ahirette orucumuz bizi kurtaracaktır.

Açıklama

Safvan bin Süleym, İdde'yi kaynak göstererek; babalarının Allah Resulü'nün dostlarından dinlediği şu hadisi şerife yer vermektedir: **"Kim anlaşma yapılmış kimseye zulmeder ya da hakkını eksik verirse veya yapamayacağı işlerden sorumlu tutarsa ya da gönül rızası olmadan ona ait herhangi bir şeyi almaya kalkarsa; kıyamet günü bu kimsenin hakkını, borçludan ben dava edeceğim."**[2] Ebû Muhammed Abdulhak da bu hadisi şerifi doğrulamıştır.

Allah Teala'nın Kıyamet Günü Düşmanların Arasını Bulması

Allah Teala'nın Alacalıkları Nasıl Razı Edeceği Hakkında

İbni Ebi Dünya'nın zikrettiği ve bizim de "Kırk Hadis" kitabımıza aldığımız bir hadisi şerif vardır. Hadisi şerifi rivayet eden Ebû Hureyre (r.a)'dır. Ebû Hureyre şöyle anlatıyor: Birgün Resulullah (s.a.v) ile oturuyorduk. Dişleri görününce kadar tebessüm ettiler. **"Ey Allah'ın Peygamberi! Neye güldüğünü öğrenebilir miyiz?" diye sorulduğu zaman**

[1] Buhari, 4/103; Müslim, 8/29; Tirmizi, 764; Ahmed b. Hanbel, 2/257.

[2] Ebû Davud, 3036.

şöyle cevap buyurmuşlardır: "Ümmetimden iki adam vardı. Kıyamet günü Allah Teala'nın huzuruna geldikleri zaman birisi; "Ya Rabbi! Benim hakkımı kardeşimden al" diye davacı olur. Allah Teâlâ, borçlu olan kula; "Hadi bakalım. Kardeşinin haklarını öde" diye emir buyurur. Borçlu olan; "Ya Rabbi! Hiç iyiliğim kalmadı. Verecek bir şeyim yok" der. Alacaklı; "Ya Rabbi! O zaman benim günahlarımdan buna yükle" diye hakkını ister." Bu esnada Resulullah (s.a.v)'in gözleri dolmuştu. Sonra devamla şöyle buyurdular: **"O an, kulun, günahlarını verecek biri aradığı bir zamandır. Bunun üzerine Allah Teala, alacaklı olana; "kafanı kaldır da bak bakalım şu cennetlere" diye hitap buyurur. Alacaklı olan kul kafasını kaldırıp bakar. Cennetteki nimetleri görünce büyülenir ve heyecanla; "Ya Rabbi! Bunlar kimin?" diye sorar. Allah Teala; "bedelini kim öderse onundur." Alacaklı olan kul; "Bunun bedelini kim ödeyebilir ki?" Allah Teâlâ; "Sen ödeyebilirsin" diye cevap buyurur. Kul, nasıl diye sorunca Allah Teâlâ; "Kardeşinde olan hakkında vazgeçersen bunun karşılığında o gördüklerini sana veririm" buyurur. Alacaklı bunun üzerine; "Ben onda olan bütün haklarımı helal ettim" diye cevap verir. Bunun üzerine Allah Teâlâ; "O halde ne duruyorsun! Haydi, tut kardeşinin elinden ve birlikte cennete girin" buyurur."** Daha sonra Peygamber Resulullah (s.a.v) şu ayeti kerimeyi okumuşlardır: **"Allah'tan korkun.aranızdaki ilişkileri düzeltin. Şüphesiz ki Allah Teâla da kıyamet günü mü'minlerin arasını barıştıracaktır.""**[1]

Abdurrahman b. Ebubekir diyor ki; Mümin, kıyamet günü kendisine borçlu olanı tutup getirir ve "Benim bu kulda alacağım var" der. Allah Teala da; "Ben kulumun borcunu ödemeye en layık olanım" buyurur. Daha sonra da borçluyu affedip alacaklıyı da razı eder.

Açıklama

Ben derim ki; bütün bunlar, Allah'ın azap etmeyi murat etmediği kimseler içindir. Bazı kullarda bizim bilemediğimiz iyi yönler olabilir ve bu yüzden Allah Teala, bu kulu affetmek isteyebilir. İşte bu durumda Allah Teala, kuluna yardım edecektir. Bilmeyerek hata edenler ya da günahlarından pişman olanlar, bunlara örnek olarak verilebilir. "Allah, tevbe edenleri affetmeyi çok ister."[2]

---

1 Enfal, 1.
2 İsra, 25.

Ayeti kerimede geçen "Evvâb" tevbe eden anlamına gelmekle birlikte; işlediği günahtan pişman olan ve bir daha da aynı günahı işlememek için gayret gösteren kimseHir. hasan el-Basri ve Gazzali'nin görüşü de budur.

İlk Hesaba Çekilecek Olan Ümmet-i Muhammed'dir

İbni Abbas (r.a)'dan rivayet edilen hadisi şerifte Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır: **"Biz ümmetlerin en sonuncusuyuz ama hesaba ilk biz çekileceğiz. (Kıyamet günü) "Ümmi olan ümmet ve peygamberi nerde?" diye (davet edileceğiz). Son da ilk de biziz."**[1]

İbni Abbas (r.a)'ın aktardığı bir başka hadisi şerif ise şöyledir: "Diğer ümmetler de bizim peşimizden mahşere geleceklerdir. Biz en önde, alınlarımızda abdest almaktan kaynaklanan bir kırmızılık ile yürüyeceğiz. Bizi göre diğer ümmetler; **"Herhalde bu topluğun/ümmetin hepsi peygamber olmalı" diyeceklerdir."** Ebû Davud da aynı hadisi şerife "Müsned" adlı eserinde yer vermektedir.

İlk Hesabı Sorulacak Olan Amel Kulun Namazıdır İnsanlar Arasında Yani Kul Hakları İçinde İlk Hüküm Verilecek Olan Şey ise Kandır

Abdullah İbni Mesud (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.av) şöyle buyurdu: **"Kıyamet günü kul hakkı olarak ilk hesaba çekilecek ve ilk hüküm verilecek mesele kan dökmektir."**[2]

Yine Abdullah İbni Mesud (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.av) şöyle buyurdu: **"Kula hesabı sorulacak ilk amel, namazdır. İnsanlar arasındaki olaylarla ilk karar verilecek olan konu ise kanlardır (yani kan davası ve öldürmektir)."**[3]

Buhârî ise Hazreti Ali bin Ebûtalib (r.a)'ın şöyle dediğini yazmaktadır: **"Kıyamet günü ilk olarak ben hesaba çekileceğim."** Burada, Bedir savaşında kafirlerle yapmış olduğu mübarezeyi kastetmektedir. Ebû Zer (r.a) diyor ki; **"İşte bunlar Allah'ın dini hakkında mücadele**

---

1 İbn Mace, 4290; Ahmed b. Hanbel, 1/282.

2 Müslimi 11/167; İbni Mace, 2610; Ahmed b. Hanbel, 1/388 ve 442; Buhari, 12/187; Nesai, 7/83; Tirmizi, 1414.

3 Nesai, 7/83

eden iki kimsedir."[1] ayeti kerimesi Hazreti Ali ve Bedir günü mübareze yapan iki kişi (Hz. Hamza ve Ubeyde b. Cerrah) hakkında nazil olmuştur. Buhari ve Müslim de bu görüşü desteklemektedir.

Muhammed b. Ka'b el-Karzî, Ensardan bir zatı kaynak göstererek bir başka hadisi şerife yer vermektedir: Ebû Hureyre (r.a) diyor ki; Resulullah (s.a.v) ashabından şöyle bahsetmiştir; **"Ashabım arasında ilk hüküm verilecek mesele kandır. Allah Teâla'nın huzuruna Allah yolunda yapılan savaşlarda öldürülen (düşmanlar) getirilir. Sonra da onları öldürenler çağrılıp öldürdükleri adamların kafaları akan kanlarla birlikte kucaklarına konulur. Öldürülen adamın başı dile gelir ve; "Ya Rabbi bu adama beni niye öldürdüğünü sor" diye davacı olur. Allah Teâla Celle Celalühü de; "Bunları niye öldürdün söyle bakalım" diye (mücahide) sorar. (Mü'min Mücahid); "Ben bu adamları senin rızan için savaşırken öldürdüm" der. Hâlbuki Allah, en doğrusunu bilmektedir (fakat sırf hakikat ortaya çıksın ve diğer kullar da şahit olsun diye sormaktadır). Allah Teâlâ; "Söylediklerin doğrudur" der ve (müminin) yüzü o anda güneş gibi parlar. Sonra da meleklere kendisini cennete götürmelerini emreder.**

Sonra (Şehidin) başı kendisini öldürenin kucağında gelir ve; "Ya Rabbi! Beni öldürene sor bakalım beni niye öldürmüş" diye davacı olur. Allah Teala da katile; "Sen söyle bakalım bu adamı niye öldürdün" diye sual buyurur. Katil; "Kendi nefsim için öldürdüm" der. Allah Teâlâ; "Ne kadar çirkin bir iş yapmışsın" buyurur. İşte bu şekilde her maktulün hakkı katilinden; her mazlumun hesabı zalimden sorulur. Son kararı Allah verir. Dilerse azap eder, dilerse affeder."[2]

Abdullah İbni Abbas (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.av) şöyle buyurdu: **"(Haksız yere) Öldürülen adam, bir elinde kesik başını taşıyıp diğer eliyle de katilini tutarak; her tarafı kan içinde Allah'ın huzuruna gelir ve; "Ya Rabbi! Beni bu adam öldürdü" diye davacı olur. Allah Teâla da katile; "Sen ne biçim bir iş yapmışsın" der. Ve adam sırf bu yüzden cehenneme atılır."**[3]

İbn'ül-Mübarek, aradaki raviyi atlayarak doğrudan Abdullah İbni Mesud (r.a)'ı kaynak göstererek aynı hadisi şerifi nakletmiştir. Rivaye-

---

1 Hac, 19.

2 Nesai, 3995.

3 Nesai, 7/85 ve 8/63; Tirmizi, 5020; İbni Mace, 2621; Ahmed b. Hanbel, 1/222.

tine kaynak olarak Seleme oğlu Hammad ve Asım bin Ebû Vail'i kaynak göstermiştir. Tirmizi, "Câmî" adlı eserinde Zağferânî diye tanınan Hasan bin Muhammed'i kaynak göstererek bir başka hadisi şerif daha nakletmektedir Hasan da, Şebâbe'den dinlemiş. Şebâbe ise Verkâ bin Ömer ve Amr bin Dinar aracılığıyla İbni Abbas (r.a)'ı kaynak göstermektedir (Allah hepsinden razı olsun). Bu rivayete göre Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Maktul, katilini saçlarından tutup sürükleyerek ta arşın altına kadar getirir. Diğer elinde ise kesik başı vardır. Kucağı ise kanla doludur. "Ya Rabbi! İşte katilim" diye diye ta arşın dibine sokulur."**[1] Tirmizi diyor ki; Bu hadisi şerif bazı yönlerden hasen, bazı yönlerden gariptir.

İmam Malik, Yahya bin Said'den dinlediği şöyle bir rivayete yer vermektedir: "Dinlediklerime göre kulun ilk hesaba çekilecek ameli, namazıdır. Eğer namazları kabul edilirse, diğer amellerinin hesabı başlar. Eğer namazı kabul edilmezse ya da namazında eksiklik varsa, diğer amelleri dikkate alınmaz."

Biz bu anlama gelen bir hadisi şerif biliyoruz. Ebû Davud ve Tirmizi, aradaki ravilerden bazılarını atlayarak Ebû Hureyre (r.a) 'ı kaynak gösterip şu hadisi şerifi zikretmektedirler: **"Kıyamet günü kula hesabı sorulacak ilk ameli namazıdır. Rabbimiz Celle Celalühü, meleklere; "Kulumun namazlarını inceleyin. Bakın bakalım eksik mi tam mı? Eğer tam ise tam olarak defterine yazın. Eğer eksik ise, nafileleri ve sünnetleri var mı bakın. Eğer nafile ve sünnetleri varsa; kulumun farz namazlarını oradan tamamlayın" diye emir buyurur. Sonra diğer ameller de bu şekilde sırayla değerlendirilir."**[2] Tirmizi bu hadisi şerif için hasen ve gariptir ibaresini kullanmaktadır.[3]

Namaz

Ebu Ömer İbni Abdulberr (r.h) diyor ki: "Farzların nafileden veya sünnetlerden tamamlanması meselesi, farzları unutarak terkedenler için geçerlidir. En doğrusunu Allah bilir. Veya namazı kılıp da kastı olmadan

---

1 Tirmizi, 3039; İbni Mace, 2621; Ahmed b. Hanbel, 4/63 ve 1/222.

2 Nesai, 1/223; Ahmed b. Hanbel, 4/103; Ebû Davud, 850; İbni Mace, 1425 ve 1426.

3 Kulun amel olarak ilk hesaba çekilecek olduğu konu namazdır. Amelden önce "İman" ve "Cihad" konusu da vardır.

ve bilmeden rükû, secde ve tadili erkânı terk edenler için böyle bir tamamlama söz konusudur. Fakat kasten farzı terk eden veya hatırladığı halde farzlardaki eksikliği iade etmeyen kişiye gelince; böyle bir kimse nafile ibadette yapsa, farzları bu nafilelerden tamamlanmaz." En iyisini Allah bilir. Allah İbni Abdulbere'e rahmet eylesin.

Şamlılar arasında hadis diye dolaşan; *"Namaz kılıp da secdesini, rükûsunu veya huşusunu eksik bıraka kişi; tespihleri arttırırsa; bu tespihler ile namazın eksikleri tamamlanır" (Taberani, Mu'cem'l-Kebir, 18/22)* şeklindeki rivayet bizce makbul ve geçerli değildir.

Ben derim ki; insan namazlarını ve özellikle farzlarını tam olarak kılmalıdır. Rükû, secde ve tadili erkânı da tam yapmalıdır. Huşusu da eksik olmamalıdır. Eğer kendinde bir eksiklik ya da gaflet alameti gösterirse; nafileleri arttırmalıdır. Asla gevşeklik göstermemeli ve zaten eksik kılıyorum diye terk yoluna gitmemeli; aksine daha ısrarlı ibadetlerine devam etmelidir. Fakat nafile kılacağım diye de farzları ihmal etmemelidir. Aslolan farzlardır. Ama nafilelere de önem verilmelidir. Zira eksiklerimiz oradan tamamlanacaktır.

Namaz mühim bir ibadettir ve farzlarda kasıtlı olarak ihmal gösterenlerin sonu kötüdür. Ayeti kerimede; **"Daha sonra namazlarını zayi eden bir topluluk gelmiştir. İşte bunlar arzularına kapılmış ve dünyanın kendisini aldattığı kimselerdir. Bunlar Gayyâ'ya atılacaktır."**[1]

Âlimler diyor ki; namazın eksik olması, rükû ya da secdenin şartlarına uygun olmadan yapılmasıdır. Veya vaktini kaçırmaktır. Yoksa namazı bilerek ve kasten terkeden ve bunu daha sonra bile bile kaza da etmeyen kimse; âlimlerin bir kısmına göre kâfirdir.

Ebu Mesud el-Ensârî, şu hadisi şerifi aktarmaktadır: **"Rüku ve secdede tadili erkana uymayan ve tam doğrulmayan kişinin namazına sevap yoktur."**[2] Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif, bir yönden sahih; bir başka yönden hasendir. Resulullah (s.a.v)'in ashabından ilim sahibi olanlara göre; rükû ve secdede tadili erkâna riayet etmek farzdır.[3]

İmam Şafi, İmam Ahmed ve İshak'a göre; rükûda ve secdede azaları tam oturmayanın; rükûdan ve secdeden tam doğrulmayanın namazı geçersizdir. Bu hadisi şerif de; bu duruma işaret etmektedir.

---

1 Meryem, 59.

2 Tirmizi, 265.

3 İbni Mace, 870; Ebû Davud, 855; Ahmed b. Hanbel, 4/122.

İmam Nesai rivayet ediyor. Huzeyfe (r.a) bir adam gördü. Rükûsu ve secdesi tam değildi. Adam namazını bitirince Huzeyfe adama dedi ki; "Sen namaz kılmadın. Eğer sen şimdi ölsen ya da bu şekilde namaz kılsan; Allah Resulü'nün tarif ettiği gibi kılmamış olacaksın.[1] Nesaî de aynı şekilde bir başka olay anlatıyor: Huzeyfe, hızlı hızlı namaz kılan bir adam gördü. Adam namazı bitirince Huzeyfe, adama; "Kaç senedir bu şekilde namaz kılıyorsun?" diye sordu. Adam, "40 senedir" bu şekilde namazıma devam ediyorum dedi. Huzeyfe adama; "Sen hiç namaz kılmamışsın" diye cevap vermiştir.

Ebû Hureyre (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kulun kıyamet günü ilk hesaba çekileceği ameli, namazdır. Eğer namazı tam ise amel defterine namazı tamdır diye yazılır. Tam değilse Allah Teâla; "Kulumun nafilelerine bakın bakalım bir şey bulamayacak mısınız?" buyurur. Eğer nafilesi varsa, farzdan eksik olan kısımlar buradan tamamlanır. Sonra diğer amellerinin hesabına geçilir ve bu şekilde bütün ameller hakkında hüküm verilir."**

Hadisi şerifin devamında Hazreti Ömer (r.a) diyor ki; "Eğer namazında eksik varsa, diğer amelleri de boşa gitmiş olur."

Nu'man b. Mürre el-Ensari (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "İçki içen, hırsızlık yapan ve zina eden hakkında görüşünüz nedir? Bunların tümü fevahiştendir ve azabı gerektirir. Hırsızların en kötüsü ise namazını çalandır." Dediler ki: "Ey Allah'ın Resulu! Nmazını nasıl çalar?" Buyurdu ki:"Rukusunu ve secdesini tamam etmeyerek."[2]

Ubade b. Samit (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kişi namazını güzelce ve tam olarak kılarsa; rükûlarını ve secdelerini tam hakkıyla yerine getirirse; namazı (kıyamet günü gelip); "Allah senden razı olsun. Sen beni nasıl güzelce kıldıysan ve ihmal etmediysen; Allah da bugün seni korusun" diye dua eder. Sonra da bu kişinin derecesi yükseltilir. Namazı da güzel bir surette diğer insanlara gösterilir. Eğer kişi namazını eksik kılarsa ya da rükusunda veya secdesinde ihmal varsa; namazı kendisine; "Sen nasıl beni ihmal ettiysen Allah da seni öyle ihmal etsin" diye beddua eder. Sonra da bu namaz kirli ya da eskimiş bir elbise gibi katlanıp o kişinin suratına fırlatılır."**

---

1 Buhari, 2/395.

2 İmam Malik, Muvatta,1/108

Namazı tam kılmanın ilk şartı; namazları vaktinde kılmaktır. Sonra abdest ve temizliği güzel yapmak gerekiyor. Namazlarını vaktinde kılmayan veya abdesti şartlarına uygun almayan kimsenin namazları eksik olur. Namazı eksik olanın diğer amellerinin hiçbir önemi yoktur. Namaz kılmayanın dindarlığı olmaz.

Açıklama

Ebu Said el-Hudrî (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "**Allah Teala, kulu hesaba çekerken en sonunda "Bir kötü iş gördüğün zaman buna niye müdahale etmemiştin" diye sorar. Kul bir şey diyemez ama sonunda Allah kendisine cevabını ilham eder ve kul; "Ya Rabbi! Ben senin rızan için insanlardan uzaklaşmıştım" der.**"[1]

Yine Ebû Said el-Hudrî (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "**Allah'ın emirlerinden hiçbirini kesinlikle küçük görmeyin. Kıyamet günü hesaba çekildiğiniz zaman Allah Teala size; "Sen benim emirlerime aykırı işleri gördüğün zaman niye bir şey demedin söyle bakalım" diye sorar. Kul; "Yar Rabbi! İnsanlardan korktum" der. Bunun üzerine Allah Teâlâ; "Asıl korkman gereken ben değil miydim" diye sual buyurur.**"[2]

Ebu Nasr el-Vâilî diyor ki; Bunu Kufeli Ahmed bin Abdullah bin Yunus Ebû Abdullah el-Yerbûî de rivayet etmiştir. O da Zührî'den dinlemiş. Zührî, Ömer bin Kays'dan; Ömer, Amr bin Mürre'den bizzat dinlediğini ifade etmektedir (Allah hepsinden razı olsun).

Açıklama

Abdullah İbni Abbas (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "**Haksız yere dövülen bir kişinin yanında öylece bakıp durmayın. Zira bu zulmü görüp de engel olmayanın üzerine Allah'ın laneti iner. Haksız yere öldürülen bir insanı de seyretmeyin. Yine aynı şekilde bunu görüp de engel olmaya çalışmayana gökten lanet yağar.**"[3]

Bu garip bir hadistir. Zira hadisin rivayet zincirinde adı geçen Esed, pek tanınan birisi değildir. İkrime'den bu zat bildiğim kadarıyla pek hadis de rivayet etmiş değildir. Esed'den hadisi rivayeti yapan tek kişi Ganevî namıyla bilinen Mendil bin Ali'dir.

---

1 İbni Mace, 4017; Ahmed b. Hanbel, 3/29.

2 İbni Mace, 2008; Ahmed b. Hanbel, 3/47 ve 91.

3 Ebu Nuaym, 9/354

Kâfir ve Münafığın Azalarının Aleyhlerine Şahitlik Yapması

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"O gün biz inanların ağızlarına kilit vururuz. İnsanların elleri, bize herşeyi anlatır; ayakları da onların yaptıkları şeylere şahitlik yaparlar."[1] "O gün, dilleri, ayakları ve elleri; yaptıkları her şeye şahit olacaklardır."[2] "İnsanlar, kendi bedenlerine; "Bizim aleyhimize niye şahitlik yapıyorsunuz?" diye soracaklardır."[3]

Muaviye b. Hayde rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kıyamet günü, ağızlarınıza gem vurulmuş halde mahşer meydanına geleceksiniz. O gün insanın ilk olarak dizleri ve avuç içleri konuşacaktır."[4]**

Enes bin Malik (r.a) şu hadisi şerifi rivayet etmektedir: Resulullah (s.a.v)'in yanındaydık. Gülümsediler. Sonra da; **"Niye güldüğümü biliyor musunuz?"** diye sual buyurdular. Biz de; "Siz daha iyi bilirsiniz" diye cevap verdik. Şöyle buyurdular: **"Bir kulun Allah Teâlâ ola konuşmasına güldüm. Kul; "Sen bana zulmetmeyeceğini vaat etmemiş miydin?" diye sorar. Allah Teâlâ da; "Evet ben kuluma zulmetmem" cevabını buyurur. Kul; "Ben aleyhime şahitlik yapacak kendimden başka birini göremiyorum" der. Allah Teâlâ bunun üzerine; "Sen kendi aleyhine şahitlik yapacaksın. Bir de Kiramen Kâtibin melekleri sana şahit olarak yeter" buyurur. Sonra da kulun ağzını mühürler ve diğer azalarına; "Hadi bu kulun yaptıklarını anlatın bakalım" diye emir buyurur. Kulun azaları, yaptıklarını bir bir anlatmaya başlarlar. Sonra Allah Teâlâ, kula konuşma melekesini geri verir. Kul hemen kendi azaları ile tartışmaya başlar; "Benden uzak durun. Yazıklar olsun size. Siz benim azalarım olamazsınız."[5]**

Ebu Said el-Hudri ve Ebû Hureyre (r.a) birlikte rivayet etmişlerdir; Resulullah (s.a.v) buyurdular ki: **"Kıyamet günü huzura bir kul getirilir ve Allah Teâlâ; "Ben, sana kulak, göz, mal ve evlat vermemiş miydim? Bütün canlıları ve bitkileri senin hizmetine tahsis etmemiş miydim? Seni kendi başına bırakmıştım ki dünyada salta-**

---

[1] Yasin, 65.

[2] Nur, 24.

[3] Fussilet, 21.

[4] Ahmed b. Hanbel, 5/3.

[5] Müslim, 18/104 ve 105; Ahmed b. Hanbel, 1/61.

nat süresin, mal ve makam sahibi olasın diye! Öyle değil mi? Sen birgün bu şekilde karşıma geleceğini biliyordun değil mi? Kul, Hayır diye cevap verince Allah Teâlâ; "Sen nasıl bunları unuttuysan bugün ben de seni unutuyorum" buyuracaktır." Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif, sahihtir ama bir açıdan gariptir. Müslim de aynı hadisi şerifi Ebû Hureyre (r.a)'ı kaynak göstererek nakletmektedir.

Enes bin Malik (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kıyamet günü kâfir, huzuru ilahiye getirilir ve "Dünya dolusu altının olsa, bugün kurtulmak için fidye verirdin değil mi?" diye sorulur. Kâfir, evet cevabını verir. Bunun üzerine Allah Teâlâ, kâfire; "Oysa ben senden dünyadayken bundan çok daha kolay bir şey istemiştim."**[1] Müslim'in rivayeti ise biraz farklıdır: **"Ben senden çok daha kolayını istemiştim ama sen karşı gelmiştin."**

Açıklama

Hadisi şerifte geçen "İnsanın ilk konuşacak azası dizidir" ifadesi iki farklı anlama gelebilir.

1. Hadisi şerif mecaz anlamda olabilir. Buradan bütün azaların konuşacağı veya insanın ne kadar zor durumda kalacağını anlayabiliriz. **"İşte bu bizim sizin için yazdığımız kitaptır. O size her şeyi anlatacaktır."**[2]

2. Eğer kişi kötü bir kul ise ve kötülükleri açıktan yapıyorsa; kalbinde de ihlas yok demektir. Bu yüzden dili ve kalbiyle söyleyeceklerinin bir anlamı olmaz. İşte bu yüzden, kötülüğü işleyen diğer azaları konuşturulur. Bu görüş daha efdal kabul edilmiştir. Zeyd bin Eslem'in görüşü de budur. Allah biz böyle bir duruma düşmekten muhafaza buyursun.

Açıklama

Hadisi şerifte geçen: "Allah Teâlâ'nın, kula; 'Ben sana yer yüzünde makam mevki sahibi olmak ve şöhretini yaşamak için müsaade etmedim mi' ifadesinin anlamı; zenginlik ve makam sahibi olmaya işarettir. Zengin, dünyadaki mala hükmeder. Makam ve mevki sahibi ise, insanları istediği gibi yönetir. Onların mallarından payını alır. Emrindekiler kendisine hizmet eder ve tazim gösterir.

Cenab-ı Hakk'ın; "İşte bugün ben de seni unutacağım" ifadesinin anlamı ise şudur; Allah, kulunun durumu ile ilgilenmeyecek, merhametinden

---

1 Buhari, 11/400; Ahmed b. Hanbel, 3/218.

2 Casiye, 29.

ihsan etmeyecektir. Kulun ameli ne ise onun karşılığını görecektir. Şefaat ve küçük günahların affi ya da günahların yerine iyilik yazılması gibi hadisi şeriflerde zikredilen ilahi lütuflardan bu kul istifade edemeyecektir. Yoksa Allah Teâlâ, kullarına zulmetmez. Hiçbir şey O'nun bilgisi dışında da gerçekleşmez.

Kâfirin huzuru ilahiye çıkması ve hesaba çekilmesi ile ilgili bir tartışma vardır. Bize göre kâfir de Allah'ın huzuruna gelecek ve hesap verecektir. Aşağıdaki ayeti kerimeler bu duruma delildir: **"Peygamber gönderilen herkes hesaba çekilecektir."**[1] **"Onları, Allah'ın huzuruna çıkarıldıkları zaman hele bir görsen."**[2] **"İşte bunlar da Allah'a hesap vereceklerdir."**[3] **"Onların hesabı da bize aittir."**[4] **"İman etmeyenler, iman edenlere; "Siz de bizim yolumuzdan gelin. Biz sizin günahlarınızı yükleniriz. İşte bu bu boş konuşmalarından da kıyamet günü sorguya çekileceklerdir."**[5]

Diyoruz ki; bazı âlimlerimize göre insanlar hesaba çekilmeleri bakımından üç türlüdür. Ayeti kerime ve hadisi şeriflerde bu konu açık bir şekilde ifade buyurulmuştur:

1. Hesaba çekilmeden cennete girilecek olanlar: Bunlara yukarda değinmiştik.

2. Hesabı kolay geçecek olanlar: Bunlar günahkâr olmayan müminlerdir.

3. Hesapları zor geçecek olanlar: Bunlar günahkâr Müslümanlarla kafirlerdir.

Hesaba çekilmeden cennete girecek olan müminler; Allah'ın rahmetine en yakın olanlardır. Şu halde Allah'ın rahmetine en uzak olanlar ise kâfirlerdir. O halde buraya dördüncü bir grup ilave ediyoruz:

4. Hiç hesaba çekilmeden cehenneme gidecek olanlar: Bunlar küfürde aşırı gitmiş ve öncü olmuş kâfirlerdir. Allah'ın gazap ve laneti bunların üzerine olacaktır. Bunlar hiç hesaba çekilmeden doğrudan cehenneme atılacaklardır.

İbni Mubarek; "Dekâik" adlı eserinde, Şehir bin Havşeb'i kaynak göstererek İbni Abbas (r.a)'dan şu sözleri rivayet etmektedir: İşte bu

---

1 A'raf, 6.
2 En'am, 30.
3 Hud, 18.
4 Ğaşiye, 26.
5 Ankebut, 12-13.

kafirleri cehennem alıp götürdükten sonra amel defterleri ortaya serilir ve mahlukat hesaba çekilmeye başlanır. Teraziler kurulur. Zira ayeti kerimelerde şöyle buyurulmuştur: **"İşte bunlar, kıyamet günü Rablerinin huzuruna çıkamazlar (veya Rableri onların yüzüne bakmaz)."[1] "Günahta aşırı gitmiş günahlara niye günah işledikleri sorulmayacaktır."[2] "Allah, bunlarla muhatap olmayacaktır."[3] "(Kıyamet günü insanlar hesaba çekilmek üzere toplandıkları vakit insanların yanındaki görevli iki meleğe) Haydi küfürde inat ve ısrar edenleri cehenneme atın (diye emir verilir)."[4]**

Kıyamet, insanların hesaba çekilecekleri, insanlara soru sorulacak ve bu sorulara cevap verilecek bir yerdir. Bazı kimselerin hesaba çekilmemesi, ayetlere ters değildir. Bunda herhangi bir şüphe ya da anlaşılamayacak bir durum da yoktur.

İkrime'ye göre; kıyamet günü bazı inşalara hesaba çekilecektir ama bazı insanlara hesap ve sorgu yoktur.

İbni Abbas (r.a)'dan gelen bir başka rivayete göre; bu azılı kafirlere, dertlerini anlatmaları ya da kendilerini savunmaları için değil; hakaret ve azap amaçlı sorgu vardır. Bu tür kâfirlere; "Şöyle bakalım sen niye şöyle şöyle yaptın" diye yaptıkları yüzüne vurulacaktır. Şu ayeti kerime buna delildir; **"Rabbinin adına yemin olsun ki, biz onlara; "Hadi söyleyin bakalım niye böyle yaptınız?" diye soracağız."[5]**

Bir başka görüşe göre; kâfirlere, Kelime-i Tevhid'in anlamı, Allah'a niye inanmadığı, peygamberleri niye kabul etmediği, Allah'ın emirlerini ve ayetlerini hangi gerekçe ile reddettiği tek tek sorulacak ve bu konuda delil göstermesi istenecektir.

"İman etmeyenler, (Allah'ın emirlerini ve peygamberlerin getirdiklerini) kabul edenlere; "Haydi siz de bizim gibi yaşayın. Biz sizin günahlarınızın hesabını da veririz" derler. Oysa onlar, kimsenin günahını üstlenemezler. Biz (kıyamet günü) herkesin günahını kendine yükleriz. Fakat bu kafirlere, (yoldan çıkarmaya çalıştıklarının) günahlarını da yükleriz. Sonra da hangi delile dayanarak böyle dediklerinin hesabını sorarız."[6]

---

1 Mutaffifin, 15.

2 Kasas, 78.

3 Bakara, 174.

4 Kaf, 24.

5 Hicr, 92-93.

6 Ankebut, 12-13.

Bu anlama gelen birçok ayeti kerime vardır. Müminun suresinin sonundaki ayetlere de bakılabilir.[1] En iyisini bilen Allah'tır. Hamd ve sena Allah'adır.

Müslim'e göre; İbni Mubarek'in yukardaki rivayeti biraz zayıf bir görüştür.

Birileri; Lâlekâi'nin "Sünen"indeki şu rivayeti delil gösterebilir: Hz. Aişe (r.a) anlatıyor; Kıyamet günü hesaba çekilen her kul, cennete girer. Zira hesap, iyiliklerin karşılıklarının verilmesi ve günahların ölçülmesi içindir. Kâfirin ise iyiliği yoktur. O'nun hesabı ve hakkındaki karar Allah'a aittir. Zira ayeti kerimede; **"Kıyamet günü Allah, böyleleri ile konuşmyacaktır."**[2] buyurulmaktadır.

Bize göre, Hz. Aişe'nin bu görüşü, diğer görüşlerden farklıdır. Zira hesaba çekilecek herkesin cennete girmesi gerekmez. Bazı kâfirler de hesaba çekilecektir. Ayeti kerimede; Allah'ın kâfirlerle konuşmamasından kasıt, onlara olan öfkesini ifade içindir. Ayrıca bir başka ayeti kerime bu durumu açıklamaktadır: "(Allah Teâlâ, kâfirlere şöyle emreder) **Oturun oturduğunuz yerde. Sesiniz çıkmasın."**[3] Yani ayetin anlamı, kâfirlerin konuşmasına ve mazerete beyan etmelerine müsaade edilmemesidir.

"Mücrimlere ne diye günah işledikleri sorulmaz"[4] ve **"İnsan ya da cine, günahının sorulmasına (hacet yoktur)"**[5] ayeti kerimelerinin anlamı, bazılarına göre; meleklerin, insanın kafir mi mümin mi bilmesi için, hesaba gerek olmadığı anlamındadır. Melekler, insanın mümin mi kâfir mi olduğunu bilirler. Günahını sevabını da bilirler. Hesap ve terazi, bunun insanlara gösterilmesi içindir. Yani herkes hatasını ve sevabını kendisi görsün ve itiraf etsin içindir. Böylece Allah'ın adaleti tecelli edecektir.

Kıyamet günü, kâfirle ve müminler, yüzlerinden ve davranışlarından belli olacaktır. Müminin yüzünde secde ve abdest izi belli olacak; müminin yüzü parlayacaktır. Kafirin yüzü ise simsiyah olacaktır. Ayrıca kâfirler, şaşkınlık ve korku içinde olacaklardır. Müminler ise zaten inandıkları ve daha önceden bunları bildikleri için; haklarındaki kararı bekleyeceklerdir.

---

1 Müminun, 101.
2 Bakara, 174.
3 Müminun, 108.
4 Kasas, 78.
5 Rahman, 39.

Yeryüzünün, Gecenin ve Gündüzün İnsanların Yaptıklarına Şahitlik Etmesi

"Her nefis, yanında bir muhafız ve bir de şahitle gelir."[1] Ebu Hureyre (r.a) anlatıyor: Resulullah (s.a.v): **"O gün yeryüzü, gördüğü herşeyi anlatır"**[2] ayeti kerimesini okumuş ve ardından; **"O gün dünyanın vereceği haberler nedir biliyor musunuz?"** diye sual buyurmuşlardır. **"Allah ve peygamberi en iyisini bilir"** diye cevap verdiğimiz zaman şöyle buyurdular: **"O gün dünya, şahit olduklarını anlatır. Bütün toplulukların yaptıklarını tek tek haber verir. "Falan kavim falan zamanda falan yerde şöyle yaptı" diye tek tek anlatır."**[3] Tirmizi'ye göre bu hadisi şerifin üç farklı rivayeti vardır: bir rivayet gariptir. Bir başka rivayet hasendir. Rivayetlerden birisi ise sahihtir.[4]

Ma'kal b. Yesar rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Doğan her gün; "Ey Âdemoğlu! Ben yeni bir günüm. Ben senin yarın ne yapacağını biliyorum. Bugün yaptıklarını da yarın sana haber vereceğim. Sen beni göremezsin. Ama ben senin gibi nicelerini gördüm geçirdim" der. Gece de aynı şekilde insana hitap eder (Ama insan bunu duyamaz)."** Bu hadisi şerif gariptir. Zira Muaviye'den tek hadis rivayet eden Zeyd el-Ammî'dir. Ben bu hadisi şerifi başka kimseden de dinlemiş değilim.

İbni Mubarek, Abdullah İbni Amr (r.a)'dan şu ifadelere yer vermektedir: "Kıyamet günü, insanın secde ettiği toprak, bunu gören ağaç ve taş herşey, gelip şahitlik yapacaktır."

Hazreti Osman (r.a): **"İşte ölüm sekeratı gerçekten geldi. Sonra sura üfürülür; işte bu tehdit edildiğiniz gündür. Sonra her nefis, yanında bir muhafız ve bir şahit ile gelir."**[5] ayetleri hakkında şöyle buyurmuştur: O gün insanın yanında iki melek gelir. Birisi, insanı tutup Allah'ın emrettiği yere götürür. Diğeri ise insanın yaptıklarını anlatacak olan melektir.[6]

---

1 Kaf, 21.
2 Zilzal, 4.
3 Tirmizi, 2429.
4 Ahmed b. Hanbel, 2/374.
5 Kaf, 19-21.
6 Abdullah İbni Mübarek, Zevaidü'z-Zühd, 365

Ebu Said el-Hudri(r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "**Bu mal, tatlı bir nimettir ve müminin dostudur. Fakat fakir, yetim ve yolcunun da onda payı vardır.**"[1]

"**Kim hakkı olmayan malı alırsa, yer ama doymaz. Kıyamet günü de bu mal aleyhine şahitlik eder.**" Yine daha önce geçen bir hadisi şerifte şöyle buyurulmuştu: "**Ezan okuyanın sesini; insanlar, cinler, ağaçlar, taşlar ve çamur duyar ve (kıyamet günü) gelip şahitlik eder.**" Bu da Ebû Said el-Hudri'nin rivayetidir. İmam Malik ve diğer hadis alimleri de bu rivayetlere yer vermiştir.

Değerli kardeşim! Bunları asla aklından çıkarma. Gördüğün gibi, zaman ve mekan da senin yaptıklarına şahitlik edecek. Hatta kendi azaların bile senin aleyhine olan şeyleri söyleyecekler. Ama asıl şahit Allah'tır. Hiçbirşey O'ndan gizli kalmaz. Allah, hiçbirşeyi unutmaz. "Ve bir iş ile meşgul olmanız, Kur'ân'dan bir şey okumanız ve yaptığınız bir amel yoktur ki, ona daldığınız zaman sizin üzerinize şahitler olmayalım. Yeryüzünde ve semada zerre ağırlığınca bir şey Rabbinden gizli kalmaz. Ve ondan daha büyüğü ve daha küçüğü yoktur ki, Kitab-ı Mübîn'de olmasın."[2]

İnsanlar Dünyada Şahit Oldukları Şeyler Hakkında Ahirette de Şahitlik Yapacaklardır

Abdullah İbni Mubarek rivayet ediyor. Süleyman b. Raşid şunları anlatmış: "Bana gelen rivayetlere göre dünyada bir olaya şahit olan kimse; ahirette de o olay hakkında öncelikle dinlenecektir. Yine bir kimse hakkında güzel sözler söyleyen kulu; Allah Teala, kıyamet günü, iyilikle bahsettiği kişi hakkında yine şahit tutacaktır." (Zevaidü'z-Zühd, 397)

Bize göre bu çok isabetli bir görüştür. Ayeti kerimelerden bu konuya delil bulmak mümkündür; "**Onların şahitlikleri kayıt altına alınacak ve (kıyamet günü) kendilerine bu şahitlik tekrar sorulacaktır.**"[3] "**Söylenen her sözü bekleyen ve muhafaza altında tutan bir gözcü vardır.**"[4]

---

[1] Müslim, 7/144; Buhari, 3/328.; Nesai, 50; Ahmed b. Hanbel, 3/21 ve 91.
[2] Yunsu, 61.
[3] Zuhruf, 19.
[4] Kaf, 18.

Peygamberlerin Hesaba Çekilmesi ve Ümmet-i Muahmmed'in Şahitliği

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Biz peygamberleri de peygamber gönderdiklerimiz de birgün mutlaka sorguya çekeceğiz."[1] **"Her birine yaptıklarını tek tek anlayacağız."**[2] **"Onların hepsini hesaba çekeceğiz."**[3]

İnsanlara ilk olarak peygamberler hakkında soru sorulacak. Fakat bundan önce peygamberlerin de insanların kendilerine ne şekilde karşılık verdikleri konusunda şahitlikleri istenecektir. **"Söyleyin bakalım peygamberlerin davetine ne şekilde karşılık verdiniz?"**[4] Aslında her insan, bunu bilmektedir. Fakat kıyamet gününün dehşetinden ve ilahi hitabın şiddetinden; insanların dilleri tutulacak, şaşırıp kalacaklardır. **"Hiçbir bilgimiz yok. Gaybı en iyisi sen bilirsin."**[5] Daha sonra Allah Teala, önce Nuh (a.s)'ı huzura çağıracak ve; "Bu günün dehşeti, insanların akıllarını bağladı. Cevap veremez oldular" denilecektir.

Sonra Allah Teâlâ, peygamberlere müsaade edecek. Onlar da kavimlerinin kendilerine ne şekilde davrandıklarını anlatacaklardır. Bütün Peygamberler, Allah kendilerine nasıl emrettiyse o şekilde davranacaklar ve bütün gördüklerini ve şahit olduklarını olduğu gibi anlayacaklardır. Mesela İsa (a.s), şöyle cevap verecektir: **"Ya Rabbi! Sen benim içimden geçenleri bilirsin. Oysa ben senin bildiklerini bilmem. Sen gizli açık herşeyi en iyi bilensin."**[6] Bazı peygamberler, diğerlerinden üstün tutulmuştur. Bu yüzden Allah Teala, Kuran-ı Kerim'de İsa (a.s)'ı örnek vermiştir.

Ebû Said (el-Hudrî) (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kıyamet günü huzura bir peygamber getirilir. Yanında bir adam vardır. Bir başka peygamber yanında iki adamla gelir. Bir diğeri üç kişi ile mahşer meydanına getirilir. Böyle daha bir sürü nebi gelir. Allah Teala, Peygamberine; "Görevini yerine getirdin mi? (Allah'tan aldıklarını) insanlarına duyurdun mu?" diye sorar. Peygamber, evet diye cevap verince kavmi çağırılır**

---

1 A'raf, 6.
2 A'raf, 7.
3 Hicr, 92.
4 Kasas, 65.
5 Maide, 109.
6 Maide, 116.

ve; "Peygamberiniz size tebliğ yaptı mı?" diye sorulur. Onlar; hayır diye cevap verirler. Bunun üzerine Allah Teala, peygambere; "(İnsanların tebliğ yapmadığını söylüyor) Sen ne dersin? Şahidin var mı?" diye hitap buyurur. Bunun üzerine o peygamber Aleyhisselam; "Evet var. Muhammed (s.a.v) ve ümmeti şahidimdir" diye cevap verir. Daha sonra Muhammed (s.a.v)'in ümmeti çağırılır ve; "Bu peygamber tebliğ vazifesini yaptı mı?" diye sorulur. Bu ümmet; "Evet yapmıştır" diye cevap verir. Allah Teâlâ; "Deliliniz var mı?" diye sorar. Ümmeti Muhammed; "Evet vardır. Bizim Peygamberimiz, bütün bunları bize haber vermiştir. Biz de hepsini kabul ettik ve hepsine şahidiz" diye cevap verirler."[1] Bu konuda bir de ayeti kerime vardır: **"Biz sizi tam ortada bir ümmet olarak yarattık. Böylece (kıyamet günü) sizden önceki ümmetlerin hallerine şahitlik edebileceksiniz. Peygamber (s.a.v) de (kıyamet günü) sizin şahidiniz olacaktır."[2]**

Buhari de Ebû Said el-Hudri'den aynı anlamda bir hadisi şerif zikretmektedir: **"Kıyamet günü Allah Teâlâ, Nuh (a.s)'ı huzura çağırır. Nuh (a.s); "Emrin başım üstüne Ya Rabbi!" diyerek meydana çıkar. Allah Teâlâ; "Sen insanlarına dini tebliğ ettin mi?" diye sorar. Nuh (a.s); "Evet" diye cevap verir. Sonra Nuh (a.s)'ın ümmeti çağırılır ve; "Nuh, size dini anlattı mı?" diye sorulur. Nuh (a.s)'ın ümmeti; "Bize kimse gelip bir şey anlatmadı" derler. Bunun üzerine Allah Teala, Nuh (a.s)'a; "Şimdi sana (dini tebliğ ettiğine dair) kim şahitlik edecek?" diye sorar. Nuh (a.s); "Muhammed ve ümmeti bana şahitlik eder" diye cevap verecektir. Muhammed ümmeti de gelip, Nuh (a.s)'ın tebliğ görevini yaptığı yönünde şahitlik yapacaklardır."[3]** Resulullah (s.a.v) devamla; **"Biz sizi tam ortada bir ümmet olarak yarattık. Böylece (kıyamet günü) sizden önceki ümmetlerin hallerine şahitlik edebileceksiniz. Peygamber (s.a.v) de (kıyamet günü) sizin şahidiniz olacaktır."[4]** ayetini okumuştur.

İbni Mubarek, "Rekâik" adlı eserinde Mürsel olarak şu hadisi şerifi nakletmekteir. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah Teala, kıyamet günü bütün yarattığı şeyleri huzurunda toplayınca önce İs-**

---

1 İbni Mace, 4284; Ahmed b. Hanbel, 3/58.
2 Bakara, 143.
3 Buhari, 13/316.; Ahmed b. Hanbel, 3/32.
4 Bakara, 143.

rafil (a.s) çağırılır ve; "Sen benim ahdimi yerine getirdin mi?" diye sorulur. İsrafil (a.s); "Evet ben verilen görevi yerine getirdim ve sözümü tuttum. Bana ilettiklerini Cibril'e ilettim" der. Sonra Cebrail (a.s) çağırılır ve; "İsrafil sana tebliğde bulundu mu?" diye sorulur. Cebrail (a.s); "Evet İsrafil bana gelip tebliğ etmişti" der. Bunun üzerine İsrafil (a.s) serbest bırakılır. Sonra da; "Peki sen ne yaptın? Verilen görevi yaptın mı? Sana verilen ahitleri tebliğ ettin mi?" diye sorulunca; "Evet. Ben de bana tebliğ edilenleri peygamberlere tebliğ ettim" der. Sonra peygamberler çağırılır ve; "Cebrail size benim ahitlerimi iletti mi?" diye sorulur. Peygamberler (Allah'ın selamı hepsinin üzerine olsun) evet cevabını verince Cebrail (a.s) de kurtulur. Sonra peygamberlere; "Peki siz ne yaptınız?" diye sorulur. Onlar da; "Biz de ümmetlerimize tebliğ ettik" diye cevap verirler. Bunun üzerine ümmetleri çağırılır ve; "Peygamberler size benim ahdimi tebliğ etti mi?" diye sorulur. Bazı ümmetler evet derler. Bazıları da peygamberlerin kendilerine bir şey tebliğ etmediğini (hatta hiç peygamber gelmediğini) söylerler. Bunun üzerine peygamberler şöyle derler: "Bizim şahidimiz vardır. Bunların söyledikleri doğru değildir. Biz senin ahdini tebliğ ettik." Peygamberlere; "Şahidiniz kimmiş?" diye sorulunca onlar da; "Muhammed (s.a.v) ve ümmeti şahidimizdir" diye cevap verirler. Sonra Muhammed (s.a.v)'in ümmeti çağırılır ve "Söyleyin bakalım. Bu peygamberlerim, ümmetlerine, kendilerine verdiğim ahitleri tebliğ etmişlerdir midir?" diye sorulur. Muhammed ümmeti; "Evet Ya Rabbi. Peygamberlerin tebliğ yaptıklarına şahidiz" derler. Bunun üzerine (inkârcı) toplumlar; "Bunalar bize nasıl şahitlik ederler? Bizi görmediler ki!" diye itiraz ederler. Bunun üzerine Allah Teâlâ, Muhammed ümmetine hitaben; "Görmediğiniz insanlar hakkında nasıl şahitlik yapıyorsunuz?" diye sual buyurur. Muhammed ümmeti şöyle cevap verecektir: "Ya Rabbi! Sen bize bir peygamber göndermiştin ve ayetler yollamıştın. Gönderdiğin Kitap'ta kıssalar vardı. Bu kıssalarda peygamberlerin, kendine verilen görevleri yerine getirdiği ve tebliğ görevlerini yaptıkları anlatılıyordu. Biz bunlara iman ettik. Ve şimdi de hepsine şahidiz." Bunun üzerine Allah Teala; "Ne güzel. Doğru söylediniz" buyurur. "Biz sizi tam ortada bir ümmet olarak yarattık. Böylece (kıyamet günü) sizden önceki ümmetlerin hallerine şahitlik ede-

bileceksiniz. Peygamber (s.a.v) **de (kıyamet günü) sizin şahidiniz olacaktır."[1] ayeti buna delildir."[2]**

Ebu Muhammed, aynı hadisi şerife, "Akibet" adlı kitabında yer vermektedir. Ebû Muhammed devamla diyor ki; Orta ümmetten bir kasıt ta bu ümmetin adil oluşuna işarettir. Bundan sonra bütün peygamberler, tek tek çağırılacak; sonra da bütün insanlar tek tek isimleriyle çağırılacaktır. Daha sonra insanların büyük küçük iyi kötü tüm amelleri de ortaya dökülecektir.

Müellif (Kurtubî) diyor ki: Ebû Hâmid el-Gazzâlî, Ahiret hayatı üzerine yazdığı ve daha önce de zikrettiğimiz eserinde şunları anlatıyor: Allah Teala, bütün insanları hesaba çekip haklarında karar verdikten sonra bu olaylar olacaktır. Allah Teala, insanlar üzerindeki hayvanların haklarını da aldıktan sonra hayvanlara toprak olmaları emri verilecektir. İşte bunu gören kafirler ve diğer günahkarlar da hayvanlar gibi yokolup gitmeyi ve böylece cehennem azabından kurtulmayı arzu edeceklerdir. **"İşte o anda kafirler ve diğer bütün asiler, toprağın altına gömülüp gitmeyi arzu edeceklerdir."[3]**

Kafirler, cehenneme gitmektense toprak olup unutulmayı arzu edeceklerdir. Fakat Allah Teala, levhi mahfuzun (yani gelmiş geçmiş bütün şeylerin yazıldığı ve muhafaza edildiği kayıtların) getirilmesini emredecektir. Kafirlere; "Tevrat, İncil, Zebur ve Furkan'da ne yazıyordu?" diye soracak ve daha sonra Cebrail Aleyhisselam huzura çağırılarak; "Söyle bakalım. Sen Levhi Mahfuz'da yazılı olan hükümleri insanlara bildirdin mi?" diye hesaba çekilecektir. Cebrail Aleyhisselam, kendisini şöyle savunacaktır: "Ya Rabbi! Ben; Musa Aleyhisselam'a Tevrat'ı, Davud Aleyhisselam'a Zebur'u, İsa Aleyhisselam'a İncil'i, Muhammed Sallellâhu Aleyhi ve Sellem'e de Kuran'ı tebliğ ettim ve öğrettim. Diğer peygamberlere de senin emir ve yasaklarını bildirdim."

Daha sonra Nuh Aleyhisselam, huzura çağırılır. "Ey Nuh! Söyle bakalım. Cebrail, sana emirlerimi bildirdiğini iddia ediyor" diye hesaba çekilir. Nuh Aleyhisselam; "Evet, Cebrail doğru söylüyor" der. "Peki sen ne yaptın?" diye sorulunca, Nuh Aleyhisselam; "Ben de kavmime anlattım. Ama bana karşı geldiler. Dinlemediler" diye cevap verir.

---

1 Bakara, 143.
2 İbni Mübarek, Kitabü'z-Zühd, 1598
3 Nisa, 42.

Daha sonra Nuh Aleyhisselam'ın kavmi çağırılır ve "Nuh, size Allah'ın emirlerini tebliğ etti mi?" diye sorulur. (Zaten kafir olan kavim inkar eder ve) yalan söylüyor. Bize bir şey anlatmadı" derler. Bunun üzerine Allah Teala; "Ey Nuh! Kavmin inkar ediyor. Başka delilin var mı?" diye sual buyurur. Nuh Aleyhisselam; "Evet var. Muhammed (s.a.v)'in ümmeti bize şahittir. Bunun üzerine Nuh Aleyhisselam'in kavmi "Böyle şey olur mu? Biz geçmiş ümmetleriz. Onlar bizden ne kadar sonra geldi" diye itiraz ederler. Ümmeti Muhammed'den birileri getirilir ve bu konu hakkında görüş istenir. Ümmeti Muhammed; **"Biz, Nuh'u kavmine peygamber olarak göndermiştik"**[1] ayetini okuyarak Nuh Aleyhisselam'a şahitlik ederler. Daha sonra Allah Teala, Nuh Aleyhisselam'ın kavmine; "Gerçek ortaya çıktı. Siz azabı hakettiniz" buyuracaktır. Böylece Nuh Aleyhisselam da kurtulacaktır.

Sonra sırasıyla Ad kavmi peygamberleri olan Hud Aleyhisselam ile birlikte getirilip hesaba çekilir. Aynı şekilde bu kavim de peygamberi inkar ederler. Hud Aleyhisselam'ın kendilerine tabliğde bulunmadığını iddia ederler. Fakat ümmeti Muhamemd burada da **"Ad kavmi de peygamberleri (Hud Aleyhisselam)'ı inkar etmişti"**[2] ayeti kerimesini okuyarak şahitlik edeceklerdi.

Daha sonra Semud kavmi ve peygamberleri Salih Aleyhisselam da huzura gelir. Hesaba çekilirler. Ümmeti Muhammed burada da **"Semud halkı da peygamberleri (Salih Aleyhisselam)'ı inkar etmişlerdi"**[3] ayetini okuyarak şahitlik edeceklerdir.

Böylece ümmeti Muhammed (s.a.v) bütün peygamberlere Kuran-ı Kerim'den delil getirerek şahitlik edecektir.

"Böylece birçok kavim gelip geçmiştir."[4]

"Sonra biz ardarda bir sürü peygamber gönderdik. Bazıları peygamberleri kabul ettiler bazıları da inkar ettiler."[5]

"Daha sonra gelen peygamberleri ancak Allah Teala bilir."[6]

Böylece bütün ümmetler ve peygamberler tek tek hesap verecеklerdir. İman edenler ve peygamberler kurtulacaktır. Kafirlerin ise suçları ispat edilip yüzlerine vurualcaktır.

---

1 Nuh, 1.
2 Şuara, 123.
3 Şuara, 141.
4 Furkan, 38.
5 Müminun, 44.
6 İbrahim, 9.

Sonra İsa Aleyhisselam hesaba çekilecektir. Dini tebliğ edip etmediği ve ümmetine teslis inancını öğretip öğretmediği konusunda hesap verecektir. **"Ey İsa! Halkına beni ve annemi de tanrı edinin diye sen mi söyledin?"**[1] İsa Aleyhisselam da; **"Haşa. Sana hamd ü senalar olsun. Benim böyle bir şey söyleme yetkim yoktur. Eğer böyle bir şey söylediysem sen daha iyi bilirsin. Sen benim bildiklerimi ve yaptıklarımı bilirsin. Ben ise senin bildiklerini ve yapacaklarını bilmem"**[2] diyerek kendisini müdafaa edecektir.

"İşte o gün sadece Allah'a verdikleri sözlerinde duranlar ve doğru söyleyenler kurtulacaklardır."[3]

Son olarak Muhammed (s.a.v) huzura çağırılacak ve "Ey Muhammed! Cebrail sana ayetlerimi tebliğ ettiğini söylüyor. Sen ne yaptın? Halkına bunları anlattın mı?" diye hesaba çekilecektir. Bunun üzerine ümmet de gelip şahitlik edecektir. Böylece iyiler ve kötüler ayrılacaktır.

"Şimdi bütün günahkarlar ve kafirler bir tarafa ayrılsın"[4] ayeti kerimesi hakkında Esmaî şöyle diyor: Hazreti Adem Aleyhisselam'a, bezmi elest aleminde "Cehennemliklere gönderilecek olanları seç ve gönder" denildiği zaman; "Bunu nasıl yapacağım?" diye sormuştu. Allah Teala da kendisine; "Her 1.000 kişiden 999'unu cehenneme gönder" buyurmuştu. İşte bunlar kıyamet günnü beli olacaktır. Zira o gün herkesin suçu ispat edilecek, kimse yaptığına itiraz edemeyecektir.

Hesap Anında Şahitlerin Durumu

İslam alimleri demişlerdir ki hesap, şahitlerin ve peygamberlerin huzurunda yapılacaktır. **"Sonra peygamberler ve şahitler de hazır bulunur. Daha sonra herkesin hakkında gerçek hüküm verilir."**[5] **Biz, her ümmete bir şahit getireceğiz. Seni de bunların hepsine şahit yapacağız."**[6]

Her topluluğun ilk şahidi peygamberleridir. Yine amelleri yazan meleklerin de şahit olacağı söylenmiştir. Peygamberlerin (Allah'ın selamı hepsinin üzerine olsun) önünde ümmetlerine; **"Peygamberlere**

1 Maide, 116.
2 Maide, 116.
3 Maide, 119.
4 Yasin, 59.
5 Zümer, 69.
6 Nisa, 41.

ne cevap verdiniz?"[1] diye sorulur. Sonra peygamberlere de "Bunlar davete ne şekilde cevap verdiler?" diye sorulur. Peygamberler; **"Bir bilgimiz yoktur"**[2] diye cevap verirler. Burada toplu bir hesap vardır.

Ama daha sonra tek tek her insanın sorgusuna geçilir. Her insan hesaba çekileceği zaman, peygamberi ve amellerini yazmakla görevli iki melek; lehinde veya aleyhinde şahitlik yapar.

İmam Gazâlî, "Keşfu Ulumil-Ahira" isimli kitabında şunları anlatıyor: Mahşer meydanında bir ses; **"Bugün kimseye zulüm edilmez. Allah, hesabı çabuk ve en iyi şekilde görendir"**[3] diye hitap eder. Sonra doğudan batıya bütün ufku kaplayan bir kitap getirilip ortaya serilir. Burada bütün mahlûkatın amelleri en ince ayrıntısına kadar yazılıdır. **"Herkes ne yaptığı o kitapta yazılı görecektir. Rabbin kimseye haksızlık etmez."**[4] Dünyada bütün canlıların yaptıkları, günlük olarak Allah'a arzedilir. Allah da görevli meleklere, bunların kayıt altına alınmasını emreder. **"Biz, sizin yaptığınız herşeyi kayıt altına alıyoruz."**[5] Sonra insanların ferdi sorguları başlar. Herkes tek tek sırayla huzura gelip hesaba çekilir. İnsanların dilleri, elleri, ayakları ve diğer organları; yaptıklarını itiraf ederler. **"O gün insanların dilleri, eller ve ayakları; insanın yaptıklarını bir bir sayarlar."**[6] Bize gelen bazı rivayetlere göre; Allah'ın huzuruna bir adam getirilir. Yaptığı kötülükler kendisine sorulunca inkar eder. Ama diğer azaları suçlarını itiraf ederler. Bunun üzerine adam, kendi aleyhine şahitlik yapan organlarını kınar. O organlar da, bunu kendi arzularıyla yapmadıklarını; Allah'ın kendilerine böyle emir buyurduğunu söyleyerek kendilerini savunurlar.

Resulullah (s.a.v)'in Ümmetine Şahitlik Etmesi

İbnü'l-Mübarek anlatıyor: Ensardan bir zattan dinledim. Ona da Minhal bin Amr anlatmış. Minhal de Said İbni Müseyyeb'den işitmiştir. İstisnasız hergün, sabah akşam, ümmetinin yaptıkları Resulullah (s.a.v)'e gösterilir. Bu sebeple ahiret günü, Resulullah (s.a.v) bize şahitlik

---

1 Kasas, 65.
2 Bakara, 32.
3 Gafir, 17.
4 Kehf, 49.
5 Casiye, 29.
6 Nur, 24.

yapacaktır. Buna şu ayeti kerime delildir: "**İşte böylece her ümmete bir şahit getiririz. Seni de bunlara (bu ümmete) şahit yapacağız.**"[1]

Açıklama

Daha önce geçen bazı rivayetlerden; kulların amellerinin, her pazartesi ve Perşembe günü Allah'a arz edildiğini öğrenmiştik. Yine aynı şekilde insanların amelleri; peygamberlere, anne ve babalarına da Cuma günleri gösterilir. Resulullah (s.a.v) ümmetinin amellerini hergün görmenin yanında; Cuma günü, diğer peygamberlerle birlikte ayrıca inceleyecektir.

Zekât Vermeyenin Cezası, İnsanları Aldatan ve Haklarını Gasp Edenlerin Hesap Anındaki Durumları

Abdullah İbni Ömer (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "**Kim altın ya da gümüş malı varken bunların zekat borcunu ödemeden ölürse; kıyamet günü bu mallar ateşten kalıplara dökülür. Sonra da o kişinin elbisesine, karnına ve sırtına yapıştırılır ve heryeri dağlanır. Bu ateş kalıplar soğudukça tekrar ısıtılıp kalıba dökülür ve kişinin bedeni dağlanmaya devam edilir. Bu azap 50.000 sene devam eder. Üstündeki hakları ödeyinceye ve hakkında karar verilinceye kadar bu durum böyle sürüp gider. Sonra ya cennete ya da cehenneme gider.**"[2] Bu manada İmam Buhari de Hadis rivayet etmiştir.

Deve ve inek gibi hayvanların zekâtlarını vermeyenlerin ise kıyamet günü bu hayvanlara 50.000 yıl süreyle çiğnetileceği beyan edilmektedir.

Ebû Hureyre (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "**Allah kendisine mal mülk verdiği halde zekatını ödemeyen kimsenin malı; kıyamet günü iki başlı bir ejderha olarak gelip; sahibini yakalayacak; sonra da iki dudağından ısırıp çenesini tutacaktır. Daha sonra da; "İşte ben senin malınım. İşte bak ben senin hazinenim" diyecektir. "Allah'ın kendisine mal verdiği halde cimrilik yapanlar varya! Onlar karlı bir iş yaptıklarını sanmasınlar. Aslında**

[1] Nisa, 41.
[2] Müslim, 7/64.

çok kötü bir iş yapmışlardır. Kıyamet günü o harcamakta cimrilik yaptıkları mal gelip boyunlarına dolanacaktır." (Al-i İmran, 180)."[1]

Ebu Hureyre (r.a) anlatıyor. Resulullah (s.a.v) birgün ayağa kalktı ve insanları kandıranlar hakkında şöyle buyurdu: **"Sakın hiçbirinizi Kıyamet gününde boynunda böğüren bir deve ile gelerek bana: "Ey Allah'ın Resulü! Bana yardım et" derken bulup da ona: "Senin için hiç bir şey yapamam. Sana bunu haber vermiştim" demeyeyim. Sakın hiçbirinizi Kıyamet gününde boynunda kişneyen bir at ile gelerek bana: "Ey Allah'ın Resulü! Bana yardım et" derken bulup da ona: "Senin için hiç bir şey yapamam. Sana bunu haber vermiştim" demeyeyim. Sakın hiçbirinizi Kıyamet gününde boynunda meleyen bir koyun ile gelerek bana: "Ey Allah'ın Resulü! Bana yardım et" derken bulup da ona: "Senin için hiç bir şey yapamam. Sana bunu haber vermiştim" demeyeyim. Sakın hiçbirinizi Kıyamet gününde boynunda çığlık atan bir kimse ile gelerek bana: "Ey Allah'ın Resulü! Bana yardım et" derken bulup da ona: "Senin için hiç bir şey yapamam. Sana bunu haber vermiştim" demeyeyim. Sakın hiçbirinizi Kıyamet gününde boynunda dalgalanan bir elbise ile gelerek bana: "Ey Allah'ın Resulü! Bana yardım et" derken bulup da ona: "Senin için hiç bir şey yapamam. Sana bunu haber vermiştim" demeyeyim. Sakın hiçbirinizi Kıyamet gününde boynunda altın ve gümüş ile gelerek bana: "Ey Allah'ın Resulü! Bana yardım et" derken bulup da ona: "Senin için hiç bir şey yapamam. Sana bunu haber vermiştim" demeyeyim."**[2]

İbni Ömer (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kıyamet günü emanete ihanet eden veya sözünde durmayan herkes için bir bayrak dikilir ve "bu falan oğlu falanın vefasızlığıdır" diye ilan edilir."**[3]

Ebu Said el-Hudrî'den de aynı anlamda bir hadisi şerif rivayet edilmiştir.[4]

Amr b. El-Hamk el-Huzai (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bir insan diğerine güvenir de güvendiği kişi tara-**

---

1 Nesai, 5/11; Buhari, 3/268; Ahmed b. Hanbel, 2/262.

2 Buhari, 3073; Müslim, 1831.

3 Ahmed b. Hanbel 2/29 ve 142; Müslim, 12/42.

4 Buhari, 6/283; Müslim, 12/44; Ahmed b. Hanbel 1/411 ve 2/75.

fından öldürülürse; katil için kıyamet günü vefasızlığı ve hainliği temsil eden bir bayrak dikilir."[1]

Açıklama

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Kim birini aldatırsa ya da ihanet ederse kıyamet günü aldattığı veya ihanet ettiği şey önüne konulur."[2]

Âlimlerimize göre (Allah Teala hepsine rahmet etsin) bu durum, Resulullah (s.a.v)'in beyan ettiği şekilde gerçekleşecektir. Yani herkes, ihanetini sırtında taşıyarak mahşer meydanına gelecektir. Çaldığı şey, kıyamet günü sırtına yüklenecek ya da boynuna asılacak; bu şekilde azap görecektir. Ayrıca çaldığı ya da haksız elde ettiği mallar; bütün ağırlıklarıyla sırtına yüklenecektir.

İmam Gazâlî diyor ki: Develerinin zekâtını vermeyenlerin sırtına kıyamet günü en ağır develer yüklenir. Bir ineğin zekatını vermeyen ya da haksız yere bir inek elde edenin sırtına; kıyamet günü en ağır öküzler yüklenir. Bunların ağırlığını taşıyan kişiler aynı zamanda bu hayvanlar eziyet edeceklerdir. Bu durumda hadisi şerifte ifade buyurulmuştur. Yine bu hayvanlar, korkunç sesler çıkararak kendisini taşıyan hırsız veya hainin kalbine korku saracaktır. **"Cimrilik ettikleri şeyler, kıyamet gününden boyunlarına dolanacaktır."[3]**

Biz de bu görüşlere katılıyor ve hadisi şeriflerin sahih olduğunu teyit ediyoruz. Allah'ın; zekâtlarını vermeyenlere, emanetlere ihanet edenlere, borçlarını kasıtlı olarak ödemeyenlere, alışverişte ya da diğer işlerde insanları kandıranlara vaat ettiği azaplar bunlardır. Allah hepimizi böyle bir azaptan muhafaza eylesin.

İslam'dan önce Araplar, kötü suç işleyen insanlar için suçlarına göre bayrak açarlardı. Panayırlarda ve hac mevsimlerinde böyle yaparlardı. Böylece herkes, kimin ne olduğuna ne yaptığına şahit olurdu.

Semure b. Cendub (r.a) rivayet ediyor. "Resulullah (s.a.v) bir seferde ganimet elde edince halkınellerinde bulunan ganimetleri getirmeleri için Bilal'e emir verdi. Bunun üzerine Bilal (halkın ellerindeki ganimetleri getirmeleri için) duyuru yaptı. (İnsanlar ellerindeki) ganimetleri girince (Resulullah) bu ganimetlerin beşte birini ayırıp (geri kalanı) paylaştırdı. Taksimden hemen sonra bir adam kıldan bir yular ile geldi ve:

---

1 Ebu Davud, 1285

2 Al-i İmran, 161.

3 Ali İmran, 180.

-Ey Allah'ın Resulü! İşte bizim ele geçirdiğimiz ganimet budur, dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) üç kere:

-Sen Bilal'i ilan ederken duymadın mı? Dedi. (o kişi:)

-Evet, dedi. (Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):

-Onu zamanında getirmene engel olan neydi, dedi. (Adam) Resulullah (s.a.)'den özür diledi. Ancak Rsulullah (s.a.v):

-Sen bunu kıyamet gününde getirirsin. (Şimdi) bunu senden asla kabul etmeyeceğim, buyurdu."[1]

Açıklama

Efendimiz Sallellâhu Aleyhi ve Sellem'den şu hadisi şerif rivayet edilmiştir: "**(Kıyamet günü) bir taş yedi kat ağırlaştırılıp cehenneme atılır ve cehennemin dibine düşene kadar 70 sene geçer. Sonra da (bu taşın temsil ettiği günahın) sahibi (cehenneme atılır ve) bu taşı geri getinmesi istenir. "İnsanları aldatan ve onların haklarını gaspedenler, kıyamet günü bu yaptıkları ile haşredilecekler ve bu haklar onlardan talep edilecektir"[2] ayeti kerimesi buna delildir.**"

Hadisi şeriflerde, kıyamet günü her insanın bir bayrağı, bir işareti ve bir alemi olacağı ifade edilmektedir. Hırsızların ayrı bir bayrağı olacak ve sahibinin hırsız olduğu herkes tarafından anlaşılacaktır. Her insanın ameline göre ayrı bir bayrağı olacaktır.

Efendimiz Sallellâhu Aleyhi ve Sellem'in ise "Hamd" ve "Kerem" adlı sancakları olacaktır. Ümmeti Muhammed de buralarda toplanacaktır.

Zührî, Ebu Hureyre (r.a)'ı kaynak göstererek şu hadisi şerifi rivayet etmektedir: "**(Meşhur cahiliye dönemi şairi) İmrü'l-Kays, eline şairlerin bayrağını taşıyacak ve peşinden gelen şairleri cehenneme götürecektir.**"[3]

Böylece herkes, öncüsü olduğu ameli yapanlara önderlik yapacak ve kötü işler yapanlar da kime uydularsa onun bayrağını takip edip cehenneme gideceklerdir. İyi işler yapanlar da tabi oldukları iyi insanların peşine takılıp kurutulacaklardır.

"Nice toz toprak içinde adam vardır ama cennetin kapısına yaklaştırılmazlar."[4]

---

1 Ebu Davud, 2712

2 Ali İmran, 121.

3 İmam Ahmed, 2/228.

4 Müslim, 1174.

"Allah Teala, takva sahibi, zengin ve gizlice (sadaka verip gizlice ibadet eden) kullarını sever."[1]

İmam Gazzali, Ahiret hakkında yazdığı kitapta diyor ki[2]: Kıyamet günü ilk olarak kan davaları konusunda karar verilecek ve önce katillerin cezası kesilecektir. İlk sevaplarını alacak olanlar ise gözleri görmeyenler olacaktır.

Sonra her grup bir sancağın altında toplanacaktır. Cömertlerin ayrı bir sancağı olacaktır. Sahabeler de çeşitli bayraklar altında toplanacaktır. Etrafından gelin gibi melekler toplanacaktır. Günah işleyenler de böyle grup grup toplanacak ve hesaba çekileceklerdir.

Alimlerin ve şehitlerin de ayrı sancağı olacaktır.

Sahih rivayetlere göre insanlara ilk olarak kendilerine kitap verilmiş peygamberler şefaat edecektir. Sonra sırasıyla diğer peygamberler, en son da alimler ve şehitler şefaatte bulunacaklardır.

İbrahim Aleyhisselam elinde beyaz bir bayrakla gelecek ve bir ses; "Fakirler nerede?" diye fakirleri İbrahim İsa Aleyhisselam'ın etrafında toplayacaktır. Fakirlere; "Hoş geldiniz dünyada zindan hayatı yaşayanlar" denilerek karşılanacaktır. Sonra aynı ses, zenginleri davet edecek; zenginler de gelip Süleyman Aleyhisselam'ın etrafında toplanacaklardır.

Bir başka rivayette şöyle deniliyor: Dört grup insan vardır. Bunlar özellikle hesaba çekileceklerdir. İlk grup kendilerine mal ve makam verilenler olacaktır. Bunlara; "Siz niye ibadet etmediniz? Allah'ın emirlerine niye uymadınız?" diye hesap sorulunca bunlar; "Bize Allah mal ve makam verdi. Biz bunlara kapıldık. Allah'ın emirlerini unuttuk" diyeceklerdir. Allah Teala onlara; "Sizin mi makamınız ve malınız çoktu Süleyman'ın mı?" diye sorunca onlar; "Tabi ki Süleyman Aleyhisselam bizden daha zengin ve güçlü idi" diyeceklerdir. Bunun üzerine Allah Teala; "Ama Süleyman sizin gibi yapmadı. Malı ve makamı, Allah'a ibadet etmesine ve Allah'ın emirlerini uygulamasına engel olmadı" buyuracaktır.

Sonra dünyada sıkıntı çekmiş olanlar ve başlarına türlü musibetler gelmiş olanlar hesaba çekilecektir. Bunlar; "Ya Rab! Biz dünyada çok sıkıntı çektik. Başımıza çok bela geldi. Bu yüzden sana ibadet edemedik. Bu yüzden emirlerine uyamadık" diye mazeret beyan edeceklerdir.

1 İmam Ahmed, 1/186.

2 İmam Gazzali, **Ahiret Kitabı,** Trc. Ayhan AK, İlke Yayıncılık.

Allah Teala; "Sizin başınıza mı çok iş geldi yoksa Eyyüb'ün mü?" diye sual buyurunca; "Eyyüb Aleyhisselam'ın başına gelen kimsenin başına gelmedi" diye cevap vereceklerdir. Bunun üzerine Allah Teala; "O çok zengindi. Çok yakışıklı idi. Çocukları vardı. Ama sonra malı mülkü gitti. Çocukları öldü. Hastalandı. Ama buna rağmen ibadetten ve Allah'ın emirlerini yaşamaktan geri kalmadı" buyuracaktır.

Sonra gençlere huzuru ilahiye getirilip hesaba çekilecek; gençler de; "Sen bize gençlik ve güzellik verdin. Biz bunlara kapılıp senin emirlerini unuttuk" diyeceklerdir. Allah Teala; "Siz Yusuf'tan daha mı güzeldiniz?" diye sorunca gençler; "Tabi ki hayır!" diye cevap vereceklerdir.

Sonra fakirler hesaba çekilecek onlar da çok fakir olduklarını ve geçim derdine düşüp ibadet etmeye fırsat bulamadıklarını mazeret olarak göstereceklerdir. Bunun üzerine Allah Teala; "Siz İsa'dan daha mı fakirdiniz?" buyurarak mazeretlerini kabul etmeyeceklerdir.

Açıklama

Hadisi şerifte geçen; "Bu falan oğlu falanın ihanetidir" ibaresi; insanların kıyamet günü kendi isimleriyle ve babalarının isimleriyle çağırılacağına delildir. Daha önce de bu konuya değinmiştik. Bazılarına göre kıyamet günü insanlar annelerinin isimleriyle çağırılacaktır ki bizce bu görüş doğru değildir. Zira hadisi şeriflerde babalarının ismiyle çağırılacakları beyan edilmektedir.

Açıklama

Hadisi şerifte zikredilen; "Bunlar ile kişinin yüzü, karınları ve sırtı dağlanır" ifadesi; sadece birer temsil ve örnektir. İnsanın anılması meşhur olan azaları bunlardır. Fakat bu durum, azabın sadece bu azalara mahsus olduğu anlamına gelmez. Bazılarına göre azap sadece bu organlara mahsustur. Fakat hadisi şeriflerden; azabın bütün bedene yapılacağını anlamak mümkündür.

Sufilerin görüşü ise şöyledir: Kişi eğer şan ve şöhret peşinde koşuyorsa, yüzü dağlanır. Fakire yardım etmeyenin ise karnı ateşle dağlanır. Şayet mazlumların malına kastetmişse kişi, o zaman da sırtına azap edilir.

Açıklama

Hadisi şeriflerde geçen ellibin sene ifadesinin izahına gelince; ayeti kerimede, **"Size göre ellbin yıl uzunluğunda olan bir tek günde"**[1] buyurulmaktadır.

---

1 Mearic, 4.

Yani kulu burada hesaba çeken; Allah'tan başka biri olsa, bunu ancak ellibin yılda yapabilir. Oysa Allah için bu çok kolaydır. O'nun için zor değildir. Kulun binlerce yılda yapamayacağı bu işler; Allah Teala Sünhânehü için, yarım gün ya da yarım gece veya daha kısa bir süredir. İbnü'l-Yemân diyor ki; her bir kulun tek bir meseledeki hesabı bin sene sürer.

Fakat hadisi şerifte; **"Allah'a yemin olsun ki, mümin için bu hesap kolaylaştırılacaktır. Mümin için hesap; bir farz namazı kılıncaya kadar geçen zaman kadar sürecektir."** Bu hadisi şerifi daha önce zikretmiştik. Hadisi şerifi rivayet eden Ebû Said el-Hudrî (r.a) idi. İbnü'l-Münbarek; Ma'mer ve Katâde'yi kaynak göstererek Zürare bin Evfâ aracılığıyla Ebû Hureyre (r.a)'dan şunları rivayet etmektedir: "Müminin hesabı, farz bir namaz kadar sürecektir. Bu mümine gösterilen kolaylıktır."[1] Yani Mümin onca zorluğu ve uzun süren zamanı bu kadar algılayacaktır.

İbni Azîz, "Garîbu'l-Kur'ân" adlı eserinde; bütün mahlukatın hesabının yarım günden daha az süreceğine dair bir hadisi şerif zikretmektedir. Yine bir başka rivayete göre; kişinin eliyle yüzünü kapatmasından daha kısa bir sürede herşeyin olup biteceği ifade edilmektedir. Bu rivayet, yukardaki hadisi şerif ile çelişmektedir. Burada anlatılmak istenen; kul için 50.000 sene sürecek olan olayın; Allah Teala için kısa bir andan ibaret olduğudur. Mümin için ise 50.000 yıllık bu uzun süre; hafifletilmiş olup birkaç saatten ibarettir.

En iyisini bilen Allah'tır.

Yöneticilerin Hesaba Çekilmesi

Ebû Hureyre (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"On kişiye liderlik yapan herkes; kıyamet günü bundan sorguya çekilir. Aralarında adalet ile hüküm verilir. Bütün suçlardan da cezasını çeker."**[2]

Hazreti Ömer (r.a) bir gün Ebû Zer (r.a)'dan; kendisine bir hadisi şerif rivayet etmesini talep eder. Bunun üzerine Ebû Zer (r.a) aşağıdaki hadisi şerifi okumuştur: **"Her idareci kıyamet günü cehennemin üzerine kurulacak olan köprünün üstüne çıkarılır. Köprü öyle bir**

---

[1] Ahmed b. Hanbel 3/75.

[2] Ahmed b. Hanbel, 2/431 ve 5/285.

sallanır ki; o idarecinin yerinden oynamayan tek bir kemiği bile kalmaz. Eğer adil ve itaatkar bir idareci ise; köprüyü geçer. Fakat zalim veya Allah'ın emirlerine uymayan bir idareci ise; köprüden düşer. (Yaptığı her yanlış için) cehennemde 50 sene kalacaktır." Bunu işiten Hazreti Ömer (r.a), **"Bu hadisi şerifi duyduktan sonra acaba kim idareci olmak ister"** diye sorar. Ebû Zer de; **"Allah'ın burnunu ve yüzünü toprağa sürtmek istediği kimse"** diye cevap vermiştir. Bu hadisi şerifi, Ebu'l-Ferec İbnü'l-Cevzî rivayet etmiştir. Allah onlardan razı olsun. Allah kendilerine rahmet eylesin.

Hadis âlimlerimiz, Ebû Humeyd es-Sâidî'yi kaynak göstererek şu rivayeti aktarmaktadır: Resulullah (s.a.v) Esed oğulları kabilesinden İbnü'l-Lütbiyye adlı bir adamı zekât toplama memuru olarak görevlendirir. Adam döndüğü zaman **"Bunlar zekât olarak toplananlardır. Bunlar da bana hediye edilmiştir"** diye (bazı malları kenara ayırır). Resulullah (s.a.v) hemen Minber'e çıkar. Hamd ve senadan sonra şöyle buyurmuşlardır: **"Bu nasıl iştir! Biz bir adamı zekat görevlisi olarak görevlendiriyoruz. O da dönüp bize; "Bunlar sizindir. Bunlar ise bana hediye edilenlerdir" diyor. Bu adam gidip anasının babasının evinde otursun da beklesin bakalım; kendisine kimse hediye verecek mi vermeyecek mi? Vallahi, kim bu adamın yaptığı gibi bir iş yaparsa; aldığı bir deve ise kıyamet günü böğürerek gelir. Şayet aldığı bir inek ise ya da koyun ise yine bu hayvan bağırarak (sahibinin sırtına yüklenmiş) gelir."** Resulullah (s.a.v) koltuk altları görününceye kadar elini kaldırıp şöyle devam etmiştir: **"Ya Rabbi! Şahit ol! Ben tebliğ ettim! Allahım! Ben tebliğ ettim."**[1] Ebû Davud da bu hadisi şerifi Büreyde'yi kaynak göstererek rivayet etmiştir. Ebû Davud'un rivayetinde şu ilave vardır: **"Biz, görev verdiklerimizin ücretini veririz. Bizim verdiğimiz ücretten fazlasını (bizden habersiz) alanlar hırsız ve hain olarak hasredileceklerdir."**[2]

Kevser Havzu

Havuz'dan Kimlerin İçeceği ve Şartları Hakkında

"Kutul Kulüb / Kalplerin Azığı" adlı eserin sahibi Ebû Talib ve başkalarına göre Resulullah (s.a.v)'e tahsis edilen "Havuz", Sırat köprüsü geçildikten sonraki bir olaydır. Fakat sahih olan görüşe göre Resulullah

1 Buhari, 11/524; Müslim, 12/219;Ahmed b. Hanbel, 5/423.

2 Ebu Davud, 2942

(s.a.v)'e tahsis edilen "iki" tane havuz vardır. İlki, Sırat köprüsünden geçmeden önce mahşer meydanında beklerken olandır. İkincisi ise cennettedir. Her ikisine de "Kevser" denilir. Kevser, Arap dilinde "çok" anlamına gelen "kesîr"den türemiştir. En çok ve en iyi anlamlarına gelir. Bolluk ve bereket anlamı da vardır. Müminlerin Kevser havuzundan; hesaptan yani amel terazileri kurulduktan önce mi yoksa sonra mı içecekleri konusunda ihtilaf vardır. Bazılarına göre önce hesap vardır; sonra kevserden içilecektir. Bazılarına göre ise müminler, kevser havuzundan hesaptan önce içeceklerdir. Ebu'l-Hasan el-Kâbisî'ye göre; sahih olan ikincisidir. Yani önce kevser havuzundan içilecek; sonra hesap başlayacaktır.

Biz diyoruz ki; insanlar kabirlerinden zaten aç ve susuz dirileceklerdir (tıpkı uykudan uyanan insanın susuzluğu ve açlığı gibi). Hesaba çekilmeyi beklerken çekecekleri sıkıntılar, kan ter içinde kalmaları, bekleyişin verdiği korku ve endişeden dolayı zaten daha da perişan olacaklardır. En iyisini Allah bilir.

İmam Gazali, Ahiret hakkında yazdığı "Keşfu Ulumi'l-Ahira" kitabında şöyle diyor: "Bizden önce kitap yazan bazı alimlere göre kevser havuzundan, Sırat geçildikten sonra içilecektir. Fakat bu yanlış bir görüştür."

Biz ise Buhari'nin, Ebû Hureyre (r.a) aracılığıyla aktardığı şu hadisi şerifi tercih ediyoruz: **"Ben havuzun başında beklerken bir grup gelir. Onların kim olduğu bana tanıtılır. Sonra bir adam (melek) gelip aramıza dikilir ve onlara; "Haydi bakalım" der. Ben de; "Nereye götürüyorsun bunları" diye sorarım. O adam bana, bunların cehenneme gideceğini söyleyince sebebini soracağım. Bunun üzerine bana şöyle cevap vereceklerdir: "Bunlar (Allah'ın emirlerinden) yüz çevirdiler." Sonra bir grup daha gelecek ve onları da tanıyacağım. Ama aramıza aynı adam girer ve onları da alır götürür. Nereye diye sorduğumda; bunların da yüz çevirdiklerinden dolayı cehenneme gideceğini söyler. Onlardan çoğu böylece cehenneme atılır. Onlardan, başıboş bırakılmış develerden geriye kalanlar gibi tek tük kurtulan olur."**[1]

Bu hadisi şerif sahihtir ve havuzun mahşer meydanında; Sırat'tan önce olacağına delalet etmektedir. Çünkü Sırat, cehennem üzerine kurulan bir köprüdür. Oradan cehennemlikler geçemez. Sadece cennet-

---

1 Buhari, 13/3.; Müslim, 3/136.; İbn Mace, 4302.;Ahmed b. Hanbel, 1/357.

likler geçer. Şayet kevser havuzundan, Sırat geçildikten sonra içilseydi; cehennemlik olanlar o havuzun başına gelemezlerdi.

İbni Abbas (r.a) 'dan gelen bir rivayete göre bazıları Resulullah (s.a.v)'e; mahşer meydanında beklerken su olup olmayacağını sordukları zaman şöyle cevap buyurmuşlardır: **"Canımı elinde tutan Allah'a yemin olsun ki mahşer meydanında su vardır. Allah'ın sevgili kulları gelip peygamberlere tahsis edilen havuzlardan içeceklerdir. Allah Teala daha sonra 70.000 melek gönderir. Bu melekler, ellerindeki ateşten asalarla kafirlerin her peygambere ayrıca tahsis edilmiş bu havuzların başından uzaklaştırırlar."**

Ebu Zer (r.a) anlatıyor. Resulullah (s.a.v)'e, kevser havuzundan hangi kaplarla su içeceğimizi sordum. **"Muhammed'in canını elinde tutan Allah'a yemin olsun ki; havuzun başında yıldızlardan daha çok su kabı ve çeşme bulunacaktır. Karanlık bir gecede görülen yıldızlardan ve gezegenlerden daha çok. Bunlar cennetten getirilecek olan kaplardır. Bunlardan su içen susamaz."**[1] cevabını verdiler.

Sevban (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v)'e havzının genişliği soruldu. Buyurdu ki: "benim makamımdan Amman'a kadar." Onun içeceğinden sorulunca da şöyle buyurdu: "Kardan daha beyaz, baldan daha tatlıdır." (Müslim, 2301)

Enes (r.a) anlatıyor: Birgün Allah Resulü ile beraberdik. Birden üzerine bir ağırlık çöktüğünü gördük. Sonra başını kaldırdı ve tebessüm etti. Niye güldüğünü sorduğumuzda şöyle cevap vermişlerdir: **"Şimdi bana şu sure indi: "Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Biz sana kevser'i ihsan ettik."[2]"** Daha sonra; **"Kevser nedir biliyor musunuz?"** diye sordular. Biz de **"Allah ve Resulü en iyisini bilir"** diye cevap verdik. Sonra şöyle buyurdular: **"Bu Allah'ın bana tahsis ettiği bir nehirdir. Kıyamet günü ümmetim gelip bundan içecek. Tatlı ve bereketli bir sudur. Bu suyun yanında (cennetten getirilecek olan) yıldızlar adedince su kabı olacak. O esnada bir adam gelecek ama su içmesine müsaade edilmeyecek. "Ya Rabbi! Bu adam da benim ümmetimdendir" dediğim zaman bana; "Sen bu adamın senden sonra neler yaptığını biliyor musun?" denilecektir."**[3]

---

1 Müslim, 15/162.; Tirmizi, 2445.; İbn Mace, 4302.

2 Kevser, 1.

3 Müslim, 4/112; Ebû Davud, 4721; Nesai, 2/133 ve 134.

Abdullah b. Amr (r.a)'ın rivayet ettiği bir başka hadisi şerif de şöyledir: **"Bana tahsis edilen havuzun eni bir aylık yol kadardır. Boyu da bu şekildedir. Suyu, yapraktan daha beyazdır. Miskten daha güzel kokan bir suyu vardır. Bu suyun başındaki eşyaların sayısı, yıldızlardan daha fazladır. Kim gelip de bu sudan içerse, ebediyen asla susamayacaktır."**[1] Aynı hadisi şerifi İmam Buhari de zikretmektedir.[2]

Ebu Hureyre (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Havuzumun genişliği Eyle'den Adn'a kadar uzanan bölge kadardır. Kardan daha beyaz bir suyu vardır. suyunun tadı, sütten ve baldan daha hoştur. Bu havuzun yanında yıldızların sayısından daha çok su kabı vardır. Ben (bu havuzun başında durup) insanlara (müminleri), çobanını develerini sulaması gibi bu havuzdan su içireceğim."** Sahabe; **"Ya Resulullah! Bizi orda da tanıyacak mısın?"** diye sordular. Resulullah (s.a.v): **"Evet. Sizi tanıyacağım. O gün sizin yüzünüz diğer ümmetlerin yüzüne benzemeyecek. Alnınız, abdest almaktan dolayı parlayacak."** cevabını vermişlerdir.[3]

Ebu Said el-Hudrî (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bana tahsis edilen havuzun genişliği; Kâbe ile Kudüs arası kadardır. Süt gibi beyazdır. Yıldızlardan daha çok çeşmesi ve su kapları vardır. Kıyamet günü tabisi/ümmeti en çok olan Peygamber ben olacağım."**[4]

Açıklama

Bazı insanlar, bu rivayetler arasında çelişki görebilir. Fakat durum böyle değildir. Resulullah (s.a.v) değişik zamanlarda, Havz-ı Kevser'in değişik özelliklerinden bahsetmiştir. Bu farklı anlatımlarda, muhatapların farklı olmasının da etkisi vardır. Peygamber Resulullah Muhammed Mustafa (s.a.v) insanların ilmi seviyelerine ve ilgilerine göre ahirete dair haller farklı anlatılmıştır. Şam'dan gelenlere; Kudüs ve civarı örnek gösterilmiştir. Yemenlilere ise San'a ve Aden şehirleri ile tarif edilmiştir. Bazen de mesafeler, zamn ile ifade edilmiştir. Örneğin bir hadisi şerifte, kevser havuzunun bir ucundan diğerine bir ayda ancak

---

1 Müslim, 15/55;Ahmed b. Hanbel, 3/384.
2 Buhari, 11/463.
3 Müslim, 3/136; İbn Mace, 4303; Ahmed b. Hanbel, 4/424.
4 İbn Mace, 4301.; Ahmed b. Hanbel, 4/424.

gidilebileceği ifade buyurulmuştur. Peygamber Resulullah'in tebliğ usulü ve hikmeti böyledir. Her topluluğa ve her insana, kendi anlayabileceği şekilde tarif yapılmıştır. Farklı rivayetler hakkında bizim görüşümüz böyledir. Yine de en iyisini Allah bilir.

Havz-ı Kevser, kıyamet günü, yeniden yaratılmış olan, ekmek gibi düz ve yumurta gibi beyaz olan yerde bulunacaktır.

Ben diyorum ki; âlimlerin ve sahebe-i kiramın; diğer ahiret meselelerinde olduğu üzere; kevser meselesindeki ifadeleri de kendilerine ait değildir. Onlar, rivayet ettikleri bu görüşleri, muhakkak Resulullah (s.a.v)'den dinlemişlerdir. Yoksa Resulullah (s.a.v)'in muhterem dostları ve sohbet arkadaşları, bu gibi meselelerde delilsiz konuşmazlar.

Enes (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Havuzumun üstünde dört tane sütun vardır. İlk direğin başında Ebubekir durur. İkinci sütundan Ömer tutar. Üçüncü sütun, Osman'ın elindedir. Dördüncü sütunu tutan ise Ali'dir."** Allah hepsinden razı olsun.

"el-Ğaylâniyyâ" adlı eserin sahibi (Ebubekir eş-Şâfî), bu hadisi şerifi, Hamid'den merfu olarak yani aradaki tabiinden olan raviyi zikretmeden aktarmıştır. Bu hadisi şerifi zikrettikten sonra üstat şöyle diyor: "Ebubekir'i sevip de Ömer (r.a)'ı sevmeyen kişiye, Ebubekir (r.a), bu sudan içirmeyecektir. Hazreti Osman'ı sevip de Hazreti Ali'yi sevmeyen kişinin bu havuzdan su içmesine Osman (r.a) da müsaade etmeyecektir. Ali (r.a)'ı sevip de Osman (r.a)'a buğzeden kişi de aynı şekilde bu havuza yaklaştırılmayacaktır."

Açıklama

Ebu Davud et-Tayâlisî, Şu'be ve Amr bin Mürre'yi kaynak göstererek Ebû Hamza aracılığıyla sahabeden Zeyd bin Erkam (r.a) 'dan aşağıdaki hadisi şerifi rivayet etmiştir (Allah, ismi geçenlerin hepsinden razı olsun): **"Kıyamet günü bana tahsis edilen bu havuzdan içecek olan 100.000 ya da 70.000 grup insandan sadece bir grubu siz (yani ashab-ı kiram) olacaksınız."** (Zeyd bin Erkam) Bu hadisi şerif zikredildiği gün, ashabı kiramın sayısının 8 ya da 9 bin kişi olduğunu ifade etmiştir.[1]

---

[1] Ebû Davud, 4720; Ahmed b. Hanbel, 4/367 ve 369.

Resulullah (s.a.v)'e Havuzun Başında İlk Kavuşacaklar Muacirlerin Fakirleridir

Sunabih el- Ahmesi (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Bilmiş olunuz ki ben Kevser havzunun üzerinde öncünüz (yani ihtiyaçları önceden hazırlayıcı) olacağım ve ben diğer ümmetlere karşı sizin çokluğunuzla övüneceğim. Onun için benden sonra sakın birbirinizi öldürmeyin."[1]

Sevban (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "**Havuzumun genişliği Adn'dan Eyle ülkesine kadar uzanır. Sütten daha beyaz suyu vardır. Baldan daha tatlıdır. Çeşmeleri, gökteki yıldızlardan çok daha fazladır. Bu sudan içen bir daha asla susamaz. Kıyamet günü yanıma gelip de bana tahsis edilen bu havuzdan (kevserden) ilk içecek olan fakir muhacirlerdir. Bunlar, saçları dağınık ve elbiseleri kirli kimselerdir. Kalpleri imanla dolu hanımlarla evlenmeyenler ve evlerinin kapıları kendilerine saygıyla ve sevgiyle açılmayanlardır.**" Bu hadisi dinleyen Hazreti Ömer; "Ben böyle itaatkâr kadınlarla evlendim. Evimin kapıları bana saygıyla açıldı. Ama elbiselerimi çok yıkamayacağım ve saçlarımı çok taramayacağım" diye ağlamıştır. Tirmizi, bu hadisi şerifi rivayet etmektedir.

Enes (r.a) diyor ki; Kevser havuzundan ilk içecek olanlar, Allah yolunda gayret edenlerdir. Bunlar üzerlerine gece çöktüğü zaman; Allah yolunda çalışmaktan geri kaldıkları için üzülürler.

Kevser Havuzundan Kovulacak Olanlar

Enes (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "**(Kıyamet günü) ashabımdan (ümmetimden) bazı insanlar havuzumun başına gelecekler ama oraya yaklaştırılmayacaklar. Ben de "bunlar benim ashabım/ümmetimdir " diye onları savunmaya çalışacağım. Ancak; "Sen onların daha sonra neler yaptıklarını bilmiyorsun" denilerek (buna müsaade edilmeyecektir).**"[2]

Ebu Hureyre (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "**Havuzumun başına ashabımdan bir grup gelecek ama oradan kovulup atılacaklardır. "Ya Rabbi! Bunlar benim ashabımdandır" dediğim zaman Allah Teala bana; "Sen onların daha sonra ne işler**

---

1 İbni Mace, 3944
2 Müslim, 15/64; Ahmed b. Hanbel, 5/48 ve 50.

yaptıklarını bilmiyorsun. Onlar senden sonra gerisin geriye döndüler" buyuracaktır."[1]

Esma binti Ebubekir (r.anhuma) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Havuzun başında durup sizden kim geldi kim gelmedi izleyeceğim. Bir ara bir takım insanlar gelecek ama havuza yaklaşmalarına müsaade edilmeyecektir. "Rabbim! Bunlar bendendir. Benim ümmetimdendir" diye bunları savunmaya çalışacağım. Bana şöyle cevap verilecek: "Bunlar senden sonra neler neler yaptılar haberin var mı? Senden sonra çok zaman geçmeden bunlar (dinlerinden) ayrıldılar."**[2]

Bazı rivayetlerde; **"Ben bu insanları tanıyacağım ama onlar havuza yaklaştırılmayacaklar"** ifadesi yer almaktadır.

Ebu Hureyre (r.a)'dan gelen rivayete göre: "Resulullah (s.a.v)'e: Ey Allah'ın Resulü! Ümmetinden senden (vefatından) sonra nasıl tanıyacaksın" diye soruldu. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: " Şüphesiz ki onların **yüzlerinde abdest almaktan dolayı oluşan nurun ve parlaklığın eseri vardır.**" Bu ifadelere daha önce de yer vermiştik. Hadisi şerifte geçen "ashab" ile "ümmet" aynı anlamdadır.

Açıklama

Âlimlerimize göre (Allah hepsinden razı olsun): Allah'ın dininden dönenler ya da İslam'ın ruhuna aykırı işleri dine sokmaya çalışanlar; kevser havuzuna yaklaşamayacaklardır. Müslümanlar arasında, havuzun başından en önce ve en uzağa kovulacak olanlar; hariciler, rafiziler ve muteziledir.

Bazılarına göre; Kevser suyundan içeceği halde cehenneme gidecek olan bazı müminler de vardır. Ama onların azabı bu sudan içtiklerinden dolayı az olacaktır. Yine bunlar, cehennemde bile susamayacaklardır. En doğrusunu bilen Allah'tır.

Rafizilerden sonra zalim idareciler gelir. Bunlar da şefaatten ve havuzdan uzak kalacaklardır.

Ka'b b.Ucra Radıyellâhu anh'ın anlattığına göre Peygamber Resulullah (s.a.v) kendisine şöyle nasihat etmiştir: **"Benden sonra gelecek olan bazı idarecilerden koruması için Allah'a dua ediyorum Ey Ucra oğlu Ka'b! Kim bunlara yardım eder, söylediklerini yaparsa; benden, benim ümmetimden değildir. Ben de onlardan**

---

1 Buhari, 11/464; İmam Ahmet, 2/298 ve 300.

2 Buhari, 11/466.

değilim. Bunlar benim havuzuma da yaklaşamazlar. Kimin kapısına böyle idareciler gelir de; bu idarecilere yardım etmez, dediklerine de karşı gelirse; işte bunlar bendendir. Benim ümmetimdendirler. Ben de onlarla birlikteyim. Bunlar bana tahsis edilen havuzdan içeceklerdir. Ey Ucra oğlu Ka'b! Namaz en güzel delil ve en güzel rehberdir. Sabır, en korunaklı kaledir. Sadaka vermek, suyu ateşi söndürmesi gibi kötülük yapmaya engel olur ve kötülükleri siler. Ey Ucra oğlu Ka'b! Hakkın olmayan bir su ile büyümüş olan et parçası, ateşten daha kötüdür."[1]

İmam Tirmizi diyor ki; bu hadisi şerif bir açıdan gariptir ama bir başka yönden de sahihtir. Tirmizi, bu hadisi şerife; fitneler ile ilgili kitabında da yer vermektedir.

Enes bin Malik (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Bana tahsis edilen havuz, Eyle ve Mekke arası uzunluktadır. Muslukları, gökteki yıldızlar kadar veya gökteki yıldızların sayışıncadır. Buna dünyada iman etmeyen kişi, ahirette de bu nimetten mahrum kalacaktır."**

Osman b. Ma'zun (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ey Osman! Sünnetimden ayrılma. Kim sünnetimden ayrılı da tevbe etmeden ölürse; melekler kıyamet günü bu adamı, yüzüne vura vura (kevser) havuzunun başından kovacaklardır."** Bu hadisin tamamını, zühd ve kanaat hakkında yazdığımız kitabın sonunda zikretmiştik.

Her Peygamberin Bir Havuzu Vardır

Hz. Semure (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Her peygamberin kendisine ait bir havuzu vardır. Hepsi de havuzunun başında bekleyip kaç kişiye sur verdiklerini hesap edecekler. Ümidim odur ki en çok kişi benim havuzuma gelecektir."**[2] Ebû İsa (Tirmizi) diyor ki; bu hadisi şerif hasendir ama bir yönden de gariptir. Hadisi şerifi rivayet eden Katade'dir. Katade de Hasan (el-Basri) aracılığıyla Hazreti Semure'den dinlemiştir.

Hz.Hüseyin (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Her nebinin bir havuzu vardır. Salih Aleyhisselam hariç. Onun**

---

1 Tirmizi, 614; Nesai, 2/187; Ahmed b. Hanbel, 4/343.

2 Tirmizi, 2443.

havuzu yerine deve sütü olacaktır." Bu rivayeti İbnü'l-Vâsıtî olarak da bilinen Bekrî aktarmaktadır.

Resulullah'a Cennette Verilecek Kevser

Enes bin Malik (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"(Miraç gecesi) Cennette dolaşırken bir nehre rastladım. İki yakası içi inciyle dolu kubbelerle donatılmıştı. Cebrail (a.s)'a bunun ne olduğunu sorduğumda; "Bu Allah'ın sana vadettiği kevserdir" diye cevap verdi. Bu suyun dibindeki çamur bile misk gibi kokmaktaydı."**[1]

Ebû İsa et-Tirmizî'nin rivayetinde şöyle bir ilave vardır: **"Daha sonra "sidretü'l-müntehâ"ya geldik. Orada büyük bir nur ile karşılaştık."**[2] Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif hem sahih hem de hasendir.

Enes bin Malik (r.a), Resulullah (s.a.v)'in miraç gecesi semaya yükseldiği zaman olan olayları anlatırken şu ifadeleri kullanmıştır: **"Çok güzel ve şaşırtıcı bir nehre rastladık. Süt gibi bembeyazdı. Dalgasız ve dümdüzdü. Baldan tatlıydı. İki kıyısı inciden kubbelerle döşenmişti. Cebrail (a.s)'a bunun ne olduğunu sorduğumda; "Bu Allah'ın sana vadettiği kevserdir" diye cevap verdi. Elimi suyun içine soktum. Çamuru misk gibi kokuyordu. Taşları ise inci gibiydi."**

İbni Ömer (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kevser, cennette bir nehirdir. İki tarafı, altından döşenmişti. Akıp gittiği yer, inci ve yakut döşeliydi. Toprağı, misk gibi kokuyordu. Suyu baldan tatlıdır. Suyu kardan daha beyazdır."**[3] Tirmizi diyor ki; bu hadisi şerif hasendir. En iyisini bilen Allah'tır.

---

1 Buhari, 7/217.

2 Ahmed b. Hanbel, 3/207.

3 Tirmizi, 3661 ve 3599; İbni Mace, 4334.

Dördüncü Bölüm

MİZAN BAHSİ

Mizanın Varlığı ve Hakikati

Yüce Allah şöyle buyuruyor: **"Biz kıyamet günü en doğru terazileri kurarız. O gün kimseye zerre kadar zulmedilmez."**[1] **"Kimin terazisi(inde iyilikler) ağır gelirse; o bundan sonra kendisini de memnun edecek ve Allah Teala'nın razı olduğu bir hayat sürecektir. Kimin terazisi(inde iyilikler) hafif gelirse; onun varacak olduğu yer Haviye'dir (cehennemin bir tabakası)."**[2]

Âlimlerimiz diyorlar ki; Terazilerin kurulması, kulların hesaba çekilmesinden sonradır. Zira hesap esnasında; hangi amelin kabul edilip edilmeyeceği, hangi amele ne kadar sevap ya da günah verileceği, hangi günahların affedildiği takdir edilir. Daha sonra da bu takdirler terazide tartılır. Ayeti kerimeye göre de terazi; insanın hakettiği için verilecek olan son kararın ölçüsüdür. Bu yüzden terazide amellerin tartılması en son iştir.

"Kimin terazisi(inde iyilikler) hafif gelirse, bunlar gerçekten acınacak kimselerdir."[3] Bu ayeti kerimede kâfirlerin durumları anlatılmaktadır. Yani ayeti kerimede bahsedilenler günahkâr müminler değildirler. Zira Müminlerin hiçbir ameli boşa gitmez. Zira ayeti kerimenin devamında; **"İşte siz bunlara inanmıyordunuz"**[4] ve **"Bunun sebebi onların ayetlerimizi inkâr etmelerdir"**[5] buyurulmaktadır. Şu halde Karia suresindeki terazisi hafif gelenler de kâfirlerdir. Ayetin de-

---

1 Enbiya, 47.
2 Karia, 6-9.
3 A'raf, 9 ve Müminun, 103.
4 Müminun, 105.
5 A'raf, 9.

vamında bunların asıl yurtlarının cehennem olacağı beyan edilmektedir. Cehennem, günahkâr müminlerin asıl vatanı değil geçici yurdudur.

"Kimin hardal tanesi kadar iyiliği varsa biz onu bulup ortaya koyarız. Biz herşeyin karşılığını tastamam veririz."[1] Bu ayeti kerime ise müminler için geçerlidir.

Şu halde daha önce de değindiğimiz gibi; kâfirlere de hesap vardır. Fakat onların hesabı kendilerini savunmaları için değildir. Sadece suçları ortaya çıksın ve herkesin içinde rezil olsunlar diyedir. **"Vay o müşriklerin haline. Onlar zekat da vermezlerdi."**[2] **"Sizi ateşe sokan nedir? Dediler ki biz namaz kılmazdık. Yoksulu da doyurmaz, ihtiyaç sahibine yardım etmezdik."**[3] Şu halde kâfirler, namaz ve zekattan da hesaba çekileceklerdir.

Ebu Hureyre (r.a)'ın rivayet ettiği bir hadisi şerifte şöyle buyurulmuştur: **"Kıyamet günü Allah'ın huzuruna büyük ve etli butlu bir adam getirilir ama terazisinde sivrisinek kadar bir amel bulunmaz."**[4] Buna delil olarak şu ayeti kerimeye bakılabilir: **"İşte böyle adamlara kıyamet günü terazi kurmayacağız."**[5]

Âlimlerimize göre; bu ayeti kerime ve hadisi şerifin anlamı, kâfirlerin hiçbir iyiliklerinin olmayacağıdır. Bunlara terazi kurulmamasının sebebi de budur. Çünkü terazi kurmaya hacet yoktur. Zira terazide tartılacak en ufak bir iyilikleri de yoktur. Ebû Said el-Hudrî diyor ki; "Kıyamet günü Tihâme dağı kadar ameli olan bir adam getirilir. Ama bu amelden zerre kadarı bile teraziye koyulup tartılmaz." Yani bu amellerin ya hiçbir anlamı yoktur; ya da bunlar kul borçlarına sayılmıştır. Veya söz konusu amellerin hepsi kötülükler de olabilir.

Mizanın Keyfiyeti ve Amellerin Tartılması

Mümin Kardeşinin Bir İhtiyacını Karşılayanın Göreceği Özel Muamele

Abdullah b. Amr (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah Teâlâ kıyamet günü, ümmetimden bazı adamları özel olarak seçer. Bunlar kıyamet günü bazı hayvanların başının**

---

1 Enbiya, 47.
2 Fussilet, 6-7.
3 Müddessir, 42-44.
4 Buhari, 8/7426; Müslim, 17/129.
5 Kehf, 105.

üstünde getirilecektir. Bunların yanında 99 tane amel defteri olacak. Her bir defter göz alabildiğince uzun ve büyük olacak. Bunlara (sırayla); "Burada yazılı olanlardan itiraz edeceğin bir şey var mı? Size herhangi bir haksızlık yapılmış mı?" diye sorulur. "Hayır Rabbim" diye cevap verir. Sonra; "Peki bunlar için bir özrün var mı?" diye sorulur. Adam, buna da hayır Ya Rabbi diye cevap verir. Bunun üzerine Allah Teala; "Fakat senin burada yazmayan bizde saklı bir iyiliğin var" buyurur. Sonra da üzerinde "Eşhedü ellâ ilâhe illellâh ve eşhedü enne Muhammed'en abduhu ve Resûlüh" yazılı bir kolye getirilir. Allah Teâlâ, kula; "Terazini getir bakalım" diye emir buyurur. Kul; "Ya Rabbi! Ortada bunca defter varken bu küçük parçanın ne değeri var?" diye sorar. Allah Teâlâ; "Sen getir bakalım terazini! Bugün kimseye zerre kadar zulüm edilmez" buyurur. Sonra kulun (hatalarının yazıldığı) defterler bir kefeye; üzerinde kelime-i şehadet yazılı küçük parça da bir kefeye konulur. O küçük kolye daha ağır gelir. Zira hiçbir şey Allah'ın isminden daha ağır değildir."[1] Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif hem hasen hem de gariptir. İbni Mace de aynı hadisi şerifi nakletmektedir.[2]

Hadisi şerifte geçen "bitâka" kelimesi kolye ve gerdanlık anlamında olup Mısırlılar tarafından kullanılan bir madeni paranın da adıdır. Parmak ucundan az daha büyük olan bu para, avuç içine sığacak küçüklüktedir.

Kuşeyrî'nin tefsirinde yer verdiği ve Hafız Ebû Nuaym'ın da İmam Malik ve Umrî'yi kaynak göstererek Nafi aracılığıyla İbni Ömer (r.a)'dan rivayet ettiği bir başka hadisi şerifin mealin ise şöyledir (Allah ismi geçenlerin hepsinden razı olsun): **"Mümin kardeşinin bir sıkıntısını gideren kişinin terazisi kurulduğu zaman; ben de gelip terazisinin yanında beklerim. Eğer iyilikleri ağır gelmezse ona şefaat edeceğim."**

Açıklama

Mizan gerçektir ve biz buna iman ediyoruz. Fakat burada herkesin durumu farklıdır. Hadisi şerifte; **"Bana; "Ey Muhammed! Hesaba çekilmeyecek olan ümmetinden kimseleri al cennete götür" denilecektir."** Ayeti kerimede ise; **"Mücrimler yüzlerinden ve hallerin-**

---

1 Tirmizi, 2439.; Ahmed b. Hanbel, 2/213.

2 İbni Mace, 4300.

den tanınırlar"[1] buyurulmaktadır. Şu halde, mümin olduğu halde iyi ve kötü işler işlemiş olan kişilerin durumu başkadır. Bunlara hesap vardır. Kâfirlerin durumu da farklıdır. Bunlara da hesap vardır ama kendilerini savunmaları ve bahaneleri kabul edilmeyecektir.

İmam Gazzali diyor ki; Hesapsız cennete girecek olan 70.000 kişi için terazi kurulmayacaktır. Bunların amel defterleri de ortaya serilmeyecektir. Bu kimselere üzerinde; *"Lâ ilâhe illellâh. Muhammedün Resûlullâh. Bu falan oğlu falana verilen berattır. Bu kimseye artık ebediyen korku ve üzüntü yoktur"* yazılı bir berat verilecektir.

Ben diyorum ki; bir hadisi şerifte Nebi (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Kıyamet günü teraziler hazırlanır ve ortaya kurulur. Sonra namaz ehli (namazlarını tam kılanlar ve namazlarına devam edenler) getirilir ve ecirleri bu terazilerle tartılıp fazla fazla verilir. Sonra oruç ehli kimseler de aynı şekilde ecirlerini alırlar. Daha sonra sadaka ehli yani sadaka vermeyi alışkanlık haline getirenler mükâfatlarını alırlar. Aynı şekilde hac yapmış kimselere de bu şekilde muamele edilir. Belâ ehli (Allah yolunda sıkıntılara maruz kalmış ya da savaşlarda zorluk çekmiş veyahut ta türlü musibetlere sabretmiş olanlar) için ise terazi kurulmaz. Bunların amel defterleri de incelenemez. Bunlara ecirleri kat kat verilir."** Bu hadisi şerifi Kadı Münzir bin Said el-Balûtî zikretmektedir. Allah kendinden razı olsun. Hafız Ebû Nuaym da benzeri bir hadisi şerife İbni Abbas (r.a)'ı kaynak göstererek yer vermektedir: **"Kıyamet günü şehit huzura getirilir ve hesaba çekilir. Sonra sadaka vermiş kimselerin hesabı görülür. Sıkıntılara sabretmiş olan kimselere ise terazi kurulmaz. Bunlara hesaba da çekilmez. Amel defterlerine de bakılmaz. Bunlara o kadar güzel muamele yapılır ve o kadar çok sevap verilir ki; onları gören diğer müminler, orada bedenlerinin parça parça kesilmesini temenni ederler ki onlara da böyle muamele edilsin."** Bu hadisi şerif gariptir. Zira Cabir el-Ca'fi'den tek hadis rivayet eden kişi Katade'dir.

Hz. Ali (r.a)'nın oğlu Hz. Hüseyin (r.a) anlatıyor. Dedem Reslullal (s.a.v) bana şöyle nasihat etmiştir: **"Yavrum! Kanaat et ki insanların en zengini olasın. Farzları itinayla yerine getir ki insanların en çok ibadet edeni olabilesin. Oğlum! Cennette bir ağaç vardır; adına Belvâ ağacı derler. Sıkıntılara sabretmiş kimseler kıyamet**

[1] Rahman, 41.

günü hesaba çekilmezler. Bunlar için terazi kurulmaz. Bunların amel defterleri de getirilmez. İşte bu ağaç bunlara tahsis edilmiştir." Resulullah (s.a.v) daha sonra şu hadisi şerifi okumuşlardır: **"Sabredenlerin mükafatları hesapsızca kendilerine verilecektir."**[1] "Aşıklar bahçesi" adlı eserinde bu hadisi şerifi İbnü'l-Cevzî olarak da bilinen Ebu'l-Ferec rivayet etmektedir.

Açıklama

Burada şöyle bir soru akla gelebilir: Müminlerin durumunu anlıyoruz. İyilikleri ve kötülükleri teraziye koyulup tartılır. Hangisi ağır gelirse ona göre muamele edilir. Peki kafirler için nasıl terazi kurulacaktır? Kâfilerin iyiliği olmadığına göre amelleri nasıl ve neye göre tartılacaktır?

Cevaben diyoruz ki; bunu iki farklı şekilde izah edebiliriz:

1. Kafirin inkarı ya da imansızlığı ve kötülükleri getirilir ve terazinin bir kefesine konulur. Sonra da; "Senin hiç iyiliğin var mı? Varsa getir de bu diğer kefeye koy!" denilir. Ama kafir koyacak bir şey bulamaz. Bunun üzerine boş kefe havaya kalkar. Yani kötülükler ağır gelir. Bu da terazinin hafif gelmesi demektir. Allah Teala, ayeti kerimede, kafirler için terazi kurulmaz ya da bunların amelleri tartılmaz buyurmamıştır. Aksine bunların amellerinin tartılacağı ama iyilik kısmının hafif yani boş geleceği beyan edilmiştir. Birinci anlam bu olabilir.

2. Bir başka anlamı da şudur; kafirin, aile, akraba ve eş dost ziyareti gibi ya da köle azat etme ya da insanlara başka şekillerde yardım etme gibi iyilikleri de olabilir. Bütün bu iyilikler terazinin bir kefesine konulur. Diğer kefeye de kötülükleri ve imansızlığı konulur. Fakat kâfirin inkârı yani küfrü, çok çok ağır gelir. Zira terazide imanın ağırlığını dengeleyecek hiçbir amel yoktur.

Akla gelmesi muhtemel bir başka soru da şöyledir: Kafirin iyilikleri hafif de gelse, eğer iyilikleri varsa bunların karşılığını alması gerekmez mi? Zira Allah, zerre kadar iyiliği karşılıksız bırakmayacaktır.

Buna da şöyle cevap veriyoruz: Resulullah (s.a.v)'e Abdullah'ın bin Cüd'an'ın durumu sorulduğunda; Abdullah'ın misafirperver ve cömert olduğu, dost ve komşularına düşkün olduğu, insanlara da yardım ettiği anlatıldı. Resulullah (s.a.v) onun bu iyilikleri hakkında şöyle buyurmuştur: **"Hayır hayır (hiçbiri kabul olmamıştır). Zira o, tek bir**

---

[1] Zümer, 10.

kere bile, Ya Rabbi! Günahlarımı affet dememiştir." Adiy (r.a) da babası Hatim'in durumunu sorduğu zaman, Resulullah (s.a.v)'den, babasının iyiliklerinin hiçbir anlamı olmadığı cevabını almıştır.

Ayeti kerimede; **"Biz, kıyamet günü, en sağlıklı tartan terazileri kuracağız. O gün kimseye en ufak bir haksızlık yapılmayacaktır."**[1] buyurulmaktadır. Yani Allah Teala, kafirin de bütün iyiliklerini terazinin diğer kefesine koyacaktır. Fakat iyilikleri, onu cennete götüremeyecektir. Daha önceki hadisi şeriflerde de geçtiği üzere; kafir, iyiliklerinin karşılığı ya da dünyada ya da ölüm esnasında alır. Dünyada, sağlıklı olması veya fazladan aldığı nimetlerle bu iyiliklerinin karşılığını alır. Veya ölüm esnasında canının alınması biraz kolaylaştırılarak bu iyiliklerinin karşılığı kendisine ödenir. Ya da iyiliklerinin karşılığını, cehennemdeki azabı hafifletilerek kendisine verilir. Ebû Talip hakkında Resulullah (s.a.v)'in söyledikleri, bu konuya delildir. Resulullah (s.a.v)'e, Ebû Talib'in kendisine yardım ettiği ama iman etmedği, fakat bu yardımlarının karşılığını hiç mi alamayacağı sorulduğu zaman; **"Evet. Bu yardımları ona fayda vermiştir. Bu yüzden onu cehennemde bir tandırın üzerine konulmuş olarak gördüm. Eğer bu yardımları olmasaydı, cehennemin dibinde olurdu" cevabını vermişlerdir."**[2]

Şu halde; Resulullah (s.a.v)'in İbni Cüd'an ve Ebû Adiy hakkında söyledikleri, bunların cennete giremeyeceklerine delildir.

Açıklama

Mutezile başta olmak üzere bazı kelamcılar, mizan yani teraziyi reddetmişlerdir. Buna delil olarak da; insanın amellerinin arazi yani itibari şeyler olmasını göstermişlerdir. Şu halde amellerin, dış dünyada varlıkları yoktur. Bu yüzden teraziye konulamazlar. Fakat İbni Abbas (r.a)'dan gelen rivayet, bunun tam aksini söylemektedir. Yani ameller de kıyamet günü şekle ve bedene bürünecektir. Yumurtadan insan yaratan Allah, öldükten sonra insanları yeniden dirilten Allah Teâlâ herşeye kadirdir.

Bir başka görüşe göre; ameller değil de bu amellerin yazılı olduğu defterler tartılacaktır. Şu halde iyiliği çok olanların amel defterleri daha çok sayfadan oluşacak ve daha ağır olacaktır. Bu yüzden teraziye koyulduklarında da ağır gelecektir. Aynı şey, kötülükleri çok olan için de geçerlidir. İbni Ömer (r.a)'ın görüşü de budur. Delil olarak; **"Sizin**

---

1 Enbiya, 47.

2 Buhari, 7/193; Müslim, 3/84.; Ahmed b. Hanbel, 1/206 ve 210.

başınızda bekçiler ve muhafızlar vardır. Onlar sizin herşeyinizi yazan seçkin (meleklerdir)."[1]

Mücahit, Dahhâk ve A'meş ise; teraziyi mecaz anlamında değerlendirmişlerdir. Yani Allah, insanın iyiliklerini ve kötülüklerini hesap edecek; buna göre muamele edecektir.

Bize göre mizan, gerçek anlamdadır. Nasıl ki yerin ve göğün katları ve dereceleri vardır; aynı şekilde terazi de vardır ve gerçektir.

Zira bazı rivayetlerde; amellerin tartılacak olduğu terazinin bir kefesinin nurdan; diğer kefesinin ise zulmetten olduğu ifade edilmiştir. İyilikler, nur olan kefeye; kötülükler ise zulmet olan kefeye koyulacaktır.

Yine aynı şekilde; kıyamet günü cennet, arşın sağ tarafına; cehennem de sol tarafina koyulacaktır. Terazi ise arşın tam önüne Allah'ın huzuruna konulacaktır. İyiliklerin konulacağı kefe terazinin sağında; kötülükler için ayrılan ise sol tarafta olacaktır. Bu rivayeti Tirmizi, "Nevadirü'l-Usul" adlı eserinde zikretmektedir.

Selman-ı Farisi (r.a) diyor ki: Bu terazi öyle büyüktür ki, yeri ve gökleri bile kefesine koysan tartar. Melekler, bunun ne olduğu sordukları zaman Allah Teala; "Bununlar kullarımdan dilediğim kişilerin amelini tartacağım" buyurur. Terazinin iki kefesi vardır. Ayrıca bu terazinin dili de vardır.

Âlimlerimize göre; mizan, mecaz anlamda kabul edilemez. Zira bu durumda Sırat köprüsünü de mecaz kabul etmek gerekir. Hatta bu durumda cennet ve cehennem bile mecaz anlama gelir. Sonuç olarak; mizanı gerçek değil de bir benzetme olarak düşünürsek; ahiret hallerinin tamamı, ruhların dirilmesi ve bedenlerin haşredilmesi de gerçek olmaz. Oysa bunlar gerçektir. Biz bunlara iman ediyoruz. Bu durumda melekler de tabiattaki iyi güçler, şeytanlar da olumsuz durumlar anlamına gelirdi. Oysa bütün bunların da gerçek varlıkları vardır. Bunların mecaz anlamda ya da benzetme olduğunu söyleyenlerin görüşleri; asılsız ve saçmadır. Bu gibi yorumlar ve teviller, boş ve gereksiz işlerdir. Biz müminlere bunların hepsine gerçek anlamlarında iman etmek yakışır. Mahiyetini ise asıl bilen Allah'tır. Allah herşeye kadirdir.

Şu halde, terazinin kurulması, amel defterlerinin getirip okunması, amel defterlerinin terazide tartılması, imanın bir kolye üzerine

---

[1] İnfitar, 10-11.

yazılıp teraziye konması; hepsi gerçek anlamdadır. Biz hepsine bu anlamda iman ediyoruz.

Açıklama

Âlimlerimiz diyorlar ki (Allah hepsine rahmet eylesin); ahiret günü insanlar üç çeşittir: Temiz yani büyük günahları olmayanlar. Durumu karışık olanlar yani büyük günah işleyenler ve çirkin işler yapanlar. Kafirler.

1. İhsan ve itkan sahibi yani güzel amel işleyenler: Bunların iyilikleri nurdan kefelere koyulur. Küçük günahları ise diğer kefeye koyulur. Allah Teala, bu küçük günahların ağırlıklarını da siler. Bu durumda büyük bir farkla iyiliklerin olduğu kefe ağır gelir. Kötü amellerin olduğu taraf ise boş bir kefe gibi havaya kalkar.

2. Durumları karışık olanlar yani büyük günah işleyen müminlere gelince; bunların iyilikleri nurdan kefeye, kötülükleri ise zulmetten bir kefeye konulur ve tartılır. Bunların kötü amelleri daha ağır gelir. Şayet zorlamayla da olsa iyilikleri ağır gelirse cennete girerler. Az bir farkla da olsa kötülükler ağır gelirse cehenneme giderler. Fakat Allah dilerse bunları affeder. Eğer iyilikler ile kötülükler eşit gelirse bunlar A'raf ehlinden olur. Bu konuda ilerde İnşallah değineceğiz. Eğer bunların iyilikleri ağır gelir fakat üzerlerinden kul hakkı olursa; bu durumda iyilikleri alacaklı olanlara dağıtılır. İyilikler yetmezse; alacaklıların günahlarından yüklenirler. Buna da daha önce değinmiştik.

Ahmed bin Harb'e göre; insanlar kıyamet günü üç grup halinde diriltilip haşredilirler. İyi amelleri çok olanlar. Fakirler grubu. Amelleri çok olduğu halde hadisi şerifte geçtiği üzere israf edenler yani amelleri kul borcu olduğu kişilere dağıtılanlar.

Süfyan es-Sevrî diyor ki; Allah'a karşı işlediğin 70 hata, kula karşı işlenen bir tek hatadan daha hafif ve kolay sayılır. Zira Allah dilerse bunları affeder. Ama kulun hakkı kul razı edilmediği sürece affedilmez.

Bize göre de bu doğrudur. Zira Allah, zengindir. Kullarından alacak olduğu şeylere muhtaç değildir. Dilerse affeder ve hatta fazlasını ihsan eder. İnsan ise fakirdir; ahirette cennete gitmek ve cehennemden kurtulmak için kullardan alacak olduğu haklara muhtaçtır.

3. Kafire gelince; Kafirin imansızlığı ve kötü amelleri zulmetten olan kefeye konulur. Diğer kefe ise boş kalır. Bu durumda kötülüklerin olduğu kefe ağır gelir ve diğer kefe boş olduğundan havaya kal-

kar. Daha sonra Allah, bu kişinin cehenneme atılmasını emreder. Kafir, ayrıca yaptığı her kötü işin cezasını da çeker.

Büyük günahı olmayan müminlerin küçük günahları ve hataları, affedilir. Bunun sebebi, büyük günahlardan kaçmaya çalışmasıdır. Cennette yaptığı iyiliklerin hepsinin karşılığını da alır.

İyi işler yapmış ve büyük günahı olmayan müminin amelleri, iyilikleri ortaya çıksın ve diğerleri de görsün diyedir. Kafirin amelleri ise; kafirin rezil olması ve azabı hakkettiğini herkesin anlaması içindir. Büyük günah işleyen müminin amelleri ise, durumu netleşsin diye tartılır. Bunları Allah Teala affederse kurtulurlar. Şefaat hakkı olanlar şefaat ederse yine kurtulurlar. Fakat eninde sonunda cezalarını çektikten sonra kalbinde iman olan kişi cehennemden çıkarılıp cennete girecektir.

Açıklama

Burada şöyle bir soru akla gelebilir: Daha önce de mevzu bahis olduğu üzere, ayet ve hadislerde insanların durumu ayrıntılı olarak anlatılmaktadır. Fakat cinlerin de cehenneme gidecekleri veya cennetlik olacakları ayeti kerime ve hadislerde bildirilmekle birlikte; bunların mahşerde hesaba çekilmeleri ve amellerinin tartılması ile ilgili ayrıntıniye yoktur?

"İman edip güzel işler yapanlar, cennetliklerdir. Bunlara cennete girecek ve orada ebedi kalacaklardır."[1] Bu ayeti kerimeye cinler de dahildir. Zira cehennemlikler ile ilgili bir ayeti kerimede cinlerin adı da özel olarak zikredilmiştir: **"İşte bunlar, Allah'ın vaadettiği azabı hakedenlerdir. Bunlar, insanlardan ve cinlerden oluşan toplumlardır ve sizden önce yaşamışlardır."**[2] Eğer cehenneme gideceklerse, cennete de gidebilirler.

"Ey cinler ve insanlar! Size peygamber gelmemiş miydi? Bu peygamberler sizden kimselerdi ve siz onları tanıyordunuz. Size ayetlerimizi okuyorlardı. Onlar size bu günün gelip çatacağını daha önceden haber vermemişler miydi? Onlar; "Evet doğrudur. Biz itiraf ediyoruz" derler."[3] **"Hani cinlerden birkaçını Kuran dinlemeleri için göndermiştik. Bunlar senin yanına gelince birbirlerine "dinleyelim" dediler. Sonra da bunu kendi toplumlarına**

[1] Bakara, 82.
[2] Ahkaf, 18.
[3] En'am, 130

gidip anlattılar. "Ey kavmimiz! Musa'dan sonra gönderilen bir peygamberin yanından geliyoruz. O'na indirilenlerle daha önceki peygamberlere indirilenler aynı. Bu kitapta gerçekler ve doğru yola iletecek şeyler yazıyor."[1]

"İçimizde, (Allah'a) teslimiyet gösterenler de var, hak yoldan sapanlar da var. Teslimiyet gösteren kimseler, doğru yolu arayanlardır."[2]

Resulullah (s.a.v) cinlerle özel olarak görüşmüş, onların arasında da iyilerin ve müminlerin olduğunu beyan etmiş, mümin olanların bizim kardeşlerimiz olduğunu ve bizim yemeğimize ortak olduklarını ifade buyurmuşlardır. Nasıl ki o gün melekler de hesaba çekilecek ve mahşerde biz meleklerle de karşılaşacaksak; cinler de aynı şekilde hesaba çekileceklerdir. Ve biz cinlerle de o gün toplanıp görüşeceğiz.

Açıklama

"Kıyamet günü üzerinde *'eşhedü en la ilahe illellah ve eşhedü enne Muhammeden abduhu ve Rasulüh'* yazan bir sikke çıkarılır" hadisinden kasıt; iman etmek için söylenen şehadet değildir. Zira terazinin bir kefesine bir şey konulduğunda diğer kefesine de onun zıddı konur. Hasenat/iyilikler bir kefeye konurken kötülükler de diğer kefeye konur. Halbuki imanla küfrün bir arada getirilerek imanın bir kefeye, küfrün de diğer kefeye konması ise müstehildir/imkansızdır. İşte bunun gibi Kelime-i Şehadet'in de teraziye konması müstehildir. Ancak kulun Kelime-i Şehadet'i söyleyip iman ettikten sonra bu kelimelyi söylemesi/zikr etmesi hasenattır e diğer hasenatla beraber teraziye konur.

Başkaları da şöyle demiştir: Kelime-i Tevhid'i hüsniyetle ve mahlukattan gizleyerek tam bir ihlasla tekrar etmek/zikr etmek Allah Teala katında mükafat kazandırır ve Yüce Allah (kulun bu amelini) o hesap gününde en yüksek derecesi ile kendisine verir. Hataları ne kadar çok, günahları ne kadar büyük olsa da Allah Teala bunları örter. Zira Allah Teala kullarına karşı çok büyük ikram sahibidir. Kullarından dilediğine bağışta bulunur.

Ben derim ki: Buna şu hadis-i şerif işaret etmektedir. "Evet, sana bizim katımızda hassene/iyilik vardır." Burada "sana iman vardır" denmemiştir. Resululldah (s.a.v)'e "la ilahe illellah" demek hasenattan mıdır? Diye soruldu. Şöyle buyurdu: "En büyük hasenatlardandır"[3]

---

[1] Ahkaf, 29-30.

[2] Cin,14

[3] Ahmed b. Hanbel, 5/169

Hadisle kasdedilenin Kelime-i Şehadet'in kişinin dünyadan ayrılırken söylediği son söz olması da caizdir. Çünkü Muaz b. Cebel (r.a)'ın rivayet ettiği hadiste Resulullah (s.a.v) şöyle buyuruyor: "Kimin dünyadaki son sözü 'la ilahe ilellah' olursa ona cennet vecib olur."

Bazı alimlerimiz; imanın terazide tartılmayacağını; ancak zor durumda olan müminlere Allah'ın lütfu olarak böyle bir muamele edileceğini ifade etmişlrdir. Zira **"Kelime-i tevhid, en büyük iyilik ve hasenattır."** Bu yüzden büyük günah işleyen mümin imanı bile teraziye konulsa; karşısında ne kadar kötülük olursa olsun, iyilik tarafı ağır basacaktır. Ama durum böyle değildir ve büyük günah işleyen müminler de cehennemde cezalarını çekeceklerdir. Şu halde iman, terazide tartılmaz. İmanın hesabı ayrıdır. Allah Teala, iyilikleri az olan veya hafif gelen iyi niyetli ve samimi kullara bu şekilde bir ihsanda bulunacaktır.

Küfür de böyledir. Terazinin bir kefesine imansızlık koyulursa; diğer kefeye ne kadar iyilik konulursa konulsun; küfrün koyulduğu kötülük kefesi ağır basacaktır.

"Terazide güzel ahlaktan daha ağır basacak bir amel yoktur."[1] **"Ümmetimden bir adam gördüm. İyilikleri hafif gelmişti. Allah Teâlâ bu adamın yaptığı basit işlerin de teraziye koyulmasını emretti. Bunlar da teraziye konulunca iyilikleri ağır bastı."**

Bu hadisi şeriflerde; iyi niyetli, samimi, güzel ahlaklı kimselerin; iyilikleri hafif geldiği zaman, Allah Teala'nın bunlara göstereceği özel muamelelerden bahsedilmektedir. Bu gibi özel ikramlar herkes için geçerli değildir. Ya da herkese aynı muamele yapılmaz. İnsanlar, ahlak ve imanlarının güzelliği veya diğer insanların haklarındaki şahitliklerine göre farklı muamele görürler. Burada adalete ters düşen bir durum yoktur. Zira Allah Teala, kulun iyiliklerini kafir hariç silmez ya da eksiltmez. Aksine kötülüklerini silebilir veya iyiliklerini azaltabilir. Şu halde ilahi adalet, rahmetten tarafa yani kulun iyiliklerinden yana ağır basmaktadır.

Açıklama

Tirmizi, Hazreti Aişe (r.a)'dan şu rivayeti aktarmaktadır: Bir adam gelip Allah'ın Resulü'nün huzuruna oturdu: **"Ey Allah'ın peygamberi! Benim iki kölem var. Bana yalan söylüyorlar. Beni tehdit ediyorlar ve bana karşı geliyorlar. Ben de bu yüzden onlara kötü sözler söylüyorum ve dövüyorum. Benim durumum ne olacak?"** diye sordu. Resulullah (s.a.v) şöyle cevap buyurdular: **"Onların sana**

---

[1] Ebu Davud, 4778; Ahmed b. Hanbel, 6/451; Tirmizi, 2002.

hakaret etmeleri ve kötü davranmaları, senin günahlarına kefarettir. Ama şayet sen onlara hak ettiklerinden fazla ceza verirsen; bu durumda senin iyiliklerinden eksiltilip onlara verilir. Sen; "Biz kıyamet günü en adil tartan terazileri kurarız"[1] ayetini okumuyor musun?" Adam bunun üzerine ağlamaya başladı ve; **"O zaman benim bunlardan ayrılmaktan başka çarem yok. Sen de şahit ol. Ben bunları azat ediyorum"** dedi.[2]

Fakat Ahmed bin Hanbel; bu hadisi şerifi hem Abdurrahman b. Gazvan'dan hem de Vehb bin Münebbih'ten rivayet etmiştir. İmam Ahmed, bu hadisi şerifi rivayet ettikten sonra şöyle diyor: Önemli olan teraziden sonra verilecek karardır. Eğer Allah Teala, kulu affetmek isterse, terazinin sonucunu hayırla mühürler. Yok eğer affetmek istemezse kötü amelleri olduğu gibi kaydedilir ve bu karar mühürlenir.[3] Ebu Nuaym da bu hadisi şerifi rivayet etmektedir.

Bize göre bu hadisi şerif sahihtir. Zira Resulullah (s.a.v):**"Önemli olan amellerin neticesidir yani son karardır."**[4] buyurmaktadır. En doğrusunu bilen Allah'tır.

A'raf Ehli

Cabir bin Abdullah (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kıyamet günü (amellerin tartılacağı) teraziler kurulur. İyilikler ve kötülükler tartılır. Kimin iyilikleri, kötülüklerinden azcık da olsa ağır gelirse cennete girer. Kötülükleri iyiliklerinden ağır gelenler ise cehenneme girerler."** Oradakiler; **"Ya iyilikleri ile kötülükleri eşit gelenler ne olacak?"** diye sorunca Peygamber Resulullah (s.a.v); **"Bunlar araf ehlidir. Cennete giremeyecekler ama girmeyi çok isteyeceklerdir"** buyurmuştur.

İbni Mubarek, Ebubekir Hüzeli ve Said bin Cübeyr'i kaynak göstererek Abdullah bin Mes'ud (r.a)'dan şunu rivayet etmektedir: "Kıyamet günü insanlar hesaba çekilirler. İyilikleri kötülüklerinden daha çok olanlar cennete girecek. Kötülükleri iyiliklerden çok olanlar ise cehenneme gireceklerdir. **"Kimin iyilikleri terazide ağır gelirse bunlar kurtu-**

---

1 Enbiya, 47.
2 Tirmizi, 3615
3 Ahmed b. Hanbel, 6/280
4 Buhari, 11/499; Müslim, 112; Ahmed b. Hanbel, 5/335.

lurlar. Terazisi hafif gelen ise zavallı kimselerdir."[1] Terazi, hurma ya da buğday tanesi ile bile olsa ağır ya da hafif gelebilir. Terazisi eşit olan yani iyilikleri ile kötülükleri eşit olanlar; araf ehli olurlar." Daha sonra da yukardaki hadisi şerifi okumuştur.

Kab el-Ahbar anlatıyor: Dünyada birbirini tanıyan iki arkadaş kıyamet günü gelir. Biri cehenneme atılır. Biri diğerine der ki; "Benim tek bir iyiliğim var. Onu da sana verirsem araf ehlinden olacağım. Ama sen bunu al ve cehennemden kurtul. Ben burada beklerim" der. Bunun üzerine Allah Teala, her ikisinin de cennete girmesini emreder. Zira Allah, kuluna ikram etmeye daha layıktır.

İmam Gazzali hazretleri ise "Keşfu Ulumi'l-Ahira" isimli eserinde şunları anlatıyor:

"Kıyamet günü bir adam huzuru ilahiye gelir. Hesaba çekilir ve amelleri tartılır. Fakat iyilikleri ve kötülükleri eşit gelir. Melekler, terazide dengenin bozulması için bir şey ararlar ama bulamazlar. Sonra Allah Teala bu kula şöyle emir buyurur: "Hadi git ara sor bakalım sana bir tek iyilik verecek bir tanıdığın var mı?" Adam bütün tanıdıklarını gezer ama kimseyi bulamaz. Herkes; "Terazimin hafif gelmesinden korkuyorum" diye mazeret öne sürer. Adam tam ümidini kestiği anda biri gelip; "Sen ne istiyorsun?" diye sorar. Adam; "bir tek iyilik istiyorum. Kaç tane insan gördüm. Binlerce sevapları vardır ama bir tekini bana vermediler" diye cevap verir. Diğer adam; "Ben Allah'ın huzuruna çıktığım zaman amel defterimde bir tek sevabın yazılı olduğunu gördüm. Ama bunun bana faydası olmaz. Görüyorum ki o sana benden daha çok lazım. Demek sana nasipmiş. Al senin olsun" der. Bu bir tek sevabı alan adam sevinçle Allah'ın huzuruna gelir. Allah Teala, hakikati bildiği halde kuldan duymayı murat eder; "Kulum ne bu halin?" diye sorar. Adam; "Ya Rabbi! Karşıma tanımadığım bir adam çıktı ve bana bir tek sevabı vardı onu verdi" der. Allah Teala, bunu yapan adamın huzura getirilmesini emir buyurur. Adam huzura getirilince Allah Teala şöyle buyurur: "Ben senden daha cömert ve daha zenginim. Hadi bakalım. Tutun birbirinizin elini ve ikiniz de cennete girin."

Bir başka adam daha vardır. İyilikleri ve kötülükleri eşit gelmiştir. Allah Teala bu kula; "Senin iyiliklerin de kötülüklerin de eşit. Ne cennete gidebilirsin ne de cehenneme gireceksin" buyurur. Bu esnada melekler bu adamın amel defterine ait bir sayfayı getirirler. üstünde; "Öf"

---

1 Mü'minun, 102-103.

yazmaktadır. Bu da kötülüklerin kefesine konulur. Bu yüzden adamın kötülükleri ağır basar ve cehenneme gider."

Açıklama

Hadisi şeriflerde terazi kelimesi tekil anlamda kullanırken; ayeti kerimelerde çoğul olarak kullanılıp birden fazla terazi olduğu ifade edilmektedir. Nitekim şair şöyle demiştir:

Bir Melik ki hadiseler O'nun adalatiyle yürür.
Her bir hadise için de bir mizan vardır.
Eşyaya melekut aleminde tasarrufta bulunur.
Her şey için de bir müddet vardır.

Aslında bir tek terazi olup, birden fazla insanın ameli tartılacağı için çoğul kullanılmış olabilir. Örneğin; **"Ad kavmi peygamberlerini yalanladı"**[1] ve **"Nuh'ın insanları da peygamberlere iman etmediler"**[2] ayetlerinde "peygamberler" kelimesi çoğul olarak kullanılmıştır. Oysa burada söz konusu bir tek peygamber vardır. Bazı alimler ise "mevâzin" kelimesi, mizan yani terazinin değil "mevzun" yani tartı/amel kelimesinin çoğuludur diye görüş beyan etmişlerdir.

Lâlekâi, süneninde Hazreti Enes (r.a)'dan şu hadisi şerifi merfu (yani aradaki tabiinden olan raviyi atlayarak) rivayet etmiştir: **"Kıyamet günü insanların amellerinin tartılacağı terazinden sorumlu bir melek vardır. Adem oğlu getirilir ve terazinin tam önünde, iki kefenin arasında bekletilir. Eğer iyilikler ağır geldiyse melek; "Falan oğlu falana müjdeler olsun. O cennetliktir. Artık bundan sonra bir daha üzülmeyecektir" diye hitap eder ve bu sesi bütün mahşerdekiler işitir. Eğer iyilikler hafif gelirse melek; "Yazıklar olsun falan oğlu falanca adama. O cehennemliktir. Artık bir daha da yüzü gülmeyecek ve işi rast gitmeyecektir" der."** Huzeyfe diyor ki; terazinden sorumlu bu melek Cebrail (a.s)'dır.

Araflıklar

A'raf ehli hakkında değişik görüşler vardır. Bazılarına göre bunlar cennette nimetleri az olanlardır.

Abdullah b. Haris rivayet ediyor: "Araflıklar, "Hayat" nehri denilen ırmağın yanındaki vadide beklerler. Bu nehrin iki yakası altından

1 Şuara, 123.
2 Şuara, 105.

döşenmiştir. Cennet ile aralarında bu nehir vardır. Bunların nehre girmeleri emredilir. Girerler ve çıkarlar. Vücutlarının çoğu bembeyaz olur ama enselerinde biraz leke kalır. Sonra tekrar girerler. Her girip çıktıklarında beyazlıkları daha da artar. Sonra "Şimdi ne istiyorsunuz bakalım?" diye sorulur. Onlar da istediklerini söylerler. Kendilerine; "Haydi gidin. Ne istiyorsanız onun yetmiş katı size verilecek" denilir. Bunlar cennette en az nimet alacak olanlardır. Bir rivayete göre bunların boyunlarında bir leke kalacaktır. Buradan araflık oldukları anlaşılacaktır."

Alimler, araflıkların yani cennete en son gireceklerin kim olduğunu konusunda 12 farklı görüş beyan etmişlerdir:

1. İbni Mesud, Ka'b el-Ahbar, İbni Vehb ve İbni Abbas'e göre yukarda zikredilen hadistekiler (yani iyilikleri ve kötülükleri eşit olanlar).

2. Mücahid'e göre fakihler ve alimlerdir.

3. Mehdevî'ye göre şehitler.

4. Kuşeyrî'ye göre kendi yaptıklarına bakmayıp başkalarının ne yaptığı ile ilgilenen iyi amel sahibi müminler.

5. Şurahbil bin Sa'd'e göre arafta bekleyecek olanlar, babalarına karşı gelerek sefere çıkıp şehit olanlardır. Taberi, bu konuda bir hadisi şerif zikretmektedir.

6. Bazılarına göre bunların arasında Hazreti Abbas, Hazreti Hamza, Hazreti Ali ve Cafer Tayyar da vardır. Bunlar arafta bekleyecekler, kendilerini sevenlerin yüzünü beyaza, sevmeyenleri siyaha boyayacaklardır. Sa'lebî, bu görüşün İbni Abbas'a olduğunu ifade etmektedir.

7. Bazıları ise araf ehlinin, insanların yaptıklarına şahitlik yapacak olanların olduğunu ifade etmektedirler. Bu görüşe göre her ümmetten böyleleri vardır ve bunlar en son cennete gireceklerdir. Nahhâs'ın görüşü böyledir.

8. Zeccâc'a göre en son cennete girecek olan peygamberlerdir. Bunlar arafta beklerler ve kavimlerinin cennete girmesini beklerler.

9. Küçük günah işleyenlerin de arafta bekleyeceğine dair görüşler vardır. Kadı Ebu'l-Muhammed'e göre küçük günahların yanında insanlara küçük eziyetler veren kişiler de burada bekleyeceklerdir.

10. İbni Vehb'in İbni Abbas'tan rivayet ettiği görüşe göre; büyük günah işleyen müminler, asıl araf ehlidir. İbni Mubarek'in görüşü de budur. Dahhak da aynı görüşü desteklemektedir.

11. Bazıları, veledi zina olan kimselerin de arafta bekleyeceklerini ifade etmektedir. Kuşeyri, İbni Abbas'tan böyle bir görüşe yer vermektedir.

12. Bir görüşe göre, arafta bekleyecek olanlar arasında insanlardan mümin olan ile kâfir olanı ayırmak için görevli olan melekler de vardır. Yüce Allah şöyle buyruyor: "**Şu da gerçek ki, insanlardan bazı kimseler, cinlerden bazı kimselere sığınırlardı da, onların taşkınlıklarını arttırırlardı.**"[1]

A'raf Nedir?

A'raf, cennet ile cehennem arasında bir bölgedir. Bir tepe olduğunu rivayet edenler de vardır. Hazreti Enes ve daha başka sahabelerden gelen görüşe göre; Uhud dağı getirilip arafa dikilecektir. A'raf suresinin tefsirinde bu konuda başka rivayetlere de yer verilmiştir. Mesela İbni Abdülberr'in tefsirine bakılabilir.

Sa'd bin Cübeyr'e göre; araf ehli demek, cennete en son girecek olanlar demektir. Değerli alim, bu görüşünü İbni Mesud (r.a)'a dayandırmaktadır. Cennetlikler ve cehennemlikler belli olduktan ve herkes layık olduğu yere gittikten sonra Allah, en son bunlarla muhatap olacak ve bunlar hakkında karar verecektir. Fakat bu durum, onların kötü olmaları anlamına gelmez. Günahıyla sevabı eşit olanların araflık olmasının sebebi ile; bazı peygamberlerin en sona bekletilmeleri arasında fark vardır. Peygamberler, Salihler ve alimler; diğer insanlar hakkında şahitlik yapmak veya onlara şefaat etmek için cennetin kenarında bir nehir olan "Hayat" nehrinin kenarında bekletilecektir.

Görevli melekler de işte bu yüzden geri kalacaktır.

İbni Atiyye diyor ki; Huzeyfe'nin kölesi olan Salim, araf ehlinden olmayı çok isterdi. Çünkü bunlar hataları olan müminlerdir.

Şu halde araf ehli üç türlüdür:

1. Günahları ve sevapları eşit olanlar: Bunlar hakkında Allah Teala karar verecektir.

2. İyilikleri olduğu halde günahları da olan kişiler: Mesela iyilikleri olup da gıybet yapanlar veya iyi oldukları halde insanlara zulmetmiş olanlar. bunların iyilikleri çok gelse bile, kötü işlere devam etmelerinden dolayı haklarındaki karar en sona bırakılacak ve özel olarak hesaba çekileceklerdir.

---

[1] Cin, 6

3. Peygamberler, alimler, şehitler, insanların iyi ya da kötü olduğuna şahit olmak üzere her nesilden ve her dönemden seçilen insanlar, melekler ve Hazreti Al, Hazreti Hamza ve Hazreti Cafer Tayyar gibi sahabiler: Bunlar, görevlerinden dolayı en son cennete gireceklerdir. Cennet'in kenarından akan ırmağın yanında bekleyecekler; cehenneme gidenlere şefaat edip şahitlik yapacaklar veya durumları belli olmayanlar hakkında hakemlik edeceklerdir.

Her İnsan Tabi Olduğu Şeyin Peşinden Gidecektir Ümmetten En Sona Kalacak Olanlar Münafıklardır

Ebu Hureyre (r.a) anlatıyor: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Kıyamet günü Allah Teala, bütün insanları tek bir vadide toplar. Sonra da Hak Teala kullarına tecelli eder ve "Hadi bakalım. Herkes kime tabiyse, herkes kime inanıyorsa şimdi de onun peşinden gitsin" diye emir buyurur. Bunun üzerine puta tapan putunun peşinden gider. Değişik şekiller tapanlar da bu taptıkları şeylerin peşinden giderler. Ateşe tapan ateşin yanına gelir. Velhasıl kim neye tapıyorsa onun yanında toplanır. Sonunda geriye sadece Allah'a iman edenler kalırlar."**[1]

Müslim de, Ebû Hureyre (r.a)'dan bir hadisi şerif rivayet etmektedir: Bazıları gelip Resulullah (s.a.v)'e; **"Ey Allah'ın peygamberi! Kıyamet günü Rabbimizi görebilecek miyiz?"** diye sordular. Resulullah (s.a.v) de şöyle: **"Dolunay gecesinde ayı görmeme ihtimaliniz var mı?"** sual buyurunca oradakiler; **"Hayır Ey Allah'ın peygamberi!"** cevabını verdiler. Bunun üzerine Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"İşte aynı bu şekilde Allah Teala'yı göreceksiniz. Allah Teala hepimizi toplayıp; "Haydi. Herkes neye inanıyorsa onun yanına gitsin" diye emir buyurur. Güneşe tapanlar güneşin yanında toplanırlar. Aya tapanlar ayın yanında toplanırlar. Tağutları yani putları veya zalim/kafir idarecileri tanrı edinenler de bunların etrafında toplanırlar. Geriye sadece müminler kalır. Münafıklar da geriye kalanlar arasındadır. Daha sonra Allah Teala, müminlere daha önceden tanıdıkları bir surette görünüp; "Ben sizin Rabbinizim" diye hitap buyurur. Müminler; "Biz senden Allah'a sığınırız. Sen bizim Rabbimiz değilsin. Rabbimiz (böyle bir şekle benzemez ve) biz onu gerçek suretinde tanırız" diye cevap verirler.**

[1] Tirmizi, 2557.

(Münafıklar ise bu şekle ve surete aldanırlar yani Allah Teala'yı gerçek suretinde kabul etmezler). Daha sonra Allah Teala, müminlere kendi suretinde tecelli eder ve "Ben sizin Rabbinizim" buyurur. Müminler de; "Evet bizim Rabbimiz sensin" diye cevap verirler. Daha sonra Sırat köprüsü cehennemin üstüne kurulur. Ordan ilk olarak ben ve ümmetim geçeceğiz. O gün peygamberlerden başka kimse konuşmaz. Peygamberler de; "Ya Rabbi yardım et. Ya Rabbi kurtar" diye dua ederler."

Açıklama

Büyük fakih ve âlim Ebubekir b.Bürcan "İrşad" adlı eserinde şunları yazmıştır: "Kıyamet gününde hak eden insanlara şefaat istemeleri ilham edilir. Peygamberlere de şefaatçi olmaları ilham olunur. Bu esnada Âdem (a.s.)'ın bütün zürriyetinin ortaya çıkması emredilir. Ve bunlar 7 sınıfa ayrılarak mahşerde beklemeye başlarlar.

1. İlk sınıf bile bile inkar edenler ve inkarlarından ısrar edenlerdir.

2. İkinci grup, bilmeden ve cahilce, başkalarına uyarak kafir olanlardır. Bu iki grup doğrudan cehenneme atılacaktır. **"İşte tam burada herkesin ne yaptığı ortaya çıkacak ve herkese daha önce yaptıklarına göre muamele edilecektir. Sonra herkes gerçek efendileri olan Allah'ın huzuruna getirilecektir."**[1] "

"**Artık onlar, o azgınlar ve İblis orduları, toptan oraya tepetaklak (cehenneme) atılırlar.**"[2]

3. Üçüncü grup Allah'tan başkasına tapanlardır. Bunlar, şirk koşmaları için hiçbir delil getiremeyeceği ve kendilerine kimse şefaat de etmeyeceği için öylece cehenneme atılacaklardır. **"İşte burada onlar da diğer bütün yanlış yolda olanlar gibi yüz üstü bırakılacaklardır. Şeytan'a asker ve taraftar olan herkesin sonu budur. Orada birbirleriyle tartışmaya başlayacaklar; "Vallahi biz ne kadar da yanlış yoldaymışız! Biz size tabi olmuştuk ve sizi âlemlerin gerçek sahibi Allah ile karıştırmıştık. Bizi yoldan sizin gibi günahkarlar çıkardı. Oysa şimdi hiçbiri yanımızda değil. Bize ne şefaat eden ne de dost olan var bugün. Ah keşke bize bir fırsat verilse de tekrar dünyaya dönebilsek." İşte buradan alınacak dersler ve ibretler vardır. Fakat insanların çoğu bunu anlayıp kabul etmezler. (Allah size böylece sonunuzu gösteriyor). Çünkü Allah izzet**

---

1 Yunus, 30.

2 Şuara, 94-95

ve kudret sahibidir ama merhametlidir, kullarına karşı cömerttir ve kolay affeder."[1]

4. Dördüncü grup Allah'a inandıkları halde peygamberlere iman etmeyenlerdir. Bunlar cahil kimselerdir. Allah'a iman etmekle birlikte Allah'ın sıfatlarını bilmezler ya da yanlış bilmektedirler. Bunlar da peygamberlerden ve kitaplardan hesaba çekileceklerdir.

5. Sonra beşinci grup getirilir. Bunlar Yahudilerdir.

6. Daha sonra da altıncı grup getirilir ki bunlar da Hıristiyanlardır. Bu iki grup, aç susuz ve perişan halde Allah'ın huzuruna çıkarılırlar. Bunlara ne istedikleri sorunca su isterler. Ama bunlara su verilmez. Cehennemin kenarına getirilirler ve bir uçurumdan düşercesine cehenneme yuvarlanmaya başlarlar.

7. Son grup münafıklar ve müminlerdir. Bunlar hesap sonunda ayrılırlar. Münafıklar da ateşe atılır. Geriye sadece müminler kalırlar.

Bir hadisi şerifte Resulullah (s.a.v)' in şefaati hakkında şöyle buyurulmaktadır: **"Kıyamet günü bütün alem, bir tabak veya ekmek gibi dümdüz edilir. Herkesin o gün ancak ayaklarını basacağı kadar bir yeri olacaktır. Sonra ilk olarak ben huzuru ilahiye çağırılacağım. İnsanlar arasında en son secdeye gidecek olan da benim. (Zira ben şefaat için bekleyeceğim ve) bana (konuşmam için) izin verildiği zaman; "Ya Rabbi! (Bu şefaat meselesini) bana Cebrail haber vermiştir" diyeceğim. Cebrail (a.s.) o gün arşın sağ tarafında ayakta bekleyecek ve o esnada ağzını hiç açamayacaktır. Ben; "Cebrail'i bana sen gönderdin. O da bunun senin emrin olduğunu bana söyledi" diyeceği ama Cebrail hiç konuşmayacak. Sonra Allah Teâlâ; "Evet söylediklerin doğrudur" buyuracak ve bana şefaat için verecek. Ben de; "Ya Rabbi! Bunlar mümin kullarındır. Yeryüzünün değişik yerlerinde sana ibadet ettiler, senin emrini yerine getirmeye çalıştılar" diyeceğim. İşte Makam-ı mahmud budur."**

Daha sonra Sırat köprüsü kurulur. İlk üç grup, bir görüşe göre Sırat köprüsü hiç kurulmadan önce cehenneme atılır. Sonra ehli kitap ve diğer cehennemi hakedenler düşmeye başlarlar. Müminler de amellerine ve iman derecelerine göre buradan farklı farklı geçer. kimisi yavaş yavaş. Kimisi düşme tehlikesi yaşayarak. Kimisi hiç zorlanmadan geçer.

---

[1] Şuara, 94-103.

Allah hepimize yardım etsin. Sırat, geçilmesi zor bir köprüdür. Kıldan ince kılıçtan kesin ve bir asadan daha düzdür.

Daha sonra Sırat meselesine ilerde değineceğiz İnşallah.

Açıklama

Hadisi şerifte; kıyamet günü müminlerin, Allah Teâlâ'yı, bulutsuz bir gecede dolunayı nasıl görüyorlarsa öyle görecekleri ifade edilmektedir. Bunun mahiyetini bilmiyoruz ama iman ediyoruz. Bu Allah'ın kudreti iledir ve müminler büyük bir nimettir.

O kadar kalabalık arasında her mümin, zorlanmadan ve apaçık Allah Teâlâ'nın cemali ile müşerref olacaklardır.

Yine hadisi şerifte; Allah Teâlâ'nın müminlere ve münafıklara, kendi suretinden başka bir surette ama insanların daha önce bildiği bir şeye benzeyerek tecelli edeceği ifade edilmiştir. Bu ise imtihan yani Mümin ile münafığı ayırmak içindir.

Zira münafıklar, inanmadıkları ya da yeteri derecede delil olmadığı yani ikna olmadıkları halde iman ettiklerini ifade etmektedirler. Ayrıca onların imanı sözledir. Bu iman iddiasının gerçek olup olmadığı ortaya çıksın diye; kabirde de bazı zorluklar ve sınavlar vardır. Daha önceki hadisi şeriflerde bu konuyu izah etmiştik. İşte mahşerde son karar verilirken de bazı sınavlarla ve denemelerle, mümin ile münafık ayırt edilecektir. Zira yukarda da bahsedildiği gibi; kıyamet günü münafıklar da müminlerin arasında duracaklar ve birlikte haşredilecekldir.

Bir hadisi şerifte; **"Bütün yaptıklarınızı boşa çıkaracak olan yedi imtihandan ve sıkıntıdan korkun"**[1] buyrulmaktadır. İşte bunlar adı geçen sınavlar ve imtihanlardır. Ayeti kerimede de; **"İşte böylece gerçekte onların ne yaptıkları ortaya çıkar ve bunun cezasını çekerler"**[2] buyrulmuştur.

"O gün insanın eteğinde ne varsa ortaya dökülür."[3] **"O gün insanın baldırları açılacaktır."**[4] İbni Mubarek; Üsame bin Zeyd ve İkrime'yi kaynak göstererek İbni Abbas'ın bu ayeti ve hadisi şerifi şöyle izah ettiğini ifade etmektedir: "Bu durum hesabın ne kadar zor geçeceğine işaret etmektedir". O gün hesabın şiddetinden, insana herşeyi en ince ayrıntısına kadar sorulacak, insan da bu şiddet karşısında ger-

---

[1] Buhari, 10/232; Müslim, 2/83.

[2] Şura, 34.

[3] Kalem, 42.

[4] Buhari, 4848; Müslim, 4/2187.

çekleri gizleyemeyecektir. Bu sıkıntı ve dehşet karşısında insanların hali de perişan olacaktır.

Ebu'l-Leys es-Semerkandî, Nun suresinin tefsirinde Halil bin Ahmed ve İbni Münî'i kaynak göstererek Hüdbe'den bir hadisi şerife yer vermektedir. Aynı hadisi şerifi Hüdbe, Hammâd bin Seleme'den, Hammad, Ali bin Zeyd'den, Ali, İmare'den; İmare, Bürden bin Ebû Musa'dan; Bürde de babası aracılığıyla Resulullah (s.a.v)' den bizzat dinlemiştir (Allah hepsinden razı olsun). Bu rivayete göre Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Her topluluk neye değer veriyorsa ve neyi kutsal biliyorsa kıyamet günü bu taptıkları şeylere suret verilerek önlerine konulur. Herkes kendi peşinden gittiği şeye tabi olur. Geriye sadece tevhid ehli kalır. Bunlara; "E siz ne düşünüyorsunuz?" diye sorulunca müminler, "Bizim bir tek Rabbimiz vardır. Biz O'nu görmedik ama hep O'na ibadet ettik" derler. Bunun üzerine Allah Teala; "Peki O'nu görünce tanıyabilecek misiniz?" diye sual buyurur. Müminler evet cevabını verince bu defa Allah Teala; "Peki nasıl tanıyacaksınız?" diye sorar. Müminler; "O hiçbir şeye benzemez k!" derler. Bunun üzerine Allah Teala, perdeyi kaldırır ve müminler Allah Teala tecelli eder. Müminler Allah Teala'ya nazar kılıp secdeye kapanırlar. (Fakat münafıklar) sırtlarında hayvan kemiği varmış gibi ayakta dikilip kalırlar. Secde etmek isterler ama yapamazlar. Allah Teala, müminlere; "Kullarım! Haydi kaldırın başınızı. Sizin yerinize Yahudileri ve Hıristiyanları cehenneme koyacağım" buyurur."**

Ebu Bürde, bu hadisi şerifi Ömer bin Abdulaziz'in rivayet ettiğini de söylemiştir. Hatta Ömer bin Abdulaziz'in; "La İlahe İllellâh! Bu zamana kadar bundan daha güzel bir hadis duymamıştım" dediği de rivayet edilir.

Müellif diyor ki: Hadisi şerifler, birbirini şerhetmektedirler. Ayeti kerimeleri de en güzel şerheden, hadisi şeriflerdir. **"O gün topuklar"**[1] görünür ayeti kerimesinin anlamı da bu hadisi şeriflerde; Allah Teala'nın kullarına tecelli edeceği, kulların iyi mi kötü olduklarının da ortaya çıkacağı şeklinde ifade edilmiştir.

İmam Gazzâli, Ahiret hayatı hakkında yazdığı kitapta **"O gün bütün hakikatler ortaya çıkar ve herkes secdeye gitmeye çalışır ama**

---

[1] Kalem, 42.

(Allah'ın müsaade etmediği kimseler) secdeye gidemeyeceklerdir"[1] ayeti kerimesi hakkında diyor ki: O gün herkes, Allah'ı tazim ve Allah'a niyaz için secde edecektir. Kafir hariç. Kafir, her ne zaman secde etmek istese burnunun üstüne çakılacak ya da yuvarlanacaktır. Müşrikler ve münafıklar da secde edemeyeceklerdir.

İmam Buhari, müşrikler hariç herkesin; hesap korkusundan, kıyametin ve mahşerin dehşetinden secdeye kapanacağını ifade etmektedir. Fakat buradaki secde, ibadet kastı ile değildir. Yani imanı olmayanı ya da salih ameli olmayanı kurtarmayacaktır.

Sırat Köprüsü Nedir, Nasıl Geçilir, Sırat'tan Düşecek Olanlar ve Resulullah (s.a.v)'in Ümmetine Şefkati

"İçinizden, oraya uğramayacak hiçbir kimse yoktur. Bu, Rabbin için kesinleşmiş bir hükümdür."[2]

İlim ehli bazı insanlara göre; bir insanın Sırat köprüsünden geçebilmesi için yedi soruya cevap vermesi ve yedi şeyde terazisi ağır gelmesi gerekmektedir.

1. İman meselesi: Yani dili ile ve kalbiyle kelimei şehadet getirmesi. Bunu ihlas ile yapması gerekmektedir. İhlâsın tam olması için gücü yettiği nispette kendisine farz olan amelleri yapmalıdır. Bu soruya cevap verirse ikinci soruya geçilir.

2. İkinci terazi namaz için kurulur. Namazı tam ise diğer hesaba geçilir.

3. Sonra Ramazan orucundan hesaba çekilir. Eğer orucu tam ise kurtulur.

4. Daha sonra zekâttan hesaba çekilir. Eğer bunu da geçerse diğer sorulara geçilir.

5. Hac ve umre hesabı: Bunlar da tam gelirse bir sonraki soruya geçilir.

6. Daha sonraki hesap, abdest ve gusüldendir.

7. Bu en zor sorgu ve hesaptır. Burada kul haklarından hesaba çekilir.

---

1 Kalem, 42.
2 Meryem, 71.

Gazzâlî "Keşfu Ulumi'l-Ahira" kitabında diyor ki[1]; kıyamet günü en son müminler, doğru sözlü ve imanlı kişiler, güzel ahlaklılar, alimler, şehitler ve peygamberler kalır. Şüpheciler, ciddiyetsiz ve umursamaz insanlar, münafıklar ve bütün kâfirler elenirler. Allah Teâlâ, arşın sol tarafından insanların tanıdıkları bir şey suretinde tecelli eder ve "Ben sizin Rabbinizim" der. Ama müminler; "Senden Allah'a sığınırız. Bizim Rabbimiz hiçbirşeye benzemez" derler. Sonra Allah Teâlâ, arşın sağ tarafından başka bir surette teceeli eder. Ama müminler bunu da kabul etmezler. Daha sonra Allah Teâlâ, müminlere, kendi suretinde tecelli eder. Müminler secdeye kapanırlar.

Gazzâlî devamla şöyle anlatıyor: İnsanlar arasında cennete önce peygamberler girer. Yani Sırat'ı ilk geçecek olanlar bunlardır. Peygamberlerden de önce kitap verilmiş peygamberler yani Resuller girerler. Daha sonra kendilerine kitap verilmemiş yani bir önceki peygamberin şeriatine davet eden peygamberler yani nebiler girerler. Daha sonra sırasıyla şehitler ve evliyalar; sonra âlimler, sonra gönül ehli kimseler ve sonra da diğer müminler girerler.

Sırat köprüsünden herkes geçemez. Kimisi aşağı düşer. Kimisinin ayakları tutulur kalırlar. Bunlar araf ehlidir. Kimisi Sırat köprüsünden sürünerek geçer. Kimisi yüz kimisi de bin yılda geçecektir. Fakat Allah Teâlâ'nın tecellisine mazhar olan yani Hak Teâlâ'yı görme şerefine nail olan herkes eninden sonunda Sırat'tan geçecektir.

İmam Müslim, Ebu Hureyre (r.a) tarikıyla gelen şu hadis naklediyor: **"Cehennemin ortasına Sırat köprüsü kurulur. Oradan peygamberler ümmetleriyle geçeceklerdir. İlk olarak ben ve ümmetim geçeceğiz. O gün peygamberlerden başka kimse konuşmaz. Peygamberler de sadece; "Allah'ım kurtar kurtar" derler."**

Ebu Hureyre (r.a)'dan rivayet edilen bir başka hadisi şerif ise şöyledir: **"Sırat'ın üzerinde maymun dikenleri gibi dikenler vardır. Bu dikenler insanların kötü amellerine takılır. Dikenlerin büyüklüğünü ancak Allah bilir. İnsanlar bu dikenlere takılırlar. Kimisi takılıp cehenneme düşer. Kimisi burada ebedi kalır. Kimisi de günahları kadar kalır."**

"İnsanlar Muhammed (s.a.v)' in yanına gelirler. Sonra Muhammed (s.a.v)'e izin verilir ve ayağa kalkar. O'nun ayağa kalkması ile beraber "emanet" ve "rahmet" Sırat köprüsünün birer yakasında

---

1 İmam Gazzali, **Ahiret Kitabı,** Trc. Ayhan AK, İlke Yayıncılık.

dururlar. Oradan ilk geçecek olan şimşek gibi geçecektir." Ebû Hureyre (r.a); "Anam babam sana feda olsun Ey Allah'ın Resulü! Şimşek gibi geçmek ne demektir" diye sorar. Resulullah (s.a.v) şöyle cevap buyurmuşlardır: **"Şimşeği görmüyor musun? Göz açıp kapayıncaya kadar geçip gider. İşte ilk geçen böyle geçecektir. Sonraki geçen rüzgar gibi daha sonraki kuş gibi geçip gider. Sona kalanlar zorlanmaya başlarlar. Ben de insanlara şefaat edip Allah'a dua edeceğim; "Ya Rabbi! Onları koru!" Daha sonra amelleri hiç kalmayan insanlar gelir. Sırat'ın kenarına asılı dikenler vardır. Bunlar kimini tırmalar kimini de yakalar. Tırmalananlar kurtulur. Yakalananlar cehenneme düşer. Allah'a yemin olsun ki cehenneme düşen ancak yetmiş senede dibine ulaşır."**

Avf, Abd bin Sufyan Ukayli'nin şu görüşüne yer vermektedir: İnsanlar, iman ve amel derecelerine göre Sırat'tan geçerler. Kimisi şimşek gibi, kimisi rüzgar kimisi de kuş gibi. Kimisi ok gibi kimisi de at gibi hızlı geçer. Kimisi koşarak kimisi de yürüyerek geçecektir. Sırattan en son geçecek olan sürünerek geçecektir.

Hannad bin Sırrı, Abdullah bin Nemir, Süfyan ve Seleme bin Küheyl'i kaynak göstererek Ebû Zür'a'dan bir başka rivayete yer vermektedir: "Sırat köprüsü Allah'ın emriyle cehennemin üzerine bir boydan bir boya kurulur. İnsanlar amellerine göre buradan geçerler. Ameli en iyi olan şimşek gibi geçer. Sonraki gelen rüzgar, daha sonraki en hızlı hayvanlar gibi geçip cennete giderler. Daha soran gelenler koşarak, sonrakiler yürüyerek geçerler. En son gelenler karınların üstüne sürünerek gelirler. Bunlardan birisi; "Ya Rabbi! Beni niye böyle süründürüyorsun?" diye sorunca Allah Teala şöyle cevap buyurur: "Seni ben süründürmüyorum. Seni yavaşlatan kendi ettiklerindir, kendi amellerindir."

Ebu Muaviye, İsmail bin Müslim ve Katade'yi kaynak göstererek Abdullah İbni Mesud (r.a)'ın şöyle söylediğini kaydetmektedir: **"Sırat'tan Allah'ın affıyla geçersiniz. Cennete de Allah'ın merhameti ile gireceksiniz. Ama Sırat'ı nasıl geçeceğiniz ve cennette hangi mertebede olacağınız kendi amellerinize bağlıdır."**

Muaz bin Enes el-Cühenî, anlatıyor: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır; **"Kim bir mümini düşmanın (saldırısına ya da sözlerine) karşı muhafaza ederse Allah Teala kıyamet günü bir melek görevlendirir. Bu melek, o kimsenin bedenini ateşten koruyacaktır.**

Kim de bir mümine (iftira) atarsa (ya da saldırırsa) Allah Teala bu kişiyi Sırat köprüsü üzerinde alıkoyar."[1]

Bir başka hadisi şerifte ise şöyle buyurulmuştur: "**Sırat köprüsünden çok düşen olacaktır. Bunların çoğu kadınlardır.**" Bu hadisi şerifi Ebu'l-Ferec İbnü'l-Cevzî rivayet etmektedir.

Bir başka hadisi şerifinde Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır: "**İnsanlar Sırat köprüsünün girişinde toplandığı zaman bir melek; "Ey Kudretli Allah'ın yarattıkları! Haydi Sırat'tan geçin. Asiler ve zalimler ise Sırat'ta beklesinler ya da aşağı düşsünler" diye seslenir. Herkes korkuyla köprünün üstüne çıkar. Dünyada zayıf, mazlum ve tevazulu olanlar ilerlerler; geçip giderler. Dünyada gururlu ve zalim olanlar geçemez. Daha sonra herkes kendi ameline göre yavaş ya da hızlı geçer. Benim ümmetim Sırat'tan geçerken Sırat onları sallamaya başlarlar. Bunun üzerine ümmetim; "Muhammed, Muhamemd" diye ağlamaya başlarlar. Ben de onlara olan merhametimden ortaya çıkarım. Cebrail AS elimden tutup bana yardım eder. Ben de bunun üzerine sesimi yükseltip; "Ya Rabbi! Kızım Fatma'yı değil tüm ümmetimi istiyorum" diye şefaat ederim. Melekler de Sırat'ın sağ ve sol tarafında durup; "Ya Rabbi kurtar kurtar" diye yalvarırlar. Bu çok zor ve şiddetli bir andır. Bu esnada zalimler ve asiler bir bir cehenneme düşmeye başlarlar. Kimisi sağdan kimisi soldan düşüp giderler. Zebaniler hemen düşenleri yakalayıp zincirlerler. Zebaniler cehenneme düşenler şöyle sorarlar: "Size haramları işlemeyin denmedi mi? Sizi cehennem ateşi hakkında uyarmadılar mı? Size peygamber gelmedi mi?"** Bu hadisi şerifi de Ebu'l-Ferec İbnü'l-Cevzî rivayet etmektedir.

Açıklama

Sırat konusundaki hadisi şerifi değerlendiren bazı alimlere göre Sırat köprüsü; saç telinden incedir. Kılıçtan keskindir. Sırat'ın ince olması, iyi amel sahipleri için bir kolaylıktır. Günahkarlar ve kafirler için ise eziyettir. Sırat'ın ne kadar uzun olduğunu ve neye benzediğini bilmiyoruz. Sırat'a ince ve gizli köprü diyenler de olmuştur. Bazıları ise "gizemli" yol demişlerdir. En iyisini bilen Allah'tır. Biz neye benzediğini ve nasıl bir yol olduğunu bilmesek de Sırat'ın varlığına iman ediyoruz.

Kılıçtan keskin ve saç telinden ince olmasının iki anlamı vardır:

---

1 Ebu Davud, 4862.

1. Kafirler ve günahkarlar, bu köprünün üzerinde durmakta zorlanırlar ve düşerler.

2. İnce olması, bizim bildiğimiz köprülere benzemediği anlamına da gelmektedir. Yani Sırat köprüsü, bizim bildiğimiz maddi köprülerden farklıdır ve latiftir/manevidir.

Zira Sırat köprüsü üzerinde zincirler ve dikenler vardır. Melekler bu köprünün iki yanında durmaktadırlar. Şu halde bu köprünün inceliği; mecazi anlamda olup manevi olduğuna veya kafirler için geçilmesi zor olduğuna delalettir. Şu halde Sırat, müminler için rahat ve geniş bir yoldur. Ancak mahiyetini Allah bilir.

Biz diyoruz ki; kuşları havada tutmaya kadir olan Allah, kullarını her türlü cehennemin üstünden geçirmeye de kadirdir. Yıldızları ve gezegenleri havada tutan Allah Teala, cehennem üzerine istediği köprüyü kurar. Şu halde Sırat, hakikat anlamında da olabilir mecaz anlamda da. Yani bizim bildiğimiz anlamda cismani bir köprü de olabilir; nurdan veya zulmetten bir köprü de. **"Allah'ın nur nasip etmediği kimseye kim nur ihsan edebilir!"[1]**

"O öyle bir Allah'tır ki; görmekte olduğunuz göğü direksiz olarak havada tutmaktadır."[2] "Gökleri direksiz yaratmıştır."[3]

Yahya b. Yemân anlatıyor: Bir adama raslatdım. Saçları ve sakalları simsiyah bir gençti. Bir gece uyumuş ve rüyasında mahşeri geçmiş. Sıra buna gelmiş. Sırat köprüsüne girmiş ama geçinceye kadar saçı sakalı bembeyaz olmuş. Adam uyandığında bir de ne görsün! Gerçekten saçı ve sakalı beyazlamış.

Açıklama

Yukardaki ayet ve hadislere göre; bütün insanlar Sırat köprüsüne geleceklerdir. Bazıları geçecek, bazıları ise düşeceklerdir. İbni Abbas ve İbni Mesud gibi sahabilerden gelen rivayetler de buna delildir.

"İçinizden, oraya uğramayacak hiçbir kimse yoktur. Bu, Rabbin için kesinleşmiş bir hükümdür."[4]

Ya'la b. Münebbih rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kıyamet günü Cehennem, (Sırat'ın üstündeki) mümine; "Çabuk geç. Senin nurun ateşimi söndürecek" diyecektir."**

---

[1] Nur, 40.

[2] Ra'd, 2.

[3] Lokman, 10.

[4] Meryem, 71

Sırat köprüsüne gelmek demek, bu köprüye girmek demektir. Yani herkes muhakkak Sırat köprüsüne girecektir. Ebû Said el-Hudrî'nin rivayet ettiği hadisi şerife göre günahkârlar ve kâfirler günahlarını yüklenerek Sırat köprüsünün üstüne çıkacaklardır.

Cabir bin Abdullah (r.a) diyor ki Resulullah (s.a.v)'i şöyle söylerken bizzat dinledim: **"İyi olsun kötü olsun herkes (Sırat köprüsünün üstüne çıkıp cehennemin üzerine) gelecek (ve ateşin alevlerine) girecektir. Fakat (ateş), İbrahim AS'a olduğu gibi müminlere de zarar vermeyecek, müminleri yakmayacaktır."**[1] **"Sonra içinde Allah korkusu ve iman taşıyanları kurtaracağız. Kâfirleri ise öylece orada bırakacağız."**[2]

İbni Mubarek, Süfyan ve bir başka adamı kaynak göstererek Halit bin Ma'den'den şu sözleri aktarmaktadır: "Biz ateşin üstünden geçerken Rabbimiz bizi kurtarmayacak mı?" diye sordular. O da; "Siz oradan ateşi sönmüşken geçeceksiniz" diye cevap vermiştir.

İbni Abdulberr diye bilinen Ebû Ömer "Temhîd" adlı eserinde Ebû Hureyre (r.a)'ın rivayet ettiği şu Hadis-i Şerif'i rivayet ediyor: Resulullah (s.a.v) bir hastayı ziyaret etti ve ona; **"Gözün aydın. Allah Teala, şöyle buyuruyor: "Bu benim ateşimdir/cehennemimdir. Onun ateşini mümin kuluma da değdiririm ki o da cehennemden payını alsın."**[3] buyurmuşlardır.

Bazılarına göre, müminlerin cehenneme gelmelerinden kasıt kabirde mümine cehennemin gösterilmesidir. Günahsız müminler, bundan sonra bir daha cehennemi görmeyeceklerdir. Fakat günahkâr olanlar Sırat'ı geçerken cehennemin alevlerinden etkileneceklerdir. Kimisi tam tam cehenneme düşmek üzereyken Allah'ın izin verdiklerinin şefaat etmesiyle kurtulacaklardır.

Özetle; Sırat cehennemin üstüne kurulacağına göre bütün insanlar, mümin ya da kafir cehennemi göreceklerdir. Kimisi sadece görecek ama etkilenmeyecektir. Kimisi sadece ateşi hafif hissedecektir. Kimisi ise ateşe düşmeyecek ama ondan etkilenecektir. Bazıları tam düşerken kurtulacaktır. Günahkâr müminler düşecekler ve günahları kadar yanacaklardır. Fakat Allah'ın affettikleri hariç. Kâfirler ise ebediyen oradan çıkamayacaklardır.

---

1 Ahmed b. Hanbel, 3/329.

2 Meryem, 72.

3 Tirmizi, 2088; İbni Mace, 3470.; Ahmed b. Hanbel, 2/440.

Dârimî'nin naklettiği İbni Mesud (r.a) hadisi şerif bu durumu en güzel şekilde özetlemektedir: **"Bütün insanlar cehenneme gelecekler dir (yani Cehennemin üstüne kurulan Sırat köprüsü üzerinde alevlerin için duracaktır). Herkes ameline göre ateşten etkilenecektir. Kimisi yıldırım hızı ile geçip kurtulur. Kimisi rüzgâr kimisi de at gibi (Sırat'tan geçer ve) ateşten kurtulur. Bazıları binekle bazıları ise yaya geçip gider."**[1]

Sırat Üzerindeyken Müminlerin Alameti Nedir?

Muğire b. Şu'be (r.a) anlatıyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Kıyamet günü müminlerin alameti; "Rabbimiz. Kurtar kurtar" olacaktır."**[2]

Müslim'in rivayeti ise şöyledir: **"Sizin Peygamberiniz (Hz. Muhammed) kıyamet günü Sırat'ın üzerinde ayağa kalkıp "Ya Rabbi! Kurtar kurtar" diye dua edecektir."**

Sırat Köprüsü Üzerinde Göz Açıp Kapayıncaya Kadar Bile Beklemeyecek Olanlar

Vâili diye bilinen Ebû Nasr, "İbâne" adlı eserinde Muhammed'i bin Abdurrahman bin Muhammed bin Haccac'ı kaynak göstererek Ali bin Hüseyin Ebû Ubeyd'den bir hadisi şerif rivayet etmektedir. Aynı hadisi şerifi Ali, Zekeriya'dan bin Yahya Ebu's-Seken'den; Zekeriya, Hemedanlı Abdullah bin Salih'den; Abdullah, Kureyşli Ebû Hümâm'dan; Ebû Hümâm, Süleyman'dan bin Muğîre'den; Süleyman, Kays bin Müslim'den; Kays, Tâvûs'tan; Tâvûs da Ebû Hureyre (r.a)'dan dinlemiş ve öğrenmiştir (Allah hepsinden razı olsun). Bu hadisi şerifin meali şöyledir: **"İnsanlara benim yolumu anlatın. Benim yaptıklarımı ve söylediklerimi öğretin. İnsanlar bunu isteseler de istemeseler de yapın. Eğer Sırat köprüsü üzerinde göz açıp kapayıncaya kadar bile beklemeden cennete gitmek istiyorsanız (bunu yapın ve) Allah'ın dinine kendi kafanıza göre/delilsiz bir şey ilave etmeyin."** Vâilî'ye göre hadisi şerifin senedi gariptir ama metin hasendir.

Açıklama

Ebu Hureyre (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"En güzel şekilde sadaka veren kimse Sırat'ı kolaylıkla geçer. Kim**

---

1 Tirmizi, 3159; Ahmed b. Hanbel, 1/435.

2 Tirmizi, 2432.

ise kimsesiz ve sahipsiz birinin sıkıntısını giderirse Allah Teala da bu kişinin mirasçılarını hayırlı eyler."

El-Hatelî diye bilinen Ebu'l-Kasım anlatıyor: Ben, Antakyalı Osman bin Said Ebû Amr'dan öğrendim. Osman'a ise Ali bin Heysem öğretmiş. O da İbrahim bin Beşşâr'dan dinlemiş. İbrahim, Ebû Cafer adıyla bilinen Şeyhinden nakilediyor. Şeyhi kendisine şöyle anlatmış: Rüyamda gördün. Cehennemin kenarında duruyordum. Dehşet içinde orada olanları izledim. Buradan nasıl geçeceğim diye düşünmeye başladım. Arkamdan bir ses; "Hadi yükünü bırak da geç" dedi. Ben de dönüp; "Yüküm ne" diye sordum. "Dünyayı arkanda bırak da geç" diye cevap verdi.

Daha sonra da Ebubekir Halife Haris bin Halife ve Amr bin Cerir'i kaynak göstererek bir hadisi şerif rivayet etmiştir. Onlar da İsmail bin Ebû Halit ve Kays bin Ebû Hazim'i kaynak göstermişlerdir: Sahabeden Ebu'd-Derdâ (r.a), oğluna şöyle nasihat etmektedir; Sakın evini mescide tercih etme. Mescitler, Allah'tan korkanların evleridir. Ben Resulullah (s.a.v)'den şu hadisi şerifi dinlemiştim: "**Mescidi evine tercih eden kimseye Allah, rahmet ve bereket ihsan eder. Sırat'tan kolay geçmeyi nasip eder.**"

Bize göre bu hadisi şerif, yukardaki rüyayı da teyit etmektedir. Zira mescidi tercih eden ve ev edinen kimse; dünyayı ve ailesini terk ederek ahiret için çalışmayı tercih etmiş olur.

Resulullah (s.a.v) Kıyamet Günü Muhakkak Şu Üç Yerden Birinde Bulunacaktır

Hazreti Enes (r.a) anlatıyor: Resulullah (s.a.v)'den kıyamet günü bana şefaat etmesini rica ettim. Şöyle buyurdular: "**İnşallah ederim.**" "O gün sizi nerede bulacağım?" diye sordum. "**Beni Sırat köprüsünün yanında ara**" cevabını verdiler. "Ya orada bulamazsam?" diye sordum. "**O zaman beni Mizan'ın yanında ara**" buyurdular. "Ya terazinin yanında da bulamazsam nerede arayım?" diye sorunca; "**O zaman Kevser havuzunun orada ararsın. Zira ben kıyamet günü mutlaka bu üç yerden birinde olurum.**"[1] Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif hasendir. Benzeri bir hadisi şerifi Hazreti Aişe (r.a), rivayet etmektedir: "**Üç yer vardır ki orada kimse kimseden haberdar olmaz. Kimse kim-**

---

1 Tirmizi, 2433; Ahmed b. Hanbel, 3/278.

seyi arayıp sormaz. Ameller tartılırken, amel defterleri dağıtılırken ve bir de Sırat'tan geçerken."

Meleklerin Peygamberleri ve Ümmetleri Sırat Geçildikten Sonra Karşılamaları Peygamberlere ve Müminlere Düşman Olanların Perişan Edilmesi

İbni Mubarek, Abdullah bin Selam'dan alıntı yaparak şöyle diyor: Kıyamet günü Allah Teala, tek tek bütün peygamberleri huzuruna getirir. Ümmetler de aynı şekilde tek tek huzura çağırılıp toplanır. En son Muhammed (s.a.v) ve ümmeti getirilip en ortaya konulur. sonra Sırat köprüsü kurulur ve bir ses; "Ahmed ve ümmeti nerede?" diye hitap buyurur. Bunun üzerine Peygamber Resulullah (s.a.v) kalkar ve ümmeti de peşine takılır. İyi kötü mümin münafık Muhammed ümmetinden olan herkes Peygamberimizi takip ederek Sırat'ın yanına gelir. Allah Teala, İslam düşmanlarının gözlerini görmez eder ve onlar köprüsün her tarafından ateşe düşmeye başlarlar. Resulullah (s.a.v) ve kendisine iman eden güzel kullar geçip giderler. Sırat köprüsünü geçtikten sonra müminleri melekler karşılayıp cennet götürürler. Melekler, müminlere yolu gösterip cennete kadar eşlik ederler. Cennete vardıkları zaman Allah'ın Kürsü'sü bizim bilmediğimiz bir yönde ve yerde kurulur. Müminler böylece Rableri ile mülaki olurlar. Sonra tek tek bütün peygamberler çağırılırlar ve ümmetleriyle birlikte köprüden geçeler. En son Nuh (a.s) gelip geçecektir. Allah'ın selamı hepsinin üzerine olsun.

İkinci Sırat Köprüsü Yani Cennet ile Cehennem Arasına Kurulacak Olan Köprü

Aziz kardeşim! Allah senden razı olsun ve sana merhamet eylesin. İlk ve asıl Sırat, yukarda bahsettiğimiz Sırat köprüsüdür. Ameli ağır ya da hafif gelen ya da kafir veya mümin herkes bu köprüden geçecektir. Sadece hesapsız cennete gidenler hariç. Onlara özel muamele vardır. Sırat'tan sadece müminler kurtulacaktır.

Fakat da ha sonra ikinci bir köprü kurulacaktır. Bu köprü, cehennem üzerine kurulan Sırat'ı geçenlerin cennete ulaşmaları için kurulan özel bir köprüdür. Sırat'tan geçen herkes buradan da geçecektir.

Ebu Said el-Hudrî, şu hadisi şerifi rivayet etmektedir: **"Müminler Sırat'tan geçtikten sonra cennet ile cehennem arasında bir yerde/**

köprüde sıkışıp kalacaklardır/bekletileceklerdir. Burada müminler arasında kalan bazı hesaplar görülecek, bazı kul hakları tahsil edilecektir. Böylece tertemiz olacaklar ve hiçbir borçları kalmayacaktır. Daha sonra cennetten bir ses onları davet edecektir."[1]

Açıklama

Bize göre; "**Müminler ateşten kurtulurlar**" hadisi şerifinin cehennem üzerine kurulan Sırat'ı geçerler ve cehennemin alevlerinden etkilenmezler ya da az etkilenirler anlamına gelmektedir. Fakat bundan sonra her müminin durumu amel ve imanına göre farklılık arzetmektedir. Mukatil'e göre Sırat geçildikten sonra müminler, cennet ile cehennem arasında bir köprünün üstünde beklemeye başlarlar. Burada son bazı haklar konusunda hesaplaşır ve helalleşirler. Sonra buradan da kurtulup cennete gelirler. Orada kendilerini cennette görevli meleklerin başı olan Rıdvan ve yardımcıları "Selamun aleykum" diyerek karşılarlar. "Haydi! Gözünüz aydın. Cennete girin. Artık buradan bir daha çıkmayacaksınız" derler.

Dârekutnî, müminlerin Sırat'ı geçtikten sonra doğrudan cennete gideceklerine dair bir hadisi şerif rivayet etmektedir. Fakat bize göre bunun anlamı, yukarda bahsettiğimiz ikinci köprüyü geçtikten sonra olabilir. Zira bu ikinci köprü ile ilgili hadisi şerif, Buhari'de zikredilmektedir. En doğrusunu Allah bilir. Dârekutnî'nin bu ikinci köprüde beklemeden direk cennete gidecek olduğunu söylediği müminler, hesapsız cennete gidecekler veya şefaate nail olacaklar da olabilir. Daha sonra bu konuya tekrar döneceğiz.

Resulullah (s.a.v)'den sahih olarak gelen bir hadisi şerifte şöyle buyurulmaktadır: "**Cennete gitmeyi hak kazananlar, cennet ile cehennem arasında bekletilecekler ve sahip oldukları fazla şeylerden hesaba çekileceklerdir.**" Yukardaki hadisi şerif ile bu hadisi şerif arasında bir çelişki yoktur. Farklı olan sadece hesaba çekilecekleri şeylerdir. Bu da her müminin durumunun aynı olmadığı anlamındadır.

"**Allah, müminleri, daha önceden tanıttığı cennete koyacaktır.**"[2] Bazı alimlere göre bu ayeti kerime, müminlerin cennette farklı derecelerde olacağına işaret etmektedir. Yani her müminin iman ve ameline göre derecesi ve konumu farklı olacaktır. Oruç tutanlara özel mua-

---

1 Ahmed b. Hanbel, 3/57, 63 ve 74.

2 Muhammed, 6.

mele vardır. Cuma namazını ihmal etmeyenlere verilecek olan nimetler farklıdır. Yani her müminin yeri daha önceden bellidir. Görevli melekler, müminler eşlik ederek herkesi kendine özel yere götüreceklerdir. Ebû Said el-Hudrî (r.a)'ın rivayet ettiği hadisi şerif de buna işaret etmektedir. Allah en doğrusunu bilir.

Tevhid İnancına Sahip Yani Mümin Olduğu Halde Cehenneme Giren ve Ateşten Zarar Gördüğü Halde Şefaat ile Tekrar Çıkacak Olan Kimse

Ebu Said el-Hudrî (r.a) anlatıyor. Allah Resulü Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Ebedi olarak cehennemde kalmayı hak edenlere (yani kalplerinde zerre kadar iman olmayanlara) ölüm yoktur. Onlar orada ölmezler veya ölüp de tekrar dirilecek de değillerdir. Fakat bazıları vardır (iman ettikleri halde bazı) günahlarından veya hatalarından dolayı ateşe girerler. Bunlar (yanıp kül olarak) ölürler. Sonra da Allah Teala, bunlara şefaat eder veya şefaat yetkisi olanların bunlara da şefaat etmesine müsaade buyurur. Bunlar sürüler halinde getirilip cennetin ırmaklarına atılırlar. Sonra da cennettekilere; "Haydi kardeşlerinizi yıkayın" diye emir buyurulur. Sonra bu nehirlerin içinde bitkilerin topraktan bitmesi gibi yeniden hayat bulurlar."**[1] Resulullah (s.a.v) gençliğinde koyun otlatırdı. Bu yüzden hadisi şerifte, koyun sürülerinin suya gelişi örnek olarak verilmiştir.

Açıklama

Cehennemde ebedi kalacaklar için ölüm yoktur. Onların vücutları, ateşte harap olduktan sonra tekrar yaratılacaktır. Fakat günahkâr müminler için ölüm vardır. Ölüm, ebedi ve dayanılmaz olan cehennem ateşinden kurtuluş için bir rahmettir. Bunlar azabın ve ateşin şiddetinden dünyadaki gerçek anlamda öleceklerdir. Ve böylece cezalarını çekmiş olacaklar ayrıca azaptan da daha fazla etkilenmemiş olacaklardır. Cehennemde ebedi kalacaklara ise ölüm ya da kaçış yoktur: **"Derileri her yandığı zaman tekrar eski haline getirilecektir ki böylece azabı hissetsinler."**[2]

1 Müslim, 3/37.; İbn Mace, 4009.; Ahmed b. Hanbel, 3/5 ve 11.
2 Nisa, 57.

Bazıları ise buradaki ölümün mecazi anlamda olduğunu ifade etmektedirler. Yani azabı hissedemeyecek hale geleceklerdir. Zira bedenleri yandığı veya azaptan zarar gördüğü için algı ve dokunma duyularını kaybedeceklerdir ve böylece artık azabı hissetmeyeceklerdir. Fakat bu durum sadece günahkar müminler için geçerlidir. Ebedi cehennemde kalacaklara böyle bir kolaylık yoktur. Bunlar, uyku halini delil göstermişlerdir. İnsan uykuda ölmese de etrafındaki olayları hissetmemektedir. Şu halde müminler de cehennemde bir süre azap gördükten sonra uyku halindeki gibi hissiz ve duygusuz hale geleceklerdir. **"Allah, insanın ruhunu, ölüm esnasında veya ölmediği halde uykusunda teslim alır."**[1]

Bazıları ise bunun baygınlık anlamına geldiğini ifade etmektedir. **"Böylece göklerde ve yerde ne varsa düşüp kalır. Allah'ın müsaade ettikleri hariçtir."**[2] Yani günahkar müminler, azabın etkisiyle bayılacaklar ve böylece azapları sona erecektir.

Bu son görüşü (s.a.v) unanlar, Musa (a.s)'ın halini örnek getirmişlerdir. Musa (a.s) Allah Teala'yı görmek istemiş; bunun üzerine Allah Teala, bir dağa tecelli etmiş; dağ paramparça olmuş ve Musa (a.s) da olayın şiddet karşısında düşüp bayılmıştır. Ama ölmemiştir.[3]

Madem bunlar azabı hissetmeyecekler; o halde niye cehenneme gireceklerdir diye bir soru akla gelebilir. Burada müminlere bir ibret ve ders vardır. Onlar cehenneme girecekler; oradaki dehşeti ve azabı göreceklerdir.

Şu halde cehenneme gidecek olan iki tür mümin vardır:

1. Birinci grup, cehenneme girip çıkacak; azabı hissetmeyecektir. Bunların günahı, cehennemde yanmayı gerektirecek kadar çok değildir. Veya günahları olsa da şefaat ve rahmet ile kurtulacaklardır. Bunlara ibret ve ihtar olsun; Allah'ın rahmetini idrak etsinler diye böyle bir muamele yapılacaktır.

2. İkinci grup ise günahkâr olanlar yani terazileri hafif gelenlerdir. Bunlardan kimisi yine şefaat ile ve Allah'ın rahmeti ile kurtulacaklardır. Diğerleri ise günahları nispetinde cehennemde azap görecekler; ama eninde sonunda cehennemden çıkıp cennete gireceklerdir.

---

1 Zümer, 42.
2 Zümer, 68.
3 A'raf, 143.

Cehenneme Gitmek Üzereyken Cehennemden Kurtulacak Olanlar
Bunlar Dünyada Güzel İşler Yapan Günahkâr Müminlerdir
Bunlar Allah'ın Rahmetiyle ve Şefaatle Kurtulacak Olanlardır

Ebu Hamid el-Gazzalî, Hazreti Enes (r.a)'dan şöyle bir hadisi şerif aktarmıştır: **"Kıyamet günü, cennetteki bir adam, cehennemliklere görmeye gelir. Cehennemdekilerden birisi; "Ey falanca adam! Beni tanıyor musun?" diye seslenir. Cennetlik adam "Yok hayır çıkaramadım. Sen kimsin" der. Cehennemdeki o adam; "Nasıl hatırlamazsın! Hani dünyadayken birgün gelip benden su istemiştin. Ben de sana su vermiştim" der. Cennetlik olan; "Şimdi tanıdım seni" der. Bunun üzerine cehennemde olan kişi; "Lütfen bana şefaatçi ol da buradan kurtar." Bunun üzerine cennetlik olan, Allah Teala'ya şöyle niyaz eder: "Ya Rab! Ben bugün cehennemdekileri gördüm. Orada beni bir adam görüp kendisini tanıyıp tanımadığımı sordu. Ben de ona kim olduğunu sordum. Bana dünyada iken su istediğim kişi olduğunu söyledi ve benden şefaat istedi." Bunun üzerine Allah Teala, bu kula şefaat eder. Adam cehennemden çıkarılır."** Hakikatini Allah bilir.

Cehenneme Girecek Olanlara Kimin Şefaat Edeceği Meselesi
Resulullah (s.a.v) Özel Şefaat Hakkı Verilen Beş Kişiden Birisidir
Şefaatten Sonra Cehennemde Kimin Kalacağı Hakkında

(Raşit Halifelerin dördüncüsü olan) Hazreti Osman bin Affân (r.a), anlatıyor: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır; **"Kıyamet günü üç kimsenin şefaat hakkı vardır: Peygamberler, alimler ve şehitler."**[1]

İbnü's-Semmâk diye bilinen Ebû Ömer Osman bin Ahmet anlatıyor: Ben, Yahya bin Cafer'den dinledim. Ona da Ali bin Asım öğretmiş. O'na da Halit el-Hizâ bin Seleme bin Küheyl anlatmış. Halit de Ebu'z-Za'ra'dan; o da bizzat Abdullah bin Mesud (r.a)'dan şu sözleri aktarmaktadır: Bizim Peygamberimiz (s.a.v) şefaat hakkı verilen beş özel kişiden birisidir. Diğerleri; Cebrail (a.s), İbrahim (a.s) ve Musa (a.s)'dır. Daha sonra diğer meleklere şefaat hakkı tanınır. Sonra peygamberlerden şefaat istenir. Sonra alimlere ve Allah dostlarına; sonra da şehitlere

1 İbni Mace, 4313.

şefaat için müsaade edilir. Bütün bunlardan sonra cehennemde kalanlara şöyle hitap buyurulur: **"Size ne oldu da cehennemdesiniz? "Biz namaz kılmazdık, muhtaç olanlara yardım da etmezdik" derler."**[1] **"İşte bunlara kimsenin şefaati de fayda etmez."**[2] Abdullah bin Mesud (r.a) diyor ki; İşte cehennemde en son kalacak olanlar da bunlardır.

Müellif (Kurtubî) diyor ki (Allah kendisine rahmet eylesin): Daha önce de zikrettiğimiz gibi Makam-ı Mahmut budur.

Ebu Davud'a da Halit el-Hizâ bin Seleme bin Küheyl anlatmış ve Ebu'z-Za'ra'yı kaynak göstererek yine Abdullah bin Mesud (r.a)'dan benzeri görüşlere yer vermektedir: "Allah Teala şefaat için izin verince önce Ruhu'l-Kudüs olan Cebrail (a.s) öne çıkar. Daha sonra İbrahim (a.s) şefaat için gelir. Sonra da sırasıyla Musa ve İsa (a.s)'lara şefaat için izin verilir. Son olarak da Resulullah (s.a.v)'e şefaat izni verilir. Bunlara özel şefaat hakkı verilmiştir. Bundan sonra şefaat için izin verilen hiç kimse; bu beşi kadar geniş şefaat yetkisine sahip değildir. Daha sonra şefaat edecek olan alimlerin ve şehitlerin bütün şefaat ettiklerinin sayısı, bu beş kişinin şefaat ettiği kimsenin sayısından az olacaktır.

Abdullah bin Ebu'l-Cüd'â, (r.a), Nebi (s.a.v)'den şu hadisi şerifi dinlediğini ifade etmektedir: **"Benim ümmetimden, şefaatle (cehennemden kurtulup) cennete gidecek olanların sayısı, Temim oğulları aşiretinin sayısından daha fazladır."**[3] Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif hem hasen hem de bir başka açıdan sahihtir. Ama İbni Ebi'l-Cüd'â, bundan başka hadisi şerif de rivayet etmiş değildir.

Müellif (Kurtubî) diyor ki (Allah kendisine rahmet eylesin: Beyhakî, "Delâlilü'n-Nübüvve" adlı eserinde, İbnü's-Semmâk ve Yahya bin Cafer'i kaynak göstererek benzeri bir hadisi şerife daha yer vermektedir. Yahya da aynı hadisi şerifi Süvar oğlu Şebâbe'den dinlemiş. Şebâbe, Osman oğlu Hariz'den; Hariz, Meysera oğlu Abdullah'tan; Abdullah, Rahabeli Adiy'den; Adiy de aynı hadisi şerifi Ebû Ümâme (r.a)'dan bizzat öğrendiğini beyan etmektedir (Allah hepsinden razı olsun). Bu rivayete göre Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Ümmetimden sadece şefaatle cennete gireceklerin sayısı, Mudar ve Rabia aşiretlerinin sayısı kadardır."**

1 Müddessir, 42-44.
2 Müddessir, 48.
3 İbni Mace, 4316; Ahmed b. Hanbel, 3/469.

Ebu Said el-Hudrî (r.a)'ın rivayet ettiği hadisi şerifin meali ise şöyledir: **"Ümmetimden bazı adamlar vardır ki bir topluma şefaat etme hakkı vardır. Bazıları ise bir aşirete şefaat edebilirler. Bazıları bir aileye, bazıları da tek bir kişiye şefaat edeceklerdir. Bunların şefaat ettikleri, cennete girecektir."**[1] Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif, hasendir.

Bezzâr, "Müsned" adlı eserinde Sabit'i kaynak göstererek Enes bin Malik (r.a)'dan bir başka hadisi şerif aktarmaktadır. Bu rivayete göre Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"(Günahsız ya da terazide iyilikleri ağır gelmiş Mümin) bir kişi, (günahkar müminlerden) iki ya da üç kişiye şefaat edebilir."**

Kadı İyaz, şefaat meselesinden bahsederken Kab'ı kaynak göstererek şu görüşü nakletmektedir: Sahabeden yani Resulullah (s.a.v)'in sohbet arkadaşlarından olan herkesin şefaat hakkı vardır.

İbni Mubarek, Abdurrahman bin Yezid bin Cabir'i kaynak göstererek şu hadisi şerifi rivayet etmiştir: **"Ümmetimden adı Eşyem oğlu Sıla olan bir adam vardır. Kıyamet günü falanca ve falanca adamlar onun şefaatiyle cennete gireceklerdir."**

Açıklama

Burada, cehennem girmiş olan kişiye nasıl şefaat mümkündür şeklinde bir soru akla gelebilir. Zira ayeti kerimelerde Mevle Celle Celâlühü şöyle buyurmuştur: **"Ya Rabbi! Sen kimi cehenneme koyduysan onun hali perişandır."**[2] **"Allah'ın razı olduğundan başka kimseye şefaat edemezler."**[3] **"Semalara bulunan o kadar meleğin şefaat bile, Allah'ın izin vermediği ve razı olmadığına fayda vermez."**[4] Bu ayeti kerimelerden anladığımız kadarıyla; Allah, razı geldiklerini ateşe koymaz. Şu halde ateşe girenler de Allah'ın razı olmadıklarıdır şeklinde anlamak mümkündür. Mutezile'ye göre, cehenneme bir defa girenler bir daha çıkamaz. Bunlar için şefaat de yoktur.

Ehli Sünnet âlimleri ise sadece bir tek ayeti; bütün ayetleri ve hadisleri dikkate alarak şu görüşe varmıştır: Günahkârlara da şefaat vardır. Fakat İslam inancı üzerine olmak esastır. Bu da Allah'ın izniyle olur. İlk ayeti kerimede kastedilenler, ebedi cehennemlik olanlardır. Bunlar

---

1 Tirmizi, 2440; Ahmed b. Hanbel, 4/212.
2 Al-i İmran, 192.
3 Enbiya, 28.
4 Necm, 26.

kâfirler, münafıklar ve ehli kitaptır. Bunlara hiç kimse şefaat etmez. Şefaat eden olsa da bunlara faydası olmaz. Allah'ın bu konudaki vaadi kesindir. Allah'ın vaadinde ve kanunlarında değişiklik olmaz. Said İbni Müseyyeb ve Katade'nin görüşü de böyledir. **"Zalimlerin yardımcısı yoktur"**[1] ayeti kerimesinde kastedilen de kâfirler yani ebedi cehennemlik olanlardır.

Ayeti kerimede geçen "hizy" kelimesi, kâfirler için kullanıldığında "helak etmek" anlamına gelmektedir. Yani kâfirler, cehennemde ebedi kalacakları için sonları kötü olacaktır. Müminler için ise cehenneme gitmek, sonu kötü de olmasa da yine de "utanç verici" bir durumdur. Şu halde günahkâr müminler, helak olmaz. Bunların akıbetleri kafirler gibi de olmayacaktır. Bunlar cehennemden çıkarıldıktan sonra Allah bunları affedecek; bir daha ayıplarını yüzlerine vurmayacak ve günahlarını hatırlatmayacaktır.

"O gün Allah, peygamberleri ve müminleri mahcup etmeyecek"[2] ayeti kerimesindeki "hizy" kelimesi ise; onlara azap etmeyecek anlamına gelmektedir. Hakikati bilen Allah'tır.

Şefaatçi Olacak Diğer Şeyler

Cehennemliklerin Durumu

İbni Mubarek, Rüşdeyn bin Sad, Yahya ve el-Hateli diye bilinen Abdurrahman'ı kaynak göstererek Abdullah bin Amr bin As (r.a)'ın rivayet ettiği şu hadisi şerifi aktarmaktadır: **"Oruç ve Kuran, kıyamet günü kula şefaatçi olur. Oruç; "Ya Rabbi! Ben bu kulu, gündüzleyin, yemeden içmeden ve şehvetinden alı koydum. Sen de bu kula şefaat et" der. Kuran ise; "Ben bu kulun gece uyumasına engel oldum. Bu kula şefaat et" diye şefaatçi olur."**[3]

Ebu Said el-Hudrî (r.a)'ın rivayet ettiği hadisi şerifin meali ise şöyledir: **"Müminler cehennemden kurtulduktan sonra; Allah Teâlâ'nın en şiddetli muamelesi, cehennemde olanlara kul hakkı borcu olan müminlere olacaktır."**[4]

Yine Ebû Said el-Hudrî (r.a)'den rivayet edilen aynı hadisi şerifin devamında şöyle buyurulmaktadır: **"Cennettekiler, cehenneme gi-**

---

1 Ali İmran, 192.
2 Tahrim, 8.
3 Ahmed b. Hanbel, 2/174.
4 Müslim 3/25-28; Nesai, 8/112-114; Ahmed b. Hanbel, 3/94.

den mümin kardeşleri için Allah'a ısrarlar yalvarırlar; "Rabbimiz! Bunlar dünyada bizimle beraber namaz kılıp oruç tutarlardı. Hacca da gitmişlerdi." Bunun üzerine Allah Teala müminlere; "O zaman tanıdıklarınız cehennemden çıkarabilirsiniz" diye hitap buyurur. İşte insanların tuttukları oruçlar, onları cehennemin almasına müsaade etmemiştir. Böylece cehennemden topuklarına ya da dizlerine kadar ateşe batmış çok insan kurtulacaktır. Şefaat hakkı tanından müminler en sonunda şöyle diyeceklerdir: "Rabbimiz! Emir buyurduğun gibi yaptık. Orada tanıdığımız ve namaz kılıp oruç tutan kimse kalmadı." Allah Teâlâ devamla; "O zaman tekrar gidip bakın. Tanıdıklarınız arasında kalbinde bir dinarlık iyilik bulunan adamı da cehennemden alıp çıkarın" emrini verir. Bu sayede de cehennemden çok insan kurtulur. Müminler Allah Teâlâ'ya; "Emrettiğin gibi bu şartları taşıyan herkesi cehennemden alıp geldik" derler. Allah Teâlâ, devamla; "O zaman tekrar gidip bakın. Tanıdıklarınız arasında kalbinde yarım dinarlık iyilik bulunan adamı da cehennemden alıp çıkarın" emrini verir. Böylece birçok insan daha kurtulmuş olur. Müminler; "Ya Rabbi! Bu emrini de yerine getirdik. Cehennemde kalbide yarım dinarlık iyilik bulunan tek kişiyi bırakmadık" derler. Allah Teala; "O halde şimdi gidin. Cehennemi tekrar araştırın. Kalbinde zerre kadar iyilik bulunanı da çıkarıp gelin" emrini verir. Müminler bunu da yaparlar. Bunun neticesinde birçok insan daha kurtulmuş olur. Müminler en son; "Rabbimiz! Cehennemde, kalbiden zerre kadar iyilik bulunan tek bir kişi kalmamıştır" diyeceklerdir."[1]

Ebu Said el-Hudri diyor ki: Eğer bu hadisi şerif sizi pek ikna etmiyorsa şu ayeti okuyun: **"Allah, kullarının yaptığı zerre kadar iyiliği bile göz ardı etmez. Kulunun bu kadarcık bile bir iyiliği görse; bu iyiliğe kat kat sevap verecektir."[2]**

Ebu Said el-Hudri, devamla şunları anlatıyor: Allah Teâlâ, son olarak şöyle buyuracaktır: **"Melekler şefaat ettiler. Peygamberler de şefaat ettiler. Sonra bütün müminlere de şefaat izni verildi. Ama daha ben şefaat etmedim."** Daha sonra cehennem ateşinden bir parça alıp hiçbir iyiliği olmayan müminlerin üzerine bırakır. Bu müminler serçe gibi dağılıp düşerler. Sonra Allah Teala, bu müminleri alıp "Hayat" ırmağı denen suya koyar. Bunlar, yeniden kendilerine gelirler ve

---

1 İbni Mace, 60.

2 Nisa, 40.

cehennemin kendilerine verdiği zarar da silinip gider. Topraktan yeşil otların bitmesi gibi hayat bulurlar. Bu ibarelere Buhari de yer vermektedir. Böylece hiç iyilikleri bulunmayan ama kalbinde iman olan mümin kullar da Allah'ın rahmetiyle cehennemden kurtulup cennete gireceklerdir.

Hateli diye meşhur olan Ebu'l-Kasım İshak bin İbrahim bin Muhammed, "Dibac" adlı eserinde, Ahmed bin Ebu'l-Haris ve Abdulhamit bin Ebû Revvâd'ı kaynak göstererek bir başka hadisi şerife daha yer vermektedir. Aynı hadisi şerifi, Abdulhamit de Ebbân oğlu Hakîm'den; Hakîm, İkrime'den; İkrime de İbni Abbas (r.a)'dan bizzat öğrendiğini ifade etmektedir (Allah, adı geçenlerin hepsine rahmet eylesin). Bu rivayete göre Allah'ın Peygamberi (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Allah Teala, kıyamet günü, insanlar hakkında son kararını verdikten sonra, Arş'ının altından bir yazı çıkaracaktır. Burada; "Merhametim, öfkemi geçmiştir. Ben merhamet ve sevgi sahibi herkesten daha çok merhamet ve sevgi sahibiyim"** yazılıdır. **Bundan sonra, cennetlik olan kullar kadar daha kişiyi, cehennem ateşinden çıkarıp cennetine koyacaktır."** Bir rivayete göre; **"Haklarında cennet kararı verilenlerin iki katı kadar daha kul, bu yazı sayesinde cehennemden kurtarılacaktır."**

Açıklama

Bu hadisi şeriften anladığımız kadarıyla iman, artar veya eksilebilir. Ali İmran suresini tefsir ederken bundan bahsetmiştik. Yukardaki hadisi şerifte geçen "Hayr" yani "iyilik" ile kastedilen şey "iman"dır. İmanın bir dinar, yarım dinar veya zerre kadar olduğu hadisi şerifte ifade edilmektedir. Katâde ve Ma'bed bin Hilal'in, Hazreti Enes (r.a)'ı kaynak göstererek rivayet ettiği hadisi şerifte; "hayr" yerine "iman" kelimesi kullanılmıştır. Bu rivayete göre Resulullah (s.a.v); **"(Kıyamet günü) Ümmetim, ümmetim, diye (şefaat isteyeceğim). Allah Teâlâ da bunun üzerine; "Hadi git. Kalbinde hardal tanesi kadar iman bulunun kişiyi cehennemden çıkar getir" buyuracaktır. Ben de Allah'ın bu emrini yerine getireceğim."** Hadisi şerif uzundur ve Müslim tarafından rivayet edilmiştir.

İman yerine hayır yani iyilik kelimesinin kullanılmasının sebebi; iyiliklerin ve farzları yerine getirmenin, sağlam ve güzel bir imana delalet ediyor olmasından dolayıdır. Nitekim bir ayeti kerimede; **"Allah,**

sizin imanlarını zayi etmez"[1] buyurulmaktadır. Burada kastedilen şey, aslında namazdır.

Bir görüşe göre, yukardaki hadisi şerifte kastedilen şey; kalbin amelidir yani kulun iyi niyetidir. **"Ameller, niyetlere göredir"** hadisi şerifinde ifade edilen bir mana da budur. Eğer kulun hiçbir iyiliği yoksa; kalbine bakılır. Kalbi temiz ise yani kalbiden iman varsa ve iyilik yapma fırsatı bulamamış olsa da iyi bir insansa; bir başka deyişle kalbi iyilikten yanaysa; Allah Teala kendisine rahmet ve mağfiret edecektir.

Kalbin temiz olmasının ve kulun iyi bir insan olmasının delili; Allah korkusudur. Eğer bir kalpte Allah korkusu varsa yani bir insan yaptığı günahlardan pişman ise ve iyilik yapmadığı ya da farzları/emirleri yerine getiremediği için üzülüyor ise; bu kalpte iman vardır. Allah ise kulun imanını asla karşılıksız bırakmayacaktır. Zira kalbinde iman olan kimse; zaten eninde sonunda cennete gidecektir. Şu halde cezasını çekmesi de Allah'ın takdiridir. Allah Teâlâ, dilerse kulun azabını azaltabilir veya hepten kaldırabilir. Zira daha önce de değindiğimiz gibi; eğer kâfirin bile iyi amelleri varsa; Allah Teala, bu kafirin iyiliklerine karşılık olarak, ölümünü kolaylaştırabilir. Ya da cehennemdeki azabından biraz hafifletebilir. Şu halde kâfire bile böyle bir muamele var ise; mümine niçin olmasın?

Burada dikkat edilmesi gereken husus şudur: Allah'ın iradesi kulun iyiliğinden yanadır. Yani kulun azabında hafifletme ya da iyiliklerini arttırma yönünde bir muradı ilahi söz konusudur. Kulun kötülüklerini arttırma ya da iyiliklerini azaltma yönünde bir ilahi irade yoktur.

İman ile kastedilen tevhit inancıdır. Tevhit ise, şirkin her türlüsünden uzak durmaktır. İnanarak, samimi olarak "Lâ ilâhe illellâh" demektir. Hasan (el-Basrî), Hazreti Enes (r.a)'dan yukarda rivayet edilen hadisi şerife ilave olarak şu rivayete yer vermektedir: Peygamber Resulullah (s.a.v) şefaatle ilgili hadisi şerifte devamla şöyle buyurmuşlardır: **"Allah Teâlâ'nın huzuruna dördüncü kez çıkıp, kendisine hamd ü senada bulunduktan sonra secdeye kapanacağım. Allah Teâlâ yine bana; "Kaldır başını Ey Muhammed! Ne istiyorsan dile ki dilediğini sana vereyim. Şefaat iste ki şefaat edilsin" buyuracaktır. Ben de; "Ya Rabbi! Lâ ilâhe illellâh diyen herkes hakkında şefaat izni istiyorum" diye niyaz edeceğim. Bunun üzerine Allah Teâlâ; "Hayır! Senin böyle bir hakkın yoktur. İzzetim ve diğer sıfatlarımın**

---

1 Bakara, 143.

hakkı için Lâ ilâhe illellâh deyip (de başka hiçbir iyi ameli olmayanları) cehennemden ben çıkaracağım"

Ebubekir el-Bezzâr, "Müsned"inde Ebû Said el-Hudrî (r.a)'ı kaynak göstererek şu hadisi şerifi rivayet etmektedir: **"Ebedi olarak cehennemde kalacak olanlara ne ölüm vardır ne de yeniden dirilme. Ama Allah Teala'nın cehennemden çıkarmayı murat ettiği kişilere ölüm vardır. Bunlar ölüp helak olacaklar daha sonra izni ilahi ile cehennemden çıkarılıp "hayat" ırmağına atılacaklardır. Bu ırmağın suyu onlara değecek ve onlar ot veya ekin gibi yerden bitip yeşereceklerdir/hayat bulacaklardır. Sonunda cennete gireceklerdir. Cennettekiler bu sonradan gelenlere "cehennemden gelenler" adını vereceklerdir. Bunun üzerine bu sonradan gelenler, bu konuyu Allah Teala'ya şikayet edeceklerdir. Allah Teala da bu sonradan gelenlere, "cehennemden gelenler" isminin verilmesini yasaklayacaktır."**

Hazreti Enes (r.a) anlatıyor: Nebi (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır; **"Cehennemde azap gördükten sonra oradan çıkıp cennete gidecek olanlar vardır. Cennettekilere bunlara "cehennemden gelenler" ismini takacaklardır."**[1]

Sahabeden İmran bin Husayn'ın rivayet ettiği hadisi şerif ise şöyledir: **"Şefaatimle cehennemden çıkıp cennete gidecek olan insanlar da vardır. Bunlara "cehennemden gelenler" denilecektir."**[2]

Hazreti Enes (r.a)'dan gelen bir başka hadisi şerif: **"Şefaatim, ümmetimden büyük günah işleyen kimseler içindir."**[3] Ebû Muhammed Abdulhak da aynı hadisi şerifi rivayet etmiştir. Aynı hadisi şerifi, Hazreti Cabir (r.a) da aktarmaktadır.[4]

Dârakutnî, Ebû Ümâme (r.a)'ı kaynak göstererek şöyle bir hadisi şerife de yer vermektedir: **"Evet. Ben ümmetimden kötü olanların yanında olacağım."** Sahabe; **"Peki ya iyi olanlar?"** diye sorunca Resulullah (s.a.v) şöyle cevap buyurmuşlardır: **"Ümmetimin hayırlıları, kendi amelleri ile cennete girenlerdir. Şerli olanlar ise benim şefaatimle kurtulacaklardır."**[5]

---

1 Buhari, 11/416; Ebu Davud, 4716; İbni Mace, 4315; Ahmed b. Hanbel, 3/133.

2 Tirmizi, 2600.

3 Tirmizi, 2435.

4 Ebu Davud, 4715; Ahmed b. Hanbel, 3/213.

5 İbni Mace, 4311.

İsmail bin, Ebû Bedir Şüca' ve Velid Selvî'yi kaynak göstererek bir başka hadisi şerife daha yer vermektedir. Aynı hadisi şerifi Velid, Hayseme'den; Hayseme, Ebû Hind oğlu Nuaym'dan; Nuaym, Haraş oğlu Rebî'den; Rebî ise bizzat Ebû Musa el-Eş'arî'den öğrendiğini ifade etmektedir (Allah cümlesine rahmet eylesin). Bu rivayete göre Allah'ın elçisi (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: "**Allah Teâlâ, beni, ümmetimin yarısını doğrudan cennete koymak ile şefaat etmek arasında muhayyer bıraktı. Ben şefaat etmeyi tercih ettim. Zira şefaat sayesinde daha çok kişiyi cennete götürebilirim. Allah'tan korkan hayırlı müslümanlara şefaat edeceğimi zannetmeyin! Hayır. Şefaat hakkımı hatalı ve günahkâr müminler için kullanacağım.**"[1]

Hişma bin Ammar; Sadaka bin Halit, İbni Cabir, Süleym bin Amir ve Avf bin Malik el-Eşcaî'yi kaynak göstererek benzeri bir hadisi şerif rivayet etmiştir. Bu rivayete göre Resulullah (s.a.v) : "**Allah Teâlâ bu gece bana ne vaadetti biliyor musunuz?**" diye sordular. Oradakiler; "**Biz bilmeyiz. En iyisini Allah ve peygamberi daha iyi bilir**" cevabını verdiler. "**Ümmetimin yarısını cennete götürme ya da şefaat hakkı tanındı. Ben de şefaati tercih ettim.**" Oradakiler; "**Ya Resulellah! Dua et de biz de şefaatine nail olalım**" deyince Allah Resulü; "**Mümin olan herkes, şefaatime nail olacaktır**" buyurmuşlardır.[2]

Bütün bu hadisi şerifler, bir kimseyi ikna etmek için yetmiyorsa; şu ayeti kerimeyi okumakta fayda vardır: "**Allah, kendisine şirk koşulmasını (ve küfrü) asla inkar etmez. Bunun dışındaki her şeyi dilerse mağfiret eder.**"[3]

Açıklama

Ebu Said el-Hudri (r.a)'dan gelen rivayette, cehennemden kurtulacak olanların, boyunlarında inciden mühür olacağı ifade edilmektedir. Ebû Hureyre (r.a)'ın rivayetinde ise mührün, bunların alınlarında olacağı beyan edilmiştir.

Burada bir çelişki varmış gibi görünse de aslında durum böyle değildir. Bu iki farklı rivayetten anladığımız kadarıyla, cehennemden sonradan kurtulacak olanların bazılarının omuzlarından veya boyunlarından; bazılarının ise yüzlerinden tanınacağını söylemek mümkündür. Hazreti Cabir (r.a)'ın rivayet ettiği hadisi şerifte de cehennemden

---

1 Ahmed b. Hanbel, 2/75.
2 İbni Mace, 4317.
3 Nisa, 48.

son anda şefaatle kurtulanların boyunlarında birer mühür bulunacağı ve cennete daha önce girmiş olanların, bu kimseleri, bu mühürlerden tanıyacakları ifade edilmektedir.

Fakat hadisi şerifte geçen "boyun" kelimesi, bazen kinaye olarak bütün insanı ifade etmektedir. Ayeti kerimede geçen "Boyunlarını serbest bırakmak"[1] ifadesi ya da başını kurtarmak deyimi, insanın hürriyete kavuşması anlamına gelmektedir. Bir hadisi şerifte Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Kimse başındaki ve sırtında olan, Allah'ın hakkını unutmasın."** Burada da kastedilen insanın üzerinde olan borçlar ve vazifelerdir.

Şu halde Ebû Said el-Hudri'nin rivayet ettiği hadisi şerif ile Ebû Hureyre ve Cabir (r.a)'ın rivayet ettiği hadisi şerifleri birlikte düşünürsek; daha önce cennete girenler; sonradan cennete girecek olan şahısları alınlarındaki mühürlerden tanıyacaklardır.

Açıklama

Burada bir başka sorunun akla gelmesi mümkündür. Şöyle ki; oruç, namaz ve Kuran okumak, birer varlık olmayıp insanların amel ve davranışlarından ibarettirler. Şu halde bunlar nasıl şefaatçi olabilirler?

Burada dikkat edilmesi gereken şudur: İnsanın amelleri ve davranışları da Allah'ın yaratması iledirler. Bunlar bizim anladığımız anlamda birer varlık olmasalar da sonuçta vardırlar ve mevcutturlar. Allah Teâlâ, ahirette, bütün bunlara varlık verecektir. Nasıl ki kıyamet günü, dünyada dilsiz olan organlarımızı konuşacaklarsa; işte bu şekilde amellerimiz ve davranışlarımız da o gün müşahhas olarak geleceklerdir.

Nitekim bir hadisi şerifte bu durum açıkça beyan edilmektedir: **"Kuran-ı Kerim, kıyamet günü, bir insan suretinde gelip (kendisini okuyana); "İşte ben seni gece uykusuz, gündüz susuz bırakanım" diye (şefaat edecektir)."**[2] İmam Müslim de aynı hadisi şerifi zikrederek burada Kuran-ı Kerim okumaktan hâsıl olan sevabın geleceğini ifade etmiştir.[3] Nevvâs bin Sem'ân (r.a) da aynı anlamda bir hadisi şerif aktarmaktadır: **"Kıyamet gününde, Kuran-ı Kerim okuyan kişiler, okudukları ile amel edenler ve okuyup amel ettikleri Kuran-ı Kerim, (mahşer meydanına) gelirler. İlk önce Bakara ve Âli İmrân sureleri getirilecektir."**[4]

---

1 Nisa, 92.
2 Ahmed b. Hanbel, 5/352. İbni Mace, 3781.
3 Müslim, 6/90.
4 Ahmed b. Hanbel, 4/183.

Bazı alimlerimiz; "Allah ve melekler, Allah'tan başka ilah olmadığına şahittirler"[1] ayetini okuyan kişi için; Allah'ın yetmiş bin melek yaratacağını ve bu meleklerin kıyamet gününe kadar bu kişi için istiğfar edeceğini ifade etmektedirler.

Bir ayet için 70.000 melek yaratmaya kadir olan Allah Teâlâ, okunan Kuran'ın veya kılınan namazların yahut tutulan oruçların sevaplarını kıyamet gününde müşahhas bir varlık şeklinde yaratmaya da kadirdir.

Asım'ın oğlu Kays (Kays bin Asım) el-Munkarî (r.a)'ın rivayet ettiği hadisi şerifte bu durum açıkça ifade edilmektedir: "Ey Kays! Kabirde sen ölüyken senle birlikte diri olarak defnedilecek bir yoldaş edinmelisin. Eğer bu yoldaşa sen daha önce ikram etmişsen; o da kabirde sana ikram eder. Sen dünyada iken ona yakınlık gösterirsen o da kabirde sana yakınlık gösterir. O, kabirden sensiz kalkmaz. Sen de onsuz kalkmazsın. Hesaba çekilirken de o gelip yanında olur. Eğer o yoldaş iyi ise, sana dostluk eder ve sana yardımcı olur. Eğer iyi değilse, sadece onun korkusu sana yeter. Bu yoldaş, senin amellerindir."

Ebu'l-Ferece ibnü'l-Cevzî'nin rivayet ettiği bir hadisi şerifte ise Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Kıyamet günü kulun tevbesi, hoş bir surette ve güzel kokular saçarak gelir. Fakat bu güzelliği sadece mümin görür. Güzel kokuları da sadece müminlere ulaşır. Bunun üzerine kafirler, müminlere şöyle derler: "Biz niye sizin duyduğunuz güzel kokuları duyamıyoruz? Niye sizin gibi olamıyoruz? Niye sizin gördüklerinizi göremiyoruz?" Bunun üzerine tevbe, kafirlere şöyle seslenir: "Çünkü siz, dünyada hiç bana yaklaşmamıştınız. Eğer dünyada iken benim yanımda olsaydınız, şimdi müminlerin gördüklerini görebilirdiniz." Kafirler; "O zaman biz de şimdi tevbe ediyoruz" diyeceklerdir. Bunun üzerine Arş'ın arkasından bir ses şöyle hitap buyuracaktır: "Geçmiş olsun! Çok yazık! Zira fırsatlar elden kayıp gitmiştir. Tevbe zamanı sona ermiştir. Eğer dünyada iken tevbe edebilseydiniz, şimdi rahmetime nail olurdunuz." Bu hitap üzerine tevbe, kafirlere yüz çevirir. Rahmet melekleri de kafirlerden uzaklaşırlar. Allah Teala, bu olaydan sonra azap meleklerine; "Ey Cehennemin bekçileri! Gelin ve şu Allah düşmanlarını alıp götürün" diye hitap buyurur."** Allah yardımcımız olsun. En iyisini bilen Allah'tır.

---

[1] Ali İmran, 18.

Şefaate Nail Olanlar Alınlarındaki Secde İzlerinden ve Yüzlerindeki Beyazlıktan Tanınacaklardır

Daha önce Ebû Said al-Hudrî'den naklettiğimiz hadisi şeriften anladığımıza göre müminler; "Ya Rabbi! Bunlar bizim dünyadayken kardeşlerimizdi. Bizimle beraber oruç tutar ve namaz kılarlardı. Birlikte hacca gitmiştik" derler. Mevlâ Teâlâ da; "O halde gidip tanıdıklarınız cehennemden çıkarın" buyuracaktır.

Ebu Hureyre (r.a)'ın aktardığı hadisi şerifte ise benzer şeyler anlatıldıktan sonra şöyle buyrulmaktadır: **"Bazı kimseler, Allah Teala kullar arasındaki hesabı bitirinceye kadar cehennemde azap göreceklerdir. Daha sonra Allah Teala, kullarına olan rahmeti gereği cehennemde olup da kalbinde şirk/küfür bulunmayanları cehennemden kurtarmak isteyecektir. Bunun üzerine meleklere emir verecek ve "lâ ilâhe illellâh" diyenler cehennemden çıkarılacaktır. Müminler alınlarındaki secde izlerinden tanınacaklardır. Zira cehennem ateşi, secde izi hariç bütün bedeni harap eder. Ancak secde izine ateş zarar veremez. Allah Teala, bunu ateşe yasak etmiştir. Harap ve perişan halde cehennemden çıkarılırlar ve üzerlerine hayat suyu serpilir. Bunun üzerine cehennemde azap görmüş olanlar başak gibi yeşereceklerdir."**[1]

Hazreti Cabir (r.a) da bir başka hadisi şerif zikretmektedir: **"Cehennemlik olup da alınları hariç bütün vücutları cehennemde yanmış olanlar, cehennemden çıkarılıp cennete gireceklerdir."**[2]

Açıklama

Bu hadisi şeriften anladığımıza göre; müminlerin yüzleri kafirlerin aksine cehennem ateşinden zarar görmeyecek ve siyahlaşmayacaktır. Kafirlerin yüzleri ise yemyeşil ya da simsiyah olacaktır. Ebû Hureyre (r.a)'ın rivayet ettiği hadisi şerif de buna delalet etmektedir: **"Ümmetimden büyük günah işlemiş olan (mümin kimselere) şefaat edeceğim. Bunlar, cehennemde (azabın etkisiyle) öleceklerdir. Bu kimseler, cehennemin birinci kapısından girmiş olanlardır. Yüzleri siyahlaşmaz. Gözleri de azaptan zarar görmez. Zincire de vurulmazlar. Şeytanlardan da uzakta olacaklardır. Bunlara (kafirlerin aksine) değişik aletlerle işkence edilmeyecektir. Bazıları**

---

1 Müslim, 22.

2 Müslim, 3/50; Ahmed b. Hanbel, 3/355.

cehennemde bir ay kalacaklar ve sonra kurtulacaklardır. Bazıları ise altı (ay ya da yıl veya asır) kalacaklardır. Cehennemde en çok kalacak (mümin) ise dünyanın yaratılışından kıyamete kadar geçen süre kadar yani 7.000 yıl cehennemde kalacaklardır. Sonra kurtulup cennete gideceklerdir." Bu uzun bir hadisi şeriftir. İnşallah ilerleyen konularda hadisi şerifin tamamına yer vereceğiz. Tirmizi, "Nevâdirü'l-usûl" adlı eserinde bu hadisi şerifi rivayet etmiştir.

Ebu Hâmid el-Gazzâli, ahiret hakkında yazdığı kitapta şu ifadelere yer vermektedir: Büyük günah işleyen müminler, yaşlı genç kadın erkek, cehennemde toplanırlar. Cehennemden sorumlu melek olan Malik gelip; "Hey siz cehennemlikler! Sizin niye elleriniz bağlı değil? Sizin yüzleriniz niye siyahlaşmamış? Ben bu cehennemde sizin kadar iyi halde hiç kimseyi görmedim" diye sorar. Onlar da; "Bize müsaade et de günahlarımız için ağlayalım" derler. Malik; "Ağlayın bakalım. Ama burada ağlamak işe yaramaz" diye cevap verir. Bunlar içinde ve perişan halde tam 1.000 sene ağlarlar. Allah Teala, Malik'e; "Cehennemin birinci kapısından ateşi içeri gönder" diye emir verir. Malik gelip cehennemin birinci kapısından girer ve burayı ateşle doldurur. Tam cehennem ateşi, bu günahkar müminlere erişmek üzereyken onlar; "lâ ilâhe illellâh" derler. Bunun üzerine ateş, bunlara yaklaşmaz ve 500 senelik mesafeye geri çekilir. Bunlar tekrar ağlamaya başlarlar. Allah Teala, cehennem ateşine; "Bunları yut", Malik'e de; "Ateşi cehennemin birinci kapısından içeri gönder" emrinin verir. Ateş, müminlerin kalplerine kadar gelir ama tam bu esnada Malik müdahale eder ve ateşi müminlerden uzaklaştırır; "Ey Ateş! İçinde Kur'an olan kalbe dokunamazsın" der. İşte bunları imanları kurtarmıştır. Sonra zebaniler, ellerinde ateşlerle gelip bir başka gruba azap etmek isterler. Malik bunlara da müdahale eder ve "Ramazan orucunu tutmuş olanlara nasıl azap edersiniz" der."

Açıklama

"Allah Teâlâ'nın kulların hesabını bitirmesi" ifadesi mecaz anlamdadır. Ayeti kerimede; **"Ey ağır sorumluluk sahibi iki grup (yani cinler ve insanlar)! Sizin de hesabınızı göreceğiz"**[1] buyurulmaktadır. Burada kastedilen şey, olayın vehameti ve şiddetidir. Yoksa Allah Teâlâ için hiçbir şey zor değildir. O'nun için zaman da söz konusu olamaz. Al-

---

1 Rahman, 31.

lah Teâlâ için bütün mahlûkatın hesabı tek bir andan ibarettir. "**O her neyi murat ederse sadece "ol" der ve herşey hemen oluverir.**"[1]

Kıyamet Günü Allah'ın Rahmet Mağfiret ve Affına Nail Olacaklar

Hasan-ı Basrî diyor ki Allah Teala kıyamet günü şöyle emir buyurur: "**Affımı ümit ederek Sırat köprüsünden geçin. Cennete den ancak benim rahmetimle girebilirsiniz. Fakat siz, amellerinize göre derece derece olacaksınız.**"

Resulullah (s.a.v) bir hadisi şeriflerinde şöyle buyurmuşlardır: "Aşr'ın gerisinden bir ses; "**Ey Muhammed ümmeti! Sizden öncekilere verdiğim herşeyi aynıyla size de nasip ettim. Nimetlerimden geriye kalanlar da sizindir. Bunları aranızda paylaşın ve şimdi rahmetimle cennete girin.**"

Sanâbuhî anlatıyor: Übade bin Sâmit (r.a)'ın yanına geldim. Ölüm döşeğindeydi. Onu bu halde görünce ağlamaya başladım. Bana "Niye ağlıyorsun! Ben Allah Resulü (s.a.v)'dan dinlediğim bir hadisi şerifi size rivayet edeyim (de işin hakikatini idrak edip ağlamayı bırakın): "**Lâ ilâhe illellâh" diyen ve bunu kalbiyle kabul eden kimseye cehennem azabı haram kılınmıştır.**"[2]

Selmân el-Fârisî'nin rivayet ettiği hadisi şerife göre Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: "**Allah Teala, gökleri ve yeri yarattığı gün 100 tane de rahmet yarattı. (99 tanesini) yer ile göğün arasına yaydı. Sadece bir tanesini dünyaya gönderdi. Dünyadaki herşey arasında paylaştırılan bu bir tek rahmetten aldığı pay sayesinde kuşlar ve vahşi hayvanlar bile yavrularına merhamet ederler. İşte kıyamet günü Allah Teala, insanlara, bu 100 merhametin tamamıyla muamele edecektir.**"[3] İbni Mace, aynı hadisi şerifi, Ebû Said el-Hudrî'yi kaynak göstererek aktarmaktadır.[4]

Ebu Hureyre (r.a)'dan gelen başka rivayetler Resulullah (s.a.v) şöyle buyuruyorlar: "**Kıyamet vakti geldiği zaman bu bir rahmet diğer doksandokuz rahmet ile birleşir ve bu yüz rahmet ile Allah Teala kullarına muamele eder.**"

---

1 Yasin, 82.
2 Tirmizi, 2638; Ahmed b. Hanbel, 4/402.
3 Buhari, 11/301; Tirmizi, 3541; Ahmed b. Hanbel, 4/312 ve 5/439.
4 İbni Mace, 4294.

Enes bin Malik (r.a) anlatıyor; Allah Resulü (s.av), **"Allah, korkulmaya ve tevbeleri kabul etmeye en layık olandır"**[1] ayeti kerimesini okumuşlar ve şöyle buyurmuşlardır: **"Allah Teala; "Ben korkulmaya en layık olanım. Benimle beraber başka birinden korkmayın. Başka kimseyi ilah edinmeyin. Bana şirk koşmayanı affetmek da bana yakışır." buyurmuştur."**[2]

Tirmizi de aynı hadisi şerifi rivayet etmiş ve bu hadisi şerifin bir açıdan hasen, bir yönüyle de garip olduğunu ifade etmiştir.[3]

Abdullah İbni Evfa (r.a)'ın rivayet ettiği hadisi şerifin meali ise şöyledir: **"Allah'a yemin olsun ki, Allah; en şefkatli anneden daha fazla kuluna merhametlidir."**

Hazreti Ömer (r.a) anlatıyor: Allah Resulü ile beraberdik. Bir kadın, kimsesiz bir çocuk bulmuştu. Onu alıp bağrına bastı. Sonra da emzirdi. Allah Resulü bize; **"Bu kadın bu çocuğa kötü muamele edebilir mi?"** diye sordu. Biz de; **"İstese onunla ilgilenmezdi ama o bir kadındır. Ve kadınlar çocuklara karşı şefkatlidirler"** dedik. Bunun üzerine Allah'ın peygamberi (s.a.v) şöyle buyurdular: **"Allah Teâlâ, bu çocuğa, o kadından daha fazla merhametlidir."**[4]

Tirmizi, Ebû Hureyre (r.a)'ı kaynak göstererek şu hadisi şerifi rivayet etmiştir: **"Cehenneme iki adam atılır. Öyle çığlık atıp feryat etmeye başlarlar ki Allah Teala, bu ikisinin cehennemden çıkarılıp huzuruna getirilmesini emir buyurur. İki adam huzuru ilahiye gelince Allah Teala; "Ne diye böyle feryat ediyorsunuz" diye sual buyurur. O iki adam; "Bize rahmet etmen ümidiyle böyle feryat ediyorduk" diye cevap verirler. Allah Teala; "Benim size rahmetim tekrar kendinizi geldiğiniz yere atmanızdır" buyurur. Kullardan birisi gidip ateşe atlar ama ateş onu yakmaz. Ateş, soğumuştur. Diğeri ise atlamaz. Allah Teala ona; "Sen niye kendini diğer arkadaşın gibi ateşe atmadın" diye sorar. O kul da; "Ya Rabbi! Ben senin bizi ateşten çıkardıktan sonra tekrar oraya sokmayacağını ümit ediyorum" der. Allah Teâlâ da bunun üzerine; "Hadi nasıl öyle ümit ediyorsan öyle olsun" buyurur. Sonra da bu iki adam**

---

1 Müddessir, 56.

2 İbni Mace, 4299.

3 Tirmizi, 9/248.

4 Müslim, 17/70; Buhari, 10/426.

cennete girerler."[1] Tirmizi diyor ki; bu hadisi şerifin isnadı zayıftır. Zira Sad oğlu Rüşdin'den bu hadisi şerifi aktaran Afrikalı İbni En'am'dır. İbni En'am, hadisçilerin zayıf gördüğü bir adamdır.

Hazreti Enes (r.a) anlatıyor: Resulullah (s.a.v) Allah Teala'nın kendisine şöyle vahyettiğini ifade buyurmuşlardır: **"Bir kere de olsa beni zikredeni ve herhangi bir yerde benden korkanı cehennemden çıkarın."**[2]

Biz, İbni Mubarek'in, Rüşdeyn (ya da Rüşdîn) bin Sa'd ve Ebû Hani el-Havlânî'yi kaynak göstererek aktardığı bir başka hadisi şerif öğrenmiştik. Havlani, aynı hadisi şerifi Malik oğlu Amr'dan; Amr, Ubeyd oğlu Fuzâle'den; o da sahabeden Ubade bin Samit (Samit'in oğlu Ubade) (r.a)'dan bizzat dinlediğini ifade etmektedir (Allah ismi geçenlerin hepsinden razı olsun): **"Kıyamet günü gelip de Allah Teâlâ, kullar hakkındaki son kararını verdikten sonra geriye iki adam kalır. Allah Teâlâ, bunların cehenneme atılmasını emreder. İki adam cehenneme doğru giderken birisi geri dönüp bakar. Allah Teala bu kulun geri getirilmesini emreder ve; "Sen niye geri dönüp baktın" buyurur. Kul da; "Belki beni cennete koyarsın ümidiyle baktım" der. Bunun üzerine Allah Teâlâ, o kulun cennete götürülmesini emir buyurur. O adam cennete girdikten sonra şöyle demiştir; "Allah Teâlâ, bana cennette öyle nimet verdi ki! Bana verilenleri cennete bulunanlara dağıtsam, yine de biteceğini zannetmiyorum."** Ubade bin Samit (r.a) diyor ki; Resulullah (s.a.v) bu hadisi şerifi okurken yüzünde bir sevinç vardı.[3]

Allah Teâlâ Kıyamet Günü Müminlere İlk Olarak Ne Söyleyecektir? Müminlerin Kıyamet Günü Allah Teâlâ'dan İlk İsteyecekleri Şey Hakkında

Abdullah bin Mubarek; Yahya bin Eyüp ve Ubeydullah bin Zehir'i kaynak göstererek aşağıdaki hadisi şerifi rivayet etmiştir. Ubeydullah da aynı hadisi şerifi Ebû İmran oğlu Halit'ten öğrendiğini beyan etmektedir. Halit, Ebû Ayyaş'tan; Ebû Ayyaş da sahabeden Muaz bin Cebel (r.a)'dan bizzat dinlediğini ifade etmiştir (Allah hepsine rahmet

1 Tirmizi, 2599.
2 Tirmizi, 2549.
3 Ahmed b. Hanbel, 5/330.

eylesin). Bu rivayete Allah Resulü (s.a.v): **"Size kıyamet günü Allah Teala'nın, müminlere; müminlerin de Allah'a ilk olarak ne söyleyeceklerini anlatmamı ister misiniz?"** diye sual buyurdular. Oradakiler; **"Evet ey Allah'ın peygamberi!"** diye cevap verdiler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Allah Teala, kıyamet günü müminlere; "Huzuruma gelmekten memnun musunuz?" diye sual buyurur. Müminler; "Evet tabiki Rabbimiz!" diye cevap verirler. Bunun üzerine Allah Teala; "Sizi böyle cevap vermeye iten sebep nedir?" diye sorunca müminler; "Affın, rahmetin ve rızandır" diye cevap vereceklerdir. Bunun üzerine Allah Teala da; "O halde ben de size rahmetimi nasip ettim" buyuracaktır."**[1] Bu hadisi şerifi Ebû Davud et-Tayâlusî de rivayet etmiştir.

Açıklama

Hafız Ebû Nuaym, Ahmed oğlu Süleyman'ı ve İbrahim oğlu İshak'ı kaynak göstererek bir başka rivayete yer vermektedir. İshak, Abdurrezzak'tan; Abdurrezzak, Mamer'den; Ma'mer, Zeyd bin Eslem'den aynı rivayeti bizzat dinlediğini ifade etmektedir: Eskilerden bir adam varmış. Çok ibadet edermiş. İnsanlara vaaz u nasihatte bulunurmuş. Ama insanları çok korkutur, Allah'ın gazabıyla tehdit eder; insanları ümitsizliğe sevkedermiş. Sonunda bu adam ölmüş. Allah Teala'nın huzuruna gelince; "Ya Rabbi! Benim yerim neresi" diye sormuş. Allah Teala da; "Senin gidecek olduğun yer cehennemdir" buyurmuş. Adam; "İbadetlerim ve diğer yaptıklarıma ne oldu?" diye sorunca Allah Teala; "Sen dünyadayken insanları Allah'ın rahmetime güvenmeyin diye korkuturdun. Şimdi de ben senden rahmetimi uzak tutuyorum" buyurmuştur.

---

1 Ahmed b. Hanbel, 5/238.

Beşinci Bölüm

CENNET VE CEHENNEM BAHİSLERİ

Cennete Giden Yollar Zorluklarla Cehenneme Giden Yol ise Güzel Şeylerle Süslenmiştir

Müslim, Enes bin Malik (r.a)'ı kaynak göstererek şu hadisi şerifi rivayet etmektedir: **"Cennete giden yol, zor ve hoşa gitmeyen işlerle süslenmiştir. Cehenneme giden yollar ise şehvet ve hoşa giden şeylerle donatılmıştır."**[1] Buhârî de aynı hadisi şerifi rivayet etmiştir.[2] Tirmizi, bu hadisi şerifin sahih olduğunu ama bazı yönleriyle garip olduğunu ifade etmiştir.[3]

Ebu Hureyre (r.a)'ın rivayet ettiği hadisi şerifin meali ise şöyledir: **"Allah Teala, cenneti yarattığı zaman Cebrail (a.s)'ı gönderip; "Git ve cennete bak. Cennete gelecekler için neler hazırladığımı gör" diye emir buyurur. Cebrail (a.s) gelip cennete ve cennetlikler için hazırlanan nimetlere bakar. Sonra da Allah'ın huzuruna dönüp; "Ya Rabbi! Burayı duyan herkes gelmek ister" der. Bunun üzerine Allah Teala, cennete giden yolların zor ve hoşa gitmeyen işlerle doldurulmasını emreder. Sonra da Cebrail (a.s)'a; "Şimdi git bakalım. Cennete gitmek isteyenlerin yoluna çıkacak şeylere bak" buyurur. Cebrail (a.s) gidip bakar ve geri dönüp; "Ya Rabbi! Korkarım bu durumda cennete kimse gelemez" der. Allah Teala Cebrail (a.s)'a tekrar emir verir: "Git ve cehenneme bak. Cehennemlikler için hazırladıklarımı gör." Cebrail (a.s), cehenneme**

---

1 Müslim, 17/165.

2 Buhari, 11/320.

3 Tirmizi, 2559.

gidip bakar ve birbirini yutan ateşleri görür. Geri dönüp; "Ya Rabbi! Bunu işiten kimse cehenneme gitmez" der. Daha sonra Allah Teala, cehenneme giden yolların güzel ve nefse hoş gelen şeylerle süslenmesini emredip Cebrail (a.s.)'ı tekrar cehenneme gönderir. Cebrail (a.s) gidip cehennemi görür ve geri gelir. "Ya Rabbi! Burayı işiten kimse buraya gelmez" der."[1]

Açıklama

Hadisi şerifte cennete giden yollara döşenecek olan "mekârih" nefse ağır gelen veya nefsin hoşuna gitmeyen zorluklar anlamına gelmektedir. Yani Allah Teala'nın emirleri ve kulun başına gelen belalardır.

Cehennemin yolunun süslenecek olduğu "şehevât" ise "mekârih"in tam tersidir. Yani nefse hoş gelen kolay şeylerdir. Yasak ve haram işler, tembellik, sabırsızlık ve isyan gibi kötü huylardır.

İyilikler, emek ve sabır ister. İnsanın başına gelen belalara sabretmesi gerekir. Bütün bunlar mekarihtir. Yani cennete gitmek emek ve tahammül ister. Cehenneme gitmek ise hayatı akışına bırakmakla olur. Nefse hoş gelen şeyler ve insanın başına gelen işlere isyan etmesi, kötülüğe kötülükle karşılık verme, insanlara faydalı şeyler yapmama gibi.

Bir başka hadisi şerifte şöyle buyurulmuştur: **"Cennete giden yollar üzüntülerle doludur. Cehenneme giden yol ise rahat ve geniştir."**

Cennet Cennetlikleri, Cehennem de Cehennemi Hakedenleri Talep Edecektir

Ebu Hureyre (r.a)anlatıyor: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"(Kıyamet günü) Cennet ve cehennem dile gelir. Cehennem şöyle der: "Zalimler ve zorbalar benim hakkımdır." Cennet ise; "Mazlumlar ve fakirlerin yeri benim" der. Allah Teala, cehenneme hitaben "Sen benim gazabımsın. Seninle gazabımı hakkedenlere azap edeceğim"; cennete hitaben ise "sen de benim rahmetimsin. Seninle rahmetimi hakkedene rahmet edeceğim" buyurur. Allah Teala son olarak; "Sizi kullarımla dolduracağım"**

---

[1] Tirmizi, 2560; Ahmed b. Hanbel, 2/332; Ebu Davud, 4718; Nesai, 3763.

buyuracaktır."[1] Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif hem hasen hem de sahihtir.[2]

Açıklama

Hâkim Ebû Abdullah, "Ulûmu'l-Hadîs" adlı eserinde şu ifadelere yer vermektedir: Huzeyme oğlu Muhammed'e Resulullah (s.a.v)'in bir hadisi şerifi hakkında soru sorulmuştur. Hadisi şerif şöyledir: **"Cennet ve cehennem kendi aralarında tartışmaktadırlar. Cennet; "Ben zayıfların yurduyum" der."** Resulullah (s.a.v)'e zayıfın kim olduğu sorulduğu zaman; **"Makam, mal ve şöhreti elinin tersiyle iten yani bunlara tamah etmeyenlerdir"** buyurmuşlardır. Rivayete göre cennet ve cehennem arasındaki bu konuşma günde 40 veya 50 kere cereyan etmektedir.

Müellif (Kurtubi) diyor ki; Alimlerimizi bu rivayetleri kendi kafalarından uydurmamışlardır. Bu âlimler, bir delil olmadan böyle şeyler söylemezler. Muhakkak bu konu ile alakalı Allah Resulü (s.a.v)'den duydukları bir şey vardır.

Miskinlerden kasıt ise mütevazi olanlardır. Gururlu olanlar cennete giremezler.

Resulullah (s.a.v)'in bir duası şöyledir: **"Ya Rabbi! Miskin olarak yaşamayı ve miskin olarak ölmeyi bana nasip et. Kıyamet günü de beni miskinler arasında haşreyle."[3]**

Bir hadisi şerifte, cennet ile cehennem arasında geçen bu tartışmadan sonra cehennemin Allah Teala'ya (mütevazilerin cennete gitmesi ve kendisine zorbaların gelmesi meselesinde) şikayette bulunduğu ifade buyurulmuştur.

Cennetliklerin ve Cehennemliklerin Tarifi
İnsanların En Kötüsü ve En Bedbahtı Kimdir?

Mücaşiî diye bilinen İyaz bin Hımar anlatıyor (Allah kendisine rahmet eylesin): Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurdular; **"Üç grup kimse cennetliktir; Adeletli ve iyiliksever bir sultan (veya böyle bir idareciye sahip kişi), akrabası başta olmak üzere tüm müminlere karşı iyilik yapan merhametli kimse ve bir de çoluk çocuk sahibi olup da iffetli ve mütevazi olan kimse."[4]**

---

1 Buhari, 8/594; Ahmed b. Hanbel, 2/50 ve 3/79; Müslim, 17/180.
2 Tirmizi, 2561.
3 Tirmizi, 2352; İbni Mace, 4126.
4 Ahmed b. Hanbel, 4/162.

Hadisi şerifin devamında ise şöyle buyuruluyor: **"Beş grup kimse de cehennemliktir; Tek başına yaşamayı adet haline getirmiş, aile istemeyen ve çalışmayan kimse. Bir an bile sırtını dönsen hemen bunu fırsat bilip ihanet eden kimse. Sabah akşam insanların mal ve ailesinde gözü olan kimse. Cimriler. Yalancılar ve ahlaksızlar."**

Huzaa kabilesinden Harise bin Vehb (r.a) anlatıyor; Allah Resulü (s.a.v) bize şunları öğretti: **"Size cennetlik kimdir söyleyeyim mi? Mütevazı ve alçak gönüllü insanlar. Vallahi bunlar insanların en değerli olanlardır. Cehennemlik ise kimdir biliyor musunuz? Zalim ve gururlu kimseler, cehennemliktir."**[1]

Huzaa kabilesinden Harise bin Vehb (r.a)'dan rivayet edilen bir başka hadisi şerifin meali şerifi şöyledir: **"Zalimler, kalplerinde merhamet olmayanlar, kaba kişiler ve gururlular cennete giremeyeceklerdir."**[2]

İbni İmran (r.a)'ın rivayet ettiği bir başka hadisi şerif: **"Allah Teala, zorba ve inatkar olmayan kimseye azap etmez. İnatçı kimse, Allah'a karşı gelen ve Lâ ilâhe illellâh demeye yanaşmayan kişidir."**[3]

Ebu Hureyre (r.a) anlatıyor; Allah Resulü (s.a.v)'in bize öğretti bir başka şey de şudur: **"Şakî olan hariç kimse cehenneme girmeyecektir."** Oradakiler şakinin kim olduğunu sorunca Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Şakî yani bahtsız, Allah'ın emrettiği şeyleri yapmayan ve Allah'ın emirlerine karşı gelmekten vazgeçmeyen kimsedir."**[4]

İbni Abbas (r.a)'ın rivayet ettiği hadisi şerif: **"Cennetlikler, insanların hayırla yadettiği ve insanları hayırla yadedendir. İnsanların hakkında iyi şeyler söylemediği veya insanlar hakkında iyi şeyler konuşmayan veyahut da insanlar hakkında konuşulan kötü şeyleri dinleyenler ise cehennemliktir."**[5]

---

1 Buhari, 10/489; Müslim, 17/186; Tirmizi, 2605; Ahmed b. Hanbel, 4/306; İbni Mace, 4116.

2 Ebu Davud, 4780; Ahmed b. Hanbel, 4/227.

3 İbni Mace, 4297.

4 İbni Mace, 4298; Ahmed b. Hanbel, 2/349.

5 İbni Mace, 4224.

Hazreti Enes (r.a) anlatıyor: Bir gün bir cenaze geçti önümüzden. Oradakiler o cenaze hakkında güzel şeyler söyledi. Allah Resulü; "**Vacip olmuştur. Vacip olmuştur. Vacip olmuştur.**" buyurdular. Sonra bir cenaze daha geçti. Oradakiler o cenaze hakkında iyi şeyler söylemediler. Allah Resulü tekrar; "**Vacip olmuştur. Vacip olmuştur. Vacip olmuştur.**" buyurdular. Hazreti Ömer gelip; "**Annem babam sana feda olsun**" deyip bunun hikmetini sordu. Allah Resulü (s.a.v) şöyle cevap buyurdular: "**Sizin hakkında güzel şeyler söylediğiniz cenazeye cennet vacip olmuştur. Hakkında kötü şeyler söylediğiniz ise cehennemlik olmuştur. Sizler, Allah'ın yer yüzündeki şahitlerisiniz.**"[1] Melekler nasıl kıyamet günü insanların imanları ve amelleri hakkında şahitlik yapacaklarsa müminler de aynı şekilde şahitlik edeceklerdir. bu konu ile alakalı daha önce bazı rivayetlere yer verilmişti. Bu yüzden melekler, Allah'ın göklerdeki şahitleridir. Müminler ise yeryüzündeki şahitlerdir.

Hazreti Aişe (r.a) diyor ki; Cennet, cömertlerin yurdudur. Cehennem ise cimrilerin varacak olduğu yerdir.

Zeyd b. Eslem diyor ki; Allah Teala, bize cömert olmayı emretti ki cennete girebilelim. Cimriliği de yasakladı. Çünkü cimrilik insanı cehenneme götürür.

Hafız Ebû Nuaym, el-Karzî diye bilinen Ka'b oğlu Muhammed'i kaynak göstererek İbni Abbas (r.a)'dan şu hadisi şerifi nakletmektedir: "**İnsanların en güçlüsü olmak isteyen, Allah'a tevekkül etsin. İnsanların en asili olmak isteyen ise, Allah'tan korksun. İnsanların en zengini olmak isteyen kimse de, kendi elinde olandan çok Allah'ın kudretinde olanlara bel bağlasın. Size insanların en kötüsünü söyleyeyim mi?**" Oradakiler "**evet ey Allah'ın Peygamberi**" cevabını verince Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: "**Tek başına yemek yiyen yani başkasına ikramda bulunmayan, emri altındakilere kötü davranandır. Peki bundan daha kötüsü kimdir biliyor musunuz?**" Oradakiler yine "**evet ey Allah'ın Peygamberi**" cevabını verince Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: "**İnsanlara karşı kin tutan ve insanların da kendisinden nefret ettiği kimse, daha kötüdür. Peki bundan daha kötüsünü söyleyeyim**

---

1 Buhari, 3/228; Tirmizi, 1058; Nesai, 4/50; İbni Mace, 1491; Ahmed b. Hanbel, 3/186 ve 2/498.

mi?" Oradakiler yine **"evet ey Allah'ın Peygamberi"** cevabını verince Resulullah (s.a.v) devamla şöyle buyurmuşlardır: **"İnsanlara karşı anlayış göstermeyen, özür kabul etmeyen ve insanları affetmeyen kimse bu sayılanlardan daha da kötüdür. Peki bundan daha kötüsünü söyleyeyim mi?"** Oradakiler **"evet ey Allah'ın Peygamberi"** cevabını verince Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Kimseye bir faydası olmayan ve etrafındakilerin acaba ne zaman kötülük yapacak diye bekledikleri kimseler çok daha kötü insanlardır. Meryem oğlu İsa Aleyhisselam, İsrailoğullarına şöyle nasihat ederdi; "Ey İsrailoğuları! Cahillerin yanında hikmetli şeyleri söylemeyin. O adamlara da (hikmetli sözlere de) yazık etmiş olursunuz. Hikmetli sözleri hakkedenlerden ise böyle sözleri esirgemeyin. Zira yine yanlış yapmış olursunuz." Bir seferinde de şöyle nasihat etmiştir: "Zalime zulmetmeyin. Ona yardım da etmeyin. Ey İsrailoğuları! Üç türlü iş vardır; doğru olduğu apaçık olan işler. Bunları yapın. Yanlış olduğu aşikar olan işlerden de kaçının. Doğru olup olmadığı kesin olmayan işlerde ise temkinli davranın. Böyle işleri Allah'a havale edin."**

Ebu Nuaym diyor ki; bu hadisi şerifi İbni Abbas (r.a)'dan rivayet eden tek kişi Ka'b oğlu Muhammed'dir.

Açıklama

Yukardaki hadisi şerifte geçen "muksit" kelimesi adil anlamına gelmektedir. Adil sultan sahibi demek ise; adil idareci anlamına geldiği gibi böyle bir idarecinin idaresinde olmayı da ifade etmektedir. Kalbin inceliğinden kasıt ise; nasihatlere kulak vermek anlamındadır. Kalbin katı olması ise merhametsizlik anlamına geldiği gibi doğrulara kulak tıkamak anlamına da gelir. "Müveffik" ise hayırlı işler yapan demektir.

Zayıf ve mütevazi kimseden kasıt ise, gururlu olmayan; dünya işlerine çok fazla dalmayan ve dini bütün anlamındadır.

Hadisi şerifte geçen "cehennemlik olan zayıf"tan kasıt ise; aklını kullanmayan, hayırlı işler yapmayan kimsedir. Aklını kullanmayan kimse, kötü ve yanlış işleri anlayamaz. Sonunda hataya düşer. Ayrıca güzel işler de yapamaz. Haramı helali bilmez. Cahildir. Böyle kimse de sonunda cehenneme gider. Şeyhimiz Ebu'l-Abbas'ın görüşü budur. Allah kendisinden razı olsun.

"Şinzir" ise kötü ve ahlaksız kimse anlamındadır.

"Cevvâz"ın anlamı ise havalı ve gururlu kimsedir. Kalbi boş ve katı kimse yani zorba ve ahmak insan anlamında da kullananlar vardır.

"Utül" ise aşırı lüks yaşayan, çok yemek yiyen anlamına da gelmektedir.

"Ca'zarî" de katı ve kaba kimseler için kullanılan bir kelimedir. Müellif (Kurtubî)'nin görüşü de böyledir.

Şeyhimize göre "zenîm" şerli kimseler ve insanları küçük görenler için kullanılır. Aynı zamanda dedikoducu anlamına da gelmektedir. Bu hadisi şerifin Velid (bin Muğire) hakkında söylendiği rivayet edilmiştir. Bazıları ise Ahnes bin Şerîk için söylendiğini ifade etmektedirler.

"Hakkında kötü konuştuklarınız cehennemliktir" hadisi şerifi ile **"ölüler hakkında kötü konuşmayın"** hadisi arasında ilk bakışta bir çelişki varmış gibi görünmektedir. Fakat "ölüleriniz hayırla anın (arkalarından kötü konuşmayın)" hadisi şerifi müminler hakkındadır. Sahabenin hakkında güzel şeyler söylemediği cenaze ise münafıklardan birisine ait idi.

Bazı alimler, açıktan kötülük yapanlar, kötülükte ısrar edenlerin arkasından kötü konuşmakta mahsur olmadığını beyan etmektedirler. "Fasığın gıybeti olmaz" ifadesinin anlamı da budur.

Bazı alimler ise; (mümin olan) ölü defnedilene kadar arkasından kusurlarını söylemekte bir beis olmadığını; fakat definden sonra kötü konuşmanın yasak edildiğini ifade etmişlerdir.

"Sizler Allah'ın yeryüzündeki şahitlerisiniz" ifadesi ise alim ve ahlaklı kimseler hakkındadır. Yoksa cahil ya da günahkar kimselerin şahitliğinin önemi yoktur.

Ayrıca birine karşı düşmanlık besleyen kimselerin o kimse hakkındaki şahitliği makbul değildir. Velev ki düşmanlık eden kişi haklı veya iyi bir insan olsa da; düşmanlık beslediği kimse hakkındaki şahitliği dünyada da ahirette de kabul edilmez.

Buhari'nin aktardığı bir başka rivayette; **"Müminler, Allah Teala'nın yer yüzündeki şahitleridir"** buyurulmuştur.

Hazreti Ömer (r.a) anlatıyor; Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Dört kişinin hakkında güzel konuştuğu kimse cennetliktir."**

"Ya üç kişi şahitlik ederse?" diye sorunca **"Üç de olur"** cevabını aldık. **"Ya iki kişi?"** diye sorduk. Resulullah (s.a.v) **"İki kişinin şahitlik ettiği de cennetliktir"** buyurdular. Tek bir kişinin şahitliğini sormadık.[1]

Buradaki dört kişinin, adil ve ahlaklı olmasını şart koşanlar vardır. Ebû Muhammed Abdulhak'a göre ise mümin olmak yeterlidir. Yani her müminin şahitliği geçerlidir.

Sırrı bin Hannad, Rey şehrinden İshak ve Ebû Sinan'ı kaynak göstererek Abdullah bin Saib'den şu olayı aktarmaktadır: İbni Mesud (r.a) ile bir cenazedeydik. Bana; "bu cenaze cennetlik mi cehennemlik mi? Ne dersin?" diye sordu. Ben de; "ben nerden bileyim! Böyle bir yetkim mi var?" diye sordum. Bana; "Bu adam hakkında ne biliyorsun?" deyince; "iyi bir adamdır. İnsanlar da böyle bilir" dedim. "O zaman bu adam cennetliktir. Zira müminler Allah'ın şahitleridir yani Allah, mümin kulların şahitliğini dikkate alır" cevabını vermiştir.

Bir hadisi şerifte Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmaktadır: **"Allah Teala, bir kulu severse Cebrail'i çağırır ve "ben bu kulu seviyorum sen de sev" emrini verir. Cebrail de bu kulu sevmeye başlar ve gidip göklerde yaşayanlara; "Allah, bu kulu seviyor. Siz de sevin" der. Göklerde yaşayan herşey de bu kulu sevmeye başlar. Sonra yerde yaşayanlar da bu kulu severler."**[2] Buğz için de aynı rivayetler vardır. Yani Allah'ın razı gelmediği kuldan diğer varlıklar da nefret eder.[3]

Cennetlikler ve Cehennemlikler Hakkında

Ebu Hureyre (r.a) anlatıyor; Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"İki çeşit cehennemlik insan vardır ki ben onları görmedim; Ellerinde inek kuyruğu gibi kırbaçları olan ve bunlarla insanlara vuran erkekler. Bir de örtünmüş oldukları halde aslında örtüsüz olan kadınlar. Bunlar başkalarına meylederler başkaları da bunlara meylederler. Bunların başları da deve hörgüçleri gibidir. Bunlar cenneti giremeyecekleri gibi kokusunu da duyamaya-**

---

1 Buhari, 5/252.

2 Tirmizi, 3161; Ahmed b. Hanbel, 5/263.

3 Buhari, 10/461; Müslim, 16/184.

caklardır. Cennetin kokusu bunlara şu kadar uzaklıktan gelir."[1] Müslim'in Ebû Hureyre (r.a)'ı kaynak göstererek rivayet ettiği bir başka hadisi şerifin meali şöyledir: **"Kalpleri kuşların kalpleri olanlar cennete gireceklerdir."**[2]

Açıklama

Alimler bu son hadisi şerifi iki farklı anlamda yorumlamışlardır:

1. Bazılarına göre kuşların kalpleri korku doludur. Mahlukat içerisinde en hassas ve en ürkek hayvanlar kuşlardır. Bu yüzden kalpleri korku içinde olanlar cennete girerler.

2. Bazılarına göre ise kuşlar mütevazi ve zayıf varlıklardır. Zayıf ve mütevazi olan insanlar, zalim olmazlar. Allah'a isyan da etmezler. İyi işler yaparlar. Gururlu da değillerdir. İşte bunlar da cennetliktir.

Yemenliler hakkında rivayet edilen bir hadisi şerifte şöyle buyurulmaktadır: **"Yemenlilerin hassas kalpleri vardır ve alçak gönüllü insanlardır."**[3]

3. Biz üçüncü bir yorum daha yapıyoruz: Bize göre kuşların kalpleri hem nazik hem de hassastır. Bu yüzden de kalpleri temizdir. Masum hayvanlardır. İşte kalpleri böyle temiz olan müminler de cennete gireceklerdir.

Zira Enes bin Malik (r.a) tarafından rivayet edilen bir hadisi şerifte Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Cennetliklerin çoğu saf kimselerdir."** Bu hadisi şerif sahihtir. Buradaki saflıktan kasıt, günahlardan uzak durmak yani iyi niyetli olmak anlamındadır.

Açıklama

Halil (bin Ahmed)'e göre "sevt" azap ve eziyet anlamına gelmektedir. Ferrâ'ya göre ise kırbaç anlamındadır.

Hadisi şerifte geçen **"örtündükleri halde örtüsüz olan kadınlar"** ise zahiren örtündükleri halde kalplerinde ahlak din ve haya olmayan kadınlar anlamındadır.

Bazı alimlerimize göre hadisi şerifte ifade edilen mana şudur; bazı kadınlar şeklen örtünüyor gibi olsalar da aslında örtüleri şartlara uygun değildir. Elbise kadının mahrem yerlerini örtmeye uygun değildir. İfade edilen mana da budur.

---

1 Ahmed b. Hanbel, 2/356.

2 Müslim, 7/177; Ahmed b. Hanbel, 2/331.

3 Ahmed b. Hanbel, 4/154.

Bazı alimler ise bu tip kadınlarla, lüks ve gösteriş için giyinen ya da namahreme süslenmek için giyinen kadınların kastedildiğini ifade etmektedirler.

Hadisi şerifin devamında "meyl" ile ifade edilen mana ise iki türlüdür:

1. Bunlar ailelerin ve eşlerinin sözünü dinlemezler. Allah'a da isyan ederler.

2. Diğer insanların dikkatini çekerler yani onları günaha sevkederler.

Başlarının deve hörgücü gibi olmasına gelince; burada ifade edilen anlam, aşırı süs ve gösteriştir. Bunlar başlarına mağrur görünmek için kocaman örtüler sararlar. Ama maksatları gösterişli görünmektir.

Bazı rivayetler, bazı kadınların başlarına örtü haricinde şeyler de taktıkları böylece başlarının üstünün kabarık göründüğü ifade edilmektedir. Bunların bazıları da saçlarını bu şekilde süslemektedirler. Hadisi şerifte ifade edilen anlamlar hakkında görüşler bunlardır.

Cennetliklerin Çoğunluğu Kimlerdir? Cehennemde En Kalabalık Olacak Grup Hakkında

Üsame bin Zeyd (r.a) şu hadisi şerifi rivayet etmektedir: **"Cennetin kapısına durup baktım. Cennete girenlerin çoğunun miskinler olduğunu gördüm. Cehennemin kapısında baktım ve oradakilerin de çoğunlukla kadınlar olduğunu gördüm."**[1]

İbni Abbas (r.a)'ın güneş tutulması ile ilgili rivayet ettiği hadisi şerifin sonunda şu ifadeler bulunmaktadır: **"Cehenneme baktım. Tıpkı bugünkü gibi (karanlık bir) manzara ile karşılaştım. İçinde bulunanları çoğunun kadınlar olduğunu gördüm."**

Allah Resulü (s.a.v)'e cehennemde neden kadınların çoğunlukta olduğu sorulduğu zaman; **"inkar etmelerinden dolayı"** cevabını vermişlerdir. Buradaki inkarın Allah'ı inkar mı olduğu sorulduğu zaman ise; **"Yapılan iyilikleri ve güzel muameleleri inkar etmelerinden dolayıdır. Bir kadına ömrün boyunca iyilik edersin ama sonra en küçük şeyde; "senden ne gördüm ki" der."**[2]

---

1 Müslim, 17/53; Buhari 11/415; Ahmed b. Hanbel, 5/209.

2 Buhari, 2/540; Müslim, 6/213; Ahmed b. Hanbel, 2/159 ve 3/318.

Sahabeden İmran bin Husayn'ın rivayet ettiği hadisi şerifte ise şöyle buyurulmaktadır: **"Cennette en az olan grup kadınlardır."**[1]

Açıklama

Âlimlerimize göre kadınların cehenneme girmelerinin sebepleri; sabırsız ve tahammülsüz olmalarıdır. Onlar rahatlarına düşkündürler. Bu yüzden rahatlarının kaçmasını düşünmezler. Akıllarıyla hareket etmekten çok duygularıyla hareket ederler.

Hazreti Ali (r.a) kadınlar hakkında şöyle diyor: Ey erkekler! Kadınlarınıza köle olmayın. Onları başınıza idareci yapmayın. Sonra düzeniniz bozulur. İtaat kalkar. Onlar dünyaya ve şehvetlerine düşkündür. Sizi de yoldan çıkarmalarına izin vermeyin. Fakat iyilerini ve saliha olanlarını da kollayıp gözetin.

Bir hadisi şerifte; **"Erkekler için en büyük imtihan kadınlardır."**[2] buyurulmuştur.

Bazı rivayetlerde, kadınlar için en büyük imtihanın da erkekler olduğu ifade edilmektedir.

Açıklama

Ebu Hureyre (r.a) Allah Resulü'nden şu sözleri nakletmektedir: **"Ümmetimden herkes cennete gidecektir ama asiler hariç."** Asilerin kim olduğu sorulduğunda; **"Bana itaat eden cennete girer. Benim emirlerimi ciddiye almayanlar ise asidirler (ve cennete giremezler)."**[3]

İbni Ebi Dünya, Ali oğlu Muhammed ve Eş'as oğlu Ebû İshak'ı kaynak göstererek bir başka rivayete yer vermektedir. Aynı rivayeti, Ebû İshak da Fuzayl b. İyaz'dan dinlemiş (Allah hepsinden razı olsun). İyaz şöyle diyor: Kıyamet günü dünya perişan ve yemyeşil bir kocakarı suretinde mahşer meydanına getirilir. Bütün canlılar ona bakar. Sonra mahlukata; "Bunu tanıyor musunuz?" diye sual buyurulur. Oradakiler; "Haşa biz bunu tanımayız. Allah'a sığınır" derler. "Bu, heves edip peşinden koştuğunuz, uğruna birbirinizle mücadele ettiğiniz ve kin tuttuğunuz dünyadır." Sonra da dünya ateşe atılır. Dünya; "Ya Rabbi! Hani benim dostlarım? Hani peşimden koşanlar?" der. Allah Teala; "Bunun dostlarını ve peşinden koşanları da bunun yanına gönderin" diye emir buyurur.

---

1 Müslim, 17/53; Ahmed b. Hanbel, 4/427.

2 Buhari, 9/137; Müslim, 17/54; Tirmizi, 2780; Ahmed b. Hanbel, 5/200.

3 Buhari, 13/249; Ahmed b. Hanbel, 2/361.

Kahinler Cehennemdedir

Ebu Davud, Galip el-Kattân'ı kaynak göstererek bir hadisi şerif rivayet etmiştir. Galip de bunu bir adamdan öğrenmiş. Adam ise babasından ve dedesinden dinlemiş. Dedesi Allah Resulü'ne gelerek "**Babam yaşlı bir adamdır. Suya bakıp geleceği görür. Sizden kendi geleceğini söylemenizi rica etmem için beni gönderdi**" der. Allah Resulü (s.a.v) ise cevaben şöyle buyurmuşlardır: "**Allah Teala, bazı kullara geleceği gösterir. Bu haktır. Fakat (İslam'a uygun usullerle bu işi yapmayanlar) cehennemliktirler.**"[1]

Hevâzin kabilesi hakkında gelen bir başka sahih rivayette Allah Resulü (s.a.v), şöyle buyurmuşlardır: "**Hadi gidip bilge kişilerinizi gönderin. Onlar hakkınızda karar versinler.**"

Açıklama

Âlimlerimize göre "arîf" demek kabilenin önde gelen bilge kişileri ve kahinleri anlamındadır. Güya bunlar gaybı ve geleceği bilirmiş (yani kahin ve münneccimler).

Allah Resulü, firaset ve ilmin hak olduğunu ifade etmektedir. İnsanlar arasında böyle bilge kişilerin olması gereklidir. Burada cehennemlik olan şey, bu işin o zamanlar sihir ya da fal şeklinde yapılmasıdır.

Ayrıca insanlar arasında haksız yere veya bilgisizce hüküm vermek de yasaklanmıştır. Bu kahinler veya sözde bilge kişiler, kendi keyiflerine göre kabile reislerine geleceğe ya da halkın işlerine dair fikir verirlerdi. Bu ise zulümdür. Zalim ise cehennemdedir.

Açıklama

Ebu Davud, Hişam'ı kaynak göstererek bir başka hadisi şerife yer vermektedir. Aynı hadisi şerifi Hişam, Ebû Ali oğlu İbad'dan; İbad, Ebû Hazim'den; Ebû Hazim de Ebû Hureyre (r.a)'dan bizzat dinlediğini ifade etmektedir (Allah adı geçenlerin hepsinden razı olsun). Bu rivayete göre Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: "**İnsanlar hakkında karar verenlere ve insanların işlerini üstlenenlere acırım.**"[2] Bu hadisi şerifi Ebû Davud da rivayet etmiştir.

---

1 Ebu Davud, 2918.

2 Ahmed b. Hanbel, 2/352.

Zalimler ve Akraba ile İlişkiyi Kesenler Cennete Giremez

Ayeti kerimede Allah Teala şöyle buyurmaktadır: "**Müminleri tehdit ederek veya kandırarak doğru yoldan çıkarmak için her yolun başını tutmayın.**"[1] Bu ayeti kerimenin, zalimler ve haksız vergi toplayanlar hakkında nazil olduğu ifade edilmektedir. Bir başka ayeti kerimede ise şöyle buyuruluyor: "**Siz yeryüzünde karmaşa çıkarmak, her işi bozmak, cana kıymak veya akraba/komşu ilişkilerini ihmal etmek için mi çalışıyorsunuz? Unutmayın ki böyle yapanlar Allah'ın lanetine uğrayacak olan kişilerdir. Allah, böylelerini (dünyada gerçekleri göremeyen ve duymayan eyleyecek ahirette de) kör ve sağır (olarak haşredecektir).**"[2]

Cübeyr, babası Mut'im (r.a)'dan şu hadisi şerifi aktarmaktadır: "**(Komşu ve akraba) ile ilişkisini kesen cennete giremez.**"[3] İbni Ebi Amr, Süfyan-ı Sevrî'yi kaynak göstererek bu hadisi şerifte kastedilenin akraba ile ilgilenmeyenler olduğunu ifade etmektedir. Buhari de bu hadisi şerife yer vermektedir.

Ukbe bin Amir (r.a) diyor ki Allah Resulü (s.a.v)'den bizzat (şunu) dinledim: "**Haksız yere (vergi toplayan ya da insanların mallarını gasp eden kişi) cennete giremez.**"[4]

Açıklama

Alimlerimize göre "meks" vergi ve haraç anlamındadır. Zekat ve pazardan alınan para yahut ticaret ehlinden tahsil edilen mallar bu kısma girer. Fakat kastedilen şeyler meşru vergiler değil gayri meşru ve haksız toplanan mallardır.

Fakat hem "meks" hem de "akraba ve komşu ile ilişkileri kesmek ve bunlara yardım etmemek" insanı iman dairesinden çıkarmaz. Bunlar da büyük günah ehli sayılır. Bunlar mümin ise cehennemde ebedi kalmazlar. Şefaat ile veya rahmeti ilahi ile cehennemden çıkabilirler.

Cennete ve Cehenneme İlk Önce Girecek Üç Kişi Hakkında

Ebubekir bin Ebu Şeybe, Ebû Hureyre (r.a)'ı kaynak göstererek şu hadisi şerifi aktarmaktadır: "**Cennete ilk olarak girecek üç kişi;**

1 A'raf, 86.
2 Muhammed, 22-23.
3 Müslim, 16/113; Tirmizi, 1909; Ahmed b. Hanbel, 3/80 ve 83.
4 Ebu Davud, 2921; Ahmed b. Hanbel, 4/143.

şehit, ailesi çoluk çocuğu olan iffetli adam ve bir de kullara karşı sorumluluğunu yerine getiren ama aynı zamanda ibadete de düşkün olan kişi. Cehenneme ilk olarak girecekler ise şu üç kişidir; zalim yönetici, durumu iyi olduğu halde zekat ve sadaka vermeyen kişi, fakir olduğu halde insanlara tepeden bakan (ve Allah'a isyan eden) kişi."[1]

Cehennem Ateşi İlk Kimi Yakacaktır?

Ebu Hureyre (r.a), Allah Resulü (s.a.v)'den bizzat şu hadisi şerifi dinlediğini ifade etmektedir: **"Kıyamet günü hakkında ilk karar verilecek olan kişi bir şehittir. Kendisine ameli gösterilip niçin böyle yaptığı sorulunca "Ya Rabbi! Senin rızan için savaştım ve şehit oldum" der. Fakat Allah Teala; "Hayır! Sen yalan söylüyorsun. Sen sırf başkaları senin için ne cesur adam desinler diye savaştın" der yüz üstü sürüklenip cehenneme atılır. Sonra ilim ehli ve Kuran okuyan bir adam getirilip aynı şekilde amelleri önüne konulur ve bunları niye yaptığından hesaba çekilir. O da; "Ya Rabbi! Senin rızan için ilim öğrendim ve öğrettim. Kuran da senin için öğrendim. Senin için Kuran okudum" diye cevap verir. Allah Teala; "Hayır. Doğru söylemiyorsun. Sen başkaları ne güzel alim ne güzel Kuran okuyor desinler diye böyle yapardın" buyurur ve cehenneme atılmasını emreder. Bu kişi de yüz üstü sürüklenip cehenneme atılır. Sonra Allah Teala'nın her türlü mal ve nimet verdiği kişi huzuru ilahiye getirilir. Kendisine dünyada nimet olarak verilenler önüne koyulur. O da bunları ve yaptıklarını itiraf eder. Sonra kendisine bunların hesabı sorulunca; "Ben şöyle şöyle iyilikler yaptım, senin rızan için şöyle şöyle yaptım" der. Allah Teala bu kişiye de; "Sen bunları sırf sana cömert desinler diye yaptın ve öyle de oldu" buyurur. Sonra da emir buyurulur ve bu kişi de sürüklenip cehenneme atılır."**[2] Tirmizi de aynı hadisi şerifi rivayet ettikten sonra şu ilavede bulunmuştur: Resulullah (s.a.v) daha sonra dizlerine vurarak; **"Ebu Hureyre! İşte bu üç kiş, cehennem ateşinde ilk yanacak olanlardır."**[3]

---

[1] Tirmizi, 1642; Ahmed b. Hanbel, 2/425.
[2] Müslim, 13/50 ve 51.
[3] Tirmizi, 2382.

Cennete Hesaba Çekilmeden Girecek Olan Kişi

İmran bin Husayn (r.a) şu hadisi şerifi rivayet etmektedir: **"Ümmetimden 70.000 kişi, hiç hesaba çekilmeden cennete girecektir."**[1] Oradakiler bunların kim olduklarını sordukları zaman Allah Resulü (s.av) şöyle buyurmuşlardır: **"Bunlar, Allah'tan ümit kesmeyenler, herşeyi hayra yorup Allah'tan gelene razı olanlar ve Allah'a tevekkül edenlerdir."**[2]

Ebu Ümame (r.a) anlatıyor: Allah Resulü (s.a.v)'den bizzat şu sözleri dinledim; **"Allah Teala, bana, ümmetimden 70.000 kişiyi hesaba çekmeden cennete koymayı vadetmiştir. Ayrıca bunlardan her bin kişinin yanında 70.000 kişiye de (hesaba çekse de) azap etmemeyi vaadetmiştir."**[3]

Tirmizi bu hadisi şerif hakkında gariptir ifadesini kullanmıştır. İbni Mace de aynı hadisi şerife yer vermektedir.[4] Ebubekir el-Bezzâr da aynı hadisi şerifi Enes bin Malik (r.a)'ı kaynak göstererek rivayet etmektedir.[5]

Tirmizi, Hazreti Ebubekir'in oğlu Abdurrahman'ı kaynak göstererek bir başka rivayete daha yer vermektedir; **"Allah Teala, bana, ümmetimden 70.000 kişinin hiç hesaba çekilmeden cennete girmesini vadetmiştir."** Hazreti Ömer RA; **"Ey Allah'ın Resulü! Fazlasını istemedin mi?"** diye sorunca Allah Resulü; **"İstedim ancak şu kadarı daha verildi"** buyurmuşlardır.[6] Ebû Vehb bu hadisi şerifi açarken eliyle bir şeye işaret etmiştir. Ancak ne kadar olduğunu beyan etmemiştir. Hakikati bilen Allah'tır.

Tirmizi, Nafi'yi kaynak göstererek Esed oğullarından Ukkâşe bin Mihsan (r.a)'ın kız kardeşi olan Ümmü Kays'tan şöyle bir rivayete yer vermektedir: Allah Resulü (s.av) eline Medine'de kullanılan bir para alarak Bakî mezarlığından Gargad'a kadar olan kısmı göstererek; **"Şurdan şuraya doğru 70.000 kişi ay gibi parlayarak gelip cennete hesaba çekilmeden gireceklerdir."** buyurmuşlardır. Bir adam ayağa

---

1 Müslim, 3/88.
2 Buhari, 11/406; Ahmed b. Hanbel, 4/436.
3 Tirmizi, 2437.
4 İbni Mace, 4286.
5 Ahmed b. Hanbel, 5/337.
6 Ahmed b. Hanbel, 1/197 ve 2/172.

kalkarak; **"Ey Allah'ın Resulü! Dua et de ben de onlardan olayım"** dedi. Allah Resulü; **"Tamam sen de onların arasında olacaksın"** buyurdular. Bir başka adam da aynı şeyi talep edince Allah Resulü (s.av) **"Ukkâşe senden önce davrandı"** buyurmuşlardır.

Müslim de aynı hadisi şerife yer vermiştir.

Açıklama

Kureyş asıllı Hafs oğlu Ebû Cafer, Hazreti Enes bin Malik (r.a)'ı kaynak göstererek şu hadisi şerifi rivayet etmektedir: **"Kıyamet günü hadis ehli insanlar gelirler. Allah Teala, Cebrail AS'a bunların kim olduklarını sormasını emir buyurur. Onlar da; "Biz hadis ilmiyle meşgul olan ve hadislerle amel eden kimseleriz" derler. Allah Teala da onların bu cevabı üzerine; "Allah'ın peygamberine ettiğiniz duaların ve gösterdiğiniz hürmetin karşılığı olarak cennete girin" buyurur."**

Hazreti Ömer (r.a)'ın oğlu Abdullah'ın rivayet ettiği bir hadisi şerifte ise Allah Resulü (s.av) şöyle buyurmaktadır: **"Kıyamet günü inciden kubbeleri olan tahtlar kurulur ve "fakihler ve alimler nerdeler? Ezan okuyanlar ve insanlara namaz kıldıranlar haniler? Haydi gelip buralara yerleşin! Bugün onların korkmalarına gerek yok" buyurulur. Allah Teala, onların üzerinde olan kul borçlarını ödeyecek ve anlaşmazlıkları da giderecektir. Bunlar hesaba çekilmeden doğrudan cennete gideceklerdir."**

Harun oğlu Yezid, hocası Ebû Hind oğlu Davud'dan; o da Şâbî'den aşağıdaki hadisi şerifi öğrenmiştir. Şâ'bi ise aynı hadisi şerifi Ebû Leylâ'dan; Ebû Leylâ da Ebû Eyyûb el-Ensârî'den bizzat dinlediğini ifade etmektedir (Allah hepsinden razı olsun): **"Müminin bir konuyu öğrenmesi (veya öğretmesi) bir yıllık (nafile) ibadetten daha hayırlıdır. Hatta İsmail AS'ın neslinden olan bir köleyi azat etmesinden bile daha sevaptır. İlim talep eden kişi, eşine hürmetkar olan kadın ve anne babasına (ve ayrıca dedelerine ve ninelerine) iyilikle muamele ede ve onlara yardım eden kişi de hesaba çekilmeden doğrudan cennete gireceklerdir."**

Aynı hadisi şerifi Abdulgafur oğlu İsmail de Ali oğlu Hüseyin oğlu Yahya aracılığıyla Harun'dan nakletmektedir.

Muhammed (s.a.v)'in Ümmeti Cennetliklerin Yarısı veya Yarısından Daha Fazla Olacaktır

Ebu Said el-Hudri'nin bize aktardığı hadisi şerifin meali şöyledir: Allah Resulü (s.a.v), bize şunları anlatmıştır; **"Bir keresinde Allah Teala, Hazreti Adem AS'a hitap buyurunca Hazreti Adem (a.s) da; "Emret Allah'ım" diye cevap verir. Allah Teala; "Haydi bakalım! Çocukların arasından cehenneme gidecek olanları seç" diye emir buyurur. Hazreti Adem de; "Ya Rabbi! Cehennemlikler ne kadardır? Onları neye göre ayırayım?" diye sorar. Allah Teala da; "Her bin kişiden 999 kişiyi seç ve cehennem için ayır" buyurmuştur."** Aynı hadisi şerifin devamında Allah Resulü; **"Ben öyle ümit ediyorum ki cennetliklerin dörtte biri benim ümmetim olacaktır."** Bun duyan sahabe, Allah'a şükretmiştir. Allah Resulü de devamla; **"Belki de Allah Teala, cennetliklerin üçte birini benim ümmetimden seçecektir."** Sahabe buna daha çok sevinmiştir. Allah Resulü (s.a.v) de bunun üzerine; **"İnşallah cennetliklerin yarısı bizden olacak"** buyurmuşlardır. Bu hadisi şerifi Hafız Ebû Nuaym ve Buhari de rivayet etmişlerdir.

Bir başka hadisi şerifte ise Peygamberimiz Muhammed (s.a.v) şöyle buyurmaktadır: **"Kıyamet günü bütün insanlar (ve cinler) 120 saf olacaktır. Her safın uzunluğu 40.000 senelik yürüme mesafesi; genişliği ise 20.000 senelik yol olacaktır."** Kendisine; **"Müminler kaç saf olacaktır?"** diye diye sorulduğu zaman Allah Resulü; **"Müminler de 3 saf olacaktır."** Müşrikler sorulduğu zaman; **"geriye kalan 117 saf da müşriktir"** cevabını vermişlerdir. Müminlerin müşriklerden nasıl ayırt edileceği sorulunca ise; **"Müminler, simsiyah bir cildin üzerindeki bembeyaz bir tüy gibi belli olacaktır"** buyurmuşlardır.

Bu hadisi şerif ile bir önceki hadisi şerif arasındaki oran ve sayılar arasında bazı farklar vardır. Bu yüzden ilk hadisi şerif daha sahihtir. Bu ikinci hadisi şerif ise garip kabul edilmiştir. Kutbî, bu hadisi şerifi "Hadislerin pınarı" adlı eserinde incelemiştir.

Ebubekir bin Ebu Şeybe, İbni Nümeyr ve Musa el-Cüheni'yi kaynak göstererek Şâ'bî aracılığıyla yine Ebû Said el-Hudri'den bir başka hadisi şerife daha yer vermektedir. Allah Resulü Sallellâhu Aleyhi ve Sellem şöyle buyuruyor: **"Cennetliklerin üçte biri sizden olsa ne dersiniz?"** Sahabe; **"Allah ve elçisi daha iyisini bilir"** diye cevap verdiler. Allah Resulü devamla; **"Peki cennetliklerin yarısı bu ümmetten olsa şaşırır mısınız?"** diye sorunca sahabe yine **"Allah ve elçisi**

daha iyisini bilir" diye cevap vermiştir. Bunun üzerine Allah Resulü (s.av) şöyle buyurmuşlardır: **"Bütün insanlar kıyamet günü 120 saf olacaktır. 80 safı benim ümmetimdir."**

Abdullah bin Mesud (r.a)'dan gelen rivayet ise şöyledir: **"Kıyamet günü 120 saf insan cennete girecektir. Bunun 80 safı benim ümmetimdendir."** Müslim'e göre bu hadisi şerif zayıftır.

İbni Husayb (r.a)'ın aktardığı aynı manadaki hadisi şerifte ise şöyle buyurulmuştur: **"Cennete 120 saf insan girecektir. 80 safı benim ümmetimdir. Geriye kalan 40 sıra ise diğer ümmetlerdendir."**[1] Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif hasendir. Ama bazı yönlerden garip de kabul edilebilir.

Açıklama

Hadisi şerifte Hazreti Adem Aleyhisselam'dan "Cehennemlikleri ayırmasının" istenmesinin anlamı; cehenneme gidecek olanları seçmesi anlamındadır. Bazı alimlerimiz, Hazreti Adem (a.s)'ın bu işi meleklerin yardımıyla yaptığını ifade etmişlerdir.

Allah Resulü (s.a.v)'in sohbet arkadaşları ve dostları olan sahabe de kendilerinin bu binde birin içine girip girmeyeceklerini sormuşlardır. Hadisi şerifin devamında; **"Ye'cüc ve me'cüc kavminden 999 kişi, müminlerden de bir kişi alınır"** buyurulmuştur. Yani sahebe-i kiramın ve müminlerin oranı; binde birdir. Fakat bu binde birlik cennetlik olanların içinde bütün Muhammed ümmeti yoktur. Sadece mümin olanlar vardır. Bu ümmetten kâfir ve münafık olanlar ise binde 999'luk yani cehennemlik kısımdadırlar. Zaten onlara ümmet denmesi de mecazi anlamdadır. Yoksa asıl ümmet, müminlerdir. Zira bazı hadisi şeriflerde, Allah'ın yolunda ve Resulü'nün sünnetinden ayrılanların, bu ümmetten sayılmayacakları ifade edilmektedir. Böyle kimselere "şefaat" de yoktur.

Cehennemin Kaç Kapısı Vardır?
Cehennemin Kapılarından İnsanları Bekleyen Korkular ve Tehlikeler
Cehennemin Kapılarının İsimleri

Birçok ayeti kerimede ve hadisi şerifte, cehennemin çeşitli isimlerine yer verilmektedir: Lezâ, nâr, cehennem, cahîm, sakar, saîr, hutame gibi.

[1] İbn Mace, 4289; Tirmizi, 2546.

"Hayır! Cehennem, lezâ(alevli ateş)tir. O ateş, insanın başındaki derileri yakıp soyar."[1] "Sakar (büyük yangın) nedir biliyor musun? Onun elinden hiçbirşey kaçamaz. O ateş, insanı yakalayıp yutacaktır."[2] "Cehennemi bilir misin sen? Cehennem kavurucu bir ateştir."[3] "Hutame (etrafı çevrilmiş büyük ateş) nedir biliyor musun? O, Allah tarafından tutuşturulmuş bir ateştir. İnsanın kalbinin içini bile yakar."[4]

İbni Mubarek diye bilinen Abdullah, Ebû İmran oğlu Halit'i kaynak göstererek şu hadisi şerifi rivayet etmektedir (Allah her ikisinden de razı olsun): **"Cehennem ateşi, içine giren herşeyi yer bitirir. Ta kalbine (ve beynine bütün derisini, etini ve iç organlarını) yakar. Sonra da geri çekilir (yani söner. Daha sonra bu yanan kişi tekrar eski halinde yaratılır). Sonra ateş tekrar musallat olup aynı şekilde kalbinin içine kadar yakıp bitirir. Bu böylece sonsuza kadar devam edip gider."** Resulullah (s.a.v) bu hadisi şeriften sonra bazı ayetler okumuştur:

"Cehennem, Allah tarafından tutuşturulmuş bir ateştir."[5] "Cehennemin ateşi tutuşturulduğu zaman."[6] "Bunlar alevli ateşe gireceklerdir."[7] "Böyle kimseler için kızgın ve alevleri büyük bir ateş hazırladık."[8] "Kafirlere cehennem ateşinden başka bir şey yoktur."[9] "Münafıklar ateşin en alt (yani en kızgın) yerinde olacaklardır."[10] "İçinde insanların ve taşların yakacak olarak kullanıldığı cehennem ateşinden kendiniz kurtaracak işler yapın."[11] "Yetimlerin (dulların ve diğer zayıfların) mallarını zorla yiyenler, aslında cehennem ateşini yemektedirler."[12] "İşte bu, Allah'ın, kullarını korumaya çalıştığı ateştir."[13]

---

1 Mearic, 15-16.
2 Müddessir, 27-29.
3 Kâria, 10-11.
4 Hümeze, 5-6.
5 Hümeze, 6.
6 Tekvir, 12.
7 Nisa, 10.
8 Mülk, 5.
9 Fatır, 36.
10 Nisa, 145.
11 Bakara, 24.
12 Nisa, 10.
13 Zümer, 16.

Cehennem Yaratıldığı Zaman Melekler Korkuya Kapılmıştır

İbni Mubarek, Mamer'den öğrendiğini ifade ediyor. Ma'mer de hocası Münkedir oğlu Muhammed'den bizzat dinlemiş. İbnü'l-Münkedir, kendisine şunları öğretmiş: "Cehennem yaratıldığı zaman, melekler çok korktular. Telaşa kapıldılar. Hepsinin kalpleri ürperdi. Taki Hazreti Adem (a.s) yaratılıncaya kadar. Hazreti Adem (a.s) yaratıldığı zaman, meleklerin korkusu geçti. Cehennemin korkusunu unuttular."

Mihran oğlu Meymun ise şöyle diyor: "Cehennemi yarattıktan sonra Allah Teala 'nın emriyle cehennem korkunç bir ses çıkardı. Adeta kükremeye benzeyen bu ses, onun alevlerinin hışırtısı idi. Bu sesi duyan melekler, yüzlerinin üstüne düşüp kaldılar. Sonra da hepsi secdeye gitti. Bunun üzerine Allah Teâlâ meleklere; **"Korkmayın! Haydi kalkın ayağa. Başlarını kaldırın. Ben bana isyan etmeyen kullarım için büyük nimetler hazırladım. Bu ise asi olanlara hazırladığım azaptır"** buyurdu. Melekler ise; **"Ya Rabbi! Çok korktuk. Bize cennetlikleri gösterirsen belki içimiz rahat eder"** dediler." Bunun delili şu ayeti kerimedir; **"Allah'a iman edenler (ki melekler de bunlara dahildir), Allah korkusundan dolayı başları öne eğik gezerler."**[1]

Ateşle azap etmek Allah'a mahsustur yani ilahi bir ceza şeklidir. Bu yüzden Allah Resulü (s.a.v); **"Kimseye ateş ile ceza vermeyin (ve hiçbir canlıyı ateşte yakarak öldürmeyin)"** buyurmuşlardır. En doğrusunu Allah bilir.

Cehennemden Korkmak ve Cehennem Korkusunda Ağlamak

İbni Vehb, Zeyd bin Eslem'i kaynak göstererek şu olayı aktarmaktadır (Allah her üçünden de razı olsun ve hepsine rahmet eylesin): Cebrail (a.s), birgün, yanında İsrafil A.S olduğu halde Allah Resulü (s.a.v)'in huzurna gelir. İsrafil (a.s) bitkin bir haldedir. Beti benzi atmıştır. Allah Resulü (s.av), Cebrail (a.s)'a şöyle sorar: **"İsrafil'in nesi var? Bu ne hal?"** Cebrail (a.s) şöyle cevap vermiştir: **"Bir iş için gittiğince cehennem ateşini görmüş. O ateşe bir anlık bakmasından dolayı kanatları zarar görmüş. Rengi de böyle sararıp solmuş."**

İbni Mubarek de Matraf oğlu Muhammed ve daha başka alimleri kaynak göstererek bir başka olaya yer veriyor: Ensardan bir genç vardı. Cehennem ateşinin korkusuyla ağamaya başladı ve kendisini

---

1 Mü'minun, 57.

evine kapattı. Allah Resulüne durum haber verdiler. Allah Resulü gencin yanına gelince genç Allah Resulünün boynuna sarıldı. Ve bir anda da düştü kaldı. ölmüştü. Allah Resulü (s.a.v) şöyle emir buyurdular: **"Kendini yıkayıp kefenleyin. Cehennem ateşi, bu gencin ciğerini dağlamış."**

Harâitî, "Kabirler" hakkında yazdığı kitapta İsa Aleyhisselam ile ilgili bir olay anlatmaktadır: İsa Aleyhisselam, 4.000 tane kadına rastladı. Bunların renkleri değişmişti. Kendilerine niye bu halde olduklarını sorunca o kadınlar şöyle cevap verdiler: "Cehennem aklımıza düşünce bu hale geldik. Cehenneme girenin işi zor. Orada ne bir serinlik var ne de içecek birşey."

"Cehenneme girenlere ne bir serinlik ne de içecek bir şey vardır."[1]

Allah Teâlâ'dan Cenneti Dileyen ve Cehennemden Allah'a Sığınan Kimse Hakkında

Hz. Enes bin Malik (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah'tan üç kez cenneti isteyen kimse için cennet; "Ya Rabbi! Bu kuluna cenneti nasip et" diye dua eder. Üç defa cehennemden Allah'a sığınan kimse için ise cehennem; "Ya Rabbi! Bu kulunu cehennemden azat eyle" diye dua eder."**[2]

Beyhakî, Ebû Said el-Hudrî (r.a)'ı veya İbni Huceyre vasıtasıyla Ebû Hureyre (r.a)'ı kaynak göstererek bir başka hadisi şerife daha yer vermektedir: "Sıcak bir günde Allah Teâlâ yere ve göğe nazar eder. Yeryüzünden bir kul: **"Ya Rab! Bu ne sıcak bir gündür! Sen bizi cehennemin sıcağından muhafaza eyle" diye etmektedir.** Bunun üzerine Allah Teâlâ cehenneme şöyle emir buyurur: **"Bir kulum senden bana sığındı. Sen de şahit ol. Ben o kulumu senin ateşinden ve sıcağından azat eyledim."** Yine çok soğuk bir günde Allah Celle Celâlühü, yere ve göğe nazar kılar. Orada bir kul; **"Ya Rab! Bu ne de soğuk bir gündür. Sen bizi cehennem soğuğundan muhafaza eyle"** diye dua etmektedir. Allah Teâlâ yine cehenneme; **"Bak bir kulum senden ve senin şiddetli soğuğundan bana sığınıyor. Sen de şahit ol. Ben o kula kurtulmayı nasip ettim" buyurur."** Oradakiler; "Cehennemin

---

1 Nebe, 24.
2 Trimizi, 2572; Nesai, 5521; İbn Mace, 4340; Ahmed b. Hanbel, 3/208.

soğuğu da mı olur?" diye sorunca Resulullah (s.a.v): **"Evet, öyle bir soğuk olur ki bu kâfire mahsustur. Kâfirin vücudu bu soğukta paramparça olur."**

Kur'an ve Sünnette Bulunan Diğer İzahlar ve Deliller

Kur'an ve sünnete dayanarak şöyle diyebiliriz: Güzel ve hayırlı işler ile ihlas, iman ile birlikte insanı cennete biraz daha yaklaştırır ve cehennem ateşinden de o nispette uzaklaştırır. Kişi iman üzere olmak şartıyla ne kadar iyilik yaparsa cehennemden o kadar uzaklaşır ve cennete de o nispette yaklaşır. Daha sonra da cennetteki derecesi artmaya devam eder.

Ebu Said el-Hudrî'nin rivayet ettiği hadisi şerifte Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır: **"Allah rızası için bir gün oruç tutan kimseyi Allah Teala, bu tek bir günlük oruç için tam 70 senelik yol miktarınca cehennemden uzaklaştırır."**[1]

Ebu Hureyre (r.a)'da aynı hadisi şerifi rivayet etmiştir.[2] Ebû Ümame (r.a) ise şu hadisi şerifi rivayet etmektedir: **"Allah rızası için bir tek gün oruç tutan kimse ile cehennem arasına doğudan batıya kadar uzanan büyük bir hendek konulur. Bu hendeğin derinliği yer ile gök arasındaki mesafe kadardır. Bir tek gün oruç için Allah Teala'nın kuluna verdiği nimet budur."**[3] Tirmizi diyor ki; bu hadisi şerif gariptir.

Taberânî namıyla meşhur olan Ahmet oğlu Süleyman diyor ki; Bana hocam Mısırlı Vesîme oğlu İmâre anlattı. O da hocası Furat oğlu Musa oğlu Ebû Vesîme'den dinlemiş. O da Havlânî diye bilinen Yahya oğlu İdris'ten; İdris, Ebû Atâ oğlu Recâ'dan; Recâ ise Meâfirî diye tanınan Abdullah oğlu Vehb'den bizzat dinlediğini ifade etmektedir. Meâfirî ise Hz. Ömer (r.a)'ın oğlu Hz. Abdullah (r.a)'ı kaynak göstererek şu hadisi şerifi rivayet etmiştir (Allah adı geçenlerin hepsine rahmet eylesin): **"Kardeşini doyuncaya kadar yediren ve kanıncaya kadar su içiren kişi ile cehennem arasına Allah Teâlâ, 70 tane hendeği engel olarak koyar. Her bir hendeğin genişliği ve derinliği 100 senelik yürüme mesafesi kadardır."**

---

1 Buhari, 6/47; Müslim, 8/33; İbn Mace, 17171; Nesai, 4/173.

2 Nesai, 4/172; Tirmizi, 1622; İbn Mace, 1395 ve 1718; Ahmed b. Hanbel, 2/300.

3 Tirmizi, 1624.

Hazreti Enes bin Malik (r.a)'ın aktardığı hadisi şerif: **"Kim şartlarına uygun güzel bir abdest alır sonra da (hasta) mümin kardeşini ziyaret ederse cehennemden 70 sene daha uzaklaşır."**[1]

Sahabeden Adiy bin Hatem (r.a) anlatıyor: Resulullah (s.a.v)'den bizzat şu mübarek sözleri dinledim: **"Yarım hurma tanesi (sadaka) ile bile olsa kendinizi cehennem ateşinden koruyun."**[2] Bu lafız İmam Müslim'e aittir. Buhari'de geçen metin de buna yakındır.

Cehennem Kaç Derecedir ve Her Derecede Kimler Bulunur?

Ayeti kerimede şöyle buyurulmaktadır: **"Münafıklar cehennemin en aşağı katındadırlar."**[3]

Cehennemde yedi dereke vardır. Dereke aşağı doğru inen katlardır. Yukarı doğru çıkan katlara ise derece denilir. Bu yüzden cennette derece yani yükselme vardır. Cehennemde ise dereke yani düşme ve alçalma vardır. Buradan kasıt, cehennemin yedi farklı katı, durağı ya da menzili vardır. Münafıklar ise en alt katta bulunur. Buranın adı Haviye'dir. Haviye, cehennemde azabın en çetin olduğu ve Allah'ın rahmetinden en uzak olan kısımdır. Münafıklara bu derece azabın sert olması, onların ikiyüzlü olması; müminlere ihanet etmeleri ve müminleri arkadan vurmaları sebebi iledir. Zira kâfirden gelecek kötülükler bellidir ve bunlara karşı tedbir almak mümkündür.

Alimlere göre; cehennemin en üst tabakası ümmeti Muhammed (s.a.v)'den olan yani müminlerin günahkarlarına tahsis edilmiştir. Burada azap daha hafiftir. Burada kalanlar ebedi cehennemlik değildir ve birgün muhakkak çıkıp cennete gireceklerdir.

Bir alt tabaka Lezâ'dır. Sonra Hutame gelir. Daha aşağıda Seîr ve Sakar bulunur. Daha altta Cehîm gelir. En alt tabaka ise Hâviye'dir. Zühd ve Rekâik ile ilgili yazılan eserlerde bu katların adları ve her katta kimlerin bulunduğu yazılmaktadır.

Dahhâk'ın görüşü şöyledir: En üst katta günahkâr müminler vardır. Bir alt tabakada Hıristiyanlar, daha da aşıda Yahudiler vardır. Sonra Sabiîler ve Mecusiler gelir. Daha aşağıda ise kâfirler bulunur. En alt katta ise münafıklar vardır.

---

1 Ebû Davud, 3081.

2 Buhari, 11/400; Müslim, 7/100.

3 Nisa, 145.

Muaz bin Cebel (r.a) ise ilim sahibi kimselerden kötü olanları şöyle tarif etmektedir: İnsanları oyalamak için vaaz eden kimseler cehennemin en üst tabakasında azap görecektir. İlmiyle zalimlere destek verenler ise bir alt tabakada azap görürler. İlimlerini gizleyenler ise üçüncü tabakada azap görürler. Şöhret için ilim öğrenenler dördüncü; Yahudi ve Hıristiyanların dinlerini değer vererek öğrenenler ise beşinci katta azap göreceklerdir. Kendini çok bilgili gören ve herşeyi bildiğini sananlar ise cehennemin altıncı tabakasındadırlar. Kendi kafasına göre fetva verenler ise cehennemin yedinci yani en alt kısmında azap göreceklerdir.

Muaz bin Cebel (r.a), bu sözleri kendi kafasına göre söylemiş olamaz. Muhakkak bir delili ya da Resulullah (s.a.v)'den duyduğu birşeyler vardır.

Cehennemin Alevi Hergün Yeniden Tutuşturulur ve Kapıları Cuma Günü Hariç Diğer Günler Açık Tutulur

Ebu Nuaym, Ahmet oğlu Süleyman ve Tüsterli İshak oğlu Hüseyin'i kaynak göstererek bir hadisi şerif nakletmektedir. Aynı hadisi şerifi Hüseyin de hocası Bahr oğlu Ali'den; Ali, Abdulaziz oğlu Süvar'dan; Süvar, Münzir'in oğlu Numan'dan; Numan da Mekhul aracılığıyla sahabeden Abddullah b. Amr b. As (r.a)'dan bizzat dinlediğini ifade etmektedir. Bu rivayetten gelen hadisi şerifte Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır: **"Cehennem ateşi hergün yeniden tutuşturulur, ateşi her gün yeniden yakılır ve alevlendirilir. Kapıları da Cuma günü hariç her gün açıktır. Cuma günü, cehennemin ateşi yanmaz ve kapıları da kapalıdır."** Bu hadisi şerif gariptir. Zira Abdullah, Mekhul'den, bundan başka hadisi şerif rivayet etmemiştir. Bu hadisi şerifi biz de sadece Numan aracılığıyla öğrenmiştik.

Yani Cuma günü cehenneme kimse gitmez ve Cuma günü kimse azap görmez. Hadisi şeriften anlaşılan budur.

Cehennemin Yedi Kapısı Vardır

"Cehennemin yedi kapısı vardır. Her kapıdan kimin gireceği de bellidir."[1] **"Her kapıdan geçecek olanlar geldiği zaman bu kapılar açılır ve oradan girecek olanlar içeri alınır."**[2]

---

[1] Hicr, 44.

[2] Zümer, 71.

Hazreti Ömer'in oğlu Hz. Abdullah anlatıyor: Resulullah (s.a.v) bize şunları öğretmiştir; **"Cehennemin yedi kapısı vardır. Bu kapılardan birisi, ümmetime kılıç çekenlere ayrılmıştır."** Bu hadisi şerifi Tirmizi rivayet etmiştir. Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif gariptir. Zira hadisin tek ravisi Miğvel oğlu Malik'tir.

Bize göre Miğvel aslen Kûfeli olup güvenilir bir zattır. Buhari ve Müslim olmak üzere birçok hadis âlimi kendisinden hadis rivayet etmiştir.

Cehennemin Kapıları Arasındaki Mesafe ve Her Katta Hangi Azapların Hazırlanmış Olduğu Meselesi

Bazı âlimlerimize **"Cehennemin yedi kapısı vardır. Her kapıdan kimin gireceği de bellidir."**[1] ayeti kerimesini şöyle izah etmişlerdir:

Cehennemin her yedi kapısından her birinin diğerine uzaklığı 500 senelik yol mesafesindedir. Bu katlarda kâfirler, münafıklar, kâfirler ve günahkâr müminler ayrı ayrı azap göreceklerdir.

1. İlk kapı: Bu kapıya cehennem adı verilmiştir. Cehennem, "cehm" kelimesinden gelir. Cehm'in bir anlamı da hücumdur. Bu kapıdan gelen ateş insanların yüzlerine kadar gelir ve yüzlerine vuran bu alev etleri yakıp kül eder. Azabın en hafif olduğu kapı burasıdır. Burada ümmeti Muhammed (s.a.v)'den olup da büyük günah işlemiş olanlar azap görecektir. Bu kapıdan cehenneme girenler, diğer kapıların aksine, cehennemde ebedi kalmayacaklardır.

2. İkinci kapı: Bu katın adı Lezâ'dır. Kapısının adı da aynıdır. Elleri ve ayakları yakıp kül eden bir ateşi vardır. Bu katta, Allah Resulü'nün getirdiğine iman etmeyenler bulunur. Özel olarak bu katta, tevhit inancına sahip olmayanlar azap göreceklerdir. (Dahhâk'a göre burada Hıristiyanlar azap görecektir).

3. Üçüncü kapı: Adı Sakar'dır. Buradaki ateş kemikleri yakmaz; sadece etleri yakar. Sakar'ın anlamı da budur. (Dahhâk'a göre burada Yahudiler azap görecektir).

4. Dördüncü kapı: Hutame denilen kata açılan kapıdır. Hümeze suresinde zikredilmektedir. Kemikleri ve iç organları da yakan bir ateşi vardır. Buradaki alevin ateşi ayaklardan girip insanın kalbine kadar ulaşır. **"Oradaki alevler birer saray gibi göklere yükselir. Alevleri,**

[1] Hicr, 44.

sarı deve gibi (büyüktür veya rengi böyle sarıdır)."[1] Burada azap görenler ağlamaya başlarlar ancak göz yaşları tükenir. Sonra gözlerinden kan akmaya başlar. Ancak kanları da tükenir. Sonra gözlerinin akı da akıp gider. Allah bizi böyle azaptan muhafaza eylesin. (Dahhâk'a göre burada Sabiîler azap görecektir).

5. Beşinci kapının adı Cehîm'dir. Buradaki alevlerin bir tek kıvılcımı, dünyadan büyüktür. Burada böyle bir ad verilmesinin sebebi budur. (Dahhâk'a göre burada Mecusiler ve diğer putperestler azap göreceklerdir).

6. Altıncı kapı, Seîr adlı kata açılan kapıdır. Seîr, sönmek bilmeyen ateş demektir. Buradaki ateş, cehennem yaratıldığı günden beri yanmaktadır. Burada binlerce saray, her sarayda binlerce oda, her odada binlerce çeşit azap ve çeşitli hayvanlar vardır. Buradaki azap o kadar şiddetlidir ki; diğer beş katta olanlar bile buranın azabından etkilenirler ve Allah'a sığınırlar. (Dahhâk'a göre burada kâfirler ve diğer müşrikler azap göreceklerdir).

7. Yedinci yani en alt tabakadaki kapının adı Hâviye'dir. Hâviye, kor ve lav anlamındadır. Buradaki ateşin alevi biraz bile azalsa hemen daha da şiddetlendirilir. Ateş bile buradaki alevin yanında aciz kalıp Allah'a sığınacaktır. Cehennemin diğer katlarındaki alevler, buradaki alevden kaçarlar. **"O ateş ne zaman sönmeye yüz tutsa, biz onu tekrar alevlendiririz."**[2] Cehennemde en şiddetli azabın olduğu yer burasıdır. Buradaki alevler bir dağ gibidir; **"Biz onu bir dağa tırmandıracağız."**[3] Burada kastedilen şey alevden dağlardır. (Dahhâk'a göre burada azap görecek olanlar münafıklardır. **"Münafıklar cehennemin en aşağı katındadırlar."**[4])

Son altı tabakada azap görenler, ebedi olarak cehennemde kalacaklardır. Sadece ilk kattakiler yani iman edip de günahları sevaplarından az olanlar cehennemde ebedi kalmazlar. Bunlar günahları nispetinde azap görüp sonra cennete giderler. Daha önceki konularda bu meseleyi ayrıntılı bir şekilde izah etmiştik.

Cehennemin kapıları bir çeşit demirden yapılmıştır. Açılmaz, kırılmaz ve yanmaz. Buraya giren izinsiz çıkamaz. Cehennemin her katı

---

1 Mürselât, 32-33.
2 İsra, 97.
3 Müddessir, 17.
4 Nisa, 145.

dikenlerle döşenmiştir. Orada o kadar ateş yanmasına rağmen her yer kapkaranlıktır.

Cehennemin Büyüklüğü ve Heybeti
Cehennemde Kaç Melek Görev Yapmaktadır

Abdullah bin Mesud (r.a) anlatıyor; Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdular: **"Kıyamet günü cehennem sürüklenerek getirilir. 70.000 tane zinciri vardır. Her bir zincirin ucundan 70.00 melek tutmaktadır."**[1]

İbni Cehb, Zeyd bin Eslem (r.a)'ı kaynak göstererek şu rivayete yer vermektedir: Resulullah (s.a.v)'in yanına Cebrail (a.s) geldi. Bir müddet kalıp gitti. Cebrail (a.s) gittikten sonra Allah Resulüne baktık. Keyfi kaçmıştı. Hz. Ali (r.a)'ı durumu sorması için gönderdik. Hz. Ali (r.a), Resulullah (s.a.v)'in huzuruna gelip ne olduğunu sordu. Resulullah (s.a.v) şöyle cevap vermişlerdir: "Cebrail bana geldi ve **"Hayır hayır! Yeryüzü paramparça olduğu zaman görürsünüz!"**[2] ayetini okudu." Resulullah devamla şöyle buyurmuşlardır: **"Kıyamet günü cehennem melekler tarafından sürüklenerek mahşer meydanına getirilir. 70.000 zinciri vardır. Her zincirin ucundan 70.000 melek çekerek cehennemi getirirler ve zabtetmeye çalışırlar. Bir ara cehennem öyle azametli olur ki meleklerin elinden kurtulur. Melekler güçlükle onu yakalayıp zabtederler. Eğer bıraksalardı cehennem bütün oradakileri yakıp yutacaktı."**

Açıklama

Cehennem, daha önce saydığımız katların hepsine verilen addır. Özel olarak cehennem kelimesi, özel anlamdan en üst tabakaya verilen addır. Burada günahı çok olan müminler azap göreceklerdir. Ama genel anlamda cehennem; sakar ve haviye dahil 7 kapıya verilen addır.

Hadisi şeriflerden anladığımıza göre cehennem ve cennet, kâinat yaratılırken hatta belki daha da önce yaratılmıştır. Kabir ile ilgili hadisi şerifler de buna işaret etmektedir. Kıyamet günü ise cehennem, insanların görebilecek olduğu bir yere getirilir. Sonra da kendi yerine götürüp kurulur/yerleştirilir.

Hadisi şerifte geçen 70.000 zincir ifadesi, cehennemin ne kadar büyük olduğuna delalet etmektedir. Meleklerin elinden kaçıp kurtulmasının

---

1 Müslim, 17/179; Tirmizi, 2573.

2 Fecr, 21.

sebebi ise, cehennemin kafirlere ve günahkarlara duyduğu öfke sebebiyledir. Ayrıca meleklerin cehennemi zor zabtetmesi buradaki azabın ne derece şiddetli olduğuna işarettir.

İbni Vehb'in, Zeyd oğlu Abdurrahman'ı kaynak göstererek rivayet ettiği hadisi şerifte şöyle buyurulmaktadır: **"Cehennemde görevli meleklerin iki omuzunun arası doğu ile batı arasındaki mesafe kadardır."**

İbni Abbas (r.a) ise şöyle anlatıyor: Cehennemde görevli meleklerin omuzları arsındaki mesafe, bir yıllık yol kadardır. Bir insan, cehennemde görevli bir meleğin bir omuzundan diğerine bir senede ancak yürür. Bu melek o kadar kuvvetlidir ki elindeki topuzla bir vuruşta 70.000 kişiyi cehenneme atar.

"Her birinin üzerinde 19 vardır"[1] ayeti kerimesinde kastedilen ise bu meleklerin başında görev yapan meleklerdir. Yani cehennemdeki meleklerden sorumlu 19 büyük melek vardır. Bütün bu görevlilerin başında ise Mâlik bulunur.

Burada görevli meleklerin sayısına gelince; **"Rabbinin kaç tane askeri olduğunu kendisinden başka kimse bilemez."**[2]

Cehennemin Genişliği ve Kaç Tane Kubbesi Olduğu Hakkında

"(Cehennemlikler) cehennemden elleri bağlı olarak dar bir yere atıldıkları zaman."[3] **"Biz zalimlere kendilerini her taraftan saracak olan bir ateş hazırladık."**[4]

İbnü'l-Mübarek, hocası Said oğlu Anbese'den dinlemiş. O da Ebû Umre oğlu Habib aracılığıyla Mücahid'i kaynak göstermektedir. Mücahid şöyle anlatıyor (Allah hepsinden razı olsun): İbni Abbas (r.a) birgün bize; "Cehennem ne kadar geniş biliyor musunuz?" diye sordu. Ben de hayır diye cevap verdim. Bunun üzerine şunları söyledi: "Evet doğru söyledin. Kimse bilmiyor. O gün cehennemliklerin bedenleri de çok büyük olacak. Bir tek insanın omzu ile boynu arsında onlarca kan ve irin vadisi olacak." Sonra da "Cehennem üzerine kurulacak olan köprü ne kadar büyük biliyor musun?" diye sordu. Yine hayır ceva-

1 Müddessir, 30.
2 Müddessir, 31.
3 Furkan, 13.
4 Kehf, 29.

bını verdik. Bütün insanların üstüne sığacağı kadar büyük olduğunu söyleyip şu hadisi şerifi kaynak göstermiştir: Hz. Aişe (r.a), **"Kıyamet günü bütün dünya Allah tarafından kabzedilir"**[1] ayeti kerimesi hakkında; **"Peki o zaman insanlar nerede olacaklar?"** diye sormuş ve Resulullah (s.a.v)'den şu cevabı almıştır: **"O anda tüm insanlar cehennem köprüsünün üzerinden olacaklardır."** Tirmizi'ye göre bu hadis şerif sahihtir.[2]

Ebu Said el-Hudrî (r.a) ise şu hadisi şerifi rivayet etmektedir: **"Cehennemin her bir kubbesinin dört duvarı vardır. her bir duvar kırk yıllık yürüme mesafesi kadar büyüktür."**[3]

İbnü'l-Mübarek, Beşşâr oğlu Muhammed'i kaynak göstererek Katâde'nin **"Oradan dar bir mekana atıldıkları zaman"**[4] ayeti kerimesini şöyle tefsir ettiğini aktarmaktadır: "Cehennem aslında çok büyüktür. Ama kâfire azap olsun diye daralacak ve kâfirin bedenini sıkacaktır." Sa'lebî ve Kuşeyrî de bu tefsirin İbni Abbas (r.a)'a ait olduğunu ifade etmektedirler.

Cehennem Yerin Altındadır ve Deniz Cehennem ile Yeryüzü Arasında Bir Perdedir

Hazreti Amr'ın oğlu Hz. Abdullah (r.a) anlatıyor: Allah Res,ulü (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır; **"Gazi olsun hacı olsun ya da umre yapan kimse olsun denizde kim yolculuk yaparsa bilsin ki denizin altında ateş vardır."** Ebû Ömer'e göre bu hadisi şerifin senedi zayıftır.

Hazreti Ömer'in oğlu Abdullah (r.a) ise şöyle diyor: "Deniz suyu ile abdest almayın. Çünkü deniz, cehennemin katlarından birisidir." Ebû Ömer'e göre bu hadisi şerifin senedi de zayıftır.

Vehb bin Münebbih (Allah rahmet eylesin) "Kâf" suresinin tefsirinde şöyle diyor: Zülkarneyn (a.s) bir dağın yanına geldi ve bu dağın altında daha başka küçük dağların gizli olduğunu gördü. O dağa; "Sen de kimsin?" diye sorunca "Ben Kaf dağıyım" cevabını aldı. "Peki bu yanındakiler ne?" diye soran Zülkarneyn (a.s)'a dağ şu cevabı vermiştir: "Bunlar benim damarlarım ve kanallarımdır. Her şehre benden bir kanal akıp

---

1 Zümer, 67.
2 Tirmizi, 3241.
3 Ahmed b. Hanbel, 3/29; Tirmizi, 7/305.
4 Furkan, 13.

gider. Allah Teala bir yerde deprem olmasını irade buyurdu mu bana emir buyurur. Ben de o şehre giden kanalı harekete geçiririm. Böylece orada deprem olur. Zülkarneyn (a.s) Kaf dağına "Bana Allah'ın büyüklüğüne delir bir şey gösterebilir misin?" diye sorar. Dağ da; "Gösteririm ama insanların çoğu bunu hayal ya da saçma zanneder" der. Zülkarneyn (a.s) da; "Olsun sen bana buna dair küçük bir örnek göster" diye ricada bulunur. Kaf dağı şöyle der: "Benim arkamda benden uzaklığı 500 sene olan bir dağ var. Bu dağı eni boyu 500 yıl. Buz dağı ve karlarla kaplı. Eğer o dağ olmasa cehennem beni de yakıp kül eder."

Şeyhimiz (Kurtubî) diyor ki; Bu rivayetler, cehennemin dünyaya yakın olduğuna delalet etmektedir.

Denizlerin Kıyamet Günü Yanması Hakkında Güneş ve Ay da Ateşe Atılıp Yanacaklardır

"Denizler tutuşturduğu zaman."[1] İbni Abbas (r.a), bu ayeti kerime hakkında şöyle diyor: Yani denizler tutuşup yanacak ve ateş halini alacaktır.

"Güneş ve ay birleştirilir."[2] İbni Vehb, Yesar oğlu Atâ'nın bu ayeti kerimeyi şöyle tefsir ettiğini rivayet etmektedir: "Güneş ve ay toplanır ve yumak edilir. Sonra da ateşe atılıp yanarlar."

Ebu Davud, Müsned adlı eserinde Yezid er-Rukâşî'yi kaynak göstererek Hz. Enes (r.a)'dan şu hadisi şerifi rivayet etmektedir: **"Güneş ve ay kısır iki öküz gibi getirilip ateşe atılırlar."**

Ka'b el-Ahbâr da buna benzer bir rivayete yer vermektedir.

Açıklama

Güneş ve ayın cehenneme atılıp yakılmasının hikmeti şudur: Bazı putperestler aya ve güneşe tapmaktadırlar. Kıyamet günü bunların ateşe atılıp yakılması, bu müşriklere inançlarının boş ve asılsız olduğunun göstermek içindir. Böylece kafirler iyice ümitsizliğe kapılırlar.

Ayrıca bu güneşe ve aya da bir cezadır. Zira kafirlerin onlara ibadet etmelerinden dolayı onlar da azabı haketmişlerdir.

İkrime, İbni Abbas (r.a)'ı kaynak göstererek şu hadisi şerifi rivayet etmektedir: **"Allah Teala, bütün kainatı yaratıp kainatın işleyeceği**

---

1 Tekvir, 6.

2 Kıyamet, 9.

kuralları da koyduktan sonra arşının nurundan Güneş ve Ay'ı yarattı. Son olarak da Hz. Âdem (a.s)'ı yaratmıştır."

Cehennemin Ateşinin Ne Kadar Sıcak Olduğu ve Buradaki Azabın Şiddeti Hakkında

Ebu Hureyre (r.a), Resulullah (s.a.v)'den şu hadisi şerifi rivayet etmektedir: **"Cehennem ateşi bin sene körüklendi. Kıpkırmızı oldu. Sonra bin yıl körüklendi. Bembeyaz oldu. Daha sonra (melekler) bin sene daha körükledirler. Simsiyah oldu."**[1] Tirmizi diyor ki; Ebû Hureyre (r.a)'dan rivayet edilen bu hadisi şerif mevkuftur yani aradaki rivayet senedinde kopukluk vardır. Ama en sahih rivayet de budur. Zira bu hadisi şerifi Ebubekir oğlu Yahya'dan başka Şureyk'ten rivayet eden kimse yoktur (Allah hepsinden razı olsun).

İbnü'l-Mübarek, Ebû Hureyre (r.a)'ın bu hadise şerif ile aynı manaya gelen şeyleri kendilerine anlattığını fakat bunun hadisi şerif olup olmadığını ifade etmediğini söyler.

İmam Malik, amcası Ebû Sehl'den dinlemiş. Amcası da babası Malik'ten dinlemiş. Malik'e de bizzat Ebû Hureyre (r.a) şunları anlatmış: "Siz cehennemin ateşini dünyadaki ateş gibi mi zannediyorsunuz? Hayır. Hiç de öyle değil. Cehennem ateşi zift gibi simsiyahtır."

İbnü'l-Mübarek, hocası Süfyan'dan; Süfyan da hocası Süleyman'dan dinlemiş. Süleyman da Ebû Zibyân'ı kaynak göstererek Selmân el-Fârisî (r.a)'dan şu sözleri aktarmaktadır: "Cehennem ateşi simsiyah ve karanlıktır. Ne alevi ne de közü hiçbir şeye ışık vermez. **"Her ne zaman içinde bulundukları sıkıntı ve karanlıktan dolayı cehennemde azap gördükleri yerden çıkmak isteseler tekrar orada geri atılırlar."**[2]

İmam Malik, Ebu'z-Zinâd ve A'rec'i kaynak göstererek Ebû Hureyre (r.a)'dan şu hadisi şerifi rivayet etmiştir (Allah hepsinden razı olsun): **"Bu dünyada yaktığınız ateş, cehennem ateşinin yetmiş çeşidinden bir tanesidir veya cehennem ateşinin 70de biri kadar şiddeti ancak vardır."**[3] Ashab; **"Ya Resulellah bu kadar bile olsa çok fazla"** dediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Hatta 960 kat daha arttırılacaktır."**[4]

---

1 Tirmizi, 2591; İbn Mace, 4320.

2 Hac, 22.

3 Buhari, 6/330; Tirmizi, 2589; Ahmed b. Hanbel, 2/313.

4 Mislim, 17/179.

Enes bin Malik (r.a)'ın rivayet etmiş olduğu hadisi şerifin meali ise şöyledir: "**Sizin dünyada kullandığınız ateş, cehennemdeki ateşten yetmiş kat daha (soğuktur). Cehennemden alınan bir parça ateş, su ile iki defa söndürülerek dünya ateşine dönüşmüştür. Dünyadaki bu ateş, Allah'a tekrar cehenneme dönmemek için dua eder.**" Bu rivayet İbni Mace'ye aittir. Süfyan bin Uyeyne de aynı hadisi şerifi Ebû Hureyre (r.a)'dan benzer bir şekilde aktarmaktadır: "**Cehennem ateşi dünyada kullandığınız ateşin yetmiş katı şiddettedir. Cehennem ateşi eğer su ile iki kere söndürülmese idi dünyada kullanılamazdı.**"

İbni Abbas (r.a) anlatıyor: "Bizim kullandığımız ateş, cehennemden alınan ateşin yedi kez deniz suyunda bekletilmesi ile bu hale gelmiştir. Yoksa bu ateşi dünyada kullanmak mümkün olmazdı." Bu görüşü aktaran Ebû Ömer'dir.

Abdullah bin Mesud (r.a) ise şöyle diyor: "Bu dünyada kullandığımız ateş, cehennem ateşinin deniz suyunda 10 defa yıkanmış halidir."

İbni Abbas (r.a)'a dünya ateşi ile cehennem ateşi arasındaki ilişki sorulduğunda şöyle cevap vermiştir: "Dünya ateşi, cehennem ateşinin 70 defa suya sokulması ile elde edilmiştir. aksi halde kimse bu ateşe yaklaşamazdı.

Enes bin Malik (r.a)'ın aktardığı bir başka hadisi şerifte Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: "**Kıyamet günü cehennemlikler arasında dünyada en fazla nimet verilmiş ve en mutlu adam getirilip cehenneme sokulup çıkarılır ve Allah Teala bu adama; "Daha önce başına hiç iyi bir iş geldi mi hatırlıyor musun?" diye sual buyurur. O adam da; "Hayır Rabbim. Ömrüm boyunca hiç iyi bir şey ile karşılaştığımı hatırlamıyorum" der. Daha sonra dünyada çok zor bir hayat süren cennetlik bir adam getirilir ve cennete koyulur. Bu adama da Allah Teala; "Bir düşün bakalım. Dünyada iken başına hiç kötü bir şey geldi mi? Ya da hiç üzüldüğünü ya da ümitsiz olduğunu hatırlıyor musun?" diye sual buyurur. Bu adam da; "Vallahi hiç üzüldüğümü ya da başıma kötü bir işi geldiğimi hatırlamıyorum Ya Rabbi!" diye cevap verecektir.**"[1]

Hüdbe oğlu Ebû Hüdbe İbrahim, Hz. Enes bin Malik (r.a)'ı kaynak göstererek şu hadisi şerifi nakletmiştir: "**Cehennemde azap görmekte olan bir adam gelip de elini dünyaya uzatsa, bu elin harare-**

[1] Müslim, 17/149; Ahmed b. Hanbel, 3/203; İbn Mace, 4321.

tinden dünya üzerine ne varsa yanıp kül olur. Şayet cehennemde görevli meleklerden birisi eline küçük bir parça ateş alıp da dünyaya getirip burada yaşayanlara gösterse; bu ateş parçasını gören bütün canlılar Allah'ın gazabına dair gördükleri bu şeyin etkisiyle düşüp ölürler."

Bezzâr, "Müsned"inde Ebû Hureyre (r.a)'dan şu hadisi şerife de yer vermektedir: **"Şu mescitte 100.000 kişi ya da daha fazla kişi olsa. Sonra da cehennemde azap görenlerden birisi gelip de içeriye üflese, içerdeki herkes yanıp kül olur."**

Açıklama

Hadisi şerifte ifade edilen mana şudur: Dünyada yakılan bütün ateşler bir araya toplansa bile yine de cehennem ateşinin sıcaklığının ancak yetmişte biri elde edilebilir. Bir başka ifade ile, yeryüzünde yanabilen her şeyi bir araya getirip dünyanın en büyük ateşini yaksak; elde edeceğimiz sıcaklık cehennem ateşinden 70 kat daha soğuktur.

Sonraki hadisi şeriflerde ifade edilen anlam ise şöyledir: Dünya ateşinden 70 kat daha sıcak olan ateş, cehennemin ilk tabaksı olan cehennem katı içindir. Diğer katlardaki ateşin şiddeti 70 kattan daha fazladır. Mesela hadisi şerifte cehennemin bazı katlarındaki ateşin, ilk kattaki ateşten 960 kat daha fazla şiddetli olduğu ifade edilmektedir.

Cehennem Ateşinin Dile Gelip Konuşması ve Şikayetçi Olması Cehennemin Derinliği Hakkında

Hadis imamları, Ebû Hureyre (r.a)'dan şu hadisi şerifi rivayet etmektedir: **"Cehennem dile gelip Allah'a şöyle şikayet etmiştir; "Rabbim! Ateşim birbirine girdi. İçimdeki ateşler birbirlerini yiyip bitiriyorlar." Bunun üzerine Allah Teâlâ, cehennemin biri kışın diğeri de yazın olmak üzere iki kere havalandırılmasını ve dinlendirilmesini istedi."**[1] İmam Buhari ve Müslim de aynı hadisi şerifi rivayet etmişlerdir.[2]

Ebu Hureyre (r.a) anlatıyor: Bir keresinde bir sarsıntı ve uğultu oldu. Resulullah (s.a.v) bunun ne olduğunu bilip bilmediğimiz sordu. Biz de siz daha iyi bilirsiniz diye cevap verdik. Bunun üzerine Resulul-

---

1 Tirmizi, 2592; İbn Mace, 4319; Ahmed b. Hanbel, 2/238.

2 Buhari, 2/18; Müslim, 5/119.

lah (s.a.v) şöyle buyurdular: **"Bui cehenneme yetmiş sene önce atılmış bir taştır. İşte şimdi daha dibine yeni düştü."**[1]

Hasan el-Basri, Utbe bin Gazvan'ı kaynak göstererek Basra camiinde Resulullah (s.a.v)'den şu hadisi şerifi rivayet etmiştir: **"Çok büyük bir taş cehenneme atılır da yetmiş sene aşağı doğru düşer. Ama yine de cehennemin dibine ulaşamaz."**[2]

İbni Ömer (r.a) ise şunları anlatıyor: Cehennem ateşi çok şiddetlidir. Çok büyüktür. Çok da derindir. Direkleri ve kapıları demirdendir.

Tirmizi diyor ki; Yukarıdaki hadisi şerif gariptir. Zira Hasan el-Basri'nin Utbe'den rivayette bulunup bulunmadığını bilmiyoruz.

Beşir oğlu Hişam, Huzaalı İbni Ebi Meryem'i kaynak göstererek Hz. Ümame (r.a)'dan da benzeri bir rivayete yer vermektedir.

İbnü'l-Mübarek de Yezid oğlu Yunus ve Zühri'yi kaynak göstererek bu konuda Hz. Muaz bin Cebel (r.a)'dan bir başka hadisi şerif daha rivayet etmiştir.

Ka'b el-Ahbar diyor ki: Cehennem kükrediğinde (ateşi yanmaya başlayınca çıkardığı sesten) büyük melekler ve peygamberler bile korkup bayılırlar.

Açıklama

Cehennemin Allah'a şikayette bulunması mecazi anlamda değil gerçek anlamdadır. Zira kıyamet günü bütün varlıklar kendiler göre konuşacaklardır. Biz bunun mahiyetini bilemiyoruz.

Ehli Sünnet inancına göre konuşmak için illa dil, beden veya lafız gerekli değildir. Ayrıca bir varlığın konuşması için bizim anladığımız anlamda canlı olması da gerekmez. Şu halde cehennem de kendine mahsus bir tarzda konuşabilir.

Zira daha önceki hadisi şeriflerde cennet ve cehennemin kendi aralarında tartıştıklarından da bahsetmiştik.

Ayeti kerimelerde cehennemin bir takım eylemlerde bulunacağına işaret edilmektedir: **"Cehennem alevli ve kızgın bir ateştir. İnsanın içini bile yakar. Kaçmaya çalışanları yakalar ve bırakmaz. Uzaklaşmaya çalışanları da yakalayıp içine çeker."**[3]

---

1 Ahmed b. Hanbel, 2/371; Müslim, 17/179.
2 Tirmizi, 2575.
3 Mearic, 15-18.

İbni Abbas (r.a)'ın cehennem hakkında anlattıkları, kendi görüşleri değildir. Muhakkak bunları Resulullah (s.a.v)'den duymuş olmalıdır. Zira ashabı kiram, Allah Resulü'ne son derece sadık idi. Resulullah (s.a.v); **"Bile bile benim söylemediğim birşeyi ben söylemişim gibi gösterenler cehennemden yer beğensinler."** Bu rivayet Rezîn'e aittir.

Bu konuda başka hadisi şerifler de vardır. **"Cehennemlikler, cehennemi ta uzaktan gördükleri zaman"**[1] ayeti kerimesini tefsir beyanında şu hadisi şerif varittir: **"Cehennemden bir baş çıkar. Gözleri ve dili vardır. Bir kuş gibi etrafı gözler ve cehennemlik olanı hemen tespit edip yakalar."** Bir başka hadisi şerif ise şöyledir: **"Cehennemden bir baş çıkar ve uzanıp kuşun arpa tanesini yakalaması gibi kâfiri tutup çeker." Ebû** Muhammed İbnü'l-Arabî'ye göre bu hadisi şerif sahihtir. Yani cehennemdeki bu görevli; kuşun toprak içindeki tohum tanesini seçip çıkarması gibi kalabalık arasından kâfiri bulup çıkarır.

Ebu Hureyre (r.a) anlatıyor; Resulullah (s.a.v) buyurdular ki: **"Kıyamet günü cehennemin içinden bir baş çıkar. İki gözü ve iki kulağı vardır. Görür ve duyar. Dili de vardır konuşur ve şöyle der: "Benim üç tane görevim var; Zorbalar ve zalimler, müşrikler ve putperestler."**[2] **Ebû** Said (r.a)'dan da aynı hadisi şerif rivayet edilmiştir. Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif bir açıdan sahih bir açıdan da gariptir.

İbni Vehb anlatıyor: Bana hocam Halit oğlu Allaf anlattı. Ayeti kerimede **"Kıyamet günü cehennem getirilip ortaya kurulur."**[3] buyurulmuştur. Yani kıyamet günü cehennemi 70.000 melek çekerek getirir. İnsanlar "Cehennemi çok uzaktan gördükleri zaman"[4] korkuya kapılırlar. Telaşlanırlar. Müminler ve evliyalar bile korkudan diz üstü çöküp kalırlar. Herkes kendi derdine düşer. Resulullah (s.a.v) ise ümmeti için telaşlanır.

Cehennemliklere Vurulacak Zincirler Prangalar ve Diğer Cezalar Hakkında

"Onların ayaklarına demir prangalar vurulur."[5] **"Boyunlarına zincir vurulmuş halde elleri ve ayakları bağlı sürüklenip cehenneme**

---

1 Furkan, 12.
2 Tirmizi, 2/95; Ahmed b. Hanbel, 2/336.
3 Fecr, 23.
4 Furkan, 12.
5 Hac, 21.

götürülürler."[1] **"Her birine 70 arşınlık zincirler vurulur."**[2] "Bizim (cehennemlikler için hazırladığımız) türlü cezalar ve ateş vardır."[3]

İbni Mesud (r.a)'dan gelen rivayetlerde cehennemliklerin her birine özel ve üstünde adları yazılı zincirler ve prangalar olacağı ifade edilmektedir.

Bir rivayette şöyle anlatılıyor: Cehennemlikler için özel bir bulut yaratılır. Bu bulut dünyadaki bulutlara benzer. Cehennemlikler bu bulutu görünce çok sevinirler. Allah Teâlâ bir istekleri olup olmadığını sorduğu zaman "Buz gibi su istiyoruz" derler. Bunun üzerine Allah Teala buluta emir verir. Bulut demir gülleler, zincirler ve dikenler yağdırmaya başlar.

Münkedir oğlu Muhammed diyor ki: Dünyada bulunan bütün demirleri toplasak bile böyle zincirler yapamayız. Cehennemde bir sürü zincir, pranga, gülle, mızrak ve kırbaç vardır.

İbnü'l-Mübarek anlatıyor: Ayet-i kerimede geçen 70 arşınlık zincir hakkında hocam Süfyan, hocası Da'luk oğlu Beşîr'den şu tefsiri dinlemiş; Ayeti kerimede geçen 70 arşın ifadesindeki arşın, bizim bildiğimiz gibi değildir. Buradaki her bir arşın 70 kulaçtır. Her bir kulacın uzunluğu ise Mekke ve Kufe arası kadardır.

Abdullah oğlu Bekar ise Übey bin Ka'b (r.a)'dan şunları dilediğini ifade etmektedir: Ayet kerimede geçen 70 arşın ifadesi mecazdır. Cehennemdeki bir tek zinciri yapmak için dünyadaki bütün demirleri toplamak gerekir.

Tavus ve Kutbî ise şöyle diyorlar: Cehennemde bir melek vardır. Cehennemliklerin sayısı kadar eli vardır. Bir tek elinin veya parmağının ağırlığını gökyüzü bile tartamaz.

Cehennemlikler Cehenneme Nasıl Gireceklerdir?

İbni Vehb, hocası Zeyd oğlu Abdurrahman'ı kaynak göstererek şöyle diyor: Kıyamet günü cehennem, cehennemlik olanları yıldızlar gibi büyük alevlerle karşılar. Bunu gören cehennemlikler geri dönüp kaçmaya çalışırlar. Allah Teâlâ görevli meleklere; "Şu kaçanların hepsini tutup getirin" diye emir buyurur. **"O gün cehennemlikler geri**

---

1 Ğâfir, 71-72.

2 Hâkka, 32.

3 Müzzemmil, 12.

dönüp kaçmaya çalışırlar. Ama onları Allah'tan başka koruyacak kimse yoktur."[1] Kaçmasınlar diye gözleri kör edilir ve elleri ayakları bağlanır.

Zeyd oğlu Abdurrahman devamla şöyle diyor: Daha sonra her birini bin tane melek tutup getirir. Bu meleklerin bastığı yer çöker ve tuttuğu her şey de ezilir. Bu melekler işte bu kadar güçlüdür. Cehenneme atılanlar düşmeye başlarlar. Bu düşüş de büyük bir azaptır. Onlarca yıl düşerler ve sonunda dibine çakılırlar. Burada da kendilerini görevli başka melekler yakalar. Cehennemlikler bu azaptan kurtulmak için cehennemin duvarlarına tırmanıp kaçmaya çalışırlar. Ayaklarında zincirler olduğu halde kaçmaya çalışırlar. Ama görevli melekler tarafından tutulup tekrar cehenneme atılırlar. Azapları böylece devam edip gider.

Bütün cehennemliklerin cezası bu şekilde değildir. Günahkâr müminlerle kâfirlerin ve münafıkların cezası farklıdır. Ayrıca her günaha ayrı bir ceza vardır.

Cehennem Ateşinin Cennetlikleri Görsünler Diye Cehennemlikleri Yukarı Kaldırması

Rivayete göre cehennem ateşinin alevleri, cehennemlikleri kor ve alev gibi saçıp savurur ve havaya kaldırır. Bazen cehennem ateşi cehennemlikleri öyle bir fırlatır ki cennetlikleri görürler. Ama arada perde vardır. Cennetlikler cehennemliklere şöyle derler: **"Biz Rabbimizin bize vadettiği şeylere kavuştuk."**[2] Cehennemlikler ise cennetliklere şöyle der: **"Bize birazcık su verseniz!"**[3]

Ebu Muhammed Abdulhak, **"Cehennemlikler her ne zaman çıkmaya çalışsalar tutulup gerisin geriye atılırlar"**[4] ayeti kerimesinin tefsiri hakkında âlimlerden şu görüşleri rivayet etmiştir: İnsanın aklına, cehennem ile cennet ayrı olduğu halde cennetlikler nasıl cehennemlikleri görebilir gibi bazı sorular gelebilir. Zira cennet ile cehennem arasında engel ve perde de vardır. Birinden diğerine geçiş yoktur. Bu gibi soruların insanın aklına gelmesi mümkündür. Fakat unutmamak ge-

---

1 Ğafir, 33.
2 A'raf, 44.
3 A'raf, 50.
4 Secde, 20.

rekir ki, ruhları yeniden dirilinceye kadar bizim bilmediğimiz bir mahiyette bekleten Allah Teâlâ, cennetlikler ile cehennemlikleri görüştürüp konuşturabilir. Bunda şaşılacak bir husus yoktur.

Cehennemde Dağlar Hendekler Vadiler Denizler Çöller Kuyular Kazanlar Hapishaneler Köprüler ve Yollar Vardır Cehennemde Ayrıca Akrepler Yılanlar Vardır

İçki İçen ve Sarhoş Gezene Vaadedilen Ceza

Ebu Said el-Hudri anlatıyor: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır; **"Cehennemde bir tepe vardır. Kafir buraya (cehennemden çıkıp kaçmak ümidiyle) 70 senede tırmanır. Sonra tekrar aşağı düşer. Bu durum böyle ebediyen devam edip gider."**[1] Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif gariptir. Zira bu hadisi şerifi tek rivayet eden Ebû Luhey'a diye bilinen zattır.

Daha önce Hz. Enes (r.a)'ın rivayet ettiği hadisi şerifte sarhoş olarak ölenin kıyamet günü de sarhoş olarak öleceği ve cehennemde "Sükrân" adıyla bilinen özel bir yerde azap göreceği ifade edilmiştir.

Ayeti kerimelerde bazı günahlar için "Veyl" olduğu ifade edilmektedir.[2] Aslında veyl kelimesi acıma ve tehdit için kullanılmaktadır. Ancak İbni Mubarek'in Said oğlu Rüşdîn'den rivayet ettiği bir hadisi şerifte şöyle buyurulmuştur: **"Veyl, cehennemde bir vadidir. Kâfir bu vadide 40 yıl yuvarlanır da gene de dibine düşmez."** Bu hadisi şerifi Rüşdîn de Haris oğlu Amr'dan rivayet etmiştir. O da Ebu's-Semh ve Ebu'l-Heysem'i kaynak göstererek Ebû Said el-Hudrî'den rivayet etmişlerdir.[3] Ebû Said, "veyl" adlı vadinin iki dağın arasında bulunduğunu ifade etmektedir.

"Cehennemde Yahmûm'un gölgesinde"[4] ayeti kerimesinde geçen "Yahmûm" cehennemde bir dağdır. İbni Zeyd'in görüşü budur. Yahmûm, "hamîm" kelimesinden gelir. Bu dağ, sıcak alevlerin aktığı bir dağdır. Cehennemlikler serinlemek ve dinlenmek için bu ağacın gölgesine saklanırlar. **"Soğuk değildir"**[5] yani kızgındır ve serinletmez. Aksine azabı ve sıcaklığı daha da arttırır. **"Tatlı ve doyurucu**

---

1 Tirmizi, 2616; Ahmed b. Hanbel, 75/3.
2 Bakara, 79; Tur, 11, Zariyat, 60; Maun, 4.
3 Tirmizi, 3164; Ahmed b. Hanbel, 75/3.
4 Vâkıa, 43.
5 Vâkıa, 44.

da değildir"[1] yani doyurmaz aksine daha acıktırır. Ayrıca iğrençtir. Dahhâk ve Said bin Müseyyeb'in görüşü budur (Allah adı geçenlerin hepsinden razı olsun).

"Biz onların arasına bir uçurum koyduk"[2] ayeti kerimesi hakkında Nevf el-Bükâli şöyle diyor; Ayeti kerimede geçen "Mevbik" uçurum anlamına gelmektedir. Bu uçurum, (cehennemde azap gören) müminler ile diğer cehennemliklerin arasında bir engeldir.

Resulullah (s.a.v)'in hanımlarından olan Hz. Aişe (r.a)'a; **"Bunların varacak olduğu yer ğayyâ'dır"**[3] ayeti kerimesinin ne anlama geldiği sorulduğu zaman; buranın cehennemde bir nehir olduğunu ifade etmiştir. Ğayyâ, derin çukur anlamındadır.

"Felak'ın Rabbine sığınırım"[4] ayeti kerimesindeki felak hakkında değişik görüşler vardır. İbni Abbas (r.a)'a göre felak, cehennemde bir zindandır. Kab'a göre ise cehennemdeki bir barınak veya fırındır. Buranın kapısı açıldığı zaman tüm cehennem halkı, buradan gelen ateşin şiddetinden feryat etmeye başlar. Hafız Ebû Nuaym'dan öğrendiklerimiz bunlardır.

İbni Mubarek, Ayyaş oğlu İsmail'i kaynak göstererek hocaları Müslim oğlu Sa'lebe ve Beşir oğlu Eyyûb'dan aşağıdaki görüşleri naklet-mektedirler. Bu zatlar da Şakî el-Esbahî'yi kaynak göstermektedirler (Allah hepsinden razı olsun):

Cehennemde bir dağ vardır. Adı Saûd'dur. Kafir kırk sene bu dağa tırmanır ama sonra tekrar aşağı atılır. **"O'nun cezası Saûd'dur."**[5]

Yine cehennemde adı "Hevâ" olan bir kule vardır. Kafir bu kuleden aşağı atılır ve yere kırk senede düşer. **"Azabımı hakkeden aşağı düşecektir."**[6]

Cehennemde "Esâme" denilen bir vadi vardır. Yılanlar ve akreplerle doludur. Oradaki akrepler katır büyüklüğündedir. Yılanlar ise yetmiş dişlidir ve yetmiş çeşit zehir taşırlar.

Cehennemde yetmiş çeşit hastalık bulunur. Bunlara sadece cehenneme özel hastalıklardır.

---

1 Vâkıa, 44.
2 Kehf, 52.
3 Meryem, 59.
4 Felak, 1.
5 Müddessir, 17.
6 Taha, 81.

Yine cehennemde "Gayyâ" denilen bir çukur bulunur. Bu çukur kan ve irinle doludur.

Hüdbe oğlu Ebû Hüdbe İbrahim, Hz. Enes bin Malik (r.a)'ı kaynak göstererek şu hadisi şeriif rivayet etmektedir: **"Cehennemde simsiyah ve kapkaranlık bir vadi vardır. Çok pis bir kokusu vardır. Allah Teala, bu vadide kendinden başkasına ibadet edenlere azap edecektir."**

Ebu Nuaym, Vâsî oğlu Muhammed'den dinlemiş: Birgün Ebû Bürde oğlu Bilal'in yanına geldim. Senin baban dedeni de kaynak göstererek şu hadisi şerifi nakletmiş: **"Cehennemde Lemlem denilen bir vadi vardır. Bu vadide Hebheb adlı bir çukur bulunur. Allah Teala, zalimlere ve zorba idarecilere burada azap edecektir. Allah bizi bu azaptan korusun."**

İbnü'l-Mübarek, hocası Abdullah oğlu Yahya'dan dinlemiş. Ona da babası anlatmış. Babası da Ebû Hureyre (r.a)'dan şu hadisi şerifi dinlemiştir: **"Cehennemde Lemlem adlı bir vadi vardır. Allah hepimizi cehennemdeki bu vadilerin azabından ve ateşinden korusun."**

İmam Malik bin Enes, İbni Şihâb (ez-Zührî)'den bir başka hadisi şerife daha yer vermektedir. Aynı hadisi şerifi Zührî, Hüseyin oğlu Ali'den, o da babası Hüseyin'nden, Hüseyin de babası Ali'den dinlemiş (Allah hepsinden razı olsun): **"Her sarhoş eden şey haramdır. Üç çeşit insana Allah Teala çok kızgındır. Ahirette bunların yüzüne bakmaz ve bunlarla konuşmaz. Bu kimseler cehennemde Mensâ adlı bir kuyuda azap görürler. Bu çeşit üç insan; kaderi inkar edenler, Allah'ın dinine dışardan bir şey ilave edenler ve içki içenlerdir."** Mensâ, unutulmuş kimseler veya unutulmuş yer anlamındadır. Bu hadisi şerifi İmam Malik'ten bize aktaranlar, Ebubekir Hatîb ve Kureyşli Süleyman oğlu Ahmed'dir.

İbni Vehb de Şuayb oğlu Amr'ı kaynak göstererek bir hadisi şerife yer veriyor. Aynı hadisi şerifi Amr da babası ve dedesi aracılığıyla Resulullah (s.a.v)'den dinlediğini ifade etmektedir: **"Allah'a karşı isyan edenler ve dünyada makam ve mevkileriyle övünüp insanları küçük görenler, cehennemde havada uçuşan tozlar kadar küçük olacaklardır. Cehennemde herkes bunların üzerine basacaktır. Bunlar insanların nefesleriyle ve insanların hareketlerinden çıkan rüzgarla sağa sola uçuşacaklardır. Bunlar cehennemde azap görenlerden akan kan ve terlerle besleneceklerdir."**

Aynı hadisi şerifi Abdullah İbni Mübarek de Muhammed b. Aclan ve Amr b. Şuayb'ı kaynak göstererek aktarmaktadır.[1] Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif hasendir.[2]

Hazreti Cabir (r.a) anlatıyor: Yemen'in Ceyşân bölgesinden bir adam gelerek Allah Resulüne o yörede meşhur bir içecek hakkında bazı sorular sordu. Resulullah (s.a.v) bu içeceğin sarhoş edip etmediğini sordu. Adam da bu içkinin sarhoşluk verdiğini söyledi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Allah Teâlâ'nın vaadi vardır. Sarhoş edici şeyleri içenler, cehennemdeki insanlardan akan kan ter ve diğer iğrenç sıvılarla besleneceklerdir."**

Zeyd bin Sabit (r.a)'ın rivayet ettiği hadisi şerifte ise Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: **"Ben Medine'ye göç edip yerleştim. Mezarım da burada olacaktır. Kıyamet günü tekrar buradan dirilip mahşer meydanına geleceğim. Ümmetim üzerinde benim hakkım vardır. Benim dostlarıma ve aileme sahip çıkmak ve onları koruyup kollamak ümmetimin görevidir. Bu vasiyetimi tutanlara kıyamet gününde şahitlik yaparım ve şefaat ederim. Benim vasiyetlerimi yerine getirmeyenlere ve sünnetime uymayanlara ise cehennemde büyük azap vardır. Bu azap, cehennemliklerin terlerini ve diğer iğrenç sıvılarını yiyip içmektir."** Bu hadisi şerif gariptir. Zira Zeyd oğlu Harice ve babasından tek hadis rivayet eden Ebu'z-Zinâd'dır. Bir de oğlu Abdurrahman vardır. Bu kimselerden başka hadis rivayet eden de yoktur.

Musa oğlu Esed, Hz. Ali (r.a)'dan şu hadisi şerifi rivayet etmektedir: Birgün Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdular; **"Hüzün kuyusundan Allah'a sığının."** Oradakiler **"Ey Allah'ın peygamberi! Hüzün kuyusu nedir?"** diye sordular. Resulullah (s.a.v) şöyle cevap buyurmuşlardır: **"Hüzün kuyusu öyle birşeydir ki cehennemin kendisi bile buradaki azaptan günde yetmiş kere Allah'a sığınır. Bu azap, gösteriş için ilim öğrenen ve yine gösteriş ya da menfaat için Kuran okuyanlara hazırlanmıştır."**[3]

---

1 Ahmed b. Hanbel, 2/178.
2 Tirmizi, 2492.
3 Tirmizi, 2383. İbn Mace, 256.

Cehennemin Kenarı Ne ile Çevrilidir? Müminlere Eziyet Eden ve Sıkıntı Verenleri Bekleyen Azaplar

İbni Mubarek diyor ki; bize bir zat Mansur ve Mücahid'den dinlediği bir rivayeti anlattı. Şecera oğlu Yezid, Hz. Muaviye (r.a)'ın kumandanlarından birisiydi. Bir seferinde Hz. Muaviye, kendisini bir birlik ile birlikte sefere gönderdi. Düşmanla karşılaşan Yezid'in askerleri bozguna uğradılar. Bunun üzerine Yezid, adamlarını tekrar toplayıp onlara şöyle bir konuşma yapmıştır: "Allah'a hamd ü senalar olsun. Şimdi ben diyorum ki; Allah'ın size verdiği nimetleri unutmayın. Bir hadisi şeriften öğrendiklerimi size anlatayım da dinleyin. Resulullah (s.a.v)'in anlattıklarının özeti şöyledir; Kıyamet günü hepiniz isimlerinizle ve namınızla çağırılacaksınız. İyi olanlara iyi diye hitap edilecek. Kötü olanlar ise yaptıkları kötülüklerle çağırılacaklar. Ey Falanca adam! İşte bu senin nurundur. Ve sen Ey Falanca! İşte bu da senin yaptığın güzel şeylerdir diye hitap edilecek. Bilin ki cehennemin de tıpkı bir deniz gibi sahili vardır. Bu sahilde yılanlar ve başka korkunç ve vahşi hayvanlar olacaktır. Yine orada katırlardan daha büyük akrepler bulunur. Cehennemde azap görenler, buradan kurtulmak için yalvarınca cehennemden çıkarılıp bu sahile atılırlar. Buradaki korkunç yaratıklar, akrepler ve yılanlar onlara saldırır. Bunun üzerine "Bizi tekrar cehenneme atın ve buradan kurtarın" diye yalvarırlar. Sonra tekrar cehenneme atılırlar. Buradaki azabın şiddetinden cehennemliklerin derileri soyulur. Sonra melekler; "Allah'ın azabı nasılmış? diye sorarlar. Onlar da; "Çok ağır ve acı verici" diye cevap verirler. Bunun üzerine melekler; "İşte siz de dünyada müminlere böyle eziyet ederdiniz" diye cevap vereceklerdir."

Biz diyoruz ki; Allah Teala'sına itaat eden ve arzularına boyun eğmeyene cennet vardır. Şeytan'a itaat etmeyen ve dünya hayatına tamah etmeyenler, böyle azaplara asla maruz kalmayacaklardır. Fakat arzularına uyanlar ve dünyaya tapanların gidecek oldukları yer böyledir. İsyanlarına ve günahlarına aldırış etmeyenler, nefislerini terbiye etmeyip şeytanın peşinden gidenlerin varacak oldukları yer yukarda bahsedilen azapların olduğu yerlerdir. **"Kim Allah'ın çizdiği yolun dışına çıkıp dünya hayatını tercih ederse, varacak olduğu yer cehennemdir. Fakat Allah'a iman ve itaat edip Allah'ın koyduğu kanunlara hürmet eden ve arzularını kontrol edip heveslerinin peşinden gitmeyenlerin son durağı ise cennettir."**[1]

---

[1] Nâziât, 37-41.

"O sarp yokuşu aşamadı."[1] ayeti kerimesinin anlamı ise şöyledir: Kafir asla cehennemden çıkmayı başaramayacaktır. Zira cehennemde Saûd denilen dağı, kâfir, cehennemden çıkma arzusu ile tırmanacaktır. Fakat cehennemden çıkış asla mümkün değildir. İşte ayeti kerimedeki sarp yokuş Saûd'dur. Kafir, bu dağın tepesine her çıktığında aşağıya yani cehennemin dibine atılacaktır.

Bu tepeyi aşmanın yani cehennemden kurtulmanın yolu ise iyilik yapmaktan geçiyor: **"Köle azat etmek ya da yakın akrabadan olan yetime veya hiçbirşeyi olmayan yoksula yemek yedirmektir."**[2]

Cehennemde Yakacak Olarak İnsanlar ve Taşlar Kullanılacaktır

"Cehennemin yakıtı insanlar ve taşlardır."[3]

Ayeti kerimede geçen "Vekûd" odun anlamına gelir ve ateş yakmak için kullanılan diğer şeyleri de ifade eder. Ayeti kerimede ifade edilen insanlar genel anlamda bütün hepimizi içine almaktadır. Allah hepimizi böyle bir duruma düşmekten korusun. Rivayete göre; Cehennemin odunu, gençler, ihtiyarlar ve namuslarını muhafaza etmeyen kadınlardır.

İbni Mubarek, Resulullah (s.a.v)'in amcası Hz. Abbas (r.a)'ı kaynak göstererek şu hadisi şerifi zikretmektedir: **"Bu din birgün galip gelecek ve denizlerin ötesine bile ulaşacaktır. Hatta atlı bir mücahit, atını denize sürecek ve Allah rızası için bu denizleri aşıp gazaya gidecektir. Daha sonra çok Kuran okuyacak olan bir nesil gelecek ve "Bizden daha çok ve daha güzel Kuran okuyan kimse var mı?" diye övüneceklerdir. Sonra onların içlerinden birisi yanındakine dönüp; "Bu insanlar arasında tek bir iyi adam görebiliyor musun?" diye soracaktır. Oradakiler, "Hayır böyle biri yok" diye cevap vereceklerdir. İşte bunlar Muhammed ümmetinden olacaklardır. Bunlar cehennemde odun olarak yanacak olanlardır."** Bu rivayeti Ubeyde oğlu Musa da, Teym kabilesinden Haris oğlu İbrahim'in oğlu Muhammed'i kaynak göstererek rivayet etmiştir. Muhammed de aynı hadisi şerifi İbnü'l-Hâdî'den; O da Hz. Abbas (r.a)'dan bizzat dinlediğini ifade etmektedir (Allah hepsinden razı olsun).

---

1 Beled, 11.
2 Beled, 13-16.
3 Bakara, 24.

Ayeti kerimede geçen taşlar ise kibrit taşıdır. İbni Mubarek'in anlattığına göre Abdullah İbni Mesud (r.a) ve bazı sahabenin görüşü budur. İbni Mesud (r.a)'a göre bu taşın beş özelliği vardır: Hızlı ve şiddetli yanar ve çabuk tutuşur. Kötü kokar. Dumanı çoktur ve boğucudur. İnsanın bedenine yapışır. Bir de alevleri ve yaydığı ısı çoktur.

Bazı âlimlere göre ayeti kerimede zikredilen insanlara beraber yanacak taşlardan kasıt, putlardır. Zira ayeti kerimede; **"İşte siz ve Allah'tan başka taptığınız herşey cehennemde odundur"**[1] buyurulmuştur.

Cehennemde odun olmanın iki anlamı vardır:

1. Cehennemde azap göreceklerdir.

2. Cehennemdekilere azap edeceklerdir. Mesela putlar gibi. Bunlar da cehennemde yakılarak oradakilerin azabının şiddetlenmesine sebep olacaklardır.

Buna delil olarak şu hadisi şerifi zikretmek istiyoruz: **"İnsanlara eziyet veren herşey cehennemliktir."** Bu hadisi şerifin iki farklı yorumu vardır:

1. İnsanlara ve özellikle müminlere eziyet edenler, ahirette ateş yani cehennemde azap göreceklerdir.

2. İnsanlara eziyet veren veya insanların korktuğu yırtıcı ve tehlikeli hayvanlar da cehennemde olacak ve cehennemliklere azap olacaklardır.

Kafirin Bedeni Cehennemde Daha Fazla Azaba Maruz Kalması için Dünyada Olduğundan Çok Daha Fazla Büyük ve Geniş Olacaktır Cehennemde Müminin Her Organına İşlediği Günah Oranında Azap Edilecektir

Ebu Hureyre (r.a)anlatıyor; Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"(Cehennemdeyken) Kafirin baldırları Uhud dağı kadar olacaktır. Derisinin genişliğ ise üç günlük yürüme mesafesi kadar olacaktır."**[2]

Yine Ebû Hureyre (r.a)'dan rivayet edilen bir başka hadisi şerifin meali şöyledir: **"Kafirin derisinin kalınlığı 42 arşın olacaktır. Ce-**

[1] Enbiya, 98.

[2] Müslim, 17/186; Tirmizi, 2579; Ahmed b. Hanbel, 2/328.

hennemde oturacağı yer de Mekke ile Medine arasındaki mesafe kadar büyüktür."[1] Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif hem hasen hem de sahihtir. Fakat bir başka açından da gariptir. Zira A'meş tarikiyle gelen rivayet garip kabul edilmiştir.

Tev'eme'nin kölesi Salih'in rivayet ettiğine göre Ebû Hureyre (r.a) onlara bir başka hadisi şerif daha aktarmıştır: **"Kafirin dizleri Beyzâ kadardır. Kalçaları ise Rebeze kadar geniş olacaktır."** Rebeze, Mekke ile Medine arasını ifade için kullanılmıştır. Beyzâ ise bir dağın adıdır.

İbni Mubarek, Yunus ve Zührî'yi kaynak göstererek Said bin Müseyyeb aracılığıyla yine Ebû Hureyre (r.a)'dan bir başka hadisi şerif daha rivayet etmektedir (Allah hepsine rahmet eylesin): "Kıyamet gününde kafirin baldırları, Uhud dağından daha büyük olacaktır. Bunun sebebi daha fazla azaba maruz kalsın ve azabı daha iyi hissetsin diyedir."

Sa'd oğlu Leys, Yezid oğlu Halit ve Ebû Hilal oğlu Said'i kaynak göstererek Said el-Makberî aracılığıyla yine Ebû Hureyre (r.a)'dan aynı anlamda bir hadisi şerif rivayet etmektedirler: **"Kafirin baldırları Uhud dağı kadar büyüktür. Dizleri ise Beyzâ dağı kadardır. Alnı Varakan dağı kadardır. Kalçaları ise Medine ile Rebeze arası kadardır. Gözleri 70 arşın olacaktır. Karnı ise İzam dağı kadar olacaktır."**[2]

Enes bin Malik (r.a)'ın rivayet ettiği hadisi şerifte Resulullah (s.a.v) Varakan dağı hakkında şöyle buyuruyorlar: **"Allah Teala, bir dağa tecelli etti ve bunun üzerine dağ altı parçaya bölündü. Üç tanesi Mekke'ye düştü; Sevr, Sübeyr ve Hirâ. Üç tanesi de Medine'ye düştü; Uhud, Varakan ve Razvâ."**

İbni Mubarek'in Uyeyne oğlu Süfyan ve Dinar oğlu Amr aracılığıyla Umeyr oğlu Ubeyd'den rivayet ettiği hadisi şerifte şöyle buyurulmaktadır: **"Kafirin gözü-ve derisinin kalınlığı- 70 arşın olacaktır. Baldırı da Uhud dağı kadar olacaktır. Diğer azaları da bunlara nispetle o kadar büyük olacaktır."**

Ebu'l-Mehârik de Hz. Ömer (r.a)'ın oğlu Hz. Abdullah (r.a)'ı kaynak göstererek bir başka hadisi şerife daha yer veriyor: **"Kafirin dili bir ya da iki fersah büyüklüğünden olup yerde sürünür. Gelip geçen herkes onun dilini çiğneyerek geçer."**[3]

---

1 Tirmizi, 2577.

2 Tirmizi, 2578; İbn Mace, 4322.

3 Tirmizi, 2580; Ahmed b. Hanbel, 2/92.

Semure b. Cüdüb (r.a)anlatıyor; Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdular: "**(Cehennemliklerin) kimisi topuklarına kadar ateşe gömülür. Kimi ise dizlerine kadar ateşe batar. kimisinin ise ateş gırtlağına kadar gelip dayanır. Kiminin ise ateş başından aşıp gider.**"[1]

Açıklama

Buradan anladığımıza göre her kafirin cehennemdeki durumu aynı değildir. Zalimler ile inatları vesilesiyle inkar edenlerin durumları farklıdır. Peygamberleri şehit edenlerle diğer kafirlerin durumu da aynı olmaz. Müslümanlara zulmeden ve eziyet veren, insanları imandan ve ahlaktan uzaklaştırmaya çalışan kafirlerin cezası ise daha da büyüktür.

Bazı kafirlerin bedenleri diğerlerine göre daha büyük olur. Bazısına dillerinden azap edilir. Diğer organlarından azap gören kafirler de vardır.

Yine bazı cehennemlikler topuklarına kadar ateşe gömülür. Yani azap dizlerinden yukarı ulaşmaz. Bazıları ise bellerine ya da boyunlarına kadar ateşe sokulur. Kimisi ise azabın içinde boğulur gider.

Kutbî, "Uyûnu'l-Ahbâr" adlı eserinde Ebû Hureyre (r.a)'dan merfu olarak şu hadisi şerifi rivayet etmektedir: "**Allah Teala kulları arasında kesin hükmünü verince iyilikleri çok olan cennete gider. İyilikleri ile kötülükleri eşit olanlar ise Sırat üzerinde 40 sene bekletilir. Daha sonra bu kişi de cennete girer. Eğer kötülükleri fazla gelirse, müminlere özel olarak ayrılmış bir kapıdan cehenneme giderler. Bu kimseler de günahları oranında azap gördükten sonra cehennemden çıkarlar. Bunlardan kimisi topuklarına kadar azaba gömülür. Kimini ise ateş dizlerine kadar yakar. Kiminin ise ateş beline kadar çıkar.**"

Büyük âlim ve fakih Ebubekir b. Bürcan şöyle diyor: Ayeti kerimede müminlerin amellerine göre cehennemde azap görecekleri ifade buyurulmaktadır: "**Herkesin yaptığı işe göre bir derecesi vardır. Herkes yaptığının karşılığını alır. Kimseye en küçük bir haksızlık yapılmaz.**"[2] Kâfirleri ise azap her tarafından kuşatır: "**Onların altlarına ateşten tabakalar döşenmiştir. Üstlerine de ateşten tavanlar yapılmıştır.**"[3]

---

1 Müslim, 17/180; Ahmed b. Hanbel, 5/10 ve 18.
2 Ahkaf, 19.
3 Zümer, 16.

Açıklama

Haris b. Kays (r.a), şu hadisi şerifi rivayet etmiştir: **"Ümmetimin içinde Mudar kabilesinden daha kalabalık bir grup benim şefaatimle cennete girecektir. Yine ümmetimin içinde, cehennemde bedeni iki dağın arası kadar büyüyecek olanlar vardır."**[1]

Büyük Günah İşleyenlerin Maruz Kalacağı Azap

Abdullah bin Mesud (r.a)anlatıyor: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır; **"Kıyamet günü en şiddetli azap görecek olanlar put ve heykel yapanlardır."**[2]

Esbağ oğlu Kasım, yine Abdullah bin Mesud (r.a)'ı kaynak göstererek şu hadisi şerifi nakletmektedir: **"Kıyamet günü en fazla azaba maruz kalacak kişiler, Allah'ın peygamberlerini öldürenler veya Allah'ın peygamberleri tarafından öldürülenlerdir. Bir de put ve heykel yapanlardır."**[3]

Ebu Ömer diye bilinen İbni Abdilberr, İbni Mace ve İbni Vehb; yine Ebû Hureyre (r.a)'ı kaynak göstererek şu hadisi şerifi rivayet etmişlerdir: **"Kıyamet günü en şiddetli azabı, ilmi kendisine fayda vermeyen alimler göreceklerdir."** Hadisçiler bu rivayet zayıf görürler. Zira Mukassim oğlu Osman, Mu'tezile mezhebindendir ve çok da tanınan birisi değildir.

Ayyaş oğlu İsmail, Müslim oğlu Tağleb'i ve Beşir oğlu Eyyûb'u kaynak göstererek Şakî bin Mânî'den şu hadisi şerifi rivayet etmektedir: **"Dört çeşit insan vardır. Bunlara yapılan azap yüzünden cehennemdeki diğer insanlar da rahatsız olurlar. Bunlar ateş ile kaynar su arasında koşu durular ve feryatları cehennemi inletir. Cehennemde olan herkes bunların feryatlarından rahatsız olurlar. Cehennemlikler birbirine; "Bu adamların derdi nedir? Bunların yüzünden bizim azabımız da artıyor" diye sorup şikayet ederler. Birisi; "Bu adamlardan biri ateşten biri tabuta koyulmuş. Diğerinin ise bağırsakları sökülmüş. Üçüncüsünün ağzından kan ve irin akıyor. Diğeri ise kendi etlerini yiyip duruyor" diye cevap verir. "Ateşten tabuta konulan adamın günahı**

---

1 İbn Mace, 4323.

2 Müslim, 14/92; Buhari, 10/382; Ahmed b. Hanbel, 1/375.

3 Ahmed b. Hanbel, 1/407.

neyimiş?" diye sorar birisi. Diğeri de; "Bu adam insanların malını haksız yere yermiş ve ayrıca borçlarını da ödememiş" der. "Bağırsakları sökülene ne olmuş?" "Bağırsakları sökülen adam ise dünyada iken tuvaletini dikkatli yapmazmış. Üstüne başına bulaşan pisliğe aldırış etmezmiş." "Ağzından kan ve irin akan adam ise dünyada kötü söz söyleyen kimsedir. Kendi etini yiyip duran ise dünyada gıybet ederdi."

Dünyada İnsanlara Eziyet ve İşkence Edenleri Ahirette Bekleyen Azap

Ebu Davud; Halid bin Velid (r.a)'dan şu hadisi şerifi rivayet etmektedir: **"Kıyamet günü azaba en çok çarptırılacak olanlar, dünya iken insanlara işkence edenler ve en fazla insanlara eziyet edenlerdir."**[1]

Buhari, "Tarih" adlı eserinde aynı anlamda bir başka rivayete yer vermiştir. Aynı rivayeti Hizam oğlu Hakim'in oğlu Halit, Ebû Ubeyde (r.a)'ı kaynak göstererek anlatıyor (Allah hepsinden razı olsun): Ebû Ubeyde (r.a), bir Ermeni'yi (köle olarak) olarak almıştı. Halit bin Velid (r.a)gelip Ebû Ubeyde'ye birşeyler söyledi. Oradakiler, "Sen bizim komutanımıza kızdın mı?" diye sordukları zaman Ebû Ubeyde (r.a) şöyle cevap vermiştir; Hayır! Kızmadım. Zaten kızmak için de gelmedim. Ben Allah Resulünden şu hadisi şerifi dinlemiştim (bunu kendisine hatırlattım sadece): **"Kıyamet günü azaba en çok çarptırılacak olanlar, dünya iken insanlara işkence edenler ve en fazla insanlara eziyet edenlerdir."**

Müslim de aynı anlamda bir hadisi şerif rivayet etmektedir. Hizam oğlu Hakim oğlu Hişam, birgün Şam'a gelir. Orada güneş altında bekletilen bir takım insanlar görür. Bunların ne olduğunu sorunca; "Bunlar (gayri müslimlerdir ve) cizye vermedikleri için bu şekilde cezalandırılmışlardır" cevabını alır. Bunun üzerine Hişam; "Ben Allah Resulünden bu konuda bir hadisi şerif dinlemiştim" der ve şu hadisi şerifi okur: **"Allah Teala, dünyada iken insanlara işkence edenlere kıyamet günü azap edecektir."**[2]

---

1 Ahmed b. Hanbel, 4/90.

2 Müslim, 16/168; Ahmed b. Hanbel, 3/403 ve 468.

İnsanlara Güzel Şeyleri Tavsiye Ettiği Halde Kendisi Yapmayan ve Kötülüklerin Yapılmasına Engel Olmaya Çalıştığı Halde Kendisi Kötülükleri Yapan Kimsenin Cezası

İnsanlar Nasihat Edenlerin Durumu ve Söyledikleri ile Yaptıkları Birbirini Tutmayan Kimseler, Zalimlerle Dost Olanlar ve Zalime Destek Verenler Cehennemde Köpeklik Yapacaklardır

Üsame bin Zeyd (r.a), Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor: **"(Kıyamet günü) bir adam getirilip ateşe atılır ve orada hayvana verilen yem gibi öğütülüp kavrulur. Diğer cehennemlikler gelip ona bakar ve "Ey Falanca! Sen dünyada bize nasihat etmiyor muydun? Bize iyi şeyler yapmamızı söyler ve kötü işleri terk etmemizi nasihat etmez miydin?" diye sorarlar. Adam da: "Evet, ben size nasihat ederdim ama kendim aksini yapardım. Kötü şeyler yapmayın derdim ama kendim yapardım" diye cevap verir."**[1]

Aynı anlamda bir hadisi şerifi Müslim de rivayet etmektedir: **"(Kıyamet günü) bir adam getirilip ateşe atılır. Adam karnını tutarak eşekler gibi sağa sola dolanır. Diğer cehennemlikler gelip etrafında toplanırlar: "Ey Falanca! Sen dünyada bize nasihat etmiyor muydun? Bize iyi şeyler yapmamız söyler ve kötü işleri yapmamamızı nasihat etmez miydin?" Adam da "Evet! Ben size nasihat ederdim ama kendim aksini yapardım. Kötü şeyler yapmayın derdim ama kendim yapardım" diye cevap verir."**[2]

Hafız Ebû Nuaym, Enes bin Malik (r.a)'den gelen şu hadisi şerifi rivayet etmiştir: **"İsra gecesi bir grup insanın hali bana gösterildi. Demir makaslarla dudakları kesiliyordu. Sonra kesilen dudaklar tekrar yerine iade ediliyor ve azap böylece sürüp gidiyordu. Cebrail (a.s)'a, bunların kim olduğunu sorduğumda; "Bunlar senin ümmetlerinin vaizleridir. İnsanlara nasihat ederler ancak kendileri aksini yaparlardı. Allah'ın emirlerini insanlara anlatırlar ama kendileri amel etmezlerdi."**

İbni Mubarek, Hammad b. Seleme ve Ali b. Zeyd aracılığıyla Enes bin Malik (r.a)'dan bizzat şu hadisi şerifi öğrendiğini ifade ediyor: **"İsra gecesi bir grup insanın hali bana gösterildi. Demir makaslarla**

---

[1] Buhari, 6/331; Ahmed b. Hanbel, 5/209.
[2] Müslim, 18/118.

dudakları kesiliyordu. Sonra kesilen dudaklar tekrar yerine iade ediliyor ve azap böylece sürüp gidiyordu. Cebrail (a.s)'a, bunların kim olduğunu sorduğumda; "Bunlar senin ümmetlerinin vaizleridir. İnsanlara iyilik yapmalarını nasihat ederler ancak kendileri yapmazlardı. Allah'ın Kitabı'nı okudukları halde amel etmezlerdi."[1]

Bu hadisi şerif, Bakara suresi 44. Ayeti kerimeye işaret etmektedir: "**(Ey Yahudi bilginleri!) Sizler Allah'ın Kitabı (Tevrat'ı) okuduğunuz halde insanlara nasihatte bulunup kendiniz aksini mi yapıyorsunuz? Ne zaman aklınızı başınıza alacaksınız!**"

Hafız Ebû Nuaym'ın rivayete göre Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "**Allah Teala, kıyamet günü, alimlere mazur görmediği bazı şeyleri cahillere hoş görüp bağışlayacaktır.**" Bu hadisi şerif gariptir. Zira Cafer oğlu Seyyâr'ın, Ahmed bin Hanbel'i kaynak göstererek rivayet ettiği bu hadisi şerifi başka görüp duyan kimse yoktur.

İmam Ahmed bin Hanbel'in rivayet ettiği bir başka hadisi şerif şöyledir: "**Zalimlere destek veren, onlarla dost olan ve onların zulümlerine engel olmayanlar, cehennemde köpeklik yapacaklardır.**" Bu hadisi şerif gariptir. Zira Muhammed b. Müslim, Tavus'tan bundan başka hadis rivayet etmemiştir.

Açıklama

Bazı büyüklerimize göre kıyamet günü üç çeşit insanın durumu çok kötü olacaktır:

1. Köle ya da emrinde başka insanlar bulunan bir kimse; eğer emri altındakileri güzelce terbiye edip yetiştirir de kendisi asi bir kul olursa; bu adam cehenneme atılır. Yetiştirdiği insanlar ise cennete gider. Bunu gören diğer insanlar; "Yazı bu adama! Ne kötü bir zenginlik! Ne kötü bir durum!" Bunun üzerine cehenneme atılan adam; "Bu mal benimdi. Bu adamı da ben terbiye ettim. O nasıl cennete gidiyor da ben cehenneme gidiyorum?" diye feryada başlar. Görevli bir melek şöyle cevap verir: "Çünkü o terbiyeli idi. Sen ise güzel bir ahlak sahibi değildin. O iyi işler yaptı. Sen ise hep boş ve kötü şeylerle ilgilendin."

2. Bir adam çok çalışıp da zengin olur ama hiçbir iyilik yapmaz zekatını da vermeden ölür de bütün malını mirasçılarına bırakırsa, mirasçıları bu malı Allah yolunda harcarsa; mirasçılar cennete gider, miras bırakan cehenneme atılır. Adam bunun üzerine; "Eyvahlar olsun!

---

1 Ahmed b. Hanbel, 3/120, 231 ve 239.

Bu ne biçim iştir! Bu mal da mülk de benim. Ama ben cehenneme gidiyorum benim malımı yiyip içip benim malımla iyilik yapanlar cennete gidiyor" diye feryat etmeye başlar. Görevli melek o adama da şunları söyler: "O Allah'a itaat etti, sen ise isyan ettin. Sen cimri idin, o ise cömertti; sadaka verdi, zekât verdi. İhtiyaç sahiplerine yardım etti. İşte bu yüzden sen cehenneme gidiyorsun o ise cennete."

3. Bir insan da ilim sahibi olup insanlara vaaz edip bir şeyler öğretir; insanlar bu ilimle amel eder fakat ilim sahibi olan amel etmez ise o zaman bu ilim sahibi kişi cehenneme gider. İlim öğrettikleri ise cennete gider. Bunun üzerine o zat; "Yazıklar olsun! Bu ne haldir! Bu insanlar benim öğrettiğim ilim ile cennete gidiyor ama niye gidemiyorum?" diye ağlar. Görevli meleğin cevabı ise şöyledir: "Çünkü bu insanlar senin öğrettiklerinle amel ettiler. Sen ise kendi bildiğin ve başkalarına tavsiye ettiğin şeyleri yapmadın. İşte bu yüzden sen cehennemdesin. Onlar ise cennette."

Bu rivayetin kaynağı Ebu'l-Ferec İbnü'l-Cevzî'dir.

Açıklama

İbrahim en-Nehaî (r.h) diyor ki: Şu üç ayeti kerimeyi okumaktan çekiniyorum:

1. "(Ey Yahudi bilginleri!) Sizler Allah'ın Kitabı (Tevrat'ı) okuduğunuz halde insanlara nasihatte bulunup kendiniz aksini mi yapıyorsunuz? Ne zaman aklınızı başınıza alacaksınız!"[1]

2. "Kendiniz yapmadığınız şeyleri insanlara niye tavsiye ediyorsunuz? Allah katında günah olarak, yapmadığınız şeyleri başkalarına emretmeniz yeterlidir."[2]

3. "Ben size anlattıklarımın aksini yapmak istemem."[3]

Biz deriz ki: Bu rivayetlerden anlaşılması gereken şey şudur; ilim ehli kimseler, ilim sahibi olmayan kimselere göre daha fazla mesuldür. Ve bu yüzden, bilenler, bilmeyenlere göre daha fazla iyilik yapmak zorundadır. Ayrıca insanlara nasihat edenler, insanlara örnek olmalı ve önce kendileri anlattıkları şeyleri yerine getirmelidirler. (Yoksa bu rivayetlerden; ilim öğrenmenin terk edilmesi ya da insanlara iyilikleri anlatıp kötülüklere engel olunmaması anlaşılmaz).

---

1 Bakara, 44.
2 Saf, 2-3.
3 Hud, 88.

"Kıyamet günü en fazla azaba uğrayacak olan kimse, ilmi kendisine fayda etmeyendir" hadisi şerifinin anlamı da budur.

Ebu Ümame (r.a)'ın rivayet ettiği hadisi şerifte ise şöyle buyurulmuştur: **"İnsanlara nasihat edip de kendileri anlattıklarına aykırı davrananlar, kıyamet günü cehennemin en derin çukurlarında azap göreceklerdir. Bunlara kim oldukları sorulduğu zaman; "Biz insanlara iyi şeyler yapmalarını tavsiye eder ama kendimiz aksini yapardık" diye cevap vereceklerdir."**

"Ayetlerimizi inkar edenleri cehenneme atacağız. Derileri yanıp döküldükçe azap görmeye devam etsinler diye derilerini yenileyeceğiz."[1] Hasan el-Basrî diyor ki; kafirlerin derileri hergün 70.000 kere yanar ve tekrar yaratılır. Böylece azap görmeye devam ederler. Ama günahkar müminler böyle değildir. Onlar azabın etkisiyle ölürler ve sadece günahları kadar yanarlar. Kafirlere ise ölüm yoktur.

Cehennemliklerin Ne Yiyeceği, Ne İçeceği ve Ne Giyeceği Hakkında

"Kafirlere ateşten elbiseler dikilecektir."[2] **"Üzerlerinde katrandan elbiseler vardır."**[3]

"Zakkum, cehennemliklerin yiyeceğidir. Erimiş maden gibi insanların karınlarını yakıp eritir."[4] **"Orada ne bir dost ne de bir yardım eden bulur. Kan ve irinden başka da yiyecek bir şeyi yoktur."**[5]

"Orada ne bir serinlik ne de soğuk bir içecek vardır. Ne de uyku vardır. İçecek olarak kaynar su vardır."[6] **"Susuzluktan şikayet ettikleri zaman erimiş madene benzeyen ve içilince insanın yüzüne kadar yakıp dağlayan bir su verilir."**[7]

"(Cehennemliklere) kaynar bir su içirilir. Yiyecek olarak ise hayvanların bile yemediği zehirli ve kötü kokulu bir bitki verilir."[8]

---

1 Nisa, 56.
2 Hac, 19.
3 İbrahim, 50.
4 Duhan, 43-45.
5 Hakka, 35-36.
6 Nebe, 24-25.
7 Kehf, 29.
8 Ğaşiye, 5-6.

Müfessirlere göre "Zakkûm", kökü cehennemin altıncı tabakasında olan bir bitkidir. Cehennem ateşinin alevleri ile biter ve büyür. Oysa normal bitki soğuk su ile bitir ve büyür. Cehennemlikler işte bu bitki ile beslenirler.

Dari' ise baharda biten ve yazın kuruyan bitkidir. Yaprakları kuru ve serttir. Baharda yeşilken deve bundan yer. Ama sararınca hiçbir hayvan yemez.

Ğasâk, cehennemde bir nehirdir. Cehennemde azap görenlerden akan kan irin yanmış et ve deriler, bu nehre akar.

Mühl, eritilmiş altın gümüş ya da demire verilen addır.

Cehennemdekiler Çok Acıkacak ve Çok Susayacaklardır
Cehennemliklerin Açlık ve Susuzluk Esnasında Edecek Oldukları Dua ve Kendilerine Verilecek Cevap

"Cehennemlikler cennette olanlara; **"Bize biraz su verin ya da Allah'ın size ikram ettiği nimetlerden birazcık gönderin" diye yalvarırlar. Müminler ise; "Allah bütün bu nimetleri kafirlere haram kılmıştır" diye cevap verirler."**[1]

Beyhakî, diyor ki; Ka'b oğlu Muhammed el-Karzî'ye göre cehennemlikler beş defa Allah'a yalvaracaklardır. Allah Teala, ilk dördünde cevap verecek fakat beşincisinde cevap vermeyecek ve bundan sonra da asla onlarla konuşmayacaktır.

1. **"(Cehennemlikler) şöyle niyaz ederler: Ya Rabbi! Sen bizi iki kere öldürdün, iki kere de hayat verdin. Şimdi biz günahlarımızı anladık ve sana sığındık. Bizim buradan çıkışımız için bir yol var mı?"**[2] Allah Teala ise şöyle cevap buyurur: **"İşte bakın! Sizi Allah'a imana davet ettikleri zaman inkar ederdiniz de Allah'a şirk koşanların peşinden giderdiniz. Şimdi hüküm, herşeyden üstün olan Allah'ındır."**[3]

2. Kafirler sonra ikinci kez nida ederler: **"Ya Rabbi! Hakikati gördük ve iman ettik. Herşeyi kabul ettik. Bizi tekrar (dünyaya) gönder. Orada iyi işler yapıp iman edeceğiz."**[4] Allah Teâlâ'nın cevabı ise

---
[1] A'raf, 50.
[2] Ğafir, 11.
[3] Ğafir, 12.
[4] Secde, 12.

şöyle olacaktır: **"Cezanızı çekin. Siz birgün bizim huzurumuza geleceğinizi nasıl unuttuysanız biz de bugün sizi öylece unutuyor ve ciddiye almıyoruz. Hadi bakalım, yaptıklarınıza karşılık olarak ebedi azabı tadın."**[1]

3. Cehennemlikler tekrar Allah'a yalvarırlar: **"Ya Rabbi! Ne olur bizi buradan çıkar. Daha önce yaptıklarımızı asla yapmayacağız. Hep güzel işler yapacağımıza söz veriyoruz."**[2] İlahi cevap ise şöyle olacaktır: **"Biz size ömür vermemiş miydik? Peki orada ibret alanlar ve iyi işler yapanlar nasıl yaptılar? Şimdi cezanızı çekin. Zalimlere kimse yardım etmez, edemez."**[3]

4. Cehennemdekiler yalvarmaya devam ederler: **"Ya Rabbi! Biz nefsimize uyduk. Kendimize söz geçiremedik. Ondan bu haldeyiz. Ondan bu kadar günah işledik ve yanlış işler yaptık."**[4] İlahi hitap; **"Oturun oturduğunuz yerde! Sesiniz çıkmasın!"**[5]

İşte bu hitaptan sonra Allah Teala, kafirleri bir daha muhatap almayacaklardır.

İbnü'l-Mübarek, bu konuda daha fazla bilgi vermiştir. Amir'i kaynak göstererek yine Ka'b oğlu Muhammed el-Karzî'ye dayanan rivayette şöyle buyuruluyor: Cehennemlikler orada görevli meleklere yalvarırlar: **"Cehennemde azap görenler orada görevli meleklere; "Rabbinize dua etseniz de azabımıza bir tek gün ara verse! Ya da bir tek gün azabımızı birazcık hafifletse!" diye yalvarırlar."**[6] Melekler ise şöyle cevap verecekler: **"Size peygamber gelmedi mi? Size bu konuda bilgi vermediler mi? Allah'ın ayetlerini okumadılar mı?"**[7] Kafirler "evet bize peygamber gelmişti" cevabını verince melekler şöyle diyeceklerdir: **"O halde boşuna yalvarıp durun. Kafirin duası da yalvarması da boşunadır."**[8]

Kâfirler meleklerden umdukları yardımı göremeyince cehennemde görevli meleklerin başı olan Malik'e yalvarırlar. Malik, cehennemin ortasında, cehennemin her yerini görecek şekilde bir makama sahiptir.

---

1 Secde, 14.
2 Fatır, 37.
3 Fatır, 37.
4 Müminun, 106.
5 Müminun, 108.
6 Ğafir, 49.
7 Ğafir, 50.
8 Ğafir, 50.

"Ey Malik! O halde Rabbin bizi öldürsün, yoketsin."[1] Malik'e tam 80 sene yalvarırlar ama Malik onlara dönüp bakmaz. Sene 365 gün ve 12 aydır. Her ay ise 30 gündür. Ama cehennemdeki bir tek gün bizim dünyada yaşadığımız 1.000 yıla denktir: **"(O bir tek gün) sizin bildiğiniz takvime göre tam 1.000 senedir."**[2]

Malik, tam 80 sene sonra cehennemliklere dönüp şu cevabı verir: **"Size ölüm yok. Oturun oturduğunuz yerde."**[3]

Sonunda cehennemlikler buradan çıkış olmadığını anlarlar ve aralarında; "Bir de sabretmeyi denesek? Belki Allah bizi affeder ya da sabretmek azabımızı hafifletir. Hani dünyadayken iyi insanlar da sabrederdi ve mükafatlarını alırlardı" diye konuşmaya başlarlar. Sonunda sabretmeye karar verirler. O kadar uzun süre sabrederler ki hiçbir karşılık alamayınca içlerinden bazıları sızlanmaya başlar: **"Sabretsek de etmesek de faydası yok. Bizim için farketmiyor. Çünkü buradan çıkış yok. Çıksak da gidecek başka yerimiz yok."**[4]

Daha sonra İblis söze girer ve şöyle der: **"Allah'ın size gönderdiği ayetlerin hak olduğunu biliyordunuz. Ben size bir takım vesveseler verim ama sözümde durmadım. Beni kınamayın. Kendinizi kınayın. Bugün ne ben size yardım edebilirim ne de siz bana. Hem ben sizin Allah hakkında sahip olduğunuz kötü inançları kabul etmiyorum. Sizin Allah'a karşı ortak koştuğunuz herşeyi ben daha önce inkar etmiştim."**[5]

İşte o zaman herşeyden ümidi keserler. Öfkenin de artık faydası olmadığını anlarlar. **"Allah'ın öfkesi, sizin kendinize ya da bizim birbirimize olan öfkemizden daha şiddetlidir. Buradan bizi çıkaracak hiçbir şey yok mu?"**[6]

Allah Teala'nın cevabı ise şöyle olacaktır: **"Şayet biz isteseydik hiçbiriniz inkar edemez ve kötü işler de yapamazdınız. Fakat Allah Teala, (sizi imtihan ederek tıpkı cennet gibi) cehennemin de insanlarla ve cinlerle dolmasını murat etmiştir."**[7]

---

1 Zuhruf, 77.
2 Hac, 47.
3 Zuhruf, 77.
4 İbrahim, 21.
5 İbrahim, 22.
6 Ğafir, 10.
7 Secde, 13.

Bazı alimlere göre bu ayeti kerime kafirlerin cehennemde ikinci kez feryat etmelerine cevaptır. Kafirler üçüncü seferde şöyle yalvarırlar: **"Ya Rabbi! Bize az daha mühlet versen? Söylediklerinin hepsini yapacağız ve peygamberlerinin söylediği herşeye iman edeceğiz."**[1]

İlahi cevap şöyle olacaktır: **"Hani siz daha önce sizi böyle bir sonun beklemediğinden pek emindiniz! Siz sizden önceki zalimlerin yaşadığı yerlerde yaşadınız da onların neler yaptıklarına ve başlarına neler geldiğini görmediniz mi? Halbuki biz size onca misaller ve öğütler vermiştik."**[2] **"Size benim ayetlerim okunduğu zaman ciddiye almış mıydınız?"**[3]

Kâfirler yalvarmaya devam ederler: **"Ya Rabbi! Ne olur bizi cehennemden çıkar. Eğer tekrar eski hayatımıza dönersek bize istediğini yap."**[4]

"Oturun oturduğunuz yerde. Sesiniz çıkmasın."[5]

Kâfirler işte o anda hakikati anlayacak ve tamamen ümitsiz perişan bir halde olacaklardır: **"Orada birbirleriyle tartışmaya başlarlar. Vallahi biz ne kadar da yanlış bir yoldaymışız! Biz sizi alemlerin Rabbiyle aynı seviyede tutmuşuz. Bizi günahkarlar bu hale getirdi ve yoldan çıkardı. İşte şimdi onlar da bizi kurtaramaz. Ne dostumuz var şimdi ne de bize şefaatçi olacak yardım edecek ya da yardım getirecek biri! Ah keşke tekrar dünyaya dönebilsek! Eğer dönersek kesinlikle iman edeceğiz. İşte bunların hepsi birer ibret ve ikazdır. Fakat insanların çoğu anlamazlar da iman etmezler de. Oysa Rabbin azizdir, yücedir ve güçlüdür ama merhametlidir."**[6]

"İşte o anda herkes daha önceki amellerini görünce kafir; "Ah! Keşke toprak olsaydım! Keşke yok olup gitseydim!" diye hayıflanacaktır."[7]

Havşeb oğlu Şehr, kadın sahabilerden olan Ümmü Derdâ (r.a)'ı kaynak göstererek şu hadisi şerifi nakletmektedir. O da (eşi) Ebû Derdâ (r.a)'dan öğrenmiş: **"Cehennemde azap görenler öyle acıkırlar ki (iç-**

---

1 İbrahim, 44.
2 İbrahim, 44-45.
3 Müminun, 105.
4 Müminun, 107.
5 Müminun, 108.
6 Şuara, 96-103.
7 Nebe', 40.

lerinde oldukları azabı unuturlar). Yalvarırlar ve yiyecek içecek birşeyler isterler. Kendilerine kuru ve dikenli, yendiğinde insanın boğazına takılan bir bitki yiyecek olarak verilir. Bu karınlarını doyurmaz, açlıklarını gidermez (aksine boğazlarına takılır ve susuzluklarını da arttırır). Sonra akıllarına dünyada iken içtikleri su gelir. Boğazlarına bir şey takılınca veya susayınca dünyadayken su içtiklerini hatırlarlar ve su isterler. Bunun üzerine içmeleri için cehennemdekilere kaynar bir sus getirilir. Bu suyu içmek için ağızlarına yaklaştırdıklarında suyun sıcaklığından yüzlerinin derisi yanar (ama yine de boğazına takılan şeylerin ve susuzluğun etkisiyle bu suyu içerler). Su karınlarına girip iç organlarını parçalar."[1]

Ebu Huceyre, Ebû Hureyre (r.a)'dan öğrenmiş olduğu bir hadisi şerifi delil göstererek cehennemdeki kaynar suyu yani "hamîm"i şöyle tarif etmektedir: **"Hamîm adı verilen sıcak su, insanın başına dökülünce ta karnına kadar yakıp geçer ve iç organlarını eritir. Sonra eriyen iç organlar insanın bacaklarının içinden geçerek ayağının altından akıp gider. Sonra bu insan tekrar eski haline getirilir ki azabı devam etsin."**[2]

Ebu Ümâme (r.a)anlatıyor: **"İrin suyundan içirilir ona. İçmeye yutmaya çalışır ama yapamaz. Sonra her taraftan ölüm ve öldürücü şeyler ona musallat olur. Ama orada ölmek de yoktur. Ve ardından daha da büyük azaplar gelecektir."**[3] ayeti kerimesi hakkında Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"O su cehennemlik kişinin ağzına yaklaştırılır. İçmek istemez. Kaçmaya çalışır ama yapamaz. Yüzüne yaklaşan suyun sıcaklığından başının derisi bile yanıp erir. Su ağzından girdiği zaman bağırsaklarını da eritip içinde ne varsa altından söküp çıkarır."**[4]

"Onlara öyle bir su içirilir ki bağırsakları parçalar ve eritir."[5] **"Eğer su isterlerse kendilerine eritilmiş altın ve gümüşten daha kaynar ve yakıcı bir su getirilir. Bu suyu içmek için ağızlarına yaklaştırdıklarında suyun hararetinden yüzleri dağlanacaktır."**[6]

---

1 Tirmizi, 2586.
2 Tirmizi, 2582; Ahmed b. Hanbel, 2/374.
3 İbrahim, 16-17.
4 Tirmizi, 2583; Ahmed b. Hanbel, 5/256.
5 Muhammed, 51.
6 Kehf, 29.

Bir başka hadisi şerifte ise şöyle buyurulmaktadır: **"(Cehennemde kafirlere yiyecek olarak sunulan) Zakkûm'un tek bir damlası dünyaya aksa, yer yüzünde yaşayan herşey yok olup gider. Şu halde bunu yiyecek olanın hali nice olur!"**[1] Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif hem sahih hem de hasendir.

Cehennemliklerin Ağlayıp Feryat Etmeleri
Cehennemde Azabı En Hafif Olanın Durumu

İbnü'l-Mübarek diyor ki: Biz, Zeyd oğlu İmran'dan öğrendik. O da Yezid Rükâşî'den dinlemiş. Yezid ise sahabeden Enes bin Malik (r.a)'dan bizzat dinlediğini ifade etmektedir. Bu rivayete göre Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Ey İnsanlar! Ağlayın. Eğer tek başınıza ağlayamıyorsanız birlikte ağlayın (ya da kendinize ağlayamıyorsanız birbiriniz için ağlayın). Cehennemlikler gözlerinde yaş kalmayıncaya kadar ağlayacaklar ve gözyaşları, yüzlerinde damar damar pıhtılaşacaktır. Sonra göz yaşları tükenecek; gözlerinden kan akmaya başlayacak ve gözleri akıp gidecektir. Onların gözlerin yaşlarından akan yaş ve kanlar, gemi yüzecek bir göl haline gelecektir."**

Yine Enes bin Malik (r.a)'dan şu hadisi şerifi rivayet etmektedir: **"Cehennemlikler bir ağlamaya başlarlar ki göz yaşları kuruyuncaya kadar ağlarlar. Sonra gözlerinden kan akmaya başlar ve akan kanlar, yüzlerinde hendekler açmış gibi görünür. Onların gözlerinden akan yaşlarında gemi olsa yüzebilir."**[2]

Numan bin Beşir (r.a)'ın rivayet ettiği hadisi şerifte ise şöyle buyurulmaktadır: **"Kıyamet günü cehennemde en az azap gören adamın azabı şöyledir: Adamın ayaklarına iki ateş parçası bağlanmıştır. Ayaklarına bağlanan bu ateş parçalarından çıkan alev ile adamın beyni kaynar."**[3]

Ebu Musa el-Eş'arî de mevkuf olarak benzer şeyler söylemektedir.

Bütün bu rivayetler şu ayeti kerimeye işaret etmektedir: **"Az gülüp çok ağlasınlar!"**[4]

---

1 Ahmed b. Hanbel, 1/338; Tirmizi, 2585; İbn Mace, 4325.
2 İbn Mace, 4324.
3 Müslim, 3/85 ve 86; Buhari, 11/417; Ahmed b. Hanbel, 4/271 ve 274.
4 Tevbe, 82.

Ebu Zer (r.a) diyor ki: "Eğer Resulullah (s.a.v)'in bize anlattıklarının veya bizim O'nda gördüklerimizin hepsini bilseydiniz hep ağlardınız ve hiç gülmezdiniz. Dünyada kendi haline çok üzülüp günahlarına ve ihmallerine ağlayanlar, ahirette hep güleceklerdir. Bunun tersi de doğrudur. Yani dünyada çok gülüp sevinenler ahirette çok üzülecekler ve çok ağlayacaklardır. **"Onlar ailelerinin yanına sevinerek ve gururla dönerlerdi."**[1] ayeti kerimesi buna işaret etmektedir."[2]

Her Mümin için Fidye Olarak Cehenneme Bir Kâfir Atılacaktır

Miğles oğlu Cebbâre, Ebu'l-Müsâvir oğlu Abdualâlâ'yı kaynak göstererek Ebû Bürde ve Babasından (Allah hepsinden razı olsun) şu hadisi şerifi aktarmıştır: **"Allah Teala, kıyamet günü bütün mahlukatı toplayınca Muhammed (s.a.v) ümmetine secde etmeleri için izin buyurur. Ümmeti Muhammed secdeye gider ve çok uzun süre secdede kalırlar. Sonra Allah Teala onlara şöyle buyurur: "Hadi başlarınızı kaldırın. Sizin her biriniz için fidye olarak cehenneme (bir kafir) koyduk.""**[3]

Enes bin Malik (r.a) rivayet etmiştir: **"Bu ümmet, rahmet ümmetidir. Kendi cezalarını kendileri takdir edeceklerdir. Kıyamet günü her bir mümine karşılık cehenneme bir müşrik gönderilecek ve "İşte bu senin yerine cehennemde yanacak olan adamdır" denilecektir."**[4]

Bize göre bu iki hadisin senetleri pek güçlü olmasa da hadisin manası sahihtir. Zira Dârekutnî de diyor ki; Miğles oğlu Cebbâre'den hadis almak pek doğru değildir. Fakat hadisi şerifin manası diğer hadisler ile birlikte düşünüldüğünde sahihtir.

Ebû Musa el-Eş'arî (r.a) rivayet ediyor: **"Kıyamet günü Allah Teala, her bir mümine bir Yahudi ve Hıristiyan teslim eder; "İşte bu senin yerine cehennemde yanacaktır" buyurur."**[5]

Bir başka rivayette ise şöyle buyrulmaktadır: **"Ölen her mümin için yerine cehennemde yanmak üzere bir Yahudi veya Hıristiyan ayrılır."**[6]

---

1 Mutaffifîn, 31.
2 Tirmizi, 2312; İbn Mace, 4190; Ahmed b. Hanbel, 6/146 ve 5/173.
3 İbn Mace, 4291.
4 İbn Mace, 4292; Ahmed b. Hanbel, 4/408.
5 Müslim, 17/85; Ahmed b. Hanbel, 4/410.
6 Müslim, 17/85 ve 86; Ahmed b. Hanbel, 4/398.

Açıklama

Âlimlerimize göre (Allah hepsinden razı olsun) bu hadisi şerifler ilk başta bütün Müslümanlar için geçerli imiş gibi görünse de aslında günahkar Müslümanlara mahsustur. Allah Teala, günahkar Müslümanların cehennemde azap görmemeleri için kendilerine böyle bir ikramda bulunmuştur. Ebû Bürde'nin babasından öğrendiği bir hadisi şerifi delil göstererek bize ilettiği görüş de böyledir: **"Kıyamet günü bazı Müslümanlar dağ gibi günahlarla gelecekler ancak günahları onlardan alınıp Yahudi ve Hıristiyanlara yüklenecektir."**[1]

Normalde kimse kimsenin günahını yüklenmez.[2] Fakat burada müminlere rahmet, Yahudi ve Hıristiyanlara da azap vardır. Allah Teâlâ, Yahudi ve Hıristiyanların azaplarını arttıracaktır. Bu peygamber gönderildikleri halde isyan etmelerine verilen cezadır.

Daha önce kabir suali ilgili geçen hadisi şeriflerde de buna benzer şeyler ifade edilmiştir. Münker ve Nekir, mümine, önce cehennemdeki yerini gösterecek sonra da cennette gidecek olduğu yeri gösterecek ve şöyle diyeceklerdir: **"İşte bu senin cehennemdeki yerindi. Allah Teâlâ, onun yerine cennette burayı verdi."**

Biz diyoruz ki: Burada başka bir mesele daha vardır. O da Allah Teâlâ'nın kafirlerin miraslarını müminlere bırakması meselesidir. Daha önce kâfirlere ait olan araziler ve mallar, müminlere miras bırakılmıştır; **"İşte bunlar gerçek mirasçılardır."**[3] Bu durumda müminlerin günahları da kâfirlere miras olarak bırakılabilir; **"Bize vadettiği şeyleri veren Allah'a hamdolsun. Yeryüzünü bize miras bıraktı. Cennette de istediğimiz gibi yiyip içiyoruz."**[4]

Cehennem Dolacak mıdır?

"Cehennem "Daha fazla var mı" diye talep edecektir."[5]

Enes bin Malik (r.a), şu hadisi şerifi nakletmektedir: **"Cehennemlikler cehenneme her atıldığında cehennem "daha fazla yok mu" diye sürekli isteyecektir. Sonunda Allah Teâlâ, cehennemi sıka-**

1 Müslim, 17/86.
2 En'am, 164.
3 Müminun, 10.
4 Zümer, 74.
5 Kaf, 30.

cak ve cehennemin iki ucunu birbirine yapıştırarak cehennemi büzüştürecektir. Bunun üzerine cehennem; "Ya Rabbi! Senin kudretin ve cömertliğin hakkı için daha fazlasını istemiyorum" diye yalvaracaktır. Cehennem ise dolmayacaktır. Allah Teâlâ bunun üzerine başka varlıklar yaratarak cennetin bu dolmayan yerine yerleştirecektir."[1]

Ebu Hureyre (r.a)'ın rivayet ettiği hadisi şerif ise şöyledir: **"Cehennem doymak bilmez/içine atılan cehennemlikler cehennemi doldurmaz. Bunun üzerine Allah Teâlâ, cehennemin üzerine bir ağırlık koyacak ve cehennem buruşacaktır. Bunun üzerine dolduğunu ifade eden cehennem Allah'a yalvaracaktır. Allah kullarına zulmetmek istemez. Onları cehenneme göndermek istemez. Cennet ise dolmayacaktır. Allah Teâlâ, yeni varlıklar yaratarak cennetin bu boş kalan kısmına yerleştirecektir."**

Açıklama

Cehennemin "daha fazla var mı?" söz ile ilgili değişik görüşler vardır:

1. İlk görüşe göre, bu durum cehennemin doldurulacağı vaadine işaret etmektedir. Mücahit başta olmak üzere âlimlerin büyük kısmının görüşü budur. Hadisi şerifin zahir anlamı da buna işaret etmektedir.

2. İkinci görüşe göre ise bu durum cehennemin öfkesine işaret etmektedir. Allah'ın gazabının tecelli ettiği yer olan cehennem, kâfirlere karşı büyük öfke taşımaktadır. Hatta mahşer meydanına getirilirken görevli meleklerin elinden kurtulup kâfirlere saldırdığına dair daha önceki hadisi şeriflerde bilgi mevcuttur. Ayrıca bu öfkesinden dolayı çıkardığı sesler ve alevler de yine hadisi şeriflerde ifade edilmektedir: **"Cehennem neredeyse öfkesinden çatlayacaktır"**[2] ayeti kerimesi de bu ikinci anlama işarettir.

3. Hadisi şeriften anlaşılabilecek bir başka anlam da şudur: İnsanlar cehenneme tek bir seferde atılmayacak, parça parça, bölük bölük, grup grup atılacaktır. Aynı zamanda yaşamış ve özellikle aynı günahları işlemiş olan insanlar veya birbirini tanıyan kâfirler hep birlikte cehenneme atılacaklar ve orada tartışıp birbirleriyle kavga edeceklerdir: **"Cehenneme atılan her topluma görevli melekler; "Size peygamber gelmemiş miydi?" diye sorarlar."**[3]

---

1 Müslim, 17/184; Buhari, 11/545; Tirmizi, 3272; Ahmed b. Hanbel, 3/234.
2 Mülk, 8.
3 Mülk, 8.

Yine hadisi şerifte geçmekte olan Allah'ın cehennemi avucuna alıp buruşturması ya da üzerine basıp cehennemi ezmesi ve sıkıştırması gibi ifadeler mecaz anlamda olup Allah'ın kudretine delalet etmektedir. Allah Teala, daha fazla insan cehenneme gitmesin ve cehennemin öfkesi dinsin diye cehennemi katlayacak ve ezecektir.

Cehennemden En Son Çıkıp Cennete En Son Gidecek Kişinin Özellikleri Adı ve Kabilesi

Abdullah bin Mesud (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Ben cehennemden en son çıkıp da cennete en son girecek olan adamı tanıyorum. Bu adam cehennemden çıktığında kömür gibidir. Allah Teâlâ kendisine; "Hadi git cennete gir" diye emir buyurur. Gidip bakar ve cennetin dolu olduğunu zanneder; "Ya Rabbi! Cennet dolu görünüyor" der. Allah Teâlâ tekrar; "Hadi git cennete gir" diye emri buyurur. Adam gidip tekrar bakar ve yine gelip "Ya Rabbi! Cennet dolu görünüyor" der. Allah Teâlâ; "Hadi git gir. Sana dünya kadar ve fazladan dünyanın on katı kadar daha yer veriyorum" buyurur. Veya "sana dünyanın on katı kadar yer verdim" buyurur. Adam (sevinç ve şaşkınlığından); "Ya Rabbi! Sen her şeyin sahibi ve Rabbisin. Bana latife mi yapıyorsun?" diyecektir."** Resulullah (s.a.v) bunları anlatırken gülüyordu ve sözlerini şöyle bitirmiştir: **"İşte cennetteki en düşük nimet ve derece budur."**[1]

Yine Abdullah bin Mesud (r.a)'ın rivayet ettiği bir başka hadisi şerif şöyledir: **"Cehennemden en son bir adam çıkacaktır. Düşe kalka yürüyecek ve zaman zaman ateşe basıp yanarak cehennemden çıkıp kurtulacaktır. Cehennemden çıktından sonra cehenneme dönüp şöyle dua edecektir: "Beni senden kurtarana çok şükürler olsun. Allah'ım benim bu başıma gelenler başka kimsenin başına gelmemiştir." Daha sonra adamın önünde bir ağaç bitecektir. Adam; "Ya Rabbi! Beni bu ağaca yaklaştır da gölgesinde biraz serinleyip suyundan içeyim" diye dua eder. Allah Teala; "Ey Adem evladı! Ben sana istediğini verirsem sen daha fazlasını istersin" buyurur. Adam, "Hayır Rabbim" diyerek daha başka bir şey istemeyeceğine söz verir. Allah Teala, kuluna acır ve onu mazur görür. Zira kulun sabredecek takati kalmamıştır. Adam ağacın altına**

---

1 Müslim, 3/39; Buhari, 11/418; İbn Mace, 4339; Ahmed b. Hanbel, 1/379.

gelir ve dinlenir. Serinler ferahlar. Suyunu içer. Sonra karşısında çok daha güzel bir ağaç görür. "Ya Rabbi! Bu ağacın yanına gitsem de altında dinlenip suyundan içsem!" diye niyaz eder. Allah Teala tekrar; "Peki ya daha fazlasını istersen?" diye sual buyurur. Adam yeminler ve eder bir daha asla başka bir şey istemeyeceğine söz verir. Allah Teala, kulunun durumunu bildiğinden ona acır ve sözünde duramayacağını bilir ama mazur görür. Yine de yaklaşmasına müsaade eder. Kul bu ağacın altına geldiğinde daha ilerde çok çok daha güzel bir ağaç görür. Böyle böyle cennete yaklaşır ve cennetten gelen sesleri duyar. Adam; "Ya Rabbi! Oraya girebilir miyim?" diye sorar. Allah Teala; "E hani sen bana söz vermiştin? Ya daha fazlasını istersen? Peki sana cennetten dünyanın iki katı kadar yer versem? Ama daha fazlasını istemek yok!" buyurur. Adam (sevincinden ve heyecanından) "Sen alemlerin Rabbisin. Benimle niye latife edersin!" der." İbni Mesud bu hadisi şerifi okurken gülmüştür. Kendisine niye güldüğü sorulduğu zaman; "Allah Resulü de böyle gülmüştü. Biz kendisine **"Ey Allah'ın Resulü niye güldünüz?"** diye sorduğumuz zaman; **"Allah Teala'nın tebessüm ettiği şeye gülüyorum. Allah Teala bu adama; "Ben seninle alay etmiyorum. Ben dilediğim herşeyi yapmaya kadirim" diye cevap vermiştir"** buyurmuşlardır."[1]

Hazreti Ömer (r.a)'ın oğlu Hz. Abdullah (r.a)şu hadisi şerifi rivayet etmektedir: **"Cennete en son girecek olan adam Cüheyne kabilesindendir ve adı da Cüheyne'dir. Cennette herkes; "Cüheyne, cehennemi en iyi bilendir ve bir sürü anısı da var" diye kendisinden bahsedeceklerdir."** Bu hadisi şerifi Müyânişî diye meşhur olan Kureyş asıllı Abdulmecid oğlu Ebû Hafz Ömer, "İhtiyâr" adlı eserinde rivayet etmektedir.

Hatip diye bilinen Sabit oğlu Ali'nin oğlu Ebubekir, Hakim oğlu Abdulmelik aracılığıyla Enes bin Malik (r.a)'dan da aynı hadisi şerifi rivayet etmiştir.

Yine Sabit oğlu Ali'nin oğlu Ebubekir, aynı rivayet zinciri ile Nâfi'yi kaynak göstererek yine İbni Ömer (r.a)'dan şu hadisi şerifi rivayet etmektedir: **"Cennete en son girecek olan adam Cüheyne kabilesindendir. Adamın adı da Cüheyne'dir. Cennetteki diğer insanlar; "Cü-**

---

1 Müslim, 3/42; Ahmed b. Hanbel, 1/392 ve 410.

heyne cehennemi en iyi bilir. Ona sorun bakalım cehennemde başka kimse kalmış mı?" diye kendi aralarında konuşacaklardır."

Bu hadisi şerifi Dârekutnî de rivayet etmektedir. İmam Malik de rivayet etmiştir bazı rivayetlerde cehennemden en son çıkıp da cennete en son girecek olan bu adamın adının "Hannâd" olduğu kayıtlıdır. En iyisini ve en doğrusunu Allah bilir.

Açıklama

Hadisi şeriflerde geçen "Ya Rabbi bana latife mi yapıyorsun" sözü alimler tarafından farklı şekillerde yorumlanmıştır:

1. Bazı âlimlere göre adam, şaşkınlığından ve sevincinden dolayı dili tutulup böyle söylemiştir. Nitekim tevbe eden kula Allah Teala'nın ne kadar çok sevindiğini ifade için Resulullah (s.a.v)'in vermiş olduğu örnekte, devesini kaybeden adam devesini tekrar bulunca sevincinden; "Ya Rabbi! Sen benim kulumsun ben de senin Rabbinim" diyerek şükretmiştir.

2. İstihza yani alayın bir anlamı da "intikam" almaktır. İkinci görüşte olan alimler göre adam; "Ya Rabbi! Dünyada yaptığım kötü işlerden dolayı benden intikam almayacak mısın?" anlamında bunu söylemiştir.

Allah Teâlâ'nın gülmesi veya tebessüm etmesi, rızasına ve kulundan memnun olduğuna işaret etmek için Resulullah (s.a.v)'in kullandığı ifadelerdir. Yine kulun tevbesine sevinmesi de kulundan razı olduğuna işaret etmektedir. Allah Teala'nın plan veya tuzak kurması ise, kulların kurduğu tuzakları ve hileleri bozmak ve tersine çevirmek anlamındadır. Yine Allah Teâlâ'nın intikam alması demek, kulların yaptıklarına karşılık vermesi anlamında mecaz bir ifadedir. Yoksa Allah Teâlâ, kullarından intikam almaya muhtaç değildir. Veya kullarına azap etmekle memnun olmaz. Aksine Allah Teâlâ, kullarının azap görmemesi için kullara akıl ihsan etmiş ve peygamberler göndermiş; sonra da çeşitli vesilelerle ikaz etmiştir. Cehennemin dolmaması üzerine cehennemi ezerek sıkıştırması da daha fazla kulun cehenneme gitmesini arzu etmemesindendir.

Tevhid İnancına Sahip Olanların Cehennemden Çıkmaları

Taberaâni diye tanınan Ebu'l-Kasım, hocası İmam Ahmed bin Hanbel'in oğlu Abdulah'tan bir hadisi şerif nakletmektedir. Aynı hadisi

şerifi Abdullah, İbâdü'l-Mekkî oğlu Muhammed'den; Muhammed, Yesar es-Sirâfî oğlu İsmail'den; İsmail ise Yezid el-Fakir ve bir başka zat aracılığıyla sahabeden Cabir bin Abdullah (r.a)'dan bizzat dinlediğini ifade etmektedir (Allah hepsinden razı olsun). Bu rivayete göre Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır. "**Ümmetimden günahları çok olanlar cehenneme girecek ve Allah'ın takdir ettiği süre kadar azap göreceklerdir. Müşrikler bu müminlere; "Hani ne oldu? Siz mümindiniz biz müşriktik? Hani bizden farkınız vardı? Hani nerde imanınız?" diye alay edeceklerdir. Bunun üzerine Allah Teâlâ, cehennemdeki tüm müminleri oradan çıkaracaktır.**" Resulullah (s.a.v) devamla şu ayeti kerimeyi okumuşlardır: "**Kâfirler, "Keşke biz de mümin olsaydık diye hayıflanırlar.**"[1]

Ebu Zilâl ise Enes bin Malik (r.a)'ın ağzından şöyle bir hadisi şerife yer veriyor: "**Cehennemde bir adam tam bin sene "Ya Hannân Ya Mennân!" diye Allah'a niyaz eder. Allah Teâlâ, Cebrail (a.s)'a gidip bu adamı getirmesini emir buyurur. Cebrail (a.s) gidip bakar ki bütün cehennemlikler yüz üstü yerde sürünüyor. Dönüp huzuru ilahiye gelir ve "Ya Rabbi! O zatı göremedim" der. Allah Teâlâ, o kulun yerini Cebrail (a.s)'a tarif eder. Cebrail (a.s) gidip o adamı alır gelir. Adam huzuru ilahiye getirilince Allah Teâlâ; "Kulum söyle bakalım cehennemdeki makamını beğendin mi?" diye sual buyurur. Kul ise; "Gördüğüm en kötü yer" cevabını verir. Allah Teâlâ, "Kulumu cehennemdeki yerine geri götürün" diye emir buyurur. Adam; "Ya Rabbi! Ben senin beni cehennemden çıkardıktan sonra oraya tekrar geri göndermeyeceğini ümit etmiştim" der. Allah Teâlâ da bunun üzerine kulunun serbest bırakılmasını emir buyurur.**"[2]

Allah Teâlâ, müminlerin hepsini cehennemden çıkarmayı murat ettiği zaman, diğer din mensuplarının aklına şunları getirir: "Siz bizim gibi değildiniz. Siz iman etmiştiniz biz de inkar. Siz Allah'a inanırdınız biz de başka şeylere. Bugün niye bizimle aynı yerdesiniz?" Daha sonra müminlere; "Siz de bizim gibi ebediyen azap mı göreceksiniz? Yoksa dünyada söyledikleriniz yalan mıydı? Hani iman etmenin ne kârı var?" diye alay ederler. Bunun üzerine Allah Teala, daha önce hiç öfkelenmediği öfkelenir ve bütün müminleri cehennemden çıkarır. Sonra bu müminler, cennet ile cehennemin arasında, Sırat köprüsüne yakın

1 Hicr, 2.
2 Ahmed b. Hanbel, 3/330.

olan hayat nehri diye bir nehre atılırlar. Bu nehrin suyundan üzerlerine serpilir. Burada yeniden hayat bulurlar. Bedenleri yeniden yaratılır ve azabın izler kaybolur. Daha sonra burada dinlenip gölgelenirler. Daha sonra hepsi cennete girer. Alınlarına da "Bunlar, Allah Teala'nın cehennemden çıkardığı kullarıdır" yazılır.

Fakat geride bir tek adam kalmıştır. Bu adam tam bin sene hayat nehrinin içinde kalır. Oradan çıkıp cennete gidemez. Allah Teâlâ, bir meleğe görev verir. Melek gelir ama adamı oradan çıkaramaz. Melek, Allah Teâlâ'nın huzuruna gelip; Ya Rabbi! Sen bana falan adamı oradan kurtarmam için görev verdin. 70 yıldır uğraşıyorum ama adamı bulup çıkaramadım" der. Allah Teala; "Falan vadide falan kayanın altında. Git onu ordan çıkar" diye emir buyurur. Melek de gelip o adamı kurtarır.

Zamanla bu sonrada cehennemden kurtulanlar, alınlarında cehennemlik yazmasından rahatsız olurlar ve durumu Allah Teâlâ'ya şikâyet ederler. Allah Teâlâ da bir melek görevlendirip onların alınlarındaki bu yazıyı sildirir.

Bir zaman sonra Allah Teâlâ, cennetteki herkese; "Cehenneme bir bakın bakalım tanıdığınız var mı?" diye emir buyurur. Bunun üzerine cennetliklere, cehennem gösterilir. Cennetlikler cehennemi incelerler. Kimisi babasını kimisi komşusunu görür ve üzülürler. Allah Teala, ateşten ve demirden plaklarla o tanıdıklarının üzerlerinin kapatılmasını emreder. Bunun üzerine cehennemin tüm kapı ve pencereleri kapatılır. Artık cehennemin içi görünmez. içerdekilerin sesi de duyulmaz. Cehennemin alevi ve hışırtısı da kesilir. Bundan sonra cennetlikler, cehennemi tamamen unuturlar. Ve ebedi olarak kendi nimetleriyle birlikte yaşarlar. İşte; **"Onların üzerlerine kapılar kapatılır."**[1] ve **"Cehennemin uğultusunu duymazlar."**[2] ayetlerinin anlamı budur.

Açıklama

Daha önce Ebû Said el-Hudrî (r.a)'dan rivayet ettiğimiz hadisi şerifte bu konuya değinmiştik. Cehennemde azap gören müminler, cezalarını çektikten sonra buradan çıkacak ve cennete gireceklerdir. Ama cennete girmeden önce hayat nehri adı verilen bir nehre girecekler ve bu nehrin sahilinde cehennemdeki azaptan dolayı kötü durumda olan bedenleri yeniden yaratılacak, cehennemde başlarına gelecek kötü şeylerden de kurtulacaklardır.

---

1 Hümeze, 8.

2 Enbiya, 102.

Cehennemde en fazla kalacak olan mümin için belirlenen süre ise; dünyanın yaratılışından kıyamete kadar geçen süredir ki âlimlerimize göre bu süre 7.000 senedir.

Bu konuda âlimlerin farklı görüşleri vardır. Konunun uzmanı olan gökbilimcilerine göre dünya yaratılalı 7.000 sene olmuştur. Bazılarına göre kıyamete kadar geçen sene 7.000 sene olacaktır. Bazılarına göre ise dünyanın toplam ömrü 12.000 sendir.

Bazı âlimlere göre 360.000 senedir. Bunlar, bir yılın 365 gün oluşuna binaen böyle söylemişlerdir.

Ehli Sünnete göre cehennemde ebedi kalacak olanlar; ismi zikredilerek söylenenler, İblis, Firavun, Haman ve Karun'dur. İsmi zikredilmeden genel söylenenler ise tüm kafirlerdir. Bunlar cehennemde ebedidirler. Bunlara ölüm de yoktur. Bunların azabı çetin olacaktır. Bunların bedenleri azaptan zarar gördükçe yeniden eski haline dönülecektir.[1]

Diyoruz ki; bazı âlimlik taslayan insanlar, kafirlerin de bir gün cehennemden çıkacaklarını ya da orada ebedi kalmayıp yok olacaklarını veyahut da unutulacaklarını iddia etmektedirler. Buna delil olarak da Allah'ın gazabının rahmetinden daha fazla olmadığını getirmişlerdir. Zira Allah Teâlâ, zalim değildir ve insanlara hakettiklerinden fazla da azap etmez. Şu halde her günahın ve hatta inkârın bir cezası vardır.

Fakat bu yanlış bir görüştür. Zira Allah Teâlâ, her günaha bir ceza takdir etmiştir ama inkâr ve şirk koşmanın cezası ise ebedi azaptır. Allah Teâlâ bu kuralı koymuş ve insanlara da ilan etmiştir. Peygamberler gönderilmiştir ve insan aklı da bunları anlayabilecek seviyededir. Şu halde bütün bu ikazlara rağmen emirleri ve uyarıları dikkate almayanların cezası budur. Allah merhamet sahibi olduğu için kullarını ikaz etmektedir.

Ayrıca kafirlerin cehennemde ebedi kalmaması demek, Allah Teala'nın kanunlarında değişiklik olması veya Allah'ın vaatlerini yerine getirmemesi anlamına gelir. Bu durumda müminlerin cennete gitmemesi ve hatta müminlerin hatta peygamberlerin bile cehenneme girmesi mümkün olur. Ki bu da saçma ve İslam'a aykırı bir durumdur.

Cennetin ebedi olduğuna ve kâfirler için de cehennemin ebedi olduğuna dair bir çok ayeti kerime mevcuttur.[2]

---

1 Nisa, 56.

2 Hud, 108; Hic, 48; İnşikak, 25; Tevbe, 21-22; Nur, 40.

"Deve, iğne deliğinden geçmediği sürece bunlar cennete giremezler."[1]

Açıklama

"İşte o gün müminler, kendilerine tahsis edilen makamlarda zevk ü sefa sürerken kâfirlerle alay edeceklerdir. "Nasılmış? Kâfirler yaptıklarının cezasını gördüler değil mi?"[2]

İbnü'l-Mübarek anlatıyor: Kelbi, Ebû Salih'i kaynak göstererek **"Allah, onlarla alay eder"[3]** ayeti kerimesi hakkında şu yorumları aktarmaktadır; Kâfirlere cehennemde; "Haydi çıkın bakalım" denilir ve cehennemin kapıları açılır. Tam kapıdan çıkacakları zaman bütün kapılar kapatılır. İşte kâfirlere böyle zulmedilir ve böyle rezil edilirler. Bütün bunlar da cennetteki Müslümanlara izletilir ve müminler de bunları izleyip gülerler.

Açıklama

Hüdbe oğlu Ebû Hudbe İbrahim, Enes bin Malik (r.a)'dan şu hadisi şerifi rivayet etmektedir: **"Dünyadayken Allah'ın kulları ile alay edenler kıyamet günü cennetin kapısına getirilip; "Hadi cennete girin" denilecektir. Tam girecekleri zaman ise kapılar kapatılacaktır. Sonra cennetin kapıları tekrar açılıp tekrar "Hadi cennete girin" denilecektir. Tam girmek istediklerinde kapı yine kapatılacaktır. Üçün kez cennetin kapıları açılacak ve girin denilecek ancak bu sefer gelmeyeceklerdir. O zaman Allah Teala; "Siz miydiniz dünyada benim kullarımla alay edip onları küçük görenler! Sizi en son hesaba çekeceğim" buyurur. Bunlar, kendi terlerinin içinde boğuluncaya kadar mahşerde bekleyeceklerdir. Sonunda dayanamayıp; "Ya Rabbi! Ne olur hakkımızda bir karar ver. Bizi ya cennete ya cehenneme gönder" diye yalvaracaklardır."**

Açıklama

"Kıyamet günü bazı insanlar cennetin önüne getirilecektir. Cennetin kokusunu duyacaklar ve cennetin içini göreceklerdir. Fakat girmelerine müsaade edilmeyecek ve "Hadi geri dönün bakalım. Size burada yer yok. Daha sonra diğer insanların yanına döneceklerdir. Bunun üzerine bu kimseler; "Ya Rabbi! Keşke bizi cenneti göstermeden doğrudan cehenneme atsaydın. Bu çok ağır

---

1 A'raf, 40.
2 Mutafffifin, 24-26.
3 Bakara, 15.

bir ceza" diyeceklerdir. Bunun üzerine Allah Teâlâ; "Benim iradem böyledir. Zira siz, insanların yanındayken dindar görünür ama benim yanımdayken (yani kimsenin sizi görmediği zamanlarda) günah işlerdiniz."

Cennetliklerin Cehennemdeki Yerleri Kafirlere Kafirlerin Cennetteki Yeri ise Müminlere Mirastır

Ebu Hureyre (r.a)anlatıyor; Resulullah (s.a.v)'in bize anlattığını göre Allah Teala, her insan için bir cennette bir de cehennemde yer yaratmış. Kâfirler cehenneme gidince cennetteki yerleri Müslümanlara kalır. Müslümanlar cennete gidince ise cehennemdeki yerlerini kafirlere miras bırakırlar. Nitekim bu konuda Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: "**Sizden her birinizin iki tane makamı vardır. Bir tanesi cennette. Diğeri ise cehennemde. Bir kimse öldüğünde cehenneme giderse cennetteki yeri bir mümine miras kalır.**"[1]

Bunun delili; "**İşte bu varisler müminlerdir**"[2] ayeti kerimesidir.

Cennette ve Cehennem Ebedidir Ölüm Sırat Köprüsü Üzerinde Kurban Edilecektir Sırat Üzerinde Ölümü Kimin Keseceği Meselesi

Abdullah İbni Ömer (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "**Cennetlikler cennete, cehennemlikler de cehenneme atıldıktan sonra ölüm, cennet ile cehennem arası bir yere getirilip kesilir. Sonra; "Ey Cennetlikler! Artık ölüm yok. Ve ey siz cehennemlikler! Size de ölüm yok" diye ilan edilir. Bunun üzerine cennetliklerin sevinci artar. Kafirler ise üzüntüden kahrolurlar.**"[3]

Ebu Said el-Hudrî'nin rivayet ettiği hadisi şerif ise şöyledir: **Cennetlikler cennette, cehennemlikler de cehenneme atıldıktan sonra ölüm, kınalı bir koç suretinde getirilir. Sonra cennet ile cehennem arasında bir yere konulur ve cennetliklere; "Bunu tanıyor musunuz?" diye sorulur. Cennetlikler şaşkınlıkla bakarlar ve "Evet tanıdık. Bu ölüm değil mi?" derler ve evet cevabını alırlar. Sonra**

---

[1] İbn Mace, 4341.
[2] Müminun, 10.
[3] Buhari, 11/410; Müslim, 17/186; Ahmed b. Hanbel, 2/118 ve 120.

aynı soru cehennemliklere de sorulur: "Ey cehennemlikler! Bunu tanıyor musunuz?" Cehennemlikler de evet cevabını verirler. Daha sonra koç şeklindeki ölüm kesilir. "Ey Cennetlikler! Artık ebedisiniz. Ölüm yok. Siz de ebedisiniz ey cehennemlikler! Size de ölüm yok" diye hitap buyurulur."[1] Daha sonra Resulullah (s.a.v) şu ayeti kerimeyi okumuşlardır: **"Hala gaflet içinde olup iman etmeyenleri, her şeyin olup bittiği gün iş işten geçmiş olacak diye uyar."**[2]

Yine Ebû Said el-Hudrî (r.a)'ın rivayet ettiği bir başka hadisi şerif: **"Kıyamet günü ölüm, kınalı bir koç olarak mahşer meydanına getirilir. Sonra cennet ile cehennem arasına yatırılır. Herkes olup biteni izler. Eğer sevinmekle biri ölseydi, o anda cennetliklerin tamamı sevinçten ölürdü. Şayet üzüntü adam öldürseydi, o hali gören cehennemliklerden hiç kimse üzüntüsünden sağ kalmazdı."**[3] Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif hem hasen hem de sahihtir.

Ebu Hureyre (r.a)'dan ise şu hadisi şerif rivayet edilmiştir: **"Kıyamet günü ölüm getirilir ve Sırat'ın üzerine yatırılır. Sonra da cennetliklere; "Bunu tanıyorsunuz değil mi? Şimdi bunun sizi cennetten çıkarmasından korkuyorsunuzdur" denilir. Cehennemdekilere; "Siz de tanıyorsunuz bunu değil mi? Şimdi siz de bunun sizi cehennemden kurtaracağını düşünüp seviniyorsunuzdur" denilir. Hepsi de evet cevabını verirler. Sonra Allah'ın emriyle ölüm, Sırat'ın üzerinde boğazlanır/öldürülür. Sonra hem cennetliklere hem de cehennemdekilere; "Artık size ölüm yok" diye ilan edilir."**[4] Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif hem hasen hem de sahihtir.

Açıklama

Bize göre bütün bu hadisler sahihtir ve ayeti kerimelerdeki manaya da uygundur. Ahiret hayatının bir sonu yoktur. Orada ne ölüm vardır ne de bir bitiş. Ne de varacak başka bir hedef. Orada zaman yoktur. Devamlılık ve sonsuz zaman vardır.

"Kâfirleri cehennem ateşi beklemektedir. Orada haklarında son karar verilmez yani ölmezler. Azapları da hafifletilmez."[5] **"De-**

---

1 Buhari, 8/428; Ahmed b. Hanbel, 3/9.
2 Meryem, 39.
3 Tirmizi, 2558.
4 İbn Mace, 2327; Ahmed b. Hanbel, 2/3337; Tirmizi, 2557.
5 Fatır, 36.

rileri yanıp döküldükçe yeni derilerle değiştirilir."[1] **"Kâfirler için ateşten elbiseler dikilecek; başlarına da kaynar sular dökülecektir. Her ne zaman çıkmaya çalışsalar ya da kaçmak isteseler yakalanıp tekrar aynı azabın içine atılacaklardır."[2]**

Açıklama

Burada şöyle bir soru akla gelebilir: Ölüm bizim anladığımız manada bir varlık değildir. Bir olaydır veya manevi bir şeydir. Bir koç gibi nasıl olur? Veya mahşer meydanına nasıl gelir? Ve nasıl kurban edilir yani öldürülür?

Ölümün koç suretinde getirilmesi mecazi anlamda olabilir. Ya da bir koç ölümü temsil edebilir. Veya hakiki anlamda ölüm bir koç suretine sokulabilir.

Fakat her durumda, hem cennetlikler hem de cehennemlikler bunun ölüm olduğunu anlayacaklardır.

Ölümün kurban edilmesi ise ebediliğe delalet etmektedir.

Tirmizi'ye göre; Süfyan es-Sevri, İbni Mubarek, İbni Uyeyne (Süfyan) ve Vekî gibi alimlerin görüşü budur.

Bize göre; bu ifadeler gerçek anlamdadır. Yani ölüm, koç suretine sokulup gelecektir. Bu Allah Teâlâ'nın takdir ve kudreti iledir. Nitekim Âdem (a.s)'a ölüm meleği, kınalı bir koç suretinde gelmiş; sonra 4.000 adet kanadını açarak görünmüştür.

İbni Abbas (r.a) "Mülk" suresinin ikinci ayeti kerimesi **"Allah, ölümü ve hayatı yaratmıştır"** hakkında şöyle diyor: Ölüm de hayatta birer varlıktır. Allah Teâlâ, her ikisini de yaratmıştır. Ölüm, koça benzer. Onu ancak ölüm esnasında idrak ederiz. Hayat ise bir at suretinde yaratılmıştır. Nitekim Sâmiri, hayat atını görmüş ve o atın izinde biraz toprak alarak yaptığı buzağı heykeline hayat vermiştir.[3]

Melahimin İşaretleri

Muaz b. Cebel (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

Avf b. Malik (r.a) anlatıyor: Tebük seferi esnasında Resulullah (s.a.v)'in yanına geldim. Şöyle buyurdu:

---

[1] Nisa, 56.
[2] Hac, 21-22.
[3] Taha suresi, 96.ayeti kerime.

"Kıyametin gelişi öncesi altı şeyi say. Benim ölümüm. Sonra Beytü'l-Makdis'in (Kudüs'ün) fethi, sonra iki ölüm (taun) ki sizi koyunların ölümü gibi çabucak öldürür. Sonra malın artmasıdır ki adama yüz dinar verilir yine de kızar. Sonra bir fitne çıkar ki Araplardan içine girmedik hiçbir ev bırakmaz. Sonra sizinle Beni Esfar (kabilesi) arasında bir ateşkes olur, (ancak) onlar buna ihanet ederler seksen bayrak altında size gelirler ki her bayrak altında onikibin kişi vardır."[1]

Ebu Kasım et-Tebarani de bu manada bir Hadisi "mu'cemu'l-Kebir'inde rivayet etmiştir. Ancak "onikibin" lafzından sonra şunu ilave etmiştir. "O gün Müslümanların Füstat'ı kendisine Dımaşk denilen şehirde Guta denilen yer olacaktır."[2]

Bunun isnadını Ebu'l-Hatib b. Duhye "meracu'l-Bahreyni fi Fevaidi'l-Meşrıkeyni ve'l-Meğribeyn" kitabında zikretmiştir.

(Hadisin ravisi) Avf b. Malik (r.a) Resulullah (s.a.v)'in vefatına şahit olmuş, Betü'l-Makdis'in fethinde müminlerin emiri Hz.ömer (r.a) ile birlikte hazır bulunmuş, ki burası sulh yoluyla feth olunmuştu. Sonra (İran İmparatoru) Kisra'nın hazinelerinin Medine'de müminlerin emiri Hz.Ömer (r.a)'ın elinden dağıtılmasına şahit oldu. Sonra Cemel ve Sıffin savaşlarına şahit oldu. Avf (r.a) bundan önce de Şam'da meydana gelen ve "Amavas Taunu" olarak isimlendirilen felakete şahit oldu ki o dönemde yirmi altıbin kişi bu taundan dolayı öldü. Medini ise yirmi beşbin kişi olduğunu söylemiştir. "Amavas" Remle ile Beytü'l-Makdis arasında bir yerdir. Burada bu ümmetin emini ebu Ubeyde b. Cerrah (r.a) da vefat etmiştir. Yine müminlerin fıkıh önderi Muaz b. Cebel (r.a) da bu taunda vefat etmiştir. İmam Ahmed b. Hanbel (r.h) tarihinde şunları yazmıştır: "Amavas Taunu hicretin onikinci yılında ve onyedinci yılında oldu.

Avf b. Malik (r.a) Abdulmelik b. Mervan'ın hilafetine yani hicretin yetmişüçüncü yılına kadar yaşamış ve bu beş şey onun zamanında gerçekleşmiştir. (Tarihçi) Vakıdi ise Avf b. Malik (r.a)'ın Şam'da doksanüç yılında vefat ettiğini kaydetmaktedir. Eğer onun bu yazdığı doğruysa Avf b. Malik (r.a) Abdulmelik b. Mervan'ın dönemine kadar yaşamıştır. En doğrusunu Allah Teala bilir.

---

1 Buhari, 3176

2 Mu'cemu'l-Kebir, 18/42

Cennetin Kaç Kapısı Vardır ve Bu Kapıların İsimleri ile Özellikleri Nelerdir

Allah Teala, Kuran-ı Kerim'de cenneti çeşitli şekillerde tarif etmektedir. Özellikle Rahman, Vakıa, Ğaşiye ve İnsan sureleri olmak üzere değişik ayeti kerimelerde cennet, insanların anlayabilecekleri şekilde tarif edilmiştir. Allah Resulü (s.a.v) ise ayetlerden daha somut ve daha ayrıntılı şekilde izahlarda bulunmuştur. Bu hadisler arasında sahih ve hasen olan birçok rivayet vardır. Bizden önceki iman takva ahlak ve ilim sahibi kimseler, bu konuda sahih ve doğru olan görüşleri bir araya getirmişlerdir. Allah hepsinden razı olsun ve bizi bu güzel insanlarla haşreylesin.

İbn Vehb, İbn Zeyd'i kaynak göstererek şunları anlatıyor: Allah Resulü (s.a.v), insan suresinin ilk ayetlerini okurken yanında siyahi bir adam varmış. Allah Resulüne sürekli sorular soruyormuş. Bir ara Hazreti Ömer (r.a); **"Bu kadar yeter. Allah Resulü'nü rahat bırak"** diye adamı ikaz eder. Bunun üzerine Allah Resulü (s.a.v); **"Adamı rahat bırak ey Ömer! Bırak sorsun"** buyurur. Allah Resulü (s.a.v), ayetleri okumaya devam eder. Cinlerle ilgili ayetlere gelince adam, oracıkta canını teslim eder. Bunun üzerine Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Kardeşinizin canı, cennete olan arzusunda dolayı bedeninden çıkmıştır."**

Cennetliklerin Dünyadaki Durumları

Yine İbn Vehb, İbn Zeyd'den alıntı yapmaktadır (Allah her ikisinden de razı olsun): Allah Teala, cennete gidecek olanların dünyada Allah'tan korkan, Allah korkusundan ve günahlarından dolayı çok ağlayan kimseler olduklarını ifade etmektedir. Yine dünyada iken merhamet ve adalet sahibi insaflı kişilerin cennet ehli oldukları ifade edilmiştir: **"Biz dünyadayken ailemize ve etrafımızdakilere karşı çok şefkatli ve hassas davranırdık."**[1]

Dünyada çok gülenler ve dünyaya dalanlar, dünya nimeti ile avunanlar ve ahireti unutanlar, dünyaya çok tamah edenler ise cehennemliktirler: **"Çünkü o ailesinin yanında çok mutluydu"**[2] ayeti kerimesi de buna işaret etmektedir.

---

1 Tur, 26.
2 İnşikak, 13.

Daha önce de cennete ve oradakilerin durumuna dair rivayetlere yer vermiştik.

Kaç Tane Cennet Vardır?

Ayeti kerimede, **"Allah'ın makamına saygı duyan ve emirlerini yerine getirene iki cennet vardır"**[1] buyurulmaktadır. Yine devamla; **"Bunlardan başka iki cennet daha vardır."**[2] buyuruluyor.

İbn Abbas (r.a), **"Allah'ın makamına saygı duyan ve emirlerini yerine getirene iki cennet vardır"**[3] ayetini şöyle tefsir etmektedir: Farzları eda edene iki cennet vardır. Fazlasını yapana Allah'tan çokça korkana iki cennet daha vardır.

Tirmizi'ye göre cennetin birisi şehvetini terkettiği diğeri de Allah'tan korktuğu içindir. Ayrıca güzel işler ve kötülükleri terketmek için de ayrıca nimetler vardır.

İbn Abbas (r.a)'ın ifade ettiği hadisi şerifte şöyle buyurulmaktadır: **"(Ayeti kerimede geçen) İki cennet, (kula cennette verilen) arazi içindeki iki bahçedir. Her bir bahçesin genişliği yüz yıl yürüme mesafesi kadardır. Her bahçenin ortasından nurdan bire saray bulunur. Nimetleri ve yeşilliği asla azalmaz; aksine sürekli daha da artar. Buradaki ağaçların kökü asla kaybolmaz ve dalları da sürekli olarak büyür."**

Herevî ve Sa'lebî de Ebû Hureyre (r.a)'ın ağzından şöyle bir rivayete yer veriyorlar: En küçük bahçe, küçük saraylarla doludur. Diğeri ise daha büyük saraylarla ve köşklerle.

Mücahit'e göre bu bahçelerden birisi "adn" diğeri ise "naim" cennetindendir.

"Bunlardan başka iki cennet daha vardır."[4] ayeti kerimesi hakkında İbn Abbas (r.a)'ın görüşü şöyledir: Hurma ve diğer ağaçlarla dolu bu iki bahçeden başka değişik meyve ve bitkilerle dolu iki bahçe daha vardır.

Mâverdî ise şöyle diyor: İlk iki bahçe kulan nimet olarak verilen huriler içindir. Diğer iki bahçe ise kula verilen diğer hizmetçilere

---

1 Rahman, 46.
2 Rahman, 62.
3 Rahman, 46.
4 Rahman, 62.

tahsis edilmişti. Yani cennette kadınlar ve erkekler aynı yerde olmayacaktır.

Bize göre her kula cennette fazla fazla nimet vardır. Ama Allah katındaki seçkin kullara daha fazla nimet vardır. Allah'ın has kullarına ve peygamberlere ise bunların hepsinden daha fazla nimet verilir. Şu halde her mümine bir cennet verilir. Takva sahibi kullara ise bunun iki katı nimet vardır. Özel ve seçkin müminlere ise hepsinin iki katı nimet verilir. Halîmî'nin görüşü de böyledir.

Zira ilk ayeti kerimede **"Allah'ın makamına saygı duyan ve emirlerini yerine getirene iki cennet vardır"**[1] ifade edilen cennet ile ikinci ayeti kerimede **"Bunlardan başka iki cennet daha vardır."**[2] farklı özelliklerde tarif edilmektedir:

1. İlk **"İki cennette akıp giden iki pınar vardır."**[3] Diğer **"İki cennette fışkıran pınarlar vardır."**[4]

2. İlk **"İki cennette her türlü meyveden ikişer çift vardır."**[5] Diğer **"İki cennette meyveler hurmalar ve narlar vardır."**[6]

3. İlk iki cennettekiler; **"Astarları kalın ipekten döşekler üstüne yaslanmışlardır."**[7] Diğer iki cennettekiler **"Yeşil yastıklara ve işlemeli halılara yaslanırlar."**[8]

4. İlk iki cennetteki huriler; **"Yakut ve mercan gibi güzellerdir."**[9] Diğer iki cennettekiler ise; **"Güzel huylu ve yüzleri güzeldirler."**[10]

Açıklama

"Allah'ın makamına saygı duyan ve emirlerini yerine getirene iki cennet vardır"[11] ve **"Bunlardan başka iki cennet daha vardır."**[12] ayetleri 7 değil 4 cennet olduğuna işaret etmektedir. Daha sonra ilerde bu konuya tekrar döneceğiz inşallah.

---

[1] Rahman, 46.
[2] Rahman, 62.
[3] Rahman 50.
[4] Rahman, 66.
[5] Rahman, 52.
[6] Rahman, 68.
[7] Rahman, 54.
[8] Rahman, 76.
[9] Rahman, 58.
[10] Rahman, 70.
[11] Rahman, 46.
[12] Rahman, 62.

Cennetin Tarifi ve Allah Teala'nın Cennetliklere Hazırlamış Olduğu Nimetler

Ebu Hureyre (r.a) anlatıyor: Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır; "**Allah Teala; "Ben salih kullarım için (cennette) hiçbir gözün görmediği hiçbir kulağın duymadığı ve hiç kimsenin hayaline bile gelmeyen nimetler hazırladım. İmtihan olsun ve arzu edin diye bunları size göstermedim" buyurmaktadır.**"[1]

Allah Resulü (s.a.v) devamla şu ayeti kerimeyi okumuştur: "**Hiç kimse kendini, ne kadar güzel bir nimetin beklediğini bilmiyor.**"[2]

Ebu Hureyre (r.a) anlatıyor: Birgün Allah Resulü (s.a.v)'e; "**Bütün mahlukat neden yaratılmıştır?**" diye sordum. "**Sudan yaratılmıştır**" cevabını verdiler. "**Peki cennet neden yapılmıştır ve neyin üzerine inşa edilmiştir?**" diye sorduğumda şu cevabı vermişlerdir: "**Biri altın diğeri de gümüş iki direk üzerine inşa edilmiştir. Her tarafı misk ile süslenmiş ve inci mercan ile donatılmıştır. Cennete girecek olan bir kimse bir daha asla üzülmeyecektir. içindeki nimetler bütün korku ve endişelerini unutturacaktır. Cennete giren kimseye artık ölüm ve hastalık ilişmeyecektir. İnsan orada yaşlanmaz. Başına hiçbir bela gelmez. Elbisesi ne eskir ne de kokar.**"[3] Tirmizi diyor ki; bana göre bu rivayet pek muteber değildir. Fakat bu hadisi şerifin başka rivayetleri de vardır ve onlar sahihtir. Mesela yine Ebû Hureyre (r.a)'dan bu hadisi şerif sahih bir senetle rivayet edilmiştir.

Cennette Akan Irmaklar Cennette Bulunan Dağlar ve Vadiler Dünyada Cennete Ait veya Cennete İşaret Eden Şeyler

"**Allah'tan korkanlara ve Allah'ın emirlerine uyanlara cennette berrak ve tadı hoş sudan nehirler, tadı hiç bozulmayacak olan süt ten ırmaklar ve saf bal akan akarsular vaadedilmiştir.**"[4]

Rivayetlere göre bu nehirler, kanallar ve diğer su yatakları olmaksızın akmaktadırlar.

Ebu Hureyre (r.a)'ın rivayet ettiği bir hadisi şerifte Allah Resulü (s.a.v)'den şunları öğrenmekteyiz: "**Cennette öyle nehirler vardır ki**

1 Müslim, 17/166.; Buhari, 8/516.; İbn Mace, 4328.; İmam Ahmed, 2/495.
2 Secde, 17.
3 Tirmizi, 2526.
4 Muhammed, 15.

miskten tepelerin ardından çıkıp yine miskten dağlar arasından akarak gelmektedirler."

İshak oğlu İsmail, Ebû İdris oğlu İsmail'i ve Abdullah oğlu Kesir'i kaynak göstererek Avf bin Amr'dan bir başka hadisi şerif rivayet etmiştir. Amr da bu hadisi şerifi babası ve dedesi aracılığıyla Allah Resulü (s.a.v)'den nakletmektedir (Allah hepsinden razı olsun): "**Dört dağ cennetteki dağlardandır. Dört nehir de cennetten gelmektedir. Dört savaş da cennetten geliyor.**" Bunların ne olduğu sorulduğunda ise Allah Resulü (s.a.v) şöyle cevap buyurmuşlardır: "**Uhud dağı; biz onu severiz o da bizi sever. Tur da cennet dağlarından bir tanesidir. Yine Lübnan dağı da cennetten gelir (Diğer dağın ise Cudi olduğu ifade edilmektedir.) Cennetten akıp gelen dört nehir ise; Nil, Fırat, Seyhan ve Ceyhan'dır. Yine Bedir, Uhud, hendek ve Hayber savaşları da cenneti temsil etmektedirler.**"

Yine aynı senetle rivayet edilen bir başka hadisi şerif ise şöyledir: Allah Resulü (s.a.v)'in ilk askeri seferi Ebvâ üzerine olmuştur. Burada Revaha vadisine geldiler ve Zabiyye deresine gelip namaz kıldılar. Sonra; "**Burayı bilen var mı?**" diye sual buyurdular. Oradakiler "**Siz daha iyi bilirsiniz Ey Allah'ın Resulü**" cevabını verince Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: "**Bu dağ cennetten gelmiştir. Allah bu dağa bereket versin. Burada yaşayanlara da bereket ihsan etsin. Revaha da cennetteki vadilerden birisidir. Benden önce 70 peygamber buraya gelip namaz kıldı. Musa Aleyhisselam da buradan geçmiştir. 70.000 İsrailoğlu buraya geldiler; buradan da Kabe'yi ziyaret ettiler.**"

Muaviye oğlu Hakim, babası aracılığıyla şu hadisi şerifi rivayet etmektedir: "**Cennette hem su hem de süt akan ırmaklar vardır. Bazı nehirlerden hoş kokulu ve helal/temiz içecekler akar. Daha sonra bu nehirler bir sürü kola ayrılarak cennetin her tarafına akarlar.**"[1] Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif hem sahih hem de hasendir.

Ebu Hureyre (r.a) ise şöyle bir hadisi şerif rivayet etmektedir: "**Seyhan, Ceyhan, Nil ve Fırat; cennetten akıp gelen nehirlerdir.**"[2]

Kab'ın rivayetine göre Dicle de yine cennette akan nehirlerden birisidir.

---

1 Tirmizi, 2571.; İmam Ahmed, 5/5.

2 Müslim, 17/476.; İmam Ahmed, 2/289.

İmam Buhari ise Şerik ve Hazreti Enes (r.a)'ı kaynak göstererek şu hadisi şerifi rivayet etmektedir: **"Dünya semasına çıkınca gördüm ki orada iki nehir akıyor. "Bunlar da nedir?" diye Cebrail AS'a sorunca "Bunlar nil ve fırat ile onların akıp giden diğer kollarıdır" cevabını verdi. Sonra devam ettik. Dünya semasını geçtikten sonra zümrüt ve incinin içinden akıp giden bir su gördük. Cebrail AS, elini suya soktu. Etrafa misk kokusu yayıldı. Bunun ne olduğunu sorduğumda; "Bu da Allah'ın sana ve ümmetine nasip etmiş olduğu Kevser'dir" cevabını vermiştir."**

Kıyamet Yaklaşınca Bu Nehirlerin Suyu Kesilir Ye'cüc ve Me'cüc Çıkar Kur'an ve İlim de Ortadan Kalkar

Nühas lakabıyla bilinen Ebû Cafer anlatıyor: Yunus oğlu İbrahim oğlu Ebû İshak Yakup'a Süvade oğlu Cami'den aşağıdaki gibi bir hadisi şerif rivayet edilmiş. Aynı hadisi şerifi Cami de, Sabık oğlu Sait'ten; Sait, Ali oğlu Mesleme'den; Mesleme, Hayyan oğlu Mukatil'den; Mukatil, İkrime'den; İkrime ise sahabeden Hazreti Abbas (r.a)'ın oğlu hazreti Abdullah (r.a)'dan bizzat dinlediğini ifade etmektedirler (Allah hepsinden razı olsun): **"Allah Teala, yeryüzüne beş tane nehir akıtmıştır. Hindistan'daki Seyhan nehri, Belh'teki Ceyhan ırmağı, Irak'taki Fırat ve Dicle nehirleri, bir de Mısır'daki Mil ırmağı. Bu beş ırmak, cennetin alt tabakasındaki bir tek nehirden akıp gelmişlerdir. Bu sular, dağların dilemesi üstüne Cebrail Aleyhisselam'ın kanatları ile yeryüzüne taşınmıştır. Bütün bu sular, insanların ihtiyaçlarını karşılamak üzere gönderilmişlerdir. Bütün bunlara "Biz göklerden yeryüzüne sular indirdik ve bu suyu yeryüzüne yerleştirip akıttık"[1] ayeti kerimesi işaret etmektedir. Ye'cüc ve Me'cüc yeryüzüne musallat olacakları zaman Allah Teala, Cebrail Aleyhisselam'a emir verecek; Cebrail Aleyhisselam da gelip yeryüzünden Kuran'ı, ilmi ve bu beş nehrin suyunu çekip alacaktır. Bütün bunlar yeryüzünden kaldırılıp semaya yükseltileceklerdir. Bunun delili ise "Biz bütün bu suları kurutup yok etmeye de kadiriz"[2] ayet kerimesidir. Bütün bunlar kaldırıldıktan sonra yeryüzünden yaşayanlar dinlerini unuturlar ve ahirette de dünyada da işlerine yarayacak güzle şeyleri e kaybederler."**

---

1 Müminun, 18.

2 Müminun, 18.

Cennetin Suyu Nereden Akıp Gelmektedir?

Ebu Hureyre (r.a) anlatıyor: Allah Resulü AV buyurdular ki; "**Allah'a ve Resulüne iman edip namazını hakkıyla kılan ve orucunu tutan kimseyi Allah Teala cennetine koymayı vadetmiştir. Böyle bir kimse Allah yolunda cihat etse ya da cihat etmek kendisine nasip olmasa da durum değişmez.**" Oradakiler; "**Ey Allah'ın Resulü! İnsanlara ne müjdeliyorsunuz?**" diye sordukları zaman ise Allah Resulü (s.a.v) şu cevabı vermişlerdir: "**Cennette sadece 100 derece ve 100 çeşit nimet Allah yolunda cihat edenlere tahsis edilmiştir. Bu yüz çeşit dereceden her biri arasında dünya ile gökler arasındaki mesafe kadar derece farkı vardır. Allah'a dua ettiğiniz zaman Firdevs'i dileyin. Firdevs, cennetin en orta yerinde ve en yüksekte bulunur. Firdevs'in hemen üstünde Mevla Teala'nın arşı bulunur. Cennetteki bütün sular da Firdevs'ten akıp gelir.**"[1] Aynı hadisi şerifi İbn Mace de rivayet etmiştir.

Ebu Hatim'e göre Firdevs, cennetin en yüksek yeridir. Katade'ye göre ise Firdevs, cennetin en değerli en güzel ve en orta yerindedir.

Bazı alimlere göre Firdevs ismi, cennetin hepsi için de kullanılır. Nasıl ki cehennem ismi, cehennemin diğer katlarını kapsıyorsa Firdevs ismi de cennet ismi gibi cins isimdir. Zira ayeti kerimede "**İşte bunlara Firdevs miras kalmıştır. Onlar orada ebedidirler**"[2] buyurulmaktadır. Münebbih oğlu Vehb'e göre bir tek Firdevs olmayıp birden fazla Firdevs vardır.

Dünyada Haram Olan İçkiyi İçenler Cennette Hiçbirşey İçemeyeceklerdir Cennettekiler Ne Giyecektir ve Ne Tür Kaplarda Yiyip İçeceklerdir?

Yine Ebû Hureyre Radıyellahu Anh'dan öğrendiğimize göre Allah Resulü Muhammed Sallellahu Aleyhi ve Sellem Efendimiz şöyle buyurmuşlardır: "**Dünyada ipek giyen (erkek) cennette giyemeyecektir. Dünyada içki içene ise ahirette her türlü içecek haramdır. Dünyada iken altın ve gümüş kapta yiyip içenlere de yine ahirette bu tür eşyalar yasaktır.**"[3] Aynı hadisi şerifi Nesai de rivayet etmektedir.

---

1 Buhari, 6/11.; Tirmizi, 2529.; İmam Ahmed, 2/335.

2 Müminun, 11.

3 Buhari, 10/284.; Tirmizi, 2817.; İbn Mace, 3588.; İmam Ahmed, 6/430.

Yine bir başka hadisi şerifte şöyle buyuruluyor: **"İçki içip de tevb etmeyene ahirete her türlü içki ve içecek haram kılınmıştır."**[1]

İmam Malik de, Nafi'yi kaynak göstererek ipek elbise giyen ile a tın ve gümüş kapta yiyip içenler için de aynı şekilde ahriette bu tür ni metlerden mahrum kalacağını ifade etmektedir.

Ebu Davud ise Hişam, Katade ve Davud es-Sirâc'ı kaynak göste rerek Ebû Said-Hudrî (r.a)'ın rivayet ettiği şöyle bir hadisi şerife ye vermiştir: **"Dünyada iken ipekler giyen kişi, ahirette bunları giye meyecektir. İpek giyen kişi şayet cennete de giyse bu tür nimet lerden mahrum kalacaktır. Fakat diğer cennetlikler, cennette ipel elbiseler giyeceklerdir."**

Cennette Ne Tür Ağaçlar ve Ne Tür Meyveler Olacaktır? Dünyada Cennette Olan Meyvelerden Hangileri Vardır?

Tirmizi, Ebû Hureyre (r.a)'dan şu hadisi şerifi rivayet etmekte dir: **"Allah Teala, ben iyi kullarıma hiçbir gözün görmediği, hiç bir kulağın işitmediği, ve kimsenin aklına gelmeyen nimetler ha zırladım. "Hiç kimse kendini ne kadar güzel şeylerin beklediğin bilmiyor"[2] ayeti kerimesi buna delalet etmektedir. Cennette bi ağaç vardır ki bu ağacın gölgesinde atlı bir kimse 100 sene gide de yine de ağacın gölgesini geçemez. "Onlar için upuzun gölgelik ler vardır"[3] ayeti kerimesi de buna delalet etmektedir. Cennettek bir tek kırbaç bile, dünyadaki herşeyden daha değerlidir. "Cehen nemden kurtulup da cennete giden kişi kurtulmuştur. Dünya ha yatındaki nimetler ise değersiz ve basit bir oyundan ibarettirler' ayeti kerimesini okursanız bunu göreceksiniz."** Tirmizi'ye göre b hadisi şerif hem hasendir hem de sahihtir.

İbnü'l-Münarek'in Ebû Hureyre (r.a)'dan rivayet ettiği hadisi şerift ise; **"Cennette bir ağaç vardır. Bir atlı gölgesinde 100 sene gider d yine o ağacın gölgesi bitmez. Bu ağaç ebediyet ağacıdır."**[5]

---

1 Buhari, 10/30.; Müslim, 13/173.; Nesai, 8/318.; Tirmizi, 1864.; İmam Ahme 2/19 ve 35.

2 Secde, 17.

3 Vakıa, 30.

4 Alim İmran, 185.

5 Müslim, 17/168.; Buhari, 6/319.; Tirmizi, 2523.; İbn Mace, 4335.; İmam Ahme 2/404 ve 3/110.

Hazreti Aişe (r.a)'ın kızkardeşi ve Hazreti Ebubekir (r.a)'ın kızı olan Esma (r.a) anlatıyor; Allah Resulü (s.a.v)'den bizzat dinledim. Sidretü'l-Münteha'yı şöyle tarif etmiştir: **"Bir atlı yüz sene dalları arasında gezer de yine bitmez. Ya da gölgesinde yüz atlı gölgelenir. O ağacın altı altından minderlerle döşenmiştir."**[1] Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif hem hasendir hem de sahihtir. Ravi Yahya, Allah Resulü (s.a.v)'in o ağacın yüz atlı gölgelenir mi yoksa bir atlı yüz sene gölgesinde yürür mü dediği konusunda tereddüt etmektedir.

Abdurrezzak da Ma'mer ve Katade'yi kaynak göstererek Hazreti Enes (r.a)'dan şöyle bir hadisi şerif rivayet etmektedir: **"Yedinci kat semayı Sidretü'l-Münteha'ya geldim. Kökleri ve ağaçları bütün ümmetimi örtecek kadar fazla. Üzerinden iki tane nehir akıyordu. İki de gizli nehir vardı gövdesinden çıkan. Cebrail AS'a bunların ne olduğunu sordum. "Gizli akan nehirler cennete akan ırmaklardır. Açıktan akan iki nehir ise Fırat ve Nil'dir."**

Buhari de, Katade ve İmam Malik'e atıf yaparak İbn Sa'sa'a (r.a)'dan aynı anlamda bir hadisi şerif rivayet etmektedir.

Hazreti Ali (r.a)'ın rivayet ettiği hadisi şerifte şöyle buyuruluyor: **"Ey Ali! Karpuz yetiştirin ve yiyin. Çünkü karpuz cennet meyvesidir. Karpuzun suyu cennetten gelir. Kokusu da. Karpuzun tek bir lokmasında Allah Teala, yetmiş hastalığa şifa yaratmıştır. Karpuzun her bir lokması için on iyilik yazılır ve kulun on tane günahı silinir. "Biz orada kabağa benzer bir meyve bitirdik"[2] ayeti kerimesi de bunun delilidir."**

Yine cennette nar, hurma, zeytin ve üzüm gibi daha başka bir sürü meyve vardır.[3]

Cennetliklerin Ne Giyeceği Hakkında

"Cennetlikler cennette ince ve kalın ipekten yapılmış yeşil elbiseler giyeceklerdir."[4]

"Cennetliklerin elbisesi ipektendir."[5]

---

1 Buhari, 1/458 ve 13/478.; Müslim, 2/214.; Nesai, 1/217.; İmam Ahmed, 1/257, 3/148 ve 4/208.
2 Saffat, 146.
3 En'am, 141.
4 Kehf, 31.
5 Hac, 23.

Sırrı oğlu Hannad, Ebu'l-Ahves'i; O da Ebû İshak'ı; Ebû İshak ise Azib oğlu Berrâ (r.a)'ı kaynak göstererek anlatıyor: Allah Resulü (s.a.v)'e ipekten bir hırka hediye edildi. Oradakiler hırkayı alıp birbirlerine göstermeye başladılar. Allah Resulü (s.a.v); **"Çok mu hoşunuza gitti?"** diye sual buyurunca oradakiler; **"Evet"** cevabını verdiler. Bunun üzerine Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Ruhumu elinde tutan Allah'a yemin olsun ki Sa'd bin Muaz'a cennette verilen mendiller bile bundan çok daha güzel ve çok daha değerlidir."**[1]

Sırrı oğlu Hannad'ın Kubeysa ve Seleme oğlu Hammâd'ı kaynak göstererek aktardığı bir başka rivayeti de şöyledir; Hammad da aynı rivayeti Hazreti Muaz'ın oğlu Sad'ın oğlu Amr'ın Abdurrahman oğlu Muhammed'den bizzat dinlediğini ifade ediyor (Allah ismi geçenlerin hepsinden razı olsun): Hacib oğlu Atârid, Allah Resulü (s.a.v)'e süslü bir elbise hediye etmişti. Efendimiz (s.a.v) elbiseyi hemen orada giydi. İnsanlar gelip elbiseye dokunmaya başladılar. Herkes bu elbiseyi çok sevmişti. Bazıları; "Ey Allah'ın Resulü! Bu sana gökten mi indirildi?" diye sorunca Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: "Çok mu hoşunuza gitti? Ruhumu elinde tutan Allah'a yemin olsun ki Sa'd bin Muaz'a cennette verilen mendiller bile bundan çok daha güzel ve çok daha süslüdür. Sen delikanlı! Bunu Ebû Cehm'e götür ve onun Enbicâniyyesini bize getir."

Cennetteki Ağaçlar ve Meyvelerden Cennette Giyilecek Şeyler Cennet Atları ve Bu Atlara Ait Koşumlar Dökülür

İbnü'l-Mübarek anlatıyor; Bize Ma'mer anlatmıştı. Kendisi de Abdullah oğlu Eşas'dan dinlemiş. Eş'as ise Havşeb oğlu Şehr'den. Şehr'e ise Ebû Hureyre (r.a) şöyle anlatmış: "Cennette Tuba adında bir ağaç vardır. Allah Teala bu ağaca; "Kullarıma ne istiyorsan onlardan ver" diye emir buyurur. Bunun üzerine ağacın dallarından bir at çıkıp gelir. Atın eğeri gemi ve diğer takımları üstünde olur. Bu ağaçtan daha sonra yolculuk ve yük taşımak için gerekli diğer şeyler çıkıp gelir. Daha sonra da elbiseler ve süs eşyaları dökülür."

Nesâî'nin Hazreti Amr bin As (r.a)'ın oğlu Hazreti Abdullah (r.a)'ı kaynak göstererek aktardığı rivayet ise şöyledir: Birgün Allah Resulü

---

1 Buhari, 7/122.; Müslim, 16/22.; Tirmizi, 1723.; İbn Mace, 157.; İmam Ahmed, 3/209 ve 121.

(s.a.v)'in huzurunda idik. Bir adam geldi ve "**Ey Allah'ın Resulü! Cennettekiler ne giyecek? Bunları Allah mı yaratacak yoksa biz mi dikeceğiz? Lütfen anlatır mısınız?**" diye sordu. Oradakiler gülmeye başladılar. Allah Resulü; "**Niye gülüyorsunuz? Adam bilmiyor ve bilene soruyor!**" buyurdular. Allah Resulü (s.a.v) bir müddet durduktan sonra; "**O cennette ne giyeceğini soran adam nerde?**" diye sual buyurdular. Oradakiler, işte burada diye adamı gösterdiler. Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: "**Hayır (orada elbise yapmaya gerek yok). Zira cennetteki bitkilerden ve ağaçlardan elbiseler ortaya çıkacaktır.**" Allah Resulü (s.a.v) bunu üç kez tekrar etmiştir.[1]

En doğrusunu bilen Allah'tır.

Cennetteki Ağaçların Gövdesi Altındadır

Ebu Hureyre (r.a), diyor ki; Allah Resulü (s.a.v) bize şunları anlatmıştır: "**Cennette gövdesi altın olmayan bir tek ağaç bile yoktur.**"[2] Tirmizi'ye göre bu hadisi bazı açılardan hasen olmak üzere bazı rivayetlerde garip olarak gelmiştir.

Bir sonraki konuda bu hadisi şerife tekrar döneceğiz İnşallah.

Cennetteki Hurmalar ve Diğer Meyveler Hakkında

İbnü'l-Mübarek, Süfyan'dan; Süfyan ise (meşhur alim) Said bin Cübeyr'in oğlu Hammad'dan bizzat dinlediğini ifade etmektedir. İbn Abbas (r.a), Hammâd'a şunları anlatmış: "Cennetteki hurma ağaçlarının gövdeleri yeşil zümrüttendir. Dalları kırmızı altındadır. Yaprakları ise cennetlikler için birer gölgeliktir. Orada herkes için yer vardır. Herkese yeter de artar. Bu ağaçların meyveleri kocamandır ve çok fazladır. Salkım salkımdır. Sütten daha beyaz ve baldan çok daha tatlıdır. Yağdan daha yumuşaktır. Hiç çürüğü ve eziği yoktur.

İbn Vehb ise İbn Zeyd'i kaynak göstererek bir hadisi şerif aktarıyor: Bir adam gelip; "**Ey Allah'ın Resulü! Cennette hurma olacak mı? Ben hurmayı çok seviyorum da**" diye sorar. Allah Resulü (s.a.v) ise şöyle cevap buyurmuşlardır: "**Evet. Ruhumun sahibine yemin ederim ki oradaki hurma ağaçlarının gövdeleri altındandır. Dalları**

---

1 İmam Ahmed, 2/203.

2 Tirmizi, 2525.

ve kökleri de altındır. Yaprakları ise daha önce kimsenin görmediği kadar güzeldir. Oradaki her ağacın dalı ve gövdesi altındır. Yaprağı altındır. Meyveleri altındır. Meyveleri salkım salkımdır. Yağdan daha yumuşak ve baldan daha tatlıdır."

İbn'ül-Cevzi'nin Abdullah oğlu Cerir (r.a)'i kaynak göstererek rivayet ettiği hadisi şerifte Allah Resulü (s.a.v), eline bir dal almış ve şöyle buyurmuştur: **"Ey Cerir! Cennetin her yerini arasan böyle bir dal bulamazsın."** Bunun üzerine Hazreti Cerir; **"Peki hurmalar ve yapraklar nerede olacak?"** diye sorar. Allah Resulü (s.a.v) ise şu cevabı vermişlerdir: **"Oradaki ağaçların kökleri, gövdeleri ve dalları, altın ve incidir. Üstlerinde de meyveler bulunur."**

Cennette Ekin Ekmek

Ebu Hureyre (r.a) anlatıyor: Allah Resulü (s.a.v), birgün çölden gelmiş olan bir adama şunları anlatıyordu: **"Birgün cennette bir adam Allah Teala'dan ekin ekmek için izin ister. Bunun üzerine Allah Teala; "Her istediğini yapmadın mı?" diye sual buyurur. Adam ise; "(Haşa!) Tabi ki yaptım. Ama ben ekin ekmeyi ve bu ekini toplamayı çok seviyorum. Sonra (Allah Teala adama izin verir ve) orada bitkiler biter. Daha sonra bunları sulayıp büyütür ve hasat eder. Ekin yığınları dağlar gibi olur. Bunun üzerine Allah Teala; "Sen varya Adem evladı! Seni hiçbir şey doyurmuyor!" buyuracaktır."** Bunu işiten adam; **"Ey Allah'ın Resulü! O adam kesin ya Kureşylidir ya da Ensar'dandır. Çünkü biz ekin ekmeyi bilmeyiz"** deyince Allah Resulü (s.a.v) tebessüm etmişlerdir.

Cennetin Kaç Kapısı Vardır?
Bu Kapıların İsimleri Nedir ve Kimlere Tahsis Edilmiştir?

Ayeti kerimede; **"Onlar cennetin önüne geldikleri zaman bütün kapılar önlerinde açılacaktır"**[1] buyurulmuştur.

İlim sahibi zatlara göre burada sekiz kapı vardır. Ve cennetin de sekiz bölümü bulunur. Buna delil olarak ise şu hadisi şerifi getirmişlerdir: "Sizden kim abdest alır ve abdestini usulüne uygun olarak tamamlayıp da **"Eşhedü ellâ ilâhe illellâh ve eşhedi enne Muhammeden**

1 Zümer, 71.

Abduhu ve Resulüh (أشهد أنْ لا إله إلّا الله و أشهد أنّ محمّدًا عبده و رسوله)" derse cennetin sekiz kapısı da kendisine açılır. O da dilediğinden cennete girer."[1] Bu hadisi şerifi Hazreti Ömer (r.a) rivayet etmiştir. Metin ise İmam Müslim'indir.

Bazı alimler ise cennetin kapılarının sayısı hakkında değişik rivayetleri kaynak göstermişlerdir. Mesela bunlardan birisi İmam Malik'in Muvattâ adlı eserinde rivayet edilmiştir. Ebû Hureyre (r.a), anlatıyor; Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: "**Allah yolunda iki kere infakta buluna kişiye cennette; "Ey Allah'ın kulu! İşte senin yaptığın güzel şeyler" diye hitap edilir. Namazlarını ihmal etmeyen kişi, cennete "Namaz" kapısından girecektir. Mücahitler ise "Cihat" kapısından cennete girer. Hayır hasenatta bulunan kişiye ise "Sadaka" kapısı tahsis edilmiştir. Oruçlarını tutan kişi ise Reyyan adlı kapıdan cennete girecektir.**" Bunun üzerine Hazreti Ebubekir (r.a) şöyle bir soru sorar: "**Herkesin kendi kapısında girmesi şart mı? Kimse diğer kapıdan giremez mi? (Ya da birden fazla kapıdan girmez mi?)**" Allah Resulü (s.a.v) cevaben şöyle buyurmuşlardır: "**Evet girebilir. İnşallah sen de onlardan olursun.**"[2]

Bize göre; Hakim et-Tirmizi diye tanınan Ebû Abdullah (910 tarihinde vefat etmiş olup 892 tarihinde vefat eden Hadisçi Tirmizi ile karıştırılmamalıdır) "Nevâdirü'l-Usûl" adlı eserinde cennetten şöyle bahsetmektedir: Cennette Rahmet kapısı adıyla bilinen ve Hazreti Muhammed (s.a.v)'e tahsis edilmiş bir kapı vardır. Yine bu kapıya Tevbe kapısı da denilir. Allah Teala'nın, cenneti yarattığı günden beri bu kapı açıktır ve hiçbir zaman da kapanmayacaktır. Fakat güneş batıdan doğduğu gün kapatılacak olan bu kapı kıyamet koptuktan sonra tekrar açılacaktır. Diğer kapılar ise insanların yaptıkları iyiliklere göre taksim ve tasnif edilmiştir. Mesela bir kapının adı Namaz kapısıdır. Bir diğerine Oruç kapısı denilir. Zekat ve Sadaka kapısı adıyla da kapılar vardır. Ayrıca Hac ve Cihat kapıları bulunur. Bir diğer kapının adı Sıla kapısıdır (yani akraba ve komşularını ihmal etmeyenler ve onlara yardım edenlere tahsis edilmiş kapı). Bir kapıya Umre kapısı adı verilir. Ayrıca fazladan Hac, Umre ve Sıla kapıları da bulunur. Bu durumda cennette toplam 11 adet kapı bulunur.

---

1 Müslim, 3/118.; İmam Ahmed, 4/146 ve 153.

2 Buhari, 4/111.; Müslim,7/115.; Tirmizi, 3674.; İmam Ahmed, 4/386.

Âcurî diye bilinen Ebu'l-Hasen'in, Hazreti Ebû Hureyre (r.a)'dan rivayet ettiği bir hadisi şerifte ise Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmaktadırlar: "**Cennette Duha yani Kuşluk Vakti kapısı adıyla bir kapı bulunur. Kıyamet günü görevli melek; "Kuşluk namazına devam edenler nerede? Hadi gelip girin. Bu kapı size tahsis edilmiştir" diye ilan eder.**" Bu hadisi şerif, Âcurî'ye ait "Nasihat" adlı kitapta zikredilmektedir.

Bu durumda ümmeti Muhammed'e tahsis edilen cennetteki kapı 13. Kapı olmaktadır. Zira Tirmizi, Salim bin Salim ve babası Abdullah'ı kaynak göstererek şöyle bir hadisi şerif rivayet etmektedir: "**Cennete girmek için ümmetime tahsis edilen kapının genişliği bir atlının 3 (günlük veya aylık) yürüme mesafesi kadardır. Fakat ümmetim cennete girerken kalabalıktan sıkışacaklar ve bu sıkışıklıkta omuzları birbirine geçecektir.**"[1] Tirmizi diyor ki: Bu hadisi şerifi Muhammed'e yani İmam Buhari'ye sordum ama bilmediğini ifade etti. İmam Buhari, Tirmizi'ye devamla şunları söylemiştir: Ebubekir oğlu Halit, Abdullah oğlu Salim'den çokça münker hadis rivayet etmiştir.

Biz diyoruz ki; hadisi şerifte geçen "ümmetime tahsis edilmiş kapıdan" kasıt yukarda sayılan amelleri eksik olan diğer müminlerdir. Zira yukardaki hadisi şerifte geçen amelleri ve güzle işleri yapanlar kendilerine özel kapılardan cennete gireceklerdir. Bu da 13. Kapıdır. Diğer herkesin bu kapıdan cennete girecek olmasından dolayı bu kapı kalabalık olacaktır. Yine daha önce zikrettiğimiz (muhtemelen diğer kitaplarında) hadisi şeriflerde cennete gireceklerin çoğunluğunun saf insanlar olacağı ifade edilmektedir. En iyisini yine de Allah bilir.

Yine Hazreti Ömer (r.a)'dan rivayet edilen şu hadisi şerife dayanarak cennetin kapılarının sayısının 8'den fazla olduğunu söylemek mümkündür: "**Abdest alıp da abdestini güzelce tamamlayan ve Eşhedü ellâ ilâhe illellâh ve eşhedi enne Muhammeden Abduhu ve Resulüh (أشهد أنْ لا إله إلّا الله و أشهد أنّ محمّدًا عبده و رسوله)" derse cennetin sekiz kapısı da kendisine açılır. O da dilediğinden cennete girer.**"[2] Tirmizi, "Temhid" adlı eserinde hadisi lafzını tam hatırlayamadığını ifade etmektedir. "Cennetin kapıları mı açılır" yoksa "Cennetin sekiz kapısı mı açılır" ifadesi geçmektedir Tirmizi bu konuda tam emin değildir. Ebû Davud, Nesâî ve İbn Sencer'e göre hadisi şerifte sa-

---

[1] Tirmizi, 2548.

[2] Müslim, 3/118.; İmam Ahmed, 4/146 ve 153.

dece "sekiz kapı" ifadesi geçmektedir. İfade başka bir ilave de yoktur. Bu durumda cennetin sekiz kapısı olduğunu söyleyebiliriz.

Bize göre cennetin kapılarının sayısı sekizden fazladır. En doğrusunu Allah bilir. Allah Teala bizi hata etmekten muhafaza etsin. Hadisi şerifte geçen "Cennetin kapıları" ifadesinden sonra gelen "ve sekiz kapı açılır" ifadesi de buna delildir. Buradaki atıf harfi yani "vav" sekiz kapı haricinde de cennetin başka kapıları olduğuna işarettir. Zira **"O kendisinden başka ilah olmayan Allah'tır. Melik'tir. Kuddüs'tür. Selâm'dır. Mü'min'dir. Müheymin'dir. Aziz'dir. Cebbâr'dır. Mütekebbir'dir."**[1] Burada geçen "Mütekebbir" ismi önceki yedi isimle aynı olmayıp sekizinci olarak zikredilen ve Allah Teala'ya mahsus başka bir isimdir. Bu ayeti kerimeye dayanarak, yukardaki görüşlerin geçersiz olduğunu söylemek mümkündür. Zira nasıl ki ayeti kerimede zikredilen 8 isim birbirinden farklıysa aynı şekilde hadisi şerifte geçen "sekiz kapı" ifadesi ile "cennetin kapıları" ifadesi de farklıdır. Biz bunu Berâe yani Tevbe ve Kehf surelerinin tefsirinde dile getirmiş idik.

Umeyr oğlu Halit anlatıyor: Ğazvan oğlu Utbe Basra emiriydi. Birgün hutbeye çıktı. Allah'a hamd ve senada bulundu. Daha önce geçen hadisi şerifi zikretti. Cennetin (kapılarının) iki direği arasındaki mesafenin kırk sene yürüme mesafesinde olduğunu ifade etmektedir. Yine de kalabalıktan insanlar burada sıkışacaklardır.

Hazreti Enes (r.a), şefaat konusunda rivayet ettiği hadisi şerifte şöyle buyurulmaktadır: **"Muhammed'in ruhunun sahibine yemin olsun ki cennetin direkleri arasındaki mesafe Mekke ile Busra arasındaki mesafe kadardır."**

Sa'd oğlu Sehl ise şu hadisi şerifi rivayet etmektedir: **"Ümmetimden cennete 70.000 veya 700.000 kişi (şefaatimle) gireceklerdir." Ebû** Hazim, 70 mi 700 mü söylediği hususunda tereddüt etmektedir. **"Bunlar birbirine tutunarak ve birbirine sürtünerek cennete gireceklerdir. En öndeki girmeden en sondaki cennete giremez. Yüzleri de ayın on dördü gibi (bembeyaz) parlayacaktır."**[2]

Özetle bütün bu rivayetleri birlikte düşündüğümüzde cennette sekizden fazla kapı olduğunu görüyoruz. Bütün rivayetleri bir araya getirdiğimizde toplam kapı sayınısın 16 olduğunu söyleyebiliriz.

---

1 Haşr, 23.
2 Müslim, 3/92 ve 18/102.; İmam. Ahmed, 5/3, 4/184 ve 3/29.

Kuşeyri diye bilinen İmam Adulkerim Ebu'l-Kasım, "Tahbîr" adlı eserinde şu hadisi şerifi rivayet etmektedir: **"Güzel ahlak, Allah'ın razı olduğu kullarının boynuna taktığı bir gerdanlıktır/hediyedir. Bu gerdanlık, rahmet zincirinin ucuna takılıdır. Bu rahmet zincirinin ucu da cennetin kapılarından birisine bağlıdır. Böyle bir insanı gerdanlığın ucundaki zincir çeker ve kapısına bağlı olduğu yerden cennete götürür. Kötü huy ise Allah Teala'nın öfkesine layık olan kulların boynuna takılmış bir gerdanlıktır. Bu gerdanlık da Allah'ın azabından bir parça olan bir zincirin ucuna bağlıdır. Bu zincirin ucu da cehennemin kapılarından birisine bağlıdır."**

"Firdevs" adlı eserin sahibi,[1] İbn Abbas (r.a)'dan şu hadisi şerifi rivayet etmektedir: **"Cennette Sevinç kapısı adlı bir kapı vardır. Bu kapıdan sadece küçük çocukları sevindirenler cennete girebilirler."**

Açıklama

Hadisi şerifte geçen "iki çift infak etmekten" kasıt, Hasan Basri'ye göre; altın, gümüş, elbise veya diğer şeylerden ikişer tane veya iki kere infak etmektir.

Bâcî'ye göre buradaki mana; iki gün oruç tutmak veya iki vakit namaz olabilir.

İlk yorum daha makbuldür. Zira Âcurî, Allah Resulü (s.a.v)'den buna delalet eden bir hadisi şerif rivayet etmiştir. Ebû Zer (r.a)'ın rivayet ettiği bu hadisi şerifte şöyle buyurulmaktadır: **"Kim Allah yolunda bir çift infak ederse, cennet kendisine ayan olur."** Allah Resulü (s.a.v) devamla şöyle buyurmuşlardır: **"(Çiftten kasıt) İki katır, iki dirhem, iki kuşak veya iki ayakkabıdır."**

Cennetin kapılarının genişliği hakkındaki rivayetlerin farklı oluşuna gelince; burada cennetin bazı kapılarının daha geniş ve bazılarınınsa daha farklı boyutlarda olması mümkündür.

Açıklama

Sehl bin Sa'd (r.a) anlatıyor: Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Cennette Reyyân adlı bir kapı vardır. Bu kapıdan oruç tutanlar gireceklerdir. Oruç tutan son kişi de girince bu kapı kapatılır. Bundan sonra o kapıdan kimse giremez."**[2]

---

1 Deylemî. ö. 115.

2 Buhari, 4/111.; Müslim, 8/32.; Nesai, 4/168.; Tirmizi, 765.

En iyisini Allah bilir. Fakat bizim görüşümüze göre diğer kapılarda durum böyledir. Yani hangi amele hangi kapı tahsis edilmişse, o kapıdan sadece o iyiliği yapan kişi girecektir.

Ebu Hureyre (r.a)'ın rivayet ettiği hadisi şerifte ise şöyle anlatılıyor: Bazı insanların ismi her kapıda okunacaktır. Bu durum o kimseye bir ikram ve iltifat olarak ihsan edilmiştir. Bu kimse istediği kapıdan girebilir ama yine de en çok hangi iyiliği yapmışsa o iyiliğe tahsis edilen kapıdan girecektir.

Ebu Hureyre (r.a)'ın rivayet ettiğine göre Allah Resulü (s.a.v); "**Bugün aranızda oruçlu olan var mı?**" diye sual buyurdular. Hazreti Ebubekir (r.a), ben oruçluyum diye cevap verdi. Yine devamla Allah Resulü (s.a.v); "**İçinizde bir cenazeye katılan var mı bugün?**" diye sordu. Buna da Hazreti Ebubekir (r.a), evet cevabını verdi. Allah Resulü (s.a.v) yine; "**Peki bugün hanginiz bir fakiri yedirdi/ihtiyacını giderdi?**" diye sordu. Yine Hazreti Ebubekir (r.a), evet cevabını vermişti. Allah Resulü (s.a.v) son olarak; "**Peki bugün aranızda bir hastayı ziyaret eden var mı?**" diye sorunca yine Hazreti Ebubekir (r.a), cevap verdi. Bunun üzerine Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: "**Bütün bunları yapan cennete girer.**"[1]

Açıklama

Ebu Davud, Müsned'inde Hanefi Zebir oğlu Cafer'i kaynak göstererek aşağıdaki hadisi şerifi rivayet etmiştir. Aynı hadisi şerifi Cafer, Hazreti Muaviye'nin oğlu Yezid'in hizmetkarlarından olan Kasım'dan; Kasım da Ebû Ümame (r.a)'dan bizzat dinlediğini ifade etmektedir (Allah hepsinden razı olsun): "**Bir adam cennetin kapılarından birisinin önüne getirilir. Adam kafasını kaldırır ve kapıdaki şu yazıyı okur: "Sadakaya on katı sevap verilir. Fakat birine (yardım amaçlı) verilen borç, on sekiz katı ile geri ödenir. Çünkü borcu ancak ihtiyaç sahibi talep eder. Fakat zekatı ya da diğer sadakaları alan kimsenin ihtiyaç sahibi olmama ihtimali de vardır.**"

İbn Mace ise Abdulkerim oğlu Abdullah'ı kaynak göstererek şöyle bir hadisi şerif rivayet etmektedir. O da İbn Malik oğlu Yezid oğlu Halit'in oğlu Hişam'dan; Hişam da babası aracılığıyla Hazreti Enes bin Malik (r.a)'dan bizzat dinlediğini ifade etmektedir: "**İsrâ (Miraç) gecesi cennetin kapılarından birisinin üstünde şöyle yazdığını gördüm; "Sadakaya on katı sevap verilir. İnsanlara borç olarak verilen şeylere**

---

[1] Müslim, 7/117.; İmam Ahmed, 6/359.

ise on sekiz kat sevap verilecektir." Cebrail'e; "Borç vermek niye (geri almamak üzere verilen) sadakadan daha sevap olsun ki?" diye sordum. Şöyle cevap verdi; "Dilenci ihtiyacı olmadığı halde ister. Ama borç isteyen kimse gerçekten muhtaç olmasaydı böyle birşeyi istemezdi.""[1]

Cennetin Makamları ve Mümini Buralarda Neyin Beklediği Hakkında

Yesar oğlu Ata, Hazreti Muaz bin Cebel (r.a)'dan aktarıyor: Allah Resulü (s.a.v)'den bizzat dinledim: **"Cennette yüz derece vardır. Her biri derece, bir diğerinden yerle gök arasındaki mesafe kadar daha üstündür. En büyük mertebe Firdevs'tir. Ortada da yine Firdevs bulunur. Allah Teala'nın arşı, Firdevs'in tam üstüne kurulmuştur. Cennetteki bütün sular Firdevs'ten çıkıp gelir. Dua ettiğiniz zaman Allah Teala'dan Firdevs'i isteyin."**[2]

Aynı manada bir hadisi şerifi de İmam Buhari, Ebû Hureyre (r.a)'ı kaynak göstererek rivayet etmiştir. Daha önce bu hadisi şerifi zikretmiştik. Bu rivayet sahihtir.

İbn Vehb, En'am oğlu Ziyad oğlu Abdurrahman'ı kaynak göstererek bir başka rivayete yer vermektedir. Aynı rivayeti Abdurrahman da Ubeyd oğlu Utbe'den dinlemiş (Allah hepsinden razı olsun). Utbe'nin anlattığına göre bir adam Allah Resulü (s.a.v)'e gelip **"Ey Allah'ın Resulü! Cennette kaç makam vardır? Cennet kaç derecedir?"** diye sordu. Allah Resulü (s.a.v) ise; **"Cennet yüz derecedir. Her derecenin arasında yerle gök kadar mesafe vardır. En alttaki derecedeki bütün köşkler, yapılar ve her türlü eşya gümüştendir. İkinci derecedeki evler, elbiseler ve her türlü eşya altındadır. Üçüncü derecedeki herşey ise inciden ve mercandan yapılmıştır. Diğer doksan yedi derecenin nasıl olduğunu ise ancak Allah bilir."**

Ebu Said el-Hudri'nin rivayet ettiği hadisi şerif ise şöyledir: **"Cennet, yüz derecedir; yüz katlıdır. Katlar o kadar geniştir ki bütün varlık alemlerini toplasan, ancak bir dereceyi/bir katı doldurabilir."**[3]

Ebu Said el-Hudri'nin rivayet ettiği bir başka hadisi şerifte şöyle buyuruluyor: **"Çok Kuran okuyan veya Kuran'ı ezberlemiş olan**

---

1 İbn Mace, 2431.
2 Tirmizi, 2529.; İbn Mace, 4331.; İmam Ahmed, 5/316.
3 Tirmizi, 2532.

kimseye, cennette "Hadi bakalım. Kuran oku ve yükselmeye başla" diye emredilir. O da okumaya başlar. Her ayeti okudukça bir derece yükselir. Son ayeti okuduğu zaman ancak son mertebeye ulaşabilir."[1]

Ebu Davud ise Hazreti Ömer (r.a)'ın oğlundan aynı anlamda bir başka hadisi şerif rivayet etmektedir: **"Cennette Kuran ehli kimseye; "Hadi dünyada nasıl okuyorsan öyle Kuran oku. Okudukça yükseleceksin. Senin asıl gidecek olduğun mertebe, en son ayeti okuduğunda varmış olduğun derece olacaktır" denilir."**[2]

Müyânişî diye bilinen Kureyş asıllı Abdulhamit oğlu Ebû Hafs Ömer; "Hadislerden ve Diğer Rivayetlerden Seçmeler" adlı eserinde Hazreti Abbas (r.a)'ın oğlundan şu hadisi şerifi rivayet etmektedir: **"Cennet, Kur'an-ı Kerim'deki ayetlerin sayısına göre derecelendirilmiş ve tasnif edilmiştir. Bu da 6.226 ayettir. Her bir derece bir alttakinden dünya ile sema arasındaki mesafe kadar üstündür. En üst mertebe ta İlliyyûn'dadır. Buranın 7.000 direği vardır. Her biri yakuttandır. Parlaklığı günlerce mesafelik uzaklıklara kadar uzanır."**

Hazreti Aişe (r.a) diyor ki: Kuran'da kaç ayet varsa cennette de o kadar mertebe ve derece vardır. En büyük mertebede çok Kuran okuyan (veya Kuran'ı ezberleyen ve okuduklarıyla amel eden) kimselere tahsis edilmiştir. Bu rivayet Mekkî'ye aittir. Allah hepsinden razı olsun.

Açıklama

Alimlerimize göre (hadisi şerifte geçen) "sahib-i Kur'an"dan kasıt; Kuran öğretneler, ezberleyenler ve okuyanlardır. Ama asıl Kuran ehli, Kuran ile amel eden; oradaki haram ve helale riayet edendir.

İmam Malik'e göre; bazı insanlar Kuran okurlar ama faydasını göremezler. Daha önce Hazreti Abbas (r.a)'dan ve Hazreti Ebû Hureyre (r.a)'dan rivayet ettiğimiz bir hadisi şerifte; gösteriş ve başka menfaatler için Kuran okuyan kimseleri ne gibi sonuçların beklediğini görmüştük (Bu gibi kimseler, hadisi şerifte verilen müjdenin dışındadırlar). Bu hadisi şerifler konunun izahı için yeterlidir.

Mesela Hüdbe oğlu Ebû Hüdbe İbrahim'in, Hazreti Enes bin Malik (r.a)'ı kaynak göstererek rivayet ettiği şu hadisi şerifi örnek olarak verebilir: **"Kuran'ı öğrendiği ve öğrettiği halde içindekileri örnek**

---

1 İbn Mace, 3780 ve 3047.; Tirmizi, 2914.; İmam Ahmed, 2/192 ve 3/40.

2 Ebû Davud, 1464.

almayan; üstelik bir de Kuran'dan öğrendiklerini tahrif eden/değiştirip kendine göre yorumlayan kimseye; cehenneme gitmesi için Kuran-ı Kerim delil ve şahit olarak yeter. Kuran-ı Kerim'i öğrenip de içindekiler ile amel eden kişiye de cennete gitmesi için yine Kuran şahit olarak yeter."[1]

Hadisi şerifin, Buhari rivayeti ise şöyledir: **"Kuran okuyup da öğrendikleri ile de amel eden mümin, portakala benzer. Kokusu da tadı da güzel olur. Kuran okumadığı halde amel eden mümin ise tadı güzel olduğu halde kokusu hoş olmayan meyvelere benzer."**[2]

Bu ve benzeri hadisler konunun anlaşılması için yeterlidir. Biz; "Ezkar'ın fazileti" ve "Ahkâmu'l-Kuran" adlı eserlerimizde de bu konuya değinmiş idik. Allah'a hamd olsun.

Cennette mücahitler için ayrılmış 100 derece var iken; Kuran ehli için daha fazla derece vardır. Kuran-ı Kerim'i öğrenip öğreten ve öğrendikleri ile amel edenlere, cennetteki bütün dereceler vaadedilmiştir. Allah yardımcımız olsun ve bize ihlaslı olmayı nasip eylesin.

Cennetteki Köşkler ve Kimler için Hazırlandıkları Hakkında

"Allah'tan korkup Allah'ın emirlerine ve yasaklarına riayet edenlere cennette, altlarından ırmaklar akan, üstüste inşa edilmiş köşkler vardır."[3] **"Tevbe edip tevbe ettikten sonra güzel işler yapanlar hariç. Bunların yaptıklarının karşılıkları fazlasıyla kendilerine ödenir. Bunlar kendilerine tahsis edilen köşklerde huzur içinde yaşarlar."**[4] **"Bunlara sabretmelerine karşılık cennette en üstün makam verilecektir."**[5]

Sa'd oğlu Sehl (r.a), Allah Resulü (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu aktarıyor: **"Cennetteki herkes, (ayeti kerimelerde müjdelenen) köşklerin etrafında, yıldızların ve gezegenlerin, ufkun etrafında dönmeleri gibi imrenerek dönüp dururlar. Ve birbirlerine bu köşklerden bahsederler." Oradakiler; "Ey Allah'ın peygamberi! Bunlar peygamberlere aittir. Oraya başkası gidemez ki!" deyince Allah Re-**

---

1 Müslim, 6/83.; Ebû Davud, 4829.; İbn Mace, 214.; Tirmizi, 2865.; İmam Ahmed, 4/397 ve 404.

2 Buhari, 9/66.

3 Zümer, 20.

4 Sebe, 37.

5 Furkan, 75.

sulü (s.a.v); "Hayır öyle değil. Ruhumun sahibine yemin ederim ki Allah'a iman edip de peygamberlerini örnek alanlar da buralara gireceklerdir."[1]

Hakim-i Tirmizi, Abdullah oğlu Salih'ten dinlemiş. O da hocası Amr oğlu Selman'dan. Selman ise Ebû Hazim aracılığıyla sahabeden Sad oğlu Sehl (r.a)'dan dinlediğini ifade etmektedir (Allah hepsinden razı olsun). Allah Resulü (s.a.v); "**Bunlara sabretmelerine karşılık cennette en üstün makam verilecektir.**"[2] ayeti kerimesini şöyle izah etmişlerdir: "**Bu kırmızı yakuttan veya yeşil elmastan veya beyaz inciden yapılmış bir köşktür. Üzerinde hiçbir pürüz ya da leke olmayacaktır. Cennetteki herkes, bu köşkün etrafında yıldızların doğudan batıya akıp gitmeleri gibi dönüp duracaklardır. Ebubekir ve Ömer de o köşkte olacaklardır. O köşkte en büyük hizmeti ve iltifatı bu ikisi göreceklerdir.**"

Yine Hakim-i Tirmizi, Abdullah oğlu Salih ve Said oğlu Kuteybe'yi kaynak göstererek bir başka hadisi şerif daha rivayet etmektedir. Onlar da Hicr oğlu Ali'den dinlemiş. Ali, Halife oğlu Halef'ten; Halef, Hamid Ârec'den; A'rec, Haris oğlu Abdullah'tan; Abdullah ise Abdullah bin Mesud (r.a)'dan bizzat dinlediğini ifade etmektedir: "**Allah rızası için birbirini sevenler, kırmızı yakuttan kasırlarda yaşayacaklardır. Her kasırda 70.000 oda olacaktır. Bu odaların güzelliğinden cennetliklerin gözü kamaşacaktır. Tıpkı güneşin parlaması gibi. Cennettekiler birbirine; "Müsaade edin de bu kullara biraz da biz bakalım" diyeceklerdir. Onlara bakanların gözleri güneş ışığına bakıyormuş gibi kamaşacaktır. Bu köşklerdeki kulların üzerinde ipekten yeşil elbiseler olacak ve alınlarında; "Bunlar Allah rızası için birbirine dost olanlardır" yazılı olacaktır.**"

Sa'lebî'nin, Ömer oğlu Ebû İmran (r.a)'dan rivayet ettiği hadisi şerifte ise şöyle buyrulmaktadır: "**İlliyyûn'da yaşayanlar cennete baktıkları zaman, onları gören diğer cennetliklerin gözleri kamaşacak ve şöyle diyeceklerdir: "Allah Allah! Bu ne güzel bir nurdur!" O adama cevap olarak; "Bu daha ne ki! İlliyyûn'dan bundan daha güzelleri var. Burada en güzel olanı Allah'a gerçek anlamda teslim olmuş ve Allah'a verdiği bütün sözleri yerine getirmiş olandır" diye cevap verilir.**"

---

[1] Müslim, 17/168.; Buhari, 11/416.; Tirmizi, 2556.; İmam Ahmed, 5/340.
[2] Furkan, 75.

Ebu Said el-Hudrî Radıyallâhu Anh ise şu hadisi şerifi rivayet etmektedir: **"(Ayeti kerimelerde müjdelenen) köşklerde yaşayan kimseler, İlliyyûn'da (en üst mertebede) yaşayan kimselere gıpta edecekler ve yıldızların ufukta dönmeleri gibi burada yaşayanları seyredeceklerdir. Ebubekir ve Ömer de de İlliyyûn'da olacaklar; hatta en çok ikramı onlar göreceklerdir."**[1] Bu hadisi şerifi Sa'lebî de rivayet etmektedir.

Hazreti Ali (r.a) anlatıyor; Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Cennette dışardan bakınca içi görünen, içerden bakınca da dışı görünen köşkler vardır."**[2]

Bir bedevi; **"Bu köşkler kimin için ey Allah'ın elçisi?"** diye sorunca Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Kötü ve boş şeyler konuşmayıp güzel şeyler söyleyenler ve tatlı dilliler, insanlara ikram edenler ve yemek yedirenler, çokça oruç tutanlar ve geceleyin insanlar uyurken namaz kılanlar içindir."**[3]

Hafız Ebû Nuaym, Vasi oğlu Muhammed'den öğrendiği bir başka hadisi şerife daha yer veriyor. Aynı hadisi şerifi o da Hasan (el-Basrî)'den dinlemiş. Hasan El-Basrî'ye de Abdullah oğlu Cabir-Allah her ikisinden de razı olsun- anlatmış; Birgün Allah Resulü (s.a.v) gelip bize şunları anlattı: **"Size cennetteki köşklerden bahsedeyim mi? Orada cevher renginde köşkler vardır. İçlerinden bakınca dışını görürsün. Dışardan bakılınca da içleri görünür. Orada heryerde kimsenin görmediği ve kimsenin duymadığı çeşit çeşit nimetler, türlü kumaşlar, halılar ve elbiseler bulunur."** Biz de; **"Anne babamız sana feda olsun ey Allah'ın Resulü! Bunlar kimin içindir bize anlatır mısın?"** dedik. Şöyle cevap buyurmuşlardır: **"Selamı yayanlar, sürekli oruç tutanlar, cömertler ve insanlar uyurken namaz kılanlar içindir."** Biz de; **"Anne babamız sana feda olsun ey Allah'ın Resulü! Bunu herkes yapamaz ki!"** deyince Allah Resulü (s.a.v); **"Durun anlatayım. Mümin kardeşini görünce selam veren kimse, selamı yaymış olur. Ailesine doyuncaya kadar yemek yediren kimse cömert sayılır. Ramazan orucunu tutup da diğer aylarda 3'er gün oruç tutan da sürekli oruç tutmuş sayılır. Yatsıyı cemaatle kılan da insanlar uyurken namaz kılmış yani geceyi namazla geçirmiş**

---

1 Tirmizi, 3658.; İbn Mace, 96.; İmam Ahmed, 3/27, 93 ve 98.
2 Tirmizi, 2527.
3 İmam Ahmed, 5/343.

olur. Zira siz yatsı kılarken, Yahudiler, Hıristiyanlar ve Mecusiler uykuda olurlar."

Açıklama

Burada bilinmesi gerek bazı hususlar vardır. Hadisi şerifte ve ayeti kerimelerde geçilen ve farklı şekillerde tarif edilen köşkler; insanların amellerine göre farklılık göstermektedir. Bazısı daha yüksek, bazısı da diğerlerine göre daha aşağıdadır. Hepsi de farklı özelliklerde inşa edilmiştir.

Hadisi şeriflerde geçen "doğudan batıya hareket eden, batan ve kaybolan" gibi ifadeler ise; yıldızların hareketleri için kullanılmıştır. Yani bu köşklerden bazıları yakında bazıları da daha uzaktadırlar. İnsanlar da bu köşklerin etrafında dolaşacaklar, gelip gidip köşklere bakacaklardır.

Rivayetlerde geçen; **"Ruhumu elinde tutana yemin olsun ki Allah'a iman edip de peygamberleri tasdik edenler"** ifadesinde iman haricinde başka amel zikredilmemiş olmasının sebebi; burada saf ve gerçek anlamda imanın kastedilmiş olmasındandır. Yoksa sadece genel bir imanla en üst mertebelerde olunmaz. Eğer öyle olsaydı, (diliyle ve kalbiyle) tevhid inancını kabul edenlerin hepsinin cennette en üst mertebede olmaları gerekirdi. Halbuki bu mümkün değildir. Zira ayeti kerimede bu makamların sabredenlere vaadedildiği ifade edilmektedir: **"Bunlara sabretmelerine karşılık cennette en üstün makam verilecektir."**[1] Sabır ise kulluğunu yani imanın gereğini yerine getirmek için gayret göstermek ve kendini/arzularını feda etmektir. İşte en üst mertebede olanların özelliği budur.

Bir başka ayeti kerimede ise şöyle buyurulmaktadır: **"Sizin ne evlatlarınız ne mallarınız, zannettiğiniz gibi sizi bizim katımızda değerli kılmaz. Tevbe etmeniz tevbe ettikten sonra güzel işler yapmanız hariç. Bunların karşılıkları fazlasıyla size ödenir. Bunları yapanlar kendilerine tahsis edilen köşklerde huzur içinde yaşarlar."**[2] Ayeti kerimeden anladığımız kadarıyla insanları ne malları ne de ailesi; bu makama ulaşmaya yeterli değildir. Bu makamlara ancak imanın yanında güzel işler yapmakla ulaşılır. İşte ancak böyle kimselere kat kat mükafat verilir. İşte bunların makamı bu köşklerdir. Burada iman şarttır. Yani samimi olarak ve tam anlamıyla teslim ola-

---

1 Furkan, 75.

2 Sebe, 37.

rak iman etmek ilk şarttır. Ama yeterli değildir. İmanın haricinde başka şartlar ve hükümler de vardır.

Burada kastedilen bir başka anlam da iyiliklerin sadece Allah rızası için yapılmasıdır. İmanın bir gereği ve tecellisi de budur. Gerçek anlamda iman etmek, yapılan işlerin gösteriş ya da başka maksatla yapılmasına engeldir. Şu halde yaptığı işlere Allah rızasında başka amaç katanların amellerinin ve yaptıklarının hiçbir anlamı yoktur. İşte iman edip de yaptığı her işi Allah rızası için yapanlara vaadedilen makamlar bunlardır. İmanlarında sıkıntı olan ya da yaptıklarını Allah rızasından başka bir amaç için yapanlara asla bu makamlar nasip olmayacaktır. Hakim-i Tirmizî'nin görüşü de budur. Bu konudaki ayeti kerimeler yeterince açıktır.

"İyi işler yapmış olanlar kâfur kokan kadehlerden içerler."[1] **"O suyun tadı ve kokusu hoştur. Bu sudan sadece en seçkin ve en yüksek makamlarda olanlar içebilirler."**[2] Bu ayeti kerimelerden anladığımız kadarıyla; "Ebrar yani iyi kimseler" ile "mukarrabûn yani seçilmiş ve yüksek makamda olanlar" arasında fark vardır. Zira iyiler, kokusu hoş su içerlerken; seçkinler tadı ve kokusu özel bir sudan içerler. Şu halde bu iki grubun dereceleri ve makamları ile kalacak oldukları yerler de farklıdır. Hatta yiyip içtikleri şeyler arasında bile farklar vardır. Buradaki farklılığın sebebi, imanın gereğini yapmakta gösterilen gayrettir. Dereceler ve makamlar ile cennetteki diğer nimetler, insanların amellerine göre olacaktır.

"İyilerin amel defterleri ve kendilerini bekleyen nimetler, İlliyyûn'dadır."[3] İlliyyûn, Allah'ın arşının yanındadır ve en üst mertebedir. Bunların makamları nurdandır. **"Amel defterini sağından alan kimse (arkadaşlarına) alın da kitabımı okuyun der. Sonra da, zaten ben birgün hesaba çekileceğimi biliyordum (ama bu kadar güzel şeyler beklemiyordum) der. O kimse bundan sonra cennetin en yüksek makamlarında çok hoş bir hayat sürecektir."**[4]

Açıklama

Hazreti Enes bin Malik (r.a) anlatıyor: Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır; **"Cennette çatısı ve direkleri olmayan köşkler vardır."**

---

1 Dehr, 5.
2 Mutaffifin, 27-28.
3 Mutaffifin, 18.
4 Hakka, 19-22.

Oradakiler; **"Peki insanlar oraya nasıl girecek?"** diye sorunca Allah Resulü (s.a.v) şöyle cevap buyurmuşlardır: "**Kuş gibi gireceklerdir.**" Oradakiler; **"Peki bu köşkler kim içindir?"** diye sordular. Allah Resulü (s.a.v); **"Hastalık çekenler, açlığa maruz kalanlar ve başlarına bela gelip (de bunlara sabredenler) içindir"** cevabını vermişlerdir. Bu rivayet, Şehâmî diye meşhur Muhammed oğlu Muhammed oğlu Tahir oğlu Ebu'l-Kasım Zahir'e aittir.

Açıklama

Sa'd oğlu Leys anlatıyor; Bana anlatan Aclân oğlu Muhammed'dir. Basra'lı Vâkid, Hazreti Enes bin Malik'i kaynak göstererek (Allah hepsinden razı olsun) Allah Resulü (s.a.v)'den şu hadisi şerifi rivayet etmiştir: **"Kıyamet günü bazı insanlar gelir. Peygamber de değillerdir şehit te. Ama peygamberler ve şehitler bile bu adamlara verilen nimetlere ve bunların Allah Teala katında gördükleri ikrama imreneceklerdir."** Oradakiler, bunların kim olduklarını sordukları zaman Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Bu insanlar, insanlara Allah'ı, Allah'a da insanları sevdirenlerdir. Bunlar yeryüzünde Allah için gezerler ve insanlara nasihat ederler."** Bunun üzerine; **"İnsanlara Allah'ı sevdirenleri anladık da Allah'a insanları sevdirmek nasıl oluyor"** diye sorduk. Allah Resulü (s.a.v) şöyle cevap buyurmuşlardır: **"Bazı insanlar vardır. İnsanların, Allah'ın yasakladığı şeyleri yapmaması için uğraşırlar ve Allah'ın emirlerini de uygulamalarını tavsiye ederler. Allah'ın emirlerini yerine getirip yasak ettiği şeyden kaçan kimseyi de Allah sever."**[1]

Cennetteki Diğer Saraylar ve Evler ile Bunların Kim için Tahsis Edildiğine Dair

Âcurî, Hasan El-Basrî'den şu rivayeti aktarıyor: Husayn oğlu İmran (r.a) ve Hazreti Ebû Hureyre (r.a)'a; **"Hoş ve temiz evler ve makamlar"**[2] ayeti kerimesinin ne anlama geldiğini sorduğumda; "Tam adamına sordun. Biz de aynı şeyi Allah Resulü (s.a.v)'e sormuştuk" deyip şu hadisi şerifi okudular: **"Cennette inciden bir saray vardır. Bu sarayın içinde 70 bina bulunur. Her bina kırmızı yakuttan yapılmıştır. Her binada yeşil zümrütten yapılmış 70 oda vardır. Her bir**

1 İmam Ahmed, 5/343.
2 Tevbe, 72.

odada yetmiş halı, her halının üstünde 70 çeşit farklı renklerde yatak vardır. Her yatağın üzerinde 70 tane huri bekler. Ayrıca her odada 70 tane sofra kurulmuştur. Her bir sofrada 70 çeşit yemek vardır. Yine her odada 70 tane erkek ve kadın hizmetçi bulunur. Allah Teala, her mümine bütün bu yemekleri yeme ve bu kadınlarla ilişki kurma kuvveti verecektir." Âcurî, bu hadisi şerifi "Nasihat" adlı eserinde zikretmektedir.

İbn Vehb de, İbn Zeyd'i kaynak göstererek bir başka hadisi şerife yer vermektedir. İbn Zeyd de bu hadisi şerifi babasından dinlemiş. Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Cennette tek bir adama içinde yetmiş odası bulunan bir saray verilir. Her odada 70 tane huri kendisini bekler. Yine her odada 70 tane kapı vardır. Her kapıdan cennetin çeşitli kokuları gelir ve içeri dolar. Ayrıca bir kapı daha vardır ki oradan özel bir koku gelir."** Allah Resulü (s.a.v) devamla şu ayeti kerimeyi okumuşlardır: **"Hiç kimse (ahirette) kendini ne gibi nimetlerin beklediğini bilemez."**[1]

Husayb oğlu Büreyd (r.a) anlatıyor: Bir sabah Allah Resulü (s.a.v), Hazreti Ömer'in çağrılmasını emretti. Hazreti Ömer (r.a) geldiğinde Allah Resulü (s.a.v); **"Ey Ömer! Söyle bakalım sen ne yaptın da benden önce cennete girmeyi hak ettin? Cennete girerken önümde senin ayak seslerini duydum. Sonra cennete girince orada altından yapılmış büyük ve dikdörtgen şeklinde bir saray gördüm. "Bu kimindir?" diye sordum. "Bir Arap adamın" dediler. "Ben de Arabım! Ama bu saray kimin?" dedim. "Kureyşten birinin" dediler. "Ben de Kureyştenim. Şimdi söyler misiniz bu saray kimin?" dedim. "Ümmeti Muhammed'den bir adamındır" dediler. "Ben de Muhammed ümmetindenim. Hatta Muhammed benim. Ama bu saray kimin?" deyince; "Hattab'ın oğlu Ömer'indir" diye cevap verdiler."**[2] Bunun üzerine Hazreti Bilal (r.a) söze girdi ve şöyle dedi: **"Ey Allah'ın Resulü! Ben her ezandan önce iki rekat namaz kılmadan ezan okumam. Önce iki rekat namaz kılarım. Sonra tekrar abdest alırım. Sonra ezan okurum. Ama bir de bakarım benden önce iki rekat namaz kılmış birisi var (bu da Hazreti Ömer (r.a)'dır)"** Bunun üzerine Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurdular: **"İşte**

---

1 Secde, 17.

2 Tirmizi, 3688.

bu iki rekat sayesinde (Ömer beni geçmiştir)."[1] Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif hem hasen hem sahihtir.

Taberânî diye meşhur olan Ahmed oğlu Ebu'l-Kasım Süleyman, Hazreti Enes (r.a)'ın rivayet ettiği bir hadisi şerife yer vermektedir. Fakat Taberânî, bu hadisi şerifi özetiyle aktarmıştır: **"Cennete girdim. Bir de ne göreyim! Altından bir saray. Bu kimindir diye sorunca; "Hattab'ın oğlu Ömer'indir" dediler."**

Dârîmî diye tanıdığımız Ebû Muhammed; "Müsned" adlı eserinde, Büreyd oğlu Abdullah'ı kaynak göstererek bir başka hadisi şerifi rivayet etmektedir. Aynı hadisi şerifi Abdullah da, Hayve'den dinlemiş. Hayve, Ebû Ukayl'dan; Ebû Ukayl de Müseyyeb oğlu Said'den aynı hadisi şerifi bizzat dinlediğini ifade etmektedir: **"10 defa Gul hüvellâhu ehad (İhlas suresini) okuyan kimse için cennette bir köşk inşa edilir. 20 defa Gul hüvellâhu ehad (İhlas suresini) okuyan kimse için cennette iki saray inşa edilir. 30 defa Gul hüvellâhu ehad (İhlas suresini) okuyan kimse için cennette üç tane saray inşa edilir."** Hattab'ın oğlu Hazreti Ömer (r.a); **"Peki daha fazla okursak saraylar daha mı fazla olacak?"** diye sorunca Allah Resulü (s.a.v); **"Bunlardan daha geniş olacaktır"** cevabını verdiler.[2]

Tayâluslu Ebû Davud diyor ki; ben, Yezid oğlu Hammâd'dan öğrendim. Ona da Ebû Sinan anlatmış: Oğlum Sinan ve Ebû Talha'yı, bir kabrin kenarına defnettim. Bunun üzerine Abdurrahman oğlu Dahhâk, bana Ebû Musa el-Eş'arî'yi kaynak göstererek şu hadisi şerifi anlattı: **"Allah Teala, bir kulun evladının canını alınca meleklere; "Kulum bunu nasıl karşıladı?" diye sorar. Melekler; "Sana hamd edip sabrederek evine döndü" diye cevap verirler. Bunun üzerine Allah Teala, meleklere; "Bu kulum için cennette bir köşk yapın. Adını da Hamd köşkü koyun" diye emir buyurur."**

Yüksek Yataklar ve Koltuklar

"Onlar için yüksek yerlerde yataklar ve koltuklar vardır"[3] ayeti kerimesi hakkında Tirmizi, Ebû Said el-Hudri'den şu hadisi şerifi nakletmektedir: **"O yatakların yüksekliği, yer ile gök arasındaki me-**

---

[1] İmam Ahmed, 3/191, 5/34 ve 360.; Tirmizi, 3689.
[2] İmam Ahmed, 5/437.
[3] Vakıa, 34.

safe kadardır yani yaklaşık 500 senelik yürüme mesafesidir."[1] Tirmizi diyor ki: Bu hadisi şerif gariptir. Zira hadisin tek ravisi Said oğlu Rüşdîn'dir.

İlim ehli kimselere göre; ayeti kerimedeki yataklardan ve koltuklardan maksat makamdır yani derecedir. Her bir derece, bir öncekinden yerle gök arasındaki mesafe kadar daha yüksektir.

Biz diyoruz ki: Bazı alimlere göre buradaki yataklardan kasıt kadınlar yani hurilerdir. Yani cennette, değerli, güzel ahlaklı ve güzel kadınlar vardır. Zira Araplar kadınlara örtü veya elbise diye de hitap ederler. Hatta "dişi koyun" da denildiği olmuştur.

Hadisi şeriflerden birinde; **"Çocuk kimden doğduysa ona aittir (ya da çocuk kimin yatağında doğduysa onundur). Zina edene de taş vardır"** buyurulmaktadır. Ayeti kerimede ise; **"Kadınlar sizin için örtüdürler"**[2] buyurulmaktadır. Konu ile alakalı bir başka ayeti kerimede ise; **"İşte bu benim kardeşimdir. Onun doksan dokuz dişi koyunu var. Benim ise sadece bir tek koyunum var."**[3]

Cennetteki Çadırlar ve Caddeler Hakkında Cennetlikler Dünyada Ne ile Bilinir ve Hangi İbadetleri Yapanlar Cennetliktir

Ebu Musa el-Eş'arî anlatıyor: Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır; **"Cennette mercan döşenmiş bir çadır vardır. genişliği 70 mildir. Her köşesinde o mümini ailesi ve kadınlar bekler. Bu kadınları başkaları göremez. O mümin hepsi ile ilgilenir ve vakit geçirir."**[4] Bir başka rivayette ise şöyle buyruluyor: **"Cennette yüksekliği 60 mil olan bir çadır vardır. Her köşesinde mümini bekleyen bir ailesi/helali vardır. Onları diğer müminler göremez."**

Enes bin Malik (r.a)'ın rivayet ettiği hadisi şerif ise şöyledir: **"Cennette bir cadde vardır. Herkes oraya gelir. Oradan esen rüzgarın kokusu misk gibidir. Müminlerin yüzlerine vurur ve elbiselerine kokusu siner. Bu rüzgar onların güzelliklerini arttırır ve daha güzel kokularını arttırır. Bu güzellik ve güzel koku içinde**

---

1 Tirmizi, 2540.
2 Bakara, 187.
3 Sad, 23.
4 Müslim, 17/175.

ailelerin yanına dönerler. Onları gören aileleri: "Vallahi gidip geldikten sonra çok güzel olmuşsunuz. Ne kadar da güzel kokuyorsunuz" derler."[1]

Müseyyeb oğlu Saîd, bir gün Ebû Hureyre (r.a)'ı görür. Ebû Hureyre (r.a), ona şöyle dua eder: "İnşallah, Allah senle bana cennette aynı sokakta olmayı nasip eder." Bunun üzerine Said, Ebû Hureyre (r.a)'a; "Cennette sokak ve çarşı var mı ki?" diye sorar. Ebû Hureyre evet cevabını verir ve yukardaki hadisi şerifi okur.[2]

Bu rivayetin devamında şöyle buyruluyor: **"Cennette meleklerle dolu bir cadde vardır. Orada kimsenin görmediği ve kimsenin duymadığı güzellikler vardır. Kimsenin aklına gelmeyen güzel şeyler bulunur. Orada insanın canının istediği herşey bulunur. Fakat bunları parayla almaya gerek yoktur. Bu caddede müminler birbirleriyle buluşup görüşürler. Burada her dereceden müminler gelirler ve buluşurlar. Orada bazılarının elbiseleri daha güzeldir. Ama diğerleri bunu kıskanıp üzülmezler."** Ebû İşrîn tarafından rivayet edilen bu hadisi şerif zayıftır.

İbn Mace'nin rivayeti ise daha tamdır ve daha sahihtir: **"Cennetlikler, cennete girince orada gezmeye başlarlar. Herkes ameline göre gezip dolaşır. Dünyadaki Cuma gününe denk gelen bir vakitte müminlere izin verilir ve Allah Teala'nın cemali ile müşerref olurlar. Allah Teala'nın arşını da görürler. Allah Teala, cennet bahçelerinden birinde müminlere tecelli eder. Müminlere nurdan ve inciden oturaklar getirilir. Kimine de zümrüt ya da altın oturak getirilir. O gün en alt mertebede oturanın oturduğu yer misk ve kafur kokar. Oradan Allah Teala'nın cemalini seyrederler."**

Ebu Hureyre (r.a); **"Ey Allah'ın Resulü! Allah Teala'yı görebilecek miyiz?"** diye sorunca Allah'ın elçisi (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"İnsanın güneşli bir günde güneşi, dolunay gecesi ayı görmeme imkanı var mıdır?"** Oradakiler; **"Hayır yoktur"** diye cevap verince Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"İşte aynı bu şekilde Allah Teala'nın cemaliyle de müşerref olacaksınız. O mecliste bulunan herkes, Allah Teala ile buluşup sohbet edecektir. Hatta Allah Teala, orada bulunanlardan birine; "Ey kulum! Hani falan gün dünyadayken şöyle şöyle yapmıştın. Hatırlıyor musun?" diye soracak**

---

1 Müslim, 17/170.

2 Tirmizi, 2549.; İbn Mace, 4336.

ve bazı hatalarını anlatacaktır. Kul da bunun üzerine; "Ya Rabbi! Sen onları affetmemiş miydin?" diyecektir. Bunun üzerine Allah Teala; "Tabi ki. Sen benim mağfiretimle bu mertebelere gelmedin mi?" buyuracaktır. Onlar böyle sohbet ederken üzerlerine bir bulut gelip çok güzel kokan bir yağmur yağdıracaktır. Daha sonra Allah Teala burada oturan müminlere; "Hadi kalkıp gidin. Ve canınız ne istiyorsa onları alın" diye emir buyurarak müminleri cennetteki çarşıya gönderecektir."

Hadis böyle devam edip gidiyor. En sonunda ise; **"Orada kimse kimde gördüğüne üzülmez. Kimse kimsenin güzelliğin kıskanmaz."**

"Daha sonra evlerimize döneriz. Orada bizi eşlerimiz karşılar ve "Hoş sefa geldiniz. Ne kadar güzel görünüyorsunuz ve ne kadar da hoş kokuyorsunuz. Evden ayrılırken böyle değildiniz" derler. Biz de; "Biz bugün Cebbâr olan Rabbimizin huzurunda idik. Onun yanına gidince böyle olduk" diye cevap vereceğiz."

Hazreti Ali (r.a)'ın rivayet ettiği hadisi şerif ise şöyledir: **"Cennette bir Pazar vardır. Ama orada alışveriş yoktur. İnsan ve kadın suretleri vardır. İnsan orada nasıl görünmek isterse hangi sureti beğenirse o surete girer."**[1] Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif hasendir ama bazı yönlerden de gariptir.

Hüdbe oğlu Ebû Hüdbe İbrahim, Enes bin Malik (r.a)'ı kaynak göstererek şu hadisi şerifi nakletmektedir: **"Cennette bir sürü çarşı ve Pazar bulunur. Buralarda alışveriş yapılmaz. Cennetlikler buraya gelince kendilerine hoş bir rehavet çöker. İnciden oturaklara oturup hayale dalarlar. Dünyadaki hayatları akıllarına gelir. Allah'a ettikleri ibadeti, tuttukları oruçları düşünürler. Çektikleri sıkıntılar ve sahip oldukları nimetler de gelir akıllarına. Daha sonra ölümleri ve diğer yaşadıkları şeyleri düşünürler."** Allah en iyisini bilendir.

Elinde Berat ve Ferman Olmadan Kimse Cennete Giremez

Hatip diye bilinen Ali oğlu Ebubekir Ahmed, Abdurrezzaak ve Süfyan es-Sevrî'yi kaynak göstererek bir hadisi şerif rivayet etmektedir. Aynı hadisi şerifi Abdurrezzak da En'am oğlu Ziyad oğlu Abdurrahman'dan

1 Tirmizi, 2550.; İmam Ahmed, 1/156.

dinlemiş. O da Yesar oğlu Atâ aracılığıyla Selman el-Fârisî'de dinlediğini ifade etmektedir. Bu rivayete göre Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: "**Elinde; "Bismillâhirrahmânirrahîm. Bu falan oğlu falana verilen berattır. Onu sık ve yaprakları yere değen ağaçların olduğu cennete koyun" yazısı olmayan bir fermanı olmayan kimse cennete giremeyecektir.**" Bu hadisi şerifi Ahmed bin Hanbel de Müsned adlı eserinde zikretmektedir.

Bize göre bu hadisi şerif, hesaba çekilmeden cennete gireceklerle alakalıdır.

Cennete İlk Önce Fakirler Girecektir

İbnü'l-Mubarek, Vird oğlu Abdulvehhab'dan dinlediğini ifade ettiği aşağıdaki hadisi şerifi aktarmaktadır. Aynı hadisi şerifi ona da Müseyyeb oğlu Said öğretmiş. Rivayete göre bir adam Allah Resulü (s.a.v)'in huzuruna gelip; "**Ey Allah Resulü! Allah Teala'nın en çok sevdiği kullar kimdir söyler misin?**" diye sorar. Allah Resulü (s.a.v); "**Allah'tan korkup O'nun emirlerine teslim olan, tevazu sahibi, hayalı ve Allah'ı çok zikredenlerdir**" buyurmuştur. Adam; "**Peki cennete ilk bunlar mı girecektir?**" Allah Resulü (s.a.v); "**Hayır!**" Adam; "**Peki cennete ilk olarak kim girecektir?**" Allah Resulü (s.a.v); "**Cennete ilk olarak fakirler gelecektir. Görevli melekler; "Siz hesap verdiniz mi? Hadi gidin hesabınızı verin de öyle gelin" diyeceklerdir. Fakirler ise; "Ne hesabı? Bize mal verilmedi ki harcayalım ya da cimrilik yapalım! Makamımız da olmadı ki zulmedelim ya da adaletle hükmedelim. Bize Allah'ın emirleri geldi. Biz de ona göre yaşadık ve ibadet ettik. Ta ki ölünceye kadar böyle yaşadık" derler. Bunun üzerine melekler; "Maşallah size. O halde hadi girin cennete" derler.**"

Bir başka hadisi şerifte ise Nebi (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: "**Fakirlere dikkat edin. Onların hakkına girmekten korkun. Zira Allah Teala kıyamet günü; "Benim temiz kullarım nerede?" diye sual buyuracaktır. Melekler ise; "Ya Rabbi! Kimi kasıt buyurdunuz?" diye soracaklardır. Bunun üzerine Allah Teala; "Nasiplerine ve kaderlerine razı olan ve sabreden fakir kullarım. Onları getirip cennete koyun" buyurur. Bunun üzerine fakirler cennete girip yiyip içmeye başlarlar. Zenginler ise bu esnada hesap vermekle meşguldürler.**"

Ebu Said el-Hudri ise şu hadisi şerifi rivayet etmektedir: **"Mekke'den Medine'ye göç eden sahabilerden fakir olanları, cennete zenginlerden 500 sene daha önce gireceklerdir."**[1] Bu hadisi şerifi, Atiyye el-Avfi'nin oğlu Süleyman'dan A'meş aktarmıştır. Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif hem hasendir ama bir başka açıdan da gariptir.

Ebu Hureyre (r.a)'dan ise şu hadisi şerif rivayet edilmiştir: **"Fakirler, cennete zenginlerden 500 sene yani (ahiret takvimiyle) yarım gün daha erken gireceklerdir."**[2] Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif hem sahih hem de hasendir. Bir başka rivayette ise şöyle buyruluyor: **"Fakirler, cennete zenginlerden yarım gün yani 500 sene daha erken gideceklerdir."**[3] Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif de hem sahih hem de hasendir.

Ebu'd-Derdâ, Hattab oğlu Hazreti Ömer (r.a)'dan; Hazreti Ömer (r.a) da bizzat Allah Resulü (s.a.v)'den dinlediğini ifade ediyor: Allah Resulü (s.a.v) **"Fakir Müslümanlar, cennete zenginlerden yarım gün daha erken gireceklerdir"** buyurmuşlardır. Oradakiler: **"Yarım gün ne kadar zamandır Ey Allah'ın Resulü?"** diye sordular. Allah Resulü (s.a.v); **"500 senedir."** Oradakiler; **"Peki bir sene kaç aydır?"** Allah Resulü (s.a.v); **"500 aydır."** Oradakiler; **"Bir ay orada kaç gündür?"** Allah Resulü (s.a.v); **"500 gündür."** Oradakiler; **"Peki bir gün ne kadar (saattir)?"** Allah Resulü (s.a.v); **"Dünyadaki zamana göre 500 saattir."** Bu hadisi şerifi Utbî, "Seçme hadisler" adlı eserinde zikretmektedir.

Sahabeden Amr'ın oğlu Abdullah'ın oğlu Cabir anlatıyor: Allah Resulü (s.a.v)'den bizzat şunları dinledim; **"Fakir müminler, zenginlerden 40 sene daha önce cennete gireceklerdir."**[4] Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif de hem sahih hem de hasendir.

Aynı hadisi şerifi Hazreti Enes (r.a) da rivayet etmektedir. Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif ise hem sahih hem de hasendir.

Hazreti Amr'ın oğlu Hazreti Abdullah (r.a) ise şu hadisi şerifi rivayet etmektedir: **"Kıyamet günü fakir Müslümanlar, cennete zenginlerden 40 sene daha erken geçecektir."**[5]

---

1 Tirmizi, 2351.
2 Tirmizi, 2353.; İmam Ahmed, 5/366.
3 Tirmizi, 2354.; İbn Mace, 4122.; İmam Ahmed, 2/296, 343 ve 451.
4 İmam Ahmed, 3/424.
5 Müslim, 18/110.

Açıklama

Müellif (Kurtubi)-Allah rahmet eylesin-diyor ki: Hadisi şeriflerde gelen farklılığın sebebi, her fakirin aynı derecede olmamasına delalet etmektedir. Zira Ebû Şeybe oğlu Ebubekir'in rivayet ettiği hadisi şerifte, cennete girecek ilk üç sınıf tayin edilmiştir. Burada bir şüphe ya da ihtilaf yoktur. Hadisi şeriflerde iki farklı zamanın verilmesinin sebebi ise; amellerdeki farklılıktır. Buna göre bazı fakirler, 500 sene erken gireceklerdir. Diğer fakirler ise bunlardan sonra ama zenginlerden 40 sene önce gireceklerdir.

Bize göre; muhacirler yani Mekke'den Medine'ye hicret eden sahabilerden fakir olanlar ilk önce cennete gireceklerdir. Bunlar diğer herkesten 500 sene önce cennete geleceklerdir. Diğer mümin fakirler ise zenginlere göre 40 sene daha erken cennete gireceklerdir.

Açıklama

Diyoruz ki; bu hadisi şerifler, fakirlerin faziletine delil olarak kabul edilmiştir. Fakat bunun sebebi hakkında çok farklı görüşler vardır. Öyle ki bu konuda bir sürü kitap yazılmıştır.

Ebu Ali diye bilinen Dakkâk'a fakirlik mi güzeldir zenginlik mi diye sormuşlar. Zenginlik daha üstündür demiş. Zira zenginlik, Allah'ın sıfatıdır. Fakirlik ise kulların. Allah'ın sıfatları kulunkilerden daha yücedir. Zira ayeti kerimede; **"Ey İnsanlar! Sizler fakirsiniz ve Allah'a muhtaçsınız. Allah ise zengindir. Hiçbirşeye muhtaç değildir. Aksine herkes O'na muhtaçtır"**[1] buyurulmaktadır.

Şu halde kulun malı da olsa fakirdir. Kula zengin denmesi mecaz anlamdadır. Yani başka insanlara muhtaç olmaması ve emri altındakilere ihsanda bulunmasıdır.

Fakat eğer zengin kişi mala tamah ederse o zaman Allah'ın değil o malın kulu olur. Hadisi şerifte ise; **"Dinara yani altın paraya kul köle olana Allah lanet etsin"**[2] buyurulmuştur.

Mala tamah eden zengin aslında gerçekten fakirdir. Mala tamah etmeden ona sahip olan ise bunun dışındadır. Zira bu tür zenginlik dünya hayatının devamı için gerekli olandır. İradesine hakim olan ve mala tamah etmeyen, elindekine razı olup fazlasını istemeyen ise gerçek zengindir. Allah Resulü (s.a.v); **"Malın çok olması zenginlik de-**

1 Muhammed, 38.

2 İbn Mace, 4135.; Buhari, 11/253.

ğildir. Asıl zenginlik nefsin zengin olması yani gönül zenginliği ve kanaattir."[1] buyurmuşlardır.

Bize göre burada (tamah etme ve değer vermeme) haricinde üçüncü bir hal daha vardır ki bu gerçekten en üst ve arzu edilen mertebedir. O da "yeteri kadarı talep etme" mertebesidir. Allah Resulü (s.a.v); **"Ya Rabbi! Muhammed'in ailesine geniş rızık ihsan et"** diye ederdi.[2] Bazı rivayetlerde; **"Yeteri derece rızık ver"** şeklinde ifade edilmektedir.[3] Zira Allah Resulü (s.a.v), dünyada en iyi durumda olmayı arzu eder ve böyle dua ederdi. Fakirlik, zorda kalma ve acizlik gibi durumlarda kalmaktan da Allah'a sığınırdı. Şu halde müminin zenginliği tepmesi ve muhtaç durumda kalması arzu edilen bir şey değildir.

Hazreti Enes bin Malik (r.a), Allah Resulü (s.a.v)'den şu hadisi şerifi nakletmektedir: **"Kıyamet günü fakir ya da zengin herkes, keşke dünyada bana yetecek kadar rızık verilseydi diye arzu edecektir."**[4]

Buradaki kasıt, zenginlik ile fakirlik arasında bir mertebedir. Hadisi şerifte; **"Her işte en güzel olanı orta yoldur"** buyurulmuştur. Geniş ya da yeterince olan rızık, zengin için fazla olan mal yerine kendisine yetecek kadar verilmesidir. Fakir için ise muhtaç durumda olmaktan daha güzel bir rızkın verilmesidir.

Şu halde hadisi şerifte, zenginlerden 500 sene önce cennete girecek olan fakirler, miskin ve muhtaç olanlar değil; ihtiyacı kadar mala sahip olan ama fazlasına da tamah etmeyen müminlerdir. Ayeti kerimede; **"Sizi orta ümmet yarattık ki (herşeyi görüp de ahirette) insanlar için şahitlik edesiniz."**[5] buyrulmaktadır. Şu halde orta yollu olmak en güzeldir. Ümmeti Muhammed (s.a.v)'i hayırlı yapan da bu özellikleridir.

Açıklama

Hazreti Ömer (r.a)'ın oğlu anlatıyor: (babam) Ömer, Cebabiye'de okuduğu hutbede şunları anlatmıştır; **"Ey İnsanlar! Ben şu anda Allah Resulü (s.a.v)'in makamındayım ve size O'ndan duyduklarımı aktarıyorum. O bize şöyle nasihat etmiştir: Ashabımın peşinden gidin. Bu benim size vasiyetimdir. Sonra da onların peşinden gelen**

---

1 İbn Mace, 4137.; İmam Ahmed, 2/2 ve 261.; Müslim, 7/140.
2 Tirmizi, 2361.; İbn Mace, 4139.; İmam Ahmed, 2/446.; Buhari, 11/283.
3 Müslim, 7/145 ve 146.
4 İmam Ahmed, 3/117.
5 Bakara, 143.

nesli örnek alın. Bundan sonra yalancılık yayılır. Onların arasında öyle adamlar vardır ki yemin ederler ama yeminleri geçerli değildir. Yine onlar arasında şahitlik edenler vardır ama şahitliği makbul değildir. Bir kadın ile bir erkek yalnız başına kaldıklarında onların yanındaki üçüncü kişi şeytan olur (yani şeytana uyarlar). Cemaatten ayrılmayın. Ayrılığa düşmeyin. Yalnız başına kalanın dostu şeytan olur. Ancak iki kişi (Allah rızası için bir araya gelirse) şeytan aralarına giremez. Cennete girmek isteyen cemaatten ayrılmaz. Yaptığı güzel işlerden memnun kalıp yaptığı kötü şeylerden rahatsız olan kimse mümindir."[1]

Tirmizi'ye göre bu hadisi şerifin hasen rivayeti olduğu gibi sahih rivayetleri de vardır. Aynı zamanda garip olarak da rivayet edilmiştir.

Cennetliklerin Özellikleri Dereceleri ve Giyecekleri Elbiseler
Cennetliklerin Boyu ve Yaşı Ne Kadar Olacaktır?
Cennettekiler Hangi Dili Konuşacaklardır?
Cennette Bekar Olmayacaktır
Cennettekilerin Kimlerle Evlenecekleri Hakkında

Ebu Hureyre (r.a) anlatıyor: **"Ümmetimden ilk olarak cennete girecek olanlar, dolunay geceki ay gibi parlarlar. Daha sonra girecek olanlar ise gökteki diğer yıldızlar ve gezegenler gibidirler."**[2]

Bir başka rivayette ise şöyle buyruluyor: **"Her birinin farklı derecesi vardır. Orada insanlar tuvalete çıkmazlar. Terlemezler. Kötü kokmazlar. Tarakları altındandır."** Bir başka rivayet ise şöyledir: **"Tarakları gümüştür. Misk ile yıkanırlar. İncilerle kurulanırlar. Hurilerle de evlendirilirler."** Daha başka rivayetlerde ise şöyle buyrulmaktadır: **"Onların her birine iki eş verilir. Bütün güzellikleri görünür. Orada insanlar eşleriyle asla tartışmazlar ve kavga etmezler. Birbirini severler. Birbirlerine bağlıdırlar. Hepsi de Allah'ı zikrederler."**

Bazı hadisi şeriflerde; **"Cennettekilerin hepsi de tek bir huy ve ahlak üzerine yani babaları (Hazreti Adem Aleyhisselam'ın ahlakı) gibi olacaklardır."** buyurulmaktadır. **"Orada herkesin boyu**

---

[1] Tirmizi, 2165.; İbn Mace, 2363.; İmam Ahmed, 1/26.

[2] Buhari, 6/362.; Müslim, 17/171 ve 172.; Tirmizi, 2535.; İmam Ahmed, 2/230.

ğildir. Asıl zenginlik nefsin zengin olması yani gönül zenginliği ve kanaattir."[1] buyurmuşlardır.

Bize göre burada (tamah etme ve değer vermeme) haricinde üçüncü bir hal daha vardır ki bu gerçekten en üst ve arzu edilen mertebedir. O da "yeteri kadarı talep etme" mertebesidir. Allah Resulü (s.a.v); **"Ya Rabbi! Muhammed'in ailesine geniş rızık ihsan et"** diye ederdi.[2] Bazı rivayetlerde; **"Yeteri derece rızık ver"** şeklinde ifade edilmektedir.[3] Zira Allah Resulü (s.a.v), dünyada en iyi durumda olmayı arzu eder ve böyle dua ederdi. Fakirlik, zorda kalma ve acizlik gibi durumlarda kalmaktan da Allah'a sığınırdı. Şu halde müminin zenginliği tepmesi ve muhtaç durumda kalması arzu edilen bir şey değildir.

Hazreti Enes bin Malik (r.a), Allah Resulü (s.a.v)'den şu hadisi şerifi nakletmektedir: **"Kıyamet günü fakir ya da zengin herkes, keşke dünyada bana yetecek kadar rızık verilseydi diye arzu edecektir."**[4]

Buradaki kasıt, zenginlik ile fakirlik arasında bir mertebedir. Hadisi şerifte; **"Her işte en güzel olanı orta yoldur"** buyurulmuştur. Geniş ya da yeterince olan rızık, zengin için fazla olan mal yerine kendisine yetecek kadar verilmesidir. Fakir için ise muhtaç durumda olmaktan daha güzel bir rızkın verilmesidir.

Şu halde hadisi şerifte, zenginlerden 500 sene önce cennete girecek olan fakirler, miskin ve muhtaç olanlar değil; ihtiyacı kadar mala sahip olan ama fazlasına da tamah etmeyen müminlerdir. Ayeti kerimede; **"Sizi orta ümmet yarattık ki (herşeyi görüp de ahirette) insanlar için şahitlik edesiniz."**[5] buyrulmaktadır. Şu halde orta yollu olmak en güzeldir. Ümmeti Muhammed (s.a.v)'i hayırlı yapan da bu özellikleridir.

Açıklama

Hazreti Ömer (r.a)'ın oğlu anlatıyor: (babam) Ömer, Cebabiye'de okuduğu hutbede şunları anlatmıştır; **"Ey İnsanlar! Ben şu anda Allah Resulü (s.a.v)'in makamındayım ve size O'ndan duyduklarımı aktarıyorum. O bize şöyle nasihat etmiştir: Ashabımın peşinden gidin. Bu benim size vasiyetimdir. Sonra da onların peşinden gelen**

---

1 İbn Mace, 4137.; İmam Ahmed, 2/2 ve 261.; Müslim, 7/140.
2 Tirmizi, 2361.; İbn Mace, 4139.; İmam Ahmed, 2/446.; Buhari, 11/283.
3 Müslim, 7/145 ve 146.
4 İmam Ahmed, 3/117.
5 Bakara, 143.

nesli örnek alın. Bundan sonra yalancılık yayılır. Onların arasında öyle adamlar vardır ki yemin ederler ama yeminleri geçerli değildir. Yine onlar arasında şahitlik edenler vardır ama şahitliği makbul değildir. Bir kadın ile bir erkek yalnız başına kaldıklarında onların yanındaki üçüncü kişi şeytan olur (yani şeytana uyarlar). Cemaatten ayrılmayın. Ayrılığa düşmeyin. Yalnız başına kalanın dostu şeytan olur. Ancak iki kişi (Allah rızası için bir araya gelirse) şeytan aralarına giremez. Cennete girmek isteyen cemaatten ayrılmaz. Yaptığı güzel işlerden memnun kalıp yaptığı kötü şeylerden rahatsız olan kimse mümindir."[1]

Tirmizi'ye göre bu hadisi şerifin hasen rivayeti olduğu gibi sahih rivayetleri de vardır. Aynı zamanda garip olarak da rivayet edilmiştir.

Cennetliklerin Özellikleri Dereceleri ve Giyecekleri Elbiseler
Cennetliklerin Boyu ve Yaşı Ne Kadar Olacaktır?
Cennettekiler Hangi Dili Konuşacaklardır?
Cennette Bekar Olmayacaktır
Cennettekilerin Kimlerle Evlenecekleri Hakkında

Ebu Hureyre (r.a) anlatıyor: **"Ümmetimden ilk olarak cennete girecek olanlar, dolunay geceki ay gibi parlarlar. Daha sonra girecek olanlar ise gökteki diğer yıldızlar ve gezegenler gibidirler."**[2]

Bir başka rivayette ise şöyle buyruluyor: **"Her birinin farklı derecesi vardır. Orada insanlar tuvalete çıkmazlar. Terlemezler. Kötü kokmazlar. Tarakları altındandır."** Bir başka rivayet ise şöyledir: **"Tarakları gümüştür. Misk ile yıkanırlar. İncilerle kurulanırlar. Hurilerle de evlendirilirler."** Daha başka rivayetlerde ise şöyle buyrulmaktadır: **"Onların her birine iki eş verilir. Bütün güzellikleri görünür. Orada insanlar eşleriyle asla tartışmazlar ve kavga etmezler. Birbirini severler. Birbirlerine bağlıdırlar. Hepsi de Allah'ı zikrederler."**

Bazı hadisi şeriflerde; **"Cennettekilerin hepsi de tek bir huy ve ahlak üzerine yani babaları (Hazreti Adem Aleyhisselam'ın ahlakı) gibi olacaklardır."** buyurulmaktadır. **"Orada herkesin boyu**

---

[1] Tirmizi, 2165.; İbn Mace, 2363.; İmam Ahmed, 1/26.
[2] Buhari, 6/362.; Müslim, 17/171 ve 172.; Tirmizi, 2535.; İmam Ahmed, 2/230.

babaları (Hazreti Adem Aleyhisselam'ın) boyu gibi 60 arşın olacaktır." Ebû Küreyb de cennetteki herkesin ahlakının aynı olduğunu söylemektedir.

Ebu Hureyre (r.a)'a: "Cennette erkekler mi yoksa kadınlar mı daha fazla" diye sorulduğu zaman; "Orada her bir erkeğe iki kadın düşer" diye cevap vermiştir.

Abdullah bin Mesud (r.a)'ın rivayet ettiği hadisi şerifte şöyle buyurulmaktadır: **"Cennetteki kadınların güzelliği yetmiş kat elbiseden bile görünür. Hatta elbisesinde bakınca etlerinin güzelliği bile belli olur. Bunun delili şu ayeti kerimedir: "Cennetteki kadınlar yakut ve mercan gibidir."[1] Yakut öyle bir taştır ki; kişi (gece karanlığında) onun yaydığı parıltıyla yolunu bulabilir."[2]**

İmam Buhari, aradaki rivayet zincirini atlayarak doğrudan Ebû Hureyre (r.a)'ı kaynak göstermek suretiyle şu hadisi şerifi bize nakletmektedir: **"Cennetteki kadınlardan bir tanesi bile dünyaya görünce, dünya seması onun ışıltısı ve kokusuyla dolar. Bu kadının başındaki saçı bile bütün dünyadan daha değerli ve daha güzeldir."[3]**

Havşeb oğlu Şehr, Ebû Hureyre (r.a)'dan şu hadisi şerifi aktarmıştır: **"Cennetlikler yiğit ve güçlü kimseler olacaklardır. Kimsenin sakalı ve bıyığı olmayacaktır. Orada kimse yaşlanmaz. Kimsenin elbisesi eskimez ve kirlenmez."[4]** Tirmizi, bu hadisi şerifin garip olduğunu ifade etmektedir.

Ğanem oğlu Abdurrahman'ın Muaz bin Cebel (r.a)'dan rivayet ettiği hadisi şerif ise şöyledir: **"Cennetteki herkes; yiğit, güçlü ve cesur olacaktır. Kimsenin sakalı ve bıyığı olmayacaktır. Oradakilerin yaşı 30 ya da 33'tür."[5]** Tirmizi, bu hadisi şerifin de garip olduğunu ifade etmektedir.

Aynı hadisi şerifi Katade de arada rivayet senedini atlayarak rivayet etmiştir.

Müyânişî, Abdullah oğlu Cabir (r.a)'ı kaynak göstererek bir başka hadisi şerif daha rivayet etmiştir: **"İmran'ın oğlu Musa Aleyhisselam**

---

1 Rahman, 58.
2 Tirmizi, 2533.
3 Buhari, 11/418.
4 Tirmizi, 2539.
5 Tirmizi, 2545.; İmam Ahmed, 2/343 ve 415.

hariç cennetteki hiç kimsenin sakalı ve bıyığı olmayacaktır. Musa Aleyhisselam'ın ise göğsüne kadar uzanan sakalı olacaktır."

Sahabeden Vakkas oğlu Sa'd (r.a), şu hadisi şerifi bize öğretmiştir: **"Cennetteki nimetlerden ve güzel şeylerden tırnak ucu kadar bir şeyi dünyaya yaklaştırsan; onun güzelliği bütün gökyüzünü kaplar. Şayet cennetteki insanlardan birini dünyaya getirseniz, onun parlaklığından insanlar güneşin ışığını göremez. Tıpkı güneşin ışığından dolayı yıldızların ışığının gölgede kalması gibi."**[1]

Ebu Said el-Hudrî (r.a)'ın rivayet ettiği hadisi şerifte Nebi (s.a.v) şöyle buyurmaktadır: **"Cenneti hakkederek ölen her insan kıyamet günü dirildiğinde 30 yaşında olacaktır. Ne az ne de fazla. Cehennemlikler de aynı şekilde 30 yaşında olacaklardır."**[2] Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif gariptir. Zira tek ravisi Rüşdîn'dir.

Açıklama

Ebu Hureyre (r.a)'ın rivayet ettiği hadisi şerifte cennete her erkeğe ikişer eş düşeceği ifade edilirken; Husayn oğlu İmran (r.a)'ın rivayet ettiği hadisi şerifte ise kadınların cennete erkeklerden daha az olduğu ifade edilmektedir.

Alimlerimize göre burada bir ihtilaf yoktur. Dünyadaki kadınlardan cennete gidecek olanların sayısı, erkeklerin sayısından az olacaktır. (Fakat cennette huriler de olacaktır. Bu durumda kadınların sayısı hurilerle birlikte erkeklerden daha çok olacaktır).

Bize göre; burada bir başka anlam daha olabilir. O da kadınların çoğunun başlangıçta cehenneme gideceği; ancak daha sonra şefaatle kadınlardan bazılarının cehennemden çıkarak cennete girecekleri anlamıdır. Zira "Lâ ilâhe illellâh" diyen kimse cehennemde ebedi kalmaz. Şu halde başlangıçta kadınlar günahlarından dolayı cehenneme gideceklerdir. Bu durumda cennette ilk başta erkeklerin sayısı daha fazla olacaktır. Fakat daha sonra şefaat ile ya da günahlarının cezasını çeken kadınların da cennete gelmesiyle cennetteki kadınların sayısı artacaktır.

Hurilere gelince; bunların sayısı pek çok olacaktır. Bizim görüşümüz budur. Ebû Said el-Hudrî'nin rivayet ettiği hadisi şerifte şöyle buyuruluyor: **"Cennette en düşük mertebede olan adamın 80.000**

---

1 Tirmizi, 2539.
2 Tirmizi, 1562.

hizmetçisi ve 72 tane hurisi olacaktır."[1] Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif gariptir.

Fakat aynı anlamda daha başka hadisi şerifler de bu rivayeti desteklemektedir. Mesela Ebû Ümâme (r.a)'ın rivayet ettiği hadisi şerif bunlardan birisidir. Dârimî, bu konuda kendisinden bir hadisi şerif rivayet etmiştir.

Cennette tarakların altından ya da gümüşten olması meselesine gelince; aslında burada kastedilen şey, insanların cennette saçlarını taramaya ihtiyaçlarının olmayışıdır. Zira orada insan kirlenmeyecek ve elbiseleri eskimeyecektir. Bu durumda insanın temizlenmesine ve koku sürmesine de gerek yoktur.

Cennetteki örtünme, ihtiyaçtan değil süslenmek içindir.

Cennette yemek yemek ve su içmek de açlık ya da susuzluk sebebiyle değil zevk ve eğlence içindir. Zira ayeti kerimede bütün bunlar şu şekilde ifade edilmektedir:

"Orada ne acıkır ne de çıplak kalırsın. Orada susamak da sıcaktan bunalmak da yoktur."[2]

Ve cennette bundan daha fazlası vardır. Biz sadece iman ediyoruz. Yoksa cennete neyin olduğunu bilemeyiz. Bütün bunlar, müminlere iltifat ve ikramdır. Fakat biz anlayalım diye bildiğimiz nimetlerden bahsedilmiştir.

Cehennem için de durum böyledir. Ayeti kerimelerde şöyle buyurulmaktadır: **"Onlar ellerinde ayaklarında ve boyunlarında zincirler olduğu halde sürüklenerek önce kaynar suya sokulacaklar sonra da ateşe atılacaklardır."**[3] Burada bizim dünyada bildiğimiz işkence yöntemleri örnek verilmiştir.

Şâbî'ye göre; İnsanları korkutmak için ve insanlar azabı anlayabilsinler diye bunlar örnek verilmiştir. Yoksa bundan daha fazla ve farklı azap da vardır.

İbnü'l-Mübarek, hocaları Ebû Eyyûb oğlu Said ve Ukayl'i kaynak göstererek aşağıdaki rivayete yer vermiştir. Aynı rivayeti onlar da İbn Şihab yani Zührî'den dinlediklerini ifade etmektedirler. Bu rivayete göre; insanlar kabirlerinden kalktıkları zaman Süryanice konuşacaklardır.

---

1 İmam Ahmed, 3/76.; Tirmizi, 1562.

2 Taha, 118-119.

3 Mümin, 71-72.

Cennette ise Arapça konuşulacaktır. Daha önce bu konuda bir rivayete yer vermiştik.

Süfyan es-Sevrî'ye göre de insanlar mahşerde Süryanice konuşacaklardır. Ta ki cennete girinceye kadar. Cennete girdikten sonra ise Arapça konuşacaklardır.

Huriler ve Dünyadan Cennete Gidecek Olan Kadınların Tanışmaları ve Konuşmaları Hurilerin ve Cennete Giden Mümin Kadınların Güzellikleri Hakkında

Bize öğretilenlere göre; dünyadan cennete gitmeye hak kazanan kadınların hepsi aynı yaşta olacaklardır. Fakat cennette nimet olarak verilecek olan huriler ise farklı renklerde ve farklı şekillerde olacaktır.

Hazreti Ali (r.a), şu hadisi şerifi rivayet etmektedir: **"Cennette bir sürü huri vardır. Bunların sesleri gür ve güzeldir. Daha önce kimse böyle bir ses duyup dinlememiştir. Cennette huriler; "Biz ölümsüzüz. Yaşlanmayız. Bizler en güzel hediyeyiz asla kimseyi üzmeyiz hep mutlu ederiz. Biz kimseye surat asmayız hep tebessüm ederiz. Bizimle olanların gözü aydın." derler."**[1]

Aynı manada Ebû Hureyre ve Ebû Said el-Hudrî (r.a) da çeşitli hadisi şerifler rivayet etmişlerdir. Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif gariptir.

Hazreti Aişe (r.a) ise şunları anlatıyor: "Huriler böyle meydan okuyunca dünyadan cennete giden mümin kadınlar şöyle cevap verirler: "Biz namaz kılardık ama siz hiç namaz kılmadınız. Biz oruç tutmuştuk. Siz hiç oruç tuttunuz mu? Biz abdestliyiz. Sizin abdestiniz var mı? Biz dünyadayken sadaka da verirdik. Siz ise hiç sadaka vermiş değilsiniz." Böylece hurilerin artık sesi çıkmaz." En iyisini ve en doğrusunu Allah Teala bilir.

İbn Vehb, Karzî diye meşhur olan Ka'b oğlu Muhammed'den şu sözleri nakletmektedir: Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki cennetteki hurilerden bir tanesi bile dünyaya gözükse, güneşin ve ayın ışığını bile gölgede bırakır ve bütün gözleri kamaştırır. O hurinin üzerindeki elbise de bütün dünyadan daha değerli ve güzeldir.

Ebu Hureyre (r.a) diyor ki: Cennette gözde adı verilen huriler vardır. Onlardan birisi yürümeye başladı mı yanında 70.000 tane nedime

---

[1] Tirmizi, 2564.

yürür. Sağında solunda hizmetkarları olur. Bunlar, iyilikleri yaymaya çalışanlar kötülüklere karşı mücadele edenler içindir.

İbn Abbas (r.a) ise şöyle diyor: Cennette adına peyk denilen huriler de vardır. Bunlardan birisi elini denize soksa, bütün denizin suyu tatlı olur. Bunların enselerinde; "Bunlardan isteyen Allah rızası için çalışsın ve gayret etsin" yazmaktadır.

Allah Resulü (s.a.v), İsrâ gecesinde gördüklerine dayanarak hurileri şöyle tarif buyurmaktadır: **"Alınları ay gibi parlar. Parıltılar 1030 arşından görünür. Başlarında yüz örgü bulunur. Her örgüde 70.000 saç ve toka bulunur. Her biri yine ay ve cevher gibi parlar. Alınlarında inci ve cevherden iki yazı yazılıdır. İlk satırda; "Bismillâhir rahmânir rahîm" yazar. İkinci satırda ise: "Bunlardan isteyen Allah'a teslim olsun O'nun rızası için çalışsın" yazmaktadır. Cebrail AS bana; "Bunlardan daha çok var. Ümmetine müjde ver. Ümmetine söyle çok çalışsınlar" demiştir."**

Ebu Kasım el-Hatelî diyor ki: Ben, Ebubekir oğlu İbrahim'den dinledim. O da Ebû İshak'tan dinlemiş. Ebû İshak'a ise Salih oğlu Muhammed anlatmış (Allah hepsinden razı olsun): Atâ es-Sülemî, Malik bin Dinar'a; "Ban güzel müjdeler verir misin?" diye rica etmiş. O da kendisine şöyle demiş: "Cennette öyle güzel huriler vardır ki tüm cennettekiler onların güzelliğini konuşurlar. Eğer cennette ölüm kaldırılmış olmasaydı, onların güzelliğini görenler düşer kalırdı." Atâ, tam 40 gün Malik'in bu sözlerinin etkisinde kalmıştır.

İbnü'l-Mübarek, Ebû İshak oğlu Mamer'den dinlediğini ifade etmektedir. Ma'mer ise Meymun oğlu Amr'dan öğrenmiş. İbn Mesud (r.a), onlara şöyle anlatmış: "Cennetteki hurilerin baktığın zaman içini bile görürsün. O kadar güzel ve pürüzsüzdürler. 70 kat örtü bile giyseler yine de güzellikleri belli olur. Beyaz cam bardakta nasıl ki kırmızı şarap belli oluyorsa; örtülerinin altından bu hurilerin güzellikleri ve derilerinin atlından etlerinin güzelliği belli olur."

Yine İbnü'l-Mübarek, Rüşdîn ve İbn En'am'ı kaynak göstererek şöyle bir rivayete yer vermektedir. Onlar da Ebû Cebele oğlu Hibbân'dan dinlemişler: Dünyadaki mümin kadınlar cennete gidince, bu hurilerden çok daha güzel ve değerli olurlar. Her mümin kadın, amelinin güzelliğine göre güzel olur.

İbnü'l-Mübarek daha sonra arada ravi zincirine yer vermeksizin şu hadisi şerifi aktarmaktadır: "**Mümin kadınlar cennetteki hurilerden 70.000 kat daha güzel ve daha değerli olacaktır.**"

Hurilerin Mihirleri Güzel Amellerdir

Ayeti kerimelerde Allah Teala şöyle buyurmaktadır: "**(Allah'a ve resulüne) iman edenlere ve hayırlı işler yapanları, altından ırmaklar akan cennetlerle müjdele." "Cennette onları temiz eşler beklemektedir."**[1]

Hakim-i Tirmizi, "Nevâdiru'l-Usûl" adlı eserinde şöyle bir hadisi şerife yer vermektedir. Gıfaroğulları aşiretinden Ebû Mesud (r.a), Allah Resulü (s.a.v)'den bizzat dinlemiştir: "**Tek bir gün ramazan orucu için inciden döşenmiş çadırda bekleyen bir huri vardır. Bunun müjdesi; "Çadırlarda tüller ardında bekleyen huriler vardır"**[2] ayeti kerimesinde verilmiştir. **Her bir hurinin yetmiş farklı renkte ve şekilde elbisesi vardır. Yetmiş çeşit de kokusu vardır. Yine her bir hurinin 70 tane inciden ve yakuttan döşenmiş halısı bulunur. Her bir halının üzerinde yetmiş yatak ve koltuk bulunur. Yine her bir kadına 70.000 erkek 70.000 de kadın hizmetçi tahsis edilmiştir. Her hizmetçinin elinde farklı yemeklerle ve içeceklerle dolu bir testi bulunur. Hiçbir testinin lezzeti diğerine benzemez. Bu hurilerle evlendirilecek olan kişilere de aynı şekilde kırmızı yakuttan döşeli kırmızı yakutla süslenmiş kırmızı yataklar verilir. Bu nimetler sadece bir tek gün oruç için hazırlanmış olanlardır. Bunun haricinde diğer iyilikler için de farklı nimetler vardır."**

Tirmizi diye bilinen Ebû İsa ise, Ma'd oğlu Mikdam (r.a)'dan bir başka hadisi şerife yer vermektedir: "**Allah katında şehide tahsis edilmiş 6 nimet vardır. Bunlardan birisi de 72 huri ile evlendirilmesi olacaktır.**" Kabirdeki sıkıntılardan nasıl kurtulacağımıza dair meselelerden bahsederken bu hadisi şerifi zikretmiş idik.

Bize göre bu hadisi şerifler, daha önceki hadisi şerifleri desteklemektedir. Buna göre cennete giden her erkek için iki tane dünyadan cennete gelmiş mümin kadın vardır. Bunun haricinde de huriler var-

---

1 Bakara, 25.
2 Rahman, 72.

dır. Ebû Hureyre (r.a)'ın rivayet ettiği hadisi şerif de bu manaya işaret etmektedir.

Yahya bin Muaz diyor ki: Dünyayı terketmek zor olabilir ama ahireti kaybetmek daha acı ve vahim bir durumdur. Dünyayı terketmek, ahiretin mihridir. Yani ahiret, dünyayı terketmek ile kazanılır.

Yine hurilerin mihrinin, mescitlerle ilgilenmek olduğu ifade edilmiştir.

Sa'lebî, Hazreti Enes (r.a)'dan şu hadisi şerifi rivayet etmiştir: **"Mescitleri imar etmek ve temizlemek, gözde hurilerin mihridir."**

Ebu Gursâfe (r.a), Allah Resulü (s.a.v)'den bizzat şu hadisi şerifi dinlediğini ifade etmektedir: **"Mescitten bir çöpü çıkarmak gözde hurilerin mihridir."**

Ebu Hureyre (r.a) ise şu hadisi şerifi rivayet etmiştir: **"Cennetteki gözde hurilerin mihri, elindeki hurmayı dağıtmak ve ekmeğini bölüşmektir."**

Sa'lebî, yine Ebû Hureyre (r.a)'dan şu sözleri nakletmektedir: "Sizler falan adamın falanca kızıyla evlenmek için onca mal harcıyorsunuz ama bir huri ile küçük bir lokma ya da bir hurma veya az bir ikramla evlenmeyi terkediyorsunuz."

Makarrî diye tanıdığımız Muhammed bin Numan diyor ki: Celâ el-Makarrî ile Mekke'de Mescid-i Haram'da oturuyor idik. Bir anda yanımıza eli ayağı düzgün güzel yapılı uzun boylu yaşlı bir adam geldi. Celâ, yanımızdan kalkıp adamın yanına gitti. Ayakta epeyce sohbet ettiler. Sonra yanımıza geldi ve "Bu yaşlı adam kimdir biliyor musunuz?" diye sordu. Hayır deyince Celâ bize dedi ki: "Bu adam, Allah'tan 4.000 hatme (tavaf) karşılığında huriler istemişti. Bu hatmeleri tamamlamış. Sonra rüyasında güzel elbiseler içinde birini görmüş. Sen kimsin deyince huri; "ben senin Allah'tan istediğin huriyim. 4.000 hatme karşılığında sana verildim. Ama üzerimdeki elbiseler için ne vereceksin?" diye sormuş. Adam da 1.00 hatme daha veririm diye taahhüt etmiş. Şimdi de bunları yapıyor."

Sahnûn'un anlattıkları ise şöyle: Mısır'da Said adında bir adam varmış. Dindar ve çok ibadet eden bir annesi varmış. Gece namaza kalkarlarmış. Namaz kılarken Said'in uykusu gelince annesi onu uyandırıp; "Cehennemden korkan adam uyumaz. Hurilerle evlenmek isteyen de uyumaz" dermiş.

Sabit anlatıyor: Babam Allah yolunda bir adamdı. Çok namaz kılardı. Bir keresinde rüyasında bir kadın görmüş. Dünyadakilere hiç benzemiyormuş. Sen kimsin diye sormuş. Ben huriyim, Allah'ın hizmetkarıyım demiş. Benimle evlenir misin demiş babam. O da beni iste ve mihrimi de öde demiş. Babam, senin mihrin ne deyince, "Çok gece namazı kılmaktır" diye cevap vermiş.

Mudar el-Kârî anlatıyor: Bir gece çok uykum geldi. Öylece uyuyup kalmışım. Okuduğum hizbi (Kuran-ı Kerim'den 5 sayfa) bitiremedim. Rüyamda güzel bir cariye gördüm. Elinde bir ferman vardı. Bana okuma yazman var mı dedi. Ben de evet dedim. Elindeki kağıdı bana verip oku dedi. O yazıyı okuyunca uykum kaçtı.

Malik bin Dinar da benzeri bir olay anlatmıştır.

Huriler Neden Yaratılmıştır?

Tirmizi, anlatıyor: Allah Resulü (s.a.v)'e hurilerin neden yaratıldığı sorulduğu zaman şöyle cevap buyurmuşlardır: **"Huriler üç şeyden yaratılmıştır; En değersiz olanı miskten yaratılmıştır. Biraz daha güzel olanı anberden; en güzeli ve en değerli olanı ise kâfurdan yaratılmıştır. Saçları ve kirpikleri ise nurdan yaratılmıştır."**

Yine Tirmizi'nin rivayet ettiği bir başka hadisi şerifte şöyle buyuruluyor: **"Cebrail'e Allah Teala'nın hurileri neden yarattığını sordum. Bana; "Ey Muhammed! Allah, hurileri, anber ve zağferan karışımından yaratır ve bir koza içinde bekletir. Huriler ilk yaratıldıkları zaman miskten beyaz bir yumurta gibidirler. Sonra onlara beden verilir" diye cevap verdi."**

İbn Abbas ise şöyle anlatıyor: Allah Teala Celle Celâlühü, hurilerin ayaklarından baldırlarına kadar olan kısmını zağferandan; baldırlarından göğüslerine kadar olan kısımlarını ise miskten yaratmıştır. Göğsünden başına kadar olan kısmı ise anberdir. Başı ise kafurdur. Üzerinde 70.000 çeşit örtü vardır. Yürüdüğü zaman güneşin yeryüzünü aydınlatması gibi etrafı aydınlatır. Derisinin ve üzerindeki elbiselerin inceliğinden yürürken ciğerleri bile görünür. Saçında 70.000 miskten örgü bulunur. Her bir örgüyü bir kadın hizmetçi tutar ve kaldırır. Hizmetçileri: "Bu Allah'ın, dostlarının yaptıklarına karşı hediyesidir" diye ilan ederler.

Bir Kadın Bakire Olarak Kiminle Evlenmişse Ahirette Onun Eşi Olacaktır

İbn Vehb ve İmam Malik anlatıyor: Hazreti Ebubekir (r.a)'ın kızı Esma (r.a), Zübeyr bin Avvam (r.a) ile evli idi. Bazen kocasına karşı çıkardı ve kocası da onu azarlardı. Zübeyr bin Avvam, birgün Esma'yı ve kumasını dövdü. Kuması biraz daha edepli idi. Esma ise biraz hırçındı. Bu yüzden Hazreti Zübeyr, Esma'yı daha çok dövmüştü. Bunun üzerine Esma (r.a) gelip babası Ebubekir'e kocasını şikayet etti. Hazreti Ebubekir (r.a), kızına; "Kızım. sabret. Senin kocan iyi bir adamdır. Cennetliktir. Belki onun sayesinde sen de cennete gider ve onun cennette de eşi olursun" diye nasihat etmiştir.

Bize gelen rivayetlere göre; bir kadın bakire olarak ilk kiminle evlenirse, cennette de onunla birlikte olacaktır.

Ebubekir İbnü'l-Arabi "Ahkâmu'l-Kur'an" adlı eserinde diyor ki; Bu garip bir hadistir.

Bazılarına göre kadın birden fazla evlenmiş ise en son kiminle evli ise cennette de onunla birlikte olacaktır. Hazreti Huzeyfe (r.a), eşine şöyle vasiyet etmiştir: "Ben cennette senle birlikte olmak istiyorum. Bu yüzden ben ölürsem başkası ile evlenme."

Hazreti Ebû Süfyan'ın oğlu Hazreti Muaviye (r.a), Ümmü'd-Derdâ ile evlenmek ister. Ümmü'd-Derdâ bunu reddeder ve (kocası) Ebu'd-Derdâ'dan duyduğu bir hadisi şerifi söyler: "Kadın, cennette, en son evli olduğu kişi ile birlikte olacaktır." Ümmü'd-Derdâ devamla diyor ki: Kocam bana; "Ben cennette senle birlikte olmak istiyorum bu yüzden başkası ile evlenme" diye vasiyet etmiştir.

Ebubekir en-Necâd, Hazreti Enes (r.a)'dan şu hadisi şerifi rivayet etmektedir; Efendimiz (s.a.v)'in eşlerinden Ümmü Habibe (r.a), Allah Resulü (s.a.v)'e gelip: **"Eğer bir kadın iki kere evlenmişse, cennette hangisi ile beraber olacaktır?"** diye sormuş ve şu cevabı almıştır: **"Ahlakı en güzel hangisi ise kadın onunla birlikte cennette olacaktır. Güzel ahlak, dünyada da ahirette de herşeyden değerlidir."**

Yani kadın birden fazla evlenmişse, cennette, evlendiği kişilerden en ahlaklı ve en dindar olanlar evli olacaktır.

Cennette Gerçek Anlamda Yemek İçmek ve Evlenmek Vardır Cennette Acıkmak Uyumak ve Tuvalete Gitmek Yoktur

Cabir bin Abdullah (r.a), Allah Resulü (s.a.v)'den bizzat şu sözleri dinlediğini ifade etmektedir: **"Cennettekiler yerler içerler. Ama terlemezler. Tuvalete gitmezler. Kirlenmezler ve kokmazlar."**[1] Oradakiler: **"Madem acıkma ve tuvalet yok o zaman niye yemek yerler?"** diye sordukları zaman Allah Resulü (s.a.v), şöyle cevap buyurmuşlardır: **"Orada zevk ve eğlence için yerler ve içerler. Sonra Allah'ı hamd ederler. Teşbih çekip tekbir getirirler."**[2]

Hazreti Enes bin Malik (r.a)'ın rivayet ettiği hadisi şerif ise şöyledir: **"Cennette mümin erkeğe şu kadar cinsel ilişki gücü verilir."** Peki buna gücü yeter mi diye sorulduğu zaman; **"Yüz erkeğin gücü verilecektir"** buyurmuşlardır.[3] Bu konuda Zeyd bin Erkam (r.a)'dan bir hadisi şerif rivayet edilmiştir. Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif hem hasen hem de sahihtir.

Dârimî ise Müsned'inde yine Zeyd bin Erkam (r.a)'dan şu hadisi şerifi rivayet etmiştir: **"Cennette mümin erkeğe, yüz adamın yeme içme ve cinsel ilişki gücü verilir."** Bir Yahudi; **"Bu kadar yiyip içen bir adam tuvalete nasıl gitmez?"** diye sorunca Allah Resulü (s.a.v); **"Bedeninden bir ter çıkar. Sonra bu adamın karnı yine bomboş olur"** cevabını vermişlerdir.[4]

Muhramî diye meşhur olan Abdullah bin Eyyûb, İbn Abbas (r.a)'ı kaynak göstererek şu hadisi şerifi rivayet etmiştir; Allah Resulü (s.a.v)'e **"Cennette eşlerimizle dünyadaki gibi birlikte olabilecek miyiz?"** diye sorduk. Şöyle cevap buyurdular: **"Evet. Canımı elinde tutan Allah'a yemin olsun ki cennette bir adam, bir tek öğün yemekte 100 bekar adamın gücünü elde eder."**

Bezzâr ise Ebû Hureyre (r.a)'ı kaynak göstererek şu hadisi şerifi rivayet etmiştir: Allah Resulü (s.a.v)'e cennette kadınlar ilişki meselesi sorulduğu zaman şöyle cevap buyurmuşlardır: **"Evet. Canımı elinde tutan Allah'a yemin olsun ki cennette bir adam, hergün 100 bekar adamın gücünde olur."**

---

1 Müslim, 17/173.
2 İmam Ahmed, 3/364.
3 Tirmizi, 2536.
4 İmam Ahmed, 4/371.

Yine Bezzâr'ın Ebû Said el-Hudrî (r.a)'dan rivayet ettiği bir hadisi şerifte Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Cennettekiler eşleriyle her ilişkiye girdikleri zaman yine hiç ilişkiye girmemiş gibi olurlar."** Bu konuda daha sonra yine bazı açıklamalarda bulunacağız İnşallah.

İbnü'l-Mubarek, Ebû Kalabe'den şu görüşü nakletmiştir: Cennette bir adamın önüne yiyecek ve içecek gelir. Adam önce bir güzel yer ve karnını doyurur. Sonra önündeki içecekten içer ve vücudundan hoş kokulu bir ter çıkar. Bu terle yediği herşeyi eritir ve karnı tekrar acıkır. Buna delil olarak şu ayeti kerimeyi gösterebiliriz: **"(Cennette, cennetlikler için) temiz olan (ve bedeni de) temizleyen bir içecek vardır."**[1]

Dârimî diye tanıdığımız Ebû Muhammed (r.a), Ebû Ümame (r.a)'dan şöyle bir hadisi şerif rivayet etmektedir: **"Allah Teala, cennet nasip ettiği her kula 72 huri verecektir. 70 tanesi, cehenneme gidenlerin payından, mümin payına düşen kadınlardır. Diğerleri ise dünyada evli olduğu ve yine dünyadan kendisine miras kalanlardır."**[2]

Hişam bin Haldun diyor ki: Cehenneme gidenlerin (mümin olan) kadınları, cennetliklere miras kalır. Mesela Firavun'un hanımı da yine cennetliklerden birisi ile evlendirilecektir.

Ebu Hureyre (r.a)'ın rivayet ettiği hadisi şerifin meali ise şöyledir: Allah Resulü (s.a.v)'e, cennette kadınlar ve erkekler arasında cinsel ilişki olup olmadığı sorulunca şöyle cevap buyurmuşlardır: **"Evet. Orada ilişki vardır. Orada ne kadın ne de erkek yorulmaz ya da bıkmaz. Orada bitmeyen bir sevgi ve şehvet vardır."**

Dârakutnî, Cabir bin Abdullah (r.a)'ı kaynak göstererek bir başka hadisi şerife daha yer veriyor: Allah Resulü (s.a.v)'e cennette uykunun olup olmadığı sorulmuş; Allah Resulü (s.a.v) ise şöyle cevap buyurmuşlardır: **"Hayır. Uyku, ölümün kardeşidir. Ve cennette de asla ölüm yoktur (bu yüzden cennette uyumak da yoktur)."**

En güzelini ve en doğrusunu bilen, Allah Teala'dır.

---

1 İnsan, 21.
2 İbn Mace, 4337.

İnsan Cennette Çocuk Sahibi Olmak İsterse Bu Çocuk Tek Bir Anlık Zaman İçinde Anne Rahmine Düşer ve Doğar Sonra Yine O Bir Tek An İçinde Büyür

Ebu Said el-Hudri (r.a)'ın rivayet ettiği hadisi şerifte Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Mümin, cennette çocuk sahibi olmak istediği zaman o çocuğun hamileliği, doğması ve büyümesi tek bir andır. Hemen istediği anda hepsi olur biter."**[1] Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif hem hasendir hem de gariptir. İbn Mace'nin rivayeti ise şöyledir: **"Cennette (cennet zamanıyla) bir tek anda olur."**[2]

Tirmizi diyor ki: Alimler bu konuda farklı görüşler beyan etmişlerdir. Bazılarına göre cennette cinsel ilişki vardır ama bu ilişkiden çocuk olmayacaktır. Tâvûs, Mücahit ve İbrahim en-Nehaî'nin görüşü böyledir. İshak bin İbrahim'in rivayet ettiği hadisi şerifi de buna delil olarak göstermişlerdir (Allah hepsinden razı olsun): **"Mümin cennette çocuk isterse hemen istediği anda oluverir. Ama asla böyle bir şey istemeyecektir."**

Ebu Rezin el-Ukaylî'nin rivayet ettiği hadisi şerif ise şöyledir: **"Cennettekilerin çocuğu olmayacaktır."** En iyisini bilen Allah'tır.

Cennette Hiçbir Şey Eskimeyecek Değişmeyecek ve Bozulmayacaktır

Ebu Said el-Hudri ve Ebû Hureyre (r.a) anlatıyor: Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"(Kıyamet günü cennette) birisi şöyle ilan eder; "Artık size sağlık var hastalanmak yok. Hayat var ölüm yok. Burada gençlik var yaşlanmak yok. Burada nimet içinde zevk sürmek var üzülmek yok."**[3] Bunun delili şu ayeti kerimedir: "Onlara deyin ki; bu kendi gayretinizle ve yaptıklarınızla kazandığınız cennettir."[4]

Ebu Hureyre (r.a)'ın rivayet ettiği hadisi şerif ise şöyledir: **"Cennete giren sadece hayatını yaşar. Orada sıkıntı ve üzüntü yoktur. Bıkmak ve usanmak da yoktur. Cennette yaşayan kimsenin elbisesi de eskimez. Ve asla yaşlanmaz."**[5]

---

1 Tirmizi, 2563.; İmam Ahmed, 3/9.
2 İbn Mace, 4338.
3 Müslim, 17/175.; Tirmizi, 3246.; İmam Ahmed, 3/95.
4 A'raf, 43.
5 Müslim, 17/174.; İmam Ahmed, 2/369 ve 407.

Hurilerden bahsederken, hurilerin "**biz ebediyiz asla ölmeyiz**" dediklerini rivayet etmiştik.

Cennetlik Olan Kadına Cennette Evlenecek Olduğu Kişi Daha Önceden Gösterilecektir

İbn Vehb, (hocası) İbn Zeyd'i kaynak göstererek şöyle bir hadisi şerif rivayet etmektedir: "**Cenneti hakeden kadına semada iken; "Dünyada evli olduğun kişiyi görmek ister misin?" diye sorulur. Evet deyince önündeki perde kalkar ve hayatta olan eşi kendisine gösterilir. Kadın eşini görür ve tanır. Sanki eşi çok uzaktan gelmiş gibi eşini özler ve eşine doğru gitmek ister. Sonra aklına eşler arasında olan kavgalar ve tartışmalar gelir. Bunlara çok üzülür. Sonra eşine şöyle der (ama eşi duymaz); Yazık sana. Bu yaptıklarından vazgeç. Çünkü dünyada çok fazla kalamayacaksın.**"[1]

Muaz bin Cebel'in rivayetinde ise şu ifadelere yer verilmiştir: "**Kadın kocasını üzdüğü zaman cennette kendisini bekleyen huri der ki; Sana yazıklar olsun! Kocanı ne diye üzüyorsun. Birgün onu kaybedeceksin. O seni terkedip bizim aramıza katılacak.**"[2]

İbn Mace de aynı hadisi şerifi rivayet etmektedir. Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif gariptir.[3]

Cennette Kuş At ve Deve Vardır

Enes bin Malik (r.a) anlatıyor: Allah Resulü (s.a.v)'e, kevser sorulduğu zaman şunları anlatmıştır: "**Kevser, Allah'ın cennette bana nasip ettiği bir ırmaktır. Sütten beyaz baldan tatlıdır. Hurma dalları gibi (ince ve zarif) boyunları vardır.**"[4]

Hazreti Ömer (r.a)'a göre bunlar deve kuşudur.

Allah Resulü (s.a.v) devamla; "**Bu kuşların yediği şey, kuşların kendisinden çok daha güzel ve çok daha değerlidir.**" Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif hasendir.

---

1 Tirmizi, 1174.
2 İmam Ahmed, 5/42.
3 Tirmizi, 2014.
4 İmam Ahmed, 3/220.

Sa'lebî, Ebu'd-Derdâ (r.a)'dan şöyle bir hadisi şerif rivayet etmektedir: "**Cennette öyle güzel kuşlar vardır ki boyunları burçlar gibidir. Cennette herkese bu kuşlardan verilir. Bu kuşları sahiplerine; "Ey benim sahibim! Ben arşın altına gidip cennetin değerli şeylerini gördüm. Tesnîm suyundan içtim. Benden ye ki hep mutlu ve huzurlu olasın. Benden ye ki daha önce böyle bir şey kimse yemedi diye arkadaşlarına anlatırsın. Sonra cennetliklerin gözünün önüne bu kuşlardan envai çeşit renklerde kuş gelir. Bu kuşlardan herkes dilediğince yer içer. Bu kuşlardan yiyen cennette uçar ve istediği yeri görüp gezer.**" Hazreti Ömer (r.a); "**Ey Allah'ın Nebisi! Bunlar deve kuşu olmalı**" deyince Allah Resulü (s.a.v); "**Bu kuşları yiyenler, bu kuşlardan daha şanslı ve daha güzel olacaklardır.**"

Süleyman bin Büreyde, babasından dinlediği şu hadisi şerifi bize aktarmaktadır: Bir adam gelip, Allah Resulü (s.a.v)'e cennette at olup olmadığını sorar. Allah Resulü (s.a.v) ise şu cevabı vermişlerdir: "**Allah Teala sana cennete girmeyi nasip ederse; ipek bir halı üstünde bile uçmayı arzu etsen bunu yapabilirsin.**"[1]

Yine bir adam Allah Resulü (s.a.v)'e gelip cennette deve var mı diye sormuş; Allah Resulü (s.a.v) de adama şu cevabı vermişlerdir: "**Yeter ki Allah Teala sana cennete girmeyi nasip etsin. Orada ne istersen olacaktır.**"[2]

İmam Müslim, Ebû Mesud el-Ensârî (r.a)'ı kaynak göstermek suretiyle şu hadisi şerifi rivayet etmiştir: Bir adam Allah Resulü (s.a.v)'e yük taşımakta kullanılan bir deve getirip; "**Ey Allah'ın Resulü! Bunu Allah'ın yolunda vakfediyorum**" der. Allah Resulü (s.a.v), o zata; "**Allah Teala, kıyamet günü, bu vakfettiğin tek bir deveye karşılık 700 deve hediye edecektir**" buyurmuşlardır.[3]

İbn Vehb yine İbn Zeyd ve Hasan el-Basrî'yi kaynak göstererek şöyle bir hadisi şerif nakletmektedir: "Cennette kendisine en az nimet verilen adamın bir milyon hizmetçisi vardır. Kırmızı yakuttan bir de atı olacaktır. Bu atın altın kanatları da olacaktır. "**Cennette her nereye baksan büyük nimetler ve büyük bir saltanat görürsün.**"[4]

---

1 Tirmizi, 2543.
2 İmam Ahmed, 5/352.
3 Müslim, 13/38.
4 İnsan, 20.

İbnü'l-Mübarek, Şefî bin Mânî'yi kaynak göstererek aşağıdaki hadisi şerifi bize aktarmıştır: **"Cennettekiler, halılar ve kilimler üzerinde uçarlar veya tahtlar üzerinde gezdirilirler. Cuma günü ise terlemeyen ve kokmayan, bütün koşumları tam güzel bir ata binerler ve Allah Teala'yı ziyaret ederler."**

İkrime diyor ki; Abdullah İbn Abbas (r.a) **"Cennette her nereye baksan büyük nimetler ve büyük bir saltanat görürsün."**[1] ayeti kerimesini okuduktan sonra cennetteki atları anlatmıştır.

Anlatıldığına göre İbnü'l-Mubarek bir gazaya katılır. Orada atı öldüğü için çok üzülmüş olan bir adam görür. Adama; **"Bu (ölmüş atı) bana 400 dirheme satar mısın?"** der. Adam da satar. Adam, gece rüyasında Abdullah İbnü'l-Mubarek'e sattığı atı görür. Bir de ne görsün! Atı kıyamet günü yanında 700 at ile gelir. Adam atını almak ister ama alamaz. Adam sebebini sorunca; **"Sen bütün bunları dün İbnü'l-Mubarek'e satmadın mı?"** derler. Adam sabahleyin hemen İbnü'l-Mubarek'in yanına gelir ve atını iade etmesini söyler. İbnü'l-Mubarek sebebini sorunca adam rüyada gördüklerini anlatır. Bunun üzerine İbnü'l-Mubarek, adama; "Biz senin rüyada gördüğünü uyanıkken görüyoruz" der ve atı iade etmez.

Müellif (Kurtubî)'ye göre bu hikaye doğrudur. Zira yukarda İmam Müslim'in, sahabei kiramdan Ebû Mesud (r.a)'ı kaynak göstererek aktardığı hadisi şerif ile bu olay örtüşmektedir.

Cennetteki En Güzel Koku Kına Kokusudur ve Cennetin Heryeri Kokularla Tütsülenmiştir

İbnü'l-Mübarek, Hümâm ve Katâde'yi kaynak göstererek Abdullah bin Ömer (r.a)'dan şu görüşleri aktarmaktadır (Allah hepsinden razı olsun): Cennetteki en güzel koku kına olacaktır. Cennette kınadan atlar ve binekler olacak, insanlar bunların üzerinde yolculuk yapacaklardır. Yine kınadan ev eşyaları olacaktır.

Ebu Hureyre (r.a)'dan rivayet senedine yer verilmeden zikredilen rivayete göre; Cennette Tûbâ adlı ağaçtan insanların giyecekleri ve kullandıkları diğer eşyalar dökülecektir.

---

1 İnsan, 20.

Bize göre bu iki sahabiye ait görüşler; muhakkak vahye dayanmaktadır. Zira Allah Resulü (s.a.v)'in terbiyesinde büyümüş dostları, bu gibi meselelerde kendi kafalarına göre söz söylemezler.

Ebubekir Ahmed bin Ali bin Sabit, Abdullah bin Ömer (r.a)'ı kaynak göstererek şu hadisi şerifi rivayet etmektedir: **"Allah Teala, cenneti yaratınca her tarafını kokularla donattı. Bu kokuları ise kına ile karıştırıp koku vermiştir. Allah Teala'nın en sevdiği ağaç kına ağacıdır. Kına süren kişi yürüdüğü zaman toprak kendisine bereket için dua eder. Melekler de salavat getirip dua ederler."**

Tirmizi, "Şemâil'inde Ebû Osman el-Hindî'yi (Allah hepsinden razı olsun) kaynak göstererek Allah Resulü (s.a.v)'in şu sözlerini bize nakletmiştir: **"Size ikram edilen ya da hediye edilen güzel kokuyu asla geri çevirmeyin. Zira güzel koku cennetten gelmektedir."**[1]

Tirmizi diyor ki: Hannân'ın tek rivayet ettiği hadisi şerif budur. Abdurrahman bin Ebû Hâtim ise hadis usulüne dair yazdığı eserde; Hannân'ın Esedoğulları kabilesinden olduğunu; Rakîk'in arkadaşı, Müserhed'in amcası ve Müseddid'in de babası olduğunu ifade etmektedir. Hannân, Ebû Osman'dan hadis rivayet etmiştir. Haccac bin Ebû Osman da Hannân'dan hadisi şerif rivayet etmiştir.

Yukarda da değindiğimiz gibi Ebû Hureyre (r.a)'dan rivayet senedine yer verilmeden zikredilen rivayete göre; Cennette Tûbâ adlı ağaçtan insanların giyecekleri ve kullandıkları diğer eşyalar dökülecektir. Bütün bu rivayetlerin ve görüşlerin kaynağı Allah Resulü (s.a.v)'dir. Bize göre bu sahabiler bu söylediklerini Allah Resulü (s.a.v)'den öğrenmişlerdir.

Cennette Koyun ve Keçi Olacaktır

Abdullah bin Ömer (r.a) diyor ki; Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Cennet hayvanları arasında koyun da olacaktır."**[2]

Bezzâr ise Ebû Hureyre (r.a)'dan şu hadisi şerifi rivayet etmiştir: **"Keçilere iyi davranın, iyi bakın. Onlara kötü davranmayın. İlgilenin. Zira keçi, cennetteki hayvanlar arasında olacaktır."**

---

1 Tirmizi, 2792.

2 İbn Mace, 2306.

Ayeti kerimede İbrahim Aleyhisselam'a; **"(Oğlu İsmail Aleyhisselam'a) karşılık büyük bir kurban gönderdik."**[1] Ayeti kerimede İbrahim Aleyhisselam'a verilen (koçun) büyük ve değerli olduğu ifade edilmiştir. Zira bu kurban, cennetten gelmiştir. Bu kurbanı bu kadar değerli yapan şey de cennetten gelmesidir. İbn Abbas (r.a)'a göre bu kurbanlık koç, cennette 40 yıl otlamıştır.

Cennetin Kokusu ve Cinahları Vardır; Cennet Konuşur ve Dinler

Beyhakî, Hazreti Enes (r.a)'ı kaynak göstererek şu hadisi şerifi nakletmektedir: **"Allah Teala, Adn cennetini yaratınca çeşitli ağaçlar dikti ve cennete; "Hadi bakalım ne düşünüyorsun söyle?" diye sual buyurdu. Cennet; "Müminlere ne mutlu! Hepsi kurtuldu hepsi de karlı çıktı"[2] diye cevap verir."**

Bezzâr'ın, Ebû Said el-Hudrî (r.a)'dan rivayet ettiği hadisi şerif ise şöyledir: **"Allah Teala, cennette altından ve gümüşten tuğralar yarattı. Bu tuğlaları keskin kokulu misk ile donattı. Sonra da cennete; "Hadi anlat bakalım" diye emir buyurdu. Cennet yine "Müminlere ne mutlu! Hepsi kurtuldu hepsi de karlı çıktı"[3] diye cevap vermiştir." Bunun üzerine Allah Teala cennete; "Aferin sana. Gözün aydın. Sen gerçek kralların ve gerçek zenginlerin gelecek olduğu yersin" buyurmuştur.**

Yine Ebû Said el-Hudrî (r.a)'dan hadis olup olmadı ifade edilmeden şu ifadeler nakledilmiştir: "Allah Teala, cenneti altın ve gümüşten tuğlalarla süslemiş. Altın ve gümüşten tuğlalarla cennette yapılar yapmış. Ağaçlar ve bitkiler dikmiştir. Daha sonra cennete burayı nasıl bulduğunu sormuş. Cennet ise müminlerin ne kadar şanslı olduğunu ifade etmiştir.[4] Daha sonra melekler gelip cenneti ziyaret etmişler ve çok beğenerek; "Ne güzel bir yer. Burada krallar yaşayacak olmalı" diyeceklerdir.

Enes bin Malik (r.a)'ın rivayet ettiği bir başka hadisi şerif: "Allah Teala cenneti yaratınca "hadi bakalım süslen" diye emir buyurur. Cennet te süslenir. Daha sonra Allah Teala cennete "Hadi konuş bakalım"

---

[1] Sâffât, 107.
[2] Müminun, 1.
[3] Müminun, 1.
[4] Müminun, 1.

diye emir buyurur. Cennet de dile gelip: **"Senin razı olduğun kulların gözü aydın" diye cevap verecektir."**

Nesâî, sahabeden Fudayl bin Ubeyd (r.a)'ı kaynak göstermek suretiyle şu hadisi şerifi rivayet ediyor; Allah Resulü (s.a.v)'in bizzat şöyle buyurduğunu işittim; **"Ben sizin liderinizim. Bana iman edip teslim olduktan sonra Allah yolunda cihat edenleri cennete götüreceğim. Bu kimseler için bir saray cennetin eteğinde, bir saray da ortasında, bir saray da cennetin en üst makamlarında vardır. Bu şekilde yaşayıp da mal makam peşinde koşmayan ve zorluklardan kaçmayan kimse, nasıl ölmek isterse o şekilde ölmek bu kimseye nasip olur."**

Ömer bin Abdulaziz, Zühdî, Kelbî ve Mücahit'e göre; cinlerin mümin olanları, cennetin eteklerinde ve kenarlarında yaşayacaktır. Cennetin içinde cinler olmayacaktır.

İmam Malik'in Ebû Hureyre (r.a)'ı kaynak göstererek aktardığı rivayet ise şöyledir: "Örtülü oldukları halde aslında açık olan kadınlar, erkeklere meyleden ve erkekleri kendilerine meylettiren kadınlar, cennete giremeyecekleri gibi cennetin kokusunu da alamayacaklardır. Oysa cennetin kokusu 500 yıl uzaktan duyulabilir."

Abdullah bin Ömer (r.a)'ın rivayet ettiği bir diğer hadisi şerifte ise şöyle buyuruluyor: **"Kasten ve sebepsiz yere bir insan öldüren cennetin kokusunu alamaz. Oysa cennetin kokusu 40 yıllık mesafeden duyulur."**[1]

Cennetin Dibi ve Kuyuları Vardır
Cennette Ağaç Dikmek için Tespih Çekmek ve Allah'ı Zikretmek Gerekir

Abdullah bin Mesud (r.a) anlatıyor: Allah Resulü (s.a.v) bize şunları anlatmıştır; **"İsrâ (Miraç) gecesinde İbrahim Aleyhisselam ile karşılaştım. Görüştük. Bana; "Ümmetine benden çok selam et. Onlara cennetin toprağının temiz, suyunun tatlı olduğunu anlat. Yine onlara de ki cennette kuyular ve vadiler vardır. Ayrıca ekin ve meyve de vardır. Başka bitkiler ve ağaçlar da olacaktır. Cennette bütün bunları isteyen; "Sünhânellâhi velhamdü lillâhi velâ ilâhe**

---

1 Buhari, 12/259.; Ebû Davud, 2760.; Nesai, 8/24.; Tirmizi, 1403.; İbn Mace, 2686.; İmam Ahmed, 5/50.

illellâhu vellâhu ekber (سبحان الله و الحمد لله و لا إله إلاّ الله و الله أكبر)" desin" tavsiyesinde bulunmuştur."[1]

Aynı anlamda Ebû Eyyûb (El-Ensârî) (r.a)'dan da bir hadisi şerif rivayet edilmiştir. Tirmizi'ye göre bu hadisi şerifi hem hasen hem de gariptir.

Ebu Hureyre (r.a) anlatıyor: Allah Resulü (s.a.v) birgün yanıma geldi. Ben bu esnada ağaç dikiyordum. Bana; **"Ey Ebû Hureyre! Ne dikiyorsun?"** diye sordu. Ben de ağaç dikiyorum dedim. Bunun üzerine Allah Resulü (s.a.v) bana şu tavsiyede bulunmuşlardır: **"Sana daha güzel bir ağaç dikme yöntemi göstereyim mi? Her "Sünhânellâhi velhamdü lillâhi velâ ilâhe illellâhu vellâhu ekber (سبحان الله و الحمد لله و لا إله إلاّ الله و الله أكبر)" dediğinde cennette senin için bir ağaç dikilir."**[2]

Cabir bin Abdullah (r.a) ise şu hadisi şerifi rivayet etmiştir: **"Sübhânellâhi'l-aziîm ve bi hamdihî (سبحان الله العظيم و بحمده) diyen kimse için cennette bir ağaç dikilir."**[3]

Tirmizi'ye göre bu hadisi şeriflerin; hem hasen, hem sahih, hem de garip rivayetleri vardır.

Cennete Saraya veya Başka Şeylere Sahip Olmak için Allah'ı Zikretmek Gerekir

Taberî, ahlak ve adabı muaşerete dair kaleme aldığı eserinde Hakîm bin Muhammed el-Ahmesî'yi kaynak göstererek şunları anlatıyor: Cennette ev, yurt ve arazi sahibi olmak için Allah'ı zikretmek gerekiyor. İnsan ne kadar çok ve ne kadar güzel Allah'ı zikrederse; cennette o kadar çok ve o kadar güzel saraylara sahip olur. Cennette geçerli akçe zikirdir.

Müellif (Kurtubî'ye göre) zikir; Allah'tan korkmak, Allah'a itaat etmek, emrettiklerini yapmak ve yasaklarından kaçınmak ile olur.

Nebî (s.a.v)'den şu hadisi şerif rivayet edilmiştir: **"Ancak Allah Teala'nın emirlerine tabi olan Allah'ı zikretmiş olur. Bu kişinin namazında orucunda ya da başka amellerinde eksiklik olsa bile**

---

1 Tirmizi, 3462.

2 İbn Mace, 3807.

3 Tirmizi, 9465.

Allah'ı zikretmiş sayılır. Allah'ın emirlerine karşı gelen kimsenin namazı orucu tam olsa ve bir sürü ameli bile olsa Allah Teala'yı unutmuş olur."

Ebu Abdullah Muhammed, "Ayâtül'l-Ahkâm" adlı eserinde bu hadisi şerifi tekrar etmektedir.

Âmirî de kendi yazdığı "Şihâb" adlı eserine yazdığı kendi şerhinde aynı hadise yer vermiştir.

Şu halde bize göre; Allah'ı zikretmek (sadece tekbir ya da tespihle olmayıp) Allah Teala'nın emir ve yasaklarına (hayatın her alanında) uymaya çalışmaktır.

(Değerli ve meşhur alim) Said bin Cübeyr diyor ki: Allah Teala'nın emirlerine tabi olan kişi Allah'ı gerçek anlamda zikretmiş kişi sayılır. Allah Teala'ya tam anlamıyla teslim olmayan kişi ne kadar Kuran okursa okusun ne kadar tekbir getirsin veya tespih çekerse çeksin; zikir ehli sayılamaz, kabul edilmez.

Daha sonra şu hadisi şerifi nakletmiştir: **"Allah'ın emirlerine uyan kişinin dili hareket etmese bile Allah'ı zikretmiş sayılır. Allah'ın emirlerine uygun yaşamayan kimse ise ne kadar Allah'ı tespih ederse etsin ne kadar Kuran okursa okusun, Allah'ı zikretmiş olmaz."**

Müellif (Kurtubî'ye) -Allah kendisine rahmet eylesin ve kendisinden razı olsun-göre; Diliyle Allah'ı zikredip Kuran okuduğu halde, Allah'ın emirlerine uygun yaşamayan kişi; Allah'ın emirlerini hafife almış ve Allah Teala ile alay etmiş olur. **"Benim ayetlerimle dalga geçmeyin ve benim emirlerimi hafife almayın"**[1] ayeti kerimesi hakkında alimlerimiz şöyle buyurmuşlardır: Burada Allah Teala; "Sakın ha! Benim emirlerimi okuduktan sonra gereğini yapmamazlık etmeyin. Sakın öğrendiklerini uygulamayı ihmal etmeyin."

Burada günahlardan tevbe ve istiğfar etmek de kastedilmiştir. Zira günahlardan pişman olmamak ve hatalarda ısrar etmek de Allah'ın emirlerini ciddiye almamak demektir. En İyisini bilen Allah'tır.

---

1 Bakara, 231.

Cennetteki En Yüksek ile En Düşük Mertebe ve Her Birine Verilecek Olan Nimetler

Muğire bin Şube-Allah kendisinden razı olsun-anlatıyor; Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Musa Aleyhisselam, Allah Teala'ya; "Ya Rabbi! Cennette en düşük mertebe nedir? Görebilir miyim?" diye niyazda bulunur. Allah Teala, şöyle cevap buyurur: "Bir adam vardır. Cennete herkes girdikten sonra girecektir. Bana, "Ya Rabbi! Herkes cennete girip yerleşti. Bana yer kalmış mıdır? Ben ne yapacağım?" diyecektir. Bunun üzerine Allah Teala o adama; "Dünyadaki bütün kralların sahip olduğu kadar sana cennette nimet versem razı olur musun?" diye sual buyurur. Adam, razı olacağını söyler. Bunun üzerine Allah Teala, cennete en son girecek olan bu adama; "Sana bütün bunların hepsini ve fazladan beş katını daha veriyorum" der. Adam; "Ya Rabbi! Kabul ediyorum" der. Allah Teala; "Fazladan on katını daha veriyorum. Bunların yanında canının istediği başka ne varsa, canın ne çekiyorsa, nede gözün varsa hepsini verdim" buyurur. Adam bütün bunlara da razı geldiğini söyler. Musa Aleyhisselam, devamla Allah Teala'ya cennette en üst mertebedeki kişinin sahip olduklarını sorar. Allah Teala; "İşte benim asıl arzu ettiğim kul bu sordukların gibi olanlardır. Ben bunlara özel nimetler hazırladım. Onlar için özel ağaçlar yetiştirdim. Bütün bu nimetleri özel olarak saklıyorum. Bütün bunlar, önce kimsenin görmediği ve kimsenin duymadığı ve hatta kimsenin aklına gelmeyen şeylerdir."**[1]

Bütün bunları şu ayeti kerime desteklemektedir: **"Hiç kimse, cennette kendisini ne kadar güzel şeylerin beklediğini bilemez."**[2]

Abdullah bin Mesud (r.a)'dan rivayet edilen hadisi şerifte ise şöyle buyuruluyor: **"Cehennemden en son çıkıp cennette en son girecek olan adam azaptan harap olmuş perişan bir halde cehennemden çıkarılır. Allah Teala, kendisine cennete gir diye emir buyurunca adam; "Ya Rabbi! Cennet dolmuştur" diye cevap verir. Allah Teala, kendisine üç defa cennete girmesini emreder ama adam her defasında cennetin dolu olduğunu söyler. Bunun üzerine Allah Te-**

---

1 Müslim, 3/45 ve 46.
2 Secde, 17.

ala bu zata; "Hadi gir cennete. Sana cennetten dünyanın on katı kadar yer veriyorum" buyurur."[1]

Bir başka hadisi şerif: **"Cennette en düşük mertebede olan kişinin 7 tane sarayı olacaktır. Bir tanesi altından, biri gümüşten, bir diğeri inciden, bir tane zümrütten, bir tanesi de yakuttan olacaktır. Bir tane de daha önce kimsenin görmediği bir sarayı olacaktır. Yedinci sarayı ise arşa benzeyecek ve arşın renginde olacaktır. Her bir sarayda, halılar, ipek elbiseler ve huriler olacaktır. Bunların güzelliğini ve nasıl olduğunu ancak Allah bilir."**

Bu hadisi şerif, Kutbî tarafından seçme hadislere dair yazdığı eserinden rivayet edilmiştir.

Hasan el-Basrî'den aradaki sahabe zikredilmeden rivayet edilen bir başka hadisi şerif ise şöyledir: **"Cennetin en alt mertebesinde yaşayan kişinin bir milyon hizmetçisi olacaktır."**

İbn Ömer (r.a), anlatıyor: Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır; **"Cennette en az nimet verilen kişi, kendisine verilen bahçeler, diğer nimetler ve hizmetçileri bin senede gezip görebilir. Cennette kullara verilecek en büyük nimet ise sabah akşam, Allah Teala'nın cemali ile müşerref olmaktır."**[2]

Ayeti kerimede buna şöyle işaret ediliyor: **"O gün bazı insanların yüzleri ay gibi parlar. Bunlar Rablerine bakıp dururlar."**[3]

Tirmizi'ye göre yukardaki hadisi şerif gariptir. Zira aradaki sahabe zikredilmemiştir.

Tirmizi'nin Hazreti Ebû Said el-Hudrî (r.a)'ı kaynak göstermek suretiyle rivayet ettiği hadisi şerifte ise Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyuruyorlar: **"Cennette kendisine en az nimet verilen adamın 80.000 hizmetçisi ve 72 tane hanımı olacaktır. Bu adamın, kubbesi Câbiye ile San'a arası kadar büyük olan; inci, mercan ve yakuttan yapılmış bir de sarayı olacaktır."**

Abdullah bin Mübarek (İbnü'l-Mübarek diye biliniyor); Süfyan es-Sevrî ve Mücahit'i kaynak göstererek şu ifadelere yer veriyor: "Cennette en az nimete sahip olan adam, kendisine verilen mülk ve saltanatın bir ucundan diğer ucuna ancak 1.000 senede gidebilir. Bu adam, kendisine verilen bunca nimetin bir ucundan diğer ucunu görebilir.

---

1 Buhari, 11/418.; Müslim, 3/39.
2 Tirmizi, 2553.; İmam Ahmed, 2/64.
3 Kıyamet, 22-23.

En üst makamlarda olanlar ise sabah akşam, Allah Teala'nın cemali ile müşerref olurlar."

Bu konuda Abdullah bin Ömer (r.a) kaynak gösterilerek aynı anlamda hadis olup olmadığı ifade edilmeyen bir takım rivayetlere yer verilmiştir.

Bütün bu rivayetlerden anladığımız kadarıyla; cennette en az nimet verilecek insan bile, dünyada aklımıza gelemeyen nimetlere nail olacaktır.

Allah Teala'nın Rızası Cennetteki Bütün Herşeyden Daha Kıymetlidir

Ebû Said el-Hudri (r.a) tarafından rivayet edilen hadisi şerifte Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyuruyorlar: **"Allah Teala, cennettekilere; "Ey cennetlikler!" diye hitap buyurunca bütün cennettekiler; "Buyur Ya Rabbi! Emret! Bütün bunlar senindir" diye cevap verirler. Allah Teala da devamla; "Nasıl? Size verdiğim nimetlerden memnun musunuz?" diye sual buyurur. Cennettekiler; "Ya Rabbi! Bütün bunlardan insan nasıl memnun olmaz ki! Sen bize daha önce kimseye nasip olmayan şeyler verdin" diye cevap verirler. Bunun üzerine Allah Teala; "Peki size bütün bunlardan daha değerli bir şey vereyim mi?" diye sorar. Oradakiler; "Ya Rabbi! Bunlardan daha değerli ne olabilir ki?" diye sorarlar. Bunun üzerine Allah Teala; "Ben sizden razı oldum. Bundan böyle asla size öfkelenmeyeceğim ve gazap etmeyeceğim" cevabını verir."**[1]

Allah Teala'nın Cemali ile Müşerref Olmak Daha Önce Zikredilen Bütün Nimetlerden Daha Güzeldir

Suhayb (r.a), Allah Resulü (s.a.v)'den şöyle bir hadisi şerif nakletmektedir: **"İnsanlar cennete gittikleri zaman, Allah Teala; "Başka istediğiniz bir şey varsa vereyim?" buyurur. Bunun üzerine cennettekiler; "Ya Rabbi! Memnun değilmişiz gibi mi görünüyoruz? Sen bizi cehennemden kurtarıp bize cenneti nasip ettin. Daha ne isteyelim!" diye cevap verirler. Bunun üzerine gözlerinin önündeki perde kaldırılır ve Cemâlullâh ile müşerref olurlar. İşte bu anda**

---

[1] Buhari, 11/415.; Tirmizi, 2555.; İmam Ahmed, 3/88.; Müslim, 17/168.

daha önce gördükleri tüm nimetleri ve güzellikleri unuturlar. Çünkü daha önce hiç bu kadar güzel bir şey görmüş değillerdir."[1]

Bir başka rivayette ilave olarak Allah Resulü (s.a.v)'in şu ayeti kerimeyi tilavet buyurduklarına yer verilmektedir: **"Hayırlı ve güzel işler yapana, güzel şeyler ve hatta daha fazlası verilecektir."**[2]

Nesâî'nin yine Suhayb (r.a)'ı kaynak göstererek rivayet ettiği bir başka hadisi şerif ise şöyledir: Allah Resulü (s.a.v)'e; **"Hayırlı ve güzel işler yapana, güzel şeyler ve hatta daha fazlası verilecektir."**[3] ayeti kerimesinin ne anlama geldiği sorulduğu zaman şöyle cevap buyurmuşlardır: **"Cenneti hakedenler cennete, cehenneme gidecek olanlar ise cehenneme girdikten sonra bir (melek) şu ilanı yapar; "Ey Cennetlikler! Allah Teala'nın size bu nimetlerden daha fazla vaadi vardır." Bunun üzerine cennettekiler; "Bize bu yetmez mi? İyiliklerimiz ağır geldi. Kötülüklerimiz bağışlandı. Cehennemden kurtulup cennete geldik." Bunun üzerine gözlerinin perde kaldırılır ve Allah Teala'nın cemaline nazar ederler. Cennetlikler için Allah Teala ile kavuşmak ve Allah Teala'ya nazar etmekten daha güzel bir nimet yoktur."**[4]

Ebu Davud yine Suhayb (r.a)'ı kaynak göstererek **"Hayırlı ve güzel işler yapana, güzel şeyler ve hatta daha fazlası verilecektir."**[5] ayeti kerimesi hakkında Allah Resulü (s.a.v)'den şu açıklamayı nakletmektedir: **"Cenneti hakedenler cennete girdikten sonra bir (melek) şu ilanı yapar; "Ey Cennetlikler! Allah Teala'nın size bu nimetlerden daha fazla vaadi vardır." Bunun üzerine cennettekiler; "Bize bu yetmez mi? İyiliklerimiz ağır geldi. Kötülüklerimiz bağışlandı. Cehennemden kurtulup cennete geldik. Başka ne var ki?" diye sorarlar. Bu hitap cennetliklere üç kez yöneldikten sonra Allah Teala, cennettekilere tecelli eder. Cennetteki herkes Allah Teala'nın cemalini seyrederler. Onlar için en büyük nimet ve en mutlu an budur."**

Şeyhimizden bize gelen rivayete göre yine Suhayb (r.a), şu hadisi şerifi rivayet etmiştir: "Cenneti hakedenler cennete girdikten sonra

---

1 Müslim, 3/17.; Tirmizi, 3105.
2 Yunus, 26.
3 Yunus, 26.
4 Müslim, 3/17.; Tirmizi, 2552.; İbn Mace, 187.; İmam Ahmed, 4/333.
5 Yunus, 26.

kendilerine; **"Ey Cennetlikler! Allah'ın size daha önce hiç şahit olmadığınız bir vaadi daha var" denilir. Bunun üzerine cennettekiler; "Bize bu yetmez mi? İyiliklerimiz ağır geldi. Kötülüklerimiz bağışlandı. Cehennemden kurtulup cennete geldik. Başka ne var ki?"** diye sorarlar. **Bunun üzerine önlerindeki perde açılır. Cennetteki herkes Allah Teala'nın cemalini seyrederler. Onlar için en büyük nimet ve en mutlu an budur."** Allah Resulü (s.a.v) devamla **"Hayırlı ve güzel işler yapana, güzel şeyler ve hatta daha fazlası verilecektir."**[1] ayeti kerimesini tilavet buyurmuşlardır.

İmam Ahmed bin Hanbel ve Haris bin Ebî Üsâme de bu anlamda hadisi şerifler rivayet etmişlerdir.

İmam Müslim'in Enes bin Malik (r.a)'ı kaynak göstererek rivayet ettiği hadisi şerife göre Allah Resulü (s.a.v) **"Hayırlı ve güzel işler yapana, güzel şeyler ve hatta daha fazlası verilecektir."**[2] ayeti kerimesi hakkında şöyle buyurmuşlardır: "Cennette güzel işler yapanlara vaadedilen güzel şeyler cennetin kendisidir. Fazladan müjdelenen nimetler ise Allah Teala'nın cemalini görmek ile müşerref olmaktır."

İbnü'l-Mübarek, Ebû Musa el-Eş'arî'den şu sözleri nakletmektedir: "Allah Teala, kıyamet günü cennetliklere bir melek gönderir. Bu melek gelip; "Allah Teala, size dünyadayken vadettiği şeyleri verdi m?" diye sorar. Cennettekiler içlerinde yaşadığı nimetlere bakarlar. Elbiseleri, binaları ve diğer nimetleri görürler. Melek aynı soruyu üç kere tekrar eder. Melek her sorduğu zaman cennetlikler etraflarına bakarlar ama eksik bir şey göremezler ve "Evet. Allah Teala, bize vadettiği herşeyi vermiş" derler. Bunun üzerine melek; "Hayır. Bir şey eksik" der ve **"Hayırlı ve güzel işler yapana, güzel şeyler ve hatta daha fazlası verilecektir."**[3] ayeti kerimesini okur. İşte ayeti kerimede geçen "hüsnâ yani güzellik" cennetin kendisidir. "ziyade yani fazla nimetler ise Allah Teala'yı görmektir."

Açıklama

Nesâi, Ebû Davud ve Âcurî'nin zikrettikleri birbirini tamamlamaktadır. Bazı rivayetlerde, bizzat Allah Teala'nın "daha fazla istediğiniz bir şey varsa vereyim" diye cennetliklere hitap buyurulduğu ifade edilirken;

---

1 Yunus, 26.
2 Yunus, 26.
3 Yunus, 26.

bazı rivayetlerde ise bir meleğin bu soruyu soracağı ifade edilmektedir. Burada bir ihtilaf ya da çelişki söz konusu değildir.

Önlerindeki perdenin kaldırılmasından kasıt ise; insan gözünün büyük olayları ve ilahi şeyleri görmesine engel olan sebeplerin ortadan kaldırılmasıdır. İnsanlar, bazı sebeplerden dolayı gerçek hakikatleri göremezler. Bu yüzden insanların bu hakikatleri idrakine engel olan şeylere "perde" adı verilmiştir.

Allah Teala'yı görmemize engel olan şeylere perde denmesi ise mecazidir. Zira Allah Teala, her türlü eksiklikten münezzehtir. O'nu görememememiz de yine O'nun takdiridir. Yoksa Allah Teala, murat ettikten sonra O'nu görmemize engele olacak başka bir şey yoktur.

Bazı hadisi şeriflerde; Allah Teala, cennette müminlere tecelli ettiği zaman, akan sular duracak ve ağaçlar yapraklarını dökeceklerdir. Cennette bulunan örtüler ve diğer eşyalar da bu güzel olay karşısında uçuşup dağılacaklardır. Daha sonra çok hoş kokulu bir rüzgar gelip tüm cenneti dolduracaktır. Kuşlar uçuşup etrafı şenlendirecekler, cennetteki huriler ve hizmetçiler de etrafı dolduracaklardır.

Ebu'l-Meâlî (Gazzâlî'nin hocası olan İmam Cüveyni. 1085'de vefat etmiştir), el-Siczî'ye (Asıl adı Ebû Nasr'dır. 1052'de vefat etmiştir) yazdığı reddiyede şöyle diyor: "Bütün bunlar, Allah Teala'nın müsaade ve emriyledir. Her ne kadar biz dünyada Allah Teala'yı göremiyorsak bile birçok olay, Allah Teala'nın sıfatlarına delalet etmektedir. Allah Teala'yı dünyada görememememiz hem bir imtihandır hem de dünya şartlarında mümkün değildir. Musa Aleyhisselam'ın Allah Teala'yı görmeyi murat etmesi üzerine Allah Teala'nın dağa tecelli etmesi; ve bu tecelliden dolayı dağın paramparça olup toz toprak olması da buna işaret etmektedir."[1]

Allah Teâla'nın Görülmesi

Ebubekir bin Kays, babasını kaynak göstererek şu hadisi şerifi nakletmektedir: **"İki cennetin eşyaları dahil her tarafı gümüştendir. İki cennet ise altındadır. İçindeki eşyalar da altındır. Allah Teala ile kulları arasında "Kibriyâ (azamet ve büyüklük)" perdesi vardır. Allah Teala'yı cennettekiler Adn cennetinde göreceklerdir."**[2]

---

1 A'raf, 143.

2 Müslim, 3/16.; Buhari, 8/624.; İmam Ahmed, 4/411.

Cerir bin Abdullah (r.a) anlatıyor: Allah Resulü (s.a.v) ile beraberdik. Dolunay vardı. Allah Resulü (s.a.v), aya bakıp şöyle buyurdular: **"Nasıl ki şu anda ayı görüyorsunuz, işte Allah Teala'yı da aynen böyle karşınızda göreceksiniz. Bundan şüpheniz olmasın. Eğer güneşin doğuşu esnasında daha güneş doğmadan ve güneş batmadan önce imkanınız varsa namaz kılın."**[1]

Allah Resulü (s.a.v) devamla şu ayeti kerimeyi okumuşlardır[2]: **"Güneş doğmadan ve güneşin batışından önce Allah'ı zikredin."**[3] Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif hem hasen hem de sahihtir.

Ebu Davud, Ebû Rezîn el-Ukaylî'den aktarmaktadır: Allah Resulü (s.a.v)'e; **"Hepimiz cennette Allah Teala'yı görebilecek miyiz?"** diye sordum. **"Evet"** diye cevap buyurdular. Bunun nasıl olduğunu ve nasıl inanacağımızı sorduğum zaman Allah Resulü (s.a.v): **"Ey Ebû Rezin! Hepiniz dolunay gecesinde ayı görebiliyor musunuz?"** diye sual buyurdular. Ben de evet cevabını verdim. Bunun üzerine Allah Resulü (s.a.v) şu cevabı vermişlerdir: **"Allah Teala, daha büyük ve azametlidir. Ay, Allah'ın yarattıklarından sadece bir tanesidir. (Onu görebiliyorsunuz da Allah Teala'yı mı göremeyeceksiniz!) Oysa Allah Teala, aydan daha büyük, daha gerçek ve daha azametlidir."**[4]

Açıklama

"Kibriyâ perdesi"nden kasıt mecazi olup; Allah Teala'nın azameti ve büyüklüğünden dolayı kulların kendisini göremeyeceği ifade edilmektedir. Bir hadisi şerifte; **"Benim örtüm ve beni kullarımdan gizleyen, büyüklüğümdür. Azametim ise perdedir."**[5]

Allah Teala, kudret ve makamının yüceliğine binaen, kendisini herkese göstermemiş; sadece cennette müminler bu nimeti ihsan etmiştir. Beyhakî ve bazı alimlerin görüşleri böyledir.

Yoksa buradaki perde ve örtüden kasıt, cismani şeyler veya varlıklar değildir. Zira örtünmek, kullara mahsustur. Oysa Allah Teala, böyle şeylere muhtaç değildir. Mecazen bu ifadeler kullanılmıştır.

---

1 İmam Ahmed, 4/360.
2 Buhari, 8/597.; Müslim, 5/134.; Ebû Davud, 4703.; Tirmizi, 3554.
3 Kaf, 39.
4 Ebû Davud, 4705.; İbn Mace, 180.; İmam Ahmed, 4/11 ve 12.
5 Müslim, 16/173.; İbn Mace, 4175.; Ebû Davud, 4090.; İmam Ahmed, 2/376 ve 427.

"Bana karşı geleni ve benimle tartışanı tutup parçalar, sonra da cehenneme atarım" hadisi şerifinde de bu şekilde mecazi ifadeler ve benzetmeler kullanılmıştır.

Allah Teala'nın Cennette Müminleri Selamlaması ve Verdikleri Selamı Alması

Muhammed bin Münkedir, Cabir bin Abdullah (r.a) aracılığıyla şu hadisi şerifi bize nakletmiştir: **"Müminler cennette nimetler içinde günlerimizi geçirirken arkalarından bir nur belirir. Sonra Allah Teala, müminlere görünür/tecelli eder ve "Es-Selamu aleyküm cennetlikler" buyurur. "Onlara Rableri sözlü olarak selam verir"[1] ayeti kerimesi buna delildir. Müminler, Allah Teala'yı gördükleri zaman cennetteki herşeyi bütün nimetleri unutacaklardır. Allah Teala ile görüşme sona erdikten sonra müminler, Allah Teala'nın nurunu hiç unutamayacaklar; daima gözlerinin önünde bu gördüklerinin izi kalacaktır."[2]**

Açıklama

Allah Teala'nın teceeli etmesinden kasıt, müminler tarafından görülmesidir. Tecelli etmek, yüksek makamda olanlara mahsustur. Bu yüzden böyle bir ifade kullanılmıştır. Allah Teala, mekandan münezehhtir. Kendisi için aşağıda, yukarda veya önde ya da arkada gibi ifadeler kullanamayız. Makamının yüce olmasından kasıt, yukarda olması değil yüksek derecesine ve makamına işarettir.

Allah Teala'nın selam vermesi de bizim selam vermemiz gibi değildir. Allah Teala'nın kelam sıfatı vardır yani konuşur. Ama O'nun konuşması bizim konuşmamız gibi değildir. Biz konuşmak için ağza dile ve sözlere muhtacız. Oysa, ağzı ve dili de sözü de yaratan O'dur. O'nun kelam sıfatı bizimki gibi fani olmayıp ezeli ve ebedidir. Biz buna iman ediyoruz. **"Onlara Rableri sözlü olarak selam verir"**[3] ayeti kerimesinden anladığımız kadarıyla müminler Allah Teala ile konuşacaklardır. Biz bunun mahiyetini bilmemekler birlikte iman ediyoruz. (Allah Teala'nın dünyada, Musa Aleyhisselam ile konuşması da buna delildir[4]).

---

1 Yasin, 58.
2 İbn Mace, 184.
3 Yasin, 58.
4 Taha, 11.; Naziat, 16.

"Allah Teala'yı gördükleri zaman cennetteki herşeyi bütün nimetleri unutacaklardır" ifadesinden de müminlerin, Allah Teala'yı alenen ve bizzat göreceklerini anlıyoruz.

Daha sonra Allah Teala ile kulları arasına yine perde inecektir. Fakat müminler, gördüklerini asla unutmayacaklar ve Allah Teala ile tekrar görüşmeyi arzu edecektir. Gördüklerinin etkisi uzun süre devam edecek ve cennetlikler kendilerine gelemeyecekler, içlerinde olduğu nimetleri unutacaklar ve hiçbirşeye aldırış etmeyeceklerdir. Bütün bunların sebebi, gördükleri şeyin dehşet ve güzelliğidir. Zira Allah Teala ile görüşmek, cennetteki tüm nefsi ve şehvani nimetlerden daha güzel olacaktır. Fakat Allah Teala, rahmet ve merhameti gereği, müminlerin tekrar eski hallerine dönmesini lütfedecek ve müminler cennetteki nimetlerden istifade etmeye devam edeceklerdir.

Allah Teala'nın nurunun ve gördükleri şeyin güzelliğinin müminlerin gözlerinin önünden gitmemesi de gördükleri şeyin; dehşet, azamet ve güzelliğinden dolaydır.

Hikaye

Anlatıldığına göre asıl ismi Kays olan Mecnun'e; "Sana Leyla'yı çağıralım mı?" diye sormuşlar. Mecnun da; "Leyla benim yanımda değil mi ki bana Leyla'yı çağıracaksınız?" demiş. "Leyla'yı seviyor musun?" diye sordukları zaman ise Mecnun şu cevabı vermiş: "Sevgi, kavuşmak için bir araçtır. Oysa ben Leyla ile çoktan kavuştum. Leyla benim. Ben de Leyla'yım." Hakikatini Allah bilir.

Açıklama

"Bizim katımızda daha fazlası vardır."[1]

Yahya bin Selam, Hasan el-Basri'yi kaynak göstererek şu hadisi şerifi rivayet etmektedir: **"Cennettekiler, her Cuma günü Allah Teala ile görüşürler. Kafurdan yapılmış bir tahta oturacaklar ve her iki tarafı da misk ile dolu bir nehir önlerinden akacaktır. O esnada her tarafta, daha önce kimsenin duymadığı ve hiçbir zaman da kimsenin duyamayacak olduğu güzellikte cariyeler çok güzel sesleri ile Kuran okuyacaklardır. Görüşme bittikten sonra herkes dilediği kadar oradaki güzel kokulardan ve güzel şeylerden alıp kendi saraylarına götüreceklerdir. Eğer Allah Teala, müminleri evlerine**

---

[1] Kaf, 35.

göndermemiş olsaydı, müminler cennette Cuma günü gördükleri bu güzel şeylerden dolayı asla oradan ayrılmazlardı."

Abdullah el-Müzeni anlatıyor: Cennette müminler her bayramda ve haftada bir Allah Teala'yı ziyaret edeceklerdir. Allah Teala'nın huzuruna en güzel elbiseleri ile ve en güzel şekilde süslenmiş olarak geleceklerdir. En güzel bineklerin üzerinde gelecekler ve Allah Teala kendilerine ikramda bulunacaktır.

Abdullah el-Müzeni ve İbnü'l-Mübarek, Abdullah bin Mesud (r.a)'dan şu sözleri naklediyorlar: Cuma namazına gitmek için acele edin. Herkesten önce gidin. Cennette her Cuma günü müminler, misk ve kafurdan yapılmış tahtların üzerine oturup Allah Teala ile görüşecekler; Allah Teala'nın yakınında/yanında duracaklardır.

İbnü'l-Mübarek diyor ki: Cuma namazına en önce gelen ve en önde duran, Allah'a o gün en yakın olacaktır. Diğer müminler de Cuma namazına ne kadar erken gelip ön safa ne kadar yakın dururlarsa o kadar Allah Teala'ya yakın olacaklardır.

Yahya bin Selam da aynı şeyleri söylemiş ve devamla şunları ifade etmiştir: O gün daha önce hiç görmedikleri kadar güzel ve hayret verici şeyler göreceklerdir.

Yahya bin Selam ve Hasan el-Basrî'ye göre **"Bizim katımızda daha fazlası vardır."**[1] ve **"Hayırlı ve güzel işler yapana, güzel şeyler ve hatta daha fazlası verilecektir."**[2] ayeti kerimelerini şöyle tefsir etmişlerdir: Burada kastedilen "ziyade" yani daha fazla nimet, Allah Teala ile görüşmektir. Cuma günü, cennette, müminlerin Allah Teala ile görüşmelerinden daha güzel bir şey yoktur cennetlikler için. Zira o gün insanlar, kendilerine bunca güzel ve değerli şeyleri vereni göreceklerdir.

Açıklama

Hadisi şerifte müminlerin güzel kokulu şeylerden yapılmış tahtlar üzerinde oturacakları ifade edilmiştir (yukarda en güzel kokunun kına olduğu ve Allah Teala ile görüşürken müminlerin kına ağacınan yapılmış sedirlere oturacakları ifade edilmiştir).

Ebu Said el-Hudrî'ye göre cennette fazladan verilecek nimetler arasında hurilerle evlenmek de vardır.

---

1 Kaf, 35.

2 Yunus, 26.

Hafız Ebû Nuaym, Kesir bin Mürre'nin şu sözlerine yer vermektedir: Burada zikredilen fazla fazla nimetlerden kasıt şudur; Allah Teala, bir bulut gönderecek, bu bulun gelip müminlerin üzerlerine istediği herşeyi yağdıracaktır.

Abdullah bin Amr diyor ki: Cennette en üst mertebede olanlar, her sabah ve her akşam vakti Allah Teala ile görüşeceklerdir.

Buradan anladığımız kadarıyla, cennetteki herkesin mertebesi aynı değildir. Kimileri sadece cumadan cumaya görecekken kimileri hergün göreceklerdir. Bazı müminler ise günde 2 kere Allah Teala ile buluşacaklardır.

Ebu Yezid (Beyazıt) el-Bestâmî diyor ki: Allah Teala'nın öyle kulları vardır ki cennetteyken bir an bile Allah Teala'nın cemalinden uzak kalsalar, üzülürler. Cehennemlikler cehennemden nasıl şikayet ediyorlarsa bu kullar da Allah Teala'yı görmedikleri her an, cennetten şikayetçi olacaklardır.

Cennet Hakkındaki Ayet ve Hadisi Şerifler Hakkında Âlimlerden Seçtiğimiz Bazı Güzel İfadeler

"Biz (cennetliklerin) göğüslerindeki kini söküp atarız."[1]

Abdullah ibn Abbas (r.a) bu ayeti kerimeyi şöyle tefsir etmiştir: Cennete en önce girecek olanların önüne iki tane nehir çıkar. İlk nehrin suyundan içtikleri Allah Teala, bu insanların kalplerindeki kini ve her türlü kötü duyguyu söküp atacaktır. İkinci nehirde ise yıkanacaklar ve bu şekilde yeniden doğmuş gibi olacaklar ve kendilerine güzel bir suret verilecektir.

"Rableri (cennetliklere) temiz olan ve her türlü pisliği de temizleyen bir içecek ikram edecektir."[2]

Hazreti Ali (r.a) ise bu ayeti kerimeyi şöyle tefsir etmiştir: Cenneti hakedenler cennete girdikten sonra biraz ilerleyecekler ve bir ağaca rastlayacaklardır. Bu ağacın altından iki tane nehir akmaktadır. Birinci nehre girip yıkandıkları zaman bedenleri değişecek ve hoş bir surete bürüneceklerdir. İkinci nehrin suyun içtikleri zaman ise içlerindeki her türlü sıkıntı ve kötülük silinip gidecektir. Daha sonra kendilerini cennette görevli melekler karşılayacaklardır: **"Selamun aley-**

---

1 A'raf, 43.
2 İnsan, 21.

kum. Hoş safa geldiniz. Ne iyi ettiniz. Size müjdeler olsun. Haydi girin cennete. Artık size ölüm yok. Burada ebediyen huzur içinde yaşayacaksınız."[1]

İbnü'l-Mübarek; **"Allah'tan korkanlar ve emirlerini yerine getirmeye çalışanlar hep birlikte cennete götürülecektir"**[2] ayeti kerimesi hakkında Hazreti Ali (r.a)'dan şu sözleri nakletmektedir: Cennete girince bir ağaç görecekler bu ağacın altından akıp giden iki ırmağa rastlayacaklardır. Birinci ırmağa girip yıkandıkları zaman gençleşecekler; bundan sonra bir daha asla saçları beyazlamayacak ve bedenleri asla yaşlanmayacak, hasta da olmayacaklardır. Daha sonra ikinci nehre gelip suyundan içeceklerdir. Böylece içlerindeki her türlü sıkıntı ve kötü hu da silinip gidecektir. Ardından cennette görevli melekler gelip müminleri karşılayacaklardır: **"Selamun aleykum. Hoş safa geldiniz. Ne iyi ettiniz. Size müjdeler olsun. Haydi girin cennete. Artık size ölüm yok. Burada ebediyen huzur içinde yaşayacaksınız."**[3]

Sonra cennetteki diğer hizmetçiler ve huriler gelip cennettekilerin etrafına doluşacaklardır. Hepsi ait olduğu müminin yanına gelecek ve onu güzelce karşılayacaktır. Ardından herkes cennette kendisine nasip edilen eşiyle buluşacaklardır. Bu esnada cennette müminlere hediye edilen hizmetçiler, müminlere yardımcı olacaklar, yol gösterecekler ve hizmet edeceklerdir.

Bütün bu nimetler karşısında cennetlikler şöyle diyeceklerdir. **"Bizi yanlış yoldan kurtarıp bütün bu nimetleri bize nasip eden Allah'a şükürler olsun. Şayet Allah Teala bize bunları nasip etmese biz asla buralara gelemezdik."**[4]

Kutbî, seçme hadisleri arasında Hazreti Ali (r.a)'ı kaynak göstererek aradaki rivayet zincirini zikretmeden şu hadisi şerifi rivayet etmiştir: Allah Resulü (s.a.v); **"O gün takva ehli kimseler Allah'ın huzuruna kabul edilecektir"**[5] ayeti kerimesini şu şekilde tefsir buyurmuşlardır: **"Allah'ın huzuruna binekler üzerinde gelip duracaklardır. Müminler kabirlerinden kalktıkları zaman altından koşumları olan de-**

---

1 Zümer, 73.
2 Zümer, 73.
3 Zümer, 73.
4 A'raf, 43.
5 Meryem, 85.

velere bineceklerdir. Develeri de kendileri de çeşit çeşit değerli taşlarla ve elbiselerle süslenmiş olacaktır. Cennetin kapısının hemen önünde iki tane ırmak akacaktır. Müminler bu sudan içecekler bu su karınlarına ulaştığı zaman Allah Teala, müminlerin içinde dünyaya ait her türlü kötü huyu ve sıkıntıyı silip atacaktır. "Rableri müminlere her türlü pisliği temizleyen bir içecek ikram edecektir"[1] ayeti kerimesi buna işaret etmektedir. Sonra ikinci ırmağa girip yıkanacaklardır. Böylece bir daha asla saçları beyazlamayacak ve ciltleri yaşlanmayacaktır. Ardından gelip cennetin kapısını çalacaklardır. Cennetin kapısını çaldıkları zaman o kadar güzel bir ses duyacaklardır ki bu sesi duyan her canlı bu sesin büyüsüne kapılıp gidecektir. Kapıyı (Cennetteki meleklerin başı olan) Rıdvan açacaktır. Müminler Rıdvan'ın güzelliğini görünce o kadar sevinecekler ki secdeye kapılıp şükredeceklerdir. Rıdvan, müminler; "Hoş geldiniz Ey Allah'ın sevgili kulları ve dostları. Ben buranın sorumlusuyum. Allah beni sizin hizmetinize verdi. Haydi sizi mekanlarınıza götüreyim. Altından saraylarınızı göstereyim. Bu evlerin dışardan bakınca içini görürsünüz. Nurdan yapılmışlardır. Çok güzel ve şeffaftırlar. Bunun üzerine müminler; "Ey Rıdvan! Bütün bunlar bizim mi?" diye sorarlar. Rıdvan; "Evet. Bütün bunlar sizindir" diye cevap verecektir"

Allah Resulü (s.a.v) devamla şunları anlatmıştır: "Eğer ölüm kurban edilmiş olmasaydı cennetteki herkes o anda sevinçten ölürdü. Daha sonra Rıdvan, tek tek bütün müminlere; "Hadi gel Allah'ın sana hazırladığı nimetleri göstereyim" diyecektir. Her biri gelip kendisine tahsis edilen sarayları gezecektir. Daha sonra çadırları ve kendilerine tahsis edilen arazileri gezeceklerdir. Daha sonra tek tek odaları gezmeye başlarlar. Bir odaya gelirler. Yakuttan yapılmış bu odanın yüksekliği 100 arşındır. Her tarafı değişik renklerle ve değerli taşlarla süslenmiştir. Bir başka odada 1 milden daha uzun bir halı olacaktır. Bu halının üzerinde büyük bir yatak vardır. Böylece üstüste yapılmış 50 tane oda olacaktır. Bu yatakların yüklediği de fazla olacaktır. "(Cennette) yüksek yerlere serilmiş yataklar vardır."[2] Buradaki yatak da örtü de halı da nurdan yapılmıştır. Sonra müminin başına bir taç koyulacaktır. Bu taç 70 parçadan yapılmıştır. Her parçasında 70 tane yakut var-

1 İnsan, 21.
2 Vakıa, 34.

dır. Bu taç müminin başına konulunca tacın ışıltısından müminin yüzü bembeyaz parlayacaktır. Üzerlerine üç kat elbise giydirilecektir. İlk elbise altındır. İkinci kat giydirilecek olan elbise gümüştendir. Ayrıca inciden de bir elbise giyeceklerdir: "Orada altın ve inci ile süslenmiş ipekten elbiseler giyeceklerdir."[1]"

"Onların girecek oldukları yer Adn cennetleridir"[2] ayeti kerimesini Abdullah bin Abbas (r.a) şöyle tefsir etmektedir: Yedi tane cennet vardır; Celâl, Selâm, Adn, Me'vâ, Huld, Firdevs ve Naîm.

Bazı alimlere göre dört tane cennet vardır. Bu alimler, Rahman suresindeki şu ayetleri delil göstermişlerdir: **"Allah'ı makamına ve uluhiyetine hürmet edip yasaklarına uymaya çalışanlara iki tane cennet vardır."[3] "Bu iki cennete ilaveten iki tane daha cennet bulunmaktadır."[4]** Ayeti kerimelerde dört tane cennet zikredilmiş olup beşincisi yoktur. **"Me'vâ cenneti vardır"[5]** ayeti kerimesindeki Me'vâ kelimesinin cennetin tamamı için farklı bir isim olarak kullanıldığı ifade edilmiştir. Aynı şekilde cennet te bu dört cennetin tamamına verilen bir isimdir.

Ayeti kerimelerde bazen "cennet" ifadesi kullanılırken bazen de "cennetler" ifadesine yer verilmektedir. Adn cenneti denildiği gibi Adn cennetleri de denilmiştir. Adn, yerleşmek ve makam anlamındadır. Me'vâ da aynı anlama gelip sığınak ve barınak anlamlarına gelmektedir.

Yine cennete "selâm" veya "ebediyet" yurdu da denilmiştir (yani bunlar farklı isimler değil aynı cennetin farklı tanımlarıdır). Çünkü cennette ölüm yoktur. Bu yüzden "ebediyet yurdu" denilmiştir. Üzüntü ve sıkıntı da olmadığı için "selâm yani kurtuluş" yurdu denilmiştir.

Naîm cenneti denildiği gibi yine nâim cennetleri denilmiştir. Aslında bu da cennetin başka bir ismidir. Zira cennetin her tarafı nimetlerle bezenmiştir.

Şu halde bazı alimlere göre bütün bunlar farklı farklı cennetler iken bazı alimlere göre cennetin diğer isimlerdir.

(Biz, Rahmen suresindeki ayeti kerimeleri dikkate alarak) dört tane cennetin olduğunu (söylüyoruz). **"Cennetin sekiz kapısı vardır"**

---

1 Hac, 23.
2 (r.a)'d, 23.; Fatır, 33.
3 Rahman, 46.
4 Rahman, 62.
5 Secde, 19.

hadisi şerifinin anlamı ise şudur: Her bir cennetin 2'şer adet kapısı bulunur. Böylece dört cennetin toplam sekiz adet kapısı bulunmaktadır. **"Ve sonra cennetin kapıları açılır"**[1] ayeti kerimesi de cennetin birden fazla kapısı olduğuna işaret etmektedir.

Cennetlikler iki kısımdır: Önce girecek olanlar yani en üst mertebedekiler; mukarrabûn ve illiyyûn ehli. Bir de sonradan girecek olanlar yani eshâbu'l-yemin (amel defterleri sağdan verilecek olan diğer müminler). Rahman suresindeki ilk iki cennet, cennete ilk önce girecek olan salih müminler ve Allah dostlarıdır. **"Allah'ı makamına ve uluhiyetine hürmet edip yasaklarına uymaya çalışanlara iki tane cennet vardır."**[2] Diğer iki cennet ise sonradan cennete girecek olan diğer müminler içindir. **"Bu iki cennete ilaveten iki tane daha cennet bulunmaktadır."**[3]

Said bin Cübeyr; Abdullah bin Abbas ve Ebû Musa el-Eş'arî (r.a)'dan **"Allah'ı makamına ve uluhiyetine hürmet edip yasaklarına uymaya çalışanlara iki tane cennet vardır."**[4] ve **"Bu iki cennete ilaveten iki tane daha cennet bulunmaktadır."**[5] ayeti kerimeleri hakkında şu tefsirleri rivayet etmiştir: İlk iki cennet mukarrabîn yani Allah'ın özel ve seçkin kulları içindir. Diğer iki cennet ise diğer cennetlikleri için hazırlanmıştır.

"Cennette altın ve inci ile süslenmiş elbiseler giyeceklerdir"[6] ayeti kerimesi hakkında tefsir alimlerimiz şöyle diyorlar: Cennette ipekten üç kat elbise giyilecektir. Bir kat elbise altın ile, bir kat da inci ile süslenmiş elbise giyeceklerdir. Bir kat elbise de gümüşle süslenmiştir. Yukardaki ayeti kerimede sadece altın ve inci zikredilmiştir. Ama şu ayeti kerimeler de bu konu ile alakalıdır: **"Cennetliklerin elbisesi ipektendir."**[7] **"Onlara gümüşten elbise giydirin."**[8]

Yahya bin Selam, Ebû Hureyre (r.a)'dan şu sözleri aktarmaktadır: Mümin, cennette inci ile döşenmiş bir sarayda oturacaktır. Bu sarayın ortasında bir ağaç vardır. Mümine lazım olan her türlü elbise

---
1 Zümer, 73.
2 Rahman, 46.
3 Rahman, 62.
4 Rahman, 46.
5 Rahman, 62.
6 Hac, 23.
7 Hac, 23.
8 İnsan, 21.

ve diğer ihtiyaçlar bu ağaçta bulunur. Mümin buradan ihtiyacı olanları uzanıp alır.

İbnü'l-Mübarek de yine Ebû Hureyre (r.a)'ı kaynak göstererek şöyle diyor: Müminin cennette inciden bir sarayı vardır. Bu sarayın kırk odası olacaktır. Sarayın ortasında da bir ağaç vardır. Müminin canı ne isterse gelip bu ağaçtan alacaktır.

Yine Ebû Hureyre (r.a) anlatıyor: Allah'ın sevgili kulunun giydiği elbisenin iki tarafı (yani iç ve dış kısmı) kendi aralarında şöyle tartışırlar; Elbisenin dış kısmı der ki: Ben senden daha hayırlıyım. Zira sen bedeni örtüyorsun ama ben de seni örtüyorum. İç kısım da der ki; Hayır ben senden daha değerliyim ve Allah'ın bu sevgili kulu için senden daha önemliyim. Zira sen bu sevgili kulun bedenine dokunamıyorsun. Ben dokunuyorum.

Daha önceki hadisi şeriflerde; dünyada iken altın süs veya ipek elbise giyinen kimsenin ahirette bunlardan mahrum kalacağını ifade etmiştik. Ebû Said el-Hudrî'den bu konuda sahih bir hadisi şerif rivayet edilmiştir.

Ebu Amr-Allah rahmet eylesin-diyor ki: İçki içmek de böyledir. Dünyada iken içki içenler, ahirette aç ve susuz kalacaklar, her türlü içecekten mahrum edileceklerdir. Fakat tevbe eden kimse hariç.

Bize göre; (yemek ve içmek için) altın ve gümüş kap kullanan kişi de ahirette bunlardan mahrum edilecektir (hatta cennete girse bile bütün bu nimetlerden mahrum kalacaktır). Tebe edenler ise bu mahrumiyetten kurtulacaklardır.

Ebu Musa el-Eş'arî (r.a)'ın rivayet ettiği hadisi şerifte ise şöyle buyurulmaktadır: **"Dünyada iken şarkı ve müzik dinleyen kimse, (ahirette) ilahi ve ruhani varlıkların söylediği güzel şarkıları dinleyemeyecektir."** Allah Resulü (s.a.v)'e ruhanilerin kim olduğu sorulduğu zaman; **"Bunlar cennette Allah'ın izni ile Kuran okuyan ve Allah'ı güzel sesleri ilen zikredecek olanlardır"** buyurmuşlardır.

Tirmizi, seçme hadislerinde diyor ki: İçki içen, ipek elbise giyen (erkek), altın ve gümüş kapta yemek yiyen ve içen, müzik dinleyen kimse cehennemde iken bunlardan mahrum bırakılarak ayrıca azaba maruz kalacaklardır. Fakat şayet şefaat ile ya da şefaate gerek kalmadan cennete giderlerse bunlardan mahrum kalmazlar. Zira bunlardan mahrum bırakılmak bir çeşit azap ve cezadır. Oysa cennette ceza ya da azap yoktur.

Bize göre Ebû Said el-Hudrî ve Ebû Musa el-Eş'arî (r.a)'ın rivayet ettikleri hadisi şerif; dünyada iken içki içenler ve ipek elbise giyenlerin, cennete bile gitseler ahirette bunlardan mahrum bırakılacaklarına işaret etmektir. Fakat bu ceza ya da azap değildir. Zira cennette herkesin derecesi ve mertebesi aynı değildir. Bazılarının mertebeleri düşük bazılarının dereceleri ise yüksek olacaktır. Şu halde dünyada iken içki içenler ve altın eşya kullananlar, ahirette şefaat ile veya şefaate gerek kalmadan cennete gitseler bile dereceleri diğerlerinden düşük olacaktır yani bu nimetlerden mahrum olacaklardır. Bu ise onlar için bir ceza değildir.

Ayeti kerimelerde; **"Cennettekilerin elbiseleri yeşil istebrak ve sündüstendir."**[1] Sündüs, ince kadife demektir. İstebrak ise daha kalın kadifeler için kullanılan bir isimdir.

Cennettekilerin elbisesi yeşildir. Zira yeşil göze hoş gelir ve gözü yormaz. Siyah renk göze hoş gelmez. Beyaz ise göze hoş gelse de gözü yorar. Oysa yeşil hem güzeldir hem de gözü yormaz.

"Cennette tahtlarına kurulmuşlardır."[2] Erîke ve Serîr aynı anlamda olup taht ve yatak anlamındadır. **"Cennette yünle döşenmiş yataklara yaslanırlar"**[3] ayeti kerimesi de aynı anlamdadır.

Allah Resulü (s.a.v)'den rivayet edildiğine göre; Bir insan cennette her ay 1.000 tane huri ile evlenecektir. Her bir huri ile dünya hayatındaki evliliği kadar aile hayatı yaşayacaktır.

İbn Abbas diyor ki: Bir insan cennette bir tek huri ile 70 sene evli kalacaktır. Şehvet asla geçmeyecek ve her ilişkiye girdikten sonra bu huri bakire olacaktır. Ondan ne bıkacak ne de yorulacaktır.

"Biz cennettekilerin eşlerini de yeniden yaratacağız. Onları yeniden bakire yapacağız. Cilveli, şirin, eşlerine aşık ve eşleri ile aynı yaşta olacaklardır."[4] ayeti kerimesi hakkında Müseyyeb bin Şüreyk, şu hadisi şerifi rivayet etmektedir: **"Bunlar dünyada iken dul ya da yaşlı olan kadınlardır. Cennette bakire ve genç olacaklardır. Eşleri ile ilişkiye girdikten sonra yine bakire olacaklardır."**

Hazreti Aişe (r.a), cennette bakirelerin korku ya da acı duyup duymayacaklarını sormuş, Allah Resulü (s.a.v) **ise; "Hayır! Orada bu konuda korku ya da acı yoktur"** buyurmuşlardır.

---

1 Kehf, 32 ve İnsan, 21.

2 Kehf, 31.

3 Tur, 20.

4 Vakıa, 35-37.

Yine Yahya bin Selam, Muaz bin Cebel (r.a)'ı kaynak göstererek şu hadisi şerifi rivayet etmiştir:

"Bir adam cennette eşiyle birlikte 70 sene vakit geçirecektir. Ne bıkacak ne de yorulacaktır. Sonra yandaki odadan daha güzel ve daha iştahlı bir ses "İşte şimdi sıra bende" diyecektir. Adam, sen kimsin diye sorduğu zaman; Ben Allah Teala'nın, "Bizim katımızda daha fazlası vardır"[1] dediğiyim, diye cevap verecektir. Sonra bunun yanına gelecek ve 70 sene de bununla birlikte olacaktır. Ardından bir diğer odadan daha güzel ve daha tatlı bir ses onu davet edecektir. Adam ona da kim olduğunu sorunca; ben, Allah Teala'nın "Hiç kimse cennette insanları ne gibi nimetlerin beklediğini bilmez"[2] buyurduklarındanım, cevabını alacaktır. Daha sonra bunun yanına gelecek ve 70 sene de bununla birlikte yaşayacaktır. Cennetteki insanın evliliği böylece sürüp gidecektir." "Biz onları hurilerle evlendireceğiz."[3]

Ayeti kerimede geçen huri, beyaz tenli anlamındadır. Ayn ise gözleri kocaman anlamına gelmektedir. Katâde başta olmak üzere alimlerin çoğunun görüşü bu yöndedir.

Katâde diyor ki: **"Cennetlikler o gün kendilerini meşgul edecek güzel şeylerle vakit geçirirler"[4]** ayeti kerimesinin anlamı şudur: Ahirette meşgul olmaktan kasıt güzel vakit geçirmektir. Bu da huriler ve cennetteki diğer yiyecek ve içecekler iledir. Hasan el-Basrî de ayeti kerimede kastedilenin mutlu olmak olduğunu ifade etmiştir.

Yine bu alimlere göre **"Cennettekiler eşleriyle birlikte gölgelikler altında tahtlarda otururlar"[5]** ve **"İşte cennetliklerden her birine tahsis edilmiş rızıklar vardır"[6]** ayeti kerimelerinin iki anlamı vardır: Birinci görüşe göre canları her istediğinde cennette dinleneceklerdir. Mukatil'in görüşü budur. İkinci görüşe göre ise sabah ve akşam dinleneceklerdir. Veya sadece yemek vakitlerinden oturacaklar (diğer zamanlarda gezecekler ya da eşleriyle vakit geçireceklerdir). Bu da İbnü's-Saib'in görüşüdür. Allah hepsinden razı olsun.

1 Kaf, 35.
2 Secde, 17.
3 Duhan, 54.; Tur, 20.
4 Yasin, 55.
5 Yasin, 56.
6 Saffat, 41.

İkinci görüştekiler: **"Her sabah ve her akşam cennetliklere ihtiyaçları olan herşeyi verilir"**[1] ayeti kerimesini delil getirmişlerdir.

Alimlerimize göre cennette gece ve gündüz yoktur. Zira cennette hep nur vardır, karanlık asla olmaz. Cennette gece ve gündüzün zamanı, kapıların açılıp kapanmasından anlaşılır. Ebu'l-Ferec diye de tanınan İbnü'l-Cevzi'ye göre, cennetin kapılarının kapanmasından akşam vakti olduğu anlaşılır. Kapılar açılınca da cennettekiler sabah olduğunu anlarlar.

Asıl adı Ebû Abdullah Ebû İsa olan Tirmizi, seçme hadislerinde Ebû Kalâbe (r.a)'dan şu hadisi şerifi nakletmiştir: Bir adam gelip; **"Ey Allah'ın Resulü! Cennette gece olacak mı?"** diye sorar. Allah Resulü (s.a.v); **"Neden böyle bir soru sordun?"** diye sual buyurdular. Adam; **"Ayeti kerimede "Her sabah ve her akşam cennetliklere ihtiyaçları olan herşeyi verilir"**[2] **buyurulmaktadır. Sabah ve akşam, gece ile gündüz olan durumda bulunur"** diye cevap verdi. Bunun üzerine Allah Resulü (s.a.v) şöyle cevap buyurmuşlardır:

"Cennette gece olmaz. Cennette her yer nur ışığı ile doludur. Bu nur sabah akşam cennete akar durur. Namaz vakitlerinde ise cennettekilere çeşitli hediyeler gelir. Melekler de cennetliklere selam verirler. Böylece namaz vakitleri de anlaşılır."

Ayeti kerimelerden anladığımız kadarıyla cennette meyveler de vardır. **"Cennetliklere canlarının istediği gibi et ve meyve hazırladık."**[3] Cennette yaş ve kuru her türlü meyve olacaktır.

İbn Abbas (r.a); **"Cennetliklerin üzerinde upuzun gölgelikler olacaktır"**[4] ayeti kerimesinden, cennetteki ağaçların uzanan dalları ve gölgelerinin kastedildiğini söylüyor.

"Cennetteki ağaçların salkımları yerlere kadar iner."[5] Yani ağaçların dalları meyvelerin ağırlığından yere değer. Ayrıca cennettekiler kolayca ve diledikleri gibi yiyebilsinler diye meyveler yere yakın olur. Olgunlaşan meyvelerin bazıları da zaten yerlere dökülecektir.

---

1 Meryem, 62.
2 Meryem, 62.
3 Tur, 22.
4 İnsan, 14.
5 İnsan, 14.

İbnü'l-Mübarek Hazreti Berrâ bin Azip (r.a)'ı kaynak göstererek **"Cennetliklerin üzerinde upuzun gölgelikler olacaktır"**[1] ayeti kerimesini şu şekilde tefsir etmiştir: Cennettekiler istediği kadar meyveyi istediği yerden yiyeceklerdir. Kimisi alçak dallardan kimi zaman da yerde uzanarak yiyeceklerdir.

İbn Vehb, Zeyd bin Eslem (r.a)'dan bir başka hadisi şerif zikretmektedir: **"Cennetlikler, uzunlukları 60 arşın olan hurma ağaçlarından (ağaçlara tırmanmaya gerek kalmadan) ayakta hurma yiyeceklerdir."**

Yahya bin Selam ise Ebû Hureyre (r.a) aracılığıyla şöyle bir hadisi şerif rivayet etmiştir: **"Cennettekiler, yataklarına uzanarak diledikleri meyveleri ağaçlardan toplayıp yiyeceklerdir. Hatta yerlerinden hiç hareket etmeden diğer ağaçlardan da uzanıp meyve alabileceklerdir."**

"Cennetliklerin etrafında altın bardaklar ve testiler dolaştırılacaktır."[2] Allah Resulü (s.a.v); bu ayeti kerimeyi şu şekilde tefsir buyurmuşlardır: **"Cennette en az nimete sahip olan kişinin baş ucunda 10.000 kişi hizmet edecektir. Her bir hizmetçi elinde biri altından diğeri gümüşten iki testi tutacaktır. Her bir testinin rengi ve içindekiler diğerine benzemeyecektir."** Bu hadisi şerif, Kutbî tarafından seçme hadisler eserinde zikredilmiştir.

Müfessirler diyor ki: Cennette en alt mertebede olanın adamın 70.000 hizmetçisi vardır. Bu adama 70.000 testi ile hizmet edilir. Her bir testide farklı nimetler bulunur ve hiçbiri diğerine benzemez. Bu zat, dilediği kadar yer içer. Yine bir o kadar da bardak ile içecekler ikram edilir.

Bir başka ayeti kerimede; **"Cennetliklere gümüşten testiler ve bardaklarla hizmet edilir"**[3] buyurulmaktadır. Ayeti kerimenin devamında kaselerin **"cam gibi billur ve berrak"**[4] olacakları ifade edilmiştir. Yine devamla billur olmakla birlikte **"Gümüşten billur"**[5] olacakları ifade buyurulmuştur.

---

1 İnsan, 14.
2 Zuhruf, 71.
3 İnsan, 15.
4 İnsan, 15.
5 İnsan, 16.

Mücahit ve Seddî'ye göre bu kaseler saf ve berraktırlar ama gümüştürler. Yani saf gümüşten yapılmıştır ama içleri görünür. Dünyadaki toprak bildiğimiz topraktır ama cennetteki toprak gümüşten veya altındandır. Bu yüzden cennetteki kaseler altın ve gümüşten yapılır. Ama yine de cam gibi parlarlar ve billur olurlar.

İbn Abbas (r.a) da aynı görüştedir. Zira cennetin toprağı altın ve gümüştendir. Nasıl ki dünyada topraktan yapılan kaplar şeffaf ve renksiz ise cennette gümüşten ve altından yapılan kapların da içleri görünecektir.

"İstedikleri gibi olacaktır"[1] ayeti kerimesinden anladığımıza göre cennetteki kaplar, cennetliklerin arzu ettiği şekil ve boyutta olacaktır.

İbn Abbas ve Mücahit'e göre ise bu ayeti kerimenin anlamı şudur: Cennette herkese ameline ve derecesine göre muamele vardır. Bu yüzden herkesin istediği şeyin ne derece yapılacağı da kendi derecesine bağlıdır. Bazılarına daha güzel bardaklarda daha güzel içecekler verilecektir. **"Hayırlı insanlar (cennette) bir kadehten içeceklerdir"**[2] ayeti kerimesine göre üst mertebede olan insanlara özel içecekler sunulacaktır. **"Kendilerine cennette özel pınarlardan doldurulmuş badeler ikram edilir"**[3] ayeti kerimesi de aynı anlamı teyit etmektedir.

Fakat bu içki onları sarhoş etmeyecektir: **"Cennetlikler bu içtiklerinden dolayı sarhoş olmazlar ve akılları da başlarından gitmeyecektir."**[4]

İçtikleri şeyler sağlıklarına da zarar vermeyecektir. Bu yüzden herhangi bir acı ya da ağrı da hissetmeyeceklerdir: **"İçtiklerinde kendilerini rahatsız edecek bir şey de yoktur."**[5]

Ke's yani kase, içki ve içecek ile dolu kap yani bade demektir. Boş kaseye bade denmez. Yani ayeti kerimede geçen bade, doludur. Fakat cennetteki içecek özeldir ve hoş kokulu temiz şeylerden yapılmıştır: **"O badenin karışımı kafurdandır"**[6] ayeti kerimesinin anlamı budur.

---

1 İnsan, 16.
2 İnsan, 5.
3 Saffât, 45.
4 Saffat, 47.
5 Saffat, 47.
6 İnsan, 5.

"Sina dağında biten ve yağ çıkaran bir ağaç vardır."[1] **"(Cennetteki) içeceklerin içinde zencefil vardır."**[2] Araplar zencefili ve bunun katıldığı içecekleri sevdikleri için bu misal verilmiştir. Yani müminler için cennette hoşlarına gidecek şeyler vardır.

"Cennette çeşit çeşit akıp giden pınarlar vardır."[3] **"Kendilerine özel içecekler ikram edilir."**[4] **"Bu içeceklerin üstüne misk içerler."**[5] Yani bu içecekleri bitirdikleri zaman ağızlarına güzel bir tat ve burunlarına hoş bir koku gelir.

Abdullah bin Mesud (r.a), **"Bu içeceklerinden sonra misk içeceklerdir"**[6] ayeti kerimesini şöyle tefsir ediyor: Biz kadınların yemek yapmasından bahsederken son olarak yemeğe şöyle şöyle güzel baharatlar kattılar diyoruz. İşte cennetteki içeceklere de misk katılır.

İbnü'l-Vehb ve Abdullah bin Mübarek da (Allah hepsinden razı olsun) bu yönde görüş beyan etmişlerdir.

Abdullah ibnü'l-Mübarek, Ebu'd-Derdâ (r.a)'ın **"Bu içeceklere misk katılır (veya en son bütün bu içeceklerin üzerine misk içerler)"**[7] ayeti kerimesini şu şekilde tefsir ettiğini ifade etmektedir: Bu içecek gümüş gibi bembeyazdır. Kokusu güzeldir. Tadı da hoştur. temizdir. Bu içtiklerinden dolayı cennettekiler tertemiz olurlar ve güzel kokarlar. **"İşte eğer birbirinizle yarış edecekseniz bunun için yarışın"**[8] ayeti kerimesi de dünyada salih amellerin işlenmesini teşvik etmektedir. **"Bu içeceklere cennette bulunan özel bir şey (tesnîm) de karıştırılır."**[9]

"İşte bu sadece Allah'ın özel kullarının içtiği içecektir"[10] ayeti kerimesi Katâde tarafından şöyle tefsir edilmiştir: Bu cennetteki en değerli ve en özel içecektir. Tesnîm, yükseklerden gelen özel ve tatlı kaynak suları için kullanılır. Gözyaşı için de kullanılır.

---

1 Müminun, 20.
2 İnsan, 17.
3 İnsan, 18.
4 Mutaffifin, 25.
5 Mutaffifin, 26.
6 Mutaffifin, 26.
7 Mutaffifin, 26.
8 Mutaffifin, 27.
9 Mutaffifin, 27.
10 Mutaffifin, 27.

Ebû Mukatil'in Hazreti Ali (r.a)'ın oğlu ve Efendimiz (s.a.v)'in torunları Hazreti Hasan (r.a) Efendimizden naklettiği hadisi şerif, bu ayeti kerimeyi teyit ve tefsir etmektedir: "**Cennette dört adet su pınarı vardır. İki tanesi Allah'ın arşının dibinden çıkar. "O sudak diledikleri kadar alırlar ve içerler"**[1] **ayeti kerimesinde zikredilen pınar bunlardan birisidir. Diğer ikisi ise "İki su da fışkırır durur"**[2] **ayeti kerimesinde zikredilen sudur. Bunlar da arşın yukarı tarafından çıkar. Arşın üstünden çıkan bu iki suyun adları ise Selsebîl ve Tesnîm'dir.**" Bu hadisi şerif, Tirmizî tarafından seçme hadisler arasında zikredilmektedir.

Tirmizi diyor ki: Tesnîm, cehennemden sonradan çıkanlara özeldir. Kafur ise iyiler içindir. İçine zencefil ve selsebîl de katılarak Allah'ın seçkin kullarına özel içecekler hazırlanır.

Ebrâr dediğimiz iyi kullar sadıklar (günahsız ve takva sahibi müminler) ve Sıddıklardır (yani özel kullar ve evliyalar). Sıddıklara mukarrabûn yani Allah'a yakın özel ve seçkin kullar da denilir.

Hasan el-Basrî'ye göre; Cennettekilerin içecekleri sütten daha beyaz ve baldan daha tatlıdır. "**Mâin dolu badeler vardır. Bembeyazdır ve tatlıdır.**"[3]

"**Cennette göz alıcı ve kimsenin görmediği gözdeler vardır**"[4] yani güzel kadınlar ve huriler vardır. Fakat bunları sadece sahipleri görebilir. "**Bunlar bembeyaz ve tertemizdiler.**"[5]

"**Gözleri büyük huriler vardır. Bu huriler kabukları içindeki inciler gibidir.**"[6] "**Cennette güzel nimetler ve seçkin güzeller vardır.**"[7] Hasan el-Basrî ve İbn Zeyd'e göre bu huriler tertemizdirler. Bu yüzden bembeyaz denilmiştir. Bu hurilere el değmemiştir. Kimse de bunları görmemiştir. Bu yüzden kabuklarından yeni çıkmış inciler denilmiştir.

---

1 İnsan, 6.
2 Rahman, 66.
3 Saffat, 45-46.
4 Saffat, 48.
5 Saffat, 49.
6 Vakıa, 22-23.
7 Rahman, 70.

Abdullah bin Mübarek diyor ki: Bu huriler dünyaya gelseler, bütün gökyüzü onların parıltısıyla dolar. Bunların bir tanesinin bile parlaklığından gözlerimiz kamaşır ve hiçbirşeyi göremeyiz.

Ayeti kerimede geçen güzel hurilerle, hem yüz hem beden hem de ahlak güzelliği kastedilmektedir.

Huri, beyaz tenli anlamına gelir. Bunlar çadırlarında veya saraylarında sahiplerini beklerler.

İbnü'l-Abbas'a göre cennetteki çadırlar inci ile döşenmiş saray gibidirler. Bir milden daha geniştirler ve her bir çadırın 4.000 tane altınla süslenmiş direği vardır.

İbn'ül-Mübarek, Katâde ve İkrime'nin görüşü de böyledir.

Ebu'd-Derdâ'ya göre de bu çadırlar incidendir ve yine elmas ile süslü 70 kapısı vardır.

Tirmizi, "**Çadırlarda bekleyen huriler**"[1] ayeti kerimesi hakkında Ebu'l-Ehvas'ın da aynı görüşte olduğunu ifade etmektedir. Yani bu çadırlar inci ile döşenmiştir.

Bize gelen rivayetlere göre, Allah Teala'nın arşından gelen bulutlar, bu çadırların etrafından millerce uzunluğunda nehirler oluşturur. Her bir çadıra mahsus özel arazi ve su vardır.

Dârekutnî, Mu'temer bin Süleyman'ı kaynak göstererek cennetteki nehirlerden bakire hurilerin yaratıldığını ifade etmektedir.

Hakim-i Tirmizi, Ebû Ubeyd ve Katâde'ye göre cennette "Refref" de bulunur. Refref, cennetlikler özel bir şeydir. Sağa sola ve aşağı yukarı hareket eder. Kişi bununla nereye isterse oraya gider. Refref'e binenler zevk alırlar. Güzel rüzgarların olduğu yerlere giderler. İsrafil Aleyhisselam'ın sesini duyarlar. Rivayete göre Allah Teala'nın yarattıkları içinde en güzel sesli varlık İsrafil Aleyhisselam'dır.

"Cennettekiler güzel bahçelerde gezip sefa sürerler."[2] Yani güzel şeyler görürler ve güzel (suların ve kuşların) seslerini dinlerler.

---

1 Rahman, 72.
2 Rum, 15.

"Güzel yatakları vardır."[1] **"Sıra sıra dizilmiş yastıklar da vardır."**[2] **"Her yere serilmiş halılar bulunur."**[3] Bunlar yakutta ve diğer değerli taşlarla süslenmiş ve işlenmiştir.

"Salkım salkım kirazları olan ağaçlar. Yine salkım salkım muzlarla dolu ağaçlar bulunur."[4]

"Karşılıklı serilmiş minderlerde otururlar."[5] **"Onları cennette güzel ahlaklı ve hoş eşler beklemektedir."**[6] **"Cennettekiler bu nimetler içinde sonsuza kadar hayat süreceklerdir."**[7]

Müslümanların ve Gayri Müslimlerin Çocuklarının Durumu Hakkında

Ebu Amr, "et-Temhîd ve'l-istizkâr";Tirmizi ise, "Nevâdiru'l-Usûl" adlı kitabında Hazreti Ali Radıyellâhu Anh'ın **"Herkes, kendi yapıp ettiklerinin bedelini kendi ödeyecektir/yaptıklarının karşılığında rehin alınır. Ancak "sağdakilerin (arşın sağında oturacak olanların ya da amel defterleri sağdan verilenlerin) durumu böyle değildir."**[8] ayeti kerimesini şöyle tefsir ettiğini ifade etmektedirler: Burada kastedilen (yani rehin alınacak olanlar), müminlerin çocuklarıdır. Aynı görüşte olan ve aynı rivayeti kaynak gösteren başka müfessirler de vardır. Tirmizi devamla; bunların amelleri olmadıkları için rehin alınırlar demiştir.

Ebu Amr'a göre alimlerin çoğunun görüşü, Müslümanların çocuklarının cennette olacağı yönündendir.

Bazı alimler ise bu konuda görüş beyan etmekten kaçınmışlardır. Zira bu alimlere göre müminlerin ve müşriklerin çocuklarının cennette mi cehennemde olacaklarını bilemeyiz. Hammâd bin Zeyd, Hammâd bin Seleme, Abdullah bin Mübarek ve İshak bin Râheveyh, bu görüşte olan alimlerdendir ve delil olarak da Ebû Hureyre (r.a) tarafından zikredilen şu hadisi şerifi getirmişlerdir; Allah Resulü (s.a.v)'e çocukların

---

1 Rahman, 76.
2 Ğaşiye, 15.
3 Ğaşiye, 16.
4 Vakıa, 28-29.
5 Saffat, 4 ve Hicr, 47.
6 Bakara, 25.
7 Bakara, 25.
8 Müddessir, 38-39.

(ahiretteki) durumu sorulunca cevap olarak şöyle buyurmuşlardır: **"Onların ne yaptıklarını ve sonlarının nasıl olacağını en iyi Allah bilir."**[1]

Hadisi şerif, bütün çocuklar için geçerlidir. Hadisi şerifte Mümin olup olmama ayrımı yapılmadığından yukarda ismi geçen alimler bu yönde görüş beyan etmişlerdir.

Halîmî, "Minâhacu'd-Dîn" adlı eserinde diyor ki: Müminlerin çocukları ile müşriklerin çocuklarının durumları arasında fark yoktur. (Hadisi şerifte asıl sorulan şey, soru soranlara baktığımızda müminlerin çocuklarıdır). Şu halde müminlerin çocuklarının durumu nasıl bilinemiyorsa müşriklerin çocukları için de bir şey diyemeyiz. En iyisini bilen Allah'tır. Delil olarak Efendimiz (s.a.v)'in eşlerinden gelen bir hadisi şerif gösterilebilir. Bir keresinde bir çocuk vefat etmişti. Allah Resulü (s.a.v) Efendimizin eşlerinden birisi; **"Ne mutlu bu çocuğa! Cennet kuşlarından oldu"** demişti. Bunun üzerine Allah Resulü (s.a.v) ise şöyle buyurmuşlardır: **"Nerden biliyorsun? Allah Teala, cenneti yaratmış ve cennete gidecek olanları da yaratmıştır. Ayrıca cehennemi de yaratmış ve cehennemi de dolduracak olanları yaratmıştır."**[2]

Halîmî diyor ki: Bu hadisi şerifte, çocuklar hakkında kesin konuşmaya itiraz vardır. Zira çocukların durumu, anne babalarının imanına bağlı olabilir. Eğer anne baba mümin ise çocuk yaşta vefat eden müminler cennettedir. Eğer anne baba münafık ya da kafir ise çocukların durumu farklı olabilir. Bu durumda mümin olmayanların çocuklarının cehennemde olacağını söyleyenlerin görüşlerinin doğru olma ihtimali vardır. Fakat karşı görüş te doğrudur. Zira hadisi şerife göre her iki ihtimalin de doğru olabileceği ve gerçeği yalnızca Allah Teala Celle Celâhühü'nün bildiği ifade edilmiştir.

Fakat bu rivayet muhtemelen konuyla ilgili ayeti kerime gelmeden önceye aittir. Zira daha sonra şu ayeti kerime konuya açıklık getirmektedir: **"İman edenler ile babalarının izinden gidip** (و أتبعتهم ذريتهم) **iman sahibi olan çocuklarını (cennete) birlikte koyacağız."**[3] Aynı ayeti kerime farklı kıraatlerde şu şekilde de okunmuştur: "(و أتبعناهم ذريتهم)

---

[1] Buhari, 3/245.; Müslim, 16/205.; Nesâi, 7/57.; Ebû Davud, 4713.; İmam Ahmed, 2/244.

[2] Müslim, 16/212.

[3] Tur, 21.

(İman edenlerin) çocuklarını (ve torunlarını da cennette) onların yanına koyacağız."[1]

Bu ayeti kerimeye göre müminlerin çocuklarının da ahirette mümin olarak kabul edileceğini söylemek mümkündür.

Yine bir başka hadisi şerif bu görüşü teyit etmekte ve müminlerin çocuklarının cennete gireceklerini ifade etmektedir: **"Allah Teala'dan cennettekileri ve cehennemlikleri görmeyi diledim. Cebrail ve Mikail-(عليهما السّلام) Allah'ın selamı rahmeti bereketi mağfireti ve merhameti üzerlerine olsun- ben uyurken geldiler ve "haydi kalk gidiyoruz" dediler. Kalktık gittik. Ben çocukların ağlamalarını duydum. Bunların kim olduğunu sorunca; "Bunlar müminlerin çocuk yaşta vefat etmiş evlatlarıdır. İbrahim Aleyhisselam bunlara kefil olmuş ve hepsi de babalarının yanına (cennete) koyulmuşlardır."** Şu halde müminlerin çocukları da cennettedir.

Müellif (Kurtubî) diyor ki: Bu hadisi şerif, Ebû Davud tarafından rivayet edilmiştir.

Hazreti Talha'nın kızı Aişe, Efendimiz (s.a.v)'in eşlerinden olan Hazreti Aişe Radıyellâhu Anh'dan şu hadisi şerifi rivayet etmiştir. Bir çocuk vefat etmişti. Allah Resulü (s.a.v)'den namazını kıldırmasını istediler. Ben de; **"Ne mutlu bu çocuğa! Cennet güvercinlerinden birisi olacak"** dedim. Bana; **"Ey Aişe! Sen bilmiyor musun ki Allah Teala, cenneti yaratmış ve cennete gidecek olanları da yaratmıştır? Yine cehennem de yaratılmıştır ve cehenneme gidecek olanlar da vardır. Herkes kendi babasının yolundan gidecektir"** cevabını vermişlerdir.[2]

Bu gibi hadisi şeriflere ve ayetlere dayanarak bazı alimler, müminlerin çocuklarının cennetlik, kafirlerin çocuklarının ise cehennemlik olduğunu ifade etmişlerdir. Semme bin Yezîd el-Cûfî (r.a)'ın rivayet ettiği hadisi şerif de buna delil getirilmiştir: Allah Resulü (s.a.v)'in huzuruna geldik. Yanımda kardeşim de vardı. **"Ey Allah'ın Resulü! Annemiz İslam dini gelmeden önce öldü. Misafirperverdi. Akrabaya yardım ederdi. Oruç ta tutardı. Başka iyilikleri de vardı. Bunlar onu kurtarır mı?"** diye sorduk. **"Hayır"** diye cevap buyurdular. **"Peki bizim bir kız kardeşimiz vardı. Annemiz onu yine İslam dini gelmeden önce diri diri toprağa gömmüştü. Bu kız kardeşimizin durumu nedir?"** diye sorduk. Allah Resulü (s.a.v), şöyle cevap

---

1 Tur, 21.

2 Müslim, 16/212.

buyurmuşlardır: "**Siz bilmiyor musunuz! Diri diri toprağa gömen de gömülen de cehennemdedir. Ancak çocuklarını diri diri toprağa gömdüğü halde (daha sonradan) İslam dinini kabul etmiş olan ve günahları affedilenler hariç.**"

Ebu Amr diyor ki: Bu hadisi şerif sahih bir senetle rivayet edilmiştir. Fakat hadisi şerif, umumi olmayıp sadece soran kişiye özel bir cevap da olabilir.

Selem bin Zeyd (r.a) tarikiyle rivayet edilen aynı hadisi şerifin bazı rivayetlerinde Allah Resulü (s.a.v)'in şöyle buyurduğu ifade edilmektedir: "**Benim annem de sizin annenizle beraber (cehennemdedir).**"

Ebu Davud ise "Müsned'inde yine Seleme bin Zeyd (r.a)'ı kaynak göstererek şöyle bir hadisi şerifi rivayet etmektedir: Allah Resulü (s.a.v)'e; "**Annem misafirperver bir kadındı ve komşularına da iyi davranırdı. İslam dini gelmeden önce bir kız çocuğunu da toprağa gömmüştü. Geride biraz mal bıraktı. Bu malı annem adına Allah rızası için hayır olarak harcasam, anneme faydası olur mu?**" diye sordum. Cevap olarak şöyle buyurdular: "**İslam, kendisini kabul etmeyen kimseye fayda vermez. Annen de diri diri gömdüğü kız çocuğu da cehennemdedir.**" Allah Resulü (s.a.v), benim çok üzüldüğümü görünce devamla şöyle buyurdular: "**Muhamemd-(s.a.v)'in-annesi de cehennemdedir. İkisinin de kurtuluşu yoktur.**"

Hafız Ebû Nuaym ve başka alimler, Abdullah bin Mesud (r.a)'ı kaynak göstermek suretiyle bir başka olay rivayet etmektedirler. Melike'nin iki oğlu, Allah Resulü (s.a.v)'in huzuruna gelip; "**Ey Allah'ın peygamberi! Annemiz eşine hizmet ederdi. İtaatkar bir kadındı. Çocuklarını da severdi. Misafirperverdi. Fakat biz İslam dini ile müşerref olmadan önce yani cahiliye döneminde bir kız çocuğunu toprağa gömmüştü**" diye sordular. Allah Resulü (s.a.v); "**Anneniz cehennemdedir**" cevabını vermişlerdir. İkisi de Allah Resulünün huzurundan ayrılıp gittiler. Fakat ikisi de çok üzüldüler. Yüzlerinden ne kadar kötü durumda oldukları görünüyordu. Allah Resulü (s.a.v), ikisinin de geri çağırılmasını emretti. Hemen geri döndüler. Biraz sevinmişlerdi. Allah Resulü (s.a.v)'in başka bir şey söyleyeceğini ümit ediyorlardı. Onlar geri gelince Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurdular: "**Benim annem de sizin annenizle birlikte (cehennemdedir).**"[1]

---

[1] İmam Ahmed, 1/398.

Bakiyye bin Velid bin Yezid el-Elmeânî, Hazreti Aişe (r.a)'ı kaynak göstererek, müslümanların çocukları hakkında şu hadisi şerifi rivayet etmiştir: **"Çocuklar (ve torunlar) babalarıyla birliktedirler."** Ben de; **"Ey Allah'ın resulü! Hiç amelleri olmadıkları halde mi?"** diye sordum. **"Allah, onların en yapıp yapmadıklarını daha iyi bilir"** cevabını verdiler.[1]

Hazreti Aişe (r.a), devamla diyor ki: Müşriklerin çocuklarını sordum. **"Onlar da babalarıyla birliktedirler."** diye cevap verdiler. **"Hiç amelleri olmadıkları halde mi?"** diye sordum. Yine **"Allah, onların en yapıp yapmadıklarını daha iyi bilir"** cevabını verdiler.

Ebu Amr diyor ki: Abdullah bin Kays, güvenilir bir zattır ve rivayet ettiği hadisi şerifler sahihtir. Fakat Bakiyye bin Velid, güvenilir değildir. Zayıf bir ravidir. Fakat bu hadisi şerif yine Hazreti Aişe (r.a) kaynak gösterilerek başka ravilerden de rivayet edilmiştir: Hazreti Aişe (r.a) diyor ki; Allah Resulü (s.a.v)'e Müslümanların çocuklarının kıyamet günü ne durumda olacaklarını sordum. **"Cennettedirler"** cevabını verdiler. Müşriklerin (buluğa ermeden önce ölmüş olan) çocuklarının durumunu sordum. **"Cehennemde olacaklardır"** cevabını verdiler. Bunun üzerine ben de; **"Ey Allah'ın Resulü! Bunlar (iyi ya da kötü) herhangi bir şey yapmadılar ki? Mükellef de değildiler!"** diye sordum. **"Rabbin onların ne yaptığını daha iyi bilir. Vallahi eğer istiyorsan sana onların cehennemdeki ağlamalarını dinleteyim"** cevabını vermişlerdir.[2] Ebû Ömer (İbn Abdilberr) diyor ki: Ebû Ukayl, Behiyye'nin arkadaşıdır. İlim sahibi kimseler bu tür rivayetleri ciddiye almamışlardır.

Müellif (Kurtubî) diyor ki: Ebû Ömer de aynı hadisi şerifi rivayet etmiştir. Ebû AHmed bin Ali ve Ebû Muhammed Abdulhak da aynı hadisi şerife yer vermişlerdir.

Ebu Davud, Hazreti Aişe (r.a)'ın rivayet ettiği şu hadisi şerife yer vermektedir: Allah Resulü (s.a.v)'e müşriklerin çocuklarının durumunu sordum. **"Onlar cehennemdedir ey Aişe"** diye cevap vermişlerdir. **"Peki Müslüman çocukları hakkında ne buyurursunuz?"** diye sordum. **"Onlar da cennettedir ey Aişe"** cevabını vermişlerdir. Ben de; "Nasıl olur? Onlar mükellef değiller ki? İyilikleri de kötülükleri de yoktur?" diye sordum. **"Rabbin onların ne yaptıklarını senden**

---

1 İmam Ahmed, 6/84.
2 İmam Ahmed, 6/208.

daha iyi bilir" diye cevap vermişlerdir. Ebû Muhammed Abdulhak diyor ki: Yahya bin Mütevekkil zayıf bir ravidir. Behiyye'den ise sadece Ebû Ukayl hadisi şerif rivayet etmiştir.

Bazılarına göre çocuklar, kıyamet günü bir sınava tabi tutulacaklar (ve buna göre cennet ya da cehenneme gideceklerdir). Buna delil olarak da Ebû Said el-Hudrî (r.a) tarafından rivayet edilen hadisi şerifi göstermişlerdir. Allah Resulü (s.a.v), fetret döneminde (yani peygamber gönderilmediği dönemlerde veya peygamber gönderilse de peygamberi görme ve tebliğini dinleme fırsatı bulanamayan insanlar içinde) ölmüş olanlar, aklı melekeden yoksun olanlar ve bir de çocuk yaşta vefat edenler hakkında şöyle buyurmuşlardır: **"Kendisine peygamber gelmemiş veya peygamberin tebliği ulaşmadan ölen kişi, (kıyamet günü) "Bana peygamber de kitap da gelmedi" diyecek ve sonra; "Şayet biz onları (peygamber göndermeden) önce helak etseydik, Ya Rabbi! Keşke bize peygamber gönderseydin de biz böyle perişan ve rezil durumda olmasaydık, derlerdi"**[1] ayeti kerimesini **okuyacaktır. Akli melekesi tam olmayan ise, "Ya Rabbi! Keşke bana akıl verseydin de doğru ile yanlışı iyi ile kötüyü ayırabilseydim" diyecektir. Çocuk yaşta ölen ise; "Ya Rabbi! Benim ne iyi ne de kötü bir işim yok ki!" diyecektir. Bunun üzerine Allah Teala'nın emriyle cehennem huzura getirilir. Allah Teala, bunlara; "Hadi bakalım! Gelin ve cehenneme girin" diye emir buyuracaktır. Allah Teala'nın ilminde cennetlik olanlar, yani kendilerine fırsat verilse iyi işler yapacak olanlar gelirler ve cehenneme girerler. Allah'ın takdirinde cehennemlik olanlar yani fırsatları olsa kötü işler yapacak olanlar ise (Allah'ın emrine uymayarak) cehenneme girmeyi reddedeceklerdir. Bunun üzerine Allah Teala; "Siz daha benim emrime uymuyorsunuz! Peygamberlerin emrine nerden uyacaktınız?" buyuracaktır."**

Ebu Ömer diyor ki: Bu sözler, Ebû Said el-Hudrî'ye aittir ama bu sahabi de bunun hadis olup olmadığını ifade etmemiştir. Ebû Nuaym ise bunu, aradaki rivayet senedini zikretmeden hadis olarak rivayet etmiştir.

Bize göre bu rivayet zayıftır. Zira ahiret, imtihan yeri değil karşılık yeridir.

---

1 Taha, 134.

Halîmî'ye göre bu hadisi şerif sahih değildir ve Müslümanların temel inançlarına ve temel kaynaklara (yani ayet ve hadislere) aykırıdır. Ahiret, imtihan yurdu değildir. Zira orada herkes Allah Teala'yı yakinen görecektir. Açıkça görülen birşeyi ise kimse inkar edemez. Çocuklar da ahirette ya akılı olacaklar ya da akıl melekesinden yoksun olacaklardır. Eğer akıl melekesinden yoksul olurlarsa, zaten imtihana çekilmezler. Eğer akıl melekesine sahip iseler bu durumda yine imtihan yoktur; zira ahiret imtihan yeri değildir.

Ebu Ömer diyor ki: Bunlar tasavvuf ehli kimselerin rivayet ettiği hadislerdir (ya da sadece hadisçiler tarafından rivayet edilen ama tahkik edilmeyen rivayetlerdir). Bu rivayetlerde birçok açıdan sıkıntı vardır. Hadis imamları ve fakihler ise bu hadislere itibar etmemişlerdir. Bu hadislere dayanarak kesin şeyler söylemek mümkün değildir. Zira iman, önemli bir konudur ve burada zayıf ya da şüpheli rivayetlerle amel edilemez.

İmam Buhari, Semure bin Cündeb (r.a)'dan şu hadisi şerifi aktarmıştır: **"Cennetteki uzun adam İbrahim Aleyhisselam'dır. Çevresinde ise çocuk yaşta vefat etmiş olanlar olacaktır. Zira her doğan kişi fıtrat üzere (yani İslam üzere Allah'ı tanıyor olarak) doğar."** Allah Resulü (s.a.v)'e; **"Peki müşriklerin çocukları da mı?"** diye sorulmuş, Allah Resulü (s.a.v) de; **"Evet müşriklerin çocukları da (fıtrat üzere doğarlar)"** buyurmuştur.[1] Hadisi şerif uzundur. Biz burada sadece ilgili kısmını aldık.

Yine Buhari tarafından rivayet edilen bir başka hadisi şerif şöyledir: **"Cennette ağacın altında duran yaşlı adam İbrahim Aleyhisselam'dır. Etrafında ise çocuklar olacaktır."**[2]

Alimlerin çoğunluğunun görüşü de budur. Bu alimler son iki hadisi şerifi delil olarak göstermişlerdir ve bu hadisi şeriflerin en sahih olduğunu ifade etmişlerdir. Yani müşriklerin yani kafirlerin çocuk yaşta ölmüş olan evlatları da cennettedirler. Hazreti Aişe (r.a)'ın rivayet ettiği bir hadisi şerif de bu görüşü desteklemektedir.

Ebu Ömer anlatıyor: Hazreti Hatice (r.a) Allah Resulü (s.a.v)'e Müslüman olmayanların çocuk yaşta ölmüş olan oğullarının ve kızlarının ahiretteki durumunu sorunca Allah Resulü (s.a.v)'den şu cevabı almıştır: **"Onlar babalarıyla birlikte (cehennemdedir)."** Daha

1 Buhari, 12/438 ve 439.; İmam Ahmed, 5/14 ve 3/135.

2 Buhari, 3/251 ve 252.; İmam Ahmed, 5/14 ve 3/153.

sonra aynı soru Allah Resulü (s.a.v)'e sorulunca **"Onların amellerini de durumlarının ne olacağını da Allah bilir"** cevabını vermişlerdir. Hazreti Hatice (r.a), İslam dininin bütün imani hükümlerine dair ayetler ve özellikle **"Hiç kimseye bir başkasının günahı yüklenmez"**[1] ayeti kerimesi nazil olduktan sonra aynı soruyu tekrar sormuş; Allah Resulü (s.a.v) de şu cevabı vermişlerdir: **"Onlar fıtrat üzeredir"** veya **"Onlar cennettedir."**

Bize göre bu hadisi şerif bu hadisi şerif yeterince açıktır. **"Onların amellerini de durumlarının ne olacağını da Allah bilir"** hadisi şerifi ile bu son hadisi şerifler arasında bir çelişki de yoktur. Zira Allah Resulü (s.a.v), bu konuda herhangi bir vahiy yokken, konuyu bilmediğini ifade buyurmuşlardır. Daha sonra **"Hiç kimseye bir başkasının günahı yüklenmez"**[2] ayeti kerimesi nazil olunca konuya açıklık gelmiş ve Allah Resulü (s.a.v) de (müşriklerin çocukları da dahil bütün çocukların cennette olacaklarını ifade buyurmuşlardır).

Zira Mekke'de şu ayeti kerime nazil olmuştu: **"Ben peygamberlerin ilki değilim. Size de bana da ne yapılacağını bilemem. Ben sadece bana vahyedilenlere uyuyorum. Ben sadece sizi ikaz etmek ve uyarmakla görevliyim."**[3] Yani o zamanlar müşriklerinin sonunun ne olacağı ve müşriklere karşı nasıl davranılacağı hususunda kesin bir hüküm gelmiş değildi. Sonra; **"Allah peygamberini hak din ile gönderendir."**[4] ayeti kerimesi nazil olmuştur.

"Biz peygamber kullarımıza daha önce söz verdik. Kendilerine mutlaka yardım edeceğiz. Ve (en sonunda) bizim ordularımız galip gelecektir."[5] **"Seveceğiniz bir diğer şey Allah'ın yardımı ve size nasip edeceği fetihdir."**[6] Bu son ayeti kerimelerle müşriklerin sonunun ne olacağı bildirilmiştir.

Asıl adı Muhammed olan İbn Sencer, Hasnâ binti Muaviye'yi kaynak göstererek amcasından şu hadisi şerifi rivayet etmiştir: Allah Resulü (s.a.v)'e; "Cennette kimler olacaktır?" diye sordum. Şöyle cevap buyurdular: **"Peygamber, cennettedir. Çocuk yaşta vefat etmiş**

---

1 En'am, 146, İsra, 15 ve Fatır, 18.
2 En'am, 146, İsra, 15 ve Fatır, 18.
3 Ahkaf, 9.
4 Tevbe, 33.
5 Saffat, 171-173.
6 Saf, 13.

olan cennettedir. Diri diri toprağa gömülen cennettedir. Şehit de cennettedir."[1]

Enes bin Malik (r.a) ise şu hadisi şerifi rivayet etmiştir: **"Allah Teala'dan çocuklara azap etmemesi için niyaz ettim ve O da bu dileğimi kabul buyurdu."**

Bazılarına göre müşriklerin çocukları cennette müminlere hizmet edeceklerdir. Yani cennette olacaklardır ama hizmetçi olarak. Buna delil olarak da Hazreti Enes (r.a) tarafından rivayet edilen şu hadisi şerifi göstermişlerdir: **"Müşriklerin çocuk yaşta vefat etmiş olan evlatları cennette hizmet edeceklerdir."** Bu hadisi şerif, Ebû Ömer tarafından rivayet edilmiştir.

Bize göre bu hadisi şerif sahih değildir. Fakat alimlerin genel kanaati müşriklerin çocuklarının cennette olacaklarını veya cennette hizmet edeceklerini teyit etmektedir.

Ayrıca ayeti kerimede; **"Allah Teala, Adem oğullarının sırtlarından (kıyamete kadar gelecek olan) bütün zürriyetini çıkarmış ve onları kendi kendilerine şahit tutmuş: "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" diye sual buyurmuştur."[2]** buyurulmaktadır. Daha sonra tekrar bu insanlar babalarının sülbüne iade edilmiştir. Şu halde bütün insanlar "Lâ ilâhe illellâh" demeyi baştan kabul etmiştir. Fakat daha sonra kendi iradeleri ile iyi ya da kötü olmayı tercih etmişlerdir. İnsanların cennetlik ya da cehennemlik oldukları da anne karnında iken yazılmıştır. Eğer kişi bu ilk seferde cehennemlik olarak yazılmış ancak cennetlik gibi yaşamaya devam ediyorsa bu insana ömür verilecek ve bu insan cehennemliklerin yaptıklarını yapmaya başlayacak ve bu hal üzere ölecektir.

Şu halde eğer çocuk yaşta ölen kişi;

1. Eğer mümin soyundan geliyorsa zaten hem "gâlû belâ"daki ahdi üzere mümindir hem de ilerde büyüdüğünde mümin olma ihtimali yüksektir. Şu halde bu çocuk zaten cennetliktir.

2. Eğer müşriklerin soyundan geliyorsa çocuk yaşta olduğu için daha kendi tercihini yapmamıştır. Tercih yapmadığına göre de ilk ahdi üzeredir yani mümindir. A'raf suresindeki ayeti kerime de buna delildir. Şu halde bu çocuk da cennetliktir.

---

[1] İmam Ahmed, 5/409.

[2] A'raf, 172.

Diyoruz ki; her ne olursa olsun Allah Teala'nın müşriklerin çocukları günahkar bile olsa bunları affedeceğini söyleyebiliriz. (zira daha önceki hadisi şeriflerde şefaat ile ilgili meselelerden bahsedilmişti). Hadisi şerifte geçen; **"Onların ne yaptıklarını ve durumlarının ne olacağını en iyi Allah bilir"** ifadesi de bu konudaki takdirin Allah Teala'ya ait olduğuna işaret etmektedir.

Ebbân, Hazreti Enes (r.a)'dan şu hadisi şerifi rivayet etmiştir: Allah Resulü (s.a.v)'e müşriklerin çocukları sorulduğu zaman; **"Onların hiçbir iyilikleri yoktur ki cennetin en üst mertebelerinde yaşasınlar! Ama hiç kötülükleri de yok ki cehennemde azap görsünler. Onlar cennette olacaklardır ama (diğer cennetliklere) hizmet edeceklerdir."** buyurmuşlardır.

Yahya bin Selam, Tefsir'inde; Ebû Davud, Müsned'inde ve ayrıca Hafiz Ebû Nuaym da yine Hazreti Enes (r.a)'ı kaynak göstererek şu hadisi şerifi rivayet etmişlerdir: Allah Resulü (s.a.v)'e müşriklerin çocuk yaşta vefat evlatlarını sordum. Zira onların günahları yoktur ki cehennemde azap görsünler. Ama cennete gitmek için iyilikleri de yoktur. Bunun üzerine Allah Resulü (s.a.v); **"Onlar cennette hizmet edeceklerdir"** buyurmuşlardır.

Hakim-i Tirmizi, yine Enes bin Malik (r.a) aracılığıyla şu hadisi şerifi zikretmiştir: **"Kafir ya da Müslüman herkesin çocuğu İslam fıtratı üzere dünyaya gelir. Fakat daha sonra şeytanlar bu çocuklara musallat olurlar ve Allah'ın dininden uzaklaştırırlar. Hıristiyan, Yahudi ya da Mecusi yaparlar. Ya da müşrik olmalarını isterler."**

Yine Tirmizi, İyaz bin Hammâd el-Mecâşiî'den şöyle bir hadisi şerif rivayet etmiştir; Allah Resulü (s.a.v), bir seferinde hutbede şöyle buyurmuşlardır: **"Allah Teala, bana size şunları öğretmemi emretmiştir; "Ben bütün kullarımı tevhid inancına sahip olarak yarattım. Sonra şeytanlar bunlara musallat olup benim dinimden uzaklaştırdılar. Daha sonra bana şirk koşmayı emrettiler. Ben de bunlara başlangıçta vadettiğim şeyleri haram kıldım."**[1]

Tirmizi diyor ki: Çocuklar dünya hayatını anlayıncaya ve kendilerini tanıyıncaya kadar masumdurlar. İslam üzere kabul edilirler. Fakat iyi ile kötüyü ayırt etmeye başladıkları zaman kendi tercihlerini yaparlar. Böylece ya cennetlik ya da cehennemlik olurlar. Cehennemlikler, çocukken cennetlik oldukları için daha sonradan cehennemlik ol-

1 Müslim, 7/197 ve 199.

dukları zaman kendilerine cennette vaadedilen nimetlerden mahrum kalırlar. Oysa peygamberlerden başka insanların Allah Teala'nın varlığını ve emirlerini anlaması için kainatta ve insan hayatında birçok delil vardır; ay, güneş, yıldızlar. Denizlerin birbirinden ayrılması. Gece ve gündüz arasındaki fark gibi.

Bize göre bu son hadisi şerifler de bizim görüşümüzü desteklemektedir. Şu halde müşriklerin çocuk yaşta vefat eden soyları da cennetliktir.

Fıtrat meselesine gelince; bu konu hakkında kitabımızda Rum suresinin tefsiri kısmına bakılabilir.

Evladını Çocuk Yaşta Kaybetmiş Olanların Mükafatı

Ebu Hassân diyor ki: Benim iki evladım ölmüştü. Ebû Hureyre (r.a)'dan bu konuda içimi ferahlatacak bir hadis bilip bilmediğini sordum. Ebû Hureyre (r.a) şöyle cevap verdi: Evet. Küçük yaşta ölen çocuklar cennetin rehberleridir. Onlar babalarını karşılayacak, elbisesine yapışacak. Tutup cennete götürecektir.[1]

Ebu Davud, Şu'be ve Muaviye bin Kurre aracılığıyla şöyle bir rivayete yer vermektedir: Ensardan bir zat vardı. Oğlu ile birlikte gelip Allah Resulü (s.a.v)'e oğlunu şikayet etti. Allah Resulü (s.a.v); **"Oğlunu seviyor musun?"** diye sual buyurdu. Adam; **"Evet"** diye cevap verince Allah Resulü (s.a.v); **"Sen onu nasıl seviyorsan Allah da seni öyle sevsin"** diye dua buyurdular. Aradan bir müddet geçti. Adam ortalıkta görünmeyince Allah Resulü (s.a.v) bu zatı sordular. Oradakiler; **"Ey Allah'ın resulü. O adamın oğlu ölmüş"** diye cevap verdiler. Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Bu adamın durumu ne olursa olsun cennetin kapısı önüne gelirse (ölen evladı) koşarak gelip cennetin kapısını açarak (babasını içeri alacaktır)."** Oradakiler: **"Ey Allah'ın Resulü! Bu müjde sadece ona mı yoksa bizim için de geçerli midir?"** diye sordukları zaman Allah Resulü (s.a.v); **"Hayır. Hepiniz için geçerlidir"** diye cevap buyurmuşlardır.[2] Ebû Ömer, bu hadisi şerifi "Temhîd" adlı eserinde zikrederek hadisin sahih olduğunu ifade etmiştir.

---

1 Müslim, 16/182.; İmam Ahmed, 2/488 ve 510.

2 Nesai, 2/296.; İmam Ahmed, 2/226 ve 3/436.

Yine Ebû Davud, "Müsned"inde Ubâde bin Sâmit (r.a)'dan şu hadisi şerifi rivayet etmiştir: **"Lohusa kadınlar, (kasıt, doğum esnasında vefat etmiş olan mümin kadınlardır) çocukları tarafından yataklarından tutularak cennete götürülecektir."**[1]

Açıklama

Bu hadisi şeriflerden ilk anladığımız mana, müminlerin çocuklarının cennetlik olduklarıdır. Bu husus, bir önceki konudaki görüşümüzü desteklemektedir. "**Müminlerin kendileri gibi iman etmiş evlatlarını da (cennette) onların yanına koyacağız**"[2] ayeti kerimesinde ifade edilen mana da budur.

Bazı alimler bu görüşe karşı çıksalar ve bu ayetin sadece Peygamberlerin -Allah'ın selamı üzerlerine olsun ve Allah, şefaatlerine nail eylesin- çocuklarına mahsus olduğunu söyleseler de (durum bizim ifade ettiğimiz gibidir).

İmam Buhari, Ebû Hureyre (r.a)'ı kaynak göstererek şu hadisi şerifi rivayet etmiştir: **"Kimin buluğa ermemiş üç çocuğu vefat ederse, cehennem ile arasına bir perde konulur ve bu kişi cennete koyulur."**[3]

Müellif (Kurtubî) diyor ki: Alimlerimiz, hadisi şerife geçen "Hıns çağına gelmeden" ifadesinden kastın, buluğa ermemiş anlamında olduğu konusunda müttefiktirler.

İmam Tirmizi ise Abdullah bin Mesud (r.a)'ı kaynak göstererek bir başka hadisi şerife daha yer veriyor: **"Kim hayattayken buluğ çağına ermemiş üç evladını toprağa verirse, cehennem ile arasına bir engel koymuş olur."**[4] **Ebû** Zerr (r.a); **"Peki ya iki çocuğu vefat etmiş olan?"** diye sorunca Allah Resulü (s.a.v); **"Evet iki çocuğu olan da (cehennemden korunur)"** diye cevap buyurmuşlardır. Hafızların piri İbn Ebi Ka'b; **"Peki ya bir çocuğu vefat etmişse?"** diye sormuş, Allah Resulü (s.a.v) de; **"Evet o kişi de (cehennemden korunur) ama eğer ilk çocuğuysa"** buyurmuşlardır.[5] Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif gariptir. İbn Mace de aynı hadisi şerifi rivayet etmiştir.

---

1 İmam Ahmed, 3/489.
2 Tur, 21.
3 Buhari, 3/118.; İmam Ahmed, 2/276 ve 3/306.
4 Tirmizi, 1061.; İbn Mace, 1606.; İmam Ahmed, 1/426.
5 Tirmizi, 1061.

Bu hadisi şerif de müminlerin çocuk yaşta vefat etmiş olan evlatlarının cennette olduklarına delildir.

Ebu Ömer ibn Abdulberr diyor ki: Alimler, müminlerin çocuk yaşta vefat etmiş olan evlatlarının cennette oldukları hususunda müttefiktiler. Bunun haricindeki görüşlere itibar etmemek gerekmektedir.

Fakat Allah Resulü (s.a.v)'den güvenilir raviler aracılığıyla rivayet edilen bazı haber-i vahitlerde şöyle buyurulmaktadır: **"Cehennemlik kimse annesinin karnında iken cehennemlik olur. Zira görevli melek gelir ve onun rızkını da ecelini de yazar."**[1] Fakat bu hadisi şerif, Müslümanların çocukları için geçerli değildir. Zira müminlerin çocuğu, cennetlik birinin karnındadır ve buluğa erene kadar da bu hal üzere kabul edilir.

Hazreti Aişe (r.a) ise şu hadisi şerifi rivayet etmektedir: **"Allah Teala, cenneti de cennetlikleri yaratmıştır. Cennetlikler babalarının yoludna giderecek cennetlik olacaklardır. Yine Allah Teala, cehennemi yaratmış sonra da cehenneme gidecekleri yaratmıştır. Cehenneme gidecek olanların evlatları da onların izinden gidecektir."**

Bu hadisi şerif zayıftır. Zira ravisi olan Talha bin Yahya, güvenilir bir zat değildir. Ayrıca bu hadisi şerif, diğer hadisi şerif ve ayeti kerimelerde ifade edilen hükümlere aykırıdır.

Cennetlikler Cennete Girince İlk Olarak Ne Yiyeceklerdir?

Ebu Said el-Hudrî (r.a) anlatıyor; Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Dünya kıyamet günü bir ekmek gibi olacaktır. Sizden biriniz nasıl ki yolculuk esnasında ekmeğini elinde tutuyorsa; Allah Teala da dünyayı o şekilde eline alacak ve cennetlikler için azık yapacaktır."** Bu esnada bir Yahudi gelip; **"Ey Ebû Kasım! Sana cennetliklerin yemekten önce ne yiyeceklerini söyleyeyim mi?"** diye sorar. Allah Resulü (s.a.v), evet diye cevap verince Yahudi; **"O gün dünya bir çörek gibi olacaktır"** dedi. Allah Resulü (s.a.v), dişleri görününceye kadar tebessüm ettiler. Bu cevap aynı Allah Resulü (s.a.v)'in az önce bize söyledikleri gibiydi. Bunun üzerine Allah Resulü (s.a.v); **"Peki cennetliklerin bunun yanında ne yiyeceklerini anlatayım mı?"** diye sorunca adam; evet dedi. Allah Resulü; **"Balâm ve Nun'dur"**

---

1 İbn Mace, 46.; İmam Ahmed, 4/76.

diye cevap verince adam; "**Bunlar nedir ki?**" diye sordu. Allah Resulü (s.a.v) şöyle cevap buyurdular: "**Öküz ve balık etidir. Bunların sadece ciğerinden 70.000 kişi doyar.**"[1]

Efendimiz (s.a.v)'in hizmetkarı Sevban (r.a) ise şu hadisi şerifi rivayet etmiştir: Allah Resulü (s.a.v) ile oturuyordum. Bir Yahudi haham gelerek "**Selam sana Muhammed**" diye selam verdi. Ben de kendisini dürttüm. "**Beni niye dürtüyorsun**" diye sorunca "**Allah Resulü demek yok mu!**" diye ikaz ettim. Haham; "**İnsanlar ona ne isim verdilerse ben de o isimle hitap ediyorum**" diye cevap verdi. Bunun üzerine Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurdular: "**Evet benim ismim Muhammed'dir. Bana bu ismi verdiler.**" Haham; "**Ben sana bir soru sormak için buraya geldim**" dedi. Allah Resulü (s.a.v); "**Sana anlatacaklarımın sana ne faydası olacak?**" diye sual buyurdular. Haham; "**E anlattıklarını dinleyeceğim**" diye cevap verdi. Allah Resulü (s.a.v) sükut ettiler. Sonra da; "**Hadi sor bakalım**" buyurdular. Yahudi; "**Kıyamet günü dünya ve gökler yok olduğu zaman nerede olacaklar?**" Allah Resulü; "**Sırat köprüsüne yakın karanlık bir yerde olacaklar**" diye cevap buyurdular. Yahudi; "**Köprüden ilk kim geçecek?**" Allah Resulü (s.a.v); "**Mekke'den Medine'ye hicret etmiş olan fakir Müslümanlar.**" Haham; "**Cennete ilk girdikleri zaman ne yiyecekler?**" Allah Resulü (s.a.v); "**Balık ciğeri.**" Yahudi: "**Daha sonra?**" Allah Resulü (s.a.v); "**Cennette yetişmiş bir öküz kesilecek ve herkes ondan yiyecektir.**" Yahudi; "**Peki cennete ilk girdiklerinde ne içecekler?**" Allah Resulü (s.a.v); "**Selsebil denilen bir sudan içeceklerdir.**"[2]

Açıklama

İmam Müslim'in rivayet ettiği bu hadisi şerifin bir başka benzeri yoktur. Hadisi şerif gayet açıktır ve sahihtir.

Hadisi şerifte Allah'ın isimlerinden birisi olan "Cebbâr" ismi geçmektedir. Zira dünyanın bir çörek gibi çevrileceğinin ifade edildiği hadisi şerife en uygun isim kudreti ilahiyi işaret eden bu isimdir.

Hadisi şerifte geçen "nüzül", atıştırma anlamındadır. Yani yemeğe başlamadan önce yenilen şeyler. Cennete ilk girildiğinde yenilecek olan şeyler burada ifade edilmiştir. bu ilk atıştırmalardan sonra asıl yemek gelecektir.

---

1 Buhari, 11/372.; Müslim, 17/135.
2 Müslim, 3/226 ve 227.

Bir hadisi şerifte; **"Dünyada da ahirette de ana yemeklerin en güzeli ettir"** buyurulmaktadır.

İbnü'l-Mübarek diyor ki: Ka'b, şunları anlatmıştır; Müminler cennete girdikleri zaman Allah Teala; "Her misafire ilk geldiğinde ikramda bulunulur. Benim size ikramım balık ve öküz etidir" buyurarak kendilerine balık ve öküz ikram eder.

Cennetin Kapısı "Lâ İlâhe İllellâh" ve "Namaz"dır

Cabir bin Abdullah anlatıyor: Allah Resulü (s.a.v) bize şunları anlatmıştır: **"Namazın anahtarı abdesttir. Cennetin anahtarı ise namazdır."**[1] Aynı hadisi şerifi Ebû Davud da rivayet etmektedir.

Beyhakî, anlatıyor: Allah Resulü (s.a.v), Muaz bin Cebel (r.a)'ı Yemen'e gönderirken kendisine şu nasihatte bulunmuştur; **"Sen oraya gittiğin zaman kitap ehli (Yahudiler ve Hıristiyanlar seni denemek için) gelip cennetin anahtarını soracaklar. Onlara cennettin anahtarının "Lâ ilâhe illellâh" olduğunu söyle."**

İmam Buhari ise şu alıntıyı yapıyor: Vehb'e **"Lâ ilâhe illellâh"** cennetin anahtarıdır değil mi, diye sordular. O da; "Evet ama her anahtarın dişleri de vardır. Eğer anahtarın dişi olmazsa bir işe yaramaz" diye cevap vermiştir.

Açıklama

Bize göre; cennetin anahtarı tevhiddir yani imandır. Dişler ise ibadettir. Sadece tevhiddir diyenler de olmuştur.

"(Allah'a, Resulüne ve Kuran'a) iman edenleri ve hayırlı işler yapanları altlarından ırmaklar akan cennetlerle müjdele"[2] ve **"İman edip salih amel işleyenlerin varacak oldukları yer Firdevs cennetleridir"**[3] ve daha başka birçok ayeti kerimede iman ile amel birlikte zikredilmektedir. Bu da ilk hadisi şerifler ile örtüşmektedir.

Ebu Zerr (r.a)'ın rivayet ettiği hadisi şerifte ise şöyle buyurulmaktadır: **"Allah'a hiçbir şekilde şirk koşmadan ölmüş kimse cennete girecektir."** Ebû Zerr; **"Zina etse ve hırsızlık yapsa bile mi?"** diye

---

1 Müslim, 668.; İmam Ahmed, 3/340.

2 Bakara, 25.

3 Kehf, 107.

sordum diyor. Allah Resulü (s.a.v); "**Evet! Zina etse de hırsızlık yapsa da (cennete girecektir).**"[1]

Taberânî, Ebû Hureyre (r.a)'ı kaynak göstererek şu hadisi şerifi rivayet etmektedir: "**Ölüm meleği, bir adamın canını almaya gelir. Adamın her yerini inceler ama tek bir organında bile bir iyi iş bulamaz. Sonra kalbini de açar bakar; adamın kalbi de boştur. Daha sonra adamın sakallarının arasına bakar. Çenesinin kenarında damağının bir tarafının "Lâ İlâhe İllellâh" dediğini görür. Ölüm meleği adama; "Hadi gözün aydın. Bu samimi imanın sayesinde cennete gireceksin" der.**"

"Lâ İlâhe İllellâh" Diyen Kişi Dokunulmazdır

Ebu Hureyre (r.a) anlatıyor: Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurdular; "**İnsanlar Lâ ilâhe illellâh demedikleri, bana ve benim getirdiklerime iman etmedikleri sürece onlarla savaşmakla emrolundum. Eğer iman ederlerse mallarını ve canlarını benden korumuş olurlar. Daha önceden işlemiş oldukları ve üzerlerinde kul hakları ise Allah'ın takdirine kalmıştır.**"[2]

---

1 Buhari, 10/283.; Müslim, 2/93 ve 94.; İmam Ahmed, 1/382, 3/79, 5/166, 6/450.

2 Müslim, 1/206.; Buhari, 3/262.; Nesai, 7/77.; Tirmizi, 2606 ve 2608.; İbn Mace, 71 ve 3928.; İmam Ahmed, 1/11 ve 2/377.

Altıncı Bölüm

FİTNELER, SAVAŞLAR VE KIYAMET ALAMETLERİ

Müminin Kanı/Canı Malı ve Namusu Haramdır ve Allah'ın Koruması Altındadır

Ebu Said el-Hudri, Veda haccından şunları aktarmadır: Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır; "**Sizin en kutsal ve mübarek gününüz bugündür. En kutsal ay da bu içinde olduğumuz aydır. Ve yeryüzünde buradan daha değerli ve kutsal bir toprak da şehir de yoktur. İşte sizin kanlarınız ve mallarınız da birbiriniz için bu mübarek gün, bu mübarek ay ve bu mübarek şehir kadar kutsaldır ve birbirinize yasaktır. Ben size tebliğde bulundum değil mi?**" Oradakiler; "**Evet**" diye cevap verince Allah Resulü (s.a.v); "**Allahım şahit ol**" buyurdular.[1]

Hazreti Ebubekir ve Hazreti Cabir (r.a) da aynı hadisi şerifi zikretmişlerdir.

Abdullah bin Amr bin As (r.a) anlatıyor: Kabe'yi tavaf ederken Allah Resulü (s.a.v)'e rastladım. Şöyle diyordu: "**Sen ne güzelsin (ey Kabe!). Senin ne güzel kokun var. Sen ne kadar kutsalsın mübareksin. Canımı elinde tutan Allah'a yemin ederim ki müminin malı ve canı, Allah katından senden daha değerli ve daha kutsaldır. Mümin hakkında kötü düşünmek ve konuşmak da (senin kutsallığına halel getirmekten) daha (kötüdür).**"[2]

---

1 İbn Mace, 3931.; Tirmizi, 2109.; İmam Ahmed, 3/80.; Müslim, 11/199 ve 170.

2 İbn Mace, 3392.

Ebu Hureyre (r.a)'nın rivayet ettiği hadisi şerif ise şöyledir: **"Müminin mümine kanı da malı da ırzı da haramdır."**[1]

Yine Ebû Hureyre (r.a)'dan rivayet edilen bir başka hadisi şerifte Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Kılıcını mümin kardeşine doğrultan kişiye bütün melekler lanet eder."**[2] Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif hem hasendir hem de sahihtir. Ama bazı garip rivayetleri de vardır.

Mümini Öldürenin veya Buna Yardım Edenin Durumu

"Kim kasten ve sebepsiz yere bir mümini öldürürse cezası ebedi olarak cehennemde kalmaktır. Ayrıca Allah'ın gazabı ve laneti de üzerinedir. Bu kimseyi çok büyük bir azap beklemektedir."[3] **"Allah'tan başkasından korkmayan ve Allah'tan başkasına ibadet ve niyazda bulunmayan; Allah'ın müsaade ettikleri hariç haram kılınan kimseleri öldürmeyen ve zina etmeyenler (kurtulmuşlardır). Bu sayılan haramları işleyenler için ise çok büyük azaplar hazırlanmıştır. Onlar ebediye bu azabı çekeceklerdir."**[4]

Medine'li Abdülaziz bin Yahya, Zeyd bin Sabit (r.a)'dan şöyle bir hadisi şerif rivayet etmiştir: **"Canımı elinde tutan Allah'a yemin olsun ki yeryüzünde Allah'a şirk koşmaktan sonra işlenen en büyük günah haram kılınmış (yani savaş ve kısas gibi müsaade edilmiş olanlar dışında) birini öldürmektir. Yine canımı elinde tutan Allah'a yemin ederim ki bir insan (İslam'ın meşru görmediği sebepsiz) bir cinayet işlerse, Toprak, bu adamı yutmak için Allah'tan müsaade ister/Allah'a yalvarır."** Bu hadisi şerifi Ebû Nuaym rivayet etmiştir.

Yine Hadis hafızı Ebû Nuaym, Ebu'd-Derdâ (r.a) aracılığıyla şu hadisi şerifi rivayet etmektedir: **"Allah Teala, dilerse her günahı affeder. Ancak müşrik olarak ölen ve bir mümini kasten ve sebepsiz yere öldüren hariç (Allah Teala, bu kimseleri asla affetmez)."**[5]

Yine Ebu'd-Derdâ (r.a)'dan rivayet edilen bir başka hadisi şerifin meali şöyledir: **"Mümin, kendisine haram kan bulaşmadığı sürece makbuldür, değerlidir ve iyidir. Kendisine hakkı olmayan ha-**

---

[1] Müslim, 16/120 ve 121.; Ebû Davud, 4861.; Tirmizi, 1927.; İbn Mace, 3933.; İmam Ahmed, 2/277 ve 360.

[2] Tirmizi, 2167.; Müslim, 17/169.; İmam Ahmed, 6/266.

[3] Nisa, 93.

[4] Furkan, 68-69.

[5] Ebû Davud, 4250.; İmam Ahmed, 4/99.; Nesai, 3984.

ram bir kan bulaşırsa, hiçbir değeri kalmaz. Bütün iyilikleri ve güzellikleri silinip gider."[1]

Nişaburlu Ebubekir, Ebû Hureyre (r.a)'ı kaynak göstererek bir başka hadisi şerif daha rivayet etmektedir. **"Kim bir yarım kelime ile bile olsa, bir müminin öldürülmesine yardım ederse ya da müminin öldürülmesini teşvik ederse/sebep olursa, kıyamet günü alnına; "İşte Allah'ın rahmetinden mahrum olan kişi budur" yazılacaktır."**[2]

Herevî diyor ki: Hadisi şerifteki "yarım kelime"den kasıt; öldür kelimesinin "ö" ve "l" harfini söylemektir. Yani kişi öldür demese de "öl" bile dese ve bir mümin bu yüzden öldürülse ya da bir mümin öldürülürken bu şekilde en ufak bir destekte bile bulunsa, aynı günahtan mesuldür. İma ve diğer türlü verilen her türlü destek de böyledir. Örnek olarak; **"Kılıç (kafire ve münafığa) en güzel Ş'dir"** buyurulmuştur. Hadisi şerifte ifade edilen mana şudur; **"Kılıç (kafir ve münafık için) en güzel şifadır."**

Fitne (Müminler Arasında Çıkan Anlaşmazlık ve İç Savaş) Karanlıktaki Gölge ya da Sele Sebep Olan Yağmur Damlaları Gibidir Fitneden Uzak Durmak İnsanları Uzak Tutmaya Çalışmak ve Fitne Zamanı İbadet Etmenin Fazileti Hakkında

"Fitneden kendinizi koruyun. Zira fitne sadece zalimlere bulaşmaz."[3] **"Biz sizi iyi veya kötü şeylerle imtihan ederiz."**[4] Daha birçok ayeti kerimede müminler fitne konusunda ikaz edilmiştir.

Ebu Hureyre (r.a), anlatıyor: Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır; **"İyilikler yaparak fitnelere karşı tedbir alın. Zira kapkaranlık ve karmakarışık fitneler, birgün gelip çatacaktır. Öyle ki bir adam, sabah mümin olarak kalkar; akşam kafir olarak yatar. Ya da kafir olarak kalkar ama mümin olarak geceyi geçirir. Kimi de basit bir dünya menfaati için dininden vazgeçer."**[5]

Efendimiz (s.a.v)'in eşlerinden olan Zeynep binti Çahş (r.a) ise şöyle anlatıyor; Allah Resulü (s.a.v), birgün telaşla evden çıkıp insanlara şöyle nasihat etmiştir: **"Lâ İlâhe illellâh! Arapların vay haline!**

---

1 Buhari, 12/187.; Nesai, 2/163.; Ebû Davud, 4250.; İmam Ahmed, 4/99:
2 İbn Mace, 2620.
3 Enfal, 25.
4 Enbiya, 35.
5 Müslim, 2/133.; Tirmizi, 2195.; İmam Ahmed, 2/304 ve 523.

Çok yakında bir fitne gelip onların başına bela olacak. Ye'cüc ve Me'cüc, duvarlarını yıkmaya birgün daha yaklaştılar. Şu anda ellerini halka yapmışlar ve bekliyorlar." Ben de; **"İçimizde iyi insanlar varken de helak olur muyuz?"** diye sordum. Allah Resulü (s.a.v); **"Evet! Eğer kötü ve haram işler yaygın hale gelirse (helak olursunuz)"** buyurdular.[1]

Hazreti Üsame (r.a) anlatıyor; Birgün Allah Resulü (s.a.v), Medine'nin kenar mahallerinde dolaştı ve şöyle buyurdular: **"Siz de benim gördüklerimi görebiliyor musunuz? Ben sizin şu evlerinizin olduğu yerlerde yağmur damlaları gibi meydana gelecek olan kötü olayları ve fitneleri görüyorum."**[2]

Huzaa Kabilesinden Kürz bin Alkame diyor ki: Bir adam gelerek Allah Resulü (s.a.v)'e; **"İslam dininin de sonu gelecek mi?"** diye sordu. **"Allah Teala, Arap olsun ya da olmasın kim olursa olsun hakkında hayır murat ederse, onlar İslam'ı nasip eder. Böyle kimselerin yaşadıkları yerlerde İslam hakim olur."** Adam; **"Sonra ne olacak peki?"** diye sorunca Allah Resulü (s.a.v); "Sonra kapkaranlık dönemler gelecek" buyurdular. Adam; **"Hayır olmaz! Vallahi biz bunu yapmayız"** deyince Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Evet yapacaksınız! Vallahi orada çok kötü şeyler olacak. Herşey birbirine karışacak. Hatta birbirinizin boynunu vurmaya başlayacaksınız."**[3] Bu hadisi şerifi Beyhakî ve Ebû Davud da rivayet etmiştir.

Ebu Duhye Ebu'l-Hattâb'a göre bu hadisi şerif sahihtir.

Müellif (Kurtubî) diyor ki: Aynı hadisi şerifi biz de, büyük alim ve kadı olan Ebû Amir Yahya bin Abdurrahman'dan dinlemiştik.

Hadisi şerifte geçen; "Karanlık yani zulmetten" kasıt bulut anlamına da gelmektedir. Zira ayeti kerimede; **"Onları bulutlu bir günde azap yakalayıverdi"**[4] buyurulmuştur.

Efendimiz (s.a.v)'in diğer eşleri olan Ümmü Selem (r.a) ise şöyle anlatıyor: Allah Resulü (s.a.v), bir gece korku içinde uyanıp; **"Sünhânellâh! Bu gece birçok hazine, briçok gizli işler açığa çıktı. Birçok da fitne indirildi. Odalardaki kadınları (yani kendi mübarek eşlerini kastederek) namaza kim uyandıracak? Dünyada örtündüğünü zan-**

---

1 Buhari 13/106.; Müslim, 18/2.; İbn Mace, 3953.; İmam Ahmed, 6/428.
2 Müslim 18/7 ve 8.; İmam Ahmed, 5/200. Ve 208.; İmam Buhari, 13/11.
3 İmam Ahmed, 3/477.
4 Şuara, 189.

neden birçok kadın ahirette çıplak olarak (haşredilecektir)."[1] Bu hadisi şerifi İmam Müslim de rivayet etmiştir.

Ubeyd bin Umeyr'in rivayet ettiği hadisi şerifte ise şöyle buyurulmaktadır: **"Ey evlerinde rahat rahat uyuyanlar! (Fitne) ateşi tutuşmaya başlamıştır. Çok yakında yağmur damlaları gibi fitneler yeryüzüne düşecektir. Eğer benim bildiklerimi bilseydiniz az güler çok ağlardınız."**

Hasan el-Kâbisî'ye göre Ubeyd bin Umer, hadisi şerifi kimden dinlediğini söylemese de güvenilir bir zattı. Hadis alimidir. Ümmet kendisine itibar eder. O yüzden bu hadisi şerif de muteberdir.

Salim bin Abdullah, Abdullah bin Ömer (r.a)'dan bir başka hadis daha rivayet etmektedir: **"Çok yakında bir çok fitne (Müslümanlar arasında kargaşa) olacaktır. (Eliyle doğu tarafını işaret ederek) işte tam şuradan şöyle gelecektir. Hatta birbirinizin boynunu vuracaksınız. Oysa Musa Aleyhisselam, kendi kavminden yanlışlıkla bir adamı öldürmüştü de Allah Teala (buna rağmen kendisini şöyle ikaz etmişti; "Hani sen bir adam öldürmüştün de seni biz kurtarmıştıkya!"**[2]**"**[3]

Mi'kal bin Yesar (r.a)'nın rivayet ettiği hadisi şerifte Nebi (s.a.v) şöyle buyurmaktadır: **"(Müminler arasında) kargaşa çıktığı zaman ibadet etmek, benimle Mekke'den Medine'ye hicret etmek gibi (sevaptır)."**[4]

Açıklama

"Arapların vay haline" ifadesinden kasıt; üzüntüdür. Yoksa kınama değildir. Allah Resulü (s.a.v), kendisinden sonra olacak bazı olayları önceden haber vermiştir.

O dönemlerde ashabı kiram-Allah, hepsinden razı olsun-fakirdi. Çok fazla dünyalığa sahip değillerdi. Müslüman o zamanlarda bir devlet ve saltanat sahibi de değillerdi. Makamdan ve gösterişten ise uzaklardı. Acemler (başta İranlılar olmak üzere tüm Arap olmayanları ifade etmektedir) ise büyük saltanata sahiptiler. Zenginlerdi. Fakat zamanla bu mülk ve saltanat Müslümanlara geçecek ve bu Arap olmayan unsurlar, zulümlerinden ve inkarlarından dolayı bu ellerindeki nimetleri

---

1 Buhari, 13/20.; Tirmizi, 2196.; İmam Ahmed, 6/297.
2 Taha, 40.
3 Müslim, 18/32.; Buhari, 13/45.
4 Müslim, 18/88.; Tirmizi, 2201.; İbn Mace, 3985.; İmam Ahmed, 5/25.

kaybedeceklerdi. Hadisi şerifte buna da işaret vardır. Bu mülk ve saltanat önce Müslümanların eline geçecek; ama onlar da bu makam ve zenginlikle imtihan edilecekti. **"Eğer Allah'ın emirlerine yüz çevirirseniz, Allah sizin yerinize başka nesiller ve topluluklar getirecektir"**[1] ayeti kerimesi de mülk ve saltanatın zamanla el değiştireceğini ifade etmektedir.

"Evet içinizde kötüler ve kötülükler çoğalınca (helak olursunuz)" hadisi şerifi ise Müslümanların hepsi bozulmasa bile ümmetin çoğunluğunda kötülüklerin/haramların yayılması, diğer ümmetin de bundan zarar göreceğine işaret etmektedir.

Açıklama

"Evet içinizde kötüler ve kötülükler çoğalınca (helak olursunuz)" hadisi şerifini alimler şu şekilde yorumlamışlardır: Eğer ahlaksız ve kötü insanlar çok olursa, ahlaklı ve dindar insanlar da bundan zarar göreceklerdir. Fakat eğer iyililer yani dindar ve ahlaklı kimseler çoğunlukta olursa, aralarında yaşayan ahlaksız ve kötü kimseler de (dünya hayatında) belaya uğramaktan ve helak olmaktan kurtulacaklardır.

Fakat kötüler çoğunlukta olursa yani İslam'a aykırı yaşayan insanlar hakim olurlarsa; eğer iyi insanlar, bu kötü kimseleri ikaz eder; onlarla mücadele eder ve İslam'ın emirlerinin hakim gelmesi için gayret gösterirse; diğer insanların başına gelecek kötü şeylerden kurtulacaklardır.

"Fitneden yani başınıza gelecek kötü şeylerden korkun! Zira o sadece kötü kimselere değil (herkese bulaşacaktır)."[2] **"Kimse kimsenin günahını yüklemez."**[3] **"Herkes kendi yaptıklarının bedelini ödeyecektir."**[4] **"Onların yaptıklarından onlar mesuldür. Siz, kendi yaptıklarınıza mesulsünüz."**[5]

Zeyd bin Sabit, Hazreti Ali ve İbn Mesud (r.a) gibi sahabilere göre bu ayeti kerimelerden anlaşılan mana şudur: Fitne, bela ve azaptan dünyada (da ahirette de) sadece zalimler ve ahlaksız kimseler zarar göreceklerdir. Mümin ve iyi insanlar ise Allah'ın izni ile korunacaklardır.

---

1 Muhammed, 38.
2 Enfal, 25.
3 Enfal, 164.
4 Müddessir, 38.
5 Bakara, 286.

Diyoruz ki: Bir insan, Allah'ın emrine aykırı bir işle karşılaşırsa buna müdahale etmesi gerekmektedir. Eğer gücü yetiyorsa eliyle bu kötü işe mani olmalıdır. Buna gücü yetmiyorsa diliyle ikaz etmesi gerekir. Eğer bu ikisinden de acizse yani şartları müsait değilse; kalbiyle buğz etmeli yani tavır koymalıdır.

Ebu Said el-Hudri'nin rivayet ettiği hadisi şerifte şöyle buyurulmaktadır: **"Allah'ın emrine aykırı bir işle karşılaşan buna eliyle mani olsun. Eliyle müdahale etmeye gücü yetmeyen diliyle mücadele etsin. Diliyle müdahale edecek kudreti olmayan kişi kalbiyle buğz etsin (yani bu olaydan rahatsız olduğunu belli etsin). Kalben buğz etmek ise imanın en alt mertebesidir."**[1]

Bazı sahabeden şu görüş rivayet edilmiştir: Bir kimse eliyle ya da diliyle bir kötülüğe müdahale edemiyorsa üç kere şöyle demelidir: **"(اللهم هذا منكر لا أرضاه) Ya Rabbi! Bu senin emrine aykırı bir iştir. Ben bunu ne kabul ediyorum ne de buna razıyım!"** Böyle yapan kendini kurtarır. Eğer biri bile bunu yaparsa diğer Müslümanlar da sorumluluktan kurtulur. Eğer bunu kimse yapmazsa oradaki bütün Müslümanlar mesuldür.

Allah Teala'nın emir ve hikmeti gereği, kötülüğe destek veren ve kötülüğe engele olmayan kimse de kötülüğü yapan kişi gibidir. Hatta yapmadığı ve görmediği halde kalbi kötülükten yana olan kimse de aynı şekilde mesuldür. Ayeti kerimede **"İşte o zaman siz de onlar gibi olursunuz"**[2] buyurulmaktadır.

"Sizden öncekiler arasında da insanları kötü ve zararlı şeylerden alıkoyacak kimseler olmalı değil miydi? Bu yüzden onların çok azı kurtulmuştur. Kendilerine verilen nimetlere isyan edenlere ve zalimlere tabi olup onların peşinden gidenler ise suçludurlar."[3] **"Bu insanlar kendilerine yapılan uyarıları dikkate almadılar ve Allah'ın emirlerini unuttular. Biz de bunlarla mücadele edenleri kurtardık ve Allah'a karşı gelenlerle zalimleri cezalandırdık."**[4] Bu ayeti kerimelerden, sadece kötülerle mücadele edenlerin kurtulacağını anlıyoruz.

---

1 Müslim, 2/22.; Ebû Davud, 4318.; Nesai, 8/111.; Tirmizi, 2172.; İbn Mace, 1275.; İmam Ahmed, 3/10 ve 20.
2 Nisa, 140.
3 Hud, 116.
4 A'raf, 165.

"Allah'ın azabını hakkedenleri ne diye ikaz edip duruyorsunuz"[1] diyenler için ise Abdullah bin Abbas (r.a)'a göre bir hüküm belirtilmemiştir.

Kinde kabilesinden Urs bin Umeyra (r.a) anlatıyor; Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Yer yüzünde bir kötülük işlendiği zaman bu kötülüğü gördüğü halde tavır koyan kişi, bu kötülüğü görmemiş sayılır (yani mesul olmaz ve manevi olarak da bu kötülükten etkilenmez). Fakat bu kötülüğü görmediği halde (bu olanları öğrendikten sonra) razı gelen (yani tavır koymayan veya destekleyen) kimse ise bu kötülüğü görmüş olarak kabul edilir."[2]**

Bu hüküm, sadece farzların terkedilmesi ve haramların işlenmesi meselesinde geçerlidir. Bir adam, Şâ'bî'nin yanında Hazreti Osman (r.a)'ın şehit edilişinden bahsetmiş ve Hazreti Osman'ın öldürülmeyi hakettiğini söylemişti. Bunun üzerine Şâ'bî, adama "Sen de şimdi Osman Radıyellahu anh'ı şehit edenlerin günahına ortak" oldun demiştir.

"İnsanlar zalimi gördükleri halde içlerinden kimse bu zalime engel olmazsa, Allah'ın bu zalime takdir ettiği azabın oradakilerin hepsini helak etmesinden korkuyorum."[3]

Özetle; Allah'ın emrine aykırı işler, günahlar ve ahlaksızlıklar yaygınlaştığı zaman, felaket, herkesin başına gelir. Kimse bu felaketten ve beladan istisna edilmez. Böyle bir durumda Müslümanlar ya bu günaha engel olmalıdırlar ya da o bölgeden göçüp gitmelidirler. Bizden önceki kavimlerin hükmü de böyleydi. Azap vakti geldiği zaman Allah Teala, peygamberlere ve peygamberlerle birlikte hareket eden müminlere, oradan kaçıp gitmelerini emretmiş; geride kalanlar ise helak edilmiştir.

İbn Vehb diyor ki: Kötülüklerin yaygın olduğu veya Allah'ın emirlerinin uygulanmadığı bölgelerde ikamet etmek caiz değildir. Buralardan fırsat bulup kaçmaya çalışmak farzdır. Nitekim Ebû Derdâ (r.a) Hazreti Muaviye, altının alınıp satılmasına müsaade ettiği zaman bunu faiz olarak kabul etmiş ve o bölgeyi terketmiştir.

İmam Malik diyor ki: Batıl, hakka üstün gelirse bu dünyanın sonu demektir. Böyle zamanlarda, daha önceki alimlerin görüşlerine (cemaate) sarılanlar kurtulur. Batılın azı da çoğu da helak sebebidir. Yani

---

1 A'raf, 164.

2 Ebû Davud, 4323.

3 Tirmizi, 2168.; Ebû Davud, 4216.; İbn Mace, 4005.; İmam Ahmed, 1/7.

bütün kötülükler yayılmasa da Allah'ın emrine aykırı birkaç işin yayılması da helak edilmeye veya azaba maruz kalmaya yeter. İnsanlar, böyle zamanlarda, Allah'ın haram kıldığı şeyleri yapanlara ve farzları terkedenlere karşı mücadele etmelidirler. En azından böyle kimselerden, müminlerin nefret etmeleri ve öfkelenmeleri gerekmektedir.

Ebu'l-Hasen el-Kâbisî'ye göre; Allah'ın emirlerine uygun hareket etmek veya alimlerin çoğunluğunun gittiği yoldan gitmek ve Allah'ın emrine aykırı gördüğü işlere öfkelenmek, dünyada ve ahriette sorumluluktan kurtulmak için yeterlidir. Hadisi şerifte; **"Ümmetimden bazı kimseler, kıyamet gününe kadar hak üzere olacaklar ve hakkı savunmaya devam edeceklerdir"** buyurulmuştur.[1] Hadisi şerifte kastedilenler işte böyle davranan müminlerdir.

İmam Malik diyor ki: Küfr ve zulmün hüküm sürdüğü bir yerde oturmak mümine caiz değildir. Ayrıca selefe (yani ashabı kirama ve alimlere) hakaret edenlerin bulunduğu yerlerde de yaşamak caiz olmaz.

Ebu Amir ise şöyle diyor: İmam Malik'in bahsettiği hüküm, genel duruma göredir. Yani bir beldede küfür veya zulüm hakim ise ya da kafirler veya zalimler daha fazla ise orada yaşamak caiz olmaz.

Ömer bin Abdulaziz, bu görüşler hakkında şöyle diyor: Medine'de bir (tek iyi) adam var. Bir dane Mekke'de var. Irak'ta falan (iyi zat) var. Yemen'den falanca adam ve Şam'da da falanca adam. Her taraf zulümle doldu.

Ebu Amir, Ömer bin Abdulaziz'e şöyle cevap vermiştir: **"İşte böyle bir zamanda, kenara çekilmek, dilini tutmak ve hiçbirşeye karışmamak, evine kapanmak, ailesine sahip çıkıp dünyadan el etek çekmek ve az bir dünyalığa razı gelip kıt kanaat geçinmek (yeterlidir). Yoksa böyle bir durumda kaçmak ve hicret etmek mümkün değildir."**

Süfyan es-Sevrî de diyor ki: Burada bahsedilen şey, iyi insanların çok az olduğu ve kimseye güvenilmediği zamanlardır. Böyle zamanlarda bile yine dünyada dolaşıp iyi bir yer aramak uygundur.

Yine anlatıldığına göre Süfyan es-Sevrî; "Vallahi nerede yaşasam bilemiyorum" demiştir. Horasan'da yaşa demişler; "Orada çok farklı mezhepler var" diye cevap vermiş. Şam'da yaşa demişler; "Orada gösterişten başka bir şey yok" diye cevap vermiş. Irak nasıl diye sorulunca;

---

1 Müslim, 1/373.; Ebû Davud, 2467.; Tirmizi, 2229.; İbn Mace, 7.; İmam Ahmed, 4/104.

"Orası zalimlerin yurdudur" demiş. Mekke'de yaşamak mümkün mü diye sorulunca ise; "Mekke'de insan sağlığını ve aklını kaybeder" diye cevap vermiştir.

Kadı Ebubekir İbnü'l-Arabî diyor ki: Böyle zamanlarda ya evine kapanacaksın ya da kimsenin olmadığı bir yere gidip yerleşeceksin. Ya da kimsenin seni tanımadığı bir yerde yaşayacaksın. Orada kimse ile konuşmayacaksın. Eğer konuşmak zorunda kalırsan sadece bedeninle o insanlarla görüşüp konuşacaksın. Ama dilini ve özellikle kalbini onlardan uzak tutacaksın.

İbn Vehb, Hazreti Zübeyr bin Avvam (r.a)'dan şu hadisi şerifi rivayet etmektedir: Allah Resulü zamanında doğuda bir yerde deprem olmuştu. Biz de; **"Ya Resulellah! Müminlerin yaşadıkları yer de batar mı ya da Müminlerin yaşadıkları yerde de deprem olur mu?"** diye sorduk. **"Evet! Eğer kötülük ve kötüler çoğalırsa batar"** cevabını vermişlerdir.

Alimlere göre müminlerin yaşadıkları yerde kötülükler ve günahlar yaygın hale gelir ve kimse de bunlarla mücadele etmezse, orada yaşayan herkes helak olur. Fakat hadisi şerifte ahirette herkesin **"Niyetlerine göre"** ya da **"Amellerine göre haşredileceği"** ve ameline ya da niyetine göre muamele göreceği ifade edilmiştir. Ayeti kerimede bu konu ile alakalı olarak; **"O gün herkesin içinde ne varsa ortaya dökülür"**[1] buyurulmaktadır. İnsanların içinde gizli olanlar ise niyetleri veya amelleridir.

İslam Ne Kadar Hakim Kalacaktır ve Devir Ne Zaman Değişecektir?

Abdullah bin Mesud (r.a) anlatıyor: Allah Resulü (s.a.v), bir keresinde bize şöyle nasihat etmiştir: **"İslam (hicretten itibaren), 35, 36 ya da 37 sene hüküm sürecektir. Daha sonra durum tersine dönecek ve bundan sonra helaka uğrayanlarım hükmü daha önceki kavimlerden helaka uğrayanların hükmü ile aynıdır. Eğer dinlerini muhafaza edebilirlerse yetmiş yıl daha huzur içinde yaşarlar."** İbn Mesud (r.a); **"Bu yetmiş yıl daha önceki yılların üstüne mi de-**

---

1 Tarık, 9.

vam edecek?" diye sorunca Allah Resulü (s.a.v); **"Hayır baştan başlayacaktır"** buyurmuşlardır.[1]

Açıklama

Herevî diyor ki: Eğer İslam 35 sene hüküm sürecek ise, hadisi şerifte kastedilen süre, Hazreti Osman (r.a)'ın evinin muhasara edilmesine kadar geçen dönemdir. Eğer hadisi şerifteki 36 seneyi esas alırsak; bu durumda Hazreti Talha ve Zübeyr (r.a)'ın Cemel'de Hazreti Ali (r.a)'ın karşısına dikilmesi kastedilmiştir. Hicretin 37. yılında ise Sıffin olayı gerçekleşmiştir.

Hatâbî diyor ki: Allah Resulü (s.a.v), burada, Müslümanlar arasında çok büyük bir olayın gerçekleşeceğini önceden haber vermiştir. Bu olay o kadar büyüktür ki büyük bir fitneye sebep olacaktır.

Hazreti Osman (r.a) Şehit Edildiği Gün Fitne Kapısı Açılmıştır

Abdullah bin Selam'ın yeğeni anlatıyor: Abdullah bin Selam (Medine'deki kargaşalar esnasında), Hazreti Osman bin Affan (r.a)'ın yanına gelir. Hazreti Osman (r.a) O'na; "Hayırdır ne oldu?" diye sorar. Abdullah bin Selam da "Sana yardıma gelmiştim" der. Bunun üzerine Hazreti Osman (r.a); "Gerek yok. Dışardakilere de söyle dağılıp gitsinler. Bu karmaşa ortamında gitmen yanıma gelmenden daha iyidir" der. Bunun üzerine Abdullah bin Selam, dışarı çıkıp insanlara şu konuşmayı yapar: "Ey İnsanlar! Dinleyin. Benim adım İslam'la şereflenmeden önce falan oğlu filandı. Allah Resulü (s.a.v), bana Abdullah ismini bizzat verdi. Şu ayeti kerimeler benim hakkımda nazil olmuştur: **"(Ey Resulüm! O sana karşı gelenlere) deki; Ya bu Kuran gerçekten Allah katındaysa ve siz buna rağmen karşı geliyorsanız durumunuz ne olacak? Hele bir de İsrailoğullarından biri bu ayetleri kabul etmişken siz nasıl gurur yapıp karşı geliyorsunuz?"**[2] **"(Ey Resulüm! O sana karşı gelenlere) deki; sizinle benim aramızda şahit ve hakem olarak Allah ve bir de kendisine ilim verilmiş bu zat yeter."**[3] Allah'ın kılıcı sizin kılıcınızdan daha keskindir. Size peygamber gönderilmiş bu topraklarda melekler se sizinle birlikte beklemektedir. Eğer Osman (r.a)'ı şehit ederseniz, rahmet melekleri sizi terkedecek ve Allah'ın kılıcı çekilecektir. Allah'ın kılıcı bir

---

1 Ebû Davud, 4234.; İmam Ahmed, 1/390.
2 Ahkaf, 10.
3 Ra'd, 43.

kere çekildi mi kıyamete kadar bir daha kınına girmez." Bunun üzerine kalabalıktaki asiler; "Bu Yahudiyi de Osman'ı da öldürün" diyerek kalabalığı kışkırtmıştır.[1] Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif bazı yönlerden hasendir ama bazı garip rivayetleri de vardır.

Bize göre Abdullah bin Selam (r.a), bu sözleri ya Tevrat'tan öğrenmiş (ve Allah Resulü (s.a.v)'in de onayını almıştır) ya da bizzat Allah Resulü (s.a.v)'den öğrenmiştir.

Benzeri bir durum da Hazreti Huzeyfe (r.a)'ın Hazreti Ömer (r.a)'a söylediklerinde vardır: "Seninle fitne arasında bir kapı vardır. Ve o kapı (senin şehit edilmenle) kırılacaktır." Bize göre bu sözler, Hazreti Huzeyfe (r.a)'ın kendi kafasından söylediği şeyler değildir. Bunları Allah Resulü (s.a.v)'den öğrenmiş olduğunu söyleyebiliriz.

Açıklama

Siyer alimleri ve tarihçilere göre; bu esnada evin etrafında fesat ve isyancı kimseler vardı. Aralarından Kinaye bin Bişr adlı bedbaht eve girerek Hazreti Osman (r.a)'ı şehit etmiştir. Bu esnada Hazreti Osman (r.a), Kuran-ı Kerim okumaktaydı. Kılıçla şehit edilmiştir. akan kanları; **"Onlara karşı Allah sana yeter"**[2] ayeti kerimesinin üzerine dökülmüştür.

Bazı rivayetlere göre Hazreti Osman (r.a), Mısırlı bir adam tarafından boğazı kesilerek şehit edilmiştir. Adı da Ammâr imiş.

Bazılarına göre ise Roma asıllı yani Bizanslı biri tarafından şehit edilmiştir.

Bazı kaynaklara göre ise "el-Mevtü'l-Esved (Kara Ölüm)" adlı bir adam tarafından şehit edilmiştir. Bu adama "ed-Demü'l-Esved (Kara Kan)" da denilmiştir. Mısır asıllı olduğu söylenmektedir. Bu adam önce Hazreti Osman (r.a)'ın elini kesmiştir. Eli kesildiği zaman Hazreti Osman (r.a), kendisini öldürmek için gelenlere; "Bu bana verilen müjdenin işaretidir" buyurmuştur. Zira daha önce bu konuda bir hadisi şerif rivayet edilmiştir.

Ebu Musa el-Eş'arî (r.a) Analtıyor: Birgün Allah Resulü (s.a.v) bir bahçede idik. Efendimiz (s.a.v), kapıyı kapatmamı emir buyurdular. O esnada kapı çalındı. Efendimiz (s.a.v), bana; **"Git kapıyı aç ve kapıdaki adama cennetlik olduğunu söyle"** buyurdular. Gelen Hazreti Ebubekir

---

1 Tirmizi, 9/137 ve 139.

2 Bakara, 137.

(r.a) idi. Daha sonra tekrar biri gelip girmek için izin istedi. Efendimiz (s.a.v) yine **"Git kapıyı aç ve kapıdaki adama cennetlik olduğunu söyle"** buyurdular. Gittim baktım. Gelen Ömer (r.a) idi. Daha sonra bir kişi daha gelip kapıya vurdu. Efendimiz (s.a.v) bir müddet beklediler. Daha sonra da; **"Git kapıyı aç ve kapıdaki adama, başına gelecek belalara (sabretmesi) karşılığında cennetlik olduğunu söyle"** buyurdular. O esnada gelen kişi Osman (r.a) idi.[1]

İmam Buhari (r.a) da aynı hadisi şerifi Hazzreti Osman (r.a)'e ayırdığı bölümde zikretmiştir.[2]

Fakat güvenilir kaynaklar, Hazreti Osman (r.a)'ın katilinin belli olmadığını ifade etmektedirler. Mısır ve başka bölgelerden gelen insanlar da vardı aralarında. Ele başları konusunda ise farklı isimler verilmiştir.

Hazreti Osman (r.a)'a yardım için evinin etrafında toplanan insanlar da vardı. Mesela Hazreti Ömer (r.a)'ın oğlu Abdullah ve Zeyd bin Sabit (r.a) gibi. Zeyd bin Sabit, kılıcını kuşanıp Hazreti Osman (r.a)'ın huzuruna gelip; "Biz Allah Resulü ve ilk Müslümanlara yardım eden kimseleriz. Bizim adımız ensar. Sen emret, biz bunların hepsini kılıçtan geçiririz" diye izin istemiştir. Fakat Halife Osman (r.a); "Hayır! Buna hiç gerek yok" diyerek müsaade etmemiştir.

Şehit edildiği esnada evde Hazreti Osman (r.a)'ın yanında olanlar şunlardır: Hazreti Ali (r.a)'ın oğulları ve Efendimiz (s.a.v)'in torunları Hazreti Hasan ve Hüseyin RA. Abdullah bin Ömer, Abdullah bin Zübeyr, Ebû Hureyre (r.a), Abdullah bin Amir bin Rebîa, Mervan bin Hakem. Bunların hepsi de silahlı idi. Hazreti Osman (r.a); hiçbirine savaşmak için müsaade etmedi. Kılıçlarını kınlarına sokup evlerine dönmelerini ya da burada evin içinde kalmalarını emretti. Hazreti Zübeyr ve Mervan, emre uyacaklarını ancak kendisinin yanından ayrılmayacaklarını söylediler. Muhasara gittikçe şiddetlendi. Hazreti Osman (r.a)'ın evinden kimsenin dışarı çıkmasına izin vermediler. Hatta su almak için bile müsaade edilmedi. Hazreti Osman (r.a)'ın kirli veya tuzlu su ile iftar ettiği ifade edilmiştir.

Zübeyr bin Bekâr'a göre muhara 2 ay 10 gün sürmüştür. Vakidî'ye göre ise Hazreti Osman (r.a)'ın evi 49 gün muhasara edilmiştir. Bazı

---

1 Müslim, 15/171.; İmam Ahmed, 3/408. Ve 4/407.

2 Buhari, 7/53.

müminler gelip Hazreti Osman (r.a) için anlaşma teklif ettilerse de sonuç alınamadı.

Selît bin Ebî Selît diyor ki: Halife Osman (r.a), bize izin vermemişti. Yoksa biz oradaki kalabalığı tepeler hatta hepsini kılıçtan geçirirdik. Buna gücümüz vardı.

Daha sonra insanların bedbahtı eve girip Hazreti Osman (r.a)'ı şehit etmiştir.

Ebu Ömer ibn Abdilber, Hazreti Aişe (r.a)'dan şu hadisi şerifi rivayet etmektedir: Birgün Allah Resulü (s.a.v), bana; **"Ashabımdan birini bana çağırsınlar"** diye emri buyurdular. Hazreti Aişe (r.a); **"Ebubekir olur mu?"** diye sorar. Allah Resulü (s.a.v); **"Hayır"** diye cevap verir. Hazreti Aişe (r.a); **"Ömer mi istiyorsunuz?"** diye sorar fakat Allah Resulü (s.a.v); buna da **"Hayır"** cevabını verir. Hazreti Aişe (r.a); **"Amcanın oğlu (yani Ali r.a) mı?"** diye sorar fakat Allah Resulü (s.a.v); buna da **"Hayır"** diye cevap verir. Hazreti Aişe (r.a); **"O zaman Osman'ı istiyorsunuz"** deyince Allah Resulü (s.a.v); **"Evet"** cevabını vermişlerdir. Hazreti Osman (r.a) gelince Allah Resulü (s.a.v), sağ elini tutar. Bu esnada Hazreti Osman (r.a)'ın rengi değişir.

Evi kuşatıldığı gün Ashabı kiram ve diğer müminler gelip Halife Osman (r.a)'dan; **"Bize müsaade et de seni koruyalım. Bu bozguncuları tepeleyelim"** diye izin isterler. Hazreti Osman (r.a), onlara şöyle cevap vermiştir: **"Hayır. Allah Resulü (s.a.v), benden bu konuda söz istemiştir. Ben de kendilerine söz verdim. Başıma gelenlere sabredeceğim."**[1]

Yine Hazreti Aişe (r.a)'ın rivayet ettiği bir hadisi şerifte Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Ey Osman! Allah sana bir gömlek giydirecek. Birgün insanlar onu senden almak isteyecekler. Sakın kimsenin üzerindeki bu Allah'ın giydirdiği gömleği çıkartmasına müsaade etme."**[2] Tirmizi'ye göre bu hadisi şerifin hem hasen hem de garip rivayetleri vardır.

İbn Ömer (r.a) diyor ki: "Allah Resulü (s.a.v), fitneleri anlatırken, Hazreti Osman (r.a)'ı işaret ederek **"Bu adam, haksız yere öldürülecektir"**[3] buyurmuşlardır. Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif de hem hasen hem de sahihtir.

---

1 İmam Ahmed, 6/52.
2 Tirmizi, 3705.; İbn Mace, 112.; İmam Ahmed, 6/175.
3 Tirmizi, 3708.

Anlatıldığına göre Hazreti Ömer (r.a)'ın oğlu Hazreti Abdullah, bu fitneler esnasında Hazreti Osman (r.a)'ın huzuruna gelir ve Hazreti Osman (r.a), ona; "Dışardakiler, bana ya halifelikten çekil ya da seni öldürürüz diyorlar" der. Hazreti Abdullah (r.a); "Sen bu dünyada ölümsüz müsün?" diye sorar. Hazreti Osman (r.a), hayır diye cevap verince Hazreti Abdullah (r.a); "Peki bana öldürmekten fazla birşey yapabilirler mi?" diye sorar. Hazreti Osman buna da hayır cevabını verir. Hazreti Abdullah (r.a); "peki sana cenneti ya da cehennemi garanti edebiliyorlar mı?" diye sorunca Hazreti Osman (r.a), buna da hayır diye cevap verir. Bunun üzerine Hazreti Abdullah (r.a); "Sakın ha Allah'ın sana giydirdiği bu hilafet hil'atını çıkarma. Yoksa senden sonra halifeyi sevmeyen herkes onu öldürmek ya da azletmek ister" tavsiyesinde bulunmuştur.

Hazreti Osman (r.a)'ın şehit edilişi hakkında farklı görüşler vardır. Bazılarına göre 88 bazılarına göre ise 90 yaşında şehit edilmiştir. Katâde'ye göre Hazreti Osman (r.a), 86 yaşında şehit edilmiştir.

Allah Resulü (s.a.v)'in beyan buyurduğu gibi mazlum olarak öldürülmüştür. Onu şehit edenler Hazreti Osman (r.a)'ın bedenini boş bir araziye atmışlardır. 3 gün süreyle burada kalan cenazesine kimse yaklaştırılmamıştır. Daha sonra birkaç kişi kendisini bir gece gizlice oradan alıp defnetmişlerdir. Bakî mezarlığına defnedilmesine de izin verilmemiştir. Kevkeb çayırı diye Bakî mezarlığının yanında bir yere defnedilmiştir. (Daha sonra Hazreti Muaviye (r.a) tarafından, Hazreti Osman (r.a)'ın defnedildiği bu kısım da Bakî mezarlığına dahil edilmiştir).

Hicretin 35 senesi 8 Zilhicce gecesinde (7 Haziran 656) Cuma günü şehit edilmiştir.

Hazreti Osman (r.a)'a isyan edenlerin 4.000 civarı olduğu ifade edilmektedir.

Hazreti Osman (r.a)'ın kendisine isyan edenler karşı koyup koyamayacağı hususunda ihtilaf vardır. Alimlerimiz; Hazreti Osman (r.a)'ın hiçbir şekilde isyancılarla anlaşmadığı konusunda ittifak halindedirler. Zira isyancılar Hazreti Osman (r.a)'ın halifeliği bırakmasını istiyorlardı.

İsyan edenlere karşı savaşa da Hazreti Osman (r.a)'ın müsaade etmediğini biliyoruz. Bazı alimlere göre Hazreti Osman (r.a), böyle bir emir verseydi, ashabı kiram diğer müminler, isyancıları kontrol altına alabilirdi. Fakat bazı alimler ise bunun mümkün olmadığını ifade etmektedirler.

Bazı alimlerimiz ise bunun takdiri ilahi olduğunu; Allah Resulü (s.a.v)'in de olacakları önceden haber verdiğini; bu yüzden Hazreti Osman (r.a)'ın olacakları kabul ettiğini; kabul etmese de değişen bir şeyin olmayacağını bildiğini ifade etmektedirler.

(Tarihçi) İbn Sa'd anlatıyor: Abdullah bin Ebi Rebia, Hazreti Osman (r.a)'ın San'a şehri valisiydi. Hazreti Osman'ın zor durumda olduğunu haber alınca alelacele yardıma koştu. Safvan bin Ümeyye, kendisini karşıladı. Safvan, attaydı. Abdullah ise bir katıra biniyordu. At, katıra saldırınca Abdullah katırdan düştü ve ayağı kırıldı. Bunun üzerine Abdullah Mekke'ye yöneldi. Bu esnada Hazreti Aişe (r.a) da Mekke'de idi ve Hazreti Osman (r.a)'ın katillerine karşı savaşmak üzere adam topluyordu. Bunun üzerine Abdullah, Mescidi Haram'a gelip bir örtü serdirdi ve insanları yardıma davet etti. Savaşa katılacak olanların tüm masraflarını karşılayacağını ilan etti.

Fakat Abdullah-Allah kendisinden razı olsun-Hazreti Osman (r.a)'ın şehadetinden önce de Mekke'ye gelmiş olabilir. Daha sonra Hazreti Osman (r.a) şehit edilince ve Abdullah da yardıma yetişemeyince, muhtemelen Hazreti Aişe (r.a)'a intikam için destek vermiştir. En iyisini Allah bilir.

Bu esnada Hazreti Aişe (r.a), hac için Mekke'de bulunuyordu. Hazreti Osman (r.a)'ın şehit edilmesi üzerine Hazreti Zübeyr, Talha ve Hazreti Ali (r.a), Hazreti Aişe (r.a)'ın yanına gelip, Efendimiz (s.a.v)'in eşi ve ümmetin annesi olarak olaylara müdahale etmesi gerektiğini tavsiye ettiler: **"Bir iyilik yapmak ya da sadaka vermek yahut da insanların arasını düzeltmek maksatları hariç, gizli toplanmalarında bir hayır yoktur"**[1] ayeti kerimesini de delil olarak göstermişlerdi. Bu sahabiler, Hazreti Aişe (r.a)'a; Hazreti Osman (r.a)'ı şehit edenlerin Basra'da toplandıklarını da ilettiler. Bundan sonraki olayları ise zaten biliyoruz.

Hz. Osman'ın şehit edildiği yılda, Hz. Aişe Hac görevinde bulunuyordu. Oraya muhacir olarak gitmişti. Talha, Zübeyir ve Ya'la bir araya geldiler ve Mekke'de bulunan annemize dediler ki: "Bundan böyle halk, annelerini görmek, Nebilerinin hakkına riayet maksadıyla çıkıp senin yanına gelebilirler. Umarız ki sen, çıkıp oraya gidesin."

Çünkü Hz. Aişe (r.a) onların isteklerine karşı çıkıyordu. Onlar da kendisine yüce Allah'ın: **"Yardımlaşmayı, iyi ve yararlı davranışları ve insanların arasını düzeltmeyi öngören, bunları gerçekleştirmeye**

---

1 Nisa, 114.

çalışan kimselerin yaptığı toplantılar dışında gizli toplanmaların çoğunda hayır yoktur ve bütün bu güzel eylemleri, Allah'ın rızasını kazanmak için yapana zamanı geldiğinde büyük bir mükâfat vereceğiz."[1] mealindeki bu ayeti delil göstererek, ikna etmeye çalışıyorlardı.

Hz. Aişe'ye (r.a) diyorlardı ki: "Basra'da, Hz. Osman aleyhinde olmak üzere çok kimseler toplanıp bir araya gelmişler. Artık iş varacağına varmış gibi. İnsanlar savaşmak için saf kurmuşlar. Hz. Ali ver arkadaşlarına karşı ok bile kullanmaya kalkışmışlar. Ali de buna karşılık onlara: "Ok kullanmayın, kılıç kuşanmayın, mızraklarla saldırıya geçmeyin" diye uyarıda bulunmuş. Ancak onu dinlemeyen karşı taraftan biri, bir ok atarak, Hz. Ali'nin arkadaşlarından birini öldürmüş. Öldürülen kişiyi Hz. Ali'nin bulunduğu yere alıp getirmişler. Bu durum karşısında Ali (r.a): "Allah'ım şahit ol!" der.

Bu defa bir başkası, Hz. Ali'nin tarafına bir ok fırlatır ve Hz. Ali'nin adamların ikinci birisini de öldürür. Bunun üzerine Ali yine: "Allah'ım! Şahit ol!" der. Sonra üç bir ok atılır. Hz. Ali yine: "Allah'ım! Şahit ol" der. Bu defa Hz. Ali (r.a) Zübeyir'e, "Ey Eba Abdullah! Bana yaklaş da, ikimizin de birlikte Resulüllah'tan (s.a.v.) dinlediğimiz bir hadisi sana hatırlatayım" diye seslenir.

Bu çağrı üzerine Hz. Zübeyir, "Benden yana güvence var" diye seslenir. Hz. Ali de: "Benden yana da güvence tamam" diye seslenir. Karşılıklı çağrı ve güvenceden sonra, Zübeyir ortaya çıkar. Hz. Ali, Zübeyir'e hitaben, hani her ikimiz bir arada şakalaşıp gülüştüğümüz bir anda, Resulüllah (s.a.v.) bizi görüp geldi ve sana: "Bak, gün gelecek sen Ali'ye savaşacaksın ve böyle yapmakla sen ona haksızlık edip zulmedeceksin, demişti, hatırlar mısın?" diye onu bu durumu hatırlatır.

Zübeyir (r.a) bunu duyunca: "Aman Allah'ım! Şu ana kadar, bu, hiç aklıma gelmiş değildi" der, atının dizginin çevirerek tam da dönüp gideceğinde, oğlu Abdullah, babası Zübeyir'e, "nereye gidiyorsun?" diye sorar.

Babası da oğlu Abdullah, Ali, bana, Resulüllah'ın ona söylediği bir sözü bana hatırlattı. Buradan ayrılma sebebim budur, diye konuştu. Hz. Zübeyir'in oğlu Abdullah, babasına: "Asla dönüp gidemezsin. Sen, karşında Haşim oğullarının keskin kılıçlarını gördün ve o kılıçların çok güçlü ve de şiddetli kimseler elinde taşındığını fark ettin de, onun için

---

[1] Nisa, 4/114

gidiyorsun" demesi üzerine, babası oğluna dönerek: "Tüh sana! Yazıklar olsun! Sen benim gibisini, babanı korkaklıkla mı suçluyorsun? Öyleyse hiç durma, hemen mızrağımı getir" der.

Hz. Zübeyir mızrağını eline geçirince derhal Hz. Ali'nin taraftarlarının arasına dalar. Bu durum karşısında Hz. Ali yanındaki askerlerine, arkadaşlarına, Şeyh'e, bu insana yol açın, o çıkmak istiyor" der. Hemen ordu sağlı ve sollu olarak ikiye ayrılır. Ordunun belkemiğini oluşturanlar da ortadadır. Bu hamleden sonra Zübeyir (r.a) geri döner ve oğluna: "Annesi ölesi adam! Böylesi bir saldırıya geçen adam mı korkak olacak öyle mi?"[1] der ve ayrılır, gider.

Nihayet savaş kızışmaya başlar. Ordu sayıca oldukça kalabalıktır. Hepsi de kendi başlarına serbestçe hareket eden savaşçılardan oluşuyordu. Sayıları 17 bin kişiydi Gerçi bu konu tartışmalıdır. Bunlar arasından Dört bin kişisi Ezd kabilesinden idiler. Dabbe kabilesinden de 1100 kişi bulunuyordu. Bunlar dışında kalan savaşçılar ise diğer halk katmanlarından idiler. Hepsi de Hz. Aişe annemizin adamları idiler. Bu savaş sırasında, Hz. Ali tarafında yer alanlardan bin kişi öldürülmüştü. Gerçi Hz. Ali'nin adamlarından öldürülenlerin sayısının daha az olduğunu ifade edenler de vardır.

Hz. Aişe annemizin üzerinde bulunduğu devenin başını çekenlerden yetmiş kişinin eli kesilmişti. Çünkü birinin eli kesilince, hemen bir başkası derhal onun yerini alıyordu. Böylece yetmiş kışı elini kaybetti. Bunların hepsi de Dabbe kabilesinden idiler. Bu adamlar, savaş sırasında şu Beyti okuyorlardı:

Bizler Cemel ashabındanız, Dabbe oğullarından
Ölüm gelince biz de ölüme koşarız, korkmadan
Bize göre daha tatlıdır ölüm baldan

Bu savaşın sembolü, öldürülüp kesilene dek deve idi. Çünkü bu deveye, bir şey olmasın diye, zırhlar giydirmişlerdi.

---

1 Bu rivayet geliş yolları açısından sahihtir. Ancak oğlu Abdullah b. Zübeyir ile babası arasında geçen kısım sahih değildir. Hakim, Müstedrek, 3/366; İbn Ebi Şeybe, Musannaf, h:37827; Beyhaki, Delail, 4/414-415; Ebu Ya'la, Müsned, h:666; İbn Asakir, Tarihu Dımaşk, 18/409-410; Elbani, Silsiletussahiha, h:2659. Ancak tüm bu kaynaklarda yer alan tariklerdeki lafızlar farklı olmakla birlikte konu birliği yer almaktadır. İbn Kesir de bu rivayet için "garibtır" ifadesini kullanmıştır.

İlim ehlinden bazılarının dediklerine göre, Basra'da meydana gelen olay, aslında hiçbir kimsenin savaşma gibi bir niyeti yokken kendiliğinden ve ansızın gelişen bir durumdu. Çünkü taraflardan hiçbirisi, savaşı ilk başlatan kendileri olsun istemiyorlardı. Bu nedenle de işi hep ağırdan alıyorlardı. Çekinme nedenleri de, ileride "Savaşı ilk başlatan taraf, şu taraftır" damgasını almak istememeleriydi. Çünkü esans olay, tarafların kendi aralarında barış yolu ile çözebilecekleri bir şeydi. Neticede barış da, ayrılmaları da, aralarında rızaya dayanıyordu.

Ancak Hz. Osman'ın katilleri, kendi adlarına endişeliydiler. Bundan dolayı, her an kendilerinin kuşatılabileceği ve öldürülecekleri endişesini yaşıyorlardı. Bu amaçla bir araya gelirler, aralarında istişarede bulunurlar ve anlaşmazlığa düşerler. Daha sonra iki guruba ayrılma konusunda anlaşırlar. Böylece iki ordu arasında savaş çıkarma yolunu seçerler. Çünkü ayrılanların bir kısmı Hz. Ali'nin ordusu içerisinde yer alırken, bir kısmı da karşı tarafın ordusu içinde yer alırlar. Böylece taktik bir anlaşma ile, iki ordu arasında savaş çıkmasını sağlarlar. İki guruba ayrılan bu kimseler, karşılıklı olarak birbirlerine ok atmaya başlarlar. Eğer, Hz. Talha'nın bulunduğu taraftan oklar atılırsa, Hz. Ali'nin yanında yer alan bu fitneci gurup, hemen "Talha ile Zübeyir'in" ordusundan kendilerine saldırıldığını haykırarak, karşı tarafın anlaşmaya uymadığını söylüyorlardı.

Eğer Hz. Ali tarafındakiler karşıya ok atarlarsa, bu defa orada bulunan bozguncular, Hz. Ali'nin adamlarının antlaşmayı bozduklarını haykırıyorlardı. Böylece her iki taraf da, antlaşmayı bozan tarafın karşı taraf olduğunu söyleyerek birbirlerini suçlamaya başladılar. Oysa kendilerinin kan akıtma taraftarı olmadıklarını dile getiriyorlardı. Aslında tarafların her ikisi de kan akıtma taraftarı değildir. Dolayısıyla suçlamaları reddetmeleri kendi açılarından haklıdırlar. Çünkü oynanan oyunun farkında değillerdir. Çünkü anlaşmak, Allah'a itaat etmek doğu olanıydı. Ortada başlatılmış bir savaş vardı. Her iki taraf da bu niyetle geri durmak istiyordu. Doğru ve yaygın olan asıl görüş ve kanaatte zaten bu idi.

Nihayet sabahleyin gün ağardıktan sonra, gün ortası itibariyle taraflar arasında, bir Perşembe sabahı kanlı bir çatışma olur. Hicri 36/656m yılı Cemaziyelahir ayının onun günü gecelerinde, ikindi vaktine yakın bir süreye kadar devam etti.

Müslim'de, Fiten bölümünde İbn Ömer'den rivayetle gelen bir hadiste diyor ki, Resulüllah (s.a.v.), Aişe'nin evinden çıktı ve: "**Küfrün/**

fitnenin başı, şu taraftan, şeytanın boynuzunun doğduğu şu noktadan çıkacak"[1] diye buyurdu. Burada geçen "şeytanın boynuzu" ifadesinden kasıt, doğu tarafı demektir.

Bu hadisin rivayet zinciri ile alakalı olarak yaklaşık yarım sayfa tutarında ravilere yer verilmiş ve buna göre "Resulüllah (s.a.v.) Hz. Hafsa'nın evinden çıkarken" ifadesi yer alsa da bu, muzdarib olan bir rivayettir. Dikkate alınmaması gerekir.

Ravi daha sonra Abdullah b. Said'den gelen rivayete dikkat çekerek, Abdullah b. Said: "Resulüllah (s.a.v.), Hz. Aişe'nin evinin önünde kalktı ve eliyle doğu tarafını işaret ederek, 'İşte fitne şu taraftan, şeytanın iki boynuzunun doğduğu taraftan çıkacak' dedi ve Resulüllah (s.a.v.) bu sözünü iki veya üç kez tekrarladı"[2] demiştir.

Ahmed b. Hanbel, Müsned adlı eserinin, Hz. Aişe ile ilgili Müsned bölümünde hadisi rivayet eden senedi verdikten sonra, ravi, Kays b. Ebi Hazım demiş ki, Aişe (r.a), savaşa giderken Hav'ab denilen bölgeye geldiğinde, burada köpek havlamalarını duyar. Bunun üzerine Aişe: "öyle sanıyorum ki benim buradan geri dönmem gerekiyor. Çünkü Resulüllah (s.a.v.) bize dedi ki: **'Hanginiz, orada Hav'ab bölgesinin köpek havlamalarını duyarsa"** buyurdu, der. İşte bunun üzerine Hz. Zübeyir kendisine: "O halde geri dönmen gerekiyor. Olur ki böylece sen insanlar arasında barışı sağlamış olursun"[3] diye söyler.

Ebu Bekir b. Ebi Şeybe de İbn Abbas'tan rivayetle aktarıyor. Resulüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuş: "Şu başı oldukça tüylü olan devenin sahibi içinizden hangisi olacaktır. Çünkü onun çevresinde birçok insan öldürülüp telef edilecektir. Neredeyse, bir tek kişi kalmayacaktır."[4]

Kurtubi, bu rivayetle ilgili olarak, Kadı Ebu Bekir b. Arabî'nin tenkidini, bunu rivayet eden muhaddisleri tenkit ettiği ve hatta aşağıladığı, bu rivayetin sahih olmadığını belirttiği için çok ağır bir dille kınar ve bu

---

1 Buhari, h:3279; Müslim, Fiten, h:2905/45-50

2 Müslim, Fiten, h:2905

3 Hadis sahihtir. Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/52, 97; İshak b. Rahuye, Müsned, h:1569; Hâkim, Müstedrek, 3/120; İbn Hibban, Sahih, h:6732; Bezzar, Müsned, h:3275; Ebu Ya'la, Müsned, h:4868; İbn Adiy, el-Kamil, 4/320; Elbani, es-Sahiha, 1/853, h:474. Elbani, bu hadisin sahih olduğu hakkında değerlendirmede bulunurken, çok önemli ve değerli açıklamalarda bulunmuş, dileyen o eser bakabilir.

4 Hadis sahihtir. İbn Ebi Şeybe, Musannaf, h:37785; İbn Abdulberr, el-İstiab, 4/1885; Bezzar, Müsned, h:3273-3274; Elbani, es-Sahiha, 1/853, h:474

rivayetin en sahih rivayetlerden olduğunu ileri sürer. İbn Ebi Şeybe'nin rivayetini ve senedde yer alan ravileri sika kabul eder.[1]

Ebu Cafer Taberi diyor ki, Hz. Aişe (r.a), savaş sona erdikten sonra Basra'dan hareketle Medine'ye dönmek istediğinde, Hz. Kendisine büyük bir saygı göstererek, çok donanımlı ve yardımlarla onu yolcu eder. Hz. Aişe ile birlikte Medine'ye gitmek isteyenlerin gidebileceklerine izin verir. Hz. Aişe'nin yanına, Basra'nın tanınmış aile kadınlarından kırk kadar kadını, refakatçi olarak yanına katar. Beraberinde Hz. Aişe'nin kardeşi Muhammed'i de donanımlı olarak gönderir. Hz. Aişe, Basra'dan Recep ayının ortalarında bir Cumartesi günü, hicri 36/656m yılında yolcu eder. Kendisi de birkaç mil mesafe ile annemize refakat eder. Hz. Ali, Annemizle birlikte kendi oğullarını da bir gün boyu refakat etmeleri için yola çıkarır.[2]

Açıklama

Eğer, "Ali (r.a), ne diye Osman'ı (r.a) öldüren katillere kısas cezasını uygulamadı?" denirse, buna verilecek cevap şöyledir:

Çünkü Ali, kan hakkına sahip değildi. Yani Hz. Osman'ın akrabası olmaması hasebiyle, bu konuda davada bulunma hakkı yoktu. Bu konuda hak iddiasında bulunacak olanlar, Hz. Osman'ın çocuklarıdır. Hz. Osman'ın birkaç çocuğu vardı. Bunlardan en yaşlısı, Amr idi. Amr ile oğlu Eban, hem Muhaddis ve hem de fakih kimselerdi. Cemel olayında, Hz. Osman'ın oğlu Velid, Hz. Aişe'nin yanında bulunuyordu. Hz. Osman'ın Mushaf'ı da bu oğlunda idi. Çünkü Hz. Osman şehit edildiği sırada, Kur'an onun kucağında bulunuyordu. Oğlu Velid de babasının yanında bulunuyordu. İbn Kuteybe bu bilgileri, "el-Maarif"[3] adlı eserinde vermektedir.

Hz. Osman'ın oğlu Velid, çok hayırsever, fedakâr biriydi Oğlu Said ise Horasan'da, Muaviye adına valilik görevinde bulunuyordu. İşte burada isimlerini verdiğimiz bu kişiler, Hz. Osman (r.a) şehit edildiği sırada, hayatta olan çocukları idiler. Dolayısıyla basının kan hakkını, favasını yürütecek olanlar da bunlardı. Bunlardan hiçbirisi, babalarının katillerinin bulunup cezalandırılmaları konusunda Hz. Ali'ye gidip başvuruda bulunmamışlardır. Ayrıca onlardan, böyle bir başvurularının olduğuna dair bir bilgi de aktarılmış değildir. Şayet, dava açmak

1 Ebu Bekir b. Arabi, el-Avasım Mine'l- Kavasım, s:148
2 Taberi, Tarihuttaberi, 4/510-544
3 İbn Kuteybe, el-Maarif, s:202

Hz. Ali'ye gitselerdi, Hz. Ali, mutlaka onlar arasında verilmesi gereken hükmünü verirdi. Çünkü Resulüllah'tan (s.a.v.) rivayetle gelen hadise göre, Hz. Ali, o dönemde bu konuda hüküm verecek en büyük kadı ve hâkim idi, işin ehli ve uzman kişisiydi.

Yukarıda verdiğimiz bilgi, ilk cevap idi. Bunun bir de ikinci bir cevabı da vardır. O sırlarda, Hz. Osman'ın katilleri aleyhinde tanıklıkta bulunacak iki adil kişi, Hz. Ali'nin yanında yoktu. Dolayısıyla, elinde tanık bulunmadığı halde soyut bir dava ile hareket ederek, katil, şudur deyip cezalandırma yetkisi de bu açıdan yoktu. Bizzat Osman'ın kendi yakınları sessiz kalırken, bu konuda, Osman'ın katillerini arayıp cezalandırma hakkı da bulunmuyordu. İşte Hz. Ali'nin onlara dokunmaması, araştırmayı terk etmesi için en açık delil de budur.

Kaldı ki Muaviye, hilafet görevini ve makamını ele geçirdikten, Mısır ve çevresi dâhil birçok yerlerde egemen olduktan ve Hz. Ali'nin de öldürülerek şehit edilmesinden sonra, Hz. Osman'ı öldüren kimseler olarak töhmet altında olan hiçbir kimse aleyhinde harekete geçmemiştir. Onları kısas yoluyla cezalandırmak için bir şey yapmamıştır. Kaldı ki Hz. Osman'ı öldüren katiller diye töhmet altında tutulan zanlıların birçoğu da Mısır, Kufe ve Basra halkından idiler Buraların tamamı, egemenlik olarak Muaviye yönetimi ve denetimi altında bulunuyordu. Bunlardan hiçbiri kısas yoluyla cezalandırılmadı. Oysa Muaviye halife olmazdan, egemenliği elinde bulundurmazdan önce, Hz. Ali nezdinde kısas talebinde bulunuyor ve cezalandırılmalarını istiyordu. Hatta bu nedenle Hz. Ali'ye: "Osman'ın katillerini barındıran, onlar hakkında kısas uygulamayan birine biat edemeyiz" diye karşı çıkıyordu.

Oysa şer'i açıdan, Muaviye'nin böyle bir itirazda bulunması bir tarafa, onun bizzat gidip Ali'ye biat etmesi mecburiyeti vardı, bu, dini bir zorunluluktu. Resulüllah'ın (s.a.v) mescidinde vahiy merkezinde Ali'ye biat edilirken, Muhacir ve Ensar ona baş eğerlerken, itaatte bulunurlarken, Ali'nin halifeliğinden memnuniyetlerini belirtip tercihlerini ondan yana kullanırlarken, Muaviye'nin gelmemesi, biat etmemesi doğru değildi. Kaldı ki Hz. Ali'yi bu makama getirenler de bu işin ehli olan "Ehli ve'l-Akd" denilen seçkinlerdi.

Herkes Hz. Ali'ye biatte bulunurken, Şam halkının, Hz. Osman'ın katillerini bulma iddiasıyla ortaya çıkmaları, biat için bunu ön koşuk olarak ileri sürmeleri doğru değildi, yanlıştı. Oysaki Ali (r.a) onlara diyordu ki, gelin önce itaat edin, biatte bulunun, sonrasında bu davanızı gündeme getirin. Bu işin neticesini elde edeceksiniz.

Muaviye ve taraftarları da, "Osman'ın katilleri sabah ve akşam seninle beraberken, senin yanında görüp durduğumuz halde, sen, biat olunmaya layık biri değilsin" diyorlardı.

Hâlbuki bu konuda en haklı olan ve en doğru görüş sergileyen kişi Ali idi. Çünkü böyle bir kargaşa ve karışıklık döneminde katillere ceza vermeye kalkışmış olsaydı, onların yakınları, kabile ve taraftarları Ali'ye başkaldırıp isyan ederlerdi. Bu defa iki savaş çemberi arasında buluna Hz. Ali, bu defa üçüncü bir savaş kapısı açmış olacaktı. Hz. Ali, bu nedenle işi yavaştan alıyor, zaman ve zemin açısından bunun uygun bir ortamını bekliyordu. Önce herkesten biat almalıydı, ortalık yatışmalıydı, aykırı sesler en aza indirilmeliydi ki, bundan sonra gereğini yapabilsin ve hakka uygun olarak yargılama hakkını kullanmış olsun.

Ebu Bekir İbnul Arabî diyor ki, "Eğer suçlunun cezasını verme konusunda, cezanın uygulanması halinde bir kargaşaya, bir fitneye sebep olacaksa, ümmet arasındaki anlayışa göre, devlet başkanının kısas cezasını erteleme hakkı vardır, bu konuda herhangi bir anlaşmazlık da bulunmamaktadır. Kaldı ki Talha ile Zübeyir konusundaki durum da aynen böyledir. Çünkü bu ikisi, Hz. Ali'yi görevden almak için herhangi bir girişimde bulunmadıkları gibi, onun dine olan bağlılığı hakkında da bir itirazları yoktu. Ancak görüş olarak Talha ile Zübeyir de, en başta Hz. Osman'ın katillerinin yakalanıp öldürülmek suretiyle cezalandırılmaları kanaatini taşıyorlardı.

İbn Vehb'in aktardığına göre Muhammed b. Yezid b.Ebi Ziyad es-Sakafi demiş ki, Kays b. Haraşa ve Kaab el-Kinaniyle birlikte Sıffin'e kadar eşlik ettim. Kaab orada bir an duraкladı ve sonra: "La İlahe İllallah! Aman Allah'ım! Bu alanda müslümanların kanları dökülecek öyle mi! Hem de yeryüzün bir başka bölgesin akmadığından daha fazla akacak" diye konuştu. Bu konuşmaya öfkelenen Kays, Kaab'a dönerek: "Ey Ebu İshak nerden biliyorsun? Senin bu şekilde konuşman da neyin nesi? Bu olay, yüce Allah'ın sadece kendi ilmine ayırdığı gayb bilgisi kabilindendir" diye konuşunca, Kaab da bu defa: "Yeryüzünde bir karış yer olmasın ki, o konuda Tevrat'ta, Allah'ın Musa'ya indirdiği bir bilgi olmasın. Olmuş ve ta kıyamete dek olacak her şey orada yazılı bulunuyordu"[1] diye konuşur.

---

1 Taberi, el-Kebir, 18/345-346, h:678; İbn Abdulberr, el-İstiab, 3/1286-1287; İbn Hacer Askalani, el-İsabe, 3/245. İbn Hacer, bu rivayeti Hasan b. Süfyan'a nispet etmiştir. Ve ricalinin ise sika olduğunu belirtmiştir. Ancak bununla beraber senedinde inkıta/kesinti bulunmaktadır. Bir de adı bilinmeyen meçhul bir

Sıffin olayına gelince, Muaviye, Hz. Ali'nin harekete geçerek Irak'a kendisine doğru harekete geçtiği haberini Şam/Dımaşk'ta öğrenince, Muaviye de, Dımaşk'tan yola çıkar. Çıkış zamanı Muharrem ayının yarısı günlerine tesadüf ediyor. Bu sırada Muaviye Sıffin'e gelir Muaviye, Hz. Ali'den önce hareket ederek, en elverişli yerlerde ordusunu konuşlandırır. Burası Fırat nehrine yakın olan bir bölgeydi.

Muaviye, kendi Beytul-malı adına burada bir saray inşa eder. Sıffin bölgesi engebeli, kayalık bir alandı. Şamlılar, diğer cihetleri, giriş ve çıkış yerl. ini, özellikle su alınabilecek yerleri de bir an önce tuttular. Hz. Ali'nin buralardan geçişine, su almasına izin vermediler. Bölgeyi tümüyle kendi kontrollerine aldılar.

Hz. Ali, onlara öğütler verdi, nasihatlerde bulundu, çölde bulunan sulardan yararlanmanın yasak olduğunu belirten Resulüllah'ın (s.a.v.) hadisini onlara hatırlattı ama bunların hiçbirisi kar etmedi, onu reddedip geri çevirdiler. Onlar da kendilerince, asilerle Bağilere karşı yapılacak muameleyi hatırlattılar. Çünkü Hz. Ali ve taraftarlarını asi ve bağî olarak kabul ediyorlardı. Nihayet kılıçlar, ok ve mızraklar konuşmaya başladı.

Hz. Onlara karşı üstünlük kazanınca, sudan yararlanmaları için erkek ve kadın herkese izin verdi. Sonra da Fırat'ın en yüksek tepesinde bir Mescit bina etti. Burada kaldıkları sürece, farz namazlarını burada kılıp eda etsinler istedi. Çünkü cemaatle kılınan bir namaz, tek başına kılına bir namazdan 27 derece daha çok sevabı vardı. İbn Ömer tarafından rivayet olunan bu hadis, Sahih'te de yer almaktadır. Hadisi sadece İbn Ömer değil, adil ve sika olan sahabiden de rivayet edenler olmuştu. Bedir savaşına katılmış olanlardan bazıları ve Beyaturrıdvan denilen ağacın altında Resulüllah'a biat edenlerden de, burada Hz. Ali'nin peşinde namazlarını eda ediyorlardı. Bunlar, Allah'ın kendilerinden razı olduğu kimselerdi.

Hz. Ali'nin bayraktarları, Resulüllah'ın (s.a.v) müşrikleri öldürmede yanında yer alan bayraktarlardı. Hz. Ali (r.a) ile Muaviye, Sıffin denilen yerde yedi ay kaldılar. Dokuz ay veya üç kaldılar gibi de rivayetler bulunmaktadır. İki taraf arasında savaş başlamadan önce yetmiş kadar baskın olmuştu. Eyyamı Biyz denilen üç günlük bir zaman zarfında en

---

ravi var. Heysemi de bu rivayeti, Mecmau'z-Zevâid, 7/265 eserinde zikretmiş, bunu, Taberani rivayet etmiş ve fakat hadis Mürsel bir rivayettir, demiştir.

yoğun baskınlar yapıldı. Bu günler, ayın 13ş 14 ve 15. Günleriydi. Her iki taraftan ölenlerin sayısı 73 bin kişiydi.

Bu bilgiyi adil ve sika olan, Sefine veya Süfeyne lakabıyla bilinen Ebu İshak veriyor. Sefine veya Süfeyne bir kuştur. Bu kuş bir ağaca konduğunda orada kalmaz ve onun üzerinde de bir şey bırakmaz. Bu durum savaşın en kızıştığı gecelerde görülüyordu. Bu geceye, köpeklerin havlama sesine benzer bir ses duyulduğu için, "Herir" gecesi denirdi. Çünkü herkes hırlayarak birbiri üzerine saldırıyor ve ellerindeki oklar bitene dek, karşı tarafa oklarla saldırıda bulunuyorlardı. Mızraklarla birbirlerini kanlarını yere seriyorlardı. Kılıçlar kırılana dek, savaşıyorlardı. Bu arada kılıçların çarpışma sesinden ve insanların mırıldanmalarından başla bir ses ve çığlık da duyulmuyordu.

Nihayet kılıçların kar etmediği bir sırada, bir mancınık misali taşlarla saldırıyı gerçekleştiriyorlardı. Bu da yetmiyormuş gibi savaşan taraflar, dizleri üzerinde çökerek birbirlerine kum atıyorlardı, hatta birbirlerini ısırıyorlardı. Nihayet güneş batar, hava kararırdı. Hala toz toprak yükseliyordu. Nihayet sancak ve bayraklar görünmez oldu. Dört vakit namazda geçirilmişti. Çünkü savaş, sabah namazının kılınmasından sonra başlamış, gece yarısında kadar sürmüştü. Bu olay hicri 39 (659m) yılı Rebiulevvel ayında gerçekleşmişti.

Ahmed b. Hanbel Tarih adlı eserinde ve başkaları da, bu olayın Rebiulevvel ayında gerçekleştiğini söylemiştir. Sıffin savaşında yer alan Şamlıların sayısı 1135 kişiydi. Iraklıların sayısı 1120 veya 1100 30 kişi idi. Bu bilgiyi Zübeyir b. Bekkar veriyor. Bu zat şiir olarak diyor ki:

Eğer benim yerimde ve gördüklerime develer şahit olsaydı
Sıffin savaşında ne kadar devenin birbirine karıştığını görürdün
Sabahleyin ıraklılar harekete geçtiler. Sanki
Birbiri üzerine kıvrılmış denizdeki dalgalar gibiydiler.
Biz, yağmur yağdıran bulutlar misali onlara doğru yürüdük
Ordunun kanatlarını yükselterek hareket ediyorduk

Şihab da şu Beyti aktarıyor:

Dediler ki bize, biz, sizin Ali'ye biat ettiğinizi gördük.
Biz de, aksine biz savaşmaya geldik, diyorduk.
Üzerimiz mızraklarla saldırıya geçtiler,
Biz de ellerimiz ve avuçlarımızla harekete geçtik.
Ne zaman biz, "hezimete uğradılar" dedik,

Karşımıza bölükler, askeri timler çıkardılar
Onlar sırtlarını çeviri gerisin geri kaçmıyorlardı
Tıpkı korkakların kaçıp gittikleri gibi değillerdi.

İbn Şihab diyor ki, işte bu Beyitleri Hz. Aişe dile getiriyordu ve ben ondan daha değerli ve dürüst bir şair görmedim. İbn Şihab diyor ki, Hz. Ali, taraftarları, icma ehlince İmamın olduğu taraf idi. Çünkü bunlara göre gerçek İmam yani Devlet Başkanı Ali idi. Karşı taraf ise Bağiy idiler, İmama, devlet başkanına başkaldıran asilerdi.

Ebu Said Hudri demiş ki, bana benden çok daha hayırlı olan zat, Resulüllah (s.a.v.), bana haber verdi, Hendek kazma sırasında, Resulüllah (s.a.v.) Hz. Ammar'ın başını sıvazlayarak ona: "**Yazıklar olsun İbn Sümeyye'ye, çünkü seni bağiy/asi olan bir toplum öldürecekler**"[1] demiş.

İbn Abdulberr, "el-İstiab" adlı eserinde, Hz. Ammar'ın Biyografisini verirken demiş ki, Resulüllah (s.a.v.): "Ammar'ı Bağiy olan bir toplum öldürecektir"[2] diye buyurmuştur. Bu konuda gelen haberler tevatür derecesinde rivayetlerdir.

İmam Ebu Mansur el-Bağdadi, "el-fark Beyne'l-Firak" adlı eserinde, Ehli Sünnet akidesinin sağlam bir akide olduğu belirtmiş. Hz. Ali'nin Sıffin olayındaki savaşında haklı olduğu, hatta Cemel ashabı ile savaşma konusunda da haklı olanın Hz. Ali olduğunu söylemişlerdir. Yani cemel olayında taraf olan Talha, Zübeyir ve Hz. Aişe'ye karşı savaşmada haklı olan taraf Hz. Ali'dir. Hz. Ali'ye karşı çıkıp savaşanlar ise bağî statüsündedirler. Ancak onları tekfir etmek doğru değildir. Nitekim Sıffin savaşında taraf olanlar da Muaviye ve onun ordusu idiler.[3]

İmam Ebul-Meali el-Cuveyni,, "el-İrşad" adlı eserinde, Hz. Ali ile ilgili bölümde şu bilgilere yer veriyor: "Velayet makamına getirilen Ali, gerçekten Hak olan imam ve devlet başkanıydı. Ona karşı savaşanlar ise bağî idiler. Bunlar hakkında hüznü zanda bulunmak, sırf onlar için hayır murat olunması sebebiyledir. Onlar yanlış da yapmış olsalar, durum böyledir." İmam Cuveyni, bu meseleyi kitabının son bölümünde ele almıştır.

---

1 Müslim, Fiten, h:2915
2 İbn Abdulberr, el-İstiab, 2/480
3 Ebu Mansur Abdulkahir Bağdadi, el-Fark Beyne'l-Firak, s:

Senin için Resulüllah'ın sözü yeterli olur. Çünkü Resulüllah (s.a.v.), Hz. Ammar'a: "Seni bağî olan bir toplun öldüreceklerdir" buyurmuştu. Daha önceki satırlarda da geçtiği gibi bu rivayet en sahih ve sabit olan rivayetlerdendir. Hatta Muaviye bile, bu hadis sabit ve gerçek bir rivayet olduğundan, bunu inkâra kalkışmamış, sadece: "Onu, oradan, Medine'den çıkaranlar öldürmüşlerdir" diye yorumlamıştır. Eğer, sözkonusu hadis, şüphe taşıyan bir rivayet olmuş olsaydı, Muaviye hemen ilk anda bunu reddeder ve kabul etmezdi. Bu rivayeti aktaran kişiyi de yalan söylemek ve iftirada bulunmakla suçlardı.

Hz. Ali (r.a) de, Muaviye'nin bu sözlerine karşı: "Öyleyse, Hamza'yı Medine dışına çıkarak Resulüllah (s.a.v.), Hamza'yı öldürmüştür" cevabını veriyordu. Esasen bu sözler, Hz. Ali'nin Muaviye'ye verdiği bir cevap olarak değil, onu gerçekten susturan, sözlerini ağzına tıkayan bir ifade, bir hüccet ve kanıt idi. Gerçi en iyisini yine de yüce Allah bilir. Bize bu bilgileri aktaran kişi de İmam hafız Ebul Hattab b. Dıhye'dir.

Her Dönemden Sonra Kötü Bir Dönemin Gelmesi ve Fitnelerin Ortaya Çıkması Hakkında

Zübeyr bin Adiy, anlatıyor; Enes bin Malik'i ziyaret etmiştik. Hacıların karşılaştıkları bazı sorunları kendisine şikayet ettik. Bize şu tavsiyede bulundu: **"Sabredin. Zira bugün yaşadıklarınızdan daha zor zamanlar gelecektir."**[1] Enes bin Malik (r.a); bunu bizzat Allah Resulü (s.a.v)'den dinlediğini ifade etmektedir. İmam Tirmizi de aynı hadisi şerifi rivayet ederek bu hadisin hem sahih hem de hasen olduğunu ifade etmiştir.[2]

Ebu Hureyre (r.a)'ın rivayet ettiği hadisi şerifte ise Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Zaman kısalacak, ilim eksilecek, zevk ve rahat artacak, fitneler ortaya çıkacak ve herc artacaktır."** Oradakiler; **"Herc nedir ey Allah'ın Resulü?"** diye sordukları zaman Allah Resulü (s.a.v); **"Öldürmek öldürmek"** buyurmuşlardır.[3]

---

[1] Buhari, 13/19 ve 20.; İmam Ahmed, 3/132 ve 177.

[2] Tirmizi, 2202.

[3] Buhari, 13/13.; Müslim, 16/222.; Ebû Davud, 4235.; İbn Mace, 4052.; İmam Ahmed, 2/233.

Açıklama

Hadisi şerifte zikredilen "zamanların kısalmasından" kasıt ömürlerin kısalması ve bereketin azalması anlamında anlaşılmıştır. Saatlerin yani günlerin kısalacağı anlamına geldiğini ifade edenler de vardır.

Konu ile alakalı bir başka rivayette şöyle buyurulmaktadır: **"Zaman kısalacaktır. Öyle ki bir sene bir ay gibi olacak. Bir ay ise bir hafta gibi geçip gidecektir. Bir hafta birgün, birgün bir tek saat, bir saat ise bir alevin parlaması gibi gelip geçecektir."**[1] Tirmizi'ye göre bu hadisi şerifin bazı rivayetleri hasen, bazı rivayetleri ise gariptir.

Hammad bin Seleme diyor ki: Ebû Sinan'a bu hadisi şerifin ne anlam geldiğini sordum. "Hayatın kolaylaşacağı ve rahatın artacağı" anlamına geldiğini ifade etmiştir.

Hattâbî'ye göre ise hadisi şerifin anlamı şöyledir: Mehdi gelecek ve yer yüzünden adalet hakim olacaktır. İnsanlar emniyet ve huzur içinde yaşayacaklardır. Böylece günlerin nasıl geçtiğini insanlar anlamayacaktır. Zira güzel günler çabuk geçer. Ama zor günler zor ve yavaş geçer.

Hadisi şerifte rahatın artmasından kasıt ise, mal ve zenginliğin artması; lüksün çoğalmasıdır. Zamanın kısalmasının da bununla alakalı olduğu söylenmiştir.

Fitneden Uzak Durmak, Fitne Zamanı Silah Bırakmak ve Fitneye Tavır Koymak Hakkında

Ebu Said el-Hudrî (r.a), anlatıyor: Allah Resulü (s.a.v), şöyle buyurmuşlardır; **"(Fitne zamanı) müminin yapacağı en güzel şey, bir koyunla yetinip dağ başına çekilmek veya kimsenin görmediği bir yere sığınarak dinini fitneden korumaktır."**[2] İmam Malik de aynı hadisi şerifi rivayet etmiştir.

Ebu Bekre (r.a)'ın rivayet ettiği hadisi şerif ise şöyledir: **"Fitnelerin gelmesi yakındır. Sonra ardarda fitneler olacaktır. Fitne zamanı ayakta duran, yürüyenden; yürüyen koşandan daha hayırlıdır. Fitne zamanı bir devesi olan o deveyle yetinsin. Bir koyunu olan da o koyunla yetinsin ve koyununa sahip çıksın. Bir parça toprağı olan da o toprakla yetinsin başka bir şey istemesin."** Ora-

---

1 İmam Ahmed, 2/538.; Müslim, 4/264.; Tirmizi, 2332.

2 Buhari, 6/350.; Ebû Davud, 4267.; Nesai, 5036.; İbn Mace, 3980.; İmam Ahmed, 3/6 ve 30.

daki bir adam; "**Eğer koyunu ya da devesi yoksa ne yapacak?**" diye sorunca Allah Resulü (s.a.v), şöyle buyurmuşlardır: "**Şayet koyunu ya da devesi yoksa, kılıcıyla bir yaşı yontsun (yani bir taşla yetinsin ve başka birşeyle ilgilenmesin). Bu şekilde kendini fitneden korusun ve uzak tutsun. Allahım! Ben tebliğ ettim mi? Tebliğ ettim mi?**" Yine birisi; "**Peki ya iki taraf birbiri ile mücadele eder de ben de istemeden ya da zorla bir tarafı tercih etsem; sonra da birisi beni kılıç ya da okla öldürürse ne olacak?**" diye sordu. Allah Resulü (s.a.v), buna da şu şekilde cevap vermiştir: "**O adam senin günahını ve kendi günahı üstlenip cehenneme gider.**"[1]

Ebu Hureyre (r.a), şu hadisi şerifi bize aktarmaktadır: "**Fitneler gelip çattığı zaman oturan ayaktakinden, ayaktaki yürüyenden, yürüyen koşandan daha hayırlıdır. Fitneden uzak durmayana fitne gelip bulaşır. Fitne zamanı mümkünse bir yere sığının, fitneden kaçın.**"[2] Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif hem hasen hem de sahihtir.

Allah Resulü (s.a.v)'in Emri, Fitne Zamanı Eve Çekilmek ve Ev Halkına Sahip Çıkmak Yönündedir

Ebu Bürde, Muhammed bin Mesleme'yi-Allah hepsinden razı olsun ve hepsine rahmet eylesin-kaynak göstererek şöyle bir hadisi şerif rivayet etmektedir: "**Dikkat edin. (Çok yakında) çeşitli fitneler, karmaşalar ve ayrışmalar yaşanacaktır. O zaman gelince kılıcını götür birine teslim et. Sonra da git evinde otur. Taki biri sana bulaşıncaya ya da başına bir bela gelinceye kadar (da evinden çıkma).**"[3] Muhammed bin Mesleme diyor ki: Ben bu zamanlara şahit oldum ve aynen hadisi şerifte buyrulduğu gibi amel ettim.

Ebu Musa el-Eş'arî (r.a) diyor ki: Allah Resulü (s.a.v)'den şu sözler sadır olmuştur: "**Kapkaranlık geceler gibi fitnelerin gelmesi çok yakındır. İşte o zamanlarda bir adam mümin olarak sabah kalkar. Ancak akşam yattığında kafir olmuştur. Böyle zamanlarda oturanlar, ayakta duranlardan, ayakta duranlar ise yürüyenlerden daha faziletlidir.**" Oradakiler; "**Ey Allah'ın Resulü! Böyle zaman-**

[1] Müslim, 18/9.; Ebû Davud, 4236.; İmam Ahmed, 1/185.
[2] Buhari, 6/612.; Müslim, 18/8.; Tirmizi, 2194.; İmam Ahmed, 2/282.
[3] Tirmizi, 2203.; İbn Mace, 3962.; İmam Ahmed, 3/493.

larda ne yapmamızı emir buyurursunuz?" diye sordular. Allah Resulü (s.a.v); **"Evinize çekilin ve evinize sahip çıkın"** cevabını vermişlerdir.[1]

Açıklama

Alimlere göre; Muhammed bin Mesleme, sahabe arasında meydana gelen tartışma ve anlaşmazlıklardan uzak durmuştur. Allah Resulü (s.a.v), kendisine bu gibi karmaşalarda kılıcını bırakarak ağaçtan bir kılıç edinmesini ve herşeyden uzak durmasını emir buyurmuşlardır.

Ebu Bekre, Abdullah bin Ömer, Üsame bin Zeyd, Ebû Zerr, Hazreti Huzeyfe, İmran bin Husayn, Ebû Musa, Ehbân bin Sayfî, Sa'd bin Ebi Vakkas ve daha birçok sahabi, bu fitnelere karışmamışlardır. Tabiinden olan Şüreyh ve (İbrahim) en-Nehaî de fitne zamanı inzivaya çekilmiş zatlara örnek olarak verilebilir.

Bize göre Müslümanlar arasında meydana gelen anlaşmazlıklarda inzivaya çekilmek en doğrusudur. Fakat bu fitneleri ortadan kaldıranlara da ecir vardır. Bilmeden hata edenlere bir sevap; doğru karar verenlere ise iki kat ecir vardır.

"Evlerinize sarılın" ifadesi, müminlere zarar vermemeye ve müminlerden gelecek olan zararlardan da uzak durulması gerektiğine işarettir. Hasan el-Basrî, aradaki sahabe zincirini atlayarak şu hadisi şerifi rivayet etmektedir: **"Müminlerin sığınağı ve kaçacak oldukları yer, evleridir."**

Evlerin haricinde dağlara ve ıssız yerlere çekilmek de caiz görülmüştür. **"Gençler mağaraya sığınmışlardı"**[2] ayeti kerimesi, bu davranışın caiz olduğuna delildir.

Fitne Zamanı Hakikatten Şaşmamak ve Fitneden Kendini Koruyabilmek
Fitne Zamanı Bütün İyiler ve İyilikler Kaybolacaktır

Adise binti Ehbân anlatıyor: Hazreti Ali (r.a), işte tam şuradan Basra'ya girip babamın (Ehbân bin Sayfî'nin) evine geldi. Babama; **"Bu insanlara karşı bana yardım edecek misin?"** diye sordu. Babam da cariyesini çağırıp kılıcını getirmesini istedi. Cariye kılıcı getirdi. Babam bir karış kadar kılıcı kınından çıkardı. Kılıcı ağaçtandı. Hazreti Ali'ye; **"Benim dostum ve senin de amcanın oğlu olan Allah Resulü (s.a.v), benden söz aldı. Müslümanlar arasında anlaşmazlık çıkarsa, kılıcın ahşaptan**

---

[1] Ebû Davud, 4242.; İbn Mace, 3961.; İmam Ahmed, 4/408.

[2] Kehf, 10.

olsun diye tembih etti. Eğer istersen sana yardım ederim" dedi. Hazreti Ali (r.a); **"Sana da kılıcına da gerek yok"** diye cevap vermiştir.

Zeyd bin Şürahbil, Ebû Musa el-Eş'arî (r.a)'dan şu hadisi şerifi nakletmektedir: **"Kıyamet kopmadan önce gece gibi karanlık, karışık ve puslu olaylar olacaktır. Öyle ki bir adam sabah evinden mümin olarak çıkacak ama evine kafir olarak dönecektir. Bir başkası da sabahleyin kafir olarak kalkacak ama akşam mümin olarak yatağına girecektir. Böyle zamanlarda oturan ayaktakinden, ayaktaki yürüyenden, yürüyen de koşandan daha hayırlıdır. Böyle zamanlarda hançerlerinizi ve mızraklarınızı kırın. Kalkanlarınızı parçalayın. Kılıçlarınızı taşa vurun. Eğer sizden birinize saldırırlarsa ya da evine çekilene biri musallat olursa; Hazreti Adem'in hayırlı evladı (yani Habil) gibi davranın (yani kardeşinize kılıç çekmeyin ve öldürülmeyi tercih edin)."**[1]

Bir başka rivayete göre Sad bin Ebi Vakkas; **"Ey Allah'ın Resulü! Ya birisi evime girip de beni öldürmek isterse ne yapayım?"** diye sormuş; Allah Resulü (s.a.v) ise **Hazreti Adem'in hayırlı evladı (yani Habil) gibi ol (yani kardeşine kılıç çekme ve öldürülmeyi tercih et)"** buyurmuşlardır.[2] Allah Resulü (s.a.v), devamla şu ayeti kerimeyi okumuşlardır: **"Sen beni öldürmek için elini uzatsan da ben asla sana dokunmayacağım."**[3]

Abdullah bin Amr (r.a) anlatıyor; Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Öyle bir zaman gelecek ki; insanlar verdikleri sözde durmayacaklar. İnsanların birbirlerine güveni azalacak. Huzur ve emniyet ortadan kalkacak. O zaman ne yapacaksınız!"** Allah Resulü (s.a.v), parmaklarını birbirine kenetleyerek; **"İşte herşey o zaman böyle içiçe geçecek."**[4] Oradakiler; **"Ey Allah'ın Resulü! Biz o zaman ne yapacağız?"** diye sorunca Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"O zaman, bildikleriniz ile amel edin. Bilmediklerinizden ve tanımadıklarınızdan uzak durun. Kendi işleriniz ile ilgilenin. Başkalarından uzak durun."**[5]

---

1 Tirmizi, 2204.; İbn Mace, 3961.; İmam Ahmed, 4/272 ve 277.; Ebû Davud, 4239.

2 Ebû Davud, 4237.; İbn Mace, 3961.; İmam Ahmed, 1/185.

3 Maide, 28.

4 İbn Mace, 3957.

5 İmam Ahmed, 2/162.

Ebu Davud ve Hadis Hafızı Ebû Nuaym da aynı hadisi şerifi rivayet etmektedirler.

Hazreti Ömer (r.a)'dan gelen rivayet ise şöyledir: **"Öyle bir hale geleceksiniz ki etrafınız sözüne güvenilmeyen ve şerlerinden emin olmadığınız kişilerle dolacak."** Oradakiler; **"Peki o zaman halimiz ne olacak?"** diye sorunca Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Bildikleriniz ile amel edip bilmediklerinizden ve tanımadıklarımızdan uzak duracaksınız. Sonra da; "Falan falan adamlar! Bize yardım edin. Bizi bu zulümden kurtarın. Bize saldıranlardan bizi koruyan kimse yok mu!" diyeceksiniz."**[1] Bu hadisi şerif (bize göre) gariptir. Zira Muhammed bin Ka'b, Hasan ve Şüreyh arasında böyle bir rivayetin olup olmadığını bilmiyoruz.

Hazreti Amr bin As (r.a)'ın oğlu Hazreti Abdullah (r.a), şu hadisi şerifi bizlere öğretiyor: **"İnsanlara olan güvenin azaldığı ve insanların sözlerinde durmadığını görürsen**-Allah Resulü (s.a.v), bu esnada parmaklarını birbirine geçirerek-**ve bir de (iyi ile kötünün) birbirine karıştığına şahit olursan..."** Oradakiler; **"Canımız sana feda olsun Ey Allah'ın Resulü! O zaman ne yapmamızı emir buyurursunuz?"** diye sormuşlardır. Bunun üzerine Allah Resulü (s.a.v) şöyle cevap buyurmuşlardır: **"Evinize çekilin. Ailenize sahip çıkın. Dilinizi tutun. Doğru bildiğinizden emin olduğunuzu yapın. Bilmediğiniz ve şüphe ettiğiniz şeylerden uzak durun. Sadece kendi işlerinizle ilgilenin. Başkalarının ne yaptıklarıyla ilgilenmeyin."**[2] Ebû Davud ve Nesai de aynı hadisi şerifi rivayet etmişlerdir.

Ebu Hureyre (r.a)'dan rivayet edilen hadisi şerif ise şöyledir: **"(Ashabı kirama hitaben) Sizin yaşadığınız bu zamanda (yani asrı saadette, Allah Resulü (s.a.v) hayattayken) size emredilen on şeyden (dokuzunu yapıp da) birini terketseniz helak olursunuz. Fakat öyle bir zaman gelecek ki kendilerine farz olan şeylerden bir tanesi yapıp (da dokuz tanesini terkeden kimse) kurtulacaktır."**[3] Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif gariptir. Fakat aynı bağlamda Ebû Zerr (r.a)'dan (sahih) bir hadisi şerif rivayet edilmiştir.

---

1 İmam Ahmed, 2/162 ve 220.; Nesai, 4/143.
2 İmam Ahmed, 2/212.
3 Tirmizi, 2267.

Açıklama

Hadisi şerifte geçen "garbele" ifadesinden kasıt; iyilerin ölüp gitmesi ve geriye sadece kötülerin kalmasıdır. Böyle zamanlarda iyilerin yerine gelecek olanlar da yine kötülerdir.

Ebu Hureyre (r.a)'dan rivayet edilen hadisi şerifte bu mesele izah edilmektedir: **"Hurmanın dalından dökülmesi gibi hepiniz döküllüp gideceksiniz. İyileriniz ölüp gidecek (ve yerlerine yenileri gelmeyecek). Geriye kötüler kalacak (ve kötü yeni nesiller gelecek). Böyle zamanlarda mümkünse ölmek hayatta kalmaktan daha güzeldir."**[1]

Mirdâs el-Eslemî (r.a)'ın rivayet ettiği hadisi şerif ise şöyledir: **"Hayırlı ve güzel insanlar bir bir ölüp gidecekler. Geriye yün ve hurmadan geriye kalan döküntüler kalacak. Bu geriye kalanların Allah katında hiçbir değeri olmayacaktır."**[2] Bir başka rivayette ise; **"Allah Teala, bu geriye kalanları asla umursamaz."**

Hattâb bin Dıhye diyor ki: Bu Mirdâs, Eslem şehrinden Malik oğlu Mirdâs'tır. Kufe'de ikamet etmiştir. İleri gelen zatlardandır. Güvenilir bir ravidir. Ve bu hadisi şerif sahihtir.

Müellif (Kurtubî'ye) göre, bu hadisi şerifi sadece İmam Buhari rivayet etmiştir. Kays bin Ebû Hâzim de "Rikâk" adlı eserinde aynı hadisi şerifi zikretmektedir.

Hadisi şerifte ifade edilen; "Ahitlerin ve sözlerin birbirine karışmasından" kasıt, (doğru ile yanlışın, yalan ile gerçeğin) birbirinden ayırt edilemeyecek hale gelmesidir.

Fitne Zamanı Allah'ın Kitabı'nı Öğrenmek ve Buradan Öğrendikleri ile Amel Etmek Fitne Zuhur Ettiğinde ve Yaygınlaştığında Müslümanların Cemaatinden Ayrılmama Böyle Zamanlarda Zalim de Olsa (Meşru ve Şartlarına Uygun) Halifeye İtaat Etmek Hakkında

Nasr bin Asım el-Leysî, anlatıyor: Bir yolculuk esnasında (Halit bin Halit) el-Yeşküri'yi kaynak göstererek şu olayları anlatıyor: Leys

[1] İbn Mace, 4038.
[2] Buhari, 11/251.

oğullarından bir grup geldi. Sorduk. "Leysoğulları size bir hadisi şerifi sormak için geldiler" cevabını verdiler. Ben de; "Daha önce buraya Ebû Musa el-Eş'arî gelmedi mi? Ben onun Kufe'den geçtiğini duymuştum" dedim. "Evet Ebû Musa da buraya gelmişti. Kendisinden rica ettik ve Kufe'ye davet ettik. Ben ve arkadaşım ona da aynısını sorduk" diye cevap verdi birisi. Ben de şunların anlattım: "Ben arkadaşımla birlikte mescide geldim. Mescitte bir halka vardı. Herkes pür dikkat bir adamın anlattığı hadisi şerifi dinliyordu. Ben de gidip yanlarına oturdum. Yanıma bir adam geldi. Ona bu konuşanın kim olduğunu sordum. Bana; "Sen Basralı mısın?" diye sordu. Evet diye cevap verince; "Anlamıştım. Şayet Kufeli olsan bilirdin. Bu adam Huzeyfe'dir" diye cevap verdi.

Orada Hazreti Huzeyfe (r.a) şunları anlatmıştır; Herkes Allah Resulü (s.a.v)'e güzel şeyleri soruyordu. Ben ise kötü şeyleri ve kötü durumları sorardım. Bir keresinde; **"Ey Allah'ın Resulü! Bu kötü şeylerden sonra tekrar güzel şeyler olacak mı?"** diye sordum. Allah Resulü (s.a.v); **"Ey Huzeyfe! Allah'ın kitabını öğren ve oradan öğrendiklerinle amel et"** diye emir buyurdular. Bunu üç kere tekrar buyurdular. Ben yine; **"Ey Allah'ın Resulü! Bu kadar güzel şeyden sonra tekrar kötü şeyler olacak mı?"** diye sorunca; **"Evet! Karışık işler ve kötü olaylar (olacaktır)"** buyurdular. Ben devamla; **"Ey Allah'ın Resulü! Peki bu kötü şeylerden sonra tekrar güzel şeyler olacak mı?"** diye sordum. Allah Resulü (s.a.v); **"Evet! (İnsanlar bu haldeyken yine de aralarında) Dumanın arkasında ve kenarda kalmış (Müslüman) bir cemaat olacaktır."** Ben de; **"Peki Ey Allah'ın Resulü! Dumanın arkasında kalmış cemaatin anlamı nedir?"** diye sordum. **"Bunlar, çoğunluğa uymazlar. Onlardan kendilerini korurlar"** buyurdular. Ben yine; **"Ey Allah'ın Resulü! Bu kadar güzel şeyden sonra tekrar kötü şeyler olacak mı?"** diye sordum. **"Evet. Sağır ve kör edici karmaşık olaylar meydana gelecektir. Bu olaylar, ardından gelenleri cehennem sürükleyecektir. Ey Huzeyfe! Sen sen ol, bir dal parçası ile geçinmek bile bu olaylara karışmaktan hayırlıdır."**

Hafız Ebû Nuaym, Muaz bin Cebel (r.a)'I kaynak göstererek şu hadisi şerifi rivayet etmiştir: **"Size verilen bağışları ve hediyeleri alın. Eğer rüşvet olursa almayın. Siz fakir ve muhtaç olacağınızı düşünerek rüşvetten sakınmazsınız. İslam'ın üstünlüğü Allah'ın Kitabı ile amel edildiği sürece devam edecektir. Daha sonra Sultan (yani devlet idaresi) ile Allah'ın kitabı ayrı düşecektir. Siz sakın Allah'ın Kitabından ayrılmayın. Daha sonra sizi kendileri gibi görmeyen**

idareciler gelecektir. Eğer onlara itaat etmezseniz sizi öldürecek-lerdir. Eğer onlara itaat ederseniz, sizi Allah'ın yolundan saptıra-caklardır." Oradakiler; **"Ey Allah'ın Resulü! O halde ne yapmamızı emir buyurursunuz?"** diye sordular. Allah Resulü (s.a.v), şöyle cevap buyurmuşlardır: **"Böyle bir zaman geldiğinde İsa Aleyhisselam'ın havarileri gibi hareket edin. Havariler, çarmıha gerilmişler ve tes-terelerle doğranmışla ama yine de Allah'ın yolundan dönmemiş-lerdir. Allah'a itaat etmek uğrunda ölmek, Allah'a isyan içinde ya-şamaktan iyidir."**

Ebu İdris el-Havlânî, yine Hazreti Huzeyfe (r.a) aracılığıyla şu ha-disi rivayet etmiştir: İnsanlar, Allah Resulü (s.a.v)'e güzel şeyleri sorar-lardı. Ben ise kötü olayları sorardım. Allah Resulü (s.a.v)'e şöyle sor-dum: **"Ey Allah'ın Resulü! Biz cahiliyede kötü haldeydik. Derken İslam geldi ve Allah bize bu nimetleri verdi. Buna rağmen yine kötü olaylar ve kötü kimseler gelecek mi?"** Allah Resulü (s.a.v); **"Evet"** diye cevap buyurmuşlardır. Ben; **"Peki bu kötü şeylerden sonra tekrar güzel şeyler olacak mı?"** diye sordum. **"Evet o zaman bir duman (geçici bir anlaşma ya da sisli bir ortam) olacaktır"** diye cevap buyurdular. Ben, bunun ne anlama geldiğini sordum ve **"İnsanlar o zaman benim sünnetim olmayan işleri yaparlar. On-ların bazı şeylerini beğenirsin ama bazı şeylerini de sevmezsin"** cevabını aldım. **"Peki bu güzellikten sonra tekrar kötü şeyler ola-cak mı?"** diye sordum. Allah Resulü (s.a.v); **"Evet! Cehenneme davet eden kimseler ve olaylar gelecektir. Bunlardan uzak duramayan cehenneme gideceklerdir"** buyurmuşlardır. **"Bunları nasıl tanıya-cağımızı" sordum. "Bizim gibi görünecekler ve bizim söyledikle-rimizi söyleyecekler"** buyurdular. **"O zamanda bize ne yapmamızı tavsiye buyurursunuz?"** diye sorunca Allah Resulü (s.a.v); **"Müslü-manların çoğunluğundan ayrılma. Ve Müslümanların önderle-rine tabi ol"** cevabını buyurmuşlardır. **"Peki Müslümanların bir ce-maati ve lideri olmazsa ne yapacağız?"** diye sordum. Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"O zaman kimseye tabi olma. Bir ke-nara çekil. Bir bitki kökü ile beslenebiliyorsan git onu yap. Sana ölüm geldiğinde bu halde ol."**[1]

Bir başka rivayette ise şöyle buyurulmaktadır: **"Bizden sonra be-nim yolumdan gitmeyen ve benim sünnetime uymayan idareci-**

---

1 Buhari, 13/35.; Müslim, 12/236.; İmam Ahmed, 5/403.

ler ümmetin başına geçeceklerdir. Bu idarecilerden bazıları görünüşte insandır ama kalpleri şeytanlarınki gibidir." "O zaman ne yapmamızı tavsiye buyurursunuz?" diye sordum. **"Bunlara itaat edin. Eğer sizi dövseler ve malınızı gasp etseler bile isyan etmeyin."** Bu rivayet, İmam Müslim'e aittir.

Ebu Davud'un rivayeti ise şöyledir: **"Duman üstüne (yani geçici) barış"** buyurdular. **"Sonra ne olacak?"** diye sordum. **"Eğer Allah'ın emirlerine uyan bir halife varsa dünyada, sizi dövse de malınızı gasp etse de ona uyun. Eğer bunu da yapamayacak durumda isen; kenara çekil ve bir dal parçasını yiyerek öl, ölümü bekle." "Peki sonra ne olacak?"** diye yine sordum. **"Sonra Deccal zuhur eder. Deccal'in yanında bir ırmak bir de ateş olacaktır. Deccal'in ateşinde yanan fitneden ve vebalden kurtulur ve ecrini alır. Deccal'in nehrine yani nimetlerine kanan ise mesul olur ve muhakkak karşılığını alır/cezasını çeker." "Sonra ne olacak?"** diye sordum. Allah Resulü (s.a.v); **"Bundan sonra Kıyamet kopacaktır"** buyurmuşlardır.

Açıklama

Hadisi şerifte örnek olarak zikredilen "kuzât" kelimesi insanın gözüne eziyet veren şeyleri ifade etmektedir. Aynı kelime yemeğe karışmış olan toz ve toprak gibi maddeleri de ifade etmektedir. Bu gibi örnekler verilerek karmaşa zamanında insanların başına gelecek olaylar anlatılmaktadır. Burada kastedilen şey, insanların kalplerinde olan kötülüktür. Zahiri olarak insanlar anlaşmış gibi görünseler de aslında aralarında ihtilaf ve anlaşmazlık olacaktır.

Yine hadisi şerifte geçen "cezel" kelimesi (cezer ile aynı anlamda) ağaç kökü anlamına gelmektedir. İmam Müslim, kitabında bizzat kelimeyi bu şekilde tarif etmiştir.

İki Mümin Birbirine Kılıç Çekerse Öldüren de Ölen de Cehennemliktir

Ahnef bin Kays anlatıyor: (Hazreti Ali (r.a)'a yardım etmek için) evden çıktım. Yolda Ebû Bekre bana rastladı. "Nereye gidiyorsun Ahnef?" diye sordu. Ben de; "Allah Resulü (s.a.v)'in amcasının oğluna yardıma gidiyorum" diye cevap verdim. Bana; "Evine dön Ahnef. Ben Allah Resulü (s.a.v)'den bizzat şu sözleri dinledim: **"İki mümin birbirine kılıç çekip karşı karşıya gelirse; öldüren de ölen de cehennemliktir."** Ben de

bunun üzerine; **"Öldüreni anladık da ölen niye cehennemdedir ey Allah'ın Resulü?"** diye sordum. Şöyle cevap buyurdular: **"Öldürülen de kardeşini öldürmek istiyordu (fırsatını bulsa öldürecekti)."**[1]

Bazı rivayetlerde ise şöyle buyurulmaktadır: **"Öldürülen de kardeşini öldürmeyi çok istiyordu."**

Açıklama

Alimlerimize göre bu hadisi şerif sahabe hakkında söylenmemiş (olup başka bir kasıt ile söylenmiştir). Şu ayeti kerimeyi de delil olarak göstermişlerdir; **"İki mümin grup karşı karşıya gelirse aralarını düzeltmek için uğraşın. Eğer biri kabul eder de diğer grup anlaşmaya yanaşmazsa; anlaşmaya yanaşmayan grup ile Allah'ın koyduğu kanunları kabul edinceye kadar savaşın."**[2]

Bu ayeti kerimede, Müslümanların arasını düzeltmek için savaşmaya ve mücadele etmeye müsaade edilmiştir. Eğer Müslümanlar, bu gibi anlaşmazlıklara karşı mücadele etmezseler, Allah'ın emirlerinden birisi çiğnenmiş olur.

Şu halde "Ölen de öldüren de cehennemliktir" hadisi şerifi Allah Resulü Muhammed (s.a.v)'in sohbet arkadaşları ve öğrenciler (sahabe) için söylenmemiştir. Zira sahabe (kendi kafalarına göre değil) doğru gördükleri şeyler için savaşmışlardır.

Taberi diyor ki: Eğer Müslümanlar arasında meydana gelen her anlaşmazlıkta, kenara çekilmek ya da kılıç bırakmak veya eve çekilip olaylara müdahale etmemek emredilmiş olsaydı; ne şeriat uygulanabilirdi ne de İslam'ın koyduğu cezalar yani hadler uygulanırdı. Bunun sonucunda da her taraf günahlar dolardı. Münafıklar aleme hakim olurdu. Herkes dilediğini öldürür, dilediğinin malına el koyar ve canı istediğinin namusuna göz dikerdi. Bütün bunların olmaması için, kötü işlere müdahale etmek gerekmektedir. **"Günahkar ve ahmakların yaptıklarına engel olun"** hadisi şerifi de bu görüşümüzü desteklemektedir.

Bize göre; Ebû Bekre (r.a)'ın rivayet ettiği mesele, yukarda saydıklarımızdan yani İslam'ın müsaade ettiği şartlar dışındaki savaş ve mücadeledir. **"Müminler, dünyalık şeyler için savaşırlarsa; öldüren de ölen de cehennemliktir"** hadisi şerifinden anladığımıza göre; İslam'ın meşru gördüğü ve emrettiği şeyler için değil; kendi menfaatleri

---

1 Müslim, 18/11.; İbn Mace, 3964.; İmam Ahmed, 4/401 ve 5/43.; Buhari, 10/85.

2 Hucurat, 9.

ve dünyalık şeyler için birbirleriyle savaşan Müslümanlar cehenneme gidecektir.

Ebu Hureyre (r.a)'dan rivayet edilen bir başka hadisi şerif de konuya açıklık getirmektedir: **"Allah'a yemin ederim ki; kimin kimi ne için öldürdüğü ve kimin ne uğurda öldüğünün bilinmediği bir zaman gelmedikçe kıyamet kopmayacaktır."** Oradaki bir sahabi; **"Bu nasıl olacaktır?"** diye sormuş ve Allah Resulü (s.a.v) şu cevabı vermişlerdir: "Karmaşa **ortamı. Böyle bir ortamda öldüren de ölen de cehennemliktir."**[1]

Şu halde, ne için savaştığını bilmeyen ya da kendi arzularına uyan yahut da dünyalık şeyler için savaşan ve bu savaşta ölen ya da birbirini öldürenler cehennemliktir. Şer'i bir gerekçe için savaşanın durumu ise başkadır.

Şu halde bize göre sahabe-i kiram, kendi arzuları uğruna ya da menfaat için savaşmamışlardır. Cahilce mücadele de etmemişlerdir. Hepsi de doğru bildikleri şey için mücadele etmiş ve gerektiğinde canlarını feda etmişlerdir. Velev ki onların hatası bile olsa, bize onları tenkit etmek düşmez. Böyle bir hakkımız yoktur. Bu edebe de İslam'ın özüne de aykırıdır. **"Allah Teala, (Rıdvan biatında) o ağacın altında sana biat eden Müslümanların hepsinden razıdır."**[2] **"Muhammed, Allah'ın peygamberidir. O'nun yanındakiler, kafirlere karşı serttirler ama birbirlerine karşı merhametle muamele ederler."**[3] **"Hiç kimse;(Mekke'nin) fethinden önce (müslüman olup da) iyilik yapanlar ve (Allah yolunda) savaşanlar gibi olamaz."**[4]

Şu halde sahabe, dini bir delile dayanarak içtihat etmiştir. Bazılarının görüşü bazılarından daha doğru olabilir. Bu normaldir. Ama hepsi de sahabedir. Hepsinin hakkında ayeti kerime vardır. Allah Teala, onlardan razı olduğunu ifade buyurmuştur.

Bazıları daha sonra görüşlerini değiştirmiştir. Mesela Abdullah bin Ömer (r.a); daha sonraları, Hazreti Ali (r.a)'a yardım etmediği için çok üzülmüştür. Zira Hazreti Abdullah, Hazreti Ali (r.a)'ın döneminde, fitne zamanı kenara çekilmenin gerektiğini savunarak olaylara tarafsız kalmıştı. Zira Hazreti Muaviye'nin tarafı, anlaşmayı bozan taraf idi. Bu durumda Hazreti Ali (r.a)'ın yanında yer almak gerekiyordu.

---

1 Müslim, 18/35.
2 Fetih, 18.
3 Fetih, 29.
4 Hadid, 10.

Abdurrahman bin Ebza anlatıyor: Sıffin olayını yaşadık. Rıdvan biatında olanlardan 800 kişi, Hazreti Ali (r.a)'ın yanında idi. Bunlardan 63 tanesi vefat etti. Ammar bin Yasir (r.a) da orada idi. Ammar bin Yasir, bir kenarda idi. Başka sahabeler de etrafında idi. Ammar bin Yasir, Haşim bin Utbe'ye şöyle diyordu: "Haşim! Kalk ve ilerle. Cennet, kalkanların gölgesi altındadır. Bugün, Muhammed (s.a.v)'in sevdikleri şehit oluyor. Bugün, Muhammed (s.a.v)'in destekçileri yere düşüyor. Eğer biz mağlup olursak, dağlar üstümüze yıkılır. Biz hak taraftayız. Onlar ise batıl taraftalar."

Allah Resulü (s.a.v)'in ashabı arasında olan olaylar hakkında nasıl bir tavır takınmamız gerektiğini anlamak için şu ayeti kerimeyi okumak yeterlidir: "**Bunlar da sizin gibi insandırlar. Sizden önce yaşayıp gitmişlerdir. Onların yaptıklarının (günahı da sevabı da) onlaradır. Sizi ise kendi yaptıklarınız ilgilendirir.**"[1]

Tefsirimizde bu konuda "Hucurat suresinin" tefsirinde yeterince açıklama yapmıştık. Burada son olarak şu hadisi şerifi okuyarak konuyu kapatıyoruz: "**Benim ashabım arasında bir takım olaylar meydana gelecektir. Ama benim sohbetimde bulunmalarından dolayı Allah Teala, onların günahlarını affedecektir. Fakat daha sonra bu gibi şeyleri yapanlar (ve bu konulardan bahsedenler) ise cehenneme gideceklerdir.**"

Açıklama

"**De ki; Allah, size gökten ve yerden azap göndermeye gücü yetendir. Sizi birbirinize düşürüp intikam aldıran da O'dur. Gör ki belki (kafirler ve münafıklar) hakikati idrak ederler diye ayetleri nasıl açıklıyoruz.**"[2]

Hazreti Sevban (r.a), anlatıyor: Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır; "**Allah Teala, beni dünyayı benim önüme serdi. Doğusunu da batısını da gördüm. Ümmetimin nerelere hakim olacağını da gördüm. Ümmetime kırmızı ve beyaz hazineler verilmişti.**"[3] İbn Mace, bunların altın ve gümüş olduğunu ifade etmiştir. Allah Resulü (s.a.v), devamla şöyle buyurmuşlardır: "**Ben Rabbimden, ümmetimi toplu olarak açlıkla ve kıtlıkla helak etmemesini ve onlara dışardan düşman musallat etmemesini niyaz ettim. Rabbim ise bana**

---

1 Bakara, 134.
2 En'am, 65.
3 Müslim, 18/13.

şöyle buyurdu; "Ey Muhammed! Ben bir konuda hüküm verdim mi onun dönüşü olmaz. Ben senin ümmetine açlıkla ve topluca helak olmamayı nasip ettim. Ayrıca onlara kendilerinden başka dışardan düşman da göndermeyeceğim. Bütün dünya bir araya gelse de onlara bir şey yapamayacak. Fakat onlar birbirilerini boğazlayacak ve birbirlerini esir edeceklerdir."[1]

Ebu Davud'da şu ilave vardır: **"Ben ümmetimin başına Allah'ın yolundan çıkmış idarecilerin gelmesinden korkarım. Eğer bir kere böyle idareciler gelir de ümmetime kılıç çekerlerse, bu durum kıyamete kadar böyle devam edecektir. Ümmetimden birçok kimse müşriklere katılmadığı ve yine ümmetimin içinden bazıları putlara tapmadığı sürece kıyamet kopmaz. Ümmetimin içinden 30 tane yalancı çıkıp peygamber olduklarını iddia edeceklerdir. Ben nebilerin sonuncusuyum. Benden sonra nebi yoktur. Fakat bütün bunlara rağmen yine de ümmetimin içinden hak üzere olanlar olacaktır. Bunlara kimse engel olamayacaktır."**

Muaz bin Cebel (r.a)'dan rivayet edilen hadisi şerif ise şöyledir: Allah Resulü (s.a.v), bir seferinde namazı uzattı. Bitirdiği zaman; **"Ey Allah'ın Resulü! Bugün namazı çok uzun kıldınız"** dedik. Şöyle cevap buyurdular: **"Ben bugün korku ve hacet namazı kıldım. Allah'tan ümmetim için üç şey istedim. İkisi verildi. Ama bir tane dileğim reddedildi. Ümmetime dışardan düşmanlar musallat edilmemesini niyaz ettim; kabul edildi. Ümmetimin (eski kavimler gibi) boğularak helak edilmemesini niyaz ettim. Bu dileğim de kabul edildi. Birbirleriyle savaşmamalarını niyaz ettim; fakat bu dileğim kabul edilmemiştir."**[2]

Sad bin Ebi Vakkâs (r.a) anlatıyor: Allah Resulü (s.a.v), birgün Âliye'den dönmüştü. Bir başka rivayete göre bir grup sahabe ile Muaviye oğulları mahallesindeki mescide gelmişti. Burada iki rekat namaz kıldı. Biz de onunla birlikte namaz kıldık. Uzun bir süre dua etti. Duası bitince bize dönüp şöyle buyurdular: **"Rabbimden üç şey istedim. İkisini verdi, birini ise kabul etmedi. Ümmetimin açlıkla ve boğularak toplu şekilde helak edilmemesini murat ettim. Bu iki dileğim kabul edildi. Kendi aralarında savaşmamalarını ve birbirle-**

---

[1] Ebû Davud, 4232.; Tirmizi, 2176.; İbn Mace, 3952.; İmam Ahmed, 5/278 ve 284.

[2] İbn Mace, 3951.; İmam Ahmed, 3/146 ve 156.; İmam Müslim, 18/14.

rine düşman olmamalarını niyaz ettim. Fakat bu dileğim kabul edilmemiştir."[1] Nesâî de aynı hadisi şerifi rivayet etmiş ve bu hadisi şerifin sahih olduğunu ifade etmiştir.

Habbab bin Eret (r.a), Bedir'de şehit olanlardandır. Şehit oluncaya kadar, her gece Allah Resulü (s.a.v)'i mescitte takip eder O'nunla birlikte sabaha kadar namaz kılardı. Bu sahabi şöyle anlatıyor: Bir gece Allah Resulü (s.a.v), uzun bir namaz kılmış ve çok uzun bir dua etmiştir. Hazreti Habbâb (r.a) da; **"Anam babam sana feda olsun Ey Allah'ın Resulü! Seni hiç böyle namaz kılarken ve böyle dua ederken görmedim"** diye sorar. Allah Resulü (s.a.v); şöyle cevap buyurmuşlardır: **"Evet. Ben korku ve hacet namazı kıldım. Allah Teala'dan ümmetim için üç tane ayrıcalık istedim. İkisini ihsan etti. Birini ise kabul buyurmadı. Allah Teala'dan, benim ümmetimi, daha önceki ümmetler gibi (toplu) helak etmemesini niyaz ettim. Bunu kabul buyurdu. Ümmetime düşmanlarını musallat etmemesini ve düşmanını galip getirmemesini niyaz ettim. Bunu da kabul buyurdu. Ümmetimin fırkalara bölünüp (birbirleriyle savaşmamalarını) niyaz ettim. Fakat bu dileğimi kabul etmedi."**

Ebu Musa el-Eş'arî (r.a)'nin rivayet ettiği hadisi şerifte Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Kıyametten önce Herc olacaktır."** Ebû Musa (r.a), Herc'in ne olduğunu sormuş; Allah Resulü (s.a.v) ise şöyle cevap buyurmuşlardır: **"Herc, öldürmektir."** Ebû Musa; **"Biz müşrikleri öldürüyoruz"** demiş; Allah Resulü (s.a.v), buna da şu cevabı vermişlerdir: **"Herc, müşrikleri öldürmek değil; Müslümanların birbirlerini öldürmeleridir. Öyle ki bir (Müslüman), komşusunu öldürür. Hatta amcasının oğlunu ve akrabasını öldürür."**[2]

Allah Resulü (s.a.v), Ne Tür Fitnelerin Olacağını Haber Vermiştir

Huzeyfe (r.a) diyor ki: Allah Resulü (s.a.v), bize öyle bir öyle sohbetler yapmıştır ki bırakmıştır ki, bu sohbetlerde bize (fitneler hakkında) eksik bırakılan bir şey yoktur. Allah Resulü (s.a.v), bize (fitneler hakkındaki) bütün meseleleri izah etmiştir. Dileyen dilediğini alır. Bazıları da unutulup gider. Benim unuttuğum bazı şeyler olabilir. Ama sahabeden olan arkadaşlarım Allah Resulü (s.a.v)'den gelen herşeyi bilirler. Fakat unutsak da yine de hatırlayabiliriz. Nitekim bir adam

1 Ebû Davud, 4232.; İbn Mace, 3951.; İmam Ahmed, 5/240.; Tirmizi, 2176.

2 İbn Mace, 3909.; İmam Ahmed, 2/392 ve 4/391.

tanıdığı birini uzun süre görmezse unutabilir. Ama sonra gördüğünden tekrar hatırlar ve tanır.[1]

Yine Hazreti Huzeyfe (r.a) diyor ki: Vallahi Allah Resulü (s.a.v)'in ashabı mı unuttu yoksa onlara (Allah Teala mı) unutturdu bilmiyorum. Fakat Allah Resulü (s.a.v), fitnelerle ilgili hiçbir meseleyi eksik bırakmamıştır. Hatta fitne çıkaran bir adamı ve yanındaki 300 kişinin isimlerini bile tek tek anlatmıştır. Hatta kabilesini ve babasının ismini bile zikretmişti.[2]

Hazreti Huzeyfe bin Yemân (r.a) anlatıyor: Allah Resulü (s.a.v), bize fitneleri anlatırken şöyle buyurmuşlardır: **"Bu fitnelerden üç tanesi, geride hiçbirşey bırakmayacaktır. Yine bazı fitneler yaz rüzgarları gibidir. Büyüğü de vardır küçüğü de."**[3]

Abdullah bin Ömer (r.a) anlatıyor: Allah Resulü (s.a.v) ile birlikte oturuyorduk. Bize fitneleri anlatıyordu. Daha sonra "Ehlâs" adlı fitneden bahsettiler. Oradakiler bunun ne olduğunu sorunca Allah Resulü (s.a.v) şunları anlatmışlardır: **"Bu korku ve kaçış fitnesidir. Sonra en kötü fitne gelir. Bu fitnenin ateşinin dumanı, benim ailemden birinin ayaklarının altından çıkar. Bu adam benim ailemden olduğunu iddia etse de aslında benim ailemden değildir. Zira benim ailem ve dostlarım, ancak takva sahipleridir. Takva sahibi olmayanlar benim ailem ve dostlarım olamazlar. Sonra düheymâ fitnesi olacak. Bu fitneden hiçbir Müslüman kaçamayacak. Tam fitneler bitti zannedilirken yeniden başlayacak. Öyle ki bir adam sabah mümin olarak kalkacak. Akşam yatarken kafir olacak. Yine bir başkası kafir olarak evinden çıkıp evine Müslüman olarak dönecek. Sonra insanlar iki gruba ayrılacak. Bir grupta sadece Müslümanlar olacak ve içlerinde tek bir münafık olmayacak. Diğer grupta ise tek bir mümin olmayacak. Hepsi münafık olacaklar. İşte o zaman Deccâl'i bekleyin. Ya o gün ya da bir gün sonra Deccâl gelecektir."**[4]

Açıklama

Hazreti Huzeyfe (r.a)'ın bahsettiği "makam" bazı rivayetlerde "meclis" olarak zikredilmiştir. Ebû Zeyd'in rivayet ettikleri de bunu

1 Müslim, 18/15.; Ebû Davud, 4221.
2 Ebû Davud, 4222.
3 Müslim, 18/15.; İmam Ahmed, 5/407.
4 Ebû Davud, 4224.; İmam Ahmed, 2/133.

desteklemektedir: Allah Resulü (s.a.v), bir gün bize sabah namazı kıldırdı. Sonra minbere çıkıp öğle vaktine kadar bize hitap etti. Namazdan sonra tekrar minbere çıkıp ikindi namazına kadar konuştu. İkindi namazını kılıp akşam namazına kadar anlatmaya devam etti. Olmuş ve olacak olan birçok olay anlattı. Biz de hepsini dinledik ve ezberledik. Müslim'in rivayeti böyledir.

Tirmizi'nin rivayeti ise şöyledir: Ebû Said el-Hudri anlatıyor; Allah Resulü (s.a.v), bir gün bize ikindi namazını kıldırıp bir hutbe verdiler. Burada kıyamet gününe kadar olacak olan birçok olayı anlattı. Hepimiz bunu ezberledik ama bazılarımız bunu unuttu.[1]

Burada bir tek makamdan yani bir tek toplantıdan bahsediliyor gibi görünüyor. Fakat ilk hadisi şerifte birden fazla hutbe olduğu ifade ediliyor. İkinci hadisi şerifte ise bir tek konuşma yapıldığı anlatılıyor. Burada bir çelişki varmış gibi görünse de bize göre; iki olay da farklı günde olmuştur.

Birgün, sadece ikindiden sonra Efendimiz (s.a.v) hutbe vermiştir. Diğer gün ise gün boyu konuşma yapılmıştır. Fakat belki de Ebû Hureyre (r.a)'ın rivayeti de aynı meseleyi anlatmaktadır. Muhtemelen Ebû Said (r.a), olayın tamamını anlatmamış; sadece ikindi namazında anlatılanları aktarmakla yetinmiştir. En iyisini Allah bilir.

"Ehlâs" devamlı olan olaylar için kullanılan bir kelimedir. Mesela evi ile ilgilenen bir adama için evine bağlı anlamında "hils" kelimesi kullanılır. Çoğulu ise ehlâs'tır. Bu fitne uzun süreceğinden ve çetin geçeceğinden bu isim verilmiş olabilir. Bu olaylarda çokça insan ölecek ve çokça mal kaybı olacaktır.

"Duman" ifadesi ise fitnenin başlamasını ve duman gibi her taraftan yayılıp herkese bulaşmasını anlatmaktadır.

Düheymâ ismi isi dühemâ kelimesinin çoğulu olup; zor ve kötü işler için kullanılmaktadır.

Bu hadisi şeriflerden anladığımıza göre Allah Resulü (s.a.v), kıyamete kadar meydana gelecek birçok önemli olayı haber vermiştir. Fakat sahabe-i kiram, ya kasıtlı ya da kasıtsız olarak bunların çoğunu anlatmamıştır. Muhtemelen bu meseleler, dinin asli unsurları ile alakalı olmadığı için çok dile getirilmemiştir. Ya da Allah Teala, bu anlatılanları unutturmuş olabilir.

---

1 Tirmizi, 2191.

Ebu Hureyre (r.a) ise şunları anlatmaktadır: Allah Resulü (s.a.v)'den iki kitap dolusu mesele öğrendim. Birinci gruptakileri herkese anlattım. İkincileri ise anlatmadım. Eğer anlatırsam boğazımın kesilmesinden korkuyorum.

Hadisi şerifte geçen "fustât" kelimesi "büyük çadır" anlamındadır. Yani müslümanlar büyük gruplara ayrılacaklar ve birbirleriyle mücadele edeceklerdir. Ve bu gruplar birbirinden tamamen ayrı olacaktır. Her bir grup birbirini tanıyacaktır. Hiçbir grup birbirine benzemeyecek ve birbirine karışmayacaktır. Mısır'da da bu adla anılan yani "Fustât" isminde bir şehir kurulmuştur. Bu şehrin adı da aynı kelimeden türemiştir.[1]

Deniz Dalgaları Gibi Gelecek Olan Fitneler Ümmetin Helakı Kureyş Gençlerinin Elinden Olacaktır

Şakîk (el-Belhî), Huzeyfe (r.a)'ı kaynak göstererek şu hadisi şerifi rivayet etmektedir: Ömer bin Hattâb (r.a) ile birlikte oturuyorduk. Bize; "**Allah Resulü (s.a.v)'in fitneler ile ilgili hadisi şerifini hatırlayan var mı?**" diye sordu. Huzeyfe (r.a) da; "**Ben biliyorum**" diye cevap verdi. Hazreti Ömer (r.a); "**Sen çok cesursun. Söyle bakalım nasıl biliyorsun**" dedi. Hazreti Huzeyfe (r.a) şu hadisi şerifi aktarmıştır: "**Bir insan; ailesi, malı ve komşusu ile imtihan edilecektir. Bu kimse namazı, orucu, zekatı, emri bi'l-ma'ruf ve'n-nehyi ani'l-münker'i inkar edecektir.**"[2]

Bunun üzerine Hazreti Ömer (r.a); "**Ben bunu değil kıyamete yakın deniz dalgaları gibi gelecek olan fitneleri soruyorum**" deyince Hazreti Huzeyfe (r.a); "**Ey Müminlerin Emiri! Sen bu fitneleri ne yapacaksın? Bu fitneler ile senin aranda kapalı bir kapı var**" diye cevap verir. Hazreti Ömer (r.a) da; "**Bu kapı açılacak mı yoksa kırılacak mı?**" diye sorar. Hazreti Huzeyfe (r.a); "**Kırılacağını düşünüyorum**" der. Bunun üzerine Hazreti Ömer (r.a); "**O zaman kapalı kalması daha iyi değil mi!**" diye cevap vermiştir.

Şakîk diyor ki: Huzeyfe (r.a)'a; "**Hazreti Ömer (r.a), bu kapının ne olduğunu biliyor muydu?**" diye sordum. Huzeyfe (r.a) da; "**Evet. Gün-**

---

1 Buhari, 1/216.
2 İbn Mace, 3955

düz vakti akşamın geleceğini nasıl biliyorsa o şekilde biliyordu" diye cevap vermiştir.

Mesrûk da diyor ki: Huzeyfe (r.a)'a bu kapının ne olduğunu sorduk; **"Bu kapı Ömer'in kendisi idi"** cevabını verdi.[1]

Aynı rivayetleri İmam Buhari ve İmam Müslim de kitaplarına almıştır.[2]

İmam Malik bin Enes'in rivayet ettiği hadisi şerif ise şöyledir: Bir keresinde Ömer bin Hattâb (r.a), Hazreti Ali bin Ebî Tâlib (r.a)'ın yanına gelmişti. Hazreti Ali (r.a), ağlıyordu. Hazreti Ömer (r.a); **"Niye ağlıyorsun?"** diye sordu. Hazreti Ali (r.a); **"Bu Yahudi-yani Ka'b el-Ahbâr-senin cehennem kapılarından birisi olduğunu söylüyor. Onun için ağlıyorum"** diye cevap verir. Hazreti Ömer (r.a); **"Ben, Allah Teala'nın beni cennetine koyacağını ümit ediyorum. Ama yine de Allah Teala ne dilerse o olur"** diye cevap verir. Hazreti Ömer (r.a), bir haberci göndererek Ka'b el-Ahbâr'ın çağrılmasını emreder. Ka'b el-Ahbâr, Hazreti Ömer (r.a)'ın huzuruna gelince; **"Ey Müminlerin Emiri! Allah'a yemin ederim ki; zilhicce ayı çıkmadan sen cennete girmiş olacağın kanaatindeyim"** der. Hazreti Ömer (r.a); **"Bu nasıl iş? Bir cennette olduğumu söylüyorsun, bir cehennemde!"** diye sorar. Ka'b el-Ahbâr; **"Allah'ın indirmiş olduğu kitaptan anladığım kadarıyla sen, cehennemin kapılarından birisisin. Yani insanların cehenneme girmesine bir engelsin. Sen öldüğün zaman insanlar, kıyamete kadar cehenneme düşüp duracaklar"** cevabını vermiştir.

Amr bin Yahya bin Said, dedesini kaynak göstererek bir hadisi şerife yer vermektedir. Amr'ın dedesi şöyle anlatıyor: Allah Resulü (s.a.v)'in mescidinde Ebû Hureyre (r.a) ile birlikte oturuyorduk. Mervan da yanımızdaydı. Burada Ebû Hureyre (r.a), bana şu hadisi şerifi öğretmiştir: **"Ümmetimin helakı, Kureyşli gençlerin elinden olacaktır."**[3]

Mervan; "Allah'ın laneti bunların üzerine olsun" demiş; Ebû Hureyre (r.a) da bunun üzerine; "İstersen bu gençlerin isimlerini ve kabilelerini tek tek söyleyeyim" diye cevap vermiştir.

Amr'ın dedesi diyor ki: Şam'da Mervan ile birlikteyken bazı olaylar oldu. Mervan; "Bu olaylar, hadisi şerifte bahsedilen gençler mi acaba?" diye sorunca ben de; "Sen daha iyi bilirsin" diye cevap verdim.

---

1 Tirmizi, 2258.; İbn Mace, 3955.
2 Buhari, 2/8.; Müslim, 18/17.
3 Buhari, 13/9.; İmam Ahmed, 2/324.

Ebu Hureyre (r.a)'dan rivayet edilen bir başka hadisi şerifte ise şöyle buyuruluyor: **"Ümmetimi Kureyş'in falanca kabilesi helak edecektir."** Ebû Hureyre (r.a); **"Bize ne yapmanızı emredersiniz?"** diye sormuş ve Allah Resulü (s.a.v)'den şu cevabı almıştır: **"Onlardan uzak durun. İnsanları da bunlardan uzak tutun."**[1]

Açıklama

Alimlerimiz diyor ki-Allah hepsinden razı olsun-: Bu hadisi şeriften anladığımıza göre Ebû Hureyre (r.a), fitnelere dair çokça malumata sahiptir. İlerde olacak kötü işlere dair şeyleri bilmektedir. Zira bazı rivayetlerde Ebû Hureyre (r.a), meydana gelecek olayların yerlerine işaret etmiştir. Fitne çıkaracak olanları da isim isim kabile kabile saymıştır. En iyisini ve en doğrusunu bilen Allah'tır.

Efendimiz (s.a.v), ailesi ve akrabalarının başlarına gelecek olanlara da işaret etmiş ve ashabını bu konularda ikaz etmiş; ailesine ve dostlarına sahip çıkmalarını ümmete vasiyet buyurmuşlardır. Nitekim de böyle olmuş; Yezid bin Muaviye ve Ubeydullah bin Ziyad gibi ümeyyeoğullarından gelen idareciler, Allah Resulü (s.a.v)'in ehli beytinden, sahabden, muhacirlerden ve ensardan nice kimseleri öldürmüşler, mallarını yağma etmişlerdir. Haccâc ve Süleyman bin Abdulmelik ile oğlunun yaptıkları da bunlara örnek verilebilir.

Hazreti Hüseyin (r.a)'ın Şehit Edileceğinin Haber Verilmesi Hazreti Hüseyin (r.a)'ı Şehit Edenden (Allah Teala ve Resulü s.a.v) Razı Değildir

Enes bin Hâris (Allah kendisinden razı olsun) şu hadisi şerifi rivayet etmiştir: **"Benim bu evladım Irak topraklarında katledilecekdir. İçinizden o zaman yetişenler, evladıma yardım etsinler."** Enes diyor ki: O esnada Efendimiz (s.a.v)'in yanında Hazreti Hüseyin (r.a) vardı.

İmam Ahmed, Müsned adlı eserinde Sabit bin Enes'i (Allah'ın rahmeti hepsinin üzerine olsun) şöyle bir olay rivayet etmektedir: Yağmur'dan sorumlu Melek, Allah Resulü (s.a.v)'in huzuruna çıkmak için izin ister. Allah Resulü (s.a.v) de izin verir ve Ümmü Seleme (r.a) annemize emir buyurarak kapıyı kimseye açmamasını ve içeri kimseyi almamasını söyler. Fakat Hazreti Hüseyin (r.a) gelip Ümmü Seleme'den

---

[1] Müslim, 18/41.; İmam Ahmed, 2/301.

kurtularak kapıdan içeri girer. Efendimiz (s.a.v)'in omuzlarına çıkar. Sonra da Efendimiz (s.a.v)'in kucağına gelir. Sonra da tekrar omuzuna çıkar. Bu esnada huzurda bulunan Melek, Efendimiz (s.a.v)'e; "**Hüseyin'i seviyor musun?**" diye sorar. Efendimiz (s.a.v); "**Evet**" cevabını verir. Melek; "**Fakat senin ümmetinden bazıları bu sevdiğini öldürecek-lerdir. İstiyorsan sana nerede öldürüleceğini göstereyim**" der ve elini uzatıp (gaipten) bir avuç kırmızı toprak alır. Ümmü Seleme (r.a), bu toprağı baş örtüsünün içinde saklamıştır. Sabit diyor ki: Biz bu olanları gördük. O toprak Kerbelâ toprağına benziyordu.[1]

Mus'ab bin Zübeyr diyor ki: Hazreti Hüseyin (r.a), yürüyerek tam 25 hac ifa etmiştir. Efendimiz (s.a.v), Hazreti Hasan ve Hazreti Hüseyin (r.a) hakkında; "**Bu ikisi cennetteki gençlerin efendileri olacaklardır**" buyurmuşlardır.[2]

Bir başka hadisi şerifte ise şöyle buyuruluyor: "**Bu ikisi benim dünyadaki en güzel nimetlerimdir. Gözlerimin nurudurlar.**"[3]

Ebu Davud'un anlattığına göre; Efendimiz (s.a.v), bir keresinde Mescit'te hutbe okurken Hazreti Hasan ve Hazreti Hüseyin (r.a) gelmişlerdi. Efendimiz (s.a.v), konuşmasını kesip minberden inmiş; onları kucağına alıp tekrar hutbesine devam etmiştir. "**Ben bunları görünce dayanamıyorum**" buyuran Efendimiz (s.a.v), devamla şöyle buyurmuşlardır: "**Ya Rabbi! Ben bu ikisini seviyorum. Bu ikisini sevenleri de seviyorum.**"[4]

Katiller, Hazreti Hüseyin (r.a) ve yanındakilere merhamet etmemişler, Cuma günü olmasına rağmen saldırmışlar ve Kufe yakınlarında Taf denilen mevkide O'nu ve yanındaki 61 kişiyi şehit etmişlerdir.

Tarihçilere göre Hicretin 60.senesi (yani miladi 680) senesinde Hazreti Muaviye vefat etmiş ve yerine Yezid hilafet makamına gelmişti. Velid bin Utbe Medine'ye biat almak için gelmiş Hazreti Hüseyin ve Abdullah bin Zübeyr'i gece evinden aldırıp biat ettirmeye çalışmıştır. Fakat Hazreti Hüseyin ve Abdullah bin Zübeyr, gizlice değil açıktan biat edeceklerini söyleyerek geri dönmüşler; ertesi gece de Mekke'ye doğru yola çıkmışlardır. Tarih Recebin son gecesini gösteriyordu. Günlerden pazardı (Miladi 6 Mayıs 680). Hazreti Hüseyin (r.a); Şaban, Ramazan,

---

1 İmam Ahmed, 3/243.
2 Tirmizi, 3768.; İbn Mace, 118.; İmam Ahmed, 3/3 ve 62.
3 Buhari, 7/95.; İmam Ahmed, 2/85 ve 93.
4 Tirmizi, 3769.

Şevval ve Zilkade ayını Mekke'de geçirmiş; Terviye günü (yani 9 Zilkade 60/11 Ağustos 680) Kufe'ye doğru yola çıkmıştır. Ubeydullah bin Ziyad, Hazreti Hüseyin (r.a)'ın öldürülmesi için bir atlı birlik göndermiştir. Birliğin başına da Sad bin Ebi Vakkas'ın oğlu Ömer getirilmişti. Ömer, Kerbelâ'da Hazreti Hüseyin (r.a)'a yetişmiştir. Rivayetlere göre Ubeydullah bin Ziyad, Hür bin Yezid er-Riyâhî'ye, Hazreti Hüseyin (r.a)'ın tutuklanarak hapsedilmesini emretmişti. Ömer'in emrinde 4.000 kişi vardı. Ubeydullah bin Ziyad, yardımcı birlikler göndermiş ve Hazreti Hüseyin (r.a)'ın üzerine gönderilen ordunun sayısı 24.000'e ulaşmıştır. Sad bin Ebi Vakkas'ın oğlu Ömer, Rey valiliği vaadi karşılığında Hazreti Hüseyin (r.a)'ın üzerine yürümüştür.

Uzun süren takipten sonra Hazreti Hüseyin (r.a), yanındakilerle birlikte kuşatılmış; 10 Muharrem 61 (10 Ekim 681) Çarşamba günü şehit edilmiştir. 11 ya da 12 Muharrem günü şehit edildiğini söyleyenler de vardır. İbn Abdilberr'e göre 10 Muharremde şehit edilmişti. Kerbelâ ya da diğer adıyla Tıf (ya da Taf) denilen yerde şehit edilmiştir. şehit edildiğinde 56 yaşında idi. Hicretin 4.senesinde 6 Şaban günü doğduğu rivayet edilir (11 Ocak 626 Cumartesi).

Bazı rivayetler yanındaki 82 iki kişi ile birlikte şehit edildiği ifade edilmiştir. Bunlardan çoğu sahabe idi.

Cafer-i Sadık'ın anlattığına göre (Allah ondan da bütün ailesinden de razı olsun), Hazreti Hüseyin'in vücudunda 30'dan fazla kılıç darbesi vardı.

Hazreti Hüseyin'i kimin şehit ettiği konusunda ihtilaf vardır. Bazılarına göre Kufeliler tarafından şehit edilmiştir. Bazılarına göre ise Sad bin Ebi Vakkas'ın oğlu Ömer tarafından şehit edilmiştir.

İbn Abdilberr diyor ki: Sad bin Ebi Vakkas'ın oğlu Ömer komutan olduğu için böyle denilmiştir. Yoksa Ömer'in bizzat kendisi öldürmemiştir.

Hazreti Hüseyin (r.a)'ın üzerine gelen atlılar arasında Mısırlı ve Yemenliler de varmış.

Halife bin Hayyât'a göre, Şemr bin Zil'cevşen adlı bedbaht Hazreti Hüseyin (r.a)'ı şehit etmiş, kafasını kesip Ömer'in yanına getirmiştir. Şemr, Ömer'in komutanlarından idi. Ömer, durumu Ubeydullah bin Ziyad'a bildirmiş; Ubeydullah da; **"Sen bunu gördün de o adamın boynunu niye vurmadın"** diye cevap vererek adamın kendisine gönderilmesini emretmiştir. Şemr, Hazreti Hüseyin (r.a)'ın kesik başı ile

Ubeydullah'ın yanına gelmiş; Ubeydullah da bu adamın boynunu vurdurmuştur.

Bazı rivayetlere göre Şemr'in kafasını vurduran Yezid bin Muaviye'dir.

İmam Ahmed, Abdullah bin Abbas (r.a)'ı kaynak göstererek şu hadisi şerifi rivayet etmiştir: Abdullah bin Abbas (r.a) şöyle anlatıyor; Bir gece Allah Resulü (s.a.v)'i gördüm. Toz toprak içindeydi. Elinde bir kase vardı. İçinde bir miktar kan bulunuyordu. Parmağını kana batırıp çıkarıyordu. Bunun ne olduğunu kendisine sorduğumu zaman; **"Bu Hüseyin'in ve yanındakilerin kanıdır. Bugünden beri buna bakıyorum"** buyurdular.[1]

Ammar diyor ki: O gün hiç aklımdan çıkmıyor. Zira Hazreti Hüseyin (r.a), Efendimiz (s.a.v)'in bu hadisi şerifi söylediği gün katledilmiştir.

Hazreti Hüseyin (r.a)'ın yanındakilerden şehit edilmeyenler de esir edilmiş idi. Esirler arasında Hazreti Hüseyin (r.a)'ın oğlu Ali, Hazreti Ali (r.a)'ın ve Hazreti Fatıma (r.a)'ın kızı Zeynep ve Ümmü Gülsüm ve yine Hazreti Hüseyin (r.a)'ın kızları Fatıma ve Sekine vardı.

Muhammed bin Hanife'nin anlattığına göre Hazreti Hüseyin (r.a) ile birlikte 17 kişi şehit edilmişti. İbn Abdilber'e göre ise 16 erkek şehit edilmiştir. Sadece ehli beytten 23 kişinin katledildiğini söyleyenler de vardır.

İmam Buhari, Enes bin Malik (r.a)'ın hayatını anlatırken şu bilgilere yer vermektedir: Hazreti Hüseyin'in mübarek başı Ubeydullah bin Ziyad'ın yanına getirildi. Bir testi içindeydi. Toz toprağa bulanmıştı. Enes bin Malik diyor ki: Efendimiz (s.a.v)'e ailesinden en çok benzeyen kişi Hazreti Hüseyin idi. Ubeydullah, Hazreti Hüseyin efendimizin başının bir mızrağa geçirilmesini emretmiştir. Tarık bin Mübarek adlı melun rezil adam, Hazreti Hüseyin efendimizin başını bir mızrağa geçirerek şehrin Ubeydullah kapısı denilen kapısına diktirmiştir. Ubeydullah mescide gelerek insanları burada toplamış ve Hazreti Hüseyin efendimiz hakkında burada ağza alınmayacak sözler sarfetmiştir.

Hazreti Hüseyin haricinde kız kardeşlerinin ve ailesinden bazılarının başları da kesilmiş idi. Bunlar Hür bin Kays adlı bedbahta teslim edilerek Şam'a gönderilmiştir. Yezid'in sarayına getirilen Hazreti Hüse-

---

[1] İmam Ahmed, 1/242.

yin efendimizin başı, Yezid'in emriyle altın bir testiye konularak şehrin kapılarında sergilenmiştir.

Tabiinden olan Halit bin Affan adlı zat, Hazreti Hüseyin'in mübarek başını asıldığı yerden alarak saklamıştır. Bu zat, değerli biriydi. Tabiinin ileri gelenlerindendir. Halit Hazreti Hüseyin efendimizin başını da alarak ortadan kaybolmuştu. Tam bir ay Şamlılar onu aradılar. Sonunda buldular. Halit sorguya çekildi.

Hazreti Hüseyin efendimizin başının nerede olduğuna dair kesin bir bilgi yoktur. Ebu'l-Âlâ el-Hemedânî'ye göre Yezid, Hazreti Hüseyin efendimizin başını Medine'ye göndermiştir. Haşimoğulları ile Ebû Süfyan ailesinin ileri gelenleri aralarında anlaşarak kan davası güdülmesine engel olmuştur. Yezid'in emri ile Hazreti Hüseyin ailesinden esir edilenler de serbest bırakılıp Medine'ye gönderilmiş; her türlü ihtiyaçları da karşılanmıştır.

Hazreti Hüseyin efendimizin başı, Medine valisi olan Amr bin Said bin As'a teslim edildi. Amr; "Keşke bu baş bana hiç teslim edilmeseydi" diye hayıflanmıştır. Vali Amr'ın emriyle Hazreti Hüseyin efendimizin başı, yıkanıp kefenlenmiş ve Bakî mezarlığında annesi Fatıma (r.a)'ın yanına defnedilmiştir.

Zübeyr bin Bekar da bu rivayeti teyit etmektedir. Zübeyr, alim bir zat idi. Tarih bilgisi de iyidir.

(Şii olan) İmamiye mezhebine göre Hazreti Hüseyin efendimizin başı, şehit edilmesinden 40 gün sonra (Allah'ın izni ile) Kerbelâ'da bulunan cesedine iade edilmiştir. Onlar bu günü ziyaret günü olarak kabul etmişlerdir.

(Mısır'ın) Askalan ya da Kahire şehrinde olduğunu söyleyenler de vardır. Fakat bu son iki görüş batıldır; doğru değildir.

Hazreti Hüseyin (r.a)'ı şehit edenler de cezalarını bulmuşlardır. 6 sene sonra Muhtar (es-Sakafî) ve Amr bin Sad, bu olaya karışanları daha sonradan isyan ettikleri gerekçesi ile kılıçtan geçirmiştir. **"Günahkarlar ve isyankarlar, yüzlerinden ve hal hareketlerinden tanınırlar. Sonra da alınlarından ve ayaklarından sürüklenip (ateşe atılırlar)."**[1]

Tirmizi anlatıyor: Ubeydullah bin Ziyad, Hazreti Hüseyin efendimizin başını Rahabe mescidine astırmıştı. Bir süre sonra insanlar "Geldi

[1] Rahman, 41.

geldi" diye feryat ederek koşuştular. Bir de ne görsünler! Birden fazla başı olan bir yılan çıkıp gelmiş ve Ubeydullah'ın kabrine girmiştir. Daha sonra yılan kabirden çıkıp gitmiştir. Bu olayı insanlar iki ya da üç kez görmüşlerdir.

Alimlerimize göre bu onlara verilen bir cezadır. Daha sonra Allah, bu isyancılara ve onlara destek verenlere Muhtar'ı musallat etmiştir. Önce Müzhic bin İbrahim bin Malik, 20.000 kişilik ordusu ile gelip Musul'a 5 mil mesafede Ubeydullah'ın üzerine yürüdü. Ubeydullah'ın askeri 33.000 kişi idi. Karşılıklı oklarla başlayan savaşta 73 Iraklı ve 7.000 Şamlı öldürülmüştür.

Sonunda Ubeydullah bin Ziyad da öldürüldü. Müzhic, Ubeydullah'ı bizzat kendi eliyle öldürdüğü için Allah'a şükretmiştir. Daha sonra kafaları kesilen 7.000 kişinin kafaları Muhtar'a gönderilmiştir. Bunların hepsi de Hazreti Hüseyin'i şehit eden birlikteki askerlerdendir.

Müellif (Kurtubî) diyor ki: Bu konu hakkındaki rivayetler için Hafiz Ebu'l-Hatîb bin Dihye'nin "Merecü'l-Bahreyn fî fevâidi'l-meşrıkiyyîn ve'l-meğribiyyîn" adlı eserine bakılabilir.

Açıklama

Ubeydullah bin Ziyad'un yaptığına benzer kötü işleri daha önce Bişr bin Ertaa da yapmıştı. Allah Resulü (s.a.v)'e hakaretler etmiş, ehli beytten kişileri de öldürmüşlerdir. Bu adam, Hazreti Abbas (r.a)'ın oğlu Ubeydullah'ın iki evladını katletmiştir.

Ebubekir bin Şeybe, uzun bir hadisi şerife yer verdikten şöyle bir olay anlatıyor: Efendimiz (s.a.v)'in ashabından olan Ebû Zer el-Ğıfarî, her namazdan sonra fitne ve belalardan Allah'a sığınırdı. Bazen de uzun uzun namaz kılar, rüku ve secdeyi uzun tutar; dua ederdi. Kendisine "Ne için Allah'a sığınıyorsun?" diye sorduğumuzda şöyle cevap vermiştir: "Rezillik ve belalardan Allah'a sığındım. Zira öyle bir gün gelecek ki; kadınlar ulu orta yakışışız söz söyleyecekler ve baldırlarını açacaklardır. İşte bu zamanları görmemek için Allah'a dua ediyorum. Ama siz o günleri göreceksiniz."

Ebu Ömer İbn Abdilber anlatıyor: Hakem olayından sonra Hazreti Muaviye, Bişr bin Ertaa adlı adamı bir orduyla Medine'ye gönderdi. Bu esnada Medine'de Ebû Eyyub el-Ensari hazretleri vali idi. Hazreti Ali (r.a), kendisini buraya vali tayin etmiş idi. Bişr'in Medine'ye yürüdüğünü haber alan Ebû Eyyub (r.a), Medine'yi terkederek (Kufe'ye) Hazreti Ali (r.a)'ın yanına geldi. Bişr gelip Medine'ye girdi ve minbere çıktı.

"Dün burada oturan yaşlı adam (Yani Hazreti Osman) nerede?" diye sordu. Sonra da; "Ey Medineliler? Ya bugün burada bana biat edersiniz ya da burada buluğa ermiş tek bir erkeği sağ bırakmam!"

Bişr daha sonra bütün Medinelileri toplatıp biat aldı. Seleme oğullarına ise haber gönderim; "Size eman da yok biat da. Bana Cabir bin Abdullah'ı getirin" dedi. Hazreti Cabir'e durum haber verildi. Bişr de Şam'a dönmüştü. Efendimiz (s.a.v)'in eşi ve annemiz aracı oldu. Bunun üzerine Cabir bin Abdullah, Şam'a gelip Muaviye'ye biat etti.

Bişr, daha sonra Mekke'ye geldi. Mekke'de de Ebû Musa el-Eş'arî vali idi. Ebû Musa (r.a) da canından endişe edip Mekke'yi terketti. Fakat Bişr, daha sonra haber gönderip Ebû Musa (r.a)'a can güvenliği teminatı vermiştir.

Bunun ardından Bişr Yemen'e doğru yola çıktı. Yol boyunca birçok kişi biat etmediği ya da isyan ettiği gerekçesiyle öldürüldü. Bu esnada Yemen'e Hazreti Ali (r.a) tarafından Ubeydullah bin Abbas vali olarak tayin edilmişti. Ubeydullah da şehri terkederek Kufe'ye sığındı. Geride vekil olarak Ubeydullah bin Abdi Meddâd'ı bırakmıştı. Bişr, Yemen'e gelip Ubeydullah bin Abdi Meddâd'ı ve Ubeydullah bin Abbas'ın iki oğlunu katletti. Daha sonra da Şam'a geri döndü.

Ebu Amr eş-Şeybânî anlatıyor: Muaviye, Bişr'i, Hazreti Ali (r.a)'ın yandaşlarını öldürmek üzere görevlendirdi. Bişr de Ubeydullah bin Abbas'ın iki oğlunu katletmiştir. Medineliler kaçıp Harra'ya sığındı.

Bişr, Hemedan üzerine de yürüyüp burada birçok kişiyi katletmiştir.

İbn Ebi Ümeyye anlatıyor: Bişr bin Ertaa ile birlikte seferdeydik. Bir adam getirdiler. Adı mansu idi. Birkaç şey çalmıştı. Bişr; ben şu hadisi şerifi bizzat dinledim demiştir; **"Savaşta eller kesilmez. Yoksa hırsızın elini keserdim."**[1]

Ebu Muhammed Abdulhak diyor ki: Bişr, Allah Resulü (s.a.v) zamanında doğmuştur. Fakat kötü bir şöhreti vardır. Hazreti Ali (r.a)'ın dostlarına ve akrabasına çok kötü davranmıştır. Mesela Hazreti Abbas (r.a)'ın oğlu Ubeydullah'ın iki küçük oğlunun boğazını kestirmiştir. Daha sonra da bu kesik başları annesine göndermiştir. Zavallı kadın bu olay üzerine aklını kaybetmiştir. Hazreti Ali (r.a), bu kadını yanına getirterek sahip çıkmıştır.

---

[1] Ebû Davud, 4245.; Tirmizi, 1450.; Nesai, 8/91.

İbn Dıhye de Ubeydullah bin Abbas'ın aklını kaybettiğini doğrulamaktadır.

Fitne Zamanından Söz, Kılıçtan Daha Keskin ve Daha Tehlikelidir

Abdullah bin Ömer (r.a) anlatıyor: Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır; **"Öyle fitneler gelecek ki Araplar ölülerini ateşte yakacaklardır. O zaman söz, kılıçtan daha kötü ve tehlikelidir."**[1] Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif gariptir. Zira Muhammed bin İsmail'e göre Ziyad bin Semin, Abdullah bin Ömer'den bu hadisten başka hadisi şerif rivayet etmiş değildir. Bu rivayette de rivayet zinciri atlanmıştır.

Ebu Davud ise Ebû Hureyre (r.a)'ı kaynak göstererek bir başka hadisi şerife yer vermektedir: **"Yakında kör sağır ve dilsiz eden fitneler gelecektir. Bu fitnelerden uzak durmayana bu fitneler bulaşır. Böyle zamanlarda sözle fitneye karışmak, kılıçla karışmaktan daha tehlikelidir."**[2]

Yine İbn Ömer (r.a) şöyle bir hadisi şerif rivayet edilmiştir: **"Konuşmanın kılıç çekmekten daha keskin olduğu fitnelerden sakının."**

Açıklama

Hadisi şerifte, "Ölülerin ateşe atılması" ifadesinden kasıt, bu olayların, insanları dünyada sıkıntıya sokacağı, şeytanın ve arzuların peşinden insanları sürükleyeceği anlamındadır.

"Sözün kılıçtan keskin olması" meselesine gelince; kötü yöneticileri razı etmek için yalan söylemek, dinin kaynaklarını yanlış anlatmak ya da yanlış yorumlamaktır. Ayrıca burada, fitneye, kargaşaya, ihtilafa ve insanları öldürmeye teşvik de kastedilmiştir.

Ebu Hureyre (r.a)'dan rivayet edilen ve Buhari ile Müslim'in ortak rivayet ettiği bir hadisi şerifte şöyle buyurulmuştur: **"Bir adam, söylediği tek bir kelime ile, doğu ile batı arasındaki mesafe kadar cehennemin dibine batabilir."**[3]

Yine Ebû Hureyre (r.a) tarafından rivayet edilen bir hadisi şerifte şöyle buyurulmuştur: **"Bir adam, söylediği bir tek kelimenin yüzünden meydana gelen olaylardan dolayı, doğu ile batı arasındaki mesafeden daha çok cehennemin dibine batabilir."**[4]

---

1 Ebû Davud, 4245.; İbn Mace, 3967.; İmam Ahmed, 2/212.; 2178.
2 Ebû Davud, 4244.; İbn Mace, 3968.
3 Müslim, 18/117.; İmam Ahmed, 2/379.
4 Buhari, 11/308.; Tirmizi, 2413.; Müslim, 18/117.

Bir başka hadisi şerifte şöyle buyurulmuştur: **"Bir insan Allah'ın gazabını cezbedecek bir tek söz söylerse, cehennemde 70 sene aşağıya doğru düşer."**[1]

Allah'ı kızdıracak sözden kasıt, yalan ya da iftira ya da boş sözdür. Ya da insanları eğlendirmek için söylenen boş ve yalan sözlerdir.

Nitekim bir hadisi şerifte şöyle buyurulmuştur: **"İnsanları güldürmek için yalan söyleyenlere yazıklar olsun. Yazıklar olsun. Yazıklar olsun!"**

Abdullah bin Mesud (r.a)'ın rivayet ettiği hadisi şerif ise şöyledir: **"Lüks ve rahatından dolayı Allah Teala'yı kızdıran bir söz söyleyen kişiyi Allah Teala, cehennemde yer ile gök arasındaki mesafeden daha fazla cehenneme batırır."**

Fitne Zamanı Sabretmek ve (Öldürmek Yerine) Ölmeyi Tercih Etmek Emredilmiştir Fitneden Uzak Durabilen Kişi Cennetliktir

Ebu Zer (r.a) anlatıyor: Allah Resulü (s.a.v) birgün **"Ey Ebû Zer"** diye seslenince Ebû Zer (r.a) da; **"Buyur Ey Allah'ın Resulü! Emret"** diye cevap verir. Allah Resulü (s.a.v), devamla şöyle buyururlar: **"İnsanlar öldükleri zaman kabirleri evleri olduğu vakit sen ne yapacaksın?"** Ebû Zer (r.a); **"Allah ve Allah'ın peygamberi en iyisini bilir"** diye cevap verir. Allah Resulün (s.a.v); **"O zaman sana sabretmek düşer"** ya da **"O zaman sabredeceksin"** buyurmuşlardır. Allah Resulü (s.a.v) devamla; **"Ey Ebû Zer"** diye seslenmiş ve Ebû Zer (r.a) da yine; **"Buyur Ey Allah'ın Resulü! Emret"** diye cevap vermiştir. Bunun üzerine Allah Resulü (s.a.v); **"Peki ya Ehcârü'z-zeyt bulandığı zaman ne yapacaksın"** diye sormuş, Ebû Zer (r.a) da yine; **"Allah ve Resulü ne yapmamızı emir buyurursa öyle yaparız"** cevabını vermiştir. Allah Resulü (s.a.v) ise; **"O zaman geldiğin yere döneceksin"** ya da **"Kimden doğduysan onun yanından ayrılmayacaksın"** tavsiyesini buyurmuşlardır. Bunun üzerine Ebû Zer (r.a); "O zaman kılıcımı kuşansam ne olur?" diye sorunca Allah Resulü (s.a.v); **"O zaman sen de diğer insanlar gibi olursun, hiçbir farkın kalmaz"** cevabını vermişlerdir. Bunun üzerine Ebû Zer (r.a); **"Peki siz ne emir buyurursunuz?"** diye sorar. Allah Resulü (s.a.v) ise; **"O zaman evine gir, dışarı çıkma. Ailene mukayyet ol"**

---

[1] Tirmizi, 2314.; İbn Mace, 3970.; İmam Ahmed, 3/469.

buyurmuşlardır. Ebû Zer (r.a) da; **"Peki ya (fitneciler) evimin içine girerlerse"** diye sormuş ve Allah Resulü (s.a.v)'den şu cevabı almıştır: **"Eğer kılıcın parıltısı başında belirirse, örtünü başına çek ki o parıltıyı görmeyesin. Ancak böylece kurtulursun. O zaman sana kılıç çeken de kendi günahını da senin günahını da yüklenir."**[1]

Bir başka rivayette şöyle bir ilave vardır: Allah Resulü (s.a.v); **"(Ey Ebû Zer!) İnsanların başına öyle bir korku ve açlık gelecek ki; kimse evinden çıkıp mescide gidemeyecektir. Hatta mescitte olan da evine dönemeyecektir. O zaman senin halin ne olacak!?"** diye sormuşlardır. Ebû Zer (r.a); **"Allah ve Allah'ın peygamberi en iyisini bilir"** veya **"Allah ve Resulü ne yapmamızı emir buyurursa öyle yaparız"** diye cevap vermiştir. Allah Resulü (s.a.v); **"O zaman iffetli ol ve asla edepten ayrılma"** buyurmuşlardır. Allah Resulü (s.a.v) devamla; **"Birgün ölüm ve savaş gelecek, Ehcârü'z-zeyt kanla dolacaktır. Peki o zaman ne yapacaksın?"** diye sormuş ve devamla; **"O zaman evine çekil ve bir örtünün altına gir. Sana kılıç çeken, kendi günahını da senin günahını da yüklenir."** buyurmuşlardır.

Abdullah bin Mesud (r.a) tarafından rivayet edilen hadisi şerifte ise Allah Resulü (s.a.v); **"Evinizden çıkmayın ve ailenize sahip çıkın"** buyurmuşlardır. **"Peki ya evimizin içine de girerlerse?"** diye sorulunca Allah Resulü (s.a.v); **"Yaşlı, hasta ya da hantal deve gibi olun. Yani sizi kimse zorlamazsa yerinizden kıpırdamayın. Kimse zorlamadıkça yürümeyin"** buyurmuşlardır. Bu hadisi şerifi Ebû Ubeyd de rivayet etmiştir.

Miktat bin Esved (r.a), bizzat şu hadisi şerifi dinlediğini ifade etmektedir: **"Kendisine fitne bulaşmayan veya fitneden uzak durabilene ne mutlu! Başına sıkıntı gelip de ona sabretmek zorunda kalanın ise vah haline!"**[2]

Enes bin Malik (r.a)'ın rivayet ettiği hadisi şerife göre ise Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Öyle bir zaman gelecek ki, imanını ve ahlakını korumak, elinde ateş tutmaktan daha zor olacaktır."**[3]

Açıklama

Hadisi şerifte geçen "Vasîf" kelimesi hizmetçi anlamındadır. Kastedilen mana ise inanların cenazelerinin yıkanması ve defnedilmesi gibi

---

1 Ebû Davud, 4241.; İbn Mace, 3958.

2 Ebû Davud, 4243.

3 Tirmizi, 2260.

hizmetlerdir. Yani öyle zamanlar gelecek ki insanlar evlerinde yıkanıp ve evlerine gömülecektir. Yani kimse dışarıya çıkamayacaktır. Veya ölülerin çok olmasından dolayı mezar yerinin bulunamayacağına ve ölenlerin kendi evlerine defnedileceğine işaret edilmektedir.

"Ehcârü'z-zeyt", Medine'de bir yerdir. Hadisi şerifte burada kan döküleceği önceden haber verilmiştir.

Ömer bin Şeybe'nin anlattığına göre Ehcârü'z-zeyt, Ümmü Kilâb'ın evi imiş. Burası esedoğullarına ait bir bölge imiş. Daha önce burada taşlardan bir kilise yapılmış; sonra kilise yıkılınca geriye üç tane taş kalmış.

Muhammed bin Yahya ise, Ka'b (el-Ahbâr'a) bu bölgenin neresi olduğu sorulmuş; o da bu bölgeyi bildiğini söyleyerek tarif etmiştir. Daha önceden burada yağ yapmakla uğraşanlar bulunurmuş. Burası Zevrâ'da tarif edilen yer değil; Ebudü'l-Eşhel oğullarının mahallesinde bir yer imiş.

Açıklama

Hadisi şerifte tarif edilen devenin "Evrak" olduğu ifade edilmiştir. Bu kelime boz ya da uyuz deve anlamına gelmektedir. Uyuşuk için de kullanılmıştır. Esmaî diyor ki: Böyle develerin aslında eti tatlı olur. Ama binek için veya yük taşımak için kullanılmaz. Bu yüzden Araplar nezdinde makbul bir deve değildir.

"Ağır" deveden kasıt ise, yine zayıf ve yavaş yürüyen anlamındadır.

Yani fitne zamanında bir kulun, olaylardan uzak durması ve yapacak olduğu işleri ağırdan alması, mümkünse hiçbirşey yapmadan köşesine çekilip oturması emredilmektedir.

Açıklama

Efendimiz (s.a.v)'in Ebû Zer (r.a)'a, eve çekilme ve öldürmek yerine öldürülmeyi tercih etme tavsiyesi konusunda değişik görüşler beyan edilmiştir. Alimlerimize göre bu durum fitne yani Müslümanlar arasındaki olaylar için caizdir. Böyle bir durumda kişi saldırmayı ve öldürmeyi tercih etmek yerine kenara çekilmeli ve birşeye karışmamalıdır. Hadisi şerifin zahiri anlamı da budur.

Fakat bu hadisi şerifi şöyle de anlayabiliriz: Müminler arasında anlaşmazlık ve mücadele olduğu dönemlerde, alimlerin ekseriyetinin görüşüne uymak, kendi başına karar vermemek ve işi ehil gördüğü kişilere havale etmek en güzelidir. Böyle bir durumda birbirleriyle mücadele

eden Müslüman gruplardan hiçbirinin görüşü tercih edilmemeli ve mümkünse taraf tutulmamalıdır.

Alimlerin ekseriyetinin görüşünü, ancak meşru idareci ve alim makamında olan kişiler yorumlayıp değiştirebilir. Diğer Müslümanların bu şekilde karar vermeleri veya tercihte bulunmaları caiz değildir.

İdareci ve alim makamında olmayan Müslümanlar ise, ayet ve hadislerde açıkça beyan edilmiş hükümler ile alimlerin ekseriyetinin tercih ettiği görüşlere göre davranmalı ve amel etmelidir.

Zira böyle karmaşık zamanlarda doğru ile yanlışı ayırmak zordur. Ayrıca böyle zamanlarda herkes kendinin hak üzere olduğunu iddia eder. Bu yüzden böyle durumlarda daha önceki alimlerin görüşlerine göre amel etmek ve tartışmadan uzak durmak gerekiyor. İmran bin Husayn ve İbn Ömer (r.a)'ın görüşleri ve davranışları da böyledir. Bu görüşte olan başka sahabiler de vardır.

Ubeyde es-Selmânî de böyle bir olayda kimsenin yanında olmamış, inzivaya çekilip evine kapanmıştır. **"Malını ve canını müdafaa ederken öldürülen kişi şehittir"**[1] hadisi şerifi ile amel ederek kendini savunmayı tercih etmiştir. Kişinin malını ve canını müdafaa etmesi caizdir hatta vaciptir. Zira zalime ve kasten Müslümanların canına malına saldıran kişilere sessiz kalmak caiz değildir.

Bize göre doğru olan da budur. Zira İmam Müslim ile İmam Buhari'nin naklettiği hadisi şeriflerin zahiri anlamı da budur (Allah hepsinden razı olsun). Ebû Hureyre (r.a)'ın rivayet ettği hadisi şerife göre bir adama gelip; **"Ey Allah'ın Resulü! Bir kimse zorla malımı almaya kalkışırsa ne yapmamı emir buyurursunuz?"** diye sormuş ve Allah Resulü (s.a.v)'den; **"Sakın malını teslim etme"** cevabını almıştır. Adam; **"Eğer bana saldırırsa ne yapayım?"** diye sormuş Allah Resulü (s.a.v) de; **"Sen de ona saldır ve kendini müdafaa et"** buyurmuşlardır. Adam; **"Eğer beni öldürürse?"** Allah Resulü (s.a.v); **"O zaman sen şehit olursun."** Adam; **"Peki ya ben o adamı öldürürsem?"** Allah Resulü (s.a.v); **"O zaman o adam cehenneme gider"** buyurmuşlardır.[2]

İbn Münzir diyor ki: Bize gelen birçok rivayetin özeti şudur; **"Malını müdafaa ederken öldürülen kişi şehittir."**[3]

---

1 İbn Mace, 2095.; Tirmizi, 1420.; İmam Ahmed, 2/324.
2 Müslim, 2/163.
3 Buhari, 5/123.; Müslim, 6/164.; Ebû Davud, 4772.; Nesai, 7/115.; Tirmizi, 1418.; İbn Mace, 2580.; İmam Ahmed, 1/79.

Bizim de alimlerden öğrendiğimiz bu şekildedir. İbn Ömer (r.a), hırsızlara ve yol kesenlere silahla karşı koymanın caiz olduğunu ifade etmektedir. Hasan Basri, Katade, İmam Malik, İmam Şafi, İshak ve Numan'ın (Numan bin Sabit yani İmam Azam) görüşü de budur. Allah hepsinden razı olsun.

Ebubekir diyor ki: Alimlerin çoğunun görüşüne göre bir kimse, haksız yere malına ve canına kastedildiğinde kendini müdafaa edebilir. Bunun için özel bir şart da koşulmamıştır. Yani kişi her durumda kendisini savunabilir. Fakat meşru idareciye karşı, böyle bir durumda karşı koymaya izin verilmemiştir. Zira meşru idareci, insanların ve alimlerin genelini temsil etmektedir. Bu yüzden idarecinin kararı, halkın genelinin kararı kabul edilmiştir. Ayrıca meşru idareciye karşı koymak, karışıklığa ve fitneye sebep olur. (İslam ile hükmetmek şartıyla) zalim idareciye karşı isyan etmemek ve ona itaat etmek emredilmiştir.

Muhammed Ümmetinin Evveli Hayır ve Afiyettir Fakat Sonunda İmtihan ve Belalar Olacaktır

Abdullah bin Ömer (r.a) anlatıyor: Allah Resulü (s.a.v) ile bir yolculukta idik. Allah Resulü (s.a.v)'in müezzinlerinden birisi **"Haydi cemaatle namaza"** diye ilan etti. Namaz için toplandık. Allah Resulü (s.a.v) bize şunları anlattı: **"Benden önceki bütün peygamberler, ümmetleri için hayır bildiği şeyi ümmetlerine anlatmaya çalışmışlardır. Benim bu ümmetimin ilk günleri güzel geçecektir. Fakat sonunda ümmetimin başına türlü belalar gelecek ve bu ümmet, sizin hoşunuza gitmeyen şeyler yapacaktır. Herşeyin birbirine karıştığı fitneler olacaktır. Sonra öyle olaylar olacaktır ki herkes, işte sonumuz geldi diyecek; fakat bu olaylar da geçip gidecektir. Daha sonra tekrar olaylar başlayacak ve insanlar, işte bu defa sonumuz geldi diyeceklerdir. Allah, cehennemden kurtarıp cennet nasip edeceği kulu böyle olaylarla imtihan eder. Bu olaylar karşısında Allah'a ve ahiret gününe olan imanını muhafaza edenler kurtulur. Kendi başınıza ne gelmesini istiyorsanız, insanlar için de böyle şeyleri murat edin ve insanlara kendinize davranılmasını istediğiniz gibi davranın. Eğer insanlar bir imama (yani halifeye) biat edip teslim olur ve kalben de bağlanırsa; ve daha sonra bir başkası halife olmaya kalkıp bu halifeye karşı gelirse, sonradan çıkanın boynunu vurun."**[1]

[1] Müslim, 12/233.; İbn Mace, 3956.; İmam Ahmed, 2/168 ve 191.

Abdurrahman bin Abdi Rabbi Ka'be diyor ki: İbn Ömer (r.a)'ın yanına gelip; **"Sen gerçekten bunları Allah Resulü (s.a.v)'den dinledin mi?"** diye sordum. İbn Ömer (r.a) da; **"Evet bu kulaklarımla dinledim ve ezberledim."** Abdurrahman; **"Senin amcaoğlu Muaviye, bizim insanların mallarını gasbetmemize ya da onları öldürmemize ses çıkarmıyor. Oysa Allah Teala, ayeti kerimede; "Ey İman edenler! Birbirinizin mallarını haksız yere yemeyin. Karşılıklı rızaya dayanan ticaret müstesna. Birbirinizi de öldürmeyin" buyuruyor."**[1] diye sorar. İbn Ömer (r.a) bir müddet sorduktan sonra şu cevabı vermiştir: **"Allah'ın emirlerine uygun olan işlerde Muaviye'ye itaat edin. Allah'ın emirlerine aykırı işlerde ise ona uymayın. Kendisini de ikaz edin."**

Açıklama

Hadisi şerifte; **"Sonradan ortaya çıkan halifenin boynunu vurun"** ifadesinden kastın, azledilmesi yani görevden alınması anlamına geldiği söylenmiştir. Zira böyle yapmak, bu iddiada bulunan kişinin ölümü ve sonu demektir.

Bazılarına göre ise boynunun vurulması ve yok edilmesi kastedilmiştir. **"Nasıl olursa olsun kılıçla boynunu vurun"** hadisi şerifini de buna delil olarak göstermişlerdir. Hadisi şerifin ilk ve zahiri anlamı budur.

Bazı alimler ise şayet birinci adil ise ikinci azledilir şeklinde görüş beyan etmişlerdir.

Fitne Zamanı Allah Teala'dan Ölümü Dilemenin Caiz Oluşu Hakkında Fitne Zamanında Toprağın Altı Yerin Üstünden Daha Hayırlıdır

İmam Malik, Yahya bin Said'i kaynak göstererek Allah Resulü (s.a.v)'in şu şekilde dua ettiğini rivayet etmiştir: **"Ya Rabbi! Bana hayırlı ve güzel işler yapmayı nasip et. Beni kötü şeyler yapmaktan koru. Bana fakirleri ve kimsesizleri sevdir. Kullarını fitnelerle imtihan etmeyi murat ettiğin zaman ise benim ruhumu kabzet. Beni böyle fitnelerle imtihan etme."**[2]

Daha önce İmam Malik'in Ebû Hureyre (r.a) aracılığıyla zikrettiği şöyle bir hadisi şerife yer vermiştik: Efendimiz (s.a.v), Ebû Hureyre

[1] Nisa, 29.

[2] Tirmizi, 3233.; İmam Ahmed, 5/243.

(r.a)'a; **"Eğer yapabiliyorsan öl"** buyurmuşlardır. Ebû Hureyre bunun sebebini sorduğu zaman, Allah Resulü (s.a.v), şu cevabı vermişlerdir: **"Ne için öldüğünü bilerek ölmen, ne için öldüğünü bilmeden ölmekten daha hayırlıdır, daha güzeldir."**

Yine İmam Malik'in anlattığına göre Hazreti Ömer (r.a) da böyle fitnelerle imtihan edilip de yanlışa düşmekten ve imanının/ahlakının değişmesinden Allah'a sığınırmış ve böyle olaylar gelmeden şehit olmayı arzu edermiş.

Biz diyoruz ki: Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet senedi eksik olarak zikredilen ve bu anlama gelen bir hadisi şerif rivayet edilmiştir. Nadr bin Şümeyl'in rivayet ettiği bu hadisi şerife göre Allah Resulü (s.a.v), şöyle buyurmuşlardır: **"Araplara acıyorum. Zira yakında başlarına çok kötü işler gelecek. Eğer mümkünse (bu olaylar gelmeden önce) ölmeyi tercih edin (Allah'tan hayırlı bir şekilde ölmeyi dileyin)."**

Bu hadisi şerif, fitneler konusunda Müslümanların dikkatini çekmek ve onları ikaz etmek içindir. Bu olaylarda imanını korumak ve yanlış yapmamak çok zordur. Bu yüzden kişi, böyle durumlarda hayırlı bir şekilde ölmeyi niyaz etmelidir. Eğer ölüm hakkında hayırlı ise ölmek için dua edilebilir.

Ebu Hureyre (r.a) şu hadisi şerifi rivayet etmiştir: **"Eğer içinizde en iyi ve en hayırlı olanlar sizi yönetiyorsa, zenginleriniz ise cömertse ve şayet yaşadığınız yerde her iş istişare ile yapılıyorsa; yerin üstünden olmanız, toprağın altında olmanızdan daha güzeldir. Fakat sizi içinizde en kötü olanlar idare ediyorsa, zenginleriniz cimri ise ve sizi kadınlar idare ediyorsa; işte o zaman toprağın altında olmak, yerin üstünde yaşamaktan daha güzeldir."**[1] Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif gariptir. Zira tek ravisi Salih el-Mürrî'dir. Bu adamı çok tanımıyoruz. Bazı garip hadisler rivayet etmiştir. Fakat iyi bir adam olduğu söylenmiştir. Zira hakkında kötü şey söyleyen yoktur.

Yine Ebû Hureyre (r.a)'ın rivayet ettiği bir hadisi şerife göre Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: **"Bir adam, bir başkasının kabrine gelip de; "Ah ah. Keşke senin yerinde ben yatsaydım" demediği sürece kıyamet kopmayacaktır."**[2]

Bu zamanın, İslam dininin yaşanmadığı, her tarafın günahla ve belalarla dolu olduğu bir zaman olduğu söylenmiştir.

---

1 Tirmizi, 2266.

2 Buhari, 13/75.; İmam Ahmed, 2/236.; Müslim, 18/34.; İbn Mace, 4037.

Şu'be; Ebû Zür'â ve Abdullah'ı kaynak göstererek şöyle diyor: Öyle zamanlar gelecek ki bir adam bir kabrin başına gelip, keşke senin yerinde ben olsaydım diye hayıflanacaktır. Fakat bunu Allah sevgisinden değil, içinde bulunduğu şartların zorluğundan söyleyecektir.

Diyoruz ki: Bütün bu rivayetlerin özeti şudur; Bu ümmetin başına çok zor imtihanlar gelecektir. İyi ile kötü doğru ile yanlış karışacak, kötülük ve kötüler artacaktır. İnsan, kendinden, ailesinden ve malından şikayetçi olacak kadar zor durumda kalacaktır. İnsanların çoğu, bu fitnelere kapılıp gidecektir. Çok az kimse kendisini koruyabilecek ve sabredebilecektir. Bu olaylar karşısında, imanını, sabrını ve tevekkülünü korumanın tek yolu ibadet etmektir. Bir hadisi şerifte; **"Fitne zamanında ibadetle meşgul olmak, benimle birlikte hicret etmek gibi faziletlidir ve sevaptır."**

Daha önce de bu konuda birçok meseleye değinmiştik. İnşallah ilerde yeri geldiğinde tekrar değineceğiz.

Fitnelerin ve Belaların Sebepleri

Ebu Nuaym, Ubeyde bin Cerrah ve Ömer bin Hattab (r.a)'ı kaynak göstererek şu hadisi şerifi rivayet etmektedir; Hazreti Ömer (r.a) anlatıyor: Birgün Allah Resulü (s.a.v)'e sakalımdan tuttu. Yüzündeki üzüntüyü hissedebiliyordum. Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurdular; **"Allah'tan geldik. Dönüp varacak olduğumuz yine O'nun huzurudur. Cebrail AS ansızın bana gelip; "Allah'tan geldik yine Allah'a döneceğiz" dedi. Ben de; "Evet. Allah'tan geldik. Yine O'na döneceğiz. Fakat sen şimdi niye böyle söyledin?" diye sordum. Cebrail AS; "Senin ümmetinin başına zamanla çok işler gelecek" dedi. Ben de; "Bu olaylar, ümmetimin kafir olmasına mı sebep olacak? Yoksa hakikatten ayrılmalarına mı?" diye sordum. Cebrail: "Hepsi de olacak" dedi. Ben; "Ben onlara Allah'ın kitabını bırakmışken, onlar nasıl bunu yaparlar?" diye sordum. Cebrail şöyle dedi: "Onların başına gelen idareciler ve alimler, onları Allah'ın kitabı ile imtihan edecek. İdareciler, insanların haklarına riayet etmeyecekler ve insanlara zulmedeceklerdir. İdareciler, emri altındakileri öldürecekler. Bu şekilde ümmet imtihan edilecek. Alimle ve Kuran'ı bilenler de bu idarecilerin keyfine ve isteklerine göre fetva verecekler. Onların yanlış yolda olmalarına engel olmayacaklar hatta onları bu yanlışa teşvik edeceklerdir." Ben; "Peki bundan kurtulan**

olmayacak mı?" diye sorunca Cebrail; "Sabredenler kurtulur. Sabretmek, kendine bir şey verilince almak; bir şey yasak edilince ondan uzak durmaktır" cevabını vermiştir."

Bezzâr, Abdullah bin Ömer (r.a) aracılığıyla şu hadisi şerifi rivayet etmektedir: **"Bir yerde Allah'ın emrine aykırı ve rezil işler arttı mı; orada muhakkak taun yani veba ve kıtlık çoğalır. Bu insanların başına daha önce hiç görülmemiş kıtlık ve hastalıklar gelir. Bir toplum, terazide ve tartıda hile yaptı mı; onlar açlık, geçim sıkıntısı ve zalim idareciler musallat edilir. Yine bir toplum, zekat vermeyi ihmal ederse; Şayet hayvanların hakkı olmasa gökten tek damla yağmur indirilmez. Eğer bir toplum, Allah'a ve resulüne verdiği sözü unutursa; Allah onların üzerine düşman gönderir. Bu düşmanlar, o insanların elinde ne var ne yok alırlar. Eğer ümmetin başındaki idareciler Allah'ın kitabı ile amel etmeyi terkederse, Allah onları birbirine düşürür."**[1] Ebû Ömer ibn Abdilberr de aynı hadisi şerifi zikretmektedir:

Ebebekir el-Hatib, İbn Ömer'i kaynak göstererek şu hadisi şerifi anlatıyor: Bir adam gelerek Allah Resulü (s.a.v)'e; "Hangi mümin daha hayırlıdır?" diye sormuş; "Ahlakı en güzel olandır" cevabını almıştır. Adam; "En akıllı Müslüman hangisidir?" diye sormuş; Allah Resulü (s.a.v); "Ölümü en fazla hatırlayan ve ölüme en güzel şekilde hazırlanan müslüman en akıllı kişidir" diye cevap vermiştir. Allah Resulü (s.a.v), devamla; **"Ey Muhacirler! Bir toplumda kötü işler yaygın hale geldi mi, orada daha önce görülmemiş kıtlık ve hastalıklar görülür."** buyurmuşlardır.

Ata el-Horasani diyor ki: Faiz yiyen toplumlarda depremler ve yer çöküntüleri olur. İdareciler ve hakimler, adaletten ayrılınca, yağmur yağmaz. Zina çoğaldı mı ölümler artar. Zekat ihmal edildi mi geçim zorlaşır. Ehli zimmete (yani Yahudi ve Hıristiyanlardan cizye verenlere) hakim olunup adaletle muamele edildi mi devlet güçlenir. Bunu Ebû Nuaym da söylemiştir.

İbn Ömer (r.a)'ın rivayet ettiği hadisi şerif ise şöyledir: **"Ümmetim gösterişele yürümeye başlayıp da Bizans ve Fars imparatorluğu, ümmetime hizmet etmeye başladığı zaman; kötüler, iyilere musallat olacaktır."**[2] Tirmizi'ye göre bu hadisi şerif gariptir.

---

1 İbn Mace, 4019.

2 Tirmizi, 2261.

Ebu Hazim anlatıyor: Hazreti Ebubekir (r.a), bir seferinde hutebeye çıktı. Allah'a hamd ve sena ettikten sonra bize şunları anlattı; "**Ey İnsanlar! "Ey İman edenler! Siz kendinize bakın. Siz kendinizden sorumlusunuz. Eğer siz doğru yolda olmak istetseniz; doğru yolda olmayanlar sizi yoldan çıkaramaz"**[1] **ayetini hepiniz biliyorsunuz. Biz, Allah Resulü (s.a.v)'den şu hadisi şerifi bizzat dinlemiştik: "İnsanlar kötülükleri görüp de engel olmaya çalışmadıkları zaman, Allah Teala, bunun cezasını onların üzerine gönderecektir."**[2]

Abdullah bin Amr bin As (r.a) ise şöyle bir hadisi şerif rivayet ediyor: Birgün Allah resulü (s.a.v); "**Bizans ve Fars topraklarının fethi size nasip olduğu zaman acaba siz hangi millet olacaksınız?**" diye sual buyurdular. Abdurrahman bin Avf da; "**Allah bize nasıl emrettiyse öyle olacağız tabi ki!**" diye cevap verdi. Bunun üzerine Allah Resulü (s.a.v); "**Ya da başka bir ümmet olacaksınız. O zaman birbirinizle mücadele edecek ve birbirinizi kıskanacaksınız. Sonra da birbirinize sırtınızı dönüp birbirinize kin tutacaksınız. Başka şeyler de yapacaksınız. Sonra da miskin göçmenler gibi olup birbirinizin boynunu vuracaksınız.**"[3]

Âmir bin Lüey oğullarının vekili olan ve Bedir savaşına Allah Resulü (s.a.v) ile birlikte iştirak etmiş olan Amr bin Avf anlatıyor: Allah Resulü (s.a.v), Ebû Ubeyde bin Cerrah'ı cizye toplamak üzere Bahreyn'e gönderdi. Allah Resulü (s.a.v), Bahreyn halkı ile iyi bir ilişki içindeydi ve buraya Alâ bin Hadramî'yi emir olarak tayin etmişti. Nihayet Ebû Ubeyde (r.a) Bahreyn'en döndü. Bunu duyan Medine'deki Müslümanlar akşam namazında mescide doluştular. Allah Resulü (s.a.v), namazı bitirince herkes etrafına toplandı. Allah Resulü (s.a.v), tebessüm ettiler ve şöyle buyurdular: "**Herhalde siz, Ebû Ubeyde'nin Bahreyn'den bir şey getirdiğini işittiniz. Ben sizin fakir kalmanızdan korkmuyorum. Aksine sizden önceki insanlar gibi size zenginlik ve makam verilmesinden korkuyorum. Zira sizden öncekiler, mala ve makam için birbirleriyle mücadele etmişlerdi de işte sırf bu yüzden helak olup gitmişlerdi. Sizin de böyle olmanızdan endişe ediyorum.**"[4]

Bir başka rivayette; "**Mal ve makam onları nasıl oyalayıp alıp götürdüyse sizi de öyle alıp götürecektir**" buyurulmuştur.

---

1 Maide, 105.
2 İbn Mace, 4005.; İmam Ahmed, 1/502.; Ebû Davud, 4338.; Tirmizi, 2168.
3 Müslim, 18/96.; İbn Mace, 3996.
4 Müslim, 18/95.; Tirmizi, 2462.; İbn Mace, 3997.; İmam Ahmed, 4/137.

Üsame bin Zeyd (r.a)'ın rivayet ettiği hadisi şerife göre Allah Resulü (s.a.v) şöyle buyurmaktadırlar: **"Benim ardımdan sizin için kadınlardan daha tehlikeli bir fitne bırakmış değilim."**[1]

Ebu Said el-Hudrî de bir başka hadisi şerif rivayet etmiştir: **"Her sabah iki melek çıkıp şöyle ilan ederler; "Kadınların elinden çekecek olan erkeklerin vay haline! Erkekler ile imtihan edilen kadınlara da yazık!"**[2]

Yine Ebû Said el-Hudrî de bir başka hadisi şerif; Allah Resulü (s.a.v) bir hutbesinde şöyle buyurmuşlardır: **"Dünya taze ve tatlıdır. Allah Teala, bu dünyayı size teslim etmiş ve orada neler yapacağınız görmeyi murat etmiştir. Dünyadan ve özellikle kadınlardan korkun!"**[3]

Müslim'in rivayeti ise şöyledir: **"Cehennemden korkun ve kadınlara dikkat edin. Zira İsrailoğullarının ilk yanlışa düştüğü ve ilk imtihan edildiği mesele kadınlardır."**[4]

Ka'b bin İyaz, Allah Resulü (s.a.v)'den bizzat şu hadisi şerifi dinlediğini ifade etmektedir: **"Her ümmetin bir imtihanı vardır. Benim ümmetim ise mal ile imtihan edilecektir."**[5] Tirmizi'ye göre bu hadisi şerifin hem sahih hem hasen hem de garip rivayetleri vardır.

Abdullah İbn Abbas (r.a)'ın rivayet ettiği hadisi şerif ise şöyledir: **"Kırsalda yaşayan sıkıntı çeker. Av ile meşgul olmak gaflettir. Sultana yakın oturanlar ise imtihana maruz kalacaklardır."**[6]

Aynı hadisi şerif Ebû Hureyre (r.a)'dan da rivayet edilmiştir.

Bu hadisi şerifin hem hasen hem de garip olduğu söylenmiştir. Zira bu hadisi tek rivayet eden kişi (Süfyân) es-Sevrî'dir.

Açıklama

Allah Teala, biz kullarını, hem ayeti kerimlerde hem de Allah Resulü (s.a.v)'in ağzından; kadınlar ve mal konusunda ikaz etmektedir:

"Ey (Allah ve Resulüne) iman edenler! Eşleriniz ve mallarınız size düşman olabilir. Bunlar konusunda dikkatli olun."[7]

---

1 İbn Mace, 3998.; Tirmizi, 2930.; İmam Ahmed, 5/200 ve 210.; Buhari, 9/137.; Müslim, 17/54.
2 İbn Mace, 3999.
3 İbn Mace, 4000.; İmam Ahmed, 3/46 ve 84.
4 Müslim, 17/55.
5 Tirmizi, 2336.; İmam Ahmed, 4/160.
6 Ebû Davud, 2842.; Nesai, 7/195.; Tirmizi, 2256.; İmam Ahmed, 1/357.
7 Teğabün, 14.

"Mallarınız ve çocuklarınız sizin için birer imtihandır."[1]

Bu konuda nasıl davranılacağını ise yine ayeti kerimelerden öğreniyoruz: **"Elinizden geldiğince Allah'tan korkun; Allah'ın emirlerine riayet edin. Allah'ın emirlerine kulak verin ve öğrendiklerinizi yapmaya çalışın. Kendinize faydalı olacak şeyler yapın. İnfak edin. Nefsinin cimrilik ve hırsından korunabilen kişi, kurtulur. Eğer Allah'a güzel şeyleri borç verenlere, Allah Teala bur borcu katkat geri ödeyecektir."**[2]

Bu ayeti kerimelerde, insanların mal, çocuk ve aile sevgisi ile imtihan edileceği ifade edilmektedir. Ayrıca bunların yüzünden insanların başına türlü belalar gelecektir. Bunlardan gelecek olan fitnelere sabredebilen ve bu konuda Allah'ın emirlerinden ayrılmayan kişiler, her türlü fitneden kendilerini koruyabilirler. Ayeti kerimede bu konu ile alakalı şöyle buyurulmuştur: **"İnsanlara; kadınlara, evlada, altın gümüş, at, diğer varlıklar ve ürünler gibi mallara karşı arzular verilmiştir."**[3]

Daha sonra da bütün bunlardan daha güzel olan şeyler vaadedilmiştir: "(Ey Resulüm, ümmetine) Size bütün bu sayılanlardan daha güzel olan bir şey haber vereyim mi diye sor. Allah'tan korkanlar ve Allah'ın emirlerine riayet edenler için Allah katında bundan daha da güzelleri vardır."[4]

Sonra bu gibi arzulara karşı ise takvalı olunması emredilmiş; yanlışa düşmemek ve yanlıştan kurtulmak için tevbe ve istiğfar emredilmiştir: **"Seherlerde istiğfar edenlere (bundan daha güzeli vardır)."**[5]

Hadisi şerifte geçen Mutayta kelimesinin Matta fiilinden geldiği söylenmiştir. Bu kelime, ağır başlı veya gösterişli yürüme anlamına gelmektedir. Cevherî'ye göre kolları gererek yürümek anlamına gelmektedir. Bu hadisi şerifte ümmetin, Farz ve Bizans topraklarını ele geçireceği, gösteriş ve refahın artacağı haber verilmektedir.

"Sonra da miskin göçmenler gibi olup birbirinizin boynunu vuracaksınız" ifadesinin anlamı ise şudur: Bu kin ve kavgalar, insanların güçlerini ve zenginliklerini alıp götürecektir. İnsanlar, bu nefret ortamında miskinler gibi kendilerini korumaktan aciz olacaklardır.

---

1 Teğabün, 15.
2 Teğabün, 16 ve 17.
3 Ali İmran, 14.
4 Ali İmran, 15.
5 Ali İmran, 17.

Kadı İyaz'a göre ise fakir ve evsiz insanlar gelip ümmete idarecilik yapacaktır.

Bize göre ilk görüş daha efdaldir. Zira hadisi şerifteki ifadelerin akışından anlaşılan budur. Bu görüş, bizim hocamız Ebu'l-Abbas el-Kurtubî'ye aittir. Yani ümmet, önce zengin olacak, mal ve makam sahibi olacak; fakat daha sonra birbirine düşecektir. Birbirine düşmelerinden dolayı da mal ve zenginliklerini kaybedeceklerdir.

Her iki durum da Allah Resulü (s.a.v) tarafından hoş görülmemiştir. Yani Allah Resulü (s.a.v); ne ümmetin bu zenginlik içinde şımarmasından ne de bu yüzden birbirlerine düşüp güçlerini kaybetmelerinden memnun değildir. Hadisi şerif, Müslümanların başına gelecek olan iki aşırı ucu da haber vermektedir. En iyisini yine de Allah bilir.

Semerkandî'ye göre; insanların birbirinin boynu üzerinde olmasından kasıt; bazılarının diğerlerini hakimiyetleri altına almasıdır.

İtaat, Rahmet ve Afiyete Vesile Olur

Ebu Nuayın, Ebu'd-Derdâ (r.a)'ı kaynak göstererek şu hadisi şerifi rivayet etmektedir: "Allah Teala azze ve celle şöyle buyuruyor: "Ben Allah'ım. Benden başka ilah olamaz. Herşeyin sahibi benim. Herşeyin gerçek idarecisi de benim. İdarecilerin kalpleri de benim elimdedir. Eğer kullarım bana itaat ederlerse; onların ileri gelenlerinin kalplerini yumuşatırım. O zaman idareciler ve önderler, emri altındakilere rahmet ve adaletle muamele ederler. Şayet kullarım bana karşı gelirler benim emrimden çıkarlarsa; başlarındaki idarecilerin kalbine öfke ve intikam duyguları koyarım. Bu idareciler de emri altındakilere kötü davranırlar. İşte böyle kötü zamanlarda; vaktinizi bu idarecilere beddua etmekle geçirmek yerine bana dua ve niyazda bulunmakla geçirin. Beni zikredin. Ki ben de başınızdakilerin kalplerini ve huylarını değiştireyim."

İmam Malik'in de rivayet ettiği bu hadisi şerif gariptir. Zira arada bazı raviler atlanmıştır. Bu hadisi şerifin tek ravisi de Ali bin Mabed'dir. Ali de bu hadisi şerifi Vehb bin Raşit'den rivayet etmiştir.

Yedinci Bölüm

MELÂHİM BAHSİ

Savaş Emareleri

Ebu Davud, Muaz b. Cebel' (r.a)'dan rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Beytul-Makdis'in mamur hale getirilmesi, Yesrib/ Medine'nin harabeye dönüşmesi belirtisidir. Yesrib/Medine'nin harabeye dönüşmesi ise, savaş çıkmasının belirtisidir. Savaşın çıkması demek, Kostantınıye'nin (İstanbul'un) yeniden fethi demektir. Kostantınıye'nin fethi demek, Deccal'ın çıkışı demektir."[1]

Buhari, Avf b. Malik'ten rivayet ediyor. Demiş ki, Tebuk seferi sırasında, kendisi deriden bir kubbenin içerisinde olduğu bir esnada yanına gittim. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

"Kıyamet kopmazdan önce şu altı olayı bekle! 1- Ölümümü, 2- Beytul-Makdis'in fethedilmesini, 3- Kırıp geçirecek olan Mutan salgınını ki o, koyun sürüsünü kırıp geçiren bir salgın misali sizi kırıp geçirecektir. 4- Mal varlığının aşırı bir şekilde artması. Siz, herhangi birine çıkarıp 100 altın verseniz bile adam, bunu azımsayarak size karşı öfke dolu olduğu halde kinini hep sürdürecektir. 5- Bunun peşinden öyle bir fitne baş gösterecek ki, Arap toplumundan kimseyi dışta bırakmaksızın hepsini içine alacaktır. 6- Sonrasında ise sarı ırk mensubu (Bizans ile) aranızda bir barış olacak. Nihayetinde size ihanet ederek, size karşı seksen bayrak altında ayaklanacaklar. Bu seksen bayrağı taşıyan her komuta merkezinin emrinde de 12 bin kişiden oluşan bir büyük ordu ile saldırıya geçeceklerdir."[2]

---

1 Ebu Davud, 4294

2 Buhari, 3176, Ayrıca bak: Sulh, bap: 7

Ebul Kasım Taberani, "Mucemu'l-Kebir" adlı eserinde, bu manada olan bir hadisi tahric etmiştir. Bu hadiste ise, burada geçen "12 bin kişiden oluşan bir büyük ordu" ifadesinden sonra şu fazlalık yer almaktadır: "Müslümanların o günkü ordu komuta merkezi, Dımaşk/Şam yakınlarında bulunan ve Ğuta denilen yer olacaktır."[1]

Bu rivayeti, Ebul-Hattab b. Dihye de, "Maracul-Bahreyn Fi Fevaidil-Maşrikayni ve'l-Mağribeyn" adlı eserinde kendi isnadıyla zikretmiştir.

Dediğine göre, Avf b. Malik el-Eşcai: "Resulullah (s.a.v)'in ölümüne şahit olmuş. Müminlerin Emiri Hz. Ömer ile birlikte, Beytul-Makdis'in barış yoluyla fethi gerçekleştiğinde burada hazır bulunmuştur. Bu olay hicretin onuncu yılında, Zilkade ayının bitmesine beş gün kala gerçekleşmişti. Sonrasında ise Kisra'nın mal varlığının ve hazinelerinin, müminlerin Emiri Hz. Ömer eliyle paylaşılmasında da hazır bulunmuştur. Daha sonralarında Cemel ve Sıffin savaşlarında hazır bulunmuştur.

Aynı zamanda Avf b. Malik (r.a), Mutan'daki salgına da tanıklık etmiştir. Ki bu durum daha önce Şam'da baş göstermişti. O gün için bu, Amavas vebası salgını diye adlandırılıyordu. İşte o salgında 26 bin kişi hayatını kaybetmişti. El-Medini'ye göre bu sayı 25 bin kişidir. Amavas, Remle ile Beytul-Makdis arasında yer alan bir kasabanın adıdır. Bu salgın hastalık sırasında, Ümmetin Emini, diye anılan Ebu Ubeyde b. Cerrah da vefat etmişti. Aynı zamanda bir fakih olan Emir Ebu Abdurrahman Muaz b. Cebel (r.a) da bu hastalıktan dolayı burada hayatını kaybetmişti.

Ahmed b Hambel'in, Tarih adlı eserinde dediğine göre, Amavas vebası hicretin 18. yılında meydana gelmiştir. Ahmed b. Hanbel'den bu rivayeti yapan Ebu Zur'a er-Razi'dir. Bu zat diyor ki; "Veba salgını, hicri 17 veya 18. yılında gerçekleşmişti. Hicri 17. Yılında Hz. Ömer geri döndü. Mutan ise, Arap dilinde bir lehçeye bu tarzda kullanılan bir kelime olmasının yanında bunu, aynı zamanda Mevtan şeklinde telaffuz edenler de vardır. Çoğunluğun kullanımı "Mevtan" şeklindedir. Kelime Taun, veba salgını ve ölüm manalarına gelir.

Ebu Ubeyde'nin ifadesine göre *Buhari* hadisinde yer alan "Koyun sürüsü kıranı" manasındaki kelime, canlı hiçbir hayvan bırakmayan

[1] Rivayet sahihtir. Taberani bunu, "el-Kebir" adlı eserinde, (18/42) rivayet etmiştir. Ebu Davud, 4298 (Guta şu an Suriye sınırları içerisinde bulunmakta ve kafir Nusayri rejimin yıllardır ablukası altında olmasına rağmen rejimin dinsiz ordusunun buraya girmesine islam mücahitleri geçit vermemektedirler.)

salgın hastalık demektir. Çünkü sözkonusu kelime, *"anında öldüren"* manasındadır. Bir başka anlatıma göre adı geçen kelime, göğüste beliren, adeta canlının boynunu kıran bir hastalıktır. Bu hastalıkta adı geçen beş kişi hayatını kaybetmiş, içlerinde sadece Avf b. Malik hayatta kalmış, kendisi halife Abdulmelik b. Mervan zamanına kadar yaşamıştır. Bu da hicri 73 senesine denk düşmektedir. Kendisi, yaş olarak Sıffin savaşı sırasında yüzün üzerinde idi.

Vakıdi diyor ki: "Avf b. Malik, Şam'da hicretin 93 yılında vefat etmiştir." Eğer, Vakıdi'nin söylediği doğru ise Avf, Velid b. Abdulmelik b. Mervan zamanında vefat etmiştir. Yine de en doğrusunu yüce Allah bilir.

Bizanslılarla Yapılan Savaşlar ve Milletlerin Müslümanlar Üzerine Düşmanca Üşüşmeleri

Avf b. Malik el-Eşcai'den İbn Mace rivayet ediyor. Avf'ın dediğine göre Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Sizinle sarı oğulları/Bizanslılar arasında barış olacak, peşinden de hemen size ihanetle saldırıya geçecekler. Size karşı tam seksen bayrak altında saldırıya geçeceklerdir. Her bir bayrağın altında 12 bin silahlı kişi yer alacaktır."[1]

Zü Mihmer'den rivayet ediliyor. Kendisi, Resulullah (s.a.v)'in ashabından olan birisidir. Resulullah (s.a.v)'den şöyle buyurduğunu işitmiştir: "Yakın bir gelecekte Rumlar/Bizanslılar sizinle güven içerisinde bir barış antlaşması yapacaklar. Sonrasında siz ve onlar birlikte bir düşmana karşı savaşacaksınız. Zafer elde edip ganimet kazanacaksınız. Ganimetleri paylaşacak, böylece sağlıklı bir şekilde savaşı sona erdireceksiniz. Sonrasından ayrılıp, nihayet tepeleri bulunan bir alana kadar vardığınızda, Haçlılardan biri, elindeki haçını havaya kaldırarak: "Haçlılar galip geldiler" diyerek seslenecek. Bu çıkışa dayanamayan bir müslüman da hemen harekete geçerek haçı parçalayacaktır. İşte tam bu sırada Rumlar antlaşmayı bozarak, size karşı savaşmak üzere toplanacaklardır. Bu durumda size karşı seksen bin bayrak altında ordularını harekete geçireceklerdir. Her bir bayrak altında 12 bin asker bulunacaktır."[2]

---

1 İbn Mace 4095; hadis sahihtir. İbn Mace, bu babdan önce geçen bölümde bundan daha uzunca olan bu mealde bir başka hadisi 4094 numara ile zikretmiştir. Buhari de bunu, 1376 numara ile zikretmiştir.

2 İbn Mace, 4089, hadis sahihtir.

Ebu Davud, yukarıdaki hadise ek olarak şu bilgiyi vermiştir: "Müslümanlar hemen silahlarına sarılacaklar, onlarla savaşa girecekler. Yüce Allah, bu topluluğa şehadet ile ikramda bulunacaktır."[1]

Ahmed b. Hanbel, Müsned adlı eserinde tahric ediyor. Hadis isnad açısından sahih ve sabittir. Zü Mihmer, Evzai'nin belirttiğine göre, Necaşi'nin kardeşinin oğludur. İbn Dihye'nin dediğine göre, Ebu Amr, bu zatı Resulullah (s.a.v)'in azatlı kölelerinden saymıştır.

İbn Mace ve Ebu Davud bu iki hadisi, Muaz b. Cebel' (r.a)'dan rivayet etmişler. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "En büyük savaş, Kostantıniye'nin (İstanbul'un) fethi ve Deccal'ın çıkışıdır. Olaylarının tümü yedi ay içerisinde gerçekleşecektir."[2]

Abdullah b. Büsr rivayet ediyor. Dediğine göre Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: *"Büyük savaş ile Medine'nin fethi arasında altı yıl geçecek, yedinci yılda Deccal ortaya çıkacaktır."*[3]

Yuseyr b. Cabir'den rivayet ediliyor. Demiştir ki: "Kufe'de kızıl bir rüzgâr esmeye başlamıştı. Derken adam, tam bu sırada, Ey Abdullah b. Mesud! Kıyamet anı geldi, demekten başka bir söz söylemek için kendisinde bir güç bulamadı."

Ravi diyor ki, bu sırada Abdullah b. Mesud, bir yere dayanmış halde duruyordu. Bu çağrı üzerine hemen yere oturdu ve: "Herhangi bir miras artık dağıtılamaz duruma gelmedikçe ve ganimet yoluyla insanlar sevinç ve bolluğa kavuşmadıkça kıyamet kopmayacaktır. Daha sonra İbn Mesud, eliyle bir yerleri, Şam taraflarını işaret ederek dedi ki: "Müslüman halk üzerine öylesine düşmanlar saldırıya geçmek üzere güç toplamaya başlarlar. Müslümanlar da onlara karşı, onlarla savaşmak üzere güçlerini toplamaya koyulurlar."

Bunun üzerine ben de kendisine: "Müslümanlara karşı güç toplamaya kalkışacak olan düşmanlar derken Rumlar (Bizanslılar) mı demek istiyorsun?" diye sordum. O da "Evet" diye cevapladı. İşte tam da bu sırada çok şiddetli bir çarpışma meydana gelecek, o nisbette de geri çekilenler, irtidat edenler olacaktır. Bu şiddetli ve çetin çarpışma sebebiyle müslümanlar kendi aralarında ölüm üzerine antlaşıp şart koşarlar. Bundan böyle kimse geri çekilmeyecek, hedef galibiyet olana dek

---

[1] Rivayet sahihtir. Bak Ebu Davud, 4293

[2] İbn Mace, 4092; Ebu Davud, 4295İ; Tirmizi, 2238. Tirmizi de bu hadisi tahric etmiş ve Hasen Sahih olduğunu söylemiştir.

[3] İbn Mace, 4093; Ebu Davud, 4296.

sürecektir. Nihayet savaşamaya devam ederler. Sonunda aralarında gece karanlığı engel oluşturur. Bu çetin savaşa ve çarpışmaya rağmen taraflardan hiçbirisi birbirlerine karşı üstünlük elde edemeyeceklerdir. Bu arada dönmemek üzere savaşa katılma sözü vermiş olan bu ilk guruptakiler bitip tükenmiş olacaklar.

Bu defa müslümanlar yine kendi aralarında, ölüm üzerine şart koşarak (cepheden geri çekilmemek üzere) ikinci bir gücü hazırlayıp gönderdiler. Bunlar da galibiyet elde edene dek dönmemek üzere gideceklerdir. Nihayet taraflar yine ta akşama dek savaşı sürdürecekler, fakat hiçbir taraf üstünlük elde edemeyecektir. Gecenin araya girmesiyle de ileri sürülen şartın zamanı da geçmiş olacaktır. Bu defa yine müslümanlar geri dönmemek ve ölümüne savaşmak üzere aralarında şart koşarak, üçüncü bir gurubu göndereceklerdir. Bunlar da aralarında ta akşama dek savaşı sürdürecekler ve fakat taraflardan hiçbirisi galibiyet elde edemeyecektir. Zaten bu arada ileri sürülen şartın da süresi bitmiş olacaktır.

Nihayet dördüncü günde geri kalan tüm müslümanlar, Rumlar üzerine saldırıya geçerler. Allah zaferi müslümanlara verecektir. Bu öylesine bir ölüm kalım savaşı olacak ki, ya, hiç örneği görülmemiş bir savaş misali olacak veya önceden böylesi bir savaş örneği görülmemiştir, diye ifade edilecektir. Bu o kadar çetin bir savaş olacak ki, uçan kuşlar bile, birlikte onların çevresinde uçuşurlar ve onlar da ölüp yere düşerler. Örneğin oğul sahibi bir baba düşünün yüz kadar oğlu vardır, hepsini de savaşmak üzere cepheye göndermiş olacaktır, geriye sadece bir tek oğlu dönebilecektir. Durum böyle olacağına göre bu adam hangi ganimetle övünebilsin ki? Ya da aralarında hangi miras bölüştürülmesi yapılsın ki? Kimse mi kaldı geride?

İşte onlar tam da bu durumda iken, ansızın geçirdikleri savaştan çok daha büyük bir savaşın ortaya çıktığını öğrenecekler. Bu arada onların yanlarına çığırtkan biri gelir de, onlara "Deccal'ın çıktığını, onların geride bırakmış oldukları çoluk çocuklarını, topraklarını ele geçirdiğini haber verir." Bu haberi alan İslam ordusunda buluna askerler, ellerinde bulunan şeyleri bırakıp terk ederler ve ailelerinin bulunduğu yere doğru yönelip harekete geçerler. Ordu, gerekli denetimi yapmaları için on atlı kişiyi, öncü kuvvet olarak yola çıkarırlar. Ravinin dediğine göre Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuş: "Doğrusu ben, onların ve babalarının adlarını kesin olarak bildiğim gibi onların atlarının renklerini de

bilirim. Onlar yeryüzünde en hayırlı olan süvarilerdir (veya o gün onlar yeryüzünde var olan süvarilerin en hayırlıları olacaklardır)."[1]

Ebu Davud hadisi Sevban (r.a)'dan rivayet etmiştir. Sevban'ın dediğine göre Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Pek yakın bir gelecekte, aç insanların sofraya davet edildikleri gibi milletler de size karşı savaşmak üzere başkalarını da yanlarında yer almaları için savaşmaya çağıracaklardır." Bu esnada orada olanlardan birisi: "Bu o gün bizim sayıca azlığımızdan mı ileri gelecek?" diye sorar. Resulullah (s.a.v): "Aksine o gün sizler sayıca bir hayli fazla olacaksınız. Fakat sizin çokluğunuzun hali, sel üzerindeki köpükle çerçöpe benzer. (Köpük ve çerçöp ne kadar çok olursa olsun, sele karşı koyamaz.) Böyle bir durumda Allah, düşmanlarının gönüllerinden size karşı duydukları korkuyu çıkaracak ve sizin kalplerinize de Vehni atacaktır" buyurur. Bu arada yine bulunanlardan biri Resulullah'a: "Vehn" nedir?" diye sorar. Resulullah da: "Vehn, dünya sevgisi ve ölümden/ölmekten hoşlanmamaktır." diye buyurur.[2]

Beni Asfar oğullarından kasıt, Rumlardır. Bu topluma bu ismin verilmesi konusunda iki görüş ileri sürülmüştür.

Birincisi: İbn Enbari'nin belirttiğine göre, bir dönem, Habeşlilerden bir ordu Rumların bulunduğu bölgeleri ele geçirirler. Bu arada ele geçirilen kadınlarla ilişkide bulunurlar ve bu kadınlardan doğan çocuklar, sarı renkte bir ırk olarak dünyaya gelirler. Bu bir görüştür.

İkincisi: İbn İshak'ın belirttiği görüştür. Bunlar Asfar b. er-Rum b. Aysu b. İshak b. İbrahim Aleyhisselam'ın soyundan gelenlerdir. İşte bu ikinci görüş, birincisine göre daha akla yatkın gelmektedir.

Hafız Ebul-Hattab b. Dihye'nin belirttiğine göre, gelen sahih bir rivayette Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz her bir bayrağın altında 12 bin kişi bulunacaktır." Bu durumda tüm düşman sayısı 960 bin kişi etmektedir.

Hz. Huzeyfe'den merfu bir rivayetle gelen uzunca bir hadiste şöyle deniliyor: "Yüce Allah, Dımar adıyla anılan Bizanslıların Beşinci Hirakl dedikleri bu adamı -ki kendisi savaşçı biridir- el-Mehdi ile barış yapmak için gönderir. Bu, olay, müslümanların müşriklere karşı zafer kazanmaları sırasında olur. Aralarında yedi yıl savaşmamak üzere barış yaparlar. El-Mehdi, onlar aşağılanmış bir halde iken hemen anında cizye uygulamasına geçer. Bundan böyle hiçbir Rum için saygınlık sözkonusu

---

1 Müslim, Fiten, 2899/37

2 Ebu Davud, Melahim, 4297, hadis sahihtir.

değildir. Her yerde onların haçları kırılıp yerlere seriliyordu. Daha sonra müslümanlar Dımaşk'a/Şam'a geri dönerler.

İnsanlar tam böyle bir ortamda bulunuyorlarken bir de ne görsünler Rumlardan biri, şöyle dönüp çevresine bir bakar ve Rum erkekleriyle kızlarının zincirlere vurulduklarını, boyunlarına tasmalar takıldığını görür. Bu hal karşısında gördüklerine dayanamayan bu adam, hemen Haçı alır ve avazının çıktığı kadar: "Ey Haça tapanlar! Haça yardım edin!" diye seslenir. Orada bulunan müslümanlardan biri hemen ayağa kalkar ve Haçı kırıp parçalar ve: "Galip olan Allah'tır ve zafer veren de O'dur" der.

İşte bu andan itibaren onlar ihanete başlarlar. Zaten hep ihanet içinde olmuşlardır. Bundan böyle Rum kralları kendi ülkelerinde gizlice toplanırlar. Müslümanların farkında olmayacakları yollardan İslam beldelerine sızarlar. Oysaki Müslümanlar onlardan güvence almışlardı. İşin farkında değillerdi. Müslümanlar böyle bir gaflet içerisinde barışı sürdürürlerken, Rumlar, 12 bayrak altında Antakya'ya girerler. Her bir bayrağın altında 12 bin asker bulunmaktadır. Arap yarımadasında olsun, Şam/Suriye ve Antakya'da olsun, nerde bir hıristiyan var idiyse haçı kaldıran harekete geçer.

Bu arada el-Mehdi, Şam, Hicaz, Yemen, Kufe, Basra ve Irak halkına adamlarını gönderir. Onlara, Rumların harekete geçtiklerini ve bu buna karşı koymak için bir araya toplandıklarını haber verir ve kendilerine: "Allah'ın ve sizin düşmanlarınız olan bu topluma karşı cihat etmek üzere bana yardım edin" der. Bu talep üzerine Doğu tarafında bulunanlar kendisine: "Bize, Horasan tarafından Fırat nehrinin sahili üzerinden saldırıya geçtiler. Bunlar, bize yapacaklarını yaptılar, bu nedenle sana gelmekten bunlar bizi alıkoydu" diye haber gönderirler. El-Mehdi'nin yanına Kufe ve Basra halkından bazı kimseler gelirler. El-Mehdi, bunların yanlarına çıkar, beraberlerinde, onları karşılamak üzere müslümanlar da çıkarlar. Mehdi, yanlarında müslümanlar olduğu halde onları karşılar. Birlikte Dımaşk'a/Şam'a gelirler, buraya girerler. Rumlar da peşlerinden Dımaşk'a gelir. Burada 40 gün kadar kalırlar. Ülkeyi tarumar ederler, insanları öldürüp, evlerini başlarına yıkarlar, ağaçları da keserler.

Sonrasında yüce Allah, müslümanlara sabır verir, müminlere yardım eder ve onlar da düşmanla savaşmak için çıkarlar. Müslümanlarla Rumlar arasında şiddetli bir savaş baş gösterir. Bu arada birçok müslüman da şehit düşer. Doğrusu bir savaş düşünün, ondan daha korkunç ve daha çok korku salan bir başka büyük savaş görülmemiş olacak. İşte o gün Arap kabilelerinden dört kabile dinden dönecekler. Bunlar

Selim (veya Süleym), Nehd, Gassan ve Tay kabileleridir. Sonra da bunlar Rumlara katılacaklar, gördükleri büyük korku ve o muazzam olay karşısında savaşı kazanacaklardır.

Daha sonra yine yüce Allah, müslümanlara yardım, sabır ve zafer ihsan edecek. Rumlarla aralarında baş gösteren savaşta, birçok Rum'u öldürecekler. O kadar kan akacak ki, atlar, akan kanın çokluğunda, kan içine dalarak hareket edeceklerdir. Aralarında savaş ateşi tutuşmaya başlar. O kadar çetin bir savaş olur ki, demirle insanları doğrar hale gelirler. Müslümanlardan birileri acımasız olanları kızgın demire geçirip mızrağıyla onu yaralamaya çalışır. Adamın üzerinde demirden zırhı bulunduğu halde, adamı öylece infaz ederler. Nihayetinde müslümanlar birçok müşriki öldürecekler. O kadar kan akacak ki, atlar onların kanları içerisinde hareket edecekler. Böylece Allah Teala müslümanlara yardım edip zafer ihsan edecek, kâfirlere de gazapta bulunacaktır. Bu, yüce Allah'ın müminlere olan rahmeti ve merhametidir.

İşte o gün müslümanlardan bir topluluk, Allah'ın en hayırlı kullarından, kulları arasından en ihlâs sahibi olanlardan olacaktır. Onlar arasında başkaldıran, isyan edip kaçan, firar eden, şüphe içinde olan, münafık durumunda bulunan bir tek kimse bile olmayacaktır.

Bundan sonra Müslümanlar, Rumların beldelerine girecekler, girdikleri her şehri ve kaleyi tekbirlerle çınlatacaklardır. Tekbir seslerinden ötürü Allah'ın kudretiyle tüm duvarlar, kaleler düşecektir. Bunların mallarını ganimet, kadın ve çocukları da esir olarak alacaklardır. Mehdinin günleri 40 yıl olacak. Bunun 10 yılı Mağrib'de (batı bölgelerinde), 12 yılı Kufe'de, 12 yılı Medine'de ve altı yılı da Mekke'de geçecektir. Ölümü ansızın gerçekleşecektir. İşte insanlar tam bu halde iken, halk lanetli Deccal'ın ortaya çıktığından söz edeceklerdir.[1] Allah'ın izniyle Mehdi konusunda bununla ilgili olarak yeterli bilgi verilecektir.

"Artık Bundan Sonra (Esirleri) ya Karşılıksız ya da Fidye Karşılığı Salıverin"[2] Ayetinin Açıklaması

Hz. Huzeyfe (r.a)'dan rivayete göre demiş ki, Allah Teala, Resulullah'a bir fetih nasip eyledi. Ben de Resulullah'a gidip, kendisine: "Ey Allah'ın

---

1 Bu, bilgilerin kaynağını bulamadım. Ayni, bunu, Umdetu'l-Kari eserinde (15/100) zikrediyor ve bu bilgiyi İbn Dihye'ye nisbet ediyor. Bak: ed-Dani, "es-Sünen el-Varide Fi'l-Fiten, 596"

2 Muhammed, 4

Resulü! Allah'a hamdolsun ki, bundan böyle İslam yeryüzüne tamamen yerleşecektir. Savaş yükü de böylece ortadan kalkmış oldu" diye söyledim. Bu konuşmam üzerine Resulullah (s.a.v), tüm savaş sıkıntılarının ve yükünün ortadan kalkması için bunun öncesinde daha altı aşama bulunmaktadır. Ey Huzeyfe! Sen, o aşamaların neler olacağını sormayacak mısın?" buyurdu. Ben de "elbette soracağım" dedim ve "bunun ilki nedir?" diye sordum.

Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Bunun ilki, benim ölmem ve Beytu'l-Makdis'in fethidir. Bundan sonra her ikisinin de davası aynı olan iki taraf birbirileriyle savaşacaklardır. Sonrasında mal ve servet o kadar artacak ki, hatta adam birine çıkarıp 100 dinar (altın) verir de, karşıdaki kişi, bundan ötürü kızar ve kin duymaya başlar. Koyun sürüsünün kırıma uğraması gibi, bir ölüm salgını meydana gelecek. Asfar oğullarından (Rumlardan) bir köle veya gencin sanki bir ayda meydana gelecek bir bitki misali, o bir günde çoğalacak, bir yılda çoğalan şey misali, bir ayda artacaktır. Kavmi, ona yakınlık duyacaklar ve onu başlarına geçirip, kendisine: "Bizim senden beklentimiz, elimizden çıkan mal varlığımızı, tekrar almandır" diyeceklerdir.

Bunun üzerine büyük bir ordu ve güç oluşturup, harekete geçerler. Nihayet Ariş ile Antakya arasındaki bölgeye geleceklerdir. İşte sizin o gün başınızda görevli olacak olan Emiriniz, en güzel Emir konumunda olacaktır. Bu Emir, adamlarına: "Siz, bu olay karşısında ne yapmamı tavsiye edersiniz?" diye soracak. Danışmanları da ona: "Allah, aramızda hükmünü icra edene dek, onlarla savaşalım" diyeceklerdir. Ancak Emirleri: "Ben, bunu pek uygun bulmuyorum. Ancak biz bunların topraklarını kendilerine verelim, çocuklarımızı ve ailelerimizi alıp onları güvende olabilecekleri bir yere bırakalım. Sonra da onlarla savaşalım" der. Böylece yollarına devam edecekler ve benim bu şehrime geleceklerdir. Şam/Suriye halkından yardım isteyecekler, onlar da kendilerine yardımda bulunacaklardır.

Emirleri kendilerine: "Benimle ancak canlarını Allah'a satan ve düşmanla karşılaşmayı göze alacak olanlar gelsinler" der. Sonunda düşmanla karşı karşıya gelirler, sonrasında da kılıcının kınını kıracak. Bunun peşinden de, Allah aralarında hüküm verene dek savaşacaktır. Bu savaşa, kendi rızalarıyla yetmiş bin veya yetmiş bin üzeri kişi katılacaktır. Komutanları onlara: "Bana yetmiş bin kişi yeter, çünkü daha fazlasını savaş alanı almaz" der.

Ancak ordu safları arasında düşmanların casusları vardır. O, olabilecekleri haber verir. Düşmana doğru ordu harekete geçer. Nihayet iki ordu karşı karşıya geldiklerinde, düşman tarafı, müslümanların komutanından, askerleri arasında kendileriyle soy bağlılığı olanların serbest bırakılmasını, onların savaşa sokulmamasını ister. İslam ordusunun lideri olan kişi de, arkadaşlarını çağırır, beraber toplanırlar. Liderleri onlara: "Düşman tarafının bizden ne istediklerini biliyor musunuz?" diye söze başlar. Onlar da: "Hiçbirimizin Allah'ın yardımıyla savaşmaktan, zafer elde etmekten başka bir dileği yoktur" cevabını verirler. Bu cevabı alan İslam ordusunun başkomutanı, onlara: "O halde, hepiniz kılıçlarınızın kınlarını kırın" diye emir verir. Kendisi de kılıcını çekip düşman üzerine saldırır ve böylece, düşmanın üçte ikisi öldürülür. Geride kalan üçte biri de gemilerine binerek kaçmaya başlarlar. Nihayet kendi topraklarına ait dağlar gözükmeye başlayınca, Allah, bunların üzerlerine bir rüzgâr gönderir ve onları Şam'daki Limanlarına, sığınaklarına dönmek zorunda bırakır. Bunun üzerine hepsi orada yakalanırlar. Deniz sahilinde gemilerinin hemen önünde kafaları vurulur. İşte o günden itibaren savaşın tüm yükleri ve sıkıntıları yok olacaktır."[1]

Türklerle Savaş

Buhari, Ebu Hureyre (r.a)'dan rivayetle zikrediyor. Nebi (s.a.v) şöyle buyurdu: "Siz Araplar, Arap olmayan kırmızı yüzlü, yassı burunlu, küçük gözlü toplumlardan olan Huzistan ve Kirman halkıyla savaşmadıkça kıyamet kopmayacaktır. Onların yüzlerinin derileri üst üste katlanmış kalkan misali kalındır ve çarıkları (ayakkabıları) da kıldan örülmedir."[2]

---

1 Bu rivayetin kaynağına ulaşılamamıştır Ancak İmam Süyuti, bunu "ed-Dürrü'l-Mensur" (7/460) da zikretmiştir. Süyuti burada, bu rivayeti, İbn Ebu Hatim'e nisbet ediyor. Ancak Müellif Kurtubi'nin vermiş olduğu isnad zayıf bir isnaddır. Çünkü hadisin senedinde ravi olarak yer alanlardan biri Abdurrahman b. Ziyad olup, bu zat, zayıf olan ravilerden kabul edilir. Müellif Kurtubi, ravileri şöyle zikrediyor: "İsmail b. Ayyaş, hadisi Abdurrahman b. Ziyad b. En'um'dan, bu da Rebia b. Süfyan b. Mani' el-Meğafiri'den, bu ise hadisi Mekhul'den rivayetle aktarıyor. Mekhul de hadisi Huzeyfe yoluyla, Resulullah'tan rivayetle zikrediyor. Fakih İbn Bercan, "el-İrşad" adlı kitabında zikretmiştir. Ancak hadisin isnadı tartışmalıdır. Allah en iyisini bilir.

2 Buhari, 3590; Müslim, 2912/62

İmam Müslim, Ebu Hureyre (r.a)'dan rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "*Kıyamet kopmadan önce sizler, çarıkları kıldan olan bir toplumla savaşacaksınız. Onların yüzlerinin derileri adeta üst üste katlanmış kalkan gibidir. Yüzleri kırmızı, gözleri küçük, burunları da yassıdır.*" Farklı bir rivayete göre: "*Onlar kıldan mamul elbise giyerler ve kıldan örülmüş çarıklarda yürürler*"[1] şeklinde gelmiştir.

Şimdi vereceğimiz hadisi, Ebu Said Hudri (r.a)'dan İbn Mace rivayet etmiştir. Dediğine göre Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuş: "*Sizler küçük gözlü, geniş yüzlü bir toplum ile savaşmadıkça kıyamet kopmayacaktır. Onların gözbebekleri adeta çekirgenin gözbebekleri gibidir. Yüzlerinin derileri adeta üst üste kıvrılmış kalkan gibidir. Kıldan ayakkabılar giyerler, deriden mamul kalkan kullanırlar. Atlarını da hurmalıklara bağlarlar.*"[2]

Abdullah b. Bureyde'den rivayetle Ebu Davud zikrediyor. Abdullah b. Bureyde, hadisi babası yoluyla Hz. Peygamber'den (s.a.v) rivayet ediyor. Hadiste şöyle geçiyor: "*Küçük gözlü bir kavim sizinle savaşacak. Siz onlarla, onları Arap yarımadasına katana dek üç defa bulundukları yerden süreceksiniz. Onları bulundukları yerden birinci sürmeniz sırasında, bunlardan kaçanlar kurtulabileceklerdir. İkincisinde ise kimisi kurtulabilecek, kimisi de helak olacaktır. Üçüncüsünde ise hepsinin de kökleri kazınacaktır.*"[3]

Türklerle Müslümanların Birbirlerini İdaresi Altına Almaları

İmam Ahmed b. Hanbel Müsned'de Abdullah b. Bureyde'nin babasından rivayet ettiği şu hadisi nakletmiştir. Babası demiş ki: Ben, Resulullah (s.a.v)'in yanında oturuyordum. Bu sırada, Hz. Peygamber'den (üç kez üst üste) şöyle buyurduğunu işittim: "Ümmetimi, geniş yüzlü, küçük gözlü bir toplum önlerine katıp idare edecekler. Bunların yüzleri adeta deri kalkan gibidir. Onları ta Arap yarımadasına katıncaya dek sevk edecekler. Birinci akında, bunlardan kaçanlar kurtulacaklar. İkinci akınlarında bir kısmı helak olacak, bir kısmı kurtulacaklar. Üçüncü akında ise kalanlarının tamamının kökü kazınacaktır. Bunun üzerine sahabe: "Ey Allah'ın Resulü! Onlar kimlerdir?" diye sorduklarında Resulullah (s.a.v):

---

1 Buhari, 3592 ve 2928; Müslim, 2912/64-66; Ebu Davud, 4303; Nesai, 3177; İbn Mace, 4096; Tirmizi, 2215.

2 İbn Mace, 4099. Hadisin Hasen Sahih olduğu belirtilmiştir.

3 Ebu Davud, 4305. Hadis zayıftır.

"Onlar Türklerdir" buyurdu. Resulullah (s.a.v) devamla şöyle buyurdu: "Varlığım elinde olan Allah'a yemin olsun ki, onlar atlarını, müslümanların mescitlerinin direklerine bağlayacaklardır."

Ravi diyor ki, Bureyde bu hadisi duyduktan sonra sürekli olarak yanında iki veya üç deveyi hazırda tutar, onlara yükleyeceği sefer ihtiyaçları ile sularını hazırda bulundururdu. Bunun da sebebi, Hz. Peygamber (s.a.v)'den duymuş olduğu bu sözler sebebiyle, Türklerden gelebilecek bir beladan ve Türklerden kaçmak için yapardı.[1]

İmam Ebul Hattab Ömer b. Dihye diyor ki, bu sahih bir seneddir. İmamu's-sünne olarak bilinen, birçok sıkıntılar ve işkenceler karşısında sabreden Ebu Abdullah Ahmed b. Hanbel, güvenilirliği üzerinde herkesin karar kıldığı adil imam Ebu Nuaym Fazl b. Dekkin'den rivayetle aktarmıştır. Ravi Beşir b. Muhacir ise güvenilir biridir. Enes b. Malik de bunu böyle görmüştür. Hadis imamlarından bir takım kimselerden rivayet olunduğuna göre, onlar da Beşir'in güvenilir olduğunu belirtmişlerdir.

Abdullah b. Bureyde babası yoluyla Hz. Peygamber (s.a.v)'den şu hadisi rivatet etmiştir: "Sizinle, gözleri küçük bir kavim savaşacak. Siz onları üç defa süreceksiniz, nihayet onları ta Arap yarımadasına kadar katacaksınız. Birinci akında, onlardan kaçanlar kurtulacaklar. İkincisinde bir kısmı kurtulacak, bir kısmı helak edilecektir. Üçüncüsünde ise, kökleri kazınacaktır."[2]

Açıklama

İlk hadiste sözkonusu edilen böyle bir toplumun ortaya çıkacağı ve bunların Müslümanlarla savaşacakları, hatta onları öldüreceklerdir. Nitekim ki bu tür olaylar da Resulullah (s.a.v)'in haber verdiği şekliyle gerçekleştiği de görülmüştür. Dolayısıyla bu gibi bir durumda

---

1 Ahmed b. Hanbel, 23337/22949. Hadis isnad yönünden zayıf olan bir hadistir. Ebu Davud, 4305; Hâkim, Müstedrek, 8463/171. Hâkim, hadisin sahih olduğunu, Zehebi de telhis adlı eserinde sahihliğini belirtmiştir.

2 Ebu Davud, 4305, hadis zayıftır. Bu hadis ile Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde yer alan hadis ile çelişiyor. Bu konuda fikir beyan edenler, Ebu Davud'daki rivayetin değil, Müsned'deki rivayetin daha sahih olabileceği belirtilmiştir. Nitekim Ebu Davud'un Şerhi, Avnu'l-Mabud adlı eserde de bu noktaya dikkat çekilmiş ve: "Kurtubi gibi bir zatın, birbiriyle çelişen bu iki hadisi de Tezkiresine almasını bir türlü anlayamadığını zikrediyor. Bu nokta gözardı edilmemelidir. Bak: Avnu'l-Ma'bud, 11/278-279; Seharenfuri, Bezlu'l-Mechud Fi Halli Süneni Ebi Davud, 12/351-352, 4305 (Çeviren)

müslümanların hamisi yalnızca yüce Allah olacaktır. Onları, müslümanlara saldırıdan engelleyecek olan da sadece yüce Allah'tır. Burada sanki Ye'cuc ile Me'cuc'dan söz edilir gibidir. Sanki ortaya çıkacak olan böylesi saldırgan bir toplumun Ye'cuc ve Me'cuc'un öncü kuvvetleri konumunda olacaklar gibi bir hava yansıtmaktadır.

Hafiz Seyyid İbn Dihye (r.h.) diyor ki, Hicri 617. Senesi Cemadilula ayında Tatar adıyla anılan bir Türk ordusu çıkmış ve bunlar öldürme konusunda çok büyük bir tehlike ve badire oluşturmuştur. Bunların tek amaçları mü'minleri öldürmektir. Bu saldırıyı bir takım hileli ve dolambaçlı yollardan önlemek için hiçbir kimse başarı elde edememiştir.

Bu Tatarlar, Maveraunnehir (Orta Asya) bölgesi ve çevresinde olan tüm ülkelerle savaşa girerler. Horasan bölgeleri de buna dâhildir. Sasani krallığına son verdirirler. İşte bu ordu, Rahman olan Allah'ı tanımayan inkârcı bir ordudur. Bunların yaratıcı olarak tasvir ettikleri ilahları ateştir. Bunlar krallarını Han ve Hakan diye anarlar. Bunlar Nuşaver şehrinin tüm binalarını yakıp yıkarlar. Burada ateşe tapmayı serbest kılarlar. Harzemlilerin tümü onlardan kaçıp mağaralara sığınmayı tercih ederler. Nihayetinde buralara kadar da gelip insanların kimisini öldürürler, kimisini esir alıp evlerini, barklarını yerle bir ederler. Ceyhun nehrinden, halkın bulunduğu şehre, su salarak her tarafı sular altında bırakıp insanların boğulmasına sebep olurlar.

Bundan sonra Tus'ta bulunan Razavi türbesini yıkıp her tarafı yağmalarlar. Yüce Allah'ın, koparılmamasını emir buyurduğu akrabalık bağlarını kestirir atarlar. Böylece Hak olan Dini değiştirip en bayağı olan bir inanç sistemini getirirler. Ta Kuhistan bölgesine kadar gelirler. Burada bulunan Rey, Kazvin, Abhur, Zencan gibi şehirleri de yakıp yıkarlar, her tarafı harabeye dönüştürürler. Aynı zamanda Erdebil, Merağa ve Azerbaycan şehirlerini de harabeye dönüştürürler. Bu bölgelerdeki ilim adamları ile ileri gelen kimselerin köklerini kazırlar, bunlardan kimseyi sağ bırakmazlar. Kadınların öldürülmelerini ve çocukların kesilmelerini serbest bırakırlar.

Sonrasında Irak'a kadar gelirler. Buranın en büyük şehri, Isfahan şehridir. Bu şehrin surlarının duvarları 40 bin zira yüksekliğinde ve gayet korunmuş haldedir, güvenlidir. Buranın halkı, kendilerini, hadis alanındaki ilimlere vermişlerdir. İşte bundan dolayı yüce Allah, bunları, onlardan korur.

İman gücü sayesinde yüce Allah, onları küfrün pençesinden muhafaza eyledi. Onlara destek ve ihsanını indirerek ikramda bulundu. Bunlar karşılarına çıkan düşmanları, cesaret sahibi olan kimselerin sinelerinde taşıdıkları güç ile iman gücüyle karşıladılar.

Bunlar aynı zamanda beldelerinin süvariler beldesi olduğu haberini de bu şekilde gerçekleştirmiş oldular. Bundan böyle burada bir milyon insan toplandı. Düşmana karşı Aslanlar gibi çarpıştılar. Ormanlık alanları, mızrak ve kargı görevini ifa ediyordu. Üzerlerine ise papatya misali beyaz giysiler giyinmişlerdi. Bunların da üzerinde gayet geniş ve dayanıklı zırhlar giyinmişlerdi.

Mücahitler için de cennet dereceleri hazırlanmıştı. Kâfirler için ise cehennem derekeleri vardı. Burada böyle bir durum karşısında, onları bulundukları yerlerinde öldürmekten başka çare kalmamıştı. Kesin çizilmiş olan kaderleri, böylece Müslümanları Isfahan'da savaşa mecbur bırakıyordu. Bu sebeple okun yaydan fırladığı gibi müslümanlar da Isfahan'dan çıktılar. Müslümanlar baktılar ki, bulundukları yerde durup beklemeleri halinde, helak olmaktan kurtulamayacaklar. Böylece hiç arkalarına bile bakmadan kaçmayı, şehri terk etmeyi sürdürdüler. Hemedan'dan yol bulup kaçmaya devam ettiler. Savaş tümüyle kızışmıştı. Canlar ölümden, kafalar da kesilmekten kurtulamayacaktı.

Düşman, Avrend veya Avzend dağına tırmanır, orada gördüğü salih müslümanları kılıçtan geçirir. Oradaki bağ-bahçe ve ekili her ne varsa hepsini tarumar ederek, her tarafı yağmalarlar. Müslümanların ve kadınlarının kutsallarını, ırzlarını lekelerler, dinlerini aşağılarlar. Düşman bölgenin yüksek doğu denen kesiminin üçte ikisini ele geçirmiş olur. Buralarda sayısız canlara kıyarlar. İkinci Irak denilen bu bölgede neredeyse sayılamayacak derecede insanı öldürürler. Atlarını da bu bölgedeki cami ve mescitlerin direklerine bağlayarak mabetleri ahır gibi kullanırlar. Zaten bu konuda uyarıcı mahiyette bir de hadis rivayeti bulunmaktadır. Irak topraklarının ta içlerine kadar dalarlar, her tarafı istila edip ayaklar altında ezerler.

Ordularını Ebu Riğal'ın belirttiği gibi harekete geçirirler. Ebu Riğal şöyle diyordu: "Yolları kestiler, her tarafa korku saldılar, ülke içerisinde her türlü gücü ve idareyi ele almışlardı. Ülkenin dolaşmadık bir yerini bırakmamışlar, müminlerin kalplerine de korku salmışlardı. Galip gelmenin vermiş olduğu üstünlüğü her tarafta hissettirdiler. Kılıçlarını işgal ettikleri bölge halkının boyunlarına dayadılar. Ülkenin ovasında olsun, vadilerinde ve dağlarında olsun her yere, tahrip için

ellerini uzattılar. Yıkıp yakmadıkları, yağmalamadıkları bir yer bırakmadılar. Taş üstünde taş koymadılar, her tarafı yıktılar. Şüphesiz bu kimseler, gerçekten uyarı içeren hadiste görüldüğü gibi, onların kendileriydi. Hadiste verilen bilgiye göre düşmanın üç saldırısı olacaktı. Sonuncu saldırılarında her müminin kökünü kazıyacaklardı. Nitekim bu, olay gerçekleşmişti.

Diyorum ki, Allah'a hamd olsun bunların çıkışları artık kemale ermiş, geriye sadece onların öldürülmeleri ve onlarla savaşma kalmıştır. Bunlar Birinci ve ikinci Irak çıkışlarını, belirttiğimiz gibi yapmışlardı. Artık bu dönemde de üçüncü Irak çıkışlarını, Bağdat ve çevresindeki bölgelere yaptılar. Bu çıkış ve baskınlarıyla o bölgelerdi kralları, ilim adamlarını, değerli kimseleri ve ibadet ehli olan abidleri de öldürdüler. Miyafarkin bölgesini kuşatma altına aldılar, orada bulunan tüm idarecileri, kralları ve müslümanları da öldürdüler. Buradan da Fırat nehrini geçerek Halep şehrine ulaştılar. Burasını yakıp yıkarak harabeye dönüştürdüler. Nihayet burada bulunan herkesi de öldürdüler. Burası tamamen ölü şehir haline gelene ve hiçbir canlı kalmayana dek herkesi kılıçtan geçirdiler.

Buradan Şam'a, Suriye üzerine yürüyerek çok kısa bir zaman zarfında burasını da tamamen ele geçirip hiçbir kimseyi sağ bırakmadılar. Kılıçlarıyla omuzlar üzerindeki tüm kafaları kestiler.

Bu dehşet saçan korku, ta Mısır'a kadar etkisini gösteriyordu. Tek çareleri kalmıştı. O da ahiret yurduna kavuşmaktı. Bu olaylar karşısında Kutz lakaplı Mısır kralı Melik Muzaffer, tüm gücü ve ordusunu toplayarak düşmana karşı çıktı. Çünkü artık bıçak kemiğe dayanmıştı. Tam bir kararlılık ve samimi bir niyetle harekete geçti. Nihayet Ayn Calut denilen yerde karşı karşıya gelirler. Melik Muzaffer onlara kaşşı bir üstünlük ve zafer elde etti. Bu aynen Talut'un, Calut'a karşı kazandığı zafer gibi bir üstünlük idi. Düşmanın birçok askeri öldürüldü. Anında hemen Şam'dan çekildiler. Böylece hepsi de, daha önce nasıl İslam'ın beldesi idiyse, Şam yine o konuma geldi ve her mümin de eskisi gibi oraya dönüş yaptı. Düşman Fırat nehrini hezimet içerisinde geçip gitti. Hiçbir zaman ve hiçbir dönemde görmedikleri ve karşılaşmadıkları bir hezimetle karşı karşıya kaldılar. Hepsi de ezilmiş, aşağılanmış, kovulmuş, hüsrana uğramış bir halde geldikleri gibi çekip gittiler.[1]

---

[1] Karluk Türklerinin Çinlilere karşı yaptıkları savaş esnasında Abbasilerden yardım istemeleri neticesi kurulan iyi ilişkiler neticesi 751 yılında Talas Irmağı

Basra, Bağdat ve İskenderiye Hakkındaki Rivayetler

Ebu Davud Tayalisi Kufe'li Haşrac b. Nebate ile Said b. Cemhan hadis olarak Abdurrahman b. Ebu Bekre yoluyla, babasından rivayet ediyor. Babasının dediğine göre Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Ümmetim kesin olarak Basra denilen bir yerde yerleşeceklerdir. Burada sayıları ve hurmalıkları artacak. Daha sonra buraya Kantura oğulları denilen bir toplum gelecektir. Bunlar geniş yüzlü, küçük gözlü bir kavimdirler. Bu toplum, kendilerine ait olan ve Dicle adı verilen bir köprü çevresinde konuşlanacaklardır. Müslümanlar üç guruba ayrılacaklar. Bir kısmı develerin kuyruğuna/peşine takılarak çöle gidecekler (çöl hayatını seçeceklerdir) ve helak olacaklardır. Bir kısmı canlarını kurtarma derdine düşerek küfre gireceklerdir. Bir kısmı ise çocuklarını/ailelerini sırtlarına alarak savaşacaklardır. Bunlardan ölecek olanlar şehit olarak öleceklerdir. Allah, bunlardan geride kalanlarına fethi nasip kılacaktır."[1]

---

kenarında İslam ordusu ile Türk orduları Çinlilere karşı aynı safta çarpıştılar ve düşmanı ağır bir yenilgiye uğrattılar. Talas Savaşından sonra Türkler müslüman olmuş ve asırlar boyunca islamın bayraktarlığını yapmışlardır.

Hadis-i şerif vesilesiyle söz konusu edilen Türkler ise bu tarihten yaklaşık beş asır sonra İslam dünyasının başına bela olan müşrik Moğollardır. 13 yy. başlarında Moğol hükümdarı Cengiz Han'ın (ö:1227) komutasındaki Moğol ordusu İslam dünyasını bir baştan bir başa istila etmiş ve taşın üstünde taş bırakmayacak derecede maddi yıkımın yanında İslam'ın ilim ve kültür mirasına da çok büyük darbe indirmiştir. Özellikle Abbasi Hilafetinin başkenti Bağdat'da yakılan kütüphanelerin ve Dicle'nin sularına atılan kitapların haddi hesabı yoktur. Dolayısıyla Hadis-i Şerifler müslüman Türk halklarıyla alakalı değildir.

Hiç şüphesiz ki bu azgın kavimden en çok etkilenen coğrafya ise Müslüman Türk devletlerin bulunduğu coğrafya ve dolayısıyla buralarda yaşayan Müslüman Türk halklarıdır. Hadis-i şeriflerde anlatılan olaylar bir mucize olarak altı asır sonra tahakkuk etmiştir. Moğol İmparatorluğu çok kısa zamanda büyük bir güce ulaşmış ve adeta bir dünya imparatorluğu olmuştur. Günümüz ülkelerinden Çin, Moğolistan, Kore, Rusya, Ukrayna, İran, Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan, Irak, Türkiye, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Pakistan, Macaristan, Polonya, Tacikistan, Afganistan, Türkmenistan ve Moldova'yı ele geçirip Viyana kapılarına dayanmıştır. Dünyanın en geniş sınırlarına ulaşan Moğol İmparatorluğu çok kısa zamanda çökmüştür. (Çevirmen)

1 Hasen bir hadis olarak belirtilen bu rivayeti, Ebu Davud Tayalisi, Müsned eserinde (869, 870) rivayet etmiştir. Ahmed b. Hanbel, Müsned'inde, (5/44) rivayet etmiştir.

Ebu Davud, az önce geçen hadisi Müslim b. Ebu Bekre'den ribayet etmiştir. Ebu Berke diyor ki, babamdan anlatırken dinledim. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuş:

"Ümmetimden birtakım kimseler, Dicle nehrinin çevresinde çukur bir alanda Basra adını verecekleri bir yere yerleşeceklerdir. Nehrin üzerinde bir de köprüsü olacak. Buranın halkı çoğalacak. Burası bundan böyle Muhacirlerin şehirlerinden bir şehir olacaktır. (Muhammed b. Yahya ve Mamer ise, Muhacirlerin şehri yerine Müslümanların şehri olacak demişlerdir.) Ahir zaman vakti geldiğinde geniş yüzlü, küçük gözlü Kantura oğulları gelip nehir kenarında konuşlanacaklardır. Bu durumda bölge halkı üç guruba ayrılacaklar. Bunlar, öküzlerin kuyruğuna takılacaklar (dünyaya dalacaklar) ve böylece helak olup gideceklerdir. Bir gurup da kendi canlarının derdine düşecekler, canlarını kurtarmak adına küfür yolunu seçeceklerdir. Üçüncü bir kısmı ise çocuklarını sırtlarına alarak savaşacaklardır. İşte şehit olanlar da bunlardır."[1]

Yine Ebu Davud diyor ki; Bize Muhammed b. Müsenna, İbrahim b. Salih b. Dirhem hadis olarak anlattı. İbrahim b. Salih b. Dirhem diyor ki, babamdan şöyle dediğini dinledim: "Hacca gidiyorduk. Derken bu esnada adamın biri bize, "Sizin o taraflarda Ubulle (Basra) adını taşıyan bir köy/kasaba var mı?" diye sordu. Evet, dedik. Adam devamla bize: "İçinizden hanginiz benim adıma Aşşar Mescidinde iki veya dört rekat namaz kılar da, sonunda bu namazı Ebu Hureyre niyetiyle kıldım" sözünü verecek? Çünkü ben dostum Resulullah (s.a.v)'den şöyle buyururken dinlemiştim: "Doğrusu kıyamet gününde Aşşar Mescidinden şehitler diriltecektir. Onlardan başka Bedir şehitleriyle birlikte bir başka toplum kalkmayacaktır."[2]

Hatib Ebu Bekir b. Ahmed b. Sabit, "Tarihu Bağdat" adlı eserinde şöyle diyor: "Bize Ebul Kasım el-Ezheri ve Ahmed b. Muhammed b. Musa, haber verdiler. Ahmed b. Muhammed diyor ki, Ahmed b. Cafer b. el-Münadi anlattı, dedi ki: "Oldukça şiddetli manada zayıf olarak Süfyan Sevri ile Ebu İshak Şeybani ve Ebu Kays'tan gelen rivayete göre Hz. Ali demiş ki, Resulullah (s.a.v)'den şöyle buyururken dinledim:

---

1 Ebu Davud, Melahim, 4306. Hasen bir rivayet olduğu belirtilen bu hadisi, sadece Ebu Davud zikretmiştir. Münziri diyor ki, bu hadisin ravileri arasında Said b. Cemhan var. Yahya b. Main ile Ebu Davud, bu zatın sika (üvenilir) olduğunu söylemişlerdir.

2 Hadis Ebu Davud tarafından Melahim bölümünde 4308 numara ile rivayet edilmiştir.

"Fırat ile Dicle nehirleri arasında bir şehir bina edilecek. Orada Abbasilerin en azılı kralı bulunacaktır. O şehir Zevra şehridir. Burada çok kanlı bir savaş olacak, kadınları esir olarak alınırken erkekleri, koyun boğazlanır gibi boğazlanacaktır."

Ebu Kays'ın dediğine göre, Hz. Ali'ye; "Ey müminlerin Emiri! O şehre Zevra adını Resulullah mı (s.a.v) verdi?" diye soruldu. O da: "Savaş o bölgede cereyan edecektir. Bitene dek de burada sürecektir" dedi.[1]

Arta b. Münzir'in dediğine göre, İbn Abbas'ın yanında Huzeyfe b. Yeman'ın da bulunduğu bir esnada, adamın biri İbn Abbas'a, "Bana, Hamim, Ayn, Sin, Kaf" (Şura, 1-2) ayetlerinin tefsiri hakkında bilgi ver" diye sordu. İbn Abbas ondan yüz çevirdi. Adam sorusunu üç kez tekrarladı. Her defasında İbn Abbas ondan yüz çevirdi ve cevap vermek istemedi. Bunun üzerine Hz. Huzeyfe (r.a) ona: "Ben, sana onun açıklamasını yapayım. Anlaşılan o ki sen bu işin peşini bırakmayacaksın" dedi.

"Bu âyet, İbn Abbas'ın soyundan gelecek biri hakkında inmiştir. Ki onun adı Abdul İlah veya Abdullah olacaktır. Kendisi Doğudaki nehirlerden bir nehir çevresinde yerleşecek. O nehrin üzerinde iki şehir oluşturulacaktır. Nehir iki şehrin arasından akıp giderken şehri de birbirinden ayırmış olacaktır. Yüce Allah, onların mülklerinin yok edilmesini, devletinin sona ermesini dilediğinde, bu iki şehirden birine geceleyin bir ateş gönderecek. Sabaha her tarafı kararmış simsiyah kül haline gelmiş olarak girecek. Ateş şehrin bütününü yakıp yok edecek, sanki önceden orada hiçbir şehir ve yerleşim alanı yokmuş gibi bir duruma getirecektir.

Buranın sahibi "burası nasıl bu hale geldi" diye şaşkınlık içerisinde sabahlayacaktır. İşte o günün beyazlığında (sabahında) oraya her zorba kişi gelip burada toplanacaklardır. Sonra yüce Allah, onları da, o bölgeyi de yerin dibine geçirecektir. İşte "Ha Mim, Ayn, Sin, Kaf" ayetlerinin tefsiri budur. Bu, Allah'ın vermiş olduğu kesin kararlarından bir kararıdır, bir imtihandır ve bir hükümdür. Dolayısıyla "Ha Mim" olacak olan şey, mutlaka gerçekleşecektir. "Ayn": Onun bir adaleti olarak meydana gelecektir. "Sin": Bu, gerçekleşecektir. "Kaf": Bu olay, sadece bu iki şehirde gerçekleşecektir, demektir."[2]

---

1 Hatib el-Bağdadi, bu rivayeti "Tarih" adlı eserinde zikretmiştir. (1/38-39) Hadis, isnad açısından ciddi manada zayıf olan bir rivayettir. Bunun senedinde Cafer b. Münadi var. Hatib Bağdadi, bunun şiddetli derecede zatyıf biri olduğunu açıkça belirtmiştir.

2 Hatib el-Bağdadi, Tarih, 1/40; Nuaym b. Hammad, "el-Fiten", 568, 886; İbn Cerir Taberi, Tefsir, 25/6. Bu, isnad açısından zayıf bir rivayettir.

Bu tefsirin bir benzeri de Cerir b. Abdullah el-Beceli (r.a)'dan gelen rivayettir. Kendisi demiştir ki Resulullah (s.a.v)'i şöyle buyururken işittim: "Dicle, Duceyl, Kutrbil ve Sarat denilen yerde bir şehir kurulacak. Yeryüzündeki tüm zalimler burada toplanacaklar. Hazineler de buraya gelecek. Bu hazineler burada yerin dibine geçirilecektir." Bir rivayette de: "Buranın halkıyla birlikte yerin dibine geçirileceklerdir." Bu, o kadar hızlı bir şekilde gerçekleşecek ki, demirden bir kazığın yumuşak yere çakılmasından daha hızlı bir şekilde yerin dibine geçirilecektir.[1]

İbni Abbas (r.a) diyor ki, Ali b. Ebi Talib çıkacak fitnelerin tamamını bu sayede biliyordu. Kuşeyri ve Salebi, tefsirlerinde zikrettiklerine göre Peygamber (s.a.v), bu ayet indiğinde yüzünün renginin değiştiği görülmüş. Kendisine: "Ey Allah'ın Resulü! Seni üzen şey ne?" diye sorulunca, Resulullah da: "Ümmetim hakkında yere batırılacakları, iftiralarla çalkalanacakları ve bir ateşin kendilerini toplayacağı, bir rüzgârın da onları denize doğru sürükleyeceği, İsa'nın nüzulü dâhil olmak üzere Deccal'ın da çıkacağı hususlarında birbirlerini peş peşe izleyen ayetler (olağan üstü olaylar) bana haber verildi."[2] Buyurmuştur. Bu rivayetin lafzı Salebi'ye aittir.

Daha önce geçen "Zevra" konusundaki hadisi Muhammed b. Zekeriya el-Ğulabi rivayet etmişti. O hadisi, Hz. Ali yoluyla, Resulullah (s.a.v)'e isnad etmişti. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuş: "Fakat onun helaki, Süfyaniler eliyle olacaktır. Allah'a yemin olsun ki sanki ben onları, çökmüş çatılarının üzerine duvarlarının yıkılıp harabeye dönmüş halde görür gibiyim."[3]

İbn Vehb, Abdullah b. Amr b. As'a dayandırdığı bir rivayeti zikrediyor. Abdullah b. Amr b. As'a, İskenderiye'de: "Halk panik içerisindedirler" denmiş. Bunun üzerine silahını ve atını istemiş. Tam o sırada bir adam çıkagelmiş ve: "Bu korku ve panik de nerden?" demiş. O da:

---

1 Hatib Bağdadi, Tarih, 1/28-30; ed-Dani, "es-Sünen el-Varide fil-Fiten", s: 350, 469; el-Muhamili, Emali, s:385; İbn Adiy, el-Kamil, 4/71; Ukayli, ed-Duafa, 2/348, 3/16. Bu rivayet ciddi manada zayıf olan bir rivayettir.

2 Böyle bir rivayete rastlayamadım. Ancak Salebi, aslında tefsirinde zikretmiştir. Ukayli de bu rivayete "ed-Duafa" adlı eserinde (2/348 ve 3/16) yer vermiştir.

3 Hatib el-Bağdadi, bunu "Tarih" adlı eserinde (1/38) rivayet etmiştir. Ancak bu, mevzu bir rivayettir. Darekutni'nin belirttiğine göre bu hadisin senedinde yer alan Muhammed b. Zekeriya, Resulullah (s.a.v)'in adını kullanarak hadis uyduran bir kişidir.

"Kıbrıs taraflarından gemiler görülmüş" diye söylemiş. Bunun üzerine adam: "Atımı bırakın" demiş. Ravi diyor ki, biz de ona: "Allah seni ıslah etsin, millet savaşmak için harekete geçmiş, sen ne yapmak istiyorsun?" dedik. Bunun üzerine adam: "Bu, İskenderiye'de sürecek bir savaş değildir. Onlar ancak Mağrib tarafından, Antablus bölgesinden geleceklerdir. O bölgeden önce yüz, arkasından bir yüz daha, gelecek. Bu sayıyı dokuz yüze çıkarana dek hep sayıp durdu."[1]

El-Vaili Ebun-Nasr, "el-İbane" adlı eserinde bir hadis tahric etmiştir. Ruşdi" b. Sa'd yoluyla Ukayl'den, bu da Zühri'den, o da Kab'dan rivayetle hadisi aktarmışlardır. Kab demiş ki: "Doğrusu ben, Musa b. İmran'a indirilen kitapta gördüm. İskenderiye'nin şehitleri olacak. Onlar İskenderiye'nin geniş vadi alanında şehit edileceklerdir. Bunlar geçmiş şehitlerden ve kalanlardan (ileride gelecek olanlardan) daha hayırlı olacaklardır."[2]

Açıklama

Hadiste yer alan bazı ifadelerin açıklaması: Ubulle/Basra: Yumuşak bir taşlık zemine sahip olması hasebiyle buraya bu ad verilmiştir.

Kantura oğulları (Benu Kantura): Bu ifadeden kasıt Türklerdir. Anlatılanlara göre "Kantura", Hz. İbrahim'e ait bir cariye imiş. Hz. İbrahim'in bu cariyesinden çocukları olmuş. İşte bu soydan Türkler gelmiştir.

Bir başka rivayete göre ise, bunlar Hz. Nuh'un oğlu Yafes'in soyundan gelermişlerdir. Aslında bunlar ırk olarak birçok cinslere ayrılmışlardır. Bunlardan kimisi şehirlerde ve kalelerde hayat geçirmişler. Kimisi dağların yüksek tepelerinde, ova ve vadilerde yaşam sürdürmüşlerdir. Tek uğraşları avcılık. Bunlardan avcılık yapmayan kesimi de, hayvanının şahdamarını yarar, buradan akan kanı kızartıp yerlermiş. Bunlar aynı zamanda akbaba ve karga ile benzeri hayvanları yerlermiş. Bunlar herhangi bir dini inanca bağlı olmayan, içlerinde Mecusiliği benimseyen, Yahudileşenler de varmış. Bunlar krallarına ve idarecilerine hakan derlermiş. Hakan ipek giysi giyer ve başına da altın taç koyarmış. Çoğu zaman halkla görünmez, toplumun arasına girmezmiş. İçlerinde çok acımasız olanları da bulunuyormuş. İçlerinde büyücülük oldukça

---

1 Ebu Nuaym b. Hammad, "el-Fiten" kitabında (1442) zikretmiş, ancak rivayet isnad açısından zayıftır.

2 Bu rivayeti bulamadım. Müellifin verdiği isnad zayıf bir isnaddır. Çünkü bunun rivayet senedinde Ruşdin b. Sa'd bulunuyor, bu adam rivayet açısından zayıftır.

yaygınmış. Çoğunluk itibariyle Mecusi imişler. Kısaca bunların tamamı Yafes oğullarındandırlar.

Bir başka rivayete göre Türklerin veya sadece bir kısmının aslı, Yemen'in Himyer bölgesinde yaşayan insanlarmış. Hatta bunların "Tubba'" kavminin geride kalanlarıymış. Yine de en iyisini yüce Allah bilir.

Bu bilgileri, "el-İbane" adlı eserinde veren Ebu Amr b. Abdulberr'dir.

Hafız Ebu Nuaym, Semure b. Cundeb'den rivayetle zikrediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Yakın bir gelecekte yüce Allah ellerinizi (topraklarınızı) Arap olmayan toplumlarla dolduracaktır. Daha sonra onları kaçmayan aslanlar kılacak. Böylece sizin eli silah tutanlarınızı öldürecekler, sizin mallarınızı da ganimet diye yiyeceklerdir."[1]

Şam'ın Fazileti

Savaş Tehlikelerinden Kurtulma ve Sığınma Merkezi

Ebu Derda (r.a)'ın dediğine göre Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Bir ara uyuyordum. Rüyamda başımın altından kitabın temel direğinin taşındığını gördüm, onun alınıp götürüleceğini sanmıştım. Gözümle izledim, onu, Şam'a götürüldüğünü gördüm. Dikkat edin! Fitneler baş gösterdiğin de İman, Şam'a sığınacaktır."[2]

Ebu Bekir Ahmed b. Süleyman'ın, dediğine göre hadiste geçen "Kitabın temel direği" ifadesinden kasıt, "İslam'ın temel direğidir." Ebu Muhammed Abdulhak da bu hadisin sahih olduğunu söylemiştir. Burada sözkonusu edilen fitnelerden kasıt Deccal'ın ortaya çıkacağı sırada çıkacak olan fitneler olabilir. Allah Teala en iyisini bilir.

Hafız Ebu Muhammed Abdulganiy b. Said, gelen hadisi el-Hakem b. Abdullah b. Hattaf el-Ezdi'den rivayet etmiştir. Ancak Hakem, hadis rivayetinde metruk biridir. Hakem hadisi, Zühri yoluyla Urve'den,

---

1 Ebu Nuaym, Hilye, (3/24-25); Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/17, 21; Hâkim, Müstedrek, 4/512, 519; Taberani, el-Kebir, 6921; Bezzar, Müsned, 2370. Hadis isnad açısından zayıftır. Zehebi'nin dediğine göre, bu hadisin senedinde yer alan Muhammed b. Ziyad, rivayetleri dikkate alınmaz birisidir.

2 Hadis sahihtir. Bezzar Müsned adlı eserinde rivayet etmiştir. (3332, Heysemi, Keşfu'l-Estar An Zevaidi'l-Bezzar Alel-Kütübissitte.); Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/198; 5/199, 22076; Bak: Sahihutterğib, 3094. Ahmed b. Hanbel'in ricali, Sahih'in ricalidir.

Urve de Hz. Aişe (r.a) rivayet etmiştir. Hz. Aişe (r.a) demiştir ki: "Resulullah (s.a.v) uykusundan korkmuş bir halde, istirca ile (İnna lilla ve inna ileyhi raciun / Biz Allah'a aidiz ve yine O'na döneceğiz, diyerek) uyandı. Kendisine "Anam babam sana feda olsun, ne oldu?" diye sordum. Resulullah (s.a.v): "İslam'ın direği başımın altından çekilip alındı. Sonra arkasından gözlerimle izledim. Bir de gördüm ki o, Şam'ın ortasında bir yere dikildi. Bu arada bana: "Ey Muhammed! Allah, Şam'ı senin için seçmiştir. Orada senin için izzet var etmiş, orayı mahşer yeri yapmış, sığınak ve anılma yeri kılmıştır. Allah, kimin için hayır murad ederse, onu Şam'da meskûn kılar ve onun nasibini, orada var eder. Allah kimin için de kötülük murad ederse, onun okdanlığından bir ok çıkarır ve o ok, Şam'ın ortasında asılı kalır. Bunun üzerine onu fırlatır, dünya ve ahirette kimse ondan kurtulamaz."[1]

Abdulmelik b. Habib'den rivayete göre demiş ki; kendisine güvendiğim birinin bana hadis olarak anlattığına göre, yüce Allah, Şam hakkında şöyle buyurmuştur: "Sen, benim yerler arasında seçip seçkin kıldığım seçilen yersin. Kullarımdan hayırlı olanları sende yerleştireceğim. Mahşer sende gerçekleşecektir. Kim, senden kaçmak için senden çıkıp ayrılırsa bu, benim ona gazabımdan dolayıdır. Kim de seni isteyerek sana gelirse, o, benden olan bir rıza sayesinde sana gelir."[2]

Ebu Derda (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Büyük savaş gününde müslümanların otağı/sığınağı Şam bölgesinin

---

1 İbn Asakir, Tarihu Dımaşk (1/112) adlı eserinde bunu rivayet etmiştir. Bak: Kenzu'l-Ummal, 38226. Ancak bu rivayet isnad açısından zayıf olan bir rivayettir. Hadisin senedinde, yalancılıkla suçlanan İbn Hattaf bulunmaktadır ve metruktür.
Şam: Suriye'nin başkenti olan Kent değildir. Çünkü bunun adı Dımaşk'tır. Batılılar bunu Damascus olarak adlandırırlar. Şam aslında, Suriye topraklarının tamamını, Irak, Ürdün ve Türkiye'nin de güney doğu kesiminin büyük bir alanını içine alan coğrafi bir isimdir. Daha sonra bu isim, Dımaşk yerine Suriye'nin başkenti olarak kullanılır olmuştur. Aslıda rivayetlerde yer alan husus, Dımaşk yerine kullanılan isim olmayıp coğrafi manada, bu ifade içine giren yerlerin bütünü demektir. Rivayetlerde yer alan "Şam" ifadesinden böyle anlamak daha yerinde bir değerlendirme olur.

2 Abdulmelik b. Habib yoluyla böyle bir rivayete vakıf olamadım. Hadis bu tarikten dolayı zayıftır. Taberani de bu hadisi "Müsnedu'ş-Şamiyyin" eserinde (611); İbn Asakir, Tarihu Dımaşk (1/69) eserinde bunu, Abdullah b. Havale'den rivayetle merfu bir hadis olarak zikretmiştir. Basit lafız farklılıklar yüzünden hadiste birtakım farklılıklar bulunmaktadır.

en hayırlı şehirlerinden olan Dımaşk adı verilen şehir civarında yer alan bağ ve bahçelik bir yerdir."[1]

Ebu Bekir b. Ebi Şeybe, Ebu'z-Zahiriy'den rivayetle zikrediyor. Ebu'z-Zahiriye'nin dediğine göre Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Müslümanların büyük savaşların başlayacağı zamanda sığınacakları yer Dımaşk'tır. Onların savaşçılardan kaçıp sığınacakları yer, Beyti Makdis'tir. Ye'cuc ve Me'cuc'tan kaçıp sığınacakları yer de Beytu't-Tur'dur."[2]

Müellif merhumun dediğine göre bu, sahih bir hadistir. Çünkü bu manada ileride de görüleceği gibi birçok hadis gelmiştir.

Savaş Olunca Allah Dini Güçlendirmek Adına Bir Ordu Gönderir

Ebu Hureyre (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Şiddetli savaşlar baş gösterdiğinde yüce Allah, mevali'den bir ordu gönderir. Onlar, Arap toplumunun en güçlü süvarileri ve en iyi silah kullananlarıdırlar. Allah, bunlar yoluyla dinini güçlendirecektir."[3]

Mekke-i Mükerreme ve Medine-i Münevvere'nin Tahribi

Ebu Hureyre (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Evler (yerleşim alanları) Medine'de İhab veya Yehab denilen bölgeye kadar ulaşır."

Ravi Züheyr diyor ki, ben Süheyl'e, burada "İhab veya Yehab" diye geçen bölge ne kadar uzaklıktaki bir mesafededir?" diye sorduğumda o, bana: "Şu ve şu kadar mil mesafede olan bir uzaklıktır" dedi.[4]

İbn Ömer'den rivayetle Ebu Davud tahric etmiştir. İbn Ömer'in söylediğine göre, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuş: "Yakın bir gelecekte Medine'de müslümanlar kuşatma altına alınacaklardır. O kadar yaklaşacaklar ki kendilerine en uzak sınır karakolları, Selah denilen yer olacaktır."

---

1 Ebu Davud, Melahim, 3298. Hadisin sahih olduğu belirtilmiştir. Ahmed b. Hanbel, 21218

2 İbn Ebi Şeybe, Musannaf, 19447 ve 32465. Hadis mürsel bir isnad olması bakımından isnad açısından zayıf olan bir rivayettir.

3 İbn Mace, 4090.

4 Müslim, 2903/43

Zühri'nin ifadesine göre Selah denilen bu sınır karakolu, Hayber'e yakın olan bir yerin adıdır.[1]

Ebu Hureyre (r.a) Resulullah (s.a.v)'i şöyle derken işittiğini rivayet etmiştir: "İleride Müslümanlar, o gün Medine'yi üzerinde buldukları en hayırlı durum üzere bırakıp gidecekler. Bu durumda Medine'de rızık peşinde olan yırtıcı hayvanlardan ve kuşlardan başka bir kimse kalmayacaktır. Sonrasında ise Müzeyne kabilesinden iki çoban, Medine'ye gitmek üzere koyun sürülerine seslenerek yola çıkacaklardır. Derken Medine'ye geldiklerinde, burada Medine'nin insanlardan boşaldığını ve kimsenin kalmadığını göreceklerdir. Nihayet Seniyetul Veda tepesine geldiklerinde yüzükoyun cansız olarak yere kapanacaklardır."[2]

Yine Ebu Hureyre rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v), Medine hakkında şöyle buyuruyor: "Kesinlikle belirtmeliyim ki, gün gelecek Medine halkı, Medine'yi içinde yaşadığı tüm iyilik ve hayırlarına rağmen yırtıcı hayvanlarla, kurt ve kuşlara terk edeceklerdir."[3]

Hz. Huzeyfe (r.a)'dan rivayet olunduğuna göre, o şöyle demiştir: "Resulullah (s.a.v), ta kıyamete dek olup biten her ne olacaksa, hepsini bana haber verdi. O konuda her ne var idiyse ben, hepsini Resulullah'a sordum. Tek sormadığım şey, Medine halkının Medine'den ne diye çıkacakları olmuştur."[4]

Ebu Zeyd Amr b. Şebbete, "el-Medine" adlı eserinde -ki sakinlerine salât ve selam olsun- Ebu Hureyre (r.a)'dan rivayet ediyor. Demiş ki: "Kesin olarak Medine halkının yarısı zenginlik ve şımarıklık içinde iken diğer yarısı da ellerindekini kaybetmiş olarak çıkıp gidecekler." Kendisine: "Onları, Medine'den kim çıkaracak?" denince Ebu Hureyre (r.a): "Kötü idareciler" diye cevaplamıştır.[5]

Ebu Zeyd diyor ki; Bize Süleyman b. Ahmed, Velid b. Müslim, İbn Luhay'a, Ebu Zubeyr'den, bu da Cabir'den rivayetle anlatıyor. Cabir, Hz. Ömer (r.a), minberde iken, Resulullah'ın şöyle buyururken işittiğini ri-

---

1 Ebu Davud, 4250. Hadisin sahih olduğu belirtilmiştir.

2 Buhari, Fedailu'l-Medine, 1874; Müslim, 1389/499; Malik, 1643; Ahmed b. Hanbel, 7153

3 Müslim, 1389/498. Bu rivayet sadece Müslim'de yer almaktadır.

4 Ebu Davud Tayalisi, 433; Ahmed b. Hanbel, 14325; Amr b. Şebbete, Tarihu'l-Medine, 633; Hâkim, 4/472; İbn Mündeh, el-İman, 996; İbn Asakir, tarih, 12/266. Bu rivayetin isnad açısından sahih olduğu belirtilmiştir.

5 Amr b. Şebbete, Tarihu'l-Medine, 622; İbn Abdulberr, et-Temhid, 24/124; Hadis isnad yönünden zayıf olan bir rivayettir.

vayet etmiştir: "Medine halkı, Medine'den çıkıp gidecekler. Sonra tekrar dönüp oraya gelecekler ve Medine'yi bayındır duruma getirecekler, bu hal Medine dolana dek sürecektir. Sonrasında tekrar Medine'den çıkıp gidecekler ve bir daha oraya ebedi olarak dönmeyeceklerdir."[1]

Ebu Said Hudri (r.a)'dan tahric edilen hadiste Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Kesinlikle Medine halkı, Medine'den çıkarılacaklar, sonra yine oraya dönecekler. Sonra yeniden oradan çıkarılacaklardır. Bundan sonra bir daha artık Medine'ye dönemeyeceklerdir. Çıkarlarken burada en değerli yiyeceklerini terk edeceklerdir. Terk edilen şeyleri kimler veya neler yiyecek, diye sorulmuş. "Kuşlar ve yırtıcı hayvanlar yiyecekler" demiştir.[2]

Ebu Hureyre (r.a) demiştir ki: "Varlığım elinde olan Allah adına yemin olsun ki; her yeri kazıyıp tıraş eden büyük bir savaş Medine'de çıkacaktır. Burada tıraş demekle, bundan saç tıraşını demek istemiyorum. Bundan kastım, dinin tıraş edileceği (yok edileceği)dir. Bunun üzerine, bir mutsa yolu mesafesinde de olsa herkesi Medine'den çıkaracaklar."[3]

Şeybani'den gelen rivayete göre, demiş ki: "Medine'de tüm sancak ve bayrakları, önemli noktalar ayakta dikili kaldığı halde diğer tüm binaları harabeye dönüştürülecektir."

Müslim, Ebu Hureyre (r.a)'dan rivayetle aktarıyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Ahir zamanda Kâbe'yi Habeş halkından iki cılız bacaklı birisi yıkıp harabeye dönüştürecektir."[4]

Buhari, İbn Abbas'tan rivayet ediyor. Rivayete göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Ben, Kâbe'yi yıkacak olan Apışık yürüyüşlü, iri ayaklı simsiyah Habeşli kişiyi, Kâbe'nin duvar taşlarını teker teker yerinden çıkarıp tahrip ettiğini görür gibiyim."[5]

Hz. Huzeyfe'den rivayetle gelen uzunca bir hadiste yer aldığına göre, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Ben sanki apışık bacaklı, mavi gözlü, basık burunlu, büyük karınlı Habeşliyi ve arkadaşlarını,

---

1 Amr b. Şebbete, Tarihu'l-Medine, 641. Rivayet, isnad açısından zayıftır.

2 Amr b. Şebbete, bunu "Ahbaru'l-Medine" adlı eserinde (6329 rivayet etmiş, ancak rivayet isnad yönünden ciddi manada zayıf olan bir rivayettir.

3 Amr b. Şebbete, "Ahbaru'l-Medine" adlı eserinde (629) tahric etmiştir. Rivayet isnad açısından Hasen bir rivayettir.

4 Buhari, 1591, 1596; Müslim, 2909/57-59

5 Buhari,1595

Kâbe'nin taşlarını bir bir yerlerinden söküp, elden ele verip denize attıklarını görür gibiyim."[1]

Ebu'l-Ferac İbnu'l-Cevzi oldukça uzun bir hadis zikretmiştir. Ebu Ubeyde Kasım b. Sellam, Hz. Ali'den rivayetle şu hadisi aktarıyor: "Sizinle onun arasına bir engel girilmezden önce bu Beyt'i (Kâbe'yi) çokça tavaf edin! Ben, küçük kafalı, uzun boyunlu, küçük kulaklı ince bacaklı Habeşli bir adamın Kâbe üzerinde oturup onu tahrip eder olarak görürür gibiyim."[2]

Ebu Hureyre (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Rükn ile Makam arasında bir adama biat olunur. Bu Beyt'in hürmetini, saygınlığını hiçe sayacak olan ilk kimseler, buranın halkı olacak. Onlar buranın saygınlığını hiçe sayınca, artık Araplar helak olacaklar mı, olmayacaklar mı diye bir soru sorma! Bunun ardından Habeşliler burayı yıkmaya gelecekler. Burasını öylesine harabeye dönüştürecekler ki, bundan sonra artık burasını ebedi olarak kimse mamur hale getiremeyecektir. İşte buradaki Hazineyi ortaya çıkaracak olanlar da bunlardır."[3]

Halimi, bu konuyu ele aldığı eserinde diyor ki, Bu durum, Hz. İsa (a.s.) zamanında meydana gelecektir. Bu arada haykırarak biri Hz. İsa'ya gelecek ve Habeşli ince bacaklı birinin Beytullah'a doğru, onu yıkmak için harekete geçtiğini bildirecek. Bunun üzerine Hz. İsa halk arasından sekiz veya dokuz kişiyi bunun üzerine gönderecektir.

Ebu Hamid (İmam Gazali) "Menasiku'l-Hac" kitabında, kendi adına hac yapanlarla başkası adına hac yapanlar konusunu işlerken şu ifadelere yer veriyor: "Hiçbir gün, güneş batmamış olsun ki, mutlaka o gün, Abdallardan bir Abdal, Beytullah'ı tavaf ediyor olmasın. Üzerine gün doğan bir gece olmasın ki, mutlaka o gece Evtad denilen Allah has kullarından biri, Beytullah'ı tavaf etmemiş olsun. İşte ne zaman bunların tavafları kesilirse bu, Beytullah'ın yerden kaldırılmasına sebep oluşturur.

---

1 Bunu bulamadım. Ancak Bedruddin Ayni, bu rivayeti. Umdetul-Kari adlı eserinde (9/233) İbnu'l-Cevzi'ye nispetle zikretmiştir.

2 Ebu Ubeyd bunu "Ğaribu'l-Hadis eserinde (3/454); Nuaym b. Hammad, el*Fiten (1874) eserinde, el-Fakihi, Ahbaru Mekke adlı eserde (313); Ezraki, Ahbaru Mekke eserinde, (1/276) zikretmiştir. Rivayet isnad yönünden sahihtir.

3 Bu, sahih bir rivayettir. Ebu Davud Tayalisi, bunu "Müsned" eserinde (2337; 2373); Ahmed b. Hanbel de Müsned isimli eserinde (2/291) 7850 numara ile rivayet etmiş; İbn Hibban da Sahih adlı eserinde Tarih bölümünde (3/69) 6788 numara ile zikretmiştir.

Bunun üzerine halk, Kâbe, kendisinden hiçbir iz kalmaksızın yeryüzünden kaldırılmış diye çığlık atacaklar. İşte bu olayın üzerinde yedi yıl geçecek ama bir tek kişi buraya artık haccetmek için gelmeyecektir. Bundan sonra ise Mushaflardan Kur'an kaldırılacaktır. İnsanlar sabahleyin kalkıp Mushaflara baktıklarında, bir de ne görsünler, karşılarında içinde bir tek harf bile bulunmayan beyaz sayfalar göreceklerdir. Bunun arkasından da artık kalplerden Kur'an silinecektir. Herkes ezberlediklerini unutmuş, içlerinden bir tek kelimeyi bile hatırlayan olmayacaktır. Bundan böyle insanlar şiirlere, şarkı ve türkülere, cahiliye dönemlerine ilişkin haberlere yöneleceklerdir. Bunun arkasından Deccal çıkacak, Meryemoğlu İsa inecek ve Deccal'ı öldürecektir. Bundan böyle artık kıyamet, doğumu yaklaşmış ve her an doğumu yapabilir durumda olan hamile bir kadın gibi vakti yaklaşmış olacaktır.

"Bu Beyt yeryüzünden kaldırılmazdan önce çokça tavaf edin. Çünkü bu Beyt iki kez yıkılmış, üçüncüsünde ise yeryüzünden kaldırılacaktır."[1]

Müellif merhum diyor ki: "Anlatıldığına göre, Kâbe'nin tahrip edilmesi, insanların kalplerinden Kur'an'ın yok edilmesi ve Mushaflardan da silinmesinden sonra gerçekleşecektir. Bu olay da Hz. İsa'nın ölümünden sonra olacak. İleride açıklanacağı gibi sahih olan da budur.

Açıklama

Sahihte sabit olduğu üzere, Asıl davet Medine'ye "gelin" diye olacak ve burada yerleşmek için de halk teşvik edilecektir. Ebu Hureyre (r.a)'ın rivayetine göre Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Halk öyle bir dönem yaşayacaklar ki, o dönemde adam, amcasının oğlunu, yakınını, "Gelin, buradan daha bolluk olan bir yere gidelim, gelin buradan daha bolluk olan bir yere varalım" diyecek. Oysa bilebilseler, Medine'de kalmak onlar hakkında daha hayırlıdır. Varlığım elinde olan Allah adına yemin olsun ki, Medinelilerden herhangi bir kimse, burasını sırf beğenmediği için buradan çıkıp ayrılırsa, kesinlikle yüce Allah, oradan ayrılandan çok daha hayırlı olan birini onun yerine yerleştirecektir. Çünkü Medine adeta demirci körüğü gibidir. O, kötü olanları hep dışarı çıkarıp atar. Demirci körüğünün demir kirini ve pasını çekip çıkardığı gibi, Medine de içinde yerleşmiş olan kötüleri çıkarıp atmadıkça kıyamet kopmayacaktır."[2]

---

1 Bu rivayetin sahih olduğu belirtilmiştir. İbn Huzeyme de bunu, Sahih adlı eserinde (2506); İbn Hibban, Sahih adlı eserinde (6753); Hâkim, Müstedrek'te (1/441); Ebu Nuaym, "Tabakatu'l-Muhaddisin bi Isbahan" (3/557) tahric etmişlerdir.

2 Müslim,, 1381/487; Buhari, 1871

Said b. Ebu Vakkas (r.a)'ın rivayetine göre, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Medine halkına karşı bir kötülük yapmak isteyeni, Allah, tuzun suda eridiği gibi eritip yok eder."[1]

Bu hadisin benzeri Ebu Hureyre (r.a)'dan da rivayet edilmiştir. Zaten buna benzer çokça rivayet bulunmaktadır. Bu, rivayet daha önce geçen hadisten ayrıdır. Böyle bir durum belirdiğinde, görünürde çelişir gibidir. Oysa mesele öyle değildir. Esasen, Medine'de yerleşmeyi teşvik meselesi, çoğu zaman başka şehirleri ve yerleri fetih sırasındadır. Çünkü oralarda ele geçirilecek olan imkânlar daha çok olacaktır. Kaldı ki Süfyan b. Ebu Züheyr tarafından gelen rivayete göre, demiş ki, Resulullah (s.a.v)'den şöyle buyururken dinledim:

"Yemen fethedilecektir. Bu bölgeyi fethedenlerden bir kesimi, Medine'ye gelip buradaki ailelerini ve kendilerine bağlılık gösterenleri buradan taşıyıp götüreceklerdir. Eğer bilebilselerdi Medine onlar için daha hayırlıdır. Daha sonra Şam fethedilecek. Burada yaşayan birtakım kimseler hemen Medine'ye gelip ailelerini ve kendilerine bağlı olanları buradan alıp oraya götüreceklerdir. Oysa gerçeği bilebilselerdi, Medine onlar için daha hayırlıdır. Daha sonra Irak fethedilecek, bu defa savaşanlardan bir toplum gelip Medine'de bulunan ailelerini ve kendilerine bağlı olanları oraya taşıyacaklardır. Eğer bilebilselerdi, Medine onlar için çok daha hayırlı olacaktı."[2]

Hadis imamları bunu rivayet etmişlerdir. Buradaki lafız Müslim'e aittir. Bölge şehirlerinin fethedilmesi üzerine, Medine'de oturanların o bölgelere intikal edecekleri haberi alındığında, Resulullah (s.a.v), burada kalmayı ve buraya yerleşmeyi teşvik buyurmuşlardır. Çünkü Medine vahyin karargâhıdır ve Resulullah (s.a.v)'in hayatı burada geçmiştir. Dolayısıyla sağlığında sahabesi burada onunla birlikte idiler. Onun mübarek yüzünü burada görebiliyorlardı. Onun vefatından sonra ise, onun mübarek cismi burada bulunmaktadır. Burada onun en değerli ve önemli eserleri ve izleri görülebilirdi. Bunun içindir ki Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Medine'nin her türlü zahmet ve sıkıntılarına katlanarak sabreden bir kimseye ben, kıyamet gününde kesinlikle şefaatçı olacak ve şahitlikte bulunacağım."[3]

---

1 Müslim, 1387/494

2 Buhari, 1875; Müslim, 1388/497; Muvatta, 1642

3 Müslim, 1377/482; Tirmizi, 3918, 3924; Ahmed b. Hanbel, 7805

Yine Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Kim, Medine'de ölmenin yolunu bulursa, orada ölmeye çalışsın. Çünkü ben, Medine'de ölenlere şefaat edeceğim.*"[1]

Daha sonra durumlar değişir, fitne ve korku her tarafı sararsa böyle bir durumda Medine'den çıkıp gitmek, bir kınama sebebi olmaz. Hatta böyle bir durumda buradan ayrılmak güzel olur.

Açıklama

"Medine halkına kötülük etmek isteyen"[2] anlamındaki hadise gelince, Bu, Resulullah'ın zamanına ve onun hayatta bulunduğu döneme yorumlanır. Zaten bir başka hadiste de şöyle geçmektedir: "*Medine'den rahatsızlık duyarak biri çıkmamış olsun ki, Allah kesin olarak onun yerine, ondan çok daha hayırlı olan bir başkasını yerleştirir.*"[3]

Nitekim Resulullah (s.a.v)'in ölümünden sonra sahabeden Medine'den ayrılanlar olmuş. Ancak yüce Allah, onların yerlerine, bunlardan çok daha hayırlı olanlarını buraya yerleştirmiş değildir. İşte işin bu yönü de, hadiste ifade olunan, Medine'den ayrılma olayı, onun hayatta olduğu dönemle yorumlanmaktadır.

Zaten Allah Teâla, Medine'den sırf rahatsızlık duydukları için ayrılanların yerine, onlardan daha hayırlılarını her zaman Resulüne göndermiştir. İşin bu noktası oldukça açıktır. Hadiste geçen: "Allah onu eritir" ifadesinin, böyle olanların ölmezden önce daha dünyada iken helak olmalarıyla alakalı olarak bir kinayeli anlatım olması ihtimali de olabilir. Nitekim Allah, Medine'ye karşı savaşmaya kalkışanlara da bu acıyı tattırmıştır.

Müslim b. Ukbe gibi olanlarıyla da buradaki halk savaşmıştır. Bu kişi, Abdullah b. Zübeyir ile savaşmak üzere Medine'den ayrılıp Mekke'ye gitmeye kalkışınca Allah onu helak etmiştir. Allah bu kişiye, onulmaz bir hastalık vermiş, karnında oluşan sarı su yüzünden, olaydan üç gün sonra Kadid denilen yerde ölmüştür.

---

1 Tirmizi, 3917; İbn Mace, 3112; Ahmed b. Hanbel, 5414

2 Müslim, 1387/89; Fethu'l-Bari, 4/112. Bu rivayet, Fethu'l-Bari'de 1877 numaralı hadisin açıklamasında yer almaktadır. İbn Mace, 3114; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1561, 7428

3 Ahmed b. Hanbel, 403 ve 465; Bezzar, 1186; Ebu Ya'la, 5943; Mecmauzzevaid (3/301), adlı eserinde Heysemi'nin belirttiğine göre, Bezzar'ın verdiği bu hadisin ravileri, Sahih'in ravileridir.

Taberi'nin dediğine göre bu şahıs, bu olaydan üç gün sonra Haraşi denilen dağlık bir yerde ölmüştür. Haraşi: Cuhfe yakınların bulunan, Şam ile Medine yolu üzerinde yer alan Tihame bölgesinde bir dağın adıdır. Müslim b. Ukbe'nin bir hastalık sonucu helak olması aynen Yezid b. Muaviye'nin ölmesi gibidir. Yezid de Resulullah (s.a.v)'in Haremi olan Medine halkı üzerine saldırması ve burada geride kalmış olan Muhacirler ile Ensarı öldürmesi ve Kâbe'yi yakması olayından yaklaşık üç ay sonra ölmüştür.

Ölüm sebebi difteri ve göğüs zarı iltihabı hastalığı idi. Yezid, Rebiulevvel ayının ortasında Humus'un kasabalarından biri olan Huvvarin'de ölmüştür. Cenazesi buradan alınıp Dımaşk'a (Şam'a) götürülmüştür. Cenaze namazını oğlu Halid kıldırmıştır. Tarihçi Mesudi'nin ifadesine göre ise Yezid'in cenaze namazını oğlu Muaviye kıldırmıştır. Sonrasında cenazesi, küçük kapı anlamına gelen Babussağir kabristanında toprağa verilmiştir. Öldüğünde Yezid, 73 yaşlarında idi. Üç yıl sekiz ay on iki gün de görevde kalmıştır.

Açıklama

Medine'de bulunanların bir kısmı ya Medine'nin yerli halkı idiler veya onların soyundan gelen çocukları idiler. Bunlar da daha önce Medine nasıl hayır üzere devam eden bir şehir idiyse, bunlardan sonra gelenler de öncekiler gibi hayır üzere olan kimselerdi. Resulullah (s.a.v)'in söylemiş olduğu bu şeyler de görülmüştü. Çünkü Resulullah (s.a.v)'in ölümünden sonra burası hilafetin merkezi ve membaı olmuştu. İnsanların amaçladığı, sığınmak istedikleri, yerleşmek diledikleri kaleleri haline gelmişti. Bu sebeple insanlar Medine'ye yerleşmek için akın edip geliyorlardı. Dolayısıyla Medine, alan olarak giderek çevresi genişleyen bir yerleşim alanı haline geldi. Daha önce burada yerleşmemiş olanlar bile gelip buraya yerleştiler. Burada ekip biçmeye ve ticarete başladılar. Binalar yaptılar, daha güçlü bir şehre dönüştürdüler. Medine öylesine genişledi ki, sınırları İhab denilen yere kadar dayandı.

Medine bu şartlar altında en güzel bir konuma ve kemal noktasına ulaşınca, bundan böyle çevresinde yerleşmiş olanlar fakirleşmeye başladılar. Çünkü Bedeviler bundan böyle ağırlıklarını burada hissettirmeye başladılar. Bunlar arasında fitne baş göstermeye başladı. Medine halkı, artık olan bitenlerden endişe etmeye ve korkmaya başladılar. Bu yüzden de Medine'den göçler başladı. Hilafet merkezi de bundan böyle Medine'den Şam'a aktarıldı.

Yezid, Müslim b. Ukbe el-Mizzi komutasında Şam halkından oluşturduğu büyük bir orduyu Medine üzerine yönlendirdi. Müslim, orduyu Medine halkının üzerine sürdü. Harre (Vakım) bölgesinde onlarla öylesine çetin bir savaşa giriştiler ki Medine halkının neredeyse tamamını kılıçtan geçirdi. Medine'yi ele geçirdikten sonra Müslim b. Ukbe üç gün süreyle Medine halkına, ırzlarına, mal ve servetlerine yönelik olmak üzere yağmalanmasını serbest bıraktı. İşte bundan dolayı "her şey serbest" manasında, bu olaya "Harre" olayı denmiştir. Çünkü kelime "Hür" sözcüğünden alınma olduğundan, üç gün süreyle her konuda özgürlük tanınma anlamında, bu isim verilmiştir. Bu nedenledir ki Şair şöyle seslenir:

Harre gününde siz zulümle bizi öldürmüş olsanız bile,
Vakım'da İslam uğruna ilk öldürülen biz olacağız.

Harre olayı, Zilhicce ayına iki gece kala bir Çarşamba günü hicretin 63. yılında gerçekleşmişti. Bu bölgeye "Harratu Zühre" adı verilmiştir. Bu olay, "Vakım" diye bilinen bir yerde cereyan etmişti. Burası Resulullah'ın mescidine yaklaşık bir mil uzaklıkta olan bir yerdi. Muhacir ve Ensar'dan sağ kalmış olanları da Tabiunun en hayırlı olanlarıyla birlikte burada katledilmilşlerdir. Bunların sayıları 1700 kişi kadar idi. Kadın ve çocuklar dışında karma olarak bu savaşta öldürülen insanların sayısı on binleri buluyordu. Bu arada öldürülen hafız ve ilim adamlarının sayıları da 700 kişi kadardı. Hepsi de Kureyş kabilesinden idiler. Bunlarda 97 kişisi açıkça meydanda zulüm ve işkence altında öldürüldüler.

Dördüncü ilim mertebesinden olan İmam hafız Ebu Muhammed b. Hazm (İbn Hazm) diyor ki: "Atlar, Resulullah'ın mescidinin içerisinde dolanıp dururdu. Bu atlar, Resulullah'ın kabrinin bulunduğu yer ile minber arasında idrarlarını yaparlar ve dışkılarını bırakırlardı."

Allah, Mescidin şeref ve saygınlığını devam ettirsin! Bir daha böylelerinin ayakları altında bıraktırmasın!

Müslim b. Ukbe tarafından Medine halkı, Yezid'in kölesi olduklarını, dilediğinde azat etmeye, dilediğinde ise satabilmek kaydıyla, Yezid'e biat etmeye zorlanıyordu. Bu zorla biat konusunu, Kur'an ve Sünnet açısından doğru olmayacağını, hatırlatan Yezid b. Abdullah b. Zem'a, derhal tutuklanıp boynu vurulmak suretiyle olduğu yerde öldürülmüştür.

Tarihçilerin anlattıklarına göre, zalimce savaşın ve işgalin sonucunda Medine'de kimse kalmadı. Bundan böyle Medine'nin bağı, bahçesi, ekili alanları kurda kuşa, bir de ayaktakımı kimselere, dilencilere kaldı. Tıpkı Resulullah (s.a.v)'in buyurdukları gibi olay gerçekleşti. Yine Resulullah'ın ifade buyurdukları gibi halk, yeniden geri dönüp Medine'ye gelecekler. Ancak artık Medine bomboştur, kimse kalmamıştır. Böyle bir dönemde sokak ve caddelerinde olsun, Mescidin duvarları üzerinde olsun köpekler yer tutmuşlardır. Yine de en iyisini yüce Allah bilir.

Ebu Zeyd Ömer b. Şebbete'nin anlattığına göre diyor ki: Safvan, bize Şurayh b. Ubeyd'den rivayetle anlattı. Kendisi Kâbe'de bir kitap okumuş. Burada yazıldığına göre, "Medine halkını, kesinlikle büyük bir tehlike saracakmış. Medine halkı da bu tehlikeden korkmuş olarak panik içerisinde, zelil bir duruma getirilmiş, hor ve hakir bırakılmış olarak burayı terk edeceklerdir. Dahası kediler, hiçbir şeyi bırakmayacak bir halde ipekten mamul kadifeler üzerine idrarlarını yapacaklar da kendilerini korkutup kaçıracak bir kimse olmayacak. Tilkiler Medine sokaklarında, her tarafı didikleyecek şekilde serbestçe dolaşacaklar, karşılarına onları ürkütecek, korkutacak bir şey çıkmayacaktır."[1]

Ancak sözkonusu edilen iki çoban ile alakalı olarak söylenen: "Nihayet o iki çoban, Medine çevresinde bulunan Seniyyetu'l-Veda tepesine geldiklerinde her ikisi de yüzükoyun yere düşüp öldüler" ifadesine gelince, İlim adamlarımızın bu konuda söylediklerine göre bu olay, dünya yıkıma uğrayınca ahir zamanda meydana gelecektir. Bu da Buhari'nin bu hadiste anlattığı gibi delil olarak buna dayanılmaktadır.

İlgili hadiste geçen: "En son haşrolunacak olanlar, Müzeyne kabilesinden iki çoban olacaktır" ifadesi yer almaktadır. Bir yoruma göre de bu hadisin manasının "En son ölüp de haşrolunacak olan iki kimse" olabileceğidir. Çünkü Haşr olayı, ancak ölümün gerçekleşmesinden sonra gerçekleşecek olan bir hadisedir. Ölümden önce haşirden söz edilemez. Ayrıca, "Bu iki kişinin ölümleri en sona kaldığı için, bunların haşirleri de bu açıdan ertelenmiştir" şeklinde bir ihtimal olarak yorumlanmıştır.

Davudi Ebu Cafer Ahmed b. Nasr, kendisine ait Buhari şerhinde: "Sözkonusu iki çoban, koyunları için onları otlatabilecekleri bir otlak

---

1 Ebu Zeyd Ömer b. Şebbete, bu bilgileri, "Tarihu'l-Medine" kitabından (637) rivayetle aktarıyor. Kendisi Ka'b'ul-Ahbar'a ait bir kitap okumuş. Ancak Burada sözü edilen Şurayh adındaki kişi, Ka'bu'l-Ahbar'a yetişmemiştir.

yeri arıyorlardı" diyerek bir yorum getiriyor. Seniyyetu'l-veda, Mekke yönünde Medine'ye en yakın olan bir tepedir. "Yüzükoyun yere düşmeleri" demek, birinci Sur'un üflenmesiyle ölüp yere düşmeleri demektir. "En son haşrolunacak" ifadesiyle demek istenen de, bu iki kişi, Medine'ye en uzak olan en uç bölgede bulunuyorlardı anlamındadır. Çünkü bu iki kişi, Medine'de dirilecek olanların izinde idiler. Yoksa bunun anlamı, "Halkın bir kısmı kabirlerinden çıkarlarken, biri diğerinin peşinden olmak üzere çıkacaklar, ancak birbirilerine yaklaşık bir şekilde olacak" demek değildir. Kaldı ki Allah Teâlâ da: "Onların diriltilmeleri sadece bir sayhadan (çığlıktan) ibarettir."[1] buyurmaktadır.

Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "İnsanların hepsi ölecekler. Kıyamet gününde toprağı/kabri yeryüzünde ilk yarılıp da çıkacak olan kişi ben olacağım. Bir de ne göreyim, Musa, kalkmış, Arş'ın direklerine tutunmuş bekliyor. O, benden önce ayılanlardan mıydı? Yoksa yüce Allah'ın kendisini istisna ettiği kimselerden miydi, bilemiyorum."[2]

Hocamız Ebul Abbas el-Kurtubi diyor ki: "İhtimaldir ki bunun manası, Medine'de en son haşrolunacak, oraya doğru en son sevk edilecek kimsedir. Müslim'in de kitabında zaten bu şekilde yer almaktadır."

Müellif merhum'un söylediğine göre, İbn Şebbete, bütün bu anlatılanlardan farklı olarak bu konuyu zikretmiştir. Bu şahsın Huzeyfe b. Üseyd'den rivayetle anlattığına göre, Huzeyfe demiş ki: "En son olarak haşrolunacak olan kişiler, Müzeyne kabilesinden iki kişidir. Bunlar bakacaklar ki, ortada görünen bir tek kimse kalmamış. Birbirlerine: "Biz çevremizde bir tek kimseyi bulamıyoruz. Biz; filan oğullarından olan bir şahsa götür de bir bakalım, neler oluyor? Her ikisi yola koyulup oraya giderler, fakata geldikleri bu yerde de kimseyi bulamazlar. Bu defa o halde Medine'ye gidelim, derler ve her ikisi de Medine'ye gelirler, ancak burada da bir tek kimseyi bulamazlar. Bunun üzerine bu iki kişi, bari Kureyş'in Bakiul-Ğarkad denilen yerdeki yurtlarına gidelim, diyerek oraya doğru yola çıkarlar. Ancak buraya da geldiklerinde, burada da karşılarına insan yerine bir sürü yırtıcı hayvanlar ve tilkilerle karşılaşırlar. Burada da aradıklarını bulamayınca bu defa Beytul-Haram'a doğru yola çıkarlar."[3]

---

1 Yasin, 53

2 Buhari, 2412, 398, 6518; Müslim, 2373/160; Ebu Davud, 4671; Tirmizi, 3245; Ahmed b. Hanbel, 27229

3 Ömer b. Şebbete, Tarihu'l-Medine, 639, Rivayet isnad açısından zayıf bir rivayettir.

Ebu Hureyre (r.a) diyor ki: "En son haşrolunacak kişiler, iki adamdır. Bunlardan birisi Cuheyne kabilesinden olup, diğeri de Müzeyne kabilesindendir. Bu ikisi birbirlerine, 'yahu bu insanlar nereye kayboldu' diye sorarlar. Bunun için çıkıp Medine'ye gelirler ve fakat burada da kimseyi bulamazlar. Sadece sokaklarda tilkiler dolaşmaktadır. Derken bu sırada üzerlerine iki melek gönderilir. Melekler o ikisini yüzükoyun yere yatırırlar, böylece onları da diğer insanlara kavuştururlar."[1]

Açıklama

Ebu Hureyre (r.a) tarafından "Rükn ile Makam arasında bir adama biat olunacaktır" diye söylenen ifadede bahsedilen adam Mehdi'dir. Anlattığımız gibi ahir zamanda ortaya çıkacaktır. Bütün dünyaya hükmedecektir. Yine de Allah Teala en iyisini bilir.

Rivayet olunduğuna göre dünyada krallık sürdüren tüm krallar esasta dört krallığa dayanırlar. İkisi mümin olan krallıkların idaresidir. İkisi de kâfir olanların krallık idareleridir. Mümin krallıklardan birisi Hz. Davud'un oğlu Hz. Süleyman'ın krallığıdır. İkincisi de İskender'in krallığıdır. Kâfirlere ait olan iki krallık ise, biri Nemrud'un krallığıdır, diğeri de Buhtunnasar'ın krallığıdır. Bu ümmetten de bir beşincisi gelecektir. O da Mehdi'dir.

Mehdi

Ahir zamanda gelecek olan halife, Mehdi olarak anılan kimse olacaktır. Mehdi'nin çıkış belirtilerine dair gelen rivayetler şunlardır:

Müslim, Ebu Nadra'dan rivayet ediyor. Ebu Narda demiş ki: Biz, Cabir b. Abdullah'ın yanında oturuyorduk. Cabir bize: "Irak halkına kafiz (adı verilen tahıl ölçeği) hesabıyla gönderilen tahıl ve dirhemin getirilmemesi zamanı yakındır" dedi. Biz de kendisine bu: "Nereden, hangi bölgeden geliyor?" diye sorduk. O da: "Bu, Arap olmayanların bulunduğu bölge yönünden olacak. Çünkü onlar buna engel çıkaracaklardır." Sonra sözlerine devamla: "Yakın bir gelecekte Şam bölgesine Dinar ve Müd hesabıyla gönderilen vergiler de gönderilmeyecektir" diye konuştu. Biz kendisine: "Bu vergi nereden toplanıp geliyor?" diye sorduk. Cabir de: "Bu vergi, Rumlar tarafından gönderilen bir vergidir" dedi. Cabir bu arada biraz sessiz kaldıktan sonra dedi ki, Resulullah (s.a.v) şöyle

---

1 Ömer b. Şebbete bunu, "Tarihul-Medine" (626) adlı eserinde rivayet ediyor. Ancak rivayet isnad açısından zayıf olan bir rivayettir.

buyurdu: "Ümmetimin son zamanlarında öyle bir halife/idareci gelecek ki, o, malları avuç avuç toplayacak. Ancak onun ne miktarda olduğunu bile saymaya fırsat bulamayacaktır".[1] Ravi diyor ki, bu arada Ebu Nadra ile Ebul Ala'ya, "malı sayamayacak derecede çokça gelir düzeyi yüksek bir dönem olan bu durum, acaba Ömer b. Abdülaziz dönemi mi olacak?" diye soruldu. O ikisi de; "Hayır, o değil" dediler.

Ebu Davud, Resulullah (s.a.v)'in hanımı, annemiz Ümmü Seleme yoluyla, Hz. Peygamber (s.a.v)'den rivayet ediyor. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Bir halifenin ölümü sırasında anlaşmazlık çıkacak. Bunun üzerine Medine halkından birisi Medine'den kaçıp Mekke'ye gidecek. Mekkelilerden birtakım insanlar ona gelerek, o istemediği halde onu başlarına idareci olarak geçirmeye zorlayacaklar. Rükn ile Makam arasında kendisine biat olunacaktır. Şam/Suriye'de gücü ellerinde bulunduranlar, bunun üzerine ordu göndereceklerdir. Mekke üzerine saldırmak üzere Şam'dan hareket eden bu ordu, Mekke ile Medine arasında yer alan ve Beyda adı verilen bir yerde yerin yarılmasıyla yerin dibine batırılacaklardır. Halk bu olayı gördüklerinde, Şam'da Abdal adıyla anılan salih kullar ile Irak'ta Asaib diye anılan buranın salih kimseleri Mekke'ye gelip buradaki halifeye biat edeceklerdir. Bunun sonrasında dayıları Kelb kabilesinden olan Kureyşli bir adam ortaya çıkacak, dayıları tarafından bir araya getirip topladığı bir gücü bunların üzerine saldırtacaktır. Ancak Şam ve Irak'tan gelerek halifeye biatte bulunanlar, Kelb kabilesinden devşirilen saldırgan gücü yenip onlara karşı üstünlük elde edeceklerdir. Doğrusu asıl üzüntü, Kelb kabilesinden gelip de, Şam ve Irak'tan gelip halifenin yanında yer alan bu güç karşısında kaybeden Kelboğullarının bıraktıkları ganimetlerden yararlanamayanlar çok büyük bir pişmanlık duyacaklardır. Bu mal, halk arasında bölüştürülecek ve halka karşı, Peygamberleri olan Resulullah (s.a.v)'in bırakmış olup gittiği sıradaki uygulama ile uygulama yapılacaktır. Artık bundan böyle İslam her tarafta egemen olacaktır. Halife bu haliyle halk arasında yedi yıl bu uygulamayı sürdürecek. Yedinci yılda halife vefat edecek, müslümanlar da onun cenaze namazını kılacaklardır."[2]

İbn Şebbete, Musa b. İsmail, Hammad b. Seleme ve Ebu Mihzem yoluyla Ebu Hureyre (r.a)'dan rivayet ediyor. Ebu Hureyre diyor ki: "Şam tarafından bir ordu çıkıp Medine'ye gelecek, savaşma gücünde olan herkesi öldürecekler. Kadınların karınlarını yarıp hamile olanların

---

1 Müslim, 2913/67; Ahmed b. Hanbel, 10629

2 Ebu Davud, 4286. Ancak hadis zayıftır.

karınlarını yararken de: "Karınlarındaki kötülük ürünü çocukları da öldürün" diye sesleneceklerdir. Zülhuleyfe'de Beyda denilen yere gelip ortalıkta görülmeye başlandıkları bir sırada yer onları yutacaktır. En alttaki en üste ve en üstte olan da en altta olana yetişemeyecektir." Ebu Mihzem diyor ki: "İbn Dülce tarafından komuta edilen ordu geldiğinde biz, işte onlar, diye söylenmiştik. Ancak bunlar, onlar değillerdi."[1]

Yine İbn Şebbete aktarıyor: Muhammed b. Yahya ve Ebu Damre el-Leysi; Abdurrahman b. (Haris veya) Harb İbn Ubeyd ile Hilal b. Talha el-Fehri'den rivayetle anlatıyorlar. Halil b. Talha el-Fehri'nin dediğine göre Kabul Ahbar demiş ki: "Ey Hilal, hazırlan!" Hilal diyor ki, "Biz çıktık, nihayet çalılık bir alanda Batnul Musil adı verilen yerde Akik'te kendimizi bulduk. O günlerde orada çalılık halen mevcut bulunuyordu. Arkadaş bana: "Ey Hilal! Doğrusu ben, bu çalılığın özelliklerini Allah'ın kitabında görüyorum" diye seslendi. Ben de: "Bu çalılığın mı?" diye sordum. Devamla: "Biz orada indik, o çalılığın altında namaz kıldık, sonra da hayvanlarımıza bindik, yola devam ettik. Beyda denilen yerin sırtlarına geldiğimizde, Abdurrahman bana: "Ey Hilal! Ben, Beyda denen yerin özelliklerini burada görüyorum" deyince, ben de kendisine: "Sen zaten Beyda denen yerin üzerindesin" dedim. O da bana: "Varlığım elinde olan Allah adına yemin olsun ki, Allah'ın Kitabında, Beytullah'ı kast ederek, oraya saldıracak olan bir ordunun varlığından söz edildiğini biliyorum. Bu ordu tam da buranın üzerine geldiklerinde, o ordunun en sonunda yer alan kişisi en önde bulunanına "Biraz yavaş olun!" diye seslenecektir. Derken yer onları, eşyalarını, mallarını ve çocuklarını ta kıyamete dek içine alıp yutacaktır." Tekrar yola çıktık, böylece Ravha denilen yerde bineklerimizi konuşlandıracak yere kadar geldik. Yine arkadaşım bana: "Ey Hilal! Ben, burada Ravha bölgesinin özelliklerini görüyorum" dedi. Ben de kendisine: "zaten şu anda biz Ravha'ya girdik"[2] dedim.

Ömer b. Şebbete diyor ki, Ahmed b. İsa, Abdullah b. Vehb, İbn Luhay'a (Büsr b. Lahm el-Meafiri) anlattılar. İbn Luhay'a demiş ki, Ebu Firas'tan dinledim. Söylediğine göre o da Abdullah b. Amr'dan dinlemiş,

---

1 İbn Şebbete, Tarihu'l-Medine, 628 ve 574. Ancak bu rivayet isnad açısından zayıf olan bir rivayettir.

2 Ömer b. Şebbete, Tarihul Medine, 672. Burada sözü edilen Hilal b. Talha el-Fehri'nin kim olduğunu bulamadım. İmam Buhari, Tarihul Kebir (5/272) adlı eserinde, Abdurrahman b. Haris'ten rivayet eden raviler arasında bundan söz ettiğini zikrediyor.

Abdullah b. Amr şöyle demiş: "Beyda denilen yerde ordu yerin dibine geçirildiği zamanda işte o, Mehdi'nin çıkış alametidir."[1]

Mehdinin çıkışına ilişkin olarak bunun dışında başka iki alamet daha vardır. Allah'ın izniyle onlar da zikredilecektir.

Açıklama

İbarede geçen "Daha sonra biraz sessiz kaldı" ifadesi, Hz. Peygamber (s.a.v)'in doğru haber verdiğine delalet etmektedir. Çünkü Resulullah (s.a.v) henüz olmamış ve fakat ileri de olabilecek bir şeyi haber vermiştir.

Bunun bir başka örneği de: "Irak daha önce dirhem olarak verdiği vergisini ve kafiz denilen ölçek üzerinden gönderilen vergileri göndermeyeceklerini"[2] içeren hadistir. Resulullah (s.a.v) ifadelerinde haber verdikleri bu bilgileri mazi sigasıyla (dili geçmiş zamanı kullanarak) bildirmiştir. Çünkü ileride olabilecek bir olay, aslında yüce Allah'ın ezeli ilmi açısından o hadise olmuş ve gerçekleşmiş anlamını belirtir. Nitekim benzer bir anlatım olarak yüce Allah'ın şu kavlini örnek olarak verebiliriz: "Allah'ın emri/hükmü zaten gelmiştir. Gelsin diye hiç acele etmeyin."[3] Bu hadiste açıklanarak belirtildiği gibi mana olarak bu vergiler artık "oraya gelmez" anlamındadır. Bunun açıklaması -gerçi Allah en iyisini bilir-, "Onlar bundan böyle artık itaat etmeyecekler, karşı çıkıp isyana kalkışacaklardır. Sebebi de, İslam'dan dönmeleridir. İslam'dan döndükleri için de artık bundan böyle cizye/vergi de vermeyeceklerdir. Oysa Resulullah (s.a.v)'in haber verdiği bu olaylar, onun hayatında ve onun zamanında olmuş şeyler değildi. Ancak Resulullah, ileride gelecek olan bu bölgedeki insanların bunu yapacaklarının bir gerçek olacağıdır.

Mehdinin Çıkışı, Süfyanilere Karşı Ordu Gönderilmesi ve Bu Ordunun Yere Batırılması

Huzeyfe b. Yeman (r.a) diyor ki; Resulullah (s.a.v) doğu ve batı halkı arasında çıkacak bir fitneden söz ederken buyurdu ki: "İşte onlar bu fitne sebebiyle birbirleriyle boğuşurken, Kuru vadi denilen noktadan ansızın Süfyaniler gelecek ve Dımaşk/Şam'da konuşlanacaklardır.

---

1 İbn Şebbete, Tarihul Medine, 677. Bunu İbn Amr'dan değil, İbn Ömer'den rivayetle aktarmıştır.

2 Müslim, 2896; Ebu Davud, 3035; Ahmed b. Hanbel, 7511

3 Nahl, 1

İkiye ayrılacaklar. Bunlardan bir ordu Doğuya doğru hareket edecek, ikincisi de Medine'ye doğru yola çıkacaktır. Doğuya doğru harekete geçen ordu, Babil topraklarında bulunan lanetli şehre girip burada konuşlanacaklar."

Ravi devamla diyor ki: "Bunlar burada üç bin kişinin üzerinde insanı katledeceklerdir. 100'den fazla Kızın/kadının ırzını kirleteceklerdir. Abbas oğullarının 300 liderlerini öldüreceklerdir. Daha sonra buradan çıkıp Şam (Suriye) üzerine harekete geçecekler. Bunun üzerine Kufe'den hidayet sancağını ellerinde tutan bir ordu harekete geçerek Suriye'ye doğru harekete geçmiş olan ordu üzerine saldırıya geçmek üzere yola çıkarlardır. İki gecede düşman olan orduya yetişecekler, aralarında savaş olacak ve hepsini öldüreceklerdir. İçlerinden durumu, kendi adamlarına haber verecek bir kişi dahi kalmadan hepsi helak olunacaktır. Kufe'den gelen ordu, savaştıkları düşmanın elinden ne kadar esir varsa hepsini kurtaracaklar, ellerindeki ganimetlere de el koyacaklardır.

Süfyanilerin ikinci ordusu da Medine'ye girer, burasını birbirine katarak her tarafı harabeye dönüştürür. Burada olan her şeyi üç gün üç gece içerisinde yağmalarlar. Bunlar da bundan sonra Medine'den çıkıp Mekke'ye doğru harekete geçerler. "Beyda" denilen yere geldiklerinde yüce Allah, üzerlerine Hz. Cebrail (a.s.)'ı gönderir ve: "Ey Cebrail! Git, onları darmadağın eyle" diye buyurur. Cebrail (a.s.) da bunun üzerine gelir ve ayağıyla toprağa bir darbe indirir. Böylece o toprak yarılır ve onları yutuverir." İşte bu olay Rabbimizin: "Azabı gördüklerinde, aniden düştükleri o korkulu durumlarını bir görebilsen! Ancak hiçbir kaçış yoktur. Yakın bir yerden yakalanmışlardır." (Fatır, 51) ayeti bu gerçeği bildiriyor. İçlerinde sadece iki kişi kurtulur. Bunlardan biri Beşir adını taşıyan diğeri de Nezir adında olan Cuheyne kabilesinden olan iki kimsedir." Bunun içindir ki "Kesin bilgi Cüheynelinin yanındadır" sözü hep söylenir olmuştur.[1]

Hz. Huzeyfe (r.a)'a nisbet edilen bu rivayet oldukça uzundur. İbn Mesud'a izafeten gelen rivayet de böyledir. Bu rivayette de şu ifadeler yer alıyor:

"Doğrusu Urve b. Muhammed es-Süfyani, aralarında 15 bin Farslının (İranlının) yer aldığı bir orduyu Kufe üzerine gönderir. Aynı zamanda Mehdi ile onun bağlılarına karşı savaşmaları için de yine 15 bin kişiden oluşan bir orduyu da Mekke ve Medine üzerine gönderir.

---

[1] İbn Cerir Taberi, Tefsir, 22/127. Bu rivayetin isnadın zayıf olduğu belirtilmiş. Ancak Hatib Bağdadi de, bunu Tarih adlı eserinde, (1/38) vermiştir.

Kufe üzerine gönderilen ilk ordu, Kufe'ye ulaşır, Kufelilere karşı üstünlük kazanarak zafer elde eder. Buradaki kadın ve çocukları esir olarak alır, erkeklerini ise öldürürler. Ellerinde var olan tüm mal varlıklarına da el koyarlar. Sonra geri döner. Derken doğu tarafından bir sayha (çığlık) duyulur. Bunları da Şuayb b. Salih adında Temim oğullarına mensup bir Emir takibe alır. Bu kişi, saldırgan ordunun elinde olan tüm esirleri kurtarıp Kufe'ye geri gönderir.

İkinci orduya gelince bu, Resulullah (s.a.v)'in şehri olan Medine'ye ulaşır. Burada üç gün aralıksız olarak savaşır. Daha sonra ansızın şehre baskın yaparlar. Burada çoluk-çocuk, kadın, mal mülk ne varsa alırlar ve insanları da esir ederler. Buradan da Mekke'ye doğru harekete geçerler. Hedefleri Mehdi ve onunla birlikte hareket edenlere karşı savaşmaktır. Nihayet *Beyda* denilen yere geldiklerinde Allah, onların hepsinin canlarını alır. İşte bu, yüce Allah'ın: "Azabı gördüklerinde, aniden düştükleri o korkulu durumlarını bir görebilsen! Ancak hiçbir kaçış yoktur. Yakın bir yerden yakalanmışlardır."[1] ayetinde ifade edilen gerçektir.

Ebul Hasan Ahmed b. Cafer el-Münadi, "el-Melahim" adını verdiği kitabında Süfyani ile ilgili olan bu olayı, oldukça uzun bir şekilde zikretmiştir. Zaten ordusu ile birlikte yere geçirilecek olan da bu şahıs ve ordusudur. Adamın adı, Utbe b. Hind olup, Dımaşk (Şam) halkıyla birlikte ayaklanacaktır. Bu şahıs: "Ey Dımaşk halkı! Siz de bilirsiniz ki ben, sizden biriyim ve sizin bizim yanımızdaki yeriniz çok özeldir ve ayrıcalıklıdır. Dedem Muaviye İbn Ebi Süfyan, sizin velinizdi. O, size karşı iyi davrandı, siz de ona karşı bu iyiliğin gereğini yerine getirdiniz."

Adam, burada Şamlılara hitaben uzunca bir konuşma yapar. O kadar uzun bir konuşma yapar ki, sözü nihayet Curhumlulardan birine, dedesi tarafından ona yazılan mektuba kadar getirir. Ki bu Curhumlu Suriye'nin yakın çevresinde yerleşmişti. Buradan sözü, Libya'daki Berkilere, bunlardan birine getirir. Buradan da ta Mağrib bölgelerine kadar dedesinin hükümranlığından söz eder. Curhumlu şahıs gelir ve biatte bulunur. Adı da Akil b. İkal'dır. Bundan sonra Berkili olan şahıs gelir. Bunun da adı Hemmam b. Verd'dir. Bunun arkasından dedesinin, Mısır'a kadar nasıl uzandığını, Mısır kralı ile olan savaşını, kralı "el-Ferka" köprüsünde veya buraya yedi günlük bir yol mesafesinde olan bir yerde öldürdürmesini, buradan da Mısır'a geçip, Mısır halkından da yetmiş bin kişinin üzerinde adamları katletmesini anlatır. Bundan

[1] Fatır, 51

sonra Mısır halkı yenilgiyi kabullenerek kendisine biatte bulunurlar. Sonra da Mısır'dan ayrılıp Şam'a döner. Bundan sonra da tek tek komutanlarını, emirlerini halka takdim eder. Araplardan, Hadramavt'tan, Huzaa kabilesinden, Abs oğullarından ve Salebe oğullarından olmak üzere hepsinden de bir emiri takdim eder.

Olayı aktaran kişi, çok tuhaf olaylardan söz ediyor. Süfyani'nin yere geçirilecek olan ordusunun başına gelenler şöyle anlatılıyor: Yer yarılacak ve toprak onları ta boğazlarına kadar yutacak. Sadece kafaları dışarıda kalacaktır. Ordunun tüm atları, malları, ağırlıkları, hazineleri, her şeyleri ve aldıkları esirleri hiçbir şey olmadan kalacaktır. Nihayet bu haber ta Mekke'ye, orada bulunan Mehdiye kadar ulaşacaktır.

Mehdi'nin adı Muhammed b. Ali'dir. Baba tarafından en büyük dedesi, Hz. Ali'nin büyük oğlu Hz. Hasan'a dayanır. Allah Teâla, onun için mesafeyi kısaltacak ve Mehdi aynı gün Beyda denilen o yere ulaşacaktır. Bir de ne görsün, ordudaki tüm adamların bedenleri toprağa gömülü vaziyettedir, sadece kafaları dışarıda kalmıştır. Henüz hepsi de hayattadırlar.

Bu olay karşısında Mehdi'nin kendisi ve adamları Allah'a hamd edecekler. Ağlamakta zorlanacaklardır. Yüce Allah'ın bu iyiliğine karşılık olmak üzere, Allah'a dua ederek onu tesbih ve hamd ile anacaklardır. Yüce Allah'tan kendileri için nimetini tamamlamasını, afiyet vermesini isteyecekler. Bu esnada yer, anında Süfyanileri bütünüyle içine yutacaktır. Ordunun geride bıraktığı güzel şeyleri ve esirleri olduğu gibi bırakırlar. Ravi, daha birçok olaylardan söz ediyor. Bunların doğruluğunu ancak yüce Allah bilir. Ravinin iddiasına göre o, bu bilgileri Danyal Kitabından alıp aktarmıştır.

Hafız Ebul Hattab b. Dihye diyor ki: "Aslında Danyal adındaki zat, İsrail oğulları peygamberlerinden bir peygamberdir. O, İbranice konuşurdu. Musa b. İmran (a.s.)'ın şeriatını uygulardı. İsa b. Meryem'den önce gelmişti. Bu konuya dair Resulullah (s.a.v)'den herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Tevkifi manada bir durumun varlığı bilinmeksizin burada geçtiği gibi ifadeler kullanmak, Danyal'ın kitabından söz etmek, bu tür bilgileri veren kimselerin adalet özelliğini yok eder ve o kişi adil biri sayılmaz. Ancak güvenilirliğinin doğru olabildiğini kabul edebilmek için, bu tür haberleri uydurduğunu, asılsızlığını açıklaması gerekir

Bu kitapta melahim/savaşlarla ilgili olarak, ileride olabilecek olaylara ilişkin birtakım bilgilerden söz ediliyor. Bunlar arasında birbiriyle

çelişen ve çatışan bilgiler bulunmaktadır. Doğrusu bu çelişki neredeyse sırtlan ile balık arasındaki tenakuz kadar ortadadır. Doğrusu burada görülen şeylerin en garibi ve en çok şaşkınlık uyandıran hususu, yapılan rivayetlerin birtakım heveslere ve deli saçmalıklarına dayanmasıdır. Bu kitapta o kadar uydurmalar var ki, baştaki rivayet sondakini, sondaki baştakini yalanlıyor. Doğrusu bu çelişkili rivayetleri tevil etmek, yorumlamak için çırpınan kişi de mazur görülüyor. Keza birtakım zındıkların anlattıkları yalan yanlış şeylerle, her sözü doğru olan ve doğruluğu da onaylanan Hz. Muhammed'le (s.a.v) ilgili şeyler aktarılıyor.

Örneğin Resulullah'a dayandırılarak söylenen ve hicri 300, miladi 912 yılında Isfahan yahudileri arasından Deccal'ın çıkıp geleceği rivayeti böyledir. Biz, kendi zamanımızda hicri 700 lü, miladi 1300 lü yılların başlarında bunun tenkidini yapmıştık. Bu, şu ana kadar meydana çıkmış bir şey değildir.

Kitabına giriş olarak o asılsız ve yalan rivayetle giriş yapmaya kalkışmıştır. Bunu yapan biri Allah'tan ve onun azabından hiç mi korkmaz. Gerçekten anlattığı şeyler din açısından en rezilce görülen şeylerdir. Esasen bu tür yapılan İsrailiyat kaynaklı rivayetler bir yahudileşmenin sonucudur. Böylesi ifadelerin Danyal peygambere dayandırılmasının hiç bir manası yoktur. Onun adı kullanılarak ileri sürülen o yalan, yanlış ve uydurma bilgiler sadece kendilerinden kaynaklanmaktadır. Doğrusu bu konuda Danyal'dan alınan bir rivayet de sözkonusu olamaz. Bu, olsa olsa böylesi bir kitabı uydurup çıkaranların kendilerine dayanır.

Buhari, Bakara suresi tefsirinde, Ebu Hureyre (r.a)'dan bir rivayette bulunuyor. Ebu Hureyre'nin dediğine göre Kitap Ehli yahudiler Tevrat'ı İbranice olarak okur ve onu müslümanlar için Arapça olarak tefsir ederlerdi. İşte bunun üzerine Resulullah (s.a.v): *"Kitap Ehlini ne doğrulayın, ne de yalanlayın. Onlar için yalnızca 'Biz Allah'a ve bize indirilenlere iman ettik, deyin.'"*[1] buyurdu.[2]

Buhari, Sahih adlı eserinin "Kitabu'l-İ'tisam" bölümünde İbn Abbas'tan rivayetle anlatıyor. İbn Abbas (r.a) demiş ki: "Elinizde, Allah'ın Resulüne en yeni bir şey olarak indirdiği kitabınız varken ve siz doğrudan onu okuyorken, ona hiçbir leke bulaşmamışken nasıl oluyor da gidip Kitap Ehline soruyorsunuz? Halbu ki Kitabınız, size Kitap Ehlinin Allah'ın Kitabını tebdil ve tağyir yoluyla değiştirdiklerini, elleriyle

1 Bakara, 136
2 Buhari, 4485 ve 7362

yazdıkları kitabı da Allah'ın kitabı diye halka sunduklarını, karşılığında değersiz bir dünyalık elde etme adına bu, Allah tarafındandır, dediklerini size anlatıyor. Size gelen bu gerçek bilgi sizi hala onlara sormaktan menetmiyor mu? Hayır, Allah adına yemin olsun ki Ehli Kitapdan olan bir yahudinin gelip size indirilen bu kitap hakkında bir şeyler sorduklarını görmemişizdir."[1]

İbn Dihye (r.a) diyor ki; Allah'a ihanet eden, ona yalan iftiralar isnad eden, küfreden, Allah'a karşı büyüklük ve üstünlük taslayan, facirlik yapan biri nasıl iman edebilir ki?

Dabbetul Arz ile ilgili hadise gelince, aslında bunun çıkacağını Kur'an haber veriyor. Bu nedenle bunu hem tasdik ve hem de buna iman etmek farzdır. Yüce Allah şöyle buyuruyor: "O söz başlarına geldiği (kıyamet yaklaştığı) zaman, onlara yerden bir Dâbbe (mahlûk, debelenen bir canlı) çıkarırız da, bu onlara insanların ayetlerimize kesin bir iman getirmemiş olduklarını söyler."[2]

Endülüs'te bulunuyordum. Daha çok değerli kari Ebu Amr Osman b. Said b. Osman'ın kitaplarını okumuştum. Kendisi 444/1052 yılında vefat etmiştir. İşte bu zatın yazdığı kitaplarından biri olan "es-Sünenü'l-Varide bil-Fiteni ve Ğavailiha" diye uzunca bir isim taşıyan "Fitneler ve çıkacak olaylarla" ilgili bu kitabını da okumuştum. Kitap tek cilt halinde olan bir eserdi. Yazar bu kitabında, Sahih-sakim, doğru-yanlış demeden hepsini toplamış. Doğrusu o, eserine her şeyi alırken akbaba ile devekuşunu birbirinden ayırt etmeyecek derecede bir eser ortaya koymuş. Kitaba uydurma olan rivayetleri alırken sahihte var olan ve her zaman duyulup dinlenilen sabit olan rivayetlere sırt dönmüş.

İşte bu şahıs Dabbetul-Arz ile ilgili bir bölüm ayırmış ve bu bölüme şu başlığı atmış: *"Zevra ve buna bağlı olan yerlerde olabilecek olaylar, ayetler, mucizeler, savaşlarla ilgili rivayetler."* O, bunları da Abdurrahman'dan itibaren Süfyan Servi, Kays b. Müslim, Rib'i b. Hıraş yollarıyla Huzeyfe'ye dayandırıyor. Bu tarz bir ravi zinciri veriyor. Huzeyfe'nin dediğine göre Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuş: "Zevra denilen yerde bir olay gerçekleşecek!" Resulullah (s.a.v)'in çevresinde olanlar kendisine: "Ey Allah'ın Resulü! Zevra da neresidir?" diye sorarlar. Resulüllah (s.a.v): *"Orası, doğuda bir şehirdir. Nehirleri arasında ümmetimden Allah'ın en şerir, en zalim ve acımasız olarak yarattıkları yerleşmişlerdir. Bunlar dört çeşit azap ile azap göreceklerdir."*

---

1 Buhari, 7363

2 Neml, 82

Sonrasında da bu şahıs, Süfyanilerin çıkışı ile ilgili hadisi anlatıyor. Süfyaniler 360 süvari ile harekete geçecekler ve Şam'a/Suriye'ye kadar gelecekler. Bundan sonra da yazar, Mehdi'nin çıkışından söz ediyor ve: "Mehdi'nin adı Ahmed b. Abdullah'tır" diyor. Yazar bunun arkasından da Dabbenin çıkışından söz ediyor. Rivayete göre Huzeyfe (r.a) Resulullah'a: "Ey Allah'ın Resulü! Dabbe de nedir?" diye sordum, diyor. Resulullah (s.a.v): "O, üzeri tüylerle kaplı bir varlıktır. O, altmış mil büyüklüğünde olan bir canlıdır. Peşinden koşup giden ona yetişemeyecek, kaçan kişi de onun elinden kurtulamayacaktır" buyurdu.

Bundan sonra Ye'cuc ile Me'cuc'den söz ediyor. Bunların üç sınıftan oluştuklarını, birinci kısmı oluşturanların uzunlukları pirinç sapı uzunluğunda olacak. Bunlardan diğer sınıfın ise uzunlukları ile genişlikleri eşit olacaktır. Bu durum zira/arşın olarak, 120x120 şeklinde olacaktır. İşte bunlara demir dayanmayacaktır. Üçüncü bölümü oluşturan kesim ise, iki kulağından birini yere serecek, diğeriyle de örtünecektir."[1]

Burada, Hz. Huzeyfe'nin adı kullanılarak aktarılan isnatlar, adı geçen eserde birkaç sayfa içerisinde ele alınmıştır. Ancak rivayetin uydurma olduğu, ifadeler arasında çelişkilerin yer aldığı açıktır. Bu rivayette adı "Makati" olan bir şehirden söz edilmektedir. Bu şehir, gemilerinde kadınların taşınmadığı bir deniz çevresinde bulunuyormuş Resulullah (s.a.v)'e: "Ne diye bu denizdeki gemilere kadınlar alınmıyor?" diye sorulmuş. Resulullah da: "Çükü bu geminin bir tabanı bulunmamaktadır" diye buyurmuştur. Nihayetinde Huzeyfe (r.a) şöyle diyor: Abdullah b. Selam da: "Seni Hak olarak gönderen Allah adına yemin olsun ki, senin bu anlattığının özellikleri Tevrat'ta bulunuyor. Onun uzunluğu bin mil ve genişliği de 500 mildir" der. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v): "Onun 360 kapısı vardır. Bunun her bir kapısından yüz bin savaşçı çıkacak" buyurur.

Hafız Ebul Hattab diyor ki: "Biz burada, sayfaları tamamen uydurma rivayetlerle karalamaktan kaçınıyoruz. Biz, sadece bu konuda sahih olanlarını tesbit ediyoruz ki bu, bizi yerlerin ve göklerin ilahı olana yaklaştırsın.

---

1 Bu rivayeti, Kurtubi'nin sitayişle beğenerek sözünü ettiği Kari Ebu Amr Osman b. Said b. Osman adındaki kişi, "es-Sünen el-Varide Fi'l-Fiten" (596-676) eserinde rivayet ediyor. Ancak bu rivayet, uydurma bir rivayettir. Bir başka araştırmacı, Abdullah el-Minşavi de bununla ilgili olarak: "Bu rivayet, Kurtubi'nin de belirttiği gibi mevzu olan bir rivayettir. Zaten mevzu/uydurma olduğu da ifadelerden açık olarak anlaşılmaktadır. Sahih bir kaynakta rastlayamadım" diyor.

Süfyan-ı Sevri'den rivayette bulunan Abdurrahman adındaki şahıs, Kufeli olan Abdurrahman İbn Hani Ebu Nuaym en-Nahai'dir. Bu şahısla ilgili olarak Yahya b. Main: "Bu, çok aşırı derecede yalan söyleyen ve üreten biridir" dediği gibi, Ahmed b. Hanbel de: "Bu bir hiçtir" demiştir. İbn Adiy ise: "Bu adamın yaptığı rivayetler, sika (güvenilir) olan ilim sahibi hadisçiler tarafından dikkate alınmaz, onun hadisleriyle amel edilmez" demiştir.

İmam Sevri'den Amr b. Yahya da az önce sözü edilen senetle hadisi rivayet etmiş ve: "Bunlar dört çeşit azap ile azap olunacaklardır, biri yere geçirilmeleri, biri bir başka varlığa dönüştürülmeleri, biri de iftiralarla helak edilmeleridir" demiştir. Burkani diyor ki burada dördüncüsünden söz edilmemiştir.[1]

Ravi, Ömer b. Yahya'nın rivayet ettiği hadisler alınmaz, onun rivayetleriyle amel edilmez demektir.

Zevra hadisini, Muhammed b. Zekeriya Ğulabi de rivayet etmiş ve Hz. Ali yoluyla Resulullah'a dayandırmıştır. Resulullah (s.a.v): "Ancak onların helak edilmeleri, Süfyaniler eliyle olacak. Vallahi sanki ben, çökük çatılarının üzerine duvarlarının yıkılıp harabeye dönüştüğünü görür gibiyim"[2] buyurmuştur.

Ebul Hasan Darekutni, burada adı geçen Muhammed b. Zekeriya Ğulabi, Resulullah (s.a.v)'in adını kullanarak hadis uyduran biridir demiştir.

Adı geçen Dabbenin büyüklüğü, Ye'cuc ile Me'cuc'un boylarının ifade olunduğu gibi uzunlukları gibi hususlar, bu hadisin sonradan uydurulduğunu çok açık bir şekilde gösteriyor. Zaten aklı başında olan bir kimse bunun sahih olmadığını bilir. Çünkü bu oranda büyük olan bir varlık ve bu nisbetteki bir boya sahip bir yaratık ifadelerinin kendisi, bunun uyduran kimsenin yalancılığına tanıklık ediyor. Hadisin naklinde zaten problem var. Kaldı ki hangi şehrin yolları ve sokakları, genişliği altmış mil yüksekliğinde olan bu Dabbeyi, canlıyı taşıyacak ki? Hangi yol ki, Ye'cuc ve Me'cuc'un her birinin genişlik ve uzunlukları 240 arşın boyunda olan bu varlıkları taşıyabilecek?

---

1 Bu bilgileri Hatib el-Bağdadi, Tarih adlı eserinde (1/38) rivayet etmiştir. İsnadı zayıftır. Bu rivayetin, Müslim'de Fiten bölümünde (2882/4-5) yer aldığı, dolayısıyla hadisin sahih olduğu belirtilmiş ise de, o hadiste geçen ifadeler, burada geçen rivayetle alakası yoktur. Orada sadece yere batmalarından söz ediliyor ve Beyda'dan söz ediliyor. Dolayısıyla hadise sıhhat kazandırmak için böyle bir yolu seçmek yanlıştır.

2 Hatib Bağdadi, Tarih, 1/38. Rivayet mevzudur.

Şüphesiz bu fasık kişi, yüce Allah'ın seçilmiş olan Peygamberine, Resulü Muhammed'e karşı uydurduğu bu tür şeylerle yüce Allah'a karşı cüretkârca davranmaya kalkışmıştır. Kaldı ki hadis âlimlerinin icmaı yoluyla sahih olan hadiste sabit olduğu gibi, Resulullah (s.a.v): *"Kim beni adımı kullanarak yalan uydurursa, o, şimdiden cehennem ateşindeki yerine hazırlansın"*[1] buyurmuştur.

Sonrasında ise bizim onların Tevratlarından aktardıklarımızı dikkate alarak, yahudilerin bizi yalanladıklarını söylemekle bunu başımıza kakıyor, her halükarda bizi bununla suçluyor.

Müslim, Ümmü Seleme (r.a)'dan rivayet ediyor. Ümmü Seleme'ye yere batırılacak olan ordu hakkında soru sorulmuş. Bu durum. Abdullah b. Zübeyir döneminde olmuş. Ümmü Seleme (r.a) demiş ki Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Sığınak arayan biri, Beytullah'a sığınacak. Bunun üzerine bir ordu gönderilecek. Bu ordu, o topraklardaki Beyda denilen yere geldiklerinde yer onları yutacak."

Bunun üzerine ben, "ey Allah'ın Resulü! Peki ya istemeyerek ve zorla buraya katılanların hali ne olacak?" diye sordum. Resulullah (s.a.v): "Yer, onları da ötekilerle birlikte içine çekecektir. Ancak istemeyerek ve zorla buraya sokulanlar, kıyamet gününde niyetlerine göre diriltileceklerdir" buyurdu.

Ravi Ebu Cafer'in dediğine göre Beyda denilen bu yer Medine toprakları içinde yer alan bir yerdir. Ravilerden Abdülaziz b. Rufey'in dediğine göre kendisi Ebu Cafer'e, "Ümmü Seleme, yeryüzünün Beyda denen herhangi bir yerinde" diye söylemiştir. Ebu Cafer de, "Asla öyle demedi. Allah adına yemim olsun ki Ümmü Seleme; "bu yer, Medine toprakları içerisinde yer alan Beyda denilen yerdir" demiştir, diye konuşmuştur.[2]

Abdullah b. Safvan'ın rivayetine göre, Resulullah'ın söylediğini işiten Hz. Hafsa'nın kendisine verdiği habere göre Resulullah şöyle buyurmuş: "Kesin olarak Kâbe'ye karşı çıkmayı amaçlayan bir ordu buraya doğru yönelecektir. Nihayet o topraklardan Beyda adıyla anılan noktaya geldiğinde, ordunun orta kanadı, yerin yarılmasıyla yere geçirilecektir. Bu esnada önden yola devam eden kanat, geride kalanlarına seslenirler. Sonra yer onları da yutar. Bunlardan geride kaçıp kurtulan ve olan bitenden haber veren kişi dışında hiçbir kimse kalmaz."[3]

---

1 Buhari, 1291; Müslim, 3-4

2 Müslim, 2882/4-5 ve 2883/6-8; İbn Mace, 4063-4065

3 Müslim, 2883/6-8

İbn Mace de bu hadisi aynen rivayet etmiş ve bu rivayete şu fazlalılığı eklemiştir: "Haccac-ı Zalim'in ordusu geldiğinde, biz bu ordunun, onlar olacaklarını zannetmiştik." Bu arada biri, Abdullah b. Safvan'ı kast ederek: "Ben, senin, Hafsa'nın adını kullanarak bir yalan uydurmadığına şahitlikte bulunacağım gibi, Hafsa'nın da Resulullah (s.a.v)'in adını kullanarak yalan söylemediğine de tanıklık ederim"[1] dedi.

Yine Abdullah b. Safvan, müminlerin annesii Hz. Hafsa'dan rivayetle aktarıyor. Resulullah (s.a.v) Kâbe'yi kast ederek şöyle buyuruyor: "Şu Beyte bir toplum sığınacaklar. Çünkü bunların bir koruyanları olmadığı gibi, sayıca az ve düşmana karşı koyabilecekleri savaşma imkânları da olmayacak. İşte bir bakıma elleri ve kolları bağlı olan bu kimselerin üzerine bir ordu gönderilecektir. Nihayet bu ordu, bölge topraklarının Beyda denilen yerine ulaştıklarında yerin dibine geçirilecektir.

Yusuf b. Mahik diyor ki, o dönemde Şam (Suriye) halkı Mekke'ye doğru harekete geçeceklerdir. Abdullah b. Safvan: "Allah adına yemin olsun ki, Resulullah (s.a.v)'in Mekke üzerine saldıracaklarını haber verdiği ordu bu ordu değildir" demiştir.[2]

Mehdi ve Ona Ortam Hazırlayacak Olanlar

Sevban (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "*Sizin hazinenizin üzerinde üç kişi çarpışacaklardır. Hepsi de halifenin çocuklarıdırlar. Fakat güç bu üçünden hiçbirisine kalmayacaktır. Bundan sonra doğu tarafından ellerinde siyah sancaklar taşıyacak olan bir ordu belirecek. Bunlar sizinle savaşacaklar. Önceleri hiçbir toplumdan öldürülmediği kadar sizden sayısız kimseleri öldüreceklerdir. İşte onları gördüğünüzde, kar üzerinde emekleyerek de olsa onlara biat edin/boyun eğin. Çünkü o, Allah'ın halifesi Mehdi'dir.*"[3]

Abdullah b. Haris b. Cüz' Zebidi'den rivayet edilmiştir, dediğine göre Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Doğu tarafından bir kısım halk çıkacak, bunlar Mehdi için ortam hazırlayacaklardır.*"[4] Ortamın hazırlanmasıyla kast edilen onun hükümranlığını egemen kılması demektir.

Hz. Ali (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Maveraunnehr (Orta Asya) denilen yerden Haris b. Harras adında biri çı-

---

1 Bak. Önceki dipnottaki kaynak
2 Müslim, 2883/6-8
3 İbn Mace, 4084. Hadis isnad yönünden sahihtir.
4 İbn Mace, 4088. Hadis zayıftır. Busırı bu hadisin zayıf olması, ravileri arasında zayıf olan Amr b. Cabir ile İbn Luhay'a'nın bulunmasıdır, demiştir.

kacak. Bunun idaresi altında bulunan ordunun ön cephesinde Mansur adını taşıyan biri olacak. Tıpkı Kureyşlilerin Hz. Peygamber (s.a.v)'e ortam hazırladıkları gibi. Bu adam da Ehli Beyt'e ortam hazırlayacaktır. Böyle bir durumda onlara düşen görev ona yardım etmeleridir." Ya da "Onun davetine katılmalarıdır" diye söyledi.[1]

Mehdi'nin Adı ve Özellikleri

Mehdi Hz. İsa ile birlikte çıkacak ve Deccal'ı öldürmede ona yardımcı olacaktır. Ebu Said Hudri (r.a)'ın rivayetine göer Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Ümmetim içerisinden Mehdi çıkacak. Eğer hayatta kalması kısa sürecekse bu, yedi yıl aranızda kalacaktır, demektir. Uzun sürecekse, o takdirde aranızda dokuz yıl kalacak demektir. Ümmetim onun zamanında öylesine bir bolluk yaşayacak ki, öncesinde onun benzeri hiç görülmemiştir. Yeryüzünde toprak her türlü ürününü bol miktarda sunacak ve hiçbir verimini depolamayacaktır. O gün mal varlığı hesapsız şekilde çoğalacaktır. Adam kalkıp Mehdi'ye gelecek ve ona: 'Ey Mehdi ver!' diyecek. O da: 'Dilediğin kadar al' diyecektir."[2]

Yine Ebu Said Hudri (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Mehdi benim soyumdan gelecektir. Mehdi açık alınlı ve ince, uzun ve ortası çıkık burunludur. Nasıl ki dünya haksızlık ve zulüm ile dolduğu gibi o da Hak ve adaletle dolduracaktır, hükümranlığı yedi yıl sürecektir."[3]

Muhaddis Abdurrezzak b. Hemmam, Ma'mer, Ebu Harun el-Abdi, Muaviye b. Kurre ve Ebu Sıddik en-Naci isnadıyla Ebu Said Hudri (r.a)'dan rivayetle zikrediyor. Ebu Said'in söylediğine göre, "Resulullah (s.a.v), bu ümmetin başına gelecek olan musibetlerden haber vermiştir. Belalar o kadar yaygınlaşacak ki, insanlar himayesine sığınacakları bir tek kişi bile bulamayacaklardır. İşte tam da böyle bir dönemde yüce Allah benim neslimden, Ehli Beytimden birini gönderecek. Yeryüzü nasıl ki zulüm ile dolmuşsa o da yeryüzünü Hak ve adalet ile dolduracaktır.

---

1 Ebu Davud, 4290.

2 Sahih olduğu ifade edilen bu hadisi, Ebu Davud'da bu lafızla bulamadım. Tirmizi, 2232; İbn Mace, 4083. Ebu Davud'da, Mehdi bölümünde 4286 numara ile geçen hadiste, kesin bir ifade ile Mehdi'nin çıkıştan sonra yedi yıl kadar yaşayacağı belirtilirken, 4287 numaralı hadiste ise yine kesin sayı olarak dokuz yıl kalacağı belirtiliyor. Bu itibarla her iki rivayetteki lafızlar, burada geçen lafızla aynı değildir.

3 Ebu Davud, 4285

Ondan hem göktekiler ve hem de yerdekiler memnun kalacaklardır. Gök, bir damla yağmurunu olsun kısmadan dökecek. Yeryüzü de hiçbir bitkisini, ekinin, ürününü bırakmaksızın cömertçe ortaya çıkaracaktır. O kadar ki hayatta olanlar ölüm olmasın temennisinde bulunacaklar. İşte o, bu bolluk içerisinde yedi veya sekiz ya da dokuz yıl kadar yaşayacaktır."[1]

Aslında bu hadis Ebu Said Hudri (r.a)'dan farklı şekillerde de rivayet edilmiştir.

Ebu Davud, Abdullah yoluyla Hz. Peygamber (s.a.v)'den rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Şayet dünyada, kıyametin kopmasına bir tek gün kalsa Allah Teâlâ o günü uzatır. Sonra ümmetim içerisinden veya Ehli Beytimden bir adam gönderilinceye dek O benim adımı taşıyacağı gibi babası da benim adımı taşıyacak"[2] kısmı üzerinde ittifak etmişlerdir.

Tirmizi bu manada bir hadis rivayet etmiş ve: "Bu, Hasen Sahih bir hadistir" demiştir.

Huzeyfe (r.a) tarafından merfu olarak rivayet olunan uzunca bir hadiste ise şu ifade yer alıyor: "Şayet dünyadan geriye bir tek gün kalsa, Ehli Beytimden bir adam gönderilene dek Allah, o günü kesin olarak uzatacaktır. Melekler onun önünde bulunacaklar ve İslam'da hâkim olacaktır."[3]

Tirmizi, Ebu Said el-Hudri (r.a)'dan rivayetle tahric ediyor. Ebu Said: "Peygamberimizin ölümünden sonra birtakım olayların olabileceğinden endişe duymaya başladık. Bu durumu, Peygamber (s.a.v)'e sorduk" diyor. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Doğrusu ümmetim içerisinden Mehdi çıkacak. O, beş ya yedi veya dokuz kadar yaşayacaktır. (Bu sayılardaki şüphe ravi Zeyd'den kaynaklanmaktadır.) Ravi Ebu Said'in belirttiğine göre diyor ki, biz bu (beş, yedi ve dokuz) belirsizliğini Resulullah'a: "Bu belirsizlik de nedir?" diye sorduk. Resulullah (s.a.v): "Bu rakamlardan kasıt, halife olarak kalacağı yıllar" diye buyurdu. Daha sonra Resulullah (s.a.v) sözlerine şöyle devam etti: "Kendisi herhangi bir adam gelir ve: "Ey Mehdi! Bana yardımda bulun" diyecek. Onun bu isteği üzerine Mehdi, onun eteğinin alabildiği ve ken-

---

1 Ahmed b. Hanbel, 3/37, 52; Ukayli, "ed-Duafa" (4/259) eserinde rivayet etmişlerdir. Bak, Mişkat, 5457

2 Ebu Davud, 4282; Tirmizi, 3230; hadis Hasen Sahih bir hadistir.

3 Bu hadisin tahrici daha önceden geçmişti.

disinin taşıyabileceği kadar mal dolduracaktır."[1] Tirmizi, hadisin Hasen bir rivayet olduğunu söylemiştir.

Hafız Ebu Nuaym, Muhammed b. Hanefiyye yoluyla babası Hz. Ali (r.a)'dan rivayetle anlatıyor. Babasının dediğine göre Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Mehdi, Ehli Beytimden olacaktır. Allah bir gecede (veya iki günde diye söyledi) onun halini düzeltecektir."[2]

Açıklama

"Şihab" adlı eserde ise şu bilgileri görüyoruz: "Gün geçtikçe sadece şiddet artacaktır. Dünya hep geriye doğru gidecektir. İnsanlar hep cimrileşecektir. Kıyamet, insanların en kötü ve şerli olanları üzerinde kopacaktır. Mehdi de Meryem oğlu İsa'dan başkası değildir."[3]

İbni Mace'nin Enes b. Malik (r.a)'dan rivayetine göre ise Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Bu iş, giderek hep şiddetlenecektir..."[4] İbn Mace bu hadisi sadece İmam Şafii'nin rivayet ettiğini belirtiyor.

Ravinin: "Mehdi ise İsa'dan başkası değildir" sözüne gelince, bu konu önceki hadislerle çelişmektedir. Hatta bu hadisin sahih olmadığı da belirtilmiştir. Çünkü bu rivayet sadece Muhammed b. Halid el-Cundi tarafından gelmektedir. Hadis hafızı ve Müstedrek müellifi Hâkim Ebu Abdullah ise, sözkonusu ravi Muhammed b. Halid el-Cundi'nin meçhul biri olduğunu söylemiştir. Dolayısıyla bu şahsın rivayeti ile gelen bu hadisin isnadı bu açıdan tartışmalıdır. Katade, hadisi Eban b. Salih'ten, Hasan'dan, Enes b. Malik yoluyla Hz. Peygamber'den (s.a.v) oldukça uzun bir şekilde rivayet etmiştir. Zaten bu açıdan ravi olarak tek kalmıştır. Eban'dan rivayeti ise meçhuldür. Kaldı ki bu zatın rivayetleri dikkate alınmaz. Hasan'dan rivayeti ise Münkatıdır.

Mehdi'nin çıkışı ile alakalı haberler Hz. peygamber (s.a.v)'e dayanır. Bu rivayetler de çıkacak olan Mehdi'nin, Hz. Fatıma'nın soyundan geleceğine dair sabit olan hadislerdir. O rivayetler, bu hadisten daha sahih olan rivayetlerdir. Dolayısıyla bu hadisi, onların dışında değerlendirmek gerekir.

---

1 Tirmizi, 2232.

2 İbn Mace, 4085; Ebu Nuaym, 3/177. Bu, Hasen bir rivayettir denmiş ise de, Busiri, hadisin isnadı hakkında farklı değerlendirmeler vardır, demektedir. Buhari de, ravilerden İbrahim b. Muhammed ile Yasin el-İcli hakkında, bunlara şüphe ile bakılmalıdır değerlendirmesinde bulunuyor.

3 Kudai bu hadisi "Müsneduş-Şihab" eserinde (898) rivayet etmiştir. İbn Mace de hadisi 4039 numara ile vermiştir. Ancak bu rivayet ciddi manada zayıf bir rivayettir. Hakim, Müstedrek, 4/441. Ravi el-Cundi meçhul biridir.

4 Bu rivayet de ciddi manada zayıf olan bir rivayettir.

Müellif merhum -Allah kabrini nur ile doldursun- diyor ki: "Makdisli Ebul Hasan Ali b el-Mufaddal anlatıyor -ki kendisi hocalarımızın hocası olan Muhammed b. Halid el-Cundi'nin de hocasıdır- bu zat Eban b. Salih'ten, bu da Hasan Basri'den rivayet etmiştir. Bundan da İmam Muhammed b. İdris eş-Şafii (İmam Şafii) rivayet etmiştir. Bu zat: "Mehdi, Meryem oğlu İsa'dan başkası değildir" hadisini rivayet eden kişidir ve meçhul biridir. Gerçi hadis imamlarından Ahmed b. Hanbel'in çağdaşı Yahya b. Main, bu adamın sika/güvenilir olduğunu zikretmiştir. Bundan da İbn Mace rivayette bulunmuştur.

Ebu Hasan Muhammed b. Hüseyin b. İbrahim b. Asım el-Aburri es-Seczi "(Mehdiyi kast ederek) diyor ki: Hz. Muhammed (s.a.v)'den Mehdi hakkında o kadar çok ravi tarafından rivayetler gelmiş ki, bu haberler tevatür derecesine ulaşmıştır. Bu rivayetlere göre, Mehdi, Ehli Beytten olacaktır ve o yedi yıl hükümran olacaktır. Yeryüzünü adaletle dolduracaktır. Hz. İsa (a.s.) ile birlikte çıkacaktır. Filistin topraklarında bulunan Ludd kapısı çevresinde Deccalı öldüreceklerdir. Mehdi bu ümmete imamlık yapacak, Hz. İsa (a.s.) da Mehdi kaldığı kısa süre içerisinde hep onun arkasında namaz kılacaktır.

Müellif merhum diyor ki; Resulullah (s.a.v)'in: "Mehdi, İsa'dan başkası değildir" hadisinin manası, "Kâmil manada ve masum biri olarak İsa'dan başkası Mehdi olmayacak" anlamında olabilir. Eğer hadis bu yorum bağlamında değerlendirirse, bu takdirde hadislerde Mehdi konusunda aynı konu dile getirmektedirler. Dolayısıyla hadisler arasında herhangi bir çelişki de kalmamış olur.

Mehdi Nereden Çıkacak ve Çıkış Emareleri Nelerdir?

Mehdiye iki kez biat olunacaktır ve Süfyani ile savaşıp öldürtecek olan da odur.

Ümmü Seleme (r.a) ile Ebu Hureyre (r.a) tarafından rivayet olunan hadislerde geçmişti. O rivayetlerde, Mehdi'ye "Rükn ile Makam-ı İbrahim arasında biat olunacak" diye geçmişti.[1]

Buradan anlaşılan o ki, bundan önce kendisine biat olunmamıştır. Ancak durum öyle değildir. Çünkü İbn Mesud ve Sahabeden daha başkalarından rivayet olunan hadise göre, Mehdi Ahir zamanda, Mağ-

1 Ümmü Seleme hadisi, 254 madde başlığıyla verilen bölümde geçmişti ve bu hadis zayıf olan bir rivayet idi. Ebu Hureyre tarafından rivayet olunan hadis ise, 253. Madde başlığında yer bölümde geçmişti ve o hadisi sahih bir rivayettir.

ribi Aksa denen Mağrib ülkelerinin en uzak noktasından çıkıp gelecektir. Zafer ve yardım, 40 mil onun önünden hareket edecek. Taşıyacakları bayrakları beyaz ve sarı renkte olacak, üzerinde işaretler ve yüce Allah'ın İsmi Azam'ı yazılı bulunacaktır. Onun bayrak ve sancağı altında yer alan askerlerin hiç birisi bozguna uğramayacaklardır.

Bu bayrakların egemen olması ve harekete geçişleri, Mağrib taraflarında Masine denilen yerde deniz sahilinden itibaren başlayacaktır. Bu bayrakların altında harekete geçen birlikler yüce Allah'ın kendilerine yardım ve zafer vadettiği bir toplumla akit ve antlaşmaya yapacaklardır. Yüce Allah bunlar hakkında: *"İşte bunlar Allah'ın tarafında yer alanların ta kendileridir. Bilmelisiniz ki asıl kurtuluşa erenler de, Allah'ın tarafında yer alanlarındır."*[1]

Sözü edilen hadis oldukça uzun olarak devam eden bir rivayettir. İşte o rivayette şu ifadeler de yer almaktadır: "İnsanlar her taraftan ve her yerden, bölgeden ona doğru gelecek ve ona o gün için Mekke'de biatte bulunacaklardır. Bu biat, Rükn ile Makam (Hz. İbrahim'in makamı) arasında gerçekleşecektir. Ancak Mehdi, kendisine yapılan ilk biatten sonra böyle bir ikinci biatın yapılmasını hoş karşılamayacak, istemeyerek kabul edecektir. Çünkü zaten ilk biat, Mağrib bölgesinde kendisine yapılmıştı.

Sonra Mehdi şöyle diyecek: "Ey insanlar! Benimle birlikte Allah'ın ve sizin düşmanınızla savaşmaya gelin."

Mehdi'nin bu çağrısına halk icabet edecek, hiçbir konuda ona karşı çıkmayacaklardır. Mehdi ve yanında yer alan Müslümanlar, Mekke'den yola çıkarak Şam'a doğru Urve b. Muhammed es-Süfyani ile Kelb kabilesinden olup da Süfyani ile birlikte hareket ederek savaşa kalkanlara karşı savaşmak üzere yola çıkacaklardır. Sonra Süfyani'nin ordusu dağılacak. Daha sonra Süfyani, Taberiye gölünün civarında bulunan ağaçlar üzerinde bulunacaktır. Doğrusu o gün kaybeden, zarara uğrayan kaybetmiş ve zarar etmiş olur. Bir tek kelime ile de olsa, bir tekbir de getirmiş olsa veya bir tek sayha/çığlık ile de olsa tavır koyan kurtulacaktır. Kelb kabilesi ile savaşmaktan geri duran biri kaybetmiştir."[2]

---

1 Mücadele, 22

2 Bu tür bir rivayeti bulamadım. Ancak bu rivayet oldukça farklı lafızlarla İbn Ebi Şeybe, Taberani ve Hâkim Ümmü Seleme'den rivayetle aktarmışlardır. Bak: Camiul Ehadis, 23/495-496 (26512/11103), İbn Ebi Şeybe, 7/460, 37223; Taberani, 23/295, 656; Heysemi, 7/314; Hâkim, 8328. (Şamile) Bu kaynaklarda yer alan rivayet, buradaki rivayetle yaklaşık ifadelerlerle benzerlik göstermektedir. Lafızlar bire bir değildir. (Çeviren)

Hz. Huzeyfe'den rivayete göre, kendisi Resulullah'a: "Onlar muvahhid müslümanlar oldukları halde, öldürülmeleri nasıl helal olabilir ki?" diye sormuş. Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: "Aslında onların imanları mürtetlik üzerine bina edilmiştir. Çünkü onlar Haricidirler. Bunlar kendi görüşlerine dayanarak içkinin helal olduğunu ileri sürmektedirler. Bununla birlikte onlar yine de Allah'a karşı savaşırlar. Yüce Allah onlar hakkında şöyle buyurmaktadır:

"Allah ve Resulüne karşı savaşanların ve yeryüzünde (hak) düzeni bozmaya çalışanların cezası ancak ya (acımadan) öldürülmeleri, ya asılmaları yahut el ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi yahut da bulundukları yerden sürülmeleridir. Bu onların dünyadaki rüsvaylığıdır. Onlar için ahirette de büyük azap vardı." (Maide, 33)[1] diye hadisi bu ayetle birlikte zikretmiştir. Hadisin tamamı ileride gelecektir. Süfyani ile ilgili haberi, Amr b. Ubeyd "Müsned" adlı eserine almıştır. Allah en iyisini bilir.

Muaviye b. Ebu Süfyan da uzunca bir hadisi Resulullah (s.a.v)'den rivayet etmiştir. Hz.Muaviye'nin söylediğine göre Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Benim ölümümden sonra Endülüs denen bir ada fetholunacaktır. Kâfirler bunlara karşı üstünlük elde edecekler. Mallarını ve birçok beldelerini ellerinden alarak, kadınları ve çocuklarını da esir alacaklardır. Ülkeyi harabeye dönüştürecekler. Böylece bölgenin geneli çöle dönüşecek. Halkın birçoğu buradan uzaklaştırılacak, mallarına ve ülkelerine el konulacaktır. Adanın çok azı dışında neredeyse tamamını alacaklardır. Adada çok az sayıda insan kalacaktır. Adada kargaşa, huzursuzluk ve belirsizlik, korku ve endişe çoğalarak artacaktır. Pahalılık, kıtlık ve açlık her tarafı kasıp kavuracaktır. Fitne çoğalacak, insanlar birbirlerini yiyeceklerdir. İşte tam böyle bir anda Mağribin en uç noktasından, Resulullah (s.a.v)'in kızı Fatıma'nın ailesinden bir adam ortaya çıkacaktır. İşte o adam ahir zamanda beklenilen ve gelecek olan Mehdi'dir. İşte o, kıyamet alametlerinin ilkidir."[2]

Muaviye tarafından rivayet olunan bu hadiste konu edilen tüm olayları adı geçen ülkelerde görmekteyiz. Anlattıklarının birçoğunu -Mehdi'nin çıkışı dışında- görmüşüzdür.

---

1 Bu rivayeti bu lafızla bulamadım. Ancak benzer bir rivayeti ed-Dani, "es-Sünen el-Varide Fil-Fiten" adlı eserinde (596) rivayet etmiştir. Bu da Hz. Huzeyfe'nin ağzından uzunca bir rivayet olarak aktarılmıştır. Ancak rivayet mevzu olan bir rivayettir.

2 Bu rivayeti bulamadım.

Şerik tarafından rivayet edilen hadiste, kendisine ulaşan bilgilere göre, "Mehdi çıkmazdan önce Ramazan ayında iki kez güneş tutulacaktır."[1] Yine de Allah en iyisini bilir.

Darekutni, Sünen adlı eserinde zikrediyor. Diyor ki; Ebu Said Istarhi, Muhammed b. Abdullah b. Nevfel, Ubeyd b. Yaiş, Yunus b. Bukeyr, Amr b. Şemr, Cabir ve Muhammed b. Ali'den rivayetle hadis olarak anlattılar. Muhammed b. Ali demiş ki: "Bizim Mehdimizin iki alameti vardır. Gökler ve yer yaratıldıkları günden bu güne dek o alametler henüz görülmemiştir. Birincisi Ramazan ayının ilk gecesi ay tutulacaktır. Ramazan ayının yarısında ise güneş tutulacaktır. Bu iki alamet gökler ve yer yaratıldığından bu yana henüz gerçekleşmemiştir."[2]

Mehdi'nin Deylem Dağına ve Kostantiniyye'ye Sahip Çıkması, Antakya'yı ve Altın Kiliseyi Fethetmesi

Yüce Allah'ın: *"O ikisinden birincisinin vakti geldiğinde"*[3] ayetinin açıklaması:

İbn Mace'nin, Ebu Hureyre (r.a)'dan rivayetine göre Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Eğer dünyada kıyametin kopmasına sadece bir gün kalmış olsa, Allah Teala benim Ehli Beytim'den bir adam Deylem dağı ile Kostantıniye'ye malik olana (buraları ele geçirene) kadar Allah, o günü kesin olarak uzatacaktır."[4] Rivayet isnad yönünden sahihtir.

Hz. Huzeyfe (r.a) tarafından, Hz. Peygamber (s.a.v)'den rivayet olun hadiste ise, "Bu, onların dünyadaki rüsvaylığıdır. Onlar için ahirette de büyük azap vardır."[5] ayetini okuduktan sonra şöyle buyurmuştur: "Sonrasında ise Mehdi ve beraberinde bulunan Müslümanlar birlikte Antakya şehrine gelecekler. Bu şehir deniz sahilinde bulunan büyükçe bir kent-

---

1 Ebu Nuaym b. Hammad, "el-Fiten" kitabında (642) rivayet etmiştir. Hadis isnad açısından zayıftır.

2 Darekutni, Sünen, 2/65 Bu rivayet mevzu/uydurma değilse bile ciddi manada zayıf olan bir rivayettir. Bu hadisin rivayet zincirinde Amr b. Şemr bulunuyor. Kendisi Metrukul-Hadistir, rivayetleri dikkate alınmayan biridir. Çünkü işi gücü uydurma rivayetleri zikretmektir, hadis uydurmaktır.

3 İsra, 5

4 İbn Mace, 2779 Busırı, hadisin isnadının tartışmalı olduğunu belirtmiştir. Hadisin ravileri arasında yer alan Kays b. Rebi adındaki kişi, Ahmed b. Hanbel ve İbnul Medini, Veki, Nesai ve Darekutni tarafından zayıf olarak gösterilmiştir.

5 Maide, 33

tir. Burada üç defa tekbir getirecekler, bunun üzerine yüce Allah'ın kudreti sayesinde deniz sahilindeki tarafta bulunan surlar düşecek. Erkekleri öldürecekler ve kadınlarla çocukları da esir alacaklardır. Mallarını da ele geçirecekler, daha sonra Mehdi buraya egemen olacak, burada mescitler inşa edecektir. Müslümanlara ait yerleşim alanlarını imar edip donanmayı harekete geçirecektir. Bundan sonra Bizans, Kostantıniye ve altın kilise üzerine yürüyecekler. Ansızın Kostantıniye ile Rumiye/Bizans üzerine baskın yaparak burada savaşacaklar ve dört bin savaşçıyı burada öldüreceklerdir. Burada yetmiş bin kızın ırzına geçerler, birçok şehir ve kaleleri ele geçireceklerdir. Buralardaki insanların mallarını alacaklar, erkeklerini öldürüp kadınlarla çocuklarını da esir edineceklerdir. Buradan hareketle altın Kilisesine gidecekler. Burada birçok mal varlığını bulacaklar. İşte bu mallar Mehdi tarafından ilk alınacak olan mallardır. Bu malları, bu kiliseye Bizans Kralı Kayser, Beytulmakdis'tekilerle yapmış olduğu savaşta, onlardan ele geçirdiği mallar olup, o malları bu kiliseye bağışlamıştı. Rum Kayseri ele geçirdiği bu malları almış ve yetmiş bin araba ile tamamını Altın Kiliseye taşıtmıştır. Aldığı gibi hiçbir şeyine dokunmadan hepsini bu kiliseye bırakmıştır. İşte Mehdi o malları bu kilisede bulup ele geçirecektir ve tamamını yeniden Beytulmakdis'e gönderecektir."

Huzeyfe (r.a) diyor ki, Resulullah (s.a.v)'e: "Ey Allah'ın Resulü! Beytulmakdis, Allah katında çok büyük bir öneme haizdir. Onun büyüklüğüne ve gücünün azametine diyecek yoktur" diye söyledim. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "O, yapı, yapıların en değerlisi ve muazzam ve görkemli olanıydı. Allah, o yapıyı, Hz. Davud'un oğlu Hz. Süleyman eliyle yaptırtmıştı. Çünkü Allah, cinleri onun emrine vermişti. Cinler, altın ve gümüş madenlerinden ona altın ve gümüş taşıyorlardı. Ona değerli taşlar, mücevherler, yakut ve zümrüt gibi değerli şeyleri, denizlere dalarak denizlerden alıp getiriyorlardı. Zaten yüce Allah da: "Bina yapan ve dalgıçlık eden şeytanlar/cinler"[1] buyurmakla bu gerçeğe işaret ediyor.

Bir başka anlatımla cinler bu değerli şeyleri alıp Hz. Süleyman'a getiriyorlardı. O da, bunlarla o binaları inşa ediyordu. Bulardan altından inşa ettiği bir saray, gümüşten inşa ettiği bir başka sarayı da vardı. Birinin direkleri altından, birinin direkleri de gümüştendi Süleyman (a.s.), bu sarayların içlerini ve dışlarını yakut, inci ve zümrütlerle süs-

1 Sad, 37

lemişti. Allah, cinleri onun emrine verdi ki, burada sayılan çeşitli sarayları onun için inşa ettiler."

Hz. Huzeyfe devamla diyor ki ben, Resulullah (s.a.v)'e: "Ey Allah'ın Resulü! Bizans Kralı Kayser bütün bunları Beytulmakdis'ten nasıl almıştır?" diye sordum. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "İsrailoğulları isyan edip peygamberlerini de öldürmeye başlayınca yüce Allah, başlarına bir Mecusi olan Babil Kralı Buhtun Nasır'ı musallat kıldı. Bu adam, 700 yıl hükümranlık sürdü. Zaten şu ayet de bu olaya işaret ediyor:

"Bunlardan ilkinin zamanı gelince, üzerinize güçlü kuvvetli kullarımızı gönderdik. Bunlar, evlerin arasında dolaşarak (sizi) aradılar. Bu, yerine getirilmiş bir vaad idi."[1]

Buhtun Nasır ve ordusu, Beytulmakdis'e girdiler. Burada erkekleri öldürdüler, kadın ve çocukları da esir aldılar. Mallarını yağmaladılar. Beytulmakdis'te ne varsa hepsine el koydular. Ele geçirdikleri tüm değerli şeyleri, mal varlıklarını yetmiş bin arabaya yükleyip Babil'e kadar götürdüler. Babilliler burada İsrailoğullarını köle olarak çalıştırdılar. Onlara her türlü aşağılanmayı, eza ve cefayı reva gördüler. Böylece İsrailoğulları bunların boyunduruğu altında her türlü hakarete ve aşağılanmaya tabi olarak yaşadılar.

Nihayet yüce Allah, kendilerine acıyıp merhamet eyledi. Fars krallarından "Veya Fars bölgesinden sorumlu meleklerden) birine vahyetti. Onun, Babil topraklarında bulunan Mecusiler üzerine yürümesini, onların İsrailoğullarından ele geçirdikleri şeyleri onlardan kurtarmasını emir buyurdu. Bu vahiy ve emir üzerine o kral (veya melek) onlar üzerine yürüdü ve Babil topraklarına girdi. Burada Mecusilerin İsrailoğullarından ele geçirip aldıkları şeylerden geride kalan ne varsa hepsini onlardan kurtardı. Aynı zamanda bunların Beytulmakdis'ten aldıkları değerli mücevherleri, ziynet ve süs eşyalarını kurtarıp, eskiden olduğu gibi getirip Beytulmakdis'e yeniden iade etti. Bu arada bu Kral veya melek onlara: "Ey İsrailoğulları, eğer siz tekrar Allah'a karşı isyana kalkışırsanız, biz de yeniden sizi esarete ve öldürülmeye tabi tutarız." dedi. İşte bu da şu ayetin ifade ettiği husustur:

"Belki Rabbiniz size merhamet eder; fakat siz eğer yine (fesatçılığa) dönerseniz, biz de sizi yine cezalandırırız." (İsra, 8) Burada şöyle denmek isteniyor: "Eğer siz yeniden isyana kalkışırsanız, biz de sizi cezalandırmakla karşılık veririz."

---

1 İsra, 5

İsrailoğulları, Beytulmakdis'e döndükten sonra tekrar isyana kalkıştılar, masiyet işlemeye başladılar. Bu defa yüce Allah, başlarına Rum (Bizans) kralı Kayser'i musallat kıldı. Şu ayet de bu gerçeği belirtiyor:

"Artık diğer cezalandırma zamanı gelince, yüzünüzü kara etsinler, daha önce girdikleri gibi yine Mescid'e (Süleyman Mabedi'ne) girsinler ve ellerine geçirdikleri her şeyi büsbütün tahrip etsinler (diye, başınıza yine düşmanlarınızı musallat kıldık)."[1]

Bizans Kralı karadan ve denizden bunları kuşatıp kendileriyle savaştı. Onların kimisini esir aldı, kimisini öldürdü. Mallarını yağmalayıp, kadınlarını aldılar. Bu arada Beytulmakdis'te bulunan ne kadar değerli şeyler, ziynet ve mücevher varsa hepsine el koydular. Ele geçirdikleri şeyleri yetmiş bin arabaya yükleyip götürdüler ve hepsini de Altın Kilisesine bıraktılar. İşte o değerli şeylerin tamamı halen orada, onların ellerinde bulunuyor. Mehdi gelip onları ele geçirene ve götürüp tekrar Beytulmakdis'e bırakana dek de o kilisede kalacak. Mehdi'nin gelişiyle müslümanlar müşrikler üzerine egemen olacak ve onların hepsini yeneceklerdir. Bu sırada yüce Allah, onların üzerine, Herakl soyundan olan Bizans kralını gönderecektir."[2] Bu olay daha önce hadiste geçen ifadesiyle anlattığımız gibi, bütünüyle o hadiste yer almaktadır. Oraya bakılabilir. Yine de Allah en iyisini bilir.

Kostantiniye'nin Yeniden Fethi

Nereden ve Hangi Taraftan Fethedileceği ve Fethedilmesinin Deccal'ın Çıkışının Hz. İsa'nın Nüzulünün ve Deccal'ın Hz. İsa Tarafından Öldürülmesini Alameti Olacağı

Müslim, Ebu Hureyre (r.a)'dan rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyuruyor: "Rumlar, Amak veya Dabık[3] denilen bölgelerine inmedikçe kıyamet kopmayacak. O gün yeryüzünün en hayırlı insanları olan Medine halkından bir ordu onlara karşı savaşa çıkacaktır. Bu ordu, düşman karşısında saf halinde savaş düzenini alınca, Rumlar: "Bizimle bunlar arasında kalıp bizden esir alınmış olanları (veya bizden olup

1 İsra, 7

2 Burada geçen şekliyle bu rivayeti bir başka yerde bulamadım. Ancak ed-Dani, bunun benzeri bir rivayeti, "es-Sünen el-Varide Fil-Fiten" kitabında rivayet etmiştir. Bu da yine Hz. Huzeyfe'nin adı kullanılarak yapılan oldukça uzunca bir rivayettir. Ancak her şeye rağmen bu rivayet asılsızdır.

3 Amak ve Dabık diye geçen bölgeler, Halep civarında bulunan iki yer adıdır.

da onları esir alanları) aradan çekin de onlarla savaşalım" diyecekler. Müslümanlar ise: "Allah adına yemin olsun ki, biz sizinle kardeşlerimiz olan o kimselerin arasını açmayız" derler ve Rumlarla savaşa girişirler. Böylece müslüman ordusu içerisinden üçte biri hezimete uğrayıp kaçarlar. Bu sebepten dolayı Allah, ebedi olarak onların tevbelerini kabul etmeyecektir. Müslümanların üçte biri de öldürülüp şehit düşecekler. İşte bunlar Allah katında en değerli olan şehitlerdir. İslam ordusundan geriye kalan üçte biri ise fetih için savaşı sürdürürler. Bunlar kendi aralarında asla bir fitneye ve anlaşmazlığa düşmeyeceklerdir. İşte Kostantıniye'yi fethedecek olanlar bunlar olacaktır.

Bunlar, silahlarını zeytin ağaçlarının dallarına asıp tam ganimetleri bölüştükleri bir sırada, şeytan aralarından ansızın: "Doğrusu Mesih Deccal geride, sizin arkanızdan ülkenizi, ailenizi ele geçirdi" diye bir çığlık atarak onları yanıltır. Bu çığlık sesine kanarak hemen yola çıkarlar. Oysaki bu, asılsız bir haberdi. Tam Şam'a (Suriye'ye) geldiklerinde çıkıp savaşmak için hazırlık yaparak saf düzenini almaya çalışırlar. Bu arada namaz için de kamet getirilmişti. Tam bu sırada Meryemoğlu İsa iner ve doğruca onların yanına gelir. Allah'ın düşmanı Hz. İsa'yı görünce, tuzun suda eridiği gibi erimeye başlar. Eğer Hz. İsa onu kendi haline terk etseydi, o böylece helak olana dek eriyecekti. Ancak yüce Allah onu, Hz. İsa'nın eliyle öldürür. Müslümanlara da onun kanını, Hz. İsa'nın kana bulanmış mızrağında gösterir."[1]

Hadisi İbn Mace tahric etmiştir. Diyor ki, Amr b. Avf babası yoluyla dedesinden rivayetle aktarıyor. Dedesinin söylediğine göre Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Bevla adı verilen yerdeki İslam silahlı gücünün en küçük birliği harekete geçmedikçe kıyamet kopmayacaktır."

Sonrasında Resulullah (s.a.v): "Ali! Ali! Ali!" diye üç kez üst üste Hz. Ali'ye doğru seslendi. Hz. Ali de: "Anam ve babam uğruna feda olsun, buyur Ey Allah'ın Resulü!" diye karşılık verdi. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Siz, yakın bir gelecekte Asfar oğullarıyla (Rumlarla) savaşacaksınız. Sizden sonra gelecek olanlar da, İslam ordusunun en seçkin birliği ortaya çıkana dek onlarla savaşacaklardır. Çıkacak olan o seçkin birlik Hicaz halkından oluşan bir ordu olacaktır. Bunlar, Allah için hiçbir kınayıcının kınamasından asla korkmazlar. Böylece bu toplum Kostantıniye'yi (İstanbul'u) tesbih ve tekbirlerle (Sübhanellah ve Allahu Ekber) diyerek fethedeceklerdir. Bunlar burada, daha önce hiçbir

---

1 Müslim, 2897/34

yerde elde edemedikleri büyük miktarda ganimetler elde edeceklerdir. Öyle ki elde ettikleri ganimetlerin bölüşümünü kalkanlarıyla yapacaklardır. Bu sırada birileri çıkıp gelecek ve: "Mesih Deccal sizin ülkenizde ortaya çıkmıştır" diyecek. Dikkat edin, o, yalan bir haberdir. Ona inanan da inanmayan da sonunda pişmanlık duyacaktır."[1]

Ebu Hureyre (r.a)'dan rivayete göre Resulullah (s.a.v): "Siz, bir tarafı denize, diğer bir tarafı da karaya bakan bir şehrin varlığını duydunuz mu?" diye sormuş. Orada bulunanlar da: "Evet, ey Allah'ın Resulü!" demişler. Resulullah da şöyle buyurmuştur: "İshak oğullarından yetmiş bin kişilik bir ordu o bölge halkıyla savaşmadıkça kıyamet kopmayacaktır. İşte bu ordu bu bölgeye geldiklerinde, onlar burada herhangi bir silah kullanarak ve ok atarak savaşmayacaklardır. Onlar sadece: "La İlahe İllallahu Vallahu Ekber" diyeceklerdir. İşte böylece şehrin bir tarafı düşecek, ele geçirilecektir." Ravi Sevr diyor ki, bildiğim şey, onun "Denize bakan cephenin düşeceğini" söylediğidir. Daha sonra ikinci defa: "La İlahe İllallahu Vallahu Ekber" diyecekler. Böylece şehir tamamen düşecek ve onlar da şehre girecekler ve birçok ganimet elde edeceklerdir. Onlar tam da ganimetleri aralarında bölüştürürlerken, bu esnada çığlık çığlığa bağıran biri gelerek ve onlara: "Deccal çıkmıştır" diyecek. Onlar her şeyi bırakıp geri döneceklerdir."[2]

Tirmizi, Enes (r.a)'dan rivayet ediyor, demiş ki: "Kostantınıye'nin fethi, kıyametin kopmasıyla beraber gerçekleşecektir."[3] Tirmizi, bu hadisi, burada görüldüğü gibi Mevkuf bir rivayet olarak aktarmıştır ve Tirmizi: "Bu hadis, ğarib bir hadistir" demiştir.

Kostantıniye bir Bizans şehridir. Bu şehir, Deccal ortaya çıktığında fethedilecektir.

Müellif (r.h.), Taberi'nin "Tarih (4/253-255)" adlı kitabında zikrettiği gibi bu fethin Hz. Osman döneminde olduğunu belirtiyor. Daha sonra hicri 27. Senesinde Abdullah b. Ebi Serh eliyle Afrika fethedilmiştir. Bu olay, Hz. Osman'ın (r.a), Amr b. As'ı Mısır valiliğine atadığı döneme rastlar. Hz. Osman, atadığı bir valiyi, hakkında bir şikâyet olmadıkça görevden almazdı. Abdullah b. Ebi Serh ise, Hz. Osman'ın askerlerindendi, onun ordusunun bir mensubu idi. Hz. Osman, bu zatı,

---

1 İbn Mace, 4094. Bu rivayet sadece İbn Mace'de yer almaktadır.

2 Müslim, 2920

3 Tirmizi, 2239, Bu rivayet isnad yönünden sahih olmakla birlikte Tirmizi üzerinde mevkuf olan bir rivayettir.

ordunun başına geçirir ve adamlarıyla birlikte onu Afrika üzerine göndermiştir. Bununla birlikte Abdullah b. Nafi b. Abdulkays ile Abdullah b. Nafi b. Husayn'ı da göndermiştir. Her iki Abdullah da Fehr kabilesine mensuptular. Yüce Allah, Afrika'nın fethini nasip edince, her iki Abdullah da Endülüs'e doğru yola çıktılar. Buraya deniz sahilinden girdiler. Hz. Osman (r.a), Endülüs halkı üzerine görevli olarak atadığı kişiye şu mektubu yazmıştır:

"Asıl konuya gelince, Kostantıniye Endülüs taraflarında fetholunacaktır. Eğer orayı fethedecek olursanız, bu takdirde siz de orayı fethedecek olanların ecrine ortak olacaksınız."

Deniliyor ki: "Kostantıniye işte o zamanda fethedildi. Konu ile ilgili hadislerde ve daha önce geçen rivayetlerde belirtildiği gibi bu şehir, bir başka zamanda yeniden fethedilecektir. Alimlerimizden birinin söylediğine göre, daha önce rivayet olunan Ebu Hureyre hadisi, bu şehrin savaş yoluyla ele geçirileceğidir. Oysa İbn Mace tarafından rivayet olunan hadis, bunun aksini ifade ediyor. İki hadis birbiriyle çelişkilidir. Yine de en iyisini ancak Allah bilir.

Ben diyorum ki; Belki de Mehdi, bu şehri iki kez ele geçirecektir. Birincisinde burayı savaş yoluyla ele geçirecek. İkincisinde ise, burasını tekbirlerle fethedecektir. Zaten Mehdi Altın Kilisesini de iki defa ele geçirecektir.

Daha önceden geçtiği gibi Mehdi, Mağrib'de çıktığında, Endülüs halkı ona gelecekler ve kendisine:

"Ey Allah'ın Velisi! Endülüs adasına yardım et! Çünkü ada elden çıktığı gibi halkı da elden çıkmıştır. Bizanslılardan olan müşrik ve kâfirler buraları ele geçirdiler" derler. Mehdi de bunun karşısında tüm Mağrib kabilelerine, Kazule, Hazale, Fezale ve diğer kabileler gibi tüm kabilelerine yazı gönderir. Onlardan Allah'ın dinine, Muhammed (s.a.v)'in şeriatına yardım etmelerini ister. Bu mektup üzerine her taraftan Mehdi'ye gelenler ve ona icabet edenler olur. Onun emri doğrultusunda hareket ederler.

Ordunun ön kısmında Hartum bölgesinin lideri bulunuyordu. Ki kendisi aynı zamanda koşucu devenin sahibi, Mehdi'nin de en yakın arkadaşı idi. İslam Dinine yardımlarıyla hizmet eden ve gerçek manada Allah dostu olan biriydi. İşte bu sırada piyade ve süvari olarak kendisine seksen bin kişi biatte bulunacaklardır. Bunlar Allah Teala'nın kendilerinden razı olmuş olduğu bir toplumdur. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

"İşte onlar, Allah tarafında olanlardır. Dikkat edin! Allah tarafında olanlar var ya, işte kurtuluşa erenler onlardır." (Mücadele, 22) Onlar, canlarını Allah'a sattılar. Allah ise en büyük ikram ve ihsan sahibidir.

Nihayet denizi aşıp geçecekler ve İşbiliye'den Humus'a kadar ulaşacaklar. Mehdi, Mescidul Cami'de (Büyük Mescitte) minbere çıkacak, burada çok beliğ bir hitabede bulunacak. Endülüs halkı gelecek ve böylece orada ne kadar müslüman halk varsa, hepsi de Mehdi'ye biat edeceklerdir. Daha sonra da tüm Müslümanlarla birlikte beldelere, özellikle Rum beldesine hareket edeceklerdir. Bu esnada Rum beldelerinden yetmiş kadarını ele geçireceklerdir. Böylece bu şehirleri ansızın yapacakları bir baskın sonucu düşmanın elinden alacaklardır." (Hadis burada son buluyor)

Hadiste şu ifadeler de yer almaktadır: "Daha sonra Mehdi ve yanında bulunanlar birlikte Altın Kilisesi'nde namaz kılacaklar. Bu kilisede birçok mal varlığının olduğunu görecekler. Mehdi bu mallara el koyacak ve onu halk arasında eşit olarak paylaştıracaktır. Daha sonra ise kilisede Sekine denilen Tabut'u (Sandığı) bulacak. Tabutun içinde Hz. İsa'ya ait Ğafare (Başörtüsü) ile Hz. Musa'ya ait asa çıkacaktır. Bu asa, Hz. Âdem cennetten çıkarılıp yeryüzüne indirildiğinde beraberinde getirdiği asadır. Rum kralı Kayser, Beytulmakdis'i ele geçirdiğinde, buradan alıp götürdüğü eşyalar ve esirlerle birlikte alıp kendi ülkesine taşıttığı eşya arasında bulunuyordu. Kayser, bütün bunları Altın Kilisesi'ne taşımıştı. Zaten o günden, ta Mehdi'nin geleceği güne dek kadar, orada olacaktır. Mehdi geldiğinde bunu, kiliseden çıkarıp alacaktır. Müslümanlar asayı ele geçirince, bunun için aralarında anlaşmazlık çıkacak, her gurup asayı kendilerinin almasını isteyeceklerdir.

Yüce Allah, Endülüs'teki tüm müslümanların bundan pay sahibi olmalarını murat edince, onların hepsinin görüşlerini geçersiz kılacak. İçlerinde kafası çalışanların da akıllarını başlarından alacak, doğru düşünme özelliklerini yitirecekler. Böylece asayı dört parçaya bölecekler. Her ordu bu parçalardan birini alacak. Çünkü o gün Müslümanlara ait zaten dört ordu bulunmuş olacaktır. Onlar böyle yaptıklarında, yüce Allah onların elinden zaferi alacak, yardımsız bırakacaktır. Bundan böyle konu ile ilgili olarak aralarında anlaşmazlık çıkacaktır."

Kâ'bul Ahbar şöyle diyor: "Müşrikler, bu durumda müslümanlara karşı üstünlük elde edecekler. Böylece ta denize kadar gelip dayanacaklar. Burada yüce Allah, karşılarına deve şeklinde bir melek çıkaracak. O deve onları, Zülkarneyn tarafından yapılan köprüden karşıya

geçirecektir. Zaten Zülkarneyn de bu köprüyü sırf bu amaç için yapmıştı. Halk buradan, Rumlar kendilerini takip ettikleri bir halde ta Fars şehrine kadar gelecekler. Bu durum böylece sürüp gidecek. Müslüman ne zaman bir beldeyi geçip bir başka yere varsalar müşrikler de aynı şekilde peşlerini takip edecektir. Yine Rumların takibinde olarak böylece ta Mısır topraklarına kadar geleceklerdir."

Hz. Huzeyfe (r.a)'ın dilinden rivayetle aktarılan hadiste: "Mısır'ı, ta Feyyum'a kadar ele geçirecekler, sonra da geri döneceklerdir" ifadesi bulunmaktadır. Yüce Allah en iyisini bilir.

Kıyamet Alametleri

Kıyametin ne zaman kopacağı konusuna gelince, bunu yüce Allah'tan başkası bilemez. Zaten meşhur olan Cibril hadisinde buna dair: "Kendisine soru sorulan (Resulullah), soruyu sorandan (Cebrail'den) daha çok bilgi sahibi değildir"[1] diye buyrulmuştur.

Şa'bi de bu hadisi rivayet etmiş ve Cebrail, Hz. İsa ile buluştuğunda Hz. İsa ona: "Kıyamet ne zaman kopacak?" diye sormuş. Bu soru üzerine Cebrail (a.s.) kanatları içerisinde titreyerek: "Kendisine kıyametin ne zaman kopacağı hakkında soru sorulan soruyu sorandan daha fazla bir bilgiye sahip değildir. Bu, göklere ve yere çok ağır gelecek olan bir olaydır ve o size ansızın gelecektir."[2] diye cevap vermiştir.

Ebu Nuaym, Mekhul'un Huzeyfe (r.a)'ın adını vererek rivayet ettiği hadisi zikrediyor. Hz. Huzeyfe, Resulullah (s.a.v)'in: "Kıyametin ne zaman kopacağına ilişkin alametleri vardır." buyurduğunu rivayet etmiştir. Resulullah (s.a.v)'e: "O alametler nelerdir?" diye sorulmuş. Resulullah (s.a.v) de: "Fasıkların mescitlerde seslerinin yüksek çıkması (söz sahibi olmaları), münker ehlinin maruf ehline göre üstünlük elde etmeleridir" diye buyurmuştur.

Bir Bedevi, "Ey Allah'ın Resulü! Bana ne emredersiniz? (Böyle bir durumda bana ne yapmamı tavsiye buyurursunuz?)" diye sorar. Resulullah (s.a.v): "Onları bırak, evinde çullara sarınıp otur"[3] buyurur. Mekhul'den gelen bu rivayet garib bir rivayettir. Biz doğrudan bu ha-

---

[1] Buhari, 4777; Müslim, İman, 8/1 ve 9/5; Ebu Davud, 4695; Tirmizi, 2610; Nesai, 4990; İbn Mace, 63

[2] Ebu Nuaym b. Hammad, "el-Fiten" adlı eserinde (1781) rivayet etmiştir.

[3] Ebu Nuaym, Hilye (5/187-188) adlı eserinde rivayet etmiştir. İbn Ebuddünya da, "el-Uzle" eserinde (193), yine Mekhul'den mürsel olarak rivayet etmiştir.

disi Mekhul'den alıp yazmadık. Sadece bunu, Hamza en-Nusaybi'nin Mekhul'den rivayeti olarak aktardık.

Açıklama

Âlimlerimiz –Allah onlara rahmetiyle muamele buyursun– diyorlar ki: "Kıyametin kopmasından önce, onun kopacağına ilişkin alametlerin önceden gösterilmesi, bir bakıma halka, bu konuda dikkatli olmalarını göstermek ve onları içine düştükleri gaflet uykusundan uyanmalarını sağlamak içindir. İnsanları ihtiyatlı hareket edip, onları kendi adlarına tevbe etmeye, hakka yöneltmeye teşvik etmek amaçlıdır. Böylece aralarına girecek olan engeller sebebiyle ansızın böyle bir hadise ile karşılaşmamaları konusunda bir uyarıdır. Burada insanlara düşen görev, kıyametin kopmasına dair alametlerin ortaya çıkmasıyla, kendi adlarına dikkatli ve hazırlıklı olmaları gereğini onlara hatırlatmaktır. Bu alametler belirdiğinde artık dünya ile olan bağlarını kesmeliler, Allah'ın kesin olarak olacağını/kopacağını vadettiği kıyamet gününe hazırlıklı olmaya bakmalıdırlar. Allah en iyisini bilir."

Sözkonusu olan alametler, dünyanın sona erme vaktinin yaklaştığını haber vermektedir. Bunlardan birkaçı şöyledir; Deccalın çıkması, Hz. İsa'nın inmesi ve Deccalı öldürmesi; Ye'cuc ile Me'cuc'un, Dabbetu'l-Arz'ın çıkması bu alametlerden birkaçıdır. Aynı şekilde güneşin batıdan doğması da bu alametlerden biridir. İşte bu oldukça önemli olan alametlerin açıklaması ileride anlatılacağı gibi olacaktır.

Bu önemli alametlerden önce de belirecek olan bazı alametler ise şöyledir: İlmin ortadan kaldırılması, cehaletin halk arasında yaygınlık kazanması, hükmün satılması (rüşvetin artması), çalgıcıların ve çalgı aletlerinin revaç kazanması; içki içilmesinin artışa geçmesi, alenen içilir olması, kadınların kadınlarla yetinmesi (seviciliğin artması), erkeklerinde erkeklerle yetinmeleri (homoseksüelliğin artması); yüksek yüksek binaların inşa edilmesi, cami ve mescitlerin süslerle donatılması, çocuk yaştakilerin idareci makamlarına getirilmeleri, bu ümmetin sonradan gelenlerinin kendilerinden önce geçip gidenleri lanetle anmaları, kargaşa ve terörün artması gibi olayların tümü.

Tüm bu haberlerin ayan-beyan ortaya çıkmasından sonra bu manada uyarıcı haberlerin rivayet edilmesinde bir tekellüf, bir zorlanma var ama mutlaka bunların anlatılması da gerekir. Gerekir ki, insanlar bunun üzerinde düşünebilsinler. Böylece verilen bu haberler yoluyla da, Resulullah (s.a.v)'in haber vermiş olduğu her şeyin doğruluğu anlaşılsın ve onun mucizelerinin bir bir gerçekleştiği de görülsün.

Benimle Kıyamet Arasındaki Mesafe Şu İki Parmak Aralığı Kadardır

Müslim, Hz. Enes'ten rivayet ediyor. Dediğine göre, Resulullah (s.a.v), şehadet parmağı ile orta parmağını birleştirerek şöyle buyurmuştur: "*Benimle kıyametin kopması arasındaki zaman, şu iki parmağımın birbirine olan yakınlığı gibi bir mesafe diliminde gönderilmemdir.*"[1]

Hadis-i şerifi ayrıca farklı tariklerden Buhari, Müslim, Tirmizi ve İbn Mace de rivayet etmiştir. Bu rivayetlerin lafızları farklı da olsa, hepsinde mana aynıdır. Saatin yaklaşması demek, kıyamet anlamındadır. Buna saat denmesinin sebebi, çok hızlı bir şekilde geliyor olmasındandır. Bu husus, şu ayetlerde ifade edildiği gibidir: "Şüphesiz onun alâmetleri belirmiştir."[2] "Kıyametin kopması ise, göz açıp kapama gibi veya daha az bir zamandan ibarettir."[3] "İnsanların hesaba çekilecekleri (gün) yaklaştı."[4] "Kıyamet yaklaştı ve ay yarıldı."[5] "Allah'ın emri gelmiştir. Artık onu istemekte acele etmeyin."[6]

Rivayet olunduğuna göre, Hz. Peygambere (s.a.v): "Allah'ın emri gelmiştir."[7] ayeti indirilince, hemen bulunduğu yerden sıçrayıp kalkmıştır. Ancak ayetin devamında gelen "Artık onu istemekte acele etmeyin."[8] kısmı indirilince, yerine oturmuştur."[9]

Âlimlerden birinin dediğine göre, Resulullah (s.a.v)'in yerinden sıçrayıp kalkması, kıyametin koptuğundan kormuş olması sebebiyledir. Dahhak ile Hz. Hasan'dan gelen rivayete göre, kıyametin ilk alameti, Hz. Muhammed (s.a.v)'dir.[10]

Hz. Ali (r.a) demiştir ki: "Kıyamet alametlerinden birisi de Basur hastalığı ile ani ölümlerin artmasıdır."[11]

---

1 Buhari, 4936, 5301, 6503, 6505; Müslim, 2951; Tirmizi (2214), Enes'ten rivayetle aktarmıştır; İbn Mace, (4040). Ebu Hureyre'den rivayetle aktarmıştır.
2 Muhammed, 18
3 Nahl, 77
4 Enbiya, 1
5 Kamer, 1
6 Nahl, 1
7 Nahl, 1
8 Nahl, 1
9 Süyuti, ed-Dürrü'l-Mensur, 5/107-108.
10 Süyuti, ed-Dürrü'l-Mensur, 4/109. Süyuti, bunu, İbn Merduye'ye nisbet etmiştir.
11 Bu rivayetin kimler tarafından tahric olunduğuna ilişkin bir bilgi edinemedim. Ancak burada zikredilen isnad, zayıf bir isnaddır. Zaten rivayet de münkati bir rivayettir. Çünkü Zeynelabidin lakabıyla anılan Ali b. Hüseyin b. Ali, dedesi Hz. Ali'den böyle bir şey dinlemiş değildir. Zira Zeynelabidin, dedesi Hz. Ali'yi görmemiş, ona yetişmemiştir.

Açıklama

Eğer: "Hz. Peygamberin (s.a.v), Cebrail (a.s.)'dan kıyametin ne zaman meydana geleceğini sormuş, o da, Resulullah (s.a.v)'e: "Kendisine soru sorulan soruyu sorandan daha çok bu konuda bilgi sahibi değildir" diye söylediği sabittir denilirse, bu konuşma, Hz. Cebrail'in de o konuda bilgi sahibi olmadığını gösterir.

Yine Resulullah (s.a.v)'den yaptığınız rivayete göre, Resulullah'ın: "Benimle kıyametin kopması arasındaki zaman, şu iki parmağımın birbirine olan yakınlığı gibi bir mesafe diliminde gönderilmemdir"[1] buyrulduğuna göre bu, Resulullah'ın kıyametin ne zaman kopacağına dair bilgi sahibi olduğunu gösterir. Öyleyse bu iki farklı hadis, nasıl birbiriyle telif edilebilir?" denilirse, ona şöyle denilir:

Kur'an-ı Kerim bu gerçeği hak olan Rabbimizin şu ayetiyle dile getirmektedir: "Sana kıyameti, ne zaman gelip çatacağını soruyorlar. *De ki: onun ilmi ancak Rabbimin katındadır.* Onun vaktini O'ndan başkası açıklayamaz. O göklere de yere de ağır gelmiştir. O size ansızın gelecektir. Sanki sen onu biliyormuşsun gibi sana soruyorlar. De ki: Onun bilgisi ancak Allah'ın katındadır; ama insanların çoğu bilmezler."[2] Dolayısıyla kıyametin ne zaman kopacağını, ne Resulullah (s.a.v) bilir, ne de onun dışında bir başkası bilebilir. Bunu, Allah'tan başka kimse bilemez. Zaten ayette de bu gerçeğe dikkat çekiliyor.

Ancak "Benimle kıyametin kopması arasındaki zaman, şu iki parmağımın birbirine olan yakınlığı gibi bir mesafe diliminde gönderilmemdir" hadisine gelince, bunun manası: "Ben, son peygamberim. Nasıl ki orta parmaktan sonra, bir ikinci orta parmak gelmeyecekse, benden sonra da bir başka peygamber gelmeyecek . Çünkü şehadet parmağı ile orta parmak arasında bir başka parmak yoktur. İşte bu, bizzat onun kendisinin kıyametin ne zaman kopacağını bilmesini gerektirmez. Bununla beraber dünyanın sonu gelecek ve kıyamet de kopacaktır. Zira kıyamet alametleri peş peşe gelmektedir.

Esasen Allah Teala Kur'an'da kıyamet alametlerinden söz etmiş ve: "Şüphesiz onun alâmetleri belirmiştir."[3] diye bu ayetinde buyurmuştur. Kıyametin ilk alameti de Hz. Peygamber (s.a.v)'dir. Çünkü ken-

---

1 Buhari, 4936,, 5301, 6503-6505; Müslim, 2951; Tirmizi (2214), Enes'ten rivayetle aktarmıştır; İbn Mace, (4040). Ebu Hureyre'den rivayetle aktarmıştır.

2 A'raf, 187

3 Muhammed, 18

disi ahir zaman Nebisidir. Allah son olarak onu göndermiş ve onunla kıyamet arasında bir başka Nebi göndermeyecektir. Daha sonra, Resulullah (s.a.v) gelecek olan kıyamet alametlerini saymış ve: "*Cariyenin kendi hanımefendisini doğurmasıdır*"[1] buyurmuştur. Buna bağlı olarak ileri de anlatacağımız üzere başka şeylerden de söz etmiştir. Biz, Allah'ın izniyle onları bazı başlıklar altında açıklayacağız.

Zü'l-Halasa Hakkında Açıklama

Buhari ve Müslim'de Zü'l-Halasa ile ilgili hadis-i şerif sabittir. Resulullah (s.a.v) bu put evini ortadan kaldırması için Cerir b. Abdullah el-Beceli'yi görevlendirip buraya, göndermiştir. Cerir (r.a) diyor ki: "Ben oraya Ahmes kabilesinden 150 süvariyle hareket ettim. Biz o put evini kırıp parçaladık. Onun yanında bulduğumuz adamları da öldürdük."[2]

Ebul Hattab b. Dihye diyor ki, Zül-Halasa; Devs, Hus'am ve Buceyle kabileleriyle Araplardan olup da bu bölgede yerleşmiş olanların taptıkları putların içinde yer aldığı puthane demektir. Gerçi bunun bir put olduğu da söylenmiştir. Bu put, Amr b. Luhay, Mekke'nin alt kısımlarında dikmiş olduğu bir puttur. Dahası burada bunun dışında farklı yerlerde de putlar dikilmiştir. Onlar bu putun boynuna gerdanlıklar takıyor ve üzerine devekuşu yumurtası asıyorlardı. Bu putun yanında da kurban kesiyorlardı. Bir başka açıklamaya göre Zül-Halasa, Yemenlilerin Kâbe'si kabul edilirmiş. Onlara göre bu adın verilme sebebi, buna ibadet etmenin samimiyet ve halisliği içermesi sebebiyledir.

Hadisin bu konuda zikredilmesinin anlamı, Yemenlilerin dinden dönerek, putlara tapmak suretiyle eski cahiliye devrine dönmeleridir. Devs kabilesine mensup kadınlar ahir zamanda guruplar halinde gelerek, ahir bunun yanına gelecekler, sağrılarını hareket ettirmek suretiyle burayı dönüp dolaşarak tavaf edeceklerdir. Bu olay, kalbinde zerre ağırlığınca iman bulunan herkesin ölmelerinden sonra meydana gelecektir. Bu durum, Hz. Aişe (r.a)'ın Hz. Peygamber (s.a.v)'den rivayet ettiği hadiste geçtiği gibi meydana gelecektir. Resulullah (s.a.v) şöyle buyuruyor: "*Günler ve geceler, Lat ile Uzza'ya yeniden tapılır hale*

---

1 Buhari, 4777; Müslim, İman, 8/1 ve 9/5; Ebu Davud, 4695; Tirmizi, 2610; Nesai, 4990; İbn Mace, 63. Bir rivayette de: "Cariyenin kendi efendisini doğurmasıdır" şeklinde gelmiştir.

2 Buhari, 3823; Müslim, 2476

gelene dek uzayıp gidecektir."[1] Bu, yeniden Lat ile Uzza adındaki putlara tapılmadıkça kıyamet kopmayacaktır demektir. İleride bu hadisin tamamı gelecektir.

Daha önce geçen bir hadiste, "Onları asası ile sevk edecektir" diye bir ifade geçmişti. Bu, halka yön göstermek açısından kullanılan kinayeli bir anlatımdır. Halkı bir noktaya yönlendirecek ve onların o noktada birleşmelerini sağlayacaktır. Yoksa burada anlam olarak bu, adamın eline bizzat sopayı alarak onları önüne katması anlamında değildir. Bu, sadece bir örneklendirmedir. Halkın kendisine itaatini sağlaması ve onlar üzerinde egemen olması manasınadır. Ayrıca hadiste asa ifadesinin geçmiş olması, onun aynı zamanda sert bir tavır takınacağını, onlara karşı gerektiğinde zor kullanacağını da kapsar.

Yine denmiştir ki; bu şahıs, elindeki asası ile tıpkı develerle hayvanlara yön verildiği gibi o halkı sevk ve idare edecektir. Bu durum onun çok şiddet kullanacağını ve düşmanca hareket edeceğini gösterir. Belki de Kahtanlı adam denen bu kişi, Cehcah denen adamın ta kendisi de olabilir. Zaten "Cehcehe" kelime olarak "yırtıcı hayvanlara seslenmek" anlamındadır. Saldırgan ve yırtıcı hayvanları çıkardığı ses ile ürkütüp kaçıran demek olan bu kelime, Cehcah adının anlamına uygun düşmektedir. Burada asadan (sopadan) söz edilmesi de bir bakıma isimle manası noktasında bir benzerlik de içermektedir.

Hudeybiye'de ağacın altında Resulullah'a biat edenlerden biri olan Aiz b. Amr Resulullah (s.a.v)'i şöyle söylerken işittiğini rivayet etmiştir: *"Şüphesiz çobanların (idarecilerin) en kötüleri, idareleri altında bulunanlara şiddetle ve baskı ile muamelede bulunanlardır."*[2]

Resulullah (s.a.v), burada çoban adını kullanarak, kötü idarecilere örnek vermiştir. Çünkü hadiste yer alan "Hutama" kelimesi, idaresine verilen develere karşı şiddet kullanan, onları kırıp döken, onlara zarar veren çoban demektir. İşte kötü idarecilerin hali de böyledir. Bu nedenle kötü idarecilere neredeyse hiçbir kimse, onun vereceği zarar sebebiyle bir şeylerini teslim etmezler. Zaten bu türden bir çobana da develerin sevk ve idaresini neredeyse kimse vermez. Çünkü o, zimmetine verilen bu hayvanları sevk ve idarede şiddete başvurur.

"Hicaz topraklarında bir ateş çıkana dek" rivayetine gelince, zaten büyük bir ateş meydana gelmiştir. Bu ateş, büyük bir deprem ile başlamıştır. Bu olay şöyle gerçekleşmiştir:

---

1 Müslim, 2907
2 Müslim, 1830

654 yılı Cemadilahire ayının üçüncü yarısında bir Çarşamba gecesinde başlayıp Cuma günü kuşluk vaktinde sakinleşmiştir. Bu defa Kurtuba'da ateş ortaya çıkmış ve bu ateş Harre tarafında Tenim ovasında baş götermiştir. Burası büyük bir kasaba şeklinde çevresi köylerle sarılı olan bir yerdir. Bu şehir, büyük beldelerden çok daha büyük bir belde görünümündedir. Çevresi surlarla çevrilidir. Surlar üzerinde aynen kalelerdeki gibi şerefeler vardır. Burçları ve minareleri vardır. Birtakım adamlar görülür ki, giderlerken bir dağın üzerine ulaştıklarında hemen yere yığılıp kalırlar ve dağ onları eritir.

Bütün bunların hepsinden biri kızıl bir nehir ve biri de mavi bir nehir olmak üzere iki nehir çıkmaktadır. Bunların öylesi bir ses çıkarması var ki, adeta yıldırım gürlemesi gibidir. Önüne koca koca kayaları ve dağları katıp götürür. Böylece ta Irak bölgesinde bir gölcüğe kadar ulaşır. Bu nehirlerin getirmiş olduğu şeylerden büyükçe bir moloz yığını oluşur, adeta büyük bir dağ halini alır. Nihayet bu ateş, ta Medine yakınlarına kadar gelip burada son bulur.

Hz. Peygamberin bereketi sebebiyle Medine çevresinden soğuk bir rüzgâr eser. Bu arada bu büyük ateşten, aynen denizin kaynaması, büyük dalgalar halinde ses çıkarması gibi bir ses çıkar. Bu ateş, Yemen kasabalarından birine kadar devam eder ve o kasabayı da yakar.

Kurtubi diyor ki, ben, onun Mekke'den ve Busra dağlarından da görüldüğünü duydum. Sonrasında bu büyük ateşin hemen akabinde bölgesel bir ateş belirir ve bu ateş, tüm Harem bölgesini yakar, kül haline getirir. Dahası, üzerine direk konulan kurşunlar bile erir ve hepsi de düşüp yıkılırlar. Sadece surlar ayakta kalır.

İşte bundan sonra da Tatarlar (Moğollar) Bağdat'ı ele geçirirler. Burada bulunanların kimisini öldürüp kimisini de esir olarak alırlar. Burası, İslam'ın direği ve can damarı idi. Bundan böyle her tarafı korku sarar. Hüzün artmış, Tatar istilasının tüm beldeleri kuşatması yüzünden herkes üzgün ve şaşkındır. Halifesiz ve başsız duruma düşmüşler, adeta sarhoş gibi olmuşlardır. Sıkıntılar gittikçe artmış, fitne olabildiğince büyümüştü. Eğer Allah'ın affı, fazlı ve ikramı yetişmemiş olsaydı, daha da perişan hale gelirlerdi.

Hadiste yer alan: "Kıyamet kopmazdan önce Hadramut (veya Hadramavt) denilen yerden ya da bu taraflardan bir ateş çıkacak" ifadesine gelince; belki de bu ateş, Hz. Huzeyfe tarafından rivayet olunan hadiste sözü edilen ateş olabilir.

Hz. Huzeyfe'nin dediğine göre, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Bugün hala uyumakta olan bir ateş sizi hedeflemiştir. O ateş, Berhut denilen bir vadiden çıkacak ve tüm insanları kuşatacaktır. Onda çok elim bir azap vardır. Mal ve can ne varsa hepsini yiyip bitirecektir. Bu ateş, dünyayı sekiz gün içerisinde dolaşacaktır. Âdeta rüzgâr ve bulut misali uçup hareket edecektir. Bu ateşin geceleyin yaydığı ısı şiddeti, gündüz yaymış olduğu ısıdan daha şiddetli olacaktır. Bu ateşin yer ile gök arasında öylesi bir ses çıkarması olacak ki, tıpkı yakıp kavuran yıldırım sesi gibi olacak. O ateş, Arşın altından, ona en uzak olan noktadan gelip yaratılmışların başı üzerinde olacaktır."

Huzeyfe (r.a) diyor ki: "Ey Allah'ın Resulü! O gün o ateş inanan erkek ve kadınların da üzerine gelip onları da yakacak mı?" diye sordum. Resulullah (s.a.v): "O gün mü'min erkek ve kadın olacak mı ki? O gün olanlar eşeklerden daha şerli kimseler olacaktır. Onlar tıpkı hayvanlar gibi aralarında evlilik bağı olmadan çiftleşip duracaklardır. İçlerinden çıkıp da onlara, 'Hey, kendinize gelin, ne yapıyorsunuz' diyebilecek bir tek erkek bile çıkmayacaktır."[1]

Hadiste yer alan "Kamçısının püskülü" ibaresiyle murat edilen mana, kamçının zoru ile kırbaç yoluyla olan yürüyüş (hareket) demektir. Bu hadiste tıp ehlinden kâfirlere ve inkarcı zındıklara yönelik de bir uyarı bulunuyor. Burada söz, sadece heybete ve aptallığa yönelik değildir. Ancak şanı yüce olan Allah Teâla kudreti gereği dilediğini dilediği zaman yaratır. Bu, cansızlardan olabilir, canlı varlıklardan olabilir. Rahman olan yaratan neyi isterse, ona kadirdir. Kaldı ki taş ve ağaçlar, tıpkı seslenip konuşan kimseler gibi Hz. Peygamber (s.a.v)'e selam vermişlerdir.[2]

Bu durum birçok hadiste de gelmiştir. Zaten bu görüş ta öteden beri hem eski ve hem yeni ulemadan Akaid ilmiyle uğraşan âlimlerin

---

1 Ebu Nuaym, Hilye, 5/192-193; İbn Asakir, Tarihu Dımaşk, 64/267. İbn Asakir de, bunu Ebu Nuaym'dan alarak zikretmiştir. Hadis zayıf olan bir rivayettir. Bunu sadece Yahya b. Said rivayet etmiştir.

2 Hz. Ali'den rivayete göre diyor ki: "Resulullah (s.a.v.) ile Mekke'de bulunuyordum. Bu arada Mekke'nin bazı bölgelerini gezmeye çıkmıştık. Nerede bir dağ karşısına çıkmışsa, nerede bir ağaçla karşılaşmışsa, hepsi de ona 'Esselamu aleyke Ya Resulallah" diye karşılıyorlardı. . Tirmizi, 3626; Darimi, 21
Müslim, Cabir b. Semure'den rivayet ediyor, demiş ki, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Ben, henüz peygamber olarak gönderilmezden önce Mekke'de, bana selam verip duran bir taşın olduğunu bilirim. Bugün bile ben o taşı bilir ve tanırım." (Müslim, 2277)

görüşlerdir. Sığırın ve kurdun Resulullah (s.a.v) ile konuştuğu bildiren hadis muttafakun aleyhtir. Buhari ile Müslim'in sahihlerinde belirtildiği gibi, bunun her ikisi de Hz. Peygamberle konuşmuşlardır.[1] Kaldı ki İbn Dihye de böyle demektedir.

"Arap toprakları kuraklıktan yeşillikle ve nehirlerle değişmesi" olayına gelince, bununla Arap toplumunun eski geleneklerini bırakacaklarını, bundan böyle sadece ot türünden olan şeylerle değil de bundan sonra Nehir yollarını açacaklarından, ağaç dikiminden ve benzeri ziraatçılıktan haber veriyor. Binalar ve büyük inşaatlar yapacaklarını bildiriyor.

Ebu Ömer b. Abdulber, Ebu Mesud'dan rivayet ediyor. Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: *"Kıyamet kopmazdan önce, sadece belli bir konumda olanlara selam verilecek, ticaret yaygınlaşacak. Öyle bir noktaya gelecek ki, kadın kocasını ticareti bilmediğini ileri sürerek kınayacak, akraba ile olan bağlar kesilecek ve kalem (yazar-çizer) takımı yaygınlaşacak. Yalan şahitlik her tarafta baş gösterecek, Hak ve doğruluk adına şahitlik yapılmak istenmeyecektir."*[2]

Ebu Amr b. Abdulberr, burada geçen "*Kalemin yaygınlaşması*" ifadesinden kasıt, kitapların, okur-yazarlığın artması demektir. Ebu Cafer Tahavi, bu rivayeti bu manasıyla ve bu lafızla tahric etmiştir. Ancak Tahavi bu rivayetinde, yukarıdaki rivayette geçen "*kadın kocasını ticareti bilmediğini ileri sürerek kınayacak*" ifadesi yerine "*Kadın, ticarette kocasına yardım edecek*" ibaresi yer almakta ve fakat bu rivayette hadiste geçen "*Akraba ile olan bağlar kesilecek*" ifadesi bulunmamaktadır.

---

[1] Bu Hureyre'nin rivayetine göre Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Bir keresinde adamın biri bir öküzün sırtına binmişti. Öküz ona dönerek: 'Ben, binilmek için yaratılmadım. Fakat ben toprak sürmek için yaratıldım' der." Resulullah (s.a.v) de: "Ben, Ebu Bekir ve Ömer de onun bu dediğine inandık" demiştir.
Bir keresinde bir kurt, bir koyunu kapar. Çoban da onun peşine takılıp, koyunu ondan kurtarır. Bunun üzerine kurt çobana dönerek: 'Yırtıcı hayvan gününde koyunu benim elimden kim kurtaracak? Çünkü o gün, benden başka onların bir çobanı olmayacaktır' der." Resulullah (s.a.v.) de: "Ben, Ebu Bekir ve Ömer, kurdun bu dediğine inşandık" buyurdu. (Buhari, 2324/5; Müslim, 2388)

[2] Sahih olduğu belirtilen bu hadisi İbn Abdulberr, et-Temhid adlı eserinde (17/297) rivayet etmiştir. Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/407 ve 419); Buhari, 1049; Tahavi, Müşkilul-Asar.

Ebu Davud Tayalisi, Amr b. Tağlib'den rivayet etmiştir. Demiştir ki; Resulullah'ı şöyle derken işittim: "*Şüphesiz kıyamet alametlerinden olarak, ayakkabıları kıldan olan bir toplum ile savaşacaksınız. Kıyametin alametlerinden biri de, yüzleri adeta kat kat kıvrılmış deri gibi olan bir kavimle savaşacaksınız. Kıyametin alametlerinden olarak ticaret artacak ve kalemin etkinliği görülecektir.*"[1]

Mübarek b. Fudale, Hasan'dan rivayetle anlatmıştır. Dediğine göre Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*İlim ortadan kalkmadıkça, mal çoğalıp artmadıkça, kalem (okur-yazarlık) belirgin bir düzeyde çok fazla görülmedikçe ve ticaret çoğalmadıkça kıyamet kopmayacaktır.*"

Ravi Hasan diyor ki; bizim zamanımızda öyle bir durum yaşandı ki halk kendi aralarında: "Filanca oğullarının taciri ve falan oğullarının okur-yazar olan adamı" diye söylenirdi. Çünkü bir kabilede bir tek tacir ve bir tek okur-yazar bulunurdu."[2]

Ebu Davud, Tayalisi, Abdullah b. Mesud (r.a)'dan rivayetle aktarıyor. Abdullah b. Mesud (r.a) demiştir ki: "*Konuşulanlar arasında, mescit ve camiler yolgeçen hanlarına döndürülecek. Adam sadece tanıdığına selam verecek. Karı ve koca birlikte ticaret yapacaklar. Kadınların mehirleri ve atların fiyatları alabildiğince artacak. Sonra düşmeye başlayacak ve bu durumdan sonra ta kıyamete dek artış olmayacaktır.*"[3]

Hz. Muaviye, Resulullah (s.a.v)'i şöyle buyururken işittiğini rivayet etmiştir: "*Kıyametin alametlerinden olarak ilim azalacak, cehalet yaygınlık kazanacak. Kadınların sayısı artacak, erkek sayısı azalacaktır. Öyle ki bir erkeği elli kadın sahiplenecek.*"[4]

Ebu Musa (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyuruyor: "*Öyle bir dönem gelecek ki, o günde kişi, altından oluşan sadaka ve zekâtını verecek birilerini aramak için dolaşıp durur. Fakat zekâtını alıp da kabul edecek birilerini bulamaz. İşte o günde kadın sayısında olan artış ve erkek sayısında olacak olan azalma sebebiyle, kırk kadın bir tek erkekten yararlanmak isteyecektir.*"[5]

---

1 Ebu Davud, Tayalisi, 1171; Buhari, 2927 Buhari, muhtasar olarak geçmiştir.

2 İbn Abdulberr, et-Temhid, 17/297-298.

3 Zayıf bir rivayettir. Ebu Davud, Tayalisi, Müsned, Musannaf, 393; Abdurrezzak, 5137; Hâkim, Müstedrek, 4/446; Beyhaki, Sünen el-Kübra, 3146; Taberani, el-Kebir, 9486.

4 Buhari, 80-81 ve 5231; Müslim, 2671. Bu rivayet Enes'ten alınmış, fakat Buhari'de bu hadisin Muaviye'den rivayetle geldiğini bulamadım.

5 Buhari, 1414; Müslim, 1012

Açıklama

Hadiste geçen, *"Bir erkeğin peşine kırk kadının düştüğü görülecektir"* ifadesinin açıklamasına gelince -gerçi en iyisini yüce Allah bilir yaburadan murat olunan şey şudur: Erkekler savaşlarda öldürülecekler. Geride bunların dul eşleri kalacaktır. Bu nedenle bu dul kadınlar, cinsel ihtiyaçlarıyla başkaca maslahatlarını gidermek adına bir tek erkeğin peşinde koşacaklardır. Kaldı ki bir başka hadiste de, "Öyle ki bir tek erkeğe elli kadın sahiplenecek" ibaresi yer almaktadır. O kadınlar, o erkek tarafından idare edilmelerini isteyeceklerdir. Erkek o kadınların alışverişlerini, alıp vermeleri gereken işlerini yerine getireceklerdir. Doğrusu bu, bizde veya bize yakın olan bir dönemde Endülüs'te gerçekleşti.

Şöyle de denilmiştir. Erkek sayısında meydana gelen azalma ve kadınlarda oluşan aşırı derecedeki şehvet ve cinsel ihtiyaç sebebiyle bir erkeğe kırk kadar kadın sahip olmak isteyecek, her biri peşine takıldıkları veya gözlerine kestirdikleri erkeğe, "gel, beni nikâhla, benimle evlen" diyecek ve böylece o erkeği sahiplenmek isteyecektir. Ancak burada kabul gören görüş, hiçbir nikâh sözkonusu olmaksızın kırk kadının bir erkeğe sahiplenmesi (ahlakın yok olması) görüşüdür.

Bu rivayette geçen *"yararlanacaklar"* ifadesinin anlamı, onunla örtünecekler, sakınacaklar demektir. Bu kapanma ve örtünme anlamında olan bir ifadedir. Yoksa bu, lezzetlenme demek değildir.

Zinanın açıkça işlenir olmasına gelince, bu, Mısır ülkesinde çok yaygındır. Onlardan etkilenme olmuştur. Kaldı ki içkinin, meyhanelerin, zinanın açıkça yaygınlaşması da böyledir. Açık ve gizli fitnelerden Allah'a sığınırız.

İlmin azalıp cehlliğin artmasına gelince, bu durum tüm ülkelerde oldukça yaygın haldedir. Benin ilmin azalması, cehilliğin artması ifadesinden kastım budur. Çünkü ilmin kalkmasıyla ilim ile amel edilmesi de terk edilmiş olacaktır. Zaten Abdullah b. Mesud (r.a) da şöyle diyor: *"Kur'an hıfzı, sadece harflerinin ezberlenmesinden ibaret değildir. Burada olması gereken şey, ezberlenen o Kur'an'ın gerektirdiği emir ve yasaklarını da uygulamak, hadlerini ayakta tutmaktır."*[1] Bu konu ileride daha etraflı olarak ele alınacaktır.

---

[1] Ebu Nuaym b. Hammad, bunu Abdullah b. Mübarek'in "Zevaiduzzuhd" adlı eserinde, (203) rivayet etmiştir. Bunun isnad yönünden Hasen olduğunu söylemiştir.

İlim Nasıl Yok olur?

Abdullah b. Amr (r.a) Resulullah (s.a.v)'i şöyle buyururken işittiğini rivayet ediyor: *"Allah, ilmi size verdikten sonra onu sizden çekip geri almaz. Ancak onu, sahip oldukları ilimleriyle birlikte ölen âlimlerin yok olmasıyla kaldırır. Böylece ortada birtakım cahil kimseler kalır, bunlar halka fetva verirler. Halk da onların görüşlerine uyar. Hem onları saptırırlar, hem de kendileri saparlar."*[1]

Bir rivayette de deniliyor ki: *"Öyle ki halk arasında bir tek âlim denecek kimse kalmayacak. Halk da, birtakım cahilleri reis ve baş edinecekler. Problemler bunlara sorulacak. Onlar da hiçbir ilme sahip olmadıkları halde fetva verecekler. Hem kendileri sapıtacak ve hem de başkalarını saptıracaklar."*[2]

Ebu Davud, Seleme b. Hür (r.a)'dan rivayet ediyor. Seleme diyor ki, Resulullah (s.a.v)'i şöyle buyururken işittim: *"Kıyamet alametlerinden biri, mescit ehlinden olanlar imamlık konusunda, aralarında tartışacaklar ve fakat içlerinde imamlık yapacak (ona ehil) bir tek kişi bulamayacaktır."*[3]

Yeryüzü Altındaki Değerli Hazineleri Dışarı Atacak

Hadis İmamları Ebu Hureyre (r.a)'dan rivayet etmişlerdir. Dediğine göre Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: *"Yakın bir gelecekte Fırat nehri, sularının çekilmesiyle altında bulunan altın hazinelerini açığa çıkaracaktır. Kim onun yanında bulunursa ondan hiçbir şey almasın."*[4] Bu lafiz Buhari ile Müslim'e aittir.

Müslim de bir rivayetinde şöyle diyor: *"Fırat nehrinin sularının çekilmesi sebebiyle altından oluşan bir dağı ortaya çıkarmadıkça kıyamet kopmayacaktır. Bunun üzerine çıkan altın için insanlar kavga edip vuruşur ve öldürülürler. Kavgaya katılan her yüz kişiden 99 kişisi öldürülecektir. Bunlardan her biri 'Ola ki bu kavgada kurtulacak olan kişi ben olabilirim' diyerek (bu kavgaya) katılacaktır."*[5]

İbn Mace diyor ki: *"O altın için insanlar kavgaya tutuşacaklar, böylece kavgaya katılan her on kişiden dokuzu öldürülecektir."*[6]

---

1 Buhari, 7307; Müslim, 2673; Tirmizi, 2652

2 Buhari, 7307; Müslim, 2673

3 Ebu Davud, 581; Ahmed b. Hanbel, 26597.

4 Buhari, 7119; Müslim, 2894; Ebu Davud, 4313; Tirmizi, 2569

5 Müslim, 2894

6 İbn Mace, 4046, Zevaid eserinde bu hadisin isnad açısından sahih olduğu belirtilmiştir.

Ebu Hureyre (r.a)'dan rivayetle Müslim ile Tirmizi şu hadisi rivayet etmişlerdir. Ebu Hureyre'nin dediğine göre Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

"Yeryüzü altında saklamış olduğu tüm ciğerparesi durumunda bulunan altın ve gümüşlerini sütunlar misali dışarı atar. Bunun arkasından katil kişi gelir ve 'Ben bunun için mi öldürmüştüm ha!" der. Bu arada akrabalarıyla bağlarını koparanlar (veya yol kesenler) gelir ve "Ben bunun için mi akrabalarımla bağlarımı koparıp yol kestim?' diye hayıflanır. Hırsızlık yapan kişi buraya gelir ve: "Bunun için mi elim kesildi?" diyerek ah çeker. Sonrasında hepsi de orayı terk edip giderler ve oradan hiçbir şey almazlar."[1]

Ancak Tirmizi, rivayetinde hırsız ve el kesme ibaresini zikretmemiştir. Hadis hakkında ise, "Hasen sahih ve garib bir hadistir" demiştir.

Açıklama

Halimi (r.a), "Minhacu'd-Din" adlı eserinde diyor ki, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: *"Yakın bir gelecekte Fırat nehrinin suyunun çekilmesi ile altından oluşan bir dağ ortaya çıkacaktır. Kim orada bulunursa o altından almasın."*

Bu rivayet, böyle bir durumun Hz. Peygamberin haber verdiğine göre ahir zamanda olabileceği izlenimini veriyor. Çünkü Hz Peygamber malın artıp taşacağından, kimsenin ondan bir şey kabul etmeyeceğinden haber vermişti. Bu da Hz. İsa'nın dönemine rastlayacaktır. Belki de bu aşırı mal varlığı ve zenginlik sebebi o altından oluşan dağın ortaya çıkması sebebiyle olacaktır. Bu arada müslümanlar, müşriklerden ganimet olarak elde ettikleri mal varlığı da bir başka varlık sebebidir. Ola ki Hz. Peygamberin sözkonusu altından olan dağdan bir şeyin alınmasını yasaklaması da ahir zamanın yaklaşmış olması ve artık kıyamet alametlerinin belirmeye başlamış olması ihtimalinden ötürüdür. Böyle bir anda dünyaya yönelmek ve zenginleşmeye, mal ve varlık edinmeye çalışmak doğrusu cehaletin eseridir ve aldanmaktır.

Şöyle bir olasılık da vardır. İnsanların orada ortaya çıkan altını elde etmek için hırslı davranması, onu kavgaya ve vuruşmaya kadar götürecektir.

Bir olasılık da şu olabilir: Bu durum o kimseyi maden alanına götürmez. Çünkü onlardan herhangi birisi onu aldığında, bu defa Allah'ın

[1] Müslim, 1013; Tirmizi, 2208; İbn Hibban, 6697

hakkını çıkarıp vermek için kimseyi bulamayacak. Bu durumda da Allah'tan gelebilecek bir bereket kazanmış olmayacaktır. Bu bakımdan ondan geri durmak daha yerinde bir davranış olacaktır.

Burada yapılacak olan orta yollu yorum, aslında hadisin delalet ettiği şeydir. Allah Teâla en iyisini bilir.

Ahir Zamanda İdareciler ve Genel Durum

Ebu Hureyre (r.a)'dan rivayetle Buhari aktarıyor. Ebu Hureyre (r.a) diyor ki:

"Bir keresinde Resulullah (s.a.v)'in yanında bulunuyorduk. Çevresindekilere konuşuyordu. Derken bir bedevi geldi ve:

– "Kıyamet ne zaman kopacak?" dedi.

Resulullah (s.a.v), ona cevap vermeden, konuşmasını sürdürdü. Bunun üzerine orada bulunanlardan bazıları:

– "Resulullah (s.a.v) adamın ne sorduğunu duydu ve fakat sorusundan hoşlanmadığı için karşılık vermedi" dediler.

Kimisi de:

– "Hayır, aksine Resulullah (s.a.v), adamın sorusunu duymadı" diye konuştu. Nihayet Resulullah (s.a.v) konuşmasını bitirdi ve:

– "*Bana kıyamet gününden soran kişi olarak gördüğüm şahıs nerede?*" diye seslendi. O da:

– "Benim, buradayım, ey Allah'ın Resulü!" diye karşılık verdi. Resulullah (s.a.v):

– "*Emanet zayi olunca kıyamet kopar*" buyurdu. Adam, "Emanetin zayi olması da nasıl olur?" diye sordu. Resulullah (s.a.v):

– "*İş (emanet) ehil olmayana verilince işte o zaman kıyameti bekle*"[1] buyurdu.

Yüce Allah, devlet yetkililerini ve başkanlarını, valilerini kulları üzerine emin ve güvenilir kimseler kılınmasını, bu gibi kimselerin işbaşına getirilmesini ve ayrıca bunların öğüt verilmesinin de farz olduğunu bildirmiştir. Resulullah (s.a.v) de bu gerçeği hadislerinde dile getirmiş ve: "*Hepiniz çobansınız ve hepiniz emriniz altındakilerden sorumlusunuz*"[2]

---

[1] Buhari, 59, Ahmed b. Hanbel, 8512

[2] Buhari, 893 (2409, 2554, 2558) ve 5188; Müslim, 1829, Ebu Davud, 2928; Tirmizi, 1705, Ahmed b. Hanbel, 5145

buyurmuştur. Buna göre Devlet erkânına düşen görev, dinine ve emanetine güvenilen ehil kimseleri, ümmetin işlerini yürütmeleri için görevlendirmeleridir. Eğer bu tür önemli görevlere gerçekten dindar ve güvenilir kimseler getirilmezse işte o zaman, Allah'ın yerine getirilmesini bir farz olarak emrettiği emanet hizmetini zayi etmiş olurlar.

Müslim tarafından rivayet edilen uzunca bir rivayet olan Cibril hadisinde şu ifade yer almıştır. Resulullah (s.a.v) Cebrail (a.s.)'a:

– "Bana kıyametin ne zaman kopacağından haber ver" dediğinde, Cebrail (a.s.):

– "Kendisine (kıyametin ne zaman kopacağı hakkında) soru sorulan, sorandan daha fazla bir bilgiye sahip değildir" diye cevaplamıştı. Bu defa Resulullah (s.a.v):

– "Öyleyse bana onun alametlerinden haber ver" demiştir. Cebrail (a.s.):

– "Cariye'nin kendi efendisini doğurması, çıplak ayaklı, başı açık yoksul koyun çobanlarının bina yapımında birbirleriyle yarışmalarını görmendir"[1] buyurmuştur.

Bir başka rivayette de şöyle buyrulmuştur:

"Kadının kendi efendisini doğurmasını gördüğünde işte bu, kıyametin alametlerindendir. Yalınayak, çıplak halde düşük seviyeli, kendini bilmez cahillerin yeryüzünde hüküm sürer olarak gördüğünde işte bu da kıyametin alametlerindendir."[2]

Tirmizi, Huzeyfe b. Yeman'dan rivayetle gelen şu hadisi zikrediyor. Huzeyfe diyor ki, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: *"Dünyada, şerefsiz oğlu şerefsizler dünya hayatı ile en mutlu duruma gelmedikçe kıyamet kopmayacaktır."*[3]

Ebu Hureyre (r.a)'ın rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

"Yakın gelecekte halkı aldatıp yanıltan yıllar/dönemler yaşanacaktır. O dönemde yalancılar dürüst kimseler, ihanet içinde olanlar, güvenilir kimseler rolünde görülüp gösterilecektir. Güvenilir kişi, o günlerde

---

1 Müslim, 8/1; Ebu Davud, 4695

2 Müslim, 10 (8-10/1,5,7)

3 Tirmizi, 2209; Ahmed b. Hanbel, 22792. Tirmizi, bu hadis için, "Hasen Garib bir hadistir. Biz bunu sadece Amr b. Ebu Amr'dan rivayetle gelen bir hadis olarak biliyoruz" diye söylemiştir.

hain olarak damgalanacaktır. İşte o günde Ruveybida denilen kimselerin sözleri geçerli olacaktır." Resulullah'a, Ruveybida'nın ne olduğu sorulunca, Resulullah (s.a.v): "*Halk ve toplum işlerinde görev alan sıradan basit ve değersiz kimselerin kamu işleri hakkında söz sahibi olanlarıdır.*"[1] diye cevap vermiştir.

Bir hadiste de şöyle buyrulmuştur:

"*Kıyametin alametlerinden biri de koyun çobanlarının halkın başına geçmeleridir. Bir de yalın ayak, çıplak yoksul kimselerin bina yapımında birbirleriyle yarışmaları ve bir de cariyenin kendi efendisini doğurmasını görmendir.*"[2]

Ebu Ubeyd, kendisine ait "el-Ğarib" eserinde, Hz. Peygamber'den rivayetle zikrettiği hadiste şöyle buyrulmuştur: "Fuhuş ve cimrilik yaygınlaşmadıkça, güvenilir olan kimse, hain olarak ve hain olan kişi de güvenilir kimse olarak görülmedikçe, Vuul helak olmadıkça ve Tuhut/alttakiler de değer kazanmadıkça kıyamet kopmayacaktır." Bunun üzerine Resulullah (s.a.v)'e: "Ey Allah'ın Resulü! Vuul ve Tuhut nedir?" diye soruldu, Resulullah (s.a.v): "Vuul, halkın ileri gelenleridir. Tuhut ise sıradan olan basit ve önemsiz kişiler, insanların ayaklarının altında dolaşıp duran belirsiz kimseler demektir. Onlar sadece ayaktakımı olarak tanınırlar"[3] diye buyurdu.

Ebu Nuaym da Huzeyfe'den isnadını merfu olarak yaptığı rivayette, kıyamet alametlerini: "*Mescit ve camilerde fasıkların artıp seslerinin yükselmesi ve Münker ehlinin, kötülerin Maruf ehline galebe çalarak ortalığı doldurmaları*" olarak belirtmiş. Resulullah (s.a.v)'den bunları duyan bir Bedevi, "Ey Allah'ın Resulü! Böyle bir durumda bana neyi tavsiye edip emir buyurursunuz?" dediğinde, Resulullah (s.a.v): "*Hepsini bırak, sadece evinin tenha bir köşesinde bekle dur*"[4] buyurmuştur.

---

1 İbn Mace, 4036; Ahmed b. Hanbel, 7852.

2 Ahmed b. Hanbel, 2/394, Darekutni, 3/257; ed-Dani, es-Sünen el-Varide fil-Fiten, 393; Ebu Nuaym, Hilye, 6/64. Bu hadisin senedi zayıftır. Ancak daha önce verdiğimiz Cibril hadisi ile bu hadis desteklenmiş olmaktadır. Dolayısıyla o hadis, bunun şahididir.

3 Sahih olduğu belirtilen bu hadisi Ebu Ubeyd Kasım b. Sellam, "Ğaribul-Hadis" kitabında (3/125) rivayet etmiştir. İbn Hibban, Sahih, 6844; Hâkim, Müstedrek, 8644; Taberani, Evsat, 3767; Bu hadisin ayrıca İsnad yönünden zayıf olduğu da belirtilmiştir. Heysemi, bu hadisin isnadında Muhammed b. Süleyman b. Valibe bulunuyor. Kim olduğunu bilemiyorum. Bunun dışındaki ravileri sikadırlar, diyor.

4 Ebu Nuaym, Hilye, 5/187-188. Bu hadisin senedinde Hamza b. Hamza en-Nusaybi var. Bu adam metruktur. İbn Ebuddünya da bunu "el-Uzlet" adlı eserinde (193) Mekhul'den mürsel olarak zayıf bir isnad ile rivayet etmiştir.

Zaten bu manada olmak üzere bir şair şunları dile getirmiştir:

Ey zaman denen şey, bize sen bunu da mı yapacaktın?
Sen bize yüzüyle bakan değil, ensesiyle idare edenler sundun.

Kötüleri başımıza lider olarak geçirdin,
Hem de ayaktakımlarını böylece başımıza oturttun.

Ey zaman! Eğer gerçekten amacın bize düşmanlıksa,
İşte bize ettiğin bu şeyler yeter de artar bile.

Başka biri de şöyle diyor:

Asalet sahibi soylu adamlar hep geçip gittiler.
Kaldı münker ehli ve her işin başındadırlar münkirler.

Geride öyle kimseler arasında kaldım ki hemen hepsi,
Örtmektedir şaşkının aldanmışlığını süsleyerek göstermekte.

Açıklama

Alimlerimiz diyorlar ki; Bu konuda Resulullah'ın haber verdiği ne varsa daha önce geçen ve ileride gelecek olanlar neler idiyse, bunların büyük bir çoğunluğu zaten gerçekleşmiştir. İş ehil olmayanlara verilmiş, ayaktakımları, halkın başına lider olarak geçmişlerdir. Onların köleleri, cahil ve bilgisiz kesimi halkın idaresini ele geçirmişlerdir. Hem de ülkeleri ele geçirip halkın üzerinde hükümran olmuşlardır. Halkın mallarını toplayıp yüksek yüksek binalar yapmaktadırlar. Ki bunların çoğu bugün günümüzde gördüğümüz gerçeklerdir. Kimse bir öğüt dinlemiyor ve hiçbir kimse günah işlemekten geri durup kaçınmıyor. Hepsi sağır, dilsiz ve kör olmuşlardır.[1]

Katade diyor ki: "Bunlar hakkı duyup dinlemekten sağırdırlar. Hakkı konuşmakta dilsizdirler. Hakkı görmede gözleri kördür. İşte bu özellikler Bedevilerle cahillerin sahip olukları bir özelliktir."

---

1 Bu kitabı tahkik eden Yusuf b. Ahmed Yusuf el-Bekri diyor ki: "Allah, İmam Kurtubi'ye rahmetiyle muamele buyursun. Acaba dün öyle konuşan Kurtubi, eğer yaşıyor olup günümüzde olan bitenleri görseydi acaba ne derdi?" diyerek hayıflandığını dile getiriyor. Biz de çevirmen olarak bu görüşe aynen katılıyor ve. "Acaba Kurtubi ne derdi" demekten kendimizi alamıyoruz..

Hadiste yer alan, "Cariyenin kendi efendisini doğurması" ifadesine gelince bu, Arap olmayanların Arapları doğurması anlamına da gelir. Zaten İbn Mace, "Sünen" adlı eserinde bunu bu şekilde zikrediyor.[1]

Âlimlerimizin dediğine göre bu durum şöyle gerçekleşecek: Müslümanların kâfir ülkeleri istila etmeleri sırasında birçok odalık edinecekler. Bu odalık kadınların efendilerinden çocukları olacak. Bu çocuklar odalık olan annelerinin efendileri konumunda bulunacaklar. Çünkü babalarının bulunduğu konum ve yer itibariyle bunlar da aynı konumda olacaklardır.

Bu yoruma göre kıyamet alametlerinden biri olarak söylenen bu durum, müslümanların kâfir ülkeleri fethetmeleri ve ülkelerinin sınırlarını genişletmeleri sırasında olacaktır. Çok fetihler olacak, fetihler de böyle bir sonucu doğuracaktır ki zaten bu da gerçekleşmiştir.

Şöyle bir yorum da getirilmiştir. Cariyelerin efendileri, çocuklarının anneleri olan cariyelerini satacaklar ve bu giderek artacaktır. Böylece elden ele satılarak dolaşan bu cariyeler, gün gelecek kendi çocukları tarafından, o cariyelerin kendi anneleri olduğunu bilmeden satın alacaklar ve böylece onların efendileri olacaklardır. İşte böyle bir durum gerçekleştiğinde bu da kıyametin alametlerinden olacaktır. Zira bu, o kadar artacak ki, cehaletin yayılması sonucu, Ümmü Veled olan yani çocuğu doğuran anne olan cariyenin satışı haram olmasına rağmen, bunlar satışa sunulacaklardır. Böylece İslami hükümler basite alınacak ve hiçe sayılacaktır. Bu görüş, efendisinden çocuk sahibi olan cariyenin (Efendisinden çocuk doğuran cariyenin) satılması haramdır, diyenlerin görüşüdür. Böyle diyenler alimlerin çoğunluğudur.

Bir başka yoruma göre de bundan murat, çocuklar tarafından öz annelerine işkence ve haksızlık yapılmasıdır. Çocuk öz annesine, efendisi tarafından cariyesine uygulan şiddet gibi şiddet uygular, onu da bir cariye gibi basite alır ve hiçe sayar, söverek hakaret eder. Kaldı ki bu durum, Ebu Hureyre (r.a) tarafından rivayet olunan bir hadiste açıklanmıştır. O hadiste, "kadın, cariye gibi muamele görecek" denmektedir.

Hadiste geçen "Çocuk annesine öfkelenmedikçe kıyamet kopmaz" ibaresine gelince, Allah'ın izniyle bunu ileriki sayfalarda açıklayacağız, bu rivayetin kaynaklarını da vereceğiz.

---

1 Bu yorum, Veki'a aittir. İbn Mace bunu (63) uzunca bir rivayet olarak zikrettiği Cibril hadisini rivayet sırasında zikrediyor.

Kurtubi diyor ki; bu durum inkârı mümkün olmayacak derecede ortadadır ve oldukça da yaygındır. Bir yoruma göre cariyenin Efendisi, onun sahibi olandır. Çünkü onu azat edip özgürlüğüne kavuşturacak olan, buna sebep olan da odur. Kaldı ki Resulullah (s.a.v) Hz. Mariye için: "*Onu, çocuğu özgürlüğüne kavuşturmuştur*"[1] diye buyurmuştur.

Bir beşinci görüş de vardır. Hocamız Muhaddis, Dilbilimci ve Kurra Ebu Cafer Ahmed b. Muhammed b. Muhammed el-Kaysi el-Kurtubi'den dinlemiştim. Kendisi İbn Hüccet adıyla tanınırdı. İşte bu zat birçok defa şöyle demiştir: "Bu, kâfirlerin, İslam beldelerini istila etmelerinden söz ediyor. Kaldı ki bu durumu günümüzde yaşamaktayız. Düşman bizim zamanımızda Endülüs'ü tümüyle istila ettiği gibi, Horasan ve daha başka yerleri de istila etmişlerdir. Bu istila sonucunda kadın esir olarak alınır ve fakat hamiledir veya henüz bebek olan çocuğu vardır. Böylece esir alanlar, bunlarla çocuklarını birbirlerinden ayırırlar. Gün gelir, bu çocuklar büyürler ve bir şekilde anneleriyle veya kardeşleriyle bir araya gelir ve birbirleriyle evlenirler. Zaten bu da çok fazla olarak gerçekleşmiştir. Sonuçta hepimiz Allah'tan geldik ve O'na döneceğiz. Şu rivayet de bunu göstermektedir: "*Kadın kendi kocasını doğurmadıkça kıyamet kopmayacaktır.*"[2]

İşte kıyamet alametlerine uygun düşen alametler bunlardır. Çünkü Resulullah (s.a.v): "Rumlar yeryüzündeki insanların sayıca çoğunluğunu oluşturmadıkça kıyamet kopmayacaktır"[3] buyurmuştur. Yine de en iyisini yüce Allah bilir.

Bu Ümmette Onbeş Şey İşlenince Musibetler Başlar

Hz. Ali (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyuruyor:

– "*Ümmetim şu onbeş fiili işlerlerse artık bundan böyle başlarına belaların gelmesine davetiye çıkarmış olurlar.*" Resulullah'a:

– "*Ey Allah'ın Resulü, nedir o fiiller?*" diye sorulunca, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurur:

– "*Ganimet, malı belli kimselerin ellerinde dolaşır olduğunda; emanet, ganimet olarak sayılıp, hakkına riayet edilmediğinde; zekat ödenmeyen*

---

1 İbn Mace, 2516.

2 Bu lafızla bu hadisi Müslim rivayet etmiştir. Hadis:9

3 Müslim, 2898. Bu hadis Müslim tarafından rivayet oluna hadisin bir kısmıdır.

bir borç olarak değerlendirildiğinde; adam hanımına itaat edip annesine eza ve cefa edinde; arkadaşına iyi davranıp babasına cefa ettiğinde; mescitlerde İslam'dan başka, Allah ve Resulünün emri dışında her şey yüksek sesle konuşulur oluğunda; rezil kimseler toplumun başlarına lider olarak geçtiğinde; kişiye sırf kendisinden gelebilecek kötülük korkusuyla ikramda bulunulduğunda; içkinin her çeşidi serbestçe tüketilinde; moda ve lüks olarak ipekli giysiler giyimde revaç gördüğünde; çalgıcılar ve çengiciler çoğalıp her yerde ve her alanda boy gösterdiklerinde; çalgı aletleri yaygınlık kazandığında; ümmetin sonradan gelen nesilleri, kendilerinden önce geçip giden atalarına lanet okuduğunda. Evet işte bu fiiller işlenir olduğunda bundan böyle şu bela ve musibetleri bekleyedurun. Ya kızıl bir rüzgar, bir dalga bekleyin, ya yerin yarılıp yerin dibine geçirilmeyi veya şekil ve durum değiştirip bir başka hayvan şeklini almayı bekleyedurun."[1]

Ebu Hureyre (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: *"Fey ve ganimet elden ele belli kesimler arasında dolaşır olduğunda, emanet ganimet olarak görüldüğünde, zekat, ağır bir yük, sonu gelmez bir borç gibi değerlendirildiğinde, dini amaç dışında öğrenildiğinde, kişi hanımına itaat edip annesine işkence verdiğinde, dost ve arkadaş kesiminin yanında yer alıp babasını dışladığında, cami ve mescitlerde kendini bilmezlerin sesleri yükseldiğinde, kabilenin yönetimine en fasık ve kötü adamları lider olarak geçtiğinde, toplumun en rezil ve en alçak olan kişisi lider olarak söz sahibi olup idare mevkiine geldiğinde, adamın şerrinden korkulduğu için itaat edildiğinde, çengici ve çalgıcı kimseler, kadınlı erkekli kimseler sanatçı adı altında piyasaları doldurup değer verildiğinde, açıktan içkinin her çeşidi içilir olduğunda, bu ümmetin sonradan gelen nesilleri bozularak kendilerinden önce göçüp giden atalarına lanet okuduklarında. Evet işte bu durumların meydana gelmesi halinde şu tehlike ve felaketleri bekleyin. Ya kızıl bir rüzgar, bir tehlike dalgasını, ya bir deprem felaketini, ya yerin yarılıp yerin dibine geçirilmesini, veya şekil ve ruh olarak bir başka varlığa dönüşmeyi, ya da iftiralara, taşlanmalara hedef olmayı, bundan böyle peş peşe birbirini izleyecek olan, ipi kopmuş kolye misali gibi art arda gelecek bela ve felaketleri bekleyin"*[2]

Yine Ebu Hureyre (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

---

[1] Tirmizi, 2210.

[2] Tirmizi, 2211. Tirmizi, bunun garib bir hadis olduğunu belirtmiş ve bu rivayeti sadece bu yönüyle biliyoruz, demiştir.

– "Ahir zamanda ümmetimden bir toplum maymunlarla domuzlara dönüşeceklerdir." Kendisine:

– "Ey Allah'ın Resulü! Bu dediklerin Allah'tan başka ilah olmadığına ve senin de Allah'ın Resulü olduğuna şehadet ettikleri ve oruç tutuyor oldukları halde mi dönüşecekler?" diye sorulunca, Resulullah (s.a.v):

– "Evet" buyurmuştur. Bu defa:

– "Ey Allah'ın Resulü! Bunların işledikleri suç ne ki?" diye sorduklarında, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

– "Onlar çalgıcılar, çengiciler, dans eden kadınlar, tefler edindiler. İçki içer oldular. İçkili oldukları halde, oyun ve eğlence içerisinde geceleyip kaldılar. Bir de sabahladıklarında hepsi de maymunlarla domuzlara dönüşmüş olacaklar."[1]

Ebu Malik Eşari (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Ümmetimden birtakım kimseler, içtikleri içkilerin adlarını değiştirmek suretiyle farklı bir isim altında içki içeceklerdir. Başuçlarında tefler/çalgılar çalınıp şarkıcı kadınlar boy gösterecektir. Allah, onları yerin dibine geçirecek ve onlardan da maymunlar ve domuzlar meydana çıkaracaktır. "[2]

Ebu Davud, Malik b. Ebi Meryem'den rivayetle tahric etmiştir. Malik demiş ki, Abdurrahman b. Ganem yanımıza geldi. Kendisinden Tıla adı verilen içki hakkında görüş almak istedik. Bunun üzerine o, dedi ki, ben Ebu Malik el-Eşari'den işittim, kendisi, Resulullah (s.a.v)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Kesin olarak ümmetimden birtakım insanlar adını değiştirdikleri içkileri başka isimler altında içeceklerdir."[3]

İbn Ebi Şeybe'nin rivayetinde ise şu ilave vardır: "Başuçlarında çalgılar çalınıp, şarkıcı kadınlar da şarkı söyleyeceklerdir. Allah, onları yerin dibine geçirecek, onlardan da birtakım maymunlar ve domuzlar var edecektir."[4]

---

1 Ebu Nuaym, Hilyetu'l-Evliya, 3/119-120. Ebu Nuaym diyor ki, bu hadisi Ebu Hureyre'den Hasan mürsel olarak rivayet etmiştir. Başkası da Hasan'dan rivayetle Ebu Hureyre'den muttasıl olarak rivayet etmiştir. Ancak her şeye rağmen bu rivayet, Münkatı bir rivayettir. Bak: el-Mizan, 2/208

2 İbn Mace, 4020.

3 Ebu Davud, 3688

4 İbn Ebi Şeybe, Musannaf, 23758. İbn Mace tarafından rivayet olunan ve bundan önce geçen hadiste de bu ifadeler aynen yer almıştı.
Ebu Muhammed Abdulhak diyor ki: "Hepsi de bu iki hadisi, Humuslu Muaviye b. Salih'ten rivayet etmişlerdir."

Buhari, Ebu Malik el-Eş'ari veya Amir'den rivayetle tahric etmiştir. Bu iki zattan hadisi rivayet eden Abdurrahman b. Ganem diyor ki "Allah adına yemin olsun ki onlar bana yalan söylemedi." Bunların Hz. Peygamber (s.a.v)'den işittiklerine göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Kesin olarak belirtmeliyim ki, ümmetimden birtakım kimseler gelecek ve onlar öyle toplumlardır ki, zina fiilini işlemeyi ve ipek giyilmesini, şarap/içki içilmesini çalgı aletlerinin çalınmasını helal sayacaklardır. Yemin olsun ki birtakım insanlar da dağ yamaçlarına konaklar, mesire yerleri kuracaklardır. Yanlarına koyun sürüsüyle sabahları çobanları gelecek (ve akşamları da gidip sürüyü ağılına götürecektir). Yanlarına, ihtiyaçtan dolayı fakir ve yoksul bir kişi gelince, onlar bu yoksula: 'Sen bugün dön git de bize yarın gel' diyerek başlarından savacaklardır. Allah, üzerinde eğlenip durdukları mesire yerini geceleyin başlarına geçirecek ve kalan diğer kısımlarını da ta kıyamete dek kalmak üzere maymunlarla domuzlara dönüştürecektir."[1]

Huzeyfe b. Yeman (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

"Kıyametin yaklaştığının alametlerinden birisi de şu 72 durumun meydana gelmesi olayıdır. İnsanların namazı öldürdüklerini, kılmadıklarını, emaneti zayi ettiklerini, faiz yediklerini, yalan söylemeyi helal saydıklarını, kan davalarını hafife aldıklarını, yüksek binalar yapımı yarışına girdiklerini gördüğünüzde artık kıyamet yaklaşmıştır. Dünya adına dinlerini sattıklarını, akraba ile olan bağlarını kopardıklarını, hükümlerde zafiyet çıktığını, yalancının dürüst görüldüğünü, giysi olarak ipeğin giyildiğini gördüğünüzde kıyamet yaklaşmıştır. Zulüm ve haksızlığın gün yüzüne çıktığını, boşanmaların arttığını, ani ölümlerin baş gösterdiğini, hain kimselerin güvenilir kişiler olarak görüldüğünü, emin ve güvenilir kimselerin de hain olarak kabul edildiğini gördüğünüzde artık kıyamet yaklaşmıştır. Yalancıların doğrulandığını, doğru söyleyenlerin yalancı sayıldığını, iftiraların arttığını, yağmurun azalıp kesildiğini, çocuğun öfke dolu olduğunu, kötülerin dünyayı sarıp egemen olduklarını, kerem sahibi kimselerin de azalıp ortalıktan çekildiklerini gördüğünüzde kıyamet artık yaklaşmıştır.

İdarecilerin kötü kimselerden, bakanların yalancı kimselerden, güvenilmesi gerekenlerin hainlerden, halka karşı iyi muamele edilmesinde görev alanların zalimlerden oluştuğunu, Kur'an hafızları ile âlimlerin fasık kimselerden meydana geldiklerini, koyun postuna bürünüp içleri

---

1 Buhari, 5590.

leşten ve cifeden çok daha fena kokan ve sabır ağacından daha acı kimselerden meydana geldiğini gördüğünüzde kıyamet bundan böyle yaklaşmış demektir.

Allah, onları öyle bir fitne ile kuşatır ki, bu durumda şaşkın zalim yahudilerin ahmaklaştıkları gibi ahmakça durumlar sergilerler. Altın piyasayı sarar, beyaz (yani gümüş) aranır olur. İnsanlar hep hata ederler, idareciler halkı aldatırlar. Süslü ve yaldızlı Mushaflar piyasalarda dolaşır olur. Mescitler süslemelerle doldurulur. Gönüller harabeye dönüşür, yüksek yüksek minberler yapılır. Şaraplar içilir. Had cezaları artık uygulanmaz olur. Cariye kendi efendisini doğurur. Çıplak, yalın ayaklı yoksul çobanlar kral olurlar. Ticari işlerde kadın kocasına ortak olur. Erkekler kadınlar, kadınlar da erkeklere özenip benzemeye çalışırlar. Her sözün başında Allah adına yemin edilir. Kişi tanık olmadığı şeylere şahitlik eder. Sadece tanıdıklara selam verilir. Dini amaç dışında ilim öğrenilir. Ahiret ameliyle dünyalık peşinden koşturulur. Varlık ve ganimet belli kesimler arasında dolaşır durur. Emanet ganimet diye sahiplenilir. Zekât bir angarya işi olarak görülür. Kavmin en alçak kişisi, kavminin lideri olur. Adam babasına ezada bulunur, annesine cefa eder, dost ve arkadaşına karşı iyi davranır. Hanımına itaat eder.

Cami ve mescitlerde fasıkların sesleri hep yükselir. Rakkase kadınlar, çalgı ve çengi edinilir. Her alanda içki ve şaraplar içilir. Zalimlere paye verilir, rütbe takılır. Hükümler parayla satılır, güvenlik kuvvetlerinin sayıları arttırılır. Kur'an, bundan böyle bir şarkı ve türkü sözleri gibi kabul görür. Yırtıcı hayvanların ince derileri, altlarını gösterecek şekilde giysi haline getirilir, camiler yol geçen hanına dönüşür. Bu ümmetin sonradan gelen kuşakları, daha önce göçüp giden atalarına sövüp sayarak lanet okurlar.

İşte bütün bunlar meydana geldiğinde bundan böyle kızıl bir rüzgâr, bir dalga bekleyin, yerin dibine geçirilmeyi, bir başka hayvan şekline dönüştürülmeyi, iftiraları, kavga ve atışmaları, birbirini izleyen bu ve benzeri olayları bekleye durun."[1]

---

1 Ebu Nuaym, Hilye, 3/358-359; Hafiz Zehebi, bunu, "Telhisu'l-Habir" adlı eserinde (2/177) zikretmiş ve hadisin hem zayıf ve hem de Munkati bir rivayet olduğunu söylemiştir. Takrib eserinde de belirtildiği gibi bunun senedinde Farac b. Fudale vardır ve bu kişi, zayıf bir ravidir. Ebu Nuaym da: "Bu hadis, Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr hadisine yakın bir rivayet olmakla birlikte, bildiğim kadarıyla bu hadis ondan rivayet olunmamıştır. Sadece Farac b. Fudale bu hadisi rivayet etmiştir" diyor.

Tüm bu anlatılan şeyler, daha önce de farklı hadislerde dağınık ve parçalar halinde geçmişti. Bu itibarla burada anlatılanların manaları gayet açıktır. Zira önceden hepsi açıklanmıştı. Sadece burada farklı olan şey, "yırtıcı ve paralayıcı hayvanların zarımsı, üzerinden tüyleri alınmış ince deri" ifadesi bulunmamaktadır.

Darekutni de bunu, Amir eş-Şa'bi'den rivayetle, bu da Enes b. Malik'ten olmak üzere rivayet etmiştir. Söylediğine göre Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Kıyametin yaklaştığının alametlerinden birisi de hilalin olduğu gibi hemen ortaya çıkıp görülmesidir. Bunun için de iki gecelik hilaldir, denecektir. Mescitler yolgeçen hanlarına dönüştürülecektir. Ani ölümler artacaktır."[1]

Bir başka hadis tarafından bunun açıklandığını Cevheri söylüyor. O hadis de şöyledir: "Kıyamet alametlerinden birisi de hilalin şişkin/dolu olarak açıkça görülmesidir."[2]

Hakim et-Tirmizi, "Nevadiru'l-Usul" adlı eserinde tahric etmiştir. Ebu Umame'den rivayete göre, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuş: "Ümmetim içerisinde bir panik oluşacaktır. Bunun üzerine halk, alim olarak bildiklerine koşup gidecekler, bir de ne görsünler, âlim dedikleri o kimseler de maymunlarla domuzlara dönüşmüşlerdir."[3]

Ebu Abdullah diyor ki; Mesh olayı, kişinin yaratılışın kendisi açısından dönüştürülmesidir. İnsanların başlarına bir başka varlığa dönüşme hadisesinin meydana gelmesi, o kimselerin kendi açılarından hakkı değiştirmiş olmaları sebebiyledir. Zaten bunlar, Allah'ın hükümlerini kendi istekleri doğrultusunda değiştirmişlerdi. Böyle bir değişiklik yaparak görünürde halkın gözlerini boyamaktaydılar, inançlarını zedelemekteydiler. Böyle yaparak, halkın, hakkı olduğu gibi görmelerini engelliyorlardı. Allah da bunu yapanların suretlerini başka varlıklara dönüştürüverdi. Bunlar nasıl ki, Hakkı iptal edip batıla revaç kazandırmışlarsa, Allah da onların yaratılışını değiştirdi.

---

1 Ziya el-Makdisi, el-Muhtare, 2325 ve 2327; Taberani, el-Evsat, 9376; Taberani, Mucemus-Sağir, 1132. Bu hadisin Hasen bir rivayet olduğu söylenmiştir. Deylemi, 6001. Heysemi de: "Taberani, bu hadisi Mucemussağir eserinde rivayet etmiş. Ancak senedinde Abdurrahman b. Ezrak el-Entami var. Bu adamın haltercimsi hakkında bir bilgiye ulaşamadım (2/129)" diyor.

2 Bu hadisin sahih olduğu belirtilmiştir. Taberani, 10451; Taberani, 6864; Taberani, Mucemus-Sağir, 877; Taberani, Musnedüş-Şamiyyin, 3356.

3 Hakim et-Tirmizi, Nevadiru'l Usul, 2/196. Hadis isnad açısından zayıftır. Raviler de Ömer b. Ebi Ömer, Hişam b. Halid Dımaşki, İsmail b. Ayyaş, Leys, İbn Sabit zinciriyle Ebu Ümame'den rivayetle zikredilmiştir.

Kalplerden Emanet ve İmanın Kaldırılması

Buhari, Müslim, İbn Mace ve daha başka hadis imamları rivayet ediyorlar. Buradaki lafız, Müslim'in Huzeyfe'den yaptığı rivayete aittir. Huzeyfe (r.a) demiş ki: "Resulullah (s.a.v) bize iki hadis buyurdu. Bu ikisinden birisinin gerçekleştiğini gördüm. Şimdi ötekisinin gerçekleşmesini beklemekteyim."

Bize hadis olarak anlattığına göre, "Emanet, insanların kalplerinin tam ortasına inmiştir. Daha sonra Kur'an indi. Böylece insanlar Kur'an'dan öğrendiklerini öğrendiler, Sünnetten de öğrendiklerini öğrendiler."

Sonrasında bize, emanet konusundaki hassasiyetin kaldırılmasından söz etti ve şöyle konuştu: "Adam, geceleyin yatağına uzanıp yatar. O uykuya dalmışken, kalbindeki emanete karşı var olan hassasiyet çıkarılıp alınır. Bu durumda aynen elde oluşan boş bir baloncuk misali bir kabarcık şeklinde sadece bir izi kalır. Sonra yine uyur (aradan bir zaman geçer), yine kalbinde kalmış olan o emanet duygusu (kırıntısı) da kalkar. Bu durumda senin ayağının üzerinde yuvarladığın kızgın bir taş misali, ayağının üzerinde bir kabarcık bırakır. Sen onun şişmiş olduğunu görürsün. Oysaki içinde bir şey bulunmuyor. Daha sonra bir çakıltaşı aldı ve onu ayağının üzerinden yuvarladı. Nihayetinde insanlar sabahleyin kalkıp da alışveriş yaptıklarında, neredeyse emanete riayet eden kimsenin kalmadığını görecekler. Hatta o kadar ki, artık toplum içerisinde emin bir kimse kalmayınca halk: "Filan oğulları kabilesinden güvenilen emin biri var" diye söylenecek. Dahası böylesi biri için "Ne cesur adammış, ne zarif biriymiş, ne kadar akıllıymış" diye de konuşulacak. Oysaki böylesi birinin kalbinde imandan hardal danesi kadar bir zerre bile bulunmayacaktır."

Huzeyfe (r.a) şöyle devam ediyor: "Ben öyle dönemler geçirdim ki o dönemlerde kiminle alışveriş yaptığıma bakmazdım bile. Çünkü kendisinden alışverişte bulunduğum kişi, eğer müslüman biriyse zaten dini onun yanlış yapmasına fırsat vermez, engel olurdu. Eğer bir hıristiyan veya yahudi ile alışveriş yaptıysam, onun hilelerine de içinde yaşadığı devletin ve toplumun inanç esasları engel olurdu, hakkımı onlardan alırdı. Oysa bugün öyle mi ki? Ben, bu gün içinizden falan ve falan kimseler dışında hiçbir kimseyle alışveriş yapmamaktayım.[1]

---

1 Buhari, Fiten, 6497, 7086; Müslim, İman, 143; İbn Mace, Fiten, 4053; Tirmizi, 2179

İlmin Kaybolması Huşuun ve Farzların Kalkması

Ziyad b. Lebid'in rivayetine göre, Hz. Peygamber (s.a.v) bir şeyler anlattı ve: "İşte bütün bunlar, ilmin yok olduğu zamanlarda meydana gelecek" buyurdu. Ben: "Ey Allah'ın Resulü! İlim nasıl yok olup gider ki? Oysa bizler Kur'an'ı okuyor, onu çocuklarımıza okutuyor, çocuklarımız da onu çocuklarına okutup öğretecekler, bu hal böylece ta kıyamete kadar sürüp gidecek, ne dersin?" diye sordum. Resulullah (s.a.v): "Behey annesi kendisini kaybedesi Ziyad! Ben de seni, Medine halkı arasında en iyi bilen alim biri olarak görüyordum. Şu yahudilerle hıristiyanlar, Tevrat ve incili okuyor değiller mi? Oysaki onlar Tevrat ve İncil'de olan hiçbir şeyi bilmiyorlar."[1]

Tirmizi, Cubeyir b. Nefir yoluyla Ebu Derda (r.a)'dan rivayet etmiştir. Ebu Derda (r.a) diyor ki: Biz, Resulullah (s.a.v) ile birlikte bulunuyorduk. Bir ara gözlerini semaya dikti, sonrasında şöyle buyurdu: "İşte bu zaman, insanlardan ilmin alınacağı zamandır. Öyle ki kimse ilim adına bir şeye kadir olmayacaktır." Bunun üzerine Ensardan olan Ziyad b. Lebid: "Bizden ilim nasıl alınır ki? Zaten biz Kur'an'ı okuyoruz. Allah adına yemin olsun ki biz onu kesin olarak hep okuyup duracağız ve onu hem kadınlarımıza ve hem de çocuklarımıza okutup öğreteceğiz" dedi. Ziyad'ın bu sözleri üzerine Resulullah (s.a.v): "Annen seni kaybedesi Ziyad! Doğrusu ben de seni, Medineliler içerisinde en derin bilgiye sahip biri sanıyordum. Bak! Yahudi ve hıristiyanların elinde Tevrat ve İncil bulunuyor! Bu, onları nelerden uzak tuttu?" buyurdu. Cubeyr diyor ki:, Ubade b. Samit'le karşılaştım ve kendisine: "Kardeşin Ebu Derda'nın dediklerini duydun mu?" dedim ve Ebu Derda'nın haber verdiklerini ona aktardım. O da: "Ebu Derda doğru söylemiştir. Eğer istiyorsan, ben de sana halk içinden ilk kaybolacak şeyin ne olacağını haber vereyim. İnsanların ilk kaybedecekleri şey huşudur (gönül huzurudur). Hatta insanlar büyük bir camiye girerler de, orada kalp huzuru ile huşu içerisinde olan birini göremez" dedi.[2]

Kimisi de bu hadisi, Abdurrahman b. Cubeyir b. Nefir yoluyla, onun babasından, bunun yoluyla da Avf b. Malik'den, o da Hz. Peygamber'den (s.a.v) rivayetle aktarmıştır.

1 Zevaid'de isnadının sahih olduğu belirtilmiştir. Ricali de sikadır. İbn Mace, Fiten, 4048; Ahmed b. Hanbel, 17019

2 Tirmizi, 2653. Hadis sahihtir. Hakim, Müstedrek, 3/59 Tirmizi, bunun garib bir hadis olduğunu belirtiyor. Ravilerden Muaviye b. Salih, Hadis ehlince sika biri olarak kabul edilir.

Hadisi bu isnad ile Hafız Ebu Muhammed Abdulgani tahric etmiştir. Verdiği isnada göre Avf b. Malik el-Eşcai demiş ki: "Bir gün Resulullah (s.a.v) semaya baktı ve: "İşte ilmin kaldırılma zamanı gelmiştir"[1] diye buyurdu. Bu arada Ensardan olan Ziyad b. Velid adındaki biri: "Ey Allah'ın Resulü! İlim nasıl yok olur ki? O, kitaplara yazılıp geçirilmiş ve göğüslerde ezberlenmişken hiç yok olur mu?" dedi. Bu soru üzerine Resulullah (s.a.v): "Doğrusu ben seni, Medine halkı içerisinde en bilgin kişi olarak sanırdım" buyurdu. Bu arada yahudilerden, hıristiyanlardan ve onların, ellerinde bulunan Allah'ın kitabından nasıl sapıp dalalete düştüklerinden söz etti. Ben de bu durumu, Şeddad b. Evs'e anlattım. O da:"Avf b. Malik doğru söylemiştir. Ben de sana bundan daha önce yok olacak olan şeyden haber vereyim mi? O, huşudur. Öyle ki insanlar arasında huşu içerisinde olan bir tek kişi bile görülemeyecektir"[2] dedi.

Bu (rivayetler) sana şunu açıklamaktadır. Bizim anlattığımızdan ve "ilmin ortadan kalkması, ifadesinden murat, ilmin gereğinin yapılmaması ve onunla amel edilmemesidir. Zaten Abdullah b. Mesud da böyle söylemiştir. O: "Kur'an'ın ezberlenmesi demek, harflerin ezberlenmesi demek değildir. Ancak onun öngördüğü had cezalarının uygulanması anlamındadır" demiştir. Kaldı ki, ilmin bir gereği olarak onula amel edilmemesinin sonucu, artık kalem ve yazma işi de bitmiş olacaktır. Bu nedenle artık yeryüzünde okunan bir ayet de olmayacaktır. Zaten bundan sonraki bölümde bu işlenecektir.

Ebu Hureyre (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Farzları öğrenin ve onları halka da öğretin. Farzların öğrenilmesi demek, ilmin yarısını öğrenmiş olmak anlamındadır. Zaten ilim unutulur. İlim, ümmetimden ilk kaldırılacak şeydir."[3]

Bu lafız Darekutni'ye aittir. Allah'a hamd olsun ki hadisler arasında bir çelişki yoktur. Şüphesiz "Huşu" denen olay, kalp ilmi ile ilgili olan bir husustur. Farzlara gelince, bunlar da işin zahiri yönünü kapsar. Allah'a hamdolsun ki böylece ikisi birbirinden ayrılmış oldular.

---

1 Bu hadisin rivayet zincirinde yer alan zatlar, Abdullah b. Cafer b. Verd, Yahya b. Eyyub, Yahya b. Bukeyr, Leys, İbrahim b. Ebi Abele, Velid b. Abdurrahman, Cubeyir b. Nefir ve Avf b. Malik el-Eşcai isimlerinden oluşmaktadır.

2 Sahihtir. Ahmed b. Hanbel, 6/26; Nesai, Sünen el-Kübra, 5909, Hâkim, Müstedrek, 1/179; Beyhaki, el-Medahl, 853; Bezzar, Müsned, 2741; Taberani, ek-Kebir, 75; Taberani, Müsneduş-Şamiyyin, 55; Hatib el-Bağdadi, İktizaul İlm vel-Amel, s. 58.

3 Darekutni, 4/67; İbn Mace, 2719.

İslam'ın Yıpranması ve Kur'an'ın Kaybolması

Huzeyfe (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Nasıl ki bir elbise zamanla eskiyip yok olursa, İslam da zaman içerisinde yıpranıp ağırlığını yitirmiş olacaktır. Hatta müslüman kişi, oruç nedir, namaz nedir, hac ve umre ile ilgili hükümler nelerdir, sadaka ve zekât nedir, bilemeyecek duruma geleceklerdir. Doğrusu yüce Allah'ın Kitabı Kur'an da bir gecede götürülecek ve yeryüzünde ondan bir tek ayet bile kalmayacaktır. Geride halk arasında dolaşan bir takım kişiler kalacaktır. Bunlardan oldukça yaşlı durumda olan erkek ve kadınlar da, "Biz, atalarımızdan şu kelimeyi duyup öğrenmiştik. Onlar: La İlahe İllallah, der durulardı. Biz de onların söylediği bu kelimeyi tekrarlayıp duruyoruz" derler.

Bunun üzerine Sıla adını taşıyan biri: "Onların La İlahe İllallah" demeleri, onlara bir yarar sağlamayacaktır. Çünkü adamlar, namaz nedir, oruç nedir, hac ve umre ile ilgili yapılacak görevler nelerdir, zekât ve sadaka nedir, bilmiyorlar ki" dedi.

Hz. Huzeyfe, Sıla adındaki bu adamın bu tür konuşmasından ötürü ondan yüzünü çevirdi. Sonrasında ise Sıla, soru şeklinde olan bu sözlerini üç defa tekrarlayıp durdu. Sıla, her soruşunda Huzeyfe (r.a) da yüzünü, ondan bir başka tarafa çevirdi. Daha sonra Huzeyfe (r.a) dayanamayıp Sıla'ya dönerek üç defa olmak üzere: "Bu kelime bile onları cehennem ateşinden kurtaracaktır"[1] dedi.

Ben de diyorum ki, bu durum ancak Hz. İsa (a.s.)'ın ölümünden sonra meydana gelecektir. Mukatil b. Süleyman'ın rivayetinde geçtiği gibi bu olay, Ye'cuc ile Me'cuc'un çıktığı dönemde olacak değildir.

Ebu Hamid, bunun merfu olduğunu ileri sürenleri de zikretmiştir. Hz. İsa (a.s.) İslam şeriatının yıpranmış olan taraflarını yeniden hayata geçirmek üzere bir müceddid olarak gelecektir. Bir peygamber olarak gelmeyecektir. İleride açıklanacağı üzere, Hz. İsa bunun kanıtlarını ortaya koyacaktır.[2]

---

1 İbn Mace, Fiten, 4049.

2 Bu türden yorumların Kitap ve Sahih Sünnet açısından hiçbir delil ve dayanakları bulunmamaktadır.

Kıyamet Kopmazdan Önce Çıkacak On Alamet

"Kıyamet yaklaştı ve ay yarıldı" Ayetinin Açıklaması

Hz. Huzeyfe (r.a)'dan rivayet olunmuştur. Diyor ki: Biz Medine'de bir duvarın gölgesinde oturuyorduk. Resulullah (s.a.v) de odalarından birinde idi. Yanımıza çıkageldi ve:

- "Sizi, burada oturtan şey nedir?" diye sordu. Biz de:

- "Aramızda konuşuyoruz" dedik. Resulullah (s.a.v):

- "Ne hakkında konuşuyorsunuz?" dedi. Biz de:

- "Kıyametin ne zaman kopacağı hakkında konuşuyorduk" dedik. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):

- "Siz, ondan önce on alamet görmedikçe, onu göremeyeceksiniz. Onun ilki güneşin batı taraftan doğmasıdır. Arkasından bir duman çıkacak. Sonra Deccal, sonra da Dabbe çıkacak. Sonrasında ise biri doğu tarafında, biri batıda ve biri de Arap yarımadasında olmak üzere üç yerde batma olayı meydana gelecektir. İsa'nın çıkışı, Ye'cuc ile Me'cuc'un çıkışları olacak. Sonuncusu Yemen taraflarından Aden çukurundan bir ateş belirecek, geride kimseyi bırakmaksızın hepsini önüne katıp mahşere (toplanma yerine) sevk edecektir"[1] buyurdu.

Bu manada olmak üzere Müslim de Huzeyfe (r.a)'dan rivayetle şu hadisi nakletmiştir: Huzeyfe (r.a) demiştir ki: "Biz, aramızda kıyamet konusunu tartışıyorken, Resulullah (s.a.v), odasından bizim konuşmalarımıza muttali olmuş. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v): "On alamet çıkmadıkça kıyamet kopmayacaktır. Güneşin batı taraftan doğması, Deccal olayı, Duman, Dabbe, Ye'cuc ile Me'cuc olayları, Meryem oğlu İsa'nın çıkışı, biri doğu tarafında, biri batı tarafında ve biri de Arap yarımadasında olmak üzere üç yerde batma hadisesi meydana gelmedikçe, bir de Aden-i Ebyen çukurundan bir ateş çıkıp halkı önüne katarak mahşer alanına sevk ederken tüm gece boylarında dinlenmeleri sırasında olsun, gündüz vakitlerinde olsun hep onları izlemedikçe (kıyamet kopmaz)."[2]

---

1 Bu hadisi, Kutbi, "Uyunu'l-Ahbar" adlı eserinde zikretmiştir. Ancak rivayetin kaynağını bulamadım. Bundan sonra gelecek olan hadis ise bunu teyit eder durumdadır.

2 Müslim, 2901; İbn Mace, 4041 ve 4055; Tirmizi, 2183.

Yani ateş onların toplanacakları yere kadar gece ve gündüz hep yanmaya devam edecektir. Hadisi Tirmizi ve İbn Mace rivayet etmişlerdir. Tirmizi, hadisin Hasen olduğunu söylemiştir.

Bir rivayete göre de: "Duhan, Deccal, Dabbe, güneşin batıdan doğması, Meryem oğlu İsa'nın nüzulü, biri doğuda, biri batıda ve biri de Arap yarımadasında olmak üzere üç yere batma olayının meydana gelmesi, bütün bunların sonuncusu da, Yemen taraflarından bir ateşin çıkarak halkı önüne katıp ta mahşer yerine kadar sürüp götürmesidir."[1]

Enes (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Kıyamet alametlerinin ilki, bir ateştir ki o ateş halkı önüne katıp doğudan batıya doğru toplar."[2]

Abdullah b. Ömer (r.a) diyor ki; ben Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu hafızama almıştım: "Kıyametin ilk çıkacak olan alametleri, güneşin batıdan doğması, gündüz vaktinde Dabbenin halkın arasına çıkıp gelmesi, bunlardan hangisi arkadaşından önce gelecekse, hemen arkasından diğeri yakın bir dönem içerisinde onu izleyecektir."[3]

Huzeyfe (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Sanki ben ince bacaklı, mavi gözlü, basık burunlu, büyük karınlı bir Habeşli görür gibiyim. O ve adamları Kâbe üzerinde ayaklarını dayamış olarak, Kâbe'nin taşlarını bir bir söküyor gibiydiler. Hepsi o taşları elden ele verip denize atıyorlardı. İşte tam da bu sırada hiç de istenmeyecek alametler belirecektir. Güneşin batıdan doğması, sonra Deccal'ın, sonra Ye'cuc ile Me'cuc'un, sonrasında Dabbenin, ... birbirilerini izleyerek gelmeleri gibi"[4] diyerek hadisi böylece zikretti.

Açıklama

Bu hadislerde geçen kıyamet alametleri, herhangi belli bir tertip ve sıralanma düzenine göre değil, topluca bildirilmişlerdir. Sadece ilk olarak zikredilen Huzeyfe hadisinde durum farklı olarak gelmiştir. Orada "sonra" anlamında kullanılan "sümme" sözcüğüyle gelmesi bir tertibe

---

1 Müslim, 2901; Ebu Davud, 4311; Tirmizi, 2183; İbn Mace, 4055; Ahmed b. Hanbel, 15807

2 Buhari, 3329. Buhari bunu talik olarak tahric etmiştir.

3 Müslim, 2941

4 Bu hadisi bulamadım. Umdetu'l-Karı Şarihi Bedruddin Ayni'nin bunu, "Umdetu'l-Kari'de" (9/233) zikrettiğini gördüm. O da bunu, İbnu'l-Cevziy'e nisbet ediyor.

işaret eder. Ancak mesele, bizim de açıklayacağımız üzere öyle değildir. Sözkonusu tertip aynı şekilde Huzeyfe (r.a)'dan rivayetle gelen bir başka hadisteki sıralama şöyledir. Huzeyfe (r.a) şöyle aktarıyor: "Resulullah (s.a.v), bir odasında bulunuyordu. Biz de onun alt tarafında idik. Dolayısıyla Resulullah (s.a.v) yanımıza geldi ve:

– "Neyi konuşuyorsunuz?" dedi. Biz de:

– "Kıyamet konusunu" dedik. Resulullah (s.a.v):

– "Siz, kıyamet kopmasından önce on alamet görmedikçe, kıyamet kopmayacaktır. Doğu tarafında bir yere batma olayı, batıda bir yere batma olayı ve Arap yarımadasında bir yere batma olayı, Duman/Duhan, Deccal, Dabbetu'l-Arz, Ye'cuc ve Me'cuc, güneşin batıdan doğması, Aden çukurundan çıkacak olan bir ateş, insanları önüne katıp götürmesi" buyurdu.

Ravilerden kimisi ise, onuncu alamet için "Meryem oğlu İsa'nın nüzulü" diye rivayet etmişlerdir. Kimileri de, onuncusunun "Bir rüzgâr olup, bunun halkı denize doğru süreceği."[1] şeklinde rivayet etmişlerdir.

Buradaki bu rivayete göre, ilk çıkacak olan alametler, ilk üç batma olaylarıdır. İbn Vehb'in zikrettiği gibi zaten bunlardan bazısı, Hz. Peygamber (s.a.v) döneminde meydana gelmişti. Bu da daha önceden anlatılmıştı.

Ebul Ferec İbnul Cevzi'nin zikrettiğine göre bu olay, Irak'ın Acemistan'ında depremler, korkunç yere batmalar (heyelan ve yer kaymaları) olarak meydana gelmiştir. Hatta bu yüzden birçok insan helak olmuştur.

Bazı hocalarımızdan, büyüklerimizden dinlediğimize göre bu olay, Endülüs'ün doğusunda, bir kasabada gerçekleşmiştir. Bu kasaba da "Tanda" bölgesi adında bir yerleşim alanıymış. Bölge olarak deniz seviyesinden daha alçak bir yermiş. Üzerine bir dağ düşmüş ve dağ bu bölgeyi yutup kaybetmiştir.

---

[1] Müslim, 2901. İlim Ehli, Kıyametin kopmasından önce meydana gelecek olan alametler konusunda çok büyük tartışmalara girişmişlerdir. Tartışma sebebi de, hadisler de görülen farklı rivayetlerden ötürüdür. Bu farklı rivayetler de burada verildi. Bu konu hakkında daha fazla bilgi edinmek isteyenler, Hafız İbn Hacer Askalani'nin "Fethu'l-Bari" adlı eserine (11/353-355) bakabilirler. Ayrıca Şeyh Mahmud Atıyye'nin, "Fakad Cae Eşratuha s:74-79" adlı eserine de bakabilirler. Aynı zamanda, Şeyh Yusuf el-Vabil'in, "Eşratus-Saa, s:239 vd" eserine de bakabilirler.

Yine bazı arkadaşlarımızın, yakın çevremizin bana bildirdiklerine göre Burka vilayetlerinden biri olan ve "Terse" adını taşıyan bir yerleşim alanında çok şiddetli bir deprem olayı meydana gelmiş. Bölgedeki tüm yapıların duvar ve tavanları, avlu duvarları halkın üzerine yıkılarak, hepsi altında kalmış ve pek azı dışında hepsi ölmüşlerdir.

Hadis-i Şerif'te Ye'cuc ile Me'cuc olayından önce Dabbetu'l-Arz alametinden söz edilmiştir. Oysaki öyle değildir. İlk olarak çıkacak olan alamet, Deccal'ın çıkışıdır. Bunu Hz. İsa'nın nüzulü izleyecektir. Bundan sonra da Ye'cuc ile Me'cuc çıkacaktır. İleride anlatacağımız üzere Allah Teala, bunları, boyunlarında meydana gelecek bir hastalık (kurtçuklar) musallat kılmak suretiyle öldüreceği zamana kadar varlıklarını sürdüreceklerdir. Sonrasında Allah Teala, Hz. İsa'nın ruhunu alacak ve böylece dünya iyilerden boşalmış olacaktır. İnsanlar açısından günler uzayacak, İslam'ın önemli hükümleri yok olacak, halk eski adet ve geleneklerine döneceklerdir. Her olaydan sonra nasıl ki küfür ehli, fasık ve sapıklar dalalete saparak kötülükler işlemişlerse, Allah da kendisiyle onlar arasında bir hüccet olmak üzere birini dikmiştir. Kıyametin kopmasına yakın dönemde aynı şekilde kâfir ve fasık olanlar da tekrar eski geleneklerine dönerek kötülükler işlemeye başlayacaklardır. İşte yüce Allah, yine kendisiyle bunlar arasında bir hüccet dikecek, daha sonra onun ruhunu alacaktır. Bundan sonra yüce Allah, arzdan bir Dabbe (canlı) çıkaracaktır. Bu sayede mümin ile kâfir birbirinden ayırt edilecektir. Böylece kâfir olanlarla fasık olanlar küfürlerinden ve fasıklıklarından dolayı korkup uzağı, hakkı görsünler de bunlardan uzak dursunlar istenmiştir.

Bunun arkasından Dabbe de kaybolacak ve kalanlara bir süre tanınmış olacaktır. Eğer hala azgınlıklarında ve isyanlarında ısrarcı olurlarsa, bunun üzerine artık güneş batıdan olmak üzere bunlar üzerine doğacaktır. Güneşin batıdan doğmasından sonra kâfirin olsun, fasıkın olsun artık tevbeleri kabul edilmeyecektir. Artık bunlara yapılacak hitap ve mükellefiyet sona ermiş olacaktır. Bütün bunların gerçekleşmesinden sonra artık kıyamet yakın bir gelecekte kopacaktır. Yüce Allah, "Ben, cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler diye yarattım"[1] buyurmuştur.

---

[1] Zariyat, 56

Böylece bunların kulluk adına yapacakları bir şey kalmayınca, bundan böyle bunlar artık yeryüzünde uzun bir zaman yaşamayacaklardır. İşte Kıyamet alametlerini ve olayını âlimlerden bir kısmı bu şekilde anlatmışlardır.

Duhan (Duman) olayına gelince, Huzeyfe (r.a) tarafından Hz. Peygamber (s.a.v)'den rivayet olunan hadiste şöyle denmektedir: "Kıyamet alametlerinden birisi de, doğu ile batı arasını tümüyle kaplayacak halde bir duman olayının ortaya çıkmasıdır. Bu duman yeryüzünde kırk gün süreyle devam edecektir."[1]

İşte böyle bir durumda mümin adeta gribe yakalanmış gibi bir rahatsızlık yaşayacaktır. Kâfir ise, tıpkı sarhoş bir kimse durumunda olacak, duman onun ağzından, burun deliklerinden, göz ve kulaklarından girecek, arkasından çıkacaktır. Hatta bu dumanın, kıyamet günündeki cehennem ateşinin eserlerinden olduğu da ileri sürülmüştür.

Bu rivayet, Hz. Ali, İbn Ömer, Ebu Hureyre, İbn Abbas, İbn Ebi Müleyke ve Hasan'a dayandırılmaktadır. (Allah Teâlâ hepsinden razı olsun) Bu da: "Göğün, açık bir duman getireceği günü gözetle."[2] ayetinin ifade ettiği manadır.

Bu ayetle ilgili olarak İbn Mesud (r.a) diyor ki: "Doğrusu bu durumu Kureyşliler yaşadı. Bir kıtlık dönemi geçirdiler. Kıtlık onları öylesine bunaltmıştı ki, adamlar açlık yüzünden kendisiyle gök arasında bir duman varmış gibi havayı puslu halde görüyorlardı. Açlık onları öylesine bunaltmıştı ki, kemiklere varana dek yemek zorunda kalmışlardı."

"İster Batşa olayı olsun, ister Duman/Duhan olayı olsun, ister Lizam olsun, ister Rum ayeti (yani Bizanslıların İran Mecusilerini yenmesi olayı olsun) bunların tamamı zamanında gelip geçmişlerdir."

İbn Mesud'dan bu şekliyle gelen hadis Buhari ile Müslim'de ve bu ikisi dışındaki hadis kaynaklarında da yer almıştır. Hadiste yer alan "Batşa" ve "Lizam" kelimeleriyle kastedilenin Bedir günü olduğu söylenmiştir. Rum ayeti ile de, Bizanslılarla İran Mecusileri arasından geçen savaş murat edilmiştir. Rum suresi, 1-3 ayetleri de bu gerçeği dile

---

1 İbn Cerir Taberi, bunu tefsirinde zikrediyor, 25/114. Hadis isnad açısından ciddi manada zayıf olan bir rivayettir. Hadisin senedinde Ruvvad b. el-Cerrah var, bu şahıs hafızasını yitirmiştir. Bundan dolayı onun rivayetleri terk edilip alınmamıştır.

2 Duhan, 10

getirmektedir. Duhan ayetine gelince bu da Duhan Suresi, 1-16 ayetlerinde zikredilmiştir.[1]

---

[1] Buhari, 4824 ve 1007; Müslim, 2798 Müslim'den gelen lafız, Mesruk'tan rivayet olunan hadisin lafzıdır. Mesruk diyor ki: "Abdullah b. Mesud aramızda dayanmış yatıyor vaziyette iken, biz de yanında bulunuyorduk. Bu sırada yanına bir adam geldi ve 'Ey Ebu Adurrahman! Kufe'nin Kinde kapıları yanında hikâyecinin birisi, bir hikâye anlatıyor ve şu iddiada bulunuyor. Kesinlikle Duhan ayeti/Mucizesi geliyor. O, kâfirlerin nefeslerini kesecek ve müminleri de bir grip gibi yakalayacaktır. (Ne dersin?) dedi. Bunun üzerine İbn Mesud dayandığı yerden doğrulup oturarak ve kızgın bir halde şöyle dedi: "Ey insanlar! Sizden bir şey bilen, sadece bildiği şeyden, bildiği kadarını söylesin. Bilmeyen de, sadece 'Allah en iyisini bilir' desin. Çünkü o, herhangi birinizin bilmediği bir konu hakkında Allah bilir demese de yine en iyi bilen Allah'tır. Yüce Allah, Resulüne şöyle buyurmuştur: "*De ki: Ben bu görevim karşılığında sizden herhangi bir ücret istemiyorum ve ben olduğundan başka türlü görünenlerden de değilim.*" (Sad, 86)
Resulullah (s.a.v), insanlardan İslam'a karşı bir geriye dönüş görünce, kavmi hakkında: "Allah'ım! Yusuf Peygamberin toplumuna yedi yıl kıtlık verdiğin gibi, bunları da yedi yıl kıtlıkla dene!" diyerek bedduada bulundu. Ravi diyor ki: "İşte bundan sonra Kureyş toplumunu şiddetli bir kıtlık dönemi yakaladı. Kıtlık her şeyi kökünden kazıyıp götürdü. Hatta öylesi bir açlık içinde kıvrandılar ki nihayetinde açlık sebebiyle hayvan derilerini ve leşlerini yemeye başladılar. Bunlardan herhangi birisi, başını kaldırıp göğe doğru baktığında, çektiği açlık yüzünden ortalığı duman kaplamış gibi görürdü. Bu durum karşısında, Ebu Süfyan, Resulullah (s.a.v)'e gelir ve kendisine: "Ey Muhammed! Sen (elçi olarak) geldin, Allah'a itaati, akraba ile olan bağları kesmemeyi emrediyorsun. Doğrusu, senin kavmin, açlıktan helak olacaklardır. Onlar için Allah'a duada bulun" diye aracılık eder. İşte bunun üzerine yüce Allah şöyle buyurur: "Göğün, açık bir duman getireceği günü gözetle. Duman İnsanları sarar. Bu, acı bir azaptır. "*Rabbimiz, bizden azabı kaldır, çünkü biz artık inanıyoruz" derler. Artık onlar nasıl düşünüp öğüt alacaklar (öğüt alma zamanı geçti)? Oysa kendilerine apaçık bir elçi gelmişti. Sonra ondan yüz çevirdiler: "Bu, öğretilmiştir, cinlenmiştir" dediler. Biz sizden azabı birazcık kaldırırız ama siz yine (inkârınıza) dönersiniz.*" (Duhan, 10-15) Eğer, söz konusu Duman olayı, Kindeli şahsın dediği gibi ahiretle ilgili bir azap olsaydı, hiç ahiret azabı olan bir şey kaldırılır mıydı? Allah şöyle buyuruyor: "*O gün büyük vuruşla vururuz; zira biz öç alıcıyız!*" (Duhan, 16) Ayette sözü edilen "Batş" olayı, Bedir günü olayıdır. Çünkü "Batş" kelimesi, aslanın öldürücü pençeleriyle birini yakalayıp yere sermesidir. Kureyşliler de Bedir gününde o darbeyi yemiş ve yenilmişlerdi. İster Duhan azabı olsun, ister Batş olsun, ister Lizam olsun, Rum ayeti olsun, hepsi de geçip gitmiştir, önceden gerçekleşmişlerdir." (Bak: Müslim, 2798, Buhari, 4774)

Ebu'l Hattab b. Dıhye diyor ki: "Burada sahih olarak dikkate alınması gereken husus, iki şeye dayanır. Bunlardan biri, meydana gelmiş ve gerçekleşmiştir. Diğeri de meydana gelecek ve günü geldiğinde de olacaktır. Meydana gelmiş olan olaya gelince, göğe doğru baktıklarında, açlıkları sebebiyle, ortalığı sanki bir duman kaplamış olarak görmeleri olayı idi. Ancak duman gibi görülen ve öyle sanılan bu olay, aslında gerçek duman değildi. Gerçek duman denen olay, kıyametin alametlerinden olarak sayılıp kabul edilen dumandır ki, kıyamet alametleri görülmeye başladığı sırada, o da zamanı geldiğinde çıkacak olan dumandır. İşte bu olay gerçekleştiğinde, o günde insanların: "*Rabbimiz, bizden azabı kaldır, çünkü biz artık inanıyoruz*"[1] demelerine mani bir durum yoktur. Allah Teala sözkonusu azabı onlardan kaldırmıştır.

İbn Mesud'un sözüne gelince, onun söylediği o ifade, Resulullah'a isnad edilmemiştir. O söz, ancak İbn Mesud'un kendisine ait olan yorumudur. Çünkü Resulullah (s.a.v)'den gelen delil, İbn Mesud'un söylediklerinin hilafinadır.

Ben diyorum ki, İbn Mesud'dan gelen rivayete göre, sözkonusu edilen duman olayı, aslında iki duman olayıdır. Zaten Mücahid de, "İbn Mesud şöyle derdi" diyerek İbn Mesud'un: "O duman olayı, iki dumandan ibarettir. Bunlardan bir tanesi geçip gitmiştir. Henüz gerçekleşmemiş olan duman hadisesi ise, o duman gök ile yer arasını tamamen kaplayacak olan bir dumandır. Mü'min olan kimse bu olayı bir gribe, bir nezleye yakalanmış gibi geçirecektir. Kâfir olanlara gelince, onların kulakları delinecek, duyma organlarını yitirecekler. Bu sırada Yemen taraflarından güney rüzgârı gönderilecek. Mü'min olan her erkek ve kadının ruhları alınacak, geride yeryüzünde sadece insanların en kötüleri, en şerlileri kalacaklardır.

Hadiste geçen "Batşa" kelimesi ile "Lizam" kelimesi hakkında farklı değerlendirmelerde bulunulmuştur. Übey b. Kâ'b, "Bu, Bedir gününde kılıçla vurularak öldürülme olayıdır" diye açıklamıştır. İbn Mesud (r.a) da bu fikre yönelmiş, zaten çoğunluğun görüşü de bu merkezdedir. Bu anlatıma göre, İster "Batşa" kelimesi olsun, ister "Lizam" kelimesi olsun, her ikisi de aynı anlamdadırlar.

İbn Mesud (r.a) diyor ki, "Batşa-i Kübra/Büyük Batşa" Bedir olayıdır. Bunun kıyamet günü olabileceği de söylenmiştir. Esasen "Batş" kelimesi, "şiddetli olarak acıtıcı bir şekilde yakalamak" demektir. İbn

---

[1] Duhan, 12

Mesud, bunun Bedir günü olacağı manasında yorumlamış, bu da ayette sözkonusu edilen "Batşayı Kübra'dır."[1]

"Lizam" kelimesine gelince bu, sözlük manası itibariyle, bir meselede söylenen son söz, artık ondan başka söylenecek bir şey olmayan söz anlamındadır. Zaten: *"Azap yakanızı bırakmayacaktır."*[2] Furkan suresinin bu son ayetinin son cümlesi, bu kelime ile sona ermektedir ve kesinlik ifade etmektedir. Lizam kelimesi burada, "sürekli azap" diye anlamlandırılmıştır. Zaten bu kelime Kur'an-ı Kerim'de iki yerde geçmektedir. Birisi de Taha (129) suresindedir.

Kıyamet alametlerinden olan Deccal hadisesi bu kitapta birkaç yerde ele alındı. Dabbe olayına gelince, bununla ilgili olarak yüce Allah: *"O söz başlarına geldiği (kıyamet yaklaştığı) zaman, onlara yerden bir Dâbbe çıkarırız da, bu onlara insanların ayetlerimize kesin bir iman getirmemiş olduklarını söyler."*[3] Bu konu ile ilgili olarak açıklama ileriki sayfalarda görülecektir.[4]

Tefsir bilginlerinin anlattıklarına göre "Dabbetul Arz" denen bu varlığın çok büyük bir yaratık olduğu, Safa tepesinde yarılacak olan bir yerden çıkacağı ve yanına uğramadık kimseyi bırakmayacağıdır. Yanına vardığı kimse müminse ona, mümin olduğuna ilişkin işaret koyacak; adamın yüzü parlamaya başlayacak ve iki kaşının arasına da "Mü'min" diye yazacaktır. Eğer yanına vardığı kişi kafirse, ona da küfür damgasını basacak, adamın yüzü kararacak ve bunun da iki kaşının arasına "kafir" diye yazacaktır.

Abdullah b. Ömer (r.a)'dan rivayet olunduğuna göre, sözü edilen bu Dabbe'nin, Deccal ile ilgili haberde ele alınacağı gibi, Cessase olabileceği de aktarılmıştır.

Hadiste: "Bundan sonra çıkacak olan en son şey, Yemen tarafından çıkacağı ifade edilen ateştir." Bir başka rivayete de: "Aden derinliklerinden çıkacak olan ateş", bir rivayete göre de "Hicaz topraklarından çıkacak olan ateş" ifadeleri geçmektedir. Kadı İyaz'ın söylediğine göre, ola ki burada iki ateşten söz ediliyor olabilir. Bu ikisi, insanları mahşer yerine yönlendirmek için bir araya toplanacaklardır. Yahut da

---

1 Bak Taberi, Tefsir, 25/117

2 Furkan, 77; Bak: Taberi, tefsir, 19/56

3 Neml, 82

4 Bak: Buhari, 4864; Müslim, 2800

bu iki ateşin ilk çıkış noktaları Yemen'den başlayıp, sonra da Hicaz'da orya çıkacaklarıdır.

Hicaz topraklarından çıkacak olan ateş, önceki ibarelerde geçtiği gibi ortaya çıkacaktır. Geride sadece insanları mahşer alanına sevk edecek bu ateş kalacaktır. İşte Yemen'den çıkacak olan ateş de budur. Daha önce Haşr ile ilgili anlatılanlarda bu konu geçmişti. Bu konu aynı zamanda güneşin batıdan doğması ile ilgili bölümde ele alınacaktır.

"Kıyamet yaklaştı ve ay yarıldı."[1] ayetine gelince, rivayete göre Mekkeliler, Resulullah (s.a.v)'den bir mucize istemişler. O da, onlara ayın ikiye bölündüğünü, dağın bu iki bölüm arasında kaldığını, onlara göstermiş ve: "*Buna şahitlikte bulunun*"[2] buyurmuştur. Bu rivayet Buhari ve Müslim ile diğer hadis kaynaklarında da yer almaktadır.

Âlimlerden kimilerine göre: "Ay yarıldı demek", ileri dönük olarak "İleride ay yarılacak" anlamındadır. Bu, mana olarak aynen "Allah'ın emri/hükmü geldi"[3] kavline benzer. Bunun da manası: "Allah'ın emri/hükmü ileride gelecek" demektir.

Halimi Ebu Abdullah, "Minhacu'd-Din" adlı eserinde diyor ki; Ben, Buhara'da hilali, henüz iki gecelikken ikiye yarılmış halde gördüm. Her iki bölümün eni, ayın dördündeki veya beşindeki görünümü genişliğinde idi. Ben, o iki parça birleşene dek bekledim ve izlemeye devam ettim. Fakat o iki parça, tek parça halinde iken turunçgillerden olan bir portakal ve benzeri bir meyve görünümünde oldu. Ben, o kaybolana dek iki tarafın birleştiği halini göremedim. Bu sırada yanımda bir gurup kimse de vardı. Bunlar da bölgenin önde gelen şerifi, fakihi ve halk tabakasından daha başkaları idiler. Onların hepsi de benim gördüğümü gördüler.

Güvendiğim bir şahsın bana haber verdiğine göre, o da Hilalin o halini görmüş. Bu sırada Hilal üç günlükmüş ve iki bölünmüş halde imiş. Halimi diyor ki; böylece yüce Allah'ın "Ay yarıldı" kavli de meydana çıkmış oldu. Hem de kıyametin alametlerinden olabilecek tarzda ikiye yarılmış halde görülmüş. Kıyametten önce de yüce Allah, bunu Resulü için bir ayet kılmıştır.

---

1 Kamer, 51
2 Buhari, 3869 (3636-3638) ve 4864; Müslim, 280
3 Nahl, 1

Alametlerin İkiyüz Yılından Sonra Çıkacağı

İbn Mace, Ebu Katade'den rivayet ediyor. Dediğine göre, Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuş: "*Ayetler (alametler) iki yüz (hicri) yılından sonra belirmeye başlayacaktır.*"[1]

Enes (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Ümmetim beş tabaka üzeredirler. Bu tabakalardan birincisi, ilk 40 yıl içerisinde hayat geçirenlerdir. Bunlar iyilik ve takvada önde olan kimselerdir. İkinci tabakada yer alacak olanlar ise, 41-120. seneler arasında hayat geçirenlerdir. Bunlar akrabalarıyla bağlarını kesmeyenler ve bu bağı devam ettirenlerdir. Bunlarda sonra bunları izleyecek olan tabakadır. Bunlar da 120-160 yılları arasında hayat geçirenlerdir. Bu üçüncü dönemde yaşayanlar, hep birbirilerine sırtlarını dönecekler ve birbirleriyle olan bağlarını koparacaklardır. Artık bu dönemden sonra hercümerç dönemi başlayacaktır. Aman ha aman, işte bu dönemden kurtuluşu arayın, kurtuluşu!"[2]

Yine Enes (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Ümmetim beş tabakaya ayrılırlar. Her bir tabaka kırkar yıldan oluşmaktadır. Benim tabakam ile ashabımın tabakası, ilim ve iman ehlinin olduğu tabakadır. İkinci tabakaya gelince, 40'tan itibaren 80. yıla kadar olan kısımdır. İşte bunlar da iyilik ve takva ehlinin bulunduğu tabakadır"[3] daha sonra hadisin devamını aynen söyledi.

Yere Batacak Olanlarla Bir Başka Varlığa Dönüştürülecek Olanlar

Enes b. Malik (r.a)'dan Ebu Davud rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) Enes'e demiştir ki: "Ey Enes! Doğrusu halk, birtakım şehirler kuracaklardır. Kuracakları bu şehirler içerisinde Busra veya Busayra adında bir şehir de bulunacaktır. Eğer yolun oradan geçer veya oraya gidecek olursan sakın ola ki o şehrin tuzluk arazisinden, iskelesinden, çarşı ve pazarından geçmeyesin, idarecilerin kapılarına da varmayasın. Sana tavsiyem, o bölgenin dışta kalmış yerlerinden yoluna devam etmendir. Çünkü o topraklar da yere batmalar, fırtınalar ve bir de deprem çok yaşanır. Bir toplum geceleyin yatacaklar ve fakat maymun ve domuzlara dönüşmüş olarak sabahlayacaklardır."[4]

---

1 İbn Mace, 4057.
2 İbn Mace, 4058.
3 İbn Mace, 4058.
4 Ebu Davud, 4307. Bu hadis, Ebu Davud dışında bir hadis kaynağında yer almamaktadır. Hadisin sahih olduğu belirtilmiştir.

Adamın biri, Abdullah b. Ömer'e gelir ve ona: "Filan kişinin sana selamı var" der. İbn Ömer (r.a) da ona: "Öğrendiğime göre, o adam, dinde olmayan şeyleri dinmiş gibi topluma sunuyormuş. Eğer gerçekten böyle bir şey yapıyorsa, benden ona selam söyleme! Ben ona selam göndermiyorum. Çünkü Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu işittim: "Ümmetim içerisinden yerin dibine geçirilecekler, bir başka varlığa dönüştürülecek olanlar ve bir de şiddetli fırtınalar baş gösterecektir."[1]

Sehl b. Sa'd'dan da benzer bir rivayet bulunmaktadır. Daha önce geçen hadislerde, Mekke'yi yıkmak üzere ve Mehdi'ye karşı savaşmak için hareket eden bir ordunun yerin dinine geçirildiğinden söz etmiştik. Bu rivayeti Müslim ve daha başkaları da rivayet etmişlerdi.[2]

Daha önceki sayfalarda Buhari'den olsun, başka hadis âlimlerinden olsun hadisler nakletmiştik. O hadisleri, "Bu Ümmet onbeş hasleti işleyince"[3] başlığı altında sunmuştuk.

Saalebi de, kendi eseri olan tefsirinde, Cerir b. Abdullah el-Beceli'den rivayetle şu hadisi zikrediyor. Cerir b. Abdullah, diyor ki, Resulullah'ın şöyle buyurduğunu işittim: "Dicle ile Duceyl, Kutrabil ve Sarat arasında bir şehir kurulacaktır. Dünyanın zorba adamları orada toplanacaklardır. Bölgeye hazineler akıtılıp getirtilecektir. Hepsi de orada yerin dibine geçirileceklerdir." Bir rivayette de şöyle deniliyor: "Bölge halkının tamamı yerin dibine geçirileceklerdir. İşte burası yeryüzünde en hızlı bir şekilde, aynen yumuşak toprak üzerinde sağlam bir kazığın kolayca çakıldığı gibi, yerin dibine çakılıp girdirileceklerdir. Buraya da Bağdat denmektedir."[4]

Yüce Allah en iyisini bilir.

Deccal

"Deccalın özellikleri, nereden ve hangi bölgeden çıkacağı, çıkış alameti, çıktığında beraberinde nelerin olacağı, ondan kurtuluşun nasıl

---

1 İbn Mace, Fiten, 4061.
2 Müslim, 2882-2883
3 Buhari, 5590
4 Hatib Bağdadi, Tarih, 1/28-30; ed-Dani, "es-Sünen el-Varide fil-Fiten", s:350-469 (Amerika'nın Irak işgali esnasında atılan bombalarla yüzbinlerce kişi sığınaklarda, toprak altında can vermiştir. Bu olay 2003 yılında cereyan etmiş ve katil A.B.D. öncülüğündeki işgalci güçler bir milyona yakın Iraklı müslümanı katletmişlerdir. Çevirmen)

olacağı, ölüyü dirilteceği, anadan doğma körleri ve alaca (abraş) hastalığını tedavi edeceği hususları burada ele alınacaktır"

İbn Dıhye'nin söylediğine göre, âlimler Deccal ile ilgili olarak demişler ki; Deccal, lügatte on kadar manayı içerir.

Birincisi: Yalancı Deccal: Çok yalan söyleyecek olduğundan, böyle kimselere de deccal denir. Bu manayı Halil ve başkaları dile getirmişlerdir. Kelime, aynı zamanda Dicle ve Decle olarak da söylenmektedir. Bu da yalan söyleyen anlamındadır. Çünkü bu, hak ile batılı birbirine karıştıracaktır.

İkincisi: Deccal kelimesi, "Decele" kelimesinden türemedir. Bu da anlam olarak devenin yaralarının üzerini katran ile örtmektir. Deccal'ın bu adı alması, hakkın üzerini kapatıp büyü ve yalanlarıyla hakkın üzerini örttüğü için verilmiştir. Bu, tıpkı adamın yaralı ve uyuz olan devesinin yaralarının üzerini katran ile kapatmasına benzer. Üzerinde bu işlem yapılan deveye "deccale" adının verildiğini Asmai zikretmektedir.

Üçüncüsü: Deccala bu adın verilmesi, tüm yeryüzünü dolaşacağından ötürüdür.

Dördüncüsü: Kelime anlam olarak bir şeyin üstünü örtmektir. Böyle denmesi de bunun yeryüzünü tamamen dolaşması, kaplaması yüzündendir. İbn Dureyd'in dediğine göre, üzeri örtülen her şeye, bu manada bu kelime türevleri kullanılır. Kaldı ki Dicle nehrine bu adın verilmesi de, nehrin toprakları bir baştan ta öbür başa kadar kaplamasından dolayıdır.

Beşincisi: Mekke ile Medine dışında tüm yeryüzünü dolaşacağındandır.

Altıncısı: Kötülükleriyle tüm insanları aldatmasından dolayı da bu ad verilmiştir.

Yedincisi: Yarmak, gezip dolaşmak demektir.

Sekizincisi: Basit bir şeyi altınla kaplamak, yaldızlamak, süslemek demektir.

Dokuzuncusu: Yaramaz bir madeni altın ile yaldızlamak suretiyle göz boyamaktır.

Onuncusu: Yalancı süs ve bezemelerle göz boyamak, halkı aldatmak, hile ve kurnazlık etmektir.

Burada on madde halinde verdiğimiz bilgiler, Hafız Hattab b. Dıhye tarafından "*Maracul Bahreyn Fi Fevaidil Maşrıkaynı vel-Mağribeyn*" adlı eserinde zikredilmiştir.

Ebu Derda (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Kim, Kehf suresinin baş tarafından on ayet ezberlerse, Deccal'ın şerrinden korunmuş olur." Bir rivayete göre de: "Kim Kehf suresinin sonundan on ayet ezberlerse, Deccal'ın şerrinden korunmuş olur"[1] şeklindedir.

Ebu Bekir b. Şeybe, Feltan b. Asım yoluyla, Hz. Peygamber (s.a.v)'den rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) diyor ki: "Dalalet Mesihi (Deccal), geniş alınlı, sol gözü kör, enli ve eğik burunludur."[2]

Huzeyfe (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Deccal, sol gözü şaşı, gür saçlı biri olup beraberinde cennet ve cehennemi de olan biridir. Onun ateşi aslında cennet, cennet diye gösterdiği de aslında cehennem ateşidir.*"[3]

Yine Huzeyfe (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Ben, Deccal'ın yanında neler olacağını çok iyi biliyorum. Beraberinde akar vaziyette olan iki nehir olacak. Bunlardan birisinden gözün görebildiği noktaya dek beyaz su akacak, ikincisinden de yine gözün görebildiği noktaya dek parıldayan bir ateş akacak. Kim onlara yetişirse, ateş olarak gördüğü nehre koşsun, gözlerini kapatıp başını da eğsin ve ondan su içsin. Çünkü ateş olarak gördüğü o nehir, berrak buz gibi su taşımaktadır. Deccal'ın bir gözünün üzerini tırnak misali bir tabaka kapatmıştır. İki kaşı arasında kâfir diye yazılıdır. Okur-yazar olsun ya* da olmasın, her inanan kişi o yazıyı *okuyacaktır.*"[4]

Abdullah b. Ömer (r.a)'dan rivayet olunduğuna göre şöyle demiştir: Resulullah (s.a.v) bir keresinde halk arasında oturuyorken Mesih Deccal'dan söz etti ve şöyle buyurdu: "Dikkat edin, şüphesiz ki Mesih Deccal'ın sağ gözü şaşıdır. Onun gözü tıpkı salkımından dışarı fırlamış iri bir üzüm tanesi gibidir. (Ravi diyor ki, Resulullah, şöyle devam etti): "Ben, geceleyin rüyamda kendimi Kâbe'nin yanında buldum. Burada ansızın esmer bir kişiye rastladım. Gördüğüm bu şahıs, esmer güzeli erkeklerin en güzeliydi. Başındaki saçları iki omuzu arasında sarkık vaziyetteydi. Saçları arınıp taranmış haldeydi, başından da su damlıyordu. Ellerini iki kişinin omuzları üzerine koyarak, o iki kişi arasında o halde

---

1 Müslim, 809; Ebu Davud, 4323; Ahmed b. Hanbel, 21205

2 Ebu Bekir b. Şeybe, 37458; Bezzar, 3698; Taberani, 860 (18/335); Sedusi, Müsnedu Ömer b. Hattab, 33; Heysemi, Mecmauzzevaid, 7/348

3 Müslim, 2934, Müsned, 22768

4 Buhari, 713, 3450, 4708; Müslim, 2934/169; Ahmed b. Hanbel, 22768

Beytullah'ı tavaf ediyordu. Ben, bu şahsın kim olduğunu sorduğumda, bana: "Onun Meryemoğlu Mesih olduğunu söylediler." Onun arkasında da, saçları oldukça kıvırcık olan, sağ gözü şaşı/sakat ve pörtlek birini de gördüm. Bu şahıs, gördüğüm insanlar arasında daha çok İbn Katan denen adama benziyordu. O da ellerini iki kişinin omuzlarına dayamış halde Beytullah'ı tavaf ediyordu. Bu defa, bunun kim olduğunu sorduğumda bana, onun Mesih Deccal olduğunu söylediler."[1]

İbn Abbas (r.a)'ın rivayet ettiğine göre Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: *"Deccal şaşıdır, kıvırcık siyah saçlıdır, ay yüzlüdür, başı adeta dikenli (veya dal salmış) ağaç gibidir. Her şeyi kötü gösteren bir alçaktır. Toplum arasında Huzaa kabilesinden olan Abduluzza b.Katan'a benzer gibidir. O helak edicilerin en çok helak edenidir ve gözleri şaşıdır."*[2]

Ebu Davud Tayalisi, Ebu Hureyre (r.a)'dan rivayet ediyor. Rivayete göre Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Dalalete sevk eden Mesihi Deccal'ın her iki gözü de şaşıdır. Geniş alınlı, enli burun deliklerinden buhar çıkar. O, benzerlik yönünden tıpkı Katan b. Abduluzza gibidir." Bunun üzerine adamın biri: "Ey Allah'ın Resulü! Onun bana benzer bir yönü var mıdır?" diye sorması üzerine, Resulullah (s.a.v): "Hayır, sen Müslümansın oysa o kâfirdir." buyurmuştur.

Ebu Davud Tayalisi, Ebu Hureyre (r.a)'dan rivayet ediyor. Rivayete göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Dalalet Mesihi olan Deccal, şaşı gözlüdür. Geniş alınlı, enli ve eğik burunludur. Kendisi aynen Katan b. Abduluzza gibidir." Adamın biri Resulullah (s.a.v)'e: "Ey Allah'ın Resulü! Onun benzerliğinin bana bir zararı dokunur mu?" diye sorar. Resulullah da: "hayır, sen Müslümansın, o ise kâfirdir" buyurur.[3]

Ubeyy b. Kâb (r.a)'dan rivayet edildiğine göre Resulullah (s.a.v)'in bulunduğu bir yerde Deccal'dan söz edildi veya kendisi Deccal'dan söz açtı da şöyle dedi: *"Gözlerinden biri adeta yeşil bir cam gibidir. Kabir azabından Allah'a sığın."*[4]

---

1 Buhari, 3439-3440; Müslim, 169; Ahmed b. Hanbel, 6099.

2 İbn Ebi Şeybe, Musannaf, 37470; Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah, 1004; Taberani, el-Kebir,11711.

3 Ebu Bekir Tayalisi, Müsned, 2532, Ahmed b. Hanbel, 2/291;. İbn Hacer, Fethul-Bari, 13/101

4 Ebu Davud, Tayalisi, Müsned, 544; Ahmed b. Hanbel, 5/123; Ziya el-Makdisi, el-Muhtare, 1202; Ebu Nuaym, Hilye, 4/363; Heysemi, Mecmauzzevaid, 7/337. Hadisin isnad açısından sahih olduğu söylenmiştir.

Hz. Ebu Bekir (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz Deccal, doğuda, adına Horasan denen bir yerde meydana çıkacaktır. Peşine kalabalık guruplar takılacaktır. Yüzleri adeta deri ile kaplanmış kalkanlar gibidir."[1]

Ebu Said, Hudri (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Ümmetin yetmiş bin kişi Deccal'a tabi olacaklar. Hepsinin de üzerinde yeşil atlastan giysiler bulunacaktır.*"[2]

Taberani'nin Katade, Şehr b. Havşab yoluyla Esma b. Yezid'den rivayetine göre Hz. Peygamberin yanında, Deccal'dan söz açılmış, Resulullah (s.a.v) de şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz Deccal gelmesinden üç yıl öncesinden gök yağmurlarını kısacaktır. İlk sene, yağmurlarının üçte birini kısacak, yeryüzü de yetiştirdiklerinin üçte birini kesecektir. İkinci yıl ise, gök yağmurlarının üçte ikisini, yer de yetiştirdiklerini üçte ikisini kısacaktır. Üçüncü yıl ise gökten yağmur yağmayacağı gibi yerden de bir şey bitmeyecektir. İş öyle bir noktaya gelecek ki, diş ve tırnak sahibi ne kadar canlı varsa hepsi ölecektir."[3]

İbn Mace, Ebu Umame'den rivayet ediyor. Hadiste şu ifade yer almaktadır: "Üçüncü yıl, hiç yağmur yağmayacak, hiçbir bitki de bitmeyecektir. Gökten düşen bir tek damla yağmur da olsa, bundan dolayı hiçbir bitki meydana gelmeyecek, hiçbir şey yeşermeyecektir. Yeryüzü bakır gibi, gökyüzü de cam gibi olacaktır. Nihayet insanlar açlıktan ve zorluktan ötürü öleceklerdir. Fitne artacak, hercümerç başlayacak, insanlar birbirlerini doğrayacaklardır. Bizzat insanların kendileri, yeryüzünü belalarla istila edeceklerdir. İşte tam da böyle bir anda lanetlenmiş olan Deccal, Isfahan taraflarında bir kasabada ortaya çıkacaktır. Bu kasaba Yahudiye kasabası adını taşımaktadır. Kendisi doğurmaz olan ve katıra benzeyen bir eşeğe binecektir. Eşeğinin iki kulağı arasındaki mesafe 40 arşın olacaktır."[4]

---

1 Tirmizi, 2237. İbn Mace, 4072; Ahmed b. Hanbel, 13; Hadisin sahih olduğu belirtilmiştir.

2 Abdurrezzak, Musannaf, 20825; Ebu Nuaym b. Hammad, el-Fiten, 1549.

3 Taberani, el-Kebir, 406; Ebu Davud Tayalisi, Müsned, 1633, Abdurrezzak, Musannaf, 20821; Ahmed b. Hanbel, 6/455; el-Mişkat, 5490-5491, Nuaym b. Hammad, 1549

4 İbn Mace, 4077. Ancak yazarımızın burada verdiği bu hadis lafzı ile İbn Mace'de bulunan hadis, birbirine uymamaktadır. Hadis, isnad açısından zayıf bir rivayettir.

Deccal'ın bazı özellikleri de şöyledir: "İri yapılı, uzun boylu, kıvırcık gür saçlı, sağ gözü şaşı, sanki hiç yaratılmamış gibidir. Diğer gözünü ise kan bürümüştür. İki kaşı arasında kâfir yazılıdır. Allah'a iman etmiş olan herkes onu okuyacaktır. Doğu ve batı taraflarında bulunan insanların duyabilmeleri amacıyla üç kez çığlık atacaktır."[1]

Rivayet olunduğuna göre, denizden eşine güzellikte az rastlanan bir kadın çıkacak ve insanları kendisiyle aynı yatağı paylaşmaya çağıracak. Tüm beldeleri gezip dolaşacak. Onunla kim aynı yatağı paylaşırsa, Allah'ı inkâr etmiş olur. İşte tam da böyle bir dönemde yüce Allah, üzerilerine Deccal'ı çıkaracaktır. Onun çıkış alametlerinden birisi de Kostantıniye'nin (İstanbul'un) yeniden fethedilmesi olacaktır. Çünkü ilgili haber, Deccal'ın çıkışı ile Kostantıniye'nin fethi arasında yedi ay geçecektir. Zaten bu konu önceden anlatılmıştı.

Ebu Bekir Tayalisi anlatıyor. Süfeyne'den gelen rivayete göre demiş ki, Resulullah (s.a.v) bize hitabede bulundu ve şöyle konuştu: "Hiçbir Peygamber yoktur ki, Deccal tehlikesinden ümmetini uyarmamış olsun. Dikkat edin! Onun sol gözü şaşıdır. Sağında ise oldukça sert bir tırnak vardır. İki kaşı arasında kâfir yazılıdır. Yanında iki vadi bulunur. Bunlardan birisi cennettir, diğeri de ateştir. Onun ateşi aslında cennettir, cenneti de ateştir. Deccal halka dönerek: "Ben yaşatıp öldüren Rabbiniz değil miyim?" diyecektir. Yanında, peygamberlerden iki peygambere benzeyen iki melek olacaktır. Doğrusu ben o iki peygamberin de, babalarının da adlarını biliyorum. Eğer, onların isimlerini söylememi istersen, ikisinin de adlarını söyleyeyim. Bu ikisinden birisi Deccal'ın sağ tarafında, birisi de sol tarafında yer alacaktır. Deccal: "Ben, dirilten ve öldüren Rabbiniz değil miyim?" diyecek. O iki melekten birisi "sen yalan söylüyorsun" diyecektir. Fakat bu sözleri, yanındaki arkadaşı dışında insanlardan hiçbir kimse işitmeyecektir. İkinci melek de, birincisi tasdik mahiyetinde "doğru söylüyorsun" diyecektir. Halk bu konuşulanları duyacaklar ve fakat o iki meleğin Deccal'ı tasdik ettiğini sanacaklardır. İşte bu, bir fitnedir" demiştir. Nihayet Deccal, Medine'ye gelene dek yürüyecek ve fakat buraya girişine izin verilmeyecektir. Bunun üzerine: "Burası filan adamın kasabasıdır, oraya girmekle ona eza vermeyin" diyecektir. Sonra yoluna devam ederek Şam'a gelecektir. Allah, bunların tamamını da Ufayk denen tepenin yanında helak edecektir."[2]

---

1 Bak önceki dipnot

2 Ebu Davud, Tayalisi, Müsned, 1106; İbn Ebi Şeybe, Musannaf, 37479; Ahmed b. Hanbel, 5/221; Taberani, el-Kebir, 6445; İbn Adiy, el-Kamil, 2/440.

İbn Berhan, İrşad adlı eserinde diyor ki, galip zannıma göre, meleklerin kendilerine benzedikleri iki peygamberden birisi Meryem oğlu Mesih İsa'dır. Ötekisi de Muhammed (s.a.v)'dir. İşte bundan dolayı o ikisi sebebiyle uyarıda bulunmadı ve vasiyet etmedi.

Ubade b. Samit (r.a)'ın rivayetine göre Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz ben, size Mesih Deccal hakkında konuşmuştum. Ancak onun nasıl biri olduğunu iyice anlayamadığınızdan endişe duydum. Doğrusu Mesih Deccal, kısa boylu, eğri bacaklı, kıvırcık saçlı, tek gözlüdür. Gözü siliktir. Ne kabarıktır, ne de çukur. Eğer durumu hakkında kararsız olursanız, biliniz ki Rabbiniz tek gözlü değildir."[1]

Bir başka rivayette de: "Bir zamanlar burada su vardı" ifadesinden sonra şu bilgiler yer alıyor: "Nihayet yollarına devam ederler, sonunda şarap dağına ulaşırlar. Bu, Beytul Makdis'te bir dağdır. Aralarında: "Biz, yeryüzünde olanları öldürdük, gelin şimdi de göktekileri öldürelim" derler. Bu amaçla oklarını göğe doğru çevirip fırlatırlar. Allah da onların oklarını kana bulanmış bir halde geri çevirir."[2]

Tirmizi, Ye'cuc ile Me'cuc toplumunun oklarını fırlattıklarına dair bilgiyi, sözkonusu hadise bağlı olarak tahric etmiş ve şöyle demiştir: "Daha sonra yürümeye devam ederler, Sonunda Beytul Makdis dağına varırlar ve: 'Biz, yeryüzünde olanları öldürdük, gelin şimdi de göktekileri öldürelim' derler. Bu amaçla oklarını göğe doğru çevirip fırlatacaklar. Allah da onların oklarını kan kırmızısına bulanmış bir halde geri çevirecektir. Meryem oğlu İsa da burada kuşatma altına alınır."

Yine hadiste: "O leşleri Allah'ın dilediği yere atarlar" ifadesi yerine, "O kuşlar, oradaki kokuşmuş leşleri yüklenirler ve götürüp dipsiz çukur bir alana bırakırlar.

Dediklerine göre Müslümanlar, bunların geride kalan oklarının kalıntılarını, yaylarını, oklarını yerleştirdikleri torbalarını yedi yıl boyunca yakıt malzemesi olarak kullanırlar." Devamla: "Allah, bundan sonra bir yağmur gönderir" diye hadis sonuna kadar devam eder.

Burada verilen rivayet, aynı zamanda Tirmizi ve İbn Mace'de de yer almaktadır. Ancak rivayetlerde küçük çapta da olsa birtakım farklılıklar bulunmaktadır. Sonunda anlam olarak hepsi de aynı noktaya çıkmaktadır. Bu rivayetlerden birisi de farklı tariklerden gelmiş olsa bile, şöyledir: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Müslümanlar, Ye'cuc ile Me'cuc

---

1 Ebu Davud, 4320, Ahmed b. Hanbel, 22258.

2 Müslim, 2937; Tirmizi, 2240; İbn Mace, 4075; Ahmed b. Hanbel, 17177.

kavminden geri kalan oklarını, yaylarını ve ok torbalarını, kalkanlarını yedi yıl boyunca yakıt olarak kullanacaklardır."[1]

Ebu Umame el-Bahili diyor ki, Resulullah (s.a.v) bize hitapta bulundu. Hitabesinde en çok üzerinde durup vurguladığı nokta, Deccal olayı idi. Bizi, o konuda uyarırdı. İşte Resulullah (s.a.v)'in konuştuğu ifadelerden bir kısmı şöyledir:

"Yüce Allah'ın Âdem'i yarattığı ve neslini de yeryüzüne dağıttığı günden bu güne dek, Allah Deccal fitnesinden daha büyük bir fitne var etmemiştir. Yüce Allah'ın gönderdiği hiçbir peygamber yoktur ki Deccal konusunda ümmetini uyarmamış olsun. Sizler, ümmetlerin sonuncularısınız. Şüphesiz Deccal sizin içinizden çıkacaktır. Eğer, ben henüz aranızda bulunuyorken Deccal çıkacak olursa, her müslüman adına onun önünde duracak, onu engelleyecek ben olacağım. Eğer, benden sonra çıkacak olursa, o takdirde herkes kendi nefsinden sorumludur. Her bir müslümanı koruma adına da Allah benim halifemdir. O, Şam ile Irak arasındaki taşlık bir bölgeden çıkacaktır. Dünyanın dört bir tarafını dolaşacaktır.

Ey Allah'ın kulları! Ona karşı direnmede sebat edin. Ben, size onunla ilgili özellikleri anlatacağım. Benden önce hiçbir peygamber, Deccal'ın özellikleri hakkında bir şey söylemiş değillerdir. O, ilk çıkışta kendisini Allah'ın Nebisi olduğunu söyleyecektir. Oysa benden sonra artık bir Nebi gelmeyecektir. Sonra, "Ben sizin Rabbinizim" diyecek. Oysa sizler ölene dek Rabbinizi görecek değilsiniz. Onun gözü şaşıdır, sakattır. Oysa Rabbiniz şaşı değildir. Onun iki kaşı arasında "kâfir" diye yazılıdır. Okur-yazar olsun ya da olmasın, her mü'min onu okuyacaktır.

Deccal'ın fitnelerinden birisi de, yanında cennet ve cehennemin olmasıdır. Kim, onun ateş dediği şeyle imtihana çekilirse, bundan dolayı Allah'tan yardım dilesin ve Kehf suresinin başından itibaren birkaç ayeti okusun. O, ateş onu yakmayacak, tıpkı Hz. İbrahim'in ateşi ne duruma gelmişse, Allah'ın izniyle bu ateş de öylece esenlik haline gelecektir.

Deccal'ın fitnelerinden birisi de, onun, bir Bedeviye, "Eğer ben senin babanı ve anneni diriltmek istersem, o takdirde sen, benim, senin Rabbim olduğuna şahitlik eder misin?" diyecek. O da, "evet" diyecektir. Tam bu esnada iki şeytandan biri, adamın annesi, biri de babası suretinde ortaya çıkacaklar ve Bedeviye, "Oğlum, ona tabi ol. Senin Rabbin odur" diyecekler.

---

[1] İbn Mace, 4076. Hadisin sahih olduğu belirtilmiştir.

Deccal'ın bir fitnesi de, adam bir tek kişiyi alacak, onu testere ile ikiye ayırarak öldürecektir. Sonra da halka dönerek: "Benim şu kuluma bir bakın hele! Şimdi ben onu dirilteceğim, fakat o, benden başka bir Rabbinin olduğunu ileri sürecektir" der. Yüce Allah, bu esnada o kulunu diriltir. Mel'un ve iğrenç varlık, o dirilen kişiye: "Rabbin kim?" diye soracaktır. O da: "Rabbim Allah'tır, sen ise Allah'ın düşmanı olan Deccal'sın. Allah adına yemin olsun ki ben şu anda çok daha iyi olarak, basiretim açılarak senin Deccal olduğuna kesin inandım" diyecektir."[1]

Ebu Said Hudri (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "İşte o adam, ümmetimi çerisinde cennette derecesi en yüksek olan kişi olacaktır."

Ebu Said el-Hudri (r.a) diyor ki: "Biz o adamın Ömer b. Hattab'dan başkası olamayacağını sanırdık. Çünkü onun yoluna çıkabilecek kişi ancak o olurdu."[2]

Muharibi diyor ki, yeniden Ebu Rafi yoluyla gelen hadise bakalım. Ebu Rafi diyor ki: "Deccal'ın fitnelerinden birisi de, Deccal bir yerleşim yerinden geçecek, o mahalle halkı onu yalanlayacaklardır. Bunun üzerine onların ne kadar yaylım hayvanları varsa, hepsi helak olup gidecektir. Bir fitnesi de şudur: Yine Deccal bir yerleşim yerinden geçerken oradakiler onu tasdik edecekler.

Öyle ki merada bulunan hayvanları, o gün eve döndüklerinde eskisine göre daha çok verim verecekler, karınları doymuş, böğürleri şişmiş, memeleri süt dolu olduğu halde döneceklerdir. Yeryüzünde ayak basmadık bir yer bırakmayacaktır. Sadece Mekke ile Medine'ye giremeyecektir. Çünkü bu iki beldenin hangi noktasından, hangi açık olan bir yerinden girmeye kalkışsa, orada melekler kendisini kılıçlarıyla karşılayarak saldırmaya hazır durumda karşı duracaklardır. Kızıl Zurayb denen yerde, çöplüklerin atıldığı alana yakın bir noktada inecek. Bu sırada Medine, içindeki ahalisini, deprem halinde üç kez sarsacaktır. Bunun üzerine Medine tek bir münafık erkek ve tek bir münafık kadın kalmaksızın hepsi de çıkıp ona doğru gideceklerdir. Nasıl ki körük, demirin pasını yok ediyorsa, Medine de içindeki kötüleri ve ahlaksızları böylece dışarı atacaktır. İşte o gün, kurtuluş günüdür, ihlas ve samimiyet günüdür."

Ebu Askerin kızı Ümmü Şerik, Resulullah (s.a.v)'e: "Araplar o gün nerede olacaklar?" diye sorar. Resulullah (s.a.v) de: "Onlar o gün sayıca

---

1 İbn Mace, 4077.

2 İbn Mace, Deccal fitnesi ve Hz. İsa'nın nüzulü bahsi.

orada oldukça az olacaklar. Onların büyük bir çoğunluğu Beytul Makdis'te olacaktır. Onların imamları (başkanları) da salih bir adamdır. Onlara sabah namazını kıldırmak için öne geçer, tam bu sırada Meryem oğlu İsa iner. Bu durumda İmam geri çekilir, Hz. İsa'nın öne geçip namazı kıldırması için ona yol açar. Hz. İsa (a.s.) da ellerini, onun iki omuzları arasına koyarak ona şöyle der: "Namazı kıldır. Çünkü senin namazı kıldırman için kamet getirildi" der. Bunun üzerine cemaatin asıl imamı, onlara sabah namazını kıldırır. İmam namazı bitirince, Hz. İsa: "Kapıyı açın" der. Kapı açılır, kapının gerisinde Deccal ve beraberinde de yetmiş bin yahudi vardır. Hepsi de silahlıdırlar. Deccal Hz. İsa'ya bakınca, tuzun suda ermeye başladığı gibi erimeye başlar ve dönüp kaçar.

Hz. İsa, ona seslenerek: "Sen beni geçip gidemez, kaçamazsın. Çünkü benim sana indireceğim bir tek kılıç darbesi vardır. Nihayet, Hz. İsa, Deccal'a doğu tarafında Ludd denen kapıda yetişir, ona bir darbe indirerek onu orada öldürür. Böylece yüce Allah, yahudileri hezimete uğratır ve dağılarak Allah'ın yarattığı her ne varsa, onun arkasına geçip saklanmaya çalışırlar. Ancak yüce Allah, (Yahudinin arkasına gizlendiği) şeyi dile getirir. Bu durumda ne kadar taş ve ağaç varsa, nerede bir duvar ve bir canlı varsa, hemen konuşmaya başlarlar ve arakalarında bir yahudinin saklanıp gizlendiğini söylerler. Bunlar arasından sadece Ğarkad adı verilen ağaç konuşmayacaktır. Çünkü bu ağaç, yahudilere ait olan bir ağaçtır."[1]

Resulullah (s.a.v) diyor ki: "Doğrusu onun yeryüzünde kalacağı günler 40 yıldır. Onun senesi, yarım yıl gibi olacak, onun bir yılı da bir ay gibi olacak. Onun bir ayı bir hafta gibi geçecek. Onun diğer günleri de adeta bir kıvılcım misali olacaktır. Herhangi biriniz Medine kapısı önünde sabahlayacak, buradan daha diğer kapıya varamadan akşam olacaktır."

Bunun üzerine Resulullah (s.a.v)'e bu kadar kısa olan günler içerisinde nasıl namaz kılacağız?" diye sorulur. Resulullah (s.a.v): "Nasıl ki uzun günlerde, namaz vakitlerini normal günler gibi ayarlamak suretiyle takdir ettiyseniz, kısa günlerde de aynen o şekilde vakitleri takdir edeceksiniz. Sonra da namazlarınızı kılarsınız" buyurur.

Resulullah (s.a.v): "Meryemoğlu İsa, ümmetim içerisinde adil bir hakem ve hakkı uygulayan bir devlet başkanı görevini üstlenecektir. Haçı

---

1 Bundan yıllar önce okuduğum bir kitapta, yahudiler gelip Filistin toprakları üzerinde devlet kurmaya başladıklarında, bu ağacı da yetiştirmeye başladıklarını okumuştum. Bu dikenli ağaçlar türünden olan bir ağaç cinsidir. (Çeviren)

kıracak, domuzu da öldürecektir. Vergiyi (cizyeyi) kaldıracak, sadakayı (zekatı) bırakacaktır. Bundan böyle hiçbir koyun ve deve için zekât memuru görevlendirilmeyecektir. Düşmanlık, kin ve nefret ortadan kaldırılacaktır. Tüm zehirli canlıların zehirleri alınacaktır. Hatta çocuk elini yılanın ağzına sokacak da yılan ona hiçbir zarar vermeyecektir. Küçücük bir kız yavrusu da bir aslanı kovalayacak ve fakat aslan ona bir zarar vermeyecektir. Sürü içerisinde kurt, adeta sürüyü koruyan çoban köpeği gibi olacaktır. Nasıl ki bir kap su dolarsa, yeryüzü de öylece barış dolacaktır. Herkes aynı dini inanca sahip olacak, din birliği sağlanmak suretiyle sadece Allah'a kulluk edilip ona ibadet edilecektir.

Bundan böyle savaş yük ve sorumlulukları da ortadan kalkmış olacaktır. Kureyş'in mal varlığı ve egemenliği artık sona erecektir. Yeryüzü adeta gümüş sofrası haline gelir, Hz. Âdem (a.s.)'ın verdiği söz gereği bitki ve ürünlerini verecektir. Dahası birkaç kişi bir salkım üzümün başında toplanacaklar ve o üzüm salkımı hepsinin doymalarına yeter. Aynı şekilde birkaç kişi, nar yemek üzere bir narın başına toplanacaklar ve o nar, onların doyması için hepsine yetecektir. Bir öküzün değeri de mal olarak şu ve şu kadar fiyata çıkacaktır. Bir at ise, çok basit bir fiyattan alıcı bulacaktır."

Bu esnada Resulullah (s.a.v)'e: "At fiyatlarının o kadar ucuzlama sebebi ne olabilir?" diye sorulur. Resulullah (s.a.v): "Savaş ortadan katlığından dolayı artık bundan sonra kimsenin at besleme gereği kalmayacaktır" buyurur. Bu defa: "Peki, o halde öküzün fiyatının artmasının sebebi nedir?" diye sorulur. Resulullah (s.a.v): "Çünkü bundan sonra tamamen toprağı sürme ve ekip biçme olayı onlar üzerinden gerçekleşeceğinden ötürü, değeri böylesine artacaktır."

Deccal çıkmazdan üç yıl öncesinden kıtlık dönemi başlayacaktır. İnsanlar bu zaman zarfında çok büyük sıkıntılar ve açlık yaşayacaklardır. Yüce Allah, ilk kıtlık senesinde yağacak yağmurun üçte birini kesmesi için göğe emir buyuracak, bitkilerin ve yer ürünlerinin de üçte birinin kısılması için yeryüzüne emir verecek, böylece yağmur daha az yağacak, topraklar da daha az verimli olacaktır. Bu defa yüce Allah, ikinci yılda yine yağmurlarının üçte ikisini kısması için semaya (bulutlara) emir verecek, bundan böyle bulutlar, yağmurlarının üçte ikisini kısacaklardır. Toprağa da veriminin üçte ikisini düşürmesi emrini verecek, torak da ikinci yıl, verimini üçte iki olarak kısacaktır. Yüce Allah, üçüncü yıl yine semaya, hiç yağmur yağdırmaması emrini verecek ve bundan sonra artık yağmurlar kesilecek, bir damla bile düşmeyecektir. Toprağa, veriminin

tamamını kesmesi emrini verecek, artık bundan sonra toprak da bitkilerini bitirmeyecektir. Bundan sonra tırnaklı olsun, olmasın tüm canlılar helak olacaktır. Sadece yüce Allah'ın diledikleri dışında bu helak dışında kalan bir canlı olmayacaktır.

Bu defa Resulullah (s.a.v)'e böyle bir durum karşısında insanların hali nice olur, diye sorulur. Resulullah (s.a.v): "O gün insanların doyabilmeleri ve susuz kalmamaları için sadece "La ilahe İllallah", "Allahu Ekber" ve "Sübhanellah" diye tehlil, tekbir ve tesbih getirmeleri, onlar için yiyecek ve içecek adına yeterli olacaktır."[1] buyurur.

İbn Mace, bazı alimlerin isimlerini vererek onların, bu hadisin çocuk eğitimi vermek için yetiştirilen öğretmenlere öğretilmesidir tavsiyesinde bulunduklarını zikrediyor.[2]

Esma b. Yezid el-Ensari'den rivayetle gelen hadiste ifade olunduğuna Resulullah'a (s.a.v)'e: "Ey Allah'ın Resulü! Sen, bize Deccal'dan söz ettin. Allah adına yemin olsun ki, bizden herhangi birimiz hamurunu yoğururken, henüz o hamur ekmek yapılmazdan önce Deccal fitnesinin baş göstermesinden endişe duymaktayız. Çünkü sen: 'yiyecekler hep kuruyup yok olacak?', diyorsun. Bizim açlıktan dolayı durumuzu ne olacak?" dediler. Resulullah (s.a.v): "O, melekler için yeme içme yerine geçen şey nasıl ki onlara yetiyorsa o, size de yetecektir" buyurdu. Bu defa: "Ey Allah'ın Resulü! Melekler yemezler, içmezler, onlar yeme ve içmekten uzaktırlar, ne buyurursun?" demeleri üzerine Resulullah (s.a.v): *"O gün mümin kimselerin yiyeceği ve içeceği sadece tesbihtir"*[3] buyurur.

Abdurrezzak'ın zikrettiğine göre, Esma binti Yezid el-Ensari diyor ki; Resulullah (s.a.v) benim evimde idi. Bu arada Deccal'dan söz etti de şöyle buyurdu: "Deccal gelmezden üç sene öncesinden kıtlık baş gösterecektir. İlk sene yağmurların ve bitkilerin, toprak ürünlerinin üçte biri kesilecek. İkinci yıl, yağmurun üçte ikisi ile toprak ürünlerinin ve bitkilerin üçte ikisi kesilecektir. Üçüncü sene ise ne yağmur yağacak, ne de topraklar ürün verecektir. İster tırnaklı hayvanlar olsun, ister azı dişi olanları olsun, hepsi de helak olacaklardır.

---

[1] Ebu Davud, Melahim, 14; İbn Mace, Fiten, 4077. Ayrıca bak: İbn Mace, 4040-4081

[2] İbn Mace, 4077. Ancak hadis isnad açısından zayıf olan bir rivayettir.

[3] Taberani, el-Kebair, 406; Ebu Davud, Tayalisi, Müsned, 1633; Abdurrezzak, Musannaf, 20821; Ahmed b. Hanbel, 6/455, 27073 Mişkat, 5491; Kıssatul Mesihi'd-Deccal, 76-77.

Doğrusu Deccal'ın en şiddetli ve büyük fitnesi, halkı baştan çıkarmasıdır. Bir Bedeviye gelecek ve ona: "Eğer ben senin deveni diriltirsem, benim senin Rabbin olduğunu bilir misin?" diye sorar. Bedevi de: "Elbette bilirim" der. Bunun üzerine şeytan onu yoldan çıkarmak için, onun devesi şekline girer. Devesi, eskisine göre daha güzel, daha semiz, memeleri daha dolgun bir şekilde görünür. Deccal bu defa kardeşi ile babası vefat etmiş olan birine gelir. Ona da: "Eğer senin kardeşini ve babanı diriltecek olursam, sen, beni Rabbin olarak bilir misin?" diye sorar. O da: "Elbette bilirim" der. Bu sırada şeytan, onun babası ve kardeşi şekline girer, o şekilde görünür."

Hadisi rivayet eden Esma (r.a) diyor ki bu arada Resulullah (s.a.v) ihtiyacı için dışarı çıktı. İhtiyacını giderdikten sonra geldi. Ancak içerde bulunanlar, konuşulanların etkisinde kaldıklarından ötürü tasa ve keder içerisinde idiler. Ben de, üzüntüden dolayı kapıya dayanıp öylece durdum. Resulullah (s.a.v) bana: "Esma! Neyin var?" dedi. Ben de: "Ey Allah'ın Resulü! Sen, Deccal'dan söz etmekle yüreklerimizi yerinden oynattın! Biz ne yapacağız?" dedim.

Resulullah (s.a.v): "Ben, daha aranızda hayatta bulunuyorken, Deccal çıkacak olursa, sizin adınıza ben ona karşı koyarım. Olmamam halinde de, her mümin adına Rabbim benim halifemdir" buyurdu. Ben: "Ey Allah'ın Resulü! Bizler, hamurumuzu yoğuruyoruz. Daha o, ekmek haline gelmeden, biz onu bitiremeden acıkıyoruz, O gün müminlerin hali nice olur?" dedim. Resulullah da: *"Gök ehline gıda gibi gelen, onların gıdaya ihtiyaç duymalarını önleyen Sübhanellah ve Kuddusun, Subbuhun duaları müminler için de kâfi gelir"*[1] buyurdu.

Ebu Hureyre (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Meryemoğlu İsa, kesinlikle adaleti uygulayan bir hakem olarak inecek, haçı da kesinlikle kıracak, domuzu öldürecek, cizye vergisini kaldıracaktır. İşte o zaman genç dişi develer kesinlikle terk olunacaktır. Onlara herhangi bir rağbet olmayacaktır. Artık düşmanlıklar, kin, nefret ve haset durumları muhakkak olarak yok olacaktır. İnsanlar mala davet olunacaklar ve hiçbir kimse onu kabul etmeyecektir."[2]

Ebu Hureyre (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "İmamınız (idareciniz) sizden olduğu halde (veya size imamlık ettiği

---

1 Ahmed b. Hanbel, 27032; Mişkatul Mesabih, 5491

2 Buhari, 2222; Müslim, İman, 15/243; İbn Mace, 4078; Ahmed b. Hanbel, 7622

halde) Meryemoğlu İsa inince acaba durumunuz nasıl olacak?" İbn Ebi Zi'b: "İmamınız sizden iken" ifadesinin ne anlama geldiğini bilir misin?" dedi. Ben de: "Ne anlama geldiğini o halde bana haber ver" dedim. O da bunun anlamı: "Sizi, Azizi ve Celil olan yüce Allah'ın Kitabına ve Resulünüzün: *"Varlığım elinde olan Allah adına yemin olsun ki, Meryem oğlu İsa, günü geldiğinde Mekke ile Medine arasında yer alan Ravha vadisinde Hacca veya Umreye gidiyor bir halde yüksek bir sesle telbiye getirerek (Lebbeyk, Lebbeyk diyerek) geçecektir. Ya da İsa (a.s.) Umre ile Haccı muhakkak birleştirecektir."*[1] dedi.

Resulullah (s.a.v), üç defa sözlerini tekrarlayarak şöyle buyurmuştur: *"Muhakkak Meryemoğlu Mesih İsa ümmetimden sizin gibi veya sizden çok daha hayırlı olan birtakım adamlara yetişecektir."*[2]

Ebu Hureyre (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: *"Meryemoğlu İsa geldiğinde, daha önce geçmiş olan ümmetlerdeki salihler gibi olan yeryüzünde en hayırlı kimselerden sekiz yüz erkek ile dörtyüz kadın arasına inecektir."*[3]

Abdullah b. Amr (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuş: *"Meryemoğlu İsa inecek, evlenecek, bir çocuğu olacak. Yeryüzünde 45 yıl kalacak. Ölünce, benim yanımda, benim kabrime konulacak. Ben ve İsa, Ebu Bekir ile Ömer arasından aynı kabirden kalkacağız."*[4] Bunu, el-Miyanşi Ebu Hafs veya Ebu Cafer zikretmiştir.

Söylenenlere göre Hz. İsa, Deccal'ı öldürdükten sonra Arap asıllı bir kadınla evlenecektir. Hz. İsa'nın eşinden bir kızı olacak ve ölecektir. Hz. İsa bundan iki yıl sonra vefat edecektir. Bu bilgiyi Ebu'l-Leys Semerkandi veriyor. Bu konuda kendisi Ka'bul Ahbar'a muhalefet etmiştir. Çünkü Ka'bul Ahbar'ın söylediğine göre Hz. İsa'nın iki çocuğu olacaktır.[5] İleride bu konuda bilgi verilecektir.

---

1 Müslim, 1252; Ahmed b. Hanbel, 4231.

2 İbn Mercan bu hadisi, "el-İrşad" adlı kitabında zikretmiştir. Hadis zayıftır. İbn Ebi Şeybe, Musannaf, 19344 ve 36971; Hakimut-Tirmizi, Nevadirul-Usul, 2/93; Nuaym b. Hammad, el-Fiten, 1217; Hâkim, Müstedrek, 3/41.

3 Ebu Nuaym el-Isbahani, Tarihul-Isbahan, 1166; Deylemi, Müsnedul Firdevs, 8935; el-Hindi, Kenzul-Ummal, 38863.

4 İbnul Cevzi, el-İlel el-Mütenahiye, 1529. İbnul Cevzi, bu, sahih olmayan bir hadistir, demiştir. Hafız Zehebi de, bu "Mizanu'l-İtidal, 4/281" kitabında zikretmiş ve bu rivayeti İbn Ebu-Dünya'ya nisbet etmiş ve hadisin Münker olduğunu söylemiştir. Mubarekfuri, Tuhfetul-Ahvazi, 10/62

5 Bunu bulamadım.

Ebu Davud Tayalisi, Müsned adlı eserinde Ebu Hureyre (r.a)'dan rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuş: "Hz. İsa yeryüzüne indikten sonra kırk yıl yaşayacak, sonra ölecek ve namazını müslümanlar kılacaklar ve onu toprağa vereceklerdir."[1]

Aynı senedle Tayalisi hadisi yine Ebu Hureyre (r.a)'dan rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Peygamberler, anaları ayrı babaları bir kardeşler gibidir. Onların dinleri de tek bir dindir. İnsanlar arasında Meryemoğlu İsa'ya en yakın olanı benim. Çünkü Benimle onun arasında herhangi bir peygamber bulunmamaktadır. Onu gördüğünüzde onu iyi tanıyın. O, orta boylu kırmızı ile beyaza çalan sarımtırak giyimli kumral tenlidir. Başına su değmemiş olsa bile adeta başından su damlar gibidir. Domuzu öldürecek, haçı kıracak, zamanında mal taşacak halde artacak. Onun zamanında İslam'dan başka tüm dinler ortadan kalkacak. Allah, onun zamanında dalalet Mesihi olan şaşı gözlü Deccal'ı helak edecektir. Yeryüzünde güven sağlanacak, Aslanlarla develer, kaplanlarla sığırlar, kurtlarla koyunlar bir arada yayılacaklardır. Küçük çocuklar yılanlarla oynayacaklar, biri ötekisine zarar vermeyecektir. Bundan böyle İsa yeryüzünde kırk yıl yaşayacak, sonra vefat edecektir. Müslümanlar cenaze namazını kılacaklar ve onu defnedeceklerdir."[2] Kimi rivayetlerde ise, "İsa yeryüzünde 24 yıl kalacaktır."[3] Şeklinde geçmektedir.

Abdullah b. Amr hadisindeki ibare şöyledir: "Sonra insanlar böylece yedi yıl geçirecekler, iki kişi arasında, bir düşmanlık yaşanmayacaktır. Daha sonra yüce Allah Şam tarafından soğukça bir rüzgâr gönderecektir..."[4]

Ka'bul Ahbar diyor ki: "Doğrusu İsa (a.s.) yeryüzünde 40 yıl hayat sürecektir. Onun zamanında bereket ve bolluk çok artacaktır. Rızıklardaki bolluk o kadar artacak ki, bir üzüm tanesini adam yiyecek ve bunu

---

1 Ebu Davud, Tayalisi, Müsned, 2541. Hadis isnad açısından sahihtir. Ebu Davud, Sünen, 4324

2 Buhari, 3442-3443; Müslim, 2365/143-145; Ebu Davud, 4675; İbn Hibban, 6782; Abdurrezzak, Musannaf, 20845; Ahmed b. Hanbel, 9349. Buradaki lafız Ahmed b. Hanbel'e aittir. Diğer hadis kaynaklarında ise, verilen bu uzunca metinden sadece birer veya ikişer cümle haklinde ifadeler yer almaktadır. Örneğin Buhari'de, Müslim'de ve Ebu Davud'da hadisi buradaki bütünlükte bulamazsınız. (Çeviren)

3 Bu rivayet, bulunamamıştır.

4 Müslim, 2940. Müslim tarafından tahric edilen bu hadis, daha önce bütün olarak geçmişti. Bu da Hz. İsa'nın yeryüzünde kalış süresinin yedi yıl olacağını göstermektedir. Yine de Allah en iyisini bilir.

bitiremeyecektir. Bir salkım üzümü de büyük bir kalabalık topluluk başında toplanıp yiyecekler, hepsine yetecektir. Dahası bir tek Narı deve ile taşıyacaklardır. Öyle ki hayatta olanlar, kabirlerden geçerken, "Ey kabirde yatan kalk da Allah'ın indirdiği bolluk ve bereketi bir gör" diye seslenecektir.

Şüphesi Hz. İsa filan aileden bir kadın ile evlenecek, bu kadından Hz. İsa'nın iki çocuğu olacaktır. Hz. İsa, bu çocuklarından birine Muhammed adını, ötekisine de Musa adını verecektir. Hz. İsa zamanında insanlar onunla birlikte hep iyilik içinde olacaklar ve hep bolluk içerisinde bir hayat geçireceklerdir. Bu zaman süresi de 40 yıl olacaktır. Daha sonra yüce Allah, Hz. İsa'nın ruhunu kabzedecek ve o da ölümü tadacaktır. İsa (a.s.), Hz. Peygamberin (s.a.v) hücresinde onun yanıbaşında defnedilecektir. Bundan böyle artık ümmetin en iyileri de ölecekler. Geriye sadece kötüler kalacaktır. Müminler sayıca azınlıkta olacaklardır. İşin bu yönü de, Resulullah (s.a.v)'in: "İslam, önceleri garib/acınacak halde gelmişti, sonunda da yine başladığı gibi garib olarak dönecektir."[1] Hadisi açıklar.

Bir rivayete göre de: "Hz. İsa Kudüs'te Peygamberler mezarlığında toprağa verilecektir."[2]

Açıklama

Bir kısım kimseler de, Hz. İsa'nın inmesiyle, bu zamanda yaşayanlara Allah'tan emir alıp verecek veya nehiyle ilgili vahiy alıp yasaklarda bulunacak bir elçi olmaması sebebiyle artık mükellefiyet veya teklif de kalkmış olacaktır, demişlerdir.

Bu görüş, yüce Allah'ın şu ayeti gereğince merdutdur, geçersiz olan bir görüştür. Çünkü yüce Allah, Ahzab (22/40) suresinde, Resulullah için *"Nebilerin sonuncusu"* diye buyurmuştur. Zaten Hz. Peygamber (s.a.v): *"Benden sonra bir peygamber gelemeyecektir"*[3] ve: *"Ben akibim/sonucuyum"*[4] buyurmuştur. Resulullah (s.a.v) bu ifadeleriyle Nebilerin sonuncusu ve hatemi olduğunu bildirmiştir.

Durum böyle olduğuna göre acaba; "Hz. İsa, yeniden yeni bir şeriat ile elçi olarak mı gönderilecek veya Hz. Muhammed (s.a.v)'in getirdiği şeriatten ayrı bir şeriat ile mi gelecek" gibisinden bir vehme kimse kapıl-

---

1 Müslim, 146; Tirmizi, 2629; İbn Mace, 3986; Ahmed b. Hanbel, 4/73

2 Bu rivayete rastlanılmamıştır.

3 Bu, Buhari tarafından rivayet olunan bir hadisin bir cümlesidir. Buhari, 3455; Müslim, 1842

4 Bu, Buhari tarafından rivayet olunan bir hadisin bir cümlesidir, Buhari, 3532 ve 4896; Müslim, 2354

mamalıdır. Böyle bir şey asla caiz değildir. Aksine daha iner inmez, Hz. Muhammed (s.a.v)'in tabilerinden olacaktır. Zaten işin bu yönünü de Hz. Peygamber (s.a.v) haber vermiştir. Resulullah (s.a.v), Hz. Ömer'e: "*Eğer Musa, bu gün yaşıyor olsaydı, başka değil, kesinlikle bana tabi olacaktı*"[1] demiştir.

Cabir b. Abdullah (r.a)'dan rivayet edildiğine göre kendisi Resulullah (s.a.v)'i şöyle söylerken işitmiştir: "Ümmetimden ta kıyamete dek hak üzerinde mücadele eden bir topluluk her zaman var olacaktır. Zamanı geldiğinde İsa inecek. O zamanki müminlerin emiri, Hz. İsa'ya: "Geç, namazı kıldır" diye buyur edecek. O da: "Hayır, Allah'ın bu ümmete bir ikramı olarak, siz birbirlerinizin emirisiniz"[2] diyecektir.

Hz. İsa indiğinde, kendisi Hz. Muhammed (s.a.v)'in şeriatını kabul ve ikrar eden biri olarak ve o şeriatı tecdit edip yenileyerek, onu asli hüviyetine kavuşturmak adına gelmiş olacaktır. Çünkü İslam şeriatı, tüm şeraitlerin en sonuncusudur. Hz. Muhammed (s.a.v), resullerin en sonuncusudur. Zaten İsa (a.s.) indiğinde adil bir hakem olarak inecektir. Bir hakem olarak gelmesi durumunda da zaten o gün için müslümanların bir gücü, kuvveti, bir imamı, bir kadısı veya müftüsü de olmayacaktır. Allah, ilmi ortadan kaldırmış, halk arasında ilim ve âlim diye bir kimse de kalmamış olacaktır. Kaldı ki Hz. İsa (a.s.), semadan inecek ama inmeden önce yeryüzünde neler var, neler yok, ne olmuş veya neler olmamış, Allah tarafından tüm bu şeylerin bilgisi kendisine öğretilmiş olarak inecektir. İslam şeraitinde halkın ihtiyacı nelerdir, ne yaparlar, ne ile amel ederler, kendi adlarına ne yapmaları gerekir? İşte Hz. İsa'nın ihtiyaç duyduğu tüm bu bilgiler ona öğretilecektir. Bu sebeple o, inince zaten bunları biliyor olacaktır.

Böyle dönemde inecek olan Hz. İsa'nın etrafında tüm mü'minler toplanıp bir araya gelecekler ve böylece müminler, Hz. İsa'yı hakem olarak başlarına seçeceklerdir. Zaten bu işi, ondan başka yapabilecek ve bu işe uygun bir başka kimse de bulunamayacaktır. Öte taraftan hükümlerin ortadan kaldırılıp, uygulanmaması da caiz olmaz. Kaldı ki eğer dünya hala devam ediyor olacaksa, devam eden bir dünyada teklifin (sorumluluğun) da yeryüzün de "Allah, Allah" diyen bir tek kimse kalmayana dek devam etmesi gerekir. Bu, gayet açıktır ve ortada olan bir gerçektir. İleride de bu konulara değinilecektir.

---

[1] Ahmed b. Hanbel, 14736; Darimi, 435; Beyhaki, Şuab, 176; Mişkat, 177.

[2] Müslim, 156/247; Ahmed b. Hanbel, 14707. Buradaki lafız Müslim ile Ahmed b. Hanbel'e aittir. Hadis bu iki kaynağın dışında başka hadis kaynaklarında da geçmektedir.

Açıklama

Hz. İsa'nın başka bir zaman da değil de, böyle bir zamanda inmesindeki hikmet ne olabilir? Buna üç açıdan cevap verilebilir. Şöyle ki:

Birincisi: Yüce Allah'ın kitabında açıkladığı gibi, yahudiler onu öldürüp çarmıha gerdiklerini ve onu böylece ortadan kaldırdıklarını ileri sürüyorlar. Bu nedenle, Hz. İsa (a.s.) ile Yahudiler arasında birtakım olaylar cereyan etmişti. Yahudiler, hala da onu öldürdüklerini ileri sürmektedirler. Onu bir büyücü, bir yalancı v.b. gibi aktarmaya çaba gösteriyorlar ve annesine iftiralarda bulunuyorlardı. Oysaki yahudilerin Hz. İsa'ya attıkları tüm iftiralardan, Allah onu temize çıkarmıştır. Zaten Allah Teala yahudilere zillet ve sürünme damgasını vurmuştur.

Yüce Allah, İslam'ı aziz kıldığı ve onu egemen kıldığı günden bu güne onların ayakta durmalarına fırsat vermemiştir. Dünyanın herhangi bir yerinde ve bir noktasında onların güç elde etmelerine, devlet kurmalarına, kuvvet ve varlık sahibi olmalarına fırsat tanımamıştır. Bu zillet hali ve horlanmışlık ta kıyamete dek, yahudiler için hep devam edecektir.

Nihayet dünyanın en büyük sihirbazı olarak Deccal ortaya çıkacak ve yahudiler gidip ona biat edeceklerdir. Zaten yahudilerin onu bekleyen hazır ve mukadder orduları olacaklardır. Birlikte müslümanlardan öç alacaklardır. Onlar tam da böyle bir duruma geldiklerinde yüce Allah, yahudilerin öldürdük dedikleri o zatı indirecektir. Böylece Hz. İsa onların olsun, hayatta olan münafıkların ve İsa'ya karşı çıkanların olsun, bunların tamamının karşısına çıkacaktır. Oysaki bütün bu kesimler liderleri olarak kabul ettikleri ve Rab olarak tanıdıkları, büyüğümüz diye savundukları zafer onunladır, diye inandıkları Deccal'ın karşısına Hz. İsa dikilecek ve onu öldürecektir.

Hz. İsa (a.s.) böylece kendisi ve yanında yer alan müminlerle birlikte tüm yahudileri, Deccal ordusunu hezimete uğratıp darmadağın hale getirecektir. O gün için İslam düşmanları olan bu kimseler (Yahudiler) kaçacak delik arayacaklardır. Hangi ağacın, taşın, duvarın arkasına gizlenip saklansalar, nerede kendilerine siper edinecekleri bir şeyin gerisinde saklansalar, tüm o şeyler, Hz. İsa'ya: "Ey Allah'ın Ruhu! Burada, benim arkamda bir yahudi saklanıyor" diye seslenip haber verecektir. Hz. İsa olsun, müminler olsun, hemen onun başında dikilip ondan ya müslüman olmasını veya ölümü seçmesini isteyeceklerdir. Böylece her sınıf ve tabakadaki kâfirler öldürülecek, yeryüzünde bir tek kâfir bile bırakılmayacaktır.

İkincisi: Belki de Hz. İsa'nın yeryüzüne inmesinin bir hikmeti de şu olabilir. Hz. İsa, dünyaya, Deccalı öldürmek için değil, belki de eceli

yaklaştığı için dünyaya inecektir. Çünkü topraktan yaratılmış olan bir varlığın gökte ölmesi söz konusu değildir. Onun da durumu yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi gerçekleşecektir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Sizi topraktan yarattık, yine sizi oraya döndüreceğiz ve bir kez daha sizi ondan çıkaracağız."[1]

Dolayısıyla yüce Allah, Hz. İsa'nın ölümünün yaklaştığı bir dönemde, onu yeryüzüne indirecek, o burada Allah'ın takdir ettiği süre kadar yaşayacak ve ölecektir. Öldüğünde de böylece toprağa verilmiş olacaktır. Ancak dünyaya gönderilmekle, onun öldürüldüğünü savunanlar ve ondan uzak duranlar da bu gerçeği duyup öğrenmiş olacaklardır. Ölümü üzerine müminler onunla ilgilenecekler, onunla ilgili cenaze işlerini yürütecekler, namazını kılacaklar ve annesi Meryem'in de soylarından geldiği peygamberlerin defnedildikleri yere defnedeceklerdir. Burası da Arz-ı Mukaddes denilen Kudüs ve çevresidir. Neticede Hz. İsa da, kıyamet günü, o peygamberler diriltilip mahşer yerine geldiklerinde, o da onlarla birlikte diriltilip oraya gelmiş olacaktır. İşte İsa'nın nüzul sebebi bu olabilir.

Kaldı ki Hz. İsa'nın bu gelişi, tam da Deccal'ın çıkış zamanı ile çakışacaktır. Böylece İsa (a.s.) Ludd kapısında ona yetişecek ve onu orada öldürmüş olacaktır. İşte bu türden gelen haberlerde, rivayetlerde bize kadar aktarılagelen bilgiler ve haberlerdir. Mesele böyle bir noktaya geldiğinde, zaten Deccal'ın fitnesi öyle bir noktaya gelmiş olacak ki, tam da rablığını ilan ettiği bir döneme denk düşecektir. Fakat Deccal rab olduğunu ilan ettiği bir sırada, müminlerden hiçbir kimse, sayılarının az olması nedeniyle, onun karşısına çıkıp dikilmeye cesaret edemeyeceklerdir. Bu nedenle onun karşısına çıkması gereken ve yakışanı da Hz. İsa'nın çıkmasıdır. Zaten öyle de olacaktır. Hz. İsa, yüce Allah'ın, risaleti için seçip tercih ettiği kimse idi. Allah, ona kitabı İncil'i indirdi. Onun annesi Meryem'i de bir ayet, bir mucize kıldı. İşte Hz. İsa'nın inişi bu minval üzere olmuştur. Yoksa Hz. İsa, sırf Deccal'ı öldürmek için indirilmiş değildir.

Üçüncüsü: İsa (a.s.), kendisine indirilen İncil'de, ayette de ifade edildiği gibi, Hz. Muhammed (s.a.v)'in ümmetinin faziletini görünce, kendisi de Hz. Muhammed'in ümmetinden olması için yüce Allah'a dua ve niyazda bulunmuştu. Ayette şöyle buyrulmaktadır:

"Bu, onların Tevrat'taki vasıflarıdır. İncil'deki vasıfları da şöyledir: Onlar filizini yarıp çıkarmış, gittikçe onu kuvvetlendirerek kalınlaşmış, gövdesi üzerine dikilmiş bir ekine benzerler ki bu, ekicilerin de hoşuna gider. Allah böylece onları çoğaltıp kuvvetlendirmekle kâfirleri

---

1 Taha, 55

öfkelendirir. Allah onlardan inanıp iyi işler yapanlara mağfiret ve büyük mükâfat vâdetmiştir."[1]

Allah Teala böylece onun duasına icabet buyurdu ve onu semaya kaldırdı. Ahir zamanda tekrar yeryüzüne ineceği zamana dek o, hep orada kalacak. İndiği zaman ise, Hz. Muhammed (s.a.v)'in dini olan İslam Dininin uygulama dışı bırakılmış olan ve uygulamadan kaldırılan hükümlerini yeniden uygulamaya koyacaktır. Hz. İsa'nın inişi de bu arada Deccal'ın da çıkış zamanına denk gelmiş olacak ve o da gidip onu öldürecektir.

Tüm bu açıklamalar çerçevesinde Hz. İsa'nın Deccal'ı öldürmesi olayı şöyle ele alınabilir: Hz. İsa yeryüzüne inince doğal olarak müslümanların arasında olacaktır. Tam da bu sırada Deccal fitnesi yayılmış olacaktır. Bu nedenle ona karşı genel seferlik ilan edilmiş ve cihad farzı ayın olmuştur. Hz. İsa da müslümanlar arasında bir fert olduğuna göre, ona da cihad farzdır. Böylece İsa (a.s.) diğer müslümanlar gibi görevi gereği cihada katılmış bir birey olarak görevini yapmıştır ve bu arada da Deccal'ı öldürmek ona nasip olmuştur. Çünkü böyle yapmakla o da, peygamberimiz Hz. Muhammed'e (s.a.v) tabi olanlar ifadesi ve hükmü içerisinde yerini almış olur. Muvaffakiyet Allah'tandır.

Hz. İsa'nın defin yeri de tartışmalıdır. Halimi'nin dediğine göre o, mukaddes topraklarla, Kudüs'te toprağa verililecektir. Bazı haberlere göre ise, daha önceden de anlattığımız gibi kendisi Hz. Peygamberin yanına defnedilecektir.

Açıklama

"Mesih" kelimesi konusunda farklı değerlendirmelerde bulunulmuştur. Bu 23 kadar değerlendirme ile ortaya konulmaya çalışılmıştır. Fakat değerlendirmelere bakıldığında sonuç itibariyle hemen hepsinin nerede ise aynı olduğu görülecektir. Kelimenin Arapça kökeni ve hangi vezinde olduğu tartışılmıştır. Burada bunların konumuzla ilgisi olanları dışındakilere yer verilmeyecektir.

Mesih kelimesi, dokunma, temas ve mesh etme gibi manalarda ele alınmıştır. Kelime, Hz. İsa (a.s.) ile Deccal'ın da lakapları olarak rivayetlerde geçer. Kur'an-ı Kerim'de de özellikle Hz. İsa hakkında geçer. Çünkü Kur'an'da Deccal hakkında herhangi bir delil bulunmamaktadır.

Kelime, Hz. İsa açısından ele alındığında, mana olarak şöyle açıklama getirilmiştir: İsa (a.s.) bir hastaya dokununca hasta iyileşiyor, bir ölüye dokununca, ölü hayat kazanıyor. Bu açıdan Hz. İsa'ya Mesih adı verilmiştir. Hz. İsa, güya düztabanlı olduğundan ötürü ona bu lakap verilmiştir.

---

1 Fetih, 29

Yere bastığında, ayak tabanları düz olması hasebiyle bir bütün halinde yere basan kişi, anlamında bu isim kullanılır olmuştur.

Bir rivayete göre bu isim, yüce Allah tarafından özel olarak Hz. İsa'ya verilmiştir veya Zekeriya (a.s.) ona dokunduğu, onu meshettiği için bu ad verilmiştir. Yüzünün güzelliği açısından bu adın verildiği söylenmiştir. Gümüş misali beyaz olması sebebiyle, boyunun güzelliği, kumral tenli olması gibi özelliklerinden ötürü bu adın verildiği belirtilmiştir.

Mesih kelimesi, sözlükte "terlemek" manasınadır. Nitekim Übeyy b. Ka'b (r.a)'dan gelen rivayete göre diyor ki: "Resulullah (s.a.v), bendeki kötü düşüncelerin farkına varınca göksüme bir vuruş vurdu. Bunun üzerine benden bir ter boşandı. Bu anda adeta yüce Allah'a bakıyor gibiydim."[1] Hattabi şerhinde bunu anlatmaktadır.

"Mesih kelimesinin cinsel ilişki anlamında zikredildiği de belirtilmiştir. Kılıç manasında olduğu da söylenmiştir.

Mesih kelimesi, yeryüzünde çok dolaşma manasında da ifade edilmiştir. Sabahleyin bir yerde görülüp akşam da bir başka yerde görülebilen diye açıklamalar yapılmıştır. Gittiği yere bereket ve bolluk getiren manasında kullanılmıştır.

Deccal için ise bu adın kullanılması yeryüzünü tamamen dolaşacağından ötürü verilmiş olabileceği gibi, gözünün birisinin silme kör olması hasebiyle de ona bu ad verilmiş olabilir.

Son olarak Cebrail (a.s.), Hz. İsa'yı mübarek olması için meshettiğinden ötürü ona bu adın verildiği de söylenmiştir. Özetle demek gerekirse, bu ve benzeri birçok manalar söylenmiştir. Ancak bütün bunların hepsi birer yorumdan ibarettir.

Hz. İsa'nın Havarileri

Hz. İsa'nın (a.s.) havarilerinin, Hz. İsa indiğinde onunla birlikte hac görevini yapacakları ve havarilerinin Ashab-ı Kehf olduğu konusu işlenecektir.

Kesir b. Abdullah tarafından rivayet olunan ve daha önce geçen ve Abdullah b. Avf'ın dedesinden rivayetle gelen hadiste şu ifadeler yer alıyordu: "Allah'ın kulu ve Resulü Meryemoğlu İsa inerek hac veya umre görevini ya da hem hac ve umre görevini birlikte yapmadıkça kıyamet kopmayacaktır."[2]

---

[1] Müslim, 820/273.

[2] Müellifin burada işaret ettiği gibi bu hadis geçmemiştir. İbn Adiy sözkonusu bu hadisi el-Kamil adlı eserinde (6/58) rivayet etmiştir.

Adı geçen Kesir diyor ki: Ben bu hadisi Muhammed b. Ka'b el-Kurazi'ye anlattım. O da: "Ben, senin bu hadisin hakkında sana başka bir bilgi vermemi ister misin?" dedi. Ben de: "Kesinlikle isterim" dedim. O da. "Adamın birisi Tevrat ve İncil'i okuyordu, Müslüman oldu ve hem de güzel bir İslami hayat da yaşadı. O da bu hadisi bazı kimselerden dinlemiş ve şöyle demiştir: "Size bu hadisi müjdelememi ister misiniz?" Onlar da: "Elbette isteriz" demişler. O da: "Ben, kesinlikle şahitlikte bulunarak derim ki, Allah'ın, Tevrat'ında Hz. Musa'ya indirdiği ve Allah'ın, kulu ve elçisi İsa'ya indirdiği İncil'inde yazmıştır. O, Ravha denilen yerde Hac veya umre görevi için, ya da yüce Allah, ona her iki görevi birlikte yapması için yola çıkacaktır. Allah Ashab-ı Kehf ile Rakim'i onun havarileri kılacak ve onlar da onunla birlikte haccedeceklerdir. Çünkü onlar haccetmeden ölmemişlerdi."[1]

Hz. İsa'nın Bu Ümmetten de Havarileri Olacak

Hz. İsa (a.s.) indiğinde, Hz. Muhammed'in ümmeti içerisinden de Havarilerinin olduğunu görecektir. Hâkimi Tirmizi Ebu Abdullah "Nevadirul Usul" adlı eserinde şöyle anlatıyor:

Mute savaşında, Abdurrahman b. Semure'yi, Halid b. Velid Resulullah'ın yanına müjdeci olarak gönderir. Abdurrahman Resulullah'ın huzuruna girince "Ey Allah'ın Resulü!" diye konuşmaya başlar. Resulullah (s.a.v) kendisine: "Olduğun yerde dur, Sancağı Zeyd b. Harise aldı ve Zeyd şehit düşene dek savaştı. Allah, Zeyd'e rahmetiyle muamele buyursun. Sonrasında sancağı Cafer aldı, o da ölene dek savaştı. Allah, Cafer'e de rahmetiyle muamele etsin. Bundan sonra bayrağı Abdullah b. Revaha ele aldı, o da öldürülene dek savaştı. Allah, Abdullah b. Revaha'ya da rahmet eylesin. En sonunda sancağı Halid eline aldı. Allah, fethi Halid'e nasip kıldı. Halid, Allah'ın kılıçlarından bir kılıçtır" buyurdu. Bu esnada Resulullah (s.a.v)'in çevresinde bulunan ashabı ağlamaya başladılar. Resulullah (s.a.v) onlara: "Ne diye ağlıyorsunuz?" dedi. Onlar da: "Bizim en hayırlılarımız, eşrafımız, içimizden en faziletli olanlarımız öldüler. Neden ağlamayalım ki?" dediler.

Resulullah (s.a.v) onlara şöyle dedi: "Ağlamayın! Benim ümmetimin misali, bir bahçeye benzer. Sahibi onun için harekete geçer, budamaya başlar. Kimisi köklerdir. Onlar için yeni dikim yerleri hazırlar. Yaramaz

---

1 Kurtubi, tefsirinde (10/388) bu bilgilere yer vermiştir. Hz. İsa'nın Hac ile Umre görevlerini yapacağına dair sahih rivayetler ve bunların şahitleri vardır. Bak: Müslim, 1252

tarafların kesip budar. Böylece bir yıl, birini doyurur, hazır hale getirir. Sonraki yıl bir o kadar daha gelir. Nihayet en sonunda öyle bir ürün verir hale gelir ki, verdiği meyveler en olgun salkımlı, bol bereketli verimli ve gür salkımlı bir bağ halini alır. Beni Hak peygamber olarak gönderen Allah adına yemin olsun ki, Meryem oğlu İsa kesinlikle ümmetim içerisinden onun havarilerine halef olabilecek kimseleri bulacaktır."[1]

Mute savaşı ile alakalı olarak Sahabenin feryadı sebebiyle, Resulullah (s.a.v) sözlerini üç kez tekrarlamak suretiyle şöyle buyurmuştur: *"Bu ümmetten bazı topluluklar kesin olarak Mesih İsa'ya yetişeceklerdir. Şüphesiz onlar da sizin gibi veya sizden daha hayırlı olacaklardır. Allah (c.c.) ilki ben, sonuncuları da İsa Mesih olan bir ümmeti asla rezil etmeyecektir."*[2] Allah en iyisini bilir.

Deccal Müslümanlara Zarar Veremeyecektir

Huzeyfe (r.a) anlatıyor. Biz, Resulullah'ın yanında bulunuyorduk. Deccal'dan söz açıldı. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Bazılarınızdan doğacak olan fitne, beni Deccal fitnesinden daha çok endişelendiriyor. Küçük veya büyük bir fitne yoktur ki Deccal fitnesini kaldırmamış olsun. Kim, Deccal öncesi fitneden kurtulsa onun da fitnesinden kurtulur. Allah adına yemin olsun ki o, müslümanlara zarar veremez. Çünkü onun iki kaşı arasında kâfir diye yazılıdır."[3]

Açıklama

Bu hadiste "Deccal hiçbir müslümana zarar veremez" deniliyor. Oysaki "Medine'den ona doğru yola çıkıp karşı çıkan bir müslümanı öldürecek ve ikiye biçecektir." Bu, en büyük zarar değil midir? denilirse, biz de şöyle deriz:

Burada demek istenen bu değildir. Hadisin manası şöyledir: "Müslüman için haklı olan ve olması gereken şey, onun Deccal tarafından bir fitneye maruz kalmamasıdır. Ona karşı, dini adına gerekeni yapmalıdır. Zaten hadislerden anlaşılan da budur. Müslüman olup da bu özelliklere sahip olmayan ve Deccal'ın düzenbazlığını göremeyen, onda şüpheye sebep olan durumları göremeyen kimse, onun fitnesine kanar ve ona uyar. Zaten bundan önceki hadis de bu gerçeği dile getirmiştir. Gerçi bunun

---

1 Hakım et-Tirmizi, Nevadirul Usul, 1/616-617 ve 2/92-93; Ziya el-Makdisi, Firdevs, 6403; İbn Asakir, Tarihu Dımaşk, 34/408-409. Zehebi, el-Mizan, 4/339.

2 Hâkim, Müstedrek, 3/41;

3 Bezzar, 2807; Ahmed b. Hanbel, 5/389; İbn Hibban, 6807; Heysemi, Mecmauzzevaid, 7/335

genel bir anlatım olması ihtimali de olabilir. Durum bu ve benzeri hadislerle tahsis edilmiş olabilir."

İbn Sayyad Deccal mıdır?

Adının Saff olduğu söylenen ve Ebu Yusuf künyesiyle anılan İbn Sayyad Deccal olabilir mi? Çıkış sebebi ne olabilir? Anne ve babasının vasıfları ve kendisinin yahudi dininde olduğu konusu burada ele alınacaktır.

Bezzar, Muhammed b. Münkedir'den rivayet ediyor. İbn Münkedir demiş ki: "Baktım ki Cabir b. Abdullah, İbn Sayyad'ın, Deccal olduğuna dair Allah adına yemin ediyor. Kendisine: "Sen bunun için mi yemin ediyorsun?" dedim O da: "Ömer b. Hattab, Hz. Peygamberin yanında onun Deccal olduğuna yemin etti de Resulullah (s.a.v) buna ses çıkarmadı"[1] dedi.

Nafi'in dediğin göre diyor ki, İbn Ömer şöyle demiştir: "Deccal'ın İbn Sayyad olduğuna ilişkin, Allah adına yemin olsun ki, hiç şüphem yoktur."[2]

Ebu Said Hudri (r.a) anlatıyor: "Biz, Hac veya Umre niyetiyle yola çıkmıştık. Aramızda İbn Sayyad da bulunuyordu. Bir yerde konakladık. Bu arada herkes bir tarafa çekildi. İbn Sayyad ile ben baş başa kaldık. Ancak onun hakkında söylenenlerden dolayı ben çok büyük bir huzursuzluk ve şiddetli bir rahatsızlık içinde idim. Bu arada kendisi eşyasını getirip, onları benim eşyamın yanına koydu. Bunun üzerine ben kendisine: "Hava aşırı derecede sıcaktır. Keşke sen de eşyanı şu ağacın gölgesine koysaydın olmaz mıydı?" dedim. O da, denileni yaptı. Derken karşımıza bir koyun sürüsü çıktı. İbn Sayyad hemen kalkıp gitti, bize oradan büyük bir kap içinde süt getirdi ve bana: "Ey Ebu Said! Hadi al da iç" dedi. Ben de: "Hava çok sıcak, süt de sıcaktır" dedim. Oysa bütün bu söylediklerim birer bahane idi. Amacım onun getirdiği sütten ve onun elinden o sütü içmemekti.

Bütün bu davranışlarım üzerine İbn Sayyad'ın kendisi dedi ki: "Bazıları, Resulullah'ın buyurduklarından habersiz olsalar bile, Ensar topluluğundan olan sizlerin öyle bir hadisten habersiz olmanız sözkonusu olmaz. Sen, Resulullah'ın söylediklerini en iyi bilenlerden değil misin? Resulullah (s.a.v) Deccal için *"O kâfirdir"* demişti. Oysa ben, müslümanım. Resulullah (s.a.v), onun için, *"O kısırdır, çocukları olmayacaktır"* demişti. Oysa

---

1 Buhari, 7355; Müslim, F2929; Ebu Davud, 4331

2 Ebu Davud, 4330. Ebu Davud, hadisin isnad yönünden sahih olduğunu söylemiştir.

ben, çocuğumu Medine'de bırakıp geldim, değil mi? Resulullah (s.a.v), onun için: *"O Medine ile Mekke'ye giremeyecektir"* buyurmuştu. Oysa ben, Medine'den yola çıktım, şimdi Mekke'ye doğru gidiyorum. Ne diyeceksin? Bir rivayete göre de: "Ben de hac görevini yaptım" şeklindedir.

Ebu Said el-Hudri diyor ki; "Onun bu söyledikleri karşısında neredeyse ben kendisinde özür dileyecek oldum." İbni Sayyad sözlerine şöyle devam etti: "Allah adına yemin olsun ki ben onu kesin olarak biliyorum, tanıyorum. Onun doğduğu yeri de, şu anda nerede olduğunu da biliyorum" diyerek beni şaşırttı. Ebu Said diyor ki ben de ona: "Bu günün geri kalan saatlerinde sana yazıklar olsun" dedim.

Bir rivayete göre de Ebu Said diyor ki, ona: "Senin, şu Deccal denen adam olduğun konuşmaları, hoşuna gidiyor mu?" diye sorulduğunda o da: "Eğer onunla ilgili şeyler bana sunulursa geri çevirmezdim"[1] demiştir.

İbn Ömer de diyor ki: "Ben, İbn Sayyad ile iki kez karşılaştım. Yanındakilerden birine, "Siz bu adamın Deccal olduğunu hiç konuşuyor musunuz?" diye sordum. O da: "Vallahi hayır" diye söyledi. İbn Ömer de ona: "Vallahi sen bana yalan söylüyorsun. Oysa içinizden biriniz bana, "O, hepinizden daha çok mal varlığı ve daha fazla çocukları olmadıkça ölmeyecek diye söylemişti. İşte bu gün, o iddia ettikleri gündür, dedim" der. Sonrasında biz konuştuk. Sonra da ben ondan ayrıldım.

İbn Ömer diyor ki: Bir başka zamanda yine onunla karşılaştım. Gözü dışarı doğru fırlamıştı. Kendisine, "Gözünde var olduğunu gördüğüm bu durum ne zaman oldu?" diye sordum. O da "bilmiyorum" dedi. Ben de kendisine: "Yani senin başında olan gözlerinde bir rahatsızlık meydana gelecek, sen de onu bilmeyeceksin öylemi?" dedim. O da bana: "eğer Allah dilerse, böyle bir durumu senin elinde olan şu asanda da var eder" dedi. Bu arada eşeğin burnundan çıkardığı sesten çok daha şiddetli bir sesin onun genzinden geldiğini işittim.

Yanımda bulunan arkadaşlarımdan biri bana: "Benim, elimde olan asam ile asa kırılana dek onu dövdüğümü" söyledi. Fakat Allah adına yemin ederim ki, ben böyle bir şeyi yaptığımın bile farkında değilim" İbn Ömer böylece gelir ve ablası, müminlerin annesi, annemiz Hz. Hafsa'nın yanına gider. Ona olup bitenleri aktarır. O da kendisine, "Sen ondan ne istersin? Sen, Resulullah'ın (s.a.v) onun için: "Onu, insanların üzerine ilk

---

1 Müslim, Fiten, 2927/89-91.(Hadisin şerhi için bkz, Ahmed Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi,11/367-378)

saldırtacak olan şey, onu kızdıracak olan bir öfkedir" dediğini bilmez misin?" der.[1]

Yine İbn Ömer diyor ki: "Resulullah (s.a.v) ile Ensar'dan olan Übeyy b. Ka'b. İbn Sayyad'ın bulunduğu hurmalığa gittiler. Resulullah (s.a.v), hurmalığa girdiğinde, İbn Sayyad'ın kendilerini görmemesi için hurma gövdelerini kendisine siper alarak korunup saklanmaya başladı. Çünkü Resulullah (s.a.v), onu habersiz olarak yakalamak istiyordu. İbn Sayyad, kendilerini görmezden önce onun neler söylediğini, ileriye dönük neleri dile getirdiğini duyup öğrenmek ve ashabına da göstermek niyetinde idi. Resulullah (s.a.v), İbn Sayyad'ın, kendisine ait olan bir kadife örtü içerisinde bir yaygı üzerinde yan vaziyette uzanmış bir halde buldu. Hırka içerisinde genzinden gelen bir hırıltı sesi vardı. Oysa tam da bu esnada, İbn Sayyad'ın annesi, bir hurma ağacının gerisinde durup saklanmıştı. Kadın, Resulullah'ı görür görmez hemen oğlu İbn Sayyad'a, Ey Safi, "İşte Muhammed! Şurada, buraya gelmiş" diyerek seslendi. Çünkü İbn Sayyad'ın asıl adı Safi idi. İbn Sayyad, annesinin uyarısını duyar duymaz, hemen yerinden fırlayıp kalktı. Bu durum karşısında Resulullah (s.a.v): "Eğer kadın oğlunu olduğu hal üzere bırakmış olsaydı, bu duruda İbn Sayyad'ın, saçma sapan konuşmaları, olağan dışı davranışları, size onun ne türden biri olduğunu açıkça orya serip gösterirdi" buyurdu.[2]

Bir rivayete göre Resulullah (s.a.v) ona: "Ben, içimden senin için bir şey tuttum" dedi. O da: "İçinde saklı tuttuğun şey, Duh'tur" dedi. İşte bu durum karşısında Hz. Peygamber (s.a.v) ona "Sus, yıkıl karşımdan, çık git. Sakın haddini aşma" buyurdu. Bu olay üzerine Hz. Ömer de "Ey Allah'ın Resulü! Bırak da bunun boynunu vurayım" dedi. Resulullah (s.a.v), Hz. Ömer'e: "Eğer bu adam, gerçekten Deccal ise, zaten onu öldürecek de sen değilsin. Eğer Deccal değilse, senin onu öldürmende hiçbir yarar yoktur"[3] buyurdu.

Ebu Davud, Cabir b. Abdullah'tan rivayet ediyor. Cabir demiş ki: "Biz, İbn Sayyad'ı Harre savaşında kaybettik."[4]

Tirmizi, Ebu Bekre'den rivayet ediyor. Ebu Bekre'nin dediğine göre Resulullah (s.a.v) ona demiş ki: "Deccal'ın anne ve babası 30 yıl evli kaldıkları halde çocukları olmayacaktır. 30 yıldan sonra gözleri şaşı, çok şerli ve kötü olan bir çocukları olacaktır. Çok faydası dokunan biri olamayacak.

---

1 Müslim, 2932/98-99
2 Müslim, 2931; Buhari, 1355 (3056 ve 6174)
3 Müslim, 2930/95-96 ve 2931; Ebu Davud, 4329
4 Ebu Davud, Melahim, 4332; Tirmizi, 2248.

Ancak uyurken gözleri uyur ve fakat kalbi uyumaz olacaktır." Daha sonra Resulullah (s.a.v), bize onun anne ve babasının özelliklerini anlattı. Babasının boyu uzun dolgun ve etlidir. Burnu adeta kuşların gagasına benzer. Annesi de tombul bir kadın olup elleri de uzundur." Ebu Bekre diyor ki biz, Medine'deki yahudiler arasında bir çocuğun dünyaya geldiğini duymuştuk. Ben ve Zübeyir b. Avvam birlikte oraya gittik. Ana ve babasının yanlarına vardık. Ne görelim, karşımızda tam da Resulullah'ın niteliklerini bize anlattığı bir karı ve koca ile karşı karşıyayız. Biz, kendilerine, "Sizin bir çocuğunuz var mı?" diye sorduk. O ikisi de: "Biz, tam 30 yıl bekledik. Çocuğumuz olmadı. Daha sonra şaşı gözlü bir çocuğumuz dünyaya geldi. O, her şeyden ve herkesten daha zararlı ve daha az yararlı bir çocuktur. Gözleri uyuyor ve fakat kalbi uyumuyor" dediler. Nihayet, biz onların yanlarından ayrıldık. Bir de ne görelim, çocuk bir kadife üzerine yatıp uzanmış halde bir şeyler mırıldanıyordu. Bu arada başını açarak bize: "Siz, annemle babama neler söylediniz?" diye sordu. Biz de ona: "Sen, dediklerimizi duydun mu*" dedik. O da: "Evet, gözlerim uyur ama kalbim uyumaz" dedi.[1]

Ebu Hureyre tarafından rivayet olunun uzunca bir hadis vardır. Bu hadisin sonunda, Resulullah'a gelen yahudi, Hz. Peygambere: "Bana Deccal hakkında bilgi ver. O, Âdem neslinden mi, yoksa İblisin neslinden mi olacak?" diye sorar. Resulullah (s.a.v): "O, İblisin soyundan değil, Âdem'in soyundan gelecektir. Ey Yahudi Topluluğu! O, yahudi inancı üzerinde olacaktır" diye anlatır.[2]

Deniliyor ki: "O, henüz dünyaya gelmiş değildir. O, ahir zamanda dünyaya gelecektir." Ancak anlattığımız üzere ilk hadis daha sahihtir. Muvaffakiyetimiz de Allah'ın elindedir. Bu konuda ileride Deccal'ın İbn Sayyad olduğuna dair açıklamalar gelecektir. Yine de Allah en iyisini bilir.

Açıklama

Ebu Süleyman Hattabi diyor ki; İbn Sayyad hakkında söylenenler konusunda halk birçok anlaşmazlıklara düşmüşlerdir. Konu hakkında birçok ağızdan farklı sesler çıkmıştır. Hatta Resulullah (s.a.v), kendi zamanında böyle biri olacak, Medine'de birlikte yaşayacaklar, adam peygamberlik

1 Tirmizi, 2248; Ahmed b. Hanbel, 19522; Ebu Davud Tayalisi, Müsned, 865. Tirmizi, bu hadisin Hasen Garib bir hadis olduğunu söylemiş ve: "Biz, bunu hadis olarak Hammad b. Seleme rivayeti olarak biliyoruz" demiştir. Kurtubi diyor ki, hadisi Ebu Davud Tayalisi şöyle demiştir: "Bize bunu Hammad b. seleme, Ali b. Zeyd yoluyla Abdullah b. Ebu Bekre'den, o da bunu babasından rivayet etmiştir.

2 Bu rivayete vakıf olamadım.

iddiasına kalkışacak da, çıkıp da ona ses çıkarmayacak. Onunla aynı şehirde yan yana komşu olarak yaşamayı sürdürecek bu, olacak şey değildir. Hatta Resulullah (s.a.v), onu denemeden geçirdikten sonra, kendisine: "Çek git karşımdan" diyecek ve fakat yine beraber aynı şehirde yaşamayı sürdürecek. Böyle bir şey olamaz.

Ebu Süleyman diyor ki bana göre bu olay, Resulullah (s.a.v) ile yahudilerle onların anlaşmalıları konumunda bulunanlar arasında, Medine'ye geldikten sonra yapılan antlaşma ve barış gereği bir şey söylememiş ve onları kendi durumlarıyla başbaşa bırakmış olabilir.

Zaten İbn Sayyad da onlardan biriydi ya da sonradan onlara gelip katılmış olan birisi de olabilir. Böylece o da, Yahudilerdenmiş gibi bir muameleye tabi tutulmuş olabilir. Dolayısıyla Resulullah (s.a.v) sonradan bu kişi hakkında birtakım haberler ve bilgiler edinmiş olabilir. Çünkü adam kehanetlerde bulunuyor, gayp ile ilgili bir şeylerden haber veriyor. Resulullah da onu bu bakımlardan imtihan etmiştir. Acaba durumu nedir, öğrenmek istemiş olabilir.

Resulullah (s.a.v) onunla konuşunca, onun nasıl biri olduğunu öğrenir. Onun da diğer sihirbazlar gibi bir büyücü olduğunu anlar. Ya da ona musallat olmuş bir şeytanın etkisinde olan biridir. Dolayısıyla şeytan, İbn Sayyad'ın ağzından bir şeyler geveliyor. Çünkü Resulullah (s.a.v), onun ağzından "Duh" kelimesini duyunca onu azarlamış ve ona: "Çık git karşımdan" demiştir. Böylece ağzından çıkan bu türden sözlerin şeytanın ilkası sonucunda olduğunu söylemiş oluyordu.

Onun söylediği bu şeyler, hiçbir zaman vahiy kabilinden olan sözler değildi. Çünkü bu, kendisine vahiy indirilen Nebilerden değildir ki, gayb ile ilgili bir şeyleri vahiy yolu ile haber vermiş olsun. Veliler konumunda olan birileri de değil ki, kendisine ilim ilham edilenlerden olsun da, kalplerindeki nur ile hakkı söylemeye isabet etmiş olsun.

Adam bir şeyler saçmalıyor, saçmaladığı şeylerden kimisinde isabet ediyor, kimisinde ise yanlışa ve hataya düşüyor. Kaldı ki söylediği: "Bana bir doğru söyleyen, bir de yalan getiren gelir"[1] sözünden de anlaşılan budur.

Resulullah da (s.a.v) onun bu sözü karşısında ona: "Neyin doğru neyin yanlış olduğu konusunda konu senin tarafından demek ki anlaşılamaz oluyor" demiştir. Bu durumundaki hikmet, onun bir fitne olduğudur. Allah, onunla mümin olan kullarını sınamaktadır. Ki, böylece helak

1 Müslim, 2930

olan biri, delile dayalı olarak helak olsun, yaşayacak biri de yine delile dayalı olarak yaşamış olsun.[1]

Yüce Allah, Hz. Musa (a.s.)'in kavmini buzağı ile imtihan etmiş. Bu sebepten dolayı bazı topluluklar fitneye düşmüşler, sonunda kimi helak olup gitmiştir. Yüce Allah, bunlardan kimilerini de onlardan korumuş ve onlar da böylece kurtulmuşlardır.

İbn Sayyad hakkında gelen rivayetler çok farlılık göstermektedir. Özellikle büyüdükten sonra hakkında söylenen çok farklı rivayetler olmuştur. Kimi rivayetlerde, sonradan tevbe etmiş, söylediklerinden dönmüştür. Daha sonra Medine'de vefat etmiştir. Onun cenaze namazını kılacakları sırada, yüzünü açmışlar ki, halk onu görsünler ve halka da: "Ona şahitlik edin, ona tanıklıkta bulunun" denmiştir.

Şeyh (Süleyman) Hattabi, diyor ki, bu konuda doğru olan görüş, Cabir b. Abdullah ile Hz. Ömer'in "Deccal İbn Sayyad'dır" konusundaki yeminlerinin hilafının olduğudur.

İbn Cabir: "Biz onu, Harre olayında kaybettik" demiştir. Bu ve benzeri rivayetler onun Medine'de öldüğü rivayetleriyle çelişmektedir. Allah en iyisini bilir.

Bu konu ile ilgili olarak, Deccal'ın İbn Sayyad olduğuna dair bilgi Cessase hadisi esnasında verilecektir.

Ye'cuc ve Me'cuc

Ye'cuc ile Me'cuc'un seddi yıkmaları, çıkışları, vasıfları, giyecek ve yiyecekleri burada ele alınacaktır. "Rabbimin vadi gelince, O, bunu yerle bir eder" ayetinin ne anlama geldiği konusu...

Ebu Hureyre (r.a)'dan rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz Ye'cuc ile Me'cuc hemen her gün seddi yıkmak için kazıp duracaklardır. Tam da güneş ışınlarının gördükleri bir anda, kendilerini komuta eden başları onlara: 'Artık geri dönün, kalanını yarın sabah yıkarız' der. Ancak yüce Allah, bu defa seddi, onların yıkımlarından çok daha güçlü bir halde eski haline dönüştürür. Bu hal, onların süreleri bitene dek devam edecektir. Allah, ne zamanki onları insanların üzerine göndermeyi murad ederse, işte o zaman yine kazmayı sürdürürler. Bu kazı ve yıkım işi tam da güneş ışınlarının artık görünmeye başladığı bir anda, başlarında görevli bulunan kişi onlara, "İşi bırakın, geri dönün. Allah izin verirse kalanı da yarın kazarsınız" der. Ertesi gün işin başına

---

1 Bak. İbn Kesir, en-Nihaye, 1/70. Bu konuda daha fazla bilgi için bu ve benzeri kaynaklara bakılabilir.

döndüklerinde bu defa yıkımın aynen bıraktıkları yerde kaldığını, seddin eski haline gelmediğini görürler. Hemen kazı ve yıkım işini sürdürürler. Kalan kısmın da bitmesinden sonra, açtıkları yerden halkın üzerine saldırırlar. Suyu içip bitirirler. Halk onlardan olan korkuları yüzünden kalelerine kapanırlar. Bunlar da oklarını semaya doğu atarlar. Okları kendilerine kana bulanmış halde geri döner. Bunun üzerine: "Biz, yerdekileri öldürdük. Göktekilerin de hesabını gördük" derler. Bunun üzerine Yüce Allah, onların boyunlarına musallat olacak olan deve kurtlarını gönderir. Bu hastalık onları helak eder." Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Varlığım elinde olan Allah adına yemin olsun ki, yeryüzündeki hayvanlar, canlılar onları yiyerek semizleşecekler ve onların etleri sebebiyle memeleri de süt dolacaktır."[1]

Ka'bul-Ahbar diyor ki: "Ye'cuc ile Me'cuc, kazma ve kürekleriyle seddi yıkmaya çalışacaklar. Tam da çıkmaya ramak kaldığı bir sırada, "Haydi geri dönelim de kalanını da yarın açarız" derler. Ertesi gün geldiklerinde onu bıraktıkları gibi bulurlar ve o kısmı da yıktıktan sonra oradan çıkarlar. Çıkanların ilk uçları bir göle ulaşacak ve gölde ne kadar su varsa hepsini içip bitireceklerdir. Orta bölümde yer alıp yola devam edenler de, bu göle ulaştıklarında, su yerine sadece geride kalan balçığı bulacaklardır. Onlar da bunu yalayarak, suyunu süzerek içip kurutacaklar. Sonuncu gurupları buraya geldiğinde, "Burada bir zamanlar su varmış" diye konuşacaklardır. Sonrasında oklarını gök yüzüne çevirip göğe doğru fırlatacaklar ve: "Biz, yeryüzündekileri ortadan kaldırdık. Şimdi de göktekilere üstün geldik, onları da yendik" diyeceklerdir. İşte bundan dolayı Allah, onlara gazapta bulunur ve üzerlerine "Nağaf" denilen kurtçuklar gönderir. Bu kurtlar, onların enselerinden içeri girip hepsini öldürür. Onların leşlerinden yeryüzü tümüyle fena kokmaya başlar. Sonrasında Allah, üzerlerine bir kuş türü gönderir. Kuşlar, bunların leşlerini denize taşırlar. Bundan sonra yüce Allah, kırk gün yağmur yağdırır. Bundan dolayı yeryüzü o kadar yeşerir ve verimli hale gelir ki, bir tek Nar meyvesi, bir tek aileyi doyuracak durumda olur. Sonra da bir çığlık duyarlar."[2]

İbn Mace, Ebu Said Hudri (r.a)'dan tahric etmiştir. Rivayetine göre Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Ye'cuc ile Me'cuc'un bulundukları yer açılacak ve onlar buradan çıkacaklardır. Yüce Allah: 'Onlar her bir tepeden hızlı bir şekilde inerek her tarafa yayılacaklardır' (Enbiya, 96) buyurmuştur. Tüm yeryüzünü kaplayacaklardır. Onların saldırıları yüzünden müslümanlar bulundukları şehirlerini ve yerlerini terk edip

1 İbn Mace, 4080; Tirmizi, 3153
2 Ed-Dani, es-Sünen el-Varidetu Fil-Fiten, 679

kaçacaklar, geride kalanları da şehirlerindeki kalelerine ve şehirlerine kapanacaklardır. Hayvanlarını ise, bırakmayıp yanlarına alacaklardır. Nihayet bunlar bir nehre kadar gelecekler ve nehirdeki tüm suyu içip bitirecekler, bir tek damla bile neredeyse bırakmayacaklardır. İlk gelenlerin arkasından gelenlerden biri: "Bir zamanlar burada su varmış" diye konuşacaktır. Nihayet yeryüzünde üstünlüklerini sergileyecekler. Bu arada sözcüleri onlara: "Nihayet işte yeryüzü halkından kurtulduk, şimdi de gök ehline dönelim, diyecek. Bu arada içlerinden birisi mızrağını göğe doğrultacak ve mızrağı kendisine kana boyanmış halde geri dönecektir. Bunun üzerine: "Biz, göktekileri de öldürdük" diyeceklerdir.

İşte onlar tam da bu durumda iken Allah Teala çekirgeye benzer kurtlar gönderecek. Bu kurtlar, onları enselerinden yakalayacaklar. Bunun üzerine hepsi çekirge sürüleri gibi toplu halde ölecek ve birbirleri üzerine yıkılacaklardır. Müslümanlar sabahleyin kalktıklarında onlardan hiçbir ses duymayacaklardır. Bu arada müslümanlar: "İçinizden canını ortaya koyarak gidip bunların ne yaptıklarına bakacak birileri var mı?" diye seslenecekler. Nihayet kendini bu işe hazırlayıp adamış halde olan içlerinden biri, ölümü göze alarak inecek, onların hepsinin ölmüş olduklarını görecektir. Hemen seslenecek ve: "Müjdeler olsun! Düşmanlarınızın hepsi de ölmüşler" diyecektir. Halk, hemen dışarı çıkacak, hayvanlarının önlerini açacaklar. Ancak hayvanların, ölenlerin leşlerinden başka kalan yiyecekleri yoktur. Hayvanlar, bunların leşkerini yiyecekler. Bunun üzerine tüm hayvanları, otla beslenip de semizleştikleri gibi bunların etlerini yiyerek aynı şekilde semiz hale geleceklerdir."[1]

Abdullah b. Mesud (r.a) diyor ki: "Resulullah (s.a.v) İsra gecesinde miraca götürüldüğü sırada, İbrahim, Musa ve İsa –Allah'ın selamı üzerlerine olsun- ile karşılaştı. Bu arada birlikte Kıyamet konusunu görüştüler. Önce söze Hz. İbrahim'den başlayıp kıyamet hakkında ona sordular. Ancak, onda, kıyamet konusunda bir bilgi yoktu. Sonra Hz. Musa'ya sordular. Onun yanında da kıyamet ile ilgili bir bilgi bulunmuyordu. Nihayetinde sözü İsa'ya bıraktılar. O da: "Kıyamet öncesiyle ilgili olarak bana bazı bilgiler verildi. Fakat o kıyamet öncesi bilgileri yalnızca Allah bilir" dedi. Bu arada Deccal'dan söz açıldı. İsa (a.s.): "Ben, yeryüzüne ineceğim ve onu öldüreceğim" dedi. Halk da yerlerine dönecekler. Onları Ye'cuc ile Me'cuc karşılayacak. Zaten onlar her bir tepeden çıkıp gelecekler. Nerede bir su bulursa hepsini içeceklerdir. Nerede bir şey bulurlarsa bozup dağıtacaklar, kırıp dökeceklerdir. Halk, onların şerrinden Allah'a sı-

---

[1] İbn Mace, 4079 Hadisin Hasen olduğu belirtilmiştir. Müsned, 11306 ve 11323

ğınacak. Ben de, onları öldürmesi için Allah'a dua edeceğim. Yeryüzü onların leşleri yüzünden kokuşacak. Allah yağmur verecek. Yağmur/sel onları önüne katıp denize kadar götürüp atacak. Sonrasında dağlar un ufak hale getirilecek. Bundan böyle tıpkı derinin genişlemesi gibi yeryüzü de yayılıp genişleyecektir. Zaten bu konuda bana bilgi verilmişti. İşte bütün bunlar gerçekleşince, o zaman kıyametinde kopması, halk arasında gebe olan bir kadının ne zaman doğum yapacağı ailesi tarafından bilinemezse, ansızın gelecekse, kıyametin de ne zaman kopacağı bilenemez, onun gibi ansızın gelir."[1]

İbn Ebi Şeybe, buna "gece ve gündüz" ifadesini eklemiştir. Avvam da: "Bunun doğrulaması yüce Allah'ın Kitabında bulunuyor" demiştir. Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Ne zaman ki Ye'cuc ve Me'cüc serbest bırakılır, her tepeden ve dereden sel gibi akarlar." (Enbiya, 96) Bir suyun başına uğramasınlar ki, onu içip kuruturlar, nereye uğrasalar, oraları yıkıp tarumar ederler." İbn Ebi Şeybe de şu ilaveyi yapıyor: "Hak olan va'din zamanı yaklaştı." (Enbiya, 97)"[2]

Amr b. As diyor ki: "Şüphesiz Ye'cuc ve Me'cuc, cehennem için yaratılmışlardır. Onlar için hiçbir dost olmayacaktır. Bunlar üç sınıftırlar. Bir gurubu bir karış boyundadırlar, ikinci bir gurubu iki karış boyundadırlar. Kalan üçte birinin boyları da en ve boyları eşit haldedirler. Hepsi de Hz. Nuh'un oğlu Yasef soyundandırlar."

Atıyye b. Hassan'dan rivayete göre o da diyor ki: "Ye'cuc ile Me'cuc iki ümmettirler. Her bir ümmet içerisinde 400 bin kişi bulunmaktadır. Bunların içerisinde birbirine benzeyen tek bir kimse yoktur."[3]

Evzai'den rivayete göre diyor ki: "Yeryüzü yedi parçaya ayrılmıştır. Bunun altı parçasında Ye'cuc ile Me'cuc yaşamaktadırlar. Kalan bir parçasında ise diğer yaratılmışlar yaşıyorlar."[4]

Katade'den rivayete göre demiş ki: "Yeryüzü 24 bin fersahtır." O, bununla şunu demek istemiştir. Üzerinde sadece insanlarla diğer yaratılmışların yaşadıkları, içinde Ye'cuc ile Me'cuc'un yer almadığı alan demektir. Bunların 12 bin fersah alanı Hindistan Sind[5] bölgeleridir. Ka-

---

1 İbn Mace, 4081. Hadis İbn Mace, Ebu Bekir b. Şeybe tarafından tahric edilmiştir. Lafız İbn Mace'nindir.

2 İbn Mace, Fiten, hadis zayıf bir hadistir. Bak: İbn Ebi Şeybe, 37525; Ahmed b. Hanbel, 3546; Zehebi, el-Mizan, 7/169

3 Nuaym b. Hammad, 1630, 1649; ed-Dani, es-Sünen el-Varide fil-Fiten, 673;

4 Ed-Dani, 674

5 Sind: Pakistan'ın doğu bölgesinde yer alan ve Umman Denizi kenarında olan sahradan oluşan bir bölgedir Buranın Başkenti Haydarabad'dır. (Çeviren)

lan alanın sekiz bin fersahlık kısmı Çin'e aittir. Bunun üç bin fersahlık kısmı Rumlara/Bizanslılara aittir. Kalan bin fersahlık alan ise Arapların yaşadıkları alandır.[1]

Arta b. Münzir diyor ki: "Ye'cuc ile Me'cuc çıktıklarında yüce Allah, Hz. İsa'ya (a.s.): "Ben, yaratmış olduklarımdan bir kısım yaratıklar çıkarıp yeryüzüne saldım. Benden başka kimse onlara karşı duramayacaktır. Yanında olanlara emir ver de onları, yanlarında 12 bin kadar da çocukları olduğu halde Tur dağına al götür"[2] diye vahyedecektir.

"Ye'cuc ile Me'cuc, cehennem için yaratılmışlardır. Onlar üçte birin üçte biridirler. Bir kısmının boyları pirinç sapı kadar olacaktır. Üçte biri enleri ve boyları aynı olup toparlak vaziyette olacaklardır. Bunlar en şiddetli olanlarıdır. Kalan üçte biri de kulaklarından birini yaygı gibi yere yayacaklar ve diğerine sarınıp yatacaklardır Hepsi de Hz. Nuh'un oğlu Yafes'in soyundandırlar."[3]

Rivayet olunduğuna göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Ye'cuc bir ümmet olup, bunların 400 kadar Emirleri olacaktır. Zaten Me'cuc kavmi de bir o kadardırlar. Bunlardan herhangi biri kendi soyundan bin atlı görmedikçe ölmez. Bunlardan bir sınıf var ki pirinç gibidirler. Bunlardan öyle bir sınıf da var ki uzunlukları 120 arşın olacak. Öyle bir sınıfları da var ki, kulağını yere yaygı olarak serecek, diğeriyle de örtünecektir. Nerede bir fil, bir domuz ile karşılaşırlarsa hemen onları yakalayıp yiyeceklerdir. Dahası bu iki hayvanın leşlerini bile bulduklarında alıp yiyeceklerdir. Bunların baş kısmı ta Şam'a ulaşırken, en sonları da Horasan topraklarında olacaktır. Doğudaki nehirlerin suları ile Taberiye gölünün sularını içip kurutacaklardır. Allah bunların, Mekke, Medine ve Beytul-Makdis'e girişlerini yasaklamıştır."[4]

Rivayetlere göre bunlar yeryüzünde ne bulursa her türlü haşereyi, canlıyı ve böcekleri, yılan ve akrepleri, kısaca yüze Allah'ın yeryüzünde canlı olarak yarattığı ne varsa hepsini yerler. Bir yıl içerisinde bunların nüfuslarının arştı kadar hiçbir toplumun nüfusu artmaz. Bunlar kuşlar gibi ses çıkaracaklar, köpekler gibi havlayacaklar. Nerede birbirlerini yakalasalar, orada hayvanlar gibi çiftleşeceklerdir. Bunun aslı, "el-Kasdu ve'l-Umem Fi Ensabil Arabi vel-Acem" adlı kitapta yer almaktadır. Bun-

---

1 Bak ed-Dani, 675

2 Dani, 669

3 Dani, 670

4 Dani, 596 ve 676; Taberani, 3855; İbn Adiyy, el-Kamil, 6/168; İbnul Cevzi, el-Mevzuat, 1/206; İbn Asakir, Tarihu Dımaşk, 2/233; Kurtubi, Tefsir, 11/57; Heysemi, Mecmauzzevaid, 8/6.

ların kimisinin boynuzları ve kuyrukları olacaktır. Köpek dişlerine sahiptirler ve çiğ olarak etleri yerler.

Ka'bul Ahbar diyor ki: "Allah Ye'cuc ile Me'cuc'u üç sınıf olarak yaratmıştır. Bir kısmının cisimleri pirinç gibidir. Bir kısmının uzunluğu dört arşın boyunda ve dört arşın eninde olacaktır. Bir kısmı da kulaklarından birini yere serecek, diğeriyle de örtüneceklerdir."[1] Bu bilgileri Hafız Ebu Nuaym aktarmaktadır.

Abdulmelik b. Habib'in anlattığına göre, o, Zülkarneyn kıssası ile alakalı olarak yüce Allah'ın, "O da bir yol tuttu."[2] ayeti hakkında diyor ki: Bunun anlamı, yeryüzündeki konaklama yerleri, yollar, yüksek noktalardır. "Sonunda, (gerisinde Ye'cuc ile Me'cuc'un bulunduğu" iki dağ arasında hemen hemen hiçbir söz anlamayan bir kavme rastladı."[3]

Abdulmelik diyor ki: "Bunlar Hz. Nuh'un oğlu Yafes soyundan gelen iki ümmettirler. Allah, onların ömürlerini uzun kıldı, nesillerinin de artmasını sağladı. Öyle ki Ye'cuc ile Me'cuc soyundan gelen birinin bin kadar çocuğu olmadıkça ölmez."

Abdulmelik diyor ki: "Bunlar ilkbahar mevsiminde kendilerine yakın olan kavmin yanına çıkarlar. Eğer onların yanında yeşil adına bir şey varsa, zerresini olsun bırakmayıp hepsini yer bitirirlerdi. Kuru olarak buldukları ne varsa onları da yüklenip götürürler. İşte bu bölge halkı, bu konuda Zülkarneyn'den şöyle bir istekte bulunurlar: "Ey Zülkarneyn! Ye'cüc ve Me'cüc bu ülkede bozgunculuk yapıyorlar. Bizimle onların arasına bir set yapman için sana vergi verelim mi? (Zülkarneyn) Rabbimin bana verdikleri, sizinkinden daha hayırlıdır. Bana gücünüzle yardım edin, bana demir kütleleri getirin de sizinle onlar arasına sağlam bir duvar yapayım, dedi. Bunlar iki dağın arasını doldurunca: Körükleyin, dedi. Sonunda onu ateş haline getirdi. Bana erimiş bakır getirin de üzerine dökeyim, dedi. Artık, Ye'cuc ile Me'cuc'un seddi aşmaya güçleri yetmedi ve delip geçmediler."[4]

Ebul Hasan'ın Tefsirul-Hufi/Havfi eserinde şu ifadeler yer almaktadır: "Zülkarneyn, o toplumdaki hali görünce, iki dağ arasındaki açık alanı inceledi ve aradaki mesafenin 100 fersah olduğunu gördü. İşine başlamak istediğinde önce buraya bir temel kazdı. Temeli ta suyun bu-

---

1 Nuaym b. Hammad, 1626, 1647; Süyuti, ed-Dürrül-Mensur, 5/456. Süyuti, bunu, İbn Münzir ile İbn Ebi Hatime nispet etmiştir.

2 Kehf, 85

3 Kehf, 93

4 Kehf, 94-97

lunduğu noktaya kadar kazdıktan sonra, genişlik olarak da bu temeli elli fersah genişliğinde açtı. Temelin zeminine kayaları yerleştirdi. Harç olarak erimiş bakırı üzerlerine döktürdü. Burası adeta yer altında oluşan bir dağın bir damarı haline gelmiş oldu. Sonra da seddi böylece yapıp yükseltmeye başladı. Seddi demir kütleleriyle ve erimiş bakırla güçlendirdi. Aralarına bakır tabakalar yerleştirdi. Böylece yıkılamayacak kuvvette bir duvar/set bina etti. Zülkarneyn işini bitirince, insan ve cin toplumuna döndü."

Hz. Ali (r.a) diyor ki: "Onlardan bir sınıfın boyu bir karış kadardır. Yırtıcı kuşlar gibi pençeleri ve azı dişleri vardır. Güvercin misali öterler, hayvanlar gibi çiftleşirler, kurt gibi ulurlar. Bedenlerini sıcaktan ve soğuktan koruyan kılları vardır. Çok büyük kulakları bulunur. Kulaklarından biri tüylü olup, kışın onunla sarınıp korunurlar. Diğeri de deriden olup yazın onda vakit geçirirler."

Mukatil b. Süleyman bunların, Hz. Nuh'un oğlu Yafes soyundan olduklarını dile getirir. İşte bu görüş, daha önceden de geçtiği gibi, ötekilere göre biraz daha akla yatkın görülmektedir. Yine de Allah en iyisini bilir.

Dâbbetü'l-Arz

Burada Dabbe konusunu ve onun niteliklerini ele alacağız. Ne zaman ortaya çıkacağı ve nerden çıkacağı, kaç çıkış noktasının olup olmadığı, çıkma zamanındaki vasıfları, çıktığında beraberinde nelerin olup olmayacağı, Cessase hadisi ve bu hadiste sözkonusu edilen Deccal meselesi gibi hususlar burada ele alınacaktır.

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: "Onlara verilen söz gerçekleştiği zaman, yerden bir Dabbe (canlı) çıkarırız da onlara konuşarak; insanların gerçekten ayetlerimize inanmadıklarını söyler." (Neml, 82)

Ebu Bekir Bezzar anlatıyor. Dediğine göre Abdullah b. Mesud'un oğullarından biri babasından rivayet ediyor. Babası demiş ki: "Yeryüzünden kaldırılmazdan ve yerinin neresi olduğu unutulmazdan önce şu Beyti (Kâbe'yi) çokça ziyaret edin. Kur'an kaldırılmazdan önce, onu çokça okuyun." Orada bulunanlar kendisine: "Ey Ebu Abdurrahman! Tamam, şu Mushaflar diyelim ki kaldırılacak. Öyleyse hafızların hafızalarında olana ne diyeceksin?" derler. İbn Mesud da, Sabahleyin uyanacaklar ve: "Biz, bundan önce bir kelam okurduk, bir şeyler söyler dururduk" diyecekler. Bunun üzerine cahiliye şiirlerine dönüp bakacaklar, o dönemde ko-

nuşulanları dile getirip konuşacaklardır. İşte bu olay, onlara verilen söz gerçekleştiğinde meydana gelecektir."[1]

Âlimler diyorlar ki, ayette geçen *"Onlara verilen söz gerçekleştiği zaman"* ibaresinin manası, "Bunlar isyanda, azgınlıkta ve fasıklıkta hadlerini aşıp bu özelliklerini devam ettirdiklerinde, Allah'ın ayetlerine sırt döndüklerinde ve o ayetleri terk edip arkalarına attıklarında, hükümlerini hiçe saydıklarında, masiyetlerden dönmeleri için yapılan öğütleri dinlemediklerinde gerçekleşecektir. Çünkü bunlara artık hiçbir nasihat kâr etmeyecek ve onları kötü yollarından vazgeçirtmeyecektir" demektir.

İşte toplum bu hale geldiğinde: "İnsanlara yönelttiğimiz o tehdidin gerçekleşme günü (kıyamet) yaklaşınca karşılarına yerden bitme bir "Dabbe" (kıyamet alametlerinden olan garip bir yaratık) çıkarırız. Bu, dile gelerek insanların ayetlerimize inanmadıklarını kendilerine bildirir."[2]

Yerden çıkacak olan bu Dabbe akleden, düşünebilen ve konuşan bir canlıdır. İşte böyle bir olayın gerçekleşmesi –Allah en iyisini biri ama- o dönemde yaşayanlar, bu gerçeği bilecekler ve bunun Allah tarafından gönderilen bir ayet, bir mucize olduğunu anlayacaklardır. Çünkü işin doğal olan tarafı hayvanlar konuşmadıkları gibi, onlar akıl sahibi varlıklar da değillerdir. Bu canlının konuşması, onun Allah'ın bir ayeti olduğunun kanıtıdır.

İbn Mace, Abdullah b. Bureyde yoluyla, onun babasından rivayet etmiştir. Babası demiş ki, Resulullah (s.a.v) Mekke yakınlarında bulunan ve Badiye (çöl) denilen bir yere beni alıp götürdü. Ne görelim, burası kurak bir arazi ve etrafı kum doludur. İşte burada Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Dabbe denen canlı işte buradan çıkacaktır." Resulullah'ın gösterdiği alan, en ve boy olarak bir karış gelirdi." İbn Bureyde diyor ki: "Bu olaydan birkaç sene geçtikten sonra haccetmek üzere Mekke'ye gittim. Babam bize, o yeri elindeki bastonu ile göstermişti. Dikkat ettim, onun elindeki asa ile benim asam neredeyse aynı şekilde idi."[3]

Ebu Hureyre (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Dabbe çıktığında yanında Hz. Davud'un oğlu Hz. Süleyman'ın mührü olacak, Musa b. İmran'ın (Hz. Musa'nın) asası bulunacaktır. Asa sayesinde mümin olan kimsenin yüzü parlar. Mühür sebebiyle de kâfir olan-

---

[1] İbn Eb Hatim, 17344; Fakihi, Ahbaru Mekke, 603; Kurtubi, Tefsir, 13/234; Rivayet isnad bakımından zayıftır.

[2] Neml, 82

[3] İbn Mace, 4067; Ahmed b. Hanbel, 21945 ve 22514

ların burunları mühürlenir. Öyle ki bir bölge halkı toplanıp mü'minlere "ey mümin!", kâfir olanlara da "ey kâfir" diyecektir."[1]

Bu Davud Tayalisi, Müsned adlı eserinde, Resulullah (s.a.v)'in Dabbe'den söz ettiğini ve şöyle dediğini zikreder: "Dabbe, zaman içerisinde üç çıkışa sahip olacaktır. Badiye denilen yerin en uzak noktasından çıkacak, fakat Karye denen yerde yani Mekke'de ondan konuşulmayacaktır. Sonrasında uzun bir süre gizli kalacak, daha sonra tekrar ortaya çıkacak. Bu defa çıktığı bölgede yayılacaktır. Bundan böyle Mekke'de de ondan söz edilecektir." Resulullah (s.a.v) şöyle buyurur: "İnsanlar Allah nezdinde mescitlerin hürmet ve saygınlık açısından en büyüğü olan Mescid-i Haram'da iken, onları da terk etmeyecektir. Rükn ile Makam arasında öylesine öfkeli bir halde köpürecek ve haykıracak ki, başından aşağıya toz-toprak dökülecektir. Halk, dağılıp kimi tek başına, kimisi de birlikte orayı terk edip çıkacaklar. Sadece orada müminlerden bir cemaat/topluluk kalacaktır. Onlar, böylece yüce Allah'ı aciz bırakamayacaklarını anlarlar. Dabbe işe onlardan girişir ve onların yüzleri inci misali aynen yıldızlar gibi parlar. Bu defa Dabbe yeryüzüne yönelir, onun peşine düşen ona yetişemez, ondan kaçmakta olan kişi de ondan kurtulamaz. Hatta adam, sırf ondan kurtulmak adına namaz kılmaya başlar. Ancak Dabbe onun arkasından ona yaklaşır ve ona: "Ey Filan kişi! Sen şimdi mi namaz kılıyorsun?" der ve ona yönelerek onun yüzünü damgalar, sonra yoluna devam eder. Artık mal varlıkları konusunda herkes ortaktırlar. Hepsi de şehirlerini birlikte kullanırlar. Çünkü mümin olan kâfir olan birbirlerinden artık ayrılmışlardır. Mümin kişi, kâfir olan kişiye: "Benim hakkımı ver" diyecek, aynı şekilde kâfir olan da, mümin olan kimseye ey Mümin, hakkımı öde, diyecektir."

Denilenlere göre, "Dabbe, her iki tarafın da yüzlerini nefha/üfleme yoluyla damgalayacaktır. Bunun neticesinde, mümin yüzünde/alnında "Mümin" yazısı nakşedilecek, kâfir olanın alnına da "kâfir" adı nakşedilecektir."[2]

Kişilerin alınlarında beliren yazının nefha yoluyla meydana gelmesi, uzak bir ihtimal değildir. Bunun her ikisinin de, "Mümin" ve "Kâfir" yazıların da tek üfleme ile gerçekleşmesinde bir çelişki yoktur. Yine de Allah en iyisini bilir.

---

[1] İbn Mace, 4066; Tirmizi, 3187 Hadis zayıftır. Ancak Tirmizi tarafından rivayet olunan bu hadis için Tirmizi, Hasen bir hadistir, demiştir.

[2] Ebu Davud Tayalisi, 1069; Abdurrezzak, tefsir, 3/84; İbn Cerir, tefsir, 20/14; İbn Ebi Hatim, Tefsir, 16593; Hâkim, Müstedrek, 4/530; Taberani, el-Kebir, 3035; İbn Kesir,Tefsir, 3/376 Rivayet zayıftır.

Begavi Ebul Kasım diyor ki, İbn Ömer demiş ki: "Dabbe, Kâbe'deki bir yarılmış yerden çıkacak, hareket eden at gibi bu çıkış üç gün süreyle devam edecek ve fakat sadece üçte biri çıkacaktır."[1]

Ebu Hureyre'nin (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Dabbetularz denen canlı Ecyad denen bölgeden çıkacaktır. Göğsü ta Kâbe'deki Rükne kadar ulaşacak ve fakat hala kuyruğu çıkmamış olacaktır. Bu Dabbe tüylü ve birçok ayaklara sahip bir canlı olacaktır."[2]

Açıklama

Gerek bu hadislerle ilgili olsun ve gerekse daha önceden geçen rivayetler olsun bunlar, İslam âlimleri arasında hep tartışmaya sebep olmuştur. Ebu Hureyre (r.a)'dan rivayete göre Resulullah (s.a.v): "Bölge olarak, Ciyad bölgesi ne fena yerdir." buyurdu. "Niçin ey Allah'ın Resulü" diye sorulunca Resulullah (s.a.v): "Dabbe, bu bölgeden çıkacaktır. Çıktığında üç kez çığlık atacaktır. Doğu ile batı arasında var olan herkes o çığlıkları işitecektir." buyurdu[3]

Amr b. As (r.a) diyor ki: "Dabbe, Mekke'deki bir ağaçtan çıkacaktır. Bu da hac mevsimine denk düşecektir. Başı ta bulutlara değecek, fakat ayakları hala toprağın altından çıkmamış olacaktır." Feteni, bu rivayeti "Uyunul Ahbar" adlı kitabında zikretmiştir.

Müfessirlerin en sahih görüşleri, bunun oldukça büyük bir canlı olacağı ve Safa tepesinin bir çatlağından çıkacağıdır. Ulaşmayacağı kimse kalmayacaktır. Mümine damga vurduğunda yüzü parlayacak, iki kaşı arasında "Mümin" yazısı çıkacak, kâfiri damgaladığında ise, kâfirin yüzü kararacak ve alnına kâfir diye yazılacaktır.

Abdullah b. Ömer de: "Dabbe, Mekke'deki Safa tepesinden çıkacaktır. Tepe yarılacak, oradan çıkacaktır" demiştir. Abdullah b. Amr da benzer bir rivayette bulunmuştur ve: "İstersem, şu anda onun çıkacağı noktaya ayağımla basıp size o noktayı gösterebilirim" demiştir. Katade ise, onun Tihame bölgesinden çıkacağını dile getirmiştir. Kimi rivayetlere göre Dabbe'nin Kufe Mescidinde, Hz. Nuh'un gemisini hareket ettir-

---

1 İbn Ca'd, Müsned, 2006; Taberi, Tefsir, 10/13; Beğavi, Tefsir, 1/177. Kurtubi, Tefsir, 13/237 Rivayet isnad bakımından zayıftır.

2 Zehebi, Mizanu'l-İtidal, 5/106; İbn Hacer Askalani, 451; İbn Ebi Şeybe, 15/67, 181.

3 Buhari, 176; Taberani, 4317; Ukayli, Duafa, 2/61; İbn Adiyy, el-Kamil, 3/172; Fakihi, Ahbaru Mekke, 4/43.

mek için kömür ateşini yaktığı yerden, kimine göre Taif topraklarından çıkacaktır.

İbn Zübeyir'e göre, Dabbe, her hayvanın veya canlının yaratılış özelliklerini taşıyan bir varlık olarak gelecektir. Başı öküz başı gibi, gözleri domuz gözlerine benzer, kulakları fil kulağına, boynuzları da dağ keçisi boynuzlarına, boynu deve kuşu boynuna, göğsü arslan göğsüne, rengi kaplan rengine, bel ve kalçası kedi kalçasına ve beline, kuyruğu koç kuyruğuna, ayakları da deve ayaklarına benzeyecektir.[1]

Cessase

Fatıma binti Kays tarafından rivayet olunan hadise göre Kur'an-ı Kerim'de sözkonusu edilen Dabbe'nin Cessase[2] olması muhtemeldir.

Hadis, Müslim tarafından rivayet edilmiş, Tirmizi ve Ebu Davud da hadisi muhtasar olarak zikretmişlerdir. Ancak buradaki rivayet Müslim'e aittir. Hadiste uzunca ibare içerisinde şu ifadeler de yer almaktadır. Resulullah (s.a.v): "Sizi ne diye topladığımı biliyor musunuz?" buyurdu. Sahabe de: "Allah ve Resulü daha iyisini bilir" dediler. Resulullah (s.a.v): "Allah adına yemin olsun ki ben sizi bir şeye teşvik ve bir şeyden de uzak dur-durmak için buraya toplamadım. Sizi buraya toplama sebebim, bildiğiniz gibi Temim ed-Dari aslında bir Hıristiyandı. Geldi, bana biatte bulundu ve müslüman oldu. Bu arada da bana bir şeyler anlattı. Anlattığı olay size Mesih Deccal konusunda anlatacaklarımla uyum sağlamaktadır."

Anlattığına göre kendisi, Lahm ve Cüzam kabilelerinden 30 kadar adamla birlikte bir gemi ile deniz yolculuğunda bulunmuş. Ancak bir ay kadar denizde yakalandıkları fırtına sebebiyle büyük dalgalarla boğuşmuşlar. Sonunda denizde güneş batana dek bir adaya sığınmak zorunda kalmışlar. Hepsi büyük geminin arkasından yedek olarak çekilen sandallarda oturup ta güneş batana dek beklemişler. Nihayet adaya girerler ve orada oldukça kıllı bir canlı ile karşılaşırlar. O kadar kıllı bir canlı ki, önü ve arkası neresi belli değildir."[3]

Tirmizi diyor ki: "Filistin halkından bazı kimseler bir gemiyle deniz yolculuğuna çıkar. Denizde fırtınaya yakalanırlar. Nihayet fırtına

---

1 Bu bilgiler Saalebi, Maverdi ve benzeri alimler tarafından aktarılmıştır.

2 * Cessase, casusuluk eden kişi demektir. Adada görülen hayvana bu ismin verilmesinin sebebi bir kavle göre Deccal için haber toplamasından dolayıdır. (Bkz. Haydar Hatipoğlu, Sünen-i İbni Mace Terceme ve Şerhi, 10/ 318)

3 Müslim, 2942, Ebu Davud,4325, Tirmizi, 2253

ve dalgalar onları denizdeki adalardan birine atar. Bir de ne görsünler karşılarında baştan aşağı kıllı olan bir canlı duruyor. Ona, "Sen kimsin?" diye sorarlar. O da, "Ben Cessase'yim" der." Tirmizi hadisi bu şekilde aktarmayı sürdürür.

Şimdi konu hakkında Müslim'deki rivayete bir dönelim: "Gemiden inenler o canlıya: "Yuf sana! Sen de kimsin?" derler. O da: "Ben, Cessase'yim" der. Onlar: "Cessase de nedir, kimdir?" derler. O da: "Ey topluluk! Siz, şu kilisedeki keşişe gidin. O, sizinle ilgili haberi daha arzulu bir şekilde bekleyip durmaktadır" der. Bu canlı, bize böyle birini salık verince, biz, salık verilen kişinin bir dişi şeytan olabileceğinden endişelenmeye başladık. Nihayet hızlıca, kiliseye adamın yanına vardık. Bir de ne görelim, karşımızda insan azması iri bir adam duruyor. Adamın iki eli ta boynuna kadar, dik kapaklarıyla topuklarının arası demirle birbirine sıkı sıkıya bağlanmış."

Tirmizi'deki rivayet ise "Zincirlere sıkıca vurulmuş biri ile" şeklindedir. Ebu Davud diyor ki: "Bir de ne görelim, karşımızda bir adam, saçlarını sürümekte ve demir lalelerle zincire vurulmuş yer ile gök arasında sıçrayıp duran bir kişi. Kendisine: "Vay be! Sen de kimsin?" dedik. O da: "Siz, nihayetinde beni gördünüz, durumumu da böylece öğrenmiş oldunuz. Söyleyin bakalım, sizler kimlersiniz?" dedi. Biz de: "Biz, Arap toplumundan olan birkaç kişiyiz. Bir deniz yolculuğuna çıkmıştık. Bir aydır denizde dalgalara yakalandık. Sonunda dalgalar bizi buraya attı. Adaya çıktığımızda önü ve arkası belli olmayan her tarafı kıllarla kaplı bir canlı ile karşılaştık. Biz de ona: "Vay be, sen de kimsin?" dedik. O da: "Ben Cessase'yim" dedi. Ona: "Cessase de nedir?" diye sorduk. O da bize: "Şu manastırda duran adama gidin, zaten o da sizin başınızdan geçenleri özlemle dinlemek istiyor" dedi. Biz de hızlıca buraya, senin yanına geldik. Ondan korktuk ve onun dişi bir şeytan olmasından pek emin olamadık" derler.

Manastırdaki adam onlara: "Bana Nahlı Beysan denen yerden söz edin" der. Tirmizi'nin anlattıklarına göre Burası Ürdün ile Filistin arasında yer alan bir bölgedir. Biz kendisine: "Sen Nahlı Beysan'n nesinden soruyorsun?" dedik. "Ben, oranın hurmalıklarından soruyorum, halen verimli midir?" dedi. Biz, "Evet" dedik. Adam: "Ancak yakın bir gelecekte artık verimli olmayacak" dedi. Bu defa: "Bana Taberiye gölünden haber verin" dedi. Biz, "Onun nesinden soruyorsunuz?" dedik. "Onda hala su var mı?" diye soruyorum, dedi. "Oranın suyu hala bolca akıp duruyor" cevabını verdiler. O: "Ancak yakın bir gelecekte onun da suyu çekilecek" dedi. Adam bu defa: "Bana Aynu Zuğar (Zuğar pınarından) haber verin"

dedi. Onlar, nesini soruyorsun, dediklerinde o; "o pınarda hala su bulunuyor mu, Halk, tarlalarını hala onunla suluyorlar mı?" dedi. Biz de: "Evet, onun suyu gayet boldur, bölge halkı tarlalarını hep onunla suluyorlar" dedik.

Bu defa adam bana: "Ümmi Nebi'den söz edin, ne yapıyor?" dedi. Onlar da: "O, Mekke'den çıktı, Yesrib'e (Medine'ye) yerleşti" dediler. Bu defa. "Peki ya Araplar onunla savaştılar mı?" dedi. "Evet" dedik. "Peki, onlara ne yaptı?" diye sordu. Biz de, "o yanında yer alanlarla ve itaat edenlerle birlikte onlara galip geldiğini söyledik. O da: "Demek ki bu da oldu" dedi. Evet, dedik. Adam, artık bundan böyle onlar için hayırlı olacak olan şey onların, ona itaat etmeleridir" dedi.

Siz şimdi benim kim olduğumu merak ediyorsunuzdur, kendimden söz edeyim. Ben Mesih Deccalım. Yakın bir gelecekte benim çıkışıma izin verilecektir. Çıkacağım ve yeryüzünü dolaşacağım. Yeryüzünde hiçbir yeri bırakmaksızın kırk gün içerisinde her tarafı dolaşacağım. Sadece Mekke ile Medine'ye giremeyeceğim. Bu iki şehrin her ikisine girmem bana yasaklanmıştır. Ne zaman bu iki şehirden birine girme girişimden bulunsam, beni, elinde kılıç olan bir melek karşılar, saldırıp beni oraya girmekten meneder. O şehrin tüm giriş ve çıkışlarında, açık noktalarında melekler ordusu vardır, orayı korurlar."

Hadisin ravisi Fatıma binti Kays diyor ki; Resulullah (s.a.v) elindeki değnekle minbere vurarak Medine'yi kast ederek: "İşte Taybe burasıdır" buyurdu ve devamla: "Dikkat buyurun ben bunu size anlatmamış mıydım?" dedi. Orada bulunanlar da "Evet" dediler. Resulullah (s.a.v): "Temim Dari'nin bu anlattıkları beni sevindirdi. Çünkü o, anlattıkları ile benim daha önce size anlattıklarım olsun, Medine ve Mekke hakkında söylediklerim olsun, hepsiyle de uyuşmaktadır. Dikkat edin! Deccal, Şam denizindedir ya da Yemen denizinde olabilir. Hayır, bilakis o, doğu taraflarından çıkacaktır. Oysa Şam ve Yemen doğu tarafı değildir" dedi. Bu arada eliyle de doğu tarafını işaret buyurdu. Ravi Fatıma binti Kays: "İşte ben bu hadisi Resulullah (s.a.v)'den ezberledim" dedi.[1]

Fatıma binti Kays hadisini İbn Mace de tahric etmiştir. Dediğine göre Resulullah (s.a.v) bir gün namazı kıldırdıktan sonra minbere çıktı. Oysa Resulullah (s.a.v) o günden önce hep Cuma günleri minbere çıkardı, başka günlerde çıkmazdı. Cuma olmayan bir günde Resulullah (s.a.v)'in minbere çıkması, orada bulunanların endişelenmesine sebep oldu. Bir

---

1 Müslim, 2942; Ebu Davud, 4352; Tirmizi, 2253. Buradaki lafız Müslim'e aittir.

durum mu var diye hayıflandılar! Cemaatin bir kesimi oturur vaziyette iken bir kesimi de ayağa kalkmışlardı. Resulullah (s.a.v), eliyle oturmaları için onlara işarette bulundu ve dedi ki: "Allah adına yemin olsun ki benim şu anda bu minberin üzerinde durmamın sebebi ne sizi güzel bir amele teşvik ve ne de sizi bir şeylerden korkutmak üzer, size yararlı olabilecek bir şey konusunda değildir.

Ancak Temim ed-Dari bana geldi ve bana bir haber getirdi. Öylesine beni sevindirip gözlerimin aydın olmasını sağladı ki bu durum beni bu gün Kaylule (öğle) uykusunu uyumaktan alıkoydu. Ben de istedim ki Nebinizin bu sevincini size aktarayım. Dikkat buyurun! Temim Dari'nin amcası oğlu bana bir haber getirdi. Denizdeki rüzgârlı hava, onları, bilemedikleri bir adaya sığınma mecburiyetinde bırakmış. Bunlar da bu durumda gemideki sallara, filikalara binerek adaya çıkmışlar. Bir de ne görsünler, karşılarında diken misali kıllarla örtülmüş bir varlık var.

Bunlar ona, "Sen kimsin?" diye sorarlar. O da: "Ben, Cessase'yim" der. Bu defa onlar: "Bize kendini anlat, bir şeyler söyle" derler. O da: "Ben, size bir şey söyleyecek, bilgi verecek ve bir şeyler de soracak durumda değilim. Ancak, şu gördüğünüz manastıra gidin. Orada bir adam var. O bir şeyler konuşmaya, bir o kadar da soru sormaya ve cevaplarını almaya can atmaktadır" der.

Onlar da hemen ona giderler. İçeriye, onun yanına girerler. Bir de ne görsünler içerde sıkı sıkıya bağlanmış yaşlı bir adam var. Adam bu halinden ötürü oldukça hüzünlüdür ve yaşamakta olduğu durumdan da çok şikâyetçidir. Adam yanına gelenlere, "Nerden geliyorsunuz böyle?" diye sorar. Onlar da Şam'dan geldiklerini söylerler. Bu defa adam: "Araplar ne yapmaktalar?" diye sorar. Onlar da: "Bizler de Araplardan olan bir topluluğuz. Sen bizden neyi sorup öğrenmek istiyorsun?" derler. O da: "Şu, aranızdan çıkan adam, peygamber ne yaptı?" diye sorar. Onlar da: "O, hayırla, iyilikle geldi. Allah, onu Araplara galip kıldı. Artık bu gün onlar birlik içindedirler. Hepsinin de ilahları bir, dinleri birdir" derler.

Adam bu defa: "Zuğar Pınarı ne durumda?" diye sorar. Onlar da: "Bolluk ve bereketini yaymakta devam eder. Halk onunla tarlalarını suluyor ve suyundan ayrıca da yararlanmaktadırlar" derler. Adam: "Amman ile Beysan arasında yer alan hurmalıklara ne oldu?" diye sorar. Onlar da: "Her yıl bolca ürünlerini vermekte devam ediyor" derler. Adam bu defa: "Taberiye gölü ne haldedir?" der. Onlar da: "O kadar bol bir suya sahip ki, taşan sular çevresini sulamaktadır" derler. Ravinin dediğine göre, adam içten üç defa öylesine bir iç çeker ve şöyle konuşur: "Eğer ben, gün gelir de şu bağlarımdan bir kurtuluversem var ya, yeryüzünde

ayak basmadık bir tek yer bırakmayacağım, şu iki ayağımla dolaşıp çiğneyeceğim. Sadece Taybe denilen Medine'ye giremeyeceğim. Çünkü benim oraya girebilmemim bir imkânı yoktur" der.

Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurur: "İşte tam da bu noktada sevincim son buldu. İşte Taybe burasıdır, Medine'dir. Varlığım elinde olan Allah adına yemin olsun ki, Medine'de ister dar ve ister geniş olarak nerede bir yol, bir açıklık, bir gedik varsa, oralarda kılıcını çekmiş halde ta kıyamete dek bekleyip duran melekler vardır."[1]

Söylendiğine göre çıkacağından söz edilen Dabbe, Hz. Salih'in devesinin yavrusudur. Hz. Salih'in kavmi tarafında dişi deve öldürülünce yavrusu kurtulmak için onlardan kaçar. Derken bir kaya açılır, yavru hemen onun içine dalar ve kaya üzerine kapanır. Şu anda o yavru halen o kayanın içindedir. Günü geldiğinde Allah'ın izniyle ortaya çıkacaktır.

Ben diyoum ki daha önce bu konuda Hz. Huzeyfe (r.a) tarafından rivayet olunan hadis de bunu göstermektedir. Çünkü burada deve ses çıkaracak manasında olan sözcük, devenin ses çıkarmasına delalet ettiğinden ötürü, bu da bu görüşü desteklemektedir. Allah en iyisini bilir.

Açıklama

Bazı İslam alimleri, Cessase ve bu manadaki hadisleri dikkate alarak İbn Sayyad'ın Deccal olmadığına dair bu hadisi delil göstermektedirler. Ancak sahih olan görüş, daha önce sunduğumuz deliller çerçevesinde, Deccal'ın İbn Sayyad olduğudur. Onun, o dönem içerisinde böyle bir adada olabileceği de uzak bir olasılık olarak görülmemelidir. Bir başka zamanda ise sahabenin arasında olmuş olabilir. Bu hal, o, Harre olayında ortadan kaybolana dek, onların arasında görülmüş olabilir. Cessase ile ilgili haberde Ebu Davud, Ebu Seleme b. Abdurrahman'dan rivayette bulunmuştur. Ebu Seleme demiş ki: "Cabir, onun İbn Sayyad olduğuna şahitlik etmiştir. Ben de (Velid b. Abdullah), "Doğrusu o, ölmüş olabilir" dedim. O da, ölmüş olsa bile durum böyledir, der. Ben, "O, Müslüman olmuştur" dedim. O da, "müslüman olsa bile ne değişir?" dedi. Ben, "O, Medine'ye de girmişti" dedim. O da: "Girmiş de olsa ne fark eder?"[2] dedi.

Seyf b. Ömer "el-Fevatih ve'r-Ridde" adını verdiği kitabında şu ifadelere yer veriyor: "Ebu Sebre, İran çevrelerinde eski bir yerleşim bölgesi olan Sus (Şuş) şehrini almak istediğinde bölgeye gitmiş ve burasını Müs-

---

1 İbn Mace, 4074. Kurtubi de bu, Sahih bir hadistir, Müslim, Ebu Davud ve Tirmizi, daha başkaları da bu hadisi tahric etmişlerdir. (Hadis-i Şerif'in izahı için bkz. Haydar Hatipoğlu, Sünen-i İbni Mace Terceme ve Şerhi, 10/ 318319)

2 Ebu Davud, 4328. Hadis isnad yönünden zayıftır.

lümanlar olarak kuşatmışlardı. Bu sırada bölgenin önde gelen adamları Hürmüzan'ın kardeşi Şehriban tarafından idare ediliyordu. Tüm bu olanlar Müslümanlar tarafından Sus halkına karşı olan girişimlerdi. Bir gün rahipler ve keşişler burada toplanıp, Araplara şöyle seslendiler: "Ey Arap topluluğu! Bizden önce geçip giden alimlerimiz ve ileri gelenlerimiz, Sus şehrini Deccal'dan veya içinde Deccal'ın da yer aldığı bir askeri saldırıdan başkası alamayacaktır. Eğer sizin aranızda Deccal bulunuyorsa, siz burayı fethedeceksiniz. Eğer içinizde Deccal yoksa siz bu şehri, kuşatmak suretiyle alamayacaksınız" derler.

Ravinin söylediğine göre, o gün ordu safları arasında Numan ile birlikte İbn Sayyad da bulunuyordu. İbn Sayyad, öfkeli bir halde Sus şehrinin kapısına gidip dayanır, kapıyı ayağıyla tekmeler. Sonunda kapı açılır. Zincirler kesilir, laleler, bukağılar kırıp dökülür. Böylece tüm kapılar açılır ve müslümanlar da içeri girebilirler.

Bununla ilgili olarak Ebu Said el-Hudri (r.a) şöyle demiştir: "Allah adına yemin olsun ki ben onu kesin olarak tanıyor, onun doğduğu yeri ve şu anda nerede olduğunu bile bilirim." Yine de en iyisini yüce Allah bilir.

Beysan Zuğar Şam bölgesinde Ürdün ile Filistin arasında iki bölge adıdır. Hafiz Ebul Hattab Dıhye'nin dediğine göre, Beysan büyük bir yerleşim merkezi, bir şehirmiş ve burada büyük bir pazar kurulurmuş. Bir de pınarı varmış. Pınar "Ayn Fulus" adını alırmış, su ihtiyaçlarını buradan sağlarlarmış. Taberiye gölü, oldukça büyük bir göl imiş. Uzunluğu on mil ve eni de altı millik bir alanı kaplıyormuş. Göl adı geçen şehrin kalesine doğru bir alandaymış. Oldukça derin olan bu gölde gemiler hizmet verirmiş ve burada balık da avlanırmış. Suyu da çok tatlı imiş. Taberiye gölü ile Beytul Makdis arasında 100 millik bir mesafe varmış ve Ürdün'e yakın bölgede imiş, Ürdün'e bağlı olan bir yermiş.

Resulullah (s.a.v)'in: "O deniz ya Şam veya Yemen denizidir" şeklindeki hadisi Hz. Peygamber (s.a.v)'den şüpheli bir anlatımdır. Ya da bilerek dinleyenlere bunun müphem gelmesini istemiş olabilir. Ancak sonrasında o şüpheli ifadeyi bırakıyor ve kesin bir dil ile: "Hayır, o iki deniz de olamaz. Aksine Deccal doğu tarafından çıkıp gelecektir" diye buyurmuş ve bu ifadelerini pekiştiren birtakım kelimelerle de vurgulamıştır. Allah en iyisini bilir.

Güneşin Batıdan Doğması ve Tevbe Kapısının Kapanması

Güneşin Batı Tarafından Doğması, Tevbe Kapılarının Kapanması ve Bu Olayların Gerçekleşmesinden Sonra İnsanların Dünyada Daha Ne Kadar Kalacakları Konusu

Ebu Hureyre (r.a) rivayet ediyor. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Üç olay var ki, o üç olay gerçekleşince, eğer insanlar bu olardan önce iman etmemişlerse, bu olayların çıkması ile iman etmesi durumunda, imanları kendilerine bir yarar sağlamayacaktır. Ya da imanlarından dolayı bir hayır elde edemeyeceklerdir. Bunlardan birisi, güneşin batıdan doğması, ikincisi Deccal'ın çıkıp gelmesi ve üçüncüsü de Dabbe denen canlının ortaya çıkmasıdır."[1]

Tirmizi ve Darekutni, Safvan b. Assal el-Muradi'den tahric etmişlerdir. Safvan demiş ki, Resulullah (s.a.v)'den şöyle buyururken işittim: "Şüphesiz batı tarafında tevbeye ait olan ve yetmiş senelik bir yol konumunda olan tevbe kapısı bulunuyor. Bu kapı, güneş batıdan doğacağı güne kadar kapanmayacaktır."[2]

Süfyan, "Şam tarafındadır. Allah göklerle yeri yarattığı günden beri Allah tevbe kapsını açık olarak yarattı. Bu kapı güneş batıdan doğana dek hep açık olarak kalacaktır."[3] diye zikretmiştir. Tirmizi, bu hadisin Hasen olduğu söylemiştir.

Yine Ebu Hureyre tarafından uzunca bir hadis olarak rivayet olunan bir hadis bulunuyor. Bu rivayeti tefsir âlimlerinden Ebu İshak Saalibi ve benzerleri tefsirlerine almışlardır. Hadis şu mealdedir:

"Masiyetler yeryüzünde artınca bundan böyle güneş hapsedilecektir. Bu dönemde iyilikler kaybolup gidecek, iyiliği emreden kimse kalmayacaktır. Münker denen kötülük her tarafta yaygınlık kazanacaktır. Onu önlemek için kimse arşın altındaki bir gece süresi kadar olsun yasaklama ve nehiy görevini yapmayacaktır.

Güneş Rabbi huzurunda secdeye kapanıp hangi taraftan doğması gerektiği hususunda izin istediğinde, kendisine hiçbir cevap verilmeyecektir. Nihayet ay da gelecek ve ikisi birlikte secdeye varacaklar. Bu arada nerden doğması gerektiği konusunda izin isteyecek, yine cevap verilmeyecektir. Nihayet üç gece geçene dek, ay da güneşle birlikte bekleyecektir. Böylece güneş üç gece, ay ise iki gece beklemiş olacaktır. Ancak bu

---

1 Müslim, 158; Tirmizi, 3072; Ahmed b. Hanbel, 9460

2 Tirmizi, 3535-3536; Darekutni, 15.

3 Tirmizi, bu ifadeleri, az önce verdiğimiz hadisi aktardıktan sonra zikretmiştir.

gecenin ne kadar uzun süreceğini, teheccüd namazı için kalkanlardan başkası bilemeyecek, farkına varamayacaklardır. Zaten o zaman, yeryüzü üzerinde, İslam beldelerinde kalan müslümanların sayısı yok denecek miktarda azalmış olacaktır.

Nihayet üç gecelik bir süre sona erince Allah Teâla güneş ile aya Cebrail'i gönderecek ve şöyle diyecektir: "Her şeyden münezzeh olan Rabbim, her ikinize de batıya dönmenizi ve oradan doğmanızı size emrediyor. Artık bundan böyle her ikinizin de katımızda bir nuru olmayacaktır." Sonunda her ikisi de batı tarafından kararmış bir halde doğacaklardır. Güneşin ziyası yoktur, ayın da aydınlatması yoktur. Nitekim bundan önce batarlarken durumları nasıl idiyse aynen öyle olacaktır. İşte bu, "Güneş ile ay bir araya getirildiği zaman" (Kıyamet, 9) ayeti ile "Güneş katlanıp dürüldüğünde" (Tekvir, 1) ayetlerinin dile getirdiği gerçektir.

Nihayetinde iki deve ve iki kısrak boyu yükselirler, güneş ve ay semanın ortasına geldiklerinde, yine Cebrail yanlarına gelecek, onları boynuzlarından yakalayıp batıya yönlendirecektir. Onlar kendi doğal batış yerlerinden batmayacaklardır. Fakat batış yerleri bu defa tevbe kapısından olacaktır. Daha sonra tevbe kapısının her iki kanadı da kapatılır. Sonrasında ikisi arası düzleştirilir. Sanki daha önce aralarında bir açıklık, aralık yokmuş gibi düz bir hal alırlar. Tevbe kapısı bu şekilde kapandığında, bundan böyle hiçbir kulun tevbesi kabul edilmeyecek ve yapacağı hiçbir güzel amel de ona fayda sağlamayacaktır.

Kim bu durum gerçekleşmezden önce iyilik üzere idiyse, o, yine aynı iyiliği üzere devam eder. Zaten yüce Allah'ın şu kavli de bunu dile getiriyor: "Yoksa onlar, meleklerin kendilerine görünmesini yahut (bizzat) Rabbinin veya O'ndan bazı işaretlerin gelmesini mi bekliyorlar? *(Ama) Rabbinin (kesin) işaretlerinin ortaya çıkacağı gün iman etmenin, daha önce inanmamış yahut inandığı halde bir hayır yapmamış olan kimseye hiçbir yararı olmaz.* De ki: "Bekleyin (öyleyse ahiret gününü), biz de bekliyoruz!" (Enam, 158)

Bu olaydan sonra artık güneş ile ay yine eski durumlarına dönerler. Normal olarak doğudan doğar ve batıdan da batarlar."[1]

el-Miyanşi'nin anlattığına göre Abdullah b. Ömer, Hz. Peygamberden rivayetle demiş ki: "Güneşin batıdan doğmasından sonra, insanlar dünyada yüzyirmi yıl daha yaşayacaklardır."[2]

---

1 Saalibi, Araisul Mecalis, s:18-24; İbn Cerir, Tarih, 1/47-52; Ebuşşeyh, el-Azamatu, s: 163; İbn Asakir, Tarih, 52/433; Kurtubi, Tefsir, 7/146

2 İbn Ebi Şeybe, Musannaf, 37600; Nuaym b. Hammad, 1849 ve 1979

كتاب التذكرة

بأحوال الموتى وأمور الآخرة

Kendi nefsime bir hatırlatma, ölümümden sonra da salih bir amel olması için ölüm, ölülerin durumu, haşr (insanların kıyamet günü bir araya toplanması) neşr (ölümünden sonra diriltmek), cennet, cehennem, fitneler, kıyamet saatinin alametleri hakkında özlü bir kitap yazmak istedim. İmamların kitaplarında gördüğüm ve bu ümmetin büyük âlimlerinden bana rivayet edildiği kadarıyla nakillerde bulundum. İnşallah bu nakilleri açık ve nispet edilmiş bir şekilde göreceksiniz.

Bu kitabımı da "et-Tezkiratu bi Ahvâli'l-Mevtâ ve Umûri'l-Âhirati / Ölülerin Halleri ve Ahiretteki Durumları Hakkında Hatırlatma" olarak isimlendirdim. Kitabı bölümlere ayırdım. Her bölümün arkasından da faydanın tam olması ve daha çok faydası olması amacıyla açıklanması gerekenleri açıklamak, hadisten anlaşılması gerekenler veya anlaşılmamış bir ibarenin açıklanması için fasıl veya fasıllar koydum. Nitekim Resulullah sallallahu aleyhi ve sellemin hadisinde anlayışlı olmak, kastedilen mana, övülen görüş, Makam-ı Mahmud'da ve şahit olunan o günde var olan ameldir.

TASAVVUF

9 786058 021143

ravzakitap.com

ravzayayinlari